توضیحات

د مشکوٰة شریف پښتو شرح

تالیف

حضرت مولانا فضل محمد یوسف زئی دامت برکاتهم
استاذ حدیث جامعة علوم اسلامیة بنوری ټاؤن کراچی

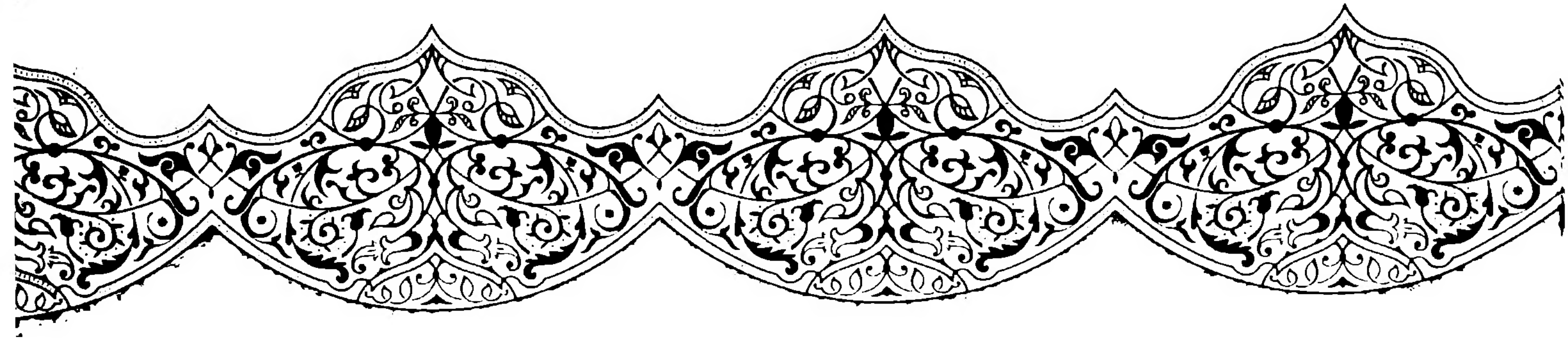
پښتو ترجمه

مولانا محمد فیض الهادي "حقاني"
سابق مدرس مدرسه تعلیم القرآن والحدیث
چارسده روډ پشاور

مکتبة الاصلاح
محله جنگی پشاور
0314-9797200
0345-1977797

توضیحات
پښتو شرح
مشکوٰۃ شریف

توضیحات مشکوٰة شریف
پښتو شرح

(جلد شپږم)

الشيخ حضرت مولانا فضل محمّد یوسف زئی صاحب دامت برکاتهم
علامه استاذ حدیث جامعة علوم اسلامیة بنوری ټاؤن کراچي

پښتو ترجمه:
مولوي فیض الهادی حقاني

د توضیحات پښتو شرح مشکوٰة خصوصیات :

- په اول جلد کې د اصول حدیث یوه مفیده مقدمه
- په متن باندې اعراب
- په ټیبل کې تحت السطور بامفهومه ترجمه
- هر حدیث ته مناسب عنوان ورکول
- د مشکوٰة المصابیح د آحادیثو تخریج د صحاح سته وغیره کتابونو نه کول
- د مشکوٰة المصابیح د مشکلو لغاتو حل کول
- په شرحه کې هر یو ځای ته مناسب عنوان ورکول
- د ائمه اربعو د مذاهبو بیان
- د مذاهبو دلائل بیانول
- د احنافو د مذهب د ترجیح وجوهات بیانول
- په شرح کې د مرقاة او د اشعة اللمعات د عباراتو حوالې ورکول
- د کتاب د هرې صفحې په سر د کتاب او باب خودنه
- د هر کتاب په اول کې د ضروري مباحثو بیان
- بین القوسین په اضافي قیوداتو سره مزید وضاحت کول
- د مشکلو ابحاثو د سوال او جواب په ذریعه حل کول
- د جدید او قدیم بعضي مسائلو استنباط
- په آحادیثو کې د تعارض په صورت کې بهترین مطابقت راوستل
- په اتم جلد کې د مشکوٰة المصابیح د حدیثو د راویانو مفصل حالات

مکتبة الاصلاح
محله جنګی پشاور
0314-9797200
0345-1977797

درخواست

د الله تعالیٰ په فضل وکرم سره د کمپوزنګ نظرثاني او تصحيح نه علاوه د چهاپ کولو او جلد سازئي په ټولو مرحلو کښې د ډير احتياط نه کار اخستلې شوی دی خو بيا هم انسان کمزوری دی۔
که ددې احتياط باوجود هم څه غلطي په نظر درشي نو اطلاع راکړئ ان شاء الله په راتلونکي چهاپ کښې به ئې تصحيح اوکړو۔

دکتاب نوم: توضيحات مشكوة شريف

مؤلف: الشيخ حضرت مولانا فضل محمد يوسف زئي صاحب دامت بركاتهم
علامه استاذ حديث جامعة علوم اسلامية بنوري تاؤن كراچي

ترجمه: مولوي فيض الهادي حقاني

کمپوزنګ: مولوي فيض الهادي حقاني

ناشر: مكتبة الاصلاح محله جنګي پشاور
0314-9797200
0345-1977797

د ملاويدو پتې:

پاکستان	افغانستان
شبقدر	جلال آباد
اکوړه خټک	کابل
صوابي	خوست
شيوه اډه	ګرديز
مردان	غزني
مينګوره	قندهار
تيمرګره	کوندوز
باجوړ	کنړ
ټل هنګو	مزار شريف
دوآبه	لغمان
ډيره اسماعيل خان	
بلوچستان	
چمن	

نَضَّرَ اللّٰهُ اِمْرَأً سَمِعَ مَقَالَتِيْ فَحَفِظَهَا وَ وَعَاهَا وَ اَدَّاهَا (الحديث طبراني)

انتساب

زه دا خپل محنت خپل مادرِ علمي او د عِلم عالَمي مرکز

جامعة العلوم الاسلامية بنوري ټاؤن طرف ته منسوبوم

چې ددې د شفقت په سیورې کې

بنده د محدث العصر حضرت اقدس حضرت مولانا محمد یوسف البنوري رَحِمَهُ اللّٰهُ

او صدر مدرس حضرت اقدس حضرت مولانا فضل محمد سواتي رَحِمَهُ اللّٰهُ نه

د احادیثو مقدسو سند حاصل کړو.

فضل محمد یوسف زئي

روزِ محشر هر کسے باخویش دارد توشهٔ

من نیز حاضر میشوم توضیح مشکوة در بغل

وَ مِنْ مَذْهَبِيْ حُبُّ النَّبِيِّ وَ كَلَامِهٖ

وَ لِلنَّاسِ فِيْمَا يَعْشَقُوْنَ مَذَاهِبُ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ

اَلْمِصْبَاحُ فِيْ زُجَاجَةٍ

اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ

فهرست

کتاب الجهاد
د جهاد بیان

قال الله تعالیٰ ﴿کتب علیکم القتال وهو کره لکم وعسیٰ ان تکرهوا شیئا و هو خیر لکم﴾(بقرة۲۱۶)

وقال الله تعالیٰ ﴿و فضل الله المجاهدین علی القاعدین اجرا عظیما﴾(النساء)

د جهاد تعریف : ۱: عن عمرو بن عبسة رضی الله عنه قال قیل لرسول الله صلی الله علیه وسلم وما الجهاد؟ قال ان تقاتل الکفار اذا لقیتهم قیل: فایّ الجهاد افضل؟ قال من عقر جواده واهریق دمه. (کنزالعمال ۲۷/۱ وطبرانی ومسندأحمد)

ترجمه: حضرت عمرو بن عبسه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو پوښتنه کونکې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل چې جهاد څه شی دی؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې جهاد دا دی چې ته د مقابلې په وخت کې د کفارو سره وجنګېږې. وپوښتل شو چې د ټولو نه غوره جهاد کوم يو دی؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: د هغه چا جهاد د ټولو نه غوره دی چې د چا آس ؤوژلی شي او بيا خپله د هغه وينه تويه شي.

۲: **قال وما الجهاد؟ قال ان تقاتل الکفار اذا لقیتهم ولا تغل ولا تجبن** (بیهقی فی شعب الایمان ورواه کنزالعمال ۲/۱)

ترجمه: يو صحابي د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل: يارسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)! جهاد څه شی دی؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: جهاد دا دی چې ته د مقابلې په وخت کې د کفارو سره جنګ وکړې او په دې لاره کې خيانت ونکړې او نه ويرېږې.

۳: **الجهاد بکسر الجیم اصله لغة هوا المشقة و شرعا بذل الجهد فی قتال الکفار.** (فتح الباری ۴/۱)

ترجمه: جهاد کسرهٔ جيم سره په لغت کې د محنت او مشقت په معنی کې دی. او په اصطلاح شريعت کې د کفارو سره په جنګ کولو کې د خپل ټول طاقت استعمالولو نوم جهاد دی.

فائده: پاس ذکر شوي د جهاد شرعي تعريفونه دي. هر تعريف کې د کفارو سره جنګ کولو ذکر دی، خو ملاعلي قاري رحمه الله د مشکوة په شرح مرقاة کې تعريف داسې کړی دی. "خپل ټول طاقت کفارو سره په جنګ کې د مصرفولو نوم په شريعت کې جهاد دی". امام راغب اصفهاني رحمه الله په خپل کتاب مفردات القرآن کې د جهاد شرعي تعريف داسې کړی دی: "خپل ټول طاقت د کفارو په وهلو او شړلو کې د مصرفولو نوم جهاد دی" کتاب شرعة الاسلام په شرح کې يې د جهاد تعريف داسې کړی دی: "د دشمنانِ اسلام سره د جنګ کولو نوم جهاد دی". د دې ټولو تعريفونو د نظر په اړه په هر مسلمان باندې واجب دي چې د جهاد دغه شرعي مفهوم خپل کړي، ځکه په شريعت

کې د احکامو دارومدار په شرعي اصطلاحي مفهوم باندې ایښودلی شوی دی. صحابه کرام رضي الله عنهم به همدغه په جهاد کښلو سره د کفارو مقابلې لپاره د اسلحو سره وتل او بیا به په میدان کې لویې لویې مقابلې کیدلې. هغوی د جهاد لغوي معنی نه کتل چې جهاد فقط د محنت او مشقت نوم دی. چې په کوم کې د کفارو سره د جنګ کولو او د تورې اوچتولو هیڅ نوبت نه راځي. شرعي احکامو کې لغوي مفهوم اخستلو سره ډیر لوی نقصان کېږي. مثلاً څوک د صلاة یو لغوي مفهوم خپلوي او وایي چې د صلوة معنی دعاء ده. زه به فقط دعا کوم، لمونځ به نه کوم یا صوم یعنې د روژې مفهوم د لږ ساعت لپاره د خوراک څښاک نه ځان ساتل دي. نو که څوک د لږ ساعت لپاره د خوراک څښاک نه ځان وساتي او بیا وایي چې بس روژه مې وشوه یا څوک زکوٰة نه ورکوي او وایي چې زکوٰة د پاکوالي نوم دی او زه به دا پاکوالی په بله طریقه حاصلوم یا د حج لغوي معنی قصد کول دي. نو که څوک وایي چې ما کور ته د تللو قصد کړی دی، جومات یا داسې نورو ځایونو ته مې د تللو قصد کړی دی. بس اوس حج وشو، نو وګورئ په لغوي مفهوم اخستلو سره څومره لوی نقصان وشو چې د شریعت د اصل حکم نه دا کس محروم شو او په لغوي مفهوم سره هیڅ تر لاسه نه شو. دغه شان جهاد ته د محنت او مشقت نوم ورکول او د کفارو سره جنګ ته نه وتلو سره خپل نقصان کېږي. وګورئ ذکر شوې ډلې لمونځ د ذکر په مفهوم سره واخستلو او اصل تعریف یې پرېښود نو د ټول دین نه محرومه شوه.

د جهاد قسمونه: ﴿**و فضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما**﴾(سورة النساء ۹۴)

ترجمه: او الله تعالی مجاهدینو ته په کور کې د ناستو (خلکو) مقابله کې لوی اجر ورکړی دی.

اول قسم فرض کفایه: مسلمانانو ته چې کله په ټول عالَم کې غلبه او شوکت حاصل وي نو هغه وخت د اسلام فریضه باقي او د جاري ساتلو لپاره او اسلام مزید په نوره دنیا کې د خپرولو لپاره په دنیا کې یوه داسې ډله وي چې د کفارو سره به په جهاد کې مشغوله وي نو په داسې حالت کې جهاد فرض کفایي شي، ځکه چې یوې ډلې چې کله دا کار سنبال کړو نو د نورو مسلمانانو ذمه واري ساقطه شوه، خو په دې شرط چې دا ډله د کفارو د مقابلې لپاره پوره وي او که چرې د دنیا ټولو مسلمانانو جهاد یو شان پرېښودلو نو ټول په ټوله به ګنهګار شي. صاحب د هدایه لیکلي دي: "**ان ترکوا جمیعا آثِم الکُلّ**" یعنې که ټولو د جهاد عمل پرېښودلو نو ټول به ګنهګار شي. دغه شان عبارتونه د فقهې په نورو کتابونو کې او فتاوی کې موجود دي. د جهاد دې قسم ته جهاد اقدامي هم وایي او دا فرض کفایه وي. د دې لپاره یو څو شرطونه هم دي: ۱: مور او پلار او سرپرستو اجازت ۲: امارت شرعیه ۳: د ځینو په نزد د طاقت توازن ۴: دعوت الی الاسلام، یاد ساتئ چې د جهاد نه مخکې چې کفارو

ته کوم دعوت ورکول کېږي او په کوم باندې جهاد موقوف کېږي. د دې دعوت درې جملې دي: ۱: اسلام قبول ۲: ګنې جزیه ورکول ۳: که نه وي نو بیا په میدان جنګ کې جنګ لپاره تیار شئ. دا دعوت د هغه کفارو لپاره ضروري دی چاچې په هیڅ ډول د اسلام نه وي اوریدلي او نه د اسلام سره واقف وي خو کومو خلکو ته چې یو ځل د اسلام دعوت رسیدلی وي یا هغوی د کومو رسنیو په ذریعه د اسلام نوم اوریدلی وي نو هغوی ته بیا په میدان جنګ کې دعوت ورکول مستحب دی. لنډه دا چې جهاد د کفارو سره کېږي نو دا دعوت به هم د کفارو سره خاص وي. د دې نور تفصیل به ان شاء الله مخکې راشي. د قرآن د ذکر شوي آیت نه علماء او فقهاء کرامو رحمهم الله د جهاد دغه قِسم استنباط کړی دی، ځکه په آیت کې د دوه ډلو ذکر دی. او دواړه مقبولې دي. یوه هغه ډله چې په کور کې ناست وي او په عبادت او په نورو نیکو کارونو کې مشغوله وي. او بله ډله هغه ده چې د جهاد لپاره د کفارو سره مقابلې کولو لپاره وتلې وي. اوس چې کور کې هغوی ته د کیناستلو اجازت ورکړی شوی دی نو د دې نه معلومه شوه چې یو قِسم د جهاد داسې هم وي چې هغې کې څه خلک وروسته پاتې کیدی شي او هغه فرض کفایي ده. اوس وتونکی مجاهد شو چې لویه درجه یې ده. او کیناستونکی مجاهد نه شو او د هغوی درجه هم کمه شوه اګر که هغه په نورو عبادتونو کې مشغول و. د دې آیت نه دوه خبرې واضحه شوې. یوه دا چې د جهاد دوه قِسمه دي، هغې کې یو قِسم فرض کفایي دی او بل فرض عین دی. دویم په خبره باندې سړی پوهه شي چې هر عبادت کونکی او د جهاد نه بغیر نور نیک کارونه کونکې ته مجاهد نشي ویلی. شیخ الهند محمود الحسن رحمه الله د دې آیت په تفسیر کې داسې لیکلي دي: "د دینه معلومه شوه، جهاد فرض کفایي دی فرض عین نه دی یعنې که د مسلمانانو کافي شمیر او د ضرورت موافق ډله جهاد کوي نو جهاد نه کونکو باندې هیڅ ګناه نشته دی ګنې ټول به ګنهګار وي". دغه شان مضمون د دې آیت په تفسیر کې د حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله نه منقول دی: ﴿ولتكن منكم امة يدعون الى الخير﴾ (ال عمران ۱۰۴)

ترجمه: یعنې پکار ده چې یوه ډله په تاسو کې نیک کار ته بلنه وکړي.د دې آیت د لاندې شاه عبدالقادر رحمه الله لیکي: معلومه شوه چې په مسلمانانو باندې فرض ده چې یوه ډله قائمه وي په جهاد او د دین خوندي (تقید) ساتلو لپاره تردې چې د دین خلاف څوک ونکړي او څوک چې په دې کار باندې قائم وي نو هم هغه کامیاب دي. او دا چې څوک د چا سره تعرض ونکړي، موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ په خپل دین او عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ په خپل دین باندې، دا خپله لار د مسلمانۍ نده. (موضح القرآن: ۱۰۱)

دويم قِسم فرض عين : او كه چرې كفارو د مسلمانانو په يو علاقه حمله كړې وي، خلك وهي او عزتونه او مال لوټي او مسلمانان په دفاعي حالت كې وي، نو داسې وخت كې د جهاد دا قِسم دفاعي او فرض عين شي. دا جهاد اول په نزدې خلكو فرض عين دی، كه چرې هغه پوره نه وي نو ورو ورو په ټول عالم اسلام مسلمانانو باندې فرض عين شي. د جهاد دغه قِسم لپاره شرط نشته دی. بس په نفير عام سره به ټول مسلمانانو له وتل وي. غلام له د مالك نه د اجازت اخستلو ضرورت نشته دی، نه ځوی له د پلار نه او نه ښځې له د خاوند نه د جازت اخستلو ضرورت شته دی. بس څه چې په لاس درځې او چتول او مقابلې له وتل دي. دغه وخت كې دعوت الى الاسلام هم ختم شي. علامه سرخسی او فتاوی تاتارخانيه او د فقهې په نورو كتابونو كې داسې ليكلی شوي دي. حضرت مولانا رشيد احمد ګنګوهي رحمه الله په الكوكب الدری شرح ترمذي كې د علماؤ دا قول نقل كړی دی چې: **"وان هجموا علينا سقطت الدعوة"** (يعني كه چرې كفارو مونږ باندې حمله وكړه نو دعوت به ساقط شي) صاحب بحرالرائق په كتاب الجهاد كې ليكلي دي چې كه چرې كفارو په مشرق كې مسلمانانې ښځې قيد كړې نو تر مغرب پورې مسلمانانو باندې هغوی د كفارو د قيد نه ازادول فرض عين دی. باقي د فرض عين مطلب دا دی چې د دا حكم ټولو مسلمانانو لپاره ذاتي او په شخصي توګه متوجې كېږي، نو د چا نوبت به نن راشي او د چا به وروسته راشي چې تلونكې كله بيرته راشي نو دغه شان به بله ډله لاړه شي، كله چې هغوی بيرته راشي نو بله ډله به ځي، نو نظام به هم راوان وي او د جهاد كار به هم راوان وي، لكه څنګه چې حج فرض عين دی، خو د ټولې دنيا واله په يو كال حج ته نۀ ځي بلكې موقع په موقع ځي راځي. فتح القدير دا خبره داسې ليكلې ده: دا خبره دې هم ياده وي چې عبدالله بن مبارك رحمه الله، سعيد بن المسيب رحمه الله ، ابن شبرمه رحمه الله او داسې نورو فقهاؤ په نزد د جهاد هم يو قِسم دی. هغوی فرمايي چې جهاد بس فرض عين دی. فرض كفايي نه دی، خو عامه فقهاؤ دا تقسيم كړی دی. مونږ د دې تقسيم قائل يو ، خو دغه وخت تقريباً په هر ځای كې مسلمانان دفاعي جهاد كوي كوم چې فرض عين دی. د نفير عام دوه صورتونه دي. يو دا چې د وخت بادشاه يا د جهاد عام امير عامه خلكو ته د جهاد لپاره د وتلو اعلام وكړي. دويم صورت دا چې د مظلومانو او د بې وسه مسلمانانو فرياد په يو ډول د چا غوږ ته ورسېږي. (تاتارخانيه)

د جهاد يو څو نور قِسمونه : ﴿ و عن انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال جاهدوا المشركين بأموالكم و انفسكم والسنتكم﴾ (مشكوة : ۳۳۲)

ترجمه: حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې د مشريکنو خلاف په خپلو مالونو او ځانونو او په ژبو سره جهاد وکړئ.

جهاد بالمال: د دې مطلب دا دی چې د يو مسلمان مال په جهاد او مجاهدينو باندې مصرف شي او په هغې سره نيغ په نيغه د جهاد ميدان ته فائده ورسېږي. که يو کس يو فقير غريب ته مال ورکړي او د هغې مرسته کوي يا د خپلو خپلوانو سره مرسته کوي. دا يو نيک کار خو کيدلی شي او دې باندې ثواب هم حاصليدی شي خو په دې سره هغه ځان ته مجاهد نه شي ويلی، ځکه د دې مال بيشکه چې په يو نيک ځای کې مصرف شوی دی خو په جهاد کې نه دی مصرف شوی. که چرې هغه د خپل ځان باره کې دا سوچ کوي چې ما مالي جهاد وکړو نو دا خبره او خيال به بې ځايه وي. حديث کې د مشرکينو په خلاف "په خپلو مالونو سره جهاد وکړئ" الفاظ راغلي دي. دلته د کوم مشرک هغه خپل مال خرچ کړی دی چې د جهاد بالمال اميد لري؟ قرآن کې د جهاد بالمال ډېر ترغيب راغلی دی، ځکه د مال نه بغير د جهاد عمل پاتې کېږي. او مالي جهاد هر يو کس کولی شي. همدغه وجه ده چې مال مقدم اېښودلی شوی دی.

جهاد بالنفس: د جهاد بالنفس مطلب دا دی چې سړی خپل نفس په جهاد کې استعمال کړي. د کفارو سره مقابلو لپاره دا خپل نفس ورديکه کړي او د حق او د باطل په مقابلو کې دا خپل نفس وجنګوي. "جهاد بالنفس عربي کلمه ده" او بالنفس کې د با لفظ په آله باندې داخل دی. يعنې "د نفس سره جهاد کول". دا لفظ داسې دی لکه څوک چې ؤوايي ټوپک سره جهاد، تورې سره جهاد، راکټ لانچر سره جهاد، توپ سره جهاد يا کلاشنکوف سره جهاد، دا چې څومره آلې د جنګ او وهلو دي. دې باندې د "با" د داخليدو نه وروسته دې مطلب پوهه کې راشي چې دا شيان د آلې په توګه استعمال کړی شوي دي. دا مطلب هرګز نه دی چې دې کس جهاد بالسيف وکړو يعنې د تورې په مقابله کې يې په توره باندې وهل شروع کړه بلکې د دې په عربي محاوره کې دا مطلب وي چې دې کس د جهاد کې په ميدان کې توره استعمال کړه او په توره يې د کفارو سره مقابله وکړه. بالکل همدغه د مطلب د جهاد بالنفس هم دی. چې دغه نفس د کفارو په مقابله کې استعمال کړی شي. دغه مطلب صحابه کرام رضي الله عنهم او سلف صالحينو د دې جملې اخستی دی. حضرت عبدالله ابن مبارک رحمه الله په خپل کتاب کې يو حديث نقل کړی دی. چې د هغې الفاظ داسې دي:

"والمجاهد من جاهد نفسه بنفسه" يعنې مجاهده دا ده چې څوک خپل نفس سره په خپل نفس په ذريعه جهاد وکړي. يعنې نفس د جهاد په ميدان کې حاضر کړي او هغه د کفارو په مقابله کې استعمال کړي. دا د نفس په ذريعې باندې د کفارو سره مقابله هم شوه او د دې په ضمن کې د کفارو

سره مجاهده هم شوه، ځکه د نفس مجاهده په همدي عمل سره کيږي. چې د نفس د خواهش خلاف وي او دا ښکاره خبره ده چې جهاد کې جنګيدل نفس ته څومره ګرانه معلومېږي. د جهاد بالنفس متعلق خلک د يو حديث حواله هم ورکوي. چې د هغې په رڼا کې د جهاد دوه قِسمونه شي. يو وړوکی جهاد او بل لوی جهاد. د دې حديث متعلق د بحث کتنه هم وکړئ.

دجهاد اکبر او جهاد اصغر بحث: کله چې د قومونو زوال شروع شي، نو د هغوی همتونه وغورزېږي او کله چې همتونه وغورزېږي، نو بيا د ژبې نه کمزورې جملې راوځي. زړه او مغزو کې هر هغه قسمه فلسفه کيني چې هغه يو کَس د زوال طرف ته بوځي. بيا داسې وخت کې دشمن راشي او په ارام کيني او زوال کيدونکی قوم خپله د خپل زوال منصوبې جوړوي. کله چې د اسلام سپيڅلی دور لاړو او د اسلام تر ټولو اوچت بيرغ لاندې په راغورزيدو شو او د عزت او د عظمت او د شان و شوکت نه وروسته چې کله مسلمانان په مجموعي توګه د زوال سره مخ شول نو د هغوی په نزد داسې معذرت کونکې جملې خپلې کړی شوې چې د هغې په رڼا کې خو ورته د سهولت د خوښولو ښې موقعې خو ترلاسه شوې خو د دې په ضمن کې مسلمان د کارنامو، کردار يا د تاريخ جوړولو د حيثيت نه محروم شول. همدغه د محرومۍ په زمانه کې يوه جمله جوړه کړی شوه او هغه د حديث په شکل کې د وړاندې کولو کوشش وکړی شو، د دې لپاره چې د مسلمانانو جذبات د اسلام د دشمنانو په ځای د خپلو ځاروُو اړخ ته تاو شي او د "قهر درويش برجان درويش" پوره مصداق جوړ شي. د لاري نه د تېښتې لپاره چې کومې جملې ته د حديث په نوم د هغې ښه خپرونه شوې شوه، هغه دا ده:

"رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد الاكبر قالوا وما الجهاد الاكبر؟ قال جهاد القلب"

ترجمه: يعنې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مونږ د وړوکې جهاد نه واپس راغلو او د لوی جهاد اړخ ته راغلو. صحابوُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وپوښتل چې يارسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! جهاد اکبر کوم يو جهاد دی؟ نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د نفس سره جهاد (يعنې د کفارو سره جهاد کول وړوکی جهاد دی). ملاعلي قاري رحمه الله د خپل کتاب په موضوعات کبير کې د حرف الراء په ضمن کې په (صفحه ۱۲۷) باندې دا روايت د نقل کولو نه وروسته د ابن حجر عسقلانی رحمه الله په حوالي سره فرمايلي دي چې د خلکو په نزد دا حديث په ژبو باندې ختلی دی حال دا چې دا د ابراهيم بن عبله په نوم د يو کس مقوله ده.۱: تنظيم الاشتات شرح مشکوة جلد ۱ صفحه ۶۹ کې د دې حديث متعلق د تعليق الصبيح او د تفسير بيضاوی په حواله ليکلی شوي دي چې ابن تيميه رحمه الله فرمايلي دي:

"هٰذَا حَدِيْثٌ لَا اَصْلَ لَهٗ" يعنې د دې حديث هيڅ اصل نشته دی.۲: دغه شان په فتاوی عزيزی صفحه ۱۰۲ کې شاه عبدالعزيز د پوښتنې به جواب کې فرمايلي دي چې دا کلام اکثر د صوفياء کرامو په

كتابونو كې اكثر موندلى كېږي. او دا د هغوى په نزد حديث نبوى دى. بلكې د ځې محدثين علماؤ هم دا عبارت ذكر كړى دى، په دې غرض بانبدې چې د دې حديث نه ثابتېږي چې د نفس سره جهاد افضل جهاد دى، خو ماته ياد نه دي چې د حديث په كوم كتاب كې ما دا عبارت كتلى وي. بهرحال د جهاد اكبر نه مراد دا نه دى چې د جهاد د فراغت نه وروسته راغلي بلكې د جهاد اكبر نه مراد دا دى چې چې د نفس او د شيطان سره جهاد وكړى شي. دا تفسير د صوفيانو د خيال مطابق دى او د ډيرو علماؤ خلاف دى چې د جهاد اكبر نه مراد د جهاد د فراغت نه وروسته راتلل دي. او سليقه كتاب داني او عبارت شناسي د دې خيال نه بالكل متنفر دى، ځكه چې مراجعت يعنې د بيرته راتلو لفظ د رجعنا نه مفهوم دى.او جهاد اصغر د ابتداء غاية (غرض) ده او جهاد اكبر د انتهاء غاية(غرض) ده.
او د دواړو غايه چې د كوم شي غايه جوړېږي، د هغې نه مغائر كېږي. د دې نه معلومه شوه چې د دواړو جهاد اصغر او د جهاد اكبر مراجعت يعنې د واپسئ مغاير دى.د شاه عبدالعزيز رحمه الله دا كلام لږ شان مغلق دى، خو د دې نه دا خبره صفا واضحه كېږي چې د شاه عبد العزيز رحمه الله په نزد دا كلام د صوفياؤ كلام كيدى شي خو حديث نه دى. دغه شان علماؤ هم دا كلام د د جهاد اصغر نه بيرته د جهاد اكبر اړخ ته د بيرته راتللو په معنى نه دى اخستى. دغه شان په عبارتونو باندې د پوهيدو طريقه هم دا نه ده او د كتاب پوهيدو طريقه هم دا نه ده. مخكې بيا شاه عبدالعزيز په عبارت باندې اعتراض كړى دى، نو ظاهره دا چې دا حديث نشي كيدى.
۳: د مشارع الاشواق الى مصارع العشاق په مقدمه كې (صفحه ۳۰) باندې ليكلى شوي دي چې كله د اسلام دشمنانو وليدل چې د مسلمانانو سره د اسلام د دفاع لپاره او د اعلاء كلمة الله لپاره جهاد يو عظيم بنيادي طاقت دى او ترڅو پورې چې جهاد قائم وي نو د اسلام د دشمنانو پښې كلكې نشي پاتې كيدى، ځكه د جهاد په بركت او د الله په مرستې سره مسلمانانو په د نيمې صدئ نه كم وخت كې نيمه دنيا فتح كړه. د تاريخ په پاڼو باندې چې كله كفارو دا وليدلو نو هغوى د جهاد ماتولو او د هغې د كمزوري كولو لپاره ډير كلونه ګونډې ماتې كړې او غور او فكر يې وكړو تردې چې هغوى د دې مشكل حل وموندلو او هغه دا چې مسلمانان دي په زيب او زينت كې اچولو سره د جهاد نه لرې كړى شي، نو بيا د دې لپاره كفارو يوه مهذبه طريقه اختيار كړه او هغه دا چې هغوى د جهاد د اصغر او د اكبر تقسيم وكړو چې د نفس سره جهاد لوي جهاد دى. او د كفارو سره جهاد لوى جهاد دى. بيا د دې مقصد ترلاسه كولو لپاره د اسلام دشمنانو حديثونه جوړ كړل او د هغې نسبت يې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته وكړو، ځكه هغوى په پوهيدل چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اړخ ته په نسبت كولو سره به مسلمانان دا ژر قبول كړي، نو هغوى د "رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد

الاکبر" حدیث جوړ کړو. چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې ښکاره دروغ دي. او د حديث په کتابونو کې مطلقاً دا حدیث موجود نه دی. ابراهیم بن عبله رحمه الله اګر که ثقه سړی دی. مګر دار قطني ويلي دي چې د هغې اړخ ته هم د عبارت نسبت واضح نه دی. بیا د دې ځانه جوړ کړی شوي حديث اثر کمزورو مسلمانانو باندې داسې وشو چې کله هغوی وليدل چې د نفس او شيطان مقابله لوی جهاد نو هغوی د کفارو سره د جهاد کولو نه منع شول او په محدوديت کيدلو سره په تسبيح او ذکر و فکر کې مشغول شول او د نیا یې کفارو ته خالي پرېښودله، نو کفار غالب شول او مسلمان غلام پاتې شو. ۴: خطیب بغدادی وغیره د دې عبارت نه لږ شان مختلف يو بل حدیث ذکر کړی دی. چې ترجمه یې دا ده چې حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یوې غزوې نه بيرته راغلو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته وفرمايل ښه راغلئ ښه راغلئ، تاسو د وړوکي جهاد نه لوی جهاد ته راغلئ. صحابو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وپوښتل چې لوی جهاد کوم يو دی نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې: د بنده د خپل خواهشاتو خلاف مجاهده کول لوی جهاد دی. دې حدیث باندې هم محدثينو جرح کړې ده. دې کې يو راوي "خلف بن محمد خيام" دی. حاکم □ فرمايي چې د دې حديثونه د اعتبار قابل نه دي. او ابو یعلی خلیلي رحمه الله فرمايي چې دا ډير ضعیف ؤو. هغه به ډير اشتباه کيدلو او کله به يې داسې حديثونه نقل کول چې د هغې به هيچاته پته نه وه. ابوزرعه رحمه الله هم د دې روايت کړی شوي حديثونو نه بېزاري اعلان کړې وه، دې روایت کې يو راوي يحيیٰ بن علاء دی. د هغې متعلق امام احمد بن حنبل رحمه الله فرمايلي دي چې دا لوی دروغژن سړی ؤ. چې د ځانه به يې حديثونه جوړول. ابن عدي رحمه الله به فرمايل چې د دې سړي ټول حديثونه د ځان جوړ کړی شوي دي. شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله فرمايي: ځينې خلک چې دا حدیث نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غزوه تبوک نه بيرته راتلو وخت کې وفرمايل چې:

﴿رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد الاكبر فلا اصل له﴾

ترجمه: يعنې مونږ د وړکې جهاد نه لوی جهاد ته راغلو. د دې حدیث هيڅ بنياد نشته دی. (مقدمه مشارع الاشواق ص ۳۱)

جهاد مع النفس او د جهاد الکفار متعلق د ترمذی شریف د يو حديث په شرح کې حضرت مولانا رشيد احمد ګنګوهي رحمه الله د کوکب الدري ج۱ ص ۴۲۵ باندې داسې لیکلي دي:

﴿ولا يخفى ما بين الجهادين من الالتئام والاتصال فان مجاهدة الكفار لا تخلوا عن مجاهدة النفس ولا تتصور دونها و مجاهدة النفس اذا كملت لا تكاد تترك الرجل لا يجاهد الكفار بلسانه او بسنانه﴾

ترجمه: او دا خبره پته نه ده چې د جهاد مع النفس او د جهاد الكفار دواړو په خپل مينځ کې يو جوړ او اتصال دی، ځکه د کفارو سره په جنګ کولو کې د نفس مجاهده کېږي. د نفس د مجاهدې نه بغير کفارو سره د جنګ کولو خيال امکان نه لري، او پاتې شوه د نفس مجاهده، نو دا د نفس مجاهده چې کله پوره شي نو دا سړی د کافرو سره د جنګولو نه بغير نه پرېږدي، که هغه په ژبه وي او که په توره يا په غشي سره وي.

۵: د دې تفصيلاتو نه وروسته د دې بحث په ابتدائی آيت: ﴿**وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما**﴾(النساء: ۲۶) اړخ ته ځو چې د دې آيت اولني مخاطبين صحابه کرام رضي الله عنهم دي. هغوی کې يوه ډله د دې آيت د نازليدلو په وخت کې هغه وه چې هغه جهاد ته وتلې وه. او يوه دله هغه وه چې جهاد ته نه وه تلې، ځکه د فرض کفايه په صورت کې هغوی ته د تللو اجازت نه ؤو. البته کومه ډله چې جهاد ته تلې وه، نو هغوی الله تعالى په دوه امتيازاتو سره ممتاز کړل. يوه دا چې د ناستو او د نه تلو واله مقابله کې د تلونکو درجه اوچته ده او هغوی ته به لوی اجر ورکړی کېږي. دويم دا چې تلونکې مجاهدين دي او هغه وخت جهاد ته نه تلونکې قاعدين (يعنې ناست خلک) مجاهدين نه دي. وس غور کول پکار دي چې کوم صحابه کرام رضي الله عنهم په مسجد نبوي صلى الله عليه وسلم کې پاتې شوي ؤو. هغه ټول لمونځ کؤونکي، تجهد کونکیاو روژه نيونکې ؤو. نفلي عبادتونو، صدقاتو او د نفس په رياضتونو کې ډېر زيات مشغول ؤو، خو د دې ټولو محنتونو او د نفس د مجاهدې باوجود هم الله تعالى هغوی ته مجاهدين ونه فرمايل، بلکې مجاهدين همغه شول کوم چې د کفارو سره د جنګ کولو لپاره وتلي ؤو. که چرې د نفس سره مجاهده کونکی مجاهد شي نو بيا د ﴿**وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما**﴾(نساء ۲۶) څه مطلب اخستل کيدی شي؟ نو بيا په په ايت باندې پوهيدل ګران شي. دغه شان دا خبره هم ياده وساتئ چې سلف صالحينو چې د جهاد باره کوم ځومره کتابونه ليکلي دي. ټول يې د جهاد مع الكفار په حواله ليکلي دي. د نفس د رياضت باره کې چې کوم کتابونه ليکلي شوي دي. د هغې نوم هغوی کتاب الزهد اينبی دی. تر ننه پورې يو کتاب هم داسې نشته دی چې هغه چا د کتاب الجهاد يا د فضائل الجهاد په نوم سره نومولی وي. او په هغې کې يې د نفس سره د جهاد مباحثې ليکلې وي. البته د نفس د رياضت لپاره چې کوم کتابونه ليکلی شوي دي. هغه د زهد او تقوی په نوم باندې نومولی شوي دي. پخپله د حضرت عبد الله ابن مبارک رحمه الله يو کتاب دی. كتاب الجهاد او بل كتاب الزهد دی. د دواړو مباحثې او مضمونونه جدا جدا دي، نو مونه يې هم جدا جدا دي. لهذا جهاد الکفار جدا شی دی او رياضة الجهاد جدا شی دی. بيا دا سوچ وکړه چې تقريباً پنځوس زره (۵۰۰۰۰) صحابه کرام رضي الله عنهم په ميدان جنګ کې شهيدان شوي دي، نورو ټول صحابؤ په جهاد کې برخه اختسې وه، نو آيا د هغوی ژوند په داسې کار کې مصرف شوی ؤو چې په شريعت کې د اصغر او کمې درجې والا ؤو. حاشا و کلا.

جهاد باللسان: د جهاد د قسمونو په ابتداء کې چې کوم حديث ليکلی شوی دی. هغې کې دريم قسم جهاد باللسان دی. اسلام کې د جهاد باللسان هم ډير اهميت دی. او نبي کريم ﷺ حکم کړی دی چې د مشرکينو سره د ژبې په ذريعي سره جهاد وکړئ. د حديث شارحينو د جهاد باللسان وضاحت داسې کړی دی. چې د ژبې په تقريرونو او ليکنو سره خلکو کې د جهاد جذبه راپيدا کړی شي. د جهاد فضائل او مسائل بيان کړی شي. د جهاد نظمونه ووېلی شي. وس که يو کس په عام فضيلت باندې يو ساعت تقرير وکړي او هغه بيا وايي چې ما جهاد باللسان وکړو نو دا به غلطه وي. جهاد باللسان هر هغه خبرې دي چې په هغې باندې ميدان جهاد او د مجاهدينو او جهاد ته فائده رسېږی. دا تقرير چې د عامه متعلق دی، بيشکه د ثواب کار دی خو جهاد باللسان نه دی، ځکه په دې باندې جهاد يا مجاهد ته فائده نه رسېږي، نو د دې حديث په شرح کې مفتي محمد شفيع رحمه الله په خپله رسالة جهاد (ص ۴۵) باندې فرمايي چې د مال جهاد دا دی چې مال د جهاد په کارونو کې خرچ کړی شي. او د ژبې جهاد دا دی چې خلک د جهاد په ترغيب باندې اماده کړی شي. او د جهاد احکامات ورته ووېل شي او دا هم چې په خپلو خبرو او تقرير سره دشمن وډار کړي. داسې نظمونه چې په هغې سره د مسلمانانو د جهاد جذبه قوي وي يا چې په کومو سره د دشمن تذليل وشي، هغه هم په دې جهاد کې شامل دي. لکه څنګه چې حضرت حسان رضي الله عنه په صحابو کې شاعر دی. د هغه نظمونه چې د مشرکانو په مقابله کې ويلی شوي دي هغې ته جهاد ويلی شوی دی. (رساله جهاد: ۴۵)

د ظالم بادشاه مخې ته حق کلمه ويل: يو حديث کې راغلي دي: ﴿افضل الجهاد من قال كلمة حق عند سلطان جائر﴾

ترجمه: يعنې د ظالم بادشاه مخې ته د حق کلمه ويل د ټولو نه افضل ترين جهاد دی. د دې حديث سره دا شک مه کوئ چې دلته خو جهاد نشته دی. بيا د ژبې کلمې ته افضل جهاد څنګه ووېلی شو؟ نو د دې تشريح حضرت مولانا رشيد احمد گنگوهی رحمه الله د کوکب الدری په شرح الترمذی صفحه ۴۷ جلد ۲ کې داسې کړې ده. "دا چې مجاهد د دوه خبرو په مينځ وي يا خو به جهاد کوي کفار به وژني او مالِ غنمت به حاصلوي او يا به شهيد شي او په وينو کې به رنګ شي، خو هغه کس چې د ظالم بادشاه مخې ته د حق کلمه اوچتوي، نو د هغې په حق کې خو دا يقين دی چې وژلی کېږي به (د بچ کيدو اميد نشته) ځکه هغه افضل شو. د دی کلام خلاصه دا شوه غازي کله په ميدان کې د کفارو سره جنګېږي نو د ژوند او د مرګ د دواړو احتمال دی، خو دا سړی چې د ظالم بادشاه مخې ته يې د حق اواز اوچت کړو، د دې مرګ يقيني دی. لهذا دا هم جهاد بلکې افضل جهاد شو"

د اسلام دعوت: د امت دوه قسمونه دي. يو هغه قِسم دی چې هغوی اسلام قبول کړی دی او اسلامي احکامات مني او چې څومره کيدی شي نو عمل پرې کوي، د امت دې برخې ته په اصطلاح شرع کې.

"امت جابت" ویلی کېږي. دویم قِسم هغه دی چې هغوی اسلام نه دی قبول کړی بلکې په خپل کفر باندې کلک ولاړ دي. د امت دي برخې ته په اصطلاح شرع کې "امت دعوت" ته وایي. د جهاد نه مخکې چې اسلام کوم دعوت ضروري ټاکلی دی. هغه دعوت یواځې د امت دعوت لپاره دی، ځکه دا په امت اجابت کې بیخي چلیدلی نشي. د دې دعوت درې جملې دي. ۱: اسلام قبول کړه ۲: که اسلام نه قبلوي نو جزیه ادا کړه ۳: که دا هم منظور نه وي نو بیا د جنګ لپاره تیار شه. نبي کریم ﷺ به چې کله مجاهدین لیږل نو هغوی ته به یې د دې وصیت کولو. د مسلم شریف په یو اوږد حدیث کې دا درې شیان په ترتیب سره ذکر شوي دي. زه د هغه حدیث هغه درې واړه جملې د حدیث نه مختصر کومه او ناظریونو ته یې هدیه کوم. کتنه یې وکړی.

۱: قال علیه السلام فی ضمن حدیث طویل: واذا القیت عدوك من المشرکین فادعهم الی الاسلام فان هم ابوا فسلهم الجزیة فان هم ابوا فاستعن بالله وقاتلهم (مشکوة صفحه ۳۴۱)

ترجمه: نبي کریم ﷺ یو اوږد حدیث په ضمن کې (د مجاهدینو امیر ته) داسې وصیت کړی دی: کله چې تاسو د خپلو مشرکانو دشمنانو سره ملاو شئ نو هغوی ته د اسلام دعوت ورکړئ. که هغوی قبول کړو نو بیا د هغوی سره د جنګ نه ځان وساتئ. که هغوی د اسلام د قبولو نه انکار وکړو، نو د هغوی نه د جزیې ورکولو مطالبه وکړئ. که هغوی جزیه قبوله کړه نو هغوی سره د جنګ کولو نه ځان وساتئ. پس که چرې هغوی د جزیې ورکولو نه هم انکار وکړو نو بیا د الله تعالی نه مرسته وغواړئ او د کفارو سره وجنګېږئ.

۲: وعن اب وائل قال کتب خالدبن الولید الی اهل فارس بسم الله الرحمن الرحیم من خالد بن الولید الی رستم و مهران فی ملاءِ فارس سلام علی من اتبع الهدی اما بعد: فانا ندعو کم الی الاسلام فان ابیتم فأعطوا الجزیة عن ید و انتم صاغرون فان معی قوما یحبون القتل فی سبیل الله کما یحب فارس الخمر والسلام علی من اتبع الهدی. (مشکوة صفحه ۳۴۲)

ترجمه: د ابؤوائل نه روایت دی چې حضرت خالد بن ولید رضی الله عنه د اهل فارس ته د بسم الله الرحمن الرحیم نه وروسته داسې ولیکل: مونږ تاسو ته د اسلام دعوت درکوؤ. چې اسلام قبول کړئ، که چرې تاسو انکار وکړو نو بیا تاسو د ذلت سره جزیه ادا کړئ (که دا هم نه وي) نو بیا جنګ ته تیار شئ. بیشکه ما سره داسې خلک دي چې د خدای په لاره کې مرګ داسې خوښوي لکه څنګه چې تاسو د فارس والا شراب خوښوئ. او څوک چې اسلام قبول کړي نو هغوی لره دې سلامتي وي.

د اسلام دعوت د فقهاؤ په نظر کې: د جهاد نه مخکې چې کوم دعوت واجب وي او په کوم باندې چې جهاد موقوف وي، نو د هغه دعوت متعلق فقهاء کرام رحمهم الله جدا جدا تفصیل وړاندې کړی دی.

چې د رحمة الامة فی اختلاف الائمة په نوم يو معتمد كتاب داسې بيان كړی دی. (د عربي عبارتونو د ترجمې كتنه وكړئ)

د امام مالک رحمه الله قول: د فقهاء كرامو رحمهم الله په نزد د دعوت مسئلی په تعبيراتو كې اختلاف دی. هغه داسې چې امام مالک رحمه الله فرمايي چې د كومو كفارو كورونو زمونږ سره نژدې وي نو هغوی ته د اسلام د دعوت وركولو ضرورت نشته دی، ځكه د ګاونډي ټوپ په وجه هغوی دعوت الی الاسلام پېژني (مني يې نه) نو ځكه هغوی سره جنګ كېږي. او د هغوی د غفلت انتظار نه كېږي. او د كومو كورونه چې زمونږ نه لرې وي نو هغوی ته دعوت وركول ضروري دی چې شک او شبهه لرې شي. (رحمة الامة صفحه ۲۹۳)

د امام شافعي رحمه الله قول: امام شافعي رحمه الله وفرمايل چې نن سبا زه هيڅ يو داسې مشرک نه وينم چې هغې ته په يو نه يو طريقه د اسلام دعوت نه وي رسيدلی، خو امكان لري چې د مملكت تركيه شاته څه مشرک قومونه وي يا د خزر (چيچنيا) شاته داسې خلک وي چې هغوی ته دعوت نه وي رسيدلی، نو كه د هغه خلكو سره جنګ كول كېږي نو د اسلام د دعوت نه مخكې جنګ كول پكار نه دی. (صفحه ۲۹۳)

د امام ابو حنيفه رحمه الله قول: امام ابو حنيفه رحمه الله وفرمايل چې كه چرې هغه كفارو ته د اسلام دعوت نه وي رسيدلی، نو اميرالحرب لپاره د هغوی سره جنګ كول مناسب نه دی. او كه چرې هغوی ته د اسلام دعوت رسيدلی وي نو بيا د امير الحرب لپاره مستحب ده چې د جنګ نه مخكې هغوی ته د اسلام دعوت وركړي ګينې د جزيې د ادا كولو دي ورته ؤوايې، خو كه د واجب دعوت نه مخكې مخكې چا يو كافر مړ كړو نو ديت او قصاص به نه وي. (صفحه ۲۹۳) په محيط كې ليكلی شوي دي چې دعوت رسيدل په دوه قسمه باندې دي. حقيقةً يا حكماً او حكماً داسې وي چې په مشرق او مغرب كې عام شي چې دا مسلمانان د څه شي اړخ ته بلنه كوي او په كوم شي باندې جنګ كوي. دا ظاهري شهرت د حقيقت قائم مقام ګڼل كيدی شي. (فتح القدير جلد ۵ ص ۱۹۶)

د مولانا رشيداحمد ګنګوهی رحمه الله قول: كه چرې كفارو ته دعوت نه وي رسيدلی نو د جنګ نه مخكې دعوت واجب دی. او كه دعوت په څه ذريعي سره ور رسيدلی وي نو بيا دعوت د مسنون او مستحب په درجه كې دی، خو كه چرې كفارو په مونږ باندې حمله كړي وي نو بيا به دعوت ساقط كېږي. (الكوكب الدری شرح ترمذی صفحه ۴۱۲)

د صاحب ترمذی قول: امام ترمذی رحمه الله د حضرت سلمان فارسی رضي الله عنه د دعوت الی اسلام والا روايت نقل كوي او وايي چې د ځينو صحابو رضي الله عنهم دا رائی وه چې د دعوت نه مخكې دې د كفارو سره جنګ ونه كړی شي. د جنګ نه مخكې دې دعوت وركړی شي، ځكه دې سره به دشمن په رعب

کې شي، خو د ځینو علماؤ خیال دی چې نن سبا کفارو ته د دعوت هیڅ ضرورت نشته دی. امام احمد بن حنبل وایي چې زه نه پوهېږم چې نن سبا چاته دعوت ضروري وي. (ترمذی کتاب الجهاد)

دصاحب درمختار قول : د فقه په نورو کتابونو او په خاصه توګه درمختار کې د دعوت مسئله داسې لیکلې ده. چې که چرې مونږ کفار محاصره کړه نو اول به هغوی مونږ اسلام ته رابلو که چرې هغوی اسلام قبول کړي نو ډیره ښه دا ګینې بیا به ترینه د جزيې مطالبه کوؤ. که چرې هغوی جزیه قبوله کړه نو بیا به هغوی او مونږ د اسلام د قانون او د انصاف د قانون مخې ته یو شان یو او کومو کفارو ته چې د اسلام دعوت نه وي رسیدلی، نو هغوی سره د دعوت نه مخکې جنګ جائز نه دی، خو کومو کفارو ته چې دعوت رسیدلی وي نو بیا هغوی ته دعوت ورکول مستحب دی، خو که په دې دعوت کې د جنګې حکم د عمل د لاندې مونږ ته د نقصان د رسیدلو خطر وي نو بیا به دعوت نه ورکولی کېږي. که چرې کفارو ته جزيې د ادا کولو نه هم انکار وکړو نو بیا دالله تعالی نوم په اخستلو سره د هغوی سره جنګ کوؤ. منجنیق (راکټ لانچر، درنه توپ خانه) باندې به هغوی باندې انداغ کېږي، اور باندې هغوی سوځوو یا به یې په اوبو کې ډوبوؤ او د ضرورت په مناسبت سره د هغوی باغونه او پټې هم تباه کوؤ.

دصاحب هدایه رحمه الله قول : "ولا یجوز ان یقاتل من لم تبلغه الدعوة الی اسلام الا ان یدعوه لقوله علیه السلام فی وصیة امراءِ الاجناد: فادعهم الی شهادة ان لا اله الا الله ویستجب ان یدعوا من بلغته الدعوة مبالغة فی الانذار ولا یجب ذالك لانه صح ان النبي صلی الله علیه وسلم اغار علی بنی المصلطق و هم و عهد الی اسامة رضی الله عنه ان یغیر علی "ابنیٰ" صباحاثم یحرق والغارة لایکون بدعوة". (هدایه ج ۱ ص ۵۶۰)

ترجمه: صاحب هدایه فرمایي چې کوم کس ته د اسلام دعوت نه وي رسیدلی. د دعوت نه مخکې د هغوی جنګ کول جائز نه دي، ځکه نبي کریم ﷺ به خپل پوځي قومندانانو ته دا وصیت کولو چې "دي کفارو ته اول د کلمۀ شهادت دعوت ورکوئ" او که چرې هغوی ته دعوت رسیدلی وي نو بیا دعوت ورکول مستحب دی. چې په دعوت کې ښه مبالغه وشي خو دا دعوت به واجب نه وي، ځکه د نبي کریم ﷺ صحیح حدیث دی چې نبي کریم ﷺ په مصطلق باندې داسې ناڅاپه یرغل کړی ؤو چې هغه خلک بیخي ناخبره ؤو. او دغه شان نبي کریم ﷺ حضرت اسامه بن زید رضی الله عنه ته حکم کړی ؤ چې سحر وختي د "اُبنٰی" علاقې په خلکو باندې ناڅاپه ماره کاروائی وکړه او بیا په علاقه کې اور ولګوه. (ښکاره خبره ده) چې یرغل کولو سره د قتل و قتال د کاروائي سره دعوت نشي کیدلی.

فائده: د صاحب هدایه پاس ذکر شوي عبارتونو پشان قدری کې هم او په کنزالدقائق کې هم داسې

مسئله بیان شوي ده او په شرح و قایه کې هم داسې ذکر شوي ده. دغه شان د فقه په نورو وړو وړو کتابونو کې هم دا مسئله موجود ده. لهذا مجاهدینو باندې لازمه ده چې هغوی د جهاد نه مخکې دا دعوت ورکوي، خو که چرې مجاهدین دفاعي جنګ کوي نو بیا به دا دعوت ساقطیږي او چرته چې دعوت رسیدلی وي هلته هم دا دعوت فقط مستحب دی. که حالات موافق وي نو په دې مستحب باندې دې عمل وکړی شي ګنې مستحب پرېښودل هیڅ ګناه نه ده.

د دعوت فائدې: فقهاء کرامو رحمه الله د دعوت یو د یو څو فایدو ذکر هم کړی دی. اولنۍ فائده دا ده که چرې کفارو خبره ومنله او اسلام یې قبول کړو نو مقصد به حاصل شي او مسلمانان به د جنګ د مشکلاتو نه بچ شي. دویمه فائده دا ده چې دعوت ورکولو سره به کفارو ته معلومه شي چې مسلمانان فقط د وطن نیولو یا د مالونو جمع کولو او د ښځو او ماشومانو د قید کولو لپاره جنګ نه کوي بلکې دا خلک د اسلام او د دې د نظام لپاره جنګ کوي. دریمه فائده دا ده چې کله کفار د اسلام دعوت ونه مني نو بیا به حقیقت کې د هغوی مقابله د الله تعالی سره شروع شي او کوم خلک چې د الله په مقابله کې راځي، خامخا به ماتې خوري. او څلورمه فائده دا ده چې د اسلام یو حکم او د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طریقه به ژوندۍ شي. د مشکوة شریف د کتاب الجهاد په اولنو بحثونو کې دا د یو څو صفحو بحث ما د خپل تالیف د "دعوتِ جهاد" نه نقل کړو او دلته مې لیکلي دي چې د جهاد په مقصد مفهوم باندې ښه رڼا راشي. اوس د حدیثونو په رڼا کې د جهاد د موضوع متعلق حدیثونه ولولئ او مخکې لاړ شئ.

نوټ: الحمدلله د توضیحات جلد شپږم د مسودې د تحریر آغاز په ۲۹ ربیع الاول ۱۴۲۶ھ مطابق ۷ جون ۲۰۰۵ء کې د افریقې زامبیا د سفر په دوران کې د لوسا په ښار کې د مفتي محمد ایوب بوبات صاحب په کور کې د قیام په موقع باندې وشو. (فضل محمد)

الفصل الاول

جهاد افضل ترین عمل دی

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ آمَنَ بِاللهِ
حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم کس چې په الله او د هغې د
وَرَسُولِهِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَصَامَ رَمَضَانَ كَانَ
رسول په ذریعه دنیا کې د لیږلی (یعني شریع) باندې ایمان راوړو او لمونځ یې قائم کړو او د رمضان روژې یې ونیولې

حَقًّا	عَلَى	اللهِ	أَنْ	يُدْخِلَهُ	الْجَنَّةَ

نو الله تعالی باندې نو د خپلې مهربانۍ او کرم او رحم په سبب) واجب دي چې هغه کس جنت ته داخل کړي اګر که د

جَاهَدَ	فِي	سهل	اللهِ	أَوْ	جَلَسَ	فِي	أَرْضِهِ	الَّتِي	وُلِدَ فِيهَا.

الله په لاره کې جهاد وکړي او اګر که په خپل کور کې چرته چې پیدا شوی دی ناست وي. دې اوریدلو سره صحابو رضي الله عنهم

قَالُوا:	أَفَلَا	نُبَشِّرُ	النَّاسَ؟	قَالَ:	إِنَّ	فِي	الْجَنَّةِ

عرض وکړو چې "آیا مونږ خلکو ته خبر وانورؤو؟" نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې په جنت کې

مِائَةَ	دَرَجَةٍ	أَعَدَّهَا	اللهُ	لِلْمُجَاهِدِينَ	فِي	سَبِيلِ اللهِ

سل درجې دي چې الله د دغه خلکو لپاره تیار کړي دي کوم چې د خدای په لاره کې جهاد کوي او د

مَا	بَيْنَ	الدَّرَجَتَيْنِ	كَمَا	بَيْنَ	السَّمَاءِ	وَالْأَرْضِ

هغوی د دوه درجو مینځنۍ فاصله دومره دومره ده لکه څومره چې د زمکې او د اسمان په مینځ کې ده.

فَإِذَا	سَأَلْتُمُ	اللهَ	فَاسْأَلُوهُ	الْفِرْدَوْسَ	فَإِنَّهُ

لهذا کله چې تاسو د الله (جهاد باندې لویه درجه) غواړئ نو د فردوس غواړئ ځکه هغه (فردوس)

أَوْسَطُ	الْجَنَّةِ	وَأَعْلَى	الْجَنَّةِ

اوسط درجه ده (یعنې د جنت په ټولو درجو کې د ټولو نه بهتره او افضله ده) او د ټولو نه اوچت جنت دی او د

وَفَوْقَهُ	عَرْشُ	الرَّحْمَنِ	وَمِنْهُ	تُفَجَّرُ

هغې پاسه د خدای عرش دی. (ګویا کې هغه د عرض الهي په سیوري کې دی. او د هلته نه د جنت نهرونه

أَنْهَارُ	الجَنَّةِ.	رَوَاهُ	البُخَارِيّ[1]

بهیږي. (کوم څیزونه چه د جنت د نهرونو اصل دی لکه او به) شراب او شهد. هغه د جنت الفردوس نه جاري کیږي.

توضیح: وصام رمضان: دې حدیث کې د صلوة ذکر شوی دی. زکوة او د حج وغیره ذکر نه دی شوی. دا د دې دواړو عبادتونو د اهمیت اړخ ته اشاره ده. (مرقات: ۳۵۰/۷)

([1]) رقم الحديث ۳۸۷۸ أخرجه البخاري في الصحيحه ۱۱/۶ رقم الحديث ۲۷۹۰ وأحمد في المسند ۳۳۵/۲

اوجلس في بيته: کور کې د کیناستلو او جهاد ته د نه تللو اختیار هغه وخت کې وي کله چې جهاد د فرض کفایه په درجه کې وي. که جهاد د فرض په درجه کې شي یا د امیر المؤمنین له اړخ نه د نفیر عام یعنې د وتلو عمومي اعلان وشي نو هغه وخت به جهاد ته وتل پکار وي. بهرحال جنت ته د دخول نه دلته دخول اوّلي مراد دی. (مرقات ۳۵۱/۷)

قالوا: صحابؤ کې دا پوښتنه حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کړې وه. هغې چې واورېدل چې د جهاد نه بغیر هم جنت ته تلل ممکن دي نو هغې د دې خوشخبرۍ د عام کولو خواست وکړو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې خلک پرېږده چې د جهاد په عمل کې مصروف وي ځکه د جنت عالیشان درجې په جهاد باندې حاصلیږي. (مرقات: ۳۵۱/۷)

په حدیث د ترمذي کې داسې الفاظ دي: **"قال عليه السلام ذرالناس يعملونه فان فی الجنة مأة درجه" الخ.**

اوسط: دا لفظ د افضل او سع او د ډیر ښه لپاره استعمال شوی کړی شوی دی.

عرش الرحمن: د جنت فردوش چت د عرش فرش دی. (مرقات ۳۵۱/۷)

ايمان نه وروسته جهاد افضل عمل دی

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي "د الله تعالی په لاره کې جهاد کونکی داسې دی لکه د روژې
الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللهِ لَا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ وَلَا صَلَاةٍ
نیونکي لمونځ او عبادت کونکي چې په روژه نیولو او لمونځ کولو (یعنې عبادتونو) کله هم نه ستړی کېږي.
حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
تر دې چې د الله په لاره کې جهاد کونکی بیرته کور ته راشي".

توضیح: مثل المجاهد: نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا حدیث د یو صحابي په جواب کې فرمایلی دی. هغه د مجاهد في سبیل الله د درجاتو باره کې معلومولو خواست کړی ؤو. یو حدیث کې راغلي دي چې یوې ښځې هم خواست کړی ؤو چې زما خاوند جهاد ته تلی دی. او زه داسې عمل وکړم چې د هغې د درجو سره برابره شم، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې دا امکان نه لري، خو یو کس داسې کولی

(۱) رقم الحديث ۳۷۸۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۶/۴ رقم الحديث ۲۷۸۷ ومسلم في ۱۴۹۸ رقم الحديث (۱۱-۱۸۷۸)

شي چې ټوله لمونځونه وکړي او ټوله ورځ روژه ونيسي او د هغې لږ ساعت هم د عبادت نه بغير تير نشي. هغه د مجاهد مرتبه موندلی شي، ځکه د مجاهد ټول ساعت په عبادت کې شمارل کېږي او داسې هيڅ عمل نشي کيدی. لهذا د مجاهد هيڅ څوک نه شي موندلی. دا تعليق بالمحال دی. د دې حديث نه معلومه شوه چې جهاد د ټول عملونو نه افضل دی، لکه د مشکوة په حديث کې دي چې يو صحابي د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل: ﴿**اى العمل افضل؟ قال ايمان بالله ورسوله قيل ثمه ماذا؟ قال الجهاد فى سبيل الله قيل ثم ماذا؟ قال حج مبرور**﴾ (کتاب الحج ص ۲۲۳)

بخاري شريف کې يو حديث دی.

"**جاء رجل الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال دلني على عمل يعدل الجهاد قال لا اجد**"

ابن همام رحمه الله په فتح القدير کې دي باندې اوږد کلام کړی دی. چې آيا جهاد افضل دی يا لمونځ افضل دی. د دواړو په افضليت باندې حديثونه موجود دي. ځينو علماؤ جهاد د ايمان نه وروسته غوره کړي دی، خو اکثرو علماؤ لمونځ د جهاد نه افضل ګڼلی دی. علامه ابن همام داسې تطبيق کړی دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مختلف پوښتنه کونکو په جواب کې د هغوی د احوالو مطابق جواب ورکړی دی. چا سره چې جهاد مناسب ؤو، هغې له يې جهاد افضل وګڼلو، د نورو لپاره يې لمونځ وګڼلو. ځينې علماؤ داسې بهتر تطبيق کړی دی چې کله جهاد فرض عين وي نو دا د ټولو عملونو مطلقاً افضل دی، خو کله چې جهاد فرض کفايي وي نو لمونځ مطقاً افضل دی.

د علامه ابن همام په عبارت کې يو نااشنا حديث هم ذکر دی. فرمايي: **واما قوله عليه السلام "الجهاد ماض الى يوم القيامة" فدليل على وجوبه ونه لا ينسخ. (مرقات ص ۳۴۹، ج ۷)**

لايفتر: اى لا يسئام ولا يمل من العبادة: نه په عبادت سړی شي، نه تنګ شي. دا صيغه د باب نصر نه ده.

مجاهد په هر حال کې کامياب دی

﴿۳﴾ وَعَنْهُ	قَالَ:	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:	انْتَدَبَ اللهُ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې بنی کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې (الله تعالی فرمايې چې)								
لِمَنْ	خَرَجَ	فِي	سَبِيلِهِ	لَا	يُخْرِجُهُ			
کوم کس چې د الله په لاره کې ؤوتلو الله تعالى د هغې ضامن شو، د هغې (د جهاد لباره) ما باندې د								
إِلَّا	إِيمَانٌ	بِي	وَتَصْدِيقٌ	بِرُسُلِي	أَنْ	أُرْجِعَهُ		
هغې ايمان او د رسولانو د تصديق نه بغير بل چا نه دی راويستلی، نو زه هغې ته (يا خو به بغير د غنيمت نه								

بِمَا	نَالَ	مِنْ	أَجْرٍ	وَغَنِيمَةٍ
صرف)د آخرت د اجر و ثواب سره یا د مالِ غنیمت سره بیرته راولم او یا (که شهید شو نو) زه به هغه				
أَوْ	أُدْخِلَهُ	الْجَنَّةَ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]	
(بغیر د حساب و کتاب نه)د ټولو نه اول د جنت ته تلونکو سره جنت کې داخل کړم				

توضیح: انتدب: د دې لفظ آسانه ترجمه تکفل او تضمن دی. چې د کفالت او د ضمانت په معنی کې ده.

من اجر او غنیمة: یعنې یا خو به صرف ثواب وګټې مال غنیمت به نه وي یا به صرف غنمیت راوړي. د دې طرز بیان نه داسې معلومیږي چې که چرې غنیمت ورته حاصل شو نو بیا به ورته اجر نه ورکول کیږي، حال دا چې معامله داسې نه ده. د دې جواب دا دی چې دلته د "او" لفظ د مانعة الخلو په توګه دی چې د دوه شیانو نه به مجاهد خالي نه راځي یا به ثواب وي یا به غنیمت وي، خو که دواړه شیان جمع کړی شي نو هیڅ باک نشته. ملا علی قاری فرمایي: د "او" لفظ د تنویع لپاره دی یعنې دا قِسم به هم ورته ورکړی کیږي. یوه نسخه کې "او" نه بلکې واؤ دی. بیا خو هیڅ اشکال نشته.

او ادخله الجنة: دې عبارت کې هم د "او" لفظ دی. دلته "او" د مانعة الجمع لپاره دی چې مجاهد في سبیل الله کله الله بېرته راولي، نو هغه ثواب او غنیمت وګټي او که بیرته ژوندی رانغلو بلکې شهادت یې ورکړو نو بیا به هغه جنت ته داخل کړي. دلته غنیمت او شهادت نشي یو ځای کیدی، بېل دي. (مرقات : ۳۵۳/۷)

نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هر جنګ کې د شریک کیدو او شهید کیدو ارمان کړی دی

﴿۴﴾ وَعَنْهُ	قَالَ:	قَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:	وَالَّذِي
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل قسم دی په ذات چې د چا په									
نَفْسِي	بِيَدِهِ	لَوْ	لَا	أَنَّ	رِجَالًا	مِنَ	الْمُسْلِمِينَ		
قبضه کې زما ژوند دی که چرې ما سره دا وېره او لحاظ نه وی چې ډیر (هغه) مسلمانان (چې بې وسه او کمزوري دي) د									
لَا	تَطِيبُ	أَنْفُسُهُمْ	أَنْ	يَتَخَلَّفُوا	عَنِّي	وَلَا	أَجِدُ		
خپل ځان باره کې به په دې خوشحاله نشي چې زما وروستو او جدا شي او ما سره هیڅ داسې سورلی نه وي									

(۱) رقم الحدیث ۳۷۸۹ أخرجه البخاري في صحیحه ۱۹۲/۱ رقم الحدیث ۳۶ ومسلم في ۱۴۹۵/۳ رقم الحدیث (۱۰۳-۱۸۷۶)

مَا أَحْمِلُهُمْ عَلَيْهِ مَا تَخَلَّفْتُ عَنْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللهِ وَالَّذِي
چې په هغې باندې هغوی سور کړمه نو زه د الله په لاره کې د هیڅ یا نه وروسته نه وی پاتې شوی. قسم په هغه ذات
نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنْ أُقْتَلَ فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ أُحْيَى
چې د چا به لاس کې زما ژوند دی! زما ارمان همدغه دی چې زه خو د الله په لاره کې شهید کړی شم، بیا ژوندی شم
ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيَى ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيَى ثُمَّ أُقتل (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او بیا شهید شم بیا ژوندی شم او بیا شهید شم (یعني بیا بیا ژوندی کړی شم او بیا بیا ؤوژلی شم چې هر ځل نوی ثواب وګټم)

توضیح : والذي نفسي بیده: نبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پخپله په اویشت (۲۷) جنګونو کې حصه اخستې ده بعضې کې جنګ نه دې شوې بعضو کې جنګ شوې دې. رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ۵۶ چهاپه مار ټولی جهاد ته لیږلې دی دا ټول ۸۳ جنګونه جوړیږی لکه چې په لس کاله مدنی دور کې اوسطًا په یو کال کې اته جنګونو نه زیات شوې دی په دې پوره موده کې د طرفین یو زر اتلس کسان وژلې شوې دی ۲۵۹ صحابه کرام شهیدان شوې دی ۷۵۹ کافران هلاک شوې دې. دې نه پس جزیره عرب د کفر د پنجې نه خلاصه شوې ده. د رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شهادت جذبه دومره اوچته وه چه حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هر جنګ ته د تللو په وخت د شهید کیدلو تمنا کړې ده خو حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په معرکې کې ځکه نه دې شریک شوې چه روستو په مدینه منوره کې څه نادار خلق وو چه د فقر اوفاقې د وجې نه او د وسائلو نه کیدو د وجې نه جهاد ته نه شو تلې. بل طرف ته نبی پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره دومره هم وسائل نه وو چه دغه ټولو ته ئې سورلئ ورکړې وې که چرې رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دوی په مدینه منوره کې پریخودلې وې او پخپله جهاد تلې وې نو دې غریبانانو ته به دوه غمونه وو یو جهاد له د نه تلو غم او دویم د حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جدایئ غم. په دې وجه حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او فرمائیل چه زه دوی سره شاته پاتې کیږی. حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شهادت نه پس د بیا ژوندی کیدو تمناځکه او فرمائیله چه په دې سره نور زیات د شهادت موقعې ملاویږی او شهادت په جهاد کولو باندې موقوف دې نو په حقیقت کې دلته د جهاد کولو تمناده چونکه جهاد د اشاعت اسلام او تبلیغ دین ذریعه ده او د حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بعثت مقصد د دین غلبه او د اسلام اشاعت وو. په دې وجه حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باربار د شهادت او جهاد خواهش کولو دې دپاره چه دا دنیا د فساد نه خالی شي او دین غالب شی. (مرقات ۳۵۵/۷)

---

(۱) رقم الحدیث ۳۷۹۰ اخرجه البخاري في صحیحه ۶/۱۶ رقم الحدیث ۲۷۹۷ ومسلم في ۱۴۹۷ رقم الحدیث (۱۰۶-۱۸۷۶)

علامه ابن همام رحمه الله په فتح القدير کې د جهاد تعريف داسې کوی چې : **اَلجَهاد اخلاء العالم عن الفساد وهو دعوتهم الى الدين وقتالهم ان لّم يقبلوا (مرقات ٧/٣٤٨)**
ترجمه : يعنی دنيا د فساد نه خالي کولو او کافرانو ته د دين اسلام دعوت ورکول او د نه قبلولو په صورت کې هغوی سره د جنګيدلو نوم جهاد دی.

په اسلامې سرحداتو باندې د پهرې کولو فضائل

﴿٥﴾ وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللهِ
او حضرت ابن سعد رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل " د الله په لاره کې د يوې
خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
ورځې څوکيداري د دنيا او د دنيا د شيانو نه بهتر دي".

توضيح: **رباط يوم**: دا د ارتباط نه دی چې د تړلو په معنی کې دی، ځکه اسلامي سرحداتو باندې پهره ورکونکې هم خپل آس او خپل ځان په سرحد باندې وتړې او پهره کوي. د قرآن آيت ﴿**وعدوا لهم مااستطعتم من قوة ومن رباط الخيل ترهبونه به عدوا الله و عدوكم**﴾ (سورت انفال : ٦٠) او د ايت ﴿**يا ايها الذين امنوا اصبروو صابروورابطوا**﴾ (ال عمران ٢٠٠) نه رباط ماخوذ دی. حديوثنو کې د رباط فضيلتونه ذکر دي.
اسلامي سرحدونو باندې د پهره کولو د د کفارو په سرحداتو باندې نظر ساتنې ته د رباط نوم ورکړی شوی دی. دلته حديث کې يو لفظ د "حراسة" هم راغلی دی چې د چوکيدارۍ په معنی کې دی. حراسة اور رباط کې دومره فرق دی چې حراسة هغه چوکيدارۍ ته وايي چې په ملک کې دننه وي او رباط هغه پهرې ته وايي چې د کفارو په سرحدونو باندې نظر ساتنه او د اسلامي سرحداتو حفاظت لپاره وي. لهذا د دوه مسلمان ملکونو په مينځ کې چې په سرحداتو باندې کومه پهره ورکول کيږي. د رباط فضيلت هغې ته حاصل نه دی. دغه شان په تبليغي جماعتونو باندې رباط چوکيداري کول جائز نه دي. د دې لپاره د حراسته د حديثونو فضيلت حاصليدی شي. په لغوي توګه د رباط اطلاق کله کله په نورو عملونو باندې هم شوی دی، خو هغه اصطلاحي رباط نهٔ دی. د رباط پوره تفصيل زما په کتاب "دعوت جهاد" کې موجود دی. هلته يې کتل پکار دي.
من الدنيا: د دې جملې دوه مفهومه دي: اول مفهوم دا دی چې د دنيا د ټولو نعمتونو او د هغې د ټول سازو سامان نه د په رباط کې يوه ورځ پهره کول بهتر دي، ځکه د آخر ثواب باقي دی. د دنيا

---

[1] رقم الحديث ٣٧٩١ اخرجه البخاري في صحيحه ٨٥/٦ رقم الحديث ٢٨٩٢

نعمتونه فاني دي. دويم مفهوم دا دی چې د که چرې د دنيا ټول نعمتونه د الله په لاره کې خرچ کړی شي او لوي ثواب ملاؤ شي، په رباط کې د وې ورځې ثواب د هغې ن بهتر او لوي دی. دغه شان جمله چې چرته هم استعمال شوې وي. او د هغې مفهوم همدغه بيان کېدلی شي، لکه څنګه چې په راتلونکې حديث کې دا جمله استعمال شوې ده. (مرقات : ۳۵۴/۷)

د سبيل الله مطلب څه دی؟

﴿۶﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ رَوْحَةٌ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "د يو سحر لپاره يا د يوې مابنام
خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [1]
لپاره د خدای په لاره کې (د شرکت جهاد په غرض) تلل د دنيا د شيانو نه بهتر دي".

توضيح: لغدو: د سحر وخت کې سفر کولو ته **غدوة** وايي او د مابنام وخت کې سفر کولو ته "**روحة**" وايي. د دې دوه وختونو په خصوصي توګه ځکه ذکر شوی دی چې په عامه توګه به مخکنۍ زمانه کې په دې دوه وختونو کې به جنګ کېدلو، ځکه دې وختونو کې به د ګرمۍ شدت نه ؤو او د غرمې نه وروسته د نصرت الهي هوا ګانې چلېږي، ځکه د جهادي معرکو لپاره دا دوه وختونه انتخاب کړی شوي دي. تبليغي حضرات دا حديث د خپلو ګشتونو لپاره بيانوي. هغوی له احتياط کول پکار دي. د ګشت عمل په ابتداء کې مولانا الياس رحمة الله عليه ته معلوم نه ؤو. وروسته معلوم شو. صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته د ګشت څه علم؟ (مرقات : ۳۵۴/۷)

في سبيل الله: د الله د لارې نه د جهاد لاره او په جهاد کې شرکت کول مراد دی.

علامه ابن حجر په فتح الباري کې د سبيل الله په شرح کې ليکي. "**اى الجهاد**"

قرآن عظيم کې دا لفظ بار بار راغلی دی. قرآن د لوستلو نه معلومېږي چې د في سبيل الله لفظ په درې قسمه استعمال کړی شوی دی. د دې اولنی اطلاق او استعمال د جهاد لپاره شوی دی او د جهاد في سبيل الله سره دا لفظ خاص دی، لکه "**يقاتلون فی سبيل الله — يجاهدون فی سبيل الله**" او دغه قسمه نور حديثونه دي. دا د جهاد سره خاص دي. او په کې صراحةً د "**سبيل الله**" لفظ ۳۶ ديرش ځايونو کې ذکر دی.

د دې لفظ دويم اطلاق او استعمال په عموماً مطلق د دين لپاره شوی دی چې د دين د ټولو شعبو لپاره عام دی. د هيڅ شعبې سره خاص نه دی، لکه د "**يصدون عن سبيل الله**" ايت دی. او د دې نه بغير نور آيتونه دي. په صريحه توګه قرآن عظيم کې دا لفظ په ۲۵ مقاماتو کې ذکر دی. د دې دريم اطلاق په مشترکه توګه

---

[1] رقم الحديث ۳۸۹۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۳۲/۱۱ رقم الحديث ۶۴۱۵ ومسلم في ۱۵۰۰/۳ رقم الحديث (۱۱۳-۱۸۸۱)

شوی دی. کله په انفاق في سبیل الله کې استعمال شوی دی. کله جهاد کې استعمال شوی دی او کله مطلق د دین لپاره استعمال شوی لکه "**وانفقوا في سبیل الله ولا تلقوا بأیدیکم الی التهلکة**" والا آیت دی. صراحةً قرآن کې دا لفظ په اوۀ ځایونو کې استعمال شوی. علامه نوَوي رحمه الله په المجموع کې وضاحت سره لیکلي چې د سبیل الله اولنی مصداق جهاد في سبیل الله دی. ابن دقیق العید هم داغه شان لیکلي. او ابن حزم اندلسی په المحلی کې همدغه شان تحقیق کړی. امام احمد بن حنبل رحمه الله او امام محمد رحمه الله د سبیل الله په مفهوم کې د یو حدیث په وجه حاجیان او د علمِ دین طلباء هم داخل منلې دي. صاحب هدایه په کتاب الزکوة کې د في سبیل الله په تشریح کې لیکلي "**ای المنقطع الغزاة لانه المتناهم عن الاطلاق**" یعنې کله چې في سبیل الله مطلق استعمال شي نو د هغې اولنی مصداق مجاهدین دي. مشکوة شریف کې په کتاب الجهاد کې دا لفظ تقریبًا ۹۰ ځله راغلی چې د جهاد لپاره استعمال شوی لهذا هر مسلمان له پکار دي چې د لفظ في سبیل الله مفهوم ډېر تنګ نه کړی او نه یې ډېر فراخه کړی. سبیل الله اهل تبلیغ د خپل کار سره خاص کوي چې غلط دی. (مسلم ۱۴۰/۲)

د رباط في سبیل الله د فضائلو په باره کې یو څو حدیثونه

﴿۷﴾ وَعَن سلمانَ الفارسيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: رِبَاطُ يَوْمٍ						
او حضرت سلمان فارسی رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه دا اورېدلي دي چې جهاد کې یوه ورځ او یوه						
وَلَيْلَةٍ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ	خَيْرٌ	مِنْ	صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ
شپه د چوکیدارئ خدمت کول د یوې میاشتې د روژو او شوګېر نه بهتر دی او هغه چوکیدار د دې خدمت						
وَإِنْ	مَاتَ	جَرَى	عَلَيْهِ	عَمَلُهُ	الَّذِي	
کولو دوران کې مړ شي نو هغه چې کوم عمل باندې مامورۀ و د هغې ثواب به ورته د مرګ نه وروسته هم رسېږي						
كَانَ	يَعْمَلُهُ	وَأُجْرِيَ	عَلَيْهِ	رِزْقُهُ		
او د هغې لپاره به (د جنت د طعام او د شراب نه رزق ورکړی کېږي او هغه به د شیطان د مکرو فریب) او په						
وَأَمِنَ	الْفَتَّانَ.	رَوَاهُ	مُسْلِمٌ [1]			
قبر کې د عذاب د فرښتو د فتنې نه محفوظ وي".						

توضیح: وامن الفتان: دې حدیث کې یوې خبرې ته اشاره شوې ده چې یوه ورځ او یوې

(۱) رقم الحدیث ۳۷۹۳ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۵۲۰/۳ رقم الحدیث (۱۶۳-۱۹۱۳) والنسائي في السنن ۳۹/۶ رقم الحدیث ۳۱۶۷

شپې پهره د الله د جهاد په لاره کې د یوې میاشتې د ټولې ورځ روژې او د ټولې شپې د تهجد نه غوره دی. دویمه دا خبره بیان کړی شوې ده چې د مرابط نیک عمل چې په دنیا کې هغې کولو، د مرګ نه وروسته به د هغې ثواب نه قطع کېږي بلکې جاري به وي. دغه شان د مرګ نه ورسته په قبر کې به ورته د جنت نه د نعمتونو په صورت کې رزق ورکړی کېږي. درېمه دا خبره بیان شوې ده چې مرابط في سبیل الله به د عذاب قبر د فتنې نه محفوظ وي.د فتاّن په لفظ کې فا باندې فتحه او ضمه دواړه دي او تا باندې شد دی. د دې نه د عذاب قبر فتنه هم مراد اخستلی کېدی شي او د دجال فتنه هم مراد اخستل کېدی شي او د شیطان فتنه هم مراد اخستل کېدی شي.ځینو شارحینو دا لفظ د جمع صیغه ګڼلې ده. چې مفرد یې فاتن دی او دې نه یې د جهنم دروانچي مراد اخستې ده. بهرحال چې مرابط به د دومره لوي فتنونو نه محفوظ وي نو وړې فتنې به هیڅ نه وي. (مرقات: ۳۵۷،۳۵۸/۷)

د جهاد د لارې ګرد

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي عَبْسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا اغْبَرَّتْ قَدَمَا عَبْدٍ
او حضرت ابو عبس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل "د کوم بنده پښې چې د الله په
فِي سَبِيلِ اللهِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
لاره (یعنې جهاد) کې په ګرد ککړې شې نو بیا هغې نه د جهنم اور نه شي لړېدلی".

توضیح: ما اغبرت: د الله تعالی په لاره کې جهاد کې مجاهد د ټولو نه ډېره واسطه د خاورو او ګرد سره وي او همدغه شی د مجاهد د نجات ضامن دی. کله خو د سر نه تر پښو پورې مجاهد په ګرد کې لړل شوی وي. د دې نه د جهاد د لارې ټولو مشقتونو اړخ ته هم اشاره ده. چې په دومره مشقتونو باندې دومره ثواب حاصلېږي نو د ژوند د ورکولو، زخمي کېدلو یا بندي کېدلو به څومره ثواب وي. سبحان الله! تبلیغي حضرات فضیلت د خپل ځان لپاره بیانوي. هغوی له پکار ده چې اول دا د جهاد لپاره بیان کړي، بیا دې خپل ځان په دې کې داخل کړي، هسې دې تحریف نه کوي. (مرقات: ۳۵۹/۷)

جهاد کې د کافر دوژلو ثواب

﴿۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل "کافر او د هغې وژونکی (مسلمان) کله

[1] رقم الحديث ۳۷۹۴ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۹/۶ رقم الحديث ۲۸۱۱ والترمذي في السنن ۱۴۶/۴ رقم الحديث ۱۶۳۲

فِي النَّارِ أَبدا. رَوَاهُ مُسلم[۱]
هم په دوزخ کې یو ځای کېدی نشي".

توضیح: لایجتمع: جهاد کول او د کافرانو سره جنګېدل او د هغې د وژلو ترغیب په دې حدیث کې ورکړی شوی دی، ځکه څوک چې جهاد ته ځي نو د یو کافرد وژلو اجل هم راځي. که چا دا کافر مړ کړو نو کافر به دوزخ ته ځي او مجاهد به جنت ته ځي. داسې نه شي کېدی چې د دې قتل په وجه به مجاهد دوزخ ته ځي او دواړه به دوزخ کې یو ځای شي. قرآن عظیم کې ۷۹ صیغې داسې استعمال شوې دي چې د کافرانو سره جنګ کول په مختلف انداز کې بیان شوی دی. د قرآن حکم په کتلو سره صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د کافرانو د وژلو ثواب ګڼلی دی. ځینو په میدان کې یو یو لاکھ کفار جهنم ته لیږلي دي. د قرآن د حکم سره سره د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په حکم باندې صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ کافران وژلې دي. خپله نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم په میدانِ اُحد کې یو کافر وژلی دی. چې نوم یې ابی بن خلف ؤو. لهذا دا فلسفه د قرآن و حدیث خلاف ده. چې ځینې خلک وایي چې کافران مه وژنئ ځکه هغوی به دوزخ ته لاړ شي. دا ګویا کې وژونکې هغوی دوزخ ته ورسول. هغوی ته خواست کېږي چې دالله تعالی او د هغې نه رسول نه ډېر رحم کونکي مه جوړېږئ، خراب به شئ. بهرحال دې حدیث کې د کافر په میدانِ جنګ کې د وژونکي مسلمان لپاره د جنت بشارت دی. (۳۵۹،۳۶۰/۷)

د مسلمانانو بهترین ژوند کوم یو دی؟

﴿۱۰﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مِنْ خَيْرِ مَعَاشِ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل "انساني ژوند کې بهترین ژوند
النَّاسِ لَهُمْ رَجُلٌ مُمْسِكٌ عِنَانَ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ
د هغه کس دی چې د خدای په لاره کې یې د خپل اَس واګې نیولې وي او چې د چا وېرونکي اواز یا د یو فریاد کونکي اواز واوري
يَطِيرُ عَلَى مَتْنِهِ كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَزْعَةً طَارَ عَلَيْهِ
نو په توندئ سره خپل اَس باندې سپور شي او د هغه وېرونکي یا فریاد کونکي اواز اړخ ته په منډه لاړ شي

(۱) رقم الحدیث ۳۷۹۵ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۵۰۵/۳ رقم الحدیث (۱۳۰-۱۸۹۱) وأبوداؤد في السنن ۱۷/۳ رقم الحدیث ۲۴۹۵

يَبْتَغِي الْقَتْلَ وَالْمَوْتَ مَظَانَّهُ أَوْ رَجُلٌ فِي غُنَيْمَةٍ
او خپل مرګ هغه ځای کې لټوي چرته چې د مرګ ګمان وي یا بهترین ژوند د هغه کس دی چې د بزو سره
فِي رَأْسِ شَعَفَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعَفِ أَوْ بَطْنِ وَادٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْدِيَةِ يُقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ
د غرونو دیو غرپه څوکه باندې یا درو (وادی) په یوه دره کې او سیږي او لمونځ کوي او زکوة ادا کوي او د خپل
وَيَعْبُدُ اللهَ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْيَقِينُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ
رب په عبادت کې مشغول وي. تردې چې مرګ ورله راشي او دا کس د انسانانو په لانجو کې شریک نه دی بلکې
إِلَّا فِي خير. رَوَاهُ مُسلم[1]
د خیر په مینځ کې ژوند تېروي".

توضيح: معاش: دا د عیش نه دی چې د ژوند په معنی کې دی یعنې د انسان بهترین ژوند.

لهم: یعنې کوم ژوند چې د هغې د فایدې لپاره وي، د هغې لپاره وبال نه وي.

رجل: ای معاش رجل، مضاف مخذوف دی. **عنان**: واګې ته عنان وایي. **يطير**: الوتلو ته وایي. دلته مراد تیزه منډه کول دي ګویاکې الوځي. (مرقات ۳۶۰/۷) شاعر حماس وایي:

قوم اذا الشر ابدی ناجذیه لهم

طاروا زرافات ؤوحدانا

هيعة: وېره کې د فریاد کولو اواز ته **هيعة** وایي. او فزعة: د ډېرې وېرې په وخت کې د مرستې او نصرت لپاره رابللو ته فزعه وایي. او د تنویع لپاره دی. د دواړو معنی نژدې ده. وېرېدونکي او فریاد رَس سړي ته وایي. (مرقات ۳۶۰/۷)

مظأنه: دا لفظ د مرګ د لفظ سره هم بدلیدلی شي، خو که د "**يبتغي**" لپاره ظرف کړی شي نو معنی به ډېره واضحه وي یعنې چرته چې د مرګ ګمان وي، په داسې ځایونو کې مرګ لټوي. **مظأنه**: د **مظنة** جمع ده او ضمیر مفرد د دې لپاره راغلی دی چې د هریو اړخ ته راجع دی. یا د اقرب اړخ ته ضمیر ګرځي چې مرګ دی.

او رجل: اي او معاش رجل یعنې بل د دې کس ژوند بهترین ژوند دی.

غنيمة: دا د غنم تصغیر دی. د تقلیل لپاره دی. یعنې د بزو به تهوته کې دی. **شعفة**: شین او عین او فا

([1]) رقم الحديث ۳۷۹۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۳/۳ رقم الحديث (۱۲۵-۱۸۸۹) وابن ماجه في السنن ۱۳۱۶/۲

باندې فتحه ده. د غر څوکې ته وايي. (مرقات: ۳۶۱/۷)

يؤتي الزكاة: يعنې كه مالدار او صاحب نصاب وي نو زكوة هم ادا كوي. **اليقين:** د دې نه مراد مرګ دی. (مرقات: ۳۶۱/۷)

ليس من الناس: يعنې نه خلكو ته خپله تكليف وركوي او نه د خلكو په شر كې خپله اخته كوي. د دې حديث نه يو تعليم دا حاصليږي چې د اسلام د ښمنانو مقابلې لپاره هر وخت مؤمن له تيار او سېدل پكار دي او د جهاد په لاره كې ژوند په تلې باندې اېښودل پكار دي. د حديث نه دويم تعليم دا ملاو شو چې د شر او فساد او فتن او محن وخت كې سړي له پكار دي چې د خپل دين د حفاظت لپاره د سهولت والا ژوند پرېږدي او د خلكو نه جدا شي او په نامعلومه ځاى كې پاتې شي او د مشقت والا ژوند اختيار كړي. ځان ځانې او د خلكو نه جدا ژوند تېرول هغه وخت افضل دي كله چې د دين او د ايمان خطر وي. ګنې په عام حالاتو كې د خلكو سره او سېدل او د هغوى د اصلاح فكر كول او د هغې مشقتونه برداشت كول افضل دي. د ټولو انبياؤ او اولياؤ او د علماؤ هم دغه معمول راروان دی. (مرقات ۳۶۱/۷)

يو مجاهد جهاد ته لېږل هم جهاد دى

﴿۱۱﴾ وَعَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
او حضرت زيد ابن خالد رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل څوک چې د الله په لاره كې جهاد كونكي
جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللهِ
له سامان صحيح كړو، هغې ګويا كې جهاد وكړو (يعنې هغه د جهاد كونكو به حكم كې داخل دى او د جهاد په
فَقَدْ غَزَا وَمَنْ خَلَفَ
ثواب كې شريک دى) او كوم كس چې د غازي د اهل و عيال لپاره نائب او خليفه شو (يعنې كوم كس چې د يو
غَازِيًا فِي أَهْلِهِ
غازي او مجاهد ته د جهاد تللو نه وروسته د هغې د اهل و عيال خدمت كونكى او ساتونكى شو) نو هغې هم
فقد غزا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
ګويا كې جهاد وكړو.

توضيح: **جهز:** دا د تجهيز نه دى. څوک تيارول او جهاد ته د لېږلو په معنى كې دى. تيارول دا دي

[1] رقم الحديث ۳۷۹۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۹/۶ رقم الحديث ۲۸۴۳ ومسلم في ۱۵۰۷/۳ رقم الحديث (۱۳۵-۱۸۹۵)

چې هغې ته يې د جهاد ترغيب ورکړو، بيا يې کرايه، وسله او د لارې خرچه ورکړه.

خلف: يعنې کله چې مجاهد جهاد ته لاړو او ورسته ورپسې د کور ساتنه يې چا وکړه او د هغې د اهل و عيال خيال يې وساتلو نو داسې کس ته به هم د جهاد ثواب ورکول کېږي. (مرقات : ۳۶۲/۷)

په مجاهدينو د ښځو احترام لازم دی

﴿۱۲﴾ وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: حُرْمَةُ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ
او حضرت بريده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "مجاهدينو د ښځو عزت او حرمت
عَلَى الْقَاعِدِينَ كَحُرْمَةِ أُمَّهَاتِهِمْ
په ناستو (يعنې جهاد ته نه تلونکو) باندې داسې لازم دی لکه څنګه چې هغوی باندې د خپلو مېندو عزت او حرمت
وَمَا مِنْ رَجُلٍ مِنَ الْقَاعِدِينَ يَخْلُفُ رَجُلًا مِنَ الْمُجَاهِدِينَ
لازم دی. لهذا (ياد وساتئ) ناستو خلکو يعنې جهاد ته نه تلونکو والو نه چې کوم کس د يو مجاهد د
فِي أَهْلِهِ فَيَخُونُهُ فِيهِمْ
اهل و عيال لپاره نائب او خليفه شو يعنې د هغوی ساتونکی شو او هغوی د دې (مجاهد) په اهل و عيال او مال
إِلَّا وُقِفَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
کې خيانت وکړو نو د قيامت په ورځ به هغه د دې مجاهد مخې ته ودرول کېږي. او مجاهد چې د دې د (نيک)
فَيَأْخُذُ مِنْ عَمَلِهِ مَا شَاءَ فَمَا ظَنُّكُمْ؟. رَوَاهُ مُسلم [1]
عملونو نه څومره خوښه وي ترېنه وا به يې خلي. په داسې حالت کې ستاسو څه خيال دی"؟

توضيح: **الا وقف له:** يعنې دا خيانت کونکی به د مجاهد مخې ته ودرولی شي او هغه چې د دې

څومره نيکۍ خوښې وي ترېنه وا به يې خلي. **فما ظنکم:** يعنې ستاسو څه خيال دی چې د قيامت په ورځ د هغه ضرورت په موقع باندې به مجاهد د چا نيکئ پرېږدي؟ نا، بلکې هر څه به ترېنه واخلي. د دې جملې مطلب دا دی چې د خائن به د قيامت په ورځ الله د هغې ټولې نيکئ مجاهد ته ركوي. آيا د الله تعالى باره کې ستاسو څه شک شته دی؟ داسې خيال او شک مه کوئ.

---

(1) رقم الحديث ۳۷۹۸ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۸/۳ رقم الحديث (۱۳۹-۱۸۹۷) وابوداؤد في السنن ۱۷/۳ رقم الحديث ۲۴۹۶

بهرحال دې حديث کې د مجاهد ډېر لوي فضيلت بيان کړى شوى دى. چې د هغې دائره د هغې د خاندان او بچيانو پورې خورېږي چې د مجاهدينو د ښځو احترام په عام مسلمانانو باندې داسې لازم دى، لکه څنګه چې پرې د خپلو مېندو احترام لازم دى. د حديث د دې تعليم نه وروسته مسلمانان له سوچ کول پکار دي چې که چرې د هغوى د قول او فعل نه د يو مجاهد تحقير او توهين وشو، نو جرم به يې څومره خطرې وي. چې د مجاهدينو د ښځو دا مقام دى نو خپله به د مجاهد څه مقام وي؟(مرقات : ۳۶۳/۷)

په جهاد کې د مالي مرستې فضيلت

﴿۱۳﴾ وَعَن أَبِي مَسْعُود الْأَنْصَارِيّ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ
او حضرت ابو مسعود انصارى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې (يوه ورځ په دربار نبوت کې) يو کس د واګې والا اوښه حاضره
فَقَالَ: هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ
کړله او عرض يې وکړو چې دا د الله د لارې لپاره دى. يعنې د اوښه زه د الله د رضا لپاره جهاد ته وړاندې کوم.
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَكَ بِهَا
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "(زه ستا دا وړاندېز ښه په خوشحالئ قبلوم او تاته دا بشارت درکوم
يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعِمِائَةِ نَاقَةٍ كلهَا مخطومة. رَوَاهُ مُسلم [1]
چې (د دې په بدل کې به د قيامت په ورځ تاته سل اوښې ملاوېږي او په ټولو کې به واګې وي)

توضيح: مخطومة: د خطام نه دى چې ذ واګې په معنى کې دى. يعنې د واګې والا اوښه.(مرقات : ۳۶۳/۷)

سبع مأة: يعنې د دې اوښې په بدل کې به الله تعالى تاته سل اوښې درکوي. دا حديث د همغه حديث پشان دى، کوم کې چې راغلي ؤو چې کوم کس کور کې ناست وي خو د جهاد ميدان ته يې يوه روپۍ ولېږله نو الله هغې ته د اؤوه سوه (۷۰۰) روپو ثواب ورکړو.(مرقات : ۳۶۳/۷)

د هر کور نه دې يو مجاهد جهاد ته لاړ شي

﴿۱۴﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بَعْثًا إِلَى بَنِي لِحْيَانَ
او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قبيله هذيل يو ډلې بنو لحيان

---

(۱) رقم الحديث ۳۷۹۹ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۵/۳ رقم الحديث (۱۳۲-۱۸۹۲) والنسائي في السنن ۴۹/۶ رقم الحديث ۳۱۸۷

مِنْ	هُذَيْلٍ	فَقَالَ:	لِيَنبعثْ	مِنْ	كُلِّ رجلينِ
په مقابله کې د جهاد لپاره یو لښکر د روانولو اراده وکړه، نو حکم یې وکړو چې پکار ده چې هر دوه کسانو					
أَحدُهما	والأجرُ	بَينهمَا.	رَوَاهُ	مُسلم [1]	
کې یو کس جهاد ته د تللو لپاره وځي او د جهاد ثواب به د دواړو برابر وي.					

توضیح: لینبعث: دا جهاد ته د لېږلو د تشکیل یو صورت دی. یعنې د هر کورنه دې یو کس جهاد ته لاړ شي او بل چې د هغې د کورساتنې لپاره پاتې شي او په ثواب کې به دواړه برابر وي. مجاهد ته خو به جهاد ته د تللو ثواب ملاوېږي خو د هغې د کورساتونکي ته به په ساتنه کې د جهاد پوره ثواب حاصلېږي. (مرقات: ۳۶۴/۷)

د دین د حفاظت لپاره به مجاهدین تر قیامته پورې جنګیږي

﴿۱۵﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَنْ يَبْرَحَ هَذَا الدِّينُ
او حضرت جابر ابن سمره رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "دا دین به همیشه قائم وي او
قَائِمًا يُقَاتِلُ عَلَيْهِ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى تقومِ السَّاعَة. رَوَاهُ مُسلم [2]
په مسلمانانو کې به یو نه یو جماعت د دې د حفاظت لپاره تر قیامته پورې جنګیږي".

توضیح: لن یبرح: یعنې تر کومه چې په دې زمکه باندې یو داسې جماعت وي نو جهاد به کوي نو دا دین به قائم او دائم وي. د مجاهدینو دا جماعت به کله د دنیا په یو ګوټ کې وي نو کله به په بل ګوټ کې وي، خو زمکه به د دې نه خالي نه وي. د قیامت نزدې به دا جماعت ختم شي. دا حدیث نصب الرایة ج ۳ ص ۳۷۷ او په مجمع الزوائد ج۱ ص ۱۰۶ کې د دې الفاظو سره نقل کړی دی **"الجهاد ماض الی یوم القیامة"** (مرقات ج۷ ص ۳۴۹). معجم الاوسط ج ۵ ص ۳۹۰ باندې دا حدیث د دې الفاظو سره منقول دی **"والجهاد ماض الی یوم القیامة"** د طبراني په روایت کې یو ضعیف روای دی. بهرحال د حدیث ترجمه دا ده یعنې تر قیامت پورې به جهاد جاري وي. علامه طیبي رحمه الله فرمايي چې د مجاهدینو دا جماعت په شام کې وي چې په بل حدیث کې د طائفة منصورة الفاظو سره یاد کړی شوی دی. ملاعلي قاري رحمه الله فرمايي چې دا جماعت نن سبا په روم کې د طائفه سره جهاد کوي. بیا فرمايي چې د تحقیق خبره دا ده چې د دې جماعت نه مراد د مجاهدینو هغه جماعت دی چې د هیڅ زمان او مکان سره خاص نه دی (یعنې د دنیا به مختلفو

([1]) رقم الحدیث ۳۸۰۰ أخرجه مسلم في صحیحه ۵۰۷/۳ رقم الحدیث (۱۳۷-۱۸۹۶) وأحمد في المسند ۴۹/۳

([2]) رقم الحدیث ۳۸۰۱ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۵۲۴/۳ رقم الحدیث (۱۷۲-۱۹۲۲)

علاقو کې به وي) بهرحال قرآن کریم کې د الله تعالی د ﴿ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر﴾(ال عمران ۱۰۲) او په آیت ﴿کنتم خیر امة اخرجت للناس﴾(ال عمران : ۱۱۰) کې همدغه جماعت اړخ ته اشاره کړې ده. د آیت **ولتکن الخ** د لاندې شاه عبدالقادر لیکي :معلومه شوه چې په مسلمانانو باندې فرض دي چې یوه ډله قائم په جهاد باندې او د دین په خودې ساتلو باندې تردې چې د دین خلاف څوک ونکړي او څوک چې په دې کار باندې قائم وي هم هغه کامیاب دی، او دا چې څوک د چا سره څه تعرض ونکړي، موسی علیه السلام په خپل دین و عیسی علیه السلام په خپل دین نو دا لاره د مسلمانۍ نه ده . (ال عمران ایت ۱۰۴)

شاه عبدالقادر رحمه الله د دې آیت **کنتم خیر امة الخ** دلاندې لیکې یعنې دا امت د هر امت نه بهتر دی. په دې دوه صفتونو امر معروف یعنې جهاد او ایمان یعنې د توحید خوندیتوب دومره په بل دین کې نشته. (ال عمران ایت ۱۱)

په جهاد کې د زخمي کیدو فضیلت

﴿۱۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يُكْلَمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللهِ								
او حضرت ابو هریرة رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل "کوم کس چې د خدای په لاره کې								
وَاللهُ	أَعْلَمُ	بِمَنْ	يُكْلَمُ	فِي	سَبِيلِهِ			
(یعنې جهاد) کې زخمي کړی شي او خدای دا کس ښه پېژني کوم چې د هغې په لاره کې زخمي کېږي، نو هغه								
إِلَّا	جَاءَ	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ	وَجُرْحُهُ	يَثْعَبُ	دَمًا	اللَّوْنُ	لَوْنُ الدَّمِ
مجاهد به په قیامت کې په داسې حال راځي چې د هغې د زخم نه به وینه را روانه وي. د هغه وینې								
والريحُ	ريحُ	المسكِ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]					
رنګ به د وینې پشان وی او د هغې بوئې به د مشک د خوشبو پشان وي".								

توضیح: **لایکلم**: د باب نصر و ضرب نه د مجهول صیغه ده، د زخمي کېدلو په معنی کې ده. (مرقات : ۳۶۵/۷)

ای لایجرح. **یثعب**: دا فتح د یفتح نه ده. د زخم نه د فوارې پشان د وینې توېدلو ته وایې. یو روایت کې د یتفجر لفظ دی چې د دې معنی تائید کوي. بهرحال د قیامت په ورځ د مجاهد د زخم نه د وینې د توېدلو حکمت دا دی چې ګویا کې دا وینه به د مجاهد د قربانۍ په توګه ګواه موجو وي او د هغې په فضیلت باندې به علامت وي. ګویا که مجاهد په زبان حال سره وایي : (مرقات : ۳۶۶،۳۶۵/۷)

میرے رستے ہوئے زخموں کو دکھا کر کہنا ایسے تمغوں کے طلبگار یہاں اور بھی ہیں

---

[1]) رقم الحديث ۳۸۰۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۲۰/۶ رقم الحديث ۲۸۰۳ ومسلم في ۱۴۹۶/۳ رقم الحديث (۱۰۵-۱۸۷۶)

دې حديث د اخلاص اړخ اشاره ده چې په جهاد کې بې ريا مخلص مجاهد ثوک وي او ريا کار ثوک وي.

د شهادت فضيلت او ارمان

﴿١٧﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ

او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل "جنت ته داخليدونکی هيڅ يو

يُحِبُّ أَنْ يُرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا وَلَهُ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ

کس به دا خوښ نه کړي چې هغه بېرته دنيا ته لاړ شي او (د جنت د نعمتونو په بدل د دنيا ټول) شيان قبول کړي،

إِلَّا الشَّهِيدُ يَتَمَنَّى أَنْ يُرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ

خو شهيد به دا ارمان کوي چې هغه دنيا ته بېرته لاړ شي او لس ځله د خدای په لاره کې شهيد شي، ځکه

لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

د شهادت عظمت او د هغې ثواب پېژني".

د مرګ نه وروسته د شهيدانو ژوند

﴿١٨﴾ وَعَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: سَأَلْنَا عَبْدَ اللهِ بْنَ مسعودٍ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ

او حضرت مسروق رحمه الله (تابعي) فرمايي چې مونږ د حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه نه د دې آيت تفسير

(وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا

وپوښتلو چې کوم کسان د خدای په لاره کې وژلی شوي دي نو تاسو هغه مړه مه ګڼئ بلکې هغوی د خپل رب

بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ ربهم يُرزقون) الْآيَةَ قَالَ: إِنَّا قَدْ سَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ

سره ژوندي دي او هغوی له رزق ورکړی کېږي. الخ، نو هغې وفرمايل چې مونږ د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه د دې آيت

فَقَالَ: "أَرْوَاحُهُمْ فِي أَجْوَافِ طَيْرٍ خُضْرٍ

تفسير وپوښتلو، نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل چې "د دوی (شهيدانو) روحونه شنه رنګ مرغانو په

لَهَا قَنَادِيلُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَسْرَحُ

قالب کې دي. د هغوی د (اوسېدلو) لپاره په عرش الهي کې قنديلونه (ډيوې) راځوړند کړی شوې دي.

---

[1] رقم الحديث ٣٨٠٣ أخرجه البخاري في صحيحه ٢٢/٦ رقم الحديث ٢٨١٧ ومسلم في ١٤٩٨/٣ رقم الحديث (١٠٩-١٨٧٧)

مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ ثُمَّ تَأْوِي إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ

هغه (روحونه) جنت کې چرته د هغوی زړونه غواړي مېوې خوري، بيا راشي او په خپلو قنديلونو کې اوسيږي.

فَاطَّلَعَ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ اطِّلَاعَةً فَقَالَ: هَلْ تَشْتَهُونَ شَيْئًا؟

بيا پروردګار د هغې (شهيدانو) اړخ ته رانبکاره شي او ورته فرمايي چې "آيا ستاسو څه ارمان شته دی؟"

قَالُوا: أَيَّ شَيْءٍ نَشْتَهِي وَنَحْنُ نَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شِئْنَا

هغوی عرض کوي "مونږ د څه شي ارمان وکړو، حال دا چې مونږ په جنت کې يو او چرته مو چې زړه غواړي د

فَفَعَلَ ذَلِكَ بِهِمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا رَأَوْا

هملته نه مېوې خورو". الله تعالی د هغوی سره دري ځل معامله کوي (دري ځله د هغوی نه همدغه پوښتنه کوي)

أَنَّهُمْ لَنْ يُتْرَكُوا مِنْ أَنْ يَسْأَلُوا

او کله چې هغوی پوه شي چې پوښتنه کونکی مونه پرېږدي (يعنې کله چې هغوی پوه شي چې د پروردګار مراد دا دی

قَالُوا: يَا رَبِّ نُرِيدُ أَنْ تُرَدَّ أَرْوَاحُنَا

چې مونږ د خوشحالئ اظهار وکړو) نو عرض کوي چې "ای زمونږ پروردګاره! زمونږ بس همدغه خواهش دی

فِي أَجْسَادِنَا حَتَّى نُقْتَلَ فِي

چې ته زمونږ روحونه بېرته زمونږ بدنونو ته راولې او مونږ دنيا ته بېرته ولېږې چې مونږ يو ځل بيا

سَبِيلِكَ مَرَّةً أُخْرَى فَلَمَّا رَأَى أَنْ لَيْسَ

ستا په لاره کې شهيدان شو" چې الله دا وګوري چې د هغوی هيڅ (متعين) خواهش او حاجت نشته دی،

لَهُمْ حَاجَةٌ تُرِكُوا". رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

نو هغوی پرېښودلی شي (يعنې الله تعالیٰ د هغوی نه پوښتنه کول پرېږدي).

توضيح: اروحوا في اجواف طير: اجواف د جوف جمع ده. د مرغانو ججورې ته وايې. چرته چې په ابتدائې توګه خوراک جمع کېږي. چې د مرغۍ د مښوکې د لاندې پړسيدلی برخه وي. چې په نورو رايتونو کې ورله د حواصل لفظ راغلی دی.

---

(1) رقم الحديث ٣٨٠٤ اخرجه مسلم في صحيحه ١٥٠٢/٣ رقم الحديث (١٢١-١٨٨٧) وأخرجه الترمذي ٢١٥/٥ رقم الحديث ٣٠١١

علماؤ لیکلي دي چې د شهیدانو روحونه د شنه مرغانو په ججوره کې ایښودل د شیهدانو د اکرام او د احترام په توګه دی. د دې حدیث نه دلالة النص ثابتېږي. او شارة النص نه د انبیاؤ ژوند ثابتېږي، ځکه د شهیدانو نه د انبیاؤ مقام اوچت دی. لهذا د هغوی د ژوند ثبوت په اولی طریقه دی.

د مړو د اورېدلو مسئله تر یو حده پورې په توضیحات جلد اول کې لیکلی شوې ده او د انبیاؤ د ژوند مسئله په پوره طریقې سره په توضیحات جلد دویم کې لیکلی شوې ده. دلته د دې مسئلې تفصیل مقصود نه دی. البته د دې حدیث نه د پیدا شوې یوه پوښتنه او د هغې جواب لیکلی کېږي.

سوال: د دې حدیث نه هندوانو او د چین څه خلک د تناسخ عقیده (آوا ګون) ثابتوې. د تناسخ مطلب د هغوی په نزد دا دی چې دې دنیا کې چې کله سړی مړ شي نو د هغې روح یو حیوان ته منتقل شي. که مړ شوی کس نیک او ښه وُو نو د هغې روح د یو بادشاه یا د یو حاکم بدن ته انتقال شي. چې د هغې په ذریعې سره دا روح ښې مزې کوي. او همدغه د هغې جنت دی. او که چرته مړ شوی کس بد وُو نو د هغې روح په خر یا سپې یا یو ذلیل حیوان کې لاړ شي. خلک هغه وهې او تنګوې. چې پرې دا روح ذلیله شې. همدغه د دې جهنم دی. پوښتنه دا ده چې آیا د دې حدیث نه دا عقیده ثابتېږي یا نه؟

جواب: د دغه ټولو خلکو اولنی جواب خو دا دی چې د دې حدیث تعلق خو د آخرت سره دی چې په آخرت کې به دا روحونه د مرغانو په ججورو کې وي او کوم کسان چې د تناسخ قائل دي. هغوی په دنیا کې د مړشوې کس روح بل چاته د داخلیدلو قائل دي. آخرت خو هغوی منې نه. بیا د آخرت والا حدیث نه استدلال څنګه کوي.

دویم جواب دا دی چې دا شنه مرغان شهداؤ د روحونو لپاره د ظروف او صندوق په توګه دی، نه دا چې د هغوی روحونه د مرغانو په قالب او بدن کې حلول کړی دی. د دې مثال داسې دی چې یو کس ملغلرې په صندوق کې کېخودلې نو دا صندوق د ملغلرو لپاره ظروق دی، نه دا چې ملغلرې په صندوق کې حلول کړی دی. پوهې او د اسانتیا لپاره دریم جواب داسې وګنئ چې دلته چې د طیر خضر کوم تعبیر دی، دا د جنت په سورلو کې د یوې سورلې اړخ ته اشاره ده. مثلاً هیلې کاپټر (الوتکه) ده. دې کې دنیا کې مخلتف کسان کېنې او د دنیا مختلفو اړخو ته والوځې، بیا بېرته خپل ځای ته راشي. د هیلې کاپټر مخکنئ برخه بالکل د مرغۍ د ججورې پشان ده. شیشه کې د ټولو سیر او تفریح کېږي، نو دلته هم د طیر خضر نه مراد د شنه مارغانو نه د جنت شنه هیلی کاپټر مراد کېدی شي. (مرقات : ۳۷۰/۷)

فاطلع: نظر او د تجلی په معنی کې دی یعنې الله ورښکاره او هغوی ته یې وکتل، کوم چې د الله د شان سره ښایې. (۳۶۸/۷)

روؤا: یعنې شهیدانو چې کله ولیدل **لن یترکوا:** مجهول صیغه ده یعنې شهیدانو ولیدل چې هغوی

به پوښتنې نه بغير نه پرېښودلى کېږي. ان يسألوا: يعني چې شهيدان د الله تعالى پوښتنه وکړي او څه ترېنه وغواړوې. دا د معلوم صيغه ده. (۳۶۸/۷)

ترکوا: د مجهول صيغه ده يعنې چې کله دا خبره واضحه شوه چې دا خلک هيڅ غوښتونکې نه دي، نو هغوى پرېښودلى شي. (۳۶۸/۷)

په شهات سره ټول گناهونه معاف کېږي

﴿۱۹﴾ عَن أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ
او حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې (يو ورځ) نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته خطبه کې وفرمايل
أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالْإِيمَانَ بِاللهِ
او (هغه خطبه کې) يې هغوى خبر کړه چې "د الله په لاره کې جهاد کول او الله باندې ايمان راوړل د
أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ
ټولو نه بهتر عملونه دي" (دي اورېدلو سره) يو کس ودرېدلو او عرض يې وکړو چې "يا رسول الله!
أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللهِ يُكَفَّرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
ماته دا اوايه چې زه د الله په لاره کې اوژلى شم نو آيا زما گناهونه به بخښلى کېږي؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل
نَعَمْ إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَأَنْتَ
چې آؤ "خو په دې شرط چې ته د الله په لاره کې په داسې حال کې وژلى شوى يې چې ته (په سختيو باندې)
صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ.
صبر کونکى يې، ثواب طلب کونکى يې او شا کولو تښتيدونکو نه ئې بلکې د دښمن په مقابله کې کلک ولاړيې".
ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَيْفَ قُلْتَ؟ فَقَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ
بيا نبى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نه وپوښتل چې "تا څه ويلي وُو؟ چې "ماته دا اوايه چې زه د الله په لاره
فِي سَبِيلِ اللهِ أَيُكَفَّرُ عَنِّي خَطَايَايَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَعَمْ
کې اوژلى شم نو آيا زما گناهونه به وبخښلى شي.؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل "آؤ! خو به دې شرط چې
وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ
ته صبر کونکى يې، د ثواب طلب کونکى يې، او شاته د را تښتيدونکو نه يې بلکې د دښمن په مقابله کې کلک ولاړيې،

إِلَّا	الدَّيْنَ	فَإِنَّ	جِبْرِيلَ	قَالَ	لِي	ذٰلِكَ.	رَوَاهُ	مُسْلِمٌ[1]

خو قرض (يعنې هغه قرض به نه بخښلی کېږي چې کوم نه وي ادا کړی شوی) او ماته جبرائيل عليه السلام همدغه شان ويلې دي.

توضيح: **افضل الاعمال:** د ايمان نه وروسته افضل عمل کوم يو دی. د دې توضيح د دې باب په حديث نمبر ۱ او حديث نمبر ۲ کې تېره شوې ده. (مرقات: ۳۶۸/۷)

محتسب: د صابر نه مراد په ميدانِ جنګ کې د کفارو مقابله کې صبر کول مراد دی چې ونه يرېږي، ژړا فرياد ونکړي او د محتسب نه مراد د ثواب اميد کول دی. جهاد خالص د الله د رضا لپاره وي، د آخرت ثواب مقصد وي، د دنيا غرض، ځان ښودنه او رياکارې مقصود نه وي، دغه شان هيڅ قومې تعصب او د حمايت جذبه نه وي. (مرقات: ۳۶۸/۷)

كيف قلت: نبي عليه السلام ته د هغه کس پوښتنه معلومه شوه خو په دويم خل يې ځکه وکړه چې هغه کس په غور سره جواب واورې او جواب کې څه اضافه دې هغې باندې پوهه شي. (مرقات ۳۷۰/۷)

الاالدين: د دې نه مراد څه قرض نه دی بلکې حقوق العباد مراد دی. هغه په جهاد او شهادت باندې نه بخښلی کېږي. د دې نه بغير ټول حقوق الله بخښلی کېږي. ملاعلي قاري په مرقات کې ليکلي دي چې سمندري جنګ کې چې څوک شهيد شي نو هغې سره حقوق العباد هم بخښلی کېږي. ځېنو رايتونو کې دي چې په ابتداء کې حکم دغه شان وو نو بيا الله تعالی اسانه کړه چې د شهيد نه به حقوق العباد نه بخښلی کېږي چې صاحب حق ته به د قيامت په ورځ د دې په بدل کې ثواب ورکړی کېږي. هغه به راضي شي او شهيد به معاف شي. بهرحال مجاهدينو له ميدان جهاد ته د تللو نه مخکې وصيت کول او د قرض انتظام کول پکار دي. مسلم شريف کې د دې روايت الفاظ داسې دي "**يغفر للشهيد كل ذنب الا الدين**" معلوه شوه چې جهاد او شهادت د ګناهونو د وينځلو د ټولو نه لوي واشنګ مشين (د وينځلو مشين) دی. د راتلونکي حديث تشريح او توضيح هم دغه شان ده.

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْقَتْلُ
او حضرت عبدالله ابن عمرو بن العاص نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل "د الله په

[1] رقم الحديث ۳۸۰۵ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۱/۳ رقم الحديث (۱۱۷-۱۸۸۵) والترمذي في السنن ۱۸۴/۴ رقم الحديث ۱۷۱۲

فِي سَبِيلِ اللهِ يُكَفِّرُ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا الدَّيْنَ. رَوَاهُ مُسلم [۱]
لاره کې (يعنې جهاد کې) وژل کېدل (د حقوق العباد) نه بغير ټول ګناهونه ورانوي".

وژونکی او وژل شوی دواړه په جنت کې

﴿۲۱﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "يَضْحَكُ اللهُ تَعَالَى
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمایل "الله تعالی په هغه دواړه
إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا
کسانو پسې خاندي (يعنې د هغوی نه راضي کېږي) هغوی کې خو يو هغه دی چې د الله په لاره کې جهاد کوي
الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ: يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللهِ فَيُقْتَلُ ثُمَّ يَتُوبُ اللهُ
او شهيد شي (تر دې چې جنت ته داخل شي) بيا د هغې قاتل له د توبې توفيق ورکړي (او هغه د کفر نه توبه
على الْقَاتِلِ فيستشهد" (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [۲]
وباسي او ايمان راوړي) او بيا د خدای په لاره کې په جهاد کې شهيد شي (لهذا هغه هم جنت ته داخل کړی شي)

توضيح: **يضحك الله**: د الله تعالی د خندلو نه مراد د الله تعالی رضا او خوشحاله کېدل دي. دا د متشابه الفاظو نه دي. د دې بهترين تاويل دا دی چې **"اى مايليق بشانه"** يعنې څنګه چې د الله د شان سره مناسب وي. ميدان جنګ کې د قاتل او مقتول دواړو جنت ته د تللو صورت دا وي چې مثلاً يو کافر مسلمان شهيد کړو. مسلمان جنت ته لاړو. بيا هغه قاتل اسلام قبول کړو او د دين لپاره په جنګ کې هغه هم شهيد شو. دا هم جنت ته لاړو، نو د هغې مقتول هم په جنت کې دی او دا خپله هم به جنت کې دی. ده شان واقعه د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په زمانه کې هم او د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه وروسته هم ډېر ځل شوې ده.

د شهادت رښتيني ارمان هم شهادت دی

﴿۲۲﴾ وَعَنْ سهل بن حنيف قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ سَأَلَ اللهَ
او حضرت سهل ابن حنيف رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل "کوم کس چې په

[۱] رقم الحديث ۳۸۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۹/۶ رقم الحديث ۲۸۲۶ ومسلم في ۱۵۰۴/۳ رقم الحديث (۱۲۸-۳۱۶۶)

[۲] رقم الحديث ۳۸۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۹/۶ رقم الحديث ۲۸۲۶ ومسلم في ۱۵۰۴/۳ رقم الحديث (۱۲۸-۳۱۶۶)

الشَّهَادَةَ	بِصِدْقٍ	بَلَّغَهُ	اللهُ
رښتنې زړه (يعنې د رښتيا غوښتلو جذبې سره) دالله تعالى نه د شهادت طلب کونکي وي نو الله تعالى			
مَنَازِلَ	الشُّهَدَاءِ	وَإِنْ	مَاتَ
هغه د شهيدانو درجې ته رسوي اګر که هغه په خپله بستره باندې مړ شي (يعنې په رښتيانيت سره او د رښتيا			
عَلَى	فِرَاشِهِ.	رَوَاهُ	مُسلم [1]
طلب کولو به وجه د شهيدانو په شان مومې).			

توضيح: الشهادة: دا چې د عملو دارو مدار په نيتونو باندې دی نو ځکه رښتنې او پوخ نيت سره چې کوم مسلمان چې جهاد في سبيل الله کې شهادت غواړي او بيا د الله تعالى نه د هغې غوښتنه هم کوي نو الله تعالى هغه د شهادت مقام ته رسوي اګر که هغه په خپل کور کې فرش باندې مړ شي. دې حديث کې مسلمانانو ته يوه لويه جذبه او حوصله ورکول مقصود ده چې د هر مسلمان به زړه او مازغو کې د جهاد جذبه او شهادت شوق هر وخت په جذبې سره وي. د شهادت د غوښتلو مطلب دا نه دی چې مرګ به د وخت نه مخکې راشي بلکې مطلب دا دی چې کوم مرګ په خپل وخت باندې راتلونکی دی هغه په شهادت کې بدل شي. (مرقات : ۳۷۲/۷)

په ميدان جهاد کې په نامعلومه ګولۍ ليګدو سره شهادت ملاويږي

﴿۲۳﴾ وَعَن	أَنَسٍ	أَنَّ	الرُّبَيِّعَ	بِنْتَ	الْبَرَاءِ	وَهِيَ	أُمُّ	حَارِثَةَ	بْنِ سُرَاقَةَ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې (زما ترور) حضرت ربيع بنت براء چې د حضرت حارثه ابن سراقه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مور									
أَتَتِ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	فَقَالَتْ:	يَا	رَسُولَ	اللهِ أَلَا
ده (يو ورځ) د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضره شوه او وې ويل چې "يا نبي الله! آيا ته به									
تُحَدِّثُنِي	عَنْ	حَارِثَةَ	وَكَانَ	قُتِلَ	يَوْمَ	بَدْرٍ			
زما ځوې حارثه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حال به بيان نه کړې؟ او حارثه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د بدر په ورځ (يعنې جنګ بدر کې) شهيد شوی ؤو									
أَصَابَهُ	سَهْمٌ	غَرْبٌ	فَإِنْ	كَانَ	فِي	الْجَنَّةِ			
او په هغې داسې تير لړېدلی ؤو چې ويشتونکی يې معلوم نه شو چې څوک ؤو. که چرې هغه جنت کې وي									

[1] رقم الحديث ۳۸۰۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۱۷/۳ رقم الحديث (۱۵۷-۱۹۰۹) وأبوداود في السنن ۱۷۹/۲ رقم الحديث ۱۵۲۰

صَبَرْتُ	وَإِنْ	كَانَ	غَيْرُ	ذٰلِكَ	اجْتَهَدْتُ	عَلَيْهِ	فِي	الْبُكَاءِ
نو زه به صبر وکړم او که بل څای کې وي نو زه به ډېره کوشش وکړم (يعني ښه به وژاړم څنگه چې د ښځو عادت وي)"								
فَقَالَ:	يَا	أُمَّ	حَارِثَةَ	إِنَّهَا	جِنَانٌ	فِي	الْجَنَّةِ.	
نبي کريم ﷺ و فرمايل ""د حارثه رضي الله عنه موري! حقيقت دا دی چې جنت کې ډېر باغونه دي								
وَإِنَّ	ابْنَكِ	أَصَابَ	الْفِرْدَوْسَ	الْأَعْلَى	رَوَاهُ	البخاريُّ[1]		
او ستا ځوي فردوس اعلی ته رسيدلی دی (چې د جنت د ټولو نه اعلی درجه ده)".								

توضيح: ام حارثه: جنگ بدر کې حضرت حارثه رضي الله عنه د يو کوهی نه اوبه حاصلول لپاره ناست ؤو چې ناڅاپا د يو اړخ نه تير راغلو او پرې ولېږېدلی چې هغه پرې شهيد شو. دا معلومه نه شوه چې تير د کوم اړخ نه راغلو. احتمال ؤو چې د يو مسلمان د اړخ نه تير راغلی ؤو او هغه پرې لږېدلی ؤو چې د هغې شهادت ته پرې نقصان رسيدلی وي. دغه شان هغه وخت کې هغه د ميدان جنگ نه هم بهر ؤو او موکر واقع شو. دغه دوه خبرو د حضرت حارثه رضي الله عنه مور پريشانه کړې وه. چې معلومه نه ده چې د حضرت حارثه رضي الله عنه به څه انجام وي. د دغه پريشانئ اخوا کولو لپاره يې د نبي کريم ﷺ نه وپوښتل چې که د حضرت حارثه رضي الله عنه انجام ښه وي نو زه به د هغې په مرگ باندې صبر وکړم گنی بل صورت کې به ژړا فرياد وکړم او ښه ژړه با شروع کړم. نبي کريم ﷺ هغې له تسلي ورکړه او بشارت يې ورته واورولو چې جنت يو نه دی بلکې په مختلفو درجو مشتمل جنتونه دي او ستا ځوي خو په اعلیٰ او اوچت مقام جنت فردوس کې دی. د دې حديث نه معلومه شوه چې د جهاد به ميدان کې د هيڅ يو کس گولۍ (کارتوس) لږېدلو سرها الله تعالی شهادت ورکوي. نن سبا په جهاد کې غلطئ سره داسې واقعات کېږي. **سهم غرب** همدغه نامعلومه تير يا گولی ته وايې. (مرقات: ۳۷۲/۷)

کهجوري يې وغورځولې او شهيد شو

﴿۲۴﴾ وَعَنْهُ	قَالَ:	انْطَلَقَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	وَأَصْحَابُهُ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې (د غزوه بدر په موقع کې) نبي کريم ﷺ او د هغې صحابه رضي الله عنهم									
حَتَّى	سَبَقُوا	الْمُشْرِكِينَ	إِلَى	بَدْرٍ					
د (مدينې نه) روان شول او د مشرکانو نه اول د بدر (ميدان جنگ) ته ورسيدل. بيا چې (کله اسلامي مجاهدين د رسيدلو نه									

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۰۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵/۶ رقم الحديث ۲۸۰۹ والترمذي في السنن ۳۰۶/۵ رقم الحديث ۳۱۷۴

وَجَاءَ الْمُشْرِكُونَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
وروسته) د مشركانو لښكر راغلو او د (مقابلې تياری شروع شو) نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې
«قُومُوا إِلَى جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ.
"د جنت په لاره ودرېږئ، هغه جنت چې پلنوالی او اوږدوالی يې د ځمكې او اسمان برابر دی. (يو صحابي)
قَالَ عُمَيْرُ بْنُ الْحُمَامِ: بَخٍ بَخٍ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
حضرت عمير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ابن حمام انصاری (دې ارشاد اورېدلو سره) وويل چې ښه، ښه! نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ پوښتنه وكړه
"مَا يَحْمِلُكَ عَلَى قَوْلِكَ: بَخٍ بَخٍ؟" قَالَ: لَا وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ
چې ته ښه ښه ولې ووېل؟ حضرت عمير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وويل چې "يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ما د الفاظ د اظهار يا د بل
إِلَّا رَجَاءَ أَنْ أَكُونَ مِنْ أَهْلِهَا قَالَ:
مطلب لپاره نه دي ويلي بلكې ما په حقيقت كې د دې الفاظو په ذريعې د خپل هغه ارمان اظهار كړی دی چې زه هم جنتي شم.
«فَإِنَّكَ مِنْ أَهْلِهَا قَالَ:
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "دې كې هيڅ نشته دی ته جنتي يې". راوي وايي چې حضرت عمير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
فَأَخْرَجَ تَمَرَاتٍ مِنْ قَرْنِهِ فَجَعَلَ
د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خلې مبارك نه دې بشارت اورېدلو سره د غشو د كڅوړې نه څه كجورې راوېستلې
يَأْكُلُ مِنْهُنَّ ثُمَّ قَالَ: لَئِنْ أَنَا حَيِيتُ حَتَّى آكل تمراتي
او د هغې په خوړلو يې شروع وكړه او بيا يې وويل چې كه چرې زه د دې (ټولو) كجورو خوړلو پورې ژوندی وم
إِنَّهَا الْحَيَاةُ طَوِيلَةٌ قَالَ: فَرَمَى بِمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ التَّمْرِ ثُمَّ قَاتَلَهُمْ
نو ژوند به مې اوږد وي، نو هغې هغه كجورې چې د هغې سره وې وغورځولې او كفارو سره په جنګ شو
حَتَّى قُتِلَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1]
تر دې چې شهيد شو.

[1] رقم الحديث ٣٨١٠ اخرجه مسلم في صحيحه ١٥٠٩/٣ رقم الحديث (١٤٥-١٩٠١) وأحمد في المسند ١٣٧/٣

توضيح: **قوموا الى جنة**: يعنې د جنت دروازه کې د داخليدلو لپاره ودرېږئ، داسې جنت چې پلنوالى يې د ځمکې او اسمان سره برابر دى. **فقال عمير**: نو د لږ عمر والا ځوان په جنګ بدر کې د ټولو نه اول شهيد شوى ؤو. (مرقات: ۳۷۴/۷)

بخ بخ: با مفتوح او خ ساکن دى. د مبالغې په توګه دا لفظ مکرر دى. يو نسخه کې خ باندې تنوين دى او خ باندې شد هم ويلى کېږي. عرب د خوشحالۍ او تعجب، فخر او مدح په وخت کې دا کلمه استعمالوي. د ترجمه "ښه ښه" او "واه واه" کېږي.

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حضرت عمير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه دا معلومول غوښتل چې آيا هغې دا کلمه په ارادې سره ولې په ژبه راوړله. يا که هسې په اتفاقي توګه راوتلې ده. حضرت عمير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جواب ورکړو چې بغير د ارادې نه ؤو بلکې رښتنې اراده ده چې دا جنت ماته ملاؤ شې او زما ژوند قربان شي. کله چې ورته د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخ نه دا بشارت ملاؤ شو نو د هيڅ تاخير نه بغير حضرت عمير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سر په تلې کې کېښودلو او د کجورو ژؤول او د خوړلو پورې وخت يې هم برداشت نه کړو او شهيد شو.

علماؤ دا حديث او د حضرت عمير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا اقدام د "ځان وژنې" کاروائى لپاره د دليل په توګه وړاندې کړى دى. ياده دې وې چې کفارو باندې بمبار کول ځان وژنه نه وې بلکې دا به حقيقت کې د بل د وژنې حمله وي. خلک دې ته د ځان وژنې حمله وايې، خو د ملک دننه د غه شان افراتفري خورول ښه نه دي. (مرقات: ۳۷۴/۷)

نوټ: (د کتاب الجهاد د ابتداء نه تر دې ځاى پورې د افريقه زامبيا د سفر په دوران کې د مولانا ايوب بوبات سره په لوسا ښار کې وليکلى شو. جون ۲۰۰۵)

د شهيد مطلب او د شهيدانو قسمونه

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا تَعُدُّونَ

او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم (د صحابؤ) نه وپوښتل چې تاسو خپلو کې

الشَّهِيدَ فِيكُمْ؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ

کوم يو کس شهيد شمېرئ؟ صحابؤ عرض وکړو چې يارسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! کوم کس چې د الله په لاره کې

فَهُوَ شَهِيدٌ قَالَ: "إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي إِذًا لَقَلِيلٌ:

اوژلى شي هغه شهيد دى. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل". دې صورت کې زما په امت کې به د شهيدانو شمېر کم شي.

مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللهِ

کوم کس چې د الله په لاره کې اوژلى شي هغه خو (حقيقي شهيد دى) خو کوم کس چې د الله په لاره (يعنې جهاد)

فَهُوَ	شَهِيدٌ	وَمَنْ	مَاتَ	فِي	الطَّاعُونِ
کې (بغیر د قتل و قتال په خپل مرګ مړ شي هغه هم شهید دی. کوم کس چې په وبا کې مړ شي هغه					
فَهُوَ	شَهِيدٌ	وَمَنْ	مَاتَ	فِي	الْبَطْنِ
هم شهید دی او کوم کس چې د خېټې په مرض شي هغه هم شهید دی (یعنې دا ټول هم د حقیقي شهیدانو د					
فهوَ	شهيدٌ".	رَوَاهُ مُسلم [١]			
درجو په ثواب کې دي. د هغوي په ټولو احکامو کې نیکي ده)					

توضیح: **الشهيد فيكم**: یعنې تاسو خپلو کې څوک شهید شمارئ؟ شهید د فعیل په وزن باندې دی او فعیل کله د اسم مفعول په معنی کې راځي. او کله د اسم فاعل په معنی کې راځي. که دلته شهید د اسم مفعول په معنی کې واخستلی شي نو مطلب به دا وي چې د اعزاز او اکرام لپاره هغې ته فرښتې حاضرېږي. او که شهید ان د اسم فاعل په معنی کې واخستلی شي نو مطلب به دا وي چې شهید خپله د الله د نعمتونو د کتنې لپاره او د الله تعالی د ملاقات لپاره حاضرېږي یا د مرګ په وخت کې د خپلو درجو مشاهده کوي. یا د شهید لفظ د شهادت په معنی کې راځي. یعنې شهید خپله په عمل د اخلاص ګواهي کوي. یا دې ته ځکه شهید وایې ټول مسلمانان او فرشتې د هغې لپاره د جنت ګواهې ورکوي. اسلام کې شهید حقیقت کې هغه کس وی چې د کافرانو سره د مقابلې په دوران کې اوژلی شي یا ظلماً په تیره آله باندې قتل کړی شي او هغه د نیوې شیانو نه د نفع اخستلو نه بغیر مړ شي، دا حقیقي شهید دی. د دې نه بغیر د یو څو شهیدانو ذکر د بحث لاندې حدیث کې راغلی دی. دا د ثواب په اعتبار سره شهیدان دي. د نورو احکاماتو په اعتبار سره شهیدان نه دي. یعنې کوم کسان چې په جهاد کې په طبعي مرګ باندې مړه شي یا چې کوم کس په طاعون سره مړ شي یا د اسهال نه مړ شي یا د غر نه راوغوځېږې او مړ شي یا په اور کې وسوځوې او مړ شي یا اوبو کې ډوب او مړ شي یا د ماشوم پیدا کېدو وخت کې ښځه مړه شي یا د علم په حصول کې طالب علم مړ شي. دا ټول داسې شهیدان دي چې صرف د ثواب په اعتبار سره شهیدان شمارل کېږي، ځکه د شهید اصل یو ثواب دی او یو فضل ثواب دی. دا خلک په اصل کې شریک دي. فضل ثواب کې شریک نه دي. علامه طیبي لیکي: **"ومن مات بالطاعون او بوجع في البطن ملحق بمن قتل في سبيل الله**

---

(١) رقم الحديث ٣٨١١ أخرجه مسلم في صحيحه ٣/١٥٢١ رقم الحديث (١٦٥-١٩١٥)

لمشارکته ایاه فی بعض ما ینال من الکرامة بسبب ما کابده من الشدة لا فی الاحکام والفضائل"

(طیبي ج ص ۲۸۲)

ترجمه: کوم کس چې د طاعون یا د اسهال نه مړ شي. هغه د مقتول في سبیل الله سره په ځینو فضائلو او کراماتو کې شریک او پیوسته دي ځکه هغې محنت کړی دی، خو په ټولو احکاماتو او د شهید په ټولو فضائلو کې شریک نه دی. شهید حقیقي او شهید حکمې په مینځ کې فرق کوي او ملا علی قاری لیکي: "والمعنی انهم یشارکون فی نوع من انواع المثوبات التی یستحقها الشهداء لا المساوات فی جمیع انواعها" (مرقات ج ص ۲۷۶)

ترجمه: مطلب دا چې شهید حکمي د حقیقي شهیدانو سره په ځینو فضیلتونو کې شریک دی ټول ثواب کې مساوات نشته. دلته هم دا خبره زده کول پکار ده چې د احکاماتو په اعتبار سره شهیدان په درې قِسمه دي: ۱: اولنی هغه شهید دی چې د نیا په اعتبار سره هم شهید دی او د آخرت په اعتبار سره هم شهید دی. دې باندې به د شهید دنیوي احکامات عملي کول کېږي چې د غسل نه بغیر به خپلو جامو کې خښول کېږي دا کامل مؤمن شهید دی چې په آخرت کې به ورته درجې ورکړی کېږي. ۲: دویم هغه شهید دی چې د آخرت په اعتبار سره شهید نه دی. صرف د دنیا په اعتبار سره شهید دی. دا هغه بد عقیده مقتول دی چې یا خو منافق دی یا قادیانی دی یا آغاخانی دی یا رافضي دی یا ذکري، بهائی وغیره دی. داسې خلک شهیدان نه وي، خو په داسې خلکو باندې به دنیوې احکام نافذېږي. ۳: درېم شهید هغه دی چې د آخرت شهید دی، خو د دنیا شهید نه دی. دا هغه کس دی چې د طاعون وغیره نه مړ شوی وي. دوی به په آخرت کې د شهید درجه ورکړی کېږي، خو د شهید دنیوې احکام به دې باندې نه نافذېږي. مزید تفصیلات زما کتاب په دعوت و جهاد کې وګورئ.

شهید کی جو موت ہے وہ قوم کی حیات ہے
شهید کا جو خون ہے وہ خون کی زکوٰۃ ہے

د مجاهد د اجر تقسیم

﴿۲۶﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ غَازِيَة
او حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل "جهاد کونکې کوم جماعت
أَو سَرِيَّة تغزو فتغتنم وَتَسْلَمُ
یا جهاد کونکې کوم لښکر چې جهاد وکړو او مالِ غنیمت یې حاصل کړو او صحیح سالم بېرته راغلل.

إِلَّا	كَانُوا	قَدْ	تَعَجَّلُوا	ثُلُثَيْ	أُجُورِهِمْ	وَمَا مِنْ
هغې به د هغې دوه دريمي اجر ملاؤېږې او جهاد كونكې كوم جماعت يا جهاد كونكې كوم لښكر						
غَازِيَةٍ	أَوْ	سَرِيَّةٍ	تَخْفُقُ	وَتُصَابُ		
چې جهاد وكړو او نه صرف دا چې صرف به هغوی مال غنمت نه بلكې د دې جماعت او لښكر چې خلك زخمي شوې دې						
إِلَّا	تَمَّ	أُجُورهم.	رَوَاهُ	مُسلم[1]		
يا شهيدان شوې دې نو د هغوی اجر به پوره پاتې وي".						

توضيح: غَازِيَة: د دې موصوف قطعة يا جماعة دی او دلته لفظ د "او"د شك لپاره نه دی. يا امكان لرې چې د كوم يو راوي شك شوی وي. (مرقات : ۳۷۵/۷)

ثلثي اجورهم: د دې حديث مطلب دا دی چې د مجاهد اجر و ثواب په درې اثلاثو باندې تقسيم كړی شوی دی. غنيمت حاصلول يو ثلث دی او صحيح سالم بل ثلث دی او د جهاد آخري ثواب دريم ثلث دی، نو كوم يو كس چې مالِ غنيمت حاصل كړو او صحيح سالم هم بېرته راغلو. د هغې دوه ثلث لاړل. صرف د آخري ثلث يو ثلث پاتې شو او چا چې دا دواړه ثلوثه حاصل نه كړه نو د هغې اجر كامل او پوره شو ، كوم چې درې اثلاث دي.علامه ابن ملك رحمه الله دې حديث باندې د پوهه كېدلو لپاره د دې مطلب داسې بيان كړی دی. فرمايې چې غازي ته مال غنيمت هم حاصل شو او صحيح سالم هم بېرته راغلو نو هغې د جهاد په ثمراتو كې دوه ثمرې ترلاسه كړې او دريمه ثمره دخول جنت دی. چې اوس هم پاتې دی.او كه چرې غازي مال غنيمت حاصل نه كړی شو او صحيح سالم بېرته راغلو نو د هغې ثواب پوره محفوظ شو. الغرض يو مجاهد هغه دی چې د صحيح سالم د مال غنمت سره بېرته راغلو. دويم هغه دی صحيح سالم خو بېرته راغلو خو مال غنيمت په لاس نه دی ورغلی او دريم هغه دی چې زخمي يا شهيد شو او مال هم ورته حاصل نه شو. (مرقات : ۳۷۷/۷)

تخفق: د اخفاق نه دی چې د ناكامئ او د محرومئ په معنی كې دی. يعنې جهاد يې وكړو خو مال غنيمت ورته حاصل نه شو. (مرقات: ۳۷۷/۷)

تصاب: دا د مصيبت رسيدلو په معنی كې دی. يعنې زخمي شو يا شهيد شو يا د يو بل كوم يو مصيبت سره مخ شو. (مرقات : ۳۷۷/۷)

---

(1) رقم الحديث ۳۸۱۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۱۵/۳ رقم الحديث (۱۵۴-۱۹۰۶) وأبوداؤد في السنن ۱۸/۳ رقم الحديث ۲۴۹۷

د كوم مسلمان په زړه كې چې د جهاد جذبه نه وي هغه د نفاق په مرګ مړ كيږي

﴿۲۷﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ مَاتَ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "كوم مسلمان كس چې مړ شي
وَلَمْ يَغْزُو وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ نفاق .رَوَاهُ مُسلم[1]
او هغې نه جهاد وكړو او نه يې په زړه كې د جهاد كولو خيال تېر شوى وي نو د هغې مرګ به يو قسم له د نفاق مرګ وي".

توضيح: من مات: يعنې كوم كس چې نه جهد وكړو او نه يې د جهاد دغه شان جذبه وساتهله چې اى كاش! زه هم په جهاد كې شريک شوى وى، نه يې د جهاد تيارې وكړه، نه يې اسلحه زده كړه او نه يې وساتله نو د داسې كس چې كله مرګ راشي نو نفاق به وي. د نزول قرآن په وخت كې چې كومو خلكو د جهاد نه انكار وكړو، په جهاد يې اعتراضونه وكړه، قرآن هغوى ته د منافقينو په نوم ياد كړي دي. د دې حديث نه معلومه شوه چې هر مسلمان باندې واجب ده چې هغه د جهاد شوق ولرې او د هغې د ې لپاره تيارې وكړي. جهاد كه فرض عين وي يا فرض كفايه وې. (مرقات : ۳۷۸/۷)

د دې حديث نه حضرت عبد الله ابن مبارک رحمه الله، حسن بصرى رحمه الله او سعيد بن مسيب رحمه الله استدلال كړى دى چې جهاد صرف يو قِسم دى. چې فرض عين دى. د فرض كفايه هيڅ قِسم نشته دى، خو د امت جمهورو جهاد دوه قِسمه د قرآن د آيتونو په وجه قبول كړى دى. د الله تعالى ارشاد دى : ﴿وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما﴾.(نساء : ۹۵)

نفسه: دا نصوب بنزع الخافض دى يعنې "في نفسه".

حقيقي مجاهد څوک دى

﴿۲۸﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو موسى اشعرى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو كس د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت كې حاصر شو
فَقَالَ: الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ وَالرَّجُلُ
او عرض يې وكړو چې "يو خو هغه كس دى چې د مال غنيمت لپاره جنګ كوي. يو هغه كس دى چې د ذكر

---

[1] رقم الحديث ۳۸۱۳ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۱۷/۳ رقم الحديث (۱۵۸-۱۹۱۰) وأبوداود في السنن ۲۲/۲ رقم الحديث ۲۵۰۲

يُقَاتِلُ	لِلذِّكْرِ	وَالرَّجُلُ	يُقَاتِلُ

(یعنې د اوازې او د شهرت چې سمعه ورته وایې) لپاره جنګ کوي او یو هغه کس دی چې د دې لپاره جنګیږي

لِيُرَى	مَكَانُهُ	فَمَنْ	فِي

چې د هغې مرتبه ولیدلی شي (یعنې د خپل نرتوب د ښودلو لپاره جنګ کوي چې ریا ورته ویل کیږي نو دې

سَبِيلِ	اللهِ؟	قَالَ:	مَنْ	قَاتَلَ	لِتَكُونَ

(درې) وارو کې کوم یو د الله په لاره کې جهاد (کونکی) دی؟ نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "کوم کس چې

كَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللهِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

د دې لپاره جنګ کوي چې د الله د دین د اوچت وي. حقیقت کې همغه د الله په لاره کې جهاد کونکی دی.

د عذر په وجه شاته پاتې کیدونکو ته د جهاد ثواب ملاویږي

﴿۲۹﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجَعَ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ

او حضرت انس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې (کله) نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غزوه تبوک نه بیرته راراوان ؤو

فَدَنَا مِنَ الْمَدِينَةِ فَقَالَ: إِنَّ بِالْمَدِينَةِ أَقْوَامًا

او مدینې ته رانژدې شو چې "مدینه کې څه خلک داسې دي (چې د جهاد په سفر کې په ظاهره خو ستاسره نه ؤو خو)

مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ.

نو هیڅ داسې لاره نه ده اختیار کړې ده او داسې هیڅ یوې درې باندې نه یې تل چې په هغې ستاسره نه ؤو

وَفِي رِوَايَةٍ: «إِلَّا شَرِكُوكُمْ فِي الْأَجْرِ.

"او یو بل روایت کې یعنې کوم کې چې هغه ستا نه ؤو په ځای دادی چې کوم "اجر او ثواب کې هغوی ستاسره شریک نه ؤو"

قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ؟

صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ په اوربدلو سره عرض وکړو چې "او هغه خلک په مدینه کې دي؟ (یعنې مونږ سره په جهاد کې

قَالَ: وهُم بالمدينةِ

شریک نه ؤو خو په اجر و ثواب کې شریک شو؟) نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل آو او هغه په مدینه کې دي (خو په اجر و ثواب کې

---

[1] رقم الحديث اخرجه البخاري في صحيحه ۲۷/۶ رقم الحديث ۲۸۱۰ ومسلم في ۱۵۱۲/۳ رقم الحديث (۱۴۹-۱۹۰۴)

حَبسهم الْعذر. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1] وَرَوَاهُ مُسلم عَن جَابر[2]

شريک دي) ځکه د هغوی عذر هغوی منع کړې دي. بخاري او مسلم دا روايت د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړېدی

د مور او پلار د خدمت مقام او اهتمام

﴿۳۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو کس د نبي کريم ﷺ په خدمت کې حاضر شو او

فَاسْتَأْذَنَهُ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ: أَحَيٌ والدك؟

جهاد کې د تللو اجازت يې وغوښتلو نو د نبي کريم ﷺ ترينه يې وپوښتل چې "آيا ستا مور او پلار ژوندي دي"؟

قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ.

هغه عرض وکړو "آؤ" نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل! بيا ته د هغوی په مينځ کې پاتې شه) جهاد وکړه يعني پوره محنت او

مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ:

توندئ سره د هغوی خدمت کوه چې ستا په حق کې همدغه جهاد دی. (بخاری او مسلم) او د مسلم په يو روايت کې دا الفاظ

«فَارْجِعْ إِلَى وَالِدَيْكَ

دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه کس ته وويل چې بيا ته خپل مور او پلار ته لاړ شه او د هغوی

فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُمَا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[3]

صحبت خپل کړه يعنې د هغوی خدمت او د هغوی حقوق په ښه طريقه ادا کړه".

توضيح: احی والدك: يعنې ستا مور او پلار زوندې دي؟ که ژوندې وي نو د هغوی خدمت کوه. تا ته به د دې جهاد ثواب ملاوېږي. داسې معلومېږي چې د دې کس نه بغير د دې د مور او پلار د خدمت لپاره بل هيڅ څوک نه ؤو. لهذا د مور او پلار خدمت د هغې په ذمه کړه. چې د فرض عين په درجه کې ؤو، هلته جهاد هم د فرض عين په درجه کې ؤو، ځکه يې هغه کس د مور او پلار د خدمت لپاره مقرر کړو. دا يوه خاصه مجبوري وه. عامه ضابطه نه ده. او کله چې جهاد فرض عين شي نو بيا د مور او د پلار اجازت ضرورت نشته دی. ملا علی قاری په تفصيل سره بيان کړې ده.

---

(1) رقم الحديث ۳۸۱۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۲۶/۸ رقم الحديث ۴۴۲۳ وابن ماجه في ۹۲۳/۲ رقم الحديث ۲۷۶۴

(2) رقم الحديث ۳۸۱۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۵۱۸/۳ رقم الحديث (۱۹۱۱-۱۵۹) وابن ماجه في ۹۲۳/۲ رقم الحديث ۲۷۶۵

(3) رقم الحديث ۳۸۱۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۴۰/۶ رقم الحديث ۳۰۰۴ ومسلم في ۱۹۷۵/۴ رقم الحديث ۲۵۴۶/۵

ځینې خلک وایي چې ګوره د مور او پلار خدمت یې په جهاد باندې مقدم کړی دی. لهذا د مور او پلار شتون کې جهاد کې جائز نه دی. د دې جواب دا دی چې آیا د صحابؤ رضي الله عنهم په هغه عظیم کې جماعت کې صرف دا یو کس ؤو. چې مور او پلار یې ژوندي ؤو؟ غزوه تبوک کې دیرش زره (۳۰۰۰۰) صحابه شریک شوي ؤو. آیا د هغه ټولو مور او پلار مړه شوي ؤو؟ حقیقت دا دی چې دلته هیڅ خاصه مجبوري وه. چې د هغې په وجه هغه کس ته اجازت ملاؤ شو. بهرحال که کوم مور او پلار چې غیر مسلم ؤو یا د کفارو په مقابله کې جنګ جائز نه ګڼي یا هغه قادیاني وي یا آغا خاني وي، نو د اسې مور او پلار نه د اجازت اخستلو ضرورت نشته دی. دغه شان د تربیت آخستلو لپاره هم د مور او پلار د اجازت نشته دی، ځکه تربیت په هغه مسلمان باندې لازم دی او دې د ژوند خطر هم نشته دی چې مور او پلار پرشانه وي. (مرقات : ۳۸۱/۷)

د فتح مکې نه وروسته د هجرت فضیلت ختم شو

﴿۳۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمَ الْفَتْحِ:
او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د فتح مکې په ورځ وفرمایل
(لاهجرة بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ
"اوس به د فتح مکې نه وروسته هجرت نه وي خو جهاد او نیت به باقي وي. لهذا کله چې تاسو د (جهاد لپاره)
وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانفروا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
راوغوښتلی شي نو تاسو ټول لاړ شئ. (ځکه په نفیر عام موقع کې د جهاد ته تلل فرض دي او د دې ادا کول په هر یو باندې ضروري دي).

توضیح: لاهجرة: یعنې د مکې نه مدینې چې کوم خاص هجرت شوی ؤو. د هغې فرضیت ختم شو، ځکه اوس مکه دار اسلام شو. اوس هلته د هجرت ضرورت نشته دی. البته د نورې دنیا نه د هجرت فریضه اوس هم باقې ده. یاده وساتئ چې هجرت د تښتېدلو نوم نه دی. بلکې ښځه او بچې محفوظ ځای کې پرېښودل او د بېرته راتلو نوم هجرت دی ﴿واخرجوهم من حیث اخرجوکم﴾ (بقرة : ۹۱) د الله حکم دی. د هجرت تعریف داسې دی. الله تعالی او د هغې د رسول د رضا لپاره او د خپل ژوند او مال او د ایمان د حافظت لپاره د خپل خوږ وطن د پرېښودلو نوم هجرت دی: ۱: د هجرت یو قسم دا دی. چې د دار کفر نه دار امن اړخ ته د سړی هجرت وکړي بلکه څنګه چې د مکې نه حبشې اړخ ته وشو. ۲: دویم قسم د دار کفر نه دار اسلام اړخ ته هجرت کول دي، لکه څنګه چې د مکې نه مدینې اړخ ته وشو. ۳: دریم قسم هجرت دا دی چې سړی د دار الفتن نه دار التقوی اړه ته هجرت وکړي لکه چې څنګه چې د پاکستان نه خلک د طالبانو اسلامي خلافت اړخ ته هجرت کولو. نن سبا هلته امریکه په

---

[1] رقم الحدیث ۳۸۱۸ أخرجه في صحیحه ۳/۶ رقم الحدیث ۲۷۸۳ ومسلم في ۹۸۶/۲ رقم الحدیث (۴۴۵-۱۳۵۳)

جهاد ورته نه شي ويل كېدى. دغه د نفس په ذريعې جهاد هغه دى چې د چا نفس د جهاد په ميدان كې په كار راشي او جهاد ته ترېنه فائده ورسېږي. صرف كور كې محنت او عبادت ته جهاد بالنفس نه شي ويل كېدى. دغه شان جهاد بالسان هغه وې چې د چا تقرير او ترغيب او ترهيب نه د جهاد ميدان ته فائده ورسېږي. صرف د پټكې ترلو متلعق يو ساعت تقرير كولو ته جهاد نه شي ويلى كېدى. ژبه باندې جهاد دا هم دى چې د دې فضائل او مسائل بيان كړى شي او هر وخت د مجاهدينو لپاره دعا وكړي. ژبې سره جهاد دا هم دى چې په دښمن باندې ويره واچوې، هغې ته سختې جملې وويل شي او د جهاد متعلق اشعار وويل شي او د ترغيب لپاره نظمونه وويل شي. حضرت حسان رضي الله عنه او نورو شاعران صحابؤ رضي الله عنهم همدغه شان كړى دى. تليغ والا چې كوم بيان كوي. دا جهاد نه دى. وعظ او بيان دى.

د كفاور ككرى والوځوئ او جنت وګټئ

﴿۳۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفْشُوا السَّلَامَ			
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل "سلام عام كړئ (يعني هر اشنا او نااشنا ته سلام			
وَأَطْعِمُوا	الطَّعَامَ	وَاضْرِبُوا	الْهَامَ
كوئ) او (غريب او محتاجه خلكو ته) خوراك وركوئ او د كفارو (فتنې او د شر) سر چت كړئ، د			
تُورَثُوا الْجِنَانَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حديثٌ غَرِيب [1]			
جنت وارثان به جوړ كړى شئ". (روايت كړې دې ترمذى)			

په جهاد كې د مدافعه كولو فضيلت

﴿۳۶﴾ وَعَن فَضَالَةَ بنِ عُبيدٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ مَيِّتٍ			
او حضرت فضاله ابن عبيد د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه نقل كوي چې نبي صلى الله عليه وسلم وفرمايل "هر مړى خپل عمل			
يُخْتَمُ	عَلَى	عَمَلِهِ	إِلَّا
باندې اختتام ته رسيږي (يعني د هر كس عمل تر هغې د ژوند پورې وي. د مرګ نه وروسته د هغې عمل ختم			

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۲۲ أخرجه الترمذي في السنن ۲/۲۵۲ رقم الحديث ۱۸۵۴

الَّذِي	مَاتَ	مُرَابِطًا	فِي	سَبِيلِ	اللهِ	فَإِنَّهُ	يُنَمّٰى	لَهُ عَمَلُهُ

شي چې پرې دې ته ثواب ملاؤ شي) خو کوم کس چې د الله په لاره کې (يعني جهاد) کې ساتنه کولو کې

إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَيَأْمَنُ فِتْنَةَ الْقَبْرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد [1] وَرَوَاهُ الدَّارِمِيّ عَن عقبَة بن عَامر [2]

مړ نو هغې لپاره د هغې تر قيامت پورې زياتيږي او هغه د قبر د عذاب او د فتنې نه په امن کې وي".

په جهاد کې د لږ وخت لپاره د شرکت فضيلت

﴿۳۷﴾ وَعَن معاذِ بن جبلٍ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ

او حضرت معاذ ابن جبل رضي الله عنه نه روايت دی چې هغې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه اوريدلي دي چې "کوم کس

قَاتَلَ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ	فُوَاقَ	نَاقَةٍ	فَقَدْ	وَجَبَتْ لَهُ

د الله په لاره کې د اوښې د لوشلو هومره (يعني د لږ وخت لپاره) هم وجنګيدلو. د هغې لپاره په (ابتداء) کې

الْجَنَّةُ	وَمَنْ	جُرِحَ	جُرْحًا	فِي	سَبِيلِ	اللهِ	أَوْ

جنت واجب شو. کوم کس چې د الله په لاره (جهاد) کې (د دښمنانو د اسلحو باندې) زخمي شو يا هغه د زخم په وجه

نُكِبَ	نَكْبَةً	فَإِنَّهَا	تَجِيءُ	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ

کوم يو تکليف کې اخته شو، نو هغه زخم به د قيامت په ورځ په داسې حالت کې راځي لکه څنګه چې هغه په دنيا کې

كَأَغْزَرِ	مَا	كَانَتْ	لَوْنُهَا	الزَّعْفَرَانُ

ؤو. (يعني هغه کس به د قيامت په ورځ په داسې حال کې راځي چې د هغې زخم به ډير په تازه حالت کې وي) او

وَرِيحُهَا	الْمِسْكُ	وَمَنْ	خَرَجَ	بِهِ	خُرَاجٌ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ

او د کوم کس په (بدن کې) د الله په لاره کې (پولئ) راوښتله نو (د قيامت په ورځ) به هغه پولئ باندې يا هغه

فَإِنَّ	عَلَيْهِ	طَابَعُ	الشُّهَدَاءِ.

پولئ والا باندې د شهيدانو مهروي د دين د اوچت والي او د حفاظت لپاره کوشش کړی ؤو، نو هغې ته به انعام ورکړی شي

([1]) رقم الحديث ۸۳۲۳ أخرجه ابوداود في السنن ۲۰/۳ رقم الحديث ۲۵۰۰ والترمذي في السنن ۱۴۲/۴ رقم الحديث ۱۶۲۱

([2]) رقم الحديث ۸۳۲۴ أخرجه الدارمي في السنن ۲۷۸/۲ رقم الحديث ۲۴۲۵ .

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[1]

کوم به چې مجاهدين اسلام ته ملاو ېږي.

توضيح: فواق ناقة: اوښه چې کله لشلې کېږي نو د هغې بچې تي ته پرېښوښتلې کېږي. اوښه هغه د خپل بچې لپاره پرېږدي. سړی راشي او هغه بچې ورله اخوا کړي او هغه شوده خپله راولشي. اوښه په دې وجه نور شوده هم بند کړي. سړی چالاکه وي او د اوښې بچې بېرته د هغې د تې لاندې راولې. اوښه داسې ګڼي چې بچې راغلو هغه به بیا شوده غولانځې ته راپرېږدي. سړی بیا راشي او بچې ورله اخوا کړي او شوده ترېنه خپله راوباسي. دغه شان معامله دوه درې ځل کېږي. يو ځل شوده راويستل او بيا په دويم ځل راويستلو په مينځ کې کومه مينځنۍ وقفه ده هغې ته فواق ناقة وايي. چې مراد ترېنه لږه وقفه ده. ځېنو شارحينو د فواق مطلب دا بيان کړی دی چې شوده لوشونکی چې کله د اوښې په غولانځه باندې زور کوي او د شوده راښکلو لپاره خپل لاس لاندې اړخ ته راکاږي او بيا يې پاس بوځي، نو د هغې په مينځ کې چې کومه لږه وقفه ده هغې ته فواق ناقة وايي. يعنې که دومره معمولي وخت هم چا د جهاد په مقدس جنګ کې برخه واخستله نو د هغې لپاره به جنګ واجب وي.

جرح جرحا: د ښمن او د کفارو له اړخ نه د زخم لږېدلو به معنی کې دی.

نکبة: د دې نه عام مصيبت مراد دی. چې لاره کې حادثاتې توګه باندې رامينځ ته شي.

خراج: بدن کې د دانې يا د پولۍ راښتلو به معنی کې دی. "خ" باندې ضمه او "ر" باندې شد دی.

طابع الشهداء: طابع مهر ته وايي، خو دلته مطلق علامت دی. (مرقات ۳۸۹/۷)

جهاد کې يوه روپۍ مصرف کړۍ او د اووه سوؤ ثواب ورکېږي

﴿۳۸﴾ وَعَنْ خُرَيْمِ بن فَاتِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ

او حضرت خريم رضي الله عنه ابن فاتک فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل "کوم کس چې د

أَنْفَقَ نَفَقَةً فِي سَبِيلِ اللهِ كُتِبَ لَهُ بِسَبْعِ مِائَةِ

خدای په لاره کې (يعنې جهاد) کې د خپل مال نه څه هم خرچ کوي. د هغې لپاره اووه سوه (۷۰۰)

---

[1] رقم الحديث ۸۳۲۵ أخرجه ابوداود في السنن ۶۴/۳ رقم الحديث ۲۵۴۱ والترمذي في السنن ۱۵۸/۴ رقم الحديث ۱۶۵۷

ضعف. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَالنَّسَائِيّ[1]
چنده ثوابونه ليکلی کېږي. (ترمذی،نسائی)

توضيح: د دې حديث توضيح د دې باب په حديث ۶۹ کې به تفصيل سره راځي. څه لږ انتظار وکړئ.

بهترينه صدقه

﴿۳۹﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَفْضَلُ الصَّدَقَاتِ
او حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "بهترينه صدقه د هغه
ظِلُّ فُسْطَاطٍ فِي سَبِيلِ اللهِ وَمِنْحَةُ خَادِمٍ
خيمې سيوری دی چې د خدای په لاره کې جهاد کې ورکړی شي او بهترينه صدقه د الله په لاره د
فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ طَرُوقَةُ فَحْلٍ
خادم صدقه کول يا داسې اوښې ورکول دي چې د نر د جفتي کولو قابله وي (يعنې د خدای په لاره کې د اوښې ورکول افضل دي.
فِي سَبِيلِ اللهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[2]
چې نر ته د جفتې کولو عمر ته رسيدلې وي. چې د نورو په کار راشي.

توضيح: **فسطاط**: لوي خيمې ته وايي يعنې يو مجاهد ته يې خيمه ورکړه چې هغې په کې د سر د پټولو مقوقع ملاؤ شوه. دا بهترينه صدقه ده. (مرقات: ۳۸۹/۷)

منحة: د صدقې يا د کمک په توګه يو مجاهد ته غلام ورکول، دا بهترينه صدقه ده. (مرقات: ۳۹۰/۷)

طروقة فحل: فحل اوښ ته وايي او طروقه اوښې ته وايي چې د نر اوښ د جفتي کولو قابله وي. يعنې ځوانه اوښه يو مجاهد ته ورکول بهترينه صدقه ده. معلومه شوه چې د جهاد په لاره کې مال خرچ کول د ټولو لارو نه افضله ده. (مرقات: ۳۹۰/۷)

([1]) رقم الحديث ۳۸۲۶ اخرجه الترمذي في السنن ۱۴۳/۴ رقم الحديث ۱۶۲۵ والنسائي في ۴۹/۶ رقم الحديث ۳۱۸۶

([2]) رقم الحديث ۳۸۲۷ اخرجه الترمذي في السنن ۱۴۴/۴ رقم الحديث ۱۶۲۷ واحمدفي المسند ۲۷۰/۵

د مجاهد فضيلت

﴿۴۰﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَلِجُ النَّارَ مَنْ بَكَى
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "هغه كس به دوزخ ته نه ځي
مِنْ خَشْيَةِ اللهِ حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ وَلَا يَجْتَمِعُ عَلَى عَبْدٍ
چې د خداى د وېرې نه يې ژړلي وي تر دې چې شوده بېرته تئينو ته بېرته لاړ نه شي او هيڅ بنده باندې
غُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَدُخَانُ جَهَنَّمَ.
د الله د لارې ګرد او د دوزخ لوګى يو ځاې كېدى نشي. حاصل دا چې مجاهد به دوزخ ته نه ځي.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَزَادَ النَّسَائِيُّ فِي أُخْرَى:
(ترمذيؒ او نسائيؒ كې يو بل روايت كې دا الفاظ هم نقل كړى شوي دي چې "او د هيڅ مسلمان (د پوزې)
«فِي مَنْخِرَيْ مُسْلِمٍ أَبَدًا وَفِي أُخْرَى:
دواړو سورو كې د خدا د لارې ګرد او د دوزخ لوګى كله هم يو ځاى كېدى نه شي. او د نسائي په روايت كې
فِي جَوْفِ عَبْدٍ أَبَدًا وَلَا يَجْتَمِعُ الشُّحُّ وَالْإِيمَانُ فِي قَلْبِ عَبْدٍ أَبَدًا[1]
دا الفاظ دي چې "د بنده په خېټه كې (د خداى د لارې ګرد او د دوزخ لوګى كله هم يو ځاى كېدى نه شي)

توضيح: **منخرى**: منخر د پوزې سورې ته وايي يعنې د پوزې سورى.

الشح: يعنې هيڅ زړه كې كنجوسي او ايمان نه شي ځاى كېدى. شح او بخل كې دومره فرق دى چې بخل عامه كنجوسئ ته وايي او شح يو خاص قِسمه كنجوسئ ته وايي. چې كوم سړى حرامه خوري او د ادا كولو واجب زكوة ورنكړي او د نورو مال خوري. (مرقات : ۳۹۱/۷، ۳۹۰)

پوښتنه: دا ده چې د بخل او كنجوسئ په وجه آيا سړى د ايمان نه خارج كېږي؟

جواب: علامه طيبي رحمه الله وركړى دى. فرمايي. چې د انسان دننه درې شيان دي. چې انسان ترېنه مركب دى. روح، نفس او زړه. لغوي اعتبار سره زړه ته ځكه زړه وايي چې دي كې د حركت او د انقلاب معنى پرته ده. وى كېږي دا چې كله دا زړه حركت كوي نو د روح په صفاتو باندې متصف شي چې زړه پرې روښانه او منور شي. او كله كله چې دا زړه حركت كوي نو د نفس په صفاتو سره

([1]) رقم الحديث ۳۸۲۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۷۸/۴ رقم الحديث ۱۶۳۳ والنسائي في ۱۲/۶ رقم الحديث ۳۱۰۷

متصف شي نو ناپاکه شي. د نفس په صفاتو کې یو شح او بخل دی. کله چې زړه د شح او بخل په ناپاکئ کې ناپاکه شي نو دا تور شي. کله چې زړه تور شي تو د ایمان رڼا ختمه شي، ځکه یې وفرمایل چې شح او ایمان یو ځای کېدی نه شي. (الکاشف: ۳۵۱/۷، ۳۵۰)

یعود اللبن في الضرع: دا د تعلیق بالمحال یو مثال دی، ځکه د تئینو نه لوشلې شوده بېرته تئینو کې نه شي تلی.

﴿۴۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَيْنَانِ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل دوه سترګې داسې دي
لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ
چې د (دوزخ) اور به تربنه نه شي لرېدلی. یوه خو هغه سترګه چې د خدای د وېرې نه یې ژړلي وي.
وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللهِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
او بله هغه سترګه چې د خدای په لاره (یعني جهاد) کې (د کفارو نه د مجاهدینو) نه ساتنه کولو کې شپه تېره کړې وي.

په جهاد کې لږ وخت تېرول په کور کې د اویا کاله لمونځ نه افضل دی

﴿۴۲﴾ وَعَن أَبِي هريرةَ قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابوهریره رضي الله عنه فرمایي چې (د یو سفر دوران کې) د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو صحابي د غره په
بِشِعْبٍ فِيهِ عُيَيْنَةٌ مِنْ مَاءٍ عَذْبَةٌ فَأَعْجَبَتْهُ
دره باندې تېر شو چې د خوږو اوبو یوه چینه په کې وه، نو هغه چینه په هغې باندې ډېره ښه او لګېدله.
فَقَالَ: لَوِ اعْتَزَلْتُ النَّاسَ فَأَقَمْتُ فِي هَذَا الشِّعْبِ
هغې وویل چې کاش! زه د خلکو نه جدا والی اختیار کړم او راشم او په دره کې او سېږم؟ کله چې
فَذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
د نبي کریم صلی الله علیه وسلم مخې ته د دې خبرې ذکر وکړی شو نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم (هغه صحابي) ته وفرمایل چې
«لَا تَفْعَلْ فَإِنَّ مَقَامَ أَحَدِكُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ
"ته داسې نه کوه ځکه تاسو کې چې تاسو کې د یو کس د الله په لاره (یعني جهاد کې) قیام کول

[1] رقم الحدیث ۳۸۲۹ اخرجه الترمذي في السنن ۱۵۰/۴ رقم الحدیث ۱۶۳۹.

أفضل من صلاته سَبْعِينَ عَامًا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَكُمْ

کور کې د اویا کالو لمونځ کولو نه بهتر دی. آیا تاسو دا نه خوښوئ چې الله تعالی او بخښي او

وَيُدْخِلَكُمُ الْجَنَّةَ؟ اغْزُوا فِي سَبِيلِ اللهِ مَنْ قَاتَلَ

تاسو (په ابتداء کې) جنت ته داخل کړي. د خدای په لاره کې جهاد کوئ (ځکه) کوم کس چې د خدای په لاره کې

فِي سَبِيلِ اللهِ فَوَاقَ نَاقَةٍ وَجَبت لَهُ الْجَنَّة. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

د اوښې د لوشلو په قدر (یعنې د لږ ساعت لپاره) هم جهاد وکړو د هغې لپاره جنت واجب کړی شو".

د زرو ورځو د عبادت نه جهاد افضل عمل دی

﴿۴۳﴾ وَعَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت عثمان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم ﷺ نه نقلک وي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "د الله

رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللهِ

په لاره یعنې (جهاد) کې د کفر په سرحدونو باندې یو ورځ هم د چوکیدارئ په خدمت کې تېرول د

خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَنَازِلِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ[2]

کورونو د عبادتونو د زرو ورځو پورې د مشغول کېدلو نه بهتر دی". (ترمذی، نسائی)

جنت ته اول داخلیدونکې خلک

﴿۴۴﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "عُرِضَ عَلَيَّ

او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل زما مخې ته اول هغه درې

أَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: شَهِيدٌ

کسان پیشنهاد کړی شول (په شروع کې به) جنت ته داخلیږي. هغې کې خو یو کس شهید دی.

وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ وَعَبْدٌ أَحْسَنَ

دویم هغه کس دی چې د حرامو نه ځان بچ کړي او سوال نه کوي او دریم کس هغه غلام دی چاچې د خپل الله (هم) ښه اطاعت

([1]) رقم الحديث ۳۸۳۰ اخرجه الترمذي في السنن ۱۵۵/۴ رقم الحديث ۱۶۵۰ واحمد في المسند ۵۲۴/۳

([2]) رقم [illegible] اخرجه الترمذي في السنن ۱۶۲/۴ رقم الحديث ۱۶۶۷ والنسائي في ۴۰/۶ رقم الحديث ۳۱۶۹

عبادةَ اللهِ ونصح لمواليه". رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
او عبادت وکړو او د خپل مالکانو یې خیر خواه ؤو".

توضیح: دا خلک به د انبیاؤ نه وروسته د ټولو نه اول جنت ته داخلیږي او صرف دریکسان نا بلکې دري قِسمه خلک به وي چې په اول نمبر کې به شهیدان وي، بیا به پاکدامن خلک وي چې د فسق او فجور او د سوال نه محفوظ ؤو. دریم نمبر باندي فرمانبرداره غلام دی چې اسلام یې قبول کړی ؤو او د مولی اطاعت کړی وي.

افضل مجاهد او افضل شهید

﴿۲۵﴾ وَعَن عبدِ الله بنِ حُبَشِيِّ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ
او د حضرت عبد الله ابن حبشي رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روایت دی چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل شو چې
أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ:
(د لمونځ د) عملونو (په ارکانو کې) کوم یو عمل (رکن) افضل دی؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
طُولُ الْقِيَامِ قِيلَ: فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: جُهْدُ الْمُقِلِّ
"اوږد قیام کول" وپوښتلی شو "کومه صدقه افضله ده". ویې فرمایل "د مفلس او محتاجه کوشش کول، یعنې هغه خیرات
قِيلَ: فَأَيُّ الْهِجْرَةِ أَفْضَلُ؟
افضل دی چې یو مفلس او محتاجه د خپلې ولږې باوجود محنت او مشقت کوي" وپوښتلی شو "کوم هجرت بهتر دی"؟
قَالَ: مَنْ هَجَرَ مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ
ویې فرمایل "د هغه کس هجرت چې هغه شي پرېږدي چې الله حرام کړی دی یعنې که د هجرت معنی دارالکفر
قِيلَ: فَأَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: مَنْ جَاهَدَ
پرېښودل او دارالسلام اړخ ته تلل دي وپوښتلی شو "کوم جهاد بهتر دی." ویې فرمایل "د هغه کس جهاد چې
الْمُشْرِكِينَ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ. قِيلَ: فَأَيُّ
په خپل مال او د خپل نفس په ذریعه د مشرکانو سره جهاد وکړي". وپوښتلی شو "جهاد کې کومه

[1] رقم الحدیث ۳۸۳۲ أخرجه الترمذي في السنن ۱۵۱/۴ رقم الحدیث ۱۶۴۲ وأحمد في المسند ۴۲۵/۲

الْقَتْلِ	أَشْرَفُ؟	قَالَ:	مَنْ	أُهْرِيقَ دَمُهُ

وژنه بهتره ده یعني کوم شهید افضل دی"؟ ویې فرمایل "د هغه کس وژنه چې د هغې وینه تویه کړی شي

وَعُقِرَ	جَوَادُهُ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ[1]

او د چا د آس د خټ وینتهان چې غوڅ کړی شي یعنې خپله هم ؤوژلی شي او د هغې آس هم ؤوژلی شي".

وَفِي رِوَايَةٍ للنسائي: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ الأعمالِ أفضلُ؟

او د نسائی په روایت کې داسې دي چې د نبي کریم ﷺ وپوښتلی شو چې "اعمالو کې کوم عمل افضل دی"؟

قَالَ: إِيمَانٌ لَا شَكَّ فِيهِ وَجِهَادٌ

نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "هغه ایمان چې هیڅ قسمه شک په کې نه وي. هغه جهاد چې هغې (د حاصل کړی شوي

لَا غُلُولَ فِيهِ وَحَجَّةٌ مَبْرُورَةٌ. قِيلَ: فَأَيُّ الصَّلَاةِ

مال غنيمت باره کې) هیڅ قسمه خیانت نه وي کړی شوی او حج مقبول". بیا وپوښتلی شو چې "لمونځ کې کوم شی

أَفْضَلُ؟ قَالَ: طُولُ الْقُنُوتِ. ثُمَّ اتفقا فِي الْبَاقِي

افضل دی"؟ ویې فرمایل "اوږد قیام کول". د دې نه وروسته د حدیث الفاظ (ابوداؤد او نسائی) یو شان نقل کړي دي.

توضیح: افضل یو نوع دی چې صرف یو عمل په کې نه راځي بلکې د نوع د لاندې ډېر عملونه افضل کیدی شي.

جهد المقل: یعنې بې وسه او بې کسه غریب مفلس چې کوم صدقه کوي هغه ډېره ښه ده. دلته د دم نه مراد د وینې تویدل دي. یعنې خپله شهید شي.

عقر جواده: یعنې د هغې آس هم ؤوژلی شي. دغه شان دې کس خپله ټوله سرمایه قربان کړه. (مرقات: ۳۹۵/۷) گویا:

جو پاس تھا وہ سب لوٹا ہی دیا حق تو یہ ہے کہ حق ادا ہی کیا

د شهید شپږ امتیازي نښانې

﴿۲۶﴾ وَعَنِ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "

او حضرت مقدام ابن معدی کرب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "د الله په نزد

---

(1) رقم الحديث أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۶/۲ رقم الحديث ۱۴۴۹ والنسائي في ۵۸/۵ رقم الحديث ۲۵۲۶

لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللهِ سِتُّ خِصَالٍ: يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دفعةٍ

د شهید لپاره شپږ (۶) خصلتونه (یعني شپږ امتیازي) انعامونه دي ۱: په اولني ځل به د دې مغفرت کېږي

وَيَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

۲: دې ته به (د ساه ویستلو وخت کې) خپله ځای ښودلی کېږي ۳: هغه به د عذاب قبر نه محفوظ وي

وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْوَقَارِ الْيَاقُوتَةُ مِنْهَا

۴: هغه به د لوئې وېرې (یعني د اور د عذاب) نه په امن کې وي ۵: د دې په سر باندې به د عظمت او وقار تاج کېښودلی شي

خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا ويزوّجُ ثنتينِ وَسَبْعِينَ زَوْجَةً مِنَ الْحُورِ الْعِينِ

چې یاقوت به یې د دنیا او د هغې د ټولو شیانو نه بهتر او ګران وي ۶: د هغې په زوجیت کې به د لوې سترګو والا حورې

وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَقْرِبَائِهِ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ[1]

ورکړی کېږي او د هغې د خپلو خپلوانو نه د اویا (۷۰) کسانو په حق کې د دې شفاعت قبول کړی کېږي.

توضیح: اول دفعة: دال باندې زبر او پیش دواړه کېدی شي. د شهید د بدن نه د وینې اولنی قطره چې په زمکه باندې غورځېږي هغه مراد ده. مطلب دا چې د وینې دغه اولنی قطره لیدلو سره شهید بخښلی کېږي. (مرقات: ۳۹۷/۷)

ویُری: یعني د ساه وتلو وخت کې شهید ته د هغې مقام ښودلی کېږي. دا دواړه خصلتونه په یو خصلت کې شمارل پکار دي چې د حدیث شپږ تعداد برقرار پاتې شي. ګنې اوُوه خصلتونه به شي. (مرقات: ۳۹۷/۷)

الفزع الاکبر: د لوېې وېرې نه د قرآن د دې آیت اړخ ته اشاره ده "لایحزنهم الفزع الاکبر" د دې نه یا د قیامت نفخه اخره مراد ده یا د جهنم عذاب مراد دی یا اور ته تلل مراد دې یا د قبر عذاب مراد دی. (مرقات: ۳۹۷/۷)

سبعین: یعني د خپلو خپلوانو کې به د اویا (۷۰) داسې کسانو شفاعت کوي چې د هغوی لپاره به د دوزخ فیصله شوې وي.

د ځینې علماؤ نه ما اورېدلي دي چې د شهید په دې اعزاز کې دا خصوصیت هم دی چې هغې ته اختیار وي چې د دې امت د کسانو شفاعت وکړي یا په مخکنې امتونو کې د چا شفاعت وکړي او د اویاؤ شمېر پوره کړي، هېڅ پابندي به پرې نه وي. (مرقات: ۳۹۸/۷)

[1] رقم الحديث ۳۸۳۴ أخرجه الترمذي في ۱۶۱/۴ رقم الحديث ۱۶۶۳ وابن ماجه في ۹۳۶/۲ رقم الحديث ۲۷۹۹

څوک چې جهاد ونه کړي ایمان به یې ناقص وي

﴿۴۷﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَقِيَ اللهَ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل "کوم کس چې د الله په در
بِغَيْرِ أَثَرٍ مِنْ جِهَادٍ
کې په داسې حال کې حاضر شي چې هغې باندې د جهاد هیڅ اثر نه وي گویا کې د الله سره په داسې
لَقِيَ اللهَ وَفِيهِ ثُلْمَةٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَابْنُ مَاجَه[1]
حال کې ملاویږي چې د هغې دین به ناقص وي".

توضیح: بغیر اثر: د اثر نه مراد جسماني زخم هم کېدی شي. چې ظاهري اثر به وي او ښکاري به. دغه شان د دې نه معنوي اثر هم مراد کېدی شي چې د جهاد په لاره کې به د گرد او دوړو لړېدلو سره جوړېږي یا جهاد کې د مال خرچ کولو سره او د نورو مشقتونو برداشت کولو سره حاصلیږي. بهرحال یو مسلمان باندې لازم دي چې د جهاد په وجه هغې ته جهاد ظاهري یا جهاد معنوي علامت حاصل شي. چې د هغې د ایمان د پوره کېدلو سند به جوړ شي. (مرقات : ۳۹۷/۷)

ثلمة: ثا باندې ضمه ده او لام ساکن دی. نقصان او خلل ته وایي. یعني که د قیامت په ورځ د چا په بدن باندې د جهاد ظاهري یا معنوي علامت نه وي نو د هغې ایمان به ناقص وي.

ځېنې خلک وایي چې اول ایمان جوړ کړئ بیا جهاد ته لاړ شئ. حال دا چې حدیث وایي چې د جهاد نه بغیر ایمان نه جوړېږي. (مرقات : ۳۹۸/۷)

شهید د مرگ د تکلیف نه محفوظ وي

﴿۴۸﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الشَّهِيدُ لَا يَجِدُ أَلَمَ الْقَتْلِ إِلَّا كَمَا يَجِدُ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل "شهید د خپل مرگ بس دومره تکلیف
أَحَدُكُمْ أَلَمَ الْقَرْصَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَالدَّارِمِيُّ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[2]
محسوسوي لکه څومره تکلیف چې تاسو کې یو کس ته د مېږي په چیچلو محسوسېږي.

([1]) رقم الحديث ۳۸۳۵ أخرجه الترمذي في السنن ۱۶۲/۴ رقم الحديث ۱۶۶۶ وابن ماجه في ۹۲۳/۲ رقم الحديث ۲۷۶۳

([2]) رقم الحديث ۳۸۳۶ أخرجه الترمذي في السنن ۱۶۳/۴ رقم الحديث ۱۶۶۸ والنسائي في السنن ۳۶/۶ رقم الحديث ۳۱۶۱ .

توضیح: **الم القرصة**: الم درد ته وايي او قرصه د مېږي چيچلو وايي يا په دوه ګوتو باندې تق کولو ته وايي. مطلب دا دی چې شهيد به د شهادت د خوند په وجه د مرګ تکليف نه محسوسوي. دا احتمال هم دی چې د آخرت د نعمتونو د کتلو په وجه به هغه تکليف د مېږي د چيچلو برابر ګڼلی کېږي. د مېږي چيچلو په وجه بدن کې خوږ خوږ درد محسوسېږي. (مرقات: ۳۹۹/۷)

جهاد کې تويدونکی قطره دوينې محبوب ترين شی دی

﴿۴۹﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَيْسَ شَيْءٌ
او حضرت ابوامامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم ﷺ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د
أَحَبَّ إِلَى اللهِ مِنْ قَطْرَتَيْنِ وَأَثَرَيْنِ: قَطْرَةِ دُمُوعٍ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ
خدای په نزد د دوه قطرو او د نښانو نه زيات محبوب هيڅ يو شی نه دی. يو خو د خدای د وېرې نه تويې شوې
وَقَطْرَةِ دَمٍ يُهْرَاقُ فِي سَبِيلِ اللهِ وَأَمَّا الْأَثَرَانِ:
او ښکو قطره ده او دويمه قطره د وينې ده چې د خدای په لاره تويه شوې ده، نو دوه نښانو کې يوه
فَأَثَرٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَأَثَرٌ فِي فَرِيضَةٍ
نښانه خو هغه ده چې د الله په لاره جهاد کې قائم شوې وي چې د الله د اړخ نه په فرض کړی شوې
مِنْ فَرَائِضِ اللهِ تَعَالَى". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[1]
شيانو کې د يو فرض شي په سلسله کې پيدا شوې وي". (روايت کړې دې ترمذی)

توضیح: **اثران**: يو اثر خو د جهاد د عمل نه دی چې تفصيل يې تېر شوی دی. دويم اثر د عبادت فريضه ده چې په ژمي کې په عبادت باندې لاس او پښې اوچوي. ياد سجده په اندامونو باندې نښان جوړ شي يا د روژه دار د خولې نه د خشبوې اثر ظاهرېږي يا د حاجې په بدن باندې د حج دوران کې د ګرد او دوړو لړېدلو نه اثر ظاهرېږي. دا د فرائضو اثر دی. (مرقات: ۳۹۹/۷)

په سمندر کې سفر د سخت ضرورت نه بغير مه کوئ

﴿۵۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَرْكَبِ الْبَحْرَ
او حضرت عبدالله ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "تاسو په ارادې

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۳۷ اخرجه الترمذي في السنن ۱۶۳/۴ رقم الحديث ۱۶۶۹

إِلَّا	حَاجًّا	أَوْ	مُعْتَمِرًا	أَوْ	غَازِيًا	فِي	سَبِيلِ	اللهِ فَإِنَّ
سره د حج يا عمره يا د الله په لاره کې جهاد ته د تللو نه بغير په درياب کې سفر مه کوئ، ځکه د								
تَحْتَ الْبَحْرِ نَارًا وَتَحْتَ النَّارِ بَحْرًا . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]								
درياب د لاندې اور دی او د اور د لاندې درياب دی".								

توضيح لاتركب البحر: يعنې حج او عمره او جهاد لپاره په سمندر کې سفرکوئ. د دې نه بغير سمندر کې د سفر کولو کوشش مه کوئ، ځکه د سمندر د لاندې اور دی. دا کلام يا حقيقت باندې محمول دی چې رښتيا هم د سمندر لاندې اور دی. چې د کوم اړخ ته د "والبحر المسجور" کې اشاره موجود ده. د دې اور د لاندې بيا اوبه دي. او بيا هوا ده. دا ټول د الله په قدرت باندې قائم دي. يا دا کلام مجاز باندې محمول دی يعنې د سمندر دننه سختې خطرې موجودې دي. غرق کېدلو قوې امکانات دي. لهذا د ضروري سفر نه بغير د دې سفر کول پکار نه دی. (مرقات : ۴۰۰/۷)

بدريائے منافع بيشمار است اگر خواہی سلامت بر کنار است

﴿۵۱﴾ وَعَنْ أُمِّ حَرَامٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْمَائِدُ فِي الْبَحْرِ			
او د حضرت ام حرام رضي الله عنها نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ وفرمايل درياب او سمندر کې چې په			
الَّذِي	يُصِيبُهُ	الْقَيْءُ	لَهُ
کوم کس باندې تاوېدل شروع شي او د هغې په وجه هغې ته وجه هغې ه کانګې ورځې نو هغې ته به			
أَجْرُ	شَهِيدٍ	وَالْغَرِيقُ	لَهُ
د يو شهيد ثواب ملاوېږي او کوم کس چې د سفر دوران کې درياب کې ډوب شي نو هغې ته به د			
أَجْرُ شَهِيدَيْنِ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]			
دوه شهيدانو ثواب ملاوېږي.			

توضيح المائد: ما ديميد نه د المائد اسم فاعل دی. د سر ګرځېدلو او تاوېدلو ته وايي. سمندر کې داسې کېږي. سمندرو څپې او د طوفان په وجه داسې کېږي. بيا کانګې سرې له ورځي. کانګو چې کوم مقيد دی، دا

(1) رقم الحديث ۳۸۳۸ أخرجه ابوداود في السنن ۱۳/۳ رقم الحديث ۲۴۸۹.

(2) رقم الحديث ۳۸۳۹ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵/۳ رقم الحديث ۲۴۹۳.

اتفاقي دی. کانګې که وي یا نه وي مجاهد ته په سمندر کې د دې سفر ثواب ملاوېږي. د حج او علم په سفر کې هم دغه شان ثواب ملاوېږي، خو د تجارت لپاره چې کوم سفر کېږي. هغې کې دا ثواب نشته دی. (مرقات: ۴۰۱/۷)

په جهاد کې هر قسمه مرګ د شهادت دی

﴿۵۲﴾ وَعَن أَبِي مالِكٍ الأشعرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ						
او حضرت ابو مالک اشعري رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم ﷺ نه دا اورېدلي دي چې کوم کس						
فَصَلَ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ			
د الله په لاره کې (يعني د جهاد پشان د مقصدونو لپاره د کور) نه ؤوتلو (او د زخمي کېدلو په وجه)						
فَمَاتَ أَوْ قُتِلَ أَوْ وَقَصَهُ فَرَسُهُ أَوْ بَعِيرُهُ أَوْ لَدَغَتْهُ						
مړ شو يا هغې ؤوژلی شو يا د هغې آس يا اوښ هغه د پښو لاندې چيت کړو يا يو زهريله ځاروی						
هَامَّةٌ أَو مَاتَ فِي فِرَاشِهِ بِأَيِّ حَتْفٍ شَاءَ اللهُ						
(لکه مار وغيره) هغه وخوړلو او يا (د يوې بيمارۍ په وجه يا ناڅاپه) د الله په خوښه باندې خپله بستره مړ شو نو هغه						
فَإِنَّهُ شَهِيدٌ وَإِن لَهُ الجَنَّة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]						
(هر صورت کې) شهيد دی (يعني هغه به په ابتداء کې د شهيدانو او د صالحانو سره به) جنت ته داخلېږي.						

توضيح: وقصه: يعني آس غوزار کړو او ځټ يې مات شو. (مرقات: ۴۰۲/۷)

اولدغ: ټک لړول او د خوړلو په معنی کې دی. **هامة:** زهريله ځناور ته وايي لکه مار او لړم وغيره حشرات الارض دي. **حتف:** طبعي مرګ ته حتف وايي. (مرقات: ۴۰۲/۷)

مجاهد کور ته تر بېرته راتللو پورې جهاد کې شمارل کېږي

﴿۵۳﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او د حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "جهاد نه
قَفْلَةٌ كغزوة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
بېرته راتلل هم د جهاد پشان دی".

---

[1] رقم الحديث ۳۸۴۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹/۳ رقم الحديث ۲۴۹۹

[2] رقم الحديث ۳۸۴۱ أخرجه ابوداود في السنن ۱۲/۳ رقم الحديث ۲۴۸۷ وأحمد في المسند ۱۷۴/۲

توضيح: **قفلة**: د جهاد نه چې سړی بېرته کور ته راروان وي، دغه بېرته راتللو ته قفلة ویلی شوي دي. ګویاکې د میدان جهاد نه په وتلو سره چې تر څو پورې یو کس کور ته نه وي رارسیدلی، تر هغه وخت پورې هغه په جهاد کې شمارل کېږي. ثواب ورته ملاوېږي. (مرقات: ۴۰۲/۷)

يو مجاهد جهاد ته د لېږلو ثواب

﴿۵۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِلْغَازِي		
او حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمایل "جهاد کونکې ته د		
أَجْرُهُ	وَلِلْجَاعِلِ	أَجْرُهُ
هغې خپل اجر ملاوېږي (يعني د مجاهد لپاره چې د جهاد کوم مخصوص اجر دی هغه هغې ته پوره ملاوېږي)		
وَأَجْرُ	الْغَازِي. رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ[1]
او جاعل يعني مال ورکونکې ته د هغې خپل ثواب ملاوېږي او د جهاد کونکې هم".		

توضيح: **وللجاعل**: جاعل هغه کس ته وايي چې غازي ته مال ور کړي او جهاد ته يې روان کړي. هغه کس ته دوه چنده ثواب ملاوېږي. يو خو د مال د خرچ کولو او بل غازي جهاد ته د لېږلو. دا کس که صرف معاون دی نو دې کې د هيڅ يو کس اختلاف نشته دی چې دې ته به دوه چنده ثواب ملاوېږي، نو ابن مالک رحمه الله فرمايي چې د دې جاعل نه مراد هغه کس دی چې هغه په مزدوری باندې کس جهاد ته لېږي او اجرت ورکوي او خپله د جهاد نه پاتې شي. د احنافو په نزد د دې مزدور جهاد هم صحيح دی او لېږونکې ته به هم ثواب ملاوېږي، خو د شوافعو په نزد دا ناجائز دي. د دې مسئلې تفصيل هم راروان دی. څه لږ انتظار وکړئ. (مرقات: ۴۰۳/۷)

اجرتي مجاهد کېدل ډير بد دي

﴿۵۵﴾ وَعَنْ أَبِي أَيُّوب سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:		
او د حضرت ابو ايوب رضي الله عنه نه روايت دی چې هغې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه دا اورېدلي دي چې		
سَتُفْتَحُ عَلَيْكُمُ	الْأَمْصَارُ	وَسَتَكُونُ
"نژدې ته چې ستاسو لپاره به (لوي لوي) ښارونه فتح شي او د لښکرو به جدا جدا ډېر بيرغونه وي		

---

[1] رقم الحديث ۳۸۴۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۶/۳ رقم الحديث ۲۵۲۶ واحمد في المسند ۱۷۴/۲

جُنُودٌ	مُجَنَّدَةٌ	يُنْطَعُ	عَلَيْكُمْ	فِيهَا	بُعُوثٌ	فَيَكْرَهُ	الرَّجُلُ	الْبَعْثَ	
چې ستاسو لپاره به په کې لښکرې مقررې کړی شي نو کوم کس چې بغير د اجرت نه جهاد نه خوښوې									
فَيَتَخَلَّصُ	مَنْ	قَوْمِهِ	ثُمَّ	يَتَصَفَّحُ	الْقَبَائِلَ				
نو هغه به د خپل قوم نه وتښتي او بيا به نورې قبيلې ګورې او هغوی ته به خپل خدمتونه وړاندې کوي									
يَعْرِضُ	نَفْسَهُ	عَلَيْهِمْ	مَنْ	أَكْفِيهِ					
او وايي به چې کوم يو کس دی چې زه ورته د يو داسې لښکر اړخ نه کافي شم (يعنې هغه څوک دی چې زما خدمت په اجرت باندې واخلي									
بَعْثَ	كَذَا	أَلَا							
او مانوکر کړي چې زه د هغې له اړخه لښکر ته لاړ شم او د جنګ محنت او مشقت په خپله ذمه واخلم. حاصل دا چې هغه کس خبردار!									
وَذَلِكَ	الْأَجِيرُ	إِلَى	آخِرِ	قَطْرَةٍ					
هغه کس به د خپلې وينې تر آخري قطرې پورې مزدور وي يعنې داسې کس مجاهد يا غازي ګڼل									
مِنْ	دَمِهِ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]						
بلکې هغه د کرايه ټټو دی. چې د نور پر ځای په ميدان کې جنګېږي تر دې چې وژلی شي".									

توضيح: **جنود مجندة**: يعنې ستاسو به جدا جدا بيرغونه وي او د لښکرونو به مولوي لوي ډلې وي.

يقطع عليكم: يعنې د لښکر امير چې کله تاسو کې يوه ډله جدا کړي او جنګ ته يې روانه کړي نو يو کس به دا تګ نه خوښوي بلکې د اجرت او مزدورۍ په غرض به جدا شي او بيا به خپل ځان قبائلو ته وړاندې کړي چې ما په اجرت او مزدورۍ باندې لېږلو ته څوک تيار دی چې زه د هغې اړخ نه د هغې لپاره کافي شم. هغه دې زما د کور اخراجات پوره کړي او زه د هغې له اړخه جهاد ته لاړ شم. ويې فرمايل چې د وينې تر آخرئ قطره پورې به هغه مزدور وي. د جهاد ثواب به ورته نه ملاوېږي. د مالکيؤ او د احنافو په نزد په اجرت باندې جهاد کول جائز دي، خو د شوافعو په نزد بالکل منع دی. د بحث لاندې حديث د شوافعو په حق کې دی. (مرقات: ۴۰۴/۷)

([1]) رقم الحديث ۳۸۴۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳۵/۳ رقم الحديث ۲۵۲۵ واحمد في المسند۴۱۳/۵

په اجرت باندې جهاد ته د تللو حکم

﴿۵۲﴾ وَعَن يَعلى بن أُمَيَّةَ قَالَ: أَذِنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ بِالغزو
او حضرت یعلی ابن امیه رضي الله عنه فرمایي چې (یو موقع باندې) نبي کریم صلی الله علیه وسلم خلک جهاد ته د تللو لپاره خبر کړه
وَأَن شَيخٌ كَبِيرٌ لَيسَ لِي خَادِمٌ
نو دا چې زه ډېر بوډه وُړم او ما سره هیڅ یو خادم هم نه وُو، نو ځکه ما یو داسې مزدور وکتلو (چې د جهاد دوران
فَالتَمَستُ أَجِيرًا يَكفِينِي فَوَجَدتُ رَجُلًا سَمَّيتُ لَهُ ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ
کې زما ساتنه وکړې شي) نو ما یو کس وموندلو چې د هغې اجرت ما درې دیناره مقرر کړه. بیا (د جهاد د نه
فَلَمَّا حَضَرَت غَنِيمَةٌ أَرَدتُ أَن أُجرِيَ لَهُ سَهمَهُ
وروسته) چې کله مال غنیمت راغلو نو ما اراده وکړه چې (د دې مال غنیمت نه) د دې کس برخه هم وکړې، نو
فَجِئتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرتُ لَهُ
(د دې مسئله باره کې د معلوماتو لپاره) د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شوم او صورت حال مې ورته بیان
فَقَالَ: مَا أَجِدُ لَهُ فِي غَزوَتِهِ هَذِهِ فِي الدُّنيَا وَالآخِرَةِ
کړو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل "ما ته د دغه کس لپاره د دې جهاد متعلق په دنیا او آخرت کې بغیر د دې دینارو نه
إِلَّا دَنَانِيرَهُ الَّتِي تسمى. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
چې مقرر کړې شوې دي بل هیڅ شی نه ملاوېږي".

توضیح: الادنانیره: یعنې هغه اجرتې مجاهد ته به د دینارو نه بغیر بل هیڅ نه ملاوېږي. د علماء کرامو په دې اختلاف دی چې د اجرتې غازي ته به د مال غنیمت نه برخه ورکړې کېږي او که نه به ورکړې کېږي. امام اوزاعی او اسحاق بن راهویه او په یو قول کې امام شافعي فرمایي چې دا کس مزدور دی. دا که میدان جهاد کې جنگ وکړي یا نه دې ته به په مال غنیمت کې برخه نه ملاوېږي.

امام مالک رحمه الله او مام احمد نب حنبل رحمه الله فرمایي چې دې کس ته به په هر حال کې برخه ورکړې کېږي. د احنافو د اصولو او د قواعدو تقاضا هم دغه ده. ځینې علماؤ دا لار اختیار کړې ده چې هغه کس ته اختیار دی چې د مزدورې روپۍ واخلي یا هغه پرېږدي او د مال غنیمت نه برخه

[1]) رقم الحدیث ۳۸۴۴ اخرجه ابوداود في السنن ۳/۳۷ رقم الحدیث ۲۵۲۷ واحمد في المسند ۴/۲۲۳

واخلي. ظاهري حدیثونه د شوافعو په حق کې دي. (مرقات: ۴۰۵/۷)

صرف د دنیا لپاره جهاد کولو باندې ثواب نه ملاوېږي

﴿۵۷﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رسولَ الله رجلٌ يُرِيدُ الْجِهَادَ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې یو کس عرض وکړو "یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! یو کس
فِي سَبِيلِ اللهِ وَهُوَ يَبْتَغِي عَرَضاً من عرَضِ الدُّنْيَا
د الله په لاره کې د جهاد کولو اراده لري حال دا چې هغه (د دې جهاد په ذریعه) د دنیا د مال او د اسبابو خواهشمند دی"؟
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا أجر لَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې د دې په نصیب کې ثواب نشته دی.

توضیح: عرضاً: دنیاوري سازوسامان ته عرض ویلی شوی دی. یعنې کوم کس چې په اخلاص نیت او د اعلاء کلمة الله په غرض نه بلکې د دنیا د اسباب او د سامان لپاره جهاد کوي، نو هغه د آخرت د ثواب نه محرومه کېږي. ظاهره خبره ده چې یو کس دومره لویې جهاد د دومره سپکې دنیا لپاره پرېږدي او خپله هم په زړه کې د ثواب نیت نه کوي، نو ولي خپله به هغې پسې ثواب ونبنلې څه؟ داسې هیڅ کله نه شي کېدی. د دې حدیث د نظر لاندې که چرته د اسلامي ملکونو فوجونه صرف د مزدورۍ په غرض فوج کې د خلېږي نو هغوی ته به هم ثواب نه ملاوېږي. (مرقات: ۴۰۶/۷)

د حقیقي مجاهد پېژندنه

﴿۵۸﴾ وَعَنْ مُعَاذٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْغَزْوُ
او حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې جهاد په دوه قسمه وي، نو کوم کس چې د الله د رضا لپاره جهاد کې شرکت
غَزْوَانِ فَأَمَّا مَنِ ابْتَغَى وَجْهَ اللهِ وَأَطَاعَ الْإِمَامَ وَأَنْفَقَ الْكَرِيمَةَ
وکړو او د امام اطاعت یې وکړو، خپل پاک مال او خپل پاک نفس یې د خدای په لاره کې خرچ کړو او خپل
وَيَاسَرَ الشَّرِيكَ واجتنب الْفساد
شریکوال سره [illegible] بنه معامله وکړه او د فتنې او فساد نه بچ شول (یعنې د لوټلو، ورانی کولو او د خیانت کولو

[1] رقم الحديث ۳۸۴۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳۰/۳ رقم الحديث ۲۵۱۶ واحمد في المسند ۲۹۰/۲

فَإِنَّ	نَومه	ونهبه	أَجْرٌ	كُلُّهُ.
په ذريعه يې د شريعت د حدودو نه تجاوز ونه كړو) نو د هغې اوده كېدل او پاڅيدل ټول اجر او ثواب دي. او				

وَأَمَّا	مَنْ	غَزَا	فَخْرًا	وَرِيَاءً	وَسُمْعَةً	وَعَصَى	الْإِمَامَ
كوم كس چې د فخر په طريقه (يعنې د شهرت) او ښودنط لپاره جهاد وكړو، د امام نافرمايې يې وكړه او په مځ د							

وَأَفْسَدَ	فِي	الْأَرْضِ	فَإِنَّهُ	لَمْ
زمكه يې فتنه او فساد خور كړو نو هغه هيڅ بدله د ځان را نوړي يعنې د غه جهاد كولو سره خو به نه د هغې				

يَرْجِعْ بِالْكَفَافِ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[1]
ګناهونه وبخښلى شي او نه به هغې ته هيڅ ثواب ملاؤ شي.

توضيح: انفق الكريمة: يعنې په جهاد كې يې خپل غوره مال خرچ كړو.

ياسر: يعنې خپلو ملګرو سره په نرمئ سره ملاؤ شو. (مرقات: ۴۰۶/۷)

عصى الامام: يعنې د وخت د امير نافرمانې هم كوي. او د خپل جهادې امير هم نافرمانې هم كوي. هر وخت فساد كوي. تبليغات كوي. (مرقات: ۴۰۶/۷)

بالكفاف: كفاف برابرئ ته وايې. يعنې دا كس به برابر بېرته را نشي چې نه يې ګناه وي او نه يې ثواب وي بلكې دا به د ګناه سره بېرته راځي او كه چرته د كفاف نه ثواب مراد واخستلى شي نو مطلب به دا وي چې دا كس د ثواب ګټلو سره بېرته را نشي. (مرقات: ۴۰۷/۷)

﴿۵۹﴾ وَعَن	عبد	الله	بن	عَمْرو	أَنَّهُ	قَالَ:	يَا	رَسُولَ	اللهِ
او د حضرت عبدالله ابن عمرو ابن عاص رضي الله عنه نه روايت دى چې هغې عرض وكړو "يا رسول الله صلى الله عليه وسلم!									

أَخْبِرْنِي	عَنِ	الْجِهَادِ	فَقَالَ:
ماته د جهاد باره كې اوايه (څنګه جهاد ثواب حقدار دى؟) نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل!			

يَا	عَبْدَ	اللهِ	بْنَ	عَمْرٍو	إِنْ	قَاتَلْتَ	صَابِرًا	مُحْتَسِبًا
اى عبدالله ابن عمرو! كه ته په داسې حال كې جنګ وكړې چې صبر كونكې او ثواب غوښتونكى يې،								

---

[1] رقم الحديث ۳۸۴۶ أخرجه ابوداو في السنن ۳۰/۳ رقم الحديث ۲۵۱۵ وأخرجه النسائي في السنن ۴۹/۶ رقم الحديث ۳۱۸۸

بَعَثَكَ	اللهُ	صَابِرًا	مُحْتَسِبًا

نو الله تعالی به تا (د قیامت په ورځ) د صبر کونکی او ثواب غوښتونکی راپاڅوي او که ته د ځان

وَإِنْ	قَاتَلْتَ	مُرَائِيًا	مُكَاثِرًا	بَعَثَكَ	اللهُ	مُرَائِيًا

ښودنې او د زور ښودلو لپاره جنګيږې، نو الله تعالی به تا (د قیامت په ورځ) د ځان ښودونکی او

مُكَاثِرًا	يَا	عَبْدَ	اللهِ	بْنَ	عَمْرٍو	عَلَى	أَيِّ	حَالٍ

زور ښودونکی راپاڅوي. ای عبدالله ابن عمرو (یاد وساته) چې په کوم حال کې جنګيږې یا په کوم

قَاتَلْتَ أَوْ قُتِلْتَ بَعَثَكَ اللهُ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

حال کې مړ شې نو الله تعالی به دې په هم هغه حال کې راپاڅوي".

توضیح: محتسباً: د ثواب په نیت کار کولو ته وایي. **بعثك الله**: قیامت کې د راپاڅولو په معنی کې دی.
مرائیاً: د ریاکارۍ او ځان ښودنې په معنی کې دی. **مكاثراً**: د ځان ښودنې او د خپلې لوې ښکاره کولو لپاره یې چې کوم کار وکړی شي، د هغې لپاره د مکاثر لفظ ویلی کیږي. شارحینو د مکاثر مطلب د مال زیاتول هم اخستی دی چې صرف د مال جمع کولو لپاره جنګ کوي. دا مطلب ډیر واضح دی. (مرقات: ۴۰۹/۷)

نافرمانه امیر معزول کیدلی شي

﴿۶۰﴾ وَعَنْ	عقبة	بن	مَالك	عَنِ	النَّبِيِّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالَ:

او حضرت عقبه ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم ﷺ ته نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل"

أعجزتم	إذا	بعثت	رجلا	فَمْ

آیا تاسو د هغې نه عاجزیږې چې زه یو کس (ستاو امیر او حاکم جوړ کړم او) د روی لیږم او هغه زماد

يَمْضِ	لِأَمْرِي	أَنْ	تَجْعَلُوا	مَكَانَهُ	مَنْ	يَمْضِي

حکم فرمان برداري ونکړي (یعنې هغه زماد یو حکم یا زماد یو ممانعت مخالفت وکړي) نو تاسو

---

[1] رقم الحديث ۳۸۴۷ أخرجه ابوداود في السنن ۳۲/۳ رقم الحديث ۲۵۳۹

لِأَمْرِي؟ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَذَكَرَ حَدِيثَ فَضَالَةَ: وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ . فِي كِتَابِ الْإِيمَانِ[۱]
هغه معزوله کړئ او يو داسې کس وټاکئ چې سپارلې شوې کارو وکړئ". (ابو داؤد)

توضيح: **فلم يمض لامري**: يعنې زما د حکم پابندي نه کوي نو تاسو هغه معزول کړئ او داسې امير مقرر کړئ چې زما حکم نافذ کړې. ګويا کې نبي کريم ﷺ فرمايي چې مثلاً ما يو امير مقرر کړو خو هغه خود سره شو او د شر جاله شوه. زما د ويلې شوې قانو پر ځای يې خپله لار مقرره کړه. خپل قانو چلوې، نو تاسو هغه معزوله کړئ. علماؤ د دې حديث نه دا مسئله راويستلې ده چې که چرې حاکم په خلکو باندې ظلم کوي. د عوامو د حقوقو خيال نه ساتې او اسلامي نظام نه نافذ کوي بلکې د غيرو خلکو قانو چلوې او هغې باندې مسلمانان وراچوي، نو عوامو ته دا حق حاصل دی چې هغه معزول کړي او بل کس وټاکې.

ملا علي قاري رحمه الله ليکلي دي چې که چرې حاکم د خلکو په مالونو باندې زياتی کوې خو د هغې په لرې کولو کې د وينې توې کېدلو او د فتنې خطر دی نو داسې حاکم به نه چېړئ. بلکې پرېږدئ، خو که چرې حاکم خلک وژنې. عوام او خواص وژنې، نو که د دې په معزولو کې او وژلو کې د زياتې وينې توې کېدلو خطر دی نو بيا يې پرېږدئ او که په معزولو او په وژلو کې د لږې وينې خطر او په پرېښودلو کې د زيات هلاکتونو خطر دی، نو بيا د هغې او د هغې د ګوند (پارټۍ) خلک وژل جائز دي. (مرقات ج ۷ ص ۳۰۹)

۱۶ صفر ۱٤۱۸هـ

الفصل الثالث

په اسلام کې د رهبانيت ګنجائش نشته

﴿۶۱﴾ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَرِيَّةٍ
حضرت ابو امامه رضي الله عنه فرمايي چې مونږ خلک د نبي کريم ﷺ سره په يو لښکر وې ؤوتلو،
فَمَرَّ رَجُلٌ بِغَارٍ فِيهِ شَيْءٌ
نو د سفر په دوران کې چې کله (په مونږ کې) يو کس داسې غار (درې) په مېنځ کې تېر شو چې
مِنْ مَاءٍ وَبَقْلٍ فَحَدَّثَ نَفْسَهُ بِأَنْ يُقِيمَ فِيهِ
هغې څه لږې اوبه او څه شنکې ؤو. هغې په خپل زړه کې سوچ وکړو چې هغه په هم دې غار کې پاتې

---

(۱) رقم الحديث ۳۸٤۸ أخرجه ابوداود في السنن ۹٤/۳ رقم الحديث ۲۵۳۷ واحمد في المسند ۱۱۰/٤ .

وَيَتَخَلَّى مِنَ الدُّنْيَا فَاسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذَٰلِكَ

شي او د دنيا نه غاړې ته شي، نو هغې د دې باره کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اجازت وغوښتلو.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي لَمْ أُبْعَثْ بِالْيَهُودِيَّةِ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "ياد وساته"! نه خو ماله يهوديت راکړې شوی (او دې دنيا ته) رالېږلې شوی يم

وَلَا بِالنَّصْرَانِيَّةِ وَلَكِنِّي بُعِثْتُ بِالْحَنِيفِيَّةِ

او نه عيسائيت (چې زه تاسو له د رهبانيت تعليم درکړم،) بلکې زه د دين حنيفه سره رالېږلې شوی يم. چې يو اسان دين دی.

السَّمْحَةِ وَالَّذِي نَفْسُ

بې ځايه تکليف او تنگسيا شته دی او نه په کې د ضرورت نه زيات مشقت او محنت شته دی. قسم په هغه ذات چې د چا په قبضه کې

مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَغَدْوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ

د محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ژوند دی! د ورځې (صرف په اولنۍ برخه کې يعنې سحر او مابنام د خدای په لاره کې

فِي سَبِيلِ اللهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

(جهاد) کې تلل د دنيا او د دنيا د ټولو شيانو نه بهتر دی او په تاسو کې د يو کس د ميدان جنگ په

وَلَمَقَامُ أَحَدِكُمْ فِي الصَّفِّ خَيْرٌ مِنْ صَلَاتِهِ سِتِّينَ سَنَةً. رَوَاهُ أَحْمد[1]

صف کې او درېدل د هغې د شپيته کالو (ځان کړې شوې) لمونځونو نه بهتر دی".

توضيح: **اليهودية**: يعنې جهاد پرېښودل او غارونو کې کيناستل او رهبانيت اختيارول او عبادت کول او د عامه معاشرې نه جدا کېدل د درويش جوړېدلو په اسلام کې هيڅ گنجائش نشته دی. بلکې د دې دين لويې عبادت په ميدان جنگ کې دی. د دې تابعداران د شپې رهبان او د ورځې شهسواران وي. (مرقات: ٧/٤١١)

سکھایا ہے ہمیں اے دوست طیبہ کے والی صلی اللہ علیہ وسلم نے
کہ بــو جہلــوں سے ٹکرا کر ابھرنا عین ایمان ہے
جہاں باطل مقابل ہو وہاں نوک سنان سن بھی

---

(١) رقم الحديث ٣٨٤٩ اخرجه احمد في المسند ٥/٢٦٦

براۓ دین اسلام رقص کرنا عین ایمان ہے

الحنيفة: دا حنفاء اړخ ته منسوب دی. دين توحيد مراد دی. السمحة دا د اسان او واضح په معنی کې دی يعني زمارب زه په توحيد باندې رالېږلی يم. چې د ټولو نه اسان دين دی. د يهود او نصاراؤ پشان بې ځايه تشدد په کې نشته دی. او نه په کې داسې مشقت شته دی چې د برداشت کولو قابل نه وي.

په جهاد کې د نيت اخلاص ضروري دی

﴿۶۲﴾ وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ غَزَا فِي
او حضرت عباده ابن صامت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې "چا د يو پړي د حاصلولو لپاره هم د الله په لاره کې
سَبِيلِ اللهِ وَلَمْ يَنْوِ إِلَّا عِقَالًا فَلَهُ مَا نَوَى. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]
جهاد وکړو نو هغې ته به همغه شی ملاوېږي د کوم چې هغې نيت کړی دی".

د مجاهدينو اوچتې درجې

﴿۶۳﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم قَالَ: من
او د حضرت ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "کوم کس چې د
رَضِيَ بِاللهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا
الله په رب کېدلو باندې اسلام د حق دين کېدو او په محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د الله رسول کېدو باندې خوښ وي
وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ. فَعَجِبَ لَهَا أَبُو سَعِيدٍ
(يعني د زړه نه دا ټول مني) نو د هغې لپاره جنت واجب شو". ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې دا ارشاد واورېدلو نو ډېر تعجب يې وکړو.
فَقَالَ: أَعِدْهَا عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللهِ فَأَعَادَهَا عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ:
هغې عرض وکړو: يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! دا خبرې يو ځل بيا زما مخکې وکړه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بيا دغه خبرې وکړې
وَأُخْرَى يَرْفَعُ اللهُ بِهَا الْعَبْدَ مِائَةَ دَرَجَةٍ فِي الْجَنَّةِ
او ويې فرمايل: يو شی بل دی چې د هغې په سبب الله تعالی جنت کې بنده تر سلو (۱۰۰) درجو پورې اوچتوي

---

[1] رقم الحديث اخرجه النسائي في السنن ۶/۲۴ رقم الحديث ۳۱۳۸ والدارمي ۲/۲۷۴ رقم الحديث ۲۴۱۶ واحمد في المسند ۵/۳۱۵

مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
او په هغې کې د هر دوه درجو په مینځ کې دومره فاصله ده لکه څومره چې د زمکې او د اسمان په مینځ کې ده".
قَالَ: وَمَا هِيَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ
ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! هغه څه شی دی؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ. رَوَاهُ مُسلم[1]
هغه د الله په لاره کې جهاد کول دي هغه د الله په لاره کې جهاد کول دي، هغه د الله په لاره کې جهاد کول دي.

توضيح: عقالاً: پړې ته عربئ کې عقال وايي. پړې ته عربئ کې عقال وايي يعنې که په جهاد کې چا د يو پړې نيت هم وکړو نو پړی به ورته ملاوېږي، ثواب به ورته نهٔ ملاوېږي. علماؤ ليکلي دي چې دا په جهاد کې د اخلاص آخري حد او د تقوی آخري مقام ورته ويلی شوی دی. چې د سبک نه سپک شي نيت هم د جهاد پاک عمل سره شامل نه وي، خو که يو کس جهاد د مال نيت هم کوي نو په دې سره د جهاد ثواب نه باطل کېږي او شرعاً داسې نيت کول جائز دی. بلکې علماؤ ليکلي دي چې که چرې يو کس رياکارئ سره جهاد کوي، نو په هغې کې هم د جهاد ټول عمل نه ضايع کېږي. اګر که رياکارې بې کاره ده. بهرحال يو د تقوی مقام دی. دويم د فتوی مقام دی. د فرق لحاظ ساتل پکار دی.

جنت د تورو د سيورې د لاندې دی

﴿۶۴﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او د حضرت ابو موسی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې په (يو مجلس کې) دا بيان کړو چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايلي
إِنَّ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ فَقَامَ رَجُلٌ رَثُّ الْهَيْئَةِ فَقَالَ:
دي "د جنت دروازې د تورو د سيورې د لاندې دي" (دې او رېدلو سره) يو کمزوری کس او درېدلو او وې ويل
يَا أَبَا مُوسَى أَنْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې "ابو موسی! آيا تا د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلې دي. يعنې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ستا دا
يَقُولُ هٰذَا؟ قَالَ: نَعَمْ فَرَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ
اورېدل د کلک يقين په تو که دي؟ هغې وويل "آو" (دې اورېدلو سره) هغه کس د خپلو ملګرو اړخ ته وګرځېدلو

[1] رقم الحديث ۳۸۵۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۰۱/۳ رقم الحديث (۱۱۶-۱۸۸۴) والنسائي في ۱۹/۶ رقم الحديث ۳۱۳۱

فَقَالَ: أَقْرَأُ عَلَيْكُمُ السَّلَامَ ثُمَّ كَسَرَ جَفْنَ سَيْفِهِ فَأَلْقَاهُ
او وې ویل چې "زه تاسو ته (آخرې) سلام کوم او بیا یې د خپلې تورې کاټې (قاش) ماته کړه او وې غورځولو
ثُمَّ مَشَى بِسَيْفِهِ إِلَى الْعَدُوِّ
(یعنې د دې په ذریعې هغې د خپلې هغه ارادې اظهار وکړو چې او س به بېرته نه راځم) یعنې خپله توره یې واخستله او د دښمنانو اړخ
فَضَرَبَ بِهِ حَتَّى قُتِلَ. رَوَاهُ مُسلم[1]
ته روان شو او د هغوی سره وجنګېدلو تر دې چې شهید شو".

توضیح: تحت ظلال السیوف: د دې جملې دوه مفهومه دي. اولنئ مفهوم دا دی چې مجاهد کله د یو کافر په سر توره اوچته کړي او سیورې د کافر په سر بندې راشي نو د هغې لاندې جنت دی، ځکه د کافر په وژلو سره ثواب حاصلیږې چې جنت ته د تللو سبب جوړیږي.

دویم مفهوم دا دی چې کله کافر د یو مسلمان په سر باندې توره اوچته کړي او د تورې سیورې د مسلمان په سر باندې جوړ شي نو د هغه سیورې د لاندې جنت دی، ځکه مسلمان ته شهادت ملاویږي چې د جنت سبب دی. دلته د ابواب د لفظ نه اشاره کیږي چې مجاهد چرته هم وي د جنت په لاره به وي.

رث الهیئة: یعنې شلیدلي زړې جامې او ګډوډ ویختان او د سترې صورت مالک یو تابعي کس ؤو.

جفن: د تورې کاټئ (قاش / نیام). دا حدیث مونږ له تعلیم راکوي چې د دین حکم د اورېدلو نه وروسته هغې باندې عمل کول ضروري دی. دې کس ته وګورئ حدیث یې واورېدلو او عمل یې پرې وکړو. د نن سبا عوامو او د خواصو مثال د ربړ پشان دی. چې رائې کاږې او بیا یې پرېږدې، نو د کوم ځای چې دې راښکلی دی هم هلته بېرته ځي. بیا د تبلیغي جماعت ځینې حضراتو هم په جهاد کې تشویش پیدا کړی دی. (مرقات: ۷/٤١٤)

د أحد د شهیدانو باره کې بشارت

﴿٦٥﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم قَالَ لِأَصْحَابِهِ:
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم خپلو صحابه کرامو رضي الله عنهم ته وفرمایل
"إِنَّهُ لَمَّا أُصِيبَ إِخْوَانُكُمْ يَوْمَ أُحُدٍ جَعَلَ اللهُ أَرْوَاحَهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خُضْرٍ
"کله چې ستاسو ورونه په غزوه أحد کې شهیدان کړی شول نو الله د هغوی روحونه د شنه مرغانو په قالب کې انتقال کړه،

([1]) رقم الحدیث ٣٨٥٢ اخرجه مسلم في صحیحه ١٥١١/٣ رقم الحدیث (١٤٦-١٩٠٢) والترمذي في ١٥٩/٤ رقم الحدیث ١٦٥٩

تَرِدُ أَنْهَارَ الْجَنَّةِ تَأْكُلُ مِنْ ثِمَارِهَا
نو هغه روحونه (د هغه مرغانو په قالب کې) د جنت نهرونو ته راځي. د هغه ځای میوې خوري او
وَتَأْوِي إِلَى قَنَادِيلَ مِنْ ذَهَبٍ مُعَلَّقَةٍ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ فَلَمَّا وَجَدُوا
بیا د هغه سرو زرو قندیلونو کې اوسیږي چې د عرش د سیوري د لاندې راځوړند دي، نو کله چې
طِيبَ مَأْكَلِهِمْ وَمَشْرَبِهِمْ وَمَقِيلِهِمْ قَالُوا: مَنْ
هغه روحونو د خپلو خوراک او څښاک خوندونه ولیدل نو وې ویل چې "څوک دي هغه چې زمونږ
يُبَلِّغُ إِخْوَانَنَا عَنَّا أَنَّا أَحْيَاءٌ فِي الْجَنَّةِ
لخوانه زمونږ ورونو ته دا پیغام ورسوي چې په جنت کې ژوندي یو او د الله تعالی د داسې داسې نعمتونو نه خوندونه اخلو.
لِئَلَّا يَزْهَدُوا فِي الْجَنَّةِ وَلَا يَنْكُلُوا
د دې لپاره چې هغوی د جنت په حاصلولو کې غفلت او غلطي ونه کړي (بلکې د جنت د رجو حاصلولو ته یې توجه وي)
عِنْدَ الحربِ فَقَالَ اللهُ تَعَالَى:
او د جنګ په وخت کې ناراستي ونه کړي". الله تعالی د (هغوی ده خبره اوریدلو سره) وفرمایل (وېرېږئ مه)
أَنَا أبلغكم عَنْكُمْ فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى:
ستاسو له اړخ نه به زه هغوی ته دا پیغام ورسوم، نو الله تعالی ذکر شوی آیت را نازل کړو. او تاسو
(وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ) إِلَى أخر الْآيَات) رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ګمان د هغه چا متعلق چه وژلې شوې دي په لاره د الله کې د مړو بلکې هغوی ژوندي دي النخ.

درې قسمه مسلمانان

﴿٦٦﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الْمُؤْمِنُونَ فِي الدُّنْيَا
او د حضرت ابو سعید خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "چه مسلمانان په دنیا
عَلَى ثَلَاثَةِ أَجْزَاءٍ: الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ
کې درې قسمه دي. یو خو هغه دي چې الله او د هغې رسول باندې ایمان راوړي او بیا په شک او شبه کې

[1] رقم الحديث ۳۸۵۳ اخرجه ابوداود في السنن ۳/۳۲ رقم الحديث ۲۵۲۰ واحمد في المسند ۲۶۶/۱

لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ

اختہ نشي. دغه شان هغوی د خپل مال او د ژوند په ذريعې د الله په لاره کې جهاد وکړو (يعني د مؤمنانو دا هغه جماعت دی چې خپل

وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللهِ

ايمان کامل او خپل نفس مهذب يې (پاک کړو او د هغې سره يې د خدای د مخلوق د خير ښېګړې او د پاکۍ لپاره هم کوشش وکړو او

وَالَّذِي يأمنه النَّاس

همدا هغه جماعت دی چې د مرتبې په اعتبار سره د ټولو نه اعلی او اشرف دی) دويم مومن هغه کس دی چې د هغې نه د خلکو مال او

على النَّاسُ عَلَى أَمْوَالِهِمْ

د هغوی ژوند محفوظ دی (يعني اګر که هغې د خدای د مخلوق د خير ښې ګڼې لپاره کوشش نه دی کړی خو د هغې په ذريعې

وَأَنْفُسِهِمْ ثُمَّ الَّذِي

يې چا ته نقصان او ضرر هم و نه رسولو دغه شان نه خو هغې اختلاط وکړو او نه په طمع او حرص کې اخته شو) او

إِذَا أَشْرَفَ عَلَى طَمَعٍ تَرَكَهُ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ". رَوَاهُ أَحْمد[1]

يا دريم مومن هغه کس دی چې کله د هغې په زړه کې طمع پيدا شي نو د الله د وېرې په وجه هغه طمع پرېږدي.

د شهيد ارمان

﴿٦٧﴾ وَعَن عبدِ الرَّحمنِ بن أَبِي عَمِيرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ نَفْسٍ

او د حضرت ابو عبد الرحمن بن ای عميره نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل. د شهيد نه بغير بل هيڅ

مُسْلِمَةٍ يَقْبِضُهَا رَبُّهَا تُحِبُّ

داسې مسلمان نشته دی چې د خپل پروردګار له اړخ نه د روح د قبض کولو نه وروسته دا خبره خوښه کړي

أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْكُمْ وَأَنَّ لَهَا الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا غير الشَّهِيد قَالَ ابْن عَمِيرَةَ:

چې هغه بېرته تاسو ته راشي او د دنيا او هغه څه چې په دې کې دي هغه حاصل کړي. عبد الرحمن بن ابن عميره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَأَنْ أُقْتَلَ فِي سَبِيلِ اللهِ

فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا (هم) وفرمايل چې په خدای قسم! زما د خدای په لاره کې مړ کېدل زما په نزد د

---

(1) رقم الحديث ۳۸۵۴ أخرجه احمد في المسند ۸/۳ .

أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي أَهْلُ الْوَبَرِ وَالْمَدَرِ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]
هغه شي نه ډېر خوښ دی چې د خيمو او بنگلو والا زما غلامان او محکوم وي.

توضيح: **اهل الوبر**: وبر د اوښ ويختانو او پشم ته وايي. مراد خيمې دي. او د خيمو والا خلک خانه بدوش او د شتو کې وسيدونکي خلک دي. مطلب د ابادئ نه لري خانه بدوش خلک دي. او "**المدر**" د دې نه مراد خاوره او پا بنه کورونه دي. مطلب دا دی چې ماته جهاد د دې نه ډېر خوښ دی چې زه د دې ټولو خلکو حاکم شم او حکومت پرې کوم. (مرقات: ۴۱۷/۷ الكاشف: ۳۷۱/۷)

څلور قسمه خلک به په جنت کې وي

﴿۶۸﴾ وَعَنْ حَسْنَاءَ بِنْتِ مُعَاوِيَةَ قَالَتْ: حَدَّثَنَا عَمِّي قَالَ:
او حضرت حسناء بنت معاويه (ابن سليم) فرمايي ماته زما تره حضرت اسلم ابن سليم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بيان وکړو چې
قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ فِي الْجَنَّةِ؟ قَالَ:
(يو ورځ) ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل چې "جنت کې به کوم کوم خلک وي"؟ نو نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې
النَّبِيُّ فِي الْجَنَّةِ وَالشَّهِيدُ فِي الْجَنَّةِ وَالْمَوْلُودُ فِي الْجَنَّةِ وَالْوَئِيدُ
جنت کې به نبيان وي، شهيدان به وي، جنت کې به ماشومان وي او جنت کې به هغه هم وي چې ژوندي
فِي الْجَنَّةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]
هغوی خښ کړی شوي دي".

توضيح: **المولود**: وړوکي ماشوم ته مولود وايي. **الوئيد**: ژوندې خښ کړی شوې ماشوم ته وئيد په معنی د موؤد وايي.

په جهاد کې د مال د خرچ کولو فضيلت او د نهه څلويښت کروړو خبره

﴿۶۹﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ وَأَبِي الدَّرْدَاءِ وَأَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي أُمَامَةَ
او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت ابو درداء رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ،

([1]) رقم الحديث ۳۸۵۵ أخرجه النسائي في السنن ۳۳/۶ رقم الحديث ۳۱۳۵ وأحمد في المسند ۲۱۶/۴

([2]) رقم الحديث ۳۸۵۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳/۳ رقم الحديث ۵۸/۵ وأحمد في المسند ۵۸/۵ رقم الحديث ۳۸۵۷ .

وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ
حضرت عبدالله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت عبد الله ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت جابر ابن عبد الله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او
وَعِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ كُلُّهُمْ يُحَدِّثُ
حضرت عمران ابن حصين رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ دا ټول حضرات د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه حديث نقل کوي چې
عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ أَرْسَلَ نَفَقَةً فِي سبيلِ اللهِ
نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "کوم کس چې د الله په لاره کې (يعنې جهاد کې) روپۍ او سامان او اسباب ولېږلو
وأَقَامَ فِي بيتِه فلَه بكلِّ دِرْهَمٍ سَبْعُ مِائَةِ
او خپله کورې کې کيناستلو (يعنې شريک نشو بلکې امدادئې اوکړو) نو د دې د هر درهم په بدل کې به د اوۀ سوه
دِرْهَمٍ وَمَنْ غَزَا بِنَفْسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ وَأَنْفَقَ فِي وَجْهِهِ
درهمو ثواب ملاوېږي او کوم کس چې خپله هم جهاد وکړو او جهاد کې يې روپۍ او مال هم خرچ کړو
ذَلِكَ فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ سَبْعُ مِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ.
نو هغې ته به د هر درهم په بدل کې د اوۀ لاکه درهمو ثواب ملاوېږي. (ځکه دې خپل نفس هم په تکليف او مشقت کې
ثُمَّ تَلَا هذهِ الآيَةَ: (والله يُضاعفُ لمنْ يشاءُ) رَوَاهُ ابنُ مَاجَه[1]
واچولو او مال يې هم خرچ کړو) بيا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا آيت تلاوت کړو يعنې الله چې چاته غواړي د هغې ثواب زياتوي".

توضيح: د دې نه مخکې حديث نمبر ۱۳ او حديث ۳۸ کې دا خبره ذکر ده چې جهاد في سبيل الله کې د يوې اوبنې په بدل کې اوۀ سوه اوبنې ملاوېږي او دنيا کې د يو درهم د خرچ کولو په بدل کې به اوۀ سوه درهمه ملاوېږي. د بحث لاندې کې هم د دې تذکره ده خو دلته دوه (۲) قسمه خلک دي او د دواړو ثواب جدا جدا دی. يو هغه کس دی چې مجاهدينو ته روپۍ لېږي خو خپله کور کې ناستی دی. جهاد کې نه دی شريک شوی. هغې ته به د يو درهم په بدل کې اوۀ سوه درهمه ملاوېږي. دويم هغه کس دی چې خپله هم جهاد کې شريک دی او په دې لاره کې روپۍ هم خرچ کوي، نو د بحث لاندې حديث کې دي چې دې ته به د يو درهم په بدل کې اوۀ لاکه درهمه ملاوېږي. اوس دلته دواړه کسان هم بدل دي. او د دواړو عملونو کې فرق هم دی. د دواړو په اجر و ثواب کې هم فرق دی. لهذا

([1]) رقم الحديث ۳۸۵۷ أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۹۲۲ رقم الحديث ۲۷۶۱.

دواړه بېل بېل ساتل پکار دي. تبلیغي حضرات دلته د دې حدیث نه د نه کروړو (۹۰۰۰۰۰۰) ثواب راوباسي. او طریقه دا اختیاروي چې د اؤوه سوه درهمو والا حدیث سره په اؤوه لاکه والا حدیث کې ضرب ورکړه. مثلاً ۷۰۰ x ۷۰۰۰۰= ۴۹۰۰۰۰۰۰. دغه دېر رقم د حاصلولو نه ورسته دا حضرات دا فضیلت د خپل مخصوصو عملونو سره خاص کوي. دلته پوښتنه دا ده چې سبیل الله عام دی او که خاص دی. که عام وي نو دا ثواب طلباء، علماء، خطباء، فقهاء، حاجیان کرام، اهل تبلیغ او مجاهدینو ټولو ته ملاوېدل پکار دي، ځکه دا ټول د الله په لاره کې دي. او که د سبیل الله سره خاص دی نو بیا د انصاف تقاضا ده چې دا ثواب صرف مجاهدینو ته حاصل وي ځکه کله چې سبیل الله مطلق ذکر شي نو د هغې نه د جهاد لاره مراد وي. دغه شان حدیث کې په کتاب الجهاد کې ذکر دي چې مجاهدینو سره خاص دی نه دا چې د اهل تبلیغو سره. دویمه خبره دا ده چې دلته د نه کرړو راویستلو آخر څه ضرورت دی او کومه مجبوري ده؟ آیا حدیث باندې د پوهېدلو لپاره د داسې ضرب ورکولو ضرورت شته دی؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خو د دوه قسمه جدا جدا خلکو ذکر کړی دی، نو د دوؤ (۲) د یو کولو جواز د چرته نه راغلی؟. بیا زه که د دوه قسمه خلکو ثواب یو ته ورکول کېږي نو چې د اؤوه سوه والا ثواب دې اؤوه لاکه والا ته ورکړو نو د دې سره د اؤوه لاکه سوه شمېر ثواب شو. دا نه ځلویښت کروړه د کوم ځای نه راغله؟.

که چرې د یو کس د "یضعف" د الفاظو نه استدلال کوي چې دې کې دوه چنده ذکر دی، نو عرض دا دی چې د دوه چنده کولو حد خپله نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ متعین کړی دی چې د یو ثواب تر اؤوه سوه پورې او د بل ثواب تر د اؤوه لاکه پورې زیاتېږي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تضعیف او دوه چنده والې حد ویلی دی. تاسو د هغې نه ولې مخکې ځئ؟ که په قیامت کې خلک نه ځلویښت کروړه غوښتل شروع کړي نو دا حضرات به یې د کوم ځای نه ورکوي، ځکه د الله په نزد خو دا تعین نشته دی، خو د دې حضراتو د خپله مفروضه ده. حال دا چې د نه کروړه عدد لپاره د عربئ په الفاظو کې ویل هم دې حضراتو ته نه ورځي. تحفة الاحوذی کې لیکلي دي چې "**والفضائل لاتؤخذو بالقیاس**" یعنې فضائل په قیاس کولو سره بیان کېدی نه شي. دلته خو تعین کېږي، قیاس نه چلېږي.

بله یوه ضابطه باندې هم پوه کېدل پکار دي چې شریعت کې د ثواب زیاتو او کمولو کې هیڅ پابندي نشته دی. "**والله یضاعف لمن یشاء**" د قرآن آیت دی. نه ځلویښت کروړه خو لا څه چې د نه ځلویښت اربه ثواب هم کېدی شي، خو شریعت چې چرته تعین کړی دی. مونږ به یې کوؤ او چرته چې شریعت مبهم پرېښی دی نو هلته هیچا ته حق حاصل نه دی چې هغه تعین وکړي. نن سبا بې شماره خلک د اېي ادبئ او د ګستاخئ مرتکب کېږي او دا وایې او ګرځي راګرځي چې بیت الله کې یوه نیکې د یو لاکه ده او په دعوت تبلیغ کې نه ځلویښت کروړو ده. ماهنامه البلاغ کې یو ځل د بحث لاندې د ابن ماجه حدیث متعلق یو فتوی راغلې وه.

چې په کې ویلی شوې ؤو چې د ابن ماجه دا حدیث ضعیف دی. لهذا کوم کس چې دا حدیث بیانوې. هغې باندې لازم دي چې هغه عوام ته دا هم ؤوایې چې دا حدیث ضعیف دی.

د مجاهدینو اوچتو مرتبو کتلو سره د سَر نه خولۍ وغورزیده

﴿۷۰﴾ وَعَن فَضَالَةَ بنِ عُبَيد قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بن الْخطاب يَقُولُ:

او حضرت فضاله ابن عبید فرمایي چې ما د حضرت عمر ابن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنهُ او واورېدل. هغه وایې چې ما د

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "الشُّهَدَاءُ أَرْبَعَةٌ: رَجُلٌ مُؤْمِنٌ

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلې دي چې "شهیدان په څلور قسمه دي. یو خو هغه کس دی چې کامل ایمان والا

جَيِّدُ الْإِيمَانِ لَقِيَ الْعَدُوَّ فَصَدَقَ اللهَ حَتَّى قُتِلَ

مسلمان ؤو. او چې کله یې د دښمن سره جنګ شو نو هغې الله تعالی ته رښتیا وښودله تر دې چې په جنګ جنګ

فَذَلِكَ الَّذِي يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَعْيُنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

کې هغه شهید شو، نو دا هغه کس دی چې د هغې اړخ ته به د قیامت په ورځ خلک سرونه اوچتوي

هَكَذَا" وَرَفَعَ رَأْسَهُ حَتَّى

او ورته ګورې به (دې کتلو سره) هغې خپل سر راوچت کړو چې ما ته معلومه نه ده چې د هغې د سره

سَقَطَتْ قَلَنْسُوَتُهُ فَمَا أَدْرِي

خولۍ وغورزېدله د حدیث راوي چې دا روایت یې د حضرت فضاله رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه نقل کړی دی چې ما ته معلومه نه ده

أَقَلَنْسُوَةَ عُمَرَ أَرَادَ أَمْ

چې د فضاله رَضِيَ اللهُ عَنهُ خولۍ وه چې حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ (د حدیث بیانولو وخت کې د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په شان سر اوچت وښودلو

قَلَنْسُوَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟

نو د هغې) د سره نه خولۍ ولیدله یا که د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د سر نه خولۍ لیدلې وه. (بهر حال حاصل دا چې د قیامت په ورځ به دې کس دومره

قَالَ: وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ جَيِّدُ الْإِيمَانِ

لویه مرتبه وي چې خلک خلک به دې ته په لاړه ولاړه ګورې) بیا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې دویم هغه کس چې جید الایمان مومن ؤو.

لَقِيَ الْعَدُوَّ كَأَنَّمَا ضُرِبَ جِلْدُهُ بِشَوْكِ

او کله یې چې د دښمن سره جنګ شو نو هغه د خپلې بزدلۍ په وجه داسې ښکاره کېدلو چې په بدن کې یې دا زغن بوټي ازغې وي

طَلْحٍ مِنَ الْجُبْنِ أَتَاهُ
(یعنې دا کس د وېرې په وجه ریږېدلو او د دهشت په وجه د غوني راځېږ شو او کیفیت یې کنایة بیان کړی دی) او یا په
سَهْمٌ غَرْبٌ فَقَتَلَهُ فَهُوَ
تیرو لېږېدلو، چې یو نامعلومه کس ویشتلو ؤو او هغه د تیر هغه د مرګ غیږي ته ورسولو، نو دا کس (د
فِي الدَّرَجَةِ الثَّانِيَةِ وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ خَلَطَ عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا
اولني کس په نسبت) په دویمه درجه کې دی. او دریم کس هغه مومن ؤ. څه یې ښه او څه یې بد عملونه کړي
لَقِيَ الْعَدُوَّ فَصَدَقَ اللّٰهَ حَتَّى
ؤو. او کله چې د دښمن سره په جنګ شو نو الله تعالی یې ریښتیا و ښودل تر دې چې (په جنګېدلو او ؤوژلی شو، نو
قُتِلَ فَذٰلِكَ فِي الدَّرَجَةِ الثَّالِثَةِ وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ أَسْرَفَ عَلَى نَفْسِهِ
دا د دریم کس درجه ده او څلورم کس هغه مسلمان دی چې په خپل نفس باندې ډېر اسراف کړی ؤ (یعنې
لَقِيَ الْعَدُوَّ فَصَدَقَ اللّٰهَ حَتَّى
ډېر زیات ګناهونه یې کړي ؤو) او کله یې چې د دښمن سره جنګ شو نو هغې الله ته ریښتیا و ښودل، تر دې چې
قُتِلَ فَذَاكَ فِي الدَّرَجَةِ الرَّابِعَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[1]
په جنګ شو او ؤوژلی شو. دا خو د څلورم کس درجه ده. (روایت کړې دې ترمذی)

توضیح: الشهداء اربعة: یعنې د شهیدانو څلور قسمونه دي. صرف څلور کسان مراد نه دي.

العدو: یعنې د کافرانو سره جنګ وشو.

فصدق الله: دا صیغه د تخفیف سره ویلی شوې ده. چې مشهوره ده. دې صورت کې به مطلب دا وې چې دې مجاهد په جرأت او نرتوب سره هغه وعده پوره کړه کومه یې چې د الله سره کړې وه. تر دې چې هغه شهید کړی شو. **قال الله تعالیٰ: ﴿رجال صدقوا ما عاهدوالله علیه﴾**(سورت احزاب ۲۳) علامه طیبي رحمه الله د دې جملې مطلب داسې بیان کړی دی چې الله تعالی د مجاهدینو صفت داسې بیان کړی دی چې هغوی صبر کونکې ؤو او په اخلاص سره د ثواب په نیت جهاد کونکې دي.

---

[1] رقم الحدیث ۳۸۵۸ اخرجه الترمذي في السنن ۱۵۲/۴ رقم الحدیث ۱۶۴۴

چې کس کله خپل کار په ثابت قدمۍ او اخلاص سره جنګ کول ثابت کړو نو ګویا کې هغې په خپل کردار باندې د الله وړنا رښتیا وښودله . د"**صدق الله حق قتل**" همدغه مطلب دی.(مرقات : ۴۱۱/۷،الکاشف : ۳۷۳/۷)

قلنسوته: یعني حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ یا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شهید او چتې درجې د ښودلو لپاره سر دومره اوچت کړو چې خولۍ یې لاندې پرېوتله. د دې حدیث نه د شهید د درجاتو ثبوت ملاوېږي. همدغه ځای کې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خولۍ سمولو ثابت کېږي. (مرقات ۴۱۹/۷)

فما ادری: دا د راوي قول دی چې د حضرت فضاله نه روایت دی.

اراد: یعني د حضرت فضاله د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خولۍ د لوېدلو وویل یا یې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خولۍ د لوېدلو خبره وکړه. په ښکاره خو د کلام نه معلومېږي چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خولۍ مراد ده، ځکه متباد همدغه دی.

بشوك طلح: شوک ازغي ته وایي او طلح د کیکر وغیره ازغن بوټي ته وایي. چې غټ غټ ازغي په کې دي یعني د وېرېدلو به وجه د هغې غوښې ځېږ شو. ګویا کې ازغي په ننوځي. څلور قسمه خلکو کې اول جید الایمان زړه ور دی. دویم جید الایمان وېرې دونکی دی. دریم څه ګناه ګار دی. څلورم پوره ګناه ګار دی. ټول شهیدان دي. معلومه شوه چې ګناه ګار کس هم په جهاد کې برخه اخستلی شي. تبلیغي حضرات وایي چې اول فرښته شه او بیا به جهاد وي. یاد وساتئ نه به د هغوی یو کس فرښته شي او نه به جهاد وي.(مرقات : ۴۱۹/۷)

منافق شهید نه وي

﴿۷۱﴾ وَعَنْ عُتْبَةَ بن عبدٍ السَّلَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: "الْقَتْلَى							
او حضرت عتبه ابن عبد السلمی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل "کوم کسان چې په جهاد کې وژلی							
ثَلَاثَةٌ:	مُؤمن	جَاهد	نَفسه	وَمَالِهِ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ
کېږي هغه درې قسمه دي. یو خو کامل مومن چا چې د الله په لاره کې په خپل نفس او د خپل مال په ذریعه							
فَإِذَا	لَقِيَ	الْعَدُوَّ	قَاتَلَ	حَتَّى			
جهاد وکړو، نو کله یې چې د دښمن سره جنګ شو (نو پوره په بهادرۍ او زړه ورتیا) سره و جنګېدلو تر دې چې							

يُقْتَلَ" قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ:

شهيد شو. "نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې کس باره کې وفرمايل چې "دا هغه شهيد دی چې د جهاد په مشقتونو او ازمائش

فَذٰلِكَ الشَّهِيدُ الْمُمْتَحَنُ فِي خَيْمَةِ اللهِ تَحْتَ عَرْشِهِ

کې اخته کړی شو. دا شهيد به (آخرت کې) د عرش د سيورې د لاندې د الله په خيمه کې وي او انبياء به صرف

لَا يَفْضُلُهُ النَّبِيُّونَ إِلَّا بِدَرَجَةِ النُّبُوَّةِ وَمُؤْمِنٌ خَلَطَ عَمَلًا صَالِحًا

د دې نه په درجه کې اوچت وي. او دويم کس هغه مومن دی چې اعمال يې برابر وي. چې څه به يې نيک عملونه

وَآخَرَ سَيِّئًا جَاهَدَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ

وي او څه به يې بد عملونه وي، نو هغې د خپل نفس او د مال په ذريعه د خدای په لاره کې جهاد وکړو. او کله

إِذَا لَقِيَ الْعَدُوَّ قَاتَلَ حَتَّى يُقْتَلَ

يې چې د دښمن سره جنګ شو نو پوره بهادرئ او زړه ورتيا سره وجنګېدلو تر دې چې ؤوژلی شو".

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ: مُمَصْمِصَةٌ مَحَتْ ذُنُوبَهُ

نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې کس باره کې وفرمايل "دا شهادت يا خصلت، پاکونکی دی. د دې ګناهونه

وَخَطَايَاهُ إِنَّ السَّيْفَ مَحَّاءٌ لِلْخَطَايَا

او خطاګانې ختموي او په دې کې هيڅ شک نشته دی چې د توره خطاګانې ختمونکې دی. دا هغه

وَأُدْخِلَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شَاءَ وَمُنَافِقٌ

شهيد دی چې په کومه دروازه تلل غواړي جنت ته به داخل کړی شي. او دريم کس منافق دی چې

جَاهَدَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَإِذَا لَقِيَ الْعَدُوَّ

(اګرکه) هغې (هم) د خپل نفس او د مال په ذريعه جهاد وکړو او کله چې يې د دښمن سره جنګ شو

قَاتَلَ حَتَّى يُقْتَلَ فَذَاكَ فِي النَّارِ إِنَّ السيفَ لَا يمحُو النِّفَاقَ. رَوَاهُ الدارميُّ[1]

نو (ښه) وجنګېدلو. تر دې چې ؤوژلی شو (خو) دا کس به دوزخ ته ځي ځکه توره نفاق نه ختموي".

توضيح: **الممتحن**: د اسم مفعول صيغه ده. امتحان او ازمائش کې د اچولو به معنی کې دی، خو

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۵۹ اخرجه الدارمي في السنن ۲/۲۷۲ رقم الحديث ۲۴۱۱

دلته دا معنى هم كېدى شي چې الله تعالى د دغه عظيم شهيد زړه د ايمان او تقوى لپاره كولاو كړو او په ايمان او تقوى باندې د هغې سينه كولاوه شوه، لكه په آيت كې دي ﴿**اولئك الذين امتحن الله قلوبهم للتقوى**﴾(سورت الحجرات: ۲) دا كسان به د الله تعالى د لګولى شوى خيمه كې وي.

ممصمصة: د مدحرجة په وزن باندې ده. دا صفت دى. د موصوف يا لفظ "**شهادة**" دى. او يا خصلة دى. اى **شهادة ممصمصة** او **خصلة ممصمصة**، مصمصه د مضمضه په وزن باندې د صفائى او د پاكوالي په معنى كې دى. يعني دا شهادت سړى د ګناهونو نه پاكونكى دى.

ذاك في النار: يعنې منافق اګر كه جهاد وكړي، ښه وجنګېږي او د نيوې شهيد هم شو، خپلو جامو كې بغير د غسل نه د شهيد په شان خښ هم كړى شو. بيا به هم د جنت په ځاى دوزخ ته ځي، ځكه توره ګناهو ختموي خو غلطه عقيده نه شي بدلولى، لكه څنګه چې قاديانى، آغاخانى، رافضې او محلد ذكرې وغيره دي. چې په پاكستانې فوج كې د سروس (وظيفې) لپاره جنګېږي. او مړه كېږي، خو دا شهيدان نه دي ځكه منافق شهيد نه شي كېدلى. (مرقات: ۷/۲/۴۰۰)

فقط يوه نېكى باندې جنت، عجيبه قصه

﴿۷۲﴾ وَعَنْ ابْنِ عَائِذٍ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جِنَازَةِ رَجُلٍ
او حضرت ابن عائذ فرمايي چې (يو ورځ) نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو كس جنازې سره لاړو (چې د هغې لمونځ وكړي)
فَلَمَّا وُضِعَ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لَا تُصَلِّ عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللهِ
كله چې جنازه كېښودلى شوه نو حضرت عمر بن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عرض وكړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ته د دې جنازې
فَإِنَّهُ رَجُلٌ فَاجِرٌ فَالْتَفَتَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى النَّاسِ
لمونځ مه كوه، دا يو منافق او فاسق كس ؤو". (دې اورېدلو سره) نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خلكو اړخ ته متوجې شو او
فَقَالَ: هَلْ رَآهُ أَحَدٌ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلِ الْإِسْلَامِ؟
ويې فرمايل چې "آيا تاسو كې يو كس په خپل ژوند كې په داسې عمل كولو باندې ليدلى دى چې حقيقي اسلام
فَقَالَ رَجُلٌ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ حَرَسَ لَيْلَةً
باندې دلالت كوي، نو هغه مونږ ته وايئ. يو كس عرض وكړو "آؤ يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! دې كس يوه شپه د
فِي سَبِيلِ اللهِ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
الله په لاره كې چوكېدارې كړې وه. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د جنازې لمونځ وكړو او (د خښولو په وخت كې يې د هغې قبر

وَحَثَا	عَلَيْهِ	التُّرَابَ	وَقَالَ:	أَصْحَابُكَ	يَظُنُّونَ

باندې) خاوره واچوله او (ګویا کې مړی یې مخاطب کړو او) ویې فرمایل چې "ستا د ملګرو خو دا ګمان دی چې

أَنَّكَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَأَنَا أَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَقَالَ: يَا عُمَرُ

ته دوزخې یې او زه د دې خبرې ګواهي ورکوم چې ته جنتي یې". او بیا یې (حضرت عمر رضي الله عنه ته وفرمایل) "عمر!

إِنَّكَ لَا تُسْأَلُ عَنْ أَعْمَالِ النَّاسِ وَلَكِنْ تُسْأَلُ عَنِ الْفِطْرَةِ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ[1]

تا نه به د خلکو د بدو اعمالو باره نه پوښتلی کېږي بلکې ستا نه به د اسلام باره کې پوښتنه کېږي.

توضیح: علی عمل الاسلام: یعنې چا دا کس په یو داسې عمل باندې لیدلی دی چې په حقیقي اسلام باندې دلالت کوي. یو کس وویل چې ما دا د الله په لاره کې په چوکېدارئ باندې لیدلی ؤ. د دې او رېدلو سره نبي کریم صلی الله علیه وسلم د هغې د جنازې لمونځ وکړو، ځکه ایمان او جهاد باندې د جهاد یو عمل دلالت کوي. د غیبو معامله په الله باندې حواله ده. مړې ته د مرګ نه وروسته په ښه القاباتو باندې یادول پکار دی. حکم لګول د بنده ګانو کار نه دی. د دې وجې نه نبي کریم صلی الله علیه وسلم حضرت عمر رضي الله عنه ته تنبیه ورکړه او د غیب په معامله باندې یې پرې د حکم لږولو نه منع کړو چې نفس اسلام ته ګوره، قیامت کې به صرف د اسلام باره کې پوښتنه کېږي. د ټولو عملونو باره کې تشویش مه کوه. بیا نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه کس مخاطب کړو او ورته ویې فرمایل چې خلک تا ته دوزخې وایې خو زه ګواهي کوم چې ته جنتي یې. یو خو د اسلام وجه ده چې ته مسلمان یې. دویم د جهاد عمل دی چې یو عظیم عمل دی. سبحان الله جهاد څومره لوي عمل دی چې بې عمله هم دلته باعمله دی. (مرقات: ۴۲۲/۷)

دلته هغه کسانو له سترګې کولاؤول پکار دي چې شپه ورځ همدغه نغاره وایې چې اول ایمان جوړ کړه بیا جهاد وکړه. ګویا کې چې تر څو پورې فرښته جوړه شوې نه یې نو جهاد ته نزدې تلل حرام دي. **"لا حول ولا قوة الا بالله"**.

[1] رقم الحديث ۳۸۶۰ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۴۳۰/۴ رقم الحديث ۴۲۹۷

باب اعداد آلة الجهاد

د جهاد د سامان تیارولو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿واعدوا لهم ما استطعتم من قوة ومن رباط الخیل ترهبون به عدو الله وعدوكم﴾

الفصل الاول

د استطاعت مناسب د جهاد لپاره د طاقت تیارولو حکم

﴿۱﴾ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ
حضرت عقبه ابن عامر رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه دا په منبر باندې اوریدلي
يَقُولُ: "(وَأَعِدُّوا لَهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ) أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ
دي چې او تاسو د کافرانوسره د جنګ کولو لپاره (خپل) طاقت او قوت چې څه (هم) څیز تیارولی شئ وکړئ.
أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ) رَوَاهُ مُسْلِمٌ[۱]
یاد وساتئ! تیر اندازي قوت دی. یاد وساتئ! تیر اندازي قوت دی. یاد وساتئ! تیر اندازئ قوت دی.

توضیح: واعدوا لهم ما استطعتم من قوة: اعداد د سامان وغیره د تیارولو په معنی کې دی. صاحب مشکوة دا عنوان د همدغه آیت د نظره اینبی دی. شاه اسماعیل رحمه الله د دې آیت په تفسیر کې لیکلې دې چې واعدوا کې چې د امر کومه صیغه ده، ټول مسلمانان د دې مخاطب دي او هر مسلمان باندې فرض او لازمه ده چې هغوی په ذاتې توګه د جهاد لپاره تیار شي او خپل قوت پیدا کړي. دا قوت اګر که د ټولې دنیا برابر نه وي خو بیا هم د خپل طاقت مطابق قوت پیدا کول ضروري دي.

ما استطعتم: دا لفاظ بیانوې چې تاسو نه څومره کېدی شي هغه هومره وکړئ. شیخ التفسیر حضرت مولانا احمد علی لاهوری رحمه الله په اعداد الات جهاد باندې یو کتاب لیکلی دی. چې نوم یې ورله "اسلام اور ہتھیار" اینبی دی. دې کې هغې د قرآن او حدیث نه دا ثابته کړې ده چې هر مسلمان باندې فرض ده چې هغه اسلحه زده کړي او کور یې هم وساتي او په کفارو باندې یې هم استعمال کړي. د دې کتاب د لیکلو ضرورت هغه وخت پیښ شو چې کله په هندوستان کې د انګریزانو له خوا دا تبلیغات شروع شول چې اسلام کې د اسلحو او د تورو هیڅ مقام نشته دی. تردې چې اخبارونو کې مضمونونه شایع کېدل شروع شو. دې باندې څه مسلمانانو د دارالعلوم نه فتوی وغوښتله چې آیا په اسلام کې د

---

[۱] رقم الحدیث ۳۸۶۱ اخرجه مسلم فی صحیحه ۱۵۲۲/۳ رقم الحدیث (۱۶۷-۱۹۱۷) وابوداود فی السنن ۱۹/۳ رقم الحدیث ۲۵۱۴

توري څه مقام شته دي یا نه. د دیوبند علماؤ حضرت مولانا احمد علی لاهوی رحمه الله د جواب ورکولو لپاره انتخاب کړو. هغه دا کتاب ولیکلو چې د سید حسین احمد مدني رحمه الله او حضرت مولانا مفتي کفایت الله رحمه الله او د حضرت مولانا قاري محمد طیب رحمه الله دستخطي وربانديې موجود دي. روزنامه انقلاب تاریخ ۳ ستمبر ۱۹۳۵ کې دا فتوی جاري کړی شوه. ما دا کتاب په دعوت جهاد کې ص ۲۵۰ بانديې پوره نقل کړی دی. د اعداد اله حهاد او د اسلحي د جوړولو اهتمام او انتظام خپله نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم په ترجیحي بنیادونو بانديې کړی ؤو. کله چې د طائف د قلعه محاصره اوږده شوه نو نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قلعه د ماتولو اسلحي د ضرورت اړخ ته اشاره وکړه. نو حضرت سلمان فارسی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ منجنیق تیار کړو. بیا نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د همدغه طائف نه دوه صحابه کرام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ د دمشق علاقې جرش ته ولیږل، ځکه جرش کې هغه وخت دوه قسمه نوي اسلحي تیاریدلي. د یو نوم دبابه یعني ټینک ؤو او د بل نوم ضبور ؤو. دا یو قسم موټر ؤو. لکه نن سبا چې زرې پوش موټري دي. نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غوښتل چې مسلمانان صرف ټینک رانولې بلکې د اسلحې د جوړولو ټیکنالوجي هم زده کړي، نو حضرت عروه بن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ او غیلان بن مسلمه لاړل او دا يې زده کړه او بیرته راغلل. د جنګ خندق نه وروسته چې کله بنو قریظه شکست وخوړلو او د هغوی ښځې وینځې شوي نو نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د روم په بازارونو کې هغه ښځې د اسلحې په بدل کې خرڅې کړي او اسلحه يې حاصله کړه. قرآن کریم کې الله تعالی د اسلحې جوړولو اړخ ته ډیره اشاره کړې ده. حدیثونو کې د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اسلحه د زدوه کولو او ښودلو، ساتلو او استعمالولو ډیر زیات ترغیب کړی دی، ځکه کفار د مادي قوت نه وېریږي. د روحاني قوت هغوی هیڅ پرواه نه کوي. په عرفات کې ۶۰ لاکه حاجیان کرام په چغو چغو د کفارو لپاره ښیرې کوي خو هیڅ یو ځای کې کافر په شا نه شو، خو که د طمانچې یوه ګولۍ هغوی بانديې کشمیر وغیره کې وچولوی شي نو د هغوی لښکرې منډې وهي. لهذا د اسلحې دا مادي قوت پریښودل او د روحاني قوت خبره کول د شریعت د تعطیل او د احکام الهي د باطلولو مترادف دي. مسلمانانو له د دې خبرو نه ځان ساتنه پکار ده. د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه کې د آسونو سورلۍ، د توري چلول، نیزه ویشتل او تیراندازي وغیره د جهاد سامان او مروجه اسلحه وه. نن ټوپک، توپ، راکټ لانچر، الوتکه، جیټ طیارې، ټینک، ټوپونه، زرې پوش موټرې، بحري جهازونه، بم، ایټم بم، زرې دار واسکټې او د کرو میزائلو وغیره زمانه ده. لهذا مسلمانانو بانديې لازم دي چې دا ټولې مروجې اسلحې ښې تیارې کړي. فتح او کامیابي د الله په لاس کې ده، خو الله خپله مسلمانانو ته د اسلحو د استعمالول حکم کړی دی. اسبابو بانديې توکل ناجائز دي. د اسبابو استعمال خو د اسلام حکم دی. ورنه اسباب یو شان مسترد کولو سره انسان په فرقه ضاله جبریه کې داخلیږي. سورت حدید کې آیت دی ﴿**وأنزلنا الحديد فيه بأس شديد و منافع للناس وليعلم الله من ينصره ورسله بالغيب**﴾. (سورة الحدید: ۲۵) دې کې په واضحه توګه حکم دی چې د خپل دین مرسته او د الله تعالی او د هغې د رسول د حفاظت لپاره د وسپنې نه د جهاد کار واخلئ. وګورئ الله تعالی

په هر شي کې یو نه یو خصوصیت ایښی دی. دا خصوصیت له نظره نه شي غورځول کېدی. مثلاً یو کس تږی شوی دی. د تندې ماتولو لپاره الله تعالیٰ اوبه پیدا کړي دي او د تندې ماتولو خاصیت په کې دی. اوس یو کس متوکل جوړېږي او د اوبو څښلو په ځای جومات ته روانېږي او لمونځ شروع کړي نو دا به د ځان وژني برابر وي. یا خو دغه کس باندې د خرق عادات او د کرامونو پیره سپور دی یا یې په مازغو کې فرق دی. بالکل دغه شان الله د کفارو د مقابلې لپاره وسپنه پیدا کړې ده. او د دې نه جوړ کړی شوې اسلحو کې یې د دفاع خاصیت ایښی دی. د دې په استعمالولو سره به کافران مغلوبه شي او تښتې به. که یو کس دا ویل شروع کړي چې د کفارو د تښتولو لپاره روحانیت پیدا کړئ، نیکان شئ، اعمالو باندې راشئ او اسلحې له لاس مه وروړئ، د کفارو حکومتونه به خپله وغورځېږي، نو دا فلسفه او ذهنیت هم د قرآن او حدیث خلاف ده. د همدغه ذهنتی لرې کولو لپاره نبي کریم ﷺ د اعداد اله جهاد د آیت په تفسیر کې دوه ځله وفرمایل **"الا ان القوة الرمی الا ان القوة الرمی"** یعنې ویشتل قوت دی، تیر ویشتل قوت دی. داسې نه چې د روحانې قوت په طمع شي او خپل نقصان وکړئ. مسلمانان شئ، نیکان شئ خو د اسلحې په استعمال باندې تکل مه کوئ. دا استعمالولئ او د بازان په شان د خپل دین مرسته کوئ. سوال او زارئ او معذرت کولو انداز سره به مو کافران په سر وخېژي او هر څه به تباه کړي. شاعر مشرق ویلې دي.

افسوس صد افسوس کہ شاہین نہ بنا تو
دیکھے نہ تیری آنکھ نے قدرت کے اشارات
تقدیر کے قاضی کا یہ فتویٰ ازل سے
ہے جرم ضعیفی کی سزا مرگ مفاجات

هر مسلمان له پکار ده چې هغه اسلحه باندې د کافرانو اعتراضونو له جواب ورکړي.

ہم پوچھتے ہیں شیخ کلیسا نواز سے
مشرق میں جنگ شر ہے تو مغرب میں بھی ہے شر
حق سے اگر غرض ہے کیا یہ بات
اسلام کا محاسبہ مغرب سے در گزر

الرمی: د دې ډېر عجیب جامع لفظ دی. دې کې تورې وار هم داخل دی. کاڼی ویشتل هم، تیر ویشتل، د توپ ګولۍ ویشتل، بم غورځارول، راکټ ویشتل ټول د رمې په مفهوم کې داخل دي. (الکاشف ۳۷۶/۷، مرقات: ۴۲۴/۷)

خطر که نه هم وي بیا هم د اسلحې شغل جارې وساتئ

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: سَتُفْتَحُ
او حضرت عقبه رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلى الله عليه وسلم نه دا اورېدلي دي چې "نژدې ته
عَلَيْكُمُ الرُّومُ وَيَكْفِيكُمُ اللهُ
چې ستاسو لپاره به روم فتح کړی شي او الله تعالى به تاسو له (د اهل روم د شر کولو نه کافي شي.
فَلَا يَعْجِزْ أَحَدُكُمْ أَنْ يَلْهُوَ بِأَسْهُمِهِ. رَوَاهُ مُسلم[1]
لهذا خبردار! تاسو کې هیڅ یو کس هم د تیر په لوبولو کې ناراستې ونه کړئ".

توضیح: یعنې د شام او د روم خلک په تیر ویشتلو کې ډېر ماهره دي. تاسو به د هغوی مقابله په تیر اندازئ باندې کوئ. لهذا تیر اندازئ ښه زده کړئ او کله چې الله تعالى په هغوی باندې فتح در کړي نو داسې مه کوئ چې اسلحې شغل په دې وجه پرېږدئ چې اوس خو شام فتح شوې. اوس د اسلحې څه ضرورت دی بلکې د اسلحې شغل همیشه لپاره ساتئ لکه دا چې ستاسو د لوبو برخه وي، ځکه کله هم ددې ضرورت راتلی شي مسلمانانو ته پکار ده چې هغوی د نن سبا د جهاد په حوالې سره ثومره په غفلت کې پراته دي. توره ورکه کړې شوې ده او لاس کې یې د ذلت لوړ (بیټ) اخستی دی.

توڑ دی تلوار ہاتھ میں لیا بلاّ ہم نے — بیٹیاں لٹتی رہیں اور ہم دعا کرتے رہے

د اسلحې د زده کولو نه وروسته هېرول لویه ګناه ده

﴿۳﴾ وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم يقولُ: مَنْ
او حضرت عقبه رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلى الله عليه وسلم نه دا اورېدلي دي چې "کوم کس
عَلِمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تَرَكَهُ فَلَيْسَ
تیراندازي زده کړه او بیا یې هغه پرېښودله نو هغه زمونږ نه نه دی. یعنې زمونږ په طریقه د تلونکو
مِنَّا أَوْ قَدْ عَصَى. رَوَاهُ مُسلم[2]
کې شامل نه دی. یا بیا دا چې هغې نافرمانې وکړه".

---

(1) رقم الحدیث ۳۸۶۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۲۲/۳ رقم الحدیث (۱۶۸-۱۹۱۸) والترمذي في السنن ۲۵۲/۵ رقم الحدیث ۳۰۳۸

(2) رقم الحدیث ۳۸۶۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۲۳/۳ رقم الحدیث (۱۶۹-۱۹۱۹) وابن ماجه في ۹۴۰/۲ رقم الحدیث ۲۸۱۴

تیر اندازي کوئ زه تاسو سره یم

﴿۴﴾ وَعَن سلَمَةَ بنِ الأَكوَعِ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى قَوْمٍ

او حضرت سلمه بن اکوع رضي الله عنه فرمايي چې (يو ورځ) نبي کريم صلى الله عليه وسلم د بنی اسلم يوې قبيلي

مِنْ أَسْلَمَ يَتَنَاضَلُونَ بِالسُّوقِ

ته راغلو او هغه خلکو هغه وخت په بازار کې خپلو کې د تیر اندازئ (مشق) کولو. نبي کريم صلى الله عليه وسلم

فَقَالَ: ارْمُوا بَنِي إِسْمَاعِيلَ

چې هغوی په دې حالت کې وليدل نو ډېر خوشحاله شو او ويې فرمايل چې ای اولاد اسماعيل (يعنې ای عربو) تیر اندازي کوئ ځکه

فَإِنَّ أَبَاكُمْ كَانَ رَامِيًا وَأَنَا مَعَ بَنِي

ستاسو پلار (حضرت اسماعيل عليه السلام تیر اندازؤ او زه (هم) د فلانئ قبيلي سره یم (يعنې هغه وخت چې د بنی اسلم کومو

فُلَانٍ لِأَحَدِ الْفَرِيقَيْنِ

دوه ډلو خپل مينځ کې د تیر اندازئ مشق کولو. نبي کريم صلى الله عليه وسلم هغوی کې د يو نوم واخستلو او ويې فرمايل چې زه

فَأَمْسَكُوا بِأَيْدِيهِمْ فَقَالَ:

د دې ډلي له اړخه يم) خو بلې ډلې لاس ودرول (يعنې چې نبي عليه السلام د يوې ډلې اړخ ته شو نو مقابلې ډلې د تیر ويشتلو

مَا لَكُمْ؟ قَالُوا:

نه لاس رانښکلو) نبي عليه السلام وفرمايل چې "په تاسو څه وشو؟ يعنې تاسو تیر اندازي ولې بنده کړه؟ هغوی وويل

وَكَيْفَ نَرْمِي وَأَنْتَ مَعَ بَنِي فُلَانٍ؟

چې مونږ په داسې صورت کې څنګه تیر اندازي کولی شو چې ته د فلانئ (ډلې) سره يې (يعنې مونږ

قَالَ: ارْمُوا وَأَنَا

دا نه خوښوؤ چې ته مونږ پرېږدې او د بلې ډلې سره شې. نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل "(بنا) تاسو

مَعَكُمْ كلكُمْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

تیر اندازي کوئ زه د ټولو سره یم".

[1] رقم الحديث ۳۸۶۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۷/۶ رقم الحديث ۳۵۰۷

﴿۵﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ يَتَتَرَّسُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتُرْسٍ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ابو طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (په ميدان جنګ کې) د يو ډال په ذريعه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ
وَاحِدٍ وَكَانَ أَبُو طَلْحَةَ حَسَنَ الرَّمْيِ
بچ کولو ابو طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يو بهترين تيرانداز ؤو، نو (په دښمنانو باندې يې ډېر په ښه انداز سره تيراندازي هم کوله او
فَكَانَ إِذَا رَمَى تَشَرَّفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حفاظت هم) کله به چې هغې تير ويشتلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به را اوچت شو
فَيَنْظُرُ إِلَى مَوْضِعِ نبله. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
او کتل به يې چې تير کوم ځای کې ولوېدلو او په چا ولوېدلو".

توضيح: **بترس**: يعني د ډال په ذريعه يې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حفاظت کولو. دوه ډالونه نه ؤو: دا د ډېر نژوالې اړخ ته اشاره ده چې ډېر نزدې ؤو. **تشرف**: د سر پورته کولو باندې کتلو ته وايي.

د جهادي آسونو فضيلت

﴿۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (الْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيلِ) (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "د آسونو په تندو کې برکت دی".
﴿۷﴾ وَعَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْوِي نَاصِيَةَ فَرَسٍ
او حضرت جرير ابن عبد الله بجلي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د آسونو د تندو ويختان
بأُصبعِه ويقولُ: "الْخَيْلُ
په خپلو ګوتو باندې اړول او فرمايل به يې چې آسونه چې په تندو کې يې د قيامت لپاره په کې خير او نيکۍ دي.
مَعْقُودٌ بِنَوَاصِيهَا الْخَيْرُ
(ځکه د آسونو په ذريعه د جهاد د کولو سعادت حاصلېږي چې د دنيا او آخرت خير په کې دی، لکه يو موقع

([1]) رقم الحديث ۳۸۶۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۹۳/۶ رقم الحديث ۲۹۰۹ وأحمد في المسند ۳۶۸/۳

([2]) رقم الحديث ۳۸۶۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۴/۶ رقم الحديث ۲۸۵۱ ومسلم في ۱۴۹۴/۳ رقم الحديث (۱۰۰-۱۸۷۴)

إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ: الأَجْرُ والغَنِيمةُ". رَوَاهُ مُسلم[1]
باندې وفرمايلی شو چې جهاد کې باندې د آخرت ثواب ملاوېږي او د دینا مالِ غنيمت حاصلېږي).

توضيح **يلوی**: د اړولو په معنی کې دی. **معقود**: د عقد نه د تړلو په معنی کې دی.

نواصي: دا د ناصية جمع ده. د تندې ويختانو ته وايې، خو مراد ترېنه د اَسونو ذات دی. د اَسونو په تندو کې خير او برکت تر قيامت پورې ځکه تړلی شوی دی چې جهاد به تر قيامت پورې جاري وي. او د جهاد لويه ذريعه اَس دی، نو اَسونو کې جهاد دی او جهاد کې تر قيامت پورې د دين او دنيا خير دی. لهذا اَسونو کې دا خير دی.

د جهادې اَسونو وښه، اوبه، متيازې او ځوټې به هم په نيک اعمالو کې وي

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ
او حضرت ابوهريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "كوم كس چې به الله تعالى باندې
احْتَبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللهِ إِيمَانًا وتَصْدِيقاً بِوَعْدِهِ
د ايمان راوړلو او د هغې وعده رښتيا ګڼلو په وجه د خدای په لاره کې (د كار اخستلو لپاره خپل كور) كې
فَإِنَّ شِبَعَه ورِيَّه ورَوْثَه
اَس وتړلو نو د هغې اَسپې سيری او سيرابی (يعني څه چې هغې دنيا كې خوړلې او څښلې دي هغه) او د هغې
وبَوْلَه فِي مِيزَانه يَوْم الْقِيَامَة. رَوَاهُ البُخَارِيّ[2]
خاشنه او د هغې متيازې به د قيامت په ورځ د هغه كس د اعمالو په تله كې تللی كېږي".

توضيح: **شبعه**: د خوړول شيان.

ريّه: د څښلو شيان. څنګه چې د جهادې اَسونو په ساتلو كې دومره ثواب دی. دغه شان نن سبا د جهاد لپاره هم اسلحه ساتلو باندې به ثواب ملاوېږي او چې د اَس دا شان دی نو دې باندې د سپورېدونكې مجاهد به څه شان وي؟

([1]) رقم الحديث ۳۸۶۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۹۳/۳ رقم الحديث (۹۷-۱۸۷۲) والنسائي في السنن ۲۲۱/۶ رقم ۳۵۷۲

([2]) رقم الحديث ۳۸۶۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۷/۶ رقم الحديث ۲۸۵۳ والنسائي فئي ۲۲۵/۶ رقم الحديث ۳۵۸۲

شکال اس ناخوښه اس دی

﴿۹﴾ وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم يكرَهُ الشَّكَالَ فِي الْخَيْلِ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به په اَسونو كې شكال نه خوښولو.
وَالشِّكَالُ: أَنْ يَكُونَ الْفَرَسُ فِي رِجلِهِ الْيُمْنَى بَيَاضٌ وَفِي يَدِهِ الْيُسْرَى أَوْ فِي يدِهِ الْيُمنى
او شكال دا دى چې د اَس په ښې پښه او چپه پښه باندې سپين والى يا ښې لاس او چپ پښه باندې
ورِجلِه اليُسرى. رَوَاهُ مُسلم[1]
سپين والى وي". (روايت كړې دې مسلم)

توضيح: الشكال: راوي په حديث كې د شكال اَس پوره تعارف كړى دى، خو عام اهل لغت د دې سره اتفاق نه كوي. صاحب قاموس وغيره په قاموس وغيره كې ليكلې دي چې شكال اَس هغه وې چې درې پښې يې سپينې وي او يوه پښه يې د نور بدن پشان وې يا د هغې عكس وګڼلى شي چې يوه پښه يې سپينه وي او نورې درې پښې يې د بدن د رنګ پشان وي.

په اَسونو كې مسابقه د جهادي روزنې برخه ده

﴿۱۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سابَقَ بينَ الخيلِ
او حضرت عبدالله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې (يو ورځ) د هغه دوه اَسونو مينځ كې مسابقت (اس زغلولو
الَّتِي أُضمِرَتْ مِنَ الحَفيَاءِ وَأَمَدُهَا ثَنِيَّةُ الْوَدَاعِ
باندې چې كوم اضمار كړى شوې ؤ او دا د مسابقت حفياء نه شروع شوه او په ثنية الوداع باندې ختمه شوه
وَبَيْنَهُمَا سِتَّةُ أَمْيَالٍ وَسَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تَضْمُرْ
او د دې مقاماتو مينځ كې دوه ميله فاصله وه او د كومو اَسونو كې اضمار نه ؤ شوى د هغوى په
مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ
مينځ كې د ثنية الوداع نه تر د مسجد بنى زريق پورې مقابله وكړى شوه او د دې دواړو مقاماتو په

([1]) رقم الحديث ۳۸۶۹ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۹۳/۳ رقم الحديث (۱۰۲-۱۸۷۵) وابوداود في السنن ۴۸/۳ رقم الحديث ۲۵۴۷

بني	زُرَيْق	وَبَينهمَا	ميل	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[۱]
مينځ كې (يعني د ثينية الوداع او د مسجد زريق) په مينځ كې يو ميل فاصله وه".				

توضيح: سابق: د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه كې د وه قسمه آسونو په مقابله كې برخه اخستې ده. يو قسم تربيت كړى شوي اسونه ؤو. د هغوى مقابله شپږ ميله فاصله پورې د منډې وهلو پورې وه. دويم هغه قسمه آسونه ؤو چې روزلى شوې نه ؤو. د هغوى د مسابقت فاصله درې ميله پورې وه. نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله هم تربيت (ټريننګ) كړى دى او نورو له يې هم وركړى دى. د آسونو منډه كې يې هم برخه اخستې ده او نور خلك يې هم اماده كړي دي، لكه په حديث نمبر ۱۱ كې راروان دي.

اضمرت: آسونو له د سدهاني په غرض باندې منډه وركول كېږي. دې عمل ته تضمير وايي. د دې طريقه دا وې چې اول آس ته ښه خوراك څښناك وركړي او موړ كړى شي. بيا تر څلويښتو (۴۰) ورځو پورې هغې ته په نهره باندې سحر وختي وختې منډه وركول كېږي. او ډېر كم خوراك وركول كېږي. تر دې چې په مزه مزه په څلويښتو ورځو كې د هغې خېټه د ملا سره ولږېږي. دا تضمير شوى آس وي. چې د هوا په شان منډه وهي. (مرقات : ۴۲۹/۷)

يو بانډه چې مقابله كې مخكې ؤوتلو

﴿۱۱﴾ وَعَن أَنسٍ قَالَ: كَانَتْ نَاقَةٌ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُسَمَّى الْعَضْبَاءَ
او حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره يوه اوښه وه. چې نوم يې عضباء ؤو. او
وَكَانَتْ لَا تُسْبَقُ فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ
كله به هم شاته نه پاتې كېده (يعني د مقابل اوښ نه به دا به مخې وتله) خو (يو ورځ) يو بانډه چې خپل اوښ باندې راغلو
عَلَى قَعُودٍ لَهُ فَسَبَقَهَا فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ
او هغې چې د عضباء سره خپل اوښ په منډه كړو نو د هغې اوښ مخكې شو دا خبره په مسلمانانو باندې ډېره سخته
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ حَقًّا عَلَى اللهِ
تېره شوه. نبي كريم ﷺ وفرمايل چې "د الله تعالى دا يوه ثابته شوې فيصله ده چې دنيا كې هر يو

(۱) ورقم الحديث ۳۸۷۰ أخرجه البخاري في الصحيح ۷۱/۶ رقم الحديث ۲۸۶۸ ومسلم في ۱۴۹۱/۳ رقم الحديث (۹۵-۱۸۷۰)

أَنْ لَا يَرْتَفِعَ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وضَعه . رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
شی اوچت شي، نو الله تعالی هغه راغوزار کړي". (بخاری)

توضيح: **العضباء**: د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يوې اوښې نوم عضباء ؤو. أصل کې چې د كومې اوښې چې غوږ پيدائشي توګه باندې نه وي يا غوڅ وي نو هغې ته عضباء وايي. دلته د اوښې غوږونه ؤو خو واړه ؤو، ځکه ورله د عضباء نوم ورکړی شوی ؤو.

لاتسبق: يعنې هيڅ يو اوښ د دې نه مخکې نه شې تلی او دا شته نه شې پريښودلی. د مجهول صيغه ده. عضباء به په عامه توګه د مقابلې لپاره تيارېدلو. هغې د ټولو اوښانو د مخکې کېدلو ريکاړ جوړ کړی ؤو. (مرقات: ۳۴۰/۷)

اعرابي: بانډه چې ته وايي. **قعود**: د دوه کالو نه تر د شپږو کالو پورې اوښې ته قعود وايي. د شپږ کالو نه وروسته اوښې ته جمل وايي. ګويا کې قعود هغه ځوان اوښ وي اوس اوس د سورلی لپاره تيار کړی شوې وي. (مرقات ۴۳۰/۷)

فاشتد ذلك: يعنې صحابه کرامو باندې د بانډه چې ذ اوښ مخکې کېدل او د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اوښې ريکاړ ماتلو بد ولږېدل، ځکه د عربو معاشره کې شاته کېدنه د شرم سبب ؤو.
دې باندې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابه کرامو ته اطمينان ورکړو چې د نيا په معاملاتو کې چې هر يو کس مخکې شي او هغه مشهور شي نو يو وخت الله هغه شاته کړي. چې د دنيا فخر ختم شي. لهذا دې اوښې سره هم الله تعالی همدغه معامله وکړه. د پريشانه کېدلو هيڅ ضرورت نشته دی. (مرقات ۴۳۰/۷)

الفصل الثاني

د يو تير په ذريعه درې کسه جنت ته ځي

﴿۱۲﴾ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ اللهَ تَعَالَى
او حضرت عقبه ابن عامر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې "الله تعالی
يُدْخِلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ الْجَنَّةَ: صَانِعَهُ
(کافرانو باندې د ويشتل شوې) يو تير په بدل کې درې کسان جنت ته داخلوې. وی خو د دې تير جوړونکی

[1]) رقم الحديث ۳۸۷۱ أخرجه البخاري في الصحيح ۷۳/۶ رقم الحديث ۲۸۷۲ وأبوداود في السنن ۱۵۱/۵ رقم الحديث ۴۸۰۲

يَحْتَسِبُ	فِي	صَنْعَتِهِ	الْخَيْرَ

کله چې هغه د خپل روزګار نه د ثواب امید هم وساتي (یعنې کله چې هغه تیر جوړوي نو د خپل روزګار سره دا نیت هم وکړي

وَالرَّامِيَ	بِهِ	وَمُنَبِّلَهُ

چې زه دا تیر جهاد د پکار راتللو لپاره جوړوم) دویم جهاد کې تیر ویشتونکې ته او دریم تیر ورکونکې ته (یعنې هغه کس

فَارْمُوا	وَارْكَبُوا	وَأَنْ

چې د تیر ویشتونکې په لاس کې تیر ورکړو هغه که اول ورکړي او د د نشانې د پاسه یې ورکړي) لهذا تاسو

تَرْمُوا	أَحَبُّ	إِلَيَّ	مِنْ	أَنْ	تَرْكَبُوا	كُلُّ شَيْءٍ

تیراندازي کوئ او آسونو باندې سورلي کوئ او ستاسو تیراندازي ماته د سورلۍ کولو نه ډیره خوښه ده. او یاد

يَلْهُو	بِهِ	الرَّجُلُ	بَاطِلٌ

وساتئ! انسان چې کوم شی په لهو و لعب کې (یعنې صرف په لوبو او تفریح) کې اختیار کړي هغه باطل او ناروا

إِلَّا رَمْيَهُ	بِقَوْسِهِ	وَتَأْدِيبَهُ	فَرَسَهُ	وَمُلَاعَبَتَهُ	امْرَأَتَهُ

دی، خو د خپل کمان نه تیراندازي کول، خپل آس ساتل او د خپلې ښځې سره سیر او تفریح کول دا

فَإِنَّهُنَّ مِنَ الْحَقِّ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَزَادَ أَبُو دَاوُد والدارمي:

ټول شیان حق دي. ترمذی ابن ماجه) ابوداؤد او دارمي دا (خپل روایت کې) دا الفاظ هم نقل کړي دي "

وَمَنْ	تَرَكَ	الرَّمْيَ	بَعْدَ	مَا	عَلِمَهُ	رَغْبَةً	عَنْهُ

او کوم کس چې د تیراندازۍ د زده کولو نه وروسته دا د بې نیازۍ او بېزارۍ سره پرېږدي، نو هغه تیراندازي

فَإِنَّهُ	نِعْمَةٌ	تَرَكَهَا.	أَوْ	قَالَ:	كفرها[1]

یو نعمت دی چې کوم هغې پرېښودلی دی. یا یې دا وفرمایل چې د هغې د دې نعمت ناشکري وکړه.

توضیح: **ثلاثة نفر**: یعنې په جهاد کې د استعمالېدونکې یو تیر په ذریعه د ښه نیت په وجه درې کسان جنت ته داخل شي. یو هغه جوړونکی چې د جهاد په نیت تیر یا توپک وغیره خپلې کارخانه

---

(1) رقم الحديث ٣٨٧٢ اخرجه ابوداود في السنن ٢٨/٣ رقم الحديث ٢٥١٣ والترمذي في ١٤٩/٤ رقم الحديث ١٦٣٧

کې جوړوې. دویم ویشتونکی مجاهد او دریم "**منبل**" مجاهد سره مورچه کې ولاړ کس چې تیرویشتونکې مجاهد ته په لاس کې تیر ورکوي هغې ته **منبل** وایي. (مرقات : ۴۳۱/۷)

نبال: تیراندازئ ته وایي او نبل تیر ته وایي.

وارموا وارکبوا: د دې جملې یو اسان مفهوم دای دی چې تیراندازئ هم زده کړئ او اَس سوارې هم زده کړئ. دواړه کارونه د جهادې روزنې برخه ده. دویم مفهوم دا دی چې تیراندازې هم کوئ او اَسونو باندې د سپورېدلو حالت کې نیزه بازې هم کوئ. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې زماد نیزه بازئ نه تیر اندازې ډېره خوښه ده، ځکه تیراندازئ کې په ځان اعتماد زیات دی او خالص د ځمکې په جنګ باندې مبنې دی. چې د جنګ نتیجه ترینه تر لاسه کېږي. خلاصه دا چې د هر قسمه مشق ښه دی خو د تیر اندازئ مشق د نورو مشقونو نه زماډېر خوښ دی، نو په حدیثونو کې د تیرونو چلول مقدم کړی شوی دی. بهرحال مشق زده کول او بیا یې هېرول ګناه ده. (مرقات ۴۳۱/۷)

کفرها: یعنې د یو نعمت ناقدرې او ناشکرې ده. (مرقات ۴۳۲/۷)

په میدان جهاد کې د تیر ویشتلو ثواب

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أَبِي نَجِيحٍ السُّلَمِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:							
او حضرت ابو نجیح سلمی فرمایي چې ما د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلې دې چې "کوم							
مَنْ	بَلَغَ	بِسَهْمٍ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ	فَهُوَ	لَهُ دَرَجَةٌ فِي الْجَنَّةِ
کس د الله په لاره کې (یعنې جهاد) کې یو تیر (نښنانه باندې) ؤولې (یعنې تیرېې ویشتلو او کافرېې پرې مړ کړ)							
وَمَنْ	رَمَى	بِسَهْمٍ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ		
نو د هغې لپاره جنت کې یوه لویه درجه ده او کوم کس چې د الله په لاره کې (یعنې جهاد) کې تیر ویشتلو (هغې باندې							
فَهُوَ	لَهُ	عِدْلُ	مُحَرَّرٍ	وَمَنْ	شَابَ	شَيْبَةً	
کافر که ولږېدلو یا نا) نو د هغې لپاره د یو برده (غلام یا د وینځې د ازادولو برابر دی او کوم کس چې د اسلام (په حالت							
فِي	الْإِسْلَامِ	كَانَتْ	لَهُ				
کې) بوډا شو (یعنې الله د اسلام په حالت باندې وساتلو تر دې چې هغه بوډه شو او مړ شو) نو هغه بوډه والی							
نُورًا	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ.	رَوَاهُ	الْبَيْهَقِيُّ	فِي	شُعَبِ الْإِيمَانِ.	وَرَوَى أَبُو دَاوُدَ
به د قیامت په ورځ رڼا وي". (دا روایت بهیقی رحمه الله په شعب الایمان کې نقل کړی دی) ابو داؤد د (روایت صرف)							

الْفَصْلَ	الْأَوَّلَ	وَالنَّسَائِيُّ	الْأَوَّلَ	وَالثَّانِيَ
اولنی جز یعنې نسائی اولنی او دویم جز (چې په کوم کې د تیراندازئ فضیلت بیان کړی شوی دی) نقل کړی دی.				
وَالتِّرْمِذِيُّ	الثَّانِيَ	وَالثَّالِثَ	وَفِي	رِوَايَتِهِمَا:
او ترمذی دویم او دریم جز نقل کړی دی. دغه شان د بیهقی او د ترمذی په روایت کې "فی الاسلام" یعنې "د اسلام په حالت				
مَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي سَبِيلِ اللهِ بَدَلَ فِي الْإِسْلَامِ[1]				
کې" "په ځای د في سبيل الله "یعنې د الله په لاره کې" دی.				

توضیح **بلغ**: یعنې یو تیر نښانې ته ورسیدلو چې په کافر باندې ولږېدلو.

ومن رمی: یعنې د کافران اړخ ته یې تیر ویشتلو. هغه که پرې ولږېدلو یا نا.

عدل: برابر او د مساوی په معنی کې دی. **محرر**: یعنې غلام یا د وینځې د ازادولو برابر دی.

الفصل الاول: د دې حدیث درې برخې دي. دغه برخو ته فصل اول او ثانی او ثالث ویل شوی دی.

من بلغ نه د **ومن رمی** پورې یوه برخه ده. دې ته فصل اول ویلی شوی دی. ابوداؤد دغه هومره نقل کړی دی. د **ومن رمی** نه و من شاب پورې دویمه برخه ده. امام نسائی اولنۍ او دویمه برخه نقل کړې ده. او ترمذی دویمه او دریمه برخه نقل کړې ده. دریمه برخه د **ومن شاب** نه آخر پورې ده. د فصل اول نه مراد برخه او جزء دی.

وفی روایتهما: په ظاهر د تثنیه دا ضمیر نسائی او د ترمذی اړخ ته تلل پکار دی، ځکه دواړه نزدې نژدې دي، خو داسې نه ده، ځکه نسائی دریم جزء نه دی نقل کړی. لهذا د تثنیه دا ضمیر د بیهقی او ترمذی اړخ ته ځي، ځکه بیهقی پوره حدیث نقل کړی دی.

او س پوښتنه دا ده چې بیهقی د **شیبة فی الاسلام** لفظ استعمال کړی دی، لکه څنګه چې پاس حدیث کې دی، نو د بیهقی باره ویلی کېدی شي چې هغې د **فی سبیل الله** لفظ نه دی استعمال کړی. بیا دلته صاحب مشکوة څنګه ویلي دي چې "**وفی روایتهما فی سبیل الله الخ**"

د دې جواب دا دی چې د بیهقی نه دوه روایتونه نقل دي. یو کې د **فی الاسلام** لفظ نقل دی چې په ترمذی کې نشته دی. او دویم روایت کې د **فی سبیل الله** لفظ دی چې په ترمذی کې هم دی. او بیهقی کې هم دی. لهذا د و **فی روایتهما** جمله صحیح شوه. (مرقات: ۴۳۳/۷)

---

[1] رقم الحديث ۳۸۷۳ أخرجه ابوداود في السنن ۲۷۴/۴ رقم الحديث ۳۹۶۵ والترمذي في ۱۴۹/۴ رقم الحديث ۱۶۳۸.

جهادي روزنه کې شرط لګول جائز دی

﴿۱۴﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا سَبَقَ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل "د مسابقې د شرط مال اخستل
إِلَّا فِي نَصْلٍ أَوْ خُفٍّ أَوْ حَافِرٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
صرف درې شيانو (يعنې) تير ويشتلو، اوښ په منډه کولو او د اَسونو په منډه کې جائز دی".

توضيح: لاسبق: مخکې کېدلو کې شرط لګولو ته سبق او سباق ويلی شوی دی. يعنې مقابله کې د انعام شرط لګول د جهادې روزنې برخه کې جائز دی. د دې نه بغير ناجائز دی. ځکه دا جوارې ده. کوم شيان چې د جهاد په وسائلو او ذرايعو کې شامل دي. د هغې په مسابقت کې شرط لګول او مقابله کول او د شرط روپۍ اخستل اصل کې جهاد ته د ترغيب ورکولو د نظر په خاطر دی. او اعداد آله جهاد او د هغې په تشويق او ترغيب په حکم کې راځې، ځکه دا جائز ګڼلی شوي دي. جهاد عجيبه عبادت دی او د دې عجيبه نازکه احکامات دي. ډېر شيان نورو ځايونو کې ناجائز دي خو په جهاد کې جائز دي. (مرقات ۷/۴۳۳)

چا څه ښه ويلي دي:

تفرد بالاحكام في اهله الهوى ❁ فانت جميل الخلف مستحسن الكذب

نصل: "اى ذو نصل" نصل بهالې ته وايي چې په نيزه او تير کې وي.

او خف: اى ذو خف، اوښ ته وايي. (مرقات ۷/۴۳۴)

حافر: اى ذو حافر اَس ته وايي. حديث کې دا درې شيان خاص کړی شوې دي. چې تر ېنه معلومېږي چې د دې نه بغير بل هيڅ يو څيز کې شرط لګول او روپۍ اخستل جائز نه دی.

خو فقهاؤ د دې درې شيانو په حکم کې هغه شيانو هم شامل کړي دي. جو اعداد آله جهاد کې استعمالېږي. مثلاً خچر، خر او هاتې (فيل) دی يا پياده مقابله کول دي يا د ټوپک وغيره نښانه صحيح کول دي. چې دا ټول شيان د جهادې روزنې په غرض وي نو هغې کې هم د شرط لګولو روپۍ وصول کېدلی شي، ځکه علت مشترک دی. ما د فقهاؤ دا خبره نقل کړې ده. (كذا فى المرقات)

---

[1] رقم الحديث ۳۸۷۴ أخرجه ابوداود في السنن ۶۳/۳ رقم الحديث ۲۵۶۴ والترمذي في ۱۷۸/۴ رقم الحديث ۱۷۰۰

په مسابقه کې د محلل د شریکیدو حکم

﴿۱۵﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَدْخَلَ فَرَسًا
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل "چې کوم کس د دوه آسونو په
بَيْنَ فَرَسَيْنِ فَإِنْ كَانَ يُؤْمَنُ
مينځ خپل آس شامل کړي نو هغه آس داسې دی چې (د تيزيدلو په وجه) د هغې باره کې دا يقين دی چې هغه به (د دې دواړو
أَنْ يَسْبِقَ فَلَا خَيْرَ فِيهِ وَإِنْ كَانَ لَا يُؤْمَنُ أَنْ يَسْبِقَ
آسونو نه) مخکې ځي، نو دې کې خير نشته دی. او که دا يقين نه وي چې هغه به مخکې لاړ شي،
فَلَا بَأْسَ بِهِ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ: قَالَ:
نو بيا څه باک نه کوي". او د ابوداؤد روايت کې دا الفاظ دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل
مَنْ أَدْخَلَ فَرَسًا بَيْنَ فَرَسَيْنِ يَعْنِي وَهُوَ لَا يَأْمَنُ
چې که يو کس د دوه آسونو مينځ کې خپل آس شامل کړو چې د هغې باره کې دا يقين نه دی چې
أَنْ يَسْبِقَ فَلَيْسَ بِقِمَارٍ وَمَنْ أَدْخَلَ فَرَسًا بَيْنَ فَرَسَيْنِ
هغه به مخکې شي نو دا جوارۍ نه ده او که چرې يو کس د دوه آسونو مينځ خپل (داسې) آس شامل کړي
وَقَدْ أَمِنَ أَنْ يَسْبِقَ فَهُوَ قِمَارٌ[1]
چې د هغې باره کې دا يقين دی چې دا به مخکې لاړ شي نو دا جوارۍ ده.

توضیح: ادخل فرسا بين فرسي: دا سې معلومېږي چې دا په جهادې روزنه کې نه دی بلکې د عامه آسونو د منډې مقابله ده، ځکه د دې د جواز لپاره يو خاص صورت ويلې شوی دی. حال دا چې جهادې معامله کې هيڅ صورت ناجائز نه دی، لکه څنګه چې مخکې تېر شوې دي. ما د دې حديث نه همدغه ګڼلې ده. والله اعلم. بهرحال د حديث پس منظر او د جائز او ناجائز صورتونو نقشه داسې ده چې مثلاً د دوه کسانو د آسونو مقابله ده. که يوې کمپنۍ يا حاکم په دې کې د مخکې کيدونکې لپاره د انعام په توګه شرط اېښې دی، نو دا جائز دي. دغه شان د دواړو آسونو مالکانو کې يو خپل ملګرې ته وويل چې که چرې ته مخکې ؤوتلې نو دوه مره روپۍ به درکوم او که زه مخکې ؤوتلم نو څه

[1] رقم الحديث ٣٨٧٥ أخرجه البغوي في شرح السنة ٣٩٦/١٠ رقم الحديث ٢٦٥٤ وابوداود في السنن ٦٦/٣ رقم الحديث ٢٥٧٩

په هم نه اخلم. دا صورت هم جائز دی. او که دواړو شرط کیښودلو نو دا معامله د جوارئ ده. چې ناجائزه ده، خو که په شرط کې محلل راغلو نو د بیا به د طرفینو معامله جائزه وي. محلل هغه دریم کس ته وایي چې خپل اَس د شرط لګونکو سره شامل کړي او وایي چې که زه د دواړو نه مخکې شوم نو ستاسو دواړو نه به دومره روپۍ اخلم. او که زه شاته پاتې شوم نو زه تاسو ته هیڅ نه درکوم. مانه به هیڅ نه اخلئ. اوس د دې محلل په داخلیدلو سره د اَسو د منډو اولنی شرط تړونکې دواړه کسانو لپاره شرط حلال شو. په دې وجه دې ته محلل وایي. اوس که محلل ونه وتلو او په دې دواړو کې یو کس مخکې ؤوتلو نو هغه به د خپل ملګري نه مقرر شوی شرط اخلي او که دواړه یو ځای ورسېدل نو هی یو ته به روپۍ نه ملاوېږي، خو د محلل لپاره په دې حدیث کې یو شرط لګولی شوی دی. هغه دا دی چې که چرې د هغې د اَس د دې دواړو د اَسونو نه د مخکې کېدل یقنینط نه وي بلکې احتمال وي چې مخکې شي یا وروسته پاتې شي. که ټولو ته په یقینې توګه معلومه وي چې د محلل اَس به مخکې کېږي نو بیا دا کس محلل نه شي کېدلی. بلکې ټوله معامله به ناجائز شي. (مرقات ۴۳۵/۷)

په اَسونو کې جلب او جنب منع دی

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا جَلَبَ وَلَا جَنَبَ.
او حضرت عمران ابن حصین رضي الله عنه فرمایي چې "نه جلب (جائز) دی او نه جَنب او (یو راوي
زَادَ يَحْيَى فِي حَدِيثِهِ: فِي الرِّهَانِ.
یحیی په خپل روایت کې د لفظ "في الرهان" هم نقل کړی دی یعنې د هغې په روایت کې دا دي چې رهان یعنې د اسونو په شرط
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَرَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.
او مسابقت کې نه جلب جائز دی او نه جنب. دا روایت ابو داؤد نقل کړی دی. د غه شان ترمذی هم دا روایت
مَعَ زِيَادَةٍ فِي بَابِ الْغَضَبِ[1]
څه زیات الفاظو او معانې سره په باب الغضب کې نقل کړی دی".

توضیح: **جلب او جنب**: د دې دا اصطلاح په کتاب الزکوٰة کې هم استعمال شوې ده. او کتاب الجهاد کې هم استعمال شوې ده. او په کتاب البیوع کې صرف د یو لفظ جلب استعمال شوی دی. کتاب الزکوة

([1]) رقم الحديث ۳۸۷۶ أخرجه ابوداود في السنن ۶۷/۳ رقم الحديث ۲۵۸۱ والترمذي في ۴۳۰/۳ رقم الحديث ۱۱۲۳

او بیوع کې د دې تفصیل تېر شوی دی. هلته یې کتل پکار دي. دلته اصطلاحي مفهوم دا دی چې د اَس د منډې مقابله کې یو کس خپل اَس شاته یو بل سپور شوی پرېږدې. خپله په اَس باندې سپور دی، خو د مقابل کونکې کس اَس د شاته نه تنګوي. او ازونه ورکوي او په تیزه کوي. دا ناجائز دي، لکه د خر په منډه کولو لپاره په هغې باندې سپور شوی کس لوټا وغیره شړنګئ. یا د اوښانو په مقابله کې ظالمان عربان معصومه ماشومان سپور کړي. ماشوم د وېرې له وجې ژاړي، نو اوښ وېرېږي او په تیزه منډه وهي. الله تعالیٰ به داسې ظالمانو ته سزه ورکړي. (مرقات ۴۴۵/۷)

ولا جنب: جنت دا دی چې د مقابله کونکې سره سره یې یو فارغ اَس ایښی دی. د دې لپاره چې کله یې سورلۍ ستړې شي نو د هغې لګئ تازه کړي او بېرته پې سپور شي. کوم یې چې غاړې ته دی. دا هم ناجائز دی. (مرقات ۴۴۵/۷)

في الرهان: اَسونو د منډو مقابله او شرط لګولو ته رهان وايي.

د ښائسته اَسپې علامت

﴿۱۷﴾ وَعَن أَبِي قَتَادَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خَيْرُ الْخَيْلِ				
او حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل. بهترين اَس				
الْأَدْهَمُ	الْأَقْرَحُ	الْأَرْثَمُ	ثُمَّ	الْأَقْرَحُ
تور اَس دی. چې په تندي باندې يې لږ سپين وي او د پوزې اړخ ته يې سپين والی وي. بيا هغه اَس بهتر دی				
الْمُحَجَّلُ	طُلُقُ	الْيَمِينِ	فَإِنْ	لَمْ يَكُنْ
چې په تندې باندې يې لږ سپين والی وي او پښې يې سپينې وي خو ښي پښه يې سپينه نه وي. او				
أَدْهَمَ فَكُمَيْتٌ عَلَى هَذِهِ الشِّيَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالدَّارِمِيُّ[1]				
که اَس تور نه وي نو بيا د غه قسمه کميت (هم بهتره اَس دی)				

توضيح: الادهم: ډېر زيات تور اَس ته ادهم وايي. د دې تور اَس شپږ صفات هم په دې حديث کې ذکر دي. اول صفت د اقرح دی. يعنې چې په تندي يې سپين داغ وي چې د غرّه نه کم وي. (مرقات ۴۳۴/۷)

الارثم: دا دويم صفت دی يعنې د پاسنۍ شونډې برخه يې د پوزې اړخ ته سپين وي. (مرقات ۴۳۶/۷)

ثم الاقرح المحجل: يعنې که د ادهم پاسنې صفات په ادهم کې نه وي نو په ادهم کې دويم نمبر باندې

---

[1] رقم الحديث ۳۸۷۷ أخرجه الترمذي في السنن ۱۷۶/۲ رقم الحديث ۱۶۹۶ وابن ماجه في ۹۳۳/۲ رقم الحديث ۲۷۸۹

هغه آس دی چې د ټولو نه ښه دی. په تندي باندې یې د سپین داغ سره د هغې پښې هم تر یوه حد پورې سپینې وي. اګر که ټول سپین وي یا که دوه سپین وي یا درې سپینې وي. (مرقات ۷/۴۳۶)

طلق الیمین: یعني که په پښو کې څه سپین والی وي، نو په دې کې شرط دا دی چې صرف یې ښي پښه سپینه نه وي بلکې دا پښه ازاده وي. (مرقات ۷/۴۳۶)

فکمیت: یعني که تور آس نه وي نو د هغې نه وروسته د کمیت آس ښه دی. کمیت هغه آس دی چې د غړئ او لکئ مینځ کې ویختان یې تور وي او باقې آس سور وي. (مرقات ۷/۴۳۷، ۴۳۶)

علی هذه الشیة: شیة د شیات جمع ده. دا هغه داغ ته وایي چې د بدن د عام رنګ خلاف وي. شاعر ساحر ادهم او شیة په یو شعر کې داسې راجمع کړې دي.

افاعیل الوریٰ من قبل دهم ۞ و فعلک في فعالهم شیات

د دې جملې مطلب دا دی چې که تور آس نه وي نو بیا کمیت هم ښه آس دی، خو د ادهم په صفت باندې وي. چې **اقرح وأرثم و محجل** هو. (مرقات ۷/۴۳۷)

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَبِي وَهْبٍ الْجُشَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَلَيْكُمْ بِكُلِّ
او حضرت ابو وهب جشمي وایي چې نبي کریم ﷺ و فرمایل ستاسو لپاره سپین تندي والا
كُمَيْتٍ أَغَرَّ مُحَجَّلٍ أَوْ أَشْقَرَ أَغَرَّ مُحَجَّلٍ
او د سپین لاس پښو والا کمیت آس ضروري دی. بیا اشقر آس پکار دی. چې تندی یې هم سپین وي
أَوْ أَدْهَمَ أَغَرَّ مُحَجَّلٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[1]
او لاس او پښې یې هم سپینې وي یا تور آس وي چې د سپین تندي والا وي او د سپین لاس او پښو والا وي.

په سرو آسونو کې برکت وي

﴿۱۹﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُمْنُ الْخَيْلِ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ و فرمایل آسونو کې برکت په سرو
فِي الشُّقْرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[2]
آسونو کې وي. (ترمذی، ابوداؤد)

([1]) رقم الحديث ۳۸۷۸ أخرجه أبوداود في السنن ۳/۴۷ رقم الحديث ۲۵۴۳ والنسائي في ۶/۲۱۸ رقم الحديث ۳۵۶۵.

([2]) رقم الحديث ۳۸۷۹ أخرجه أبوداود في السنن ۳/۴۸ رقم الحديث ۲۵۴۵ والترمذي في ۴/۱۷۶ رقم الحديث ۱۶۹۵.

توضیح: اغر: د غرة نه دی. د تندي سپین داغ ته وايي. (مرقات ۴۳۷/۷)

اشقر: سور رنګې آس ته وايي. چې ټول سور وي خو د هغې لکۍ یا د غړۍ ویختان سپین وي. هم دومره فرق دی او شقر سور رنګ ته وايي.

د آسونو په تندي، په څټ ولاړ ویختان او د لکۍ ویختان مه غوڅوئ

﴿۲۰﴾ وَعَن عُتبَةَ بن عبدٍ السُّلميّ أنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت عتبه ابن سلمی رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې هغې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ نه دا اوریدلي دي چې
لَا تَقُصُّوا نَوَاصِيَ الْخَيْلِ وَلَا مَعَارِفَهَا وَلَا أَذْنَابَهَا
"د آسونو د تندي ویختان د هغې د غړۍ او د لکۍ ویختان مه غوڅوئ ځکه د هغې لکۍ د هغې مورچهل دی
فَإِنَّ أَذْنَابَهَا مَذَابُّهَا وَمَعَارِفَهَا دِفَاءُهَا
(چې هغه دا خوځئ نو مچانو او ماشي الوځوي) او د هغې غړۍ هغوی ته د ګرمۍ د رسولو شيان دي.
وَنَوَاصِيهَا مَعْقُودٌ فِيهَا الْخَيْرُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
شوی دی. او د دوی د تندي په ویختانو کې خیر تړلی

توضیح: لاتقضوا: قص د غوڅولو په معنی کې دی. (مرقات ۴۳۷/۷)

نواصي: د ناصية جمع ده. د تندي ویښتو ته وايي. (مرقات ۴۳۷/۷)

معارف: د دې مفرد عرف دی یا معرفة دی. د آس په څټ چې کوم ویختان او چت ولاړ وي هغه مراد دي. چې ایال ورته وايي. (مرقات ۴۳۷/۷)

اذنابها: د دې مفرد ذنب دی. لکۍ ته وايي. مراد ترېنه د لکۍ ویختان دي. د حدیث نوره برخه کې د دې د ممانعت اړخ ته اشاره شوې ده. (مرقات ۴۳۸/۸)

مذابها: دا د ذب نه دی. د اخوا کولو په معنی کې دی. یعنې د لکۍ ویختانو باندې آس مچان وغیره پاسوي. دا د دې پکی دی. (مرقات ۴۳۸/۷)

معقود: یعنی د تندی ویښتو کې الله تعالی برکت ایخودلې دې. (مرقات ۴۳۸/۷)

---

[1] رقم الحديث ۳۸۸۰ اخرجه ابوداود في السنن ۴۸/۳ رقم الحديث ۲۵۴۲ واحمد في المسند ۱۸۴/۴

د جهادي اَسونو ساتنه وکړئ

﴿۲۱﴾ وَعَنْ أَبِي وَهْبٍ الْجُشَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اِرْتَبِطُوا الْخَيْلَ
او حضرت وهب جشمي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل اَسونه وتړئ. د هغې
وامسحُوا بنواصيها وأعجازِها أو قَالَ: كفالِها
په تندو او شاګانو باندې لاسونه راکاږئ. يا د (اعجازها په ځای) اکفالها و فرمايل او د دې دواړو الفاظو به د معنی
وَقَلِّدُوهَا وَلَا تُقَلِّدُوهَا الْأَوْتَارَ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[1]
ده، شا ترېنه مراد ده. او د دې په څټ کې رسۍ وتړئ خو د دې په څټ کې د کمان په مزي باندې يې مه تړئ.

توضيح: ارتبطوا: وې تړئ يعنې ښه ساتنه يې وکړئ. او ښه خوراک پرې وکړئ چې ښې تازه او چاغې وي. او د جهاد په وخت کې ښې کانامې وکړي. (مرقات ۴۳۸/۷)

اعجاز: د عجز جمع ده. (مرقات ۴۳۸/۷)

اکفال: د کفل جمع ده. د دواړو ترجمه وروستنۍ برخه ده. يعنې انس او محبت او صفائي او د خدمت په غرض د اَس په شا باندې او په وروستنۍ برخه باندې لاس راکاږئ. (مرقات ۴۳۸/۷)

وقلدوها: يعنې د اَس په غاړه کې قلاده اچوئ. چې د اسلام د دښمنانو سره د جنګ لپاره د دين د اوچت والي لپاره هر وخت تيار وي. (مرقات ۴۳۸/۷)

الاوتار: دا د وتر جمع ده. د کمان مزي او پړي (تسمه) ته وايي. مطلب دا دی چې دا تسمه د اَس په غاړه کې مه اچوئ. دې سره اَس ځوړند شي. يا د وتر نه مراد شرکيه مزی او تسمه ده. چې د عربو د ضرر د لرې کولو لپاره د ځناورو په غاړه کې تړلو او شرک عقيده به يې ترېنه ساتله. اسلام دا منع کړې ده. (مرقات ۴۳۸/۷)

د اهل بيتو درې خصوصيات

﴿۲۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدًا مَأْمُورًا
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو مامور بنده وُو. نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ ته
مَا اخْتَصَّنَا دُونَ النَّاسِ بِشَيْءٍ إِلَّا بِثَلَاثٍ:
(يعنې خپل اهل بيت د نورو خلکو نه جدا کړه او د درې خبرو نه بغير بل د هيڅ يوې خبرې په خصوصي

[1] رقم الحديث ۳۸۸۱ اخرجه أبوداود في السنن ۵۳/۳ رقم الحديث ۲۵۵۳ والنسائي في ۲۱۸/۶ رقم الحديث ۳۵۶۵.

الْوُضُوءَ	نُسْبِغَ	أَنْ	أَمَرَنَا
توګه حکم نه دی کړی. او هغه (درې خبرې چې په خاصه توګه یې اهل بیتو ته حکم کړی وُو) دا دي چې ۱: مونږ او دس			
وَأَنْ لَا نَأْكُلَ الصَّدَقَةَ وَأَنْ لَا نَنْزِيَ حمارا على فرس. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَالنَّسَائِيّ[1]			
پوره وکړو ۲: مونږ د صدقې مال و نه خورو ۳: مونږ آسپو باندې خرې و نه ښېجوُو.			

توضیح: عبداً مأموراً: یعنې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د الله تعالی د حکم پابند بنده وُو. کوم حکم چې د الله د اړخ نه به ملاوېدلو هغه به یې عوامو ته رسولو. داسې نه وه چې خپلوانو ته به یې خصوصي حکم کولو او نورو ته به یې نظر نه کولو. دغه شان په احکاماتو کې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به امتیاز او خصوصیت روا نه ساتلو. همدغه وجه ده چې حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا وضاحت کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به مونږ اهل بیتو ته هم د یو شي خاص حکم نه کولو، خو د درې شیانو یې مونږ ته په خاصه توګه حکم وکړو. اګر که امت هم په دې کې مونږ سره دوه شیانو کې شریک دی، خو په خاصه توګه مونږ ته حکم شوی دی. هغه درې وصیتونه پوره اودس کول، صدقه نه خوړل او خر په آسپې نه ښېجول دي. خر په آس باندې د ښېجولو په وجه د آسپې نسل خرابېږي. او د ډېر ښې شي په ځای بیکاره شی ترلاسه کېږي، ځکه خچر د آس نه ادنی دی. دې وصیت کې او د کامل او پوره اودس کولو وصیت کې نور امت هم شریک دی. البته صدقه نه خوړل صرف د اهل بیتو خصوصیاتو کې دی. دې حدیث باندې په اهل روافضو باندې ښکاره رد دی چې وایې حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خصوصي وصیتونه کړي وُو. روافض په اذان کې د دې اظهار د "**وصی رسول الله**" په الفاظ سره کوي. حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او اهل بیت بار بار د دې تردید کړی دی، خو روافض ډېر پلېد خلک دي. (مرقات ۴۳۸/۷)

آسپې ته خر پرېښودل منع دي

﴿۲۳﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أُهْدِيَتْ رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم
او د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې (یو موقع باندې) د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې

[1] رقم الحديث ۳۸۸۲ اخرجه ابوداود في السنن ۵۰۷/۱ رقم الحديث ۸۰۸ والترمذي في السنن ۱۷۸/۴ رقم الحديث ۱۷۰۱

فقال	فركبها	بغلةٌ
علِيٌّ:		

يو قچرد هديه په توګه پيش کړی شو، نو نبي کريم ﷺ هغې باندې سپور شو. حضرت علي رضي الله عنه عرض وکړو

لَوْ حَمَلْنَا الْحَمِيرَ عَلَى الْخَيْلِ فَكَانَتْ لَنَا مِثْلُ هَذِهِ؟

چې که چرې مونږ آسپو ته خر ورپرېږدو نو مونږ ته به (هم) داسې قچر ملاؤ شي؟ (دې اوربدلو سره)

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]

نبي عليه السلام وفرمايل چې دا کار هغه خلک کوي چې ناواقفه دي. (روايت کړې دې ابوداؤد او نسائی)

توضيح لايعلمون: يعنې خر په آسپې ته پرېښودل د نامعقوله خلکو کار دی. که دا عقل مند خلک وی آسپې باندې به يې آس پرېښودلی وی چې د ښه نسل والا آسونه پيدا شي. د خر د نسل نه بيکاره خچر پيدا کېږي. دا خلک د صحيح فيصلې نه لرې شوي دي او د صحيح لارې نه بې لارې شوې دي. او په دې مکروه کار کې مشغوله شوې دي.

د نبي کريم ﷺ توره

﴿۲۴﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَتْ قَبِيعَةُ سَيْفِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت انس رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ تورې قبضه (موټي) خولۍ د

مِنْ فِضَّةٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ والدارمي[2]

سپينو زرو وه. (روايت کړې دې ترمذی او ابوداؤد، نسائی او دارمی)

توضيح قبيعة سيف: د تورې خولۍ ته وايي. چه دلاسکی نه شاته وی. د تورې د ښائست لپاره لږ شان سره زر استعمالول جائز دي. سپين زر هم جائز دي خو چې ډېر نه وي. (مرقات ۴۴۰/۷)

﴿۲۵﴾ وَعَنْ هُودِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ جَدِّهِ مَزِيدَةَ قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت هود بن عبدالله ابن سعد د خپل نيکه چې نوم يې مزيد ؤ نقل کوي چې نبي کريم ﷺ

سَيْفِهِ	وَعَلَى	الْفَتْحِ	يَوْمَ

د فتح په ورځ (مکې) ته داخل شو، نو هغه وخت د نبي کريم ﷺ سره توره وه. هغې باندې

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۸۳ أخرجه ابوداود في السنن ۵۸/۳ رقم الحديث ۲۵۶۵ والنسائي ۲۲۴/۶ رقم الحديث ۳۵۸۰.

(۲) رقم الحديث ۳۸۸۴ أخرجه ابوداود في السنن ۶۸/۳ رقم الحديث ۲۵۸۳ والترمذي في ۱۷۳/۴ رقم الحديث ۱۶۹۱

ذَهَبٌ وَفِضَّةٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيث غَرِيب[1]
د سرو او سپينو زرو کار شوی ؤو. (روايت کړې دې ترمذی)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د أحد په ورځ دوه زغرې واغوستلې

﴿۲۶﴾ وَعَن السَّائِب بْنِ يَزِيدَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت سائب ابن يزيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د غزوه أحد په ورځ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
كَانَ عَلَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ دِرْعَانِ قَدْ ظَاهَرَ بَيْنَهُمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ[2]
(بدن مبارک) باندې دوه زغرې وې. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يوه په بلې باندې اغوستې وه. (ابو داود، ابن ماجه)

توضيح: قدظاهر: يعنې يوه يې په بلې باندې د لاندې اغوستې وه. معلومه شوه چې د زيات نه زيات اسلحه استعمالول د توکل منافي نه ده. او دا هم معلومه شوه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله جنګ کړی دی او په ښه اندازسره يې جنګ کړی دی. کوم خلک چې دا نقصان او شرم ګڼې يا ترېنه انکار کوي. هغه دې د خپل ايمان خير ولمانځي. (مرقات ۴۴۱/۷)

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جنګي جنډه

﴿۲۷﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَتْ رَايَةُ نَبِيِّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَوْدَاءَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غټه تور رنګې جنډه وه او وړه جنډه
وَلِوَاؤُهُ أَبيضَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَابْن مَاجَه[3]
يې د سپين رنګ وه.. (ترمذی و ابن ماجه)

توضيح: راية: ملکي غټې جنډې ته رايه وايي. دا جنډه توره وه. د تور مطلب دا نه چې ښخې توره وه بلکې د لرې نه توره ښکارېدله. او که د نزدې نه چا کتلی نو سپينې پټې پکې ښکارېدلې او همدغې ته پړانګينه (د پړانګ په رنګ) ويلی کېږي. (مرقات ۴۴۱/۷)

والوائة ابيض: يعنې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جنګې جنډه وړه او سپينه وه. چې امن ته اشاره ده. (مرقات ۴۴۲/۷)

---

[1] رقم الحديث ۳۸۸۵ أخرجه الترمذي في السنن ۱۷۳/۴ رقم الحديث ۱۶۹۰

[2] رقم الحديث ۳۸۸۶ أخرجه ابوداود في السنن ۷۱/۳ رقم الحديث ۲۵۹۰ وابن ماجه في ۹۳۸/۲ رقم الحديث ۲۸۰۶

[3] رقم الحديث ۳۸۸۷ أخرجه الترمذي في السنن ۱۶۹/۴ رقم الحديث ۱۶۸۱ وابن ماجه في ۹۴۱/۲ رقم الحديث ۲۸۱۸

﴿۲۸﴾ وَعَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ مَوْلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ: بَعَثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ

او حضرت موسی ابن عبیدة چې د محمد ابن قاسم (تابعی) ازاد کړی شوی غلام ؤ وایي چې محمد ابن قاسم

إِلَى الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ يَسْأَلُهُ عَنْ رَايَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

زه حضرت براء بن عازب خوا ته ولیږلم چې دا معلومه شي چې د نبي کریم ﷺ بیرغ څنګه ؤ.

فَقَالَ: كَانَتْ سَوْدَاءَ مُرَبَّعَةً مِنْ نَمِرَةٍ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[1]

نو براء بن عازب وفرمایل چې جنډه د تور رنګ وه. د هغې ټوټه څلور کوډه او د پړانګ د څرمني په شان وه.

توضیح مربعة: یعني اوږد والی او پلنوالی یې څلور کوټه ؤ. **نمرة**: د پړانګ په رنګ وه.

﴿۲۹﴾ وَعَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ

او حضرت جابر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ (د فتح مکه په ورځ) مکې ته داخل شو، نو هغه

وَلِوَاؤُهُ أَبْيَضُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ[2]

وخت د نبي کریم ﷺ سره سپینه جنډه وه.

الفصل الثالث

﴿۳۰﴾ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ النِّسَاءِ

حضرت انس رضي الله عنه فرمایي چې د نبي کریم ﷺ په نظر کې د ښځو نه وروسته (د جهاد د مقصدونو لپاره)

مِنَ الْخَيْلِ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[3]

د اسونو نه زیات محبوب او خوښ بل هیڅ یو شی نه ؤ.

خپله قومي اسلحه جوړه کړئ او هغه خپله کړئ

﴿۳۱﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: كَانَتْ بِيَدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت علي رضي الله عنه فرمایي (په هیڅ یو میدان کې یا هیې په یو داسې موقع باندې) د نبي کریم ﷺ

([1]) رقم الحديث ۳۸۸۸ أخرجه ابوداود في السنن ۷۱/۳ رقم الحديث ۲۵۹۱ والترمذي ۱۸۹/۴ رقم الحديث ۱۶۸۰

([2]) رقم الحديث ۳۸۸۹ أخرجه ابوداود في السنن ۷۲/۳ رقم الحديث ۲۵۹۲ والترمذي في ۱۶۸/۴ رقم الحديث ۱۶۷۹.

([3]) رقم الحديث ۳۸۹۰ المرقاة المفاتيح ۴۰۶/۷

قَوْسٌ	عَرَبِيَّةٌ	فَرَأَى	رَجُلًا	بِيَدِهِ	قَوْسٌ	فَارِسِيَّةٌ

په لاس کې عربي لینده ؤو. کله چې هغې یو کس (صحابي) په لاس کې فارسي (ایراني) لینده ولیدلو نو ویې فرمایل

قَالَ:	مَا	هَذِهِ؟	أَلْقِهَا	وَعَلَيْكُمْ	بِهَذِهِ	وَأَشْبَاهِهَا

چې دا څه دي؟ دا غوزاره کړه. تاله (یعني عربي) لینده ساتل پکار دي. او دغه شان (یعني دا قسم) ساتل پکار

وَرِمَاحِ	الْقَنَا	فَإِنَّهَا	يُؤَيِّدُ	اللهُ	لَكُمْ	بِهَا	فِي	الدِّينِ

دي. دغه شان روغې نیزې ساتل پکار دي. یقیناً د دې په ذریعه الله تعالی به د دین په (او چتولو کې) ستاسو

وَيُمَكِّنُ لَكُمْ فِي البِلَادِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[1]

سره مرسته وکړي. او (د دښمنانو) ښارونو کې به تاسو کلک کړي.(۱)

(۱) د ښځو نه وروسته اسونو سره د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ محبت د جهاد د محبت اړخ ته اشاره ده. هغه وخت به اس د جیټ طیارې په شان کار کولو. حدیث کې د اعدادو ډاډګېرنه ده. (د کتاب په صفحه ۱۱۸ آخر کې باندې دی)

توضیح: **قوس فارسیة**: یو عربي لیندي وي او یو فارسي لینده وي. د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په لاس کې عربي لینده وه. او د یو صحابي په لاس کې فارسي لینده وه. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه خوښ نه کړو. او ویې فرمایل چې دا غوزار کړه او عربي لینده په لاس کې واخله او استعمال یې کړه. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عربي لیندي ته په فارسي لیندي باندې ولې ترجیح ورکړه؟ ما د ځینو علماؤ نه اورېدلي دي چې عربي لینده د ماتېدلو نه وروسته هم کار کوي، خو په فارسي کمان کې دا صفت نشته دی، نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عربي کمان د ښه والي له نظره دا د اختیارولو حکم ورکړو. ډېره ښه توجیه ده. کاش که چا چرته په کتاب کې لیکلی وی. (مرقات ۴۴۴/۷)

بله توجیه چې زما په ذهن کې راځي هغه دا ده چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله وطنئ او د قومې اسلحه ډاډګېرنه کړې ده چې عربي کمان زمونږ د مصنوعاتو نه دی. مونږ له په دې باندې پوره اعتماد ساتل پکار دي او د نورو جوړه شوې اسلحه خپل قومې بنیاد اېښودل پکار نه دي. حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به هم په عام جنګونو کې خپلې قومې اسلحې ته ترجیح ورکوله. اګر که د غیرو خلکو اسلحه به څو مره هم ښه وه. د حدیث سیاق او سباق د دې توجیهاتو سره بالکل موافق ده، ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمایلې دي چې د هم دې اسلحې په وجه او د جهاد په برکت سره به الله تعالی دین کې ستاسو سره مرسته کوي او په ملکونو کې به تاسو ثابت قدم کړي.

---

(۱) رقم الحدیث ۳۸۹۱ اخرجه ابن ماجه في السنن ۹۳۹/۲ رقم الحدیث ۲۸۱۰

درېمه توجیه دا هم ده چې کومه ټولو شارحینو اخستې ده. ملاعلي قاري او علامه طیبي او نورو شارحینو همدغه اختیار کړې ده. هغوی فرمایي چې د هغه صحابي خیال ؤو چې فارسې کمان مضبوط وي. په دې به مونږ ته ډېر فتوحات تر لاسه شي، ځکه ورته نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې ستا خیال صحیح نه دی. د جنګ آلاتو باندې فتوحات نه کېږي. بلکې دا د الله تعالیٰ په نصرت او مرستې سره حاصلیږي. دا نصیحت په خپل ځای بالکل صحیح دی، خو د بحث لاندې د حدیث سیاق و سباق د دې توجیه نه ډېر لرې ده، ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د "انها" نه تر آخره پورې د اسلحې د استعمالول او د جنګ د آلاتو د اختیارول د دین د ترقئ ذریعه ویلې ده.

فانها: کې ضمیر قصه دا ده چې دې کمانونو او نیزو سره الله تعالیٰ ستاسو د دین تائید کوي او ستاسو قدمونه په دنیا کې مضبوطوي. (مرقات ۴۴۴/۷)

هرمسلمان له پکار ده چې هغه جهاد او اسلحه مضبوطه کړي. څومره چې اسلحه او ایمان مضبوط وي د مسلمانانو جهاد به مضبوط وي. د خلکو ذهن به جهادې وي، نو دین به هم ترقې کوي. مسلمان حکومتونه به هم مضبوط وي. دنیا به هم اباده وي. امن به قائم وي. عزتونه او عظمتونه به محفوظ وي. معاشره به هم پاکه وي. او ملک به هم خوشحاله وي. ګنې هیڅ به لاس را نشي. او ذلت به مسلط شي. الله تعالیٰ چې د اسمان د کافرانو د مغلوبولو لپاره کومه نسخه راکړې ده هغه جهاد او جهادې اسلحه ده. پرېښودل د اسلحې نه دي. کوم خلک چې اسلحې ته د کرکې په نظر ګورې هغوی د قرآن او حدیث توهین کوي. او په غیر شعورې توګه د جهاد نه منکر شي. زما دعویٰ ده چې اسلحه د فساد ذریعه نه ده بلکې د امن او امان ذریعه ده. دې دعویٰ باندې د قبائلو د خلکو امن او امان واضحه دلیل دی. چې د اسلحې انبار ورسره وي، خو په ناحق دومره نه مړه کېږي. څومره مرګونه چې په دې ښارې علاقو کې کېږي. چرته چې ډاکوان مسلح وي او د شریفانو لاسونه یې تړلې وي. چا د جهاد د اسلحې باره کې څه ښه ویلې دي.

سکھایا ہے ہمیں ای دوست طیبہ کے والی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نے
کہ بوجہلـــــــــــوں سے ٹکرا کر ابھرنا عین ایمان ہے
برائے دین اسلام رقص کرنا عین ایمان ہے

باب آداب السفر
د سفر د آدابو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿ولا یطئون موطئاً یغیظ الکفار ولا ینالون من عدو نیلا إلا کتب لهم به عمل صالح﴾(سورة توبه : ۲۰)

آداب جمع ده. د دې مفرد ادب دی. خصائل حمیده د خپلو او د خصائلو رذیله نه د بچ کیدلو نوم ادب دی یعنې هر شي ته د جائز مقام او د مناسب حق ورکولو نوم ادب دی.

د سفر نه مراد عام او مطلق سفر دی، خو دلته زیاتره د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د جهادي سفرونو او د هغې د آدابو بیان شوی دی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د نبوت نه مخکې د دیارلس (۱۳) کالو عمر کې شام ته یَو سفر کړی ؤ. او مکې ته بیرته راغلو. بیا نبي کریم صلی الله علیه وسلم د پنځویش (۲۵) کاله عمر کې د تجارت په غرض باندې شام ته سفر کړی ؤو. د نبوت نه وروسته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو سفر د مکې نه طائف ته شوی ؤو. د هغې مقصد طائف والو ته د اسلام دعوت ورکول هم ؤو. او د خپل ملګرو لپاره د پناه ځای لټنه هم مقصود ؤ. بیا نبي کریم صلی الله علیه وسلم د مکې نه مدینې ته د ۵۳ کاله عمر کې د هجرت عظیم الشان سفر وکړو. د مدینې منورې نه په شپږمه هجرئ کې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو سفر د عمرې لپاره ؤو چې په صلح حدیبیه باندې ختم شو او نبي کریم صلی الله علیه وسلم بغیر د عمرې نه بیرته مدینې ته راغلو. بیا بَل کال ته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د عمرة القضاء سفر وشو. بیا په لسمه هجرئ کې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د حج په اراده سوالاک یا د کم و زیات صحابؤ رضي الله عنهم سره د حجة الوداع سفر وکړو. د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دې اؤوه (۷) سفرونو نه بغیر نور ټول سفرونه د جهاد لپاره شوي دي. چې د جزیره عرب د ننه ؤو. د جزیره عرب نه بیرون د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو جهادي سفر شوی ؤو. چې د غزوه تبوک لپاره د شام زمکې اړخ ته شوی ؤو. علماء، طلباء او صلحاء عوامو له لازم دي چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم سفر د کوم مقصد لپاره شوی ؤو. همغه مقصد د خپل ځان لپاره بیان کړي. جهادي سفر له د تشکیل نوم ورکول کوم انصاف دی؟ حال دا چې نن سبا د عوام الناس په ذهن کې د تشکیل یو خاص تصور دی. چې د جهاد تصور کول په حرام ګڼلی کیږي. بهرحال د جهاد د سفر یو څو آداب هم لیکلی کیږي. کتنه یې وکړئ.

۱: د اعلاء کلمة خالص نیت وي ۲: بغیر د څه تکبر نه دې په ډیره عاجزئ ته لاړ شي او راشي ۳: خپل مینځ جنګ او ټکري دې نه وي بلکې د یو بَل سره دې مرسته کونکې وي ۴: سفر د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د طریقې مطابق وي ۵: د شمن سره دې د جنګ ارمان نه کوي خو چې کله جنګ وي نو بیا دې ثابت قدم وسي

او ښه صبر دي وکړي ۶: عدد او عدد باندې دي نظر ونه کړی شي. بلکې فقط په الله تعالی باندې دي يقين وي او تعلق مع الله دي ښه مضبوط وي ۷: او چت ځای ته يا لاندې د تلو راتلو وخت کې دي په ژبه باندې د الله او د الله اکبر چغې وي ۸: د فتحې نه وروسته دي نه تکبر کوي، نه دي ظلم کوي بلکې عاجزي دي کوي.

الفصل الاول

د جهاد لپاره د يوم الخميس انتخاب

﴿۱﴾ عَن كَعْب بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ
حضرت کعب ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غزوه تبوک لپاره د پنج شنبې د ورځې
وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
نه روان شو او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به دا خوښول چې د جهاد د سفر ابتداء د پنج شنبې د ورځې نه وکړي.

توضيح: **يوم الخميس**: د پنج شنبې ورځې ته خميس وايي. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عمومې سفرونه د پنج شنبې په ورځ شوي ؤو. کله کله د دې نه خلاف هم شوی دی. د پنجشنبې د ورځې د انتخاب وجه دا ده چې د ټولې هفتې عملونه د پنج شنبې په ورځ الله تعالی ته وړاندې کيږي. چې د جهاد لوی عمل هم په دې کې وي، نو ډيره ښه ده. دويمه وجه دا ده چې خميس او خمس کې مناسبت لفظي دی. خمس د مال غنيمت برخې ته وايي. دريمه وجه دا ده چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د لښکر نوم الخميس ؤو چې پنځه برخې يې وي. يعنې **مقدمة الجيش، ساقة الجيش، ميمنة الجيش، ميسرة الجيش او قلب الجيش.** په دې مناسبت سره به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پنج شنبې په ورځ سفر کولو. يهودو چې خيبر کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لښکر وليدلو نو په هغه موقع يې وويل "**محمد والخميس والله**" د دې لپاره د فال په توګه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پنج شنبې ورځ عموماً د سفر لپاره انتخاب کړه. (مرقات ۴۴۵/۷، ۴۴۴)

د ځان ته د سفر کولو ممانعت

﴿۲﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ
او حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل! که خلک د هغه

[1] رقم الحديث ۳۸۹۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۱۳/۶ رقم الحديث ۲۹۵۰ وأبوداود في السنن ۷۹/۳ رقم الحديث ۲۶۰۵

يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْوَحْدَةِ مَا أَعْلَمُ مَا سَارَ
شي نه چې په سفر کې پېښېږي دو مره خبر شي لکه څو مره چې زه خبريم نو هيڅ سو سپور کس به د
رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وَحْدَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
شپې سفر (د کولو همت) ونه کړي

توضيح: يعنې يواځې د سفر کولو چې کوم دنيوي او اخروي نقصانونه ماته معلوم دي که چرې هغه چاته معلوم شول نو هيڅ يو سپور کس به ځان له سفر ونه کړي. ديني نقصان خو دا دی چې د جمعې سره لمونځ د ځان کس په نصيب کې نه وي او دنيوي نقصان دا دی چې د حادثې په وخت کې يا د سامان د حفاظت په وخت کې به د هغې د مرستې لپاره هيڅ څوک نه وي او خاص کر کله چې د جهاد زمانه وي، نو د ځان کس لپاره به د سفر څومره خطر وي. بهرحال نن سبا د سفر کولو لپاره اجتماعي ترتيب وي. هيڅ يو کس چرته هم ځان نه وي. کېدی شي دې سفر او پخواني سفر کې فرق وي. (مرقات ۴۴۵/۷)

په قافله کې که سپی يا ټلۍ وي نو د رحمت فرښتي به نه وي

﴿۳﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَصْحَبُ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمايل چې د هغه قافلې سره
الْمَلَائِكَةُ رُفْقَةً فِيهَا كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[2]
فرښتې نه وي چې کوم کې سپی ټلۍ (ګينګرۍ) وي.

توضيح: الملائکة: د رحمت فرښتې مراد دي. هغه ورسره يو ځای نه وي. د رحمت فرښتې او کراماً کاتبين نو وي. د جرس نه مراد ګينګرۍ او ټلۍ دي چې اواز کوي. د دې نه د ريکاډنګ حرمت په اسانۍ سره معلومېږي. د سپي نه شوقيه سپی مراد دی. ښکاري سپی يا د څوکۍ سپی مراد نه دی. (مرقات ۴۴۵/۷)

﴿۴﴾وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْجَرَسُ
او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمايل جرس (يعنې ګينګرۍ او ټلۍ)

---

[1] رقم الحديث ۳۸۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۳۷/۶ رقم الحديث ۲۹۹۸ وابن ماجه في السنن ۱۲۳۹/۲ رقم الحديث ۳۷۶۸

[2] رقم الحديث ۳۸۹۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۷۲/۳ رقم الحديث (۱۰۳-۲۱۱۳) وأبوداود في السنن ۵۳/۳ رقم الحديث ۲۵۵۵

مَزَامِيرُ الشَّيْطَانِ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ[۱]

مزامير شيطان (شيطاني باجه) ده.

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي بشِيرِ الأنصارِيّ: أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ

او د حضرت ابو بشير انصاري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغه په يو سفر کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره وُو،

فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نو (هغه بيان کوي چې د هغه سفر په موقع کې) نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو کس ته د قافلې د ننه د دې حکم

رَسُولًا: لَا تبقين فِي رَقَبَةِ بَعِيْرٍ قِلَادَةٌ مِنْ وَتَرٍ

د اعلان لپاره وليږلو چې د هيڅ اوښ په غاړه کې د ليندې د مزې پټې پاتې نه شي. يا يې وفرمايل چې

أَوْ قِلَادَةٌ إِلَّا قُطِعَتْ (مُتَّفقٌ عَلَيْهِ)[۲]

پټې مه پرېږدئ ټبخې يې غوڅې کړئ.

توضيح: قلادة: د پټې ممانعت ځکه وشو چې دې کې اواز کونکي ګينګرې وي. که ګينګرې نه وي او د شرک پټئ نه وي نو هسې د پټئ ممانعت نشته دی. (مرقات ۷/۴۴۶)

په ښارؤ باندې د سورلئ کولو متعلق هدايت

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا سَافَرْتُمْ

او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل. کله چې ته د ارزانئ په زمانه

فِي الْخِصْبِ فَأَعْطُوا الْإِبِلَ حَقَّهَا مِنَ الْأَرْضِ

کې (اوښانو باندې) سفر کوي نو هغه اوښانو ته د هغه ځمکې (نه د خوراک) حق ورکړه (يعني هغې د واښو

وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ فَأَسْرِعُوا

د خوړلو موقع ورکړه. د غه وخت کې د سفر په دوران کې د لږ وخت نه وروسته يې د ښرېدلو لپاره پرېږده، چې

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۹۵ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۷۲/۳ رقم الحديث (۱۰۴-۱۲۱۴) وأبوداود في السنن ۵۴/۳ رقم الحديث ۲۵۵۶

(۲) رقم الحديث ۳۸۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۴۱/۶ رقم الحديث ۳۰۰۵ ومسلم في ۱۶۷۲/۳ رقم الحديث (۱۰۵-۲۱۱۵)

عَلَيْهَا السَّيْرَ وَإِذَا عَرَّسْتُمْ

هغه خپلې ښېې ډېر كې كړې او تيزې مزل و كړې) او كله چې ته قحط په زمانه كې سفر كوې نو دې باندې ژر سفر كوه (يعنې د

بِاللَّيْلِ فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ

سفر دوران كې تاخير مه كوه چې او ښ د خوراک نه كولو په وجه كمزورئ كې د اخته كېدلو نه مخكې خپل منزل ته ورسوې)

فَإِنَّهَا طُرُقُ الدَّوَابِّ

دغه شان چې كله د شپې چرته پړاؤ كوې نو په لاره كې پړاؤ مه كوه ځكه ځناور مزل كوې او هغه مضر (زهريله)

وَمَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ. وَفِي رِوَايَةٍ: إِذَا

ځناور (لكه مار او د لړم وغيره) د اوسيدلو او د تېرېدلو ځايونه دي. او يو روايت كې داسې دې چې كله ته قحط

سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ فَبَادِرُوا بِهَا نِقْيَهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

په زمانه كې (او ښانو باندې) سفر كوې نو په تندئ سره سفر كوه. چې په او ښانو كې د بدن طاقت موجود وي.

توضيح: **الخصب**: د شينكې او د ارزانئ او په اسانه زمانه كې سفر ته الخصب وايي. (مرقات ۴۴۷/۷).

حقها: يعنې د وانبو د خوړلو حق وركوه. (مرقات ۴۴۷/۷)

السنة: وچكالې او قحط ته وايي. يعنې داسې موقعو كې تيز مزل كوه چې د وچكالئ په وجه د هلاک كېدلو نه مخكې مخكې بچ شې او ؤوځې. (مرقات۴۴۷/۷)

عرستم: تعريس د شپې آخري وخت كې پړاؤ كولو ته وايي.

الطريق: يعنې لاره كې قيام مه كوه. بلكې د لارې نه غاړې ته شپه تېروه. چې درنده ګان او د ځمكې د حشراتو او د پېريانو نه بچ شې، ځكه د شپې دا شيان لارو ته راؤځې.

ماؤئ: د ځاى جوړولو په معنى كې دى. (مرقات۴۴۸/۷)

الهوام: حشرات الارض او مضر شيانو ته وايي. (مرقات۴۴۸/۷).

نقيها: يعنې طاقت د ختمېدلو او د كمزورې كېدلو نه مخكې مخكې ښاروى بچ وباسه.

---

(۱) رقم الحديث ۳۸۹۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۲۵ رقم الحديث (۱۷۸-۱۹۲۶) وأخرجه ابو داود في الـ[illegible] ۳/۶۰ [illegible] الحديث ۲۵۶۹

د سفر ضرورت مند ملګرې سره مرسته وکړه

﴿۷﴾ وَعَنْ أَبِي سعيد الْخُدْرِيِّ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ فِي سَفَرٍ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې په يو موقع کې کله چې مونږ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ؤو.

إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ عَلَى رَاحِلَةٍ فَجَعَلَ يَضْرِبُ يَمِينًا وَشِمَالًا

ناڅاپه يو کس په اوښ باندې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له راغلو او اوښ يې ښي او چپ اړخ ته تاوهلو.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلُ ظَهْرٍ

نو دا (ليدلو سره) نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کوم کس سره چې (د خپل ضرورت نه) زياتې سورلۍ وي،

فَلْيَعُدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهْرَ لَهُ

هغې له پکار ده چې هغه سورلۍ هغه کس له ورکړي چې سورلۍ ورسره نه وي او د کوم کس سره

وَمَنْ كَانَ لَهُ فَضْلُ زَادٍ فَلْيَعُدْ بِهِ

چې د ضرورت نه زيات خوراک او د څښاک سامان وي نو هغه دې هغه کس له ورکړي چې د هغې سره خوراک

عَلَى مَنْ لَا زَادَ لَهُ قَالَ: فَذَكَرَ

او د څښاک سامان نه وي. رواي وايي چې د هغې نه وروسته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مال او د شيانو د قسمونو ذکر وکړو

مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ حَتَّى

(يعنې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شيانو نومونه اخستلو سره وفرمايل چې د کوم کس سره فلانی او فلانی شی لکه تو ته وغيره د خپل

رَأَيْنَا أَنَّهُ لَا حَقَّ

حاجت نه زيات ته وي نو هغه په هغه کس باندې خرچ کول پکار دي چې د هغې سره هغه شی نه وي) تر دې چې (د هغې د ترغيب او نصيحت

لأحدٍ منا في فضل. رَوَاهُ مُسلم[1]

نه) احساس وکړی شو چې مونږ کې د هيچا هم په خپل هغه شي باندې هيڅ حق نشته دی چې کوم هغې سره د ضرورت نه زيات وي.

توضيح: يضرب يميناً و شمالاً: يضرب د تاوهلو په معنى کې دى. د مسلم په يو روايت کې د يصرف لفظ موجود دى. چې د تاوهلو په معنى کې دى. مسلم کې په دې روايت کې د يصرف نه وروسته د

---

(1) رقم الحديث ۳۸۹۸ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۳۵۴ رقم الحديث (۱۸-۱۷۲۷) وابوداود في السنن ۳۰۵/۲ رقم الحديث ۱۶۶۳

بصره'لفظ هم موجود دی. دې سره مطلب ډېر واضحه شو چې د هغه کس سورلۍ دا چې ډېره ستړې شوې وه او هغې سره د سفر سامان هم نه ؤو، ځکه هغې نبي او چپ اړخ ته نظر تاوهلو چې یو مسلمان د هغې سره مرسته وکړي. دې توجیه سره به ټول حدیث باندې پوهېدل اسانه شي، ځکه د هغه کس نبي کریم ﷺ وروسته د مرستې کولو ترغیب ورکړو. شارحینو د دې حدیث مطلب دا هم بیان کړی دی چې د هغه کس سورلۍ دومره کمزورې شوې وه چې اودرېدلی نه شوه، ځکه هغې نبي او چپ اړخ ته جوتې خوړلې او پریشانه وه او هغه کس به هغه نبي او چپ اړخ ته تاوهله. دا توجیه بعیده ده.

فضل زاد: یعني که د چا سره زیاتې سورلۍ وي یا زیاتې سامان او خوراک وي نو په هغې دې د خپل ورور سره مرسته وکړي. (مرقات۷/۴۴۸)

فلیعد به: دا صیغه د عاد یعود نصر ینصر نه ده. اساس البلاغه کې علامه مخشري رحمه الله د دې معنی رفق او نرمي کړې ده. **"ای فلیرفق به یقال هذا الامرا عود علیك" ای ارفق بك**، خو په منجد کې لیکلي شوې دې چې د عاد یعود د راتاوهلو او د حساس کېدلو په معنی کې دی. **"یقال عاد السائل ای ردّهٗ و صرفه عاد فلاناً بالمعروف صنعه معه"** یعنې د هغې سره یې احسان وکړو. د بحث لاندې حدیث مناسبه معنې همدغه ده. اکثر که علامه طیبي اولنۍ معنیٰ کړې ده. مطلب دا شو چې د چا څه سورلۍ یا سامان وي یا خوراک وي نو هغه دې خپل محتاج ورور سره احسان وکړي او ور دې کړي. نبي کریم ﷺ دومره ترغیب ورکړو چې صحابه کرامو رضي الله عنهم خیال وکړو چې په زیاتې مال باندې د هغوی هیڅ حق نشته دی. (الکاشف ۷/۴۰۰مرقات۷/۴۴۸)

په سفر کې د مقصد د پوره کېدو نه وروسته کور ته ژر راشئ

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ
او حضرت ابوهریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې سفر د عذاب يوه ټوټه ده.

يَمْنَعُ	أَحَدَكُمْ	نَوْمَهُ	وَطَعَامَهُ	وَشَرَابَه
چې تاسو نه خو (په ارام او راحت سره) خوب ته پرېږدي او نه (مو په طريقه باندې) خوراک څښاک ته پرېږدي.				

فَإِذَا	قضى	نهمه	من	وَجهه
لهذا کله چې تاسو کې يو کس (چرته سفر ته لاړ شي او) د سفر غرض پوره شي (يعنې د کوم مقصد لپاره مو چې سفر کړی دی				

فليعجل	إِلَى	أَهله	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
هغه مقصد پوره شي) نو هغې له پکار ده چې د خپل کور والو ته راتللو کې تونډې وکړي.			

توضیح نهمته: مقصد. حاجت او د ضرورت په معنی کې دی. (مرقات ۷/۴۵۰)

من وجهه: یعنې کوم اړخ ته چې مسافر متوجې شي او د کوم مقصد لپاره یې سفر کړی دی. هلته نه چې کله مقصد پوره شي نو ژر دې کور ته بېرته راشي. دا حکم د غیر واجبه سفرونو لپاره دی. که سفر واجب وي لکه حج او جهاد وغیره نو د هغې لپاره دا حکم نه دی. اګر که حدیث دې لپاره هم شامليدلی شي.

سفر ته د عذاب ټوټه ځکه ویلی شوې ده چې انسان په کې د ټولو سهولتونو نه محروم شي. که سهولیات وي هم خو بیا هم د کور نه جدا، وطن او د خاندان نه جدا کېدل ولې څه لږه پریشانې ده؟ بې مقصده سفرونو کې اکثر لیدلی شوي دي چې د بسونو حادثې وشي، لکه د مزارونو سفرونو لپاره د سفر مېلو کې او ټورسټ (تفریح کونکي) اکثر په مصیبتونو کې راګېر شي. (مرقات ۷/۴۵۰)

د معزز میلمه یا د مسافر په راتلو باندې استقبال جائز دی

﴿۹﴾ وَعَن عبدِاللهِ بنِ جعفرٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عبدالله ابن جعفر رضي الله عنه فرمايي چې کله به نبي صلى الله عليه وسلم د سفر نه بېرته راتللو نو د نبي صلى الله عليه وسلم
إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ تُلُقِّيَ بِصِبْيَانِ أَهْلِ بَيْتِهِ
اهل بیتو به د ماشومانو په ذریعه د نبي کریم صلى الله عليه وسلم استقبال کولو (یعنې د نبي کریم صلى الله عليه وسلم
وَإِنَّهُ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ
اهل بیتو به ماشومان نبي کریم صلى الله عليه وسلم ته حاضر کړه) نو (یو ورځ) نبي کریم صلى الله عليه وسلم چې کله د سفر نه بېرته راغلو
فَسُبِقَ بِي إِلَيْهِ فَحَمَلَنِي بَيْنَ يَدَيْهِ
(او مدینې ته رانژدې شو) نو زه یې نبي کریم صلى الله عليه وسلم ته وړاندې کړم. نبي کریم صلى الله عليه وسلم زه اوچت کړم او خپلې
ثُمَّ جِيءَ بِأَحَدِ ابْنَيْ فَاطِمَةَ فَأَرْدَفَهُ خَلْفَهُ
مخې ته یې سپور کړم. بیا یې د حضرت فاطمه رضي الله عنها په دواړو زامنو کې یو ځوې حسن یا حسین راوستلو نو

[1] رقم الحديث ۳۸۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۳۹ رقم الحديث ۳۰۰۱ ومسلم في ۳/۱۵۲۶ رقم الحديث (۱۷۹-۱۹۲۷)

قَالَ: فَأُدْخِلْنَا المدينةَ ثلاثةً على دَابَّة. رَوَاهُ مُسلم[1]
نبي عَلَيۡهِ ٱلسَّلَامُ هغه خپل شاته کښنول او بيايې (دغه شان مونږ درې واړه په يو څاروي باندې (سپور) مدينې ته داخل کړو.

توضيح: **تلقي بالصبيان**: مطلب دا دی چې د ماشومانو په ذريعه به د نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ استقبال کېدلو يعني اهل بيتو به ماشومان د نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ د استقبال لپاره بوتلل. د نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ لويې استقبال د مدينې والو د اسلحو په تاوهلو سره هغه وخت کړی ؤو. کله چې نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ د مکې نه هجرت کولو او مدينې ته يې تشريف راوړلو. بياد غزواتو په سفرونو کې صحابه کرامو رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ موقع په موقع د نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ استقبال کړی دی، نو ځکه د عزت مند مېلمنو په راتللو او دغه شان علمي شخصيت په راتللو باندې که عوام خلک استقبال کوي نو دا به ناجائزه نه وي، خو چې د شرعي منکراتو نه پاک وي. څه وچ مزاجه خلک استقبال ناجائزه ګڼي. (مرقات ۷/۴۵۱)

﴿۱۰﴾ وَعَن أَنَسٍ: أَنَّهُ أَقْبَلَ هُوَ وَأَبُو طَلْحَةَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او د حضرت انس رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُ نه روايت دی چې هغه (انس رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُ) او حضرت طلحه رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُ د نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ سره
وَمَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَفِيَّةُ مُرْدِفُهَا
(د خيبر د سفر نه) بېرته راغلل، نو په هغه موقع کې حضرت صفيه رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهَا د نبي صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ سره وه او نبي صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ
عَلَى رَاحِلَته. رَوَاهُ البُخَارِيّ[2]
هغه په خپله سورلۍ باندې شاته کښنوله.

سفر نه کورته د نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ د راتللو وخت

﴿۱۱﴾ وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلًا
او حضرت انس رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ به خپل کور والو ته د (سفر نه) د شپې وخت
وَكَانَ لَا يَدْخُلُ إِلَّا غُدْوَةً
کې بېرته نه راتللو بلکې د ورځې په اولنۍ برخه کې يعني د سحر وخت کې يا د په آخري برخه يعني

---

(1) رقم الحديث ۳۹۰۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۸۸۵/۴ رقم الحديث (۶۶-۲۴۲۸) واخرجه ابوداود في السنن ۵۹/۳ رقم الحديث ۲۵۶۶

(2) رقم الحديث ۳۹۰۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۶۹/۱۰ رقم الحديث ۶۱۸۵ ومسلم في صحيحه ۹۸۰/۲ رقم الحديث (۴۲۹-۱۳۴۵)

أَوْ عَشِيَّةً (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
د ماښام وخت کې (کور ته) داخليدلو.

توضيح: د حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د دې حديث تعليم دا دی چې د سفر نه سړی کله بېرته کور ته راځې، نو هغې له پکار ده چې د ورځې راشې. د دې سره د حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ والا روايت نمبر ۱۲ کې په واضحه توګه منع شوې ده چې د اوږد سفر نه وروسته د شپې وخت کې کور ته داخليدل پکار نه دي. د دې دواړو حديثونو سره راتلونکې د حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د حديث نمبر ۳۰ تعارض دی. چې هغې کې د شپې وخت کې کور ته راتلل بهتر او ښه ګڼلی شوی دی. د دې جواب دا دی چې کله سفر اوږد وي او خاوند ډېر وخت د کور نه په سفر وُو، نو په داسې وخت کې ناڅاپه کور ته راتلل پکار نه دي. بلکې د ورځې په جومات کې دوه رکعته کول پکار دي او د خلکو سره د ملاقات نه وروسته کور ته تلل پکار دي چې کور کې ښځه خپل زيت او سنګار وکړي شي. او که سفر د لرې ځای نه وُو بلکې نزدې وُو نو د شپې په اول وخت کې راتلل بهتر دي، لکه څنګه چې په حديث نمبر ۳۰ کې راروان دي. د دې وجه دا ده چې د شپې په اولنۍ برخه کې راتللو سره دې مسافر ته خپله هم اطمينان حاصليږي. او ناوخته تللو سره د کور خلک هم پريشانه نه وي. دغه شان د شپې په اول وخت کې به خاوند د ښځې سره کورکوالی وکړي او ټوله شپه به ارام وکړي. علامه نؤوی فرمايي چې کومو حديثونو کې چې د شپې د راتللو ممانعت دی. د هغه حديثونو تعلق د داسې صورت سره دی کله چې سفر اوږد وي او ښځې ته د خاوند د راتللو هيڅ خبر نه وي. که خاوند ناڅاپه کور ته داخل شي او ښځه د چوهاړې پشان ناسته وي نو کورنۍ تعلقات به خراب شي. لهٰذا سفر کې به دا صورت نه وي. دغه شان که سفر اوږد وي خو د خاوند د راتللو نه مخکې خبر ورکړی شوی دی، نو دغه صورت کې هم خاوند هر وخت کور ته راتلی شي. اسلام غواړي چې کورنی نظام د مضبوط نه مضبوط وي، خو يهود او نصاری او د هغوی اينجنټ اين جي اوز کورنی نظام تباه کول غواړي. د لاندې ذکر شوي حديث هم دغه تشريح ده. (مرقات۷/۴۵۲)

﴿۱۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسلم: إِذَا طَالَ أَحَدُكُمُ الْغَيْبَةَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کله چې تاسو ديو کس غير حاضرې اوږده شي
فَلَا يَطْرُقْ أَهْلَهُ لَيْلًا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
(يعنې سفر کې ډېرې ورځې تېرې کړي) نو هغه (د سفر نه بېرته راتللو وخت) کې خپل کور ته شپې وخت کې مه داخلېږئ.

(1) رقم الحديث ۳۹۰۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۱۹/۳ رقم الحديث ۱۸۰۰ ومسلم في ۱۵۲۷/۳ رقم الحديث (۱۸۰-۱۹۲۸)

(2) رقم الحديث ۳۹۰۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۹/۹ رقم الحديث ۵۲۴۴ ومسلم في ۵۲۸/۳ رقم الحديث (۱۸۳-۷۱۵)

﴿۱۳﴾ وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل که چرې تاسو د (سفر نه بېرته راتللو
دَخَلْتَ لَيْلًا فَلَا تَدْخُلْ عَلَى أهلك
کې د ښار به اباديءَ کې) د شپې وخت کې راورسيږئ نو خپل کور ته مه داخليږئ. تر څو چې خاوند د
حَتَّى تستحد المغيبة وتمتشط الشعثة (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
غائب ښځې د نامه لاندې ويښتهٔ پاک نه کړي. او هغه ښځه چې ويښتهٔ يې ګډوډ وي هغه ګومنځ نه کړي.

توضيح: **تستحد**: حديد استعمالولو ته وايي. مراوز د نامه لاندې ويښتو ته وايي. د نارينو لپاره د وسپنې آله استعمالول طبي لحاظ سره فائده منده ده او د ښځې لپاره د وسپنې په ځای په بله طريقه اختيارول بهتر دي. مثلاً ويستل يا نوره استعمالول يا د ويښتو ختمول مناسب ده. (مرقات ۴۵۱/۷)

د سفر نه راستنيدو سره دعوت کول مسنون دي

﴿۱۴﴾ وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله مدينې ته راغلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
نَحَرَ جَزُورًا أَوْ بَقَرَةً. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]
اوښ يا غوا ذبح کړه. (روايت کړې دي بخاری)

د سفر نه راستنيدو سره جومات کې ناسته او نفل کول مسنون دي

﴿۱۵﴾ وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَقْدَمُ مِنْ سَفَرٍ إِلَّا
او حضرت کعب ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د څاښت د وخت نه بغير
نَهَارًا فِي الضُّحَى فَإِذَا قَدِمَ
بل په هيڅ وخت کې د سفر نه بېرته نه راتللو، نو کله چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د سفر نه) بېرته راتللو

([1]) رقم الحديث ۳۹۰۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۴۱/۹ رقم الحديث ۵۲۴۶ ومسلم في ۱۵۲۷/۳ رقم الحديث (۱۸۲-۷۱۵)

([2]) رقم الحديث ۳۹۰۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۴/۶ رقم الحديث ۳۰۸۹ وأحمد في المسند ۳۰۱/۳

بَدَأَ	بِالْمَسْجِدِ	فَصَلَّى	فِيهِ	رَكْعَتَيْنِ

نو اول به جومات ته لاړو بيا به يې د كيناستلو نه مخكې تحية المسجد كولو يا به يې د څاښت دوه ركعته لمونځ كولو

ثُمَّ جلس فِيهِ للنَّاس (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

او بيا به د خلكو سره د ملاقات لپاره هلته كيناستلو.

﴿۱۶﴾ وَعَن جَابر قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَلَمَّا

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې زه (يو) سفر كې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ؤوم، نو مونږ

قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ قَالَ لِي: ادْخُلِ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]

مدينې ته بېرته راغلو، نو نبي كريم ﷺ ماته وفرمايل: جومات ته لاړ شه او دوه ركعته لمونځ وكړه.

الفصل الثاني

سحر وختي كار ته تلونكو ته د بركت دعاء

﴿۱۷﴾ عَن صخْرِ بن وَداعةَ الغامِديِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حضرت صخر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بن وداعه غامدى فرمايي چې (يو ورځ) نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا وفرمايل (يعنې دا

اللَّهُمَّ	بَارِكْ	لِأُمَّتِي	فِي	بُكُورِهَا	وَكَانَ	إِذا بعث

دعا يې وكړه يا الله! زما د امت لپاره د ورځ په ابتدائى برخه كې بركت واچوې، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام به چې

سريَّةً أَوْ جَيْشًا بَعَثَهُمْ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ وَكَانَ صَخْرٌ تَاجِرًا

كله وړوكى يا لويې لښكر لېږلو نو د ورځ په ابتدائى برخه كې به يې لېږلو. او صخره چې يو تاجر (سوداګر) ؤو

فَكَانَ	يَبْعَثُ	تِجَارَتَهُ	أَوَّلَ النَّهَارِ	فَأَثْرَى

(د دې بركت حاصلولو له نظره) به يې خپل تجارتي مال د ورځې په اولنۍ برخه كې لېږلو، نو هغه

---

[1] رقم الحديث ۳۹۰۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۴/۶ رقم الحديث ۳۰۸۸ ومسلم في ۴۹۶/۱ رقم الحديث (۷۴-۷۱۶)

[2] رقم الحديث ۳۹۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۳/۶ رقم الحديث ۳۰۸۷ ومسلم في ۴۹۶/۱ رقم الحديث (۷۲-۷۱۵)

وَكَثُرَ مَالُهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد والدارمي[1]
مالداره شو او مال یې ډېر زیات شو. (ترمذی،ابوداؤد،دارمی)

توضیح: **بکورها**: یعنې سحر وختې د جهاد د سفر یا د تجارت د سفر لپاره نبي کریم ﷺ د برکت دعا وکړه.

صخر: د یو تاجر صحابي نوم دی. چې په دې حدیث باندې به یې عمل کولو. او سحر وختې به یې د تجارت لپاره مال لېږلو. (مرقات۷/۴۵۴)

فاثری: یعنې ښه ډېر مالداره شو. **کثر ماله**: دا د اثری تشریح ده. (مرقات۷/۴۵۴)
نن سبا مسلمانان هم د کافرانو پشان د دې حدیث خلاف روان دي. د ورځې یؤولس (۱۱) یا دولس (۱۲) بجې دکان ته راځي. دې کې به خاورې برکت راشي.

ورځي د سفر سره څه د ماښام هم یو ځای کوئ

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَلَيْكُمْ بِالدُّلْجَةِ
حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل: ته د شپې په وخت کې مزل کول
فَإِنَّ الْأَرْضَ تُطْوَى بِاللَّيْلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
د ځان لپاره ضروري وګڼه ځکه د شپې وخت کې زمکه راغونډېږي.

توضیح: **علیکم**: د دې حدیث مطلب دا نه دی چې د ورځې سفر مه کوه. د ورځې د سفر خو نبي کریم ﷺ حکم کړی دی چې سحر وختي سفر کوه. دلته مطلب دا دی چې د ورځې د سفر سره څه برخه د شپې هم شامله وه، ځکه د شپې په سفر کې خو یو ګرمي او لمر نه وي. دویم دا چې څه بنکاري نه نو ځکه په سفر کې یو شان والی او برکت وي. همدې حدیث کې ویلی شوی دی چې ګویا کې زمکه رانغښتلی کېږي. (مرقات۷/۴۵۵)

سفر کې چې کم نه کم درې ګسان وي

﴿۱۹﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عمرو ابن شعیب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل

([1]) رقم الحديث ۳۹۰۸ أخرجه ابوداود في لاسنن ۵۱۷/۳ رقم الحديث ۲۶۰۶ والترمذي في ۵۱۷/۳ رقم الحديث ۲۱۲.

([2]) رقم الحديث ۳۹۰۹ أخرجه ابوداود في السنن ۶۱/۳ رقم الحديث ۲۵۷۱ وأحمد في المسند ۳۰۵/۳

الرَّاكِبُ شَيْطَانٌ وَالرَّاكِبَانِ شَيْطَانَانِ وَالثَّلَاثَةُ رَكْبٌ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَالتِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ[1]
چې يو سپور يو شيطان دی او دوه سپاره دوه شيطانان دي او درې سپاره، سپاره دي. (مالک، ترمذی، ابوداود، نسائی)

توضيح: الثلاثة ركب: يعنې درې سپاره جماعت دی. يو يا دوه سپاره شيطانان دي، ځکه که يو يا دوه ملګري د مشکل سره مخ شې نو شيطان به ډېر خوشحالېږي او دا هم امکان لري چې يو يا دوه ملګرې شيطان په اسانۍ سره ګمراه کولی شي. خکه دې ته سفرې شيطان ويلی شوی دی. خلاصه ده چې په سفر کې کم نه کم درې کسان پکار دي. د لمونځ وخت کې دا په صحيح طريقه په جمعې سره لمونځ وکړي. دويمه فائده دا ده چې که څوک د څه کار لپاره لاړو نو نور به په اطمينان سره وې. او که په راتللو کې تاخير شو نو بل به د خبر لپاره لاړ شي او دريم به د سامان حفاظت کوي.

د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دور مبارک کې به سفرونو ډېر خطرې وُو. عرد صحراګانو مشکلات يو جدا وې او د دښمن خطرات جدا وُو، نو ځکه د درېو کسان جماعت کېدنه د کمې درجې انتظام وُو. نن سبا خو هغه صورت نشته دی، خو بيا هم په ظاهري حديث باندې عمل کولو کې بې شماره فايدې دي. (مرقات ۴۵۵/۷)

د درېو کسانو ډله دې يو امير مقرر کړئ

﴿۲۰﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا كَانَ ثَلَاثَةٌ فِي
او د حضرت ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: که (مثلاً سفر
سَفَرٍ فَلْيُؤَمِّرُوا أحدهم. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
کې) درې کسان وې نو په هغې کې يو کس امير کړئ.

توضيح: درې يا د درېو نه زيات کسانو له پکار دې چې هغوی په سفر کې يو ښه کس امير کړې. د دې لپاره چې د سفر انتظام وکړي او د اختلاف او د جنجال په صورت کې فيصله وکړي، نو پوهه او غموخوار کس له پکار دې چې هغه خپل ځان د ملګرو خادم وګڼي چې مخدوم خپل ځان وړو کې و نه ګڼي. ملګرو له پکار ده چې په جائز کارونو کې د امير اطاعت وکړي.

---

[1] رقم الحديث ۳۹۱۰ أخرجه ابوداود في السنن ۸۰/۳ رقم الحديث ۲۶۰۷ والترمذي في ۱۶۶/۴ رقم الحديث ۱۶۷۴.

[2] رقم الحديث ۳۹۱۱ أخرجه ابوداود في السنن ۸۱/۳ رقم الحديث ۲۶۰۸

غوره فوځ او غوره سریه

﴿۲۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه روايت كوي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل:
خَيْرُ الصَّحَابَةِ أَرْبَعَةٌ وَخَيْرُ السَّرَايَا
بهترين ملګرې او دوستان هغه دي چې (كم نه كم) څلور وي. وړو لښكرو كې بهترين لښكر هغه دى
أَرْبَعُ مِائَةٍ وَخَيْرُ الْجُيُوشِ أَرْبَعَةُ آلافٍ وَلَنْ يُغْلَبَ اثْنَا عَشَرَ أَلْفًا
چې په هغې څلور سوه (مجاهدين وي) او په غټو لښكرو كې بهترين لښكر هغه دى چې دولس زره
مِنْ قِلَّةٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالدَّارِمِيُّ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[1]
(۱۲۰۰۰) (مجاهدين) په كې وي. د كموالي په وجه كله هم نه شي مغلوبه كېدلى.

توضیح اربعة: یعنې بهترین ملګرې څلور دي، ځکه درې وړه درجه ده او د دې نه کم منع دې. د څلورو په جماعت کې که یو امام شي نو درې پوره جماعت دی او که یو مریض شي او بل وصي کړي نو پاتې دوه به د ګواه په توګه پاتې شي.

سرایا جمع ده. د دې مفرد سریه ده. دا چابه مار لښکر ته وایې. سریه هغه وې چې د څلور سوه نه زیات نه وي. که زیات شول نو بیا په فوج کې داخل دي. دویم شرط دا دی چې هغې کې نبي کریم صلى الله عليه وسلم نه وي. اسلام کې ټوله سرایې شپږ پنځوس دي. کوم کې چې نبي کریم صلى الله عليه وسلم شرکت نه دی کړی. د غزوه موته چې کومه سریه وه هغې کې درې زره صحابه ؤو، نو ځکه هغه د سریه د تعریف نه بهر شول او د لښکر په حکم کې شول. اګر که په هغې کې نبي کریم صلى الله عليه وسلم شرکت نه ؤو کړی. د اسامه د لښکر هم دغه معامله وه. د هغې سره درې زره (۳۰۰۰) لښکر ؤو. څلور زره (۴۰۰۰) لوېې لښکر دی. ځکه ورته بهترین لښکر ویلی شوی دی، لکه څنګه چې د سریه لپاره څلور سوه لوېې تعداد دی. چې بهترین ګڼلی شوی دی. (مرقات ۷/۴۵۶)

اثنا عشر: یعنې دولس زره (۱۲۰۰۰) لښکر د دې وجې نه شکست نه شي خوړلی چې هغوی لږ دي. هغوی چې کوم شکست خوړلی دی، د هغې څه بل څه وجه کېدی شي، ځکه دولس زره (۱۲۰۰۰) لښکر

[1] رقم الحديث ۳۹۱۲ اخرجه ابوداود في السنن ۸۲/۳ رقم الحديث ۲۶۱۱ والترمذي في ۱۰۵/۴ رقم الحديث ۱۵۵۵

يو پټمن (دوېژن) لښكر دى، نو د تعداد په وجه شكست و نه شو. كېدى د نا فرمانۍ يا د غرور او تكبر په وجه شكست شوى وي. د دې حديث مطلب دا نه دى چې تر څلورو زرو لږ لښكر نه وي نه جهاد نه كېږي. تبليغي حضرات وايي چې تر اوسه پورې دولس زره چرته دي. كه دولس زره وي نو مونږ به نه مغلوبه كېږو. تر كومې پورې چې دولس زره نه وي نو جهاد نه كېږي. (مرقات ۷/۴۵۶)

﴿۲۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ (د سفر دوران كې) د تللو وخت كې (د عاجزۍ په وجه او د نورو د خبر ساتنې په

يَتَخَلَّفُ فِي الْمَسِيرِ فَيُزْجِي

خاطر بعد قافلې نه) شاته ؤو. ليكن نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به د كمزوري (سپرلۍ) زغلوله، د دې لپاره چې د نورو ملگرو سره يو ځاى شي او

الضَّعِيفَ وَيُرْدِفُ ويدْعو لَهُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

كوم كمزوري او ضعيف كس چې د سورلۍ نه پاتې كېدلو په وجه پېدل مزل كوي هغه ځان سره سپور كړي او د هغه لپاره به يې دعا كوه.

﴿۲۳﴾ وَعَنْ أَبِي ثعلبَةَ الْخُشَنِيِّ قَالَ: كَانَ النَّاسُ

او حضرت ابو ثعلبه خشني فرمايي چې (اول به په عامه توگه داسې ؤو چې خلک (صحابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ) به چې كله

إِذَا نَزَلُوا مَنْزِلًا تَفَرَّقُوا فِي الشِّعَابِ وَالْأَوْدِيَةِ

يو منزل ته كوزېدل نو د غرپه جدا جدا درو ته به خوئېدل (يعنې څوک به چرته كوزېدل او څوک به چرته)

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ تَفَرُّقَكُمْ فِي هَذِهِ الشِّعَابِ

نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د دې طريقې ختمولو لپاره هغه وخت كې وفرمايل) چې تاسو پو هه شئ ستاسو په

وَالْأَوْدِيَةِ إِنَّمَا ذَلِكُمْ مِنَ الشَّيْطَانِ

دې درو كې جدا جدا كوزېدل صرف د شيطان له اړخ دي (يعنې د دهوكې له وجې دى چې تاسو جدا كول غواړي د دې لپاره

فَلَمْ يَنْزِلُوا بَعْدَ ذَلِكَ

چې دښمن په تاسو باندې زورور شي او تاسو ته نقصان ورسوي) د دې ارشاد نه وروسته به چې كله هم په يو

---

[1] رقم الحديث ۳۹۱۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۱۰۰ رقم الحديث ۲۶۳۹

مَنْزِلًا إِلَّا انْضَمَّ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ حَتَّى يُقَالَ:

منزل کوزېدل نو د يو بل سره به دومره نزدې نزدې ؤو چې او درېدل به. ويل کېدل به چې په دې ټولو باندې يوه

لَوْ بُسِطَ عَلَيْهِمْ ثَوْبٌ لَعَمَّهُم. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

ټوټه واچولی شي نو ټول په کې راګېر شي.

توضيح: دا چې په هغه زمانه کې به صف په صف جنګ کېدو نو د ملګرو يو ځای به ډېر ضروري ؤو، ځکه کوم ملګری به چې ځان له ومونډلی شو او په اسانۍ به يې مړ کولو، خو دا چې نن سبا هوائي بمباري کېږي، دغه شان راکټ او ګولۍ راغورځېږي، نو دې لپاره د حکمت عمل هغه وي کوم چې د بچ کېدلو لپاره ګټور وي. اسلام مسلمانانو ته د جهاد حکم کړی دی، خو د دې د هئيت او حالت پابند کړي يې نه دي، لکه څنګه يې چې د تبليغ حکم کړی دی، خو د يو خاص شکل او جوړولو او د خپلولو پابند کړي يې نه دي. لهذا د جهاد او د دعوت چې کوم صورت اسان او ګټور وي هغه دې خپل کړی شي. د يو خاص صورت التزام به بدعت وي.

په سفر د جهاد کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عظيمه نمونه

﴿۲۴﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا يَوْمَ بَدْرٍ

او حضرت عبدالله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د بدر په ورځ (يعنې د جنګ بدر په موقع) مونږ حالت دا ؤو

كُلَّ ثَلَاثَةٍ عَلَى بَعِيرٍ

چې مونږ به هر درې کسان په يو اوښ سپرېدلو (يعنې درې کسانو له به يو اوښ ؤو او هغوی به نمبر په نمبر

فَكَانَ أَبُو لُبَابَةَ وَعَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ زَمِيلَيْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

په اوښ باندې سورېدل او. حضرت ابولبابه او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په يو اوښ باندې سفر

قَالَ: فَكَانَتْ إِذَا جَاءَتْ

کولو. حضرت عبدالله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بيان وکړو چې صورت حال دا ؤو چې کله (هغه اوښ باندې) د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د

عُقْبَةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَا:

کوزېدلو نمبر راتلو نو حضرت ابولبابه او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به عرض کولو چې د ستاسو (يعنی د نبی عَلَيْهِ السَّلَامُ) په بدل کې

---

(1) رقم الحديث ٣٩١٤ أخرجه ابوداود في السنن ٩٤/٣ رقم الحديث ٢٦٢٨ . احمد [illegible]

نَحْنُ	نَمْشِي	عَنْكَ	قَالَ:
بەمونږپیدل لاړ شو، تهٔ (محمد ﷺ) په اوښ باندې سور شه) خو نبي علیه السلام به فرمایل چې نه خو تاسو (دې			
مَا	أَنْتُمَا	بِأَقْوَى	مِنِّي
دنیا کې زمانه ډېر طاقت لرئ (چې بس تاسو د پیدل تللو طاقت لرئ او زه پیدل نه شم تلی) او نه زه د (آخرت)			
وَمَا أَنَا بِأَغْنَى عَنِ الْأَجْرِ مِنْكُمَا. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[1]			
زیات ثواب حاصلولو کې ستاسو په شان بې پرواه یم.			

توضیح: ما انا باغنى: جنګ بدر ته د درې سوه دیارلس (۳۱۳) صحابه کرامو رضي الله عنهم سره صرف ۷۰ اوښان ؤو، نو ځکه به په یو اوښ باندې شو شو صحابه کرامو رضي الله عنهم سفر کولو. مثلاً درې کسانو ته به یو اوښ ملاوېدلو او یو به واکې نیولو او روان به ؤړ. د نبي کریم ﷺ سره هم دغه معامله وشوه. د نبي کریم ﷺ سره حضرت علي رضي الله عنه او حضرت ابولبابه رضي الله عنه به یو اوښ کې شریک ؤو. کله چې د نبي کریم ﷺ د پیدل تللو او د واکې د نیولو نمبر راتلو نو داوړو ملګرو ته ورته ویل چې یا رسول الله ﷺ! ستا په ځای به مونږ پیدل مزل کوؤ. نبي کریم ﷺ به ورته وفرمایل چې تاسو زمانه ډېر طاقتور هم نه وئ او نه زه د پیدل مزل د ثواب نه بېزاره یم. لهذا په مقرر شوې ترتیب به مزل کوؤ. د دې حدیث نه د جهادې سفر فضیلت او عظیم ثواب پته لږې او دا هم معلومه شوه چې نبي کریم ﷺ کې څومره ډېره عاجزې وه. او دا هم معلومه شوه چې نبي کریم ﷺ د خپلو ملګرو لپاره څومره مهربانه ؤو. چا ربنتیا ویلې دي:

لم یخلق الرحمن مثل محمد ابدا و علمی انه لا یخلق

جہاں تک آپ کی تقلید ہے اسی حد تک سلیقہ بشریت بشر کو ملتا ہے

د سورلۍ څاروۍ باندې رحم وکړئ

﴿۲۵﴾ وَعَنْ	أَبِي	هُرَيْرَةَ	رَضِيَ	اللهُ	عَنْهُ	عَنِ	النَّبِيِّ	صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	قَالَ:	
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه د نبي کریم ﷺ نه نقل کوي چې نبي ﷺ وفرمایل د										

[1] رقم الحدیث ۳۹۱۵ أخرجه البغوي في شرح السنة ۳۵/۱۱ رقم الحدیث ۲۶۸۶، وأحمد في المسند ۴۲۲/۱

لَا تَتَّخِذُوا ظُهُورَ دَوَابِّكُمْ مَنَابِرَ فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى إِنَّمَا سَخَّرَهَا لَكُمْ
ښارۀ شاه ګانې ممبرونه مه جوړوئ، ځکه الله تعالى ښاروي صرف د دې لپاره تابع کړي دي چې تاسو علاقو او
لِتُبَلِّغَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ
ښارونو تمورسوي. چرته چې تاسو (پيدل مزل باندې) د بدن مشقت او محنت سره رسيدلئ. د ښاروُنه مقصود هغې باندې سورلى کول
وَجَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ
او هغې په ذريعې خپل مقصد حاصلول دي. لهذا دې ته ضرر رسول روا نه دي. او الله تعالى زمکه ستاسو لپاره
فَعَلَيْهَا فَاقْضُوا حَاجَاتِكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
(د همدې غرض لپاره) پيدا کړې ده. لهذا تاسو خپل کارونه او خپل حاجتونه پوره کړئ.

توضيح: **منابر**: يعنې د سورلۍ د څناورو شاګانې د ناستې او د خطبې ورکولو لپاره ممبر مه جوړوئ چې بې ضرورته او بې سفره د هغې شاګانې د خپل ګپ شپ لپاره د ناستې ځايونه جوړ کړئ. آخر دا هم زنده سرې دي. دوی ته هم د ارام او د استر[احت تو]قع ورکوئ. د دوی د شاګانو نه کوز شئ او زمکه باندې خپل د ناستې ځايونه جوړ کړئ. د دې نه هغه صورت مستثنیٰ دی چې د يو خاص په صورت په وخت کې د سورلۍ په شا باندې کينئ او خطبه ورکړئ د دې لپاره چې اواز تر لرې پورې ورسيږي، لکه څنګه چې نبي کريم ﷺ د عرفې په ورځ کړې وه.

﴿۲۶﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كُنَّا إِذَا نَزَلْنَا مَنْزِلًا
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې کله مونږ (د سفر دوران کې يا د سفر نه وروسته) يو ځای ته کوز پدل نو تر
لَا نُسَبِّحُ حَتَّى نَحُلَّ الرِّحَالَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
هغه وخت پورې به لمونځ نه کولو تر څو پورې به يې چې ترېنه سامان کوز کړی نه ؤو.

د موټر مالک د مخکنې سيټ حقدار دی

﴿۲۷﴾ وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي
او حضرت بريده رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ (يو سفر کې) پيدل په لاره باندې تللو چې په دې دوران کې يو

[1] رقم الحديث ۳۹۱۶ أخرجه ابوداود في السنن ۵۹/۳ رقم الحديث ۲۵۶۷

[2] رقم الحديث ۳۹۱۷ أخرجه ابوداود في السنن ۵۱/۳ رقم الحديث ۲۵۵۱

إذا	جَاءَهُ	رَجُلٌ	مَعَهُ	حِمَارٌ	فَقَالَ:

کس په خپل ناڅاپه د خپل خر سره یعنې هغې باندې سپور) نبي کریم ﷺ له راغلو او عرض یې وکړو

يَا	رَسُولَ	اللهِ	ارْكَبْ	وَتَأَخَّرَ	الرَّجُلُ

یارسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! (زما په خر باندې سپور شه او (دې ویل سره) هغه کس (د خر په شا باندې) شاته کیناستلو

فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ: لَا

د دې لپاره چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ مخکې کینې، خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې زه مخکې نه کینم ځکه د سورلۍ په څاروي

أَنْتَ	أَحَقُّ	بِصَدْرِ	دَابَّتِكَ

باندې د مخکې کیناستلو ستا حق دی، خو دا که ما حقدار کړې (اګر که د هغه کس ځکه شاته کیناستلو چې ګویا کې هغه

إِلَّا	أَنْ	تَجْعَلَهُ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د مخکې کیناستلو حقدار کړیؤو، خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د احتیاط د کمال له نظره هغې ته دا واضحه کړه چې ستا په

لِي.	قَالَ:	جَعَلْتُهُ

سورلۍ باندې هغه وخت کیناستلی شم چې په صریح الفاظ کې ماته د کیناستلو لپاره ؤوی. هغه کس وویل چې زه په صراحت سره

لَكَ	فَرَكِبَ.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ	وَأَبُو دَاوُدَ[1]

دا وایم چې ما ته (نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ) د دې حقدار کړې. د هغې نه وروسته نبي کریم عَلَيْهِ السَّلَامُ مخکې کیناستلو.

شیطاني اوښ او شیطاني کور

﴿۲۸﴾ وَعَنْ	سَعِيدِ	بْنِ	أَبِي	هِنْدٍ	عَنْ	أَبِي	هُرَيْرَةَ قَالَ:

او حضرت سعید ابن ابو هند رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (تابعي) د حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت کوي چې هغې دا بیان وکړو چې

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَكُونُ إِبِلٌ لِلشَّيَاطِينِ وَبُيُوتٌ لِلشَّيَاطِينِ.

نبي کریم ﷺ وفرمایل چې (څه) اوښان د شیطانانو لپاره وي. او (څه) کورونه د شیطانانو لپاره وي،

---

(1) رقم الحديث ۳۹۱۸ أخرجه ابوداود في السنن ۶۲/۳ رقم الحديث ۲۵۷۲ والترمذي في ۹۲/۵ رقم الحديث ۲۷۷۳ وأحمد في المسند ۳۵۲/۵

فَأَمَّا إِبِلُ الشَّيَاطِينِ فَقَدْ رَأَيْتُهَا: يَخْرُجُ أَحَدُكُمْ
نو كوم اوښان چې د شيطانانو لپاره وي هغه ما ليدلي دي، لكه تاسو كې چې يو كس ښې او ښې بهر او باسي او هغه يې ښه
بِنَجِيبَاتٍ مَعَهُ قَدْ أَسْمَنَهَا فَلَا يَعْلُو بَعِيرًا مِنْهَا وَيَمُرُّ بِأَخِيهِ
وڅروي، خو هغې كې په يو اوښ سپور نه شي. او كله چې (په يو سفر كې) د خپل هغه مسلمان ورور سره لاره كې
قَدِ انْقَطَعَ بِهِ فَلَا
روان وي چې (د خپلې كمزورئ او د سورلۍ نه د محرومئ په وجه) په مزل كولو باندې ستړې شوې دي، نو هغه
يَحْمِلُهُ وَأَمَّا بُيُوتُ الشَّيَاطِينِ فَلَمْ أَرَهَا
هم په هغه اوښ باندې سپور نه كړي. او كوم كور چې د شيطانانو لپاره وي، هغه ما ليدلي نه دي. د حديث راوي
كَانَ سَعِيدٌ يَقُولُ: لَا أُرَاهَا إِلَّا هَذِهِ الْأَقْفَاصَ الَّتِي
حضرت سعيد رضي الله عنه فرمايي چې زما گمان دا دى چې هغه كور (چې د شيطانانو لپاره وي) هغه پنجرې دي چې
يَسْتُرُ النَّاسُ بِالدِّيبَاجِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
خلك يې د ريښمو په ټوټو (پردو) كې پټوي.

توضيح: **بنجيبات**: نجيبات ښې او ښو ته وايي. (مرقات ۷/۴۶۱)

فلا يعلموا: يعني او ښ ځان له پرېږدي. نه بل پرې بل څوك سپوروې او نه پرې خپله سپورېږي، ځكه هغې ته يې ضرورت نشته دى بلكې كله په يو مجبور ورور باندې تېرېږي خو هغه پرې نه سپوروي. دا شيطاني او ښ دى چې د دې په شا باندې د هيڅ غريب او د مجبور حق نشته دى.

الاقفاص: دا د قفص جمع ده. قفص پنجرې ته وايي. دلته مراد كجاوه ده، خو هغه كيجاوه چې د ريښمو ټوټو والا وي. د ريښمو په وجه دا كجاوې د شيطان پنجرې او جالئ جوړه شي. (مرقات ۷/۴۶۱)

لاره تنګولو باندې د جهاد ثواب مه خرابوئ

﴿۲۹﴾ وَعَنْ سهلِ بن مُعاذٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت سهل ابن معاذ د خپل پلار نه نقل كوي چې هغې وويل چې يو ځل چې كله مونږ د نبي عليه السلام سره جهاد ته لاړو

[1] رقم الحديث ۳۹۱۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۶۰ رقم الحديث ۲۵۶۸

فَضَيَّقَ	النَّاسَ	الْمُنَازِلَ

(او په منزل کې مو قیام وکړو) نو خلکو د منزل هغه ټول ځایونه تنګ کړه او لاره یې غوڅه کړه. (یعنې ځینو خلکو بې ضرورته یا د

وَقَطَعُوا	الطَّرِيقَ	فَبَعَثَ

ضرورت نه زیات ځې باندې قبضه وا چوله چې د هغې په وجه د نورو خلکو لپاره ځای تنګ شو. دغه شان لاره هم تنګه شوه. چې

نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنَادِيًا يُنَادِي فِي النَّاسِ:

له وجې ئې تلو راتلو والو ته پریشانې شوه، نو (دې لیدلو سره) نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ یو او از کونکی خلکو ته ولېږلو

أَنَّ مَنْ ضَيَّقَ مَنْزِلًا أَوْ قَطَعَ

چې دا اعلان وکړي چې کوم خلکو د منزل ځایونه تنګ کړي دي یا یې لارې غوڅې کړي دي نو خلکو

طَرِيقًا فَلَا جِهَادَ لَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

بې ضرورته د تکلیف ورکولو په وجه به هغوی ته د جهاد ثواب نه ملاوېږي.

﴿۳۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل د

إِنَّ أَحْسَنَ مَا دَخَلَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ أَوَّلُ اللَّيْلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

سفر نه بېرته راتوتلونکو نارینو لپاره د خپل کور والو ته بهترین وخت د شپې ابتدائی برخه ده.

الفصل الثالث

﴿۳۱﴾ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ فِي سَفَرٍ

او حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې کله به نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په سفر کې وُو نو (یو پړاو

فَعَرَّسَ بِلَيْلٍ اضْطَجَعَ عَلَى يَمِينِهِ وَإِذَا عَرَّسَ

باندې) آخري برخه کې (یعنې د سحر د لمر نه مخکې) کوز بدلو او نبي اړخ ته پرېوتلو او کله به چې د

---

[1] رقم الحديث ۳۹۲۰ أخرجه ابوداود في السنن ۹۵/۳ رقم الحديث ۲۶۲۹ وأحمد في المسند ۴۴۱/۳

[2] رقم الحديث ۳۹۲۱ أخرجه ابوداود في السنن ۲۱۸/۳ رقم الحديث ۲۷۷۷

قُبَيْلَ	الصُّبْحِ	نَصَبَ	ذِرَاعَهُ	وَوَضَعَ	رَأْسَهُ
سحر نه لږ مخکې راکوزېدلو نو خپل نبي لاس به يې ودرولو او د هغې په تلې به يې خپل سر کېښودلو (يعنې د څه					
عَلَى	كَفِّهِ.	رَوَاهُ	مُسلم[1]		
وخت لپاره به يې په دې انداز ارام کولو چې خوب غالبه نه شي.					

توضيح: بليل: يعني د شپې په آخري برخه کې به چې کله نبي کريم ﷺ پړاؤ کولو نو که په صبح صادق کې به لږ وخت ؤو نو نبي کريم ﷺ به سيدها پرېوتلو او ارام به يې کولو ځکه وخت به زيات ؤو، خو که وخت به کم ؤو نو نبي کريم ﷺ به ښي لاس ودرؤول او د هغې په تلې به يې ارام کولو چې د سحر لمونځ قضا نه شي.

جهادي سفر کې تاخير کول د نقصان سبب دی

﴿۳۲﴾ وَعَن ابْن عَبَّاس قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدَ اللهِ بْنَ رَوَاحَةَ									
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ حضرت عبد الله بن رواحه رضي الله عنه ته									
فِي	سَرِيَّةٍ	فَوَافَقَ	ذَلِكَ	يَوْمَ	الْجُمُعَةِ				
د (جهاد) لپاره يو وړوکی لښکر ولېږلو. اتفاقاً هغه د جمعې ورځ وه. چې نبي عليه السلام ته په کې جهاد ته تللو									
فَغَدَا	أَصْحَابُهُ	وَقَالَ:							
حکم شوی ؤو، نو د هغې ملګري يعنې د لښکر سحر وختي روان شول، خو عبدالله بن رواحه رضي الله عنه خپل زړه کې سوچ وکړو									
أَتَخَلَّفُ	وأُصَلِّي	مَعَ	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	
او يو ملګري ته يې وويل چې زه به وروسته در روانېږم. زه اول د لته مدينه کې د نبي ﷺ سره د جمعې									
ثُمَّ	أَلْحَقُهُمْ	فَلَمَّا	صَلَّى	مَعَ	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لمونځ وکړم بيا به لښکر سره ملاؤ شم. کله چې حضرت عبدالله بن رواحه رضي الله عنه د نبي ﷺ سره د جمعې لمونځ									
رَآهُ	فَقَالَ:	مَا	مَنَعَكَ	أَنْ	تَغْدُوَ	مَعَ	أَصْحَابِكَ؟		
وکړو او نبي عليه السلام هغه وليدلو (چې هغه اوس هم د لته موجود دی) نو ويې فرمايل چې ته سحر وختي کې د خپلو ملګرو									

[1] رقم الحديث ٣٩٢٢ أخرجه مسلم في صحيحه ٤٧٦/١ رقم الحديث (٣١٣-٦٨٣) واحمد في المسند ٣٠٩/٥.

فَقَالَ: أَرَدْتُ أَنْ أُصَلِّيَ مَعَكَ

سره د تګ نه څه څيز منع کړې؟ هغې عرض وکړو چې ما دا سوچ وکړو چې زه تا سره د جمعې لمونځ وکړم او

ثُمَّ أَلْحَقُهُمْ فَقَالَ: لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا

بيا به د خپلو ملګرو سره ملاو شم. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې ته په مخ د زمکه باندې ټول شيان خرڅ هم کړې

مَا أدركْتَ فضلَ غدْوَتهمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

نو د سحر وخت کې د تلونکو ملګرو برابر ثواب به حاصل نه کړې.

توضیح: **في سرية**: ۸ هجرئ کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تقريباً درې زره (۳۰۰۰) صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د روم د سلطنت لپاره جهاد ته روان کړي ؤو. حضرت زيد او د هغې نه وروسته حضرت جعفر او بيا حضرت عبدالله بن رواحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ درې واړه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرله پسې په ترتيب سره اميران کړي ؤو. کله چې د مدينې نه دا حضرات ؤوتل نو حضرت عبدالله بن رواحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د جمعې لمونځ کولو په غرض په مدينه کې پاتې شو. او دواړه ملګري يې د اسلام د لښکر سره روان شول. د جمعې ورځ وه. حضرت عبدالله بن رواحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سوچ وکړو چې کېدی شي چې د ژوند آخري جمعه وي او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آخري ديدار وي. د مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آخري لمونځ وي، نو په دې غرض د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پسې لمونځ کولو لپاره پاتې شو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې وليدلو نو ورته ويې فرمايل چې په څه وجه دې تاخير وکړو، نو عذر يې وويله چې د ملګرو سره ملاقات څه ګران کار نه دی. اوس به لاړ شم. او ستا سره د جمعې د لمونځ کولو فضيلت راته حاصل شو، نو په دې ورته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې په زمکه کې چې څه دي. که دا ټول هم خرچ کړې نو بيا هم د جهاد په سفر کې سحر کې د وتونکو والو فضيلت به ونه مومې. معلومه شوه چې د جهاد عمل ډېر لوی دی او دا د ټولو نه افضل عمل دی. دا حديث د تبليغي جماعت ملګرې د خپلو سه روزو، چلو او ګشت کې د وتلو لپاره بيانوې. او واقعه داسې بيانوې چې په دې کې د جهاد نوم نه راځي. دا د هغه حضراتو له اړخ په دې حديث کې واضحه تحريف دی. د خدای نه وېره کول پکار ده. (مرقات ۴۶۱/۷، الکاشف ۴۱۲/۷)

﴿۳۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا

او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: د هغه قافلې سره د رحمت

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۲۳ أخرجه الترمذي في السنن ۴۰۵/۲ رقم الحديث ۵۲۷ واحمد في المسند ۲۲۴/۱

فِيهَا	رُفْقَةً	الْمَلَائِكَةُ	تَصْحَبُ
فرښتې نه وي چې د زمرې څرمن په کې وې. يعنې د زمرې په څرمن باندې سپورېدو نکې له کيناستل			
أَبُو دَاوُدَ[1]	رَوَاهُ	نَمِرٍ.	جِلْدُ
يا د هغې استعمالول منع دي، ځکه دې سره د تکبر شان پيدا کېږي.			

توضیح: جلد نمرة: يعنې زمرې څرمن به يې په سورلۍ باندې خوره کړه او سفر به يې کولو يا به يې په زمکه خوروله او پرې کيناستل به. دا چې په دې سره ماړغو او زړه کې تکبر پيدا کېږي چې زه په زمرې باندې ناست يم نو د دې تکبر په وجه د رحمت فرښتې په خوا کې نه وي. (مرقات۷/۴۶۵)

څوک چې خادم وي همغه سردار وي

﴿۳۴﴾ وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:						
او حضرت سهل بن سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل سفر کې د جماعت						
بِخِدْمَةٍ	سَبَقَهُمْ	فَمَنْ	خَادِمُهُمْ	السَّفَرِ	فِي	الْقَوْمِ سَيِّدُ
امير او سردار، د هغوی خادم دی. لهذا کوم کس چې د دوی (د سفرو کونکو) په خدمت کې مخکې شول،						
الْإِيمَانِ[2] فِي شُعَبِ الْبَيْهَقِيُّ رَوَاهُ	الشَّهَادَةَ.	إِلَّا	بِعَمَلٍ	يَسْبِقُوهُ	لَمْ	
نو د دې په مقابله کې د يو کس د ګواهۍ نه بغير د بل هيڅ يو عمل په ذريعه باندې نه شي مخکې کېدلی.						

توضیح: سيد القوم: د حديث يو مطلب دا دی چې کوم کس د خپلو ملګرو خدمت کوي هغه اصل کې د ټولو سردار دی، ځکه هغه د خدمت په وجه د ټولو زړونو وګټي. د غه شان په هر کار کې خلک د هغې محتاجه وي. دغه شان هغه د ټولو سردار شي. اګر که غريب کس وي. د حديث دويم مطلب دا دی چې کوم کس چې د خپلو ملګرو امير شو نو د ملګرو خادم همغه وي. بيا هغې له پکار ده چې د خپلو ملګرو خدمت کوي. داسې نه چې خپله ځان مشر کړي او ناست وي او په نورو باندې حکم چلوي، نو ځکه د حديث په آخري الفاظ کې دا ارشاد دی چې خادم کله د خدمت په ذريعه مخکې شي نو د هغې مقام ته هيڅ نه شي رسيدلی. (مرقات۷/۴۶۵)

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۲۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۲/۴ رقم الحديث ۴۱۳۰

(۲) رقم الحديث ۳۹۲۵ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۳۳۴/۶ رقم الحديث ۸۴۰۷

باب الکتاب الی الکفار و دعائهم الی الاسلام

کفارو ته د مکتوبونو په ذریعه د دعوت ورکولو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿و من احسن قولا ممن دعا الی الله وعمل صالحا و قال اننی من المسلمین﴾ (سورة حم سجده : ۳۳)

کفارو ته د جنګ نه مخکښې دعوت ورکول واجب دی، خو په دې شرط چې هغوی ته دعوت نه وي رسیدلی. که چرې دعوت ورته رسیدلی وي نو بیا دعوت ورکول مستحب دی. دې باندې د کتاب الجهاد په ابتداء کښې تفصیل تیر شوی دی. د دعوت ډیري طریقې دي. خپله ورتللو سره دعوت ورکول یا د یَو نشره ونکې اداري سره اعلان کول یا د یوې مشهورې واقعې نه کفاور ته معلومېدل چې مسلمانان هم یو قوم دی. چې خپل اسماني کتاب او مذهب لري. دغه طریقو کښې د دعوت یوه طریقه کفارو ته خط لیکنه هم ده. اسلام کښې دعوت خو یوه شعبه ده، خو د دې هیڅ متعین شکل نشته دی. د زمانې د احوالو مطابق چې کوم یو صورت څوک اختیاروي نو د دعوت کار کېږي.

بهرحال نبي کریم ﷺ چې کله د مکې کفارو سره د لسو (۱۰) کالو لپاره په حدیبیه کښې جنګ بندئ باندې صلح وکړه، نو هغه صلحې سره ډیر فایدې ترلاسه شوې. یوه فائده دا وشوه چې کفاور مسلمانان د نژدې نه ولیدل او په خپل مینځ کښې د راکړې ورکړې په ذریعې سره کفارو په بهتره توګه په اسلام پوهه شول او بیا ګڼ شمیر خلکو اسلام قبول کړو.

دویمه فائده دا وشوه چې نبي کریم ﷺ کله د جزیره عرب دننه د دشمنانو نه په اطمینان سره فارغ شو نو نبي کریم ﷺ د جزیره عرب نه د بیرون دنیا نورو کفارو ته د مکتوبونو په ذریعې د اسلام دعوت ورکړو. اګر که نبي کریم ﷺ د جزیره عرب نه بیرون لا نړو خو د مکتوبونو په ذریعې نبي کریم ﷺ دعوت ورسولو او دومره دعوت ضروري او د جهاد لپاره کافي ؤو.

دنیا کښې هغه وخت دوه لوی قوتونو حکمراني کوله (لکه څنګه چې زمونږ په دور کښې روس او امریکه وه. روس خو مات شو وس انشاء الله د امریکې نوبت دی) د یو قوت نوم فارس ؤو او د دویم قوت نوم روم ؤو. خلکو به د فارس مشر (بادشاه) ته کسری او د روم مشر (بادشاه) ته به یې د قیصر نوم اخستلو. نبي کریم ﷺ قیصر او کسری دواړو ته مکتوبونه ولېږل، خو هغه خلکو به د مهر نه بغیر هیڅ یو مکتوب نه قبلولو، نو ځکه نبي کریم ﷺ یوه ګوتمه جوړه کړه او هغې کښې یې دا عبارت وتراشو "**محمد رسول الله**". د هغې د لیکلو طریقه داسې وه. چې لفظ "**الله**" د ټولو نه پاس ؤو، د هغې نه وروسته "**رسول**" او د هغې نه د ټولو لاندې د "**محمد**" لفظ ؤو.

الله
رسول
محمد

الفصل الاول

د قیصرِ روم په نوم د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خط

﴿۱﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى قَيْصَرَ

حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قیصرِ یعنې د روم بادشاه ته یو خط ولیکلو.

يَدْعُوهُ إِلَى الْإِسْلَامِ وَبَعَثَ بِكِتَابِهِ إِلَيْهِ دِحْيَةَ الْكَلْبِيَّ

چې هغې کې ورته د اسلام دعوت ورکړې شوې ؤو او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپل خط د دحیه کلبی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (صحابي)

وَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ بُصْرَى لِيَدْفَعَهُ إِلَى قَيْصَرَ فَإِذَا فِيهِ:

په لاس ولېږلو او هغې ته یې دا حکم وکړو چې هغ حاکم بصری دا قیصر ته ورسوې. هغه خط کې دا لیکلي شوې ؤو.

"بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللهِ وَرَسُولِهِ

بسم الله الرحمن الرحیم: د محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخه چې د خدای خاص بنده او رسول دی.

إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ سَلَامٌ عَلَى مَنِ

هرقل چې د روم اعلی حاکمران دی په هغې دې سلامتې وي چې (د اسلام د قبلولو او د خپل نیک کردار او د اعمالو په ذریعه)

اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَاعِيَةِ الْإِسْلَامِ أَسْلِمْ تَسْلَمْ

د هدایت تابع دی. پس له دې څخه زه تا ته د اسلام دعوت درکوم. ته اسلام قبول کړه. دنیا او د آخرت د عذاب نه به محفوظ شي

وَأَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ

ته مسلمان شه. الله به تا ته دوه چنده اجر درکړي. او که مخ دې واړولو یعنې اسلام دې قبول نه کړو نو دا درته واضحه وي چې دد دې د

وَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَعَلَيْكَ

انکار او د مخ اړولو په وجه به صرف تا باندې خپله ګناه او وبال نه وي بلکې ستا ملک والو او ستا د عوامو ګناه به هم په تا باندې وي،

إِثْمُ الْأَرِيسِيِّينَ وَ(يَا أَهْلَ الْكِتَابِ

ځکه ستا د اسلام نه راوړلو په وجه به هغه په کفر کې اخته وي، نو د هغوی ګمراهۍ ذمه واري به هم په تا باندې وي. ای اهل کتاب!

تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

داسې کلمې او دین ارخ ته راشئ چې زمونږ او ستاسو په مینځ کې یو شان او مشترک دی یعنې دې دین کې زمونږ او ستاسو

أَنْ لَا نَعْبُدَ إِلَّا اللهَ

د رسولانو او د کتابونو په مینځ کې هیڅ اختلاف نشته دی. او هغه کلمه او دین دا دی چې مونږ د خدای نه بغیر بل د هیچا عبادت و نه

وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا

کړو هغې سره بل څوک شریک نه کړو او مونږ هیڅ څوک بل د خدای نه بغیر رب جوړ نه کړو لکه

مِنْ دُونِ اللهِ فَإِنْ

څنګه چې عیسایانو حضرت عیسی عَلَيْهِ السَّلَام رب جوړ کړی دی. پس که اهل کتاب د دې خبرې د

تَوَلَّوْا فَقُولُوا: اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

قبلولو نه انکار وکړي او مخ واړوي نو ای مؤمنانو! تاسو دا اعلان وکړئ چې ای کافرو ګواه ؤوسئ چې مونږ مسلمانان یو.

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ قَالَ: مِنْ مُحَمَّدٍ رسولِ اللهِ" وَقَالَ: إِثْمُ

او په روایت د مسلم کې مِنْ مُحَمَّدٍ عبدالله وَرَسُوْلِهٖ په ځای مِنْ مُحَمَّدٍ رسولِ اللهِ دی او (اثم الْاَرِيْسِيِّيْنَ

اليريسيِّينَ وَقَالَ: بِدِعَايَةِ الْإِسْلَامِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

په ځای إِثْمُ الْيَرِيسِيِّينَ دی او دِبِدَاعِيَةِ الْإِسْلَامِ په ځای بِدِعَايَةِ الْإِسْلَامِ دی.

توضیح: **دحیة**: دا صحابي ډېر زیات ښایښته او مخوریز او ښائسته شکل والا ؤو. **یوسف هذه الامة** په لقب سره مشهور ؤو، نو د د سفیر په توګه به نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه لیږلو. او جبرائیل امین به هم د هغې په شکل کې وحې راوړله.

هرقل: ها باندې کسره ده. را باندې فتحه ده او قاف باندې سکون دی. دغه شان را باندې سکون او قاف باندې فتحه هم ویلی کېدی شي. د روم د حاکم نوم دی. هغه زمانه کې په لویې لویې طاقتونو کې یو طاقت د روم ؤو. چې پایه تخت یې قسطنطینة ؤو. د یورپ د مختلفو ملکونو نه بغیر د مصر، شام

([1]) رقم الحديث أخرجه البخاري في صحيحه ۳۱/۱ رقم الحديث ۷ ومسلم في ۱۳۹۳/۳ رقم الحديث (۷۴-۱۷۷۳) واحمد في المسند۱/ ۲۶۳

او د فلسطین علاقې هم د دوی د اثر لاندې وې. د روم د بادشاه لقب به قیصر ؤو. لکه څنګه به چې د فارس د بادشاه لقب خسرو ؤو. چې عربې کې ورته کسریٰ وایې. د مصر د بادشاه لقب به فرعون ؤو. د ترکانو د بادشاه لقب به خاقان ؤو. د حبشه د بادشاه لقب به نجاشي ؤو. نجاشي او د یمن د بادشاه لقب به تُبّع ؤو. هندوستان د بادشاه لقب به راجه ؤو او د چین د بادشاه لقب به فغفور ؤو. بهرحال د هرقل په نوم نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یو خط ولیږلو. د حضرت دحیه کلبی په واسطه یې د بصری شام والي ته دا خط ورسولو او هغې هرقل ته ورسولو. هرقل ولوستلو او ډیر په احترام سره یې کیښودلو.

عظیم الروم: د دې لفظ نه معلومه شوه چې په دنیوې لحاظ سره د لویې منصب والا کس د مقام خیال ساتنه جائز ده. نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د هرقل بادشاه د عظیم الروم په نوم سره یاد کړی دی. د غیر مسلمو لپاره د سلام طریقه **والسلام علی من اتبع الهدیٰ** ده، نو ځکه نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ السلام علیکم ونه فرمایل. (مرقات۷/۴۶۷، ۴۶۶)

داعیة الاسلام: داعیه د **عافیة** او **عاقبة** په شان مصدر دی. چې د الدعوة په معنی کې دی. یو روایت کې دعایة هم دی. هغه هم دعوت په معنی کې دی. (مرقات۷/۴۶۸)

اسلِم: یعنې اسلام قبول کړه.

تَسلَمُ: یعنې د فاسدو او د شرکیه عقیدو او بد اخلاقو او هلاکتونو نه به بچ شې. دا لفظ د "**ت**" په فتحه او سین په سکون او د لام په فتحه او میم د سکون سره دی. چې که په دنیا کې چا د تولو نه زورو او مختصر خط لیکلی دی، نو هغه د حضرت سلیمان عَلَیْهِ السَّلَامُ خط دی. چې قرآن کې ذکر دی، خو د هغې خط نه د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ خط ډیر مختصر او زوره ور دی.

اجرك مرتین: یهود او نصاری کې چې کوم کس په خپل نبي باندې ایمان راوړی دی او بیا یې نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قبول کړی دی نو هغې ته دوه اجرونه ملاوېږي. (مرقات۷/۴۶۸)

الاریسیین: دا لفظ د "**اَرِیْسِیِّیْنَ**" دی. همزه مفتوح دی. د دې نه وروسته را باندې کسره ده او بیا یا ساکن دی. بیا سین باندې کسره بیا یا باندې شد دی. او بیا یا ساکن او آخر کې نون دی. دا لفظ یریسیین هم راغلی دی. د همزه په ځای "ی" مفتوح دی. باقي کلمه همدغه انداز باندې ده. دا لفظ اریسین هم راغلی دی. همزه باندې کسره ده. بیا یا ساکن دی. د صحیح قول مطابق د ملک چوهدری او په لویې دهقانانو باندې به د دې لفظ اطلاق کېدلو، نو په ځینو روایتونو کې د "**اَکَّارِیْنِ**" لفظ هم راغلی دی. چې د کرونده کونکي او د دهقان په معنی کې دی. حدیث کې د دې

لفظ نه عام خلک مراد اخستلی شوی دی. (مرقات۷/۴۶۸)

اربابا من دون الله: هیڅ یو کس ته حلال د حرام کولو او حرام د حلال کولو اختیار ورکول هغه خپل رب جوړل دي. عیسایانو به دا اختیار خپلو مشرانو ته ورکولو. حضرت عدي بن حاتم چې کله مسلمان شو نو هغې د نبي کریم ﷺ نه وپوښتل چې یا رسول الله ﷺ! مونږ کله هم خپل پادریان رب نه دي جوړ کړې. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې آیا هغوی ته به مو حلال په حرام کې د بدلولو اختیار ورکولو او که نه؟ هغې وویل چې دا اختیار به مو ورکولو. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې همدغه رب جوړول دي. هرقل د نبي کریم ﷺ د خط ډېر احترام وکړو او د خپل ملک غټو ته یې د اسلام د راوړلو خواست هم وکړو. خلک په دې وران شول. لهذا اسلام یې قبول نه کړو. اګر که د اسلام د بار بار قبولو خواهش یې وکړو. امام بخاری په بخاری کې اشاره کړې ده چې هرقل په کفر کې مړ شوی دی. د مذهب په اعتبار سره عامه توګه باندې د روم خلک عیسایان ؤو. کله چې صحابه په انطاکیه باندې قابض شول نو هرقل د خپلې ښځې او بچو سره په کشتۍ کې کیناستلو او شام ځمکې باندې یې نظر واچولو او وې ویل **"السلام علیك یا ارض الشام لا ارك الی یوم القیامة"** دا یې وویله او قسطنطین ته لاړو او هلته مړ شو. (مرقات۷/۴۵۰)

د شاه فارس پرویز په نوم د نبي کریم ﷺ خط

﴿۲﴾ وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ بِكِتَابِهِ إِلَى كِسْرَى مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُذَافَةَ السَّهْمِيِّ
او حضرت ابن عباس رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ خپل خط مبارک د عبد الله ابن حذافه سهمي رضی الله عنه
فَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ الْبَحْرَيْنِ
په لاس روان کړو. چې تقریباً په همغه مضمون باندې مشتمل ؤ چې قیصر وغیره ته یې لیږلی ؤ. او هغې ته یې دا
فَدَفَعَهُ عَظِيمُ الْبَحْرَيْنِ إِلَى كِسْرَى
حکم وکړو چې هغه دا خط د بحرین حاکم ته ورسوي (چې کسری ته یې ورسوي) نو عبد الله ابن حذافه رضی الله عنه
فَلَمَّا قَرَأَهُ مَزَّقَهُ
هغه د بحرین حاکم ته وروسولو او د بحرین حاکم هغه کسری ته ورسولو. چې کسری هغه خط ولوستلو نو (په ځای د دې
قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: فَدَعَا عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې عمل پرې وکړي) وېشلولو (د حدیث یو راوي) ابن مسیب فرمایي چې نبي کریم ﷺ

أَنْ يُمَزَّقُوا كُلَّ مُمَزَّقٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
کسری او د هغې خلکو ته ښېرې وکړې چې هغوی دې ذره ذره شي باکل ذره ذره.

توضیح: الی کسریٰ: د روم پشان د فارس هم د ساسانیو ایرانیو عظیم طاقتور سلطنت ؤو. یو اړخ ته خو د هغوی حدود تر سنده پورې خور شوی ؤو. او د بل اړخ نه عراق او د عرب څه علاقې مثلاً یم او بحرین او عمان هم د دوی د لاندې ؤو. دا ایشیاء عظیم مملکت او د دنیا دویم سپر پاور ؤو. د بادشاه لقب به یې خسرو ؤو. چې عربې کې به یې ورته کسری ویله. هغه وخت د دې بدبخته نوم پرویز ؤو، لکه څنګه چې نن سبا د پاکستان د بد بخت صدر نوم پرویز دی. خدای دې وکړي چې د دواړو انجام یو وي. نبي کریم ﷺ د حضرت عبدالله بن حذافه رضي الله عنه په لاس د کسری په نوم خط ولېږلو. پرویز مغرور ؤو. هغه غوسه شو چې زمانوم یې وروسته لیکلی دی او اول یې خپل لیکلی دی. په دې وجه هغې د نبي کریم ﷺ خط وشلولو او وې غورځولو. نبي کریم ﷺ هغې ته ښېرې وکړې. تاریخ کې لیکلي دي چې دې بدبخته د نبي کریم ﷺ د نېولو لپاره دوه کسان مدینې ته راروان کړه. دا استازې مدینې ته راغلل. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې تر سبا پورې انتظار وکړئ. په دویمه ورځ نبي کریم ﷺ وفرمایل چې زما رب ستاسو رب مردار کړی دی. او د پرویز ځوي هغه مردار کړی دی. بیا شیرو د پلار د خزانې نه د زهرو ډکه یوه شیشه ولیدله چې پرې لیکلی شوې ؤو. "دواء نافع للباه" هغې د قوت باه دوا وګڼله او وې څښله. او مړ شو. شېړو میاشتو کې دننه دننه د دواړو خاتمه وشوه. بیا خلکو د کسری لور (آرمید خت) خپله مشره کړه. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې هغه قوم به کله هم کامیاب نه شي چې مشرې یې ښځه کوي. بیا د حضرت سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه په مشرئ کې صحابه کرام رضي الله عنهم هغې اړخ ته متوجې شول او فارس آخري حاکم روایزدجرد یې د همیشه لپاره په خاورو کې او ده کړو د تر قیامت پورې د قیصر او د کسری نوم او نښان وران شو. (مرقات ۴۷۲/۷، ۴۷۱)

﴿۳﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى كِسْرٰى وَإِلَى قَيْصَرَ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ فارس يعنې د ايران بادشاه، د کسری روم بادشاه قيصر

---

(1) رقم الحديث ۳۹۲۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۲۶/۸ رقم الحديث ۲۲۰۴ واحمد في المسند ۲۴۳/۱

وَإِلَى	النَّجَاشِيِّ	وَإِلَى	كُلِّ	جَبَّارٍ
او د حبشه بادشاه نجاشی او هر متکبرو مقتدر بادشاه ته یې خط ولیکلو. چې په هغې کې هغوی الله (یعني دین اسلام) ارخ				
يَدْعُوهُمْ	إِلَى	اللهِ	وَلَيْسَ	بِالنَّجَاشِيِّ	الَّذِي
ته راوبلل شوي ؤو. او دا نجاشي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته خط لیږلی ؤو هغه نجاشی نه دی چې د کوم لپاره					
صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]					
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مدینه کې غائبانه جنازه کړې وه.					

توضیح: نجاشي: دا لفظ اصل کې نجوس ؤو. د حبشې بادشاه ته به هغه خلکو نجوس ویلې. عربو دا لفظ نجاشي کړو. نن سبا د نجاشي نوم کافرانو ایتهوپیا ایښی دی، د دې لپاره چې د مسلمانانو نه تاریخ ورک شي. د بحث لاندې حدیث کې دا تنبیه ده چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حبشې کوم نجاشي ته خط لیکلی ؤو دا هغه نجاشي دی چې اسلام یې قبول کړی ؤو. او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د جنازې لمونځ کړی ؤو. (مرقات ۴۷۳/۷)

د دعوت اسلام طریقه او د جهاد آداب

﴿۴﴾ وَعَنْ	سليمانَ	بنِ	بُريدةَ	عَنْ	أَبِيهِ	قَالَ:
او حضرت سلیمان بن بریده د خپل پلار (حضرت بریده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) نه نقل کوي چې هغې وفرمایل چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ						
كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَمَّرَ أَمِيرًا عَلَى جَيْشٍ أَوْ سَرِيَّةٍ						
به څوک د وړوکي یا لوی لښکر امیر کولو نو په خاصه توګه به یې د هغې د ذات متعلق نو هغه به یې د الله نه						
أَوْصَاهُ	فِي	خَاصَّتِهِ	بِتَقْوَى	اللهِ		
د وېرولو او د هغې سره (جهاد کې) د تلونکو مسلمانانو متعلق هغې د نیکئ او د خیر کولو نصحیت کولو (چې						
وَمَنْ	مَعَهُ	مِنَ	الْمُسْلِمِينَ			
د مجاهدینو لښکر د ستا په امارت کې روان دي همیشه د هغوی سره د خیر او نیکئ معامله کوه او د هغوی په						
خَيْرًا	ثُمَّ	قَالَ:				
حق کې د ښه اخلاق او د احسان او نرمئ او ملاطفت اخلاق اختیار کړه) او د هغې نه وروسته به یې دا فرمایل						

[1] رقم الحدیث ۳۹۲۸ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۳۹۷/۳ رقم الحدیث (۷۵-۱۷۷۴) والترمذي في السنن ۶۴/۵ رقم الحدیث ۲۷۱۶

"اغْزُوَا بِسمِ اللهِ قَاتِلُوا مَنْ كَفَرَ بِاللهِ

لاړه او خدای نوم واخله او د خدای په لاره کې جهاد وکړه د هغه کس خلاف جهاد وکړه چې د الله سره یې کفر

اغْزُوَا فَلَا تَغُلُّوا وَلَا تَغْدِرُوا وَلَا تُمَثِّلُوا

کړی دی. جهاد وکړه، د غنیمت په مال کې خیانت مه کوه. وعده مه ماتوه، مثله مه کوه (یعنې د بدن اندامونه لکه

وَلَا تَقْتُلُوا وَلِيدًا

پوزه، غوږ وغیره مه غوڅوه) او ماشومان مه وژنه. او (ای د لښکر امیره) چې کله ته د خپل مشرک دښمنانانو ته

وَإِذَا لَقِيتَ عَدُوَّكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَادْعُهُمْ

ورسیږې نو اول هغوی ته د هغه درې شیانو د اختیارولو دعوت ورکړه (د حدیث راوي د خپل شک اظهار کوي

إِلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ أَوْ خِلَالٍ

چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د خپل ثلاث خصال په ځای ثلاث خلال وفرمایل (خصال او خلال د دواړو یوه معنی ده)

فَأَيَّتُهُنَّ مَا أَجَابُوكَ

په دې درې شیانو کې مشترک چې ته کوم اختیاروې . او د خپل ځان لپاره یې خوښوې ته هغه منظور کړه او د

فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ

هغې نه زیات څوک په مجبوره کولو نه ځان وساته. بیا یعنې په دې درې شیانو کې اولنی شی دا دی

ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَإِنْ أَجَابُوكَ

چې هغوی د اسلام دعوت ورکړه. که هغوی یې قبول کړي نو ته یې منظور کړه او هغوی سره د جنګ نه

فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ ثُمَّ

ځان وساته. بیا هغوی اسلام قبول کړي نو د هغوی په خپل ملک کې یعنې د دارالحرب نه د مهاجرینو ملک

ادْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ

یعنې دار الاسلام ته د انتقالیدلو یعنې د هجرت کولو دعوت ورکړه او هغوی ته دا ؤوایه چې کچرې

وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ إِنْ فَعَلُوا ذَلِكَ

تاسو دا کوئ (یعنې هجرت وکړئ او دار الاسلام ته راشي نو هغوی به هغه حقوق وي، کوم چې

فَلَهُمْ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُهَاجِرِينَ فَإِنْ

مهاجرين ته حاصل دي. او په هغوی به همغه ذمه واري وي کومې چې په مهاجرينو باندې دي او په

أَبَوْا أَنْ يَتَحَوَّلُوا مِنْهَا فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ يَكُونُونَ كَأَعْرَابِ الْمُسْلِمِينَ يُجْرَى عَلَيْهِمْ حُكْمُ اللهِ

هغوی به د خدای همغه حکم نافذ کېږي کوم چې په ټولو مسلمانانو باندې نافذ دي يعنې د لمونځ، زکوة

الَّذِي يُجْرَى عَلَيْهِمْ حُكْمُ اللهِ الَّذِي يُجْرَى عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِي الْغَنِيمَةِ وَالْفَيْءِ

وغيره واجب کېدل او قصاص او د ديت احکامات نافذ کېدل او د غنيمت او فئ په مال کې به د هغوی هيڅ برخه

شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يُجَاهِدُوا مَعَ الْمُسْلِمِينَ

نه وي. البته هغه وخت به ورته ملاوېږي چې کله مسلمانانو سره په جهاد کې شريک شي. او که هغوی

فَإِنْ هم أَبَوا فعلهم الْجِزْيَةَ فَإِنْ هُمْ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ

د اسلام قبولو نه انکار وکړي نو بيا ترېنه د جزيې د ادا کولو مطالبه وکړه. او که جزيه ورکول قبول کړي نو ته يې هم منظور

وَكُفَّ عَنْهُمْ فَإِنْ هُمْ أَبَوْا

کړه او د جنګ کولو نه ځان وساته. او که هغوی جزيه هم قبوله نه کړي نو در بېم شی دا دی چې تاسو د الله

فَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَقَاتِلْهُمْ وَإِذَا حَاصَرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ

نه مرسته وغواړئ او د هغوی سره جنګ شروع کړئ او کله چې تاسو د يوې قلعه خلک يعنې د ښمنان محاصره

فَأَرَادُوكَ أَنْ تَجْعَلَ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ نَبِيِّهِ

کړئ او د قلعه يا د کلي والا تاسو نه د الله او د هغې د نبي عهد او امان وغواړي نو تاسو هغوی ته د الله د

فَلَا تَجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَلَا ذِمَّةَ نَبِيِّهِ وَلَكِنِ اجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّتَكَ وَذِمَّةَ أَصْحَابِكَ

نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخه د امان ورکولو عهد مه کوئ. د خپل د جهاد د ملګرو له اړخه ورته عهد او امان ورکړه

فَإِنَّكُمْ أَنْ تُخْفِرُوا ذِمَمَكُمْ وَذِمَمَ أَصْحَابِكُمْ

ځکه که ته د خپل او د خپلو ملګرو له اړخه د ورکړی شوی عهد و امان ماتوئ نو دا به د الله او د هغې د

أَهْوَنُ مِنْ أَنْ تُخْفِرُوا ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ رَسُولِهِ وَإِنْ حَاصَرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ

رسول عهد و امان د ماتولو نه ډېر اسان وي او کله چې ته د يوې قلعه خلک محاصره کړي او هغوی (د قلعه والا) ستا

فَأَرَادُوكَ أَنْ تُنْزِلَهُمْ عَلَى حُكْمِ اللهِ فَلَا تُنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِ اللهِ
نه د الله په حکم باندې د محاصرې د ختمولو خواست و کړي نو ته د الله په حکم د هغوی نه محاصره مه او چتوه بلکې پخپل
وَلَكِنْ أَنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِكَ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي:
حکم باندې د هغوی نه محاصره ختمه کړه، ځکه تا ته نه ده معلومه چې تا د خپل ځان باره کې د فیصله کولو وخت کې د الله حکم ته
أَتُصِيبُ حُكْمَ اللهِ فِيهِمْ أَمْ لَا؟". رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
رسیدلی یې یا نه (تا ته په څنګه پته لږي چې تا د محاصرې او چتولو وخت کې کومه فیصله کړې ده هغه د خدای په نزد صحیح ده یا نه

توضیح: **ثم ادعهم الی الاسلام**: د دعوت اسلام په درې خصلتونو کې دا اولنی خصلت دی چې د ایمان دعوت ورکړه. دلته په ځینو نسخو کې د "ثم" لفظ نشته دی. او همدغه ډېره مناسبه ده لکه څنګه چې د ابوداؤد په روایت کې دي. د حدیث مطلب دا دی چې د دعوت نه وروسته که خلکو اسلام قبول کړو نو بیا هغه خلکو ته ووایه چې هغه ښارونو ته راشئ چرته چې مسلمانان اباد دي. او که هغه خلکو هجرت و کړو او د کلو نه ښارونو ته راغلل نو د مهاجرینو ټول حقوق به هغوی ته ملاوېږي. او که هغه خلک ښارونو ته نه راځي نو بیا د هغوی معامله د کلیوالو پشان وي چې که په جهاد کې شریک شو نو مالِ غنیمت به ورته ملاوېږي کنې نه. البته د اسلام قوانین به په هغوی نافذ کېږي.

فسلهم الجزیة: یعنې که کفارو اسلام قبول نه کړو نو د دعوت اسلام دویم خصلت دا دی چې د هغوی ته بله خبره د جزیې و کړه. **فاستعن بالله**: یعنې که د جزیه ورکولو نه هغه خلکو انکار وکړو نو بیا د دعوت اسلام دریم خصلت دا دی چې د الله نوم واخله او د هغوی سره جنګ وکړه. جهاد د مقدس جنګ د آدابو نه یو آداب دا دی چې کله ته کومه قلعه محاصره کړې او د قلعه والا ستا نه د الله د نوم په ذمه واریٔ باندې عهد او امان وغواړي، نو د الله تعالی په ذمه واریٔ معاهده مه کوه. بلکې په مضبوطه رایه باندې معاهده وکړه، ځکه که معاهده د یوې مجبورۍ له وجې ماتول غواړې نو بهتره به دا وي چې ستا په عهدو او امان ورکړی شوی ؤ هغه مات شي او الله او د هغې د رسول نافرماني و نه شي. دغه شان د جنګ په آدابو کې دویم ادب دا دی چې که د کومې قلعه خلک په دې شرط راکوزېدل غواړي چې د هغوی باره کې د الله کوم حکم وي نو په هغوی به نافذ کېږي. داسې معاهده هم مه کوئ بلکې هغوی ته وایې چې زمونږ مطابق په فیصله باندې راکوشئ. کومه فیصله چې مونږه کوؤ همغه به نافذ کېږي. دا ځکه چې تاسو ته څه پته ده چې د دې باره کې د الله څه حکم دی او چرته دی. هغه خلک به نور څه وایي او تاسو به نور څه وایئ. دغه شان به تاسو په تشویش کې شئ، نو ځکه پاکه ورته ؤوایئ چې زمونږ امیر چې کومه

---

[1] رقم الحدیث ۳۹۲۹ اخرجه مسلم في صحیحه ۱۳۹۷/۳ رقم الحدیث (۷۵-۱۷۷۴) والترمذي في السنن ۶۴/۵ رقم الحدیث ۲۷۱۶

فیصله کوي نو د همغې به اعتبار وي. ظاهره ده چې مسلمان امیر د شریعت خلاف فیصله نه کوي. کومه فیصله به چې کوي هغه به د انصاف او حکمت وي. (مرقات۷/ ۴۷۵،۴۷۶)

د جنګ ارمان مه کوئ خو چې په سَر مو راشي نو بیا یې په کلکه کوئ

﴿۵﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوفى: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي

او حضرت عبدالله بن اوفی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپلو ورځو کې یو ورځ چې د ښمن په مقابله

لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ انْتَظَرَ

کې وُو (یعنې د جهاد په موقع کې په میدان جنګ کې وُو) د لمر د پرېوتلو پورې د جنګ شروع کېدلو انتظام

حَتَّى مَالَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ قَامَ فِي النَّاسِ فَقَالَ:

کولو. بیا لمر پرېوتلو، نو نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خلکو ته د خطبې لپاره او درېدلو او ویې فرمایل خلکو! تاسو د خپل د ښمن

يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ

سره د مقابلې ارمان مه کوئ یعنې دا مه غواړئ چې د کفارو سره د قتل و قتال بازار ګرم وي، ځکه دا غوښتل

وَاسْأَلُوا اللهَ الْعَافِيَةَ

د امتحانونو او د مصیبت ارمان کول دي. چې منع ده. بلکې د الله نه د امن او عافیت طلب کوئ. کله چې ستاسو

فَإِذَا لَقِيتُمْ فَاصْبِرُوا

د ښمن سره مقابله شي نو بیا ښه په پوره زړه ورتیا سره مقابل کوئ او د صبر او استقامت نه کار اخلئ. او په

وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ

دې خبره پوه شئ چې جنت د تورو د سیورې دلاندې دی. یعنې تاسو جنت ته بالکل نزدې وئ. د دې نه ورسته

ثُمَّ قَالَ: اللّٰهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وهازم الْأَحْزَاب

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا دعا و غوښتله ای الله! کتاب نازلونکی، وریځې چلونکی او د کفارو جماعت ته شکست

واهزمهم وَانْصُرْنَا عَلَيْهِم (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

ورکونکی دې د ښمنانو ته شکست ورکړې او مونږ له په هغوی فتح راکړې.

([1]) رقم الحدیث ۳۹۳۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/ ۱۲۰ رقم الحدیث ۲۹۶۵ ومسلم في صحيحه ۳/ ۱۳۶۲ رقم الحدیث (۲۰-۱۷۴۲)

په جنګ خيبر کې نعرهٔ الله اکبر

﴿٦﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا غَزَا بِنَا

او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې کله به نبي کريم صلى الله عليه وسلم مونږ سره د يو دښمن قوم سره جهاد کولو

قَوْمًا لَمْ يَكُنْ

يعنې کله به چې د جهاد په موقع باندې يو داسې دښمن باندې حمله کولو اراده لره چې د هغې د حالاتو علم به نه ؤ او مونږ

يَغْزُو بِنَا حَتَّى يُصْبِحَ

به د نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره په جهاد کې شريک ؤو، نو د سحر کېدلو نه مخکې به مونږ سره په هغې باندې حمله نه

وَيَنْظُرَ إِلَيْهِمْ فَإِنْ

کوله. بيا به چې کله سحر شو نو د دې دښمنانو ابادئ او د هغوی په ځايونو به يې نظر اچولو چې د مشاهدې يا د قرائينو نه

سَمِعَ أَذَانًا كَفَّ عَنْهُمْ

دا معلومه شوه چې دا کوم خلک دي که د هغوی له اړخ به مو د اذان اواز اورېدلو نو جنګ به مو ورسره نه کولو.

وَإِنْ لَمْ يَسْمَعْ أَذَانًا

او که د اذان اواز به مو نه اورېدلو او د هغې قرينه نه دا ثابت شو چې دې کې مسلمانان نشته دی، نو په

أَغَارَ عَلَيْهِمْ قَالَ: فَخَرَجْنَا إِلَى خَيْبَرَ

هغوی به مو حمله کوله. حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې مونږ کله د نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره خيبر ته د جهاد

فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِمْ لَيْلًا فَلَمَّا أَصْبَحَ وَلَمْ يسمَعْ أذاناً

ته روان شو، نو د هغوی سرحد و نو ته د شپې ورسيدلو. چې سحر شو او هغوی د اړخ نه به اذان وانه ؤ رېدلی شو نو

رِكبَ وركِبْتُ خلفَ أبِي طلحةَ

نبي کريم صلى الله عليه وسلم به سورلۍ باندې سپور شو او زه د ابو طلحه رضي الله عنه د هغې په سورلۍ باندې د هغې شاته کېناستلم.

وَإِنَّ قَدَمِي لَتَمَسُّ قَدَمَ نَبِيِّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او زمونږ سورلۍ د نبي عليه السلام د سورلۍ سره دومره نزدې وه چې زما پښې به د نبي عليه السلام د پښو سره لږېدلې

قَالَ: فَخَرَجُوا إِلَيْنَا بِمَكَاتِلِهِمْ

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې کله سحر کې د خيبر والا زمونږ د راتللو نه بې خبره خپلو پټو ته د تللو لپاره

ومساحيهم	فَلَمَّا	رأى
خپلې کدالې په بوجئ (يعني د زمندارئ سامان) واخستل او د کور نه ؤوتل او زمونږ اړخ ته راغلل او هغوی		

النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالُوا:	مُحَمَّدٌ	واللهِ
نبي کريم ﷺ وليدلو او په چغو چغو يې ووېل محمد ﷺ راغلو په خدای قسم							
محمّدٌ	والخميسُ	فلجؤوا	إِلَى	الْحِصْنِ			
محمد (ﷺ) او د هغې خميس لښکر راغلو. دې ويلو سره هغوی وتښتېدل او قلعه کې پټ شول.							
فَلَمَّا	رَآهُمْ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ
کله چې نبي کريم ﷺ هغوی په منډو وليدل نو ګويا کې هغوی د شکست سره په تعبير کولو سره							
قَالَ:	اللهُ	أَكْبَرُ	اللهُ	أَكْبَرُ	خَرِبَتْ	خَيْبَرُ	
ازراه تفاول فرمايل چې الله ډېر لوي دی، الله ډېر لوي دی. خيبو برباد شو. دې کې هيڅ شک نشته دی.							
إِنَّا	إِذَا	نَزَلْنَا	بِسَاحَةِ	قومٍ			
مونږ د مسلمانانو جماعت يا د انبياؤ چې کله د يو قوم په ميدان کې د جنګ لپاره کوزېږو نو د هغه							
فساءَ صباحُ المُنْذَرِينَ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]							
وېرېدونکې قوم سحر ډېر خراب وي.							

توضيح: مکاتل: د کمتل جمع ده غټې بوجئ ته مکتل وايي **مساحي:** د دې مفرد مسحات دی کدالې ته وايي. **الخميس:** د پنځو برخو لښکر ته الخميس وايي. د يو کافر په علاقې باندې د حمله کولو نه مخکې که اذان وشي نو بيا په احتياط سره د جنګ کاروائی کول پکار ده چې مسلمانانو ته نقصان ونه رسيږي، خو که اذان ونه شي نو بيا بنه په درغ کې حمله کېږي، نو په دې وجه نبي کريم ﷺ احتياط کړی دی. (مرقات ۴۸۰-۴۸۱/۷)

﴿۷﴾ وَعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ مُقَرِّنٍ قَالَ: شَهِدْتُ الْقِتَالَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت نعمان بن مقرن رضي الله عنه فرمايي چې زه د نبي ﷺ سره په جنګ کې شريک شوی يم،

[1] رقم الحديث ۳۹۳۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۹/۲ رقم الحديث ۶۱۰ ومسلم في صحيحه ۱۴۲۶/۳ رقم الحديث (۱۲۰-۱۳۶۵)

فَكَانَ	إِذَا	لَمْ	يُقَاتِلْ	أَوَّلَ	النَّهَارِ	انْتَظَرَ
نو كله به چې نبي كريم ﷺ سحر كې جنګ نه شروع كولو نو د هغه وخت انتظار به يې كولو						
حَتَّى تهب الْأَرْوَاح وتحضر الصَّلَاة. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]						
چې هوا به وچليدله او د غرمې د لمونځ وخت را نژدې شي.						

توضيح: جهاد مقدس به د نبي كريم ﷺ په زمانه كې دوه وختو كې كېدلو. سحر ته تر لمر د تيزېدلو پورې به او دربدلو. د هغې نه وروسته به مازيګر ؤو. كله به چې دهوپ كم شو. د بحث لاندې حديث همدغه خبره كړې شوې ده چې كه د سحر وخت كې به نبي كريم ﷺ د جنګ نه راوتلو نو نبي كريم ﷺ به انتظار كولو چې د غرمې نه وروسته د فتحې او د مرستې هواګانې ولږېږي. د هواګانو د چليدلو مطلب دا دى چې د الله تعالى له اړخه مرسته را نازله شي. د هغې به يو ظاهري صورت هم ؤو. هغه دا چې د غرمې د لمونځ نه وروسته عام مسلمانان لمونځونو كې او د لمونځونو نه وروسته د مجاهدينو لپاره دعاګانې غوښتلې چې الله د مجاهدينو سره مرسته وكړې. معلومه شوه چې په جوماتونو كې د مجاهدينو لپاره دعاګانې غوښتل پكار دي.

الفصل الثاني

﴿۸﴾ عَن النُّعْمَان بن مقرن قَالَ: شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ		
حضرت نعمان ابن مقرن رضي الله عنه فرمايي چې زه د نبي كريم ﷺ سره (جنګونو كې) شريك شوم،		
فَكَانَ إِذَا لَمْ يُقَاتِلْ أَوَّلَ النَّهَارِ		
نو نبي كريم ﷺ به چې كله د ورځ په ابتدائى برخه يعني د سحر وخت كې جنګ نه كولو نو هغه		
انْتَظَرَ	حَتَّى	تَزُولَ
وخت به يې د جنګ كولو انتظار كولو تر څو به چې لمر نه ؤو پرېوتلى او هوا به و نه لږېدله. او نصرت		
الشَّمْسُ	وَتَهُبَّ	الرِّيَاحُ
يعني د فتحې هوا به را نازله نه شوه يا د نصرت را نازليدلو مطلب دا دى چې تر څو پورې به د غرمې د لمونځ نه وروسته د اسلام		

---

[1] رقم الحديث ۳۹۳۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۸/۶ رقم الحديث ۳۱۶۹۰

وَيَنْزِلَ النَّصرُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]

د مجاهدينو لپاره د مسلمانانو د دعاګانو په برکت سره د فتح آثار ظاهره نه شول.

﴿۹﴾ وَعَن قتادةَ عَنِ النُّعمَانِ بنِ مُقَرِّنٍ قَالَ:

او حضرت قتاده رَضِيَ اللهُ عَنهُ د حضرت نعمان ابن مقرن رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روايت کوي چې هغې وفرمايل چې ما

غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره جهاد کړی دی. نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د سحر نه وروسته تر هغه وخت پورې

أَمْسَكَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَإِذَا

جنګ نه کولو چې تر کومې پورې به د سحر د لمونځ فارغ شوی نه ؤو او لمر به راښتلی نه ؤو. چې

طَلَعَتْ قَاتَلَ فَإِذَا انْتَصَفَ النَّهَارُ أَمْسَكَ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ

لمر به راوښتلو نو جنګ به يې شروع کړو او چې غرمه به شوه نو د غرمې د ختمېدلو لپاره به يې جنګ بند کړو.

فَإِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ قَاتَلَ حَتَّى الْعَصْرِ

بيا به چې غرمه ختمه شوه او د غرمې لمونځ به يې وکړو نو تر د مازيګر پورې به يې جنګ کولو او

ثُمَّ أَمْسَكَ حَتَّى يُصَلِّ الْعَصْرُ ثُمَّ يُقَاتِلُ قَالَ

بيا به يې بس کړې تر دې چې د مازيګر لمونځ نه وروسته به بيا جنګ کې مشغول شو. قتاده رَضِيَ اللهُ عَنهُ

قَتَادَةُ: كَانَ يُقَالُ: عِنْدَ ذَلِكَ

فرمايي چې ويل کېدل به (يعني صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنهُم به د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جنګې نظام د وختونو

تُهِيجُ رِيَاحُ النَّصْرِ

د حکمت باره کې ويله چې دا د دې وجې نه ؤو چې په دې وختونو کې د نصرت هواګانې چلېږې او

وَيَدْعُو الْمُؤْمِنُونَ لِجُيُوشِهِمْ

مسلمانان به خپلو لمونځونو کې د خپلو لښکرونو لپاره د فتح او د کاميابۍ دعاګانې کوي يعنې د لمونځ نه وروسته دعاګانې غواړي

(۱) رقم الحديث ۳۹۳۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۱۳/۳ رقم الحديث ۲۶۵۵ والترمذي في ۱۳۷/۴ رقم الحديث ۱۶۱۳

فِي صلاتهم. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

يا د لمونځ په دوران كې دعاګانې كوي، لكه څنګه چې د قنوت لوستلو په سلسله كې په حديثونو كې منقول دي).

﴿۱۰﴾ وَعَن عصامٍ المزنيّ قَالَ بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَرِيَّةٍ فَقَالَ: إِذَا رَأَيْتُمْ مَسْجِدًا أَوْ سَمِعْتُمْ مُؤَذِّنًا فَلَا تَقْتُلُوا أَحَدًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[2]

او حضرت عصام مزني رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ د جهاد لپاره په يو وړو كې لښكر كې ولېږلو او وې فرمايل چې كوم ځاى كې جومات اوينئ يا د مؤذن نه اذان واورئ نو هلته هيڅ څوك مه وژنئ. (ترمذي او ابود اؤد)

توضيح: مسجدا: يعني كه يو اسلامي شعار مثلاً اذان او جومات تاسو اوينئ نو بيا په جنګ كې احتياط كوئ. فقط كافران اوژنئ او كه په دار حرب كې مسلمانان او سيږي نو هغوى د اعلان او خبر باوجود هم د كفارو نه جدا نه شول نو بيا به د هغوى خيال نه ساتلى كېږي. اګر كه كفار مسلمانان د ډال په توګه استعمال كړي. هغه وخت يې د كافرانو په نيت باندې اوژنئ. د داسې مسلمانو ښه هدر ده. (مرقات ۴۸۳/۷)

الفصل الثالث

د حضرت خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د كفارو په نوم يو عظيم مكتوب

﴿۱۱﴾ عَن أَبِي وائلٍ قَالَ: كَتَبَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ إِلَى أَهْلِ فَارِسَ: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ إِلَى رُسْتَمَ وَمِهْرَانَ فِي مَلَأِ فَارِسَ. سَلَامٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى. أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّا نَدْعُوكُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَإِنْ أَبَيْتُمْ

حضرت ابو وائل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د فارس يعني د ايرن خلكو يعني د هغوى مشران او د سردارانو دا خط ولېږلو. بسم الله الرحمن الرحيم: د حضرت خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د اړخه رستم او د مهران په نوم چې د ايران په مشرانو كې دي. هغه كس باندې دې سلامتي وي چې د حق او هدايت پيروي وكړي. وروسته د دې نه دې دا واضحه وي چې مونږ تاسو ته د اسلام د قبلولو دعوت دركوؤ. كه اسلام نه قبلوئ

---

[1] رقم الحديث ۳۹۳۴ أخرجه الترمذي في السنن ۱۳۶/۴ رقم الحديث ۱۶۱۲

[2] رقم الحديث ۳۹۳۵ أخرجه ابوداود في السنن ۹۸/۳ رقم الحديث ۲۶۳۵ والترمذي في ۱۰۲/۴ رقم الحديث ۱۵۴۹

فَأَعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَأَنْتُمْ صَاغِرُونَ فَإِنْ أَبَيْتُمْ
نو په ذلت او خوارئ سره په خپلو لاسونو جزیه ادا کړئ او که د جزیه د ادا کولو نه هم انکار کوئ نو تاسو ته دې خبر
فَإِنَّ مَعِيَ قَوْمًا
وې چې هلاکت او پښیمانتیا ستاسو مقدر شوی دی، ځکه بیشکه ما سره دیو داسې خلکو جماعت دی چې د وینې توېول
يُحِبُّونَ الْقَتْلَ فِي سَبِيلِ اللهِ
یا د خدای په لاره کې خپل ژوند قربانول داسې خوښوي لکه څنګه چې د ایران خلک شراب خوښوي
كَمَا يُحِبُّ فَارِسُ
یعنې څنګه چې تاسو ایرانیان د شرابو په نشه کې خوند او خوشحالي حاصلوئ. دغه شان زماد جماعت خلک د
الْخَمْرَ وَالسَّلَامُ عَلَى
قتل و قتال په مستې او سرفروشې حاصلوي. یا خو هغوی ته په ژوند اخستلو یا ورکولو کې همغه خوشحالي
مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ[1]
او خوند حاصلیږي چې کوم تاسو په شرابو کې محسوسوئ او سلامتي وي په هغو باندې چې د حق او هدایت پیروي کوي.

توضیح: القتل: یعنې دا خیال د مازغو نه اوباسئ چې مونږ د مرګ نه وریږدونکې یو. مونږ له په میدان جنګ کې د جنګ کولو او د مرګ په شهادت کې همغه مزه او مستئ حاصلوو لکه څنګه چې تاسو ته په شرابو کې خوند حاصلوي. د داسې قوم مقابله تاسو نه شئ کولی. لهذا خامخا زمونږ لاره مه نیسئ. سبحان الله دا هم یو درد ؤو. چې په کوم باندې تر ننه پورې اسلام فخر کوي.
یو شاعر ویلي دي:

مصلحت در دین ما جنګ و شکوه   مصلحه در دین عیسیٰ غار و کوه

یعنې زمونږ د دین مصلحت خو په جهاد او په رعب و داب کې دی. او د عیسائی مذهب مصلحت په پادرې جوړېدلو کې او غارونو کې اوسیدل دي. د حضرت خالد رضی الله عنه دا خط د فارس والو په نوم په هغه وخت کې لیکلی شوی ؤو. کله چې حضرت خالد د جهاد په ابتدائی دور کې په عراق کې ؤو. بیا حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه هغه د عراق نه شام اړخ ته راولیږلو او د لښکر امیر یې کړو. شام یې فتح کړو په بیا په دې لاره د مصر صعید مصر ته ورسیدلو او هلته یې عظیم جهاد وکړو.

---

(1) رقم الحدیث ۳۹۳۶ المرقاة المفاتیح ۴۴۴/۷

باب القتال في الجهاد
جهاد کې جنګ د ترتیب بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿فاذا لقيتم الذين كفروا فضرب الرقاب﴾ (سورة محمد : ۴)
د فقهې په ټولو کتابونو کې د دې باب سره د كيفية القتال لفظ لګولی شوی دی. حدیثونو کې هم د کیفیت قتال بیان مقصود دی، ځکه دي باب کې چې څومره حدیثونه ذکر دي. تقریباً ټولو کې د قتال څه نه څه کیفیت ذکر دی. ملا علي قاري فرمايي "اى فى حث القتال و ترغيبه و ثوابه" یعنې دي باب کې د کفارو سره د جنګ کولو د ترغیب بیان دی. د دې د ثواب بیان دی او کفارو سره جنګ کولو باندې د اماده کولو او د راپارولو بیان دی. (مرقات۷/۴۸۵)
ځینې خلک داسې دي چې په طبعي توګه جهاد مکروه ګڼي. هغوی دلته خوشحالېږي چې وګوره دلته جهاد یو شی دی او جنګ کول بل شی دی. مونږ اګر که جنګ نه کوؤ خو په جهاد کې برابر مشغول یو. او جهاد کې جنګېدل یوه جزوي معامله ده. چې د مجبورۍ په درجه کې دی. زه وایم د دې نه مخکې د جهاد په باب کې د جنګ حدیثونه ولې راغلي دي. که چرې بیل شی دی نو د جهاد په باب کې د جنګېدلو د حدیثونو ذکر به هم نه وی. حال دا چې ټول باب د جنګ د حدیثونو او د فضائلو نه ډک پروت دی. چې دا کړلی شوی امر دی او جنګ د جهاد برخه ده نو د هغې د کیفیت او د ترتیب او د طریقې بیان کول ضروري ؤو، نو ځکه د جهاد د عمومي باب نه یې د دې کیفیت په جدا کولو سره یو مستقل باب کې ایخی دی.
د جهاد د مشروعیت حکمت: اسلام کې د مشروعیت جهاد ډېر لوی حکمتونه دي. ۱: جهاد سره د دین لپاره پرانستلی کېږي ۲: فساد ختم شي او امن راشي ۳: د الله تعالی کلمه اوچته شي ۴: یو لوی حکمت دا دی چې کله ټول انسانان د الله بندیګان او غلامان دي، نو هغوی له د الله په غلامۍ کې وسیدل پکار دي، خو ځینې بندیګان د الله د احکاماتو نه عامه نافرماني کوي او بغاوت شروع کړي. او د نورو امن خونبونکو انسانانو لپاره د مصیبت سبب شي، نو الله تعالی د اړخ نه خپلو منونکو بندیکانو ته حکم دی چې وَس دوی مړه کړئ، وَس دا ځناور شوي دي، نو ځکه دا ځناور په میدان جهاد کې وژل هم جائز دي او نیول او ذبح کول یې هم جائز دي. او اخستل او خرڅول یې هم جائز دي. او غلام کول او وینځې کول یې هم جائز دي. د مثال په توګه یو حکومت دی. د هغې لښکر دی. هغه لښکر کې بغاوت وشو. او لښکر په دوه برخو کې ویشل شو. یو منونکی دی او بل باغي دی. د بین المللی قانو مطابق د دنیا ټول حکومتونه په دې خبره خامخا یو هېږي چې منونکی

لښکر به هغه باغي لښکر سره جنګ کوي او هغوی به ختموي. بالکل همدغه شان الله خپل مننونکو بندیګانو ته حکم کوي چې مانه بغاوت کونکې لښکر ښه وجنګېږئ او هغوی ؤوژنئ ۵: د جهاد په حکمت باندې تاسو داسې هم پوهه کېدی شئ چې کله بدن کې د سرطان ناروغي ولړي نو د هغه برخې عملیات هر عقلمند او طبیب ضروري ګڼي. د دې لپاره چې د سرطان دا ناروغي نور بدن کې خوره نشي. دغه شان د کافرانو بدن چې د انسانانو د صالح بدن دننه د سرطان د ناروغۍ په شان دی. د هغې غوڅول ضروري دی. د دې لپاره چې د ټول انسانیت بدن د دې وژونکې مرض نه محفوظ شي. علامه شبیر احمد عثماني رحمه الله د سورت توبه آیت نمبر ۴ په تفسیر کې د جهاد شپږ حکمتونه همدغه شان بیان کړي دي.

الفصل الاول

د شهادت شوق

﴿۱﴾ عَن جَابِر قَالَ: قَالَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ:
حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د جنګ أحد په ورځ (په میدان جنګ کې) یو کس نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته وویل
أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فَأَيْنَ أَنَا؟
چې ته (محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) او ایه! که چرې زه او ژلی شم (یعني د اسلام د دښمنانو سره په جنګ کې شهید شم) نو زه به چرته ځم.
قَالَ: فِي الْجَنَّةِ
یعني جنت به ځم که دوزخ ته؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل "جنت ته" (دې اورېدلو سره) هغه کس (جنت ته
فَأَلْقَى تَمَرَاتٍ فِي يَدِهِ
د رسیدلو په ارمان کې د شهادت مرتبه ژر د حاصولو لپاره) هغه کجورې ګوزار کړې چې (د خوراک لپاره)
ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ (مُتَّفَق عَلَيْهِ)[1]
د هغې په لاس کې وې او په جنګ شو تر دې چې شهید شو.

[1] رقم الحديث ۳۹۳۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۴/۷ رقم الحديث ۴۰۴۶ ومسلم في ۱۵۰۹/۳ رقم الحديث (۴۳-۱۸۹۹)

جهاد ته د وتلو وخت کښې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکمت عملي

﴿۲﴾ وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت کعب ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله کومې غزوې (يعنې د
يُرِيدُ غَزْوَةً إِلَّا وَرَّى بِغَيْرِهَا حَتَّى كَانَتْ تِلْكَ الْغَزْوَةُ يَعْنِي غَزْوَةَ تَبُوكَ
جهاد کولو) اراده کوله نو د هغې په ځای به يې توريه کوله تر دې چې دا غزوه يعنې غزوه تبوک واقع شو.
غَزَاهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَرٍّ شَدِيدٍ وَاسْتَقْبَلَ
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غزوه تبوک په سخت ترېنه زمانه کې وکړو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې لپاره
سَفَرًا بَعِيدًا وَمَفَازًا وَعَدُوًّا كَثِيرًا
ډېر لرې سفر وکړو او بې اوبو او بې وابنو ځنګلونو کې وکړو. د غه شان په هغې د دښمنانو شمېر ډېر زيات وُو،
فَجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ
نو کله چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې غزوې اراده وکړه نو د هغې باره کې يې د مسلمانانو په مينځ کې صفا صفا اعلان وکړو
لِيَتَأَهَّبُوا أُهْبَةَ غَزْوِهِمْ
(او د دې غزوې په دوران کې يې د راتلونکې مشکلات او پريشانۍ په وضاحت سره بيان کړې) چې هغه خلک (د جنګ لپاره)
فَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الَّذِي
بنه تيار شي. او خپل د جهاد سامان صحيح کړي. د غه شان نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته د هغه لار و
يُرِيدُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
او مقاماتو باره کې هم ووېله کومه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (تبوک ته د رسيدلو لپاره) اختيارول غوښتله.

توضيح: وَرَّى: دا د لفظ توريه نه دی. چې د باب تفعيل نه دی. توريه تعريض او کنايه ته وايي. چې د دښمنانو نه اصل حقيقت پټ کړي او بله خبره ظاهره کړي مثلاً تګ يو اړخ ته دی تو تفتيش او تذکرې به يې بل اړخ ته شروع کړې. د مثال په توګه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اراده به د فتح مکې په موقع باندې مکې ته تلل وُو، خو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خيبر په احوال بيان کړه، لټون او تذکره يې شروع کړه. د حکمت په دې عمل کې فائده وه چې د دښمن به بې خبر وُو. او هغوی به د جنګ د تيارۍ نه بې

[1] رقم الحديث ۳۹۳۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۱۳/۸ رقم الحديث ۴۲۱۸ ومسلم في ۲۱۲۰/۴ رقم الحديث (۵۳-۷۶۹)

خبره پاتې شول او حمله به پرې کېدله. همدې ته "الحرب خدعة" ويلی شوې ده. دې کې تصريح نه وي. که د صراحت سره دا وويلی شي چې زه د لکهنؤ ښار ته ځم او زړې کې دا پټه کړې ده چې زه فيروز اباد ته ځم، نو دا توريه نه دا. بلکې دا صريح دروغ دي. چې په شريعت کې يې اجازت نشته دی.
غزوۀ تبوک: نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په غزوه تبوک کې د تعريض او کنايې نه کار نه دی اخستی بلکې په واضحه الفاظ کې يې اعلان وکړو چې د جهاد لپاره به تبوک ته ځو. د دې تصريح وجه دا وه چې د د سختيونو نه ډک سفر ؤو. لاره ډېره لرې وه، ځکه د مدينې نه تبوک تقريباً زر (۱۰۰۰) کلو ميټره دی، خوراکې شيان ډېر کم ؤو او سخته ګرمې وه، نو د پوره تياری ضرورت ؤو، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ واضحه اعلان وکړو. دا غزوه په ۹ھ کې پيښه شوې وه. نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ديرش زره (۳۰۰۰۰) کسانو لښکر ؤو. په مقابله کې د رومې عيسايان په لاکهونو تعداد کې ؤو. د مدينې نه د خيبر په لاره د العلا علاقه راځې. د هغې نه وروسته مدائن صالح او ثمود دره راځې. د هغې نه وروسته تبوک دی. (مرقات ۷/۴۸۶)

جنګ د چل او تدبير نوم دی

﴿۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسلم: اَلْحَرْبُ خدعة (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

او حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل جنګ د چل او دهوکې (نوم) دی.

توضيح: الخدعة: دا لفظ د خا په ضمه سره دی. دال ساکن دی، خو د اهل لغتو په نزد خا باندې فتحه او دال باندې سکون زيات فصيح او بهتر دی. چل، تدبيرو مکر او حيله او د دهوکې نوم خدعه ده. چې په جهاد کې جائز دی. مطلب دا دی چې په جنګ کې د تعداد زياتېدل دومره فائده مند نه دی لکه څومره چې چال او تدبير او دهوکه فائده منده وي. نن سبا دې تدبير ته د حکمت عمل وايي، نو کمانډر همغه وې چې د حکم عمل او داؤ پيچ نه ډېر زيات کار اخلې او د دښمن فوج په تښتېدلو باندې مجبور کړې. د حکمت دې جنګ کې هر تدبير او مکر او حيله جائزه ده، خو دا ضروري ده چې په دې د حکمت عمل سره کړی شوې معاهدې خلاف ورزې دې ونه کړی شي او نه دې هغه کړی شوې معاهده ماته کړی شي چې کومه معاهده د دښمن سره شوې وي. علامه طيبي فرمايي چې د جهاد په معامله کې او د هغې په فائده کې صريح دروغ ويل هم جائز دي، خو تعريض زيات بهتر دی، نو ځکه د صريح دروغو نه بچ کېدل پکار دي. (مرقات ۷/۴۸۷،۴۸۶)

[1] رقم الحديث ۳۹۳۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۵۸ رقم الحديث ۳۰۳۰ ومسلم في ۳/۱۳۶۱ رقم الحديث (۱۷-۱۷۳۹)

په جهاد کې د ښځو د شریک کېدو حکم

﴿۴﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْزُو بِأُمِّ سُلَيْمٍ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله د صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ سره جهاد ته تللو نو د ځان سره
وَنِسْوَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ مَعَهُ إِذَا غَزَا يَسْقِينَ الْمَاءَ
به يې ام سليم رَضِيَ اللهُ عَنْهَا او د انصار نورې ښځې هم بو تللې. هغه ښځو به د اسلام غازيانو ته اوبه ورکولې
وَيُدَاوِينَ الْجَرْحَى. رَوَاهُ مُسلم [1]
او د زخميانو ته به يې د مرهمو پټۍ کولې او د هغوی خيال به يې ساتلو.

توضیح: **يغزوبأم سليم**: ښځو باندې عام حالاتو کې جهاد فرض نه دی، خو که جهاد فرض عين شي او تر د کورونو دروازو پورې راورسيږي نو بيا د هرې ښځې لپاره د خپل عزت او ناموس لپاره جنګ کول فرض دی، خو که په عامو حالتو کې ښځې جنګ کې شريک کېدل غواړي چې پېغلو ښځو له تلل جائز نه دي. د زيات عمر والا ښځې د زخميانو د خيال ساتنې او د مرهم پټۍ لپاره او د خوراک او څښاک د پېنولو په غرض تلی شي. ځينې فقهاؤ ليکلې دي چې د ميدان په بالکل آخري مورچو کې د ضرورت په وخت کې د پردې سره ښځې په جنګ کې شرکت کولی شي. که خاوند د خپل خدمت يا د ضرورت مباشرت لپاره ښځې بوتلل غواړي نو د ازاد ښځو په ځای خپلې وينځې بوتلل زيات بهتر دي.

د زخميانو په خدمت کې د ښځه د زخمي د بدن په هغه برخه دوائي لګولی شي. او هغه برخې نه لاس هم لګولی شي. د دې نه بغير عام بدن نه ي لرېدلی. هغه زمانه کې به د جنګ ته د ښځو بوتللو کې دا فائده وه چې د ښځو په وجه به نارينۀ په زړه ورتيا سره جنګ کولو او د منډې نوم به يې نا اخستلو. دويمه فائده به دا وه چې ښځو به نارينۀ ته د منډو په وخت کې د شرم احساس کولو، نو په دې وجه به يې ښه په کله جنګ کولو. ام سليم، ام ماره، ام عطيه، ام ابان، خوله وغيره هغه زړه ورې ښځې دي چې په ډېرو جنګونو کې يې باقاعده برخه اخستې ده او کفارو ته منډې ورکړې دي. (مرقات ۴۸۸/۷)

﴿۵﴾ وَعَنْ أُمِّ عطيَّةَ قَالَتْ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ
او حضرت ام عطيه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې زه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره په اووه غزواتو کې شريکه شوې يم.
أَخْلُفُهُمْ فِي رِحَالِهِمْ فَأَصْنَعُ لَهُمُ الطَّعَامَ
زه (په ميدان جنګ کې) د هغه (مجاهدينو) نه شاته په هغې پړاوونو کې وومه. چې کوم ځای کې به ما هغوی خواړه پخول. د

---

[1] رقم الحديث ۳۹۴۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۴۳/۴ رقم الحديث (۱۳۵-۱۸۱۰) وابوداود في السنن ۱۳۹/۳ رقم الحديث ۲۵۳۱

وَأُدَاوِي الْجَرْحَى وَأَقُومُ عَلَى المرضى. رَوَاهُ مُسلم [۱]

زخميانو مرهم پټئ به مو کولې او دواګانې به مو ورله راوړلې او د مريضان ساتنه به مې کوله.

په جهاد کې د ښځو او ماشومانو وژنه منع ده

﴿۶﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [۲]

او حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ښځې او هلکان د وژلو نه منع کړي دي. (بخاری و مسلم)

توضيح: ښځې او ماشومان او پادريانو د وژلو نه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع کړې ده، خو که پادريان او ښځې کافرانو ته جنګې مشورې ورکوي يا په جنګ کې شرکت کوي يا ورسته مالې مرسته کوي يا پادريانو ودونه وکړل او بچې پيدا کول يې شروع کړه نو بيا به يې وژل جائز وي. ماشوم هم که ميدان ته جنګ لپاره راځي او په جنګ کې څه نه څه برخه اخلې نو هغه به هم وژلی کېږي. دغه شان هغه ماشوم چې د سردار يا د بادشاه بچی وي چې ټول خلک پرې متفق کېږي او راجمع کېږي نو د هغه ماشوم وژل هم جائز دي. دغه شان که مسلمانان د په شپه کې حمله وکړي نو په کورونو کې ښځې او ماشومان وُوژلی شي نو دا هم د مجبورۍ په وجه جائز دي، ځکه د دې نه بچ کېدل مشکل دي. *شیخ فانی سے بوڑھا کھوسٹ مراد ہے*. هغوی مه وژنه خو که جنګې تدبير يا مشوره ورکوي نو وژل يې جائز دي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دريد بن صمه د وژلو حکم ورکړی وُو حال دا چې عمر يې ۱۲۰ کاله وُو. جنګ حنين کې داسې شوې وُو ځکه دريد ډېر پوه او مشوره ورکونکی سړی وُو. (مرقات ۴۸۹/۷)

په شب خون کې ښځې او ماشومان وژل کېدې شي

﴿۷﴾ وَعَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَهْلِ الدَّارِ يُبَيَّتُونَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَيُصَابُ مِنْ نِسَائِهِمْ وَذَرَارِيِّهِمْ

او حضرت صعب ابن جثامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه هغه مشرکانو باره کې وپوښتلی شول چې د کور والا وي (يعنې چې په آباديانو کې اوسيږي) چې که د شپې حمله وکړی شي نو څه حکم دی؟

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۴۱ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۴۷/۳ رقم الحديث (۱۴۲-۱۸۱۲) وابن ماجه في ۹۵۲/۲ رقم الحديث ۲۸۵۶

(۲) رقم الحديث ۳۹۴۲ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۴۸/۶ رقم الحديث ۳۰۱۵ ومسلم في ۱۳۶۴/۳ رقم الحديث (۲۵-۱۷۴۴)

قَالَ: هُمْ مِنْهُمْ. وَفِي رِوَايَةٍ:
نبي کريم صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې په جواب کې وفرمايل چې دوى هم د هغوى نه دي. او يو بل روايت کې دا دي
هُمْ مِنْ آبائهم (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
چې نبي کريم صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل هغوى د خپل پلارانو تابع دي.

د دشمن د باغونو د غوځولو او د سوځولو مسئله

﴿۸﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَطَعَ نَخْلَ بني النَّضِيرِ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بنو نضير د کجورو بوټو د ماتولو
وحرَّقَ ولها يقولُ حسَّانُ:
او د سوزولو حکم وکړو. د همدې باره کې (د نبي صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شاعر صحابي) حضرت حسان بن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا شعر
وَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقٌ بِالْبُوَيْرَةِ مُستَطِيرُ وَفِي ذَلِكَ نَزَلَتْ
وويله. يعنې د بني لوى د سردارانو لپاره بويره سوځول اسان شول. د غه شان د دې متعلق دا آيت نازل شو.
(مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا
(تاسو چې د کجورو د بوټو نه څه مات کړه يا مو چې څه د هغې په جرړلو باندې پرېښودل (يعنې څه مو چې نه دې
فَبِإِذْنِ اللهِ) (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
مات کړې) دا ټول د خداى په حکم سره دي).

توضيح: وهَانَ: نبي کريم صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې کله د مکې نه مدينې ته هجرت وکړو نو په مدينه کې هغې واسطه د يهودو سره شوه. د هغوى درې لويې قبيلې وې. بنو قينقاع، بنو نضير او بنو قريظه. اولنې ذکر شوې خو هيڅ معاهده ونه کړه، نو مسلمانانو هغوى په ابتداء کې د مدينې نه ويست. دويم ذکر شوې بنو نضير معاهده وکړه خو بيا يې غدارې وکړه تر دې چې هغوى د نبي کريم صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د وژلو سازش وکړو، نو په دې وجه هغوى مسلمانانو په قلعه کې محاصره کړه. او قلعه بند شول. نبي کريم صَلَّىٰ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوى د باغونو د سوځولو حکم وکړو، نو په دې باندې يهودو وويله چې دا خو صرف فساد دى، نو د قرآن آيتونه رانازل شول چې دا ټول د

---

[1] رقم الحديث ۳۹۴۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۴۶/۶ رقم الحديث ۳۰۱۲ ومسلم في ۱۳۴۶ رقم الحديث (۲۶-۱۷۴۵)

[2] رقم الحديث ۳۹۴۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۷ رقم الحديث ۴۰۳۱ ومسلم في ۱۳۶۵/۳ رقم الحديث (۱۷۴۶/۳۰)

الله په حکم شوې دي. او س مسئله دا راؤتله چې که باغونه او پټي د سوځولو ضرورت پيښ شي نو سوځول يې جائز دي، خو بغير د مجبورۍ نه يې سوځول جائز پکار نه دي. (مرقات۷/۴۹۰)

بويره: د بنو نضير د علاقې نوم دی. چرته چې د هغوی باغونه ؤو. هغه باغونو ته چې کله اور ولږول شو نو حضرت حسان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ دې موقعه کې د ټوقو يو څو اشعار وويل. چې هغې يو شعر په حديث کې دی. يعني د قريشو ته ډېره اسان شو هغه اور چې مونږ د بويره په مقام کې لګولی ؤو. چې اوچتې لمبې يې وهلې. (مرقات۷/۴۹۱)

بني لوئ: د دې نه مراد صحابه هم کېدلی شي چې د اور په لګولو کې ورته هيڅ مشکل نه ؤ يعني هيڅ يو کس مزاحمت ونه کړی شو او د بنو لوئی نه مراد مکه هم کېدلی شي. او دا ډېره واضحه ده. مطلب دا دی چې د بويره په مقام کې د لمبې وهونکی اور د کفارو لپاره اسان شو هغوی مزاحمت ونه کړی شو او په اسانۍ سره يې دا ذلت قبول کړو. ابو سفيان بن حارث د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپلوان ؤو. هغې د دې شعرونو جواب دا ورکړو. (مرقات۷/۴۹۰)

أَدَامَ اللهُ ذٰلِكَ مِنْ صَنِيْعٍ   وَحَرَّقَ فِيْ نَوَاحِيْهَا السَّعِيْرُ

سَتَعْلَمُ اَيُّنَا مِنْهَا بِنُزْهٍ   وَتَعْلَمُ اَیَّ اَرْضَيْنَا تَضِيْرُ

يعني الله د هغه اور لمبې د مدينې پورې ښورې کړي. نزدې ده چې تاسو به پوهه شئ چې مونږ به د دې اور نه څومره لرې يو. او تاس به په دې هم پوهه شئ چې په مونږ د چا د ځمکې نقصان دی.

د غفلت په حالت کې په دشمن باندې حمله کول جائز ده

﴿۹﴾ وَعَنْ	عَبْدِ	اللهِ	بْنِ	عَوْنٍ:	أَنَّ نَافِعًا
او د حضرت عبد الله بن عون رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ازاد شوی غلام نافع رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ					
كَتَبَ إِلَيْهِ يُخْبِرُهُ	أَنَّ ابْنَ عمر	أخبرهُ	أَن	ابْن	عمر
عبد الله بن عون ته يو خط ولېږلو چې هغې کې حضرت نافع رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ هغې ته خبر ورکړی ؤ چې ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ					
أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	أَغَارَ	عَلَى	بَنِي	الْمُصْطَلِقِ	غَارِّيْنَ
(نافع رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) ته بيان کړ چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په بنی مصطلق باندې هغه وخت حمله وکړه کله					
فِيْ	نَعَمِهِمْ	بِالْمُرَيْسِيعِ	فَقَتَل		
چې هغوی په مريسيع کې د خپلو څاروۍ به مينځ کې غافل پراته ؤو، نو نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوی جنګ کونکې مړه کړل					

الْمُقَاتِلَة وسبى الذُّرِّيَّة (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او د هغوی ښځې او ماشومان يې قيديان کړه او را يې وستل.

توضيح: بنو المصطلق: د بنو خزاعه يو شاخ دی او يرسيع د يو ځای نوم دی چې د مدينې نه تقريباً ۸۰ کلوميټره فاصله باندې دی. په پنځمه هجرئ په دې مقام باندې جنګ شوی ؤ او کفار وژلی شوې ؤ. همدې سفر کې په حضرت عائشه رضي الله عنها باندې تهمت لګولی شوی ؤ.

غارين: يعنې هغه خلک بالکل بې خبره ؤ. د دې نه معلومه شوه چې کله يو ځل دعوت ورسول شي نو بيا بغير د دعوت نه په کفارو باندې حمله کېدی شي. که دعوت نه هم وې رسيدلی او په کاروائې کې مصلحت وې نو بيا هم جمله کېدی شي اګر که منع ده.

المقاتله: يعنې د جنګ جوګه خلک يې مړه کړل او واړه ماشومان يې ونيول او غلامان يې کړل. (مرقات ۴۹۲/۷)

د جنګ متعلق يو حکمت

﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَبِي أَسِيدٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَنَا يَوْمَ بَدْرٍ حِينَ
او حضرت ابو اسيد رضي الله عنه فرمايي چې نبي صلى الله عليه وسلم د غزوه بدر په ورځ (ميدان جنګ) کې کله
صَفَفْنَا لِقُرَيْشٍ وَصَفُّوا لَنَا:
چې مونږ د قريشو خلاف او د مکې قريشو زمونږ خلاف صفونه جوړ کړه، نو مونږ ته حکم وکړی شو چې کله هغه
إِذَا أَكْثَبُوكُمْ فَعَلَيْكُمْ بِالنَّبْلِ.
دښمن يعنې کله چې د مکې قريش تاسو ته دومره نژدې راشي چې ستاسو تيران هغوی ورسيدلی شي نو هغوی په تيرؤولئ او
وَفِي رِوَايَةٍ: إِذَا أَكْثَبُوكُمْ فَارْمُوهُمْ
يو روايت کې دي چې نبي صلى الله عليه وسلم وفرمايل په دې دښمنانو باندې هغه وخت تير ؤولئ چې کله هغوی تاسو ته
وَاسْتَبْقُوا نَبْلَكُمْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَحَدِيثُ سعد: هَلْ تُنْصَرُونَ سَنَذْكُرُهُ فِي بَابِ فَضْلِ الْفُقَرَاءِ. وَحَدِيثُ
نژدې شي او خپل تيران وساتئ يعنې خپل ټول تيران په هغوی مه ختموئ بلکې په احتياط سره يې استعمال کړئ

[1]) رقم الحديث ۳۹۴۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۷۵/۵ رقم الحديث ۲۵۴۱ ومسلم في ۱۳۵۶/۳ رقم الحديث (۱۷۳۰/۱)

الْبَرَاءِ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَهْطًا فِي بَابِ الْمُعْجِزَاتِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى [1]

څه وساتئ چې د نښوالي نه مو دښمن فائده واخلي او په تاسو غالب نه شي.

توضيح: اكثبوهم: يعني كله چې كافران نه نژدې شي نو بيا يې په تيرانو ووليئ چې يو تير هم ضايع نه شي. (مرقات ۷/۴۹۲)

استبقوا: يعني تيران فضول مه خرابوئ بلكې د ضرورت موقعې لپاره يې وساتئ. (مرقات ۷/۴۹۲)

الفصل الثاني

﴿۱۱﴾ عَنْ عبدِ الرَّحمنِ بن عَوفٍ قَالَ: عَبَّأَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ببدرٍ لَيْلًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ [2]

حضرت عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم په بدر كې مونږ د شپې تيار كړو.

توضيح: عبأنا: دا د تعبيه نه دی چې د تيارولو او د ډكولو په معنى كې دی. يعني نبي كريم صلى الله عليه وسلم د بدر په موقع كې د شپې وخت كې زمونږ صفونه برابر كړي وو او دا هدايات يې راكړي وو چې تر څو پورې دښمن رانژدې شوی نه وي نو د هغې نه مخكې تيران مه خرابوئ بلكې كله چې دښمن رانژدې شي نو بيا يې په وولئ. (مرقات ۷/۴۹۳)

جنګي شعار او د شفر الفاظ

﴿۱۲﴾ وَعَنِ الْمُهلب أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت مهلب رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم په غزوه يې خندق كې مونږ ته وفرمايل چې

"إِنْ بَيَّتَكُمُ الْعَدُوُّ فَلْيَكُنْ شِعَارُكُمْ: حم لَا يُنْصَرُونَ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد [3]

كه تاسو باندې دښمن د شپې حمله وكړي (يعني د مسلمانانو) علامت حم لا ينصرون الفاظ پكار دي.

توضيح: حم لا ينصرون: يعني اى حم نازلونكى الله د كافرانو مدد نه كړي. فوجي او جنګي

---

[1] رقم الحديث ۳۹۲۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۹۱ رقم الحديث ۲۹۰۰

[2] رقم الحديث ۳۹۲۷ أخرجه الترمذي في السنن ۳/۱۲۷ رقم الحديث ۱۶۷۷

[3] رقم الحديث ۳۹۲۸ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۷۴ رقم الحديث ۲۵۹۷ والترمذي في ۴/۱۷۰ رقم الحديث ۱۶۸۲

اصطلاح كې داسې مختصر الفاظو ته شفر (كوډورډ) وايي. چې د دښمن د پېژندلو لپاره په ميدان جنګ كې يو علامت وي. (مرقات ۷/۴۹۴)

﴿۱۳﴾ وَعَن سَمُرَةَ بن جُندبٍ قَالَ: كَانَ شِعَارُ الْمُهَاجِرِينَ: عَبْدَ اللهِ
او حضرت سمره ابن جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې په غزواتو كې عموماً د لفظ د عبد الله د مهاجرينو علامت ؤو
وَشِعَارُ الْأَنْصَار: عبدُ الرَّحمنِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
لفظ د عبد الرحمن د انصارو علامت ؤو.
﴿۱۴﴾ وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ أَبِي بكر زمن النَّبِي صلى الله عَلَيْهِ وَسلم
او حضرت سلمه بن اكوع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه كې مونږ يو ځل د حضرت ابو بكر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سره
فبيَّتْنَاهُم نَقْتُلُهُمْ وَكَانَ
(يعنې د هغې په مشرولئ كې) جهاد وكړو، نو كله چې مونږ په دښمنانو باندې د شپې حمله وكړه او هغوى مو وژل كړل
شِعَارُنَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ: أَمِتْ. أَمِتْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
او په هغه شپه كې زمونږ د شپې د پېژندنې علامت امت امت الفاظ ؤو (د دې الفاظو معنى ده اى! د الله دښمنان مړه كړئ.

د جنګ په وخت كې شور او شغب منع دى

﴿۱۵﴾ وَعَن قيسِ بنِ عُبادٍ قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت قيس ابن عباد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابؤ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم به په ميدان جنګ كې د جنګ په
يَكْرَهُونَ الصَّوْتَ عِنْدَ الْقِتَالِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[3]
وخت كې د الله نوم اخستلو په ځاى د اوازونو شور او شرغب نه خوښول.
﴿۱۶﴾ وَعَن سَمُرَة بن جُنْدُبٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اقْتُلُوا شُيُوخَ الْمُشْرِكِينَ
او حضرت سمره ابن جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د مشركينو (يعنې دښمنان) د ډېر عمر

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۴۹ أخرجه أبوداود في السنن ۷۳/۳ رقم الحديث ۲۹۹۵

(۲) رقم الحديث ۳۹۵۰ أخرجه أبوداود في السنن ۱۰۰/۳ رقم الحديث ۲۶۳۸ وأحمد في المسند ۴۶/۴

(۳) رقم الحديث ۳۹۵۱ أخرجه ابوداود في ۱۱۳/۳ رقم الحديث ۲۶۵۶

وَاسْتَحْيُوا شَرْخَهُمْ أَيْ صِبْيَانَهُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]
والا مړه کړئ او د لږ عمر والا یعنې د هغې د ښمنانو بچې ژوندې پرېږدئ.

توضیح شیوخ المشرکین: د شیوخ مفرد شیخ دی. دلته د شیخ نه مراد بوډه نه دی بلکې د ماشومان په مقابله کې نارینه او سړې مراد دي. (مرقات ۷/۴۹۶)

شرخ: وړو ماشومانو ته وايي. "ای صبیانهم" دا د یو راوي له اړخه تفسیر دی. (مرقات ۷/۴۹۶)

د دشمن ښار او پټي د ضرورت په وخت کې وسوځوئ

﴿۱۷﴾ وَعَنْ عُرْوَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي أُسامةُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عروه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې حضرت اسامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ماته بیان کړه چې کله نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسامه د یو لښکر
كَانَ عَهِدَ إِلَيْهِ قَالَ: أَغِرْ عَلَى أُبْنَى صباحا
امیر کړو او جهاد ته یې ولېږلو نو دا هدایت او تاکید یې ورته وکړو چې ته په ابنا کې د سحر وخت کې حمله وکړه
وَحرق. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
او (د دښمن کورونه، پټې او بوټې او باغونه) وسوځوه.

توضیح اُبنا: دا شام کې د یو ځای نوم دی. دلته نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ورانولو حکم ورکړو.

اغر: یعنې مړه او تباه کړه. (مرقات ۷/۴۹۷)

کله چې کافر په ګوته درشي نو مړه یې کړئ

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَبِي أُسَيْدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ:
او حضرت اسید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جنګ بدر په ورځ (د اسلام مجاهدینو ته) وویل چې په
إِذَا أَكْثَبُوكُمْ فَارْمُوهُمْ
میدان جنګ کې کله کفار یعنې دښمن تاسو ته بالکل رانژدې شي نو هغوی په غشو ووېشتئ او تورې تر هغه وخت

([1]) رقم الحدیث ۳۹۵۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۲۲/۳ رقم الحدیث ۲۶۷۰ والترمذي في ۱۲۳/۴ رقم الحدیث ۱۵۸۳

([2]) رقم الحدیث ۳۹۵۳ أخرجه أبوداود في السنن ۸۸/۳ رقم الحدیث ۲۶۱۶ وابن ماجه في ۹۴۸/۲ رقم الحدیث ۲۸۴۳

وَلَا تَسُلُّوا السُّيُوفَ حَتَّى يَغْشَوْكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
پورې د نيام (کاڼئ) مه راوباسئ چې تر څو پورې هغوی تاسو ته رانژدې نه شي.

ښځه او غلام مه وژنئ

﴿۱۹﴾ وَعَن رَبَاح بن الرَّبِيعِ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غزوةٍ
او حضرت رباح ابن ربيع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې په يوه غزوه کې مونږ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره په ميدان جنګ کې وو.
فَرَأَى النَّاسَ مجتمعينَ عَلَى شَيْءٍ فَبَعَثَ رَجُلًا
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وليدل چې څه خلک يو ځای کې يو څيز ته راجمع کېږي، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يو کس ولېږلو او وې
فَقَالَ: انْظُرُوا عَلَى من اجْتمع هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ:
فرمايل چې لاړ شه هلته وګوره چې خلک څه څيز ته راجمع کېږي. هغه کس بېرته راغلو او عرض يې وکړو چې
عَلَى امْرَأَةٍ قَتِيلٍ فَقَالَ: مَا كَانَتْ هَذِهِ لِتُقَاتِلَ
يوه ښځه وژلی شوې ده. خلک د هغې جسد ته راجمع دي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې هغه ښځې خو جنګ نه
وَعَلَى الْمُقَدِّمَةِ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ
کولو نو بيا ولې وژلی شوه؟ د لښکر د اولنۍ صف واک حضرت خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته حواله شوی ؤو.
فَبَعَثَ رَجُلًا فَقَالَ: "قُلْ لِخَالِدٍ: لَا تَقْتُلِ امْرَأَةً وَلَا عسيفاً". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه کس بېرته ولېږلو چې لاړ شه او خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته او ايه چې هيڅ يوه ښځه او مزدور مه وژنه.

توضيح: عسيفاً: عسيف خادم او غلام ته وايي. يعنې غلام او ښځه په جهاد کې مه وژنئ. (مرقات ۷/۵۰۰)

مجاهدينو ته د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نصيحتونه

﴿۲۰﴾ وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مجاهدين جهاد ته د لېږلو په وخت کې دا هدايات وکړه

---

(1) رقم الحديث ۳۹۵۴ أخرجه ابوداود في السنن ۱۱۱/۳ رقم الحديث ۲۶۶۴

(2) رقم الحديث ۳۹۵۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۲۱/۳ رقم الحديث ۲۶۶۹ واحمد في المسند ۴۸۸/۳

انْطَلِقُوا بِاسْمِ اللهِ وَبِاللهِ وعَلى مِلّةِ رسولِ اللهِ

چې لاړ شئ او د الله نوم و اخلئ او د هغې په تائيد او توفيق سره او د هغې د رسول په دين باندې د دې ځای نه روان شئ!

لَا تَقْتُلوا شَيْخًا فَانِيًا وَلَا طِفْلًا صَغِيرًا وَلَا امْرَأَةً

(يا وساتئ) شيخ فاني (يعني بوډه) مه وژنئ. مه واړه ماشومان او ښځې وژنئ. مالِ غنيمت کې

وَلَا تَغُلُّوا وَضُمُّوا غَنَائِمَكُمْ

خيانت مه کوئ. مال غنيمت جمع کړئ. خپل مينځ کې صلح او صفائي وساتئ (د اصلحوا يوه معنى همدغه ده

وَأَصْلِحُوا وَأَحْسِنُوا فَإِنَّ

معنى دا چې که تاسو ته مصلحت ښکاري نو د دښمن سره صلح وکړئ او دا معنى هم کېدى شي چې تاسو خپل ديني او

اللهَ يحبُّ المحسنينَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]

دنيوي معاملات صحيح وساتئ) او خپل منيځ کې ديو بل سره نيکي او خير کوئ ځکه الله د نيکئ او د خير والا دوست ساتي.

ميدان بدر کې درې په درې مقابله

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ

او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله د بدر د جنګ ورځ راغله او ميدان جنګ کې د اسلام مجاهدين او د مکې

تَقَدَّمَ عُتْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ

کفار يو بل ته مخامخ صف کې او درېدل، نو د مکې د کافرانو نه عتبه ابن ربيعه د جنګ کولو لپاره د صف نه

وَتَبِعَهُ ابْنُهُ وَأَخُوهُ

رامخکې شو. د هغې نه وروسته د هغې ځوي يعني وليد ابن عتبه او د هغې ورو يعني شيبه ابن عتبه هم راغلو.

فَنَادَى: مَنْ يُبَارِزُ؟ فَانْتُدِبَ لَهُ

عتبه په چغه وويل چې څوک دې چې زمونږ مقابلې له ميدان ته راشي؟ اسلام د مجاهديون د صف نه درو

شبابٌ مِنَ الأَنْصَارِ

انصار ځوانانو جواب ورکړو يعني هغوی عتبه او د هغې ملګرو سره د جنګ کولو لپاره د صف نه ميدان ته

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۵۶ أخرجه ابوداود في السنن ۸۶/۳ رقم الحديث ۲۶۱۴

فَقَالَ: مَنْ أَنْتُمْ؟ فَأَخْبَرُوهُ

راغلل. عتبه هغوی ولیدل نو وې پوښتل چې تاسو څوک یئ؟ هغه ځوانانو جواب ورکړو چې مونږ د مدینې انصار

فَقَالَ: لَا حَاجَةَ لَنَا فِيكُمْ

یو. عتبه وویل مونږ ته ستاسو هیڅ ضرورت نشته دی. یعنې مونږ تاسو سره د جنګ اراده نه لرو. بلکې مونږ د

إِنَّمَا أَرَدْنَا بَنِي عَمِّنَا

خپل تره زامنو یعنې د مکې نه هجرت کونکې قریشې مسلمانانو سره جنګ کول غواړو. دې او ربدلو سره

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قُمْ يَا حَمْزَةُ قُمْ يَا عَلِيُّ قُمْ

نبي کریم ﷺ د صف اړخ ته مخاطب او وې فرمایل حمزه رضي الله عنه ته ودرېږه، علي رضي الله عنه ته ودرېږه،

يَا عُبَيْدَةُ بْنَ الْحَارِثِ. فَأَقْبَلَ

عبیده ابن حارث رضي الله عنه ته ودرېږه او مخکې شئ او دنشي په طاقت کې د سرمستو سرونه سراو غرور او تکبر مات کړئ،

حَمْزَةُ إِلَى عتبةَ وَأَقْبَلْتُ إِلَى شَيْبَةَ

نو حمزه رضي الله عنه عتبه مقابلې ته لاړو او هغه يې ووژلو. زه یعنې علي رضي الله عنه د شیبه مقابلې ته لاړم او مړمې کړو.

وَاخْتَلَفَ بَيْنَ عُبَيْدَةَ وَالْوَلِيدِ ضَرْبَتَانِ فَأَثْخَنَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ

د عبیده رضي الله عنه او ولید په مقابله کې دوه سخت ګوزارونه وشول او هغې کې یو خپل مقابل زخمي او بد حاله کړو.

ثُمَّ مِلْنَا عَلَى الْوَلِيدِ فَقَتَلْنَاهُ

بیا مونږ په ولید حمله وکړه او هغه مو مړه کړو او عبیده رضي الله عنه چې د ولید په ګوزار زخمي شوی

وَاحْتَمَلْنَا عُبَيْدَةَ. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد[1]

ؤو. د میدان جنګ نه مو اوچت کړو. (ابوداؤد)

توضیح بدر کې اولنئ حمله کافرانو وکړه. عتبه او شیبه دوه ورونه او د عتبه ځوی ولید درې واړه مقابلې ته راغلل او په مقابل کې د ګلشن نبوی ﷺ نه درې ځوانان مقابلې ته راغلل چې تعلق یې د انصارو سره ؤو. کافرانو هغوی په مقابله کې قبول نه کړل. بلکې د قریش د ځوانان غوښتنه یې

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۱۹/۳ رقم الحديث ۲۶۶۵ واحمد في المسند ۱۱۱/۱

وکړه چې د خپلې زره ورتيا کارنامې ورته وښايې. نبي کريم ﷺ حضرت حمزه، حضرت علي او حضرت عبيده بن حارث رضي الله عنه مقابلې ته روان کړه. دو په دوه جنګ ؤو. د حمزه رضي الله عنه مقابله د عبته سره وشوه نو هغه يې جهنم ته ورېارسل کړو. حضرت علي رضي الله عنه هم خپل مقابل شبيه ته وخت ور نه کړو، خو حضرت عبيده بن حارث رضي الله عنه او د وليد مقابله تر ډېره وخته پورې وشوه او هر يو بل زخمي کړو. بيا پرې حضرت حمزه رضي الله عنه او حضرت علي رضي الله عنه راتاؤ شول او د وليد کار هم ور خلاص کړو. حضرت عبيد رضي الله عنه زخمونه برداشت نه کړی شو او په لاره کې شهيد شو.

د جنګ موته واقعه

﴿۲۲﴾ وَعَن ابنِ عُمر قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَرِيَّةٍ
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل نبي کريم ﷺ په يو جهاد کې مونږ سره يو لښکر ولېږلو. هلته
فَحَاصَ النَّاسُ حَيْصَةً فَأَتَيْنَا الْمَدِينَةَ فَاخْتَفَيْنَا بِهَا
رسيدلو سره زمونږ خلک په تيښته شول، نو مونږ مدينې ته بېرته راغلو، نو د شرم په وجه کورونو کې پټ کيناستل
وَقُلْنَا: هَلَكْنَا ثُمَّ أَتَيْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَا: يَا رَسُول الله
بيا مونږ د نبي کريم ﷺ په خدمت کې حاضر شو او عرض مو وکړو چې يارسول الله ﷺ!
نَحن الفارون. قَالَ: بَلْ أَنْتُمُ
مونږ خو د ميدان نه راتښتېدونکې خلک يو؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل چې نا، بلکې تاسو
الْعَكَّارُونَ وَأَنَا فِئَتُكُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ. وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ نَحْوَهُ وَقَالَ:
دوباره حمله کونکې خلک يئ. او زه ستاسو جماعت يم. او ابو داؤد داسې روايت نقل کړی دی او
لَا بَلْ أَنْتُمُ الْعَكَّارُونَ قَالَ:
هغې کې دا الفاظ دي چې "نا" بلکې تاسو دوباره حمله کونکې خلک ياست. حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي
فَدَنَوْنَا فَقَبَّلْنَا يَدَه
(کله چې مونږ وليدل چې نبي کريم ﷺ مونږ نه د جواب غوښتلو يا د يوې غلطې کونکو په ځای په داسې
فَقَالَ: أَنَا فِئَةٌ من الْمُسْلِمِينَ وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ أُمَيَّةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ:
نرم انداز زمونږ همت لوړ کړو نو د ډېرې مينې او محبت نه) مونږ د نبي کريم ﷺ خوا ته نزدې شو او

كَانَ يَسْتَفْتِحُ وَحَدِيثُ أَبِي الدَّرْدَاءِ ابْغُونِي فِي ضُعَفَائِكُمْ فِي بَابِ فَضْلِ الْفُقَرَاءِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى[1]
د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاسونه مو بنكل كړل. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل زه د مسلمانانو جماعت يم.

توضيح: دې حديث كې د جنګ موته اړخ ته اشاره ده. د دې نه مخكې دې واقعې اړخ ته لنډه اشاره كړې شوې ده.

فحاص الناس حيصة: دښمن نه د تښتېدلو لپاره دا لفظ استعمال كړى شوى دى. اګر كه معنى حمله كول هم راځي. (مرقات۷/۵۰۲)

فاختفينا: يعنې مدينه كې خپلو كورونو كې پټ كيناستل. د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته ور نغلى شول.

الفرارون: فرار د مبالغې صيغه ده يعنې مونږ خو ډېر تښتېدونكې يو.

الكرارون: كرار هم د مبالغې صيغه ده. دښمن باندې د بار بار حمله كولو په معنى كې دى. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې تاسو تښتېدونكې نه ياست بلكې باربار د جنګ اړخ ته تلونكې او حمله كونكې يئ. (مرقات۷/۵۰۳)

وانا فئتكم: دښمن د تښتېدلو يو صورت جائز دى. هغه داسې چې كسان خپل مركزې لښكر اړخ ته منډې كړي چې مضبوط شي او بيا حمله وكړي. كوم كيمپ او مركزې لښكر اړخ ته سړى ځي هغه كيمپ د هغې لپاره فئة دى. د انا فئتكم هم دغه مطلب دى چې تاسو د دښمن نه تښتېدلې نه ياست بلكې خپل مركز ته راغلې ياست. صحابوٴ خيال وكړو چې مونږ تښتېدونكې يو. حقيقت داسې نه ؤو بلكې حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ډېر په ځيركتيا سره د صحابوٴ لښكر د تنګ مقام نه شاته راوستلو او بيا په فراخه ميدان كې وجنګېدل نو دښمن وتښتېدلو او صحابه كرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ بېرته راغلل. حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې د كوم حكمت عمل په مناسبت سره لښكر شاته كړى ؤو. همغه صحابه كرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ تښتېد نه ګڼلې وه. (مرقات۷/۵۰۳)

الفصل الثالث

غزوهٔ طائف كې د منجنيق استعمال

﴿۲۳﴾ عَنْ ثَوْبَانَ بْنِ يَزِيدَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او د حضرت ثوبان ابن يزيد نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اهل طائفو په مقابله كې
نَصَبَ الْمَنْجَنِيقَ عَلَى أَهْلِ الطَّائِفِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ مُرْسلاً[2]
منجنيق نصب كړل. دا روايت ترمذى د ارسال په طريقه نقل كړى دى.

([1]) رقم الحديث ۳۹۵۸ أخرجه ابوداود في السنن ۱۰۶/۳ رقم الحديث ۲۶۴۷ والترمذي في ۱۸۶/۴ رقم الحديث ۱۷۱۶

([2]) رقم الحديث ۳۹۵۹ المرقاة المفاتيح ۴۶۲/۷

توضيح: **منجنيق**: دا اصل کې د فارسئ لفظ دی. يعنې **"من چه نيك"** زه څوزه ښه يم. دا به د جنګ يوه آله وه چې په لاس به استعماليدله. او نن سبا د راکټونو کار کوي. د دې صورت به دا ؤو چې يو غټ کاڼی به په دې آله کې ايښودلی کېدو او بيا به يې راښکلو او پرې به يې ښوستلو. هغه کاڼی به تيزئ سره په قلعه باندې وليدلو چې ديوال پرې مات شو. بيا به صحابه کرام رضي الله عنهم د ننه ننوتل. دا چې د طائف ډېره مضبوطه وه. مالک بن عوف په دې د کافرانو قومنده کوله. تر ۲۵ ورځو پورې قلعه فتح نه شوه، ځکه دې باندې د منجنيق په اسلام کې د استعمالول اولنئ موقعه وه چې صحابؤ رضي الله عنهم استعمال کړو. حضرت طفيل رضي الله عنه د دې جنګ دوران کې منجنيق او ټينک ملاؤ شوې ؤو. د "يا جرش" مقام نه دوه صحابه کرامو رضي الله عنهم ټينک راوړی ؤو. او دلته يې استعمال کړي هم ؤو. دغه شان د قلعه نه ګېر چاپېره نبي کريم صلی الله عليه وسلم د حِسک ازغې نه خپاره کړي ؤو. چې د دننه نئ څوک ونه تښتې. د دې نه د مائن تعليم مسلمانانو ته حاصل شو، خو مسلمانان د اسلحې نه غافل شو. کفارو اسلحه واخستله نو مسلمانان غلامان شول. په جنګ حنين باندې زمايو کتاب دی. هغه کتل پکار دی.

طائف نن هم د حجاز يو غټ ښار دی. ۳۵ يا ۴۵ ميله فاصله باندې واقع دی. چې ۹۰ کلوميټره دی. نن سبا چې کوم ځای ته مشناة وايي همغه ځای کې اصل طائف اباد ؤو. اوس وخت کې هلته دوه باغونه دې چرته چې هغه دوه واړه جوماتونه دي. يو نوم مسجد علي دی او د بل نوم مسجد الجعثی دی. د دې جوماتو په مينځ کې يوه دره ده. چې نوم يې "وج" دی. د محققينو خيال دی چې په د همد غه ځای نه نبي کريم صلی الله عليه وسلم طائف محاصره کړی ؤو. او غالباً دغه ځای کې نبي کريم صلی الله عليه وسلم منجنيق نصب کړی ؤو. نن سبا چې کوم ځای کې د طائف جومات جوړ شوی دی، همدغه ځای کې نبي کريم صلی الله عليه وسلم په طائف کې قيام کړی ؤو. (مرقات ۵۰۴/۷)

باب حکم الاسراء
د قيديانو د احکاماتو بيان

قال الله ﴿ما کان لنبي ان يکون له اسریٰ حتی يثخن في الارض﴾(سورة الانفال ۶۷)

اسراء د اسير جمع ده. اسير قيدي او نيول شوي کَس ته وايي. ميدان جهاد کې چې څنګه مقابله کېږي او خلک مړه کېږي. هملته خلک نيول کېږي هم. نيول کيدل د دواړو اړخونه نه کېږي. د مسلمانانو هم کېږي او د کفارو هم کې. بيا د هغه قيديانو د ازادولو مختلف طريقي وي. کله د قيديانو تبادلي کېږي او کله کله تاوان ورکړي او ازادول کېږي. او کله يې د احسان په توګه باندې پرېږدي. او کله يې وژني هم. اسلام کې د قيديانو پوره قانون موجود دی. لهذا زمونږ مقدس اسلام د اقوام متحده يا د جنيوا کنونشن د قاعدو محتاج نه دی. په کومو قوانينو باندې چې خپله د هغوی جوړونکې هم عمل نه کوي. پاس ذکر شوي صوروتونو باندې مسلمانانم عمل کولی شي. اګر که کفار سوځوي. ذکر شوي باب کې د هغه قيديانو بيان دی. کوم چې غير مسلم وي. او د مسلمانانو سره ؤ. مسلمانانو د ډير ښه اخلاقو مظاهر وکړه او په خپلو خيټو باندې يې کاڼي وتړل او د هغوی عزت يې وکړو. نبي کريم ﷺ صحابوؓ ته د ښه اخلاق کولو حکم کړی ؤو. د نبي کريم ﷺ په زمانه کې د کافرونو نه بغير هيڅ يو مسلمان قيدي د نبي کريم ﷺ سره نه ؤو. او نه هغه وخت د هغې لپاره کوم يو جيل ؤو.

الفصل الاول
د کفاو ر په څټونو کې ځنځير واچوئ او اسلام ته يې راولئ

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:		
حضرت ابو هريره رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ نه نقل کوي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل		
يُدْخَلُونَ	الْجَنَّةَ	فِي
الله تعالی په هغه قوم باندې عَجِبَ اللهُ مِنْ قَوْمٍ تعجب کوي يعنې د هغه خلکو نه خوشحاله کېږي		
السَّلَاسِلِ.	وَفِي	رِوَايَةٍ:
چې په زنځېرونو کې تړلی شوې وي او جنت ته داخلېږي. يو بل روايت کې دا الفاظ دي چې د الله تعالی		

يُقَادُونَ	إِلَى	الجَنَّةِ	بِالسلاسل.	رَوَاهُ	البُخَارِيّ[1]
د هغه خلکو نه خوشحاله کېږي چې په زنځيرونو کې تړلی شوي وي او د جنت اړخ ته بوتللی کېږي.					

توضیح: **عجب الله**: الله تعالی تعجب کوي مطلب دا دی چې الله تعالی خوشحالېږي. (مرقات ۵۰۵/۷)

فی السلاسل: سلسلة د زنځېر په معنی کې دی. يعنې په زنځېرونو کې تړلی شوی راوستلی شي. هغې اسلام قبول کړو او د جنت مستحق شو. (مرقات ۵۰۵/۷) دا حديث دلته مفصل نه دی بلکې مجمل دی. د دې حديث تفصيل په هغه حديثونو کې دی چې مفسرينو د آيت ﴿كنتم خير امة اخرجت للناس﴾ د لاندې ذکر کړی دی:

۱: **قال ابن كثير قال البخاري بسنده عن ابي هريرة رضى الله عنه كنتم خير امة اخرجت للناس قال خير الناس للناس تأتون بهم فى السلاسل فى اعناقهم حتى يدخلوا فى الاسلام.** (ابن كثير ج ۱ ص ۱۹۱)

۲: **قال القرطبي قال ابو هريرة نحن خير الناس للناس نسوقهم بالسلاسل الى الاسلام.** (رواه الترمذی)

دې حديثونو نه د دې آيت تفسير معلوم شو. تبليغي حضرات د دې آيت په تفسير کې اشاره هم نه کوي بلکې د ځان نه جوړ شوی تفسير بيانوي. داسې کول پکار نه دي. د دې حديثونو نه دا هم معلومه شوه چې جهاد لويه ذريعه ده چې خلک پرې اسلام کې داخلېږي. ابتداء کې به کفار د اسلام په قبولو باندې نه خوشحاله وو، آخر کې بيا خوشحاله وي. ﴿ورأيت الناس يدخلون فى دين الله افواجا﴾ (سورة النصر: ۶) جهاد سره د دين لارې پرانستل کېږي. بندېږي پرې نۀ.

کوم خلک چې جهاد د دين په لاره ستونزه ګڼي. هغوی بخيې په دين پوهه شوې نه دي يا يې د دخپل مزاج دين جوړ کړی دی.

جاسوس مړ کړئ

﴿۲﴾ وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَيْنٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ					
او حضرت سلمه بن اکوع فرمايي چې يو ځل د مشرکينو يو جاسوس نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته راغلو					
وَهُوَ	فِي	سَفَرٍ	فَجَلَسَ	عِنْدَ	أَصْحَابِهِ
او نبي کريم صلی الله عليه وسلم په سفر کې وو، نو هغه جاسوس (د خبر اخستلو لپاره) نبي کريم صلی الله عليه وسلم د صحابو رضی الله عنه سره					

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۹۰ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۴۵/۶ رقم الحديث ۳۰۱۰ وأبوداود في السنن ۱۲۷/۳ رقم الحديث ۲۶۷۷

يَتَحَدَّثُ ثُمَّ انفَتَلَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
کېناستلو او خبرې يې وکړې او بيا لاړو. نبي کريم ذ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې کله د هغې باره کې معلومه شو دنو ويې فرمايل
اطْلُبُوهُ وَاقْتُلُوهُ. فَقَتَلْتُهُ
چې هغه ولټوئ او مړه يې کړئ. او هغه يې ولټولو او رائې وستلو او مړيې کړو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د
فنفَّلَني سلبَه (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
هغې سامان او اسباب ماته راکړو.

توضيح. فقتلته: دا کس دا چې جاسوس ؤو نو ځکه وژل يې ضروري ؤو. دغه شان هغه کافر به هم وژلی کېږي چې حربي وي او د امان لپاره د مسلمانانو علاقه کې داخل شوی وي. (مرقات ۵۰۵/۷)

فنفلني: يعنې د انعام په توګه د هغې د بدن سامان ماته راکړی شو. (مرقات ۵۰۵/۷)

﴿۳﴾ وَعَنْهُ قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت سلمه بن اکوع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې مونږ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د قبيله قيس د يوې
هَوَازِنَ فَبَيْنَا نَحْنُ نَتَضَحَّى مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قبيلې هوازان خلاف جهاد کې شريک شوي ؤو. يو ورځ چې مونږ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د غرمې ډوډۍ خوړله،
إِذْ جَاءَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ أَحْمَرَ فَأَنَاخَهُ
نو ناڅاپه يو کس چې د دښمن جاسوس ؤو او په سور او اوخ سپور ؤو. هغې اوښ کېنولو او بيا يې
وَجَعَلَ يَنْظُرُ وَفِينَا ضَعْفَةٌ
اخوا ديخوا کتل يعنې زمونږ د حالت خبرېدو اخستل يې شروع کړه. او هغه وخت مونږ د کمزورۍ حالت او د پياده روۍ په وجه
وَرِقَّةٌ مِنَ الظَّهْرِ
ډېر بد حاله ؤو. مونږ سره د سورلو کمي ؤو او د خپل کمزوري حالت په وجه ډېر پريشانه ؤو، نو دښمن ته د دې خبر
وَبَعْضُنَا مُشَاةٌ إِذْ خَرَجَ يَشْتَدُّ فَأَتَى جَمَلَهُ فَأَثَارَهُ
ورکولو لپاره هغه ناڅاپه زمونږ د مينځ نه په منډه اوتلو، خپل اوښ ته ورسيدلو او سپور پرې او پائې ځولو.

[1] رقم الحديث ۳۹۶۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۶۷ رقم الحديث ۳۰۵۱ ومسلم في ۱۳۷۴ رقم الحديث (۴۵-۱۷۵۴)

فَاشْتَدَّ	بِهِ	الْجَمَلُ	فَخَرَجْتُ	أَشْتَدُّ	حَتّٰى	أَخَذْتُ
او هغه اوښ هغه په تيزۍ سره په منډو کړو. ما چې دا صورتحال وليدلو نو زه هم د خلکو د مينځ نه اوتلم						
بِخِطَامِ		الْجَمَلِ				فَأَنَخْتُهُ
او هغه کس پسې مې شاته منډه کړې تر دې چې هغه مې راګير کړو او د اوښ واګې مې ونيولو او هغه مې						
ثُمَّ	اخْتَرَطْتُ	سَيْفِي	فَضَرَبْتُ	رَأْسَ	الرَّجُلِ	
کينولو او بيا مې توره راويستله او د هغه کس په سر مې ښه دروند غوزار وکړو چې هغه پرې مړ						
ثُمَّ	جِئْتُ	بِالْجَمَلِ	أَقُودُهُ	وَعَلَيْهِ	رَحْلُهُ	وَسِلَاحُهُ
شو. د هغې نه وروسته هغه اوښ چې د هغه کس سامان او اسلحه پرې پرته وه رامې ښکله. کله چې						
فَاسْتَقْبَلَنِي	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ وَالنَّاسُ فَقَالَ:
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او د نورو صحابؤ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ زما مخې ته راغلل نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل						
مَنْ	قَتَلَ	الرَّجُلَ؟	قَالُوا:	ابْنُ	الْأَكْوَعِ	فَقَالَ:
چې دا چا مړ کړی دی؟ صحابؤ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وفرمايل چې دا سلمه بن اکوع. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل						
لَهُ	سَلَبُهُ	أَجْمَعُ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]			
چې د دې ټول سامان حقدار ته يې (سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) دی.						

توضيح هوازن: دا ديو مشهورې قبيلې نوم دی. چې په تيراندازۍ کې ډېر مشهور ؤو. حنين او اوطاس کې د هوازن سره ډېره لويه جنګ وشو. د عرفات او طائف په مينځ کې د يوې درې نوم حنين دی. (مرقات۷/۵۰۶)

نتضحی: دا لفظ د تضحيه نه دی. اصل کې د واښو والا ځای ته د کوزېدلو او د اوښانو د څرولو او د ارام ورکولو لپاره استعماليدلو. بيا د نرمي د لپاره استعمال شو. بيا د ثابنت د لمونځ لپاره استعمال شو. بيا د ثابنت وخت کې د خوراک کولو لپاره استعمال شو. همدغه معنی مراد ده. (مرقات۷/۵۰۶)

رقة من الظهر: يعنې د سورولو د کمې په وجه مونږ کې کمزورې وه. په پيدل تلو تلو باندې ستړې شوې ؤو.

و بعضنا مشاة: دا جمله د رقة من الظهر لپاره عطف بيان او تفسير دی. (مرقات۷/۵۰۷)

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۶۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۱۶۸ رقم الحديث ۳۰۵۱ ومسلم في صحيحه ۱۳۷۴/۳ رقم الحديث (۴۵-۱۷۵۴)

اخترطت سیفی: توره راویستلو ته وایي. (مرقات ۷/۵۰۷)

اشتد: د منډه کولو په معنی کې دی. (مرقات ۷/۵۰۷)

خطأم: واګې ته وایي. (مرقات ۷/۵۰۷)

بنو قریظه کې د حضرت سعد فیصله

﴿۴﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ بَنُو قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ

او حضرت ابو سعید خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې کله زه مدینې ته راغلم. د بنو قریظه یهود د سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په حکم

بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

باندې تسلیم شول او راکوز شول او په دې خبره راضي شول چې سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې کومه فیصله کوي مونږ به

إِلَيهِ فَجَاءَ عَلَى حِمَارٍ

یې منو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پسې یو کس ولیږلو. سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په یو خر سپور ؤو

فَلَمَّا دَنَا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

او راغلو چې کله رانژدې شو نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حاضرینو ته وویل چې تاسو د خپل سردار د تعظیم یا

قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ فَجَاءَ فَجَلَسَ

د هغې د مرستې لپاره ودریږئ. سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره نژدې کیناستلو، نو

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ هَؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِكَ.

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه مخاطب کړو او ورته یې فرمایل چې دا خلک یعنې د بنو قریظه یهود ستا د حکم په منلو باندې راضي دي.

قَالَ: فَإِنِّي أَحْكُمُ أَنْ تُقْتَلَ الْمُقَاتِلَةُ

سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وویل چې زه فیصله کوم چې د دې یهودو کې چې کوم د جنګ کولو صلاحیت لري هغه مړه

وَأَنْ تُسْبَى الذُّرِّيَّةُ. قَالَ:

کړئ او د دوی ښځې او ماشومان قیدیان کړئ. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې او رېدلو سره وفرمایل چې تا د دوی باره کې د

لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ الْمَلِكِ.

بادشاه مطابق فیصله وکړه. یعنې تا داسې فیصله وکړه چې الله تعالی پرې هم راضي دی. او یو

وَفِي رِوَايَةٍ: بِحكم الله (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
روایت کې دا الفاظ دي چې تا د الله د حکم مطابق فیصله وکړه.

توضیح: قوموا الی سیدکم: حضرت سعد رضي الله عنه د انصارو سردار ؤو. د خندق په جنګ کې هغه سخت زخمي شوی ؤو. هغې د بنو قريظه په غدارئ باندې د الله نه دعا غوښتلې وه چې ای الله! ماته تر هغې پورې مرګ رانکړې چې تر څو پورې په یهودو باندې خپل زړه یخ نه کړم. هلته د جنګ خندق نه وروسته مسلمانانو ژر بنو قریظه محاصره کړه. د ۲۵ ورځو نه زیاته محاصره وه، نو هله یهود د خپلو قلعګانو نه په راکوزېدلو باندې راضي شول خو هغه بدبختو وویل چې زمونږ فیصله دې یهود نه کوي بلکې سعد ابن معاذ رضي الله عنه دې وکړي. د حضرت سعد ابن معاذ رضي الله عنه د هغه خلکو سره پخوانې رسمونه هم ؤو. او دا دواړه د یو بل ملګرې هم ؤو. د یهودو خیال ؤو چې سعد رضي الله عنه به زمونږ په حق کې فیصله وکړي.
حضرت سعد رضي الله عنه دا چې زخمي ؤو نو ځکه یې د مسجد نبوي رضي الله عنه په خر باندې سپور راوستلو. چې د بنو قریظه محلې ته ورسیدلو نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل **"قوموا الی سیدکم"** دا چې د هغې مرستې ته ضرورت ؤو، ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د خپل سردار د مرستې لپاره ودرېږئ. هغه د خر نه راکوز کړئ. لهذا د دې حدیث د هغه حدیث سره تعارض نشته دی چې کوم کې راغلې دي چې **"من سره ان یتمثل له الرجال قیاما فلیتبوء مقعده من النار"** ځکه هلته مجبوري وه. شوقیه د چا لپاره پاڅیدل منع دي. دویم جواب دا دی چې دلته صرف د استقبال په توګه د احترام او اکرام لپاره اودرېدلو ؤو. د دې نه صرف استقبال ثابت دی. د عجمو د ممنوع قیام د دې سره هیڅ تعلق نشته دی. چې ذکر یې د **"من سره"** والا حدیث کې دی.
بهرحال حضرت سعد رضي الله عنه فیصل وکړه چې د جنګ قابل یهود مړه کړئ او ښځې او ماشومان یې غلامان کړئ. همدغه فیصله د تورات هم وه، نو نبي کریم ﷺ وفرمایل چې د سعد فیصله د عرش والا د بادشاه فیصله ده. (مرقات۷/۵۰۷،۵۰۸)

د سردار یمامه ثمامه عجیبه قصه

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْلًا قِبَلَ نَجْدٍ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو لښکر د جهاد کولو لپاره نجد ته روان کړو. د لښکر
فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ: ثُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ
خلکو د قبیله بنو حنیفه یو کس ونیولو او مدنیې ته یې راوستلو چې نوم یې ثمامه ابن اثال ؤو. او د یمامه د ښار

[1] رقم الحديث ۳۹۶۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۶۵/۶ رقم الحديث ۳۰۴۳ ومسلم في ۱۳۸۸/۳ رقم الحديث (۶۴-۱۷۶۹)

فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ

سردارؤو. دا کس یې د مسجد نبوي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو یو ستني پورې وتړلو چې و نه تښتي. نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه

فَخَرَجَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: مَاذَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ؟

حوالې راغلو او د هغي سره يې و پوښتل چې او یه ثمامه! ستا سره داورېدلو لپاره څه دي؟ یعنې او ایه چې ستا څه خیال دی یا زما

فَقَالَ: عِنْدِي يَا مُحَمَّدُ

باره کې ستا څه خیال دی چې زه به تا سره څنګه سلوک کوم؟ ثمامه وویل چې ما سره خیر ښېګړه ده یا ما سره

خير إن نقتل

ډېر مال دی. که ته ما مړ کړې نو د وینې والا یو کس به مړ کړې چې د مرګ مستحق دی. د دې الفاظ په ذریعه

تَقْتُلْ ذَا دَمٍ

ګویا کې ثمامه د خپلې ګناه اعتراف او اقرار وکړو. د هغې د دې الفاظو مطلب دا ؤو چې که چرې ته ما مړ کړې

وَإِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ

نو يو داسې کس به مړ کړې چې و بنه به يې بې ځایه نه ځي. ځکه زما قوم به زما وینه و نه بخښي. بلکې ستا نه به

عَلَى وَإِنْ شَاكِرٍ

بدله اخلي. دې صورت کې ګویا کې هغې د خپل امارت او د خپل ریاست او د وجاهت دعوی و کړه او که ته ما په عزت سره خلاص

كُنْتُ تُرِيدُ الْمَالَ

کړې او ما سره ښه سلوک و کړې نو د داسې کس سره به ښه سلوک کوؤ چې شکر ویستونکی او قدردان وي یعنې زه به هم د ښه

فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ

سلوک بدله تا ته درکړم او که ته مال غواړې نو وغواړه. څومره مال چې غواړې در به کړی شي. دې

فَتَرَكَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

خبرو اورېدلو سره نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه (د هغې په حال) پرېښودلو. چې بله ورځ راغله نو

حَتَّى كَانَ الْغَدُ فَقَالَ لَهُ: مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ؟ فَقَالَ:

نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نه بیا و پوښتل چې او ایه ثمامه تا سره د ویلو لپاره څه دي؟ هغه وویل

عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ: إِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ

ما سره همغه څه دي چې ما ویلې دي چې که ښه سلوک کوې نو داسې کس سره به ښه سلوک کوؤ. چې

عَلَى شَاكِرٍ وَإِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ وَإِنْ كنتَ تريدُ المالَ فسَلْ تعط مِنْهُ

شکر ویستونکی او قدردان وي. که مې مړ کړې نو د وینې والا کس به وژنو. او که ته مال غواړې نو وغواړه،

مَا شِئْتَ. فَتَرَكَهُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

څومره چې غواړې دربه کړی شي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې باندې هم دې او ربدلو سره هغه د هغې په حال پرېښودلو

حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْغَدِ فَقَالَ لَهُ: مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ؟

او کله چې دریمه ورځ شوه نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیا د هغې نه وپوښتل چې ثمامه تا سره د ویلو لپاره څه دي؟

فَقَالَ: عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ: إِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ

هغې وویل چې ما سره همغه څه دي چې کوم ویلي دي چې که ته ښه سلوک کوې نو د داسې کس سره به ښه سلوک کېږي

عَلَى شَاكِرٍ وَإِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ

چې شکر ویستونکی او قدردان به وي. که یې وژنې نو د وینې والا کس به وژنو او که ته مال غواړې نو

فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَطْلِقُوا ثُمَامَةَ

چې څومره غواړې هغه هومره وغواړه، دربه کړی شي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې او ربدلو سره ثمامه ازاد کړو،

فَانْطَلَقَ إِلَى نَخْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ

نو دازادولو نه وروسته د څه ویل نه بغیر هغه د کجورو د بوټو په یو ځنګل کې لاړو چې مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته نزدې ؤو

فَاغْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ:

او هلته یې ولامبل او بیرته مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته راغلو او د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته یې وویل

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ

یعنې زه په رښتنې زړه اعتراف او اقرار سره ګواهي ورکوم چې د الله نه بغیر بل هیڅ څوک د عبادت

وَأَشْهَدُ أَن مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

لائق نشته دی او ګواهي ورکوم چې محمد د الله بنده او د هغې رسول دی. او بیا یې وویل چې

يَا مُحَمَّدُ وَاللهِ مَا كَانَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ وَجْهٌ

ای محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ! قسم په خدای چې په مخ د ځکه باندې زما په نزد ستا د مخ نه بل هیڅ شی

أَبْغَضُ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ فَقَدْ أَصْبَحَ

زیات د نفرت والا نهٔ وو (یعنې زما چې ستا د ذات نه څومره نفرؤو، دومره نفرت مې د بل ذات نه نهٔ وو)

وَجْهُكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ كُلِّهَا إِلَيَّ وَاللهِ مَا كَانَ مِنْ دِينٍ

خو اوس ستا مخ زما په نزد د دنیا د ټولو مخونو ګران دی او قسم په خدای چې زما په نزد ستا د ښار

أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ دِينِكَ فَأَصْبَحَ دِينُكَ أَحَبَّ الدِّينِ كُلِّهِ إِلَيَّ وَوَاللهِ مَا كَانَ مِنْ بَلَدٌ

نه زیات بل هیڅ ښار د نفرت والا نهٔ وو خو اوس زما په نزد ستا ښار زما په نزد د دنیا د ټولو ښارونو نه زیات ګران دی.

أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ كُلِّهَا إِلَيَّ وَإِنَّ خَيْلَكَ أَخَذَتْنِي وَأَنَا

بیا هغې عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ! ستا لښکر زه هغه وخت ګیر کړی وم چې ما د

أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَمَاذَا تَرَى؟

عمرې لپاره د مکې نه د تللو اراده کوله، نو ته (نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ) ما ته څه حکم کوې چې آیا زه مکې ته د عمرې لپاره لاړ شم که نه؟

فَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خو اول هغې ته زيرى وركړو چې د اسلام د قبلولو په وجه تا ته د انسانيت شرف او عظمت حاصل شوى دى

وَأَمَرَهُ أَنْ يَعْتَمِرَ فَلَمَّا

او ستا ټول ګناهونه بخښلى شوې دي او بيا يې هغې ته عمرې د كولو حكم وكړو. د هغې نه وروسته ثمامه چې كله

قَدِمَ مَكَّةَ قَالَ لَهُ قَائِلٌ: أَصَبَوْتَ؟ فَقَالَ:

(د عمرې كولو لپاره) مكې ته ورسيدلو نو ويونكو هغې ته وويل چې ته بې دينه شوى يې. ثمامه جواب وركړو

وَلَكِنِّي أَسْلَمْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا

چې نه، د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په لاس اسلام قبول كړى دى. زه بې دينه شوى نه يم او (ياد وساتئ)

وَاللهِ لَا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَامَةِ حَبَّةُ حِنْطَةٍ حَتَّى

په خداى قسم چې اوس به ثمامه تاسو ته دغنمو يوه دانه هم در ونه لېږې تر څو پورې چې

يَأْذَنَ فِيهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ مُسلم وَاخْتَصَرَهُ الْبُخَارِي[1]
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې اجازت رانکړې. دا روايت بخاري هم لنډ نقل کړی دی.

توضيح: خيلاً: د شهسوارانو يوه ډله د جهاد لپاره نجد اړخ ته روانه کړی شوې وه. هغوی ثمامه گير کړو چې د قوم سردار ؤو. هغه يې د مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ستنو کې يوه ستنه پسې وتړلو. (مرقات ٥٠٨/٧)

ماعندك: يعنې ستا څه خيال دی چې زه به تاسره څه کوم؟ (مرقات ٥٠٨/٧)

عندی خير: يعنې ستا باره کې ښه گمان دی ځکه ته به ظلم نه کوي. (مرقات ٥٠٩/٧)

ان تقتل ذا دم: يعنې ته مړ کړي نو زما بدله به اخستلی کېږي. زماوينه به نه ضايع کېږي. دويم مطلب دا دی چې ما مړی کړی دی ته به يو مجرم مړ کړې. (مرقات ٥٠٩/٧)

وان تنعم: يعنې که احسان دې وکړو او زه دې اوبخښلم نو يو شريف، قدردان، شکر ويستونکې کس باندې به احسان وي. درې ورځې همدغه شان پوښتنه او جواب روان ؤو. بيا په دريمه ورځ د احسان په توگه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه ازاد کړو، ځکه د خليفه او امير په رايه باندې داسې کول جائز دي. (مرقات ٥٠٩/٧)

اصبوت: آيا ته صابې او بې دينه شوی يې؟ هغې وفرمايل چې نا بلکې زه خو مسلمان شوی يم. اوس به د محمد عربې صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اجازت نه بغير ثمامه د غلې يوه دانه هم مکې والو ته نه لېږي.

د احسان بدله احسان

﴿٦﴾ وَعَن جُبَير بن مطعم أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي أُسَارَى بَدْرٍ:
او حضرت جبير ابن مطعم فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جنگ د قيديانو باره کې وفرمايل چې که چرې
لَوْ كَانَ الْمُطْعِمُ بْنُ عَدِيٍّ حَيًّا ثُمَّ كَلَّمَنِي فِي هَؤُلَاءِ النَّتْنَى
مطعم ابن عدي ژوندی وی او ماته يې د دې ناپاکه قيديانو باره کې سفارش کړی وی نو ما به د مطعم په
لتركتهم لَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]
سفارش دوی ازاد کړي وی.

([1]) رقم الحديث ٣٩٦٤ أخرجه البخاري في صحيحه ٨٧/٨ رقم الحديث ٤٣٧٢ ومسلم في ١٣٨٦ رقم الحديث (٥٩-١٧٦٤)

([2]) رقم الحديث ٣٩٦٥ أخرجه البخاري في صحيحه ٢٣٧/٦ رقم الحديث ٣١٣٩ وأبوداود في السنن ١٣٨/٣ رقم الحديث ٢٦٨٩

توضیح: حضرت جبیر د دې حدیث راوي دی. خو وخت چې دې دا حدیث اورېدلی دی هغه وخت دا مسلمان شوی نه ؤو. بلکې په جنګ بدر کې د نورو کافرانو سره نېولی شوی ؤو. حدیث خو يې د کفر په حالت اورېدلی دی خو بیان يې د اسلام په حالت کې کوي. د هغې د پلار نوم مطعم بن عدي ؤو. هغه د کفر په حالت مړ شوی ؤو. مطعم بن عدي هغه کس ؤو چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته يې طائف نه د بېرته راتللو وخت کې پناه ورکړې وه او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يې مکې مکرمې ته د خپل ځان سره داخل کړی ؤو. دا چې هغې لوی احسان کړی ؤو نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د **"هل جزاء الاحسان الا الاحسان"** په توګه وفرمایل چې که چرې نن مطعم ژوندی وی او د بدر د بویه مشرکانو قیدیانو باره کې يې ماته سفارش کړی وی نو د هغې په خاطر به ټول ازاد کړي وی.

دِ حدیبیه په موقع اتیا (۸۰) مشرکان ونیول شول

﴿۷﴾ وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ ثَمَانِينَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روايي دی چې د صلح حدیبیه په کال د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خلاف د مکې اتیا (۸۰) کسان د
هَبَطُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ جَبَلِ التَّنْعِيمِ
اسلحو په لاس د تنعیم په غر راکوز شول چې د هغوی اراده دا وه چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او د هغې په ملګرو به ناځاپه
مُتَسَلِّحِينَ يُرِيدُونَ غِرَّةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حمله وکړي او هغوی ته نقصان ورسوي خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د جنګ نه بغیر هغوی بې وسه او ذلیله ګیر کړه او
وَأَصْحَابِهِ فَأَخَذَهُمْ سِلْمًا فَاسْتَحْيَاهُمْ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَأَعْتَقَهُمْ
بیا يې هغوی ژوندي پرېښودل. او یو روایت کې داسې دي چې بیا يې هغوی ازاد کړل، نو په دې
فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى (وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ
الله تعالی دا آیت نازل کړو. او هغه الله داسې دی چې د مکې په چاپېریال کې د هغه کفارو لاس ستاسو
وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ) رَوَاهُ مُسْلِم [1]
خلاف او ستاسو لاس د هغې خلاف بند وساتل.

[1] رقم الحديث ۳۹۶۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۴۲/۳ رقم (۱۳۳-۱۸۰۸) وأبوداود في السنن ۱۳۷/۳ رقم الحديث ۲۶۸۸.

توضیح غرة النبي: یعني نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ باندې یې ناخبرئ کې حمله کوله او شهید کول یې غوښتل. الله هغوی د مسلمانانو په لاس کې ګیر کړه. (مرقات ۷/۵۱۴)

په قلیب بدر کې د قریشو د سردارانو سره د نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ کلام

﴿۸﴾ وَعَنْ قَتَادَةَ قَالَ: ذَكَرَ لَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ أَبِي طَلْحَةَ
او حضرت قتاده رَضِيَ اللّٰہُ عَنْہُ فرمایي چې حضرت انس بن مالک رَضِيَ اللّٰہُ عَنْہُ د حضرت ابو طلحه رَضِيَ اللّٰہُ عَنْہُ په حواله مونږ ته دا
أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ يَوْمَ بَدْرٍ بِأَرْبَعَةٍ وَعِشْرِينَ رَجُلًا
بیان وکړو چې نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ د جنګ بدر په ورځ د قریش د کفارو د څلور ویشت (۲۴) وژل شوؤ
مِنْ صَنَادِيدِ قُرَيْشٍ فَقُذِفُوا فِي طَوِيٍّ مِنْ أَطْوَاءِ بَدْرٍ
سردارانو باره کې حکم وکړو چې دوی ځای ته ورسوئ، نو مونږ د بدر په کوهې کې هغوی یو یو ورغوزار
خَبِيثٍ مُخْبِثٍ وَكَانَ إِذَا ظَهَرَ
کړل چې ناپاکه ؤو او ناپاکه کونکي ؤو. د نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ عادت دا ؤو چې نبي عَلَیْہِ السَّلَامُ به کله
عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعَرْصَةِ
په یو قوم باندې غلبه یا فتح وموندله نو هغه میدان جنګ کې به یې درې ورځې قیام کولو، نو د هغه عادت مطابق
ثَلَاثَ لَيَالٍ فَلَمَّا كَانَ بِبَدْرٍ الْيَوْمَ الثَّالِثَ
نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ د جنګ ګټلو نه وروسته په هغه میدان جنګ کې درې ورځې قیام کولو. کله چې درې ورځې ختمې شوې
أَمَرَ بِرَاحِلَتِهِ فَشَدَّ عَلَيْهَا رَحْلَهَا
نو نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ په خپل اوښ باندې د کجاوه تړول حکم وکړو، نو کجاوه وتړلی شوه او
ثُمَّ مَشَى وَاتَّبَعَهُ أَصْحَابُهُ
نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ روان شو او د نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ صحابه هم وروسته روان شول. چې دې
حَتَّى قَامَ عَلَى شَفَةِ الرَّكِيِّ فَجَعَلَ
کوهې ته را ورسیدلو کوم کې چې د قریشو سرداران غوزار کړی شوي ؤو. نو نبي کریم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ
يُنَادِيهِمْ بِأَسْمَائِهِمْ وأسماءِ آبائِهِم:
د هغه کوهې په غاړه او دریدلو او د هغه سردارانو او د هغوی د پلارانو نومونه اخستل یې شروع کړل

يَا فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ وَيَا فُلَانُ بْنَ فُلَانٍ

چې اى فلانى د فلانې ځويه، اى فلانى د فلانې ځويه او بيا يې ګويا کې هغوى مخاطب کړل چې

أَيَسُرُّكُمْ أَنَّكُمْ أَطَعْتُمُ اللهَ وَرَسُولَهُ؟

آيا تاسو ته او س دې ر بنه معلومېږي چې تاسو د الله او د هغې د رسول اطاعت کولى؟ بيشکه مونږ

فَإِنَّا قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدتُمْ

ته هغه څيزونه حاصل شول چې د کوم زمونږ رب قطعي وعده کړې وه. او آيا تاسو هغه څيز هم موندلى دى

مَا وعدَكم رَبُّكُمْ حَقًّا؟

چې د کوم تاسو سره ستاسو پروردګار قطعي وعده کړې وه. يعنې ستاسو د عذاب. مطلب دا چې مونږ ته د خداى د وعدې مطابق

فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللهِ

فتح او کاميابي حاصله شوه، آيا تاسو ته هم عذاب ملاو شو چې د کوم نه ستاسو رب تاسو يره ولې وې؟ حضرت عمر رضي الله عنه عرض وکړو

مَا تُكَلِّمُ مِنْ أَجْسَادٍ لَا أَرْوَاحَ لَهَا؟

چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! آيا ته داسې بدنونه مخاطب کوې چې روحونه په کې نشته دى؟

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ

نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل قسم په هغه ذات چې د کوم په لاس کې د محمد صلى الله عليه وسلم ژوند دى،

مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَا أَنْتُمْ

دې بدنونو ته چې څه وايم تاسو هغه زيات اورېدونکې نه وئ او يو روايت کې داسې دي چې تاسو

بِأَسْمَعَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ

د دوى نه زيات اورېدونکې نه يئ خو فرض صرف دومره دى چې تاسو جواب ورکولو باندې قادر يئ

لَا يُجِيبُونَ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَزَادَ الْبُخَارِيُّ: قَالَ قَتَادَةُ:

او دوى جواب نه شي ورکولى (بخارى او مسلم) بخارى هم نقل کړې دى چې حضرت قتاده رضي الله عنه وفرمايل

أَحْيَاهُمُ اللهُ حَتَّى أَسْمَعَهُمْ قوله

چې الله تعالى د نبي کريم صلى الله عليه وسلم د خطاب په وخت کې ژوندي کړې وو چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم خبره واورې

توبیخاً	وتصغیرا	ونقمة	وحسرة	وندماً	(مُتّفق عَلَیْهِ)[۱]
چې هغوی ته پرې سزا وې او هغوی ذلیل او خوار او افسوس او پښیمانتیا پرې محسوسه کړې.					

توضیح: صنادید: د صندید جمع ده. اشراف او سردارانو په معنی کې دی. (مرقات۷/۵۱۴)

طوی: چې د کوم کوهي ګیر چاپېره د ښه مضبوطو کاڼو ډیری وې هغې ته طوی وایي. شاعر ویلې دي (مرقات۷/۵۱۴)۔

فأن الماء ماء ابی وجدّی　　وبیری ذو حفرت وذو طویت

طوی: اباد کوهې ته وایي او قلیب هغه کوهیّ ته وایي چې وران او خراب وي. راویانو زیات خیال نه دی کړی چې د طوی لفظ هم ځینو راویانو ذکر کړی دی او ځینو د قلیب لفظ استعمال کړی دی. لږ شان فرق دی. چا خیال نه دی کړی، د بدر کوهی وران او خراب ؤو.

خبیث مخبث: یعنې خپله کوهی هم ګنده ؤو او د قرشو کوم سرداران چې په دې اچولی شوې ؤو هغه هم خبیثان ؤو. یعنې خپله هم فاسدان او نور فاسده کونکې ؤو. (مرقات۷/۵۱۶)

فجعل ینادیهم: تبکیت او تذلیل او توهین او تحقیر او د تخسیر په غرض نبي کریم ﷺ د قریشو سردارانو ته دا خبرې وکړې. حضرت حسان رَضِیَ اللّٰہُ عَنْهُ په خپلو شعرونو کې د دې پس منظر داسې بیان کړی دی.

فغادرنا ابا جهل صریعا ❁ وعتبة قد ترکنا بالجبوب

وشیبة قد ترکنا فی رجال ❁ ذوی حسب اذا نسبوا النسیب

ینادیهم رسول الله ما ❁ قذفناهم کباکب فی القلیب

الم تجدوا کلامی کان حقا ❁ وامر الله یأخذ بالقلوب

فما نطقوا ولو نطقوا القالوا ❁ اصبت وکنت ذارأی مصیب

ترجمه: مونږ ابو جهل پړمخې راګوزار کړو او پرې مو ښودلو. او عتبه مو هم پرېښودو.
او شیبه مونږ د داسې خلکو سره پرېښودلو چې د لوی نسب او حسب والا ؤو.
نبي کریم ﷺ هغوی ته اواز کولو کله چې مونږ هغوی ګنده کوهي ته د پاس نه لاندې

---

(۱) رقم الحدیث ۳۹۶۷ أخرجه البخاري في صحیحه ۷/۳۰۰ رقم الحدیث ۳۹۷۶ ومسلم في ۴/۲۲۰۴ رقم الحدیث (۷۸-۲۸۷۵)

راګوزار کړو او پرې مو ښودو .نبي کريم ﷺ وفرمايل چې آيا تاسو زما خبره رښتيا ونه منله؟ حال دا چې د الله حکم زړونو ته کوزېږي.د قريش کافرانو خبره ونه کړه که هغوی جواب ورکولی نو دا به يې ويلی چې نبي کريم ﷺ رښتيا ويلي ؤ او د نبي کريم ﷺ رأي صحيح وه.

د دې حديث د لاندې د سماع موتی مسئله اخيستل کېږي خو ما په توضيحات جلد اول ص ۳۵۴ باندې دا مسئله ليکلې ده. ښه تفصيل دی.

په جنګ حنين کې شپږ زره قيديان

﴿۹﴾ وَعَنْ مَرْوَانَ وَالْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت مروان او حضرت مسور ابن مخرمه راويان دي چې نبي کريم ﷺ هغه وخت د خطبې
قَامَ حِينَ جَاءَهُ وَفْدُ هَوَازِنَ مُسْلِمِينَ
ورکولو لپاره ودرېدلو کله چې د قبيله هوازن خلک د اسلام نه وروسته د نبي کريم ﷺ په خدمت کې حاضر شول
فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبْيَهُمْ
او هغوی دا خواست وکړو چې د هغوی مال او د هغوی قيديان بېرته ورکړی شي.
فَقَالَ: " فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ:
نبي کريم ﷺ هغوی ته وفرمايل چې دواړو شيانو کې يو شی اختيار کړئ يعنې يا قيديان ازاد
إِمَّا السَّبْيَ وَإِمَّا الْمَالَ ".قَالُوا: فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا.
کړئ او بو يې ځئ يا مال بېرته واخلئ؟ هغوی عرض وکړو چې مونږ خپل قيديان ازادول خوښوؤ،
فَقَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَثْنَى عَلَى اللهِ
نو بيا نبي کريم ﷺ صحابو رضي الله عنهم ته خطبه ورکړه. اول نبي کريم ﷺ د الله تعالی حمد او ثناء
بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بعدُ
بيان کړه چې د کوم هغه مستحق دی او بيا يې وفرمايل چې د دې نه وروسته! د قبيه هوازن خلک چې
فَإِنَّ إِخْوانكم قَدْ جاءُوا تَائِبِينَ
ستاسو ديني يا نسبي ورونه دي د خپل کفر او شرک نه توبه کوي او مسلمانانو تاسو ته راغلي دي.ما
وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ
دا کار مناسب ګڼلی دی چې د دوی قيديان دوی ته بېرته ورکړم. لهذا کوم کس چې په خوشحالئ باندې

أَنْ يُطَيِّبَ ذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ وَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ
قيديان بېرته ورکول غواړي نو اوس وخت کې به هغې ته د دې بدله د دې نه مخکې راغلي مال نه ورکړي
أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يَفِيءُ اللهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ
کېږي چې الله د غنيمت په توګه راکړي دی، نو هغه دې همدغه شان وکړي. خلکو (يعني صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ
فَقَالَ النَّاسُ: قَدْ طَيَّبْنَا ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ
يا بغير د څه امتياز نه ټولو صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ) عرض وکړو چې يارسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! مونږ دې
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
باندې يعني قيديان په خوشحالئ باندې ورکولو ته اماده يو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مونږ ته
إِنَّا لَا نَدْرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ
په دې غونډه کې نه شي معلومېدلی چې تاسو کې کوم يو کس راضي دی او کوم کس راضي نه دی. د هغې فرق نه شي کېدی.
فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعَ إِلَيْنَا عُرَفَاؤُكُمْ
لهذا تاسو ټول خپلو خپلو کورونو ته لاړ شئ او د خپل خاندان او قبيلي والو سره دې باره کې مشوره وکړئ
أَمْرَكُمْ. فَرَجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرَفَاؤُهُمْ
چې ستاسو هغه سردار تفصيل سره مونږ ستاسو فيصله راکړي، نو ټول خلک لاړل او چې د هغوی سردارانو سره هغوی خبرې وکړي
ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرُوهُ
نو هغه خلک بېرته د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت کې حاضر شول او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته يې وويل
أَنَّهُمْ قد طيّبوا وأذنوا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
چې هغوی قيديانو باندې بېرته ورکولو باندې راضي دي او هغوی د دې امر اجازت ورکړو.

توضيح: **اموالهم وسبيهم**: جنګ حنين کې شپږ زره (۶۰۰۰) کسان ګير شوي وُو. چې ماشومان هم په کې وُو. ښځې هم وې او بوډه ګان هم وُو. ځوانان هم وُو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غنيمتونو په تقسيم کې ډېر تاخير وکړو چې د هوازن خلک د مذاکراتو لپاره راشي هغوی ډېر ناوخته راغلل خو داسې قصيدې

[1] رقم الحديث ۳۹۶۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۴/۴۸۳ رقم الحديث ۲۳۰۷ وأبوداود في السنن ۳/۱۴۱ رقم الحديث ۶۲۹۳

یې ولوستلې چې خلک یې وژړول. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې اوس د غنیمت مالونه تقسم شوې دي. اوس تاسو په دوه خبرو کې یوه خبره خوښه کړئ. یا مال بېرته واخلئ یا مال پرېږدئ او خپل قیدیان بېرته واخلئ. هغه خلکو وویل چې مونږ خپل انسانان بېرته غواړو. نبي کریم ﷺ د خپل صحابه کرامو رضي الله عنهم مخې ته یوه خطبه وویله او ویې فرمایل چې د هوازن خلک مسلمانان شوې دي. اوس که د هغوی قیدیان څوک په خوشحالئ بېرته ورکول غواړي نو بېرته دې ورکړي او څوک یې چې بېرته ورکول نه غواړي نو هغه دې هم بېرته ورکړي خو د هغه دې د خپل قیدي په بدل کې آینده زمونږ نه غلام واخلي. صحابه کرامو رضي الله عنهم وفرمایل چې مونږ بېرته ورکولو باندې راضي یو. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې مونږ ته معلومه نه ده چې څوک خوشحاله دي او څوک خوشحاله نه دي. تاسو د خپلو قبیلو سره خبره وکړئ. سردارانو هم د خوشحالئ اظهار وکړو، نو هله یې ورته ټول قیدیان بېرته ورکړل او مالو تقسیم شول چې څلویښت زره (۴۰۰۰۰) بزې وې، څلیرښ زره (۲۴۰۰۰) اوښان ؤو او څلویښت زره (۴۰۰۰۰) اوقیه په لاس ورغلې وې. (مرقات ۵۲۰/۷)

تبادله د قیدیانو جائز ده

﴿۱۰﴾ وَعَن عِمرَان بن حُصَيْن قَالَ: كَانَت ثَقِيفٌ حَلِيفًا لِبَنِي عُقَيْلٍ

او حضرت عمران بن حصین رضي الله عنه فرمايي چې د بنو قبیله ثقیف د بنو عقیل شریکان ؤو. کله چې قبیله

فَأَسَرَتْ ثَقِيفٌ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بنو ثقیف د نبي کریم ﷺ دوه صحابه ګیر کړل نو د نبي کریم ﷺ صحابؤ د بنو عقیل

وَأَسَرَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا مِنْ بَنِي عُقَيْلٍ فَأَوْثَقُوهُ فَطَرَحُوهُ فِي الْحَرَّةِ

یو کس ګیر کړو او مضبوط یې وتړلو او په حرا کې یې واچولو. د نبي کریم ﷺ

فَمَرَّ بِهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَادَاهُ: يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ فِيمَ أُخِذْتُ؟

د هلته تېر شو نو هغه قیدي ورته اواز وکړو چې ای محمد ﷺ! زه په کوم جرم کې قیدي کړی شوی یم؟

قَالَ: بِجَرِيرَةِ حُلَفَائِكُمْ ثَقِيفٍ

نبي کریم ﷺ وفرمایل چې د خپل حلیف ثقیف د خلکو په جرم کې یعنې ثقیف قبیلې خلکو زمونږ دوه مسلمانان

فَتَرَكَهُ وَمَضَى فَنَادَاهُ:

ګیر کړي دي. د هغې په بدل کې تاسو ګیر کړی شوې وئ. دې ویلو سره نبي کریم ﷺ هغوی همدغشان پرېښودل

يَا مُحَمَّدُ يَا مُحَمَّدُ

او مخکې تر هغه لاړو. هغې بیا نبي کریم ﷺ ته اواز وکړو چې ای محمد ﷺ! ای محمد ﷺ!

فَرَحِمَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم فرجعَ فَقَالَ:
د نبي كريم ﷺ هغې باندې رحم راغلو او هغوى له بېرته ورغلو او ورته ويې فرمايل چې
مَا شَأْنُكَ؟ قَالَ: إِنِّي مُسْلِمٌ. فَقَالَ:
تاسو په كوم حال كې يئ؟ هغه وويل چې زه مسلمان يم. نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل چې
لَوْ قُلْتَهَا وَأَنْتَ تَمْلِكُ أَمْرَكَ
كاش! تا دا خبره هغه وخت كړې وى چې كله ته د خپل اختيار مالک وې نو تا به خلاصون موندلى وى
أَفْلَحْتَ كُلَّ الْفَلَاحِ
كامل خلاصون يعني په دنيا كې به خلاصون درته ملاؤ شوى وى چې قيدي شوى به نه وى او په
قَالَ: فَفَدَاهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
آخرت كې د دوزخ د عذاب نه خلاص شوى وې. راوي وايي چې د هغې نه وروسته نبي كريم ﷺ هغه
بِالرجلينِ اللّذينِ أَسرَتْهُما ثقيفٌ. رَوَاهُ مُسلم[1]
د هغه دوه كسانو په بدل كې بنو ثقيف گير كړي ؤو پرېښودلو.

توضيح: بجريرة حلفائكم: معاهده، معاقده او په محالفه كې به دا كېدل چې د يو بل په خير كې به دواړه برابر شريكان ؤو. بنو ثقيف او بنو عقيل د يو بل سره معاهده وه. بنو ثقيف د صحابه كرامو نه دوه كسان قيديان كړي ؤو. صحابه كرامو د بنو عقيل يو كس ونيولو او وې تړلو او په گرمه شړه يې واچولو. نبي كريم ﷺ د هغې په خوا تېرېدلو نو هغې اواز وكړو چې زه په كوم جرم كې نيولى شوى يم. نبي كريم ﷺ په جواب كې وفرمايل چې ستاسو سره معاهده كونكې بنو ثقيف په جرم كې ته نيولى شوى يې ځكه هغوى زمونږ دوه كسان نيولي دي. بله ورځ هغه كس بيا اواز وكړو چې زه مسلمان شوى يم، نو نبي كريم ﷺ وفرمايل چې كه اول دې اسلام راوړى وى نو جدا خبره به وه. اوس خو يې ته د نفاق په توگه هم ويلى شې چې زه مسلمان يم د دې لپاره چې ازادې درته ملاوه شي. د هغې نه وروسته نبي كريم ﷺ د خپل دوه صحابه كرامو په بدل كې هغه كس خلاص كړو. د دې حديث نه د قيديانو د تبادلې تعليم ملاؤ شو. (مرقات ۵۲۰/۷)

الفصل الثاني

د بدر په قيديانو کې د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زوم هم ؤ

﴿۱۱﴾ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمَّا
حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فرمايي چې کله په جنګ بدر کې الله تعالى نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته د
بَعَثَ أَهْلُ مَكَّةَ
مکې په کافرانو باندې غلبه او فتح ورکړه او په هغوی کې څه اوژلی شو او څه قيديان کړی شول او مدينې ته يې راوستل.
فِي فِدَاءِ أُسَرَائِهِمْ
او بيا نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوی د ازادولو په بدل کې مال وغوښتلو نو د مکې والو د خپل قيديانو د ازادولو په بدل کې
بَعَثَتْ زَيْنَبُ فِي فِدَاءِ أَبِي الْعَاصِ
تاوان راولېږلو. د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لور حضرت زينب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا هم د خپل خاوند ابو العاص د ازادولو په بدل کې
بِمَالٍ وَبَعَثَتْ فِيهِ بِقِلَادَةٍ لَهَا كَانَتْ عِنْدَ خَدِيجَةَ
څه مال ولېږلو. چې په کوم کې د هغې هغه امیل هم ؤ چې کوم مخکې د خديجه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا سره ؤ او هغه
أَدْخَلَتْهَا بِهَا عَلَى أَبِي الْعَاصِ فَلَمَّا رَآهَا
هغې د ابو العاص زينب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا سره د نکاح په وخت کې په مهر کې ورکړې ؤ. کله چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَقَّ
هغه اميل وليدلو نو د زينب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا لپاره په نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې هغه ډېر سخت ګران شو. يعنې هغه وخت کې
لَهَا رِقَّةً شَدِيدَةً
د خپلې لور زينب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا د غريبۍ او د تنهائۍ احساس يې وکړو او د حضرت خديجه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا د رفاقت ياد و نه د تازه کېدلو په وجه
وَقَالَ: إِنْ رَأَيْتُمْ
چې د هغې په غاړه ېوؤ، نو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ زړه راپورته شو او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ته وفرمايل چې که تاسو مناسبه ګڼئ
أَنْ تُطْلِقُوا لَهَا أَسِيرَهَا
نو د زينب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا په خاطر د دې قيدي ابو العاص بغير د تاوان نه ازاد کړئ او زينب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ته د

وَتَرُدُّوا	عَلَيْهَا	الَّذِي
هغې ټول شيان چې کوم هغې د ابو العاص د ازادولو لپاره رالېږلي دي بېرته ورولېږئ. صحابه کرامو رضی الله عنهم		
لَهَا	فَقَالُوا:	نَعَمْ
عرض وکړو چې ډېره بهتره ده. مونږ زينب رضی الله عنها ته د هغې مال بېرته ورکوؤ او ابو العاص بغير د تاوان نه خلاصوؤ.		

وَكَانَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	أَخَذَ	عَلَيْهِ
نو ابو العاص خلاص کړی شو. او د خلاصېدلو وخت کې نبي کريم صلی الله علیه وسلم د ابو العاص سره دا عهد او وعده وکړه							

أَنْ	يُخَلِّيَ	سَبِيلَ
چې هغې ته د زينب رضی الله عنها په راتللو وخت کې مزاحمت نه کوي. يعنې نبي علیه السلام ابو العاص د خلاصولو وخت		
زَيْنَبَ	إِلَيْهِ	وَبَعَثَ
کې هغه ته وويل چې دا پخه وعده وکړه چې مکې ته رسيدلو سره زينب رضی الله عنها ماته مدينې ته راولېږه او د هغې لاره به نه بندوې.		

رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	زَيْدَ	بْنَ	حَارِثَةَ	وَرَجُلًا	مِنَ	الْأَنْصَارِ
او بيا نبي کريم صلی الله علیه وسلم زيد ابن حارثه رضی الله عنه او د انصارو نه يو کس مکې ته روان کړو او											

فَقَالَ: كونا	ببطنِ	يأجج	حَتَّى	تَمُرَّ	بِكُمَا	زَيْنَبُ	
هغوی ته يې ووېل چې تاسو په بطن ياجج کې هيسار شئ، کله چې زينب رضی الله عنها د مکې نه راروانه شي							

فَتَصْحَبَاهَا حَتَّى تَأْتِيَا بِهَا. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد[1]
او تاسو ته راورسېږي نو د هغې سره شئ او مدينې ته يې راولئ.

توضيح: **فداء ابي العاص**: ابو العاص د نبي کريم صلی الله علیه وسلم زوم ؤو. حضرت زينب رضی الله عنها د هغې په نکاح کې وه. حضرت ابو العاص يو ځل په جنګ بدر کې قيدي شوی ؤو. چې د فديې په ذريعه د قيديانو د خلاصېدلو عمل شروع شو نو حضرت زينب رضی الله عنها د خپل خاوند د راخلاصولو لپاره هغه امبيل راولېږلو چې د رخصتئ په وخت کې حضرت خديجه رضی الله عنها هغې ته ورکړی ؤو. نبي کريم صلی الله علیه وسلم چې هغه امبيل وليدلو نو پخوانئ دور ورته راياد شو. نبي کريم صلی الله علیه وسلم باندې ډېر زيات تکليف شو

---

[1]) رقم الحديث ۳۹۷۰ أخرجه أبوداود في السنن ۱۴۰/۳ رقم الحديث ۲۶۹۲ وأحمد في المسند ۲۶۹/۶

او صحابه کرامو رضي الله عنهم ته یې وویل چې که زماد لور امبیل هم بېرته ولېږئ او قیدي یې هم خلاص کړئ نو ښه به وي. صحابه کرامو رضي الله عنهم دا خوښه کړه. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د ابوالعاص سره شرط کېښودلو چې زما لور مدینې ته راولېږه، نو ابوالعاص وفاداري وکړه او د بطن یا جج مقام باندې یې حضرت زینب رضي الله عنها دوه صحابو رضي الله عنهم ته حواله کړه او صحابو هغه مدینې ته ولېږله. هغې کې یو د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د خولې ویلی شوی ځوی زید بن حارثه رضي الله عنه ؤو. د دې حدیث نه معلومه شوه چې دین یو مضبوط نظام دی او د دې خړوبولو لپاره لویې قربانۍ ورکړی شوي دي. (مرقات ۷/۵۲۴)

قیدي وژل هم جائز دي

﴿۱۲﴾وَعَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا
او حضرت عائشه رضي الله عنها روایي دی چې نبي علیه السلام د بد په جنګ کې د اسلام د مجاهدینو خلاف جنګ کونکو
أَسَرَ أَهْلَ بَدْرٍ قَتَلَ عُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ وَالنَّضْرَ بْنَ الْحَارِثِ وَمَنَّ عَلَى أَبِي عَزَّةَ الْجُمَحِيِّ.
کې چې کوم کافران نېولي ؤو، هغې کې یې عقبه ابن ابو معیط او نضر ابن حارث مړه کړه ابو عزة
رَوَاهُ فِي شَرْحِ السنة وَالشَّافِعِيُّ وَابْنُ إِسْحَاقَ فِي السِّيرَة[1]
یې بغیر له تاوانه خلاص کړو او احسان مند یې کړو.

توضیح: قتل عقبة بن ابي معیط: عقبه بن ابی معیط او نضر بن حارث دوه بد بخته ؤو چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته یې په مکه مکرمه کې سخت تکلیف رسولی ؤو. عقبه د اولنۍ درجې بیوقوفه او د ابو جهل یوه خاص د کار کاشوغه وه. ډېر ځله یې په نبي کریم صلی الله علیه وسلم باندې لاس اوچت کړی ؤو او په بدن یې ورله ګند غورځولی ؤو. نن دا د بدر په قیدیانو کې ؤو او دا یې ویله چې د محمد صلی الله علیه وسلم په سترګو کې ماته مرګ ښکاري. نضیر بن حارث د قرآن دښمن ؤو او قرآن پسې به یې توقې کولې، دواړه د ګیرولو نه وروسته ؤوژلی شول او دریم کس ابو عزه جمحي شاعر ؤو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه په دې شرط ازاد کړو چې آینده به نه د مسلمانانو خلاف لاس استعمالوي او نه به ژبه استعمالوې. دا بد بخته بیا د اُحد په میدان کې راغلو او وروسته بیا ګیر شو او د ګیرېدلو نه وروسته بیا نبي کریم صلی الله علیه وسلم د هغې د وژلو حکم ورکړو او ویې فرمایل چې مسلمان د یو سوري نه په دویم ځل نه شي چیچلی. (مرقات ۷/۵۲۴)

([1]) رقم الحديث ۳۹۷۱ أخرجه البغوي في شرح السنة ۱۱/۷۸ رقم الحديث ۲۷۱۱

﴿۱۳﴾ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَرَادَ قَتْلَ عُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ

او حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راوي دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله د عقبه ابن معيط د وژلو

قَالَ: مَنْ لِلصِّبْيَةِ؟ قَالَ: النَّارُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

حکم ورکړو نو هغې وويل چې زما بچې به څوک ساتي؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "اور"

د بدر په قيديانو د الله تعالى ناراضتيا

﴿۱۴﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَنَّ جِبْرِيلَ

او حضرت علي کرم الله وجهه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې حضرت جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ

هَبَطَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ: خَيِّرْهُمْ يَعْنِي أَصْحَابَكَ فِيْ أُسَارَى بدر:

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له راغلو او وې ويل چې د خپلو صحابوٴ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته د بدر د قيديانو باره کې اختيار ورکړه

القتلَ والفداءَ عَلَى أَنْ يُقْتَلَ مِنْهُمْ قَابِلًا

چې هغوی که دوی وژني يا يې فديه اخلي يعني مال ترېنه اخلي او پرېږدي يې، خو د فديه اخستلو په صورت کې به بل کال به

مِثْلُهُمْ " قَالُوا الْفِدَاءَ

د دې صحابوٴ هم دومره کسان وژلی کېږي. صحابوٴ اختيار اوربدلو سره عرض وکړو چې مونږ فديه اخستل

وَيُقْتَلَ مِنَّا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[2]

او د خپل اوياؤ (۷۰) کسانو د وژلو اختيار ورکوؤ.

توضيح: القتل أوالفداء: بدر کې کوم خلک گير شوې ؤو هغه د مکې اويا (۷۰) سړې ؤو. چې هغه مشهوره کسان هم ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته الله تعالى اختيار ورکړو چې که دا خلک وژني يا ترېنه فديه اخلي خو د فديې په صورت کې به بل کال له ستاسو اويا کسان وژلی کېږي. دې فيصله باندې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صورت حال د صحابه کرامو مخې ته کېښودلو او خپله رائې يې دا ورکړه چې فديه اخستل بنه دي. صديق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم فديه اخستل غوره وګڼله چې اوس مهال په فديې سره د جهاد ميدان مستحکم شي، باقې خو مونږ د شهادت لټونکې يو. که زمونږ کسان بل کال

(۱) رقم الحديث ۳۹۷۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۳۵/۳ رقم الحديث ۲۶۸۶

(۲) رقم الحديث ۳۹۷۳ أخرجه الترمذي في السنن ۱۱۴/۴ رقم الحديث ۱۵۶۷

له شهيدان شي نو هيڅه باک نه کوي. د عام صحابه کرامو رضي الله عنهم هم دغه رائی وه. صرف د حضرت عمر رضي الله عنه او د حضرت سعد بن معاذ رضي الله عنه رائی دا وه چې دا د قريشو سرداران دي. فديه اخستل پکار نه ده بلکې وژل يې پکار دي. بهرحال فيصله د نبي کريم صلى الله عليه وسلم او د عام صحابه کرامو رضي الله عنهم د رائی مطابق وشوه، نو دې باندې د الله له اړخه ډېر سخت وعيد راغلو. نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل چې تر دې بوټي پورې عذاب را ورسيدلو. که عذاب الهی راغلی وی نو د عمرا و د سعد نه بغير به هيڅ نه وی بچ شوی. اوس پوښتنه دا ده چې مسلمانانو ته په دواړو شيانو کې يو شي د اختيارولو اختيار ؤو، نو بيا دا وعيد او رټنه ولې راغله؟ د دې جواب دا دی چې دا اختيار هم د امتحان په توګه ؤو. الله په نزد فديه اخستل نه ؤو. چې کافر ؤوژلی شي، په دې وجه رټنه راغله.

د قيدانو په عمر کې تحقيق او څېړنه

﴿۱۵﴾ عَن عَطِيَّةَ القَرظِي قَالَ: كنتُ فِي سَبي قُرَيظَةَ

او حضرت عطيه قرظی فرمايي چې د بنو قريظه کوم خلک قيديان شوي ؤو هغې کې زه هم ؤم. مونږ د

عُرِضنَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ

نبي کريم صلى الله عليه وسلم مخې ته وړاندې کړی شول. هغوی صحابه کرامو رضي الله عنهم دا طريقه اختيار کړه چې قيديانو

فَكَانُوا يَنظُرُونَ فَمَن أَنبَتَ

کې چې کوم د کم عمر والا ؤو، د هغوی نامه لاندې ويختان به يې پرانستل او کتل به يې. د کومو چې د نامه لاندې ويختان

الشَّعَرَ قُتِلَ وَمَن

راغټ شوي ؤو هغوی يې وژل، ځکه د نامه لاندې ويختان راښتل د بلوغت علامه ده. لهذا داسې کس به د

لَم يُنبِت لَم يُقتَل

مسلمانانو سره جنګ کونکی شمارل کېدو. او د کومو به چې د نامه لاندې ويختان نه ؤ راغټ شوي هغوی به يې نه وژل،

فَكَشَفُوا عَانَتِي فَوَجَدُوهَا

ځکه هغوی به يې په ذريت يعنې ماشومانو کې شمارل، نو زما د نامه لاندې ويختان هم پرانستلی

لَم تُنبِت فَجَعَلُونِي فِي السَّبيِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابنُ مَاجَه. والدارمي[1]

شول او چې راغټ شوې ويختان په کې ونه موندلی شول نو زه يې په قيديانو کې ژوندی پرېښودم.

([1]) رقم الحديث ۳۹۷۴ اخرجه ابوداود في السنن ۵۶۱/۴ رقم الحديث ۴۴۰۴ والترمذي في ۱۲۳/۴ رقم الحديث ۱۵۸۴

توضیح: **القرظي**: دا د نبو قریظه اړخ ته نسبت دی. حضرت عطیه ته الله د اسلام توفیق ورکړو او اوس هغه په آخرت کې مزې کوي او په دنیا کې د مسلمانانو لپاره شیخ الحدیث جوړ شو. صحابه د نامه لاندې ویختان د بلوغت علامه ګڼلې ده. فقهاؤ هم دا د بلوغت علامه ګڼلې ده. (مرقات۷/۵۳۰)

یو مسلمان کافر ته په لاس ورکول حرام دي

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ عِبْدَانٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت علي رضی الله عنه فرمایي چې د صلح حدیبیه په ورځ د مسلمانانو او د کفارو په مینځ کې
يَعْنِي الْحُدَيْبِيَةَ قَبْلَ الصُّلْحِ
معاهده د لیکلو نه مخکې څه غلامان د مکې نه راغلل او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شول.
فَكَتَبَ إِلَيْهِ مَوَالِيهِمْ قَالُوا: يَا مُحَمَّدُ وَاللهِ
د هغې مالکانو نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته خط ولیکلو چې ای محمد صلی الله علیه وسلم! قسم په خدای چې
مَا خَرَجُوا إِلَيْكَ رَغْبَةً فِي دِينِكَ وَإِنَّمَا
دا غلامان د دې لپاره تا ته نه دي راغلې دې دوی ستا د دین اړخ ته رغبت لري بلکې دا د غلامې نه
خَرَجُوا هَرَبًا مِنَ الرِّقِّ.
خلاصون په غرض تښتېدلې دي. کله چې په صحابه کرامو رضی الله عنهم چې څه خلکو دا خط ولیدلو نو
فَقَالَ نَاسٌ: صَدَقُوا يَا رَسُولَ اللهِ
عرض یې وکړو چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! د هغوی مالکانو بالکل صحیح ویلې دي. ته دا
رُدَّهُمْ إِلَيْهِمْ فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ:
غلامان د هغوی مالکانو ته بېرته ولېږه. دې اورېدلو سره نبي کریم صلی الله علیه وسلم په غصه شو او ویې فرمایل
مَا أُرَاكُم تنتهون يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ حَتَّى
چې ای د قریش والو! زه وینم چې تاسو به د خپلې سرکشۍ او نافرمانۍ نه لرې نه شئ تر هغه وخته
يَبْعَثَ اللهُ عَلَيْكُمْ مَنْ يَضْرِبُ رِقَابَكُمْ عَلَى هَذَا
چې الله په تاسو داسې کس مسلط نه کړي چې د ستاسو د خوښې فیصلې باندې ستاسو څټو والوځئ.

وَأَبَى	أَنْ	يَرُدَّهُمْ	وَقَالَ:	هُمْ	عُتَقَاءَ	اللهِ.	رَوَاهُ أَبُودَاوُد[1]

يا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غلامانو د بيرته لېږلو مطالبه رد کړه او ويې فرمايل چې د الله تعالى له اړخه ازاد شوي دي.

توضيح: فغضب: نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ځکه غُصه شو چې دا غلام خالص مسلمان ؤ او خلکو مطالبه کوله چې دا هغه خپلو زړو مالکانو ته حواله کړه او د ازادېدلو نه وروسته دې هغه بيا غلامان شي. (مرقات ۷/۵۳۰)

الفصل الثالث

په يوې بې غورئ سره د ټولو لپاره مصيبت

﴿۱۷﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى			
حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د بنى			
بَنِي	جَذِيمَةَ	فَدَعَاهُمْ	إِلَى الْإِسْلَامِ
جذيمه قبيلې ته ولېږلو. خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغوى ته د اسلام دعوت ورکړو. هغه خلکو د اضطراب او وارخطايي په حالت			
فَلَمْ	يُحْسِنُوا	أَنْ	يَقُولُوا: أَسْلَمْنَا
کې په ښه ډول دا ونه ويلى شو چې مونږ اسلام راوړى دى يعنې په خپلو ژبو سره يې د اسلام کلمه پوره ادا نه کړى شوه.			
فَجَعَلُوا	يَقُولُونَ:	صَبَأْنَا	صَبَأْنَا
بلکې هغوى دا وويل چې صبأنا صبأنا يعنې مونږ دين پريښنودلو يا خپل دين مو پريښنودلو.			
فجعل	خالدٌ	يقتلُ	ويأسِرُ
خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې د هغوى د ژبو نه دا واورېدل نو د هغوى د ځينو وژل او د ځينو قيديانيې شروع کړه او بيا			
وَدَفَعَ	إِلَى	كُلِّ رَجُلٍ	مِنَّا أَسِيرَهُ
مونږ چې کوم خلک د هغې سره ؤو. مونږ ته يې د هغوى نه هر يو ته قيدي راکړو يعنې کوم خلک چې قيديان شوې ؤو.			
حَتَّى	إِذَا	كَانَ	يَوْمٌ أَمَرَ
په مونږ ته يې تقسيم کړل او يو يو قيدي يې هر يو ته ورکړو او دا حکم يې وکړو چې مونږ تر هغه وخت پورې د هغه قيديانو حفاظت			

[1] رقم الحديث ۳۹۷۵ أخرجه أبوداود في السنن ۱۴۸/۳ رقم الحديث ۲۷۰۰

خَالِدٌ	أَنْ	يَقْتُلَ

وکړو چې تر څو پورې د هغې وژلو حکم ونه کړی شي، نو کله چې هغه ورځ راغله چې کومه کې خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د قیدیانو

كُلُّ	رَجُلٍ	مِنَّا	أَسِيرَهُ

د وژلو فیصله کړې وه، نو هغې مونږ ته حکم وکړو چې مونږ هر یو کس خپل قیدي مړ کړو. دې حکم اورېدلو

فَقُلْتُ: وَاللهِ	لَا	أَقْتُلُ	أَسِيرِي	وَلَا	يَقْتُلُ	رَجُلٌ	مِنْ	أَصْحَابِي

سره ما وویل چې په خدای قسم زه خو خپل قیدي نه وژنم او زما ملګرو کې به هم هیڅ یو کس خپل

أسيره	حَتَّى	قدمنا

قیدي نه وژني. بلکې مونږ خپل قیدیان تر هغه وخت پورې په حفاظت کې ساتو چې تر څو پورې مونږ ته

إِلَى	النَّبِي	صلى	الله	عَلَيْهِ	وَسلم

د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ له اړخه نه حکم نه وې شوی او د دې باره کې یو آخري حکم حاصل نه کړو. مونږ خپل خپل قیدیان خپل حفاظت

فذكرناهُ	فَرَفَعَ	يَدَيْهِ

کې وساتل تر دې چې مونږ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې حاضر شو او ټوله واقعه مو بیان کړه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دې اورېدلو سره دواړه

فَقَالَ:	اللَّهُمَّ	أَنِّي	أَبْرَأُ	إِلَيْكَ

لاسونه اوچت کړل چې ای الله! زه ستا په در کې د خالد د عمل نه د خپلې بیزارئ او د بې رضایئ اظهار کوم.

مِمَّا صنعَ خالدٌ مرَّتين. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا الفاظ دوه ځل وویل.

توضیح: صبأنا صبأنا: دا د اسلام قبولو یو تعبیر ؤو. دې باره کې صحابه کرامو او خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا خیال ونه کړو چې دا خلک په اسلام کې د دخلیدلو په غرض دا الفاظ وایې. دې وجه ځینې صحابه کرامو د خپل قیدیان د ازادولو په ځای مړه کړل. دې باندې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاسونه اوچت کړل او د خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د دې کار نه یې برأت اعلان کړو. علماؤ لیکلي دي چې د وینې غورځولو په سلسله کې په مبهم الفاظو باندې کله هم عمل کول پکار نه دی. (مرقات ۵۳۱/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۷۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۳. ۱۸۱ رقم الحديث ۷۱۷۹ وأحمد في المسند ۱۵۱/۲

باب الامان

د امان ورکولو بیان

قَالَ اللهُ تعالىٰ : وَاِنْ اَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِيْنَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلٰمَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهٗ (سورة التوبة:٦)

﴿۱﴾ عَن أم هَانِئ بنت أبي طالب قالَتْ: ذهبتُ إلى رسولِ الله عَامَ الْفَتْحِ
ام هانی رضی الله عنها بنت ابی طالب وائی د مکې د فتح په موقع زه د نبی صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضره شوم
فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ بِثَوْبٍ
نبی صلی الله علیه وسلم هغه وخت غسل کولو او د نبی علیه السلام لور فاطمه رضی الله عنها په کپړې سره د نبی علیه السلام پرده کړې وه
فَسَلَّمْتُ فَقَالَ: - «مَنْ هٰذِهِ؟» فَقُلْتُ: أَنَا أُمُّ هَانِئٍ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ:
ما سلام او کړو نبی علیه السلام تپوس او کړو څوک ده ما عرض او کړو زه ام هانی بنت ابو طالب یم نبی علیه السلام او فرمائیل
«مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِئٍ» فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ قَامَ فَصَلَّى
ام هانی خوش آمدید کله چه نبی علیه السلام د غسل نه فارغ شو نو د بدن مبارک نه ئې کپړه تاؤ کړه او درود او د څاښت د مونځ
ثَمَانِيَ رَكَعَاتٍ مُلْتَحِفًا فِي ثَوْبٍ ثُمَّ انْصَرَفَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ زَعَمَ
اته رکعته ئې او کړل کله چه د مونځ نه فارغ شو نو ما عرض او کړو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم زما د مور
ابْنُ أُمِّي عَلِيٌّ أَنَّهُ قَاتِلٌ رَجُلًا أَجَرْتُهُ
ځوي یعنی د حضرت علی رضی الله عنه ګمان دی چه هغه د هغه سړی قتلونکی دی کوم ته چې ما په خپل کور کې پناه
فُلَانَ بْنَ هُبَيْرَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ أَجَرْنَا
کور کې پناه ورکړې ده یعنی فلانې سړې چه د هبیره ځوي دې نو نبی علیه السلام او فرمائیل اې ام هانی!
مَنْ أَجَرْتِ يَا أُم هَانِئٍ» قَالَتْ أُمُّ هَانِئٍ وَذٰلِكَ ضُحًى. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.
چاته چه تا پناه ورکړې ده ګویا هغه ته مونږ پناه ورکړې ده ام هانی رضی الله عنها وائی چه دا واقعه د څاښت د وخت ده
وَفِي رِوَايَةٍ لِلتِّرْمِذِيِّ: قَالَتْ: أَجَرْتُ رَجُلَيْنِ مِنْ أَحْمَائِي
او د ترمذی په روایت کې داسې دی چې ام هانی رضی الله عنها نبی علیه السلام ته عرض او کړو ما دوؤ سړو ته پناه ورکړې ده

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قد أمنا من أمنت»[1]
چه زماد خاوند رشته دار دی نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او فرمائیل زمونږ د طرف نه هغه سړي په امان دي چا ته چه تا امان ورکړي دي.

توضیح : یغتسل :نبی عَلَيْهِ السَّلَامُ د فتح مکې په موقع باندې د وادی محصب سره یو ځاې باندې دخپل اوسیدو دپاره یوه خیمه لګولې وه او هم هلته ئې خپله جهنډا خخه کړې وه په دغه ځاې باندې نن سبا یو جمات موجود دې چه نوم ئې مسجد رایه دې کوم چه د چهپره بازار په آخره کې دې نبی عَلَيْهِ السَّلَامُ په دې ځاې کې غسل فرمائیلې وو چرته چه ام هانی رَضِيَ اللهُ عَنْهَا راغلې وه. د ام هانی اصل نوم فاخته یا عاتکه وو. د نبی عَلَيْهِ السَّلَامُ د تره ابو طالب لور وه. دهغې د خاوند هبیره وو. د فتح مکې په ورځ نبی عَلَيْهِ السَّلَامُ د عامې معافۍ اعلان کړې وو مګر دا شرط ئې کیخودې وو چه څوک وسله اوغورزوی یا دکور دروازه بنده کړی یا په حرم کې یا مسجد حرام کې داخل شی یا د ابو سفیان په کور کې داخل شی هغه په امن کې دې. حضرت علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چه کله د خپلې خور ام هانی رَضِيَ اللهُ عَنْهَا کور کې داخل شو نو هلته یو سړې ملاؤ شو. حضرت علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خیال اوکړو چه لکه دې سړی ته امن حاصل نه دې. لهذا هند ئې قتلول غوښتل حضرت ام هانی رَضِيَ اللهُ عَنْهَا رامخې ته شوه مګر حضرت علی په سخت غصه کې وو. ام هانی رامنډه کړه او نبی علیه السلام له راغله او امن ئې حاصل کړو. نبی علیه السلام امن ورکړو. ام هانی حضرت علی ته ابن امی د شفقت په وجه اووئیلو ځکه چه دمور مینه زیاتوی. دفلان بن هبیره نه هم دغه سړي مراد دې چه د هبیره ځوې وو په تفصیلی روایت کې دی چه دا دوه سړی وو چه دهبیره رشته دار وو کیدې شی یو ئې ځوې وی دویم بل څوک وی. (مرقات ۵۳۲،۵۳۳/۸)

اَلْفَصْلُ الثَّانِي

د ښځې د عهد و امان لحاظ ساتل په مسلمانانو باندې لازم دی

﴿۲﴾عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْمَرْأَةَ لَتَأْخُذُ لِلْقَوْمِ»
حضرت ابو هریره نه روایت دې چه نبی علیه السلام او فرمائیل ښځه دیو قوم دپاره عهد اخستې
يَعْنِي تُجِيرُ على الْمُسلمين. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[2]
شی. یعنی هغه دمسلمانانو د طرف نه پناه ورکولې شی. (ترمذی)

توضیح : یعنی کم نه کم د بې نامې سړی تردې چه که ښځه هم په جنګ کې یو کافر ته پناه ورکړی نو

---

[1] رقم الحديث ۳۹۷۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۷۳/۶ رقم الحديث ۳۱۷۱ ومسلم في ۴۹۸/۱ رقم الحديث ۳۳۶/۸۲.

[2] رقم الحديث ۳۹۷۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۲۰/۴ رقم الحدث ۱۵۷۹.

په ټولو مسلمانانو باندې لازم دي چه هغوی د دغه ښځې د عهد او امان حفاظت او خیال اوساتی او غداری اونه کړی مسلمانانو له سوچ کول پکار دی دا د اسلام حکم دې په دې باندې مسلمانان ولې عمل نه کوی په وزیرستان کې نن صبا په زرګونو مسلمانان یو ځو مهاجرینو ته امن ورکړې دې کوم چه خالص مسلمانان دی مګر د پاکستان ملحد حکومت په هغوی باندې بمباری کوی او دغه امن ماتوی او دغداریٔ مرتکب کیږی. (مرقات ۵۳۲/۸)

﴿۳﴾وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَمِقِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم يَقُول: «من أَمَّنَ رَجُلًا

او عمرو بن حمق وائی چه د نبی علیه السلام نه وا وریدل کوم سړې چه چاته د سر امان ورکړی

عَلَى نَفْسِهِ فَقَتَلَهُ أُعْطِيَ لِوَاءَ الْغَدْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» . رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ[1]

اوبیا هغه قتل کړی نو دقیامت په ورځ به هغه ته د بدعهدیٔ نښه ورکولې شی (شرح السنة)

توضیح: یعنی په عرصاتو دقیامت کې به مشهورولې شی چه فلانکی سړی غداری کړې وه په دې شهرت سره به د دغه سړی تذلیل اوسپکاوې کیږی. خلقو ته به وئیلې شی چه اوګورئ دا سړې څومره ذلیل دې.

﴿۴﴾وَعَنْ سُلَيْمِ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: كَانَ بَيْنَ مُعَاوِيَةَ وَبَيْنَ الرُّومِ عَهْدٌ

او سلیم ابن عامر تابعی رحمه الله وائی چه د امیر معاویه او رومیانو په مینځ کې دا معاهده شوې وه چې

وَكَانَ يَسِيرُ نَحْوَ بِلَادِهِمْ حَتَّى إِذَا

دومرې ورځې به یو بل سره جنګ نه کوی. او حضرت معاویه رضی الله عنه به دې وعدې به زمانه کې د رومیانو په ښارونو کې

انْقَضَى الْعَهْدُ أَغَارَ عَلَيْهِمْ

ګشت کولو او د حالاتو اندازه به اخستله چې کله د وعدې موده تیره شی نو په هغه ورځ به په رومیانو باندې یو ځل حمله اوکړی

فَجَاءَ رَجُلٌ عَلَى فَرَسٍ أَوْ بِرْذَوْنٍ

امیر معاویه رضی الله عنه خپل لښکر والو سره د رومیانو په ښارکې ګرځیدې یو سړی عربی یا ترکی اس باندې سوریدو سره راغلو

وَهُوَ يَقُولُ: اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ وَفَاءٌ

چې الله اکبر الله اکبر د وفا ساتی نه چې د بدعهدې یعنی تاسو باندې معاهده پوره کول لازم دی نه چې تاسو د معاهدې خلاف

لَا غَدْرٌ فَنَظَرَ فَإِذَا هُوَ

ورزی کوی ګویا هغه دا واضحه کړه چې تاسو خلق د وعدې د پاسدارې لحاظ ساتلو علامه منده بلکه دا وعده شکنی او د وعدې د

---

(۱) رقم الحديث ۳۹۷۹ أخرجه ابن ماجه في السنن ۸۹۶/۲ رقم الحديث ۲۶۸۸ وأحمد في المسند ۲۲۳/۵.

عَمْرو	ابْن	عَبَسَةَ	فَسَأَلَهُ

خلاف ورزي حکم کې داخل دی هر کله چه خلقو وليدل نو معلوم مشوه چې دا سړې يو صحابی حضرت عمرو بن عبسه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې،

مُعَاوِيَةُ	عَنْ	ذَلِكَ	فَقَالَ:

حضرت معاويه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هغه نه دا تپوس او کړو چه د روميانو په ښارونو کې ګرځيدل د عهد شکنئ برابر څنګه دی هغه او ويل

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قَوْمٍ

ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه اوريدلې دی د کوم سړی او کوم قوم په مينځ کې چه وعده وی نو هغه ته پکار دی چې هغه خپل وعده ماته کړی او

عَهْدٌ فَلَا يَحُلَّنَّ

نه ئې بدله کړی تر دې چې د هغه موده تيره شي يا هغوی خبر ولو سره د برابرۍ په بنياد خپله وعده ماته کړی يعنی د هغه وعدې خلاف

عَهْدًا	وَلَا	يَشُدَّنَّهُ

کول يا خو په هغه صورت کې جائز دی هر کله چې د وعدې وخت ختم شوې وی يا په هغه صورت کې جائز دې هر کله چې د ځه مجبورۍ

حَتَّى	يَنْقَضِيَ	أَمَدُهُ

يا مصلحت په بناء د مودې په دوران کې وعده اتول ضرور شوې وی او مخالف فريق د مخکې نه خبردار شوې وی چې زمونږ

أَوْ	يَنْبِذَ	إِلَيْهِمْ	عَلَى

او ستاسو په مينځ کې کومه وعده شوې وه مونږ هغه ماتوو اوس مونږ او تاسو دواړه برابر يو چې د چا خه مرضی وی هغه دې او کړی

سَوَاءٍ»	قَالَ:	فَرَجَعَ

د حديث راوی مسلم ابن عامر وائی امير معاويه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د حضرت ابن عبسه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا خبره او د

مُعَاوِيَةُ بِالنَّاسِ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[1]

حضور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حديث په اوريدو سره خپلو خلقو سره د روميانو د ښار نه خپل کمپ ته واپس راغلو،

توضيح: يسير حضرت معاويه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د معاهدې په دوران کې حمله نه کول غوښتل بلکه هغوی دا سوچ او کړو چې کله د معاهدې موده ختمه شی نو د حملې کلو دپاره به فوج تيار شی په دې غرض هغه اسلامی فوجونه د روم سرحد ته رسول غوښتل حضرت معاويه رضی الله عنه دا تياری کوله

([1]) رقم الحديث ۳۹۸۰ أخرجه أبوداود في السنن ۱۹۰/۳ رقم الحديث ۲۷۵۹ والترمذي في ۱۲۱/۴ رقم الحديث ۱۵۸۰

چې يو صحابي په عربي اس يا ترکي اس باندې راغلو او وې فرمائيل چه وفاداري کوئ غداري مه کوئ يعني يا دموده پوره کيدو نه پس فوج روان کړئ او يا په وجه د مصلحت د معاهدې د ختمولو واضح علان او کړې دې د پاره چه دښمن ناخبره پاتې نه شي.

ينبذ اليهم على سواء : هم دغه مطلب دې حضرت معاويه رضي الله عنه دا حديث اوريدو سره فوجونه واپس کړل سبحان الله ددين يوې خبرې څومره خيال ساتل وو،ددې حديث ترجمه او مطلب صاحب مظاهرحق جديد صحيح نه دې ليکلې خيال کول پکار دی. (مرقات ۸/۵۳۶،۵۳۵)

فلا يحلن يعني معاهده دې نه ماتوي او غداري دې نه کوي. (مرقات ۸/۵۳۵)

ولايشدنه : مطلب دا دې چې په معاهده کې دې څه تغير نه کوي که دنوې معاهده سره ولې نه وي دا ئې د مبالغې په توګه او فرمائيل چه په معاهده کښې دې څه تغير نه کوي ګني د تجديد د معاهدې ممانعت نشته دې . **فرس** : عربي اس برذون ترکي اس (مرقات ۸/۵۳۶).

دوعدې پوره کولو اهميت

﴿۵﴾وَعَن أَبِي رافِعٍ قَالَ: بعثَنِي قُرَيْشٌ إِلَى رَسُولِ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او ابو رافع رضي الله عنه وائي د صلح حديبيه په مقام د قريشو کفارو زه خپل قاصد جوړ و لو سره د نبي صلى الله عليه وسلم په خدمت کې
فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُلْقِيَ فِي قَلْبِيَ الْإِسْلَامُ
ولیږلم هر کله چې زما نظر په نبي صلى الله عليه وسلم ولګيد لو نو بې اختياره زما په زړه کې د اسلام صداقت او حقانيت ځای او کړلو
فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ الله إِنِّي وَالله لَا أَرْجِعُ إِلَيْهِمْ أَبَدًا قَالَ:
ما عرض او کړو يا رسول الله صلى الله عليه وسلم زه به اوس هيڅ کله دې د قريشو کفارو ته واپس نشم نبي صلى الله عليه وسلم و فرمايل
«إِنِّي لَا أَخِيسُ بِالْعَهْدِ وَلَا أَحْبِسُ الْبُرُدَ وَلَكِنِ ارْجِعْ فَإِنْ كَانَ فِي نَفْسِكَ
زه نه خو وعده ماتوم او نه قاصدان بندوم البته اوس ته واپس لاړ شه که ستا په زړه کې هغه څيز يعني اسلام قائم وی
الَّذِي فِي نَفْسِكَ الْآنَ فَارْجِعْ».
کوم چه دا وخت دې نو بيا ماته راشه حضرت ابو رفع رضي الله عنه وائي د نبي صلى الله عليه وسلم د حکم مطابق زه مکې ته واپس لاړم

قَالَ: فَذَهَبْتُ ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم فَأَسْلمت. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
او بیا د نبی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضر شو اسلام مې قبول کړو یعنی د خپل اسلام مې اعلان او کړو. (ابوداود)

توضیح: لاأخیس: خاس یخیس د معاهدې ماتولو په معنې کې دې ای لاأنقض العهد (مرقات ۵۳۷/۸).

البرد: دا د برید جمع ده ډاک او پیغام اوړونکې او راوړونکې قاصد ته وائی. (مرقات ۵۳۷/۸)

علامه طیبی رحمه الله لیکی چه برید په اصل کې قچرته وئیلې شو دا لفظ په اصل کې بریده دم وو کوم چه د فارسئ لفظ دې یعنی هغه قچر د کوم د لکئ ویښته چې پرې کړې شوې وی. د داسې قچر د لکئ نه به اوږده ویښته پرې کولې شو بیا عربو دا مخفف کړو نو برید شو بیا ددې اطلاق د قچر په سوریدونکی باندې اوشو. بیا برید په هغه مسافت باندې وئیلې شو کوم چه د اس د منډې په مقدار وو چه دولس میله پورې به وو. پخوانئ رمانه کې د ډاک او پیغام اوړلو راوړلو یو عجیبه تیز نظام وو هغه به داسې وو چه په هر برید باندې ښه تازه اس ولاړو وو. مثلاً د لاهور نه دهلی پورې د مغل بادشاهانو په زمانه کې په هر برید باندې اسونه وو. دولس میله پورې اس د ښه تیز ګاډی په شان منډې وهی بیا ستړې کیږی. د یو برید پورې چه به دغه اس منډه وهله نو دیو برید نه پس دا اس یاتې کیدو او د هغه ځاې نه به تازه دم اس سامان اخستلو او روانیدلو به دویم برید ته رسیدو سره به اودریدو د هغه ځاې نه به بل اس روانیدو. نو د سحر د وخت تماتړ به د لاهور نه د ماښام کیدو نه وړاندې دهلی ته رسیدل او هغه ځاې نه به لاهور ته سامان راتلو. د ډاک نظام به هم دغه شان چلیدلو (الکاشف ۲۵،۲۶/۷)

﴿۶﴾ وَعَنْ نُعَيْمِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِرَجُلَيْنِ
او نُعیم ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روایت دې رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه دوو سړو ته وفرمائیل کوم چې
جَاءَ مِنْ عِنْدِ مُسَيْلِمَةَ: «أَمَا وَاللهِ لَوْلَا أَنَّ الرُّسُلَ لَا تُقْتَلُ
د مسیلمه سره راغلې وو چې یاد لرئ قسم په خداې که د قاصد قتلول شرعی طور سره ممنوع نه وې
لَضَرَبْتُ أَعْنَاقَكُمَا». رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُد[2]
نو ما به ستاسو څټونه الوزولې وې.

([1]) رقم الحدیث ۳۹۸۱ اخرجه ابوداود في السنن ۱۸۹/۳ رقم الحدیث ۲۷۵۸ وأحمد في المسند ۸/۶.

([2]) رقم الحدیث ۳۹۸۲ اخرجه ابوداود في السنن ۱۹۱/۴ رقم الحدیث ۲۷۶۱ وأحمد في المسند ۴۸۷/۳.

توضیح : **لرجلین** : دا دوه قاصدان وو دیو نوم عبدالله بن نواحه وو او دبل نوم ابن اثال وو لکه چه په حدیث نمبر ۸ کې راځي. (مرقات : ۵۳۸/۸)

مسیلمه : داسړي مسیلمه کذاب وو چه د نبي ﷺ د وصال نه پس ئې دنبوت دعوی کړې وه. بلکه د نبي پاک صلی الله علیه وسلم په اخری عمر کې ئې دعوی کړې وه، نبي پاک ﷺ له په یو وفدکې دې هم راغلې وو مګر ملاقات ئې نه دې کړې. ده نبي پاک ﷺ ته یو خط لیکلې وو، نبي پاک ﷺ په جواب کې الی **مسیلة الکذاب** لیکلې وو، هم په دې سره کذاب مشهور شو حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه چه د مرتدینو خلاف کوم جنګونه کړې وو په هغې کې زیات جنګونه هم دې مسیلمه کذاب سره شوې وو. حضرت خالدرضی الله عنه په ده باندې حمله اوکړه مسیلمه کذاب سره څلویښت زره طاقتور فوج وو. د یمامه به جنګ کې په یو قلعه کې لاس په لاس جنګ اوشو په کنړ شمیر صحابه کرام رضی الله عنهم شهیدان شول. وحشي بن حرب رضی الله عنه په مسیلمه کذاب باندې حمله اوکړه او قتل ئې کړو. دغه وخت د مسیلمه کذاب عمر ۱۲۰ کاله وو چرته چه دا جنګ اوشو د اکثرو مړو د وجې نه د دغه ځاي نوم **حدیقة الموت** مشهور شوې وو.

الرسل : قاصد چه څنګه پیغام راوړي هم هغه شان واپس پیغام اوړي هم په دې وجه دا په خپل مینځ کې د رابطې او د مذاکراتو واحد ذریعه وي. کوم چه د طرفینو په مفاد کې وي. په دې وجه په بین الاقوامي طور باندې د قاصدانو احترام کولې شي او د دوی قتل نه شي کولې. د اسلام قانون هم دغه دې لیکن صبا چه کوم سفیران وي دا صرف جاسوسان وي مګر نوم ئې د قاصد او سفیر دې.

اعناقکما : یعني د نبي پاک ﷺ په وړاندې دې د واړو قاصدانو د مسیلمه کذاب د نبوت ګواهي ورکړه په دې وجه واجب القتل وو خو که قاصدان نه وې. (مرقات ۵۳۸/۸)

د اسلام ضابطه مکمل او کافی ده

﴿۷﴾وَعَنْ	عَمْرِو	بْنِ شُعَيْبٍ	عَنْ أَبِيهِ	عَنْ جَدِّهِ	أَنَّ رَسُولَ اللهِ	صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او عمروبن شعیب خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چه نبي کریم ﷺ یوه ورځ د						
قَالَ	فِي	خُطْبَة:	«أَوْفُوا	بِحِلْفِ	الْجَاهِلِيَّةِ	
خپلې خطبې په دوران کې دا وفرمایل چې تاسو د زمانه جاهلیت قسم پوره کوې ځکه چې هغه یعنی						
فَإِنَّهُ	لَا	يَزِيدُ	يَعْنِي	الْإِسْلَامَ	إِلَّا	شِدَّةً
یعنی اسلام هغه قسم زیات مضبوطوی مطلب دادی چې خپل قسم او خپله وعده پوره کول په اسلام کې ډیر زیات ضروری دی						

وَلَا تُحْدِثُوا حِلْفًا فِي الإِسلامِ».

ددې په اعتبار سره اسلامي احکام او وعده پوره کول او حلف کې څه قضاء نشته او په اسلام کې حلف یعني قسم ته رواج مه ورکوئ.

رَوَاهُ الترمذيُّ من طريقِ ابنِ ذَكْوَانَ عَنْ عَمْرِو

امام ترمذی رحمه الله دا حدیث د حسین ابن ذکوان په سند سره بروایت عمرو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نقل کړی دی

وَقَالَ: حَسَنٌ وَذَكَرَ حَدِيثَ عليٍّ: «المسلمونَ تَتَكَافأُ» فِي «كتاب القِصاص»[1]

او ویلي ئې دي چې دا حدیث حسن دي او د علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روایت المسلمون تتکافا دمائهم په کتاب القصاص کې ذکر شوي دی.

توضیح : أوفوا : یعنی د جاهلیت په زمانه کې چه کومه معاهدې شوې دی د هغې خیال او ساتئ اسلام هغه نه ماتوی بلکه نورېې مضبوط او مستحکم کوی خو په دې کې به هغه ټولو قواعدو ته کتلې شی چې د اسلام د قواعدو مطابق وی د اسلام مخالف قواعد به په ځای نه شی ساتلې. (مرقات ۵۳۸/۸)

ولاتحدثوا : یعنی د میراث دا حکاماتو د نافذ کیدو نه پس د بل څه نوې معاهدې ضرورت نشته چه څوک چالره خپل وارث جوړولو معاهده اوکړی ځکه چه کوم حقوق اسلام ورکړی دی میراث هغه متعین کړې دی. (مرقات ۵۳۹/۸)

الْفَصْلُ الثَّالِثُ

د مسیلمه کذاب دوه قاصدان

﴿۸﴾عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: جَاءَ ابْنُ النَّوَّاحَةِ وَابْنُ أُثَالٍ رَسُولَا مُسَيْلِمَةَ

ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وائی چې مسیلمه کذاب د نبوت مدعی دوه قاصدان ابن نواحه او ابن اثال د

إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُمَا:

نبی کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت کې حاضر شو نبی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته او فرمایل آیا تاسو ددې حقیقت

«أَتَشْهَدَانِ أَنِّي رَسُولُ اللهِ؟» فَقَالَا: نَشْهَدُ أَنَّ مُسَيْلِمَةَ رَسُولَ اللهِ

ګواهي ورکوې چې زه د الله رسول یم هغه دواړو ویل نه بلکه مونږ ددې ګواهي ورکوو چې مسیلمه د خدای رسول دې

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «آمَنْتُ بِاللهِ وَرَسُولِهِ

نبی کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دې اوریدو سره او فرمائیل ما په الله او د هغه په رسول ایمان راوړې دی که

---

(1) رقم الحديث ۳۹۸۳ اخرجه الترمذي في السنن ۱۲۴/۴ رقم الحديث ۱۵۸۵ وأحمد في المسند ۲۱۳/۳

قَالَ	لَقَتَلْتُكُمَا».	رَسُولًا	قَاتِلًا	كُنْتُ	وَلَوْ

زه د قاصدانو او استازو قتلونکې وې نو یقیناً ما به تاسو دواړه قتل کړي وې عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وائی د نبی علیه السلام د دې

السُّنَّةُ	فَمَضَتِ	الله:	عَبْدُ

ارشاد مبارک پیش نظر دا سنت جاری شو یعنی دا ضابطه او ګرځیدله چې هیڅ قاصد او استاذې نه شی قتلولې

أَحْمد (۱)	رَوَاهُ	يُقتَلُ.	لَا	الرَّسول	أَنَّ

برابر خبره ده که هغه هر څو مره غیر مناسب خبره ولې اونه کړی او د قتل سزا وار ولې نه وی. (احمد)

توضیح : نبی پاک صلی الله علیه وسلم د مسیلمه کذاب د دوؤ قاصدانو نه د خپل نبوت او رسالت ګواهی اوغوښتله نو هغوی په جواب کې اوویل چه مونږ خو صرف مسیلمه رسول منو په دې وجه ستاسو دنبوت ګواهی نه شو ورکولې ددې په جواب کې نبی پاک صلی الله علیه وسلم د لوې منصف په حیثیت سره جواب کې او فرمائیل چه زه الله تعالی او د هغه رسولان منم مسیلمه کذاب رسول نه دې بلکه کذاب او ملعون دې او ستاسو د ناخوښه خبرو اترو په وجه تاسو واجب القتل ئې لیکن زه قاصدان نه قتلوم په دې وجه تاسو بچ شوې. راوی په دې باندې تبصره کوی او فرمائی چه د حضورپاک صلی الله علیه وسلم په کلام سره بین الاقوامی طرز باندې دا ضابطه روانه شوه چه هیڅ یو قاصد او ایلچی به قتلولې نه شی. (مرقات ۵۴۱/۸، ۵۴۰)

(۱) رقم الحدیث ۳۹۸۴ اخرجه احمد في المسند ۳۸۴/۱

باب قسمة الغنائم و الغلول فيها
د مالِ غنيمت تقسيم او د خيانت بيان

قال الله تعالیٰ: ﴿واعلموا ان ما غنتم من شئ فان لله خمسه وللرسول ولذی القربیٰ الخ﴾(الانفال: ۴۱)
غنائم د غنيمة جمع ده. ميدان جهاد کې د کفارو نه د جنګ په ذريعې سره چې کوم مال حاصليږي. هغې ته مالِ غنيمت وايي. که يو مال د جنګ نه بغير نه حاصل شي هغې ته مالِ فئ وايي. چې د هغې ذکر په جدا باب کې راتلونکی دی. مالِ غنيمت ته انفال او نفل هم وايي. نفل د ئاد په معنی کې دی.
دا چې د جهاد اصل مقصد اعلاء کلمة الله وي او مال د دې مقصود نه زيات حاصل شي، ځکه دې ته نفل يا زائد وايي. د **"واعلموا انما غنتم"** په آيت کې الله تعالی د مالِ غنيمت تقسيم کړی دی چې څلور برخې د مجاهدينو لپاره او پنځه برخه د بيت المال ده. د غنائمو په بحثونو کې يو څو اصطلاحي الفاظ راغلي دي. په هغې باندې پوهه کېدل لازمي دي.

الغنيمة: جهاد في سبيل الله کې چې د متو په زور د کفارو نه چې کوم مال حاصليږي. هغې ته مالِ فئ وايي. (مرقات ۵۴۱/۷)

تنفيل: دا د نفل نه دی. چې زياتوالي په معنی دی. باشاه يا اميرا لحرب چې په يوه کارنامه باندې مجاهد ته کوم انعام ورکوی. هغه تنفيل دی. مثالاً بادشاه وايي چې که چرې چا قلعه فتح کړه نو هغې له به د قلعې لسمه برخه ورکول کېږي. يا به د کافر بادشاه ګور به هغې ته ورکړی کېږي.

السلب: سلب د قبضه کولو په معنیٰ دی. بادشاه يا امير الحرب چې کله اعلان وکړي. چې چا کوم کافر مړ کړو نو هغې ته به د مقتول د بدن سامان ملاوېږي. مثلاً سات (ګهنټه)، د جيب سامان، اسلحه او سورلی وغيره ټول په سلب کې داخل دي.

الرضخ: رضخ د عطيه په معنی کې ده. کومو خلکو ته چې په مالِ غنيمت کې برخه نه ورکول کېږي. که هغوی په جهاد کې شامل شول نو هغوی ته به څه عطيه ورکول کېږي. دغې ته رضخ وايي. د خمس جدا کولو نه وروسته د نور مال نه عطيه غلامانو، ماشومانو او ښځو ته ورکول کېږي.

الصفي: صفي د انتخابولو په معنی کې دی. د تقسيم نه مخکې به نبي کريم ﷺ د يوې تورې يا د زغرې يا د وينځې انتخاب کولو. د هغې نوم صفي ؤو، نو ويل کېږي ام المؤمنين صفية رضي الله عنها من الصفية د نبي کريم ﷺ نه وروسته دا برخه منسوخ شوي ده.

غلول: مالِ غنيمت کې خيانت ته غلول وايي. چې ډېره لويه ګناه ده.

باقي تفصيلات زماد کتاب د دعوت جهاد په ابواب غنائمو کې دي. هلته يې کتل پکار دي.

الفصل الاول

د مالِ غنيمت استعمال د دې امت د خصوصياتو نه دی

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل
فَلَمْ تَحِلَّ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ مِنْ قَبْلِنَا ذَلِكَ بِأَنَّ اللهَ
پس د غنيمت مال زمونږ نه مخکې بل هيڅ يو امت لپاره حلال نه ؤ. کله چې الله تعالى مونږ په مالې
رَأَى ضعفنا وعجزنا فطيبها لنا (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
توګه کمزورې او عاجزه وليدلو نو د غنيمت مال يې زمونږ لپاره حلال کړو.

توضيح: فلم تحل: مخکنې امتونو باندې يو شو مذهبې تنګسياوې وې. د دې امت نه الله تعالى د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له برکته هغه تنګسياوې لرې کړې چې د دې امت په خصوصيتونو کې شمارل کېږي. مخکنې امتونو کې مال غنيمت او د قربانۍ غوښه استعمالول منع ؤو. د اسمان نه به اور راتللو او مقبول مال به او سوځېدلو. د دې امت لپاره الله حلال کړې ده. د مخکنې امتونو لپاره د جومات نه بهر د جماعت نه بغير لمونځ جائز نه ؤو. د دې امت لپاره ټول جائز دي. د مخکنې امتونو لپاره د پاکوالې لپاره د اوبو نه بغير د طهارت حاصلولو لپاره بله ذريعه نه وه. د دې امت لپاره يې خاوره د اوبو په ځاى ګرځولې ده. او د تيمم حکم ورکړى شوى دى. په يهودو باندې وازګه حرامه وه او د شنبې په ورځ د ماهيانو ښکار هم حرام ؤو او د اوښ غوښه حرامه وه. هغوى به که د شپې وخت کې ګناه وکړه نو د ورځې به يې په دروازې باندې ليکل. جامه باندې به که نجاست ولږېدلو نو هغه ځاى به يې غوڅولو، د وينځلو اجازت ورته نه ؤو. د دې امت نه دا ټول بوجونه لرې کړى شول. نصارى چې کوم رهبانيت کې ځان اخته کړى ؤو. الله تعالى د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په برکت سره مسلمانان د هغه ټولو تنګسيانو نه ازاد کړو. د همدغې احسان ذکر په دې حديث کې دى چې الله تعالى په مونږ باندې احسان وکړو او مالِ غنيمت استعمالول يې راته حلال کړو. (مرقات ۵۳۲/۷)

---

[1] رقم الحديث ۳۹۸۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۲۰/۶ رقم الحديث ۳۱۲۴ ومسلم في ۳۶۶/۳ رقم الحديث (۳۲-۱۷۴۸)

دوژل شوي كافر مال دوژونكي مجاهد دی

﴿۲﴾ وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ حُنَيْنٍ
او حضرت ابو قتاده رضي الله عنه فرمايي چې د مكې د فتحې نه وروسته د غزوه حنين په كال مونږ د جهاد لپاره د
فَلَمَّا الْتَقَيْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ
نبي كريم صلى الله عليه وسلم سره روان شو. كله چې د كافرانو سره زمونږ مقابله وشوه نو د څه لږ وخت لپاره مسلمانان د شكست
فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ
سره مخ شول. ما وليدو چې يو مشرک په مسلمان باندې غالب شوی دی. ما شاته د هغې د څټ په
فَضَرَبْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ بِالسَّيْفِ فَقَطَعْتُ الدِّرْعَ وَأَقْبَلَ عَلَيَّ
رګ باندې بنه تيز غوزار وكړو او د هغې زغره مې ماته كړه. او هغه مشرک په ما راتاو شو او ماله يې دومره په
فَضَمَّنِي ضَمَّةً وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ
زوره زور كړم چې د هغې په وجه ماله مرګ خوند زاكړو يعنې زه مرګ ته نزدې شوم. زما په يو بل غوزار
ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَأَرْسَلَنِي فَلَحِقْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ
مرګ هغه ونيولو او زه ترې نه خلاص شوم. د هغې نه وروسته زه د حضرت عمر ابن خطاب رضي الله عنه سره مخ
فَقُلْتُ: مَا بَالُ النَّاسِ؟
شوم او ورته او مې ويل چې زما په يو بل غوزار سره مرګ هغه ونيولو او په خلكو څه شوې دي چې
قَالَ: أَمْرُ اللهِ
منډې وهي؟ هغې وويل چې د الله تعالى همدغه حكم دی يعنې دا څه چې كيږي د قضا او قدرت مطابق كيږي
ثُمَّ رَجَعُوا وَجَلَسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ياد خلک د دې عارضې تښتې نه وروسته بېرته ميدان ته راغلل او نبي كريم صلى الله عليه وسلم بل ځای كې كيناستلو او وې
فَقَالَ: مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ
فرمايل چې كوم كس څوک مړ كړو او د هغې د وژونكي ګواه وي، اګر كه يو ګواه وې نو د وژلی
عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ
شوي مال به د هغې وي. دې او رېدلو سره زه او د رېدلم او اراده مې وكړه چې د دې مشرک د وژلو واقعه بيان كړم

سَلَبُهُ	فَقُلْتُ:	مَنْ

خو زره کې مې وویل چې زما ګواهي به څوک ورکوي چې ما دا مشرک وژلی دی. آخر کې کیناستلم. نبي عَلَیْهِ السَّلَام بیا دغه

يَشْهَدُ	لِي؟	ثُمَّ	جَلَسْتُ

شان وفرمایل چې څوک د دښمن کوم کس مړ کړي او د هغې د وژونکي ګواه وي نو وژلی شوي مال به د هغې وي. ما او درېدل

ثُمَّ	قَالَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

وغوښتل او واقعه بیا نو لمې وغوښتل خو زره کې مې وویل چې زما ګواهي به څوک ورکوي؟ او زه بیا کیناستلم. نبي عَلَیْهِ السَّلَام

مِثْلَهُ	فَقُمْتُ	فَقَالَ:

دغه شان بیا په درېیم ځل وفرمایل زه چې دا ځل هم او درېدلم خو د خولې نه مې هیڅ راونه وتلی شو، نو نبي عَلَیْهِ السَّلَام وفرمایل چې

مَا	لَكَ	يَا	أَبَا	قَتَادَةَ؟

ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ څه خبره ده. ته دیو غرض مند او د حاجت طلب کونکي په شان بار بار و درېږې او کینې، خو په خوله څه نه وایې؟

فَقَالَ	رَجُلٌ:	صَدَقَ

نو هلې بیا ما نبي عَلَیْهِ السَّلَام ته وویل ما فلانی مشرک وژلی دی. یو کس زما خبره واورېدله او وې ویل چې ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رښتیا وایې

وَسَلَبُهُ	عِنْدِي	فَأَرْضِهِ

او د هغه مشرک مال زما سره موجود دی. ته هغه زما له راضي کړه چې دا د خپل حق نه لاس واخلي. او دې ته د دې مشرک د مال په بدل

مِنِّي	فَقَالَ	أَبُو	بَكْرٍ:

کې څه بل شی ورکړې شي یا دا په دې خبره رضا کړې شي چې دا ماسره په یو وبله طریقه مصالحه وکړي. حضرت ابو بکر صدیق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

لَا	هَا	اللهِ	إِذاً	لَا

دې اورېدلو هغه ته وویل چې نا قسم په خدای داسې نه شې کېدلی او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به په دې معامله کې

يعمدُ	أَسَدٍ	مِنْ	أُسْدِ	اللهِ

د ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خلاف هیڅ اراده نه کوي. ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د الله په زمرو کې یو زمری دی. چې د

يُقَاتِلُ	عَنِ	اللهِ	وَرَسُولِهِ

الله او د هغې د رسول د خوشحالولو لپاره د دښمن سره جنګېږي. بیا دا څنګه امکان لري چې په کوم

فَيُعْطِيكَ سَلَبَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
د ابو قتاده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حق دی هغه تاته در کړي؟ نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه کس ته وويل چې ابو بکر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
صَدَقَ فأُعطه فأُعطانيه
صحيح وايي. ته ابو قتاده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د هغه وژلي شوي مال ورکړه، نو هغه کس ماته د هغې مال راکړو. او
فاتبعت بِهِ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلِمَةَ فَإِنَّهُ
بيا وروسته ما د هغه مال په ذريعه يو باغ واخستلو چې په بنو سلمه کې واقع ؤو. او دا د ټولو نه
لَأَوَّلُ مالٍ تأثَّلْتُه فِي الإِسلامِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
اولنی مال ؤو چې ماته د اسلام د قبولو نه وروسته حاصل شو.

توضيح: جولة: ګرځېدلو او د ګشت به معنی کې دی. مراد دا چې کافر په مونږ راتاؤ شول يعنې مونږ شکست وخوړلو. شکست ناکامه ځکه نه ؤو چې دا عارضي تېښته وه. دې کې هيڅوک شهيد شوی نه ؤو او نه زخمي شوی ؤو. (مرقات۷/۵۴۴)

من يشهدلی: يعنې ما زړه کې وويل چې زما په لاس وژلي شوي باندې به څوک ګواهي ورکړي. صرف اودرېدلم. بيا کيناستلم او په خوله مې هيڅ ونه ويل. (مرقات۷/۵۴۴)

فارضه منی: يعنې کس اقرار وکړو چې د وژلي شوي سامان ما سره دی. وژونکي يې ابو قتاده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دی خو زما له اړخه ته هغه راضي کړه يا د هغې له اړخه د خپله ځانه څه مال ورکړه يا دې مفته کې هغه ماته مال پرېږدې. (مرقات۷/۵۴۴)

لاهاالله: "**اى لا والله**" دا اصل کې قسم دی اګر که زيات مشهور نه دی.

اذاً: د نوين سره دی. اى اذا صدق ابو قتادة يعنې چې د ابو قتاده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خبره صحيح وي.

لايعمد: د ضرب د يضرب نه دی. **اى لا يقصد النبي فى ابطال حقه واعطاء سلمه اياك** يعنې چې د ابو قتاده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خبره رښتنې ده نو قسم په خدای چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هر ګز داسې نه کوي چې د الله په زمرو کې د يو زمرې مال غنيمت تاته درکړي. اصل قصه دا وه چې يو کافر په جنګ حنين کې يو مسلمان پسې شو. حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د شاته نه هغه په توره ؤوهلو، هغه راتاؤ شو او حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته يې دومره زور ورکړو چې هغې د مرګ خوشبوې بويې کړله خو دا چې

(۱) رقم الحديث ۳۹۸۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۴/۸ رقم الحديث ۴۳۲۱ ومسلم في ۱۳۷۰/۳ رقم الحديث (۴۱-۱۷۵۱)

کافر سخت زخمي شوی ؤو نو ځکه راوغورځېدلو. ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بېرته راغلو. د هغه کافر بدن سامان بل صحابي کوز کړی ؤو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې کله د سامان د اخستلو اعلان وکړو نو ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ګواه په لټېنه کې شو چې د دې وژلی شوې مال حاصل کړي، خو په ژبه یې هیڅ ونه ویل. بیا هغه کس د سامان د اخستلو اعتراف وکړو خو د سامان د نه ورکولو خبره یې وکړه. صدیق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې باندې قسم وکړو او ویې فرمایل چې داسې به هرګز نه وي. بیا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سامان ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ورکړو. ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي سلمه په محله کې په هغه سامان باندې یو باغ واخستلو چې هغې پرې مال ذخیره کړو. (مرقات ۵۴۴/۷)

مخرف: باغ ته وایي. **تأثلت:** د ذخیره کولو او د جمع کولو په معنی کې دی. د جمهورو په نزد سلب یوه ضابطه او قاعده ده چې چا کوم وخت کافر مړ کړو. د هغې سلب(مال) د هغه کس وژونکې دی، خو احناف فرمایي چې سلب مستقله ضابطه نه ده بلکې د وخت په توګه د جنګ امیر یا د بادشاه د اعلان په بنیاد باندې ملاوېږي. که امیر اعلان ونه کړو نو هیچا ته به نه ملاوېږي. ظاهري حدیثونه د جمهورو په حق کې دي.

د مال غنیمت د تقسیم قانون

﴿۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْهَمَ لِلرَّجُلِ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مال غنیمت نه یو کس او د هغې د
وَلِفَرَسِهِ ثَلَاثَةَ أَسْهُمٍ: سَهْمًا لَهُ وَسَهْمَيْنِ لِفَرَسِهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
آسپې لپاره درې برخې ورکړې یعنې یوه برخه خو خپله د هغې لپاره او دویمه د هغې د آس لپاره.

توضیح: **ثلاثة اسهم:** میدان جنګ کې دوه قسمه خلک جنګ کوي. یو هغه قسمه خلک دي چې د هغوی سره آسونه وي. او ویم قسم خلک پیدل وي. اوس د آسوپو والا په پیدل خلکو کې فرق دی چې آسپو والو ته به زیاته ملاوېږي که پیدل والو ته به زیاته ملاوېږي، خو د برخې په مقررولو کې د فقهاؤ اختلاف دی چې چا ته به څومره ملاوېږي. (مرقات ۵۴۴/۷)

د فقهاؤ اختلاف: د ائمه ثلاثو په نزد به پیدل مجاهد ته یوه برخه ملاوېږي او شهسوار ته به درې برخې ملاوېږي. یوه برخه خو به د هغې خپله وي او دوه به ورته د آس په وجه ملاوېږي. د احنافو ائمؤ په نزد پیدل کس ته یو برخه ملاوېږي خو شهسوار ته دوه برخې ملاوېږي. یوه برخه به د هغې وي او یوه به د هغې د آس وي.

دلائل: د جمهور فقهاؤ دزیر بحث حدیث د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د روایت نه استدلال کړی دی.

---

(۱) رقم الحدیث ۳۹۸۷ أخرجه البخاري في صحیحه ۶۷/۶ رقم الحدیث ۲۸۶۳ ومسلم في ۱۳۱۲/۳ رقم الحدیث (۵۷-۱۷۶۲)

چې په خپلې مدعا باندې واضح دلیل دی. د احنافو ائمؤ په فصل ثانی کې د مجمع بن جاریه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د روایت نمبر ۲۲ نه استدلال کړی دی. چې په واضحه توګه په کې ذکر دي چې په خیبر کې پیدل ته یوه برخه او شهسوار ته دوه برخې ورکړی شوې. الفاظ یې داسې دي **"فاعطی الفارس سهمین والراجل سهماً"**. (ابوداؤد ،مرقات۷/۵۴۶)

د حضرت مجمع بن جاریه په روایت کې د غنیمت د مالونو د برخو په تقسیم او د مجاهدینو د تعداد هم بیان موجود دی. چې د احنافو مسلک باندې په واضحه توګه ثبوت دی او د جمهورو د مسلک نفې په کې ده. هغه داسې چې د خیبر د مالونو اتلس (۱۸) برخې وي او مجاهدین پنځلس سوه (۱۵۰۰) ؤو. چې درې سوه (۳۰۰) په کې شهوسواران ؤو او دولس سوه پیدل (۱۲۰۰) ؤو. درې سوه شهسورانو کې هر یو ته دوه دوه برخې ورکړې شوې ویې، نو شپږ برخې لاړې او دولس پاتې شوې. دولس سوه پیدل والو کې هر یوه ته د سلو سلو (۱۰۰) یوه یوه برخه ورکړی شوه، نو پنځلس سوه (۱۵۰۰) مجاهدینو ته اتلس سوه برخې پوره شوې.

که د جمهورو د مسلک مطابق شهسوارانو ته درې برخې ورکړی شوې نو درې سوه مجاهدینو ته به ۹ برخمې ملاوی شي او دولس سوه ته به دولس برخې ملاوی شي. دغه شان به د مال غنیمت ټولې برخې یو ویشت (۲۱) شي. حال دا چې د حضرت مجمع جاریه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ په روایت کې په واضحه الفاظو کې راغلې دي چې **"فقسمها رسول الله ﷺ ثمانیة عشر سهماً"** یعنې ټولې اتلس برخې وي. (مرقات۷/۵۴۸)

سوال: دلته دا سوال پیدا کېږي چې دراتلونکې د مجمع بن جاریه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د روایت متعلق امام ابوداؤد وایي چې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د بحث د لاندې روایت صحیح او واضح دی. او د مجمع بن جاریه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت کې د یو راوې وهم دی. اصل کې درې سوه شهسواران نه ؤو بلکې دوه سوه شهسواران ؤو او دوه سوؤ ته شپږ برخې ملاؤ شوې وې. د دې جواب دا دی چې که شهسواران دوه سوه هم ومنلی شي نو بیا هم د جمهور خبره نه جوړېږي، ځکه دې خبره باندې خو اتفاق دی چې مجاهدین پنځلس سوه ؤو. چې د حدیبیه نه سیدها راغلل او خیبر کې جنګېدلې ؤو. که دوه سوه شهسواران ؤو نو پیدل به دیارلس سوه ؤو. چې هغوی ته دیارلس سوه برخې ورکړی شوې وي نو شپږ او دیالس (۱۳) بیا نورلس (۱۹) برخې شوې. حال دا چې دا اتفاقي ده چې ټولې برخې شپاړس وي. دا احنافو دویم دلیل همدغه د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ روایت دی چې په مصنف ابن ابی شیبه کې ذکر دی. الفاظ یې دا دي **"للفارس سهمان وللراجل سهم"** د احنافو ائمؤ د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ دا روایت راجح ګڼلی دی. د دې وجه دا ده چې اَس جهاد آله ده او سړی ذی الاله ده. د آله درجه د الاله نه زیاته پکار نه ده، ځکه انسان د اَس نه بغیر جنګېدلی شي خو اَس د انسان نه بغیر نه شي جنګېدلی. (مرقات۷/۵۴۸)

جواب: زیر بحث حدیث د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د روایت جواب دا دی چې دا تنفیل او نورو انعامونو باندې محمول دی. چې د داسې شهسوارانو د حوصلې ساتنه وشي او خلک د زیات نه زیات اَسونه راولي.

صاحب هدايه د دې دا جواب ورکړی دی چې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په دواړو روايتونو کې تعارض دی، نو دواړه ساقط دي. لهذا د حضرت جاريه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روايت د احنافو د استدلال لپاره سالم پاتې شو.

مالِ غنيمت کې د ښځو او د غلامانو برخه نشته دی

﴿۴﴾ وَعَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ قَالَ: كَتَبَ نَجْدَةُ الْحَرُورِيُّ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ
او حضرت يزيد ابن هرمز فرمايي چې نجده حروري حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته يو خط وليکلو چې هغې کې يې
يَسْأَلُهُ عَنِ الْعَبْدِ وَالْمَرْأَةِ يَحْضُرَانِ الْمَغْنَمَ
د ښځې او د غلام باره کې دا معلومه کړې وه چې کله دوی د غنيمت د مال د تقسيم په وخت کې موجود وي نو
هَلْ يُقْسَمُ لَهُمَا؟ فَقَالَ لِيَزِيدَ:
هغوی ته هم په مال غنيمت کې برخه ورکړی شي يا نا؟ حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د يزيد نه يعنې ماته وفرمايل
اكْتُبْ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَيْسَ لَهُمَا سَهْمٌ
چې ته زما له اړخه نجده ته دا جواب وليکه چې د دې دواړو لپاره برخه مقرره نه ده. البته د تقسيم په وخت کې
إِلَّا أَنْ يُحْذَيَا. وَفِي رِوَايَةٍ: كَتَبَ إِلَيْهِ ابْنُ عَبَّاسٍ:
دوې له هسې څه ورکړئ. او يو روايت کې دا دي چې حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې نجده دا جواب وليکلو چې په
إِنَّكَ كَتَبْتَ إِلَيَّ تَسْأَلُنِي: هَلْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
خط کې تا زمانه دا پوښتنه کړې وه چې آيا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به جهاد کې ښځې بو تللې او آيا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به ښځو ته
يَغْزُو بِالنِّسَاءِ؟ وَهَلْ كَانَ يَضْرِبُ لَهُنَّ بِسَهْمٍ؟ فَقَدْ كَانَ يَغْزُو بِهِنَّ
په مال غنيمت کې برخه ورکوله؟ نو د هغې جواب دا دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به ښځې جهاد ته د ځان سره بو تللې
يُدَاوِينَ الْمَرْضَى وَيُحْذَيْنَ مِنَ الْغَنِيمَةِ
چې د مريضانو ته به يې دوائي ورکوله او د زخميانو مرهم پټئ به يې کولې. او هغوی له به يې په مال غنيمت کې هسې
وَأَمَّا السَّهْمُ فَلَمْ يَضْرِبْ لَهُنَّ بِسَهْمٍ. رَوَاهُ مُسلم [1]
څه ورکول. خو د هغوی لپاره په مالِ غنيمت کې هيڅ برخه نه وه مقرره کړې شوې.

---

[1] رقم الحديث ۳۹۸۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۴۵/۳ رقم الحديث (۱۳۹-۱۸۱۲) وأبوداود في ۱۶۹/۳ رقم الحديث ۲۷۲۷

توضيح **نجدة**: نجدة د خوراجو د مشر نوم دی. (مرقات۷/ ۵۵۰)

الحروی: دا د حروراً اړخ ته منسوب دی چې د کوفه په اطرافو کې د یو ځای نوم دی. د خوارجو اولنئ اجتماع په همدغه ځای کې شوې وه. (مرقات۷/ ۵۵۱)

ان يحذيا: د حذی عطیه ته وایي. غلامانو او ښځو ته به برخه نه ورکړی کېدله. صرف د طبابت کولو په خاطر او زړه ساتنې په خاطر به یې څه ورکول، ځکه هغوی باندې د جنګ ذمه وارې نشتد دی. همدغه مسئله د نابالغه هلکانو هم ده. (مرقات۷/ ۵۵۱)

د حضرت سلمه بن اکوع زړه ورتیا

﴿۵﴾ وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِظَهْرِهِ
او حضرت سلمه بن اکوع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې مسلمانانو او د کفارو په مینځ کې معاهده نه وروسته د حديبيه
مَعَ رَبَاحٍ غُلَامِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
نه پېرته راتلو دوران کې په لاره کې زه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام سره په خپلې سورلۍ تلل او ښان، د رباح سره چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام ازاد شوی غلام ؤو،
وَأَنَا مَعَهُ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا
مخکې روان کړو او زه هم د رباح سره شوم. مونږ دواړو د شپې یو ځای کې قیام وکړو او کله چې سحر شو
إِذَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْفَزَارِيُّ
نو مونږ ته معلومه شوه چې عبد الرحمن فزاري چې د مسلمانانو یو مشهور دښمن او کافر ؤو. د
قَدْ أَغَارَ عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُمْتُ عَلَى أَكَمَةٍ
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په اوښانو یې چهاپه اوهله او هغه یې روان کړل. زه په غونډۍ باندې وختلم
فَاسْتَقْبَلْتُ الْمَدِينَةَ فَنَادَيْتُ ثَلَاثًا يَا صَبَاحَاهُ
او د مدينې اړخ ته مې مخ کړو او درې ځل مې یاصباحاه یعنې خبردار دښمنه چغه اؤوهله او غشي مې ویشتل
ثُمَّ خَرَجْتُ فِي آثَارِ الْقَوْمِ أَرْمِيهِمْ
او هغه قوم یعنې عبد الرحمن او د هغې د قوم د پښو نښانو باندې روان شوم. هغه وخت زما په ژبه
أَنَا بِالنَّبْلِ وَأَرْتَجِزُ وَأَقُولُ:
باندې په اوچت اواز سره رجزیه یعنې رجزیه شعرونه ؤو. ما وويل ان ابن الاكوع. واليوم يوم الرضع یعنې ای دښمنانو!

ابْنُ	الْأَكْوَعِ	وَالْيَوْمُ	يَوْمُ	الرُّضَّعُ

په كولاؤ غوږنو يې واورېږه د اكوع ځوي يم يعنې ورځ د بدو خلكو لپاره يعنې د دين د دښمن او لپاره بده ورځ ده.

فَمَا	زِلْتُ	أَرْمِيهِمْ	وَأَعْقِرُ	بِهِمْ

همدغه شان مې مسلسل تيران ويشتل او دغه شان مې د هغوى د سورلو واګې غوځولو سره مخكې روانؤوم

حَتَّى	خَلَقَ	مَا	اللهُ	مِنْ	بَعِيرٍ

تردې چې دې چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په اوښانو كې د الله په پيدا كړي شوې اوښانو كې هيڅ داسې اوښ پاتې نه شو

مِنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا خَلَّفْتُهُ وَرَاءَ ظَهْرِي ثُمَّ اتَّبَعْتُهُمْ أَرْمِيهِمْ حَتَّى

چې ما د خپل ځان نه وروسته نۀؤ پرېښى. ما غشي ويشتل او ورپسې رروانؤوم. تردې چې هغوى د خپل ځان د سپكولو په

أَلْقَوْا	أَكْثَرَ	مِنْ	ثَلَاثِينَ	بُرْدَةً	وَثَلَاثِينَ

خيال خپل ديرش څادرونه او ديرش جامې غوزاري كړې يعنې په منډو كې يې خپل څادرونه او جامې هم غوزارولې

رُمْحًا	يَسْتَخِفُّونَ	وَلَا	يَطْرَحُونَ	شَيْئًا

چې د بدن سپيد كولو سره تيزه منډه وهلو كې اساني وي او هغوى به هر شي ويشتلو، هغوى به د نبي

إِلَّا جَعَلْتُ عَلَيْهِ آرَامًا مِنَ الْحِجَارَةِ يَعْرِفُهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ

په توګه هغې باندې كاڼي كېښودلو چې كه نبي عَلَيْهِ السَّلَام او د هغوى ملګرې د شاه طرف نه راځي چې هغوى دا

حَتَّى رَأَيْتُ فَوَارِسَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَحِقَ أَبُو قَتَادَةَ

وپيژني، تردې چې ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَام سپاره وليدل او بيا مې دا وليدل چې ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام ورته

فَارِسُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَتَلَهُ قَالَ

سور ويلى ؤو عبد الرحمن يې ونيولو او مړه يې كړو. بيا د دې غوبل نه وروسته نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ فُرْسَانِنَا الْيَوْمَ أَبُو قَتَادَةَ

وفرمايل چې نن زمايه سورو كسانو كې بهتر سور ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دى او په پيدل سپاره كې د ټولو نه

وَخَيْرُ رَجَّالَتِنَا سَلَمَةُ. قَالَ: ثُمَّ أَعْطَانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بهتر پيدل سلمه بن اكوع دى. بيا د هغې نه وروسته چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د كافرانو نه نيولى شوې مال تقسيم شروع كړو

سَهْمَيْنِ: سَهْمَ الْفَارِسِ وَسَهْمَ الرَّاجِلِ فَجَمَعَهُمَا إِلَيَّ جَمِيعًا ثُمَّ
نو ماته يې دوه برخې راكړې يو برخه د سور او بله برخه د پيدل. دواړه برخې يې يو ځاى كړې او ماته يې
أَرْدَفَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَاءَهُ عَلَى الْعَضْبَاءِ رَاجِعَيْنِ إِلَى الْمَدِينَةِ. رَوَاهُ مُسلم[1]
راكړې او نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپلې اوښې عضباء باندې زه شاته كښنولم او د مدينې اړخ ته روان شو.

توضيح: **سلمة بن اكوع**: دا د شان والا صحابي دى. جنگو كې يې ډېرې برخې اخستلې دي. پيدل منډو كې مشهور ؤو. د آس نه به يې تيزه منډه وله. (مرقات۷/۵۵۳)

اغار: حملې او وژنې ته وايي. (مرقات۷/۵۵۳)

على ظهره: د ظهر نه مراد د سورلۍ اوښ دى. **اكمة**: او چتې غونډۍ ته وايي. (مرقات۷/۵۵۳)

ياصباحاه: پخوا زمانه كې به چاته د مرستې لپاره اواز كېدلو نو د عرب په معاشره كې به دغه قسمه اوازونه كېدل. د دې مطلب دا دى چې د دښمن د سحر وخت كې حمله كړې ده..تيار شئ او مرسته وكړئ، د لښكر كاروائى به اكثر د سحر وخت كې كېدله. (مرقات۷/۵۵۳)

ارتجز: يعنې ما رجزيه شعرونه ويل. د بحر رجز وزن مستفعلن شپږ ځله دې.

يوالرضع: د دې مفرد راضع دى. د راضع يو مطلب كم اصل او ذليل دى يعنې نن د كم اصلو او د ذليلو د هلاكت ورځ ده. چې په خوله كې تى اونيسې او شوده روې چې د شودو د راويستلو اواز راون وځي. دويم مطلب دا دى چې نن هغه كس كامياب دى چې چاته شريفې ښځې شوده وركړل. يعنې نن به په شودو فيصله كېږي. د زړه ورې مور شوده به زړه ورتيا پيدا كوي او ويرندوكې مور شوده به ويره پيدا كوي. (مرقات۷/۵۵۳)

يستخفون: يعنې زيات سامان يې غوزار كړل چې د منډې وهلو لپاره سپك شي. (مرقات ۷/۵۵۳)

آراماً: د دې مفرد دارم دى، لكه څنگه چې اعناب او عنب علامت ته وايي. بانډه چيانو كې اوس هم دا رواج دى چې لرګې وغيره شيانو باندې كانړې ږدي. دا علامت وي چې دا مال د يو چا دى، نو څوك ورله بيا لاس نه وړي. ځينې خلك پرې كانړې ږدي چې د طلاق قسم خوړولو اړخ ته اشاره وي. ارم په معنې د علامت، علامه بوصيرى په قصيده برده كې ذكر كړى دى ـ

فالصدق في الغار و الصديق لم يريا وهم　　　يقولونه ما بالغار من ارم

---

(1) رقم الحديث ۳۹۸۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۴۳۳ رقم الحديث (۱۳۲-۱۸۰۷) وأحمد في المسند ۴/۵۲

سهم الفأرس: د يو مجاهد ښې کارنامې باندې هغې ته زيات مال ورکول کيږي. ځکه حضرت سلمه بن اکوع رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته دوه برخې ورکړې شوې.

﴿۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُنَفِّلُ بَعْضَ مَنْ يَبْعَثُ مِنَ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کوم خلک جهاد ته لېږل هغې کې
السَّرَايَا لِأَنْفُسِهِمْ خَاصَّةً سِوَى قِسْمَةِ عَامَّةِ الْجَيْشِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
به ځينې خلکو له د عام لښکر په نسبت په مخصوصه توګه څه زياته برخه ورکول کېدله.
﴿۷﴾ وَعَنْهُ قَالَ: نَفَّلَنَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم نَفَلًا سِوَى نَصِيبِنَا
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ځل نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ له د خمس د مال نه زمونږ
مِنَ الْخُمُسِ فَأَصَابَنِي شَارِفٌ والشارف:
شوی برخو نه بغير هم څه زياته راکړه، نو زما برخه کې يو شارف راغلو او شارف هغه اوښې ته وايي
المسن الْكَبِير (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
لپاره مونږ د مقرر چې بوډۍ او غټه وي.

توضيح: د اد کېرنې او د ترغيب لپاره ځينې ښه مجاهدينو ته څه زياته ورکول جائز دي. همدغې ته نفل او تنفيل وايي.

کفار که د مسلمانانو مال قبضه کړي نو څه به کيږي؟

﴿۸﴾ وَعَنْهُ قَالَ: ذَهَبَتْ فَرَسٌ لَهُ
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ باره کې منقول دي چې يو ځل د هغې آس وتښتېدلو چې د ښمنانو يعنې
فَأَخَذَهَا الْعَدُوُّ فَظَهَرَ عَلَيْهِمُ الْمُسْلِمُونَ
کافرانو ګير کړو. بيا چې کله مسلمانان هغه کافرانو باندې فاتحين شول او د هغوی په مال غنيمت کې هغه
فَرُدَّ عَلَيْهِ فِي زَمَنِ
آس هم راغلو نو ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته د هغې آس بېرته ورکړی شو او هغه په مال غنيمت کې شمار نه کړی شو. دا واقعه د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

([1]) رقم الحديث ۳۹۹۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۳۷/۶ رقم الحديث ۳۱۳۵ ومسلم في ۱۳۶۹/۳ رقم الحديث ۱۷۵۰.

([2]) رقم الحديث ۳۹۹۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۳۶۹/۳ رقم الحديث (۳۸-۱۷۵۰)

رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَفِي رِوَايَةٍ: أَبَقَ عَبْدٌ لَهُ فَلَحِقَ بِالرُّومِ
د زمانې ده. او يو بل روايت کې دا دي چې د ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ غلام وتښتېدلو او روم ته ورسيدلو.
فَظَهَرَ عَلَيْهِمُ الْمُسْلِمُونَ فَرَدَّ عَلَيْهِ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ
بيا چې کله مسلمانانو په روميانو باندې فاتحين شول نو خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنهُ ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ ته د
بَعْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
هغې غلام بېرته ورکړو. دا د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د زمانې نه وروستنۍ واقعه ده.

توضيح: فاخذها العدو: يعنې د ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه اوښ وتښتيدلو نو دښمن ونيولو. بيا پرې مسلمانان غالبه شو او آس يې بېرته ورکړو. د غه شان د هغې غلام تښتيدلې ؤو. بيا چې کله مسلمانان غالبه شو نو هغه هم مسلمانانو بېرته ونيولو. اوس مسئله دا ده چې که کفار د يو مسلمان په مال باندې غلبه وکړي او د ځان سره يې ويسې نو آيا هغه خلک به د مال مالکان شي يا نا؟ دې کې د فقهاؤ اختلاف دی. (مرقات۷/۵۵۶)

اختلاف: امام شافعي رحمه الله فرمايي چې کافران به د دې مال مالکان نه وي. دا چې د چا مال دی د همغې به وي، خو د جمهورو په نزد کافران به د هغې مال مالکان شي. د دې اختلاف نتيجه به دا راؤځي چې که وروسته مسلمانانو غلبه حاصله کړه او همغه مال يې قبضه کړو نو اوس به څه کېږي؟ د شوافعو په نزد به مال د هغې اصل مالک ته ورکول کېږي. ګوياکې دا مال د هغې د ملکيت نه نه دی وتلی. د جمهورو په نزد که دا مال په کافرانو کې تقسيم نه شو او د مسلمانانو په لاس کې د تقسيم نه مخکې راغلو نو دا د اصل مالک ما دی، خو کافرانو کې د تقسيمېدلو نه نه وروسته که د مجاهدينو په لاس راغلو، نو اوس به دا په مال غنيمت کې شمال شي او په عام مسلمانانو به تقسيم شي. (مرقات۷/۵۵۶)

دلائل: شوافعو د بحث لاندې روايت نه استدلال کړی دی. چې کوم کې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ او آس او د غلام د تښتيدلو او د کافرانو په لاس کې قبضه کېدلو قصه ده. او بيا د هغې بېرته د ورکولو ذکر دی. دغه شان شوافعو د دې نه مخکې حديث نمبر ۵ کې د ذکر شوی ناقهٔ رسول د واقعې نه هم استدالال کړی دی. جمهورو د "للفقراء المهاجرين" نه استدلال کړی دی. د استدلال طرز داسې دی چې د صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنهُم مالونه په مکه مکرمه کې ؤو، خو د کافرانو په لاس دقبضه کېدلو په وجه الله د هغې مالکان د فقراء په نوم ياد کړي دي. د دې نه معلومه شوه چې د

---

[1] رقم الحديث ۳۹۹۲ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۸۲/۶ رقم الحديث ۳۰۶۸ وابن ماجه في ۹۴۹/۲ رقم الحديث ۲۸۴۷

مسلمانانو دا مال د کافرانو په ملکیت کې تللی ؤو او د تقسیم نه وروسته کافران د هغې مالکان شوي ؤو. خو د تقسیم نه مخکې کافران د هغې مال مالکان نه شي جوړېدلی، نو دا د عامه مالونو مسئله او په دې کې اختلاف ؤو. اوس دلته د تښتیدلې غلام جدا مسئله ده. دې کې هم د فقهاؤ اختلاف دی. هغه داسې دی چې که غلام مرتد شوی وتښتیدلو نو د ټولو فقهاؤ په نزد اتفاقاً کافران به د دې مال مالکان شي، خو که مسلمان یا ذی مسلمان وتښتې نو کافران د هغې مالکان شي، نو امام ابو حنیفه رحمه الله فرمایي چې کافران د دې مالکان نه شي کېدی، خو جمهور وایي چې مرتد غلام پشان د مسلمان غلام به هم کافر مالک شي. دواړو فریقینو د بحث لاندې حدیث د جزاء نه استدلال کړی دی، خو دا یو باریکه اجتهادي فرق دی، ځکه د دلائلو ضرورت نشته دی. (مرقات ۷/۵۵۶)

د خُمس حکم

﴿۹﴾ وَعَن جُبيرِ بن مُطعمٍ قَالَ: مَشَيْتُ أَنَا وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جبیر ابن مطعم رضي الله عنه فرمایي چې زه او حضرت عثمان بن عفان رضي الله عنه د نبي علیه السلام په خدمت
فَقُلْنَا: أَعْطَيْتَ بَنِي الْمُطَّلِبِ مِنْ خُمُسِ خَيْبَرَ
کې حاضر شو او عرض مو وکړو چې تا (نبي علیه السلام) د خیبر په خمس کې بنو مطلب ته برخه ورکړه
وَتَرَكْتَنَا وَنَحْنُ بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْكَ؟
او مونږ له مو رانکړه، حال دا چې د ستاسو (د نبی علیه السلام) په اعتبار سره مونږ یو مرتبه کې یو؟
فَقَالَ: إِنَّمَا بَنُو هَاشِمٍ وَبَنُو المطلبِ وَاحِدٌ ..
نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې زه د دې نه بغیر نور هیڅ نه پیژنم چې بنو هاشم او نبو مطلب یو دي.
قَالَ جُبَيْرٌ: وَلَمْ يَقْسِمِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِبَنِي عَبْدِ شَمْسٍ
حضرت جبیر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د بنو شمس یعنې د حضرت عثمان رضي الله عنه وغیره
وَبَنِي نوفلٍ شَيْئًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
او بنو نوفل یعنې د حضرت جبیر رضي الله عنه وغیره ته هیڅ برخه ورنه کړه.

توضیح من خمس خیبر: مالِ غنیمت کې پنځمه برخه د بیت المال وي. د خمس دا برخه نبي

([1]) رقم الحديث ۳۹۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۸۴/۷ رقم الحديث ۴۲۲۹

کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نژدژ خپلوانو او فقيرانو وغيره کښې تقسيموله. د خيبر مال چې کله راغلو نو د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خمس مال کښې د خپلو نزدې خپلوانو بنو هاشم او بنو المطلب ته ورکړو خو بنو نوفل او بنى عبد الشمس ته هيڅ ورنه کړل. دې خبره باندې د پوهيدلو لپاره حضرت عثمان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت جبير بن مطعم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته ورغلل او عرض يې وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! نژديکت کښې مونږ او بنو المطلب ستا لپاره برابر يو. دا خبره صحيح ده چې د ستا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تعلق د بنو هاشم سره دی. دې افضليت کښې مونږ مداخلت نه شو کولی چې بنو هاشم ته ولې ورکړې شوي ده، خو بنو المطلب او مونږ په نژديکت کښې تاته برابر يو، ځکه د عبد مناف څلور زامن ؤو. چې نومونه يې دا دي. ۱: هاشم ۲: مطلب ۳: عبد شمس ۴: نوفل.

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هاشم په اولاد کښې ؤو. حضرت عثمان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د عبد شمس په اولاد کښې ؤو. حضرت جبير بن مطعم د نوفل به اولاد کښې ؤو. د دې حضراتو شکايت دا ؤو چې بنو المطلب ته خمس ورکړې شو نو مونږ ولې پريښودلی شو. حال دا چې په نژديکت کښې هيڅ فرق نشته دی. د دې په جواب کښې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د نژديکت حق صرف بنو هاشم او بنو المطلب ته حاصل دی. ځکه دې خلکو په اسلام او جاهليت کښې يو ځای پاتې کيدلو مظاهره کړې ده، ځکه کله چې قريشو د بنو هاشم سره بائيکاټ وکړو نو بنو المطلب د بنو هاشم سره ملګرتيا وکړه. او بنو نوفل او بنو عبد شمس په بائيکاټ کښې د کافرانو سره پوره فرخه واخستله. لهذا د هغوی نژديکت مونږ سره ختم شو نو په خمس کښې د هغوی حق پاتې نه شو. راتلونکې حديث نمبر ۴۲ کښې د دې واقعې نور تفصيل موجود دی. (مرقات ۵۵۸،۵۵۹/۷)

د مال فئ تعارف او حکم

﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّمَا قَرْيَةٍ أَتَيْتُمُوهَا
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کوم کلي ته تاسو ته لاړ شئ
وأقمتم فِيهَا فَسَهْمُكُمْ فِيهَا وَأَيُّمَا قَرْيَةٍ عَصَتِ اللهَ
او هغې کښې قيام کوئ نو د هغوی په مال کښې ستاسو برخه ده. او کوم کلي چې د خدای او د هغې د
وَرَسُولَهُ فَإِنَّ خُمُسَهَا لِلهِ وَلِرَسُولِهِ ثُمَّ هِيَ لَكُمْ. رَوَاهُ مُسلم[1]
رسول نافرمانۍ وکړي نو په هغې کښې پنځمه برخه د الله او د هغې د رسول لپاره ده، نوره ستاسو ده.

توضيح: واقمتم فيها: يعنې په داسې ځکه کښې تاسو هيسار شوی چې هلته خلکو نه جنګ وکړو او نه

---

[1] رقم الحديث ۳۹۹۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۳۷۶/۳ رقم الحديث (۴۷-۱۷۵۶) وأبوداود في السنن ۴۲۷/۳ رقم الحديث ۳۰۳۶

يې مزاحمت وکړو او د هغوی مال تاسو ته د غنيمت په توګه ملاؤ شو. نو دا مال فئ دی. چې کوم کې مجاهدين. مقاتلين او په مدينه کې اوسيدونکې غير مجاهدين ټول شريک دي. ټولو ته برخه ملاويږي. او هغې کې خمس نه وي. خو کوم ښار چې د الله نافرمانې وکړه يعنې د هغه ځاى اوسيدونکو د مجاهدينو مقابله وکړه، جنګ يې وکړو او شکست يې وخوړلو او مال غنيمت مسلمانانو ته ملاؤ شو. نو هغې کې مالِ خمس جدا کړئ او بيت المال ته يې حواله کړئ او پاتې څلور برخې به مجاهدينو کې تقسيم شي. بهرحال د حديث خلاصه دا ده چې مال فئ کې خمس نشته دى او مال غنيمت کې وي. آخري جمله ثم هي لکم کې وفرمايل چې خمس به هم تاسو مسلمانانو باندې تقسيم کېږي. زماذاتې مال نه دی. (مرقات ۷/۵۶۳)

مشترکه قومي دولت کې خيانت کونکی به دوزخ ته ځي

﴿۱۱﴾ وَعَنْ خَوْلَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت خوله انصاريه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې ځينې
إِنَّ رِجَالًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللهِ بِغَيْرِ حَقٍّ
خلک د الله په مال يعنې غنيمت فئ او د زکوة په مال کې ناحق يعنې بغير د څه حق د حقدارئ برخه اخلي.
فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
لهذا داسې خلک به د قيامت په ورځ د اور د سزه مستحق وي.

توضيح: **يتخوضون**: خوش د ننوتلو په معنى کې دی. دلته او قاف، مال غنيمت. زکوة او مال فئ کې بې ځايه تصرف کول مراد دی. دا خبره ياد ساتئ چې دې حديثونو کې ظاهراً غله او مال غنيمت کې د خيانت کولو الفاظ راغلې دي، خو دا فقط مال غنيمت نه دی. بلکې مشترکه قومې دولت او د ټولو مسلمانانو امانت مراد دی. لهذا سرکارې ادارو کې، مذهبی مدرسو کې او جهادې او غير جهادې تنظيمونو کې چې کوم مشترکه مالونه دي. هغې ټولو باندې دا الفاظ تطبيقيږي. څوک دا خيال ونه کړي چې دا خو د مال غنيمت د خيانت خبره ده. زه خو سرکارې دفتر يا کمپنئ يا د اوقافو مال کې خيانت کوم. د بحث لاندې حديث کې د مال الله لفظ راغلی دی. دې کې ټولې ادارې شاملې دي. زه به په نورو عنوانو کې مشترکه قومې ليکم يا به همدې عموم ته اشاره وي. (مرقات ۷/۵۶۶)

---

[1] رقم الحديث ۳۹۹۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۶/۳۳ رقم الحديث ۲۸۱۸ وأحمد في المسند ۶/۴۱۰

مشترکه قومي دولت کې د خيانتونو مختلف صورتونه

﴿۱۲﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي صلی الله علیه وسلم يو ورځ مونږ ته خطبه راکړه او د هغه خطبې دوران کې

فَذَكَرَ الْغُلُولَ فَعَظَّمَهُ وَعَظَّمَ أَمْرَهُ

يې په مال غنيمت کې د خيانت ذکر وکړو. نبي کريم صلی الله علیه وسلم هغې ته ډېره لويه ګناه وويله او ډېر په اهميت سره يې

ثُمَّ قَالَ: " لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

هغه بيان کړو او بيا يې وفرمايل چې خبردار! زه په تاسو هيڅ يو کس د قيامت په ورځ داسې حال و نه وينم چې

عَلَى رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ

هغه په خپل څټ باندې به اوښ ناوي او رمباړې (په چيغه سره اوازو يستل) په وهي يعني کوم کس چې د مال غنيمت

لَهُ رُغَاءٌ يَقُولُ:

مثلاً د اوښ خيانت وکړي نو ميدان حشر کې به په داسې حالت کې راځي چې د هغې په څټ به هم هغه اوښ سور

يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي

وي او هغه به رمباړې وهي. او بيا ماته دا او ايې چې يا رسول الله صلی الله علیه وسلم! زما سفارش وکړه او ورته د هغې په جواب

فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا

کې او ايم چې او س زه ستا د هيڅ شي ذمه وار نه يم يعني زه تا د الله د عذاب نه نشم خلاصولی، ځکه ما درته په

قَدْ أَبْلَغْتُكَ. لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

دنيا کې د شريعت احکامات در رسولي ؤو. او خبردار! زه قيامت کې تاسو په داسې حال او نه وينم چې هغوی په

عَلَى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمْحَمَةٌ فَيَقُولُ:

خپل څټ باندې رمباړې وهونکې آسونه پراته وي او ميدان حشر ته راشي او بيا ماته دا او ايې چې

يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ:

يا رسول الله صلی الله علیه وسلم! زما سفارش وکړه او زه ورته د هغې په جواب کې او ايم چې زه او س ستا د

لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ

هيڅ شي ذمه وار نه يم. ځکه ما تاته د شريعت احکامات در رسولي ؤو. يعني ته مې د مخکې نه خبر کړی وې چې په مال

لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

او خبردار! زه قیامت کې تاسو په داسې حال او نه وینم چې هغې په غنیمت کې خیانت یا په بل شي کې تصرف لویه ګناه ده.

عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثُغَاءٌ يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللهِ

خپل څټ باندې امبې امبې کونکې بزې سپرې وي او میدان حشر ته راشي. او بیا ماته دا او ایې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

أَغِثْنِي فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا

زما سفارش وکړه او زه ورته د هغې په جواب کې او ایم چې زه اوس ستا د هیڅ شي ذمه ورا نه ځکه ما تاته د

قَدْ أَبْلَغْتُكَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

شریعت احکامات در رسولي ؤو. او خبردار! زه قیامت کې تاسو په داسې حال او نه وینم چې هغې په خپل څټ

عَلَى رَقَبَتِهِ نَفْسٌ لَهَا صِيَاحٌ

باندې یو چغې وهونکی سړی یعنې هغه غلام یا وینځه چې هغې د غنیمت د قیدیانو نه په خیانت اخستی ؤو او په

فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي

غاړه یې وي او میدان حشر ته راشي. او بیا ماته دا او ایې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! زما سفارش وکړه او زه ورته د

فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ

هغې په جواب کې او ایم چې زه اوس ستا د هیڅ شي ذمه ورا نه ځکه ما تاته د شریعت احکامات در رسولي ؤو.

لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ

او خبردار! زه قیامت کې تاسو په داسې حال او نه وینم چې په خپل څټ باندې یې سره زر او سپین زر پراته وي او میدان

تَخْفِقُ فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ:

حشر ته راشي او ماته دا او ایې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! زما سفارش وکړه او زه ورته د هغې په

لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ فَيَقُولُ:

جواب کې او ایم چې زه اوس ستا د هیڅ شي ذمه ورا نه یم ځکه ما تاته د شریعت احکامات در رسولي

يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قد أبلغتك ".

ؤو. دا روایت د معنې او د مضمون په اعتبار سره بخاری او مسلم دواړو نقل کړی دی. الفاظ د

وَهٰذَا لفظ مُسلم وَهُوَ أتم (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
مسلم دي چې د بخارى د الفاظ په نسبت پوره دي.

توضيح: د دې حديث د ټول مشكل الفاظو تشريح په بهتره طريقه په ترجمه كې راغلي دي، نور د اږدولو ضرورت نشته دى.

په مشترکه قومي دولت كې خيانت باندې سخت وعيد

﴿۱۳﴾ وَعَنْهُ قَالَ: أَهْدَى رَجُلٌ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت كې يو كس د هدې په
غُلَامًا يُقَالُ لَهُ: مِدْعَمٌ فَبَيْنَمَا مِدْعَمٌ يَحُطُّ
توګه يو غلام پيش كړو چې نوم يې مدعم ؤو. يو ورځ غالباً په ميدان جنګ كې هغې
رَحْلًا لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسلم إِذْ أَصَابَهُ سهم عائِر فَقَتَلَهُ
د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كجاوه كوزوله چې ناڅاپه د يو نامعلومه كس تير باندې ولږېدلو چې هغه پرې مړ شو.
فَقَالَ النَّاسُ: هَنِيئًا لَهُ الْجَنَّةُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
خلكو وويل چې مدعم ته دې جنت مبارك مدعم خوش قسمته شو چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د خدمت په دوران كې شهيد شو او جنت ته
كَلَّا وَالَّذِي نَفسِي بِيَدِهِ إِن الشملة الَّتِي أَخَذَهَا
ورسيدلو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې دا سې نه ده. قسم په هغه ذات د چا په لاس كې چې زما ژوند دى هغه څادر
يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْمَغَانِمِ لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ لَتَشْتَعِلُ عَلَيْهِ نَارًا
چې مدعم د خيبر په ورځ د مال غنيمت د تقسيم نه مخكې اخستى ؤو او ترننه جوړ او په مدعم باندې راوربږي. چې هغه خلكو
فَلَمَّا سَمِعَ ذَٰلِك النَّاس
د هغې سخت وعيد واورېدلو چاچې په مال غنيمت كې خيانت سهل ګڼلى ؤو او دا ګمان يې كړى ؤو چې وړو وړو او معمولي شيانو
جَاءَ رجل بشرك
باندې به نيول نه كېږي. هغوى وريېدل او هغوى چې د مال غنيمت نه كول واړه شيان اخستې ؤو، بېرته يې لاوړل تردې

[1] رقم الحديث ۳۹۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۸۵/۶ رقم الحديث ۳۰۷۳ ومسلم في صحيحه ۱۴۶۱ رقم الحديث (۲۴-۱۸۳۱)

أَوْ شِرَاكَيْنِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
تردې چې يو مزى يا دوه مزې يې هم د نبي عَلَيْهِ السَّلَام خدمت ته راوړلې. نبي عَلَيْهِ السَّلَام ليدلو سره وفرمايل
شِرَاكٌ مِنْ نَارٍ أَوْ شِرَاكَانِ
چې دا اوريوه مزى ده يا داور دوه مزې دي. يعنې د خيانت شى هر حالت کې د دوزخ د اور حقدار دى، هغه
من نارٍ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
که هر څومره معمولې وي.

توضيح سهم عائر: نامعلومه تير چې ناڅاپه پرې څوک ولېږي. **شمله**: څادر ته ويلى شوى دى.

تشتعل: اور د لمبو کولو په معنى کې دى. **شراک**: مزې ته وايي. (مرقات ۵۶۸/۷)

﴿۱۴﴾ وَعَنْ عبدِ اللهِ بنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ
او حضرت عبدالله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو کس چې د هغې نوم کرکره وو چې يو غزوه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام د طرفه
يُقَالُ لَهُ كَرْكَرَةُ فَمَاتَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هُوَ فِي النَّارِ
د سامان او د اسبابو ساتونکى مقرر شو. کله چې هغه مړ شو نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل چې کرکرة دوزخ کې
فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ فَوَجَدُوا عَبَاءَةً
وا چولى شو، نو خلکو د هغې سامان کتل شروع کړو. هغې کې يوه ګلدانئ وموندلى شوه چې هغې د
قد غلها. رَوَاهُ البُخَارِيّ[2]
مال غنيمت نه خيانت کړې وه.

توضيح عباءة: چوغې په شان څادر او غاړه بند ته عباء وايي. (مرقات ۵۷۰/۷)

په جهاد کې د ضرورت مطابق د خوراړو شيانو استعمال

﴿۱۵﴾ وَعَنِ ابْنِ عمر قَالَ: كُنَّا نُصِيبُ فِي مَغَازِينَا الْعَسَلَ وَالْعِنَبَ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې مونږ ته به په غزواتو کې شهد او انګور ملاويدل نو مونږ به

[1] رقم الحديث ۳۹۹۷ اخرجه البخاري في صحيحه ۵۲۹/۱۱ رقم الحديث ۶۷۰۷ ومسلم في ۱۰۸/۱ رقم الحديث (۱۸۳-۱۱۵)

[2] رقم الحديث ۳۹۹۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۸۷/۶ رقم حديث ۳۰۷۴ وأخرجه ابن ماجه في السنن ۹۵۰/۲ رقم الحديث ۲۸۴۹

فنأكله ولا نرفعه رواه البخاري[1]
هغه خوړل، د ځان سره به مو نه وړل.

توضیح: **العسل**: اصول او قاعده دا ده چې کوم شیان د خوراک او څښاک متعلق وي یا د آسونو د وښو متعلق وي نو د مال غنیمت د تقسیم نه مخکې د داسې شیانو استعمالول جائز دي، خو دا جائز نه دي چې هغه د ځان سره ویوړلی شي او ذخیره کړی شي. د همدغه ممانعت له اړخ په "ولا نرفعه" کې اشاره ده. د علماؤ په دې اتفاق دی چې مجاهدین تر کومې پورې د جنګ په میدان او محاذ جنګ کې وي، نو هغه وخت هغوی له د مال غنیمت نه د ضرورت په حساب د خوراک او څښاک شیان د تقسیم نه مخکې استعمالو جائز دي. هلته دار اسلام یعنې د جنګ د محاذ نه بیرته راتللو نه وروسته دا استعمال ناجائزه دی. (مرقات ۵۷۱/۷)

خوندور صورت

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ: أَصَبْتُ جِرَابًا مِنْ شَحْمٍ يَوْمَ خَيْبَرَ فَالْتَزَمْتُهُ
او حضرت عبدالله بن مغفل فرمایي چې د خیبر په ورځ د وازګې نه که یوه بوجۍ ماته و موندله او را او چته مې
فَقُلْتُ: لَا أُعْطِي الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ هَذَا شَيْئًا فَالْتَفَتُّ فَإِذَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
کړه او د سینې سره مې ولګوله او په زړه کې یا په ژبه مې وویل چې نن به زه د دې وازګې نه چا ته هیڅ
يبتسم إِلَيّ. مُتَّفق عَلَيْهِ. وَذكر الحَدِيث أَبِي هُرَيْرَةَ مَا أُعْطِيكُمْ فِي بَابِ رِزْقِ الْوُلَاة (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
نه ورکوم. بیا ما شاته وکتل نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ولاړ وو او ما پسې یعنې خما په دې کار پسې یې خندل.

توضیح: د خیبر په جنګ کې په ابتداء کې د خوراک دومره تنګې راغله چې صحابؤ وانبه اخوړل، د خرو غوښې یې وخوړلې، هلته به یهود وسیدل، د هغوی لپاره وازګه استعملول حرام ؤو. لهذا په هغوی کې چا د وازګې نه ډکه بوجۍ په دیران کې غوزاره کړه. یو صحابي ته چې دا بوجۍ ملاوه شوه نو د سینې سره یې ولګوله چې خپله به یې خورم، هیچا ته به یې نه ورکوم. چې شاته یې وکتل نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یې په خندا ولیدلو. سبحان الله څه منظر ؤو.

(¹) رقم الحديث ۳۹۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۵/۶ رقم الحديث ۳۱۵۴

(²) رقم الحديث ۴۰۰۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۵/۶ رقم الحديث ۳۱۵۳ ومسلم في ۱۳۹۳/۳ رقم الحديث (۷۲-۱۷۷۲)

الفصل الثاني

﴿۱۷﴾ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ اللهَ فَضَّلَنِي عَلَى الْأَنْبِيَاءِ

حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَام نه روايت کوي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل بيشکه الله ما له په انبياؤ

أَوْ قَالَ: فَضَّلَ أُمَّتِي عَلَى الْأُمَمِ

فضيلت او بزرګي راکړې ده. يا يې داوفرمايل چې زما امت ته په نورو امتونو باندې فضيلت او بزرګي ورکړې

وأحلّ لنا الْغَنَائِم ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

شوې ده. او مال غنيمت زمونږ لپاره حلال کړې شوې دې.

د مقتول سلب به قاتل ته ور کول کيږي

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: يَوْمَئِذٍ يَوْمَ حُنَيْنٍ:

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام په هغه ورځ يعنې د غزوه حنين په ورځ وفرمايل چې کوم کس

مَنْ قَتَلَ كَافِرًا فَلَهُ سَلَبُهُ فَقَتَلَ

کوم کافر دښمن مړ کړي، د هغه وژل شوي مال او اسباب به هم هغه وژونکي ته ملاويږي، نو

أَبُو طَلْحَةَ يَوْمَئِذٍ عِشْرِينَ رَجُلًا وَأَخَذَ أسلابهم. رَوَاهُ الدَّارِمِيّ[2]

ابو طلحه په هغه ورځ د دښمنانو شل کسان مړه کړل او د هغې ټول مال او اسباب يې حاصل کړو.

توضيح: فله سلبه: د جمهورو په نزد د سلب ضابطه او قاعده ده چې هر حال کې به وژونکي ته ملاويږي. که په موقع باندې امير اعلان وکړي يا نه. د احنافو په نزد موقع باندې موقتي اعلان ضروري دی. مستقله قاعده او ضابطه نشته دی. ياده دې وي چې سلب کې خمس نشته دی. تفصيل مخکې تير شوی دی. (مرقات۷/۵۷۴)

﴿۱۹﴾ وَعَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ وَخَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت عوف بن مالک اشجعی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام د وژلي شوي

---

(1) رقم الحديث ۴۰۰۱ أخرجه الترمذي في السنن ۱۰۴/۴ رقم الحديث ۱۵۵۳ وأحمد في المسند ۲۳۸/۵

(2) رقم الحديث ۴۰۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۲/۳ رقم الحديث ۲۷۱۸ والدارمي في ۳۰۱/۲ رقم الحديث ۲۸۸۴

قَضَى	فِي	السَّلَبِ	لِلْقَاتِلِ.
باره کې حکم وکړو چې هغه د وژونکي حق دی. دغه شان نبي کریم ﷺ د هغه مال او اسبابو نه			
وَلَمْ يُخَمِّسِ السَّلَبَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]			
د خمس جدا نه کړو، لکه څنګه به یې چې په مال غنیمت کې جدا کولو.			

د ابو جهل اصل قاتل څوک ؤو؟

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: نَفَّلَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ سَيْفَ
او حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه فرمایي چې د جنګ بدر په ورځ د ابو جهل توره زماد برخې
أَبِي جَهْلٍ وَكَانَ قَتَلَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
نه زیاته وه. واضحه شوه چې ابو جهل عبد الله بن مسعود رضي الله عنه وژلی ؤو.

توضیح: **وکان قتله**: یعني ابن مسعود رضي الله عنه ابو جهل وژلی ؤو. دې باره کې په حدیثونو کې لږ اختلاف دی چې اصل کې ابو جهل چا وژلی ؤو. ځینې روایتونو کې دي چې د عفراء دوه زامنو وژلی، ځینو کې دي چې ابن مسعود رضي الله عنه وژلی، ځینو کې دي چې اوله حمله معاذ بن عمرو بن جموح کړې وه بیا معوذ راغلو او کارې ورله خلاص کړو، نو اصل حقیقت دا دی چې په ابو جهل باندې اولنۍ حمله حضرت معاذ رضي الله عنه کړې وه او د هغې ورون یې غوڅ کړو او د اَس نه یې راغوزار کړو. بیا د زمرې پشان حضرت معوذ رضي الله عنه پرې ورچیته شو او غوزار یې پرې وکړو او هغه ریبدلو چې حضرت ابن مسعود رضي الله عنه ورته راورسیدلو او هغې سر یې غوڅ کړو. دې اعتبار سره له هر اړخه ابو جهل د وژلو نسبت شوی دی. بلکې دا هم په روایتونو کې دی چې فرښتو د ابو جهل په وژلو کې عملاً برخه اخستې وه، خو اصل کردار د حضرت معاذ رضي الله عنه ؤو، نو ځکه د هغې سامان او اسباب ټول هغې ته ورکړی شو. باقي دوؤ (۲) ته څه نه څه ورکړی شو، لکه څنګه چې د بحث لاندې حدیث کې دي چې د ابو جهل توره حضرت ابن مسعود رضي الله عنه ته ورکړی شوه. راروان حدیث ۴۳ کې او په حدیث ۴۴ کې پوره تفصیل راروان دی. (مرقات ۵۷۴،۵۷۵/۷)

اوس دلته یوه پوښتنه او تعارض دی. هغه دا دی چې یو روایت کې دي چې معاذ بن عمر بن الجموح ابو جهل مړ کړو او بل کې دي چې د عفراء دوه زامنو وژلی دی، دغه تعارض به داسې لرې کول کېږي چې معاذ او معوذ دواړه د عفرار زامن دي او په مور کې شریک رونه دي خو پلاران یې جدا جدا

---

[1] رقم الحدیث ۴۰۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۵/۳ رقم الحدیث ۲۷۲۱ وأحمد في المسند ۲۶/۶ رقم الحدیث ۴۰۰۴

[2] رقم الحدیث ۴۰۰۴ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۶/۳ رقم الحدیث ۲۷۲۲

دي. د حضرت معاذ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د پلار نوم عمرو بن الجموح دی او د معوذ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د پلار نوم حارث دی. عفراء د دواړو مور ده. لهذا معاذ بن عمر بن جموح او معوذ بن عفراء جدا جدا سړی نه دي.

توره یې را ښکله او جهاد ته روان دی

﴿۲۱﴾وَعَنْ عُمَيْرٍ مَوْلَى آبِي اللَّحْمِ قَالَ: شَهِدْتُ خَيْبَرَ

او حضرت عمیر د آبي الحم ازاد شوی غلام ؤو. وایي چې زه د خپلو مالکانو سره په غزوه خیبر کې شریک شوی یم د هغه غزوې د روانیدو

مَعَ ساداتي فَكَلَّمُوا فِي رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

په وخت زما مالکانو زما باره کې د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره خبرې وکړې یعنې هغوی زما تعریف او صفت وکړو او عرض یې وکړو

وَكَلَّمُوهُ أَنِّي مَمْلُوكٌ

چې په میدان جنګ کې د جنګېدلو لپاره یاد خدمت په غرض عمیر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُم د ځان سره بو ځئ. د غه شان هغوی نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته دا هم

فَأَمَرَنِي فَقُلِّدْتُ سَيْفًا

ووېل چې زه یو غلام یم. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ زما د مالکانو درخواست منظور کړو او ماته یې حکم وکړو چې زه مسلح شم او د مجاهدینو سره

فَإِذَا أَنَا أَجُرُّهُ فَأَمَرَ لِي بِشَيْءٍ

شامل شم، نو ماته یې توره را کړه او مسلح یې کړم یعنې یوه توره یې زما غاړې ته واچوله. چې بهروان ؤوم نو د کمر عمرئ په وجه یا لنډ قد

مِنْ خُرْثِيِّ الْمَتَاعِ

په وجه بما خپله توره ځمکې پسې را ښکله او مزل به مې کولو. بیا د ښمنانو باندې د غلبې حاصلولو نه وروسته د مال غنیمت تقسیم

وَعَرَضْتُ عَلَيْهِ رُقْيَةً كُنْتُ

شروع شو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه د هغې څه لږ شان ماته هم د را کولو حکم وکړو. د غه شان هره موقع باندې ما نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته خپله هغه منتر

أَرْقِي بِهَا الْمَجَانِينَ فَأَمَرَنِي بِطَرْحِ بَعْضِهَا

اورولی دی چې ما به لېونو باندې دمولو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه مې د هغې باره کې وپوښتل، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ماته د

وَحَبْسِ بَعْضِهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ

هغې د ځینو برخو د پرېښودلو او د ځینو د جاري ساتلو حکم وکړو. دا روایت ترمذی او ابوداؤد

إِلَّا أَنَّ رِوَايَتَهُ انتهتْ عِنْد قَوْله: الْمَتَاع[1]
نقل کړی دی خو د ابو داؤد الفاظ په المتاع باندې پوره شوې دي.

توضیح: حرثي المتاع: یعنې د کور سامان راوغور ځېدلو یعنې پتېله وغیره.

أَجَزُ: یعنې عمر او قد د کموالې په وجه توره مې په زمکه رابنکله او روان ؤوم.

ارق بها: یعنې ما دم هم کولو. ما چې کله نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته د دم الفاظ ولوستل نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ځېنې منع کړل او ځېنې مې جاري وساتل. (مرقات ۷/۵۷۵)

د خیبر غنیمتونو کې د احنافو استدلال

﴿۲۲﴾وَعَن مجمع بن جارِيَةَ قَالَ: قُسِمَتْ خَيْبَرُ
او حضرت مجمع بن جاریه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې خیبر کې حاصل شوی مال غنیمت او زمکه په هغه خلکو کې تقسیم
عَلَى أَهْلِ الْحُدَيْبِيَةِ فَقَسَمَهَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
کړی شوه چې په صلح حدیبیه کې شریک ؤو، نو نبي کریم ﷺ د هغه خیبر مال غنیمت او زمکه په
ثَمَانِيَةَ عَشَرَ سَهْمًا وَكَانَ الْجَيْشُ أَلْفًا
اتلس (۱۸) برخو کې تقسیم کړه او په صلح حدیبیه کې د شریک شوې لښکر تعداد پنځلس سوه
وَخَمْسَ مِائَةٍ فِيهِمْ ثَلَاثُمِائَةِ فَارِسٍ فَأَعْطِيَ الْفَارِسُ سَهْمَيْنِ
(۱۵۰۰) کسان ؤو چې هغې کې درې سوه (۳۰۰) سور ؤو، د غه شان سپارو ته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دوه برخې ورکړې
وَالرَّاجِلُ سَهْمًا رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: حَدِيثُ ابْنِ عُمَرَ
او پیدل کسانو ته یې یوه برخه ابو داؤد دا روایت نقل کړی دی او ویلې یې دي چې دې باره کې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
أصح فَالْعَمَل عَلَيْهِ وَأَتَى الْوَهْمُ فِي حَدِيثِ مُجَمِّع
حدیث صحیح دی. او همغې باندې اکثر ائمؤ عمل کړی دی. د غه شان د مجمع په روایت کې واهمه واقع شوی ده

[1] رقم الحدیث ۴۰۰۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۱/۳ رقم الحدیث ۲۷۳۰ والترمذي في ۱۰۷/۴ رقم الحدیث ۱۵۵۷.

أَنَّهُ قَالَ: ثَلَاثَمِائَةِ فَارِسٍ وَإِنَّمَا كَانُوا مِائَتَيْ فَارِسٍ[1]
چې هغې ويلې دي چې درې سوه سپاره ؤو. حال دا چې د سپارو تعداد دوه سوه ؤو.

توضيح: د دې حديث پوره تفصيل په حديث نمبر ۳ کې تير شوی دی.

څوک چې ډېر په زړه ورتيا جنګ کوي ډيره برخه به اخلي

﴿۲۳﴾ وَعَن حبيب بن مسلمة الفِهْرِيِّ قَالَ شَهِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت حبيب ابن مسلمه فهري فرمايي چې د يوې غزوې په موقعه زه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په خدمت کې حاضر شوم
نفل الرّبع فِي البدأة
شوم. نبي عَلَيْهِ السَّلَام د جنګ په ابتداء کې جنګ کونکو ته د مال غنيمت نه د څلورمې برخې نه زياته برخه ورکړه
وَالثلث فِي الرجعة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
او بېرته راتللو وخت کې يې جنګ کونکو ته يې د دريمې برخې نه زياته برخه ورکړه.

توضيح: **نفل الربع**: دا د تنفيل نه دی. د انعام په توګه زياتې برخې ته ويلې شوی ده. د دې صورت به دا ؤو چې مثلاً څه خلکو د اسلام د لښکر محاذ ته رسيدلو نه مخکې په کافرانو باندې حمله وکړه او کافرانو ته يې شکست ورکړو، نو هغه اولنۍ دستې ته به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مال غنيمت په توګه د ټول نه څلورمه برخه د انعام په توګه ورکوله. او په باقي مال کې به يې هم د عام مجاهدينو پشان برخه وه، ځکه دې خلکو ډېر د جرأت مظاهره کړې ده. (مرقات ۵۷۷/۷) د "**البداءة**" همدغه مطلب دی. دويم صورت به دا ؤو چې مثلاً د اسلام لښکر به بېرته د محاذ نه لاړو خو يوه دسته اوس هم د دښمن په مقابل کې کله جنګ کوي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به داسې خلکو ته د تقسيم نه مخکې د ټول مال دريمه برخه ورکوله ځکه دوی په جرأت کې د مخکنو نه زيات دي. همدغې ته "**فی الرجعة**" ويلې شوې دي. اوس دې بحث دی چې دا انعام د خمس د لرې کولو نه روسته په پاتې څلورو برخو کې به ورکول کېدلو او که خمس به هم په دې شامل ؤو. راتلونکې روايت نمبر ۲۴ نه معلومېږي چې د خمس لرې کولو نه روسته به داسې کېدلو. او همدغه د احمد بن حنبل مسلک دی. ځينې ويلې دي چې دا انعام به د خمس د مال نه زيات ورکول کېدلو. (مرقات ۵۷۷/۷)

---

(1) رقم الحديث ۴۰۰۶ اخرجه ابوداود في السنن ۱۷۴/۳ رقم الحديث ۲۷۳۶ وأحمد في المسند ۴۳۰/۳

(2) رقم الحديث ۴۰۰۷ أخرجه أبوداود في السنن ۱۸۲/۳ رقم الحديث ۲۷۵۰ وابن ماجه في ۹۵۱/۲ رقم الحديث ۲۷۵۳

﴿۲۴﴾ وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ

او حضرت حبیب ابن مسلمه فهری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راوي دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جنګ په ابتداء کې د اسلامي لښکر د

يُنَفِّلُ الرُّبُعَ بَعْدَ الْخُمُسِ

رسیدلو نه مخکې جنګ کونکو مجاهدینو ته د مال غنیمت نه د خمس جدا کولو نه وروسته د څلورمې برخې

وَالثُّلُثَ بَعْدَ الْخُمُسِ

نه زیاته ورکوله او د لښکر د بېرته راتللو صورت کې جنګ کونکو مجاهدینو ته د خمس جدا کولو نه وروسته

إِذَا قَفَلَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

د تهائی برخې نه زیاته ورکوله.

په مالِ فئ کې ټول مسلمانان شریک دي

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَبِي الْجُوَيْرِيَةِ الْجَرْمِيِّ قَالَ: أَصَبْتُ

او حضرت ابو جویره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د حضرت امیر معاویه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خلافت په زمانه کې يوه

بِأَرْضِ الرُّومِ جَرَّةً حَمْرَاءَ فِيهَا دَنَانِيرُ فِي إِمْرَةِ مُعَاوِيَةَ وَعَلَيْنَا

ورځ د روم په زمکه یو سور رنګې بوجۍ وموندله چې د دینارونه ډکه وه. هغه وخت زمونږ د علاقې حاکم

رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ يُقَالُ لَهُ: مَعْنُ بْنُ يَزِيدَ

د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په صحابؤ کې یو کس ؤو چې نوم یې معن ابن یزید ؤو. هغې بوجۍ واخستله

فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَقَسَمَهَا بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ

او هغې له راغلو. هغوی دا دینار مسلمانانو یعنې د اسلام مجاهدینو په مینځ کې تقسیم کړل او هغې کې

وَأَعْطَانِي مِنْهَا مِثْلَ مَا أَعْطَى رَجُلًا مِنْهُمْ

یې ماته هغومره راکړل څومره چې د یو کس په برخه کې راغلې وه. یعنې ماته یې د ټولو برابره راکړه، هیڅ یې زیاته رانکړه.

ثُمَّ قَالَ: لَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

او بیا هغې وفرمایل چې که چرې ما د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا نه وی اورېدلی چې د خمس جدا کولو

---

[1] رقم الحديث ۴۰۰۸ اخرجه ابوداود في السنن ۱۸۳/۳ رقم الحديث ۲۷۴۹ والدارمي في ۳۰۰/۲ رقم الحديث ۲۴۸۳

لَا نَفَلَ إِلَّا بَعْدَ الْخُمُسِ لَأَعْطَيْتُكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
نه وروسته زیاته برخه ورکول کېږي نو یقیناً ما به تاته د نورو نه زیاته برخه درکړې وی.

توضیح **لولا انی**: یعني انعام وغیره د دې مال نه زیات ورکول کېږي. چې خمس ترېنه جدا کېږي یعني هغه مال غنیمت وي چې د خمس جدا کولو نه وروسته د نورو څلورو برخو نه انعام ورکول کېږي. لهذا انعام زه ځکه نه شم درکولی چې دا مال غنیمت نه دی بلکې مال فئ دی. چې د جنګ نه بغیر تاته حاصل شوی دی، نو ځکه د انعام امید مه ساته بلکې د عامو مسلمانانو پشان به تاته هم برخه ملاوېږي. (مرقات ۵۷۶/۷)

د اهل سفینه خصوصیات

﴿۲۶﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى الأشعريِّ قَالَ: قَدِمْنَا فَوَافَقْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو موسی اشعری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې کله مونږ حبشې نه راغلو او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له راغلو،
حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ فَأَسْهَمَ لَنَا أَوْ
نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وخت خیبر فتح کړی ؤو، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مال غنیمت نه مونږ له هم برخه راکړه.
قَالَ: فَأَعْطَانَا مِنْهَا وَمَا قَسَمَ
ابو موسی اشعری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا وویل چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام مونږ ته هم د مال غنیمت نه برخه راکړه او نبي عَلَيْهِ السَّلَام د هغه مال
لِأَحَدٍ غَابَ عَنْ فَتْحِ خَيْبَرَ مِنْهَا
غنیمت نه بل هیڅ هغه کس ته برخه ورنه کړه چې د فتح خیبر په موقع موجود نه ؤو بغیر د هغه کسانو نه چې غزوه خیبر
شَيْئًا إِلَّا لِمَنْ شَهِدَ مَعَهُ إِلَّا أَصْحَابَ سَفِينَتِنَا
په وخت کې د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ؤو او بغیر زمونږ د کشتئ والو نه یعني حضرت جعفر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د هغې ملګرو نه چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام
جَعْفَرًا وَأَصْحَابَهُ أَسْهَمَ
مونږ کشتئ والو ته هم په هغه غزوه خیبر کې شریک کېدونکو مجاهدونو سره برخه راکړه سره د دې

[1] رقم الحدیث ۴۰۰۹ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۷/۳ رقم الحدیث ۲۷۵۳ وأحمد في المسند ۴۷۰/۳

لَهُمْ	مَعَهم.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]
نه چې مونږ په دې غزوه خیبر کې شریک شوي نه ؤو.			

توضیح: د جنګ خیبر په موقع د حبشې نه مدینې اړخ ته په د دویمې هجرئ په موقع حضرت جعفر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و غیره صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ راورسیدل. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوی لپاره په مال غنیمت کې برخه مقرره کړې وه. دا څنګه وشوه؟ نو دې کې د فقهاؤ اصولو باندې پوهېدل پکار دي. د امام شافعي رحمه الله اصول دا دي چې کله میدان جنګ کې جنګ ختم شي او د کافرانو ته د شکست نه وروسته مال غنیمت د مسلمانانو لاس ته راغلل نو د بهر نه راتلونکې لښکر ته په هغې کې هیڅ حق نشته دی. دا به صرف په مجاهدینو باندې تقسیمېږي. د شوافعو په نزد دار اسلام د طرفه د ایستلو او ځان ساتلو شرط نشته دی.

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یو خائن جنازه ونکړه

﴿۲۷﴾ وَعَنْ يَزِيدَ بْنِ خَالِدٍ: أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ									
او حضرت یزید ابن خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راوي دی چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ کې									
تُوُفِّيَ	يَوْمَ	خَيْبَرَ	فَذَكَرُوا	لِرَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ
یو کس د خیبر په ورځ مړ شو. صحابه کرامو د هغې ذکر نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته بیان کړو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته و ویل شو									
فَقَالَ:	صَلُّوا	عَلَى	صَاحِبِكُمْ						
چې د فلانن کس مړ شوی دی. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمایل چې تاسو د هغې جنازه وکړئ، زه د هغې جنازه نه کوم.									
فَتَغَيَّرَتْ	وُجُوهُ	النَّاسِ	لِذَلِكَ						
خلکو دې اوریدلو سره د وېرې نه د هغوی رنګ بدل شو چې معلومه نه ده چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې د جنازې لمونځ ولې نه کوي.									
فَقَالَ:	إِنَّ	صَاحِبَكُمْ	غَلَّ	فِي	سَبِيلِ	اللهِ			
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل زه د دې د جنازې لمونځ ځکه نه کم چې ستاسو دې ملګري د الله په لاره کې یعنې مال									
فَفَتَّشْنَا	مَتَاعَهُ	فَوَجَدْنَا	خَرَزًا						
غنیمت کې د خیانت ارتکاب کړی ؤو، نو د هغې مال او اسباب ولټولو، نو مونږ ته په هغې کې د									

(۱) رقم الحدیث ۴۰۱۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۸/۳ رقم الحدیث ۲۷۲۵

مِنْ	خَرَزِ	يَهُودَ	لَا	يُسَاوِي
يهودو يعنې د يهودو د ښځو په غاړه كولو امبيل ملاؤ شو. چې د دوه درهمو برابر هم نه ؤو. يعنې				
دِرْهَمَيْنِ. رَوَاهُ مَالِك وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]				
د هغې قيمت د دوه درهمو نه هم كم ؤو.				

توضیح: خزر: د غاړې هغه امبيل ته وايي چې د بيكاره شيانو نه جوړ شوي وي.

خیانت شوي واګي قیامت کې خپله راوړه

﴿۲۸﴾ وَعَن عبدِ الله بنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَصَابَ غَنِيمَةً
او حضرت عبدالله ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ به د مال غنيمت د راجمع كولو او د تقسيمولو اراده وكړه نو
أَمَرَ بِلَالًا فَنَادَى فِي النَّاسِ
حضرت بلال رَضِيَ اللهُ عَنهُ ته به يې د اعلان كولو حكم كولو، نو هغې د خلكو په مينځ كې اعلان كړو او د اعلان او ريدلو سره خلكو خپل خپل
فَيَجِيئُونَ بِغَنَائِمِهِمْ فَيُخَمِّسُهُ
غنيمتونه راوړل يعنې چا سره چې د غنيمت څه ؤو، هغه يې راوړل او د نبي عَلَيهِ السَّلَام به دربار كې جمع كړل. نبي عَلَيهِ السَّلَام اول خمس
وَيُقَسِّمُهُ فَجَاءَ رَجُلٌ
يعنې پنځمبرخه جدا كړه او د هغې نه وروسته يې مال غنيمت خلكو يعنې مجاهدينو په مينځ كې تقسيم كړو. يو ځل داسې وشو چې يو
يَوْمًا بَعْدَ ذَلِكَ بِزِمَامٍ مِنْ شَعَرٍ
كس د مال غنيمت نه د خمس جدا كولو او هغې د مجاهدينو په مينځ كې د تقسيمولو نه يو ورځ وروسته د ويختانو نه
فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ هَذَا فِيمَا كُنَّا أَصَبْنَاهُ
جوړ شوي واګي راوړلو او عرض يې وكړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ! كوم مال غنيمت چې زمونږ
مِنَ الْغَنِيمَةِ قَالَ: أَسَمِعْتَ بِلَالًا نَادَى ثَلَاثًا؟
په لاس راغلي ؤو هغې كې دا واګي هم ؤو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې بلال رَضِيَ اللهُ عَنهُ درې ځله اعلان كړى ؤو.

---

[1] رقم الحديث ۴۰۹۱ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۵/۳ رقم الحديث ۲۷۱۰ والنسائي ۶۴/۴ رقم الحديث ۱۹۵۹

قَالَ: نَعَمْ قَالَ: فَمَا

هغه تا اوريدلی ؤو؟ هغې وويل چې آؤ ما اوريدلی ؤو. نبي كريم ﷺ وفرمايل چې بيا هغه وخت

مَنَعَكَ أَنْ تَجِيءَ بِهِ؟ فَاعْتَذَرَ قَالَ:

ته د راوړلو نه څه شي منع كړی وي. هغې د تاخير لپاره څه عذر بيان كړو. نبي كريم ﷺ وفرمايل

كُنْ أَنْتَ تَجِيءُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

چې اوس دا د ځان سره كېده. اوس دا خپله د قيامت په ورځ د ځان سره راوړه او هلته خدای له د دې

فلنْ أقبلَه عَنْكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

تاخير جواب وركړه. زه تا نه هرګز دا نه نۀ اخلم.

په مشتركه قومي دولت كې د خيانت سزا

﴿۲۹﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ

او حضرت عمرو ابن شعيب د خپل پلار حضرت شعيب رضي الله عنه او هغه د شعيب رضي الله عنه د خپل نيكه

أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ

عبدالله بن عمر رضي الله عنه نه روايت كوي چې نبي كريم ﷺ او ابوبكر صديق رضي الله عنه او عمر فاروق رضي الله عنه په

حَرَّقُوا مَتَاعَ الْغَالِّ وضربوه. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

مال غنيمت كې د خيانت كونكې سامان او اسباب اوسوځول او هغوی له يې ښه وهل هم وركړل.

توضيح: **حرقوا،** كوم كس چې خيانت وكړي نو د هغه سزه څه ده. دې حديث كې دي چې نبي كريم ﷺ او ابوبكرصديق رضي الله عنه او عمرفاروق رضي الله عنه په زمانه كې به د خائن مال سوځولی كېدلو. ځينې فقهاؤ لكه احمد بن حنبل وغيره وايي چې نن هم دغه شان حكم دی چې د خيانت كونكې مال دې اوسوځولی شي، خو ژوندی ځناور دې بچ كړی شي، صحيفې وغيره دې ونه سوځولی شي. دغه شان خيان كړی شوی مال دې هم اوسوځولی شي ځكه دا د خيانت كونكې مال نۀ دی بلكې د بيت المال مال دی. داغه شان د ژوندې ځناورو سوځول هم منع دی. د جمهورو فقهاؤ په نزد د خيانت كونكې مال

[1] رقم الحديث ۴۰۱۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۶/۳ رقم الحديث ۲۷۱۲ واحمد في المسند ۲۱۳/۲

[2] رقم الحديث ۴۰۱۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۸/۳ رقم الحديث ۲۷۱۵

او اسباب دي ونه سوځولی شي بلکې قاضي دې د سزا په توګه خيانت کوونکې ته بله سزه ورکړي. دا حضرات فرمايي چې د بحث لاندې حديث تشديد او تغليظ باندې محمول دی. (مرقات۷/۵۸۴)

په خائن باندې پرده اچول هم خيانت دی

﴿۳۰﴾ وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ		
او حضرت سمره ابن جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به فرمايل چې کوم کس په		
يَكْتُمُ	غَالًّا	فَإِنَّهُ
مال غنيمت کې د خائن خيانت پټ کړو (يعنې هغې نه يې امير او حاکم خبر نه کړو چې فلانې کس خيانت کړی دی) نو د ګناه ګار		
مِثْلُهُ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]
کېدلو په اعتبار سره هغه هم د خيانت کوونکې پشان دی.		

توضيح: يعنې چاچې خائن پټ کړو او هغه يې بچ کړو، د هغې مخالف يې دباؤ کړو او خيانت شوی مال يې پټ کړو، نو دا کس به هم په دې خيانت کې برابر شريک وي.

د تقسيم نه مخکې د مالِ غنيمت اخستل او خرڅول منع دی

﴿۳۱﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَن شري				
او حضرت ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د غنيمت مال د تقسيم کولو نه اول هغه د				
الْمغنم	حَتَّى	تقسم.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ[2]
اخستلو نه منع کړې دی ځکه د تقسيم نه مخکې د هغې هيڅ مالک نه وي.				

﴿۳۲﴾ وَعَنْ	أَبِي	أُمَامَةَ	عَنِ	النَّبِيِّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه روايت کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې							
نَهَى	أَنْ	تُبَاعَ	السِّهَامُ	حَتَّى	تُقْسَمَ.	رَوَاهُ	الدَّارِمِيُّ[3]
ممانعت نه اعلان وکړو چې د مال غنيمت برخې چې تر کومې پورې تقسيم نشي، هغه دې خرڅ نه کړی شي.							

([1]) رقم الحديث ۴۰۱۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۱۵۸ رقم الحديث ۲۷۱۶

([2]) رقم الحديث ۴۰۱۵ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۱۱۲ رقم الحديث ۱۵۰، وابن ماجه في ۲/۷۴۰ رقم الحديث ۲۱۹۶

([3]) رقم الحديث ۴۰۱۶ أخرجه الدارمي في ۲/۲۹۸ رقم الحديث ۲۴۷۶

﴿۳۳﴾ وَعَن خولةَ بنتِ قيسٍ: قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ

او حضرت خوله بنت قيس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې بيشكه

هَٰذِهِ الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ

دا مال يو شين او خوږ شی دی (يعني مال يو داسې شی دی چې د انسان نظر يې خوښوي او زړه خوشحالوي)

فَمَنْ أَصَابَهُ بِحَقِّهِ بُورِكَ لَهُ فِيهِ

لهذا کوم کس چې دا مال حق يعني حلال ذريعې سره حاصلوي نو د هغې لپاره په هغې کې برکت

وَرُبَّ متخوض فَمَا شَاءَتْ بِهِ نَفْسُهُ مِنْ مَالِ اللهِ وَرَسُولِهِ

اچولی کېږي. او ياد وساتئ چې ډېر داسې خلک دي چې د الله او د هغې د رسول په مال يعني مال غنيمت

لَيْسَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا النَّارُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

نه چې کوم شی د هغې زړه غواړي، هغه خپل کړي. د قيامت په ورځ به هغې له صرف د دوزخ اوروي.

د ذوالفقار تورې ذکر

﴿۳۴﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَنَفَّلَ سيفه ذَا الفقَارِ

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله توره چې نوم يې ذوالفقار ؤو

يومَ بَدْرٍ رَوَاهُ أَحْمد وَابْن مَاجَهْ وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ وَهُوَ الَّذِي رَأَى فِيهِ الرُّؤْيَا يَوْم أُحد[2]

د جنګ بدر په ورځ د برخې نه زيات ؤو. (مسند احمد، ابن ماجه)

توضيح: ذوالفقار: فقار د ملا د تير کړيو (مهرو) ته وائي، د تورې په شا، يا خو دغه قسمه هډوکی ؤو. يا دغه قسمه مهر جوړ شوی ؤو. جنګ بدر کې دا توره د يو کافر مُنَبِّه بن حجاج په لاس کې ؤو. حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغه مړ کړو. هغه توره نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښه کړې وه. او د "صفي" په توګه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله اخستې وه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مختلفو جنګونو کې استعمال کړې ؤو. د جنګ أحد نه مخکې چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوب کې کومه ماته توره ليدلې وه. هغه هم دغه صفي ؤو. د صفي انتخاب صرف د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره خاص ؤو. بيا منسوخ شو. نبي کريم ﷺ دا توره

---

[1] رقم الحديث ۴۰۱۷ أخرجه الترمذي في السنن ۵۰۷/۴ رقم الحديث ۲۳۷۴ وأحمد في المسند ۳۷۸/۶.

[2] رقم الحديث ۴۰۱۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۱۰/۴ رقم الحديث ۱۵۶۱ وابن ماجه في السنن ۹۳۹/۲ رقم الحديث ۲۸۰۸

حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ورکړه، ځکه خلک وايي. (مرقات ۷/۵۸۴)

لافتی الاعلی لا سیف الاذوالفقار

ځوک چې مؤمن وي خیانت به نه کوي

﴿۳۵﴾ وَعَن رويفع بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ

او حضرت رويفع ابن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کوم کس چې الله او

وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَرْكَبُ دَابَّةً

په ورځ د آخرت باندې ایمان لري نو دهغې لپاره قطعاً روا نه دي چې هغه د مسلمانانو د مشترکه

مِنْ فَيْءِ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى إِذَا أَعْجَفَهَا رَدَّهَا فِيهِ

مال غنیمت نه یو ځاروی بغیر له شرعي ضرورت نه سور شي او بیا چې کله هغه ځاروي کمزوری شي نو هغه مال غنیمت ته

وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

بېرته وسپاري او کوم کس چې الله او په آخرت باندې ایمان لري د هغې لپاره قطعاً دا جائز نه دي چې د

فَلَا يَلْبَسْ ثَوْبًا مِنْ فَيْءِ الْمُسلمين حَتَّى إِذا أخلقه

هغه د مسلمانانو د مشترکه جامې بغیر له شرعي ضرورت نه واغوندي او بیا چې کله هغه زړې شي

ردها فِيهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

نو هغه مال غنیمت ته بېرته ورکړي.

﴿۳۶﴾ وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْمُجَالِدِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ:

او حضرت محمد ابن ابو المجالد د حضرت عبدالله ابن ابي اوفى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت کوي چې ما د (عبدالله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)

قُلْتُ: هَلْ كُنْتُمْ تُخَمِّسُونَ الطَّعَامَ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟

نه وپوښتل چې آیا تاسو به د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په زمانه کې د خوراک د شیانو نه خمس یعني پنځمه برخه جدا کوله؟

قَالَ: أَصَبْنَا طَعَامًا يَوْمَ خَيْبَرَ فَكَانَ الرَّجُلُ يَجِيءُ

هغه وفرمايل چې د غزوه خیبر په ورځ د خوراک شیان هم زمونږ لاسه راغلي وُو، نو هر کس به راتللو او د هغې

[1] رقم الحديث ۴۰۱۹ أخرجه أبوداود في ... ۲/۶۱۶ رقم الحديث ۲۱۵۹

فَيَأْخُذُ مِنْهُ مقدارَ مَا يكفيهِ ثُمَّ ينْصَرف. وَرَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]
به يې د ضرورت مطابق اخستل او بېرته به تللو. (ابو داؤد)
﴿۳۷﴾ وَعَن ابنِ عُمَرَ: أَنَّ جَيْشًا غَنِمُوا فِي زَمَنِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او د حضرت ابن عمر رضی الله عنه نه روایت دی چې یو د نبي علیه السلام په زمانه کې د مسلمانانو لښکر چې کله د جهاد
طَعَامًا وَعَسَلًا فَلَمْ يُؤْخَذْ
نه بېرته راغلو نو په مال غنیمت کې یې د خوراک شیان او شهد راوړل. هغه لښکر چې د دې شیانو نه څه خوړلي
منهمُ الْخمس. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]
څښلي ؤو یا چې څه هغوی پاتې شوي راوړي ؤو د هغې نه خمس یعنې پنځمه برخه نه جدا کړی شوي.
﴿۳۸﴾ وَعَنِ الْقَاسِمِ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت قاسم رضی الله عنه (تابعی) چې د عبد الرحمن ازاد کړی شوی غلام ؤو د نبي علیه السلام د څینې صحابه رضی الله عنهم
قَالَ: كُنَّا نَأْكُلُ الْجَزورَ
نه روایت کوي چې هغوی یعنې څینې صحابه کرامو رضی الله عنهم بیان وکړو چې مونږ به په غزواتو کې د اوښ غوښه
فِي الغزْوِ وَلَا نُقَسِّمُهُ
خوړله او هغه به نه تقسیموله یعنې مونږ به په مجاذ جنګ کې د ضرورت مطابق د مال غنیمت نه اوښان ذبح
حَتَّى إِذَا كُنَّا لَنَرْجِعُ إِلَى رِحَالِنَا
کول او د هغې غوښه به مو د تقسیم نه بغیر د خپل خپل حاجت مطابق اخستله تر دې چې مونږ به د سفر
وأَخْرِجَتُنَا مِنْهُ مَمْلُوءَة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۳]
دوران کې خپلو ډیرو او خیمو ته بېرته راغلو نو زمونږه بوجۍ به د غوښو نه ډکې وي.

توضیح: **فنأكل الجزور**: د ضرورت مطابق مجاهدین په میدان جنګ کې اوښ ذبح کولی او خوړلی

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۲۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۱/۳ رقم الحديث ۲۷۰۴

(۲) رقم الحديث ۴۰۲۱ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۹/۳ رقم الحديث ۲۷۰۱

(۳) رقم الحديث ۴۰۲۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۲/۳ رقم الحديث ۳۷۰۶

شي. خو چې هلته نه لښکر بېرته راشي او د سرحد نه راواوړي نو اوس دا چې ضرورت پاتې نه شو نو ځکه یې اوس استعمالول جائز نه دي بلکې ونډه هم د مال غنیمت نه ئه شي اخستل کېدی.

اخرجنتا: د الخروج جمع ده. بوجئ او د خوراک د ایښودلو لوښو ته وایي. دا د میدان جنګ پس منظر بیانوي چې مونږ به د خپلو خیمو اړخ ته دا غوښه د خوراک لپاره وړله. د ذخیره کول لپاره به مو نه وړله.

د مشترکه مال نه ستن هم مه اوچتوئ

﴿۳۹﴾ وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: أَدُّوا			
او د حضرت عباده ابن صامت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به فرمایل چې ادا کوئ			
الْخِيَاطَ وَالْمِخْيَطَ وَإِيَّاكُمْ			
چې تار او ستن هم یعنې د مال غنیمت نه دا معمولې شی هم مه پټوئ او تاسو په مال غنیمت کې یا مطلق			
وَالْغُلُولَ فَإِنَّهُ عَارٌ عَلَى أَهْلِهِ			
د خیانت نه ځان وساتئ ځکه دې کې هیڅ شک نشته دی چې خیانت کول د خیانت کونکو خلکو لپاره به			
يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ وَرَوَاهُ النَّسَائِيُّ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ			
د قیامت په ورځ بې عزته کونکی وی. (دارمي) او نسائی دا روایت د عمرو ابن شعیب او هغې د			
عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ[1]			
خپل پلار او هغې د خپل نیکه نه نقل کړی دی.			

توضیح: **خیاط**: تار ته وایي. **المخیط**: ستن ته وایي. **الخیاط**: خا باندې کسره ده. ستنه کې اچولو والا تار. **المخیط**: خا باندې کسره ده. یا باندې فتحه ده. ستنې ته وایي. (مرقات۷/۵۸۹)

﴿۴۰﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ:
او حضرت عمرو ابن شعیب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چې هغې وویل: یو ورځ
دَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَعِيرٍ فَأَخَذَ وَبَرَةً
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مال فئ کې د راوړلی شوي یو اوښ خوا له تشریف راوړو او د هغې کوب

[1] رقم الحدیث ۴۰۲۳ اخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۹۵۰ رقم الحدیث ۲۸۵۰ والدارمي في ۲/۳۰۲

مِنْ سَنَامِهِ ثُمَّ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَيْسَ لِي مِنْ هَذَا الْفَيْءِ

نه یې یو دوه ویختان راویستل او ویې فرمایل. خلکو! حقیقت دا دی چې دې مال فئ کې زما هیڅ

شَيْءٌ وَلَا هَذَا وَرَفَعَ إِصْبَعَهُ

برخه نشته دی، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام په ګوته باندې هغه دوه ویختان ؤو. خلکو ته یې د بنودلو لپاره ګوته او چته کړه او ویې فرمایل چې دا

إِلَّا الْخُمُسَ وَالْخُمُسُ

مال هم یعنې دومره معمولې برخه هم زما نشته دی. البته خمس یعنې د پنځمې برخې زه حقدار یم خو خمس هم په ما نه خرچ کېږي

مَرْدُودٌ عَلَيْكُمْ فَأَدُّوا

بلکې به هم تاسو باندې خرچ کېږي. یعنې د خمس مال هم ستاسو د خیر لپاره خرچ کېږي. هغه وخت کې ستاسو لپاره اسلحه او اَسونه

الْخِيَاطَ وَالْمِخْيَطَ فَقَامَ رَجُلٌ فِي يَدِهِ

وغیره حاصلیږي. لهذا که تاسو سره د مال غنیمت ستنه هم وي نو هغه هم جمع کړئ. دې او رېدلو سره د یو کس په لاس کې

كُبَّةٌ شَعَرٍ فَقَالَ: أَخَذْتُ هَذِهِ لِأُصْلِحَ

د ویختانو نه جوړې شوې د پړي یوه غونډاري ؤو. او درېدلو او وې ویل چې د پړي دا ټوټه ما د ځان سره ایښې وه چې د دې

بِهَا بَرْذَعَةً فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

په ذریعې سره د پالان د لاندې کمبله برابره کړم. او س د دې باره کې څه حکم دی؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَام و فرمایل

أَمَّا مَا كَانَ لِي ولبني عبدِ المطلبِ

چې تر کوم ځای پورې د دې شي باره کې سوال دی چې زما او د بنو عبد المطلب په برخه کې دی، نو هغه ستا دی یعنې د دې

فهوَ لكَ فَقَالَ:

ټوټې نه چې څه زما د خاندان بنو هاشم او د هغې د حلیف او ملګرې بنو عبد المطلب د خلکو برخه ده هغه خو مونږ تاته در او بخښله، خو

أَمَّا إِذَا بَلَغَتْ

دې کې چې څه زمونږ نه بغیر د نورو مجاهدینو ده، د هغې باره کې ته خبر شه چې که چرې ته هغوی باندې هم دا برخه ځان ته او بخښې

مَا أَرَى فَلَا أَرَبَ لِي

نو هیڅ مواخذه به پرې نه وي. او که هغوی برخې و نه بخښلې نو د قیامت په ورځ به نېولی کېږي. دې کس دې او رېدلو سره وویل چې دا

فِيهَا	ونبَذَها. رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[۱]
پرې د ګناه دې حد ته رسيدلی دی چې زما مخې ته دی، نو بيا ما ته د دې ضرورت نشته دی او د دې ويلو سره يې هغه پرې غوزار کړو.		

توضيح: كبة: يعني د ويختانو يو غونډاري، ښځې چې کله د چرخئ په ذريعه وړئ غوځوي او د وړئ يو ټوټه ماشوړه جوړه شي. همغې ته کبة وايي. (مرقات ۵۹۰/۷)

بَرذَعة: د اَس د زين لاندې يا د اوښ د کجاوې د لاندې چې کومه ټوټه په شا باندې خورول کېږي همغې ته بردعه وايي. نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه کس په جواب کې وفرمايل چې که دا معمولي شی زما وی يا زما د خاندان وی نو ما به درکړې وی خو دا د بيت المال مال دی. هغه کس په جواب کې وويل چې که د دومره شي معامله دومره لرې لاړله نو ما ته د دې هيڅ ضرورت نشته دی. دې ويل سره هغې هغه غونډاري غوزار کړو. (مرقات ۵۹۰/۷)

﴿۲۱﴾ وَعَن عمرو بن عَبَسةَ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى بَعِيرٍ مِنَ	
او حضرت عمرو ابن عبسه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په (يو موقع کې) د مال غنيمت يو	
الْمَغْنَمِ فَلَمَّا سَلَّمَ	
اوښ ستره کړو او مونځ ته يې لمونځ راکړو. کله چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم سلام وګرځولو او د لمونځ نه فارغ شو	
أَخَذَ وَبَرَةً مِنْ جَنْبِ الْبَعِيرِ ثُمَّ قَالَ: وَلَا يَحِلُّ لِي	
نو د هغه اوښ د غاړې نه يې يو دوه ويختان راويستل او بيا يې وفرمايل چې ستاسو په مال غنيمت کې زما لپاره	
مِنْ غَنَائِمِكُمْ مِثْلُ هَذَا إِلَّا الْخُمُسُ وَالْخُمُسُ مَرْدُودٌ فِيكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]	
دومره يعني د دې ويختانو هومره برخه هم نشته دی بغير د خمس نه او هغه خمس هم ستاسو په ضرورتونو کې خرچ کېږي.	
﴿۲۲﴾ وَعَن جُبير بنُ مُطعِمٍ قَالَ: لَمَّا قَسَمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَهْمَ	
او حضرت جبير ابن مطعم رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې کله نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مال غنيمت کې د خپلو	
ذَوِي الْقُرْبَى بَيْنَ بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ أَتَيْتُهُ أَنَا وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ	
نزدې خپلوانو پنځمه برخه بنو هاشم او بنو مطلب په مينځ کې تقسيم کړه، نو زه د بنو نوفل او عثمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ	

(۱) رقم الحديث ۴۰۲۴ أخرجه النسائي في السنن ۲۶۲/۶ رقم الحديث ۳۶۸۸

(۲) رقم الحديث ۴۰۲۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۲/۳ رقم الحديث ۲۶۹۴ وأحمد في المسند ۱۸۴/۲

فَقُلْنَا:	يَا	رَسُولَ	اللهِ	هٰؤُلَاءِ

د بنو عبد شمس له اړخه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په خدمت کې حاضر شو او مونږ عرض وکړو چې يا رسول الله ﷺ! زمونږ دا

إِخْوَانُنَا	مِنْ	بَنِي	هَاشِمٍ	لَا	نُنْكِرُ	فَضْلَهُمْ

ورور چې تعلق يې د بنو هاشم سره دی، مونږ د دې د فضيلت او د بزرګۍ نه انکار نه کوؤ ځکه ته الله تعالی په هغوی کې پيدا کړی

لِمَكَانِكَ	الَّذِي	وضعك	اللهُ

يې. لهذا په دې اعتبار سره زمونږ په نسبت هغوی تا ته ډېر نزدې دي، ځکه ستا او د هغوی نيکه يو دی. يعنې هاشم، اګر که زمونږ او د

مِنْهُمْ	أَرَأَيْتَ	إِخْوَانَنَا

هغوی نيکه هم يو دی، خو مونږ تاسو دا او ايه چې د دې څه وجه ده چې تاسو د خمس په مال کې د خپلو خپلوانو کومه برخه ده زمونږ هغه

مِنْ	بَنِي	الْمُطَّلِبِ	أَعْطَيْتَهُمْ	وَتَرَكْتَنَا

ورونو ته خو برخه ورکړه او مونږه مو محروم کړو حال دا چې زمونږ يعنې د بنو نوفل او د عبد شمس او د هغوی يعنې د بنی مطلب خپلولي

وَإِنَّمَا	قَرَابَتُنَا	وَقَرَابَتُهُمْ

يو ده. دغه شان لکه څنګه چې د هغوی نيکه د هاشم ورور رو. دغه شان زمونږ نيکه هم د هاشم ورور ؤو.

وَاحِدَةٌ	فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

ګويا کې د هغه دوا ړو د عرض حاصل دا ؤو چې په مال غنيمت کې چې کوم خمس جدا کېږي هغه د قرآن مطابق د

إِنَّمَا	بَنُو	هَاشِمٍ	وَبَنُو	الْمُطَّلِبِ

ستاسو د خپلوانو برخه ده، نو تاسو د خپلوانو يو شاخ بنو مطلب ته د مال خمس نه ورکړو خو نورو دوه شاخونو يعنې بنو نوفل او

شَيْءٌ	وَاحِدٌ	هٰكَذَا

بنو عبد شمس ته هيڅ ورنکړل. حال دا چې دا دواړه شاخونه د يو لويې نيکه يعنې د عبد مناف اولاد دی، نو د دې امتيازي سلوک

وَشَبَّكَ	بَيْنَ	أَصَابِعِهِ.

څه وجه ده. نبي عَلَيْهِ السَّلَام د يو لاس ګوتې د بل لاس ګوتو په مينځ کې ورکړې او د دې اړخ ته يې اشاره وکړه او ويې فرمايل چې د دې نه بغير

رَوَاهُ	الشَّافِعِيُّ	وَفِي	رِوَايَةِ	أَبِي	دَاوُدَ

هيڅ خير نه يم لکه څنګه چې د دا ګوتې په خپل مينځ کې يو شوې دي. دغه بنو هاشم او بنو مطلب هم يو شی دی. (شافعي رحمه الله) د

وَالنَّسَائِيّ نَحْوَهُ وَفِيهِ: إِنَّا وَبَنُو الْمُطَّلِبِ

ابوداؤد او نسائي روايت هم دغه شان دی او هغې کې دا الفاظ دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مونږ او

لَا نَفْتَرِقُ فِي جَاهِلِيَّةٍ وَلَا إِسْلَامٍ وَإِنَّمَا نَحْنُ وَهُمْ شَيْءٌ وَاحِدٌ وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِه[1]

هغوی دواړه يو شی يو. دې ويلو سره نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د لاسونو ګوتې يو بل سره يو ځای کړې.

توضيح: د دې حديث پوره تشريح د دې نه مخکې په حديث نمبر ۹ کې شوې ده. هلته يې وګورئ.

الفصل الثالث

د ابو جهل د مرګ قصه

﴿۴۳﴾ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ: إِنِّي وَاقِفٌ فِي الصَّفِّ يَوْمَ بَدْرٍ

حضرت عبدالرحمن بن عوف رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د غزوه بدر په ورځ زه د دښمن په مقابل صف کې ولاړ وم. چې

فَنَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي فَإِذَا بِغُلَامَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ

ما خپل ښي او چپ اړخ ته نظر واړولو نو څه وينم چې زه د دوه انصارو هلکانو په مينځ کې ولاړ يم چې بالکل

حَدِيثَةٍ أَسنانها فتمنيت

کم عمرې وو. ما دا ارمان وکړو چې کاش زه دې وخت کې د دې دواړو نه زيات د طاقت او تجربو والا په مينځ کې ولاړ

أَنْ أَكُونَ بَيْنَ

وی. يعني ما دا کم عمرې د حوصلې او زړه ورتيا په اعتبار سره کم وګڼل او دا خيال مې وکړو چې دا دنوې عمر والا تجربه

أَضْلَعَ مِنْهُمَا فَغَمَزَنِي

کار دي. ځکه کېدی شي چې د دښمن د حملې مقاومت ونه کړي او د جنګ په وخت کې وتښتي. چې ما ته به هم ترينه

أَحَدُهُمَا فَقَالَ: يَا عَمِّ

نقصان راورسي. زه په دې خيالونو کې اخته وم چې ناځاپه دې دواړو کې يو زه وڅکونډلم او وې ويل چې تره جانه

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۲۶ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۸/۳ رقم حديث ۲۷۵۵

هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ؟ قُلْتُ: نَعَمْ

آیا ته ابو جهل پیژنې. هغه کوم یو دی او چرته دی؟ ما ورته وویل چې زه یې پیژنم خو زما وراره ستا د ابو جهل سره

فَمَا حَاجَتُكَ إِلَيْهِ يَا ابْنَ أَخِي؟ قَالَ: أُخْبِرْتُ أَنَّهُ يَسُبُّ

څه کار دی؟ هغې وویل چې زه خبر شوی یم چې هغه لعین نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنځلې کوي. قسم کوم

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالَّذِي

هغه ذات چې د چا په قبضه کې زما ژوند دی، که زه هغه او وینم نو زما بدن به د هغې د بدن نه تر هغه وخت پورې جدا نه شي تر کومې

نَفْسِي بِيَدِهِ لَئِنْ رَأَيْتُهُ

پورې په مونږ یو مرګ ته ژر ورسیدلو کې توندې ونه کړي یعنې د ابو جهل خلاف زما په زړه کې دومره کرکه ده

لَا يُفَارِقُ سَوَادِي سَوَادَهُ

چې په لیدلو سره به پرې حمله کوم او تر هغې پورې به ور سره جنګ کوم چې تر څو پورې مونږ دواړو کې چې د چا مرګ

حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَلُ مِنَّا

مخکې راتلونکی وي هغه مړ نه شي، اګر که زه شهید شم او که هغه جهنم ته ورېاسل کړم. حضرت عبد الرحمن فرمایي چې د دې کم

فَتَعَجَّبْتُ لِذَلِكَ قَالَ:

عمرې خبره اوریدلو سره زه حیران شوم چې خدایا د دې کم عمرو په زړه کې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره څومره مینه ده او د دوی جذبې

وَغَمَزَنِي الْآخَرُ فَقَالَ

همت او حوصلې او زړه ورتیا څه محشر خور شوی دی. عبد الرحمن فرمایي چې بیا هغه بل هلک زه وڅکوندلم او

لِي مِثْلَهَا فَلَمْ أَنْشَبْ

هغې هم همغه الفاظ وویل چې کوم اولنې ویلې ؤو. د هغې وروسته ما هیڅ توقف ونه کړو او ابو جهل مې

أَنْ نَظَرْتُ إِلَى أَبِي جَهْلٍ يَجُولُ فِي النَّاسِ فَقُلْتُ:

ولیدلو چې د ښمن خلکو کې ګرځېدلو. ما د هغې اړخ ته اشاره کول سره هغه هلکانو ته وویل چې آیا

أَلَا تَرَيَانِ؟ هَذَا صَاحِبُكُمَا

تاسو هغه کس نه وینئ چې په د ښمنانو کې ګرځي راګرځي؟ همدغه تاسو ته مطلوب دی چې د کوم باره کې تاسو

الَّذِي	تَسْأَلَانِي	عَنْهُ	قَالَ:

خمانه پوښتنې کولې یعنې دا کس وپیژنئ، دا ابو جهل دی. عبد الرحمن رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې دې او رېدلو سره دواړو

فابتدراه	بسيفهما	فَضَرَبَاهُ	حَتَّى	قَتَلَاهُ

خپلې تورې سنبال کړې او ژر د ابو جهل اړخ ور مخکې شول او په هغې یې حمله وکړه تر دې چې هغې یې مړ کړو.

ثُمَّ انْصَرَفَا إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأُخبراهُ

بیا هغه دواړه د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوا له بېرته راغلل او نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یې د دې واقعې نه خبر کړو.

فَقَالَ: أَيُّكُمَا قَتَلَهُ؟ فَقَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا: أَنَا قتلته فَقَالَ: هلْ مسحتُما سيفيكما؟ فَقَالَا: لَا

نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل تاسو دواړو خپلې تورې او چې کړې؟ هغوی وویل چې نه،

فَنَظَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى السَّيْفَيْنِ فَقَالَ: كِلَاكُمَا قَتَلَهُ

نو نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې دواړو تورو ته وکتل او ویې فرمایل چې تاسو دواړو هغه مړ کړی دی.

وَقَضَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَلَبِهِ لِمُعَاذِ بن عَمْرِو بن الْجَمُوحِ

او بیا نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې د ابو جهل سامان معاذ ابن عمرو ابن جموح ته ورکړئ او

وَالرَّجُلَانِ: مُعَاذُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْجَمُوحِ ومعاذ بن عفراء (مُتَّفق عَلَيْهِ) [1]

هغه دواړه هلکانو چې ابو جهل یې مړ کړی ؤ معاذ ابن عمرو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ابن جموح او معوذ ابن عفراء ؤو.

توضیح: **اضلع**: د اقوی په معنی کې دی یعنې ما ارمان وکړو چې کاش زما ښي او چپ اړخ ته د دې دوه ماشومانو په ځای طاقتور سړي وی. (مرقات ۵۹۳/۷)

فغمزني: یعنې د لاس په ګوتو باندې یې زما بدن وشکولو چې زه د هغوی اړخ ته متوجې شم.

سوادي سواده: **ای جسمی جسمه و شخصی شخصه** (مرقات ۵۹۳/۷)

الاعجل: یعنې د چا د مرګ چې مخکې وي هغه به مړ شي. دا هم د ځان وژني حملې پښان دی. چې اصل کې بله ځان وژنه ده. (مرقات ۵۹۳/۷)

لم انشب: یعنې هیڅ وخت په کې و لرېدلو. (مرقات ۵۹۳/۷)

ومعاذ بن عفراء: د دې نه مخکې لیکلی شوي دي چې دا دواړه مور عزیره ؤو رنه ؤو او د مور نوم

---

[1] رقم الحديث ۴۰۲۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۴۶/۶ رقم الحديث ۳۱۴۱ وأحمد في المسند ۱۹۳/۱

يې عفراءؤو او پلاران د دواړو جدا جدا ؤو. د معاذ د پلار نوم عمر و بن جموح ؤو او د معوذ د پلار نوم حارث ؤو او د واړو د مور نوم عفراء ؤو. نو د چا اړخ ته هم نسبت وشو صحيح د ه. هيڅ تعارض نشته دی. البته دومره دې ياده وي چې اول حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حمله وکړه بيا معوذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وکړه او وتښتېدل. بيا حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وروسته راغلو او د ابو جهل سره غوڅ کړو. فرښتو هم د خير په دې کار کې برخه اخستې وه. (مرقات۷/۵۹۵، ۵۹۴)

حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ابو جهل په سينه باندې

﴿۴۴﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ بَدْرٍ:
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جنګ بدر په ورځ ميدان جنګ کې وفرمايل
مَنْ يَنْظُرُ لَنَا مَا صَنَعَ أَبُو جَهْلٍ؟
چې کوم کس دی چې په ليدلو سره او ايې چې ابو جهل څه وکړل يعنې د هغې څه انجام شو، هغه وژلی شوی دی يا که
فَانْطَلَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ
ژوندی دی. نو حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لاړو او هغې ابو جهل په داسې حالت کې وليدلو چې عفراء دواړو زامنو وهلې دی
حَتَّى بَرَدَ قَالَ: فَأَخَذَ بِلِحْيَتِهِ فَقَالَ:
او يخ کړی يې دی يعنې مرګ ته يې نزدې کړی ؤو. حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې ليدلو
أَنْتَ أَبُو جَهْلٍ فَقَالَ:
سره د ابو جهل ګيره ونيوله او ورته وې يې ويل چې ابو جهل يې؟ ابو جهل د ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د دې پوښتنې شاته د پتې توقې او کړکه
وَهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ
محسوسه کړه او وې ويل چې بيشکه زه ابو جهل يم، خو آيا ته د هغه کس نه په او چته مرتبه کې يې چې کوم تا وژلی دی؟ يعنې کوم کس
قَتَلْتُمُوهُ. وَفِي رِوَايَةٍ:
چې تا وژلی دی د هغې په لويه مرتبه کې هيڅ شوک نشته دی. د دې الفاظ په ذريعه ګويا کې ابو جهل دا دعوی وکړه چې په
قَالَ: فَلَوْ غَيْرُ
قريشو کې په مرتبه کې زمانه بل هيڅ شوک نشته دی او يو روايت کې دا دي چې ابو جهل په دې موقع دا وويل

أَكَّارٍ	قتلني	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)(۱)
چې كه د غير زراعت والا خلكو زه وژلى وى نو بهتره به وى.		

توضيح حق برد: يعنې د ژوند آخري سلګئ يې وه. (مرقات ۵۹۵/۷)

وهل فوق رجل: يو مطلب دا دى چې د دې كس نه اوچت تا څوک وژلى دى. يعنې زمانه تا هيڅ نويې كس نه دى وژلى. دويم مطلب دا دى چې يو كس دې وژلى دى دې باندې څه فخر كوې، نو لښكر موجود دى. د دې حديث په ترجمه كې په مظاهر حق كې څه ابهام دى.
ځينې روايتونو كې دلته څه تفصيل دير. هغه دا چې حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كله راغلو نو د ابوجهل په سينه كيناستلو. ابوجهل وويل چې اى شپونكيه! مبارک دې وي په لويې او اوچت مقام كيناستلې، خو دا راته اوايه چې د جنګ ميدان د چا په لاس كې دى؟ هغې ورته وفرمايل ميدان د محمد عربي او د مسلمانانو په لاس كې دى. ابوجهل وويل د ځان ښودنې ضرورت نشته دى، د يو كس نه بغير دې بل څوک وژلى دى. حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې ستانه بغير اويا (۷۰) كسان وژلى شوي دي. ابوجهل وويل دا راته اوايه زه وهلى چايمه؟ هغې ورته وويل د عفراء ځوي وهلى يې. ابو جهل وويل **"فلو غيرا كارقتلني"** كاش كه د دهقان نه بغير بل چا وژلى وى. حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ابو جهل ډېره رانښكله او ورته ويې فرمايل چې **"وقد اخزاك الله يا عدوالله"** اى د الله دښمنه! الله ته ذليله كړى يې. بيا ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل ما تا وژونكى يم. ابوجهل وويل چې دا څه اولنئ واقعه نه ده چې يو غلام مالک وژلى دى. حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُو فرمايل زه دې سر غوڅول غواړم. ابو جهل وويل خپله توره راته انبايه. كله چې ابوجهل د ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ زنګ شوې توره وليدله نو وې ويل چې په دې نه بلكې زما توره واخله او سر مې جدا كړه خو د اوږو سره يې غوڅ كړه چې زما سر اوچت ښكارې او محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او ايي ربنتيا هم چې د لوى سردار سرؤو. حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ورله سر غوڅ كړو او د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته يې كيښودلو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شكر سجده وكړه او ويې فرمايل: زماد امت فرعون ؤوژلى شو. تفصيلات زما په كتاب جنګ بدر كې وګورئ. (مرقات ۵۹۶/۷)

د كمزور مسلمان مال بچ كول پكار دي

﴿۴۵﴾ وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَهْطًا
او حضرت سعد ابن وقاص رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ حال دا چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مجلس كې ناست ؤم چې د

(۱) رقم الحديث ۴۰۲۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۴۶/۶ رقم الحديث ۳۱۴۱ وأحمد في المسند ۱۹۳/۱

وَأَنَا جَالِسٌ فَتَرَكَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم مِنْهُم رَجُلًا
نبي عَلَيْهِالسَّلَامُ یو جماعت ته څه مال ورکړو او هغه جماعت کې یو کس نبي عَلَيْهِالسَّلَامُ پر ښنو دلو یعنې هغې له یې
وَهُوَ أَعْجَبُهُمْ إِلَيَّ فَقُمْتُ
هیڅ ورنه کړل. حال دا چې هغه کس زما په نزد د دین په اعتبار سره د ټولو نه بهتر ؤو. دې لیدلو سره زه او درېدلم
فَقُلْتُ: مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ؟
او نبي عَلَيْهِالسَّلَامُ ته مې عرض وکړو چې د فلانې کس لپاره څه دي چې نبي عَلَيْهِالسَّلَامُ هغه د خپلې تحفې نه محرومه کړو؟
وَاللهِ إِنِّي لَأُرَاهُ مُؤْمِنًا
قسم په خدای! زه خو دا صادقه مومن ګڼم. نبي عَلَيْهِالسَّلَامُ و فرمایل چې داسې مه وایه چې زه دا صادقه مومن
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوْ مُسلماً ذكرَ سَعْدٌ ثَلَاثًا
ګڼم بلکې داسې وایه چې زه دا مسلمان ګڼم. سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِالسَّلَامُ مخې ته دا خبره درې ځله ووېله، خو
وَأَجَابَهُ بِمِثْلِ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ:
نبي عَلَيْهِالسَّلَامُ هم هر ځلې همدغه شان جواب ورکړو. د هغې نه وروسته نبي عَلَيْهِالسَّلَامُ و فرمایل چې زه یو کس
إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرُهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ
ته مال ورکوم حال دا چې د هغې په نسبت هغه بل کس ماته ډېر نزدې او ډېر خوښ وي او د هغې وجه دا وېره
خَشْيَةَ أَنْ يُكَبَّ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.
وې چې چرته هغه کس پر مخې دوزخ ته غوزار نه کړی شي. او د بخاری او مسلم یو روایت کې دا دي چې
وَفِي رِوَايَةٍ لَهُمَا: قَالَ الزُّهْرِيُّ: فترى: أَنَّ الْإِسْلَام
زهری رحمه الله فرمایلې دي چې د دې ارشاد له نظره زمادا عقیده ده چې اسلام کې اصل کلمه یعنې کلمه د شهادت
الْكَلِمَة وَالْإِيمَان الْعَمَل الصَّالح (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
نوم دی او د زړه ایمان د نیک عمل یعنې د تصدیق نوم دی.

[1] رقم الحديث ۴۰۲۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۲۴/۳ رقم الحديث (۱۱۸-۱۸۰۰)

توضيح: **او مسلماً**: علامه طيبي فرمايي چې "او" د بل په معنى كې دى. يعنې نبي كريم ﷺ دا ويل غوارې چې د ايمان يو پټ باطني امر دى. د دې حكم مه لګوئ بلكې صرف ظاهر باندې حكم لګوئ چې اسلام دى. لهذا دې ته مسلمان وايه، مؤمن مه وايه. د دې روايت نه په اسلام او ايمان كې د تباين پته لږېږي. تفصيل د جلد اول په كتاب الايمان كې دى. (الكاشف: ۶۰،۶۱/۸)

حضرت عثمان رضي الله عنه ته د بدريانو مرتبه حاصله ده

﴿۴۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ يَعْنِي يَوْمَ بَدْرٍ
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه روايت دى چې نبي عليه السلام د جنګ بدر په ورځ د خطبې وركول لپاره او دريدلو
فَقَالَ: إِنَّ عُثْمَانَ انْطَلَقَ فِي حَاجَةِ اللهِ وَحَاجَةِ رَسُولِهِ
او ويې فرمايل چې بيشكه عثمان رضي الله عنه الله او د هغې د رسول د كار لپاره تلى دى، ځكه زه (خپله) د هغې له
وَإِنِّي أُبَايِعُ لَهُ فَضَرَبَ لَهُ رسولُ الله بِسَهْمٍ
اړخه بيعت كوم. بيا نبي عليه السلام د حضرت عثمان رضي الله عنه لپاره د جنګ بدر په مال غنيمت كې برخه مقرره
وَلَمْ يَضْرِبْ بِشَيْءٍ لِأَحَدٍ
كړه او نبي عليه السلام د حضرت عثمان رضي الله عنه نه بغير بل د هيچا لپاره داسې برخه مقرره نه كړه چې په جنګ
غَابَ غَيْرَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
كې شريک شوى نه وُو.

توضيح: حضرت عثمان رضي الله عنه جنګ بدر كې د نبي كريم ﷺ لور حضرت رقيه رضي الله عنها په بيمار پرسئ كې مشغول وُو. نبي كريم ﷺ د حكم مطابق جنګ بدر كې شريک نه شو. بدر والو درجه عثمان رضي الله عنه ته ملاو ه شوه او د مال غنيمت برخه هم ورته وركړې شوه.

﴿۴۷﴾ وَعَن رافع بن خديج قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْعَلُ فِي قَسْمِ
او حضرت رافع ابن خديج رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ د مال غنيمت د تقسيم په

[1] رقم الحديث ۴۰۳۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۴۰/۳ رقم الحديث ۱۴۷۸ ومسلم في صحيحه ۱۳۲/۱ رقم الحديث (۲۳۶-۱۵۰)

الْمَغَانِمِ عَشْرًا مِنَ الشَّاءِ بِبَعِيرٍ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[۱]

وخت کې یو اوښ د لسو بزو برابر ګڼلی ؤ. (نسائی)

جهاد لپاره د لمر ډوبیدو سره حصار شو

﴿۲۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " غَزَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ

او حضرت ابو هریره رَضِیَ اللهُ عَنهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې په انبیاؤ کې یو نبي یعنې

فَقَالَ لِقَوْمِهِ: لَا يَتْبَعْنِي

دیوشع ابن نون عَلَیهِ السَّلَام ذکر دی چې یو ځل هغې د جهاد اراده وړه او کله چې د جهاد لپاره روان شو نو هغې خپل قوم ته وویل

رَجُلٌ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ

چې ما سره دې هغه کس نه ځي چې د یوې ښځې سره یې نکاح کړې وي او هغه ښځه یې کور ته راوستلې وي او د جماع

وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَبْنِيَ بِهَا وَلَمَّا يَبْنِ بِهَا وَلَا أَحَدٌ بَنَى بُيُوتًا

اراده ور سره لري او تر اوسه پورې یې کور ته راوستلې وي او زما سره هغه کس مه ځئ چې کورېې جوړ کړې

وَلَمْ يَرْفَعْ سُقُوفَهَا وَلَا رَجُلٌ اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خَلِفَاتٍ

وې خو په هغې چت نه وي اچولی. دغه شان هغه کس هم زما سره مه ځئ چا چې بلاربې بزې او بلاربې اوښې

وَهُوَ يَنْتَظِرُ وِلَادَهَا

اخستې وي او د هغې د بچو د پیدا کېدلو په انتظار کې وي. د هغې نه وروسته هغه نبي د خپلو نورو ملګرو سره

فَغَزَا فَدَنَا مِنَ الْقَرْيَةِ

روان شو او کله چې هغه کلي ته نزدې ورسیدل چرته یې چې د جهاد اراده لرله نو مازیګر وخت شوی ؤ یعنې هغه

صَلَاةَ الْعَصْرِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ لِلشَّمْسِ:

داسې وخت کې هغه کلي ته نزدې ورسیدلو چې د مازیګر لمونځ د ختمیدلو وخت ؤ. هغه نبي عَلَیهِ السَّلَام لمر

إِنَّكِ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا مَأْمُورٌ

مخاطب کړو او وې ویل چې ته هم علېنې باندې مامورېې او زه هم د دې کلي په فتح کولو باندې مامور یم:

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۳۱ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۸/۳ رقم الحديث ۲۷۲۶.

اللّٰهُمَّ احْبِسْهَا عَلَيْنَا فَحُبِسَتْ

ای الله! ته لمر ودروې نو هغه لمر او درېدلو يعنې د پخوانو ماهرين فلکياتو د نظرېې مطابق د لمر رفتار يا د نوې نظرېې

حَتّٰى فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْهِ

مطابق د ځمکې ګردش په حکم ودرول شوی ؤ چې د شپې د تورتم نه مخکې مخکې هغه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ جهاد وکړي.

فَجَمَعَ الْغَنَائِمَ فَجَاءَتْ يَعْنِي النَّارَ

او الله هغه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته فتح ورکړه. بيا چې مال غنيمت راجمع کړی شو او هغې د سوزولو لپاره اور بل کړی شو نو

لِتَأْكُلَهَا فَلَمْ تَطْعَمْهَا فَقَالَ:

هغه اور مال غنيمت او نه سوځولو. دې ليدلو سره نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خپلو ملګرو ته وويل چې يقيناً په تاسو کې د

إِنَّ فِيكُمْ غُلُولًا

مال غنيمت خيانت شوی دی يعنې تاسو کې چا په مال غنيمت کې خيانت کړی دی. چې د هغې وجې او ر خپل

فَلْيُبَايِعْنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ

کار نه کوي. لهذا تاسو کې هرې قبيلې کې يو يو کس له پکار دي چې هغه بيعت وکړي. چې بيعت شروع شو او

رَجُلٌ فَلَزِقَتْ يَدُ رجلٍ

د هرې قبيلې يو يو کس خپل لاس د هغه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په لاس کې کينبودل نو د يو کس لاس د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د

بيدِهِ فَقَالَ: فيكُم الغُلولُت

لاس و نښتلو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه کس ته وفرمايل چې دې ذريعې سره ثابت شو چې خيانت ستا له اړخ شوی دی

فجاؤوا بِرَأْسٍ مِثْلِ رَأْسِ بَقَرَةٍ مِنَ الذَّهَبِ فَوَضَعَهَا

بيا د هغه قبيلې والا يو د سرو زرو سر راوړو چې غوې د سر پشان ؤ او هغه يې کينبودلو. د هغې نه وروسته

فَجَاءَتِ النَّارُ فَأَكَلَتْهَا زَادَ فِي رِوَايَةٍ:

اور راغلو او هغه مال يې او سوځولو. او يو روايت کې راوي دا عبارت هم نقل کړی دی چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا و فرمايل

فَلَمْ تَحِلَّ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ قَبْلَنَا ثُمَّ أَحَلَّ اللّٰهُ لَنَا الْغَنَائِمَ

زمونږ نه مخکې د هيچا لپاره مال غنيمت حلال نه ؤ. بيا الله تعالی دا زمونږ لپاره حلال کړو. الله تعالی مالي

رَأَى	ضَعْفَنَا	وَعَجْزَنَا	فَأَحَلَّهَا لَنَا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)
تو کله ئې زمونږ کمزوري وليدله نو مال غنيمت يې مونږ ته حلال کړو.			

توضيح نبي من الانبياء: وايي دا يوشع بن نون پيغمبر ؤو. هغې وزګار ځوانان د جهاد د پاره انتخاب کړل چې په زړه ورتيا سره جنګ وکړي.

انت مأمورة: يعني کا ماته د جهاد حکم دی او تا باندې د اسمان د سفر حکم دی. ای الله دا ودروې چې زه د جهاد عمل پوره کړم او ښار ته دننه شم. دا چې د لمر د ډوبېدلو نه وروسته د شنبې ورځ د شروع والا ؤوه او د شنبې په ورځ د هغوی لپاره جهاد کول منع ؤو، ځکه حضرت يوشع عَلَيْهِ السَّلَامُ دعا وکړه چې د جهاد عمل پوره شي او ښار فتح شي. ګنې تر بله ورځ پورې به کافران مضبوط شي. دا وخت کمزوري دي او د هغوی پښې ښوېدلې دي. د هغې دعا نه وروسته لمر اودرېدلو. کله چې ښار فتح شو نو هغه لمر ډوب شو. د دې نه د جهاد د اهميت او عظمت پته لږي. د تبليغ والو په نزد د جهاد هيڅ اهميت نشته دی. بهرحال ښار فتح کېدلو نه وروسته مال غنيمت را جمع کړی شو، خو د رواج مطابق اور هغه اونسوځولو. حضرت يوشع عَلَيْهِ السَّلَامُ د خلکو سره د مصافحې کول حکم وکړو. د خيانت کونکې لاس د هغې د لاس سره ونښتلو. د دې حديث نه معلومه شوه چې د يهودو انبياؤ جهاد کړی دی. کوم خلک چې جهاد ته دهشت ګرديي وايي هغوی په خپل نبي باندې اعتراض کوي.

په مال غنيمت کې خيانت کونکی به دوزخ ته اچولی کېږي

﴿۲۹﴾	وَعَنِ	ابْنِ	عَبَّاسٍ	قَالَ:	حَدَّثَنِي	عُمَرُ	قَالَ:
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې حضرت عمر ابن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مونږ ته بيان وکړو چې کله د خيبر ورځ							
لَمَّا كَانَ يَوْمَ خَيْبَرَ أَقْبَلَ نَفَرٌ مِنْ صَحَابَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا:							
راغله يعني غزوه خيبر ختم شو، نو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په صحابؤ کې يو څو خلک راغلل او خپل مينځ کې يې وويل							
فُلَانٌ	شَهِيدٌ	وَفُلَانٌ	شَهِيدٌ				
فلانی شهيد دی او فلانی کس شهيد دی يعني هغه ورځ چې کوم مسلمانان شهيدان شوي ؤو د هغوی نومونه							
حَتَّى	مَرُّوا	عَلَى	رَجُلٍ	فَقَالُوا:			
يې اخستل او د هغوی د شهادت ذکر يې کولو. ترڅو چې هغوی د يو کس په جسد باندې تير شول او ورته يې وويل							

(۱) رقم الحديث ۴۰۳۲ أخرجه النسائي في ۷/۲۲۱ رقم الحديث ۴۳۹۱ وأحمد في المسند ۴۶۲۰۳.

فُلَانٌ شَهِيدٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَلَّا
چې دا فلاني کس شهيد دی. نبي ﷺ دې اوريدلو سره وفرمايل چې هرګز نه، تاسو چې په کومه معنی کې
إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ فِي بُرْدَةٍ غَلَّهَا أَوْ عَبَاءَةٍ
دې ته شهيد وايې هغه صحيح نه دی، ځکه ما دې کس ته په مال غنيمت کې يو څادر يا يې وفرمايل چې يو دهرئ
ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او د يوې کمبلې پټولو په وجه دوزخ کې په سوزيدلو باندې ليدلی دی. بيا نبي ﷺ زه مخاطب
يَا ابْنَ الْخَطَّابِ اذْهَبْ فَنَادِ فِي النَّاسِ:
کړم او وې فرمايل چې ابن خطاب رضي الله عنه لاړ شه او د خلکو په مينځ کې درې ځله دا اواز وکړه چې
أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الْمُؤْمِنُونَ ثَلَاثًا
جنت ته صرف مومن يعنې کامل مومن داخليږي. حضرت عمر رضي الله عنه فرمايي چې زه اوتلم او درې
قَالَ: فَخَرَجْتُ فَنَادَيْتُ: أَلَا إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا الْمُؤْمِنُونَ ثَلَاثًا. رَوَاهُ مُسلم[1]
ځله مې اواز وکړو چې خبردار! جنت ته به صرف مومن داخليږي. (مسلم)

[1] رقم الحديث ۴۰۳۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۲۸/۶ رقم الحديث ۳۱۲۴ ومسلم في ۱۳۶۶/۳ رقم الحديث (۳۲-۱۷۴۷)

باب الجزية
د جزيي بيان

قال الله تعالیٰ: ﴿حتی یعطوا الجزیة عن ید و هم صاغرون﴾ (سورة التوبة : ۲۹)

جزیه د جزا نه دی. چې لغوي اعتبار سره د بدلې په معنی کې دی. اصطلاح کې "**الجزیة ما یؤخذ من اهل الذمة**" یعنې جزیه هغه خاص محصول او ټیکس ته وایي چې د ذمیانو نه د هغوی د مال او نفس د حفاظت په بدل کې اخستلی کېږي، نو د اسلامي حکومت ذمه واري ده چې هغوی د ذمیانو د مال او نفس او د هغوی د عزت او ابرو حفاظت وکړي. (مرقات ۶۰۴/۷)

د جزيي حکمت: اهل ذمۀ باندې د جزيي عملي کولو حکمت دا دی چې کله هغوی اسلام او اهل اسلام د نږدې نه وګوري او د هیڅ یَو اړخ نه په هغوی باندې پابندي نه وي. هر اړخ ته د اسلام شوکت او غلبه وي. د اسلام برکتونه وي، نو دیر ژر به د اسلام آفاقي کشش هغوی اسلام ته رابنکاږي، ځکه په لاکهونو ذمیانو په قرونِ اولیٰ کې داسې اسلام قبول کړی دی. دویم حکمت جزیه کې دا دی چې په ذمیانو باندې جزیه بوج شي نو د هغوی زړونه به مغلوب شي. د اسلام قانون به غالب وي، نو په کفر کې به د ذمیانو لپاره هیڅ فائده نه وي. بلکې دنیوي نقصان به هم وي او اخروي نقصان به هم وي، نو ځکه د جزيي د ذلت نه د وتلو لپاره او د دنیوي ګټو په غرض به هغوی اسلام ته راشي. نن سبا هم دا لیدلی کېږي چې چرته ټیکس کم وي یا نه وي. خلک هغه اړخ ته ځي. څو مره خلک دي چې خپل ځانونه په اهل باطلو کې شمیري چې هلته ټیکس نه راځي. یَو ښه مسلمان به د زکوٰة نه د بچ کېدلو لپاره خپل ځان عیسائی، قادیانی او رافضي ښائی. د دې لپاره چې د زکوة نه بچ شي. که چرې هغه خلکو ته معلومه شي چې ټیکس زیات دی او زکوة کم دی نو دوی به خپل ځانونه د کافر په ځای ځان مسلمان ښاې. دا انسانی طبع او فطرت دی چې د نظر نه غور ځول کېدلی نه شي. قرآن کې الله تعالی همدغې اړخ ته اشاره کړې ده. "**حتی یعطوا الجزیة عن ید و هم صاغرون**" (التوبة : ۲۹) چې په ذلالت سره خپل لاس باندې ټیکس او جزیه ور کړي، نو هغوی ته به احساس کېږي چې هغوی چرته ولاړ دي.

د جزيي قِسمونه: د جزيي دوه قِسمه دي. اولنی قِسم د صلحې په توګه دی. هغه داسې چې کفار ویري په وجه جنګ ونه کړي. بلکې د صلحي په توګه اسلام دِ جزیه ورکول قبول کړي. دغه شان جزیه د جانبي نو له اړخ نه رضامنتیا کېږي. د صلحې نه وروسته مسلمانانو له د هغې پابندي کول لازمه ده. دې صورت کې به جزیه د جانبي نو له اړخ د رضامنتیا مطابق وي. د جزيي دویم قِسم ه

وي چې اسلامي لښکر د کفارو په يوه علاقه باندې حمله کوي. او د جنګ نه وروسته هغه فتح کړي او د هغې نه وروسته د کفارو د نه وژلو په بدل کې هغوی باندې جزيه مقرره کړي . هغې کې د وخت د خليفې او د امير الحرب خوښه وي چې هغوی څومره جزيه مقرروي. د کفارو خوښه به نه وي. (مرقات ۶۰۴/۷)

ذميانو لپاره د اسلام د اړخ نه شرطونه : د جزيه ادا کولو سره سره اسلام په ذميانو باندې يو څو نور شرطونه هم مقرروي چې لاندې ذکر دي:۱: ذميان به نوي کليسا يا عبادت خانه نه جوړوي ۲: ذميان به د خپل عبادتونو په ښکاره تشهير نه کوي ۳: د اسلامي قوانينو او قواعدو د تحقير او توهين به نه کوي ۴: بدن باندې به يو خصوصي نښان کوي د دې لپاره چې دا ذمي معلوم شي لکه د اميل استعمال يا سر باندې چوټۍ ايښودل وغيره ۵: ذميان خلک به د مسلمانانو نه ښه کور نه جوړي ۶: د مسلمانانو نه به د ښه شان و شوکت والا جامه نه استعمالوي ۷: آسپي باندې سورلی نه کوي ګويا کې د مرسډيز او لينډ کروزر سورلی به نه کوي ۸: جزيه به خپله په ولاړه باندې په خپل لاس دفتر کې جمع کوي ۹: که مسلمان محصول وصولونکی هغې له ورغلو نو د ذمي ګريوان به نيسي او ديکا به ورکوي او محصول به ترينه اخلي.دا نه (۹) شرطونه دي. چې د دې نه نه وروسته نه شي ويل کيدی چې هيڅ يو ذمي کس به اسلام قبلولو نه بغير پاتې شي، نو دا جزيه مقررول حقيقت کې د اسلام يو دعوت دی، خو ننښبا مسلمانان دومره کمزوري شوي دي چې دا خبرې په ژبه ويل هم نه خوښوي. کيني حقيقت خو دا دی چې کوم کافر د خپل حقيقي مالک نه باغي شي، نو هغې دا اخلاق کولو هم د هغې سره مننه (رعايت) دی، خو کوم خلک چې غيرت مند مسلمانان ؤو هغوی د خارو لاندې خخ دي. د خاورې د پاسه وَس ګډيدونکې (ډانسران) پاتې شوي دي.

گل گئے گلشن گئے پھولوں کے پتے رہ گئے جو لوگ تھے وہ مر گئے الّو کے پٹھے رہ گئے

آدمیاں گم شدند ملک خدا خر گرفت شامت اعمال ماصورت نادر گرفت

الفصل الاول

د مجوسيانو نه جزيه اخستل څنګه ده

﴿۱﴾ عَنْ بَجَالَةَ قَالَ: كُنْتُ كَاتِبًا لِجَزْءِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَمِّ الْأَحْنَفِ
حضرت بجاله رحمه الله (تابعی) فرمايي چې زه د جزء ابن معاويه رحمه الله تابعی سره چې د حضرت احنف رضي الله عنه (صحابي)
فَأَتَانَا كِتَابُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَبْلَ مَوْتِهِ
تره ؤو، ورسره منشي ؤوم. يو ځل مونږ د حضرت (ام المومنين) د حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه د مرګ نه مخکې

بِسَنَةٍ:	فَرِّقُوا	بَيْنَ	كُلِّ	ذِي	مَحْرَمٍ	مِنَ	الْمَجُوسِ

يو خط راغلو. چې دا حکم په کې راکړی شوی وو چې د مجوسیانو کلې په آتش پرستو کې د هغوی د محارمو په مينځ

وَلَمْ	يَكُنْ	عُمَرُ	أَخَذَ	الْجِزْيَةَ	مِنَ	الْمَجُوسِ

فرق وکړئ. راویي وایي چې حضرت عمر رضي الله عنه به اول د مجوسیانو نه جزیه نه اخستله. تردې چې

حَتَّى شَهِدَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَهَا مِنْ مَجُوسِ

عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه گواهي ورکه يعنې هغې دا بيان کړل چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د هجر

هَجَرَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ وذُكر حديث بُريدة: إِذَا أَمَّرَ أَمِيرًا عَلَى جَيْشٍ فِيبَابِ الْكِتَابِ إِلَى الْكُفَّارِ[1]

د يهوديانو نه جزيه اخستله. نو هله بيا حضرت عمر رضي الله عنه د مجوسيانو نه جزيه اخستل شروع کړه.

توضيح: من المجوس: حضرت عمر فاروق رضي الله عنه به په ابتداء کې د مجوسيانو نه جزيه نه اخستله، ځکه قرآن کريم کې آيت ؤو **﴿من الذين اوتوا الكتاب حتى يعطو الجزية عن يد وهم صاغرون﴾** (سورة التوبة : ۲۹) د دې آيت نه په ظاهره معلومېدل چې د جزيې تعلق صرف د اهل کتابو يهود او نصارى سره دى. مجوس اهل کتاب نه دي بلکې آتش پرست دي. کله چې حضرت عبدالرحمن رضي الله عنه گواهي ورکړه چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم به د هجر علاقې د مجوسو نه جزيه اخستله نو بيا حضرت عمر فاروق رضي الله عنه جزيه اخستل شروع کړه. د جزيه اخستلو مطلب دا نه دی چې هغوی دې ژوندې پرې نه ښودلی شي بلکې مړه دې کړی شي. اوس د اهل کتابو او د مجوسو نه بغير نور د عجمو د کفارو نه به جزيه اخستلی کېږي يا نه. دې کې د فقهاؤ اختلاف دی.

د فقهاؤ اختلاف : د امام شافعي رحمه الله په نزد د اهل کتابو نه بغير به د هيڅ يو کافر نه جزيه نه اخستلی کېږي. هغه که عربې وي يا عجمې وي. البته د مجوسيانو نه جزيه اخستل ځکه جائز دي چې د بحث لاندې حديث کې د دې واضحه تصريح موجود ده. د احنافو په نزد د اهل کتابو وغيره ټول نه به جزيه اخستلی کېږي. التة د عرب د مشرکانو او د مرتدينو نه به جزيه نه اخستلی کېږي. د هغوی لپاره به يا اسلام وي يا توره وي.

([1]) رقم الحديث ۴۰۳۵: أخرجه البخاري في صحيحه ۲۷۵/۶ رقم الحديث ۳۱۵۶-۳۱۵۷ وأبوداود في السنن ۴۳۱/۳ رقم الحديث ۳۰۴۳

دلائل: امام شافعي رحمه الله د ﴿من الذين اوتوا الكتاب﴾ نه د مخالف په توګه استدلال کړی دی. البته د مجوسو تخصیص او د هغوی نه جزیه اخستل د بحث لاندې حدیث په وجه دی.
د احنافو ائمه فرمايي چې د عجمو کافران د غلام کول د ټولو په نزد جائز دي. دا د دې خبرې دلیل دی چې د هغوی نه جزیه اخستل هم جائز دي، ځکه چې ژوندې پرېښودل د کفر په حالت کې جائز دي نو بیا جزیه اخستل هم جائز پکار ده. باقې د مخالف مفهوم زمونږ لپاره دلیل نه دی. لهذا دا پیش کول بیکاره دی.

ذي محرم من المجوس: د مجوسیانو په نزد د لور، مور او د خور وغیره سره محارم سره نکاح کول هیڅ شرم نه ؤو. او نه منع ؤو، ځکه حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حکم وکړو چې د داسې محارم د ازدواجي تعلق نه جدا کړه. (مرقات ۶۰۵/۷)

هجر: په یمن کې یوې علاقې نوم دی. چې نن سبا ورته احساء وایي. د غه شان مدینې ته نزدې د یوې علاقې نوم هم هجر ؤو. (مرقات ۶۰۵/۷)

الفصل الثاني

﴿۲﴾ عَنْ مُعَاذٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا وَجَّهَهُ إِلَى الْيَمَنِ
د حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه حاکم او قاضي کړو او یمن ته یې روان کړو، نو
أَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ كُلِّ حَالِمٍ يَعْنِي مُحْتَلِمٍ دِينَارًا أَوْ عَدْلَهُ مِنَ الْمَعَافِرِيِّ:
هغې ته یې هدایت وکړو چې هغه هلته د هر حالم یعنې د هر بالغ نه یو دینار یا یو د یو دینار په قیمت د معافری
ثِيَابٌ تَكُونُ بِالْيَمن. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
ټوټه چې په یمن کې تیاربدله د جزیه به توګه واخلي.

توضیح: **حالم**: د دې نه بالغ مراد دی یعنې د بالغ سړی نه به یو دینار جزیه اخستلی کېږي. که دینار نه وي د هغې د قیمت برابر به ترېنه د معافری ټوټه اخستلی کېږي.

معافری: د همدان د یوې قبیلې نوم دی. هغوی ته ټوټه منسوب وه. د روایت په آخر کې راوي اشاره

---

[1] رقم الحديث ۴۰۳۶ أخرجه ابوداود في السنن ۲۲۸/۳ رقم الحديث ۳۰۳۸ ، لترمذي في ۲۰/۳ رقم الحديث ۶۲۳

وکړه چې دا به په يمن کې جوړېدله. علماؤ ليکلي دي چې اوس معافري د يوې ټوټې نوم دی او نسبت ختم شوی دی. د دې روايت نه په ظاهره معلومېږي چې بالغ کس له پکار ده. مالداروې که غريب وې په هغوی باندې به په يو مقدار کې جزيه مقررېږي. همدغه د شوافعو مسلک دی خو د احنافو نزد په صاحب حيثيت مالدار باندې د کال ۴۸ درهمه جزيه ده. متوسطه طبقه باندې ۲۴ درهمه د کال دي او ادنی فقير بانې دولس درهمه د کال دي. احنافو د څه مرسل روايتونو او د حضرت عمر رضي الله عنه د عمل نه استدلال کړی دی او د بحث لاندې حديث مجمل هم دی او د صلح په صورت باندې محمول هم دی. (مرقات ۶۰۷/۷، ۶۰۶)

په مسلمانانو باندې جزيه نشته دی

﴿۳﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَصْلُحُ قِبْلَتَانِ فِي أَرْضٍ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې يو زمکه باندې دوه قبلې
وَاحِدَةٍ وَلَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ جِزْيَةٌ. رَوَاهُ أَحْمد وَالتِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]
پکار نه دي او په مسلمانانو باندې جزيه نه شي مقرر کېدی. (احمد، ترمذی، ابوداؤد)

توضيح: لاتصلح قبلتان: د دې جملې يو مطلب دا دی چې د يهود او نصارى لپاره په جزيرهٔ عرب کې د اوسيدلو هيڅ گنجائش نشته دی. ځکه د هغوی قبله بيت المقدس ده او د مسلمانانو بيت الله دی. او دا دواړه په مخالف اړخ کې دي. لهذا دوی د عرب د جزيرې نه اوباسئ. گوياکې د "**ارض وحدة**" نه د عب جزيره مراد ده. دويم مطلب دا دی چې د مسلمانانو هيڅ ځمکې له دا مناسب او صالح نه دي چې هلته د مبالغې او د مقابلې په توگه او مساوات به توگه دوه قبلې ابادې وي. د هغې صورت به دا وي چې د مسلمانانو په ملک کې کافران د جزيې نه بغير اوسيږي يا مسلمان باجکذاب بن کر د کفار په مينځ کې په ذلت سره اوسيږي. (مرقات ۶۰۹/۷)

وليس على المسلم جزية: مطلب دا دی چې يو ذمي کس ؤو. هغې باندې جزيه مقرره وه. بيا هغه مسلمان شو. اوس هغه ذمي نه بلکې مسلمان دی، نو اوس هغې باندې دا جزيه نشته دی. يا مطلب دا دی چې يو ذمي ؤو. هغې جزيه ورکوله خو بيا هغې بنده کړه، خو څه موده وروسته مسلمان شو. اوس چې په هغې باندې کومه پاتې جزيه وه د هغې ورکول لازم نه دي، ځکه اوس هغه مسلمان شوی

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۳۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴۳۸/۳ رقم الحديث ۳۰۳۵ والترمذي في ۲۷/۳ رقم الحديث ۶۳۳ وأحمدفي المسند ۲۲۳/۱

دی. او په مسلمان باندې جزیه نه وي.

په جزیه باندې د صلحې یو صورت

﴿۴﴾ وَعَن أنس قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى أُكَيْدِرِ دُومَةَ

او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي علیه السلام حضرت خالد رضي الله عنه د اکيدر دومه مقابلې ته ولېږلو، نو خالد رضي الله عنه

فَأَخَذُوهُ فَأَتَوْا بِهِ فَحَقَنَ لَهُ دَمَهُ

او د هغې ملګرو اکيدر ونيولو او د نبي کريم صلی الله علیه وسلم خدمت کې يې پېش کړو. نبي صلی الله علیه وسلم

وَصَالَحَهُ على الْجِزْيَةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

هغه معاف کړو او جزيه باندې د هغې سره صلح وشوه.

توضيح: اکيدردومة: دومة د تبوک سره د يو ښار نوم دی. د هغې يو مقامي بادشاه ؤو چې نوم يې اکيدر ؤو. دا د روما د سلطنت ماتحت ؤو. د غزوه تبوک په موقع نبي کريم صلی الله علیه وسلم حضرت خالد رضي الله عنه ته حکم وکړو چې لاړه او اکيدر ژوندی راوله. حضرت خالد رضي الله عنه وفرمايل چې يا رسول الله صلی الله علیه وسلم! هغه سړی د ښار دننه قلعه کې محفوظ دی، ژوندی يې څنګه راولم. نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې هغه به تاته ځنګل کې ملاو شي، نو حضرت خالد رضي الله عنه چې کله قلعه ته نزدې شو نو دغه وخت کې يو اسماني رنګه غوا راغله او د قلعه ديوال سره يې سر منبلو. اکيدر هغې په سپ را اوتلو. غوا د ځنګل اړخ ته وتښتېدله او اکيدر وريسې شاته ؤو چې حضرت خالد رضي الله عنه اکيدر باندې حمله وکړه او د اکيدر ورور ؤوژلی شو او خپله ګير کړی شو.

کله چې اکيدر نبي کريم صلی الله علیه وسلم ته راوستلی شو نو نبي کريم صلی الله علیه وسلم د هغې اکرام وکړو. او د هغې ښار يې روغ پرېښودلو، خو د کال جزيه يې پرې مقرره کړه. دوه زره (۲۰۰۰) اوښان، اته سوه (۸۰۰) آسونه، څلور سوه (۴۰۰) زغري او څلور سوه نيزو باندې صلح وشوه. وروسته اکيدر مسلمان شو. د اکيدر نه بغير هم د دېر بانډه چيانو سردارانو د نبي کريم صلی الله علیه وسلم سره صلح وکړه او جزيه يې قبوله کړه. شل (۲۰) ورځې وروسته نبي کريم صلی الله علیه وسلم مدينې ته بېرته راغلو. (مرقات ۶۱۱/۷)

---

[1] رقم الحديث ۴۰۳۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴۲۷/۳ رقم الحديث ۳۰۳۷.

یهود و نصاری نه مالِ تجارت باندې د محصول اخستلو مسئله

﴿۵﴾ وَعَنْ حَرْبِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ جَدِّهِ أَبِي أُمِّهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت حرب ابن عبید الله د خپل نیکه نه او هغه د خپل پلار نه نقل کوي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم
قَالَ: إِنَّمَا الْعُشُورُ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى وَلَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ
وفرمایل یهود او نصاری باندې عُشر یعني لسمه برخه ده. او په مسلمانانو باندې څلوېښتمه برخه واجب ده.
عُشُورٌ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ[1]
هغوی باندې عُشر واجب نه دی.

توضیح: د عشور مفرد عشر دی. د مال لسمه برخه ویستلو ته عشر وایي. زمکه په دوه قسمه ده. عشري او خراجي. عشري هغه ځمکې ته وایي چې مالک یې مسلمان وي. مسلمان باندې د ځمکې په وجه صرف عشر فرض دی. خراجي هغه ځکه ده چې مالک یې ذمي کافر وي. هغې باندې د ځمکې خراج حرام دی. د حدیث مطلب دا دی چې په مسلمان باندې د تجارت په مال کې عشر نشته دی. د مسلمان د ځمکې د عشر نفي دلته مقصود نه ده، خو د خراج سره د اهل کتاب په تجارتي مالونو کې هم عشر شته دی. دا چې په چونګي کې د هغوی د مالونو نه عموماً لسمه برخه اخستلې کېږي ځکه ورته عشر وویل شو. لهذا دلته د عشر نه اصطلاحي عشر مراد نه دی بلکې لسمه برخه مراد ده. د شوافعو مسلک دا دی چې که په یهود او نصاری باندې جزیه مقرره ده نو بس همغه کافي ده. د دې نه بغیر هغوی باندې هیڅ عشر وغیره نشته دی. احناف فرمایي چې که کافران په خپلو علاقو او سرحدونو باندې د مسلمانانو د تجارتي مال نه عشر اخلي نو مونږ به یې هم اخلو، ګنې نه به یې اخلو. د حدیث د احنافو مؤید دی. (مرقات ۶۱۲/۷)

په ذمیانو باندې د جزیې یو عجیب صورت

﴿۶﴾ وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ
او حضرت عقبه ابن عامر رضی الله عنه فرمایي چې ما نبي صلی الله علیه وسلم ته عرض وکړو چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم!

[1] رقم الحدیث ۴۰۳۹ اخرجه ابوداود في السنن ۴۳۵/۳ واحمد في المسند ۴۷۲/۳

إِنَّا نَمُرُّ بِقَوْمٍ فَلَا هُمْ يُضَيِّفُونَا

چې مونږ كله جهاد ته حو او د يو قوم په اباديٰ باندې تېرېږو نو هغه خلک نه زمونږ مېلمستيا كوي او نه مونږ له هغه شي

وَلَا هُمْ يُؤَدُّونَ مَا لَنَا

راكوي چې كوم هغوی باندې زمونږ د اسلام په وجه حق وي. يعنې د اسلام په وجه چې هغوی باندې زمونږ چې

عَلَيْهِم مِنَ الحقِّ

دا كوم حق دی چې هغوی قرض وغيره راكړي او زمونږ ضرورتونه پوره كړي او زمونږ خيال وساتې. هغوی دا

وَلَا نَحْنُ نَأْخُذُ مِنْهُمْ.

نه پوره كوي او چې مونږ د هغوی نه هيڅ يو شی په زوره نه اخلو نو ځكه مونږ سخت پريشانه يو او د هغوی

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

د رويې په وجه مونږ په لوی اضطرارې او نقصان كې اخته كېږو. نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې كه هغوی ستاسو

إِنْ أَبَوْا إِلَّا أَنْ تَأْخُذُوا

د مېلمستيا كولو نه يا تاسو په لاس كې نغد دركولو يا د په قرضو د يو شي خرڅولو نه انكار وكړي او په دې

كُرهاً فَخُذُوا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

صورت كې د هغوی نه هيڅ يو شی په زوره د اخستلو نه بغير نه چاره نه وي نو په زوره يې ترېنه واخلئ.

توضيح: د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه كې به مجاهدين هر ځای ته تلل راتل. لارې به خالي وي. لږ لږ ځايونو كې به د ذميانو اباديانې وي، نو ځكه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ذميانو باندې د معاهدې د لاندې جزيې سره دا لازمه كړې وه چې كله تاسو باندې مسلمانانو تېرېږي نو د مجبورۍ په وخت كې هغوی ته خوراک وركوئ او كور كې به ورله د شپې انتظام كوئ. د دې جزيې متعلق په ډېرو مقاماتو كې دغه قسمه حديثونه راځي چې كه اهل كتاب درته خوراک نه دركوي نو په زوره يې ترېنه اخلئ. د جزيې صورت دا ؤو گنې د هيڅ مسلمان لپاره جائز نه ده چې د هغه د اهل كتاب نه په زوره خوراک وخورې. دا تول يا د معاهدې صورتونه دي يا د ولږې صورت كې دي يا د قرض په توگه دي چې وروسته به روپۍ ادا كوؤ. توضيحات جلد اول كې دا مسئله تفصيل سره ليكلې شوې

---

(١) رقم الحديث ٤٠٤٠ أخرجه الترمذي في السنن ١٢٥/٤ رقم الحديث ١٥٨٩

ده. (مرقات ۷/ ۶۱۳)

الفصل الثالث

په سروزرو او سپینوزرو باندې د جزیې مقدار

﴿۷﴾ عَنْ أَسْلَمَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

حضرت اسلم رحمه الله (تابعي) فرمايي چې حضرت عمر ابن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په خپل دور خلافت کې په هغه ذميانو

ضَرَبَ الْجِزْيَةَ عَلَى أَهْلِ الذَّهَبِ أربعة دنانيرَ

باندې چې سره زر ورسره وُو څلور دیناره جزیه مقرره کړه او کومو ذمیانو به چې سپین زر لرل نو هغوی

وعَلى أهلِ الوَرِقِ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا مَعَ ذَلِكَ أَرْزَاقُ الْمُسْلِمِينَ وَضِيَافَةُ

باندې يې څلويښت درهمه مقرر کړل او د دې نه بغير يې پرې د مسلمانانو د خوراک څښاک د

ثلاثةِ أيامٍ. رَوَاهُ مَالك[1]

درې ورځو مېلمستيا هم مقرره کړې وه.

توضیح: ارزاق المسلمین: د دې نه مراد همغه مېلمستيا ده چې ذکر يې د دې نه مخکنې حديث کې راغلی دی. د حالاتو او د اشخاصو د تفاوت په وجه د جزيې مقررولو هم مختلف صورتونه پيدا شوې دي. دلته د کال څلور ديناره د کس په سر ذکر دي او د څلويښت درهمو د کال ذکر دی، خو دې سره د مېلمستيا حق هم يو زيات حق دی. (سورة النساء: ۱۲۸)

[1] الحديث ۴۰۲۱ أخرجه مالك في الموطأ ۱/ ۲۷۹ رقم حديث ۲۳ من كتاب الزكاة

كتاب الصلح

د صلحې بيان

قال الله تعالىٰ: ﴿وان جنحوا للسلم فاجنح لها و توكل على الله﴾(سورة الانفال:)

وقال الله تعالىٰ: ﴿والصلح خير﴾ (سورة النساء)

مصالحه او صلح د اصلاح نه مشتق دي چې د فساد ضد دي. يو بل سره په محبت و مودت سره معامله كول ته صلح وايي. كه چيرې د وخت صالحه بادشاه د مسلمانانو لپاره صلح مناسبه ګڼي. او صلح كولو كې فائده وي او د مسلمانانو عظمت او شوكت ته هيڅ نقصان نه رسېږي، نو د كفارو سره صلح بالعوض هم جاز ده او بغير د عوض نه هم جائز ده. او كه په صلح كې نقصان وي نو صلح جائز نه ده. اسلامي تاريخ كې د ټولو نه لويه صلح د حديبيي ده چې د شرطونو بيان يې راروان دي. كفارو سره د لسو (۱۰) كالو ډيره صلح پكار نه ده.

الفصل الاول

د صلح حديبيه تفصيلي بيان

﴿۱﴾ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ وَمَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَا: خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او د مسور ابن مخرمه او د حضرت مروان ابن حكم نه روايت دى. دا دواړه وايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ فِي بِضْعَ عَشْرَةَ مِائَةً مِنْ أَصْحَابِهِ

د حديبيه په كال خېل يو زرو څو سوه صحابه كرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ځان سره كړل او د مدينې نه روان شول. كله

فَلَمَّا أَتَى ذَا الْحُلَيْفَةِ

چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ذوالحليفه ته ورسيدلو چې د مدينې منورې نه تقريباً شپږ ميله فاصله كې واقع دى او ايار على چې هم ورته

قَلَّدَ الْهَدْيَ وَأَشْعَرَ وَأَحْرَمَ مِنْهَا بِعُمْرَةٍ

وايي نو هدى يعنې د قربانۍ ځاروي په غاړه كې يې پړى واچولو او اشعار يې وكړو. بيا يې د ذوالحليفه نه د عمرې لپاره

وَسَارَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالثَّنِيَّةِ

احرام وتړلو او مخكې روان شو تردې چې كله ثنيه يعنې هغه سمڅي ته ورسيدلو چې د كوم اړخ نه مكې والو ته

الَّتِي يُهْبَطُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا بَرَكَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ

راکوزیږي. نو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ اوښه چې قصواء نوم يې ؤو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يې کینولو. چې خلکو ولیدل نو

فَقَالَ النَّاسُ: حَلْ حَلْ خَلَأَتِ الْقَصْوَاءُ

خبرې يې شروع کړي چې "حل حل" دا لفظ به د اوښ د والوتله لپاره ویل کیدلو. قصواء پاڅېدله.

خلأت الْقَصْوَاء فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا خَلَأَتِ الْقَصْوَاءُ وَمَا ذَاكَ لَهَا بِخُلُقٍ

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دي اوریدلو سره وفرمایل چې نه قصواء الوتې نه ده او نه دي د الوتلو عادت دی.

وَلَكِنْ حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي

بلکې دا هغه ذات ودرولې ده کوم کوم ذات چې هاتې ودرولی ؤو. او بیا یې وفرمایل، قسم دی په

نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَسْأَلُونِي خُطَّةً

هغه ذات چې د چا په لاس کې زما ژوند دی چې قریش ما سره کومه هم داسې خبره کول غواړي چې

يُعَظِّمُونَ فِيهَا حُرُمَاتِ اللهِ

په کوم کې د الله د حرم عظمت وي نو زه به د هغوی خبره پوره کوم. یعنې که نن د مکې خلک د صلحې

إِلَّا أَعْطَيْتُهُمْ إِيَّاهَا ثُمَّ

په وخت کې کومې هم داسې خبرې مطالبه کوي چې د الله د حرم عظمت په کې وي نو زه به هغه خبره پوره کوم. بیا نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

زَجَرَهَا فَوَثَبَتْ فَعَدَلَ عَنْهُمْ حَتَّى

اوښه پاڅوله او هغه ژر پاڅېدله، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مکې لاره پریښودله او بل اړخ ته روان شو چې د حدیبیې آخري غاړي

نَزَلَ بِأَقْصَى الْحُدَيْبِيَةِ

ته ورسیږي چرته چې یو کنده کې لږ اوبه وې کوز شو او هلته یې پړاؤ واچولو. خلکو د هغه کندې لږې اوبه راخستلی

عَلَى ثَمَدٍ قَلِيلِ الْمَاءِ

او استعمالول یې شروع کړل تر دې چې لږ وخت یې هغه تولې اوبه راویستلې یعنې هغه کنده دا چې اوبه ډېرې لږې وني.

يَتَبَرَّضُهُ النَّاسُ تَبَرُّضًا فَلَمْ يَلْبَثْهُ النَّاسُ

نو ځکه د خلکو د کم نه کم مقدار کې د اخستلو باوجود هم اوبه ډېرې ژر ختمې شوي. خلکو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

حَتَّى نَزَحُوهُ وَشُكِيَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَطَشَ فَانْتَزَعَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ

په خدمت کې د تندې شکایت وکړو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل تـ کش نه يو تير راويستلو او

ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهُ فِيهِ فو الله

صحابو رَضِيَ اللهُ عَنْهُم ته يې حکم وکړو چې دا او به په دې کنده کې واچوئ. او بيا راوي وايي چې قسم په خداى! چې د هغه

مَا زَالَ يَجِيشُ لَهُمْ بِالرِّيِّ

تير په برکت سره د هغه خلکو د مړولو او به. کله هم نه ختمېدونکې او به ګويا کې په چپو راروانې دې تردې چې خلک ترينه لرې

حَتَّى صَدَرُوا عَنْهُ فَبَيْنَا هُمْ

شول يعنې الله په هغه کنده کې دومره ډېرې او به پيدا کړې چې د ټولو خلکو ضرورت نه په اطمينان سره پوره شول. بلکې چې د

كَذَلِكَ إِذْ جَاءَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ

هلته نه ېرته راتلل نو هغه وخت هم او به پاتې وې. بهرحال صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُم په همغه حالت کې وُو چې ناڅاپه بديل ابن ورقاء

الخزاعِيُّ فِي نفرٍ مِنْ خُزَاعَةَ

خزاعي. د خزاعه څه خلکو سره د مکې د کفارو پشان د مصالحت لپاره راغلو. بيا عروه ابن مسعود

ثُمَّ أَتَاهُ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ

هم د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت ته راورسيدلو. د هغې نه وروسته امام بخاري هغه اوږدې خبرې

وَسَاقَ الْحَدِيثَ إِلَى أَنْ قَالَ:

نقل کړي دي چې د نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او د بديل او عروه په مينځ کې وشوې چې صاحب مصابيح د اختصار له نظره

إِذْ جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو

دلته نه دې پيش کړې. او بيا يې دا بيان کړل چې آخرکار کله چې سهيل ابن عمرو د مکې والو آخري سفير او

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اكْتُبْ: هَذَا

د نماينده په حيثيت راغو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته وفرمايل چې وليکه: دا

مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ". فَقَالَ سُهَيْلٌ:

هغه معاهده ده چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرې صلح کړې ده. سهيل دې الفاظ ليدلو سره وويل چې

وَاللهِ لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللهِ مَا صَدَدْنَاكَ عَنِ الْبَيْتِ

په خدای که مونږ دا منلی چې ته د الله رسول یې نو نه به ته مونږ د خانه کعبې د تللو نه منع کولی او

وَلَا قَاتَلْنَاكَ وَلَكِنِ اكْتُبْ: مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ

نه به مو جنګ کولی. لهٰذا دا سې ولیکه چې دا هغه معاهده ده چې په کوم باندې محمد ابن عبدالله صلح کړې ده.

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَاللهِ إِنِّي لَرَسُولُ اللهِ

نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې او رېدلو سره و فرمایل چې قسم په خدای! زه د الله رسول یم اګر که تاسو

وَإِنْ كَذَّبْتُمُونِي اكْتُبْ: مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ

زما تکذیب کوئ. خیر د مصلحت په خاطر الفاظو کې ستاسو دا بدلون زه منم: علي رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ! ته محمد ابن عبدالله ولیکه.

فَقَالَ سُهَيْلٌ: وَعَلَى أَنْ لَا يَأْتِيَكَ مِنَّا رَجُلٌ

بیا سهیل و ویل چې د دې صلحې معاهده کې دا خبره هم منه چې تاسو کې هر څوک زمونږ خوا ته راغلو نو مونږ به هغوی بېرته نه پرېږدو،

وَإِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ

خو که زمونږ ستاسو خوا ته یو کس راغلو، اګر که ستاسو دین یې قبول کړی وي. نو هغه به تاسو مونږ ته بېرته راکوئ. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

إِلَّا رَدَدْتَهُ عَلَيْنَا

دا هم قبوله کړه. دې موقعه کې هم په واقعه کې د اختصار نه کار اخستلی شوی دی یعنې صاحب مصابیح د دې

فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ

معاهدې متعلق د بخاری بیان کړی شوی ټول تفصیل نه دی نقل کړی. یا دا د بخاری بل کوم یو روایت دی.

قَضِيَّةِ الْكِتَابِ قَالَ

چې صرف د دو مرده کې بیان شوی دی. بهر حال نبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یا حضرت علي رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د صلح نامې نه فارغ شو، نو

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: قُومُوا فَانْحَرُوا

نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپلو صحابو ته و ویل چې پاسئ او لاړ شئ. اوس د هدی څاروي ذبح کړئ او

ثُمَّ احْلِقُوا ثُمَّ جَاءَ نِسْوَةٌ مُؤْمِنَاتٌ فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى:

بیا سرونه وخرئ. د هغې نه وروسته د ېرې ښځې مسلمانانې شوې او د مکې نه راغلې. او الله تعالی

يَا	أَيُّهَا	الَّذِينَ	آمَنُوا	إِذَا						

دا حکم نازل کړو ﴿يآ ايها الذين أمنوا اذاجآركم المؤمنات مهاجرات الخ﴾ اى ايمان والو ! چې

جاءكم المؤمناتُ مهاجراتٌ الآيَةَ.

مسلمانانې ښځې كله هجرت وكړي او تاسو ته راشي الخ. لهذا الله د دې آيت كريمه په وجه مسلمانانو

فَنَهَاهُمُ اللهُ تَعَالَى أَنْ يَرُدُّوهُنَّ وَأَمَرَهُمْ

د دې خبرې نه منع كړل چې هغوى دا ښځې كافرانو ته بېرته وركړي او هغوى له د دې خبرې حكم وركړو

أَنْ يَرُدُّوا الصَّدَاقَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى الْمَدِينَةِ

چې د هغوى مهر بېرته وركړي. د هغې نه وروسته نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بېرته مدينې ته لاړو. ځه ورځې

فَجَاءَهُ أَبُو بَصِيرٍ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ وَهُوَ مُسْلِمٌ

وروسته د قريشو يو كس ابو بصير چې مسلمان شوى ؤو د مكې نه راؤتلو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خوا له راغلو.

فَأَرْسَلُوا فِي طَلَبِهِ رَجُلَيْنِ

د مكې قريشو دوه كسان د هغې لټولو لپاره مدينې ته را ولېږل. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د معاهدې د ذكر شوې

فَدَفَعَهُ إِلَى الرَّجُلَيْنِ فَخَرَجَا بِهِ

شرط مطابق ابو بصير هغې دواړو ته بېرته وركړو. هغه دواړو ابو بصير ځان سره كړو او مكې ته روان شول او كله

حَتَّى إِذَا بَلَغَا ذَا الْحُلَيْفَةِ نَزَلُوا يَأْكُلُونَ مِنْ تَمْرٍ لَهُمْ

يې چې په اولنې منزل ذو الحليفه كې قيام وكړو او د هغوى سره چې كومې كجورې وې د هغې خوړل يې شروع كړل،

فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ لِأَحَدِ الرَّجُلَيْنِ: وَاللهِ إِنِّي

نو ابو بصير يو كس مخاطب كړو او ورته وې ويل چې قسم په خداى! اى فلانى سړى، زما خيال دى

لَأَرَى سَيْفَكَ هَذَا يَا فُلَانُ جَيِّدًا

چې ستا دا توره ډېره ښه ده. لږه يې ماته او ښايه چې زه يې هم وګورم. هغه كس ابو بصير ته د تورې

أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْهِ فَأَمْكَنَهُ مِنْهُ

كتلو موقع وركړه يعنې هغې خپله توره د ابو بصير په لاس كې وركړه، بس د و مره موقع كافي وه.

فَضَرَبَهُ حَتّٰی بَرَدَ وَفَرَّ

ابو بصیر هغې باندې په دې توره دومره سخت ګوزار وکړو چې ژر یې ایخ کړو یعنې مړ شو. او دویم کس دې لیدلو سره

الْآخَرُ حَتّٰی أَتَی الْمَدِينَةَ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ يَعْدُو

او دریدلو او وتښتیدلو تردې چې مدینې ته بیرته راغلو. او د خپل مرګ له وېرې په منډه مسجد نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته داخل

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَقَدْ رَأٰى هٰذَا ذُعراً

شو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې حالت لیدلو سره وفرمایل چې دا کس وېرېدلی معلومېږي. هغه

فَقَالَ: قُتِلَ وَاللهِ صَاحِبِيْ

کس وویل چې آؤ. قسم په خدای زما ملګری خو ؤوژلی شو او زما په وژلو کې هم هیڅ شک نشته دی. یعنې

وَإِنِّي لَمَقْتُولٌ فَجَاءَ أَبُو بَصِيرٍ

په ما وپره سوره ده چې زه به هم وژلی کېږم یا بس زه بچ شوم ګڼې زه به هم وژلی شوی وی. ابو بصیر هم راغلو.

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَيْلَ أُمِّهِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې لیدلو سره وفرمایل چې افسوس دی د هغې په مور باندې یعنې د تعجب او د حیرانتیا مقام دی.

مِسْعَرَ حَرْبٍ لَوْ كَانَ لَهُ أَحَدٌ

دا د ابو بصیر جنګ خو اور لمبه کونکی دی. که د دې څوک مرسته کونکی وی نو مرسته به یې ورسره کړې وی.

فَلَمَّا سَمِعَ ذٰلِكَ عَرَفَ أَنَّهُ سَيَرُدُّهُ إِلَيْهِمْ

چې ابو بصیر دا خبره واورېدله نو پوهه شو چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به ما بیا کافرانو بیرته لیږي، نو ابو بصیر بیا کافرانو ته حواله کېدلو

فَخَرَجَ حَتّٰی أَتٰی سِيفَ الْبَحْرِ قَالَ:

له وېرې نه پټ شو او د مدینې نه ؤوتلو تردې چې هغه د سمندر په غاړه یوې علاقې ته ورسېدلو. روای وایي

وَانْفَلَتَ أَبُو جَنْدَلِ بْنُ سُهَيْلٍ فَلَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ

چې ابو سهیل هم د کفارو د قبضې نه راتښتیدلی ؤ او د ابو بصیر سره ملاو شو او بیا خو دا حال شو چې مکه کې

فَجَعَلَ لَا يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ قَدْ أَسْلَمَ إِلَّا لَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ

به چا هم اسلام قبلولو او د قریشو د قبضې نه به راتښتیدلو او د ابو بصیر سره به ملاوېدلو. تردې چې د ابو بصیر سره د قریش

حَتّٰى اجْتَمَعَتْ مِنْهُمْ عِصَابَةٌ فو الله مَا يَسْمَعُونَ

نه دراخلاصېدلو والړېدلو په ډله برابره شوه. او قسم په خدای! کوم خلکو به چې هم دا اورېدل چې د قريشو يوه تجارتي

بِعِيرٍ خَرَجَتْ لِقُرَيْشٍ إِلَى الشَّامِ إِلَّا اعْتَرَضُوا لَهَا

قافله وغيره د شام نه اړخ ته روانه شوې ده. هغوی به ورپسې شول او مړه به يې کړل او د هغوی ټول سامان او اسباب به يې ترينه

فَقَتَلُوهُمْ وَأَخَذُوا أَمْوَالَهُمْ

اخستل. آخر دا چې کله د هغه خلکو د لاسه د قريشو خُله شوه او هغوی سختې پريشانۍ کې اخته شول، نو هغوی ته احساس وشو

فَأَرْسَلَتْ قُرَيْشٌ إِلَى

چې مونږ د مسلمانانو سره يو ډېر غير معقول شرط منلو خو مړه لويه ناداني ده او د هغې سره اوس مونږ خوړو. لهذا هغوی يو کس خپل

النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

سفير کړو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت ته يې را ولېږلو. او د هغې په ذريعه يې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته د الله قسم ورکړو او د هغه خپلولۍ واسطه

تُنَاشِدُهُ اللهَ وَالرَّحِمَ

يې ورکړه چې کوم د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او د هغوی په مينځ کې ... دا خواست يې وکړو چې ته په ځمناخه طريقه دومره وکړه چې خپل يو

لَمَّا أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ

کس ابو بصير او د هغې ملګرو ته دا حکم وکړه چې هغوی مدينې ته راشي او زمونږ د قافلې سره جنګ نه کوي او کله چې تاسو دا حکم

فَمَنْ أَتَاهُ فَهُوَ

ولېږې او هغه خلک ستا خوا ته راشي، نو بيا چې مونږ مکې والو کې يو کس هم مسلمان شي او ستا خوا ته راځي هغه به په امن کې وي

آمِنٌ فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ

يعني نه صرف دا چې د هغې په لاره کې به مزاحمت نه کېږي بلکې هغه به بېرته مونږ ته د رالېږلو ضرورت هم نه وي د غه شان هغې ووېل

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم

چې ته ابو بصير د دې طريقې نه منع کړه. مونږ به د معاهدې د صلحې د دې شرط نه منع شو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يو کس ابو بصير او د هغې

إِلَيْهِم. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

ملګرو ته ولېږلو چې د هغې په ذريعې هغوی ته حکم وشو چې هغوی دې د قريشو قافلو سره هيڅ جنګ نه کوي او زما خوا ته راشئ.

توضيح: حديبية: د يو کوهي نوم ؤو. د هغې په وجه د ځای نوم شو. حديبيه د مکې او د جدې په

---

(1) رقم الحديث ۲۰۴۲ اخرجه البخاري في ... ۲۷۳۱ وابوداؤد في السنن ۱۹۴/۴ رقم الحديث ۲۷۲۵

مینځ کې د یو مقام نوم دی چې څه برخه یې حرم کې داخله ده. نن سبا دې ته شمیسی وایي. مکې نه د مغرب اړخ ته تقریباً پنځلس سوه (۱۵۰۰) میله فاصله باندې حدیبیه واقع ده. (مرقات ۶۱۶/۷)

حل حل: یعنې زه زه. (مرقات ۶۱۷/۷) **خلأت القصویٰ:** یعنې قصواء اوښه والوتله:

ثمد: کنده چې لږې شان اوبه په کې وي. (مرقات ۶۱۷/۷) **يتبرضه:** لږې لږې اوبه اخستل.

شکی: د مجهول صیغه ده. د شکایت په معنی کې دی. د اوبو د کموالي شکایت نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته وکړی شو. (مرقات ۶۱۸/۷)

يجش: جوش وهلو په معنی کې دی. **بالرّی:** یعنې ښې ډېرې اوبه راغلې. چې د خلکو تندې پرې ماتې شوې.

صدروا: یعنې ښې اوبه یې وڅښلې او بېرته لاړل. (مرقات ۶۱۸/۷)

يردوالصداق: د الله تعالى تکویني معامله وه چې د صلح حدیبیه کې د ښځو تذکره هیچاته هم یاده نه ده. وروسته کفار بیا پښیمانه ؤو، خو هیڅ په لاس ورنه غلل. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته وحې وشوه چې ښځې د کافرانو ته بېرته مه ورکوئ. البته د ښځو مهرونه ورکړئ. دا د ابتدائ دور معامله وه. بیا دې کې بدلون راغلو، نو نن د هیڅ مسلمان ارینه د کافرانو له اړخ د بېرته ورکولو معاهده جائز نه ده. (مرقات ۶۲۵/۷)

ذعراً: یعنې هغې وېرونکې حادثه لیدلې ده. **ويل امه:** دا جمله اګر که د ښېرو لپاره وضع شوې ده خو دا د تعجب لپاره استعمالېږي. دلته تعجب معنی ده. (مرقات ۶۲۶/۷)

مسعر حرب: یعنې د جنګ اور لګونکی دی. که د دې سره څه ملګري نور شول او دې سره مرسته وکړي. دا مطلب ډېر واضحه دی. اګر که ملاعلي قاري رحمه الله دا مطلب ډېر زیات مناسب ګڼلی دی چې جنګ لمبه کونکی دی. کاش دې ته څوک ؤوایي چې زماخوا له مه راځه چې زه یې بېرته ورنه کړم. بهرحال نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ابوبصیر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د مدینې نه بېرته ولېږلو، خو د کافران په لاس یې ورنه کړو. ابوبصیر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لاړو او د سمندر په غاړه یې ځان له ځای جوړ کړو. اوس چې د کافرانو نه کوم مسلمان راخلاصېدلو نو د ابوبصیر معسکر کې به هیسارېدلو. دا د هغه مظلومانو لپاره ازاده قبائلې علاقه جوړه شوه، نو د هغوی تعداد ۷۰ ته ورسیدلو او د کافرانو په مقابله کې یې چهاپه مار جنګ شروع کړو. د هغوی په تجارتي قافلو باندې یې حملې وکړې. قریش پریشانه شول او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته یې خط ولیکلو او د خدای واسطه یې ورکړه او هغې ملګرې یې مدینې ته راوغوښتل. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ابوبصیر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په نوم خط ولېږلو چې مدینې ته راشه. هغه وخت ابوبصیر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نزع په حالت کې ؤو. هغې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خط واورېدلو او بیا په خپله سینه باندې کیښودلو او ساه ئې ورکړه (مرقات ۶۲۶/۷).

بنا کردند خوش رسمے بخاک وخون غلطیدن

خدا رحمت کند ایں عاشقان پاک طینت را

د صلح حديبيه يو څو شرطونه

﴿۲﴾ وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: صَالَحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ

او حضرت براء بن عازب رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم حديبيه كې په درې خبرو باندې

عَلَى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ: عَلَى أَنَّ مَنْ أَتَاهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

صلح كړې وه. اول خو دا چې د مكې مشركانو نه چې كوم كس مسلمان شي او د نبي عليه السلام خوا له راځي.

رَدَّهُ إِلَيْهِمْ وَمَنْ أَتَاهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

نبي عليه السلام به هغه بېرته مشركانو ته وركوي او د مسلمانانو نه چې كوم كس مشركانو ته راځي نو

لَمْ يَرُدُّوهُ وَعَلَى أَنْ يَدْخُلَهَا مِنْ قَابِلٍ

هغه به مشركان بېرته نه وركوي. دويمه دا چې نبي عليه السلام د حج او عمرې لپاره دې كال مكې نه داخلېږي بلكې بل كال له

وَيُقِيمَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَا يَدْخُلَهَا إِلَّا

به مكې ته راځي او صرف درې ورځې به مكه كې ېسارېږي. او درېم دا چې بل كال كه مكې ته راځي نو خپله

بِجُلُبَّانِ السِّلَاحِ وَالسَّيْفِ وَالْقَوْسِ وَنَحْوِهِ فَجَاءَ

ټوله اسلحه، كمان او دغه ټول شيان به په غلاف كې تاؤ او راوړي به يې. دې موقع كې ابو جندل د نبي عليه السلام خواته

أَبُو جَنْدَلٍ يَحْجِلُ فِي قُيُودِهِ

په داسې حال كې راورسيدلو چې د هغې په پښو كې ځنځيرونه ؤو چې د هغې په وجه هغه په ټوپونو ټوپونو روان ؤو،

فَرَدَّهُ إِلَيْهِمْ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

خو نبي عليه السلام هغه بېرته مشركانو ته ولېږلو.

توضيح: ثلاثة اشياء: دې حديث كې د صلح حديبيه په شرطونو كې د درې اهم شرطونو بيان دی. ۱: اول شرط دا چې كه يو مشرك مسلمانانو ته راشي نو مسلمانان به د دې پابند وي چې هغه به قريشو ته بېرته وركوي. اګر كه هغه مسلمان شوی ولي نه وي او كوم مسلمان چې كافرانو ته لاړ شي، نو هغوی به هغه قيد كوي او بېرته به يې نه وركوي. همدغه شرط ؤو چې دومره سخت ؤو چې صحابه كرام رضي الله عنهم يې ولړځول. خو د هغوی د صلحې نظم و ضبط وساتلو او د اسلامي امارت د وفادرئ

[1]) رقم الحديث ۴۰۴۳ أخرجه البخاري . صحيحه ۵: رقم الحديث ۲۷۰۰ ومسلم في ۳/۱۴۱۰ رقم الحديث (۹۲-۱۷۸۳)

مظاهره يې وكړه او شرط يې قبول كړو. ۲: دويم شرط دا ؤو چې بل كال چې كله مسلمانان عمرې ته راځي نو وړه اسلحه به ورسره وي، هغه هم په تيكئ او غلافونو كې به وي. او دې كال به بغير د عمرې نه ځې. ۳: دريم شرط دا ؤو چې بل كال له به مكه كې صرف درې ورځو پورې مسلمانان قيام كوي، بيا به بېرته ځي. ۴: د دې نه بغير څلورم شرط دا ؤو چې تر لسو كالو پورې به جنګ بندې وي. ۵: پنځم شرط دا ؤو چې كوم قبائل په فريقينو چې د چا سره تلل غواړي هغه دې لاړ شي، هغه به هم د معاهدې برخه وي. ۶: شپږم شرط دا ؤو چې د صلحې په موده كې به خيانت نه وي. (مرقات ۶۲۹/۷)

بجلبان السلاح: جيم باندې ضمه ده. لام باندې هم ضمه ده. با باندې د شد سره فتحه ده. دا د څرمنې د هغه بوجۍ نوم دی چې توره وغيره به په كې اچول كېدلې او هغه به يې وتړلې او د كجاوې يا د زين وروستنۍ برخې سره به يې ځوړنده ولې. مراد دا چې د اسلحې نمائش به نه وي. غلافونو كې پټې وي. (مرقات ۶۲۹/۷)

يحجل في قيوده: ابوجندل د سهيل بن عمر ځوي ؤو. سهيل چې دا وليدلو نو قلم يې ودرولو او وې ويل چې زما ځوي ماته بېرته راكړئ نو صلحه نامه به ليكلې كېږي. نبي كريم ﷺ وفرمايل چې لا تر اوسا پورې دستخط نه دی شوی. دا مخكې راغلی دی. معاهده به د دې نه وروسته عملي كېږي. او كه د ابوجندل راتګ په معاهده كې هم شمارل كېږي نو زه ستا نه ابوجندل غواړم چې دا ماله راكړه. سهيل انكار وكړو. ابوجندل بېرته په ژړه لاړو. تاريخ والو د ابوجندل بېرته د تللو خطرناک منظر ليكلی دی. ابوجندل بيا د كفارو د لاسونو نه خلاص شو او د سمندر په غاړه د ابوبصير رضي الله عنه خوا له لاړو. (مرقات ۶۳۰/۷)

په صلح كې د يو سخت شرط حكمت

﴿۳﴾ وَعَن أنس: أَنَّ قُرَيْشًا صَالَحُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاشْتَرَطُوا

او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې د مكې قريشو د نبي كريم ﷺ سره صلح وكړه. هغوی

عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ مَنْ جَاءَنَا مِنْكُمْ لَمْ نَرُدَّهُ

په نبي عليه السلام باندې دا شرط ومنولو چې د نبي عليه السلام نه كوم كس مونږ له راشي نو مونږ به يې بېرته نه وركوؤ

عَلَيْكُمْ وَمَنْ جَاءَكُمْ مِنَّا رَدَدْتُمُوهُ عَلَيْنَا

او كه زمونږ كوم كس نبي عليه السلام ته راغلو نو ته به هغه بېرته مونږ له راكوي. صحابه كرامو رضي الله عنهم دا شرط د خپل ملي

فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ

حمايت او د وقار منافي او د صلحې د اصولو د تقاضو نه لرې وګڼله او عرض يې وكړو چې يا رسول الله ﷺ!

نُكْتُبُ هَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ إِنَّه

يا مونږ دا شرطونه وليكو يعنې آيا تاسو دا شرط منظوروی؟ نبي عليه السلام وفرمايل چې آؤ. خبره دا ده چې مونږ

إليهم	منّا	ذهبَ	من
نه كوم يو كس دوى ته ځي نو ظاهره خبره ده چې هغه به مرتد تښتي. دې اعتبار سره به هغه يو داسې كس وي			

مِنْهُمْ	جَاءَنَا	وَمَنْ	اللهُ	فَأَبْعَدَهُ
چې الله تعالى به يې د خپل رحمت نه لرې كړي. او د دوينه چې كوم كس مونږ له راځي. هغه به اګر كه مونږ په				

مُسلم[1]	رَوَاهُ	ومخرجاً.	فرجا	لَهُ	اللهُ	سَيَجْعَلُ
وركولو مجبوره يو خو الله به ژر د هغې لپاره د خوشحالۍ او فراخۍ او د خلاصون او د نجات سامان پيدا كړي.						

توضيح: لم نرده: صلح حديبيه كې دا شرط په مسلمانانو باندې د ټولو نه ډېر زيات بوج ؤو. حضرت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته سختې خبرې وكړې او بيا يې د ابوبكر صديق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مخې ته سختې خبرې وكړې. دواړو جواب وركړو چې د الله او د هغې د رسول فيصله ده. اى عمر! دا ومنه. الله تعالى خپل رسول بې ياره او بې مرستې نه پرېږدي. بيا نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې حكمت اړخ ته اشاره وكړه چې كوم كس زما مجلس پرېږدي او د كافرانو اړخ ته ورځي نو هغه به منافق وي. مونږ له پكار ده چې د لستونې مال وتښتوُ، نو چې هغه خپله ځي او الله هغه لرې كوي تو تاسو ولې پريشانه كېږئ؟ او كوم كسان چې د كافرانو د مجلس نه ماله راځي نو كېدى شي چې هغه يو جاسوس وي نو مونږ له پكار ده چې هغه پرېږنه دو چې قريش هغه خپله بوځي نو تاسو ولې پريشانه كېږئ؟ او كه هغه رښتني مسلمان وي نو ډېر ژر به الله تعالى د هغې لپاره نجات او د خلاصې لاره اسانه كړي. دې باندې صحابه كرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ذهانت باندې اعتراف وكړو چې دا د نبوت فيصله ده. (مرقات ۶۳۲/۷، ۶۳۱)

نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بيعت كې د هيڅ يوې ښځې په لاس كې لاس نه دى ايښى

﴿۴﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ فِي بَيْعَةِ النِّسَاءِ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا د ښځو د بيعت باره كې فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغه ښځو

النبيُّ	أَيُّها	(يَا	الْآيَةِ:	بِهَذِهِ	يَمْتَحِنُهُنَّ
سره چې د مكې نه به راتللې او د اسلام د قبلولو اظهار به يې كولو. د دې آيت په رڼا كې به يې كولو ﴿يا ايها النبي					

فَمَنْ	يبايِعنَكَ)	المؤمناتُ	جاءكَ	إِذا
اذا جاءك المؤمنات يبايعنك﴾ اى نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! چې مومنانې ښځې تاته د بيعت لپاره حاضرې شي، الخ،				

---

(1) رقم الحديث ۴۰۴۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۴۱۰/۳ رقم الحديث (۹۳-۱۷۸۴)

أَقَرَّتْ	بِهَذَا	الشَّرْطِ	مِنْهُنَّ	قَالَ	لَهَا:

نو هغوی چې به چې کومو ښځو د دې آیت ذکر شوی شرط د منلو اقرار کولو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به هغې ته وفرمایل

قَدْ	بَايَعْتُكِ	كَلَامًا	يُكَلِّمُهَا	بِهِ

چې ما تاسره بیعت وکړو او حال دا چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به خبرې کولې او ښځې ته به یې دا خبره کوله

وَاللهِ	مَا	مَسَّتْ	يَدُهُ	يَدَ	امْرَأَةٍ

خو په خدای قسم چې داسې کله هم نه دې شوې چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یوې ښځې سره بیعت

قَطُّ	فِي	الْمُبَايَعَةِ	(مُتَّفقٌ عَلَيْهِ)[1]

کړې وي او د هغې لاس د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د لاس سره لګېدلی وي.

توضیح: نن سبا ځینې ښه پیران صاحبان د ښځو په لاس کې لاس کېږدي او بیعت ترې نه اخلي، دا ښه پیران نه دي. چې معصوم نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ترې نه ځان ساتلی دی نو د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غلام له هم ځان ساتل پکار دي. د بیعت تفصیل په جلد اول کې تېر شوی دی.

الفصل الثاني

په صلح حدیبیه کې اضافه شرطونه

﴿۵﴾عَنْ	الْمِسْوَرِ	وَمَرْوَانَ:	أَنَّهُمْ	اصْطَلَحُوا

د حضرت مسور او د حضرت مروان نه روایت دی چې د مکې قریشو چې په حدیبیه کې په کومو

عَلَى	وَضْعِ	الْحَرْبِ	عَشْرَ	سِنِينَ

خبرو باندې صلح کړې وه هغې یوه خبره دا هم وه چې د لسو کالو پورې به د فریقینو په مینځ کې جنګ نه وي.

يَأْمَنُ	فِيهَا	النَّاسُ	وَعَلَى

چې خلک په دې ورځو کې په امن و امان سره اوسي. دا خبره هم د صلحې په معاهده کې شامله وه چې

أَنَّ	بَيْنَنَا	عَيْبَةً	مَكْفُوفَةً	وَأَنَّهُ	لَا إِسْلَالَ	وَلَا إِغْلَالَ.	رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

زمونږ په مینځ کې بنده بوجۍ وي او دا چې نه مونږ په خپل مینځ کې پټه غلا وکړو او نه خیانت.

---

(1) رقم الحديث ۴۰۴۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۱۲/۵ رقم الحديث ۲۷۱۳ ومسلم في صحيحه ۱۴۸۹ رقم الحديث (۸۸-۱۸۶۶)

(2) رقم الحديث ۴۰۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۲۱۰/۳ رقم الحديث ۲۷۶۶ وأحمد في المسند ۲۳۵/۴.

توضيح: **عيبة مکفوفة**: بنده بوجگئ، عيبه اصل کې بوجگئ، صندوقچه او داسې بوجئ ته وايي چې د راز شيان په کې پټول کېږي. يا په کې خاصې جامې کيښودلې کېږي. دلته ترېنه داسې زړه او سينه مراد ده چې هغې کې هم راز او نيازوي چې د يو بل لپاره خيرخواهې وي. بغض او عناد او د شر او فساد خيال په کې نه وي.

وان لا اسلال: يعنې په پټه توگه به د يو بل مال نه پټو.

ولا اغلال: او په ظاهري توگه به د يو بل سره خيانت نه کوو. مطلب دا چې ظاهراً او باطناً به د يو بل د ژوند او د مال خيال ساتو. ځينې علماؤ د اسلال نه د توري رابنکل مراد اخستې دي. او د اغلال نه يې زغره اغوستل مراد اخستې ده. يعنې تورا اخستلو سره زغره اغوستل باندې به د يو بل سره جنگ نه کوو.

د معاهدې ساتنه ضروري ده

﴿۶﴾ وَعَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَبْنَاءِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت صفوان ابن سليم د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د څه صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د زامنو نه او هغه زامن د خپلو صحابه

عَنْ آبَائِهِمْ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

پلارانو نه او هغوی د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه نقل کوي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې يا وساتئ کوم کس چې په هغه

أَلَا مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا

غير مسلم باندې ظلم وکړو چې د کوم سره معاهده شوې ده. لکه ذمي او مستامن يا يې د هغې حقوقو ته نقصان

أَوِ انْتَقَصَهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ

ورسولو يا يې هغې باندې د طاقت او د استعداد نه زيات بوج واچولو لکه يو ذمي باندې يې د هغې د حيثيت

أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا

او د استطاعت نه زيات جزيه مقرره کړه يا يې د هغه حربي مستامن نه چې دار الاسلام ته د تجارت په غرض

بِغَيْرِ طِيبِ نَفْسٍ

راغلی وي، د هغې د تجارت د مال نه عشر يعنې د لسمې برخې نه زيات واخستلو او د هغې د رضا او د خوشحالۍ

فَأَنَا حَجِيجُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ [1]

نه بغير يې د هغې نه څه شی واخستلو نو زه د قيامت په ورځ د هغې خلاف احتجاج کوم.

---

[1] رقم الحديث ۳۰۲۷ أخرجه ابوداود ۴۳۷/۳ رقم الحديث ۳۰۵۲

﴿۷﴾ وَعَن أُميمة بنت رقيقة قَالَتْ: بَايَعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نِسْوَةٍ

او حضرت امين بنت رقيقه فرمايي چي ما د څه ښځو سره په اجتماعي توګه نبي عَلَيْهِ السَّلَام سره بيعت وكړ يعني مونږ يو څو ښځو

فَقَالَ لَنَا: فِيمَا

په اجتماعي توګه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام سره بيعت وكړو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام مونږ ته و فرمايل چي اى ښځو ما تاسو سره په هغه شيانو باندي

اسْتَطَعْتُنَّ وَأَطَقْتُنَّ قُلْتُ:

بيعت كړي دي چي د كوم طاقت او استطاعت تاسو لرئ يعني نبي عَلَيْهِ السَّلَام د شفقت له خاطره د هغه ښځو بيعت د هغوى د عملي

اللهُ وَرَسُولُهُ أَرْحَمُ بِنَا مِنَّا

استعداد او د همت پوري محدود كړو. ما و ويل بيشكه په خپل ذان باندي مونږ چي خپله څومره مهربانه او رحم دله كېدلى شو د هغې

بِأَنْفُسِنَا قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ

نه ډير زيات زمونږ په حق كي الله او د هغې رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رحم كونكي دى. او بيا ما عرض وكړو چي يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

بَايِعْنَا تَعْنِي صَافِحْنَا

مونږ سره بيعت وكړه. د دي خبري نه د هغې دا مراد ؤ چي مونږ سره مصافحه وكړه يعني د بيعت په موخت كي زمونږ لاس په خپل لاس

قَالَ: إِنَّمَا قَوْلِي

مبارك كي ونيسه. نبي عَلَيْهِ السَّلَام و فرمايل چي زما سلو (۱۰۰) ښځو ته وينا يوي ښځي ته د وينا كولو پشانده. اول ښځو په ژبه ويل

لِمِائَةِ امْرَأَةٍ كَقَوْلِي

كافي دي چي ما تاسو سره بيعت وكړو، د هغوى لاس په لاس كي نيول ضروري نه دي. دويم دا چي كه څه ښځي په اجتماعي توګه باندي

لِامْرَأَةٍ وَاحِدَةٍ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَمَالِكٌ فِي الْمُوَطَّأ [1]

بيعت كوي نو په ژبه باندي هم د جدا جدا ښځي لپاره مخاطب كېدل ضروري نه دي. بلكي يوي ښځي ته ويل د ټولو ښځو لپاره كافي دي.

الفصل الثالث

د معاهدې حديبيه متن

﴿۸﴾ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذِي الْقَعْدَةِ

او حضرت براء ابن عازب رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چي نبي عَلَيْهِ السَّلَام د ذى قعده ۶ هجرئ په مياشت كي د عمرې لپاره د

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۴۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۲۹/۴ رقم الحديث ۱۵۹۷، والنسائي في ۱۴۹/۷ رقم الحديث ۴۱۸۱.

فَأَبَى أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يَدَعُوهُ
مدينې نه لاړو. د مکې خلکو د دې نه انکار وکړو چې هغوی نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته مکې ته داخليدلو موقع ورکړي يعنې
يَدْخُلُ مَكَّةَ حَتَّى
هغوی نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او د نبي کريم عَلَيْهِ السَّلَامُ صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ مکې ته د راتللو نه منع کړل، تر هغه وخت پورې
قَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يَدْخُلَ يَعْنِي مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ
چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د مکې والو سره په دې خبره باندې صلح وکړي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به بل کال ته مکې ته راځي
يُقِيمُ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَلَمَّا كَتَبُوا الْكِتَابَ
او هغه وخت به هم په مکه کې صرف درې ورځې قيام کوي، نو صلح نامه وليکلې شوه. د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ له اړخه
كَتَبُوا: هَذَا مَا قَاضَى
صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نوم مبارک داسې وليکلو چې دا هغه معاهده ده چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ پرې صلح
عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ. قَالُوا: لَا نُقِرُّ بِهَا فَلَوْ
کړې ده. د مکې والو دا الفاظ ليدلو سره نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته وويل چې مونږ ستا رسالت نه منو که چرې زمونږ دا
نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا
علم وی يعنې که زمونږ په دې عقيده وی چې ته د الله رسول يې، نو مونږ به د مکې منع کولې ولې. مونږ خو صرف
منعناك وَلَكِنْ أَنْتَ
دومره منو چې ته محمد يې او د عبدالله ځوی يې. لهذا دې صلح نامه کې د محمد رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ځای
مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ فَقَالَ: أَنَا رَسُولُ اللهِ
محمد بن عبدالله وليکه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې زه د الله رسول هم يم او محمد بن عبدالله هم يم. دا صرف
وَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ.
ستاسو ضد او زياتي دی. گنې تاسو به په هېڅ زما دا دواړه صفتونه يعنې د الله رسول کېدل او محمد بن عبدالله
ثُمَّ قَالَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ:
کېدل په خپلو کې داسې لازم او ملزوم دي چې د يو بل نه جدا کېدی نه شي. حضرت علي بن ابی طالب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

"امحُ: رَسُولَ اللهِ" قَالَ:

ته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې صلح نامه یې لیکله چې د رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لفظ وران کړه. حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمایل

لَا وَاللهِ لَا أَمْحُوكَ أَبَدًا فَأَخَذَ

چې قسم په خدای زه خو ستا نوم نه شم ورانولی. دې او رېدلو سره نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د لاس نه

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَيْسَ يُحْسِنُ

هغه صلح نامه واخستله او سره د دې نه چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ لیکلو باندې نه پوهېدلو، خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د رسول الله

يَكْتُبُ فَكَتَبَ: "هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ:

لفظ وران کړو او دا یې ولیکل چې دا هغه معاهده ده چې په کوم باندې محمد بن عبد الله صلح کړې ده او په

لَا يُدْخِلُ مَكَّةَ بِالسِّلَاحِ

دې معاهده کې دا شرط ؤو چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ به مکې ته د اسلحو سره نه داخلېږي، خو

إِلَّا السَّيْفَ فِي الْقِرَابِ

مګر دا چې د هغوی اسلحې به په تیکو کې وي. او دا چې که چرې د مکې والو نه یو کس د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره د

وَأَنْ لَا يَخْرُجَ مِنْ أَهْلِهَا بِأَحَدٍ

تللو اراده کوي نو هغه به د مکې نه پرېښودلی کېږي یعنې کله چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ مکې ته راشي او بېرته ځي نو د

إِنْ أَرَادَ أَنْ يَتْبَعَهُ وَأَنْ لَا يَمْنَعَ مِنْ أَصْحَابِهِ أَحَدًا إِنْ أَرَادَ

مکې والو نه به هیڅ یو کس د ځان سره نه بوځي او دا چې که چرې په صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ کې یو کس مکې کې

أَنْ يُقِيمَ بِهَا "فَلَمَّا

د پاتې کېدو اراده وکړي نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به یې په مکه د پاتې کېدو نه نۀ منع کوي، نو بل کال له نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

دَخَلَهَا وَمَضَى الْأَجَلُ

مکې ته راغلو او مکه کې یې د درې ورځو هغه موده چې د صلحې په معاهده کې لیکلی شوې وه تېره شوه یعنې درې

أَتَوْا عَلِيًّا فَقَالُوا: قُلْ لِصَاحِبِكَ:

ورځې پوره کېدو والا وې چې د مکې والا حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته راغلل او هغې ته یې وویل چې تاسو خپل سردار

اخْرُجْ عَنَّا فَقَدْ مَضَى الْأَجَلُ

يعني نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته او ايه چې كړى شوې موده پوره شوې ده. اوس زمونږ د ښار نه ؤوځه.

فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مكې نه لاړو. (بخارى و مسلم)

توضيح: انت محمد: كافرانو محمد بن عبد الله ليكل غوښتل ځكه هغوى رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه منلو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته وفرمايل چې د رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لفظ وران كه، حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ انكار وكړو خو دا نافرمانى په وجه نه ؤو بلكې د اطاعت په غرض ؤو. چې ثواب پرې ملاويږي. همدغه شان انكار حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د قرطاس په واقعه كړى ؤو، خو روافضو حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ونه چېړلو او حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يې پرې ښبودلو. دا د دوى د بدنيتۍ ښبانه ده (مرقات ۶۴۲/۷).

فعين الرضا عن كل عيب كليلة
ولكن عين السخط تبدى المساويا

الله تعالى د هغې نه وروسته په قرآن مجيد كې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نوم سره ۹ ځله د رسول لفظ ذكر كړى دى. بلكې سورة فتح كې خو په ښكاره همدغه لفظ راغلو ﴿**محمد رسول الله والذين معه اشداء على الكفار الخ**﴾ (سورة محمد: ۲۹)

(١) رقم الحديث ٢٠٤٩ أخرجه البخاري في صحيحه ٣٠٣/٥ رقم الحديث ٢٦٩٩ ومسلم في ٣ ١٤٠٩ رقم [illegible] ١١٦٣

باب اخراج الیهود من جزیرة العرب
د جزیرهٔ عرب نه د یهودو د ایستلو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿وقاتلوهم حتی لا تکون فتنة ویکون الدین کله لله﴾(سورة الانفال: ۳۹)

جزیره اصل کې د وچې د هغه ځای نوم دی چې له څلورو اړخونو نه ورته اوبه وي. دا چې د عرب په درې اړخونو کې اوبه دي، ځکه د زمکې دې برخې ته د اکثري حکم په اعتبار سره جزیره ویلی شوي ده. ګینې د عرب په شمال کې ملک شام واقع دی. چرته چې سمندر نشته دی. البته په اکثرو اړخوړ کې اوبه دي. نو بحر هند، بحر شا او دجله او فرات دا ملک احاطه کړی دی. حدودِ اربعه یې څه داسې ده. د عرب په مشرقي اړخ کې خلیج فارس او بحر عمان دی. مغربي اړخ کې یې بحیرهٔ قلزم او نهر سویز دی. جنوب کې بحر هند واقع دی او شمال کې ملک شام واقع دی. چې سمندر ورته نشته دی.
جزیرهٔ په پنځه برخو کې شامله ده. ۱: تهامه ۲: نجد ۳: حجاز ۴: عروض ۵: یمن
کله چې د جزیزه عرب نوم اخستلی کېږي نو په اوږدوالي کې دا عدن تر عراق پورې دی. او په پلن والي کې د جده نه تر شام پورې دی. دلته د کتاب په عنوان کې فقط د یهودو د ویستلو لفظ راغلی دی، ځکه د نبي کریم ﷺ په دور مبارک کې فقط یهود ویستلي شول. او نصاریٰ او عیسایان ونه ویستلي شو، وروسته هغوی هم ویستلي شوي ؤو، خو بیا هم په راتلونکو حدیثونو کې د یهود و نصاریٰ او د اهل کتابو ذکر موجود دی. بلکې د مشرکینو د ویستلو ذکر هم دی. د دوی د ویستلو وجه دا ده چې دا جزیرهٔ عرب د نبي کریم ﷺ وطن دی او دي کې د اسلام مرکز مکه او مدینه واقع ده، نو ځکه مذهبي او سیاسیي اعتبار سره دا مرکزونه د کفر و شرک د پلتیو نه لري کول او د مفسد او مضر اثراتو نه دا پاکول ډیر مهم او قیاس ته نژدې دی. امام شافعي رحمه د کفارو نه د حجاز دا تطهیر د مکې او مدینې پورې محدود کړی دی، خو ائمه احناف دا تخصیص نه خوښوي. بلکې د ټول جزیرهٔ عرب د تطهیر فتویٰ ورکوي چې نه کلیسا وي، نه کنیسه وي، نه مندر وي، نه ګردواره وي، نه امام باړه وي، نه مرزاړه وي او نه هیڅ ایمان باړه وي. بهرحال چې حدیثونو کې مطلق د جزیرهٔ عرب نوم راغلی دی او د "**لا یجتمع دینان فی جزیرة العرب**" الفاظ عام دي، نو دا عموم تر د مکې او مدینې پورې محدودول مناسب نه دي. لهذا دشوافو پر ځای د احنافو مسلک خپلول ډیر ښه دی. بالخصوص په نن سبا زمانه کې.

الفصل الاول
د جزیره عرب نه د یهودو دویستلو حکم

﴿۱﴾عَن أَبِي هُرَيْرَة قَالَ: بَيْنَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې یو لمونځ کې خلک په مسجد نبوي ﷺ کې ناست ؤو. نبي علیه السلام (خپلې

نَقَالَ:	انْطَلِقُوا	إِلَى	يهود	فخرجنا مَعَه
هجرې مبارکې نه) راؤتلو او ويې فرمايل چې يهوديانو له لاړ شئ، نو مونږ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره روان شو تر دې				
حَتَّى جِئْنَا بَيت الْمِدَارِس فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ يَهُودَ				
چې د يهودو مدرسې ته روسيدلو. نبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او دريدلو او ويې فرمايل چې اى د يهودو ډلې! تاسو مسلمانان شئ				
أَسْلِمُوا		تَسْلَمُوا		اعْلَمُوا
چې (د دنيا د پريشانو نه او د آخرت د عذاب نه) بچ شئ. تاسو پوهه شئ چې ځمکه د خداى او د هغې د رسول ده				
أَنَّ	الْأَرْضَ		لِلّٰهِ	وَلِرَسُولِهِ
(يعنې د دې ځمکې حقيقي خالق او مالک الله تعالى دى او د هغې رسول د نائب او خليفه په حيثيت دې زمکه				
وَأَنِّي	أُرِيدُ		أَنْ	أُجْلِيَكُمْ
باندې متصرف او حاکم دى) که تاسو د مسلمانيدلو نه انکار کوي نو بيا واورئ چې (ما دا اراده کړې ده چې تاسو				
مِنْ	هَذِهِ	الْأَرْضِ.	فَمَنْ	وَجَدَ
به د دې ځمکې (يعنې د جزيرة العرب) نه شړم. پس تاسو کې چې کوم يو کس په خپل مال او اسباب				
مِنْكُمْ		بِمَالِهِ		شَيْئًا
کې (څه داسې) څيز لري (چې د ځان سره يې وړل امکان نه لري لکه جايداد غير منقوله وغيره) نو				
فليبعه (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]				
هغې له پکار دې چې هغه خرڅ کړي				

توضيح: بينما نحن في المسجد: حضرت ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې په همغه دوران کې چې مونږ په جومات کې ناست وُو چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تشريف راوړو. (مرقات ۶۴۷/۷)

سوال: دلته دا سوال پيدا کيږي چې د بنو نظير جلا وطني په ۴ هجرئ کې شوې وه او د بنو قريظه تباهي په ۵ هجرئ کې وشوه. حضرت ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ په ۷ هجرئ کې مسلمان شوى دى. هغه وخت خو ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مسلمان شوى هم نه وُو، نو هغه څنګه وايي چې د بنو نظير د جلا وطنئ په وخت کې

---

[1] رقم الحديث ۴۰۵۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۷۰/۶ رقم الحديث ۳۱۶۷ ومسلم ۱۳۸۷/۳ رقم الحديث (۶۱-۱۷۶۵)

مونږ په جومات کې ناست وُو؟ **جواب**: د دې اولنی جواب دا چې دلته د یهودو نه مراد د بنو قینقاع دي د دې څه خلک هغه وخت ویستلی شوي وُو چې کوم وخت کې حضرت ابو هریره رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ مسلمان شوی وُو. دویم جواب دا چې حضرت ابو هریره رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ اکثر داسې جمله وایي چې مونږ هلته وُو. او مونږ ولیدل یا مونږ واورېدل. د دې نه حضرت ابو هریره رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ د صحابه کرامو رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمْ جماعت مراد اخلې. اګر که خپله هلته نه وي. مطلب دا وي چې زمونږ د صحابه کرامو رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمْ جماعت هلته ناست وُو چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ راغلو (د حدیثونو پوهېدلو لپاره دا بهترېنه قاعده ده).

بیت المدارس: دا به د یهود په نزد مدرسه وه، لکه څنګه چې زمونږ مدرسه وه. (مرقات ۶۴۷/۷)

اجلیکم: یعنې زه د جزیره عرب نه تاسو جلا وطن کول غواړم. تاسو خپل مالونه خرڅ کړئ خو د دې ځای نه لاړ شئ. (مرقات ۶۴۷/۷)

حضرت عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ د یهودو د ویستلو پس منظر وایي

﴿۲﴾	وَعَنْ	ابْنِ	عمر	قَالَ:	قَامَ	عُمَرُ	خَطِيبًا فَقَالَ:

او حضرت ابن عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ حضرت عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ د خطبې لپاره اودرېدلو او په خطبه کې یې

إِنَّ	رَسُولَ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وفرمایل چې تاسو ټول خبر یئ چې د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خیبر د یهودو د مال او جایداد متعلق یو معامله فرمایلې

كَانَ	عَامَلَ	يَهُودَ

وه او هغه دا چې دا یهودیان به په خیبر کې د وسیدلو لپاره پرېښودلی کېږي. او د غشان د هغوی د کجورو باغونه او پټي به هم د دوی

خَيْبَرَ	عَلَى	أَمْوَالِهِمْ

هم د دوی په ملکیت کې پرېښودلی کېږي. البته د دوی د پیداوار او عاید نه نیمه برخه اخستلی کېږي او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دوی باندې

وَقَالَ:	نُقِرُّكُمْ	مَا

داسې جزیه هم مقرره کړې وه او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هم هغه وخت کې یهودو ته ویلي وُو چې مونږ به تاسو په خیبر کې تر هغه وخت پورې

أَقَرَّكُمُ	اللهُ.	وَقَدْ

پرېږدو چې تر کومې پورې الله تعالی تاسو پرېږدي یعنې تاسو تر هغه پورې په خیبر کې د اوسیدلو حقدار یئ چې تر څو پورې مونږ ته

رَأَيْتُ	إِجْلَاءَهُمْ	فَلَمَّا

الله تعالی ستاسو د جلا وطنۍ حکم و نه کړي. لهذا حضرت عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ وفرمایل چې اوس زه د هغوی جلا وطنې مناسب ګڼم.

أَجْمَعَ عُمَرُ عَلَى ذَلِكَ أَتَاهُ أَحَدُ بَنِي أَبِي الحُقَيقِ

بيا چې کله حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د دې خبرې فيصله وکړه نو د يهودو د قبيلې بنى ابى الحقيق يو کس چې د خپل

فَقَالَ: يَا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ أَتُخْرِجُنَا

قوم لوېې بوډه سردار ؤو. د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خدمت ته راغلو او وې ويل چې امير المؤمنين آيا ته مونږ جلاوطن

وَقَدْ أَقَرَّنَا مُحَمَّدٌ وَعَامَلَنَا عَلَى الأَمْوَالِ؟

کوې. حال دا چې محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ دلته په خيبر کې د پرېښې ؤو. او زمونږ د مال او د اسبابو متعلق يې يو معاهده

فَقَالَ عُمَرُ: أَظَنَنْتَ أَنِّي نَسِيتُ

هم کړې وه؟ حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې که ته دا ګمان کوې چې ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا خبره هېره کړې ده

قَوْلُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ بِكَ إِذَا

چې کومې ته تا زه مخاطب کړم او ودې ويله چې هغه وخت به ستا څه حال وي او څه به کوې چې ته به د خيبر

أُخْرِجْتَ مِنْ خَيْبَرَ تَعْدُو بِكَ قَلُوصُكَ

جلاوطن کېږې. او د شپې نه وروسته به ستا اوښې ته په منډو کړې ى. ګويا کې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته د دې راتلونکې

لَيْلَةً بَعْدَ لَيْلَةٍ؟ فَقَالَ: هَذِهِ

وخت نه وړرولى وي چې تاسو به شپې د شپې د خيبر نه ؤځئ. دې کس دې اورېدلو سره وويل چې دا خبره خو

كَانَتْ هُزَيْلَةً مِنْ أَبِي القَاسِمِ فَقَالَ كَذَبْتَ

ابو القاسم په د ټوقې په ټوقه کړې وه. حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې اى د خداى دښمنه! ته دروغ وى.

يَا عَدُوَّ اللهِ فَأَجْلَاهُمْ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا خبره په ټوقه کې نه کوې بلکې د معجزې په توګه يې کړې وه. تاسو ته يې د غيبي خبرې خبر

عُمَرُ وَأَعْطَاهُمْ قِيمَةَ مَا كَانَ لَهُمْ مِنَ الثَّمَرِ مَالًا

درکړى ؤو. او بيا حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يهوديان جلاوطن کړل او د هغوى سره چې څه قسمه مېوه وه لکه

وَإِبِلًا	وَعُرُوضًا	مِنْ	أَقْتَابٍ	وَحِبَالٍ	وَغَيْرِ	ذٰلِكَ.	رَوَاهُ	الْبُخَارِيُّ[1]

كجورې وغيره د هغې په قيمت كې يې هغوى ته مال، اوښان او اسباب لكه پړې او پالان وغيره وركړل.

توضيح: قلوص: قلوص ځوان طاقتور اوښې ته وايي. (مرقات ۶۵۰/۷)

ليلة بعد ليلة: يعني شپې د شپې به ستا اوښه په منډو منډو وباسي، هغه منظره څنګه وي؟ د يهوديانو سردار وويل چې ابو القاسم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خو ټوقې كولي. حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ورته وفرمايل چې زه د الله دښمنه. دا ټوقې نه وې. ته دروغ وايې، نو بيا حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغوى جلا وطن كړل. (مرقات ۶۵۰/۷)

واعطاهم قيمة: د **اعطاهم** لپاره **قيمة** مفعول ثاني دى. او **مالاً** د دې بدل دى. دغه شان **ابلا** و **عروضا** هم بدل دى. او من **اقتاب** دا **عروضاً** لپاره بيان دى. عبارت داسې دى "**فاعطاهم قيمةً** يعني **ابلاً** و **عروضاً من الاقتاب والحبال بِبَدل ما كان لهم من الثمر**" يعني حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ جلا وطن كونكو يهودو ته د هغوى د باغونو او د مېوؤ په بدل كې قيمت ادا كړو. هغه قيمت د اوښانو په شكل كې ؤو او د سامان به شكل كې هم ؤو. لكه پالان. كجاوې او پړې، دا يې هغوى ته وركړل چې لاره كې يې پكار شي او د باغونو نه به د دې په بدل كې مسلمانانو ته پاتې شي. (مرقات ۶۵۰/۷)

يهود او نصارى د جزيره عرب نه وباسئ

﴿۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم أَوْصَى بِثَلَاثَةٍ:

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د مرګ په وخت كې د درې خبرو نصيحت وكړو.

قَالَ:	أَخْرِجُوا	الْمُشْرِكِينَ	مِنْ	جَزِيرَةِ	الْعَرَبِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې مشركان د جزيره عرب نه وباسئ يعني مكې او د مدنې نه يې وباسئ او د قاصدانو او

وَأَجِيزُوا	الْوَفْدَ	بِنَحْوِ	مَا	كُنْتُ	أُجِيزُهُمْ

نمايندګانو سره هغه سلوک كوئ كوم چې ورسره ما كولو. يعني چې هغوى له تاسو سره وي نو د هغوى خيال

قَالَ	ابْنُ	عَبَّاسٍ:	وَسَكَتَ	عَنِ	الثَّالِثَةِ

ساتئ او هغوى ته: هغوى د ژوند ضرورتونه وركوئ. راوي وايي چې حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په دريمه خبره ...

---

[1] رقم حديث ۲۰۵۱ ... اخرجه البخاري في صحيحه ۳۲۷/۵ رقم الحديث ۲۷۳۰

أَو	قَالَ:	فأنسيتها	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

باندې چې پاتې شو یا حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و فرمایل چې دریمه خبره مانه هېره شوې ده.

توضیح: اوصیٰ: دې حدیث کې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د امت به نوم د یو پیغام په شکل کې وصیت لېږلی دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا وصیت هغه وخت کړی دی کله چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مرګ په مرض کې ؤو. مسلمانانو له پکار ده چې دې ته غوږ ونسې، ګنې همدغه شان به پاتې شي. دا درې وصیتونه ؤو. (مرقات ۶۵۰/۷)

۱: اخرجوا المشرکین: علماؤ لیکلي دي چې د دې نه مراد یهود او نصارى دي، ځکه هغوی هم په شرک کې اخته شوي دي. یا امکان لري چې اهل کتاب او نور مشرکان ټول مراد وي. ظاهره همدغه ده. (مرقات ۶۵۰/۷)

۲: اجیزوا الوفد: نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته به د لرې لرې نه د اسلام قبلولو په غرض یا د دین زده کولو په اراده خلک به د وفد په شکل کې راتلل. خصوصاً په آخري عمر کې خو ټول کال وفدونه راتلل. نبي کریم ﷺ به د هغوی عزت کولو. هغوی هیسارول، خوراک ورکول، او ده کول او څه به یې عطیه ورکړه او بیا به یې لېږل، دا ټول به کېدل. د همدغه دود د جاري ساتلو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دویم وصیت کړی دی.

۳: دریم وصیت باره کې حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمایل چې مانه هېر شوې دي. علماؤ لیکلي دي چې دریم وصیت د جیش اسامه باره کې ؤو چې دا خامخا ولېږئ. زیر بحث حدیث کې دې ته اشاره نشته دی. ځینې روایتونو کې د دې ذکر دی. قاضي عیاض فرمایي چې دریم وصیت دا ؤو چې زما قبر د بت پشان مه جوړوئ چې غوښتنه ترېنه شروع شي. موطأ مالک کې د دې ذکر دی. (مرقات ۶۵۰/۷)

د یهودیانو د ویستلو پخه اراده

﴿۲﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

او حضرت جابر بن عبد الله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې حضرت عمر بن عبد الله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ما ته بیان کړو چې

---

[1] رقم الحديث ۴۰۵۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۷۰/۶ رقم الحديث ۳۰۳۵ ومسلم في ۱۲۵۷/۳ رقم الحديث (۲۰-۱۷۳۷)

أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:لأُخرِجنَّ اليهودَ والنصَارى من
هغې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اوريدلې دي چې زه به يهوديان او عيسايان د جزيره عرب نه ضرور
جزيرةِ الْعَرَب حَتَّى لَا أَدَعَ فِيهَا إِلَّا مُسْلِمًا . رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَفِي رِوَايَةٍ:
وباسم تردې چې په جزيره عرب كې به د مسلمانانو نه بغير هيڅ څوك نه پرېږدم. او روايت كې دي چې
لَئِنْ عِشْتُ إِنْ شَاءَ اللهُ لَأُخْرِجَنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا وفرمايل چې كه زه ژوندۍ وم نو ان شاء الله يهوديان او عيسايان به د
مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ[1]
جزيره عرب نه ضرور وباسم.

توضيح: نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خو په داسې تاكيد سره فرمايلې دي چې خامخا م جزيره عرب نه يهود او نصارى وباسم، خو عربو نن سبا قسم خوړلى دى چې مونږ به يهود او نصارى به په جزيره عرب كې داخلؤو او كوم عرب مسلمانان چې د هغوى خلاف كوي او هغوى به د جزيره عرب نه وباسي او افغانستان يا سوډان به شړي. دا د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وصيت ؤو او د دې به ضمن كې ګوياكې يوه سياسي فيصله هم وه او پيشګوئى هم وه چې كه چرې داسې نه كوئ نو ګير به شئ. نن سبا يهود او نصارى د عرب مسلمانان ګير كړي دي. نن سبا كه د دې حديث خبره څوك كوي نو وايي چې دا بنياد پرست دي او دا دهشت ګرد دي. شيخ اسامه د دې وجې نه در په در دى. انا لله وانا اليه راجعون.

الفصل الثاني

لَيْسَ فِيهِ إِلَّا حَدِيثُ ابْنِ عَبَّاسٍ لَا تَكُونُ قِبْلَتَانِ وَقَدْ مَرَّ فِي بَابِ الْجِزْيَةِ
دا فصل د حديث نه خالي دى. دې كې چې كوم حديث ؤو هغه په باب الجزيه كې تير شوى دى.

---

[1] رقم الحديث ۴۰۵۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۳۸۸/۳ رقم الحديث (۶۳-۱۷۶۷) وأبوداود في السنن ۴۲۴/۳ رقم الحديث ۳۰۳۰.

الفصل الثالث

د يهوديانو دويستلو عمل حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پوره کړو

﴿۵﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَجْلَى الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ أَرْضِ

او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د حجاز په ځمک يعنې جزيرة العرب نه د يهودو جلا وطنئ د

الْحِجَازِ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا ظَهَرَ

کار د عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په لاس انجام ته ورسيدلو. د دې نه مخکې کله چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د خيبر په خلکو باندې

عَلَى أَهْلِ خَيْبَرَ أَرَادَ أَنْ يُخْرِجَ الْيَهُودَ مِنْهَا

غالب شوى ؤو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يهود د خيبر نه د شړلو اراده کړې وه ځکه کومه زمکه باندې چې د حق

وَكَانَتِ الْأَرْضُ لَمَّا ظُهِرَ عَلَيْهَا لِلّٰهِ

دين ته غلبه حاصله شي هغه زمکه د الله او د هغې د رسول او د مسلمانانو شي. هلته به صرف د الله دين غالب

وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُسْلِمِينَ فَسَأَلَ الْيَهُودُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او مسلمانانو ته د تصرف حق او حکمرانۍ حاصله وي، خو يهودو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته دا خواست وکړو

أَنْ يَتْرُكَهُمْ عَلَى أَنْ يَكْفُوا الْعَمَلَ

چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يهود په دې شرط د خيبر په زمکو باندې قابض او تصرف پريږده چې هغوى محنت وکړي

وَلَهُمْ نِصْفُ الثَّمَرِ

يعنې د باغونو ساتنه او هغه او به کولو وغيره ټول کارونه وکړي او د هغې د پيدا کيدلو ميوؤ نيمه برخه به د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حق وي، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغوى دا خواست منظور کړو خو دا يې ورته وفرمايل چې مونږ تاسو په دې شرط

نُقِرُّكُمْ على ذَلِكَ مَا شِئْنَا فَأُقِرُّوا

ترهغه وخت پورې خيبر کې پريږدو چې تر کومې پورې به مونږ غواړو. د هغې نه وروسته يې بيا په خيبر کې پرينښودل

حَتَّى أَجْلَاهُمْ عُمَرُ فِي إِمارته إِلى تَيماءَ وأَريحاء (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

تردې چې عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خپل دور خلافت په زمانه کې هغه ټول د تيماء او اريحا اړخ ته جلا وطن کړل.

توضيح: من ارض الحجاز: د يهودو د جلا وطنۍ چې کوم ارمان او تاکيد نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کړی ؤو. هغه حضرت عمرفاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پوره کړو. معلومه شوه چې حضرت عمرفاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکمونه پوره کونکی ؤو. که حضرت عمرفاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چرته د تاريخ د صفحونه ويستلی شي نو د دين د تکميل مرحله پوره پاتې نه شي. روافضو باندې دې د الله لعنتونه وي چې د حضرت عمرفاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خدمتونو نه انکار کوي. (مرقات ۶۵۲/۷)

وکانت الارض: يعني کومه زمکه به چې د جهاد په ذريعه فتح کېدله هغه به د الله او د هغې د رسول او مسلمانانو وه او په مسلمانانو کې به تقسيمېدله. د خيبر ځمکو سره هم دغه شان وشوه خو د يهودو دا خواست وکړو چې اوس د دهقانانو په توګه مونږ دلته پرېږدئ، مونږ به ځمکې ابادې کړو. نيمه غله زمونږ او نيمه به د مسلمانانو وي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې تر څو پورې زمونږ خوښه وي تاسو به پرېږدو ګنې جلا وطن کؤو به مو، نو حضرت عمرفاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هغوی ويستل نو باقې ونه ساتل ګويا کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ويستل او باقې نه ساتل انقرکم کې د عمر شان ځومره شاندار شي. تيما او اريحا دواړه مقامونه د جزيره عرب نه بهر په شام کې دي. (مرقات ۶۵۲/۷)

---

[1] رقم الحديث ۴۰۵۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۲/۶ رقم الحديث ۳۱۵۲ ومسلم في ۱۱۸۷ رقم الحديث (۶-۱۵۵۱)

باب الفئ
د فئ بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿وما افآء الله علی رسولهم فما او جفتم علیه من خیل و لا رکاب﴾

وقال الله تعالیٰ: ﴿ما افآء الله علی رسولهم من اهل القریٰ فلله وللرسول ولذی القربیٰ﴾ (سورة حشر)

کوم مال چې مسلمانانو ته په میدان جنګ کې او د مقابلې نه بغیر تر لاسه شي، هغې ته فئ وایي.

فاء یفئ فیئا د بیرته راتلو او رجوع په معنی کې دی. دا چې دا مال اول د کفارو په لاس کې ؤو. وس د حق حکومت سره قبضه شول او حقیقي مالک یعنې د الله تعالی اړخ ته بیرته راغلی دی یا د مسلمانانو لاس ته راغلی دی نو ځکه دې ته مالِ فئ وایي. (مرقات ۶۵۳/۷)

قرآن پاک کې الله تعالی د مالِ فئ تعارف هم کړی دی. او د دې مصرفول یې هم ویلي دي. د الله تعالی حکم دی.

﴿وما افآء الله علی رسوله منهم فما اوجفتم علیه من خیل ولا رکاب و لکن الله یسلط رسله علی من یشآء والله علی کل شئ قدیر ۝ ما افآء الله علی رسوله من اهل القریٰ فلله و للرسول ولذی القربیٰ والیتامیٰ والمساکین وابن السبیل کی لا یکونه دولة بین الاغنیاء منکم﴾ (سورة حشر ۶، ۷)

ملا علی قاری مرقات کې لیکلي دي. چې مالِ فئ هغه وي چې کوم مسلمانانو ته بغیر د جنګ نه حاصل شي. د دې څلور برخې به په پوره توګه د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په لاس کې وي. او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به په مناسب ځائ باندې خرچ کولي. دې کې مېلمنو باندې خوړل، اهل و عیال ته ورکول، مجاهدینو سره مرسته کول تول شامل ؤو، نو پنځمه برخه به نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په هغې باندې مصرفول د کومو مصارفو ذکر چې الله تعالی ذکر کړی دی. د مال مصرف او د اموالِ خراج او د خمس مصرف یو دی. دا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په اهل بیت، ښځو، ماشومانو وغیره باندې تقسیم کړو، یتیمانو او کونډو وغیره باندې یې خرچ کړه، مسکینانو او محتاجه خلکو باندې خرچ کړه، مسافرو او په پسماندګانو خلکو باندې یې خرچ کړه. دد ینه بغیر نور د خیر په کارونو کې د دې مصرفول جائز دي. مثلاً سرک یا پُل جوړول، هسپتال یا جومات او مدرسه جوړول، دې ټولو مصارفو کې مالِ فئ استعمالیدلی شي. اوس پاتې شوه دا خبره چې د مالِ فئ په تقسیم کې به د خلکو د مرتبې لحاظ وي یا نا؟ نو د جمهورو په نزد د دې لحاظ کېږي. هغه داسې چې اول افضل ته ورکړی شي بیا دې درجه په درجه ورکړی شي. مثلاً د ټولو نه اول دې د بدر والو ت ورکړی شي. بیا دې بیعت الرضوان والو کې تقسیم وي. بیا په اهل بیتو کې او بیا دې په عوامو کې تقسیم شي. حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به د همدغه ترتیب خیال ساتلو، لکه مخکې په حدیث کې راروان دي.

خو امام شافعي رحمه الله فرمايي چې مال فئ کې د تقسيم د هيڅ ترتيب هيڅ لحاظ او اعتبار نشته دی. بلکې د ميراث پشان به مستحيقينو کې برابر شريک وي. بهرحال مال غنيمت کې صرف د مجاهدينو حق دی. مال فئ کې د ټولو مسلمانانو حق دی. دغه شان په مال فئ کې خمس نه وي. مال غنيمت کې خمس وي. خمس او د مال فئ د خرچ مواقع يو شان دي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چې کوم مال فئ ملاو شوی ؤو. هغه خو يو د بنو نضير په مالونو کې ملاو شوی ؤو. او دويم د خيبر د فتح کېدلو نه وروسته څه علاقې د جنګ نه بغير په ورغلې وي، په هغې کې مال فئ ملاؤ شوی ؤو، لکه د فدک باغ ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د مسلمانانو په ضرورتونو کې هغه استعمالولو. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مرګ نه وروسته که چرې مال فئ ملاو شي نو وخت خليفه به يې په مسلمانانو باندې تقسيموي. (مرقات ۶۵۳،۶۵۴/۷)

الفصل الاول

د مال فئ خرچ کول

﴿۱﴾ عَنْ مالكِ بن أَوْسِ بنِ الحَدَثانِ قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: إِنَّ اللهَ
حضرت مالک بن اوس ابن حدثان فرمايي چې حضرت عمر ابن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل الله دې مال فئ په سلسله
قَدْ خَصَّ رَسُولَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْفَيْءِ بِشَيْءٍ لَمْ عطه أحدا غيرَه
کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته يو خاص خصوصيت ورکړی ؤو. د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه بغير يې بل هيچا ته هغه خصوصيت نه
ثُمَّ قَرَأَ (مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُم) إِلى قوله (قديرٌ)
دی ورکړی. بيا حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا آيت **ما افاء الله على رسوله منهم** ....تا .... **قدير** يې ولوستلو
فكانت هَذِه خَالِصَة لرَسُول اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْفِقُ
او ويې فرمايل چې دا صرف د الله د رسول لپاره مخصوص ؤو. چې د هغې نه به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل
عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَتِهِمْ مِنْ هَذَا الْمَالِ. ثُمَّ يَأْخُذُ
کور و ته د ټول کال خرچ ورکولو. د هغې نه وروسته به چې هغې کې څه پاتې شول نو هغه به يې په هغه ځای کې خرچ
مَا بَقِيَ فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلَ
کړل چې د الله د مال خرچ کولو ځای وي يعني دا پاتې مال به يې د مسلمانانو په مفاد او د خير لکه د اسلحو او د آسونو وغيره په

مَالِ اللهِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

اخستلو کې خرچ کولو. دغه شان په محتاجه او مسکينانو کې به يې چاته غوښتل نو هغې سره به يې پرې مرسته کوله.

﴿۲﴾ وَعَن عمر قَالَ: كَانَتْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ مِمَّا

او د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د يهودو د قبيلې د بنو نظير مال د هغه قسمه مالونو نه وو چې الله خپل

أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِمَّا لَمْ يُوجِفِ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ

نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته بغير د کوشش نه ورکړی وو، نو ځکه نه خو مسلمانانو آسونه په منډه کړي وو

بِخَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالِصَةً يُنْفِقُ

او نه اوښان، ځکه هغه مال د الله رسول لپاره مخصوص شوی وو چې د هغې نه به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَتِهِمْ ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ

خپل کور والو ته د ټول کال د ضرورتونو خرچ ورکولو. او بيا به چې د هغې نه څه پاتې شول نو هغه به

فِي السِّلَاحِ وَالْكُرَاعِ عُدَّةً فِي سَبِيلِ اللهِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]

يې د اسلحو او د آسونو په اخستلو باندې خرچ کول چې هغه د الله په لار، يعنې جهاد کې پکار شي.

توضيح: نفقة سنة: پوښتنه دا ده چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د توکل په وجه د ځان سره څه نه ساتل. دلته يې خرچه ځنګه وساتله؟

د دې جواب دا دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د خپل ځان لپاره نه ساتله. په ازواج مطهراتو کې به هم د ځينو ازواج لپاره د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخه داسې کېدل. د ټولو لپاره به نه وُو.

الفصل الثاني

د مالِ فئ د تقسيم يو صورت

﴿۳﴾ عَن عوفِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَتَاهُ الْفَيْءُ

حضرت عوف ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته مال فئ راغلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۵۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۷/۶ رقم الحديث ۳۰۹۴ ومسلم في ۱۳۷۸/۳ رقم الحديث (۴۹-۱۷۵۷)

(۲) رقم الحديث ۴۰۵۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۹۳/۶ رقم الحديث ۲۹۲۰ ومسلم في ۱۳۷۸/۳.

قَسَمَهُ فِي يَوْمِهِ فَأَعْطَى الْآهِلَ حَظَّيْنِ
هغه په همغه ورځ په ضرورتمندو کې تقسیم کړو. کوم به چې د ښځې والاؤ هغې له به یې دوه برخې ورکولې
وَأَعْطَى الْأَعْزَبَ حَظًّا فَدُعِيتُ فَأَعْطَانِي حَظَّيْنِ
او مجرد ته به یې یوه برخه ورکوله، نو یو ځل یې زه هم راوغوښتلم او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماله دوه برخې راکړې
وَكَانَ لِي أَهْلٌ ثُمَّ دُعِيَ بَعْدِي عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ فَأُعْطِيَ حَظًّا وَاحِدًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ځکه زما ښځه وه او بیا یې زما وروسته عمار بن یاسر راوغوښتلو چې ښځه یې نه وه نو هغې له یې یوه برخه ورکړه.

توضیح: **الآهل**: د واده کړې شوي په معنی کې دی.

الاعزاب: نا واده کړي ته اعزاب وایي. (مرقات ۶۵۸/۷)

الکراع: آسونو ته کراع وایي.

﴿۴﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل د مال فئ راتلو نه وروسته به د
أَوَّلُ مَا جَاءَهُ شيءٌ بدأَ بالمحرَّرينَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
هغې نه په ټولو کې اول هغه خلکو ته ورکول چې کوم په هغه وخت کې د غلامۍ نه ازاد کړې شوي ؤو.

توضیح: **المحررین**: ازاد شوی غلام مراد دی. دا چې دا به بې سرو او بې سامانه ؤو نو ځکه به یې د ټولو نه اول به د مالِ فئ تقسیم په هغوی کېدلو.

د مالِ فئ غمې به هم تقسیمېږي

﴿۵﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بطبية فِيهَا خَرَزٌ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې یو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له یو بوجۍ راوړلی شوه. چې د غمو نه ډکه وه.
فَقَسَمَهَا لِلْحُرَّةِ وَالْأَمَةِ قَالَتْ عَائِشَةُ:
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه غمې په بیبیانو یعنې ازاد شوؤ ښځو او په وینځو باندې تقسیم کړې. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې زما

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۳۵۹/۳ رقم الحديث ۲۹۵۳ وأحمد في المسند ۲۵/۶

(۲) رقم الحديث ۴۰۵۸ أخرجه ابوداود في السنن ۳۵۸/۳ رقم الحديث ۲۹۵۱.

كَانَ	أَبِي	يَقْسِمُ	لِلْحُرِّ	وَالْعَبْدِ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ[1]
پلار يعنې حضرت ابوبکر رضي الله عنه به کله عمې راغلل نو هغه غمې به يې په ازاد کړی شوې غلامانو باندې هم تقسيمول.						

توضيح: ظبيبة: ظا باندې فتحه ده. با ساکن دی. يا باندې فتحه ده. وړې بوجۍ ته وايي. چې په هغې کې عموماً ملغلرې اېښودلی کېږي. خرز: خا باندې فتحه ده. را باندې هم فتحه ده. آخر کې زا ده. د جواهرو يو قِسم دی، خو دلته غمې مراد دي.

للحر والعبد: د حضرت عائشه رضي الله عنها په دې کلام کې دا شاره ده چې د مال فئ غمې به په دور صديقي کې صرف په ښځو باندې نه تقسيمېدل بلکې نارينو باندې به تقسيمېدل. او دا شاره هم ده چې که هغه نارينه او ښځه به وه او غلام به ؤو او که وينځه به وه. دا چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په زمانه کې به د مال فئ غمې صرف په ښځو تقسيمېدل. نارينو ته به نه ورکول کېدل. حضرت عائشه رضي الله عنها دا تخصيص عام کول غواړي او فرمايي چې د حضرت ابوبکر رضي الله عنه په زمانه کې په نارينو هم تقسيمېدل. ملاعلي قاري رحمه الله ليکلي دي چې کېدی شي چې د غلام نه ازاد شوی غلام مراد وي ځکه غلام که د چا غلام دی نو د هغې خرچ په مالک باندې دی. مال فئ کې د هغې برخه نه وي. بهرحال حق کېدل او عطيه ورکول جدا جدا شيان دي. (مرقات ۶۵۹/۷)

د مالِ فئ تقسيم کې د مرتبو د فرق لحاظ

﴿۶﴾ وَعَن مالكِ بن أوسِ بن الحدثانِ قَالَ: ذكر عمر بن الخطاب يَوْمًا الْفَيْءَ
او حضرت مالک ابن اوس ابن حدثان فرمايي چې يو ورځ حضرت عمر رضي الله عنه د مال فئ ذکر وکړو
فَقَالَ: مَا أَنَا أَحَقُّ بِهَذَا الْفَيْءِ مِنْكُمْ وَمَا أَحَدٌ مِنَّا
او ويې فرمايل چې د دې مال فئ زه ستاسو نه زيات مستحق نه يم او په مونږ يو کس دې مال فئ کې
بِأَحَقَّ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا أَنَّا عَلَى مَنَازِلِنَا مِنْ كِتَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ
د بل کس نه زيات مستحق دی. البته مونږ د الله د کتاب او د هغې د رسول د تقسيم مطابق په خپله خپله مرتبه باندې يو،
وَقَسْمِ رَسُولِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَالرَّجُلُ وَقِدَمُهُ وَالرَّجُلُ
نو يو هغه کس دی د اسلام په قبوليت کې اوليت لري. يو هغه کس دی چې د دين په لاره کې زړه ورتيا او بهادري

[1] رقم الحديث ۴۰۵۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳۵۹/۳ رقم الحديث ۲۹۵۲ واحمد في المسند ۱۵۶/۶

وَبَلَاؤُهُ	وَالرَّجُلُ	وَعِيَالُهُ

سره د لويې کارنامو او د کوشش او مشقت صفتونه لري. يو هغه کس دی چې اهل و عيال لري او يو هغه

وَالرَّجُلُ وَحَاجَتُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

کس دی چې ضرورت او حاجت لري.

توضیح وقدمه: يعني قديم الاسلام سړی به د مال فئ په تقسيم کې اوليت او افضل وي. (مرقات ۷/۶۶۰)

فالرجل وبلاءة: يعني مسلمان دی او بهادر دی، لويې معرکې کوي. د دين لويې لويې مشقتونه برداشت کوي. هغه زيات مستحق دی. (مرقات ۷/۶۶۰)

وعياله: يعني کس د بچو والا دی. هغې ته به د هغې د بچو په خاطر زيات ورکول کېږي. (مرقات ۷/۶۶۰)

وحاجة: يعني داسې کی دی چې بالکل محتاجه دی. هغه زيات مستحق دی. حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د مرتبو لحاظ ساتلی دی. هم دغه د جمهورو مسلک دی. امام شافعي رحمه الله د دې قائل نه دی. مسئله مخکې ليکلی شوې ده. راتلونکی حديث هم داسې دی. (مرقات ۷/۶۶۰)

﴿۷﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَرَأَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ:

او حضرت مالک رضی الله عنه ابن اوس فرمايي چې په يو موقع حضرت عمر رضی الله عنه دا آيت ولوستلو چې د زکوة د

(إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ للفقراءِ والمساكينِ) حَتَّى بَلَغَ (عَلِيمٌ حَكِيمٌ)

مصارفو بيان په کې دی ﴿انما الصدقات للفقراء والمساكين﴾ او دا آيت هغې د **عليم حكيم** پورې ولوستلو

فَقَالَ: هَذِهِ لِهَؤُلَاءِ.

او ويې فرمايل چې دې کې د زکوة اخستلو هغه خلک مستحق دي چې ذکر يې په دې آيت کريمه کې شوی دی.

ثُمَّ قَرَأَ (وَاعْلَمُوا أَنَّ مَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلهِ خُمُسَه وللرَّسولِ)

يعني فقيران او مسکينان وغيره. بيا هغې دا آيت ولوستلو واعلموا انما غنمتم من شئ فان لله خمسه وللرسول

حَتَّى بلغَ (وابنِ السَّبِيلِ) ثُمَّ قَالَ: هَذِهِ

او دا آيت يې د وابن السبيل پورې ولوستلو او ويې فرمايل چې دا د خمس مال د همغه خلکو حق دی چې ذکر

---

[1] رقم الحديث ۴۰۶۰ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۳۵۸ رقم الحديث ۲۹۵۰

لِهَؤُلَاءِ. ثُمَّ قَرَأَ (مَا أَفَاءَ اللهُ
یې دې آیت شوی دی. یعنې د ذوی القربی وغیره د هغې نه وروسته هغې دا آیت ولوستلو چې د مال فئ بیان په کې
عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقرى) حَتَّى بلغَ
شوی دی چې چاچا ته ورکړی شي ما افاء الله علی رسوله من اهل القری دا آیت یې د للفقراء والذین جاء وامن
(للفقراءِ) ثُمَّ قرأَ (والذينَ
بعدهم پورې ولوستلو. یو نسخه کې دا عبارت دی چې حتی بلغ للفقراء ثم قرأ والذین جاء وا د دې مطابق به
جاؤوا مِنْ بعدِهِم)
مفهوم دا وي چې هغوی دا آیت ما افاء الله شروع کړو او د للفقراء پورې یې دوه آیتونه ولوستل او بیا یې دا
ثُمَّ قَالَ: هَذِهِ
آیت والذین جاء وامن بعدهم ولوستلو او ویې فرمایل چې دې آیت د ټولو مسلمانانو احاطه کړې ده. لهذا که
اسْتَوْعَبَتِ الْمُسْلِمِينَ عَامَّةً
زما ژوند ؤو نو زما د خلافت په حدودو کې به هیڅ داسې مسلمان پاتې نه شي چې هغې ته د هغې د مال برخه
فَلَئِنْ عِشْتُ فَلَيَأْتِيَنَّ الرَّاعِيَ وَهُوَ بِسَرْوِ حِمْيَرَ
ورونه رسي. تردې چې هغه شپونکې ته به هم د هغې د مال فئ برخه ورورسېږي چې په مقام سرو حمیر
نَصِيبُهُ مِنْهَا لَمْ يَعْرَقْ فِيهَا جَبِينُهُ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[1]
کې وي حال دا چې د دغې مال حاصلو کې د هغې تندې هم په ګرد نه ککړېږي.

توضیح: **استوعبت المسلمین**: یعنې دې آیت کې ټول مسلمانان شامل دي. (مرقات ۶۶۱/۷)

الراعی: شپونکې ته راعی وایي. دلته د لرو لرو علاقو خلک مراد دي. (مرقات ۶۶۱/۷)

بسرو: سین باندې فتح ده. را ساکن دی. واؤ متحرک دی. باجاره دی. سرو یمن سره نزدې د یو ځای نوم دی. (مرقات ۶۶۱/۷)

([1]) رقم الحدیث ۴۰۶۱ أخرجه البغوي في الشرح السنة ۱۳۸/۱۱ رقم الحدیث ۲۷۴۰

حمير: د يمن د يوې مشهورې قبيلي نوم دی. يعني هغه بانده چې به د قبيله حمير په علاقه کې اوسيږې او ماله به راشي نو زه هغې له په مال فئ کې برخه ورکوم.
ملاعلي قاري د پاس ذکر شوي تحقيق نه وروسته دا هم ليکلي دي چې د ځينې علماؤ دا خيال دی چې "سروحمير" د يوې علاقې پوره نوم دی. لهذا بيا به د اضافت صورت نه وي. يعنې بانده چې به سروحمير نه راشي. مظاهر حق کې ترجمه غلطه ليکلي شوې ده. (مرقات ۶۶۲/۷)

دفدک قضيه کې د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ استدلال

﴿۸﴾وَعنهُ	قَالَ:	كَانَ	فِيمَا	احتجَّ	فيهِ عُمَرُ
او حضرت مالک ابن اوس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د کومې خبرې نه استدلال وکړو					
أَنْ قَالَ: كَانَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثُ صَفَايَا بَنُو النَّضِيرِ					
دهغه دا ؤو چې هغې وفرمايل يا دا چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره درې صفايا وي. ۱: بنو نضير					
وخيبرُ	وفَدَكُ	فَأَمَّا	بَنُو	النَّضِيرِ	فَكَانَتْ
۲:خيبر ۳:فدک،نو د بنو نظير د جلا وطنۍ نه وروسته د هغوی چې کوم مزمکه په قبضه کې راغلې وه د هغې نه حاصليدونکی					
حُبُسًا	لِنَوَائِبِهِ	وَأَمَّا			
مال د نبي عَلَيْهِ السَّلَام د اخراجاتو لکه د مېلمنو مېلمستيا او تواضع او د مجاهدينو لپاره د اسلحو او آسونو اخستل					
فَدَكُ	فَكَانَتْ	حُبُسًا			
وغيره مخصوص ؤو. د فدک محاصل به د هغه مسافرو د مرستې لپاره مخصوص ؤو چې کوم اګر که					
لِأَبْنَاءِ	السَّبِيلِ	وَأَمَّا	خَيْبَرُ		
په خپل وطن کې به يې مال ؤو خو د سفر په دوران کې به ورسره مال او اسباب ختم شوې ؤو. او د خيبر محاصل					
فَجَزَّأَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةَ أَجزاء: جزأين					
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په درې برخو تقسيم کړي ؤو. هغې کې خو به دوه برخې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په					
بينَ المسلمينَ وجزءً نَفَقَةً لِأَهْلِهِ فَمَا فَضُلَ عَنْ نَفَقَةِ أَهْلِهِ					
مسلمانانو تقسيمولې او يوه برخه به يې په خپل اهل و عيال باندې خرچ کوله. او په هغې کې که به هم د					

جَعَلَهُ	بَيْنَ	فُقَرَاءِ	الْمُهَاجِرِينَ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ[۱]

اهل و عیال د خرچ نه څه پاتې شوه نو هغه به نبي کریم ﷺ په غریب مهاجرینو باندې تقسیموله.

توضیح: ثلاث صَفایا: صفایا د صفیه جمع ده. انتخابو او ټاکل او د خوښولو ته وایي. یعنې د مال غنیمت د تقسیم نه مخکې به یو شی نبي کریم ﷺ د ځان لپاره خوښولو، نو دا صرف د نبي کریم ﷺ سره خاص ؤو. د نبي کریم ﷺ نه وروسته د هیچا لپاره جائز نه دي. د صفی اطلاق دلته کېدی شي د اجازت په توګه وي ځکه دا مالونه خو د مال فئ په برخه کې راځي. ګویا کې مال فئ باندې د صفی اطلاق شوی دی. (مرقات ۶۶۳/۷)

حبساً: د هیسارول په معنی کې دی. یعنې د بنو نضیر مالونه او د فدک مالونه نبي کریم ﷺ د حواثو او د مسافر د ضرورتونو لپاره هیساروَل. او د خیبر مالونه نبي کریم ﷺ په درې برخو تقسیم کړي ؤو. یو برخه یې د خپل اهل و عیال لپاره خاص کړه او د دوه برخې یې د عام مسلمانانو لپاره خاص کړې. اصل پس منظر دا ؤو چې حضرت علي رضي الله عنه او حضرت ابن عباس رضي الله عنه دواړو دا مطالبه کړې وه چې دا مالونه زمونږ په مینځ کې تقسیم کړه. حضرت عمر رضي الله عنه د دې نه انکار کړی ؤو. البته دا دواړه یې د دې مالونو متولي کړل، خو په دې تولیت کې هم هغه دواړه متفق نه شو. بیا حضرت عباس رضي الله عنه راغلو او د حضرت علي رضي الله عنه باره کې یې سخت الفاظ استعمال کړل او د تقسیم مطالبه یې وکړه. حضرت عمر رضي الله عنه د تقسیم نه انکار وکړو او د هغې ټول پس منظر یې بیان کړو. چې دا وقفي مالونه دي. که تاسو یې نه شئ سنبالوی نو بېرته یې راکړئ. راروان حدیث کې به یې هم تفصیل راشي، خو د ټولو نه زیات تفصیل د بخاری په کتاب المغازی کې دی او په مسلم کې هم تفصیل دی. (مرقات ۶۶۳/۷)

الفصل الثاني

د قضیه فدک پوره تفصیل

﴿۹﴾عَن	المغيرةِ	قَالَ:	إِنَّ	عمَرَ	بنَ	عبد	العزيزِ	جَمَعَ	بَنِي	مَرْوَانَ

او حضرت مغیره بن شعبه فرمایي چې کله حضرت عمر ابن عبد العزیز خلیفه شو نو هغې د مروان زامن راجمع

(۱) رقم الحديث ۴۰۶۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۵/۳ رقم الحديث ۲۹۶۷.

حِينَ اسْتُخْلِفَ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ لَهُ فَدَكُ
کړه او ويې فرمايل چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د فدک په زمکه او جائيداد خپله ذاتي حق ساتلو.

فَكَانَ يُنْفِقُ مِنْهَا وَيَعُودُ
چې د هغې حاصل شوی عايد او پيداوار نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل اهل و عيال او فقراؤ او د مساکينو لپاره خرچ کولو.

مِنْهَا عَلَى صَغِيرِ بَنِي هَاشِمٍ وَيُزَوِّجُ مِنْهَا
همدې کې د بنو هاشم د وړو امداد باندې د خرچ کولو سره حسن سلوک کولو او بې خاونده ښځو او بغير د ښځې نارينو

أَيِّمَهُمْ وَإِنَّ فَاطِمَةَ سَأَلَتْهُ
ودونه به يې کول. يو ځل حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته خواست کړې وو چې د فدک د زمکه او جايداد

أَنْ يَجْعَلَهَا لَهَا فَأَبَى
زما په نوم کړه يا د هغې عايد زما برخه هم مقرره کړه، خو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې خواست رد کړو. د

فَكَانَتْ كَذَلِكَ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَيَاتِهِ حَتَّى مَضَى
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په ژوند همدغه شان وو تر دې چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دنيا نه لاړو او کله چې

لِسَبِيلِهِ فَلَمَّا وُلِّيَ أَبُو بَكْرٍ علم فِيهَا بِمَا عَمِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خليفه شو نو د هغې معمول هم هغه وو کوم چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپل ژوند کې وو

فِي حَيَاتِهِ حَتَّى مَضَى
يعني د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د ذکر شوي معمول پشان حضرت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُم د فدک محاصل د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په اهل و عيال او د بنو هاشم

لِسَبِيلِهِ فَلَمَّا أَنْ
په ماشومانو او د بې وسه سړو او د ښځو په ودونو باندې خرچ کول. تر دې چې حضرت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم مړ شو او

وُلِّيَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَمِلَ فِيهَا بِمِثْلِ
د هغې نه وروسته حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خليفه شو نو دې سلسله کې د هغې عمل هم هغه وو چې د دې دواړو يعني

مَا عَمِلَا حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ ثُمَّ
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او د حضرت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وو. تر دې چې حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم مړ شو. او بيا مروان د عثمان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

اقْتَطَعَهَا	مَرْوَانُ	ثُمَّ	صَارَتْ

: خلافت په زمانه کې یا یې د خپل حکمرانۍ په دور کې دا فدک د خپل او د خپل وارثانو جاګیر وګڼلو. اوس

لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَرَأَيْتُ أَمْرًا مَنَعَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاطِمَةَ

هغه جاګیر د عمر بن عبد العزیز شو خو زه وینم چې کوم نبي کریم ﷺ خپل لور فاطمه ته نه ؤ ورکړی. د دې

لَيْسَ	لِي	بِحَقٍّ	وَإِنِّي	أُشْهِدُكُمْ

زه هم مستحق نه شم کېدی. لهذا زه تا د خپلې فیصلې ګواه کوم چې ما فدک هغې ته په همغه حیثیت باندې

أَنِّي	رَدَدْتُهَا	عَلَى	مَا	كَانَتْ.	يَعْنِي	عَلَى	عَهْدِ

بېرته ورکړو. چې په کوم باندې هغه ؤ. یعنې نبي کریم ﷺ او حضرت ابو بکر رضي الله عنه

رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

او د حضرت عمر رضي الله عنه په زمانه کې په کومه طریقه د هغې محاصل خرچ کېدلو. اوس به بیا په هم

وَأَبِي	بَكْرٍ	وعمَرَ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]

هغه طریقه خرچ کړی کېږي او فدک به د چا ذاتې جاګیر نه کېږي.

توضیح: ان عمر بن عبدالعزیز: دې حدیث کې خبره دلته نه څکه روانه ده چې بنو مروان د فدک وغیره وقفي مالونه قبضه کړل او خپل ذاتې مالو سره یې یو ځای کړي ؤ او عمر بن عبدالعزیز هغه راخلاصه او وقفي حیثیت یې ورکول غوښتل. (مرقات ۷/۶۶۴)

کانت له فدک: فدک د یو کلې نوم ؤ. چې د خیبر په اطرافو کې ؤ. د مدینې نه په لرې فاصله کې داکلی واقع ؤ. یو شین ځای ؤ. چرته چې زیاتې کجورې او څه د نورو مېوؤ باغونه هم ؤ. نبي کریم ﷺ ته فدک د صلح په صورت کې ملاؤ شوی ؤ. چې حیثیت یې د مال فئ ؤ. د فدک باغ، د بنو نظیر مالونه او خیبر زمکه د نبي کریم ﷺ ذاتې حیثیت ؤ. نبي کریم ﷺ د خپل اهل بیت نه بغیر د عام مسلمانانو په مصارفو کې دا مالونه خرچ کول. د نبي کریم ﷺ د مرګ نه وروسته د اهل بیتو او د نبي کریم ﷺ د خاندان څینې کسانو دې مالونو باندې د ذاتې حیثیت دعوی وکړه، خو خلفاؤ دا د وقف په حیثیت کې وساتل او د میراث

---

[1] رقم الحدیث ۴۰۶۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۳۷۸ رقم الحدیث ۲۹۷۲

حیثیت یې ورنه کړو، ځکه د انبیاؤ مال په میراث کې نه شي تقسیم کېدلی، ځکه د مرګ نه وروسته انبي اء ژوندې وي. چې اثر یې په دنیا پرېوځي. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ژوند مبارک کې هم د دې مطالبه کړې وه، خو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ورکولو نه انکار کړی ؤو.

د بحث لاندې حدیث کې حضرت عمر بن عبدالعزیز د دې مال پس منظر بنو مروان ته بیان کړو او دا یې په همغه خپل حیثیت کې وقف وساتلو لکه څنګه چې د خلفائی راشدینو په زمانه کې ؤو. څه د تفصیل سره دا پس منظر په خپل الفاظ کې د لوستونکو مخې بیانوم.

مال فدک د فدک باغ ؤو. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه غوښتلی ؤو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ورکولو نه انکار وکړو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هغه عام خرچ کول. بیا حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د صدیق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه وغوښتله. حضرت ابو بکر صدیق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ورته د "**لا نرث ولا نورث ما ترکنا صدقة**" حدیث واورولو او د ورکولو نه یې انکار وکړو. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د انسان په حیثیت ناراضا شوه. بیا صدیق اکبر د هغې کور ته ورغلو او غرمو ته ورد ېدلو او بخښنه یې ترېنه وغوښتله. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ورته معافي وکړه. او دې سلسله کې یې ورته کله هم مراجعت ونه کړو. شپږ میاشتې وروسته حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مړه شوه، نو څه اوږدې جګړې ونه شوې. شیعه او روافض هسې شور کوي. او په دې مجلسونه ګرم کړي او خلک پرې ژړوي. او په صحابؤ باندې تبرا کوي. زه د شیعه ګانو دا پوښتنه کوؤم چې حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د فدک باغ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه هم غوښتلی ؤو. او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته د ورکولو نه انکار کړی ؤو. دې باندې شور ولې نه کوي؟ بیا چې کله حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خلیفه شو د فدک باغ موجود ؤو هغې ولې حسنین رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ته ور نه کړو؟ بیا حضرت حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خپله خلیفه شو او تر شپږ میاشتو پورې یې خلافت وکړو. هغې فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ولې په خپلو مالونو کې شامله نه کړه؟ د شرم خبره ده چې د فدک باغ په وجه پروپیګنډه جوړه کړي او په صحابؤ باندې طعن کوي حال دا چې د صحابؤ فتح کړی شوې ملک باندې ایران په خاموشئ سره قابض دی؟ تاسو ایران بېرته راکړئ تاسو ته به د فدک باغ بېرته درکړی شي. بهرحال د فدک د مال پشان د بنونضیر د مالونو مسئله هم پیدا شوه. د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مرګ نه وروسته دا مال د وقف په توګه صدیق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سنبال کړو. بیا د حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په نګرانئ کې بیا د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په مشترکه توګه باندې نګرانې شوه، خو په خپل مینځ کې د اختلاف په وجه د دې مال متعلق حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د تقسیم مطالبه وکړه چې جدا جدا به د خپلې خپلې برخې ساتنه کوي. حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ انکار وکړو او ویې فرمایل چې دا یو خو به قِسمه تقسیم شي.

داسې نه شي کېدلی. بیا مروان دا مالونه خپل ذاتي جایداد کې شامل کړل او بنو مروان په خپل مینځ کې تقسیم کړل. کله چې عمر بن عبدالعزیز خلیفه شو نو هغې د نورو اصلاحاتو سره سره دا اصلاح هم وکړه چې دا مالونه یې د هغوی نه بېرته واخستل او د وقف حیثیت یې ورکړو. د هغې د مرګ نه وروسته بیا بنو مروان هغه تقسیم کړل او داسې یې غیبه کړه چې تر ننه پورې معلومه نه شوه چې دا مالونه چرته لاړل. حضرت عمربن عبدالعزیز د بحث لاندې حدیث کې همدغه وایي چې کوم مالونه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته نه دې وکړې نو زه څوک یم چې د ځان سره یې کېدم. بهرحال صدیق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ باندې دې الله تعالی رحم وکړي هغوی ډېر لویې مشقتونه برداشت کړل او د یوې شرعي مسئلې حفاظت یې وکړو.

الحمد لله د کتاب الجهاد تشریحات د توضیحاتو نه فارغ شوم. اوس په جهاد باندې د یو اعتراضاتو او د هغې جوابونه لیکم.

په جهاد باندې عمومي اعتراضونه او د هغې جوابونه ۲۹ صفر ۱٤۱۸ھ

دا چې په جهاد کې د نفس او مال خطر وي، نو ځکه خلک د جهاد نه د بچ کېدلو لپاره قسم قسم بهانې جوړوي.

خود بدلتے نہیں قرآن بدل دیتے ہیں

پوښتنه: څه خلک وایي چې جهاد د جهد نه مشتق دی چې د سخت محنت په معنی کې دی، نو هر محنت جهاد دی. مونږ هم په جها لړیا یو، ځکه د دین محنت کوؤ.

جواب: دا د جهاد لغوي معنی ده. د جهاد شرعي تعریق د کتاب په اول کې لیکلی شوی دی. شریعت کې د اصطلاحي مفهوم په اعتبار باندې دی. لغوي مفهوم باندې بناء نه دی. ګنې د صوم لغوي مفهوم امساک ساعة دی. لمونځ د تحریک صلوین یا د دعا په معنی کې دی. حج د قصد په معنی کې دی. د زکوة لغوي معنی د زیاتوالي ده. که اصطلاحي شرعي معنی پرېښودلی شي او لغوي معنی باندې عمل وکړی نو دا د ګمراه کېدو لپاره کافي ده. نن سبا عام خلک وایي د میاشو خلاف جهاد، د مچو خلاف جهاد یا د ملیریا خلاف جهاد دی. دا هغه جهاد دی چې د قیصر او کسری سلطنتونه یې پرې ذره ذره شول؟

پوښتنه: د څه خلکو خیال دی چې جهاد حسن لغیره دی. مونږ په حسن لعینه کې مشغول یو.

جواب: اصول فقه کې لیکلی شوې دي چې مامور به کې حسن پکار دی، ځکه د الله تعالی امر دی. د هغې په امر کې حسن ضروري دي. اوس فقهاؤ په هر هر مامور به کې حسن لټولی دی. ځېنو کې د هغې ذات ملاو شوی دی او ځېنو کې واسطه ملاو شوه، جهاد کې واسطې سره حسن ملاؤ شو نو

دې ته يې حسن لغيره وويل. دې سره د جهاد په حکم هيڅ اثر نه غورځېږي، خو مباح يا مستحب دی.
حال دا چې حسن لعينه دی، نو آيا رانجه لګول، او تيل او عطر استعمال کول، کالي ښتل او ګوتې ښتل، دا د دې جهاد نه افضل دي؟ د خدای نه وېرېږئ.
پوښتنه: د څه خلکو خيال دی چې جهاد فرض کفايه دی. لهذا تلل ضروري نه دي.
جواب: د جهاد فرض کفايه کېدل يا فرض عين کېدلو لپاره د جهاد په خپلو معروضې احوال دي.
تاسو ولې دې کې اخته کېږئ. آيا تاسو ته د "فرض" لفظ نه ښکاري؟ او آيا د فرض مطلب دا دی چې دې ته بيخي تګ پکار نه دی. فرض کفايه خو د فرض عين نه زياد عام دی، ځکه دا يوه قومي فريضه ده. که ټولو پرېښودله نو په اجتماعي توګه به ټول ګناه ګار شي. بيا دا حکم دا وکړو چې نن سبا مسلمانان په کوم حالت کې دي هغوی باندې جهاد فرض عين نه دی. بلکې فرض کفايه دی؟
تاسو لږ د فقهې کتابونه وګورئ هغوی چې په کوم حالت کې جهاد ته فرض عين وايي، آيا هغه وخت مو په سر نه دی راغلی. کفار يو ځای شول او په فلسطين يې حمله وکړه، مسجد اقصی يې قبضه کړه. عراق يې قبضه کړو. افغانستان باندې يې قبضه وکړه. کشمير يې قبضه کړی دی. هر اړخ نه يې په مسلمانانو باندې حمله کړې ده. بيا هم فرض عين نه دی؟
پوښتنه: د څه خلکو خيال دی چې جهاد بالنفس لويې جهاد دی. "رجعنا من الجهاد الاصغر الى الجهاد الاكبر" د روايت نه دا خلک استدلال کوي او ظلم د پاسه ظلم دی چې غټو او وړو دا پټېځ لولي چې د نفس سره جهاد کول دا لويې جهاد دی. کافران پرېږدئ. هغوی سره جنګ کول يا جهاد نه دی يا وړوکی جهاد دی. ټولو ته يې دا روايت زده کړی دی.
جواب: جهاد بالسيف کې لويوه مجاهده او د نفس اصل علاج کېږي. ولږه، تنده، وېره، هيبت، مشقت او محنت، قيد و بند، مرګ او زخم او بې ارامي دا د جهاد د ميدان اولنۍ تحفه ده. اوس اوايئ مجاهده کوم يو کې زياته ده. يا خو قورمو خوړل، مېوې چوپلو، پکو لګولو او د دنيا نه بې غمه کېدل او ګېونه لګولو کې زياته مجاهده ده؟ او باقې دا چې خلک کومه مقوله حديث ګڼي. دا غلطه ده. دا د ابراهيم بن عبله مقوله ده. حديث نه دی. (موضوعات کبير د ملاعلي قاري رحمه الله وګورئ) او که دا حديث دی نو آيا صحابه کرامو خپل ټول عمرونه په جهاد کې تېر کړل او په مفضول عمل کې اخته وُو. او د افضل عمل نه محرومه وُو؟ د خدای نه وېرېږئ او "وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما" (سورة النساء: ۹۵) وګورئ.
پوښتنه: څه خلک وايي چې دا مکې دور دی. کله چې مدنې دور راغلو مونږ به جهاد کوؤ. مکې دور

کې جهاد نه ؤو.

جواب: دا کوم قرآن او حدیث کې لیلکی شوې دي چې دا مکې دور دی؟ خلک مخکې ځې تاسو شاته راروان یئ؟ بیا دا اوایئ چې که دا مکې دور دی او جهاد نشته دی، نو مکې دور کې لمونځونه چرته ؤو. اخترونه او جمعه چرته وه. روژه چرته وه او زکوة او حج چرته ؤو؟ د شرابو حرمت چرته ؤو؟ پرده چرته وه؟ د سود حرمت چرته ؤو؟ که جهاد نه ؤو، نو دا ټیزونه چرته ؤو. ټول پرېږدئ. په غور سره واورئ د جهاد حکم چې کله راغلو نو دې باندې عمل هم راغلو. د خدای نه وېرېږئ. شاته مه ځئ، کنده کې به ولېږئ. مخکې لاړ شئ.

پوښتنه: څه خلک وایي چې اول ایمان جوړ کړئ او بیا جهاد وکړئ. مونږ اوس ایمان جوړلو کې مشغول یو.

جواب: آیا کوم خلک چې جهاد کوي. دا بې ایمانه دي؟ د خدای نه وېرېږئ. لږ دا خو اوایئ چې آیا تاسو ایمان نه دی قبول کړی. که مو قبول کړی دی نو هغه څه شی دی. ایمان دی یا که بې ایمانې؟ او دا اوایئ چې د ایمان جوړولو معیار څه دی. په کوم تهرمامېټر باندې به د ایمان جوړولو فیصله کوئ؟ ایمان څه د کدو حلوه نه ده چې تاسو به یې پتیله کې پخوئ. که ایمان په عملونو جوړېږي، نو آیا د ایمان پشان لویې عمل پرېښودلو سره به ایمان جوړ شي یا که خراب به شي؟ آیا جهاد عمل نه دی. نو عمل کولو سره ایمان جوړېږي که پرېښودلو سره جوړېږي؟ بیا دا اوایئ چې د کوم ایمان په ذریعه چې تاسو لمونځ کوئ. روژه نیسئ. حج کوئ، دنیا کې ګرځئ راګرځئ، مال خرچ کوئ. وخت ورکوئ، آیا دې ایمان باندې تاسو جهاد نه شئ کول؟ صحابه کرام خو به میدان کې مسلمانان کېدل او به همغه میدان کې به یې جهاد کولو. کم نه کم تاسو خو د خپل ایمان جوړلو موده او د هغې دورانیه خو اوایئ چې څومره وخت کې به ستاسو ایمان جوړېږي. تاسو کله هم د خپلې دې مودې ذکر نه دی کړی. معلومه شوه چې تاسو د جهاد نه د تښتېدلو لپاره بهانې لټوئ. لهذا نه به ایمان جوړ شي او نه به جهاد وشي.

پوښتنه: ځېنې خلک په جهاد اعتراض کوي چې افغانستان کې جهاد نه ؤو. دا د روس او امریکه جنګ ؤو. چې د پښتنو وینه په کې تویه شوې ده.

جواب: که دا جهاد نه ؤو او د کفر او اسلام جنګ نه ؤو. بلکې د امریکه جنګ ؤو، نو نن سبا د همغه مجاهدینو سره امریکه ولې جنګ کوي. او که امریکه د نفرت قابله وه. نو نن ته ولې د امریکه په غېږه کې ناست یې؟ او که د پښتنو وینه تویه شوې ده، نو آیا دا علماء کرامو، مجاهدینو او د طالبانو وینه د پښتنو وینه نه وه. او ولې دا انسانان نه ؤو. د هغې د وژلو لپاره چې پرون دا د روس سره څنګه ملګرتیا کوله. نن د امریکې ملګرتیا کوي. معلومه شوه چې نه د لته د پښتون خبره ده نه

د قومیت خبره ده. بلکې صرف د دین سره دښمني او د عداوت خبره ده. کله چې کمیونسټ اوژلي شي نو شوی کوي چې پښتانه وژلي کېږي او دوی جنګولي کېږي. او کله چې عالم یا طالب علم پښتون وژلي کېږي نو پټه تماشه یې کوي او پرې خوشحالېږي.

سوال: ځینې خلک وایي چې کافران مه وژنئ. دغه شان به هغوی دوزخ ته لاړ شي نو تاسو به ګناه شئ. **جواب**: قرآن عظیم کې الله تعالی اتیا (۸۰) آیتونو کې د قتل لفظ استعمال کړی دی او سلګونو (۱۰۰) آیتونو او حدیثونو کې د کافرانو د جنګ کولو او د هغوی د وژلو حکم ورکړی دی. خپله په میدان جنګ کې نبي کریم ﷺ اُحد کې ابن بن خلف په خپل لاس وژلی دی. الله او د هغې د رسول په حکم صحابه کرامو په زرګونو، لاکهونو کافران په جهاد کې وژلي دي. په زرګونو صحابه کرام خپله هم شیهیدان شوې دي. د یرموک په جنګ کې صحابه کرامو د یو لاکه نه زیات کافران وژلي دي. د جلولاء په جنګ کې صحابه کرامو د یو لاکه نه زیات کافران وژلي دي. د عراق په تکریت جنګ کې صحابه کرامو اتیا زره (۸۰۰۰۰) کافران وژلي دي. اسلامي تاریخ د داسې واقعاتونو ډک پروت دی، نو د پوښتنه کونکو دغه حضراتو نه پوښتنه ده چې د دغه وژلی شوؤ ذمه وار او ګناه ګار به څوک وي؟ کوم خلک چې داسې خبرې کوي هغوی د قرآن و حدیث او د سلف و صالحینو او د ټول امت په مسلمانانو باندې اعتراض کوي او د شریعت ښایسته مخونه مسخ کوي. هغوی ته صرف دومره عرض کوؤ چې د خدای په مخلوق د خدای نه زیات مه مهربانه کېږئ. جهاد کې که د الله یو باغي وژلی کېږي نو د هغې په بدل کې په زرګونو انسانان مسلمانان شي او جنت ته لاړ شي. که په مکه کې نبي کریم ﷺ شلو ریش کسان وژلي نه وی او مکه یې فتح کړې نه وی او کفار یې پرېښې وی، نو په اربونو کافران به پیدا شوی وی او په کفر به مړه شوې وی او دوزخ به تلې وی. خلاصه دا چې یا خو تاسو کافران اوژنئ یا به هغوی تاسو وژنئ. کومه خبرمه مو خوښه ده؟

مصلحت در دین ما جنگ و شکوه — مصلحت در دین عیسیٰ غار و کوه

یعنې زمونږ د دین مصلحت خو دا دی چې د جهاد جنډه په شان او شوکت سره اوچته کړو او د عیسایانو د مذهب مصلحت خو په کوټو او غارونو کې کېنې.

سوال: ځینې خلک وایي چې مونږ نبي کریم ﷺ په خوب کې لیدلی دی. د نبي کریم ﷺ نه مو د جهاد اجازت وغوښتلو نو نبي کریم ﷺ وفرمایل ۳۱۳ کسان جوړ کړئ بیا جهاد وکړئ. اوس مونږ کوشش کوؤ چې ۳۱۳ کسان جوړ شي نو بیا به جهاد کوؤ. **جواب**: د قرآن او حدیث او د شریعت د احکاماتو په موجودګۍ کې د هیڅ یو کس ګنده خوبونه له اعتبار نشته دی. که زمونږ د ژوند ضابطه زمونږ خوبونه شي نو بیا د قرآن او حدیث څه ضرورت پاتې کېږي. بیا خو به

هر كس د خپل خواهش تابع شي. دغه شان كه ار اوسه پورې دې امت كې ۳۱۳ كسان جوړ نه شول نو بيا دا ناكامه شنډ امت دى. د خداى نه وېرېږئ. د ۳۱۳ نه خو ستاسو واعظين زيات دي. ۹۰ كاله اوشو تر اوسه يې ايمان نه دى جوړ شوى. د ۳۱۳ حد چا اينبى دى؟ ځينې معركو كې شپېته (۶۰) يا ديرش (۳۰) مسلمانانو هم مقابله كړې ده.

سوال: ځينې خلک وايي چې كه نن سبا صحيح جهاد شته دى نو مسلمانانو ته په فتح كې دا دومره تاخير ولې دى. صحيح جهاد كې فتح ژر حاصليږي. **جواب**: جهاد يو عظيم عبادت دى. مسلمانانو له جهاد كول پكار دى. نتيجه د الله په لاس كې ده. كله به فتح ژر وركوي كله به يې ناوخته وركوي. خپله نبي كريم ﷺ اته (۸) كاله پس يو لويې ښار فتح كړو. دا تاخير ولې وشو؟ د لس كالو مسلسل جهاد نه وروسته صرف د عرب جزيره فتح شوه. بيا د صديق اكبر په دوه كالو كې صرف تر دمشق پورې شام فتح شو. بيا د حضرت عمر په دور حكومت كې د مسلسل جهاد باوجود د حلبْ قلعه فتح شوه. د دولس زره (۱۲۰۰۰) صحابۀ د نبي كريم ﷺ سره د طائف قلعه محاصره كړې وه خو بيا هم قلعه فتح نه شوه. او بغير د فتحې نه راغلل. زه وايم چې كه د مجاهدينو نه ناوخته كېږي نو آيا تاسو به يې تماشه كوئ. مخكې راشئ او په منځونو كې دنيا فتح كړي.

سوال: ځينې خلک وايي چې د مجاهدين د مال په غرض جهاد كوي. د ځمكې لپاره جنګ كوي. دا جهاد صحيح نه دى. **جواب**: تاته د كوم ځاى نه پته وچليدله چې يو عرب ځوان د كړوړونو جايدار پرېښودلو او افغانستان ته د مال په مال په غرض راغلى دى. آيا تاته د محاذ جنګ نه چا په موبائيل خبر دركړى دى؟ د خداى نه وېرېږه څوک چې ساه په تلې كېږدې او په ميدان ورودانګي نو هغه د څه لپاره مال ګټي؟ او كه داسې منډې لږېدلې وي نو ته هم راشته او څه مال وګټه. يا وساتئ مجاهدين د الله لپاره جهاد كوي. دې اخلاص مندو پسې توقې مه كوئ ګنې په نفاق به مړه شئ. باقې دا شرعي حكم دى چې كه مال غنيمت ملاو شي نو هغه په مسلمانانو باندې تقسيمېږي. صحابه كرامو د مال غنيمت برخه اخستې ده. نبي كريم ﷺ وفرمايل چې الله زماد امت رزق د نيزې د لاندې اينبى دى. دخداى نه ويرېږئ. په سودې كاروبار د مال ګټلو او د مال غنيمت برخه اخستلو كې د ځمكې او اسمان فرق دى. باقې د ځمكې لپاره جهاد كول خكه ضروري دى چې دې باندې به د الله قانون نافذ شي. كه زمكه نه وي نو جومات به چرته نه جوړوې. لمونځ به چرته كوي؟ قرآن كې د الله اعلان دى ﴿واخرجوهم من حيث اخرجوكم﴾ (البقرة: ۱۹۱) د كومې ځمكې نه چې كافرانو تاسو ويستلي وئ د هملته نه يې وباسئ. د اسلامي مملكت د سرحدونو تحفظ او د هغې ځمكې حفاظت په مسلمانانو باندې فرض دى.

سوال: ځینې خلک وایي چې کوم ځای کې مسلمانان وژلی کېږي. دا د هغوی د ګناهونو نتیجه ده. دوی باندې د الله عذاب راغلی دی. د هغوی مرسته ضروري نه ده. **جواب:** دا یوه کمزورې فلسفه ده. او د ناځاپي مرګ انتظار دی. د ابنیاؤ نه بغیر هیڅ یو انسان د ګناه نه پاک نه دی. صحابه کرام محفوظ ؤو. معصوم نه ؤو. بیا د هغوی پاک جاعت باندې کافرانو ولې حمله وکړه؟ جهاد ته ګناه ګار خلک هم تللی شي؟ او د ټولو نه زیات ګناهونه هتله معاف کېږي. د ټولو مسلمانانو وهل د هغې د عملونه نتیجه وګڼئ او بیا خاموشه کېنئ، نو تاسو داسې ولې نه وایئ چې راشئ ورونو دا کافران خو د ټولو نه زیات ګناه ګاران دي، دوی به ؤوهو چې د الله عذاب پرې راشي او زمونږ په لاسونو دوی ته شزه ملاؤ شي. ﴿قاتلوهم يعذبهم الله بأيديكم الخ﴾ دویمه خبره دا چې د جهاد پرېښودل لویه ګناه ده. دا ولې نه وایي چې راشئ جهاد وکړو چې زمونږ ګناهونه معاف شي او مونږ د خدای د عذاب نه بچ شو. عجیبه هوښیار خلک دي. هر هغه ځای نه وتلو کې کامیاب شي چرته چې د ګوتې د غوڅېدلو خطر وي، خو یاد وساتئ! دې بچ کېدلو پسې شاته نښتل هم دي. اقبال مرحوم فرمایي:

افسوس صد افسوس نہ بنا تو | دیکھے نہ تیری آنکھ نے قدرت کے اشارات
تقدیر کے قاضی کا یہ فتویٰ ہے ازل سے | ہے جرم ضعیفی کی سزہ مرگ مفاجات

سوال: ځینې خلک وایي چې که کافران زمونږ په لاره کې مزاحمت جوړېږي نو جهاد به وي. تر اوسه پورې هغوی زمونږ په لاره کې مزاحمت نه دی کړی، نو ځکه جهاد نشته دی. **جواب:** تا هغه لاره کله اختیار کړې ده چې کافر مزاحمت وکړي؟ الله خو فرمایي ﴿ولا يزالون يقاتلونكم حتى يردوكم عن دينكم ان استطاعوا﴾ (البقرة :۲۱۷) یعنې تر کومې پورې چې تاسو کافران نه کړي نو تر هغه وخت پورې به تاسو سره جنګېږي. آیا دا مزاحمت نه دی؟ اوس د کافر کېدلو لپاره تیار شئ یا د مقابلې لپاره میدان ته راشئ. **سوال:** ځینې خلک وایي چې کله عملونه جوړ شي نو الله به د کافرانو سره خپله و جنګېږي. جهاد او د اسلحې ضرورت نشته دی. نه مونږ له میدان ته د اسلحو سره میدان ته د تللو ضرورت نشته دی. بس مونږ به عملونه جوړ کړو، کار به الله تعالی کوي. **جواب:** الله ته د ولې پیدا کړی یې او تاته یې جنګ کولو حکم ولې کړی دی. چې هر څه یې خپله کول نو ولې ته یې صرف د قورمې خوړلو لپاره پیدا کړی یې؟ د قرآن اعلان دی. ﴿ولو شآء الله لأ نتصر منهم ولكن ليبلو بعضكم ببعض﴾ زه پوښتنه کوم، آیا د صحابه کرامو عملونه سل فیصده صحیح نه ؤو؟ بیا د عملونو

نه وروسته هغوی ولې په میدان کې قدم کیښودلو؟ او په زرګونو تعداد کې شهیدان شول؟ د خدای نه وېرېږئ. لاس په لاس باندې اېښودل سره کار نه کېږي.

سوال: ځینې خلک وایي چې قرآن کې ډېر آیتونه دي چې کافرانو ته د بخښنولو حکم کوي، نو بیا جهاد څنګه؟ **جواب**: ترکومې پورې چې د جهاد حکم نه ؤو راغلی نو کافران ته بخښنول حکم ؤو. کله چې د جها حکم راغلو نو د بخښنلو حکم یې ختم شو. اوس جهاد کوئ، ځکه خو علماء کرام فرمایي چې کوم کس ته د ناسخ او منسوخ پته نه وي نو د هغې لپاره بیان کول یا وعظ کول حرام دي.

سوال: ځینې خلک وایي چې د اسلام په اخلاقو خور شوی دی. په توره نه دی خور شوی. لهذا د جهاد په ځای د اخلاقو نه کار واخلئ. **جواب**: دا د کافرانو له اړخه ډېر پخوانی اعتراض دی. چې سلطان صلاح الدین ایوبی یې هم پریشانه کړی ؤو، نو هغې په جواب کې وفرمایل چې زه نه پوهېږم چې اسلام به اخلاقو خور شوی دی یا که په جهاد، البته زه په دې پوهېږم چې د اسلام حفاظت او د اشاعت لپاره توره اوچتول فرض او ضروري ده. اصل قصه دا شوې وه چې اول کافرانو اعتراض وکړو چې دین اسلام د تورې په زور خور شوی دی، دې کې څه ذاتې کشش نشته دی، نو د وخت لویو علماؤ ولیکل چې د اسلام په توره نه بلکې په اخلاقو خور شوی دی. هغې باندې د وخت علماؤ د هغه زمانه پروپیګنډه ماتول غوښتل، لکه نن سبا چې څنګه جهاد ته دهشت ګردې وایي. او علماء او طلباء جواب ورکوي چې اسلام کې دهشت ګردې نشته دی. د حقیقت کې په دهوکې سره د هغوی په ژبو باندې د جهاد نه انکار ویستل غواړي. علماؤ له دا ویل پکار دي چې جهاد او دهشت ګردئ کې فرق دی. بهرحال کله چې لویو علماؤ ولیکل چې جهاد په توره نه بلکې په اخلاقو خور شوی دی، نو انګریزان راتاؤ شول او بل غوزار یې وکړو چې وګوره د مسلمانانو مشرانو لیکلي دي چې اسلام په اخلاقو خور شوی دی. دا توره او اسلحه او جهاد په اسلام کې د کوم ځای نه راغلو؟ زه وایم چې دا جمله غلطه ده چې اسلام په اخلاقو خوی شوی دی یا په توره خور شوی دی. آیا جهاد اوچتول او جهاد کول بد اخلاقې ده؟ او آیا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ او سلفو صالحینو ټول عمر بد اخلاقې کړې ده؟ جهاد او اخلاق او توره او اخلاق د یو بل سره مقابل کې پیش کولو والا اصل کې جهاد ته بد اخلاقې وایي، نو ځکه مسلمانانو د ژبې نه دا جمله ویستل پکار نه دي، ځکه جهاد ته بد اخلاقې ویل کفر دی.

سوال: ځینې خلک وایي چې اسلام کې اقدامې جهاد نشته دی. بلکې د فاعې جهاد حکم دی.

جواب: د دفاع حق خپله حاصلیږي. هغه هیڅ قانون نه دی چې کوم چاله ورکړی شي. کوم کس چې د بل په مرئ چاړه راښکاږې نو آیا هغه وخت به ذبح کېدونکې ته حق ورکړی کېږي چې اوس ته دفاع

وکړه. داسې وخت کې ځناور دفاع کوي. يو مرغۍ خپله ذبح کونکي په پنجه او په مښوکه باندې وهې. اسلام دفاع ته جائز ويلې دي او د اقدام حکم يې کړی دی. د قرآن اعلان دی ﴿قاتلوهم حتى لا تکونه فتنة﴾ (سورة انفال :۳۹) آيا دا اقدام نه دی و د جزيره عرب نه چې کله صحابؤ په شام باندې حمله وکړه، بيا يې په مصر وکړه بيا يې په صعيد مصر او په ديابکر يې حمله وکړه بيا يې په عراق حمله وکړه بيا د دجلې وابنوتل او مدائن ته ورسيدل او د هغوی وائټ هاؤس قصر ابيض يې فتح کړو. آيا دا اقدام ؤو که دفاع وه؟ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه کې اُحد او د خندق جنګونه د دفاع په صورت کې پيدا شوي ؤو د هغې نه بغير نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په هر ځای اقدام کړی دی. جنګ خندق کې چې کله کافران وتښتيدل نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل "الآن نغزوهم ولا يغزونا" يعنې اوس به مونږ اقدام کوؤ، کافران به حمله نه کوي اودبيا لپاره به هم داسې وشو. بهرحال جهاد پريښودو سره مسلمان منافق شي اودنفاق په مرګ مړ شي. او په اجتماعي توګه امت مسلمه د ذلت ښکار شي لهذا داشعبه چې څومره فعاله وي هومره به مسلمانانو زورور وي ګنې هيڅ به نه وي.

سوال: نن سبا ټوله دنيا شور کوي چې جهاد دشت ګردي ده. منافق قسمه مسلمان هم دغه اعتراض کوي او جهاد ته فساد وايي. آيا واقعې جهاد فساد دی؟**جواب**: جهاد فساد نه بلکې دې سره خو د عالم فساد په امن کې بدل شي. دې باندې د عالم تاريخ ګواه دی. البته فسادي ذهن لرونکې فسادې خلک جهاد ته فساد وايي. دوی به يې وايي او جهاد به کېږي. باقې چې کوم خلک جهاد ته دهشت ګردي وايي نو که هغه خلک کافر دي نو د هغوی وينا صحيح ده، ځکه د هغوی کافرانه دهشت د مؤمنانو جهاد ختموې. د هغوی لپاره خو دا دهشت ګردي نوره هم زياتول پکار ده. او که يو مسلمان د اعتراض په توګه جهاد ته دهشت ګردي وايي او د هشت ګردې نه فساد مراد اخلې نو داسې منابق مسلمان د دې اعتراض نه وروسته د اسلام نه خارج شي، ځکه جهاد د الله حکم دی او د الله د حکم توهين کول کفر دی. غلام احمد قادياني خپلو کتابونو کې بار بار جهاد ته فساد ويلی دی او د جهاد د منسوخولو يې داسې اعلان کړی دی۔

اب چھوڑ دو اے دوستوں جہاد کا خیال — دین کے لئے حرام اب قتل و قتال
اب آگیا مسیح جو دین کا امام ہے — دین کی تمام جنگوں کا اب اختتام ہے
اب آسماں سے نور خدا کا نزول ہے — اب جنگ اور جہاد کا فتویٰ فضول ہے
دشمن ہے وہ خدا کا جو کرتا ہے اب جہاد — منکر نبی کا ہے جو یہ رکھتا ہے اعتقاد

خلاصه دا چې کوم مسلمان په جهاد باندې اعتراض او طعن کوي هغه مسلمان نه شي پاتې کېدی او جهاد به تر قیامت پورې جاري وي.

سوال: ځینې خلک وايي چې مجاهدین هر ځای کې شکست خورې او ځای کې وهل خورې، هغوی سره د الله هیڅ مدد نشته دی. **جواب**: دا خلک دروغ وايي. مجاهدین بدناموي. زه د هغوی نه پوښتنه کوم. د سویت یونین طاقت چرته لاړو. نیمه دنیا باندې د حکومت کونکي طاقت نوم د دنیا د نقشې نه ولې ورک شو؟ هغه میدان کې چا وهل وخوړل، مجاهدنو یا که روسانو؟ اوس دې وخت کې د دنیا ۳۷ کافر ملکونو او ۵۵ مسلمانان ملکونو د افغانستان په طالبانو او مجاهدینو باندې حمله کړې ده خو مجاهدین ورته په تش لاس خوله ماتې جواب ورکوي. او دنیا اقرار کوي چې مجاهدینو ته کافران ناکامه دي. آیا دا د الله مرسته نه ده؟ بیا چې د مجاهدینو د جسدونو نه کومه خشبوې خیژي آیا دا د الله د مرستې اعلان نه دی؟ باقې د تکلیفونو تلل راتلل دا د جهاد برخه ده. صحابه کرامو باندې د دې نه زیات تکلیفونه راغلې دي. مجاهدینو پسې تهوقې مه کوئ چې وهل خورې. زه تاسو نه پوښتنه کوم چې د الله د مرستې ضرورت چرته ضرورت وي. تاسو د دښمن په مقابله کې کوم محاذ پرانستلی دی؟ آیا د پکې لاندې د قورمې خوړلو او د لوښو شتهلو وخت کې د اسمان نه مرستې لپاره فرښتې راکوزېږي؟ دغه شان جهاد او اقامت دین د معذرت پرېښودلو نه وروسته به تاسو وهل ولې خورئ، تاسو د ګلانو د په غاړه کولو او ګلدستو مستحق وئ.

سوال: ځینې خلک وايي چې جهاد لپاره د سرکارې حکم ضرورت دی. چې خلیفه نه وي او سرکارې حکم او اعلان نه وي نو دا شخصې جهاد صحیح نه دی؟ **جواب**: سرکار له پکار ده چې د جهاد اعلان وکړي چې شخصې جهاد ختم شي. هر مسلمان حکومت باندې د شریعت په حکم دا فریضه لازمه کېږي چې هغه کم نه کم یو کال کې دوه ځله د کافرانو سره جهاد وکړي. که سرکار د کافرانو سره په جهاد نه کولو باندې سازش وکړي نو ولې مسلمان به جهاد پرېږدي؟ که داسې ضروري وي نو بیا خو سرکاد د جمعه او د اخترونو او د عامو لمونځونو انتظام او اهتمام خو پرېښی دی نو ولې مسلمانان به دا هم پرېږدي؟ سرکار نفاذ شریعت پرېښی دی نو ولې مسلمانان هم د دې نه لاس والي خلي. داسې نه کېږي، جهاد به تر قیامت پورې ضروري وي.

ہم پوچھتے ہیں شیخ کلیسا نواز سے
مشرق میں جنگ شر ہے تو مغرب میں بھی ہے شر
حق سے اگر غرض ہے تو زیبا ہے کیا یہ بات
اسلام کا محاسبہ یورپ سے درگذر

کتاب الصید والذبائح
د ښکار او د ذبیحو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿وما علمتم من الجوارح مکلبین تعلمونهن مما علمکم الله فکلوا مما امسکن علیکم واذکروا اسم الله علیه﴾ (مائده: ۴۵)

صید مصدر دی. دا کله د اصطیاد په معنی کې راځي یعنې ښکار کول او کله د اسم المفعول په معنی کې راځي. یعنې ښکار شوی شی. ذبائح د لفظ سره دا دویم مفهوم زیات مناسب دی. مطلب به دا شي چې د ښکار او د مذبوحه شیانو بیان. حرم د زمکې نه بغیر هر ځای کې ښکار کول جائز او مباح دی. البته حالت احرام کې هیڅ ځای کې د وچې ښکار جائز نه دی، خو سمندري ښکار د احرام په حالت کې هم جائز دی. دا پابندي د احرام حق دی. د حرم په زمکه کې د هر یو لپاره ښکار کول حرام دی. که د احرام په حالت کې وي یا نه وي. دا پابندي د حرم د زمکې حق دی. ښکار کول مباح دی. کتاب الله او سنت رسول الله ﷺ او د امت په اجماع سره د دې اباحت ثابت دی، خو امام مالک رحمه الله فرمایي چې که چرې یو کس فقط د لوبو ټوقو په خاطر ښکار کوي نو دا مکروه دی. نبي کریم ﷺ خپله ښکار نه دی کړی. البته ښکار کول یې جائز ګڼلی دی. او هغه یې خوړلی دی. ښکار یې د ښکار کولو وخت کې لیدلی دی. د ښکار ټول مسائل یې بیان کړي دي او د هغې د ضرر نه یې خبرتیا هم کړې ده. د صحابو په ډله کې د ښکار مسائل د ټولو نه زیات عدي بن حاتم پوښتلي دي او دا ښکاري هم ؤو. بیا ابو ثعلبه رضی الله عنه پوښتلي دي. دا هم ښکاري ؤو. څو نورو صحابؤ هم ښکار کړی دی، لکه ابو قتاده رضی الله عنه او سلمه بن اکوع رضی الله عنه وغیره.

ذبائح: دا د ذبیحه جمع ده. د ذبح عمل ته وایي. بیا ذبح په دوه قسمه ده. یوه ذبح اختیاري ده. دویمه ذبحه اضطراري ده. ذبح اختیاري کې دا ضروري ده چې د حلقوم اکثر رګونه پرېکړی شي او **بسم الله** ورسره وي. ذبح اضطراري کې ښاروی یا د مرغه زخمي شي، هغه د ذبحې لپاره کافي دی، خو په دې شرط چې د ویشتلو وخت کې **بسم الله** او تکبیر ویلی شوی وي. (مرقات ۷/۶۶۷)

الفصل الاول
د سپي او تیر په ذریعې سره شوي ښکار مسائل

﴿۱﴾ عَنْ عدِيِّ بنِ حاتِمٍ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ
حضرت عدي ابن حاتم فرمایي چې نبي کریم ﷺ ماته وفرمایل چې کله ته خپل سپی پرېږدې نو دالله د

فَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ
نوم ذکر کوه یعنې ته چې کله د ښکار لپاره تربیت شوی سپی د پرېښودلو اراده کوې نو هغه په بسم الله الله اکبر ویل سره

فَإِنْ أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَأَدْرَكْتَهُ حَيًّا
پرېږده. او که یا هغه سپي ستا لپاره ښکار نېولی وي او هغه ښکار تا ته ژوندی ملاؤ شي او هغه قصداً نه ذبح

فَاذْبَحْهُ وَإِنْ أَدْرَكْتَهُ
کوې نو د هغې خوړل به ستا لپاره حرام وي، ځکه هغه صورت کې به هغه مردار وي. او که ته ښکار په داسې

قَدْ قَتَلَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ
حالت کې ومومې چې سپې هغه وژلی وي خو هغې د هغې نه هیڅ نه خوړلي نو ته هغه ښکار وخوره، خو که سپې

وَإِنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا
د هغې نه څه خوړلي وي نو بیا ته هغه مه خوره ځکه صورت کې د هغې باره کې هیڅ نه شي ویل کېدی چې سپې

أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ
هغه د ځان لپاره نېولی وي. چې د دې خبرې علامت به وي چې سپي ته زده کړه نه ده شوي، خو د هغه سپې نېول

فَإِنْ وَجَدْتَ مَعَ كَلْبِكَ كَلْبًا
شوی ښکار حلال دی چې زده کړه ورته شوې وي او که ته د ښکار سره د خپل سپې خوا کې بل سپی هم ومومې او

غَيْرَهُ وَقَدْ قَتَلَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّكَ
حال دا چې دې دواړو کې به یو سپي ښکار وژلی وي نو هغه صورت کې هم دا ښکار مه خوره ځکه تا ته به معلومه

لَا تَدْرِي أَيُّهُمَا قَتَلَ.
نه وي چې دا ښکار په دې دواړو کې کوم یو نېولی دی. که بل سپي وژلی وي نو کېدی شي چې هغې ته زده کړه نه

وَإِذَا رَمَيْتَ بِسَهْمِكَ
وي شوې یا د پرېښودلو وخت کې هغې باندې بسم الله نه وي ویل شوې او یا هغه یو داسې کس پرېښی وي چې

فَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ
د هغې د لاس ذبح کړی شوی شی حلال نه وي لکه مجوسي یا بت پرست وغیره او کله چې ته په ښکار پسې تیر

فَإِنْ	غَابَ	عَنْكَ	يَوْمًا
ورخوشې کړي نو هغه وخت د الله ذکر کوه يعنې بسم الله ويل سره غشى پريږده او بيا که ښکار تر يوې ورځې			
فَلَمْ	تَجِدْ		فِيهِ
پورې ستانه ورک وي او د هغې نه ورسته تاته ملاؤ شي نو هغه وخوره خو په دې شرط چې هغه ښکار کې دې د			
إِلَّا	أَثَرَ	سَهْمِكَ	فَكُلْ
خپل تير نه بغير بل هيڅ نښان نه وي او که هغه ښکار تاته په اوبو کې ډوب شوى ملاؤ شو او د ستا د تير نښان			
إِنْ	شِئْتَ	وَإِنْ	وَجَدْتَهُ	غَرِيقًا	فِي	الْمَاءِ
هم په کې موجود وي نو ته هغه مه خوره ځکه امکان لري چې ستا په تير هغه مړ شوى نه وي بلکې اوبو کې په			
فَلَا تَأْكُلْ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]			
ډوبيدلو سره مړ شوي وي.			

توضيح: **اذا رسلت كلبك**: دې حديث کې د ښکار د ډېرو مسائلو بيان راغلى دى. چې د قرآن کې آيت کې ورته اشارې دي. ﴿**وما علمتم من الجوارح مكلبين تعلمونهن مما علمكم الله فكلوا مما امسكن عليكم واذكروا اسم الله عليه**﴾ (سورة مائده : ۴۵) دې آيت د "**الجوارح**" نه ښېرونکې او ښکار کونکې درندې او مرغان وغيره مراد دي، لکه پړانګ، زمر او سپى وغيره او مرغانو کې ياز وغيره مراد دي. (مرقات ۶۶۷/۷)

مكلبين: يعنې تا هغه ښکار پسې پريښې دى. دا وړوکى د ذبح کولو لپاره دى، ځکه دې وخت کې بسم الله الله اکبر ويل پکار دي. او همدغه کافي ده، خو که ښکار زخمي حالت کې ملاو شو نو بيا يې ذبح کول اختياري ضروري دي.

تعلمونهن: يعنې چې زکړه ورته شوې وي، تعليم يافته سپى وي. فقهاؤ د تعليم يافته کېدلو لپاره درې شرطونه بيان کړي دي. ۱: اولنى شرط دا چې کله يې ښکار پسې پرېږدي نو ښې منډې پسې ؤوهي ۲: د ښکار دوران کې يې چې کله بېرته راوغواړي نو ژر بېرته راشي ۳: دريم شرط دا چې ښکار نيولو سره مالک ته بېرته راولې. خپله يې بالکل ونه خورې. دغه شان سپى معلم کېږي. د هغې د پرېښودلو وخت کې بسم الله ويلو سره ښکار حلال شي. د دې په وژلو سره ذبح پوره کېږي. که چرې ښکار تر اوسه پورې ژوندى وي نو بيا د هغې ذبح ضروري ده. د باز وغيره د معلم کېدلو لپاره دوه شرطونه دي. ۱: چې ښکار

([1]) رقم الحديث ۴۰۶۴ اخرجه البخاري في صحيحه ۶۱۰/۹ رقم الحديث ۵۴۸۴ ومسلم في ۵۳۱/۳ رقم الحديث (۶-۱۹۲۹)

پسې یې پرېږدي نو ښه ډېر ورپسې والوځي ۲: دویم شرط دا چې کله یې بېرته راوغواړي نو ښي والوښي او بېرته راشي. د ښکار نه خوړل د مارغه لپاره شرط نه دی. (مرقات ۶۶۹/۷)

وان اکل فلا تأکل: یعنې که ښکاري سپي ښکار وکړو او ویې خوړلو نو بیا پاتې ښکار مه خورئ. اوس مسئله دا ده چې که سپې وخوړلو او ښکار مړ شو نو آیا هغه حلال دی یا نه؟ دې کې د فقهاؤ اختلاف دی.

د فقهاؤ اختلاف: امام مالک او امام اوزاعی فرمایي چې داسې ښکار هم حرام دی. دې خوراک هم حلال دی. جمهور ائمه فرمایي چې داسې ښکار خوړل حرام دي.

دلائل: امام مالک او امام اوزاعي رحمه الله د سنن ابی داؤد د روایت نه استدلال کړی دی. چې دا الفاظ په کې راځي: "**اذا رسلت کلبك و ذکرت اسم الله علیه فکل وان اکل منه**" (ابو داؤد ص ۳۸ ج ۲)

جواب: د جمهورو له اړخ د امام مالک د استدلال یو جواب دا دی چې دا حدیث ډېر قوي او مضبوط دی. د امام مالک د مستدل دا درجه نشته دی. دویم جواب دا دی چې د قرآن آیت: مما امسکن علیکم کې په واضحه توګه د حلالېدلو لپاره د ښکار نه خوړل بلکې د امساک شرط دی. د دې وجې نه به د امام مالک مستدل پرېښودل غواړي. درېم جواب دا دی چې په **فلا تأکل** کې نهې ده. او د حل او حرمت په مقابله کې حرمت ته غوره والی ورکول کېږي. "**فان وجدت مع کلبك کلباً**" دې حدیث کې دا دویمه مسئله ده. د دې تشریح داسې ده چې که ښکارې سپې سره د بل یو کس دویم سپی شامل شو او هغې ښکار ؤوژلو نو دې حدیث کې دي چې هغه ښکار مه خورئ ځکه اصل خبره د **بسم الله** د لوستلو او د نه لوستلو ده. او دا چې دویم سپی په کې شامل شو، نو دې کې دوه شکوک دي. اولنۍ دا خبره مشکوکه ده چې دا معلومه نه ده چې هغه معلم دی یا نا. ډېر امکان لري چې هغه غیر معلم وي. دویمه خبره دا ده چې د سپې پرېښودلو وخت کې د الله نوم اخستلو سره **بسم الله** ویلی شوې دا یا نا، نو ځکه نبي کریم ﷺ وفرمایل چې دا مه خورئ. (مرقات ۶۶۸/۷)

حکم د متروک التسمیه ذبیحه: **فذکراسم الله**: دې حدیث کې دریمه مسئله بیان شوې ده، چې د متروک التسمیه څه حکم دی. سپی د ورپسې کولو وخت کې یا د تیر ویشتلو وخت کې یا که په ذبح اختیاري کې چا قصداً بسم الله پرېښودله، نو آیا دا ذبیحه حلاله ده او که حرامه ده. دې کې د فقهاؤ اختلاف دی.

د فقهاؤ اختلاف: د امام شافعي رحمه الله په نزد که چا د قصداً **بسم الله** پرېښودله یا ترینه هیره شوه، نو هر حالت کې ښکار حلال دی. یو ضعیف قول د حنابلو هم داسې دی. داؤد ظاهری او امام شعبی رحمه الله فرمایي چې هر حالت کې ښکار حرام دی. امام ابو حنیفه رحمه الله، امام مالک رحمه الله او امام احمد بن حنبل رحمه الله جمهور فرمایي چې که چرې چا قصداً **بسم الله** پرېښودله

نو ښکار حرام دی. او که چرې نسیاناً تسمیه پاتې شوه نو ښکار حلال دی. (مرقات ۶۶۹/۷)

دلائل: فریق اول امام شافعي رحمه الله د دې اجتهاد نه استدلال کړی دی. چې قرآن کې چې د بسم الله کوم ذکر دی هغه عام دی. هغه که په ژبه وویل شي یا که په زړه کې وویل شي او د مسلمان په زړه کې بسم الله او د الله نوم هر وخت موجو وي. لهذا متروک التسمیه ذبیحه حلاله ده.

فریق ثاني داؤد ظاهري او شعبي رحمه الله دلیل دا دی چې د قرآن آیت ﴿**ولا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه وانه لفسق**﴾ عام او مطلق دی. که تسمیه په هیرې سره پاتې شي یا قصداً پرېښودلی شوه، ذبیحه حرامه ده.

فریق ثالث جمهور د قرآن د آیت نه استدلال کړی دی او فرمایي چې آیت کې ﴿**وانه لفسق**﴾ ویلی شوی دی. چې د تسمیه پرېښودل فسق دی. او فسق هغه کار ته وایي چې هغې کې قصد او اراده وي. که چرې فعل کې قصد او اراده نه وي نو هغه فسق نه دی. لهذا قصداً تسمیه پرېښودلو سره به ذبیحه حرامه وي. او نسیاناً تسمیه پرېښودلو سره به ذبیحه حرامه نه وي، ځکه حدیث کې د "**رفع عن امتي الخطأء والنسیان**" یو ضابطه ده. جمهور د دې باب د ټولو حدیثونو نه هم استدلال کړی دی. چې تسمیه په کې شرط دی. د بحث د لاندې حدیث په رڼا کې یو څو خبرې د خلاصي په توګه لیکلی کېږي. چې حقیقت کې د ښکار د شرطونو نه دي.

۱: خکال د حلال کیدو اولنی شرط دا دی چې ښکار کونکی مسلمان وي. د کافر ښکار او ذبیحه حرامه ده.

۲: ښکاري سپی ښکاري پرېښی وي. دا دویم شرط دی. که خپله سپي ښکار ونیؤو او حاضر یې کړو نو هغه به حلال نه وي.

۳: دریم شرط دا چې د سپي وغیره پرېښودلو وخت کې ښکاري د الله نوم اخستی وي. که قصداً تسمیه پرېښودل شوه نو ښکار به حلال نه وي.

۴: د کوم ځناور یا مرغه په ذریعه چې ښکار کېږي هغه به معلَّم وي، د غیر معلَّم ښکار د ذبحې نه بغیر حرام دی.

۵: تعلیم یافته سپي هم که د ښکار نه وروسته ښکار وخوړلو نو پاتې برخې استعمال د سړي لپاره حرام دی.

۶: تعلیم یافته سپي د ښکار حلال کېدلو لپاره شپږم شرط دا دی چې سپي ښکار زخمي کړی وي. بغیر زخم نه که ښکار مړ شي نو د هغې استعمال حرام دی.

۷: ښکار که چرې ورک شي او د خرابېدو نه مخکې وموندل شي نو د هغې خوړل حلال دي او که چرې خراب شي یا اوبو کې غرق شي او مړ شي نو د هغې خوړل حلال نه دی.

د ټوپک په ګولۍ باندې ښکار څنګه دی؟

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا نُرْسِلُ الْكِلَابَ الْمُعَلَّمَةَ
او حضرت عدي رضي الله عنه فرمایي چې ما عرض وکړو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! مونږ تربیت شوې (یعني زدکړه ورته

قَالَ:	كُلْ	مَا	أَمْسَكْنَ عَلَيْكَ

شوې وي) سپي پرېږدو؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَام و فرمایل ستاسو سپې چې کوم ښکار ستاسو لپاره ونیسي او وې ساتې نو هغه

قُلْتُ:	وَإِنْ	قَتَلْنَ؟	قَالَ:	وَإِنْ	قَتَلْنَ	قُلْتُ:

خورئ. ما عرض وکړو که سپې ښکار وُوژني؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَام و فرمایل اګر که وې وژني. بیا ما عرض وکړو چې

إِنَّا	نَرْمِي	بِالْمِعْرَاضِ.

مونږ ښکار باندې بغیر له شوکې والا تیر خوشې کؤو او د هغې په ذریعه ښکار کؤو، نو آیا هغه ښکار خوړل صحیح

قَالَ:	كُلْ	مَا	خزق

دی؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَام و فرمایل چې کوم ښکار هغه تیر زخمي کړي یعنې که هغه سیدها لاړې او ښکار په شوکه

وَمَا	أَصَابَ	بعرضه	فقتله

ولږي او هغه مړ شي نو هغه خورئ او که د په شوکه نه بلکې د پلن والي په اړخ باندې په ښکار ولږې او هغه

فَإِنَّهُ وقيذ فَلَا تَأْكُلْ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

ښکار زخمي شي او مړ شي نو هغه وقیذ دی، هغه مه خورئ.

توضیح: انا نرمی بالمعراض: یعنې کله مونږ ښکار پسې تیر ورخوشې کؤو. هغه پرې په پلن والي ولږې. د دې څه کم دی؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جواب کې وفرمایل "کل ما خزق" خزق منډلو او نافذ کېدلو ته وایي. څوکه او تیره څوکه والې باندې زخمي کول مراد دی. معراض هغه تیر دی چې په پلنوالې په ښکار ولږې د تیره اړخ نه ونه لږې. دا د وقیذ په حکم کې دی. ښکار حلال نه دی. د دې نه د هر هغه آلې والا څیز حکم راوځې چې کوم کې تیره څوکه نه وې بلکې په خپل بوج، زور او دباؤ باندې ښکار وشلوې.

د فقهاؤ اختلاف: اوس دې کې اختلاف دی چې بغیر د تیرې څوکې والا څیز باندې ښکار حلال دی یا که حرام دی. کوم کې چې نن سبا د ټوپک مسئله مخې ته راځي. امام مکحول رحمه الله او اوزاعی شامی رحمه الله او څه د نورو علماؤ رأی دا ده چې د ټوپک په ګولۍ بانې کړی شوی ښکار حلال دی.

د جمهور علماؤ رائی ده دا چې د تیرې شوکې نه بغیر او زخم کولو نه بغیر د دباؤ په ذریعه وژلی شوی ښکار حلال نه دی. لهذا د ټوپک به ګولۍ ښکار حلال نه دی، خو دا چې ژوندی وي او ذبح اختیاري شي نو حلال دی. (مرقات ۶۷۱/۷)

دلائل: امام اوزاعی او د شام علماؤ او امام مکحول د قرآن د آیت نه استدلال کوي چې ﴿**مما امسکن علیکم**﴾ کې د زخم ذکر نشته دی. آیت مطلق دی. دا د زخم سره نه شي مقید کېدی. لهذا بغیر د شوکې والا څیز سره ښکار جائز دی.

جمهور د ذکر شوې حدیث نه استدلال کوي چې نبي کریم ﷺ د معراض ښکار وقید ګڼلی دی او د "خزق" قید یې لګولی دی چې تیره شوکه باندې زخم وي او وینه تویه شي نو بیا حلال دی ګڼې نه دی.

جمهور د اوزاعی د استدلال دا جواب کړی دی چې مما امسکن کې د امساک قید عدمِ اکل لپاره دی چې ستاسو لپاره هیسار شي او د خپل خوراک لپاره هیسار نه شي. د دې آیت د زخمي کېدلو نه کېدلو سره هیڅ تعلق نشته دی. بلکې امساک او زخم یو ځای هم کېدی شي. بهرحال د ټوپک ګولۍ اګرکه د بارودو په زور لاړه شي او ښکار ته زور ورکوي خو په دې کې څه داسې قِسمه تیزوالی شته دی چې د چاقو یا چاړه نه یې په تیزه غوځوې. علماؤ له د دې باره کې له سوچ کَول پکار دی. دې مسئله کې د فقهاؤ او د مفتیانو د اختلاف نه مخکې د مسئلې اصل حقیقت بیانول ضروري دی.

دې سلسله کې مولانا خالد سیف الله لیکي. د ذبح کولو دوه طریقې دي. یو د ځاروُ د ذبح کولو طریقه چې د سړي په اختیار کې وي. دې ته د فقهې په اصطلاح کې "ذبح اختیاري" وایي. دویم صورت د داسې ځاروُ د ذبح کولو دی چې د سړي په اختیار کې نه وي مثلاً د ښکار ځاروي، چې د وړاندې نه یې د وژلو کوشش کېږي. د دې د ذبح کولو طریقه د هغه ځاروُ نه لرِه شان مختلف ده کوم چې د انسان په اختیار کې وي. او دې ته د فقهې په اصطلاح کې "ذبح اضطراری" وایي.

ذبح اختیاري او د ذبح اضطرارې د تقسیم نه وروسته مولانا خالد سیف الله لیکي:

ذبح اضطرارې د مرئ کې د خاص رګونو غوځول ضروري نه دي بلکې دومره کافي ده چې په کوم څیز د شکار لپاره استعمل شوی وي هغه ښکار زخمي کړي. د زخمي کېدلو نه وروسته که ښکار کونکی هغه ژوندی ونیسي نو اوس د مرئ رګونه به غوځول غواړي او که د ورسیدلو نه مخکې ځاروی مړ شوی ؤو نو د هغې زخمي کېدل کافي دي. او دا حلال دی. د ښکار په معامله کې دا خصوصي سهولت د قرآن او حدیث د تصریحاتو نه ماخوذ دی.

ښکارې ځاروی ټوپک باندې د ویشتلو صورت کې که ټوپک چلونکی مسلمان وي او د ګولۍ چلولو وخت کې یې "بسم الله الله اکبر" اویله او ګولۍ په خوشې کړه او ښکار پرې ولږېدلو او هغه

مړ شو نو دا ښکار به حلال وي یا که حرام. هدایه او د فقهې د نورو کتابونو د ترصیح نه داسې معلومیږي چې که په دې خبره یقین وي چې دا ښاروی د زخم په وجه مړ شوی دی نو بیشکه حلال دی او که یقین شي چې د زخم نه شویدی نو بیشکه حرام دی. د هدایه عبارت دا دی.

"والاصل فی هذه المسائل ان الموت ان کان مضافاً الی الجراح بیقین کان حلالا وان کان مضافاً الی الثقل بیقین کان حراماً وان رقع الشك ولا یدری مات بالجرح او بالثقل کان حراماً احتیاطاً"

مولانا مفتي محمود صاحب د نومبر ۱۹۵۶ء په مطابق د ربیع الاول ۱۳۷۶ء، مولانا مفتي رشید احمد لدهیانوی چې هغه وخت د دارالعلوم کراچۍ کې د مفتي او مدرس ؤ ته یو ولیکلو "دې مسئله (یعنې د ټوپک په ګولۍ ښکار" کې دې احقر ته خپله تردّد دی. لاندې ذکر شؤو دلائلو باندې نظر واچوه او د خپلې رائې نه مې خبر کړه. او نفس دلائلو د لاندې فانظر الی ما قال ولا تنظر الی من قال په اړه موجبه رایه قائم کړي.د هغې وروسته مولانا متفی محمود صاحب حلت او حرمت باندې دلالت کونکي ډیر روایتونه ذکر کړل او خپله رائې هم ولیکله. هغه په ذکر شوي خط کې لیکي.او اوس د کوترې نه تر هوسۍ پورې ښکار په ټوپک باندې کیږي. قدرت علی الذکات الا ختیاریة ځینې وخت ملاوېدلی شي. اخراج الدم هم کامل وي، نو دې سخت ضرورت کې سره دتمیز الدم المسفوح باکمل وجه وهو المقصود حرام ګرځولو په معنې کې به وي چې د دغه زماني خلک به د رخصت خداوندي نه فائده مند نه وي.مولانا مفتي محمود دې مسئله کې د رائې د اظهار باره کې ځومره د احتیاط نه کار اخلي. د دې اندازه د دې خبرې نه کېدلی شي چې دواړه قسمه دلائل د ذکر کولو باوجود یې ډېر په احتیاط سره خپله رائې لیکلې ده. او د هغې د وجې اړخ ته هم اشاره کوي. دا صحیح ده چې بې له وجې د نوې آلاتو او د نوې زمانې سره احکام کې د بدلون کول الحاد او زندقه ده او د فقهاؤ د عباراتو او د اشاراتو خلاف هیڅ یو حکم هم د فتنې نه خالي نه دی، خو د شرعې دلائلو په موجودګئ کې د فقهاء کرامو اصولو د لاندې مقرره کړې شوې مسئلې باندې غور کول به هم د ملامتیا قابل وي، نوې آلې او ضرورتونه، زمانه باندې غور او فکر نه کول او د ټوپک ګولۍ دختو ټوپک باندې قیاس کول او پرهېزودل کول د علماؤ شان نه دی. او بیا ټوپک کې صرف ګولۍ او په چاړه خو ښکار نه کیږي بلکې د څوکې والا ګولۍ څوکه خو د معراض د څوکې نه کمه نه وي. ټول به یو حکم کې راوستل څنګه صحیح وي.مولانا رشید احمد لدهیانوی د فقهاء کرامو رحمهم الله د ډېرو عبارتونو حوالې ورکړې دي او د عقلي دلائلو نه یې هم مرسته اخستې ده، خو آخر کې د مولانا مفتي محمود د دې قول "بلکې د څوکې والا ګولۍ څوکه خو د پلن غشي د څوکې نه کمه نه

وي " د لانديٍ ليکي.اقوال د داسې ګولۍ د ښکار په حلت کې هيڅ شک نشته دی او نه دې کې د هيڅ قسمه اختلافاتو ګنجائش شته دی. امداد المفتيين کې د داسې ښکار د حلت فتوی ليکلې شوې ده.البته که يو دومره وړه ګولۍ دومره وړوکی ښاروی ؤوژني چې د ګولۍ د وزن متحمل کېدلی نشي يعنې که ګولۍ د تيزې څوکې والا نه وی نو بيا هم د وزن نه يې ښاروی وژل شوی وی نو دا ښاروی به حلال نه وی.مولانا محمد ايوب جان صاحب بنوری، د حضرت مفتي صاحب د موقف وضاحت داسې کوی: حضرت مفتي صاحب ډېر دلائل پيش کړل. هغې کې يو دليل دا هم ؤو چې کله ټوپک باندې ګولۍ ويشتلی کېږي نو هغه وخت د هغې نه اور ؤځي او هغه زخمي شي. او په اور سره ذبح کول فقهاء کرام حلال ګڼي، نو ځکه حلال دی.راقم الحروف فضل محمد يوسف زئی وضاحت کول غواړي چې د يوې اوږدې تجربې او د اوږد بحث او مباحثې نه وروسته دې نتيجې ته رسيدلی يم چې د ټوپک په ګولۍ او په چاړه باندې ښکار شوی څيز حلال دی، ځکه د **"کُلُّ مَا خَزَقَ"** مطابق زخم دلته موجود دی او **"مَآ اَنْهَرَ الدَّمُ"** هم په پوره توګه موندلی کېږي. چاقو او چاړه باندې چې کومه غوښه پرېکړيشي او وينه ترېنه روانه شي. ګولۍ او چاړه کې د دې نه کم نه دی. لهذا د دې په حلال کېدو کې شک کول پکار نه دي.د حضرت مولانا مفتي محمود صاحب په دې فتوی سره زماډېره حوصله افزائی شوې ده. او يوه زړه مسئله حل شوې ده. "الحمد لله"

د يهودو او نصاراؤ په لوښو کې خوراک څنګه دی؟

﴿۳﴾وَعَن أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِي قَالَ: قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ إِنَّا
او حضرت ابو ثعلبه خشنی فرمايي چې ما عرض وکړو ای د الله نبي (ﷺ)! مونږ د يو داسې قوم په مېنځ کې
بِأَرْضِ قومِ أهل كتاب أَفَنَأْكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ وَبِأَرْضٍ
اوسيږو چې اهل کتاب دي، نو آيا د هغوی په لوښو کې خوړلی او څښلی شو؟ او مونږ په داسې علاقه کې
صَيْدٍ أَصِيدُ بِقَوْسِي وَبِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ وَبِكَلْبِي
اوسيږو چې ښکار په کې ډېر زيات دی. زه خپله ليندۍ يعنې د غشي او تربيت يافته سپي په ذريعه
الْمُعَلَّمِ فَمَا يصلح؟
ښکار کوم او په غير تربيت يافته سپي باندې هم ښکار کوم، نو زما لپاره کوم يو شی صحيح دی؟
قَالَ: أَما ذَكَرْتَ مِنْ آنِيَةِ أَهْلِ الْكِتَابِ
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې تر کومې پورې د دې شي تعلق دی چې تا د اهل کتابو د لوښو باره کې پوښتلی دی نو

فَإِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَهَا فَلَا تَأْكُلُوا فِيهَا

که د هغې لوښو نه بغیر نور لوښي ملاو ېږي نو بيا د هغوی په لوښو کې خوراک مه کوه او څښنه او که نور لوښي درته

وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فاغسلوها وَكُلُوا فِيهَا

نه ملاو ېږي نو اول هغه ؤوينځه او اوچ يې کړه او بيا يې پکې خوره او څښنه. پاتې شوه د ښکار خبره نو کوم څاروی

وَمَا صِدْتَ بِقَوْسِكَ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللّٰهِ فَكُلْ

چې تا په خپل تير باندې ښکار کړې دی او د تير ويشتلو وخت کې د اللّٰه نوم اخستی دی، نو هغه خوره. دغه شان

وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ الْمُعَلَّمِ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللّٰهِ

کوم څاروی چې تا په تربيت يافته سپي باندې ښکار کړې دی او د هغه سپي پريښودلو وخت کې دې د اللّٰه نوم

فَكُلْ وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ غَيْرِ معلم

اخستی دی نو هغه هم وخوره او دغه شان چې کوم ښکار تا په غير تربيت يافته سپي باندې ونيولو او هغه د ذبح

فأدركت ذكاته فكل (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

کولو قابل يعنې ژوندی دې وموندلو او بيا دې ذبح کړې دی نو هغه هم خوړلی شي.

توضيح: د اهل کتابو په لوښو کې که هغوی د خنزير غوښه اېښې وي يا يې د شرابو لپاره استعمال کړې وي نو که په هغه صورت کې بل لوښی ملاو ېدلی شي نو د هغې د هغې لوښو استعملول قطعاً جائز نه دی، خو که بل لوښی نه ملاو ېږي نو بيا د هغې وينځل او استعمالول جائز دي. مجبوري ده. او که د هغوی دا لوښي په شرابو وغيره کې استعمال شوې نه وي نو بيا يې صرف وينځل او استعمالول جائز دي. اگر که خپل لوښی هم موجود وي. بهرحال اسلام غواړي چې مسلمانانو کې اسلامي غيرت او حميت پاتې وي، ځکه لږ اختلاط سره سړی ورو ورو د غير مسلمو په معاشره کې ورک شي. بد اخلاقې جائز نه ده خو د اخلاقو هم يو مقام وي. اخلاق د دې نوم دی چې د خدای د ښمنانو سره د زړه مينه پيدا شي. د بحث لاندې اشاره هم دغه ده چې که خپل لوښی موجود وي نو د کافر لوښی مه استعمالوه. (مرقات ۶۷۲/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۶۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۰۴/۹ رقم الحديث ۴۵۷۸ ومسلم في ۱۵۳۲/۳ رقم الحديث (۸-۱۹۳۰)

وژلی شوی ښکار که ورک شي نو څه حکم یې دی؟

﴿۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت ابو ثعلبه خشنی فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمایل چې که تاسو د الله نوم اخستلو سره په ښکار
إِذَا رَمَيْتَ بِسَهْمِكَ
پسې تیر ور خوشې کړئ او بیا هغه ښکار تیر لړېدلو سره ستاسو له نظره ورک شي یعنې که په یو داسې ځای کې
فَغَابَ عَنْكَ فَأَدْرَكْتَهُ
مړ شي چې هغه وخت کې تاسو ملاو نشو او بیا هغه ستاسو په لاس درشي او تاسو په هغې کې د خپل غشي نښان
فَكُلْ مَا لَمْ
لیدلو سره دا یقین وکړئ چې دا ستاسو تیر لړېدلو سره مړ شوی دی نو دا تاسو خوړلی شئ. چې تر کومې پورې
يُنْتِنْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
یې بویې تغیر نه وي پیدا کړی.

توضیح: مالم ینتن: مثلاً یو کس د مرغۍ وغیره ښکار وکړو خو ولیدله او په چاخو کې ورکه شوه. اوس د هغه ورک شوي ښکار څه حکم دی. دې حدیث کې ویلی شوې دي چې تر څو پورې هغه ښکار بد بویې نه وي کړې نو تره هغه وخت پورې یې خوړل جائز دي، خو شرط دا دی چې هغه ښکار په بله څه وجه نه وي مړ شوی. بلکې د ښکارې کس د تیر وغیره په وجه مړ شوی وي او ویشتلو وخت کې یې بسم الله الله اکبر ویلې وي. معمولې بدبویې سره حرام نه دی. اګر که د صحت لپاره مضر وي، خو ښکار لپاره لازم دي چې هغه دا ښکار تر د خپل وسه پورې مسلسل ولټوي. راتلونکې حدیث کې دي چې درې ورځې وروسته هم ملاو شي، بیا هم جائز دی. (مرقات ۶۷۲/۷)

﴿۵﴾ وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي الَّذِي يُدْرِكُ صَيْدَهُ بَعْدَ ثَلَاثٍ:
او حضرت ثعلبه خشنی فرمايي چې نبي کریم ﷺ د هغه ښکار په حق کې چې خپل ښکار درې ورځې وروسته

---

[1]) رقم الحديث ۴۰۶۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۳۲/۳ رقم الحديث (۹-۱۴۳۱) وابوداود في السنن ۲۷۸/۳ رقم الحديث ۲۸۶۱

فکله مَا لم ینتن. رَوَاهُ مُسلم[1]
وموميٰ، ویې فرمایل چې هغه وخوره خو چې هغې کې بدبویې پیدا شوې نه وي.

د شکمنې ذبیحې حکم

﴿۶﴾ وَعَن عَائِشَةَ قَالَت: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ هُنَا
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي چې یو ځل یو صحابي عرض وکړو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! دلته څه داسې
أَقوَامًا حَدِيثٌ عَهدُهُم
خلک هم دي چې د شرک زمانه یې ډېره نزدې ده یعنې هغه نوي مسلمانان چې د اسلام احکامات او دیني مسائل یې پوره
بِشِركٍ يَأتُونَنَا بِلُحمَانٍ لَا نَدرِي
نه دي زده کړي، هغه خلک مونږ له غوښه راوړي او مونږ ته د هغې علم نه وي چې هغوی د دې ذبح
أَيَذكُرُونَ اسمَ اللهِ عَلَيهَا أَم لَا؟
کولو وخت کې د الله نوم اخستی دی یا نه، نو آیا د هغوی لاوړلې شوې غوښه مونږ خوړلی شو. یا نه؟
قَالَ: اذكُرُوا أَنتُم اسمَ اللهِ وكلوا. رَوَاهُ البُخَارِيّ[2]
نبي علیه السلام وفرمایل تاسو د الله نوم اخلئ او هغه خورئ.

توضیح اذکروا انتم اسم الله: صحابۀ دا مسئله پوښتلې ده چې د مختلف ځایونو نه غوښه راځي. معلومه نه ده چې د هغوی ذبح څه قسمه ده. د هغې خوراک څنګه دی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې شک مه کوئ. بسم الله او ایئ او وې خورئ. د دې حدیث مطلب دا نه دی چې د ښاروي ذبح کولو وخت کې که بسم الله نه وې ویلی شوې نو تاسو یې د هغې د مړه کېدو نه وروسته په بسم الله ویلو سره وخورئ. د دې حدیث مطلب دا دی چې که ذبح کونکی د ذبحې قابل وي او د کوم اطرافو نه چې غوښه راغلې ده هلته مسلمانان دي، نو د تحقیق او تفتیش او شک او شبې نه بغیر مسلمانانو باندې د ښه ګمان به بنیاد په بسم الله ویلو سره خوړل پکار دي. نن سبا چې کومه غوښه د برازیل او د تهائی لینډ او یا د نورو کافرانو نه مسلمانانو ته راځي، نو هغې کې د ډېر زیات تحقیق ضرورت دی. دې ملکونو د یوې منصوبې د لاندې مسلمانان د حرام غوښو خوړلو په ذریعې د ګمراه کولو اراده کړې ده.

([1]) رقم الحدیث ۴۰۶۸ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۵۳۲/۳ رقم الحدیث ۱۰-۱۹۳۱) والنسائي في ۱۹۴/۷ رقم الحدیث ۴۳۳۰

([2]) رقم الحدیث ۴۰۶۹ أخرجه البخاري في صحیحه ۶۳۴/۹ رقم الحدیث ۵۵۰۷ وأبوداود في السنن ۲۵۴/۳ رقم الحدیث ۲۸۲۹

مسلمانان دومره بې احساسه او بې وسه شوي دي چې هغوی د پخپله د ښاروُ د ذبح کولو همت هم روان دی. حرمين شريفينو ته حرامه غوښه راځي او خلک يې خوري. دلته پاکستان کې هم د چرګانو فارمونو کې چرګې مرې شي نو هغه د عوامو په خوراکونو کې او په هوټلونو کې وربانده خوري. او هغه مردارې وي، خو غوښه ارزانه وي نو ځکه اخستلی کيږي. حضرت مولانا شاه انور شاه کشميري فرمايي چې دې حديث کې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د وسوسو د لرې کولو لپاره داسې فرمايلې دي چې وسواسې کيږئ مه. بلکې بسم الله ؤوايئ او وې خورئ. بسم الله ويلو سره به ستاسو وسوسه ختمه شي. دا مطلب نه دی چې په حرامو غوښو باندې بسم الله ويلو سره حلاله شي.

د غير الله په نوم ذبيحه حرامه ده

﴿۷﴾ وَعَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ: سُئِلَ عَلِيٌّ:

او حضرت ابو طفيل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه دا پوښتنه وکړی شوه چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د څه شي

هَلْ خَصَّكُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ؟

په ذريعې باندې خصوصيت او امتياز ورکړی دی؟ يعنې آيا دا صحيح ده چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ تاسو ته چې اهل

فَقَالَ: مَا خَصَّنَا بِشَيْءٍ

بيت رسول دي څه داسې احکامات ورکړي دي چې نورو خلکو ته يې نه دي ورکړي؟ حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

لَمْ يَعُمَّ بِهِ

وفرمايل چې نا. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ زمونږ لپاره هيڅ داسې شی نه دی مخصوص کړی چې د نورو خلکو لپاره عام شوې

النَّاسَ إِلَّا مَا

نه وي بغير د دې شې نه چې زما د توري په تيکئ کې د يو څو احکاماتو د مجموعې په صورت کې موجود دي. خو

فِي قِرَابِ سَيْفِي

دې احکاماتو باره کې زه هم په دې نه پوهيږم چې آيا هغه احکامات مونږ اهل بيتو لپاره خاص دي يا د هغې تعلق

هَذَا فَأَخْرَجَ صَحِيفَةً

په عمومي توګه د ټول امت سره دی. بيا حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د خپلې توري د تيکئ نه يو کاغذ راويتسول چې دا

فِيهَا: لَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ

احکامات په کې درج ؤو چې په هغه کس دې د الله لعنت وي چې د غير الله په نوم يو ښاروی ذبح کړي او په

وَلَعَنَ اللهُ مَنْ سَرَقَ مَنَارَ الْأَرْضِ وَفِي رِوَايَةٍ مَنْ
هغه کس دې د الله لعنت وي چې د ځمکې نښانه پټه کړي او په یو روایت کې داسې الفاظ دي چې په هغه کس
غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ وَلَعَنَ اللهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ
دې د الله لعنت وي چې د ځمکې نښان بدلوي و په هغه کس دې د الله لعنت وي چې په خپل پلار لعنت کوي
وَلَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
او په هغه کس دې د الله لعنت وي چې بدعتي ته ځای ورکوي.

توضیح: خصکم: دا پروپیګنډه د هغه وخت نه تر اوسه پورې شروع ده چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته څه خصوصي نصیحتونه کړي ؤو. صحابؤ بار بار د هغې باره کې د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه پوښتنه کړې ده او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مسلسل انکار کړی دی. تر ننه پورې روافض په خپلو اذانونو کې د ؤوصی رسول الله الفاظ تکراروي او د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خبرې ته دروغجنه وايي. (مرقات ۶۷۵/۷)

قراب: د تورې نیام ته وايي. یو لیکلی شوی خط هغې په دې نیام کې ایښی ؤو. (مرقات ۶۷۵/۷)

لغیرالله: د الله د نوم نه بغیر د بل چا په نوم څاروی ذبح کول داسې دې لکه د حضرت عیسی عَلَيْهِ السَّلَامُ په نوم یا د حضرت عزیر عَلَيْهِ السَّلَامُ په نوم یا د شیخ عبدالقادر رحمه الله په نوم یا د حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حسین رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په نوم یا د یو پیر فقیر په نوم څاروی ونومول شي چې دا د فلانکي د نوم څاروی دی. بیا هغه ذبح کړي. د ذبح وخت کې ځینې بې دینه نو د غیرالله نوم اخلي او ځینې بې دینه خو د الله نوم اخلي خو ساه د بل لپاره وباسي. د غیرالله په نوم د نومولو نه وروسته د ذبحې وخت کې بسم الله وايي او حال دا چې هغه نذر او نیاز د غیرالله په نوم وي.

منار الارض: د ځمکو نښانو ته منار ویلی شوی دی. د دې نښان نه مراد هغه د علامت والا کاڼي وغیره دي چې د دوه مشترک ملګرو د ځمکې حدود باندې ایښودلی کېږي. د هغې پټولو یا بدلولو سره هغه د بل زمکه خپلول غواړي. کله داسې هم کېږي چې دا نښان د یو اړخ نه لرې کړي او بل اړخ ته یې ویسې. او اصل مالک ته امتیاز پاتې نشي. دا هم خپلول غواړي. او نن سبا په ځمکو کې د تهولو نه زیات بدلول د پټواریانو په لاسونو باندې کېږي. د دې حدیث اولنی مصداق همدغه پټواري خلک دي چې د ځمکې په نقشه کې او په لټها کې او د کس په نمبر کې ګړبړ کوي او بیا یې صحیح کولو باندې روپۍ حاصلوي. خپله یې خراب او بیا پرې روپۍ اخلي. (مرقات ۶۷۵/۷)

---

[1] رقم الحدیث ۴۰۷۰ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۵۶۷/۳ رقم الحدیث (۴۵-۱۹۷۸) والنسائي في السنن ۲۳۲/۷ رقم الحدیث ۴۴۲۲

لعن والده: یعنې د مور او پلار نافرماني کوي او بیا هغوی د تنقید نښانه جوړه کړي یا د بل مور او پلار ته کنځلې وکړي. هغې د بل مور او پلار ته کنځلې وکړي نو د غه شان هغه بیا خپله د هغه کنځلو ذریعه شي.

محدثاً: د دې نه بدعتې کس مراد دی. داسې کس ته ځای ورکړي یا یې پټ سنبال کړي. مدینه یا مکه وغیره کې د هغې سره مالي تعاون کول، د هغې رائی ته ترویج ورکول او د هغې تعظیم او عزت کول، هغه پیر او مرشد کول ټول د لعنت سبب دی. (مرقات ۷/۶۷۶)

کوم شی چې د رګونو وینه تویه ولی شي نو ذبح کول پرې جائز ده

﴿۸﴾وَعَن رَافِع بن خديج قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ

او حضرت رافع بن خدیج رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې ما عرض وکړو یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! سبا د دښمن یعنې د کافرانو سره

إِنَّا لَاقُوا الْعَدُوِّ غَدًا وَلَيْسَتْ مَعَنَا

زمونږ مقابله ده او مونږ سره چړې نشته دی. یعنې کېدی شي چې د جنګې هنګامو په وجه مونږ سره چاړې نه

مُدًى أَفَنَذْبَحُ بِالْقَصَبِ؟

وي او مونږ ته د څاروُ د ذبح کولو ضرورت پیښ شي، نو آیا په هغه صورت کې مونږ په قینچې سره ذبح کولی شو؟

قَالَ: "مَا أَنْهَرَ الدَّمَ وَذُكِرَ اسْمُ اللهِ

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کو څیز سره وینه تویې کړی شي او هغې باندې د الله نوم اخستلی شوي وي نو هغه

فَكُلْ لَيْسَ السِّنَّ

خوړلی شي یعنې هغه څاروی خوړل جائز دي چې کوم په یو داسې څیز سره ذبح کړی شوی وي چې په هغې وینه

وَالظُّفُرَ وَسَأُحَدِّثُكَ عَنْهُ:

تویه شي اګر که هغه وسپنه وي یا بل شی وي خو په غاښونو او نوکانو باندې ذبح کول جائز نه دي. او زه تاته د

أَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ وَأَمَّا الظُّفُرُ

دواړو باره کې وایم چې د دې په ذریعه ذبح کولو ولي جائز نه دي، نو واوره! غاښ هډوکی دی او ترکوم ځای پورې

فَمُدَى الْحَبَشِ" وَأَصَبْنَا نَهْبَ إِبِلٍ وَغَنَمٍ

چې د نوک تعلق دی نو دا د حبشیانو چاړه ده. حضرت رافع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې د دښمن څه اوښان او بزې په

بِسَهْمٍ	رَجُلٌ	فَرَمَاهُ	بَعِيرٌ	مِنْهَا	فَنَدَّ
غنیمت کې زمونږ لاس ته راغلې. هغې کې یو اوښ راوپاریدلو او وتښتیدلو، خو مونږ یو کس هغه په تیر ویشتلو					

وَسَلَّمَ:	عَلَيْهِ	اللهُ	صَلَّى	اللهِ	رَسُولُ	فَقَالَ	فَحَبَسَهُ
او وې درولو یعنې هغه اوښ په غشو ولږیدلو او راغوزار شو. نبي عَلَيْهِ السَّلَام دې لیدلو سره وفرمایل چې							

الْوَحْشِ	كَأَوَابِدِ	أَوَابِدَ	الْإِبِلِ	لِهَذِهِ	إِنَّ
اوښانو کې ځینې اوښان د انسانانو نه داسې وپاریږي، لکه څنګه چې ځنګلي ښکاروي د انسانانو نه پاریږي.					

(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]	هَكَذَا	بِهِ	فَافْعَلُوا	شَيْءٌ	مِنْهَا	غَلَبَكُمْ	فَإِذَا
لهذا که اوښانو کې یو اوښ ستاسو د قبضې نه وتښتي نو د هغې سره همدغه شان معامله کوئ.							

توضیح: **مدیٰ**: د مدیة جمع ده. چاړه ته وایي. مطلب دا چې مونږ ته به د ښکارۇ د ذبح کولو ضرورت پیښیږي. تنګ حالت به وي. د جهاد سفر دی که چاړه ملاوه نه شوه نو آیا مونږ په "**القصب**" باندې ښکاروی ذبح کولی شو؟ قصب د بانس تراشلی شوي ته وایي. چې د چاړه پشان تېره وي. د وړې ټاټې او ګنې پوستکی هم دغه شان تېره وي. لرګو کې هم داسې تېره راوځي. چې اردو کې ورته کهپچ او کهپچی وایي.

فعظم: یعنې غاښ خو هډوکی دی او په هډوکې ذبح کول صحیح نه ده. لهذا په غاښ باندې ذبح کول صحیح نه ده. (مرقات ۶۷۷/۷)

فمدی الحبش: یعنې نوکان خو د حبشیانو چاړې دي. هغوی دا استعمالوي. لهذا مسلمانانو له د کافرانو دا طَرِیقه خپلول پکار نه ده. هر تیری شی چې ښکاروی پرې اسانې سره ذبح شي نو ذبح جائز ده. اوس که غاښ او نوک که د بدن سره لږیدلی وي نو په اتفاق سره هغې باندې ذبح ناجائزه ده، خو که جدا جدا ولاړ وي نو هغې باندې ذبح کولو کې د فقهاؤ اختلاف دی. (مرقات ۶۷۷/۷)

د فقهاؤ اختلاف: د جمهور فقهاؤ په نزد غاښ او نوک باندې ذبح مطلقاً ناجائزه ده. هغه که د بدن نه جدا وي یا که پیوسته وي. د احنافو ائمؤ په نزد که غاښ او نوک د بدن سره پیوسته وي نو ذبح ناجائزه ده خو که جدا وي او په استعمالول سره وینه تویه کړې شي نو ذبح د کراهت سره جائزه ده. جمهورو د ذکر شوي حدیث نه استدلال کړی دی. د احنافو ائمؤ راتلونکي فصل ثاني کې د عدي بن حاتم د حدیث ۱۸ نه استدلال کړی دی. چې الفاظ یې دا دی. "**امر رالدم بم شئت**" یعنې په کوم

---

[1] رقم الحديث ۴۰۷۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۶۳۸/۹ رقم الحديث ۵۵۰۹ ومسلم في ۱۵۵۷/۳ رقم الحديث (۲۰-۱۹۶۸)

څیز چې وغواړئ وینه تویه کړئ. دا حدیث عام دی. غاښونه او نوکان هم شامل دي. اصل مقصد وینه تویول دي. که د مقلوع غاښ او نوک بندې دباؤ نه راځي او وینه تویه شي نو ذبیحه حلاله پکار ده. البته فعل کې کراهت دی. راتلونکی حدیث ۹ نه هم د احنافو دلیل دی. ځکه غاښ او تېره هډوکی یو څیز دی. جمهورو چې د زیر بحث حدیث نه کوم استدلال کړی دی، نو احناف دا حدیث په غیر مقلوع غاښ او په غیر مقطوع نوک باندې حمل کوي، ځکه د حبش خلک به ښاروی همدغه شان ذبح کولو. یا دا جواب دی چې د بحث لاندې حدیث کې ممانعت د کراهت په درجه کې دی. هغه د احنافو په نزد هم مکروه دی، خو ذبیحه حلاله ده. د احنافو استدلال کمزوری دی.

اوابد: پاریدونکي او تښتېدونکي ځناور ته ویل کیږي. د دې مفرد آبدة دی. یو شاعر د آس تعریف کوي او وایي (مرقات ۶۷۸/۷).

وقد اغتدی والیطر فی وکناتها

بمنجرد قید الاوابد هیکل

دې صورت کې به ذبح اختیاري نه وي بلکې ذبح اضطراري به شي چې د بسم الله سره زخم لګول کافي دي.

په تیره کاڼي باندې ذبح کول جائز ده

﴿۹﴾وَعَن كعبِ بنِ مَالك أَنه كانَ لَهُ غَنَمٌ تُرْعَى
او د حضرت کعب ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې د ابن کعب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سره د بزو یو رمه وه چې د مدینې په
بِسَلْعٍ فَأَبْصَرَتْ جَارِيَةٌ لَنَا بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِنَا مَوْتًا
یو غر سلع باندې یې څرولې. یو وږځ زمونږ یوې وینځې یو بزه ولیدله چې هغه مره کېدونکې ده، نو هغې د یو
فَكَسَرَتْ حَجَرًا فَذَبَحَتْهَا بِهِ فَسَأَلَ
کاڼي تېره ماته کړه او د هغه تېره په ذریعه یې هغه بزه ماته کړه. بیا کعب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه
النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
دې مسئلې باره کې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وپوښتل چې دې صورت کې د بزې غوښه خوړل حلاله دا یا نا؟
فَأَمره بأكلها. رَوَاهُ البُخَارِيُّ[1]
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغې ته د هغه بزې غوښه د خوړلو حکم ورکړو.

---

(۱) رقم الحدیث ۴۰۷۲ أخرجه البخاري في صحیحه ۴۸۲/۴ رقم الحدیث ۲۳۴۰ وابن ماجه في ۱۰۶۲/۲ رقم الحدیث ۳۱۸۲

که مړی هم کوئ نو په طریقه یې وکړئ

﴿۱۰﴾ وَعَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:إِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى
او حضرت شداد بن اوس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَام نه نقل کوي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمایل الله په هر څیز باندې

كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
احسان کول لازم کړی دی یعنې د الله له اړخه هر کار په ښایسته، ښه او نرمئ سره د کولو حکم کړی دی.

فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا
تردې چې سزاءً د چا وژل یا د ښکار ؤ په ذبح کولو کې هم مهرباني او زړه خوږې او ښه او نرمه طریقه اختیارول

الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ
لازم کړې ده. لهذا چې په تاسو چې څوک د قصاص یا د حد په توګه باندې وژنئ نو هغه په نرمئ او ښې طریقې

فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ وَلْيُحِدَّ
سره وژنئ چې هغې ته تکلیف نه وي لکه تېره توره استعمال کړئ او وژلو کې تندې کوئ او تاسو کې چې څوک

أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ وَلْيُرِحْ
ښاروي ذبح کوي نو ښې او نرمي طریقې سره یې ذبح کوئ. لهذا دا ضروري ده چې تاسو کې هیڅ یو کس چې

ذَبِيحَتَهُ. رَوَاهُ مُسلم[1]
ښاروی ذبح کول غواړي نو خپله چاړه ښه تېره کړئ او ذبح کونکې ښاروي ته ارام ورکړئ.

توضیح: مطلب دا دی چې میدان جهاد کې یا قصاص کې چې څوک وژل غواړي نو په هغه قتل کې هم د سلیقې نه کار واخلئ چې هغې ته تکلیف نه وي او مه یې شکل ورانوئ. دغه شان په ذبح کولو کې هم سلیقه اختیار کړئ چې د ضرورت نه زیات غوښ نه کړئ. چاړه ښه تېره کړئ. اسلام د احسان او سلیقې حکم کوي، خو نن سبا خلک بې سلیقه راغلل چې د اسلام طریقې ته طریقه نه وایي.

ښاروی تړل او نښانه کول جائز نه دي

﴿۱۱﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام به د دې

(۱) رقم الحديث ۴۰۷۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۴۸/۳ رقم الحديث (۵۷-۱۹۵۵) وابوداود في السنن ۲۴۴/۳ رقم الحديث ۲۸۱۵

أَنْ تُصْبَرَ بهيمةٌ أَو غيرُهاَ للْقَتْل (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[۱]
خبرې نه منع كوله چې هيڅ ځاروى وغيره د وژلو لپاره وتړئ او بيا يې نښانه كړئ.

توضيح: **ان تصبر:** دا د مجهول صيغه د صبر نه ده. د صبر دوه مطلبه دي. يو دا چې ځارې مو وتړلو او خوراك او څښاك مو پرې بند كړو چې مړ شي. تر دې چې مرګ راشي. دې صورت كې للقتل كې لام اجليه وي. اى لا جل القتل يعنې د قتل لپاره يې وتړلو. دويم مطلب دا دى چې ځاروى يې د نښانى لپاره وتړلو او بيا يې په هغې باندې تيران شروع كړل، ګولۍ ويشتل يې پرې شروع كړلې چې مزه هم وكړي او نښانه هم صحيح شي. دا سخت منع دي، ځكه دې كې زنده سرې ته ضرر رسي. چې په ذبح باندې يو اضافې سزه ده. دا مطلب په راتلونكو روايتونو كې زيات مناسب دى. چې د صبراً په ځاى په كې د غرضاً لفظ راغلى دى. (مرقات ۶۸۱/۷)

﴿۱۲﴾وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنِ اتَّخَذَ شَيْئًا
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه كس باندې لعنت ويلى دى چې په
فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا(مُتَّفق عَلَيْهِ)[۲]
زنده سرې باندې نښانه ولګوي.
﴿۱۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:لَا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل هيڅ يو زنده سرى تړلو او
الرُّوحُ غَرَضًا. رَوَاهُ مُسلم[۳]
په هغې باندې نښانه مه جوړوئ.
﴿۱۴﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوله باندې څپېړه وهونكى او خوله داغولو نه منع كړې ده

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۷۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۴۲/۹ رقم الحديث ۵۵۱۴ وأحمد في المسند ۹۴/۲.

(۲) رقم الحديث ۴۰۷۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۴۳/۹ رقم الحديث ۵۵۱۵ ومسلم في ۱۵۴۹ رقم الحديث (۵۹-۱۹۵۸)

(۳) رقم الحديث ۴۰۷۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۴۹/۳ رقم الحديث (۵۸-۱۹۵۷) والنسائي في السنن ۲۳۸/۷ رقم الحديث ۴۴۴۳.

عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ وَعَنِ الْوَسْمِ فِي الْوَجْه. رَوَاهُ مُسلم[1]

یعنې د یو کس یا ځاروي په خوله باندې څپېړه یا دره وهل وغیره مه وهئ او مه د چا خوله داغوئ.

څوک په خوله مه وهئ او مه پر مخ داغ ورکوئ

﴿۱۵﴾ وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَيْهِ حِمَارٌ وَقَدْ وُسِمَ فِي وَجْهِهِ

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته يو خر تېر شو چې داغلی شوی ؤو.

قَالَ: لَعَنَ اللهُ الَّذِي وَسَمَهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[2]

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دې او رېدلو سره وفرمايل چې په هغه كس دې د الله لعنت وي چاچې دې له داغ وركړى دى.

توضیح: لعن الله: يو هيڅ يو ژنده سرې مخ او خوله باندې داغ وركول منع دي. هغه كه انسان وي يا ځاروي وي، مخ او خوله نه بغير د بدن په نورو اندامونو باندې داغل جائز دي، ځكه د راتلونكې حديث نه ثابت دي. البته انسان د بدن د غلو په حېنې روايتونو كې مطلقاً ممانعت راغلى دى. د دې وجه دا ده چې نهمى شفقةً ده چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په نورو اسبابو سره د علاج ترغيب وركړى دى، ځكه په اور باندې داغولو سره ډېر تكليف وي، خو كه نور علاجونه ناكامه شي نو آخري مجبوري باندې داغول صحيح دي، لكه ويلى شوي دي "آخر الداء الكيّ" بلكې كه مجبوري وي نو مخ باندې هم داغ لګول جائز دي. د دې ممانعت دويم وجه دا كېدى شي چې د جاهليت خلكو داغول يو معجزاتي او قطعي يقيني علاج ګڼلو. ګوياكې داغ وركول د هغوى د ادهام پرستئ يو برخه وه، ځكه مسلمانان منع كړى شول. (مرقات ۶۸۲/۷)

د ضرورت او مصلحت په خاطر داغول جائز دي

﴿۱۵﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: غَدَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې زه يو ورځ د سحر وخت كې عبدالله ابن طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت

لِيُحَنِّكَهُ فَوَافَيْتُهُ فِي

ته بوتلم چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ كجورې وژوويئ او د هغې په تالو كې يې كېږدي، نو هغه وخت كې ما نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

يَدِهِ الْمِيسَمُ يَسِمُ

په داسې حال كې وليدلو چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په لاس مبارك كې د داغولو يو آله وه چې د هغې په ذريعه

---

(1) رقم الحديث ۴۰۷۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۷۳/۳ رقم الحديث (۱۶۰-۲۱۱۶) وأخرجه الترمذي في السنن ۱۸۳/۴ رقم الحديث ۱۴۰۷

(2) رقم الحدث ۴۰۷۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۷۳/۳ رقم الحديث (۱۰۷-۲۱۱۷) وابوداود في السنن ۵۷/۳ رقم الحديث ۲۵۶۴

إِبِلَ الصَّدَقَةِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
يې د زکوة اوښان داغل.

توضیح: **المیسم**: داغ کولو والا آلې ته میسم ویلی شوي ده. لکه سیخ وغیره وي. دا داغ لګول په بدن باندې نه ؤو، ځکه هیڅ تعارض نشته دی. د بدن نورې برخې مرادی دی. (مرقات ۶۸۲/۷)

لیحکمه: د تحنیک عمل دا دی چې سړی په خپله خوله کې کجورې وژؤوئ او لاړې یې کړي او بیا هغه نوې پیدا شوي ماشوم په تالو کې کېږدي او هغه پرې ورکلک کړي چې د نیک کس مبارکې لاړې د ماشوم خوراک شي. (مرقات ۶۸۱/۷)

﴿۱۷﴾وَعَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ:
او حضرت هشام ابن یزید د حضرت انس رضی الله عنه نه روایت کوي چې هغې وویل زه یو ورځ د نبي علیه السلام په
دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي
خدمت کې حاضر شوم، نو هغه وخت نبي علیه السلام د څارؤ په غوجل کې ؤو. ما ولیدل چې د نبي علیه السلام
مِرْبَدٍ فَرَأَيْتُهُ يَسِمُ شَاءَ حسبته
د بزو وغیره باندې اندامونو له داغ ورکول. هشام وایي چې زما ګمان دی چې حضرت انس رضی الله عنه بیان کړی ؤو
قَالَ: فِي آذانها (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
چې نبي علیه السلام د هغه بزو وغیره غوږونو باندې داغونه لګول.

الفصل الثاني

هر هغه شی چې وینه تویوي ذبح پرې جائز ده

﴿۱۸﴾عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ
او د حضرت عدي ابن حاتم نه روایت دی چې هغې عرض وکړو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! ماته دا اوایه چې

([1]) رقم الحدیث ۴۰۷۹ أخرجه البخاري في صحیحه ۳۶۶/۳ رقم الحدیث ۱۵۰۲ ومسلم في ۱۶۷۴/۳ رقم الحدیث (۱۰۹-۲۱۱۹)

([2]) رقم الحدیث ۴۰۸۰ أخرجه البخاري في صحیحه ۶۵۳/۹ رقم الحدیث ۵۵۴۲ ومسلم في ۱۶۷۴/۳ رقم الحدیث (۱۱۱-۲۱۱۹)

أَحَدُنَا أَصَابَ صَيْدًا وَلَيْسَ مَعَهُ سِكِّينٌ

که مونږ کې یو کس د یو ښاروي ښکار ونیسي او هغه وخت د هغې سره چاړه نه وي نو آیا هغه یې د کاڼي

أَيَذْبَحُ بِالْمَرْوَةِ وَشِقَّةِ الْعَصَا؟ فَقَالَ:

په یو ټوټه یا د یو لرګي په توټنکي هغه ښکار ذبح کولی شي؟ نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې

أَمْرِرِ الدَّمَ بِمَ شِئْتَ وَاذْكُرِ اسْمَ اللهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]

په کوم څیز دې خوښه وي بسم الله پرې اوایه او وینه تویه کړه.

توضیح: **المروة:** د کاڼي سپینه ټوټه مراد ده. چې تېره وي.

شقة العصاء: د لرګي تراشل او توټنکی مراد دی. چې تیره وي.

امرر الدم: یعنې وینه تویه کړه چې په څیز دې خوښه وي. د حدیث د دې عموم نه احنافو جدا شوی غاښ او جدا شوی نوک د ذبح کولو د جواز باندې استدلال کړی دی. یعنې بسم الله اوایه او وینه تویه کړه. (مرقات ۶۸۴/۷)

د ذبح اضطراري حکم

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَبِي الْعُشَرَاءِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ

او حضرت ابو العشراء د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې عرض وکړو یا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! آیا د

أَمَا تَكُونُ الذَّكَاةُ

شرعي ذبحې تعلق مرئ او سینې د سر په مینځنۍ برخې سره دی. یعنې شرعي توګه کې ذبح صرف

إِلَّا فِي الْحَلْقِ وَاللَّبَّةِ؟

هغې ته ویلی کېږي چې د ښاروي تالو او د سینې په مینځ کې د زخم سره وینه تویه شي. نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

فَقَالَ: لَوْ طَعَنْتَ فِي فَخِذِهَا لَأَجْزَأَ عَنْكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ

وفرمایل که ته د ښکار پتون ته هم جراحت ورسوي نو ستا لپاره به کافي وي. امام ابو داؤد فرمایي

وَالدَّارِمِيُّ وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَهَذِهِ ذَكَاةُ

چې دا یعنې حدیث کې ذکر شوې ذبح اجازت ورکول د هغه ښاروي متعلق دی چې کوهي کې پرېوتی وي

---

[1] رقم الحديث ۴۰۸۱ أخرجه ابوداود في السنن ۲۴۹/۳ رقم الحديث ۲۸۲۴ والنسائي في ۱۹۴/۷ رقم الحديث ۴۳۰۴.

الْمُتَرَدِّي وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا فِي الضَّرُورَةِ[1]
يعنې دا د ذبح اضطراري د صورت حکم دی. او امام ترمذی فرمايي چې دا ضرورت د حالت حکم دی.

توضيح اماتكون: يعنې آيا ذبح صرف سينې او د مرئ په مينځ کې کېږي بل هيڅ ځای کې نه وي؟ دې جمله کې استفهام دی. د دې په جواب کې ذبح اضطراري ته عموم ويلی دی چې اضطراري ذبح کې زخم چرته هم ولګول شي پوره شي. د مرئ سره خاص نه دی. البته اختياري ذبح مرئ کې وي. (مرقات ۶۸۵/۷)

﴿۲۰﴾وَعَن عدي بن حَاتِم أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او د عدب ابن حاتم نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ و فرمايل کوم ښکاري چې تاسو زده کړې وي
مَا عَلَّمْتَ مِنْ كَلْبٍ أَوْ بَازٍ ثُمَّ أَرْسَلْتَهُ وَذَكَرْتَ
هغه که سپی وي يا باز وي او تاسو هغوی کې يو ښکار پسې پرېښودلو او د پرېښودلو وخت کې مو د
اسْمَ اللهِ فَكُلْ مِمَّا أَمْسَكَ عَلَيْكَ. قُلْتُ:
الله نوم واخستلو نو تاسو هغه ښکار وی خورئ چې کوم تاسو له هغه سپي يا باز نيولی دی. ما عرض وکړو چې اګر
وَإِنْ قَتَلَ؟ قَالَ: إِذَا قَتَلَهُ وَلَمْ يَأْكُلْ
که هغه ښکار وژلی وي؟ نبي کريم ﷺ و فرمايل اګر که هغه سپی يا باز ښکار وژلی وي او خپله يې د هغې
مِنْهُ شَيْئًا فَإِنَّمَا أَمْسَكَهُ عَلَيْكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
نه هيڅ نه وي خوړلی، نو د دې مطلب د دې نه بغير بل هيڅ نشي کېدی چې هغې ښکار ستاسو لپاره نيولی دی.
﴿۲۱﴾وَعَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَرْمِي الصَّيْدَ
او حضرت عدب بن حاتم فرمايي چې ما عرض وکړو يا رسول الله ﷺ! زه ښکار په غشو ولم او
فَأَجِدُ فِيهِ مِنَ الْغَدِ سَهْمِي
بيا بله ورځ (چې هغه ښکار کوم ځای کې پروت وي او ماته ملاو شي نو) هغې کې خپل و موم (آيا زه هغه ښکار

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۸۲ أخرجه ابوداود في السنن ۲۵۰/۳ رقم الحديث ۲۸۲۵ والترمذي في ۶۲/۴ رقم الحديث ۱۴۸۱

(۲) رقم الحديث ۴۰۸۳ أخرجه ابوداود في السنن ۲۷۱/۳ رقم الحديث ۲۸۵۱.

قَالَ: إِذَا عَلِمْتَ أَنَّ سَهْمَكَ

خوړلی شم؟) نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل دې صورت کې که ته پوهه شي چې دا ښکار هم ستا غشي وژلی

قَتَلَهُ وَلَمْ تَرَ فِيهِ

دی او هغه ښکار کې د بل چا د تیر نښان ونه مومې نو هغه خوړلی شي او که په ښکار کې د کوم درنده غاښ

أَثَرَ سَبُعٍ فَكُلْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

یا د پنجې وغیره نښان ومومې یا د بل غشي علامت ومومې نو په هغه صورت کې یې مه خوره.

د کوم سپي چې ذبیحه حرامه ده د هغه سپي ښکار هم حرام دی

﴿۲۲﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نُهِينَا عَنْ صَيْدِ كَلْبِ الْمَجُوسِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[2]

او حضرت جابر رَضِیَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې مونږ د مجوسیانو د سپې ونیولی شوي ښکار د خوړلو نه منع کړی شوي یو.

توضیح: که ښکاروی ژوندی وي او مسلمانان هغه ذبح کړي نو حلال به شي اګر که د مجوسې سپې نیولی وي خو که مړ شو نو حرام دی.

﴿۲۳﴾وَعَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا

او حضرت ابو ثعلبه خشني رَضِیَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې ما عرض وکړو یا رسول الله صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ! مونږ اکثر د

أَهْلُ سفر تمر الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسِ

سفر کونکو خلکو نه یو. زمونږ لاره په یهودیانو، عیسایانو او د مجوسیانو په ابادیانو باندې هم وي. هغه وخت د هغوی د

فَلَا نَجِدُ غَيْرَ آنِيَتِهِمْ

لوښو نه بغیر نور لوښي مونږ سره نه وي، نو آیا مونږ د هغوی په لوښو کې خوراک ښکاک کولی شو؟

قَالَ: فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا غَيْرَهَا فَاغْسِلُوهَا بِالْمَاءِ

نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ وفرمایل که د هغوی د لوښو نه بغیر تاسو ته نور لوښي نه ملاوېږي نو د هغوی لوښي وینځئ

---

[1] رقم الحديث ۴۰۸۴ أخرجه الترمذي في السنن ۵۵/۴ رقم الحديث ۱۴۶۸، والنسائي في ۱۹۳/۷ رقم الحديث ۴۳۰۰

[2] رقم الحديث ۴۰۸۵ أخرجه الترمذي في السنن ۲۴۰/۴ رقم الحديث ۱۴۶۶ وابن ماجه في ۱۰۷۰/۲ رقم الحديث ۳۲۰۹

ثُمَّ كلوا فِيهَا وَاشْرَبُوا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
او اوچ یې کړئ او بیا په کې خوړئ او څښئ.

توضیح: د دې باب حدیث نمبر ۳ کې د زیر بحث حدیث او د اهل کتابو د لوښو تفصیل تیر شوی دی.

د غیر مسلمو د لاس خوراک حلال دی

﴿۲۴﴾وَعَنْ قَبِيصَةَ بْنِ هُلْبٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت قبیصه بن هلب رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ د خپل پلار نه روایت کوي چې هغې وویل چې ما د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ نه د
عَنْ طَعَامِ النَّصَارَى وَفِي رِوَايَةٍ:
عیسایانو د خوراکونو باره کې وپوښتل چې مونږه یې وخورو یا نه؟ او یو روایت کې داسې دي چې د دې باره کې
سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّ مِنَ الطَّعَامِ طَعَامًا
یو کس د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ نه مسئله وپوښتله نو هغې عرض وکړو خوراکونو کې یو خوراک یعنې د یهودیانو او د عیسا...
أَتَحَرَّجُ مِنْهُ فَقَالَ: لَا يَتَخَلَّجَنَّ فِي صَدْرِكَ شَيْءٌ
خوراک داسې دی چې زه تیرینه پرهیز کوم. نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې ستا په زړه کې یو څیز
ضَارَعْتَ فِيهِ النَّصْرَانِيَّةَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ. وَأَبُو دَاوُد[2]
یعنې شک او شبه پیدا کېدل پکار نه دي. تا د دې عمل په ذریعې د عیسائیت مشابهت اختیار کړی دی.

توضیح: **اتحرج**: زه تنګسیا محسوسومه او بیا ترېنه ځان ساتم. (مرقات ۶۸۸/۷)

لایتخلجن: دا د خلجا نه دی. یعنې ستا په زړه کې هیڅ خلجان او شک تیریدل پکار ندي.

ضارعت: دا د مضارعت مشابهت په معنی کې دی یعنې دې طریقې سره تا د نصاری مشابهت اختیار کړو، ځکه هغوی ځان باندې ډېره تنګې کوي. او لږ شک راتلو په وجه خپل ځان باندې حلال خوراک حرام کړي. مسلمانانو له پکار ده چې ترکومې پورې د حرمت یقین نه وي صرف د شک په بنیاد هیڅ یو شی مه حراموئ. پوښتنه کونکی دا چې عدي بن حاتم ؤو چې مخکې عیسائی ؤو نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د نصاری ذکر کړی دی. (مرقات ۶۸۸/۷)

---

[1] رقم الحدیث ۴۰۸۶ أخرجه الترمذي في السنن ۵۳/۴ رقم الحدیث ۱۴۶۴ وأحمد في المسند ۱۹۳/۴.

[2] رقم الحدیث ۴۰۸۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۷/۴ رقم الحدیث ۳۷۸۴ والترمذي في ۱۱۳/۴ رقم الحدیث ۱۵۶۵

د مجثمة خوراک منع دی

﴿۲۵﴾وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ الْمُجَثَّمَةِ

او حضرت ابو درداء رضي الله عنه فرمايي چې نبي عليه السلام د مجثمه د خوراک نه منع فرمايلې ده او مجثمه هغه

وهِيَ الَّتِي تُصْبَرُ بِالنَّبْلِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]

ښاروي ته وايي چې کوم وتړلی شي او د نښانې پشان ودرولی شي او بيا په تير باندې ؤويشتل شي.

توضيح: دا چې دلته ذبح اختياري کېدی شي. د دې په ځای ذبح اضطراري اختيارول جائز نه ده. ښاروی مردار دی او دا عمل ظلم دی. مجثمه هغه ژوندی ښاروی وي چې تړلی شوی په نښه کړی شي. د دې نه مخکې مصبرة او د غرضاً کوم الفاظ تير شوي دي دا ټول د يو مفهوم عمل دی.

هغه ښاروي چې خوراک يې حرام دی

﴿۲۶﴾ وَعَنِ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ كُلِّ

او حضرت عرباض ابن ساريه رضي الله عنه فرمايي چې نبي عليه السلام د خيبر په ورځ د دې ښارو د خوړلو نه منع

ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ وَعَنْ كُلِّ ذِي مِخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ وَعَنِ الْمُجَثَّمَةِ

وکړه پنجې والا مانونکی درنده، پنجې والا مارغه، [illegible]ورني خرونو غوښه، مجثمه، او خليسه، او نبي عليه السلام په

وَعَنِ الْخَلِيسَةِ وَأَنْ تُوطَأَ الْحَبَالَى حَتَّى يَضَعْنَ مَا فِي

جهاد کې د نيولی شوؤ د هغه وينځو سره د جماع کولو نه هم منع کړې ده چې حامله وي چې تر څو پورې هغه ما

بُطُونِهِنَّ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى:

ونه زېږوي کوم چې د هغې په خېټه کې دی. حضرت محمد ابن يحيی (چې د امام ترمذي شيخ او استاذ دی او د حديث

سُئِلَ أَبُو عَاصِمٍ عَنِ الْمُجَثَّمَةِ

په راويانو کې يو راوي دی وايي چې زما شيخ او استاذ حضرت ابو عاصم رحمه الله نه د مجثمه باره کې وپوښتلی

فَقَالَ: أَنْ يُنْصَبَ الطَّيْرُ أَوِ الشَّيْءُ فَيُرْمَى

شو نو هغې وفرمايل چې چې مرغی وغيره وتړلی شي او بيا په غشي ؤويشتلی شي. دغه شان د

([1]) رقم الحديث ۴۰۸۸ أخرجه الترمذي في سنن ۵۹/۴ رقم الحديث ۱۴۷۳

الذِّئْبُ	فَقَالَ:	الْخَلِيسَةِ	عَنِ	وَسُئِلَ

حضرت ابو عاصم رحمه الله نه د حلیه معنی باره کې وپوښتلی شو نو هغې وویل چې د دې مطلب دا دی چې

مِنْهُ	فَيَأْخُذُ	الرَّجُلُ	يُدْرِكُهُ	السَّبُعُ	أَوِ

لېوه یا بل کوم درنده ښکاروی یو ښکاروی نېولی وي او بیا یو کس د هغه درنده هغه ښکاروي قبضه کړي

فَيَمُوتُ فِي يَدِهِ قَبْلَ أَنْ يذكيها. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

او هغه د ذبح کولو نه مخکې د هغه کس په لاس کې مړ شي.

توضیح: ذی ناب: هغه درنده ته ذی باب وایي چې د هغې نوکان وي د رباعې غاښونو سره یې ښي او چپ اړخ ته تېره غاښونه وي او په هغې نور ښکاروي ښېرئ، لکه زمری، لېوه، پړانګ، ایږه، بیزو، خنزیر، لومبړه، او بجو وغیره دي.

من السباع: د دې مطلب دا دی چې د هغه د دې په ذریعه ښېرل کوي او نور ښکاروي پرې ښېروي. د من السباع دا لفظ چې څنګه د درنده ګانو سره لږي دغه شان د ذی مخلب مارغانو سره هم لږي.

ذی مخلب: میم باندې کسره ده. خا ساکن دی. لام باندې فتحه ده. پنجې ترېنه مراد دي. یعنې کوم مارغان چې په پنجو باندې ښېرول کوي لکه باز، شکره، تپوس، چرغ، او خر په پنجو باندې نور مارغان ښېروي. یعنې ذی ناب او ذی مخلب هغه صورت کې حرام دي چې هغه د ناب او د مخلب ښکار کوي. که ښکار نه کوي نو حرام نه دي لکه اوښ ذی ناب دی خو د ناب ښکار نه کوي.

الحمر الاهلیة: د دې نه کورنې خره مراد دي. لهذا ځنګلې خره د دې نه او تل ځکه هغه حلال دي چې ګوره خر (زیبره) ورته وایي. چې د جمعیت د جنډې په رنګ کې وي. افریقه د دې نه ډکه ده. (مرقات ۶۸۹/۷)

عن الخلیسه: یعنې زمری یا لېوه مثلاً د بزی ښکار وکړي او یو انسان ترېنه هغه راخلاصه کړه خو هغه بزه مړه شوې ده. هغې ته خلیه وایي. دا چې دا مرداره شوې ده نو ځکه مسلمانانو له د دې خوړل حرام دي. (مرقات ۶۸۹/۷)

وان توطأ الحبالی: یعنې که د چا به لاس کې وینځه راغله خو حامله ده، نو د حمل زیږېدلو پورې د هغې سره جماع جائزه نه ده. د دې نه منکوحه حامله ښځه مراد نه ده. که وینځه حامله نه وي نو تر د یو حیض پورې انتظار ضروري دی. دا په جهاد کې په لاس راغلې والا د وینځې خبره ده. (مرقات ۶۸۹/۷)

([1]) رقم الحدیث ۴۰۸۹ اخرجه الترمذي في ۵۹/۴ رقم الحدیث ۱۴۷۴ وأحمد في المسند۴/۱۲۷.

د شريطه خوراک منع دی

﴿۲۷﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ شَرِيطَةِ
حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راويان دي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د شريطه
الشَّيْطَانِ. زَادَ ابْنُ عِيسَى: هِيَ الذَّبِيحَةُ يُقْطَعُ
شيطان نه منع كړې ده. ابن عيسى يو راوي دا نور بيان كړو چې شريطه شيطان دا دي چې د ځاروي مرئ او پاس
مِنْهَا الْجِلْدُ وَلَا تُفْرَى الْأَوْدَاجُ ثُمَّ تُتْرَكُ حَتَّى تَمُوتَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
څرمن غوڅه كړې شي او د هغې ټول رګونه غوڅ نه كړې شي او بيا هغه پرېښودلې شي تر دې چې هغه مړ شي.

توضيح: شريطة الشيطان: دا د جاهليت په ناجائزه ذبائحو كې يو وه. هغه داسې چې په مرئ كې به يې ورله لږ رګ غوڅ كړو او ښنبان به يې پرې جوړ كړو او پرې به يې ښودله. ټول رګونه به يې ورله نه غوڅول، هغه به په ترپكو ترپكو مړ شو. دا د شيطان ښنبان دی چې ناجائز دی، ځكه دا ډېر زيات ظلم دی. او د رګونه نه دم مسفوح نه وځي، نو حرام مردار دی.

ولا تفرى الاوداج: مرئ كې څلور رګونه وي. چې هغې سره د ذبح شرعي تعلق دی. د يو نوم حلقوم دی. دې سره د سا تعلق دی. درمختار كې دې ته راجح او صحيح ويل شوي دی. د بل نوم المرى دی. چې د هغې سره د خوراک او څښاک تعلق دی، نورو دوؤ ته دجان وايي. چې د مرئ مخكنئ رخه كې وي. حلقوم او د مرئ په مينځ كې وي. دې ته د ساه رګ هم وايي. دې څلور واړو كې كوم درې غوڅ شي نو شرعي ذبح به پوره شي. حديث كې د اوداج لفظ څلور رګونو لپاره ويل كېږي. كه دوه رګونو غوڅ شي او باقې دوه وي نو ذبح نه كېږي.

ولا تفرى: د مجهول صيغه ده. **الفرى** د غوڅولو معنى كې دی. هغه د ژوندو ځاروؤ څرمن د غوڅولو او ويستلو لپاره ويل كېږي.

د خيټې د بچي د ذبيحې حكم

﴿۲۸﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ذَكَاةُ الْجَنِينِ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راوي دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې د مور ذبح كول، د هغې د خېټې بچي هم

---

[1] رقم الحديث ۴۰۹۰ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۲۵۱ رقم الحديث ۲۸۲۶ وأحمد في المسند ۱/۲۸۹

ذَكَاةُ أُمِّهِ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد والدارمي [1] وَرَوَاهُ التِّرْمِذِيّ عَن أَبِي سعيد [2]
ذبح كول هم دي. (ابو داؤد، دارمي) ترمذی دا روایت دی حضرت ابو سعید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړی دی.

توضیح: ذكاة الجنين ذكاة امه: يعنې د مور ذبح د هغې د خېټې د بچې ذبح ده. تفصیل داسې دی چې که چرې حامله څاروی ذبح کړی شوی وي او د ذبحې نه وروسته د هغې د خېټې نه بچی راؤتلو نو د هغې دوه صورتونه دي. یا به هغه بچی ژوندی وي یا به مړ شوی وي. که ژوندی وي نو اتفاقاً د هغې ذبح کول ضروري دي. ذبح کولو نه بغير به حلال نه وي. که بچی مړ شوی وي نو دې کې د فقهاؤ اختلاف دی. (مرقات ۶۹/۷۱)

د فقهاؤ اختلاف: جمهور او د صاحبينو په نزد د ذبح كولو نه بغير هغه بچی حلال او پاک دی. د مور ذبح کېدل د هغې بچي لپاره کافي دي، خو په دې شرط چې نام الخلقت وي او د هغې په بدن ويختان راغلې وي. امام ابو حنيفه رحمه الله فرمايي چې داسی بچی مردار دی او د هغې خوړل حرام دي.

دلائل : ذکر شوی حدیث د جمهورو دلیل دی. ذكاة امه مرفوع گڼې. چې هغوی ترېنه استدلال کوي. يعنې د جنين(بچي) ذبح همدغه ده چې د هغې مور ذبح شي. د جمهورو دويم دلیل قیاس دی. هغوی دا قیاس کوي چې گوره سا اخستلو کې د خېټې بچی د مور تابع وي. اخستلو او خرخولو کې د مور تابع دی، خوراک څښاک کې او ژوند او مرگ کې کې دا بچی د مور تابع دی. لهذا ذبح کې هم دا بچی د مور تابع پکار دی، ځکه دا بچی د مور جزء متصل دی. د جدا ذبح کولو ضرورت نشته دی. امام ابو حنيفه رحمه الله خپل استدلال کې فرمايي چې که دا بچی د مور په ذبح او د هغې د مرگ نه مخکې مړ شوی وي نو دا میتة د مردار په حکم کې دی. او که د مور د مرگ نه وروسته سا بنتلو سره مړ شوی وي نو دا منخنقة د سا وتلو والا څاروي په حکم کې دی. او دا دواړه حرام دي. لهذا جنين حرام دی.

جواب: د زير حديث مطلب د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد هغه نه دی کوم چې جمهورو گڼلی دی بلکې دا امام صاحب په نزد دا حديث په تشبيه باندې محمول دی يعنې "**ذكاة الجنين كذكاة امه**" د دې مطلب واضح دی چې څنگه یې مور ذبح کړی شوې ده دغه شان د هغې بچی هم ذبح کړه. د ذبح کولو طریقه یو شان ده. دې بچی باندې رحم کول سره د ذبح کولو نه بغير مه پرېږدئ. دغه شان دا

---

[1] رقم الحديث ۴۰۹۱ أخرجه ابوداود في السنن ۲۵۱/۳ رقم الحديث ۲۸۲۷،والدرامي في ۱۱۵/۲ رقم الحديث ۱۹۷۹.

[2] رقم الحديث ۴۰۹۲ أخرجه الترمذي في السنن ۶۰/۴ رقم الحديث ۱۴۷۶.

خیال مه کوئ چې دومره وړوکی بچی د ذبح کولو لپاره حلال نه دی، لکه څنګه چې ځینې دا حلال نه ګڼي. د دې مطلب تائید په حدیث کې د ذکاة امه د منصوب لوستلو نه هم کېږي. چې منصوب نزع الخافض دی.

ای کذکاة امه، او د دې مطلب تائید د راتلونکي حدیث نمبر ۲۹ نه هم کېږي. چې کوم کې صحابه کرامو رضی الله عنهم د جنین د غوړځولو او د نه خوړولو پوښتنه کړې ده، ځکه دا حدیث د جمهورو د مطلب نه دی. باقي د بچی د ذبحې معامله اخستلو او خرڅولو وغیره باندې قیاس کول جائز نه دي، ځکه ذبح کې وینه تویول کېږي. دا په اخستلو او خرڅولو باندې قیاس کول قیاس مع الفارق دی. دغه شان دا معامله د مباح او محرم ده. دا سې صورت کې ترجیح محرم ته ورکول کېږي.

﴿۲۹﴾ وَعَن أَبِي سعيدٍ الخدريّ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ
او حضرت ابوسعید خدري رضی الله عنه فرمایي چې مونږ عرض وکړو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! کله چې
نَنْحَرُ النَّاقَةَ ونذبح الْبَقَرَةَ وَالشَّاةَ فنجد فِي بَطنهَا جَنِينا
مونږ اوښ ذبح کوؤ، یا غوا او بزه ذبح کوؤ نو اکثر وختونو کې مونږ د هغه ذبیحه په خیټه کې مړ بچی اوینو.
أَنُلْقِيهِ أَمْ نَأْكُلُهُ؟ قَالَ: كُلُوهُ
آیا مونږ هغه غوزار کړو او که وې خورو؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې که ستاسو خوښه وي نو
إِنْ شِئْتُمْ فَإِنَّ ذَكَاتَهُ ذَكَاةُ أُمِّهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْن مَاجَه[1]
هغه خورئ ځکه د هغې د مور ذبح کېدل د هغې بچی ذبح هم ده.

بې وجې ځاروي یا مارغه وژل جائز نه دي

﴿۳۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او د حضرت عبد الله ابن عمرو ابن عاص رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل.
مَنْ قَتَلَ عُصْفُورًا فَمَا فَوْقَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا سَأَلَهُ اللهُ
که یو یوه مرغۍ یا د هغې نه وړوکی یا غټ بله کومه مرغۍ په ناحقه مړه کړي نو الله به پوښتنه کوي
عَنْ قَتْلِهِ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا حَقُّهَا؟
د هغه کس نه د ناحق وژلو باره کې. عرض وکړی شو یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! او د هغه مرغۍ وغیره حق څه دی؟

---

(۱) رقم الحدیث ۴۰۹۳ اخرجه ابوداود في السنن ۳/۲۵۲ رقم الحدیث ۲۸۲۷ وابن ماجه في ۲/۱۰۶۷ رقم الحدیث ۳۱۹۹.

يَقْطَعَ	وَلَا	فَيَأْكُلَهَا	يَذْبَحَهَا	قَالَ: أَنْ
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمایل چې هغه ذبح کړی شي. د نورو ښکارۍ پشان دې نه وژلی کېږي. او بيا هغه وخوړلی شي.				
رَأْسَهَا فَيَرْمِيَ بِهَا. رَوَاهُ أَحْمد وَالنَّسَائِيُّ والدارمي[1]				
د نه چې د هغې نه سر غوڅ کړئ او بيا يې غوزاره کړئ.				

توضيح: د بو ښکاروي ژوند اخستل لويه خبره او لويه حادثه ده. د جائز مقصدونو نه بغير هغې باندې اقدام کول پکار نه دی. جائز مقصد دا دی چې هغه ذبح کړی شي او وخوړلی شي. دا نه، چې د لوبو ټوقو لپاره استعمال کړی شي او استعمال نه کړی شي. د ضرورت لپاره وژل هم د جائز مقصدونو کې شامل دی. دې حديث کې د عصفور اړخ ته يو ځل د مؤنث اړخ ضمير راجع شوی دی او په دويم ځل د مذکر اړخ ته ضمير راجع شوی دی. علامه طيبي رحمه الله فرمايي چې د جنس په اعتبار سره مؤنث ته ضمير راجع شوی دی. او د لفظ په اعتبار سره مذکر ته ضمير راجع شوی دی.

يا دې کې د "زيدٌ هاهو" قاعده ده چې د کلمة په اعتبار سره مؤنث دی او د لفظ په اعتبار سره مذکر دی. د "فما فوقها" د تحقير لپاره هم کېدی شي چې مرغۍ وي يا د مرغۍ نه وړوکی ښکاروی وې او د غټ اړخ ته هم اشاره کېدی شي چې مرغۍ وي يا د مرغۍ نه غټه وي.

د ژوندي ښکاروی نه غوڅه کړی شوې غوښه مرداره ده

الْمَدِينَةَ	وَسَلَّمَ	عَلَيْهِ	اللهُ	صَلَّى	النَّبِيُّ	قَدِمَ	قَالَ:	اللَّيْثِيِّ	وَاقِدٍ	أَبِي	﴿۳۱﴾عَن
او حضرت ابوواقد ليثي فرمايي چې کله نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مکې نه هجرت وکړو او مدنيې ته راغلو نو											
الْغَنَمِ	أَلْيَاتِ	وَيَقْطَعُونَ	الْإِبِلِ	أَسْنِمَةَ	يَجُبُّونَ	وَهُمْ					
هغه وخت به مدينه کې خلکو داسې کول چې د اوښانو کوفونه او کوناټې به يې غوڅول. او بيا به يې هغه خوړلو،											
حَيَّةٌ	وَهِيَ	الْبَهِيمَةِ	مِنَ	يُقْطَعُ	فَقَالَ: مَا						
نو نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې کوم يو څيز د داسې ښکاروي نه غوڅ کړی شي چې ژوندی وي، نو هغه											
فَهِيَ مَيْتَةٌ لَا تُؤْكَلُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[2]											
غوڅ کړی شوی څيز مردار دی، هغه مه خورئ.											

---

(1) رقم الحديث ۴۰۹۴ أخرجه النسائي في السنن ۲۳۹/۷ رقم الحديث ۴۴۴۵ والدارمي في ۴/۲ رقم الحديث ۱۹۷۸.

(2) رقم الحديث ۴۰۹۵ أخرجه ابوداود في السنن ۲۷۷/۳ رقم الحديث ۲۸۵۸ والترمذي في ۶۲/۴ رقم الحديث ۱۴۸۰.

توضیح: یجبون: چې یجب د غوځولو په معنی کې دی اسنمة د سنام جمع ده. اوښ او غوایا وغیره کوهان ته وایي. (مرقات۷۱/۶۹)

الیات: د الیة جمع ده. د ګډې لکئ، کوناټي او لم ته وایي. د جاهلیت زمانه کې چې به کله د عربو غوښو ته ضرورت ؤو، نو د ټول ځاروي په ځای به یې د ژوندي او کوف او ژوندې ګډې کوناټي غوځول. او غوښه به یې استعمالوله. اسلام د دې ظالمانه کار نه منع وکړه او دغه شان جدا شوې غوښه یې حرام کړه، ځکه دې کې دم مسفوح (وینه بهیدونکي) شامله ده. (مرقات۷۱/۶۹)

الفصل الثالث

په هرې تیرې آلې باندې ذبح جائز ده

﴿۳۲﴾ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ أَنَّهُ كَانَ يَرْعَى لِقْحَةً بِشِعْبٍ

حضرت عطا ابن یسار قبیله بني حارث د یو کس نه روایت کوي چې هغې یو ورځ اوښه د أحد د غر

مِنْ شِعَابِ أُحُدٍ فَرَأَى بِهَا الْمَوْتَ

په یوه دره ځراوله چې د هغې اوښې د مرګ آثریې موندل یعني هغې ولیدل چې اوښه په څه وجه مړه کیږي.

فَلَمْ يَجِدْ مَا يَنْحَرُهَا بِهِ

هغه وخت هغې ته هیڅ داسې څیز ملاؤ نه شو چې د هغې په ذریعه یې اوښ ذبح کړې وی. آخر دا چې هغې

فَأَخَذَ وَتِدًا فَوَجَأَ بِهِ فِي لَبَّتِهَا حَتَّى

یو میخ را اوچت کړو او د هغې څوکه یې د اوښې په سینه کې او منډله او وینه یې ترېنه توېه کړه. بیا هغې

أُهْرَاقَ دَمَهَا ثُمَّ أَخْبَرَ

دا واقعه نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته بیان کړه او د هغې د غوښې باره کې یې ترېنه وپوښتل چې دې صورت کې د هغې خوړل ځنګه دي؟

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَهُ بِأَكْلِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمَالِكٌ وَفِي رِوَايَتِهِ:

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د غوښې خوړلو اجازت ورکړو. او یو بل روایت کې دا الفاظ دي چې آخر هغې

قَالَ: فذكاها بشظاظ[1]

یو تېره لرګي باندې ذبح کړو.

---

[1] رقم الحديث ۴۰۹۶ أخرجه ابوداود في السنن ۲۴۹/۳ رقم الحديث ۲۸۲۳ ومالک في المؤطا ۴۸۹/۲ رقم الحديث ۳ .

توضیح: بلاربي او ښې ته "لقحة" وايي. (مرقات ۶۹/۷۵)

وتداً: وتد میخ ته وايي. دلته غټ او د څوکې والا میخ مراد دی. چې د تیر په توګه استعمالیدلی شي. چې نحر پرې ممکن وي.

لبتها: مرئ او سینې ته وايي. (مرقات ۶۹/۷۶)

شظاظ: هغه لرګي ته شظاظ وايي چې دواړو اړخونه یې د څوکې والا وي. (مرقات ۶۹/۷۶)

د دریاب د ښکار حکم

﴿۳۳﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم:مَا من دَابَّة
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل د اوبو هيڅ یو ښکاروی داسې نشته
إِلَّا وَقَدْ ذَكَّاهَا اللهُ لِبَنِي آدَمَ . رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيُّ[1]
دی چې الله د بنی آدم لپاره ذبح کړی نه وي.

توضیح: یعنې دریاب کې څومره ښکاروي دي الله هغه ذبح کړي دي او هغه د انسان لپاره حلال دي. د دې دریابې ښکارۇ نه مراد ماهیان دي، ځکه هر قسمه ماهي د ذبحې نه بغیر حلال دی. د ماهي نه بغیر سمندري ښکارۇ باره کې د فقهاؤ اختلاف دی. جمهور یې حلال ګڼې نو د هغوی په نزد دا حدیث د ټول دریابې ماهیانو لپاره شامل دی، خو احناف صرف ماهیانو ته حلال وايي، نو د هغوی په نزد دې حدیث کې صرف ماهي شامل دی. تفصیل سره اختلاف جلد اول ص ۶۳۰ باندې لیکلی شوی دی. (مرقات ۶۹/۷۶)

[1] رقم الحديث ۴۰۹۷ أخرجه الدارقطني في السنن ۲۶۷/۴ رقم الحديث ۴ في كتاب الصيد والذبائح .

باب ذکر الکلب
د سپي متعلق د احکاماتو بیان

دي باب کې به هغه حدیثونه بیانېږي. چې د سپي متعلق احکامات به ترینه معلومېږي چې کوم قِسمه سپی ساتل جائز او کوم قِسمه سپی ناجائز دی او کوم قِسم سپی وژل جائز دی. دورِ جاهلیت کې د خلکو د سپو سره ډیره مینه وه، لکه څنګه چې نن سبا ده. د دې مینې د ختمولو په غرض د اسلام په اَبتداء کې په لویه کچه د سپو د وژلو عملیات شروع شول. چې د خلکو زړونو کې کرکه پیدا شوه نو بیا د یَو قِسمه سپو د ساتلو اجازت ملاؤ شو. او شوقي سپو د ساتلو ممانعت وکړی شو. د ټولو حدیثونو نه معلومېږي چې د درې قِسمه سپو ساتنې اجازت دی.۱: څارۇ د حفاظت لپاره ۲: ښکار لپاره۳: پټي د حفاظت لپاره. فقهاؤ دې سره د کور د چوکیدارئ سپې ذکر کړی دی.

الفصل الاول
بې له ضرورته سپي ساتل د نقصان سبب دی

﴿۱﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ
حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم کس چې د څارۇ د ساتلو والا سپې او د
أَوْ ضَارٍ نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ښکاري سپې نه بغیر بل سپې ساتې، نو د هغې د عملونو د ثواب نه هره ورځ دوه قیراطه برابر کمی کوي.

توضیح: اقتنی: د ساتلو په معنی کې دی. **کلب ماشیة**: د بزو په رمه کې یو سپی وي چې د بزو د حفاظت لپاره ساتلی کېږي. دې ته کلب ماشیة وایي. (مرقات۷۷/۶۹، الکاشف ۸/۱۱۱)

او کلب ضار: دا هغه ښکارې سپې ته وایي چې د ښکار دومره شوق لري ګویا کې ښکار د هغې طبیعت ثانیه جوړ شوی وي. څېنې روایتونو کې دا لفظ ضاریاً راغلی دی. څېنو کې ضارې راغلی دی. څېنو کې ضار راغلی دی. د ټولو نه مراد ښکاري سپی دی. علامه طیبي فرمایي چې د ضار نه اول رجل موصوف هم مخذوف منل کېږي. یعنې کلب رجل صائد د ښکار کولو سړې والا سپی. (مرقات۷۷/۶۹،الکاشف : ۸/۱۱۱)

---

[1] رقم الحدیث ۴۰۹۸ أخرجه البخاري في صحیحه ۶۰۷۹ رقم الحدیث ۵۴۰۰ ومسلم في ۱۲۰۱/۳ رقم الحدیث ۱۵۷۴/۵۰)

قيراطان: دا تثنيه ده. د دې مفرد قيراط دی. قيراط د يو وزن نوم دی. چې د نيم دانګ يا د ځينو په قول دينار د ۶/۴ يا د ځينو په قول د دينار د لسمې برخې د نيمې برابر وي. د ځينو په قول يو قيراط د جوارو د پنځه دانو برابر دی. قيراط د کرکې په توګه د وړو څيزونو لپاره هم ويل کېږي. او د تعظيم لپارغټو څيزونو لپاره هم ويل کېږي. شوقيه سپې ساتلو باندې ځکه ثواب کمېږي چې د رحمت فرښتې هغه کور ته نه راځي، نو ثواب متاثره کېږي. دويم دا چې سپی خلکو ته ضرر ورکوي، خوړل کوي، غاپې، وېرول کوي نو د ثواب نقصان کېږي. (مرقات۸ ۶۹/۷)

سوال: ځينو حديثونو کې د يو قيراط ثواب د کمولو ذکر دی او ځينو کې د دوه قيراط د کمولو ذکر دی. چې په ظاهره تعارض دی. **جواب:** د دې جواب دا دی چې د دې تعلق د سپې د ضرر رسولو سره دی. که چرې سپې زيات ضرر رسوي نو دوه قيراطه ثواب ضايع شي. که کم ضرر رسوې نو يو قيراط ثواب کمېږي. دويم جواب دا دی چې د دې تعلق مکان او مقام سره دی چې مقدس او مبارک مقاماتو کې سپې ساتلو سره دوه قيراطه کمېږي او عامو مقاماتو کې يو قيراط کمېږي. اول د يو قيراط وحې راغله نو بيا د دوه قيراطه وحې راغله، نو هيڅ تعارض نشته دی. (مرقات۸ ۶۹/۷)

﴿۲﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم: من اتَّخَذَ كَلْبًا إِلَّا كَلْبَ مَاشِيَةٍ
او حضرت ابو هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کوم کس چې د څاروُ د حفاظت والا،
أَوْ صَيْدٍ أَو زرعٍ انتقصَ منْ أجرِه
ښکار کولو والا، د کهيت کهليان د ساتلو والا سپې نه بغير بل سپی ساتې نو د هغې د ثواب نه هره
كلَّ يومٍ قِيرَاط (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
ورځ يو د قيراط برابر ثواب کمېږي.

د سپو دوژلو حکم

﴿۳﴾وَعَن جَابر قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ ته د مدينې د سپو د وژلو حکم کړی ؤو. مونږ
حَتَّى إِنَّ الْمَرْأَةَ تَقْدَمُ منَ الباديةِ بكلبِها
به د مدينې د اطراقو سپې وژلو تردې چې کومه ښځه به ځنګل ته راغله او د هغې سره به سپې ؤو نو مونږ به

---

(۱) رقم الحديث ۴۰۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۵/۵ رقم الحديث ۲۳۲۲ ومسلم في ۱۲۰۳/۳ رقم الحديث (۵۸-۱۵۷۵)

فتقتله ثُمَّ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِهَا وَقَالَ: عَلَيْكُمْ

هغه هم ختمولو بيا وروسته نبي كريم ﷺ د عامو سپو د وژلو نه منع وكړه او دا حكم يې وكړو

بِالْأَسْوَدِ الْبَهِيمِ ذِي النقطتين فَإِنَّهُ شَيْطَان . رَوَاهُ مُسلم (١)

چې خالص تور سپې چې د دوه نقطو والا وي، وژل يې ستاسو لپاره ضروري دي ځكه هغه شيطان دی.

توضيح: اول د عامو سپو د وژلو حكم راغلو چې په زړونو كې نفرت پيدا شي. بيا د شوقيه او اسود بهيم نه بغير د سپو اجازت وشو. **النقطين**: يعنې داسې تك تور سپی چې د هغې د سترګو د پاسه دوه سپينې نقطې او داغونه وي. دا ډېر زيات ضررې وي. د ضرر سبب وي. او د فايدې نه خالي وي، ځكه ورته شيطان ويلی شوی دی. (مرقات٩ /٦٩/٧)

﴿۴﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ

او د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي عليه السلام مونږ ته د ټولو سپو يا د مدينې د سپو د وژلو حكم

إِلَّا كَلْبَ صيدٍ أَوْ كلب غنم أَوْ مَاشِيَة (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) (٢)

وكړو خو د ښكارې سپو او د بزو د حفاظت والا سپو او د څارو د حفاظت والا سپې يې مستثنى كړل.

توضيح: **او كلب ماشية**: يعنې د بزو د رمې د حفاظت لپاره يا د څارو د حفاظت لپاره وي نو دا جمله د تعميم نه وروسته د تخصيص لپاره دهږ يا او د شك لپاره دی چې د راوي شك شو چې نبي كريم ﷺ كوم لفظ استعمال كړی ؤو. غنم او ماشية يو څيز دی.

الفصل الثاني

﴿۵﴾عَن عبد الله بنِ مُغفَّلٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

حضرت عبد الله ابن مغفل رضي الله عنه د نبي كريم ﷺ نه روايت كوي چې نبي عليه السلام و فرمايل

لَوْلَا أَنَّ الْكِلَابَ أُمَّةٌ مِنَ الْأُمَمِ لَأَمَرْتُ بِقَتْلِهَا كُلِّهَا

چې كه چرې دا خبره نه وی چې سپي هم د ډلو نه يو ډله دی نو ما به يقيناً حكم كړی وی چې دا ټول ؤوژنئ، نو په

---

(١) رقم الحديث ٤١٠٠ أخرجه مسلم في صحيحه ١٢٠٠/٣٠ رقم الحديث (٤٧-١٥٧٢) والترمذي في ٦٦/٤ رقم الحديث ١٤٦٨

(٢) رقم الحديث ٤١٠١ أخرجه مسلم في صحيحه ١٢٠٠/٣ رقم الحديث (٤٦-١٥٧١)

فَاقْتُلُوا مِنْهَا كُلَّ أَسْوَدَ بَهِيمٍ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالدَّارِمِيُّ وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ:
دې کې چه کوم يو سپی هم خالص د تور رنګ والا وي نو هغه اوژنئ. او ترمذی دا روايت نور نقل کړی دی
وَمَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ يَرْتَبِطُونَ كَلْبًا إِلَّا نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِمْ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ
چې کوم کور والا بغير له ضرورته سپی ساتي نو د هغې د عمل نه ثواب هره ورځ يو قيراط کمېږي، خو
إِلَّا كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ كَلْبَ حَرْثٍ أَوْ كَلْبَ غنم[1]
ښکارې سپی او د پټې ساتلو والا سپی او د رمې ساتلو والا سپی د دې نه مستثنی دی.

توضيح: امة: لکه څنګه چې الله د انسان د يو خاص مصلحت د لاندې پيدا کړی دی او د انسان نسل يې جاري ساتلی دی. همدغه شان يې ځناور هم د يو مصلحت د لاندې پيدا کړي دي. لهذا د هغوی ساتل هم د حکمت يو تقاضا ده. همغې اړخ ته حديث کې اشاره ده چې که چرې سپي مستقل امت نه وی نو ما به د ټولو د وژلو حکم کړی وی. د نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ کشتئ کې چې کوم انسانان او حيوانات داخل شول نو د هغې نسل به پاتې وي، نو ځکه د هيڅ نسل د بيخ نه ختمول ممکن نه ده. (مرقات۷/۷۰۰)

د ځاروؤ جنګول منع دي

﴿۶﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّحْرِيشِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ځاروي يو ته د راپارولو يعني هغوی په
بَيْنَ الْبَهَائِمِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[2]
خپل مينځ کې د جنګولو نه منع کړې ده.

توضيح: مطلب دا دی چې اوښان، هاتيان، ګډې، غوايان، ميخې، سپې، چرګې او مرزان جنګول سخت منع دي. هغه که په شرط وې يا بغير له شرطه وي. چې د ځاروؤ جنګول منع دي نو د انسانانو په ناحقه جنګول خو به لويه ګناه وي. **"والفتنة اشد من القتل"**

(دې باب کې دريم فصل نشته دی)

---

(1) رقم الحديث ۴۱۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۲۶۷/۳ رقم الحديث ۲۸۴۵ والترمذي في ۶۷/۴ رقم الحديث ۱۴۸۹.

(2) رقم الحديث ۴۱۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۵۶/۳ رقم الحديث ۲۵۶۲ والترمذي في ۱۸۲/۴ رقم الحديث ۱۷۰۸

باب ما يحل اكله و ما يحرم
خوراک د کوم څارو حلال یا حرام دی

قال الله تعالیٰ ﴿ويحل لهم الطيبات و يحرم عليهم الخبائث﴾ (سورة اعراف : ۱۵۷)
قرآن کریم الله تعالی څلو شیان قطعي حرام کړي دي. ۱: میتة یعني مردار ۲: دم مسفوح یعني د رګونو نه وتلي وینه ۳: ما اهل لغیرالله یعني الله د نوم بغیر د غیرالله په نوم ذبح شوی څاروی. د قرآن آیت دی ﴿قل لا اجد فما اوحی الی محرماً علی طاعم یطعمه الا ان یکونه میتة او دماً مسفوحاً او لحم خنزير فانه رجس او فسقاً اهل لغير الله به﴾ (انعام آیت ۱۴۵)
د دې څلور شیانو نه بغیر په حدیثونو کې د ډیرو شیانو ممانعت او د حرمت ذکر نبي کریم ﷺ کړی دی. د همدې بیان په دې باب کې دی.

الفصل الاول
ذی ناب درنده حرام دی

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ
حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل درنده ګانو چې کوم څناور د خېږي والاوي
فَأَكْلُهُ حرامٌ. رَوَاهُ مُسلم [1]
چې په غابښ خپل ښکار نیسي لکه زمری او لېوه وغیره نو د دې خوړل حرام دي.
﴿۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ د هر هغه درنده د غوښې خوړلو نه منع کړې ده چې د خېږې
وَكُلِّ ذِي مِخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ [2]
والاوي او د هر هغه مارغه خوړلو نه یې منع کړې ده چې خاوند د پنجې وي یعني چې په خپله پنجه ښکار کوي لکه باز وغیره

توضیح: د ذی مخلب مارغانو تفصیل مخکې تیر شوی دی.

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۰۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۳۴/۳ رقم الحديث (۱۵-۱۹۳۳) والترمذي في ۶۱/۴ رقم الحديث ۱۴۷۹.
(۲) رقم الحديث ۴۱۰۵ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۳۴/۳ رقم الحديث (۱۶-۱۹۳۴) وابوداود في ۱۵۹/۴ رقم الحديث ۳۸۰۳

﴿۳﴾ وَعَنْ أَبِي ثَعلبةَ قَالَ: حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[۱]
او حضرت ابو ثعلبه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کورنو خرو غوښه حرامه کړې ده.

توضيح: د کورنو خرو د حرمت تفصيل هم د همدغه حديث ۲۶ کې ليکلی شوی دی.

آيا آس حلال دی؟

﴿۴﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ			
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راوي دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خيبر په ورځ د کورونو خرو د غوښې خوړلو نه			
وَأَذِنَ	فِي	لُحُومِ	الْخَيْلِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[۲]
ممانعت جاري کړو او د آسونو د غوښو خوړلو اجازت يې ورکړی ؤو.			

توضيح: آس که د خر د نسل نه وي نو د هغې غوښه په اتفاق سره حرامه ده. که آس کې د خر د نسل ملاوټ نه وي آيا د هغې غوښه حلاله ده يا که حرامه ده. دې کې د فقهاؤ اختلاف دی. (مرقات ۷/۷۰۲)

د فقهاؤ اختلاف: د امام شافعي رحمه الله، امام احمد بن حنبل رحمه الله او د صاحبينو په نزد د آس غوښه حلاله او پاکه ده. ذبح يې کړي او وې خورئ او مزې کئ. امام مالک رحمه الله او امام ابو حنيفه رحمه الله فرمايي چې د آس غوښه خوړل مکروه ده يا مکروه تحريمي ده يا مکروه تنزيمي ده.

دلائل: د جمهورو دليل د بحث لاندې حديث دی.

امام مالک رحمه الله او امام ابو حنيفه رحمه الله د قرآن آيت **﴿والخيل والبغال والحمير لتركبوها و زينة﴾** (سورة النحل: ۸) نه استدلال کړی دی. د استدلال طرز داسې دی چې الله په آسونو کې مهمه فائده هغې باندې سپوريدل او رُکُوب ګڼلې دی. که د دې غوښه جائزه وی نو الله به خامخا فرمايلې وی ځکه د رکوب نه غوښه زياته مهمه وه او الله تعالى مهم ذکر کوي. د امام ابو حنيفه رحمه الله ارخ ته هم دا منسوب ده چې هغې به د آس غوښې ته ځکه مکروه ويله چې آس د جهاد آله ده. که دا ذبح کړی شي نو د جهاد ميدان به کمزوری شي. امام ابو حنيفه رحمه الله راتلونکي د حضرت خالد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د روايت نمبر ۲۶ نه استدلال کړی دی. چې الفاظ يې دا دي **"عن خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ان رسول**

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۰۶ اخرجه البخاري في صحيحه ۶۵۳/۹ رقم الحديث ۵۵۲۷ ومسلم في ۱۵۳۸/۳ رقم الحديث (۲۳-۱۹۳۶)

(۲) رقم الحديث ۴۱۰۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۱/۴ رقم الحديث ۳۸۰۳ والنسائي في ۲۰۵/۷ رقم الحديث ۴۳۴۳.

الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ **نهى عن اكل لحوم الخيل والبغال والحميرة**" (ابو داؤد او نسائی، مرقات ۷/۷۰۳)

جواب: ذکر شوی حدیث په جائز مع الکرابة باندې محمول دی. چې په حدیثونو کې تعارض پاتې نشي. دغه شان دا مسئله د محرم او د مبیح ده چې محمر ته په کې ترجیح ورکول کېږي. بهرحال د احنافو کتاب کفایت المنتهی کې لیکلی شوی دي چې امام ابوحنیفه رحمه الله د مرګ نه مخکې درې ورځې مخکې د خپل دې قول نه د صاحبینو او د جمهورو قول ته رجوع کړې ده او په همدې باندې فتوی ده. درمختار کې هم داسې لیکلی شوې ده چې امام صاحب د خپل قول نه رجوع کړې ده او په همدې باندې فتوی ده.

غوښه د وحشي خر حلاله ده

﴿۵﴾وَعَن أَبِي قَتَادَةَ أَنَّهُ رَأَى حِمَارًا وَحْشِيًّا فَعَقَرَهُ
او د حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغې ګورخر ولیدلو او هغه یې ووژلو او بیا یې د نبي عَلَيْهِ السَّلَام نه
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ
د غوښې خوړلو باره کې مسئله وپوښتله، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ترېنه وپوښتل چې آیا تاسره د هغې
مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ؟ قَالَ: مَعَنَا
په غوښه کې څه شته دی؟ نو ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمایل چې ما سره د هغې پانچې شته دی، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام
رِجْلُهُ فَأَخَذَهَا فَأَكَلَهَا (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
هغه پانچې واخستلې او هغه یې وخوړلې.

سوئ حلاله ده

﴿۶﴾وَعَن أنس قَالَ: أَنْفَجْنَا أَرْنَبًا بِمَرِّ الظَّهْرَانِ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ مونږ مقام الظهر کې د ښکار لپاره یو خرګوش پسې شو،
فَأَخَذْتُهَا فَأَتَيْتُ بِهَا أَبَا طلحةَ فذبحها
نو په منډه کې مو هغه ونیولو او بیا مو هغه ابو طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ له راوستلو. ابو طلحه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغه ذبح

[1] رقم الحديث ۴۱۰۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۶۱۳/۹ رقم الحديث ۴۵۹۰ ومسلم في ۸۵۵/۲ رقم الحديث (۶۳-۱۱۹۴)

وَبَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَرِكِهَا وفخذيها فقبله (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
کړو او د هغې يو پتون او دواړه پتونونه يې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته وليږل. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه قبول کړه.

توضیح: انفجنا: يعني مونږ خرګوش پسې شو. هغه د خپلي سوري نه په او ريدلو وكتلو.

فقبله: د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قبلول د هغې د حلاليدلو دليل دی.

ورکها: ورک پیږ پتون او د هغې کولمي ته وايي او فخذ عام پتون لپاره ويلی کيږي.

سنډه حلال دی که حرام؟

﴿۷﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الضَّبُّ لَسْتُ آكُلُهُ
او حضرت ابن عمر رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل سنډه نه زه خورم او
وَلَا أُحَرِّمُهُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
نه دا حرام ګڼم. (بخاری و مسلم)

توضیح: **الضب**: دې ته ګهوړ هم وايي او سنډه هم ورته وايي. او ګهوړ پهوړ ته هم وايي. دا عجيبه حيوان دی. شارحينو ليکلي دي چې د سنډه دوه ذکره وي. او تر د اوؤه سوه (۷۰۰) کالو پورې د هغې عمر کېدی شي. اوبو ته نزدې نه ورځي. صرف په شبنم ګوزاره کوي او څلويښت ورځې وروسته میتازې کوي او کله هم د دې غاښونه نه غورځيږي. نبي کريم ﷺ د طبعي کراهت په وجه دا نه دی خوړلی، نورو باندې يې نه دی حرام کړی. نو د امام شافعي او امام احمد په نزد د دې غوښه حلاله ده. خو امام ابو حنيفه رحمه الله په فصل ثاني کې د عبدالرحمن بن شبل د حديث ۳۳ نه استدلال کړی دی او د ګهوړ خوړلو ته يې حرام ويلي دي. د حديث الفاظ دا دي: "**ان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نهیٰ عن اكل لحم الضب**" امام ابو حنيفه رحمه الله دې روايت باندې د حلت روايتونه منسوخ ګڼي.

﴿۸﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ أَخْبَرَهُ
او د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت شوی دی چې حضرت خالد بن وليد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هغې ته بيان وکړو چې يو

([1]) رقم الحديث ۴۱۰۹ أخرجه الترمذي في صحيحه ۳۰۲/۵ رقم الحديث ۲۵۷۲ ومسلم في ۱۵۴۷/۳ رقم الحديث (۵۳-۱۹۵۳)

([2]) رقم الحديث ۴۱۱۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۶۲/۹ رقم الحديث ۵۵۳۶ ومسلم في ۱۵۴۳/۳ رقم الحديث (۴۰-۱۰۴۳)

أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَيْمُونَةَ وَهِيَ خَالَتُهُ

ورغ د نبي عَلَيۡهِ‌السَّلَامُ سره د حضرت ميمونه رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهَا کور لاړو چې د حضرت خالد رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهُ ترور هم وه او د

وَخَالَةُ ابْنِ عَبَّاسٍ فَوَجَدَ

ابن عباس رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهُ هم. هغې د هغې سره هغوی يعنې نبي كريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ يا حضرت خالد رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهُ

عِنْدَهَا ضَبًّا مَحْنُوذًا فَقَدَّمَتِ الضَّبَّ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يوه سمسېره وريته شوې وموندله. حضرت ميمونه رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهَا هغه نبي كريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ ته پيش کړه، خو

فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ عَنِ الضَّبِّ فَقَالَ خَالِدٌ:

نبي عَلَيۡهِ‌السَّلَامُ د هغې سمسېرې نه خپل لاس رابنکلو. حضرت خالد رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهُ چې دا وليدل نو وې پوښتل

أَحَرَامٌ الضَّبُّ يَا رَسُولَ اللهِ؟قَالَ:لَا وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي

چې يا رسول الله صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ! آيا سمسيره حرام دي؟ نبي كريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ نا. بلکې دا زمکه د قوم

فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ قَالَ خَالِدٌ:

په زمکه يعنې حجاز کې نشته دی نو ځکه ورسره د بـ دننه نه کراهت محسوسوم. د حضرت خالد رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهُ بيان

فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْظُرُ إِلَيَّ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

دی چې دې او رېدلو سره ما هغه سمسېره خپل اړخ ته رابنكلو او خوړلو مې او نبي عَلَيۡهِ‌السَّلَامُ زما اړخ ته کتل.

توضيح: محنوذ: وريت شوي سمسيره. رفع: يعنې نبي كريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ د هغې د خوړلو نه لاس رابنکلو. اعافه: يعنې زما ترېنه كركه كېږي. اجترته: ما هغه خپل اړخ ته رابنكلو او په خوړلو مې ورله شروع کړه او نبي كريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ په تعجب سره کتل. (مرقات۷/۷۰۶)

د چرګ غوښه حلاله ده

﴿۹﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ لَحْمَ الدَّجَاجِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

او حضرت ابو موسى رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهُ فرمايي چې ما نبي كريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ د چرګ غوښه خوړلو باندې ليدلی دی.

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۱۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۶۳/۹ رقم الحديث ۵۵۳۷ ومسلم في ۱۵۴۲/۳ رقم الحديث (۱۹۴۰)

(۲) رقم الحديث ۴۱۱۲ أخرجه البخاري صحيحه ۶۴۵/۹ رقم الحديث ۵۵۱۷ ومسلم في ۱۲۷۰/۳ رقم الحديث (۹-۱۶۴۹)

توضيح: حديث کې د کورني چرګ خبره ده. هغه وخت د فارم چرګان نه ؤو. د فارم د چرګو باره کې عام علماء فرمايي چې حلال دي. ډېر کم علماء بلکې که يو نيم عالم دې ته حرام ويلې دي. هغوی وايي چې د فارم چرګان اول نه تر اخر پورې په حرامو خوراکونو باندې غټېږي. دا د جلاله په حکم کې دي. لهذا حرام دي. د ګوجرانواله مفتي محمد عيسى مدظله د دې د حرام کېدلو فتوى ورکوي. محتاط علماء د دې چرګانو غوښه نه خوري، خو د صحت لپاره مضر د ټولو په نزد دي. کورنو چرګانو کې اختلاف دی.

ملخ خوړل جائز دي

﴿۱۰﴾ وَعَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ كُنَّا
او حضرت ابن ابی اوفی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې مونږ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره اوه (۷) غزاګانې کړې.
نَأْكُلُ مَعَهُ الجرادَ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
مونږ به په دې موقعو د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ملخان خوړل.

توضيح: نأكل معه: د حديث په اکثر روايتونو کې اکثر د معه لفظ نشته. او چرته چې دا لفظ دی نو د دې مطلب دا دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په شتون کې صحابؤ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ملخان خوړلي دي. خپله نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم ملخ نه دي خوړلي. نه يې خپله خوړلی دی او نه يې په نورو حرام کړی دی. (مرقات ۷/۷۰۸)

قصه د عنبر ماهي

﴿۱۱﴾ وَعَن جابِرٍ قَالَ: غَزَوْتُ جَيْشَ الْخَبَطِ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې جيش الخبط يعني پاڼې راڅنډل او خوړونکې والا لښکر سره جهاد ته تلونکو
وَأُمِّرَ عَلَيْنَا أَبُو عُبَيْدَةَ فَجُعْنَا جُوعًا شَدِيدًا
سره زه هم شريک ؤوم. حضرت ابو عبيده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د لښکر امير وټاکل شو، نو مونږ سخت وږي شو.
فَأَلْقَى الْبَحْرُ حُوتًا مَيِّتًا لَمْ نَرَ مِثْلَهُ
سمندريو مړ ماهي خپلې غاړې ته راغوزار کړو. مونږ د ومره غټ ماهي کله هم نه ؤو ليدلی. دې قسمه
يُقَالُ لَهُ: الْعَنْبَرُ فَأَكَلْنَا مِنْهُ نِصْفَ شَهْرٍ فَأَخَذَ أَبُو عُبَيْدَةَ
ماهي ته به يې عنبر ويله، نو مونږ تر نيمې مياشتې هغه په فراخۍ سره وخوړلو. بيا ابو عبيده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د

[1] رقم الحديث ۴۱۱۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۲۰/۹ رقم الحديث ۴۵۹۵ ومسلم في ۱۵۳۴/۳ رقم الحديث (۵۲-۱۹۵۲)

عَظْمًا	مِنْ	عِظَامِهِ	فَمَرَّ	الرَّاكِبُ				
هغې په هډوکو کې يو هډوکی يعنې يوه پوښتۍ ودروله نو د هغې د لاندې به يو اوښ په اسانۍ سره تيرېدلو. د هغې								
تَحْتَهُ	فَلَمَّا	قَدِمْنَا	ذَكَرْنَا	ذَلِكَ	لِلنَّبِيِّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
نه وروسته چې کله مونږ بيا مدينې ته راغلو نو مونږ نبي کريم ﷺ ته مو د دې واقعې ذکر وکړو،								
فَقَالَ:	كُلُوا	رِزْقًا						
نبي عليه السلام وفرمايل: کوم رزق چې الله تاسو ته دررسوي نو هغه خورئ يعنې تاسو دا بنه کړي دي چې ماهي مو خوړلې دی،								
أَخْرَجَهُ	اللهُ	إِلَيْكُمْ						
ځکه هغه الله ستاسو رزق کړو او تاسو ته يې دررسولې ؤو، او که د هغه ماهي څه برخه تاسو سره پاتې وي نو په مونږه يې هم								
وَأَطْعِمُونَا	إِنْ	كَانَ						
وخورئ، ګويا کې دا خبره نبي عليه السلام د هغوی د زړه د خوشحالولو لپاره او د هغه ماهي د حلال کېدل حکم د مؤکد کولو								
مَعَكُمْ	قَالَ:	فَأَرْسَلْنَا						
په غرض وفرمايلو چې د دې خلکو په زړه کې دا خيال پيدا نه شي چې دا ماهي خو اصل جائز نه ؤو خو زمونږ د اضطراري								
إِلَى	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ		
حالت له نظره يې دا مونږ له حلال کړو. حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نو د هغه ماهي څه برخه نبي عليه السلام								
مِنْهُ	فَأَكَلَه	(مُتَّفَق عَلَيْهِ) [1]						
ته ولېږله او نبي کريم ﷺ هغه وخوړله.								

توضيح: الخبط: خ باندې فتح ده. او با ساکن دی. او دواړو باندې زبر هم ويل کېږي. خبط د بوټو پاڼو ته وايي. دا چې دې غزوه کې د اسلام لښکر د بوټو پاڼې راڅنډلې او بيا به يې خوړلې تر دې چې شنې پاڼې هم ختمې شوې، نو ځکه يې نوم سرية الخبط او جيش الخبط شو. دې ته سرية سيف البحر هم وايي، يعنې سمندر د غاړې سرمايه د مدينې منورې نه د پنځه ورځو په فاصله باندې واقع ده. درې سوه (٣٠٠) صحابه کرام رضي الله عنهم دې چاپه مار جنګ کې تللې ؤو. چې اميريې ابوعبيده بن الجراح ؤو. ٦آ□. کې د صلح حديبيه نه مخکې دا واقعه پيښنه شوې وه. د بوټو پاڼو خوړلو باندې د صحابه کرامو

---

[1] رقم الحديث ٤١١٤ أخرجه البخاري في صحيحه ٧٨/٨ رقم الحديث ٤٣٦٢ ومسلم في ١٥٣٦/٣ رقم الحديث (١٧-١٩٣٥)

رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ شو ندې چاودلې وې، خولې يې زخمي شوې وې او قضاء حاجت به يې د پچو پشان ؤو، آخر کې الله مدد وکړو او يو ډير غټې جوسې والا ماهي يې دسمندر د غاړې نه را وغورزولو چې نوم يې عنبر دی، د غټوالي په وجه دا د دابة لفظ سره هم ياد کړې شوی دی گنې دا ماهي ؤو، لکه څنګه چې دبحث لاندې حديث کې بخاري او مسلم دې ته حوت ويلی دی. درې سوه مجاهدينو دا تريوې مياشتې پورې وخوړلو. ځينې روايتونو کې د ۱۵ ورځې او ځينې روايتونو کې د ۱۸ ورځو د خوړلو ذکر دی. دې کې هيڅ تعارض نشته، ځکه چا چې څومره ورځې خوړلې وې د هغې ذکر يې وکړو. ټول لښکر تر د ۱۵ ورځو پورې وخوړلو. بيا چې چا سره څومره غوښه پاتې شوه هغې هغه هومره ورځې وخوړله. چا ۱۸ ورځې او چا ۳۰ ورځې. د برکت له وجې نبي کريم ﷺ هم وخوړله او د صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ خاطر هم مقصود ؤو او د جواز فتوی يې هم ورکړه. صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د دې نه ډير تيل هم حاصل کړل. کشتيانو کې يې هم استعمال کړل او په بدنو يې ومږل. د ماهي د سترګې سورې کې ۹۰ کسان کيناستل. او نه به ښکاره کېدل. د پوښتئ د هډوکي لاندې په اوښ سپور يو کس تير شو. (مرقات ۷/۷۰۸)

مچ که د خوراک څکاک شيانو کې ولوېږي نو څه حکم يې دی

﴿۱۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:إِذَا وَقَعَ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کله تاسو کې د
الذُّبَابُ فِي إِنَاءِ أحدِكم فَلْيَغْمِسْهُ . كُلَّهُ ثُمَّ
يو کس په لوښي کې مچ وغورځېږي نو هغې پکار ده چې هغه ټولې مچۍ له غپا ورکړي او بيا
لِيَطْرَحْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ شِفَاءً وَفِي الْآخَرِ دَاءً . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[۱]
راويستلو سره غوزاره کړي ځکه د مچ په دواړو وزرو کې يوې وزرې کې شفا ده او بله کې بيماري ده.

توضيح: مچ که د چای پشان ګرم څيزونو کې ولوېږي او په کې اوسوځي نو د هغې خوراک څښاک ذکر په دې حديث نشته. هغه په طبعي او عرفي توګه د قابل استعمال نه دی. خبره د هغه خوراک څښاک باره کې ده چې يخ وي. چې مچ په کې غوځېدلو سره ګيره شي، لکه شوده، شړومبې، شربت او يخ سالن کې مچ وغورځېږي. دې حديث کې د همدغه صورت باره کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مچ له هغې کې غوپه ورکړئ او بيا يې ترې راوباسئ او ويې غورزوئ، د غوپه کولو وجه دا ويلی شوې ده چې د مچ په يو وزر کې زهر او بيماري ده او بل وزر کې علاج او شفاء ده. مخکې د دويم فصل په حديث ۳۹، ۴۰ کې دا تفصيل دی چې مچ د شفا والا وزر د ډوبيدلو نه بچ کول کوي چې صرف بيماري او جراثيم انسان کې داخل

([۱]) رقم الحديث ۴۱۱۵ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۵۰ رقم الحديث ۵۷۸۲ وابوداود في السنن ۴/۱۸۲ رقم الحديث ۳۸۴۴

شي. لهذا تاسو ټول سچ ګډوبوئ چې شفا هم حاصله شي. د مچ په چپ وزر کې بيماري ده. تجربه ګواه ده چې په لوی مهارت سره مچ يو وزر او چت ساتي. صدق رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. د دې کې هيڅ استبعاد نشته دی چې په يو ځاروي کې دوه صفتونه جمع وي. د شهدو مچۍ کې شهد هم دي او زهر هم دي. د لړم په ځرمن د هغې د زهرو لپاره شفاء ده، نو زهر هم شته دی او شفاء هم په کې ده. (مرقات ۷۱۰/۷)

کنګل غوړو وغیره کې که موږک ولوېږي نو څه کم دی؟

﴿۱۳﴾وَعَن ميمونةَ أَنَّ فَأْرَةً وَقَعَتْ فِي سَمْنٍ فَمَاتَتْ
او د حضرت ميمونه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دی چې يوه مږه په کنګل غوړو کې پرېوتله او مړه شوه. د
فَسُئِلَ رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم فَقَالَ:
نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتلی شو چې څه وکړی شي، نو نبي کريم ﷺ وفرمايل چې دا مږه او د هغې ګير چاپيره غوړي
أَلقوهَا وَمَا حولهَا وكلوه. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
راوباسئ او غوزار يې کړئ او نور غوړي وخورئ.

توضيح: که مايع څيزونو کې مږه وغيره وغورځېږي او مړه شي نو ټوله مايع به نجسه شي او هغه وغورځولی شي او ضايع به شي. د بحث لاندې حديث کې د مايع څيز مسئله نه ده. د مايع څيز مسئله د فصل ثاني په حديث ۲۰ کې راروانه ده. دلته د دې حديث کې په کنګل غوړو کې د مږې د ليدلو مسئله ده. چې د هغې باره کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مږه شوې مږه لرې کړئ او د هغې ګير چاپيره غوړي هم وغورځوئ او نور غوړي استعمال کړئ. د دې وجې دا ده چې کنګل غوړو کې صرف هغه برخه پليته شي چې کومې برخې سره مړه شوې مږه لږېدلې وي. باقې برخه پاکه ده. (مرقات ۷۱۱/۷)

د مار دوژلو حکم

﴿۱۴﴾وَعَن ابْن عمر أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې عموماً
"اقْتُلُوا الْحَيَّاتِ وَاقْتُلُوا ذَا الطُّفْيَتَيْنِ وَالْأَبْتَرَ
ټول ماران وژنئ او خصوصاً هغه مار چې د هغې په شا باندې دوه توري پټې وي او هغه مار چې ابتر ورته وايي ؤوژنئ،

---

[1] رقم الحديث ۴۱۱۶ اخرجه البخاري في صحيحه ۶۶۷/۹ رقم الحديث ۵۵۳۸ وابوداود في السنن ۱۸۰/۴ رقم الحديث ۳۸۴۱.

فَإِنَّهُمَا	يَطْمِسَانِ	الْبَصَرَ
ځکه دا دواړه قسمه ماران بينائي ختموي. يعني صرف کتلو سره سړي ړوند شي او د دې سبب د هغې د زهرو خاصيت		
وَيَسْتَسْقِطَانِ	الْحَبَلَ	قَالَ
دې چې کوم دې مارانو کې وي. دغه شان دا دواړه ماران حمل هم غورځوي. يعني که حامله ښځه دې ته وګوري		
عَبْدُ	اللهِ: فَبَيْنَا	أَنَا
نو د زهرو په وجه يا د هغې د وېرې او د دهشت په وجه د هغې حمل غورزېږي. حضرت عبد الله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي		
أُطَارِدُ حَيَّةً	أَقْتُلَهَا نَادَانِي	أَبُو لُبَابَةَ:
چې يو ورځ چې ما مار باندې حمله کوله او د وژلو په طمع يې ؤم چې يو صحابي ابو لبابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ما ته		

لَا تَقْتُلْهَا فَقُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْحَيَّاتِ.

اواز وکړو چې دا مه وژنه. ما وويل چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د ټولو مارانو د وژلو حکم کړی دی. حضرت ابو لبابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

فَقَالَ: إِنَّهُ نَهَى بَعْدَ ذَلِكَ عَنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ وَهن العوامر (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

وويل خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د عام حکم نه وروسته د کور والا مار د وژلو نه منع کړې وه، ځکه هغه کور اباد ؤونکې دي.

توضيح: ذالطفيتين: د کوم مار په شا چې دوه توري پټې (کرخي) وي هغې ته **ذالطفيتين** وايي.

الابتر: دا هغه مار ته وايي چې لکئ يې بيخې وړه وي. ګلګت شتيال کې دا مار ما ليدلی دی. د يو ليشت نه لږ اوږد وي. لکئ د نشوالي برابر وي. د هغه ځای خلکو وويل چې که مار ځوک وچيچي نو سړی ژر مړ کېږي. دا دواړه قسمه ماران ډېر زهريله وي. که حامله ښځه دا اويني نو د زهرو په اثر د هغې حمل وغورزېږي، او که ځوک ورته وګوري نو د هغه کس بينايي لاړه شي. دا د دې د زهرو خاصيت دی، ځکه د دې و وژلو ډېر تاکيد شوی دی.

اطارد: مار پسې کېدل او هغې باندې د غالب کېدلو لپاره هغه تښتول.

العوامر: دا د **عامرة** جمع ده. يعني دا مار په کورونو کې اوسيږي او کورونه ابادوي. د دې عمرونه زيات وي، ځکه ورته عوامر ويلی شوي دي. علامه تورپشتي فرمايي چې دا پيريان دي. د عوامر اطلاق په پيريانو باندې کېږي. مطلب دا دی چې کورونو کې اکثر چې کوم ماران اوسيږي هغه

([1]) رقم الحديث ۴۱۱۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۴۷/۶ رقم الحديث ۳۲۹۷ ومسلم في ۱۷۵۲/۴ رقم الحديث (۱۲۸-۲۲۳۳)

حقیقت کښې پیریان وي. چې د مارانو صورت یې اختیار کړی وي، ځکه د هغې په وژلو کښې احتیاط پکار دی چې خدای مه که هغه چرته پیریان نه وي چې د نقصان رسیدلو قوی خطر پیدا نشي. د دې حدیث نور تفصیل او اوږده قصه مخکښې را روانه ده. (مرقات ۷/۷۱۳)

د کور نه د پیریانو شړلو طریقه

﴿۱۵﴾ وَعَنْ أَبِي السَّائِبِ قَالَ:

او حضرت سائب رحمه الله چې د حضرت هشام ابن زهره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ازاد شوی غلام ؤو او تابعي دی. وايي چې يو ورځ

دَخَلْنَا عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ

مونږ ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ له د هغې کور ته لاړو، نو مونږ هلته ناست ؤو. چې ناڅاپه مو هلته د ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

فَبَيْنَمَا نحنُ جلوسٌ إِذ سمعنَا

د تخت د لاندې يو نرۍ اواز واورېدلو. مونږ چې وکتل نو هلته يو مار ؤو. زه د هغې وهلو پسې ونخښتلم

تَحت سَرِيره فَنَظَرْنَا فَإِذَا فِيهِ حَيَّةٌ فَوَثَبْتُ لِأَقْتُلَهَا وَأَبُو سَعِيدٍ يُصَلِّي فَأَشَارَ

خو ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې لمونځ يې کولو ماته اشاره وکړه چې کېنه، زه کېناستلم. کله چې

إِلَيَّ أَنِ اجْلِسْ فَجَلَسْتُ فَلَمَّا انْصَرَفَ أَشَارَ إِلَى بَيْتٍ فِي الدَّارِ فَقَالَ:

ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لمونځ وکړو نو هغې د کور يوې کوټې ارخ ته اشاره وکړه او وې پوښتل چې

أَتَرَى هَذَا البيتَ؟ فَقلت: نعم فَقَالَ: كَانَ فِيهِ

آيا ته دا کوټه ليدلې ده؟ ما وويل آؤ بيا ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې دې کوټه کښې به زمونږ

فَتًى مِنَّا حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرْسٍ قَالَ:

د خاندان يو ځوان او سيدلو چې نوې نوې واده يې شوی ؤو. حضرت ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې

فَخَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْخَنْدَقِ فَكَانَ

مونږ ټول د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د غزوه خندق لپاره لاړو. چې محاذ د مدينې په مضافاتو کښې قائم کړی شوی ؤو.

ذَلِكَ الْفَتَى يَسْتَأْذِنُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَنْصَافِ النَّهَارِ

دا ځوان به د غرمې وخت کښې هره ورځ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه کور ته د تللو اجازت غوښتلو، ځکه د ناوې

فَيَرْجِعُ إِلَى أَهْلِهِ فَاسْتَأْذَنَهُ . يَوْمًا

محبت به دا په دې مجبوره کولو، نو خاندان سره د ملاوېدلو لپاره به هغه راتللو او شپه به يې کور کې تېره کړه او بېرته به راغلو

فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

او د مجاهدينو سره به شامل شو. يوه ورځ يې د معمول په حساب د نبي عَلَيْهِ السَّلَام نه اجازت وغوښتلو. چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام اجازت

خُذْ عَلَيْكَ سِلَاحَكَ فَإِنِّي أَخْشَى

ورکړو او ورته وېې فرمائيل چې خپله اسلحه د ځان سره کېږده، ځکه زه وېرېږم چې چرته بنو قريظه حمله ونه کړي.

عَلَيْكَ قُرَيْظَةَ .فَأَخَذَ

بنو قريظه مدينه کې د يهودو يوه قبيله وه. چې د ې موقع کې د قريشو حليف شوي وه او د مسلمانانو خلاف په جنګ کې شريک وه.

الرَّجُلُ . سِلَاحَهُ ثُمَّ رَجَعَ فَإِذَا

هغه ځوان خپله اسلحه واخستله او کور ته روان شو. کله چې د خپل کور مخې ته ورسيدلو نو ګوري چې هغې

امْرَأَتُهُ بَيْنَ الْبَابَيْنِ قَائِمَةٌ فَأَهْوَى إِلَيْهَا

ښځه د کور به دواړو دروازو کې يعنې د ننه او بهر د دروازه په مينځ کې ولاړه ده. ځوان د ښځې ويشتلو

بِالرُّمْحِ لِيَطْعَنَهَا بِهِ وَأَصَابَتْهُ غَيْرَةٌ

لپاره د هغې اړخ ته نيزه او چته کړه ځکه دا يې وليدل چې د هغې ښځه بهر ولاړه ده، هغه په غيرت کې راغلو، خو ښځې

فَقَالَتْ لَهُ: اكْفُفْ عَلَيْكَ رُمْحَكَ

هغې ته وويل چې خپله د ځان سره کېږده او لږ کور کې خو وګوره چې څه شيز زما د راويستلو سبب شوی دی.

وَادْخُلِ الْبَيْتَ حَتَّى تَنْظُرَ مَا الَّذِي أَخْرَجَنِي فَدَخَلَ فَإِذَا بِحَيَّةٍ عَظِيمَةٍ

دې او رېدلو سره ځوان کور ته ننوتلو او هلته ناڅاپه د هغې نظر په يو مار ولګېدو، هغه په مار حمله وکړه شو

مُنْطَوِيَةٍ عَلَى الْفِرَاشِ فَأَهْوَى إِلَيْهَا بِالرُّمْحِ

او نيزه کې يې راتاؤ کړو او بيا د کور نه رابهر شو او نيزه يې د کور په برنډه کې ښخه کړه. مار په ځوان باندې

فَانْتَظَمَهَا بِهِ ثُمَّ خَرَجَ فَرَكَزَهُ فِي الدَّارِ فَاضْطَرَبَتْ عَلَيْهِ

حمله وکړه. بيا دا معلومه نه شوه چې دواړو کې اول څوک شو، مار او که ځوان يعنې دواړه داسې يو ځای مړه شول

فَمَا يُدْرَى أَيُّهُمَا كَانَ أَسْرَعَ مَوْتًا: الْحَيَّةُ أَمِ الْفَتَى؟ قَالَ:
چې دا پته هم ونه لږېدله چې اول څوک مړ شوی دی. حضرت ابو سعيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د دې واقعې نه

فَجِئْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ وَقُلْنَا:
وروسته مونږ د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په خدمت کې حاضر شو او نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته مو دا واقعه بيان کړه. او عرض مو وکړو

ادْعُ اللهَ يُحْيِيهِ لَنَا فَقَالَ:
چې تا د الله نه دعا وغواړه چې الله زمونږ ځوان ژوندی کړي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې د

اسْتَغْفِرُوا لِصَاحِبِكُمْ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ لِهَذِهِ الْبُيُوتِ عَوَامِرَ
خپل ملګري لپاره مغفرت وغواړئ. او بيا يې وفرمايل چې د مدينه په دې کورونو کې عوامر يعنې پيريان او سيږې. چې مؤمنان

فَإِذَا رَأَيْتُم مِنْهَا شَيْئًا فَحَرِّجُوا عَلَيْهَا ثَلَاثًا
هم په کې دي او کافران هم. لهذا تاسو کې څوک هغې کې کوم يو د مار په صورت ووينئ نو درې ځله يادرې ورځې هغې باندې

فَإِنْ ذَهَبَ وَإِلَّا فَاقْتُلُوهُ فَإِنَّهُ كَافِرٌ.
تنګی کوي، بيا که هغه لاړ شي ډېره ښه ده ګني مړ يې کړئ، ځکه دغه صورت کې به هم دغه ګڼلی کېږي چې هغه په پيريانو

وَقَالَ لَهُمْ: اذْهَبُوا فَادْفِنُوا صَاحِبَكُمْ
کې کافر دی. بيا نبي عَلَيْهِ السَّلَام انصارو ته وفرمايل چې لاړ شئ او د خپل ملګري تدفين وکړئ. يو بل

وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ: إِنَّ بِالْمَدِينَةِ جِنًّا قَدْ أَسْلَمُوا
روايت کې دا الفاظ دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل په مدينه کې څه پيريان دي او هغوی هغه هم دي چې

فَإِذَا رَأَيْتُم مِنْهُم شَيْئًا فَآذِنُوهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ
مسلمانان شوې دي، نو هغې کې تاسو کوم يو د مار په صورت کې اوينئ نو درې ورځو پورې هغه

فَإِنْ بَدَا لَكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فَاقْتُلُوهُ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ. رَوَاهُ مُسلم [1]
خبردار کړئ. بيا که د ورځو نه وروسته هغه را ښکاره شي نو هغه اووژنئ ځکه هغه شيطان دی.

توضيح: **يحييه لنا**: د صحابوُ دا خواست د دې لپاره نه وُو چې مړ شوی صحابي راژوندی شي بلکې د هغوی

(۱) رقم الحديث ۴۱۱۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۵۶/۴ رقم الحديث (۱۴۰-۲۲۳۶) والترمذي في السنن ۶۵/۴ رقم الحديث ۱۴۸۴.

خیال ؤو چې کېدی شي دا ژوندی وي. د مار د زهرو په وجه بې هوشه شوی دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې دا خبرې پرېږدئ هغه مړ شوی دی. د هغې لپاره استغفار وغواړئ. (مرقات ۷/۷۱۵)

عوامر: یعنې د مارانو په شکل کې پیریان دي. چې په کورونو کې اياد دي. (مرقات ۷/۷۱۵)

فحرجوا علیها: یعنې هغې ته او ایئ چې اوس په تنګئ او ګیر کې یې، اوس د وتلو کوشش مه کوه. که بیا را اوتلې نو مونږ به په تا حمله وکړو او مړ به دې کړو. اوس ستا خوښه ده پاتې کېږې او که ځې. یو روایت کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کله کور کې مار رابنکاره شي نو هغې ته دا ؤوایئ: "**انشدکم بالعهد الذی اخذ علیکم سلیمان بن داؤد لا توذونا ولا تظهروالنا**" درې ورځو پورې دې دا عمل وکړی شي، ځکه که هغه مسلمان پیری وي نو لاړ به شي او که نه وي نو معلومه به شي چې دا کافر پیری دی. اوس هغه مار اوژنئ ځکه اوس هغه شیطان شوی دی. چې حقیقت کې ابلیس دی. یا حقیقت کې مار دی. یا کافر پیری دی. د دې تولو وژل جائز دي. (مرقات ۷/۷۱۵)

د چرمښکئ دوژلو حکم

﴿۱۶﴾وَعَن أم شريك: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزَغِ
او د حضرت ام شریک رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کربوړي د وژلو حکم کړی دی
وَقَالَ: كَانَ يَنْفُخُ عَلَى إِبْرَاهِيم (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
او وي فرمایل چې دې کربوړي به حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ پسې اور پو کلو.

توضیح: **الوزغ**: د دې جمع اوزاغ ده. ځرموښکئ ته وايي. منجد چې کوم تصویر ورکړی دی هغه هم ځرموښکئ ده. مصباح اللغات کې هم د دې ترجمه ځرموښکئ لیکلې شوې ده. مظاهر حق د دې ترجمه کربوړي کړې ده. چې محل د تأمل ده. ځرموښکئ ډېر زهریله ځناور دی. که په خوراک کې وغورځېږي نو ټول خوړوکې پرې مړه کېږي. دا کله نا کله ځوک خوري، خو د خوړلو سره کس مړ کېږي. ما یو ځل لیدلي دي چې یو طوطې یې د دربه اړخ وچیچلو. د چیچلو سره یې طوطې مړ کړو. دا په طبعي توګه ورانکارې ده. که خاموشه ښکاري نو په مالګه کې پوکی وهې. یا هغې کې ځان مږي. چې د دې مالګې استعمالول سره د ابرص مریض شي. دې د طبعي وران کارئ او بد نیتئ د اظهار په توګه حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ پسې د نمرود بل شوې اور ته پوکی ؤوهلو. ګنې د دې پوکې سره به څه اثر وکړي صرف د دښمنئ اظهار یې وکړو، ځکه اسلام کې د دې په وژلو دا انعام

---

[1] رقم الحديث ۴۱۱۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۶/۳۸۹ رقم الحديث ۳۳۵۹ ومسلم في ۴/۱۷۵۷ رقم الحديث (۱۴۲-۲۲۳۷)

ملاوېږي چې که یو غوزار کې مړه شوه مو د یو صاع د صدقې ثواب ملاوېږي. او که په ډېرو غوزارونو کې مړه شوه نو د نیم صاع د صدقې ثواب ملاوېږ. دا په یو غوزار اکثر نه مري. د دې لپاره لښنده یا ټوپک بهترینه اسلحه ده. ژر پرې مرې. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا به د دې وژلو لپاره دوه ډنډې ساتلې. یو به یې د کور په برانډه کې او یو به یې په کوټه کې ایښودله. د هګۍ پوستکې ایښودلو سره ځرموښکۍ تښتي. ورسره لاندې حدیث کې هم د ځرموښکۍ د وژلو حکم بیان کړی شوی دی. او د هغې نه وروسته حدیث ۱۸ کې د هغې وژلو باندې د سلو (۱۰۰) نیکیانو د ثواب ملاوېدلو بیان دی، خو په دې شرط چې وژونکې اول نمبر حاصل کړي. دویم نمبر والا ته ۵۰ او دریم والا ته د ۲۰ درجو ثواب ملاوېږي. (مرقات ۷/۷۱۶)

﴿۱۷﴾ وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزَغِ

او د حضرت سعد بن ابی وقاص رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کربوړي وژلو حکم وکړو

وَسَمَّاهُ فُوَيْسِقًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]

او د دې نوم یې فویسق کیښودلو.

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَتَلَ وَزَغًا

او د حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کوکس چې کربوړی

فِي أَوَّلِ ضَرْبَةٍ كُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَفِي الثَّانِيَةِ دُونَ ذَلِكَ

په یو غوزار کې مړ کړي نو د هغې لپاره سل نیکیانې لیکلی کېږي. او په دویم کې د هغې نه کم او

وَفِي الثَّالِثَةِ دون ذَلِكَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[2]

په دریم کې د هغې نه کم. (مسلم)

د مېږي د وژلو مسئله

﴿۱۹﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " قَرَصَتْ

حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې الله کوم انبیاء مخکې تیر شوي دي. هغې

[1] رقم الحدیث ۴۱۲۰ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۷۵۸/۴ رقم الحدیث (۱۴۴-۲۲۳۸) وابوداود في ۴۱۶/۵ رقم الحدیث ۵۲۲۶

[2] رقم الحدیث ۴۱۲۱ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۷۵۸/۴ رقم الحدیث (۱۴۷-۲۲۴۰) وابوداود في ۴۱۶/۵ رقم الحدیث ۵۲۶۳

نَمْلَةٌ	نَبِيًّا	من	الأنبياءِ	فأمرَ	بقريةِ

کې د یو نبي واقعه ده چې یو ورځ هغه یو میږې وچیچلو. هغې د میږو د کور باره کې حکم وکړو چې دا وسوځولی شي

النَّمْلِ	فَأُحْرِقَتْ	فَأَوْحَى	اللهُ	تَعَالَى	إِلَيْهِ:	أَنْ	قَرَصَتْكَ	نَمْلَةٌ

نو کور یې ورله وسوځولو نو بیا الله هغې باندې دا وحې رانازله کړه چې ته یو میږې خوړلی وې نو تا ورله په

أَحْرَقْتَ	أُمَّةً	مِنَ	الْأُمَمِ	تُسَبِّحُ؟"	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

جماعتونو کې یو جماعت وسوځولو چې تسبیح یعنې د الله په پاکې بیانولو کې به مشغوله وه.

توضیح: نبیاً: ځېنو ویلې دي چې دا حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ؤو. ځېنو د حضرت داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ نوم لیکلی دی. مرقات کې لیکلی شوې دي چې هغه نبي د الله نه سوال وکړو چې په یو قوم کې هر قسمه او نیک او بد خلک وي، خو چې ستا عذاب راځي نو نیکان او بدان ټول په کې راګیر شي. حال دا چې ټول مجرمان نه وي. الله د یو مثال په ذریعه هغه پوهه کول غوښتل، نو نبي د بوټي د لاندې اوده شو. یو میږې هغه وچیچلو او هغې د ټولو کورنه وسوځول. الله تربنه د عتاب په توګه وپوښتل چې ودې سوځول ټول او خوړلی یو وي. دې کې اشاره وه کله کله امتیاز مشکل شي، نو ټول وژل غواړي. د هغه نبي په سوځولو باندې عتاب نه ؤو بلکې د ټولو وژلو باندې عتاب ؤو، خو دا د هغوی په شریعت کې ؤو. زمونږ په شریعت کې میږه، کټمل، سپګه وغیره سوځول جائز نه دي. په بله کومه طریقه باندې یې وژل پکار دي. کوم میږي چې ضرر رسولی دی د سزه په توګه هغه وژل پکار دي خو سوځول یا د ټولو وژل جائز نه دي. د میږانو د ورکولو یوه طریقه په مرقات کې لیکلی شوې ده چې سرې په چوکۍ کېنې او میږې مخاطب کړي او د الله حمد او ثناء ولولې او بیا دا وظیفه ووایې اني احرج علیکن الا خرجتن من داري فاني اکره ان تقتلن في داري (مرقات ۷۱۸،۷۱۹/۷)

الفصل الثاني

په مایع غوړو کې د موږک د لوېدلو مسئله

﴿۲۰﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا وَقَعَتِ الْفَأْرَةُ فِي السَّمْنِ

حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل که په غوړو کې مږه وغورزېږي او مړه شي او هغه

---

(۱) رقم الحدیث ۴۱۲۲ أخرجه البخاري في صحیحه ۱۵۴/۶ رقم الحدیث ۳۰۱۹ ومسلم في ۱۷۵۹/۴ رقم الحدیث (۱۴۸-۲۲۴۱)

فَإِنْ كَانَ جَامِدًا فَأَلْقُوهَا وَمَا
غوړي کنګل وي نو هغه مږه او د هغې د څلورو اړخونو غوړي راوباسئ او غوزار يې کړئ او پاتې غوړي مصرف
حَوْلَهَا وَإِنْ كَانَ مَائِعًا فَلَا تَقْرَبُوهُ . رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُودَاوُد[1] وَرَوَاهُ الدَّارِمِيّ عَن ابْن عَبَّاس[2]
کړئ. او که غوړي مايع وي يعنې ويلي شوې وي نو بيا هغې ته نږدې هم مه ورزئ يعنې هغه مطلقاً مه خورئ.

توضيح: مائعاً: که غوړي وغيره کنګل وي نو د هغې مسئله مخکې په حديث ۱۳ کې ليکلې شوې ده. دلته د مايع څيز مسئله ده يعنې که غوړه وغيره ويلي شوې وي او هغې کې مږه وغيره وغورځېږي نو ټوله مايع نجسه شي او خوړل به يې حرام شي. دا اتفاقي مسئله ده. اوس دا قسمه څيزونه د خوراک او د خرڅولو نه بغير د څه لپاره استعملول جائز دي يا نا؟ دې کې د علماؤ مختلف اقوال دي. د ځينې علماؤ په نزد مطلقاً د دې نه فائده اخستل ناجائز دي. بلکې دا ضايع کول لازم دي. ځينې علماء فرمايي چې دغه قسمه غوړي او تيل وغيره په ډيوه کې استعماليدلی شي. کشتيانو باندې مږلی کيږي. د امام ابو حنيفه رحمه الله قول داسې دی. او د امام شافعي رحمه الله مشهور قول هم دغه شان دی. اګر که د کراهت سره دی. (مرقات۷/۷۱۹)

﴿۲۱﴾ وَعَنْ سَفِينَةَ قَالَ: أَكَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحْمَ حُبَارَى. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[3]
او حضرت سفينه رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د حباری غوښه خوړلې ده.

توضيح: د حباری ترجمه تدری تعذری او د د سرخاب نه کيږي. دا يو مرغی ده اګر که کم عقله ده.

د ناپاکه خوراک خوړونکې څناور حکم

﴿۲۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ الْجَلَّالَةِ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جلاله د غوښې خوړلو او د هغې د
وَأَلْبَانِهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ:
شودو څښلو نه منع کړې ده. ترمذی او د ابو داؤد په روايت کې داسې دي چې حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ

---

[1] رقم الحديث ۴۱۲۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۱/۴ رقم الحديث ۳۸۴۲ وأحمدفي المسند۲۳۲/۲

[2] رقم الحديث ۴۱۲۴ أخرجه الدارمي في السنن ۱۴۹/۲ رقم الحديث ۲۰۸۵

[3] رقم الحديث ۴۱۲۵ أخرجه أبوداود في السنن ۱۵۵/۴ رقم الحديث ۲۷۹۷ والترمذي في ۲۳۹/۴ رقم الحديث ۱۸۲۸

قَالَ: نُهِيَ عَنْ رُكُوبِ الْجَلَّالَةِ[1]

وویل چې نبي کریم ﷺ په جلاله باندې د سپوریدلو نه منع کړې ده.

توضیح: کومه غوا وغیره چې د انسان د ګندئ خوړلو عادت لري نو هغې ته جلاله وایي.

سمسیره خوړل حرام دي

﴿۲۳﴾وَعَنْ عبدِ الرَّحمنِ بنِ شِبْلٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ

او د حضرت عبدالرحمن ابن شبل نه روایت دی چې د نبي کریم ﷺ د ګوه د غوښې د خوړلو نه

لَحمِ الضَّبِّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]

منع کړې ده. (ابوداؤد)

توضیح: کېدی شي چې په ابتداء کې د سمسیرې غوښه خوړل حلاله وه. بیا دې حدیث سره ممانعت راغلو. اولنی حکم منسوخ شو. د احنافو همدغه مسلک دی. مباح او حرامو کې حرامو ته ترجیح ورکول کېږي. (مرقات۷/۷۲۱)

د پیشو غوښه حرامه ده

﴿۲۴﴾وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ الْهِرَّةِ

او د حضرت جابر رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ د پیشو غوښه او د هغې د قیمت

وَأَكْلِ ثَمَنِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ[3]

خوړولو نه منع کړې ده. (ابوداؤد، ترمذی)

توضیح: د پیشو غوښه د ټولو په نزد حرامه ده، د چین خلک د ځنګلي وغیره پیشوګانو غوښه خوري چې د هغې په وجه هغوی په نیمونیا قسمه مرضونو کې اخته دي. البته پیشو خرڅول او د هغې روپۍ د احنافو په نزد جائز دي، خو مکروه دي، ځکه دا مردادر کاروبار دی. او مسلمانانو له د مردار کاروبار نه ځان ساتل پکار دي. (مرقات۷/۷۲۱)

---

[1] رقم الحدیث ۴۱۲۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۸۴ رقم الحدیث ۳۷۸۵والترمذي في ۴/۲۳۸ رقم الحدیث ۱۸۲۴.

[2] رقم الحدیث ۴۱۲۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۵۵ رقم الحدیث ۳۷۹۶

[3] رقم الحدیث ۴۱۲۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۶۱ رقم الحدیث ۳۸۰۷ والترمذي في ۳/۵۷۸ رقم الحدیث ۱۲۸۰.

غوښه د خر، قچر او د درنده حرامه ده

﴿۲۵﴾وعنهُ حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ الْحُمُرَ الْإِنْسِيَّةَ
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم د خيبر په ورځ په كوركي د ساتلې شوؤ
وَلُحُومَ الْبِغَالِ وَكُلَّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ وَكُلَّ ذِي مِخْلَبٍ
خرو، قچرو او د هر قسمه كچلي والا درنده ګانو او د په پنجو باندې د شكار كونكو مارغانو
مِنَ الطَّيْرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[1]
غوښه حرامه كړې وه. (روايت كړې دې امام ترمذى)

توضيح: تشريح او توضيح حديث ۲۶، باب الصيد كې تير شوې ده.

د اس غوښه خوړل منع ده

﴿۲۶﴾ وَعَن خالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْخَيْلِ
او د حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه نه روايت دې چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم د آسونؤو، قچرو او د خرو د
والبِغَالِ والحميرِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[2]
غوښو خوړولو نه منع كړې ده. (نسائى)

توضيح: تفصيل يې تير شوى دى. "باب ما يحل اكله وما يحرم" كې حديث ۴ وګورئ. د بحث لاندې حديث د امام ابو حنيفه رحمه الله د مسلك مطابق دى. د امام مالک هم دغه مسلک دى.

د معاهد مال بې وجې اخستل منع دى

﴿۲۷﴾وَعَنْهُ قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ
او حضرت خالد بن وليد رضي الله عنه فرمايي چې زه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم سره د خيبر په جهاد كې شريک وُوم.
فَأَتَتِ الْيَهُودُ فَشَكَوْا أَنَّ النَّاسَ قَدْ أَسْرَعُوا
يو موقع كې يهودې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم خدمت ته راغلو او دا شكايت يې وكړو چې خلكو دهغوى د

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۲۹ أخرجه الترمذي في السنن ۶۱/۴ رقم الحديث ۱۴۷۸.

(۲) رقم الحديث ۴۱۳۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۱/۴ رقم الحديث ۳۷۹۰ والنسائي في ۲۰۲/۷ رقم الحديث ۴۳۳۱.

إِلَى	خَضَائِرِهِمْ	فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:
كجورو اړخ تونديكړي ده. يعني مسلمانانو زمونږ د كجورو د بوټو نا مېوه راشكولې ده. حال دا چې مونږ								
أَلَا	لَا	يَحِلُّ	أَمْوَالُ	المعاهِدِينَ				
معاهده كړې ده، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام و فرمايل خبردار! د هغه خلكو مال حلال نه دی چې د چا سره كلكه وعده شوی دی								
إِلاَّ بحقِّها. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]								
بغير د هغه حق نه چې د دې مال په متلعق دی.								

توضيح: كه معاهده كونكی ذمي دی نو پ هغې باندې جزيه ده. جزيې د حق نه بغير د هغې مال قبضه كول حرام دی او كه معاهده كونكی مستامن دی نو د هغې د مال تجارت چې د لارې كوم ټيكس اخستلی كېږي هغې ته عشر وايي. د هغې نه بغير ترېنه هيڅ اخستل ظلم دی.

خضائر: دا د **خضير** جمع ده. د كجورو هغه باغ ته وايي چې په كچه كجورو كې يې شين رنګ خور شوی وي يعني ببنېدلو ته نزدې وي، نو دې وجې نه دا لفظ د خضرة د مادې نه جوړ شوی دی. (مرقات۷/۷۲۲)

ماهي، ملخ، كليجي او اينه حلاله ده

﴿۲۸﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أُحِلَّتْ لَنَا مَيْتَتَانِ			
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل دوه بغير د ذبح شوؤ شيانو			
وَدَمَانِ:	الْمَيْتَتَانِ:	الْحُوتُ	وَالْجَرَادُ	وَالدَّمَانِ:
او دو وينه وينې حلالې دې. دو بغير ذبحې نه شيان خو ماهي او ملخ دی. او دوه وينې كليجې او اينه دی.			
الْكَبِدُ وَالطِّحَالُ". رَوَاهُ أحمدُ وابنُ مَاجه وَالدَّارَقُطْنِيّ[2]			
دا دواړه اصل كې جام شوي وينه ده. نه دا چې غوښه ده.			

توضيح: الميتتان: يعني د ذبح كولو نه بغير حلال دي. دې اعتبار سره دې ته ميتتان ويلی شوي دي. **دمان**: دوه وينې كليجي او اينه مراد دی. كه دې ته زور وركړی شي او ګوتو كې وسولو شي نو دا خالصه وينه شي، خو دا دواړه وينه حلاله ده. باقې حرام دي. (مرقات۷/۷۲۳)

([1]) رقم الحديث ۴۱۳۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۶۱ رقم الحديث ۳۸۰۶ وأحمد في المسند۴/۸۹.

([2]) رقم الحديث ۴۱۳۲ أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۱۰۱ رقم الحديث ۳۳۱۴ والدارقطني في السنن ۴/۲۷۱ رقم الحديث ۲۵.

د سمک طافي حکم

﴿۲۹﴾وَعَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم:							
او حضرت ابوزبیر د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم							
مَا	أَلْقَاهُ	البحرُ	وجزر				
ماهي چې دریاب غاړې ته راویشتي وي یا د اوبو نه راخلاص شوی وي یعنې د دریاب بالکل اوچې شوي وي							
عَنْهُ	الْمَاءُ	فَكُلُوهُ	وَمَا	مَاتَ	فِيهِ	وَطَفَا	
یا بل اړخ ته تلې وي نو هغه ماهي خورئ. او کوم ماهي چې دریاب کې مړ شي او پاس راشي هغه							
فَلَا تَأْكُلُوهُ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ مُحْيِي السُّنَّةِ: الْأَكْثَرُونَ							
مه خورئ. (ابوداؤد، ابن ماجه) او محی السنه ویلي دي چې اکثر محدثین د دې خبرې قائل دي چې دا حدیث په جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ							
عَلَى	أَنَّهُ	مَوْقُوفٌ	على	جَابر [1]			
باندې موقوف دی. یعنې د هغوی په نزد دا د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ارشاد نه دی بلکې د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خپل قول دی.							

توضیح: اوجزر عنه الماء: که سمندر وغیره کې اوبو کې د څه مصیبت یا د ټکر یا د بل څه مصیبت نه ماهي مړ شو او اوبو ته پاس راوښتلو نو هغه د ټول په نزد حلال دی. یا سمندر غاړې ته راغوزار کړو یا ډېرو اوبو سره ماهي یو ځای ته راغلو او اوبه بېرته لاړې. ماهي په اوچتوالي کې پاتې شو او مړ شو نو د ټولو په نزد دا ماهي حلال دی، خو که سمندر او دریا کې دننه ماهي خپله مړ شو، په خارجي وجه نه دی مړ شوی او د اوبو سر ته راغلو نو د هغې په خوړلو کې اختلاف دی. شوافعو او د مالکیو په نزد دا حلال دی. هغه که په هره وجه مړ شوی وي خو امام ابوحنیفه رحمه الله دا طافي حرام ګڼلی دی. د بحث لاندې حدیث د احنافو دلیل دی او جمهور بغیر له دلیل نه دي. البته هغوی د احنافو دلیل ته کمزوری وایي. چې محی السنة ویلي دي چې د اکثرو په نزد دا حدیث موقوف دی. ملا علی قاری رحمه الله فرمایي چې موقوف کېدل زمونږ د استدلال لپاره مضر نه دی، ځکه دغه قسمه احکاماتو باندې مشتمل حدیثونه د مرفوع په حکم کې دي. د ماهي پټه دومره کمزورې ده چې معمولي تیز اواز سره چوي، نو ځکه د اسمان تندر راغورځېدلو سره یا د دریاب باندې د اسمان بجلي راغورځېدلو یا د ډائنمائټ الوتلو سره ماهیان مړه شي او اوبو د بره راشي. ښکاریان خلک داسې کوي او بیا یې نیسي. (مرقات ۷۲۳/۷)

---

[1] رقم الحدیث ۴۱۳۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۵/۴ رقم الحدیث ۳۸۱۵ وابن ماجه في ۱۰۸۲/۲ رقم الحدیث ۳۲۴۷

حكم د ملخ

﴿۳۰﴾وَعَن سلمَان قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْجَرَادِ
او حضرت سلمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ملخ خوړلو او د هغې د حقيقت باره كې وپوښتل، نو
فَقَالَ: أَكْثَرُ جُنُودِ اللهِ
نو نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې ملخان د الله په مرغانو كې د ټولو نه لويې لښكر دى. نه خو زه
لَا آكُلُهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ.
دا خورم ځكه طبعاً زه كراهت محسوسوم او نه په نورو باندې دا شرعاً حرام كنم، ځكه د الله له اړخ حلال كړې شوى دى،
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدُ وَقَالَ محيي السّنة: ضَعِيف[1]
لكه څنګه چې مخكې حديث كې تير شوي دي. ابوداؤد. او محى السنة وويل چې دا حديث ضعيف دى.

توضيح: جنود الله: د الله په مخلوقاتو كې الوتونكو مخلوق كې د ټولو نه زيات ملخان دي. او د دې لښكر د ټولو نه غټ دى. او د قيامت نه مخكې د دوى وركېدل د قيامت په علاماتو كې دى. ځېنې ملكونو كې لويې لويې ملخان وي، نو ځكه كه دا څوك پاك كړي او وې خوري نو جائز دي. اګر كه نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دي خوړلې. (مرقات ۷/۷۲۴)

د سحر چرګ ته بد مه وايئ

﴿۳۱﴾وَعَن زيدِ بن خالدٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ سَبِّ الدِّيكِ
او حضرت زيد ابن خالد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چرګ ته بد ويلو نه منع كړې ده. دغه شان
وَقَالَ: إِنَّهُ يُؤَذِّنُ لِلصَّلَاةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بيشكه دا چرګ د لمونځ لپاره خبر دركوي.

توضيح: د سحر وخت كې خلک اوده وي. كله چې چرګ اذان وكړي نو د كور والا ځېنې ځل پريشانه شي او كنځلې كوي، ځكه چرګ نصف اخر كې يو ځل اذان كوي. بيا د پشمنې وخت كې بل ځل اذان كوي. او خلک د پشمنې او د تهجد و لپاره راپاڅوي. بيا آخري ساعت كې د سحر لمونځ لپاره راپاڅوي.

---

[1] رقم الحديث ۴۱۳۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴ ص ۱۰۵ رقم الحديث ۳۸۳۱ وابن ماجه في ۱۰۷۳ رقم الحديث ۳۲۱۹

[2] رقم الحديث ۴۱۳۵ أخرجه البغوي في شرح السنة ۱۹۹/۱۲ رقم الحديث ۳۲۷۰ وأحمد في المسند ۱۹۲/۵.

چرګ د اسمانې سره وابسطه وي. پاس فرښتې متحرک شي، نو هلته د چرګ رابطه قائمه شي. بیا اذان کوي، ځکه دې ته کنځل کوی یو پاک نظام ته د کنځلو مترادف دی. لهذا منع ده. سعدی بابا ویلې دي.

اے مرغ سحر عشق ز پروانہ بیاموز

کاں سوختہ را جاں شد آواز نیامد

ای د سحر چرګه د پروانه نه عشق زده کړه، فضول چغې او شور کې. وګوره پروانې په چپه خوله د ژوند قربان کړو. یاد وساتئ چې د دې چرګ د نن سبا فارمې چرګ مراد نه دی. چې د اذان وخت ورته معلوم نه وي. ماښام او د ماسخوتن نه وروسته اذان کوي، ځکه د انسان مصنوعې لاس د دې په تخلیق کې شامل شو. چرګ ته وخت د پته نه وي او چرګې ته د بچې راویستلو پته نه وي.

﴿۳۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَسُبُّوا الدِّيكَ فَإِنَّهُ
او حضرت زید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایې چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چرګ ته بد مه وایئ، ځکه هغه
يُوقِظُ للصلاةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
مو د لمونځ لپاره راپاسوي.

کور کې که مار ولیدلی شي نو څه کول پکار دي

﴿۳۳﴾ وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: قَالَ أَبُو لَيْلَى: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت عبد الرحمن بن ابو لیلی فرمایې چې حضرت ابو لیلی بیان کړی دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمایل چې کله
"إِذَا ظَهَرَتِ الْحَيَّةُ فِي الْمَسْكَنِ فَقُولُوا لَهَا: إِنَّا نَسْأَلُكِ بِعَهْدِ نُوحٍ وَبِعَهْدِ
کور کې مار ښکاره شي نو د هغې مخې ته دې وویل شي چې مونږ تا نه د حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام د عهد
سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ أَنْ لَا تُؤْذِينَا فَإِنْ عَادَتْ
او د سلیمان ابن داؤد عَلَيْهِ السَّلَام د عهد واسطه درکوؤ او داغواړو چې مونږ ته ضرر مه رسوئ. که د هغې نه
فَاقْتُلُوهَا". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[2]
وروسته هغه بیا راښکاره شو نو هغه اوژنئ.

توضیح: دا یو قِسم له وظیفه هم ده او مار ته یو وعده وریادول هم ده، ځکه حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام مار په

---

[1]) رقم الحديث ۴۱۳۶ اخرجه ابوداود في السنن ۳۳۱/۵ رقم الحديث ۱۹۲/۵ احمدفي المسند۱۹۳/۵

[2]) رقم الحديث ۴۱۳۷ اخرجه ابوداود في السنن ۴۱۵/۵ رقم الحديث ۵۲۶۰ والترمذي في ۶۶/۴ رقم الحديث ۱۴۵۸.

کشتۍ کې واچولو نو د مارانو نسل پاتې شو ګنې ختم شوی به وی او د حضرت سليمان عَلَيۡهِ السَّلَامُ عهد ځکه چې هغې خو په مارانو باندې حکومت کړی ؤو. د هغې سره به يې خبرې کولې. (مرقات۷۲۸/۷)

د انتقام دويرې د مار نه وژل ګناه ده

﴿۳۴﴾وَعَن	عكرمةَ	عَن	ابنِ	عبَّاسٍ	قَالَ:	لَا
او حضرت ابن عکرمه د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنۡهُ نه نقل کوي او فرمايي چې زه د دې نه بغير هيڅ						
أَعْلَمُهُ	إِلَّا	رَفَعَ	الْحَدِيثَ:	أَنَّهُ		
نه پوهېږې حضرت حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنۡهُ د مرفوع په طريقه دا حديث بيان کړی دی چې نبي عَلَيۡهِ السَّلَامُ به د						
كَانَ	يَأْمُرُ	بِقَتْلِ	الْحَيَّاتِ	وَقَالَ:		
مارانو د وژلو حکم کولو او فرمايل به يې چې کوم کس د بدلې اخستلو او د انتقام د وېرې نه هغه ماران						
مَنْ	تَرَكَهُنَّ	خَشْيَةَ	ثَائِرٍ			
پرېږدي نو هغه يو ضرر رسونکی د نه وژلو او قضاء او د قدر الهی باندې د يقين نه کولو په سبب زمونږ						
فَلَيْسَ مِنَّا. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السّنة[1]						
نه نۀ دی. يعنې زمونږ په لاره روان نه دی.						

توضيح: **ثائر**: انتقام ته ثائر وايي. يعنې د انتقام د وېرې نه مار نه وژنې. د عربو په جاهليت دور کې يو غلطه عقيده وه. هغه دا چې که يو کس مار اوژلو نو د هغې ملګرې به ضرور راځي او دې وژنکې نه به انتقام اخلې. که نر يې وژلی وي نو د خزښځانتقام لپاره به راځي. او که خزښځه يې وژلې وي، نو د نر انتقام اخلې. دا چې دا غلطه عقيده په ادهام پرستۍ باندې بناء وه نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ منع کړه چې کوم کس دا سې عقيده ساتې نو هغه کس زمونږ نه نۀ دی. يعنې اګر که هغه په نور اسلام باندې قائم دی خو دې خاصه شعبه کې د اسلام به طريقه نه دی. دا مطلب نه دی چې هغه کس کافر شو. (مرقات۷۲۸،۷۲۹/۷)

کله نه چې جنګ شروع دی صلح بيخې شوې نه ده

﴿۳۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا سَالَمْنَاهُمْ مُنْذُ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنۡهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې د کله نه مونږ د مارانو

[1] رقم الحديث ۴۱۳۸ أحمد في المسند ۳۴۸/۱

تَرَكَ	وَمَنْ	حَارَبْنَاهُمْ
سره جنګ شروع کړی دی. نو د هغه وخت نه مونږ د دوی سره مصالحت نه دی کړی. لهذا کوم کس		
خِيفَةً	مِنْهُمْ	شَيْئًا
چې دې مارانو کې يو مار د دې وېرې نه د وژلو نه وېريږې چې خپله به هغه مار يا به د هغې جوړه نقصان		
أَبُو دَاوُد[1]	رَوَاهُ	مِنَّا. فَلَيْسَ
راورسوي او بدله به واخلي نو هغه زمونږ نه نهٔ دی.		

توضيح: يعنې طبعاً دواړه د يو بل دښمنان دي. د مار خيال دی چې انسان کله هم ما ونيږي نو سر به مې چتوي. دا زما دښمن دی. انسان سوچ کوي چې کله مې هم په مار پښه کيښودله نو ټک به راکړي او اوبه مې کړوي، نو ځکه له دواړو اړخ پخه دښمني ده. او چې د کومې نه دښمني شوې ده نو کله هم صلح نه ده شوې. څه ضعيف روايتونو کې دي چې ابليس د جنت نه د راويستلو نه وروسته بيا دننه کولو والا مار ؤو. بيا ابليس وسوسه ورواچوله او حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ يې د جنت نه راويستلو، نو يقيناً دا کلک جنګ دی. (مرقات ۷۲۹/۷)

﴿۳۶﴾وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اقْتُلُوا الْحَيَّاتِ
او حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل ټول مارن مړه کړئ او که
كُلَّهُنَّ فَمَنْ خَافَ ثَأْرَهُنَّ فَلَيْسَ مِنِّي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[2]
که يو کس د انتقام نه وېرېدلی وي نو هغه زمونږ نه نهٔ دی.

د زمزم په کوهي کې مار

﴿۳۷﴾وَعَنِ العبَّاسِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا
او د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې يو ورځ عرض وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!
نُرِيدُ أَنْ نَكْنُسَ زَمْزَمَ وَإِنَّ فِيهَا مِنْ هَذِهِ الْجِنَّانِ يَعْنِي الْحَيَّاتِ الصِّغَارِ فَأَمَرَ
مونږ د زمزم د کوهي صفايي غواړو خو هغې کې ماران يعنې واړه ماران دي؟

([1]) رقم الحديث ۴۱۳۹ أخرجه ابوداود في السنن ۵ ۴۰۹ رقم الحديث ۵۲۴۸ وأحمد في المسند ۲/۲۴۷

([2]) رقم الحديث ۴۱۴۰ اخرجه ابوداود في السنن ۴۰۹/۵ رقم الحديث ۵۲۴۹ والنسائي في السنن ۵۱/۶.

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَتْلِهِنَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
نو نبي كريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه مارانو د وژلو حكم وكړو.

توضيح: دا چې د زمزم د كوهي د صفائي ضرورت ؤو. خو مشكل دا پيښې دو چې هلته واړه واړه ماران ؤو. د هغې د وژولو خطر ؤو. نبي كريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې وې وژنئ اوس مجبوري ده، ځكه د دې نه بغير صفائى امكان نه لري، نو د دې حديث د عوامر د نه وژلو والا حديث سره هيڅ تعارض نشته دى. (مرقات۷۳۰/۷)

كورني سپين مار مه وژنئ

﴿۳۸﴾ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم قَالَ: اقْتُلُوا
او د حضرت ابن مسعود رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د ټولو مارانو نه
الْحَيَّاتِ كُلَّهَا إِلَّا الْجَانَّ الْأَبْيَضَ الَّذِي كَأَنَّهُ قضيب فضّة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
بغير د جان يعني سپين وړوكي مار چې سپينو زرو د چاړه پشان وي.

وراني د مچ وكورئ

﴿۳۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ							
او حضرت ابو هريره رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې تاسو كې د يو كس په							
فِي	إِنَاءِ	أَحَدِكُمْ	فَامْقُلُوهُ	فَإِنَّ	فِي	أَحَدِ	جَنَاحَيْهِ دَاءً
لوښي كې چې د خوراك څښاك څيزوي مچ وغورځېږي نو هغې له غپا وركړئ ځكه د هغې په يو وزر كې بيماري							
وَفِي	الْآخَرِ	شِفَاءً	فَإِنَّهُ	يَتَّقِي	بِجَنَاحِهِ		
ده او په بل وزر كې يې شفاء ده. او مچ په يو شي اول هغه وزره ډبوي چې كوم كې بيماري ده. لهذا							
الَّذِي	فِيهِ	الدَّاءُ					
ټول مچ ته غوپه وركول پكار دي چې د شفاء والا وزر سره هغه جراثيم وركشي كوم چې د بيمارۍ والا وزر په وجه							

[1] رقم الحديث ۴۱۲۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴۱۰/۵ رقم الحديث ۵۲۵۱

[2] رقم الحديث ۴۱۲۲ أخرجه ابوداود في السنن ۴۱۵/۵ رقم الحديث ۵۲۶۱

فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]
په وجه د خوراک څښاک څيز ته رسيدلې ده.

توضيح: **يتقى**: دا د تقوى نه دى. د بچ کېدلو په معنى کې دى. يعنې مچ خپل نبي وزر د ډوبيدلو نه بچ کوي. هغه داسې چې بني وزره اوچته نيسې او چپ وزر ډوبوې. دې کې د مچ دا شرارت وي چې د چپ وزر والا جراثم په شودو وغيره کې پرېږدې او د شفاء والا جدا ساتې چې جراثيم ختم نه شي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل دا غپا کړئ چې د شفاء والا وزر هم ډوب شي او جراثيم ختم شي. ځينو شارحينو د يتقى دا ترجمه هم کړې ده چې مچ د زهر والا وزر مخکې ساتې. هغه حضرات وايي چې د لغت نه ثابت دي چې **يتقى** د **يقدم** په معنى کې استعمالېږي. بهرحال د ورو مچ شرارت خو وګورئ او د هغې عداوت وګورئ. (مرقات۷/۷۳۲،۷۳۱)

﴿۴۰﴾وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل
إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي الطَّعَامِ فَامْقُلُوهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ سُمًّا
چې که په خوراک کې مچ پرېوځي نو هغې له غپا ورکړه ځکه د دې په يو وزر کې زهر دي او په بل
وَفِي الْآخَرِ شِفَاءً وَإِنَّهُ يُقَدِّمُ السَّمَّ وَيُؤَخِّرُ الشِّفَاءَ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[۲]
وزر کې يې شفاء ده او مچ خپل د زهر والا وزر مخکې ډوبوې او بيا د شفاء والا.

د څلور قسمه ځناور وژل منع دي

﴿۴۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِ أَرْبَعٍ مِنَ الدَّوَابِّ:
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دغه څلور واړو ځناور د وژلو نه
النَّمْلَةِ وَالنَّحْلَةِ وَالْهُدْهُدِ وَالصُّرَدِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالدَّارِمِيُّ[۳]
منع کړې ده. ميږى، د شهدو مچى، هد هد او شين تېغ.

[۱] رقم الحديث ۴۱۴۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۲/۴ رقم الحديث ۳۸۴۴ وأحمدفي المسند۳۴۰/۲.

[۲] رقم الحديث ۴۱۴۴ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۵۹/۲ رقم الحديث ۳۵۰۴ وأحمدفي المسند۶۷/۳ والبغوي في شرح السنة ۲۶۱/۱۱.

[۳] رقم الحديث ۴۱۴۵أخرجه ابوداود في السنن ۴۱۸/۵ رقم الحديث ۵۲۶۷ وابن ماجه في ۱۰۷۴/۲ رقم الحديث ۳۲۲۴.

توضيح: النملة: يعنې غير مضر ميږې وژل منع دي. (مرقات۷/۷۳۳)

نحلة: د شهدو مچې يو مبارک حيوان دي. او مبارک شهد تياروي. (مرقات۷/۷۳۳)

الهدهد: دا يوه مرغۍ ده. دې ته اکثرو ژبو کې **هد هد** وايي. کهټ برهئ هم ورته وايي. ملاچرچګ او ملاچرګک هم ورته وايي او کلي کرکانړی هم ورته وايي. دا چې دا مردار او بدبوداره ده نو خوراک يې جائز نه دی، نو فضول وژلو نه يې منع کړې ده. مضر هم نه دی. (مرقات۷/۷۳۳)

صرد: صرد يو مرغۍ ده. چې سر يې غټ وي. اوږدې اوږدې وزرې يې وي. او اوږده منبوکه يې وي. نيم سپين وي او نيم تور وي. د مرغيو ښکار کوي. دا د منجد تحقيق دی. مظاهر حق والا د دې نوم کلچړی ليکلی دی. مصباح اللغات کې د دې نوم لټورا ليکلی دی. زما په خيال زمونږ علاقه کې يو مرغۍ ده **صرد** همغه دی. چې پښتو کې ورته شين تغ وايي. اوبو کې غپا وهي. او د ماهي ښکار کوي. او امکان لري چې د وړو مرغو ښکار هم کوي. دا بې ضرره مرغۍ ده. د دې وژل منع دي. **والله اعلم**

الفصل الثالث

تحليل او تحريم حق فقط د شارع دی

﴿۴۲﴾عَنِ	ابْنِ	عَبَّاسٍ	رَضِيَ	اللهُ	عَنْهُمَا	قَالَ:	كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ
حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د جاهليت زمانه کې به خلکو د خپل نفسې خواهشاتو مطابق							
يَأْكُلُونَ	أَشْيَاءَ	وَيَتْرُكُونَ	أَشْيَاءَ	تَقَذُّرًا			
څه څيزونه خوړل او څه څيزونه به يې پريښودل. يعنې د کوم شيانو نه به يې کرکه کېدله نو هغه به يې نه خوړل،							
فَبَعَثَ	اللهُ	نَبِيَّهُ	وَأَنْزَلَ	كِتَابَهُ			
نو الله خپل نبي راولېږلو او په هغوی باندې او د هغوی په ذريعه د هغې په امت باندې خپل کتاب نازل کړو							
وَأَحَلَّ	حَلَالَهُ	وَحَرَّمَ	حَرَامَهُ	فَمَا	أَحَلَّ		
او خپل حلال شيان يې حلال کړي دي او حرام شيان يې حرام کړل. دغه شان الله چې کوم شيان حلال کړي دي							
فَهُوَ	حَلَالٌ	وَمَا	حَرَّمَ	فَهُوَ	حَرَامٌ		
هغه حلال دي او د هغې نه بغير حلال نه دي. او کوم شيانو ته يې چې حرام ويلي دي هغه حرام دي او په کومو							

وَمَا سَكَتَ عَنْهُ

شيانو يې چې سكوت اختيار كړى دى يعنې د كوم شيانو باره كې يې چې څه نه دې ويلې چې دا حلال دي

فهوَ عفوٌ وتلا

او كه حرام دي. نو هغه شى معاف دى چې هيڅ مواخذه پرې نشته دى او بيا ابن عباس رضي الله عنه دا آيت ولوستلو

(قُلْ لَا أَجِدُ فِيمَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ

اى محمد صلى الله عليه وسلم! او ايه چې كوم احكامات د وحې په ذريعه ماته راځي هغې كې هيڅ حرام خوراک نه موم

يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا) رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

د هيڅ خوراک كونكي لپاره چې كوم هغه خوړې خو دا چې هغه مردار وي يا وينه. الخ.

توضيح: خلاصه دا چې د شريعت او د شارع حكم ته وګورئ خپل خواهشات په كې مه داخلوئ.

﴿۴۳﴾وَعَن زاهرٍ الأسلميّ قَالَ: إِنِّي لَأُوقِدُ تَحْتَ الْقُدُورِ بِلُحُومِ الْحُمُرِ

او حضرت زهرا سلمى رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ ما هغه پتلې ته اور بلولو چې د خر غوښه پخولو

إِذْ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

لپاره اېښودلې شوې وه چې ناڅاپه نبي كريم صلى الله عليه وسلم له اړخ يو اعلان كونكې دا علان وكړو چې

أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَاكُمْ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]

نبي كريم صلى الله عليه وسلم تاسو د خر د غوښې خوړلو نه منع كوي. (روايت كړې دې بخارى)

د پيريانو قسمونه

﴿۴۴﴾وَعَن أَبِي ثعلبةَ الْخُشَنِيِّ يَرْفَعُهُ:

او حضرت ابو ثعلبه خشنى رضي الله عنه د مرفوع په طريقه نقل كوي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل د

الْجِنُّ ثَلَاثَةُ أَصْنَافٍ صِنْفٌ لَهُمْ أَجْنِحَةٌ يَطِيرُونَ فِي الْهَوَاءِ وَصِنْفٌ

پيريانو درې قسمونه دې. يو هغه پيرى دى چې د هغې وزرې وى او په هوا كې الوځي. دويم هغه

---

[1] رقم الحديث ۴۱۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۱۵۷/۴ رقم الحديث ۳۸۰۰.

[2] رقم الحديث ۴۱۴۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۵۱/۷ رقم الحديث ۴۱۷۳

حَيَّاتٌ وَكِلَابٌ وَصِنْفٌ يُحِلُّونَ ويظعنونَ . رَوَاهُ فِي شرح السنَّة (۱)
قسم دي چې د مار او سپي په شکل کې ښکاري او دريم هغه قسم دي چې منزل ته کوزېږي او روانېږي.

توضيح: جنات: دې حديث کې د پيريانو درې قِسمه بيان کړی شوي دي. : ځېنې پيريان د مارغانو پشان الوځي. ۲: ځېنې پيريان د مار پشان کشېږي. ۳: او ځېنې پيريان کورونو ته کوزېږي.
پيريان د اور نه پيدا شوی مخلوق دی. د دوی په طبيعت او خمير کې ورانی پروت دی. پيريان کې که شرارت او سرح کشې د حد نه زياته شي نو دا شيطانان شي. او ديوان ترېنه جوړ شي. او که د هغوی ورانی زيات نرم شو او د طبيعت نه اضافې ورانی ختم شو نو د دې نه پيريان جوړ شي او که ورانی په اعتدال سره وي نو دا پيريان دي. د دوی ودونه کېږي. او اولادونه يې کېږي. د دنيا په انسانانو کې چې څومره فرقې وي نو په پيريانو کې هم هغه هومره فرقې وي. دوی کې يهود او نصاریٰ، مسلمان او هندو، بدعتې، توحيدې، بريلوې ديوبندې، اهل حديث او منکر حديث، روافض او شيعه او سپاه صحابه وغيره هر قِسمه خلک وي او خپل مينځ کې يې لانجې هم وي. د پيريانو عمرونه ډېر زيات وي. (مرقات۷/۷۴۱)

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۴۸ مرقاة المفاتيح ۷۳/۸

باب العقيقة
د عقيقي بيان

اسلام دا چې يو كامل پوره بلكې د ژوند پوره ضابطه ده، نو ځكه دي كې د انساني ژوند د هري شعبې متعلق قواعو او قوانين موجود دي، نو د اسلام د همدغه جامعيت د نظر لاندې په حديثونو كې د نوي پيدا شوي ماشوم عقيقه او تحنيک وغيره مسائلو او فضائلو ذكر موجود دى. زما په خيال كه د عقيقي باب د باب الاضحية نه وروسته ايښودلی شوی وی نو ډير به مناسب وی، ځكه عقيقه هم د قربانۍ پشان د يو ځاروي ذبح كول دي، خو كيدى شي چې لېكوال عليه الرحمة د ذبحې الفاظو ته نظر كړی وي، نو دا يې د ذبائح سره كيخودلو. والله اعلم.

عق د يعق عقاً نصر ينصر نه په معنى د شق يشق شقاً د څيرول په معنى كې دى. دا چې د نوي پيدا شوي ماشوم د سَر ويختان خامخا غوځول كېږي، ځكه د ويختانو د پاكولو، اوُوهه ورځ باندې نوم ايښودل او د يوې (۱) بيزې د ذبح كولو نوم عققه ايښودلی شوی دی. د امام احمد بن حنبل رحمه الله د يو قول مطابق او د ابن حزم او د اهل ظوهرو په نزد عقيقه واجب ده. د جمهور علماؤ په نزد عقيقه سنت ده، خو په دې شرط چې په اوُوه (۷) ورځو كې دننه دننه وشي. امام احمد رحمه الله او اهل ظواهرو د عقيقي لپاره د اهريقوا وغيره د امر صيغو ته په كتني سره د وجوب قول كړی دی. جمهور فقهاء فرمايي چې اكثر حديثونو كې د عقيقي لپاره د سنت لفظ ويلی شوی دی. لهذا سنت ده، واجب نه ده.راتلونكې حديث نمبر۸ نه معلومېږي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عقيقي لفظ نه خوښ نه وُو، ځكه به نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د نيسكه او ذبيحه اطلاق خوښولو. د دې حديث راوي فرمايي چې د عقيقه لفظ د عق نه اخستی شوی دی. چې د نافرمانۍ په معنى كې دى، ځكه د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ نه وُو، خو علامه توربشتي فرمايي چې دا توجيه د راوي خپل خيال دی. ګينې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله په ډيرو ځايونو كې د عقيقي لفظ استعمال كړی دی، نو د نه خوښول څه مطلب شو؟بهرحال د عقيقي د ځاروي لپاره همغه شرط دی كوم چې د قربانۍ د ځاروي لپاره وي. روايتونو او د حديثونو مطابق عقيقه په اوُومه ورځ مسنون ده. امام شافعي رحمه الله او امام احمد رحمه الله فرمايي چې كه چرې په اوُومه ورځ امكان نه لري نو بيا دي په څوالسمه (۱۴) ورځ وكړی شي. ګينې په يوُويشتمه (۲۱) ورځ دي وكړی شي او يا دي په اته ويشتمه ورځ (۲۸) ورځ وكړی شي. بيا په پنځ ديرشتمه (۳۵) ورځ وهلم جراً. امام مالک فرمايي چې د عقيقي د ځاروي هډوكې ماتول پكار نه دي. بلكې روغ دي وُويستلی شي او خخ دي كړی شي. امام شافعي رحمه الله فرمايي چې ماتول يې صحيح دي. بيا د عقيقي غوښه پخول او خوړل بهتر دي. او اومه

غوښه تقسیمول ډېره ګټوره ده. هسې دواړه برابر دي. جاهیلت کې به د ماشوم د عقیقې په وینه کې ککړ کول کیدلو. اسلام کې دا جائز نه ده. البته په زغفرانو باندې رنګول بهتر دي.

الفصل الاول

د عقیقې کولو حکم

﴿۱﴾ عَن سلمانَ بن عامرٍ الضَّبي قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَعَ
حضرت سلمان ابن عامر رَضِیَ اللہُ عَنْہُ فرمایي چې ما د نبي کریم صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې د
الْغُلَامِ عَقِيقَةٌ فَأَهْرِيقُوا عَنْهُ دَمًا
هلک په پیدائش باندې عقیقه کول مسنون یا مستحب ده. لهذا د دې له اړخ شاروی ذبح کوئ او د
وأَمِيطوا عَنهُ الْأَذَى. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
دې نه اذی یعنې د سر ویختان او ګند لیري کوئ.

توضیح: اهریقوا: وینه غوزاره کړئ، د دې مطلب دا دی چې د دې له اړخه د عقیقې شاروی ذبح کړئ. (مرقات ۷/۷۴۲)

امیطواعنه الاذی: اماطت د ازاله په معنیٰ کې دی. او اذیٰ نه مراد ګند دی. چې د پیدائش وخت کې د سر د ویختانو سره وي. بلکې دا ویختان خپله ګنده وي. نن سبا نومولو ژر په هسپتالونو کې لمبوې. چې د بدن لپاره ډېر مضر دي. اکثر ماشومان چې د نیمونیا ښکار شوې وي. د هغې وجه همدغه ده، خو ډاکټران د انګریزان په فلسفه روان دي. که د ماشوم ژر لمبول ضروري وي نو اسلام به تر اوؤه (۷) ورځو پورې کله هم تاخیر نه کولی. انګریز زده ډاکټر د نوم نلی د بیخ نه غوڅ کړي. دې کې خپل د وخت فیشن خو شته دی خو خرابیدلو سره ډېر نقصان کوي. او د کلو جاهله ښځې د نوم نلی ډېر د پاس نه غوڅوي چې د زخم ډکېدلو لپاره ډېر مفید وي. اکه په دې کې فیشن نه وي، نو دا د کلې جاهله ښځې د ډاکټرانو نه زیاتې عاقلې دي. (مرقات ۷/۷۴۲)

تحنیک سنت عمل دی

﴿۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُؤْتَى
او د حضرت عائشه رَضِیَ اللہُ عَنْہَا نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ له نوی پیدا شوی ماشوم راوستلی شو.

[1] رقم الحديث ۴۱۴۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۹/۵۹۰ رقم الحديث ۵۴۷۱ وأبوداود في السنن ۳/۲۶۱ رقم الحديث ۲۸۳۹

بِالصِّبْيَانِ	فَيُبَرِّكُ	عَلَيْهِمْ
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې لپاره د برکت دعا وکړه يعني د هغې مخې ته به يې فرمايل. الله دې تا باندې برکت او رحمت نازل		
وَيُحَنِّكُهُمْ. رَوَاهُ مُسلم[1]		
کړي او د هغې تحنيک به يې کولو.		

توضيح: تحنيک د هغه عمل نوم دی چې يو عالم يا صالح کس کجوره خوله کې ښه وچيچې او بيا هغه لاړې د هغه نوي پيدا شوي ماشوم خولې کې کېږدي. ماشوم هغه تير کړي. دا کجوره خوږ شی هم دی او مبارکه مېوه هم ده نو ځکه د دې انتخاب کړی شوی دی. شهد و سره هم دا عمل کېدی شي، نوی ماشوم د خوب حالت کې وي. د هغې د بدن حواس او مشاعر په دې خوږ شي سره رابيدار شي او د هغې خېټې سره ته اولنی خوراک د دې عالم يا د صالح کس د لاړو په برکت سره راشي او کله به چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د چا تحنيک کولو د هغې به باره کې به څه وويل شي او بيا چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وي، بيا خو به د تحنيک شان څه بل شان وي. (مرقات ۷۴۳/۷)

اولنی مولود في الاسلام

﴿۲﴾وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ
د حضرت اسماء بنت ابو بکر رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دی چې مکه کې عبد الله ابن زبير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هغې نه پيدا شو.
قَالَتْ: فَوَلَدْتُ بِقُبَاءَ ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ
حضرت اسماء رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې د قباء په مقام باندې زما ولادت وشو نو ما عبد الله بن زبير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعْتُهُ فِي حِجْرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ
د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت کې پيش کړو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په غيږه کې مې کيښودلو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ کجورې راوغوښتلې
فَمَضَغَهَا ثُمَّ تَفَلَ فِي فِيهِ ثُمَّ حَنَّكَهُ
او هغه يې وژوله. بيا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپلې لاړې د هغې په خوله کې واچولې. د هغې نه وروسته
ثُمَّ دَعَا لَهُ وبرك عَلَيْهِ
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې لپاره دعا وکړه او برکت يې ورله وغوښتلو يعني دا سې يې وفرمايل چې الله دې

[1] أخرجه مسلم في صحيحه ۲۳۷/۱ رقم الحديث (۲۸۶/۱۰۱) وأخرجه ابوداود في السنن ۳۳۳/۵ رقم الحديث ۵۱۰۶

فَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الْإِسْلَامِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
دې باندې برکت نازل کړي، نو عبد الله ابن زبير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اولنئ سړی ؤو چې د اسلام په عهد کې پيدا شو.

توضيح بقباء: مدينه منوره په قباء کې کې د مدينې د انصارو يوه محله وه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مدينې ته د خليدلو نه مخکې په قباء کې قيام وکړو او هلته يې د قباء بيناد کينښودلو چې د اسلام اولنئ جومات ؤو. او د رتبې به لحاظ سره په ټوله دنيا کې په اول نمبر باندې ؤو. (مرقات ۷/۷۴۳)

اول مولود: يعنې د هجرت نه وروسته په مهاجرينو کې چې کوم اولنی ماشوم پيدا شوی ؤو هغه عبد الله بن زبير ؤو. او د د مدينې په انصارو کې چې کوم ماشوم اول پيدا شوی ؤو هغه نعمان بن بشير ؤو. (مرقات ۷/۷۴۳)

الفصل الثاني

په عقيقه کې څو چيلي وي

﴿۴﴾ عَنْ أُمِّ كُرْزٍ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: أَقِرُّوا الطَّيْرَ
او حضرت ام کرز رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې مرغۍ د هغې
عَلَى مَكِنَاتِهَا . قَالَتْ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ:
په جالو کې پرېږدئ. ام کرز رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه دا هم اورېدلي دي چې عقيقه کې
عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ وَلَا يَضُرُّكُمْ
د هلک له اړخه دوه بيزې او د جينئ له اړخ يوه بزه ده او دې کې ستاسو لپاره هيڅ نقصان نشته دی چې دوه بيزې
ذُكْرَانًا كُنَّ أَوْ إِنَاثًا . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وللترمذي وَالنَّسَائِيِّ من قوله: يَقُول:
نروي يا که ماده وي يعنې د خبرې لحاظ ضروري نه دی چې د هلک په عقيقه کې ورغمې ذبح کړی شي او د جينئ
عَنِ الْغُلَامِ إِلَّا آخِره وَقَالَ التِّرْمِذِيّ: هَذَا صَحِيح[2]
په عقيقه کې بزې ذبح کړی شي په روايت کې تر آخر پورې دي. او ترمذی ويلي دي چې دا صحيح دی.

توضيح اقروا الطير على مكناتها: اقروا د امر صيغه ده. په ارام او جاري ساتلو په معنی کې دی.

---

(١) رقم الحديث ۴۱۵۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۹ ۵۸۷ رقم الحديث ۵۴۶۹ ومسلم في ۳/۱۶۹۱ رقم الحديث (۲۱۴۶،۲۶)

(٢) رقم الحديث ۴۱۵۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳/۲۲۷ رقم الحديث ۲۸۳۵ والترمذي في ۴/۸۳ رقم الحديث ۱۵۱۶

(مرقات ۷/۷۴۳) مکنات د مکنة جمع ده. جالې ته وايي. ځينو ويلې دي چې هګو ته وايي. دا لفظ کنات هم دی. (مرقات ۷/۷۴۴) امرء القيس وايي.

وقد اغتدی والطير في وکناتها　　　بمنجرد قيد الاوابد هيکل

ذکراناً کن: يعني دا هيڅ باک نو کوي چې دو ورغمې وي يا که بزې وي، دا ضروري نه ده چې د هلک له اړخه ورغمې وي او له جينۍ له اړخه بزې وي. (مرقات ۷/۷۴۴)

د عربو عادت ؤو چې کله به يو پسې تلل نو د جالو نه به يې مرغۍ پاسولې چې د هغه د کاميابۍ او د ناکامۍ اندازه وشي. ک مرغۍ به د جالې ښي ته والوتله نو عرب به خوشحاله شول او سفر به يې جاري کړو او که مرغۍ به د چپ اړخ نه پاڅيد له نو نو سفر به يې ختم کړو. دا ټول د اهوام پرستۍ کارونه ؤو، نو ځکه نبي کريم ﷺ د دې نه منع وکړه. دا د حديث يو حکم دی چې پوره شو چې داسې مه کوئ. دې حديث کې دويم حکم د عقيقې بيان کړی شوی دی. (مرقات ۷/۷۴۴)

د عقيقې طريقه

﴿۵﴾ وَعَنِ الحسنِ عَنْ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْغُلَامُ
او حضرت حسن بصری رحمه الله د حضرت سمره رضي الله عنه نه نقل کوي چې نبي عليه السلام وفرمايل هر ماشوم
مُرْتَهَنٌ　بِعَقِيقَتِهِ　تُذْبَحُ　عَنْهُ
د خپلې عقيقې په بدل کې ګانه دی. د هغې د پيدائش په اؤومه (۷) ورځ د هغې لپاره عقيقه وکړئ،
يَوْمَ السَّابِعِ وَيُسَمَّى وَيُحْلَقُ رَأْسُهُ . رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ
په اؤومه ورځ هغې له نوم کېږدئ او د هغې سر وخرائيوئ. دا احمد، ترمذی، ابوداؤد، او نسائی
لَكِنْ فِي رِوَايَتِهِمَا رَهِينَةٌ بدلمرتهنٌ وَفِي رِوَايَةٍ لِأَحْمَدَ وَأَبِي دَاوُدَ:
نقل کړی دی خو ابوداؤد د نسائی په روايت کې دی. او احمد او د ابوداؤد په يو روايت کې د
وَيُدَمَّى مَكَانَ : وَيُسَمَّى وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ : وَيُسَمَّى أَصَحُّ[1]
يسمی په ځای وَيُدَمّی دی او ابوداؤد ويلې دي چې دا لفظ د يسمی نه زيات صحيح دی.

توضيح: مرتهن: يو روايت کې لفظ رهينة هم راغلی دی. هغه روايت زيات محفوظ هم دی او

[1] رقم الحديث ۲۱۵۳ أخرجه ابوداود في السنن ۲۵۹/۳ رقم الحديث ۲۷۳۷،۲۷۳۸ والترمذي في ۸۵/۴ رقم الحديث ۱۵۲۲

با معنې هم دی، ځکه مرتهن هغه کس ته وايي چې د هغې سره رهن ايښودلی شوی وي. دا مطلب صحيح نه جوړېږي او که د مرتهن په ځای الغلام مرهون اسم مفعول واخستلی شي نو معنې به صحيح شي خو په روايتونو کې داسې لفظ نشته دی. لهذا دومره به کول غواړي چې دلته په مرتهن ويلو سره د راوي نه سهو شوې ده. او صحيح لفظ همغه رهينة دی. چې ابوداؤد او په نسائی کې ذکر شوی دی. ماشو خپله عقيقه کېګانه دی. د دې مطلب دا دی چې که عقيقه ونه کړی شوه او ماشوم مړ شو نو د قيامت په ورځ به د خپل مور او پلار شفاعت نه کوي، نو شفاعت موقوف او محبوس دی. عقيقه باندې دويم مطلب دا دی چې د ماشوم د صحت او د هغې غټولو او د مصيبتونو نه د هغې حفاظت په عقيقه باندې موقوف دی. دې روايت کې لفظ يُدمّى هم منقول دی چې امام احمد په مسند احمد کې ذکر کړی دی. دا د تدمية نه دی چې په وينو کې د ککړ شوې په معنی کې دی. ماشوم د عقيقې په وينه کې ککړ کړی شي. دا د جاهليت طريقه وه. لهذا دې لفظ کې هم د يو راوي نه تصرف شوی دی. اصل لفظ يُسمّى دی يعنې د ماشوم نوم دې کيښودلی شي. ابو داؤد دې ته صحيح ويلې دي.

تلطخ: د جاهليت طريقه مکروه ده چې اوس موقوف شوې ده. د هغې په ځای اوس اسلام کې د زعفرانو او د خلوق په ذريعې باندې ماشوم رنګول کېږي، لکه څنګه چې په راتلونکې حديث نمبر ۱۰ کې ذکر دي. (مرقات ۷/۷۵۱)

د حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عقيقه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وکړه

﴿۶﴾ وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ
حضرت محمد بن علی ابن حسين يعنې حضرت امام باقر ابن امام زين العابدين ابن امام حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د
عَنْ عَلِيِّ بن أبي طَالب قَالَ: عَقَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت علي ابن طالب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت کوي چې هغې وفرمايل چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام خپل لمسي او
عَنِ الْحَسَنِ بِشَاةٍ وَقَالَ: يَا فَاطِمَةُ
زماځوي د حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په عقيقه کې يو بيزه ذبح کړې وه. او ويې فرمايل چې ای فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا!
احْلِقِي رَأْسَهُ وَتَصَدَّقِي بِزِنَةِ شَعْرِهِ فِضَّةً فَوَزَنَّاهُ
د حسن سر وخرائيوه او د دې د سر د ويختانو په وزن سپين زر صدقه کړه، نو د هغې ويختان وتلل
فَكَانَ وَزْنُهُ دِرْهَمًا أَوْ بَعْضَ دِرْهَمٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا
نو هغه يو درهم يا د يو درهم نه په کم وزن ؤو. نرمذی دا روايت نقل کړی دی او ويلې يې دي چې دا

حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ وَإِسْنَادُهُ لَيْسَ بِمُتَّصِلٍ لِأَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ
حديث حسن غريب دى او دي اسناد متصل يعني مسلسل نه دي. ځکه محمد ابن على ابن حسين
لَمْ يُدْرِكْ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ[1]
د حضرت علي ابن ابى طالب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په زمانه نه دی موندلی.

توضيح بشاة: يعنې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حضرت حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په عقيقه كې يو بزه ذبح كړه.

سوال: زير بحث حديث كې د يوې بزې بيان دى. سنن ابوداؤد كې هم داسې دي خو سنن نسائى كې دو كبش ذكر دى. دلته د دې نه مخكې په حديث ۴ كې د عقيقې ضابطه بيان كړى شوې ده چې د هلک له اړخ د دوه بزې او د جينئ له اړخ د يوې (۱) بزې ذكر دى. په ظاهره خو روايتونو كې اختلاف دى.

جواب: اصل ضابطه خو همغه ده چې په عقيقه كې د هلک له اړخه دوه او د جينئ له اړخه يوه بزه ده. دلته د حضرت حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په عقيقه كې چې د يوې بزې ذبح كولو ذكر دى نو دې كې به تاويل كول غواړي. اول تاويل او جواب دا دى چې افضل خو دوه دې خو د يوې بزې عقيقه په جواز باندې محمول ده. دويم جواب دا دى چې يوه بزه د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخه وه او دويمه د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ له اړخه يا د حضرت فاطمې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا له اړخه وه. دريم جواب دا دى چې د بحث لاندې روايت غير متصل دى. دې كې انقطاع ده. لهذا د دې په ځاى د دوه بزو والا روايت اولى بالقبول دى. (مرقات ۷۴۸/۷)

عقيقه كې يې دوه ګډان ذبح كړې

﴿۷﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَّ عَنِ الْحَسَنِ
او د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حضرت امام حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
وَالْحُسَيْنِ كَبْشًا كَبْشًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَعِنْدَ النَّسَائِيِّ: كبشين كبشين[2]
او د امام حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په عقيقه كې يو يو ګډ ذبح كړه. (ابوداؤد،)

توضيح امكان لري چې د ولادت په وخت كې يې يوه ګډ ذبح كړى وي او د عقيقې په وخت كې يې بل ګډ ذبح كړى وي، نو دې ته يو يو كبش هم ويل كېدى شي او دوه دوه هم ورته ويل كېدى شي. يا بل يو صورت كېدى شي، ځكه داد فعل النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذكر دى. چې ډېر احتمالات او

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۵۴ أخرجه الترمذي في ۸۴/۴ رقم الحديث ۱۵۲۲

(۲) رقم الحديث ۴۱۵۵ أخرجه ابوداود في السنن ۲۶۱/۳ رقم الحديث ۲۸۴۱ والنسائي في ۱۶۶/۷ رقم الحديث ۴۲۱۹.

خصوصيات په کې راتلی شي. خو د قول النبي ﷺ همغه ضابطه ده چې په حديث نمبر ۴ کې دی چې د هلک له اړخه دوه بزې او د جينۍ له اړخه يوه بزه عقيقه ده. (مرقات ۷۴۹/۷)

عقيقه چې د چاوي هغه دې د نافرمانۍ نه بچ شي

﴿۸﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ:
او حضرت عمرو ابن شعيب د خپل پلار او د هغه د خپل نيکه نه روايت کوي هغې وويل د نبي عليه السلام نه
سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْعَقِيقَةِ فَقَالَ: لَا يُحِبُّ اللهُ الْعُقُوقَ
د عقيقې باره کې وپوښتلی شو نو نبي کريم ﷺ و فرمايل چې الله عقوق نه خوښوي ګويا کې
كَأَنَّهُ كَرِهَ الاِسْمَ وَقَالَ: مَنْ وُلِدَ لَهُ وَلَدٌ
دا لفظ نبي کريم ﷺ د عقيقې سره د نوم لو سره ناخوښ کړی دی چې د چا کره هلک پيدا
فَأَحَبَّ أَنْ يَنْسِكَ عَنْهُ فَلْيَنْسِكْ عَنِ الْغُلَامِ شَاتَيْنِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةً. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
شي نو هغه له پکار ده چې هغه د دې له اړخه دوه بزې ذبح کړي او که جينۍ پيدا شي نو يوه بزه.

توضيح: د لفظ عقيقه اطلاق باندې په ابتدائی بحثونو کې کلام شوی دی. د دې حديث ظاهره مطلب دا دی چې کله د نبي کريم ﷺ نه د عقيقې باره کې وپوښتل شول نو نبي کريم ﷺ و فرمايل چې الله عقوق يعنې نافرمانۍ نه خوښوي. لهذا د چاچې عقيقه شوې وي نو ګوياکې هغه د عقوق نه بچ شو. ګوياکې دا د عقيقې کولو ترغيب شو. مخکې روايت کې چې د کانه کره الاسم کوم تفسير دی دا د يو راوي له اړخه دی. هغې دا ګڼلې ده چې نبي کريم ﷺ په لفظ عقوق نه خوښولو. حال دا چې واقعه داسې نه ده. نبي کريم ﷺ دا خپله استعمال کړی دی. "هٰذا ما فهمت والله اعلم" (مرقات ۷۴۹/۷)

نبي کريم ﷺ د حضرت حسن رضي الله عنه غوږ کې اذان وکړو

﴿۹﴾ وَعَنْ أَبِي رافِعٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذَّنَ فِي أُذُنِ الحسنِ ابنِ عليٍّ
او حضرت رافع رضي الله عنه فرمايي چې ما نبي کريم ﷺ وليدلو چې د حسن ابن علی رضي الله عنه په غوږ کې يې

(۱) رقم الحديث ۴۱۵۶ أخرجه ابوداود في السنن ۲۶۲/۳ رقم الحديث ۲۸۴۲ والنسائي في السنن ۱۶۲/۷ رقم الحديث ۴۲۱۲.

حِينَ وَلَدَتْهُ فَاطِمَةُ بِالصَّلَاةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حسن صَحِيح[1]

اذان وکړو کله چې هغه د حضرت فاطمی رضي الله عنها نه پیدا شو او هغه اذان د لمونځ د اذان پشان ؤو.

توضیح: د سوچ مقام دی چې د چا په غوږ کې نبي کریم صلی الله علیه وسلم اذان وکړي نو د هغې مقام به څومره اوچت وي. لهذا د هغې وژل به څومره لویه ګناه وي.

الفصل الثالث

په جاهلیت کې عقیقه څنګه وه؟

﴿۱۰﴾عَن بُرِيدَةَ قَالَ: كُنَّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا وُلِدَ لِأَحَدِنَا

حضرت بریده رضي الله عنه فرمایي چې د جاهلیت په زمانه کې به زمونږ رواج دا ؤو چې کله به مونږ کې د چا

غلامٌ ذَبَحَ شاةً ولَطَخَ رأسَه بدمه فلَمَّا

هلک پیدا شو نو هغې به بزه ذبح کوله او د هغه بزې وینه به یې د هغه هلک په سر و مږله، خو کله

جَاءَ الْإِسْلَامُ كُنَّا نَذْبَحُ الشَّاةَ يَوْمَ السَّابِعِ وَنَحْلِقُ رَأْسَهُ

چې اسلام راغلو نو مونږ به د پیدائش په اوومه (۷) ورځ بزه ذبح کوله، د هغې سر به مو خرائیلو او

وَنُلَطِّخُهُ بِزَعْفَرَانٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَزَاد رزين: ونُسَمِّيه[2]

د هغې په سر به مو زعفران مږلو. (روایت کړې دې ابو داؤد)

توضیح: اسلام د جاهلیت طریق موقوف کړه او خپله مبارکه طریقه یې عملي کړه، نو اوس څکه مسلمانانو له د اسلام طریقه خپلول پکار ده. د جاهلیت زمانه کې به خلوک خپل ماشوم د څناور په وینه کې ککړولو. د هغه ماشوم په ژوند کې به درندګي پیدا شوه. اسلام د هغې په ځای د زعفرانو حکم وکړو چې ماشوم مشک او زعفران شي، څکه علماؤ لیکلي دي چې د عقیقه خوړلو سره څه شریني ورکول هم پکار ده چې د ماشوم اخلاق ښایسته شي. (مرقات ۷۵۱/۷)

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۳/۵ رقم الحديث ۵۱۰۵ والترمذي في ۸۲/۴ رقم الحديث ۱۵۱۴.

(۲) رقم الحديث ۴۱۵۸ أخرجه ابوداود في السنن ۲۶۳/۳ رقم الحديث ۲۸۴۳.

کتاب الاطعمة

د خوراکونو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿وطعمون الطعام علی حبه مسکیناً و یتیماً و اسیراً﴾(سورة الدهر : ۸)

وقال الله تعالیٰ: ﴿کلوا واشربوا ولا تسرفوا﴾

اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند پوره ضابطه ده، ځکه هغه خپل منونکو ته د ژوند د هري شعبي متعلق ښه ښه هدایات ورکوي. او هغوی ته لار ښونه کوي چې مسلمانان د غیر قومونو د تقلید په ځای د نورو لپاره تقلید جوړ شي. همدغه سلسله کې اسلام د خوراک څښاک د آدابو او اصول او قاعد ښاې. دي حدیثونو کې د همدغه شیانو ذکر دی.

الفصل الاول

د خوراک دري آداب

﴿۱﴾عَن عمر بن أَبِي سَلَمَةَ قَالَ: كُنْتُ غُلَامًا فِي حِجْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت عمر ابن ابی سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې زه ماشوم ؤوم. او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په پرورش او تربیت کې ؤوم.
وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصفحة.
یو ماد نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره خوراک کولو او زما لاس په لوښي کې ژرژر تاوېدلو یعنې څنګه چې د ماشومانو عادت وي
فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سم الله
ما به د خپلې مخې په ځای د لته او هلته لاس اچولو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته وفرمایل چې بسم الله و وایه
وكل بِيَمِينك وكل مِمَّا يليك (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
په ښي لاس خوراک کوه او د هغه ځای نه یې خوره چې تاسته نزدې وي یعنې د خپلې مخې نه یې خوره.

توضیح: عمرو بن سلمه د ام سلمه اولنی خاوند ؤو. ام سلمه چې کله د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په نکاح راغله نو عمرو بن سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په تربیت کې راغلو. هغې اړخ ته د "في حجر رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ" ته اشاره کړی شوې ده.

تطیش: یعنې لاس مې اخوا دیخوا په لوښي کې ګرځولو. کله به مې د یو ځای نه خوړله او کله به مې

[1] رقم الحدیث ۴۱۵۹ مرقاة المفاتیح ۸۳/۸

د بل ځای نه خوړله لکه څنګه چې دعامو ماشومانو عادت وي. نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ته آداب وښودل. او دا چې بسم الله ویلو سره خوراک شروع کوه، دویم دا چې په ښي لاس خوراک شروع کوه، دریم دا چې د خپلې مخې نه یې خوره. دلته د درې آدابو بیان دی. د دې مطلب دا نه دی چې ټول همدغه آداب دي هیڅ حصر نشته دی. (مرقات۵/۸)

بسم الله که ونه وایي نو شیطان به در سره خوراک کوي

﴿۲﴾وَعَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ
او حضرت حذیفه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کوم خوراک کې د الله
أَنْ لَا يُذْكَرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ. رَوَاهُ مُسلم[1]
نوم وانغستلی شي نو هغه شیطان د خپل ځان لپاره حلال ګڼي.

توضیح: **یستحل**: یعنې د شیطان دا کوشش وي چې څنګه به مسلمان په غفلت سره خوراک شروع کړي چې شیطان ته موقع ملاوه شي او هغه یې هم ورسره وخوري. بسم الله ویلو سره دا خبیث تښتي. (مرقات۶/۸)

﴿۳﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا دَخَلَ			
او حضرت جابر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کله چې یو کس خپل کور یعنې			
الرَّجُلُ	بَيْتَهُ	فَذَكَرَ	اللهَ
د خپل خوب ځای ته داخل شي او د داخلیدلو وخت کې د الله نوم اخلي یعنې بسم الله ویلو سره د			

عِنْدَ	دُخُولِهِ	وَعِنْدَ	طَعَامِهِ	قَالَ الشَّيْطَانُ:
خوب ځای ته داخل شي او بیا د خوراک کولو وخت کې هم د خدای نوم واخلي، نو شیطان خپلو تابعدارانو ته وایي				

لَا	مَبِيتَ	لَكُمْ	وَلَا	عَشَاءَ	وَإِذَا	دَخَلَ	فَلَمْ
چې دې کور ستاسو لپاره هیڅ ځای نشته دی او نه خوراک شته دی. او کله چې سړی کور ته د داخلیدلو							
يَذْكُرِ	اللهَ	عِنْدَ	دُخُولِهِ	قَالَ	الشَّيْطَانُ:	أَدْرَكْتُمُ	الْمَبِيتَ
وخت کې د الله نوم وانخلي نو شیطان خپلو تابعدارانو ته وایي چې دې کې تاسو ته ځای ملاو شو							

---

[1] رقم الحديث ۴۱۶۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۷/۳ رقم الحديث (۲۰۱۷-۱۰۲) وأبوداود في السنن ۱۳۹/۴ رقم الحديث ۳۷۶۶.

وَإِذَا لَمْ يَذْكُرِ اللهَ عِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ:
او كله چې د خوراك وخت كې د خداى نوم وانخلې نو شيطان خپلو تابعدارانو ته وايي چې دې
أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَالْعَشَاءَ". رَوَاهُ مُسلم [1]
كورتاسو ته هم ځاى ملاو شو او خوراك هم درته ملاو شو.

توضيح: د دې حديث حاصل دا دى چې كورته د راتللو وخت كې او بيا د خوراك كولو وخت كې چې كله سړى بسم الله او ايي نو د شيطانانو د جماعت امير هغوى ته وايي چې دلته نه ستاسو لپاره خوراك شته دى او نه د شپې تېرولو لپاره د ځاى ګنجائش شته دى، نو كه كورته د راتللو وخت كې بسم الله او نه وايي نو همدغه شيطان وايي چې ورونو! د شپې د تېرولو ځاى ملاو شو او كله چې د خوراك كولو وخت كې بسم الله اونه وايي نو شيطان وايي خوشحاله شئ خوراك او شپه دواړه ملاو شول. علماؤ ليكلې دي چې بيا ابليس جماع كې هم د هغه كس سره په جماع كې شريك شي. نن سبا دوركې د جهالت په وجه دا وباء عامه ده. ماډرن طبقه د بسم الله نه لرې ده. (مرقات۷/۸)

خوراك څښاك په ښي لاس مسنون دى

﴿۴﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل كله چې تاسو كې يو كس خوراك كوي
فَلْيَأْكُلْ بِيَمِينِهِ وَإِذَا شَرِبَ فَلْيَشْرَبْ
نو خپله ښي لاس باندې خوراك كوئ او چې څيز څښي نو شي لاس يې څښئ يعنې د اوبو وغيره لوښي
بِيَمِينِهِ. رَوَاهُ مُسلم [2]
په ښي لاس باندې نيسئ.

توضيح: **بيمينه**: شريعت د انسان په هر ځاى رهنمائى كړې ده. لهذا د شريعت حكم دى چې په ښي لاس خوراك كوئ او قضائى حاجت په ښي لاس پاكوئ، اوس كه يو د دې خلاف روان وي او په چپ لاس خوراك كوي نو د شريعت نافرمانى سره سره به د دې خوراك هم بدمزه شي، ځكه كله چې هغې ته راياد شي اوس اوس يې قضائى حاجت په چپ لاس پاك كړو او اوس يې هغه لاس په خوله كې

([1]) رقم الحديث ۴۱۶۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۸/۳رقم الحديث (۱۰۲-۲۰۱۷)وابوداود في ۱۳۸/۴رقم الحديث ۳۸۶۵

([2]) رقم الحديث ۴۱۶۲أخرجه مسلم في صحيحه ۵۹۸/۳ رقم الحديث (۱۰۵-۲۰۲۰) وأبوداؤد في السنن ۱۴۴/۴ رقم الحديث ۳۷۷۶

اینبی دی او څتې یې نو کر که ورله راشي او خوراک بې خونده شي. (مرقات۸/۸،۷)

په چپ لاس باندې شیطان خوراک څښاک کوي

﴿۵﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَأْكُلَنَّ أَحَدُكُمْ

او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلی الله علیه وسلم و فرمايل تاسو كې دې هيڅ يو كس

بِشِمَالِهِ وَلَا يَشْرَبَنَّ بِهَا فَإِنَّ الشَّيْطَانَ

په چپ لاس خوراک نه کوي او نه دې په چپ لاس څه شي وڅښي ځکه دا د شیطان شیوه ده چې هغه

يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَيَشْرَبُ بِهَا. رَوَاهُ مُسلم[1]

په خپل چپ لاس خورک کوي او په چپ لاس څښاک کوي.

توضیح: د دې حدیث نه معلومه شوه چې کوم خلک په چپ لاس خوراک کوي، دا په حقیقت کې شیطان شوی دی. اګر که شکل یې د سړې دی. شیطان د انسان دښمن دی خو ښکارې ورته نهٔ، خود هغې کار او کردار ښکارې، نو کوم کس چې د شیطان کردار خپلوې نو ښه پوهه شئ چې هغه د شیطان دوست او خپله ښه پوخ شیطان دی. (مرقات۸/۸)

درې ګوتو باندې خوراک کول او ګوتې څټل سنت دي

﴿۶﴾وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ بِثَلَاثَةِ أَصَابِعَ

او حضرت كعب بن مالک رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلی الله علیه وسلم به په درېو ګوتو خوراک كولو او

وَيَلْعَقُ يَدَهُ قَبْلَ أَن يمسحها. رَوَاهُ مُسلم[2]

د خوراک د فارغېدلو نه وروسته به يې په څه رومال وغيره وچولو يا به يې د وينځلو نه مخکې څټل.

توضیح: **بثلاثة**: انسان له پکار ده چې خوراک کې کم نه کم درې ګوتې استعمال کړي. او د مړئ لپاره کم نه کم د درې ګوتو ضرورت وي. بیا د لوښي څټل هم د برکت سبب دی او لاس د او چولو یا د وینځلو نه مخکې هم سنت دی. دې کې برکت دی. او دې کې د خورک لذت دی. ځینې وخت کې د ضرورت په بناء د درې ګوتونو نه زیات هم نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خوراک کې استعمال کړي دي. هغې سره د جواز اړخ ته اشاره شوې ده. (مرقات۸/۹)

([1]) رقم الحديث ۴۱۶۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۸/۳ رقم الحديث (۱۰۶-۲۰۲۰)

([2]) رقم الحديث ۴۱۶۴ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۵/۳ رقم الحديث (۱۳۱-۲۰۳۲) وابوداود في السنن ۱۴۴/۴ رقم الحديث ۳۷۷۶ واحمد في المسند۴۵۴/۳.

﴿۷﴾وَعَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِلَعْقِ الْأَصَابِعِ وَالصَّفْحَةِ

او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ګوتو او لوښي د څټلو حكم وكړو

وَقَالَ: "إِنَّكُمْ لَاتَدْرُونَ: فِي أَيَّةِ الْبَرَكَةُ؟". رَوَاهُ مُسْلِمٌ[۱]

او ويې فرمايل چې تاسو نه پوهېږئ چې كومه ګوته كې يا په مړئ كې بركت وي.

د خوراک نه وروسته ګوتې خپله وڅټئ يا يې په بل وڅټئ

﴿۸﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ

او د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل كله چې تاسو كې يو خوراک وكړي

فَلَا يمسحْ يدَه حَتَّى يلعقها أَو يلعقها (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[۲]

نو لاس تر هغه وخت پورې مه اوچوئ او مه يې وينځئ چې تر څو پورې د لاس ګوتې ونه څټئ او يا يې په بل ونه څټئ.

توضيح: اويلعقها: يعنې يا يې خپله وڅټې او يا يې په بل وڅټې، څټوكى داسې كس وي چې د هغې د ګوتو نه كركه نه وي مثلاً ځوي يا لور وغيره وي. واړه ماشومان وي يا خادم يا طالب علم او غلام وي. العاق د باب افعال نه په بل د څټلو په معنىٰ كې دى. وړو باندې ګوتې څټلو باندې ما خپل مشران ليدلي دي. (مرقات ۸/۱۰)

كه د خوراک په وخت كې مړئ ولوېږي نو څه كول پكار دي

﴿۹﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِنَّ الشَّيْطَانَ

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې شيطان ستاسو سره

يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ

هر وخت په هر كار كې موجود وي. تردې چې د خوراک كولو وخت كې هم ستاسو سره موجود وي.

فَإِذَا سَقَطَتْ من أُحدكُم لقُمَة فَلْيُمِطْ

لهذا تاسو كې چې د چانه مړئ وغورځېږي نو هغې له پكار ده چې هغه اوچت كړي او خاوره وغيره

---

[۱] رقم الحديث ۴۱۶۵ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۶/۳ رقم الحديث (۱۳۳-۲۰۳۳)

[۲] رقم الحديث ۴۱۶۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۷۷/۹ رقم الحديث ۵۴۵۶ ومسلم في ۱۶۰۵/۳ رقم الحديث (۱۲۹-۲۰۳۱)

مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَذًى ثُمَّ لِيأْكلها وَلَا يَدعهَا للشَّيْطَان
چې کوم شی هغې پسې اینختی وي هغه پاک کړي او وې خوري، هغه شيطان ته پرېږ نه دي. او که
فَإِذا فرغ فليلعق أَصَاب فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي: فِي أَيِّ طَعَامِهِ يَكُونُ الْبركَة؟ ". رَوَاهُ مُسلم[1]
خوراک مو وکړو نو خپلې ګوتې وڅټئ ځکه دا معلومه نه دا چې کوم خوراک په کومه برخه کې برکت دی.

توضيح: فليمط: اماطه د ازاله په معنی کې دی یعنې که د هغې سره خس و خشاک یا څه خاوره لږېدلي وي او پاکول يې ممکن وي نو د وسه پورې هغه پاکه کړئ او د متکبرينو خلک پشان هغه په ځمک یا دسترخوان باندې مه پرېږدئ، ځکه شيطان راشي او هغه خوري. یا د هغې په ضايع کولو باندې خوشحالېږي، نو شيطان له د خوشحالئ موقع مه ورکوئ، هغه ستاسو دښمن دی. که پاکول يې امکان نه لري نو هغه سپې یا پیشو باندې وخورئ چې د الله رزق ضایع نه شي. کله چې د خوراک فارغ شئ نو په عاجزئ او انکسارئ د الله شکر ادا کړئ او ګوتې وڅټئ. دې کې برکت دی او د نظام هضم لپاره فائده مند دی. (مرقات۸/۱۰)

په تکیه وهلو سره خوراک کول منع دی

﴿۱۰﴾ وَعَن أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: لَا آكل مُتكئا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]
او حضرت ابو جحيفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل زه تکی وهلو سره خوراک نه کوم.

توضيح: متكئًا: يعنې تکی وهل او بې اعتنائی او تکبر سره خوراک نه کوم، نو زما امت له هم داسې خوراک کول پکار نه دی. دا د تکبر والا خلک کوي. (مرقات۸/۱۱)

مېز او چوکۍ باندې د خوراک د کولو حکم

﴿۱۱﴾ وَعَن قَتَادَة عَنْ أَنَسٍ قَالَ: مَا أَكَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى خِوَانٍ
او حضرت قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم په مېز باندې
وَلَا فِي سُكُرَّجَةٍ وَلَا خُبِزَ لَهُ مُرَقَّقٌ قِيلَ لِقَتَادَةَ:
خوراک نه دی کړی او نه کله د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره چپاتۍ پخه کړی شوې ده. د حضرت قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه

[1] رقم الحديث ۴۱۶۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۷/۳ رقم الحديث (۱۳۵-۲۰۳۳)

[2] رقم الحديث ۴۱۶۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۹/۵۴۰ رقم الحديث ۵۳۹۹ وابوداو في السنن ۱۴۰/۴ رقم الحديث ۳۷۶۹.

على	مَا	يَأْكُلُون؟	قَالَ:	على	السّفر.	رَوَاهُ البُخَارِيّ[1]
وپوښتلی شو چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به څه شي خوراک کولو؟ هغې وفرمايل چې په دسترخوان باندې.						

توضيح: على خوان: خوان اصل کې دسترخوان ته ويل کېږي خو دلته د خوان نه مراد چوکۍ يا مېز دی چې خوراک پرې کيښودلو سره خوړلی کېږي د دې لپاره چې خورک ته ښکته نه شي. دا چې مالدا، عيش پرست، متکبر او د غير اسلامي تهذيب د خلکو شيوه ده چې هغوی په چوکۍ يا مېز باندې خوراک کوي، کله کينې، کله يې په ولاړه ولاړه خورې، نو نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا طريقه نه ده خوښه کړې. چوکۍ باندې د خوراک رواج ځينې علماؤ کې هم راغلی دی.

ولا في سكرجة: يعنې نه نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په تشتری مجمع اوتړې کې خوراک کړی دی. سُكُرَّجَةٍ سين او کاف باندې پيش او را باندې زبر سره شد دی. جيم باندې زبر دی آخر کې ګرده تا ده. او سُكُرِجة هم دی. کاف باندې سکون دی او را باندې زير دی. شد نه دی. منجد ليکلي دي "الصحفة التي يوضع فيها الاكل" هغه کاسه او پيالۍ او مجمعه او پتنوس چې خورک په کې اېښودلی کېږي. دا سامان هم عيش اړخ ته اشاره ده چې د هر شي لپاره جدا جدا لوښی او پتنوس دی. امکان لري چې د حديث په مفهوم کې هم داخل وي خو ملاعلي قاري رحمه الله مرقات کې د سکرجه نه مربه، اچار او چکنۍ اېښودلو لوښي مراد اخستي دي. او مطلب يې دا بيان کړی دی چې د خوراک نه زيات شيان چې خوراک هضم کړي د هغې لپاره به جدا جدا لوښي نه ؤو، لکه څنګه چې نن سبا تماشې راغلې يو زنده دل يحيى بن معاذ رازي رَحِمَهُ اللّٰهُ د نيا داره علماؤ ته وويل: ياأصحاب العلم ۱:قصوركم قيصرية۲:وبيوتكم كسروية۳:واثوابكم طالوتية۴:واخفاكم جالوتية۵:واوانيكم فروعونية ۶: ومراكبكم قارونية ۷: وموائدكم جاهلية ۸: ومذاهبكم شيطانية فاين المحمدية؟"

مرقق: يعنې د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره د چپاتو ډوډو اهتمام کله نه دی شوی.

على السفر: د سفرة جمع ده. دسترخوان ته وايي. کوم شي چې د څرمن، ريکسن يا ټوټې او د پلاسټک وي. نن سبا هم دې کې تماشې راغلې دي. البته مجبوري جدا شی دی. (مرقات۱۲/۸)

---

[1] رقم الحديث ۴۱۶۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۰/۹ رقم الحديث ۵۳۸۶ والترمذي في السنن ۲۲۰/۴ رقم الحديث ۱۷۸۸.

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ډوډئ وليدله او نه وريته شوي بيزه

﴿۱۲﴾وَعَن أنس قَالَ: مَا أَعْلَمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَغِيفًا

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې زه نه يم خبر چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم نرۍ ډوډۍ چپاتۍ ليدلې وي

مُرَقَّقًا حَتَّى لَحِقَ بِاللهِ

تردې چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ الله سره ملاقات وشو يعني نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خپل ټول ژوند کې کله هم د چپاتۍ صورت نه دی

وَلَا رَأَى شَاةً سَمِيطًا بِعَيْنِهِ قَطُّ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

ليدلی دا چې کله يې هم چپاتۍ خوړلې وي. د غه شان نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وريته شوي بيزه هم کله په خپلو سترګو نه ليدلې.

توضيح: رأى: چې دا شيان يې ليدلي نه دي، نو د خوراک يې سوال نه پيدا کيږي.

شاة سميطاً: هغه زمانه کې به د چين په خلکو کې داسې رواج ؤو چې د بزې نه به يې څرمن او ويختان اويستل او د ګرمو اوبو په تپ او بړاس به يې کينبودله. دا چائنيز خوراک به د چين خلکو تيارولو. د هغې نه وروسته عياش پرستو هغه طريقه خپله کړه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا ليدلې هم نه ده. (مرقات۸/۱۲)

ميده يا د اغږلی شوي وړو ډوډئ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ده خوړلې

﴿۱۳﴾وَعَن سهل بن سعد قَالَ: مَا رَأَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّقِيَّ مِنْ

او د حضرت سهل بن سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کله نه الله رسول کړی دی

حِينِ ابْتَعَثَهُ اللهُ حَتَّى قَبَضَهُ اللهُ وَقَالَ:

نو د هغه وخت نه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ميده نه ليدلې تردې چې الله د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ روح قبض کړو.

مَا رَأَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْخُلًا مِنْ حِينِ

او حضرت سهل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د کله نه الله رسول کړی دی نو د هغه وخت نه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ کله چڼړنه

ابتعثهُ الله حَتَّى

دی ليدلی تردې چې الله د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ روح قبض کړو يعني نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته د رسالت ورکولو نه وروسته تر د آخري وخت پورې

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۷۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۰/۹ رقم الحديث ۵۳۸۵ وابن ماجه في السنن ۱۱۰۰/۲ رقم الحديث ۳۳۰۹.

قبضَهُ	قِيلَ:	كَيْفَ
د میدی نه تیار شوی څیز یا په چڼر چڼر شوې د وړو ډوډۍ خوړل خو لاڅه، کله هم نبي عَلَيْهِالسَّلَام د هغې صورت نه دې لیدلې.		

كُنْتُمْ	تَأْكُلُونَ	الشَّعِيرَ	غَيْرَ	مَنْخُولٍ؟
نه دی لیدلی. د حضرت سهل رَضِيَاللّٰهُعَنْهُ نه وپوښتلی شو چې بیا به تاسو د جوارو نه بغیر چڼ شوې وړو ډوډۍ څنګه				

قَالَ:	كُنَّا	نَطْحَنُهُ	وَنَنْفُخُهُ
خوړله؟ حضرت سهل رَضِيَاللّٰهُعَنْهُ وفرمایل چې مونږ به جوار د میده کولو نه وروسته هغه پوک وهل نو د الوتلو والا			

فَيَطِيرُ	مَا	طَارَ	وَمَا بَقِيَ	ثرِيناه	فأكلناه.	رَوَاهُ	البُخَارِيُّ[1]
شیان به ترېنه والوتل او کوم څیز به چې پاتې شو یعنې وړه، نو هغه به په اوبو کې واغړل او بیا به مو د هغې ډوډۍ پخوله.							

توضیح: **النقى**: سپین میده وړو ته نقی وایي. د هغې ډوډۍ مراد ده.

المنخل: د وړو چڼر ته منخل وایي. په دې چڼر کړی شوې وړو ته مُنخل او منخول وایي.

الشعیر: یعنې د جوارو وړو کې خو ډېر پوستکې وي. هغه د ازغو پشان وي. د چڼرولو نه بغیر به مو هغه څنګه خوړله؟ ویې فرمایل چې پوکی به مو ورکړو، نو غټ پوستکې به ترېنه والوتل او پاتې به مو په اوبو کې لوانده کړل. او پاخول او خوړل به مو.

ثرینا: لوندولو ته وایي. (مرقات ۱۴/۸)

خوراک کې نقص مه راوباسئ

﴿۱۴﴾ وَعَن أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: مَا عَابَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ
او حضرت ابو هریره رَضِيَاللّٰهُعَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ کله هم خوراک ته بد نه دې ویلې. که
إِنِ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَ إِنْ كرهه تركه (مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]
د نبي کریم صَلَّىاللّٰهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ به ورته زړه کېدلو نو وبه یې خوړله او که خوښه به یې نه وه نو پرې به یې ښودله.

توضیح: **ماعاب**: خوراک کې عیب هغه کس راوباسې چې د مخکې نه موړ وي. وږی شوی انسان کله هم داسې نه کوي. ویل کېږي چې خوراک ته هغه پورې خوري چې په خوراک کې انتخاب نه

---

(1) رقم الحديث ۴۱۷۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۴۹/۹ رقم الحديث ۵۴۱۳ وابن ماجه في ۱۱۰۷/۲ رقم الحديث ۳۳۳۵.

(2) رقم الحديث ۴۱۷۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۴۷/۹ رقم الحديث ۵۴۰۹ ومسلم في ۱۶۳۲/۳

وي، خوراک کې چې کله انتخاب شروع شي نو هغه وخت لاس رانښکل پکار دي. (مرقات۸/۱۴)

مؤمن په يوه كولمه او كافر په اوؤه كولمو خوراک كوي

﴿۱۵﴾ وَعَنْهُ أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَأْكُلُ أَكْلًا كَثِيرًا فَأَسْلَمَ فَكَانَ

او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی چې يو کس ؤو چې ډېره خوراک به يې کولو. کله چې مسلمان شو نو

يَأْكُلُ قَلِيلًا فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:

به يې لږه خوړله. نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته د هغې ذکر وشو. نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل چې

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سبعةِ أمعاء . رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

حقيقت دا دی چې مؤمن خو د يوې کولمې خوراک کوي او د کافر د اوؤه (۷) کولمو خوراک کوي.

وَرَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مُوسَى وَابْنِ عُمَرَ الْمسند مِنْهُ فَقَط [2]

او مسلم دا روايت دی ابو موسی رضي الله عنه او د ابن عمر رضي الله عنه نه نقل کوي. چې دا واقعه په کې ذکر نه ده،

وَفِي أُخْرَى لَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

خو مسلم د ابو هريره رضي الله عنه نه يو بل روايت نقل کړی دی چې هغې کې دا سې دي چې يو ورځ د

ضَافَهُ ضَيْفٌ وَهُوَ كَافِرٌ فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَاةٍ فَحُلِبَتْ

نبي کريم صلی الله عليه وسلم ميلمه راغلو چې کافر ؤو. نبي کريم صلی الله عليه وسلم د هغې لپاره د بزې د لوشلو حکم وکړو،

فَشَرِبَ حِلَابَهَا ثُمَّ أُخْرَى فَشَرِبَهُ ثُمَّ أُخْرَى

بزه ولوشلی شوه. او هغه کافر شوده وڅښل. بيا د نبي کريم صلی الله عليه وسلم په حکم دويمه بزه ولوشلی شوه.

فَشَرِبَهُ حَتَّى شَرِبَ حِلَابَ سَبْعِ شِيَاهٍ ثُمَّ إِنَّهُ أَصْبَحَ فَأَسْلَمَ فَأَمَرَ لَهُ

هغې دا شوده هم وڅښل. بيا چې سحر شو نو هغه مسلمان شو. نبي عليه السلام هغه وخت هم د هغې لپاره بزې د لوشلو حکم وکړو.

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَاةٍ فَحُلِبَتْ فَشَرِبَ حِلَابَهَا ثُمَّ أَمَرَ بِأُخْرَى

بزه ولوشلی شوه. او هغې هغه شوده وڅښل بيا هغې د بلې بزې د لوشلو حکم وکړو، نو بزه ولوشلی شوه،

([1]) رقم الحديث ۴۱۷۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۶/۹ رقم الحديث ۵۳۹۶ وأخرجه ابن ماجه في ۱۰۸۴/۲ رقم الحديث ۳۲۵۶.

([2]) رقم الحديث ۴۱۷۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۳۲/۳ رقم الحديث (۱۸۴-۲۰۶۱) والترمذي في السنن ۲۳۴/۴ رقم الحديث ۱۸۱۸

فَلَمْ يَسْتَتِمَّهَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمُؤْمِنُ يَشْرَبُ
خو اوس يې د هغې شوده ټول ونه څښلې شو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې مومن په يوه
فِي مِعًى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يشربُ فِي سَبْعَةِ أمعاء[1]
کولمه څښل کوي او کافر په اوؤ (۷) کولمو څښل کوي.

توضيح: في سبعة امعاء: يعنې کافر په اوؤه (۷) کولمو خورک کوي. ګوياکې د کافر د خوراک اوؤه کولمې دي. (مرقات۸/۱۴)

سوال: دې حديث باندې په ظاهره دا اشکار کېږي چې د انسان په حيثيت ټول انسانان يو شان دي، نو بيا دا ويل څنګه صحيح کېدى شي چې د کافر اوؤه کولمې دي او د مومن يوه کولمه ده؟ مشاهده هم د دې خلاف ده. **جواب**: د دې پوښتنې مختلف جوابونه ورکړى شوي دي. علامه نؤوى رحمه الله اوؤه جوابونه ورکړي دي. علامه طيبي هم د ورکولو کوشش کړى دى. او قاضي عياض مالکى رحمه الله هم جواب ورکړى دى. ملاعلي قاري رحمه الله د دې ټول اقوال او جوابونه نقل کړي دي، خو کوم چې واضح جواب دى او ټول د هغې په نقل کولو باندې اتفاق هم کړى دى هغه د قاضي عياض جواب دى. فرمايي چې مومن په خوراک څښاک کې ډېر لالچ او حرص نه کوي، ځکه په خوراک او څښاک کې برکت راشي. او پليټ يې په لږ خوراک ډک شي، خو کافر په خوراک او څښاک کې ډېر لالچې او حرصناک وي. د هغې نقطه نظر خو د ځناور پشان د خوراک او څښاک وي، نو د دې دواړو په مينځ کې د حرص او عدم حرص په وجه د خوراک او څښاک په معامله کې دومره تفاوت دى، ګوياکې د يو او د اوؤ (۷) کولمو تفاوت دى. مومن د يوې کولمې په مقدار خوراک کوي او کافر د اوؤ (۷) کولمو په مقدار خوراک کوي. ګوياکې دا يو مثال دى. د علامه طيبي د کلام خلاصه هم تقريباً همدغه شان ده. د ټولو اقوا ول خلاصه دا ده چې د کامل مومن شان زهد او قناعت او ترک دنيا ده، نو هغه په قوت لا يموت باندې صابر وي. او د کافر معامله د دې برعکس ده. اوس دا ضروري نه ده چې د هر مومن شان زهد او قناعت وي. کېدى شي چې ځينې مومن د کافر نه هم زيات حرص لري او زيات خورک کوي، خو چې هغه د خپل مومنانه شان نه غورځېدلى وي. لهذا حديث باندې به اعتراض نه راځي. (مرقات۸/۱۵،۱۴)

---

[1] رقم الحديث ۴۱۷۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۳۲/۳ رقم الحديث (۱۸۵-۲۰۶۲) وابن ماجه في ۱۰۸۴/۲ رقم الحديث ۳۲۵۸ .

قناعت که وي نو د دوؤ خوراک د درېو لپاره کافي کېږي

﴿۱۶﴾وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: طَعَامُ الِاثْنَيْنِ كَافِي الثلاثةِ

او حضرت ابوهريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د دوه کسانو خوراک درې کسانو له

وطعامِ الثلاثةِ كَافِي الْأَرْبَعَة (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

او د درې کسانو خوراک د څلورو لپاره کافي کېږي.

توضیح: د حديث مطلب دا نه دی چې د دوه کسان خوراک د درې کسانو په لپاره په مړه خیټه کافي وي. بلکې که د قناعت نه کار واخستلی شي نو هغه خوراک درې کسانو له د کفایت په توګه پوره کېږي. او د څلور خوراک د کفایت په توګه اتو (۸) له کافي کېږي، لکه څنګه چې په راتلونکې حديث کې د دوه چنده خبره شوې ده چې د څلور خوراک د اتؤ (۸) لپاره د کفایت په توګه کافي کېږي. نیمه خیټه پاندې خوراک کولو سره سړی نه مرې او بل پرې ژوندی شي. دې دواړو حديثونو کې د یو ځای خوراک کولو ترغیب ورکړی شوی دی. (مرقات۸/۱۵)

﴿۱۷﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: طَعَامُ الْوَاحِدِ

او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم صلی الله علیه وسلم نه دا اورېدلي دي چې د يو کس خوراک

يَكْفِي الِاثْنَيْنِ وَطَعَامُ الِاثْنَيْنِ يَكْفِي الْأَرْبَعَةَ وَطَعَامُ الْأَرْبَعَةِ يَكْفِي الثمانيَة . رَوَاهُ مُسلم[2]

د دوه کسانو لپاره او د دوؤ د څلورو لپاره او د څلور د اتؤ (۸) لپاره کافي کېږي.

مريض کس لپاره تلبينه بهترين شی دی

﴿۱۸﴾وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې ما د نبي کريم صلی الله علیه وسلم نه اورېدلي دي چې تلبينه د

التَّلْبِينَةُ مُجِمَّةٌ لِفُؤَادِ الْمَرِيضِ تَذْهَبُ بِبَعْضِ الحزن (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[3]

بيمار زړه ته سکون او قوت ورکوي او ځينې غمونه لرې کوي.

---

(۱) رقم الحديث ۴۱۷۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۳۲/۳ رقم الحديث (۱۸۶-۲۰۶۳) والترمذي في السنن ۲۳۵/۴ رقم الحديث ۱۸۱۹

(۲) رقم الحديث ۴۱۷۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۳۶/۹ رقم الحديث ۵۳۹۲ ومسلم في ۱۶۳۰/۳ رقم الحديث (۱۷۸-۲۰۵۸).

(۳) رقم الحديث ۴۱۷۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۳۰/۳ رقم الحديث (۱۷۹-۲۰۵۹) والترمذي في السنن ۲۳۶/۴ رقم الحديث ۱۸۲۰

توضيح: التلبينة: دا د هغه حريره نوم دی چې د وړو او د شوده نه جوړېږي. دا چې د شودو (پيو) ماده زياته وي، نو ځکه ورته تلبينه ويلی شوی دی. چې ماده يې د پيو ده. په دې کې شهد او داسې نور خوراړه يو ځائ کولی کيږي. نرم وي، ځنبل کېدی شي. پيو کې يخ شوي مينچي چې په اختر کې پخولی کيږي، هغه هم دغه شان وي. شير خرمه هم د دې مصداق دی. (مرقات۸/۱۸)

مجمة: ای مريحة مفرحة خوشحالي ورکونکی او راحت رسونکي ته وايې. چې زړه پرې خوشحاله او قوي کېږي. د همدغې بيان مخکې جملې کې راغلی دی. ګوياکې دا د هغې لپاره بيان دی. (مرقات۸/۱۸)

کدو د نبي کريم ﷺ خوښ ؤ

﴿۱۹﴾وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ خَيَّاطًا دَعَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِطَعَامٍ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ يو درزي نبي کريم ﷺ د خپل تيار شوي خوراک لپاره دعوت ورکړو
صَنَعَهُ فَذَهَبْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَّبَ خُبْزَ شَعِيرٍ
د نبي کريم ﷺ سره زه هم لاړم. هغې د جوارو ډوډۍ او خوروه راوړله او په دسترخوان يې
وَمَرَقًا فِيهِ دُبَّاءٌ وَقَدِيدٌ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَتَبَّعُ
کيښودله چې کدو او اوچه غوښه هم په کې وه. ما وليدل چې د نبي کريم ﷺ دا چې کدو زيات
الدُّبَّاءَ مِنْ حَوَالَيِ الْقَصْعَةِ فَلَمْ أَزَلْ
خوښ ؤ نو ځکه به يې د کاسې غاړو ته کدو لټولو او خوړله به يې، نو ځکه د هغه ورځې نه وروسته
أُحِبُّ الدباءَ بعد يومئذٍ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
زه کدو خوښوم، ځکه دا د نبي کريم ﷺ خوښ ؤ.

توضيح: خياطاً: درزي ته وايي. دې خوش قسمته د نبي کريم ﷺ په دعوت کې خوروه کې د اوچې غوښه پوټې ايښې ؤ. او د کدو چنډې وي.

قديد: د اوچې غوښې پوټو ته وايي. کدو او ټينډه ټول د يو مزاج سبزې ده. د دې حديث نه معلومه شوه چې د غريبانانو دعوت قبلول مسنونه طريقه ده. او خپل خادمان هم د ځان سره کېنول پکار دي. او که په لوښي کې مختلف شيان وي نو د هغې انتخابول او اخستل جائز دي، خو په دې شرط چې په شريکانو بده نه لږي. (مرقات۸/۱۸)

---

[1] رقم الحديث ۴۱۷۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۵/۹ رقم الحديث ۵۴۹۷ ومسلم في ۱۷۳۶ رقم الحديث (۲۲۱۶/۹۰)

په اور باندې پوخ شوي شي خوړلو سره اودس لازم نه دی

﴿۲۰﴾وَعَنْ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يحتز من كتف الشاة						
او د حضرت عمرو بن امیه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ولیدلو چې د بیزې یوه اوږه چې د هغه په						
فِي	يَدِهِ	فَدُعِيَ	إِلَى	الصَّلَاةِ		
لاس کې وه په چاړه یې غوښوله. بیا د غه دوران کې نبي عَلَيْهِ السَّلَام د لمونځ لپاره راوغښتلی شو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام						
فَأَلْقَاهَا	وَالسِّكِّينَ	الَّتِي	يَحْتَزُّ	بِهَا	ثُمَّ	قَامَ فَصَلَّى
هغه اوږه او هغه چاړه چې اوږه یې پرې غوښوله پرې یې ښودله او او دریدلو او لمونځ یې ادا کړو.						
وَلَمْ	يَتَوَضَّأْ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]				
نبي عَلَيْهِ السَّلَام هغه وخت اودس ونه کړو ځکه د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اودس ؤو.						

توضیح: **یحتز**: ای یقطع: چاړه باندې غوښولو ته وایي. که غوښه سخته وي نو هغه په چاړه غوښول بهتر دي، خو که غوښه نرمه وي نو په چاړه غوښول مناسب نه دي بلکې د عجمو ناخوښه طریقه ده. د دې حدیث نه معلومه شوه چې اهل حق کله د اذان اواز واوري نو ژر لمونځ ته متوجې شي. دویمه دا خبره معلومه شوه چې اور باندې د پوخ شي خوړلو سره اودس نه ماتیږي. لکه څنګه چې د ځینو حضراتو خیال دی. (مرقات ۲۰/۸)

خوږ شی د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤ

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ الْحَلْوَاءَ
حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خوږ شیز او شهد
وَالْعَسَلَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]
زیات خوښول. (بخاری)

توضیح: **الحلواء**: د حلواء نه مراد مطلق خوږ شی دی. د هغې نه وروسته د العسل ذکر د تخصیص بعد تعمیم د. او که د حلواء نه مشهوره حلواء مراد وي نو دې کې هم هیڅ باک نشته دی. البته خاص کول محل نظر دی. بدعتیان خلک د حلواء ډېر تعریفونه کوي. دې حدیث کې خوږ شی مراد دی. د شان والا طبیعت

([1]) رقم الحديث ۴۱۸۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۲۴/۹ رقم الحديث ۵۳۷۹ ومسلم في ۱۶۱۵/۳ رقم الحديث (۱۴۴-۱۲۰۴۱)

([2]) رقم الحديث ۴۱۸۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۸۴/۹ رقم الحديث ۵۴۶۲ ومسلم في ۲۷۴/۱ رقم الحديث (۹۳-۳۵۵)

والا خلک هم خوړ شي خوښوي، خوړوالی د جګر غذا ده. د خوشبو د زړه غذا ده. (مرقات۸/۲۰)

سرکه بهترین سالن دی

﴿۲۲﴾وَعَنْ جَابِرٌ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَ أَهْلَهُ الْأُدُمَ.
او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو ورځ د خپل کور والو نه سالن وغوښتلو.
فَقَالُوا: مَا عِنْدَنَا إِلَّا خَلٌّ فَدَعَا بِهِ فَجَعَلَ
کور والو وویل چې مونږ سره سالن نشته دی. البته سرکه شته دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرکه راغوښتله
يَأْكُلُ بِهِ وَيَقُولُ: نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ . رَوَاهُ مُسلم [1]
او دهغې سره يې ډوډۍ خوړل شروع کړه او دا به يې فرمايل چې سرکه بهترين سالن دی. سرکه بهترين سالن دی.

توضیح: **ادام**: سالن ته وايي او الخل سرکې ته وايي. سرکه کم خرچ بالا نشني سالن دی. سالن هم دی. طعام هم دی. او د بدن لپاره مفيد هم دی.

د خرېږي فايدې

﴿۲۳﴾وَعَن سعيد بنِ زيدٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ
او حضرت سعيد ابن زيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د خرړی د من يو قسم دی.
وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ . مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ:
او د دې اوبه د سترګو لپاره شفاء ده. (بخاری او مسلم) او د مسلم يو روايت کې دي چې خرړی د
مِنَ الْمَنِّ الَّذِي أَنزلَ اللهُ تَعَالَىٰ على مُوسَىٰ عَلَيْهِ السَّلَام (مُتَّفق عَلَيْهِ) [2]
هغه مَن نه دی چې الله په حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَام باندې نازل کړی ؤو.

توضیح: الكمأة: د دې جمع اکمؤ ده. ځمکې او د غر په خرباو لرړو او د ځنو بوټو په جړلو کې دا بوټی پیدا کېږي. د دې ډېر قسمونه دي، خو مونږ سره دوه مشهور دي. دې ته اردو کې کهمبی او زمونږ په ژبه کې ورته خرړی وايي. دا د بارانونو په موسم کې کېږي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې دا د سترګو لپاره شفاء ده. دې ته شحم الارض هم وايي، ځکه د وازګې پشان يو ځکې

([1]) رقم الحديث ۴۱۸۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۵۷/۹ رقم الحديث ۵۴۳۱ ومسلم في ۱۱۰۱/۲ رقم الحديث (۲۱-۱۴۷۴)

([2]) رقم الحديث ۴۱۸۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۲۲/۳ رقم الحديث (۱۶۶-۲۰۲۵) وأبوداود في السنن ۱۹۹/۴ رقم الحديث ۳۸۲۰

بوټي دی. شودو یا اوبو کې پخول کېږي. دا تازه غوښې پشان خوندور وي. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې دا یو نعمت دی، لکه څنګه چې بنی اسرائیلو ته د نعمت په توګه صحراء کې من او سلوی ورکړې شوې ؤو. نبي کریم ﷺ د دې یوه فائده دا ویلې ده چې که د دې اوبه وزبېښلې شي نو د شپې یو ځاکې په سترګه کې واچولی شي نو نظر صحیح کېږي. باب الطب کې به د دې بیان ان شاء الله راشي.

د خربوزې او کهجورو یو ځائ کولو حکم

﴿۲۴﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ
او حضرت ابن جعفر رضی الله عنه فرمایي چې ما نبي کریم ﷺ په خربوزه او تازه کجورو ملاؤولو
الرُّطَبَ بِالْقِثَّاءِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او خوړلو باندې لیدلی دی.

توضیح: رطب: لوندو کجورو ته وایي او القثاء خربوزه ته وایي. چې اوږده اړده مېوه یې وي. ګویاکې مار دی کجوره ګرمه وي. او خربوزه یخه وي. دغه شان چې دواړه ملاو کړی شې نو اعتدال پیدا شي. (مرقات۸/۲۴،۲۳)

د پیلو دونې فضیلت

﴿۲۵﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَرِّ الظَّهْرَانِ
او حضرت جابر رضی الله عنه فرمایي چې یو موقع کې مونږ د نبي کریم ﷺ سره په مقام مرالظهر کې ؤو.
نَجْنِي الْكَبَاثَ فَقَالَ:
چې مکې ته نژدې یو ځای دی. او پیلو پخې پخې مېوې مو راجمع کولې. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې
عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ مِنْهُ فَإِنَّهُ أَطْيَبُ فَقِيلَ:
د دې کومه مېوه توره وي نو هغه واخلئ ځکه هغه ښه وي. او فائده هم رسوې. مونږ عرض وکړو
أَكُنْتَ تَرْعَى الْغَنَمَ؟ قَالَ: نَعَمْ
یا رسول الله ﷺ! آیا تا ﷺ بزې څرولې دي؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل آؤ.

---

[1] رقم الحديث ۴۱۸۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۶۳ رقم الحديث ۵۷۰۸ ومسلم في ۳/۱۶۱۹ رقم الحديث (۱۵۷-۲۰۴۹)

وهلْ منْ نبيٍّ إلاَّ رعاها؟ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او کوم نبي دی چې بزې یې نه وې څرولې.

توضیح: **بمر الظهران**: دا مکې مکرمې ته نزدې د يو مقام نوم دی. همدلته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د فتح مکه په موقع باندې پړاؤ اچولی ؤو.

نجنی: انتخابول او د راماتولو په معنی کې دی. (مرقات۸/۲۳)

الکباث: د پيلو پخو مېوؤ ته وايي "ای النضیج من ثمر الراك" (مرقات۸/۲۳)

وهل من نبي: صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ کله چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا واورېدل چې د پيلو د مېوؤ نه تور وخورئ دا ډېر خوندوروي، نو دېنه صحابه کرامو اندازه ولګوله چې دا معلومات صرف هغه خلکو ته وي چې صحراء کې بزې څروي. دې وجې نه صحابه کرامو وپوښتل چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! آيا تا بزې څرولې دي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يوې ظابطې اړخ ته اشاره وکړه چې هر نبي بزې څرولې دي. دې کې دا حکمت وي چې بزه يو عاجز او کمزوری حيوان دی، خو طبعي توګه باندې څرولو کې ډېر متحرک واقع دی. د بوټې يوه پاڼه د يو ځای نه خورې او په ليدلو سره بل ځای ته رسېږي. که معمولې کاڼې باندې ويشتلی شي نو مره کېږي. ځنګل کې د بزې دښمنان هم زيات وي، ځکه لومېره هم دا څېرولی شي، نو ځکه د څرونکو په مزاج کې عاجزي، اعتدلال او د سخت برداشت ماده پيدا شي. او همدغه شيان دي چې انبياؤ ته يې ضرورت وي. چې آينده عوامو ته لاړ شي او په کولاوه سينه او په سړو مازغو هغوی پوهه کړي. بزو څرولو سره د نظم او ضبط مهارت هم حاصليږي. چې بيا د انسانانو منظم کول او تاوده او يخ برداشت کول اسان وي. ملاعلي قاري رحمه الله په مرقات کې ليکلي دي چې حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ نه الله وپوښتل چې آيا ته پوهېږې چې تاله مو ولې نبوت درکړو.؟ حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ په نفې کې جواب ورکړو، نو الله جواب ورکړو چې تا يو ځل بزې څرولې او يوه بزه درنه وتښتېدله نو هغې پسې شوی او ښه ستړی شوی، خو بزه دې ونيوله او هغې ته دې وويل چې او بې وسې! ځان دې هم په مصيبت کې واچولو او زه دې په مصيبت کې واچولم. ما چې وليدل چې په حيوان ستا دومره شفقت دی نو ته مې د انسانانو لپاره کړې او ورا ومې لېږلې.

نن سبا خلک بغير د تربيت نه دعوت کونکې جوړ شي او نقصان کوي. د حديث نه معلومه شوه چې نبوت هميشه په عاجزه او متواضع طبقاتو کې راغلی دی.

---

[1] رقم الحديث ۴۱۸۵اخرجه البخاري في ۹/۵۶۴ رقم الحديث ۵۴۴۰ ومسلم في ۳/۱۶۱۶ رقم الحديث (۱۴۷۱-۲۰۴۳)

د خوراک کولو وخت کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کيفيت

﴿۲۶﴾وَعَن أنس قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُقْعِيًا
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اقعاء په حالت کې ناسته باندې
يَأْكُلُ تَمْرًا وَفِي رِوَايَةٍ: يَأْكُلُ مِنْهُ أكلا ذريعا. رَوَاهُ مُسلم [1]
کجورو خوړلو باندې ليدلى دى او يو روايت کې دا دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کجورې ژر ژر خوړلې.

توضيح: مقعياً: د اقعاء نه دى. د کيناستلو يو حالت دى. چې کس په کې په کوناټو باندې کېني او. په زنگنونو باندې ودرېږي. دا يو متواضع صورت دى.

ذريعاً: ژر ژر يې خوړلې. کېدى شي په څه وجه تندئ کې وُو. (مرقات۸/۲۴)

د ملګرو سره دوه دوه کجورې يو ځاې مه خورئ

﴿۲۷﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَقْرِنَ الرَّجُلُ بَيْنَ
او حضرت عبدالله ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه منع کړې ده چې يو کس دوه کجورې
التَّمْرَتَيْنِ حَتَّى يستأذِنَ أَصْحَابه (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [2]
يو ځاې کړي او په يو ځل دوه کجورې وخورې، خو مګر دا چې د خپلو ملګرو نه اجازت وغواړي.

توضيح: ان يقرن: د ضرب او نصر دواړو نه راځي. قران دوه کجورې يو ځاى کول او خوړلو ته وايي. علمه سيوطى فرمايي چې دا د هغه وخت خبره ده چې کله د خوراک ډېره تنګسيا وه. بيا چې کله وسعت شو نو دا حکم موقوف او منسوخ شو. اوس دوه کجورې په ځاى خوړلى شي.
بهرحال د ادب تقاضا همدغه ده چې د ملګرو سره په مجلس کې يوه يوه کجوره مستحب دي، خو جدا يې شوک خورې نو درې درې هم په وى ځل خوړلى شي. او که د مجلس ټول ملګرې اجازت وکړي نو بيا هم دوه دوه په يو ځاى خوړلى شي، لکه څنګه چې دې حديث کې ذکر دي. (مرقات ۸/۲۵)

---

[1] رقم الحديث ۴۱۸۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۷۵/۹ رقم الحديث ۵۴۵۳ ومسلم في ۱۶۲۱/۳ رقم الحديث (۱۶۳-۲۰۵۰)

[2] رقم الحديث ۴۱۸۷مسلم في صحيحه ۱۶۱۶/۳ رقم الحديث (۱۴۸-۲۰۴۴) و(۱۴۹-۲۰۴۴)

كور كې د كهجورو ساتلو فضيلت

﴿۲۸﴾وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَجُوعُ أَهْلُ بَيْتٍ
او د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د هغه كور خلك نه وږي كېږي
عِنْدَهُمُ التَّمْرُ. وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ: يَا عَائِشَةُ بَيْتٌ لَا تَمْرَ فِيهِ
چې كوم كور كې كجورې وي. او يو روايت كې داسې دي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا چې
جِيَاعٌ أَهْلُهُ قَالَهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1]
كوم كور كې كجورې نه وي د هغه كور والا وږې دي. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا الفاظ درې ځله وفرمايل.

توضيح: يعنې كه په كور كې كجورې وي نو د كور والا په فقر او فاقه كې نه دي. او كه كجورې په كور كې نه وي نو وږې دي. دا حديث د هغه خلكو متعلق دى چې مدينه منوره كې اباد ؤو. د هغوى ګوزاره به صرف په كجورو وه. دغه شان دې حديث كې د كجورو څه فضيلت هم بيان شوى دى چې كور كجورې د بركت سبب دى. د دې نه دا معلومه شوه چې كجورې كور كې ذخيره كول جائز دي. او دا هم معلومه شوه چې كه صرف كجورې وي او نور هيڅ نه وي نو بيا هم كس له دا شكايت جائز نه دى چې كور كې د خوراك لپاره هيڅ نشته دى. (مرقات۸/۲۴)

﴿۲۹﴾وَعَنْ سعدٍ قَالَ: سمعتُ رسولَ الله يَقُولُ: مَنْ تَصَبَّحَ
او حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلې دي چې كوم كس د سحر وخت كې د بل كوم
بِسَبْعِ تَمَرَاتٍ عَجْوَةٍ لَمْ يضرَّه ذَلِكَ الْيَوْمِ سم وَلَا سحر (مُتَّفق عَلَيْهِ) [2]
شي خوړلو نه مخكې اؤوه (۷) عجوه كجورې خورې هغې ته بهٔ د هغه ورځ هيڅ زهر او جادو نقصان نه رسوي.

توضيح: تمرات عجوة: عجوه د مدينې په ښو كجورو كې دي. رنګ يې تور وي، خوږوالې كې ډېر خوږ نه وي بلكې معتدل وي. د دې هډوكى ګول وي. دانه هم ګول وي. ډېرې ګرانې دي. يو زمانه كې به په سل (۱۰۰) ريال يوه كلو خرڅېدله. دې كې الله يو خاصيت ايښى دى چې سحر كې د دې اؤوه دانې په نهره خوله خوړلو سره سړى د زهر او سحر نه محفوظ وي. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كېدى

---

[1] رقم الحديث ۴۱۸۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۳۱/۵ رقم الحديث ۲۴۸۹ ومسلم في ۱۹۱۷/۳ رقم الحديث (۱۵۱-۲۰۴۵)

[2] رقم الحديث ۴۱۸۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۱۸/۳ رقم الحديث (۱۵۳-۲۰۴۶) وأبوداود في السنن ۱۷۴/۴ رقم الحديث ۳۸۳۱

شي چې د عجوه کجورې لپاره دعا غوښتلې وي چې به کجوره کې دا اثر وي. د اؤوه شمير د الله په علم کې دی چې په دې کې څه حکمت دی. آینده د عجوه نور تفصيل را روان دی. (مرقات ۸/۲۷)

﴿۳۰﴾وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:إِنَّ فِي عَجْوَةِ
او د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د عاليه په عجوه
الْعَالِيَةِ شِفَاءً وَإِنَّهَا تِرْيَاقٌ
کجورو کې شفاء ده. او هغه د زهرو وغيره لپاره دی ترياق خاصيت لري. چې د ورځ په ابتدائی
أَوَّلَ البكرة. رَوَاهُ مُسلم[1]
برخه کې يعنې په نهره وخوړلی شي.

توضيح العالية: د مدينې اطرافي علاقو ته عوالي وايي. ځينې عوالي درېو نه تر د آته (۸) کلومېټره پورې واقع دي. د بحث لاندې حديث کې په مدينه منوره کې په عوالي د يو عوالي ذکر دی.

اول البكرة: يعنې سحر په نهره خوړلو سره به دا فائده وي. ترياق د يوې دوائي نوم دی چې د زهرو لپاره ګټور وي. وايي (مرقات ۸/۲۸،۲۷).

چوں ترياق از عراق آورده شود مار گزيده مرده شود

ولږه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په کور کې

﴿۳۱﴾وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ يَأْتِي عَلَيْنَا الشَّهْرُ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ځينې مياشت به مونږ باندې دسې تېرېدله چې مونږ به هغې کې اور نه بلولو.
مَا نُوقِدُ فِيهِ نَارًا إِنَّمَا هُوَ
يعنې وخت به موتهوله مياشت ګوزاره کوله. زمونږ کور کې د خوراک د سامان د نشتوالي په وجه په نغري کې به اور نه بليدلو
التَّمْرُ وَالْمَاءُ إِلَّا أَنْ يُؤْتَى بِاللُّحَيْمِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]
او هغه وخت کې به زمونږ انحصار صرف په کجورو او اوبو باندې وُو، خو دا چې کله به لږه شان غوښه راغله.

([1]) رقم الحديث ۴۱۹۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۶۹/۹ رقم الحديث ۵۴۴۵ ومسلم في ۱۶۱۸/۳ رقم الحديث (۲۰۴۷-۱۵۵)

([2]) رقم الحديث ۴۱۹۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۱۹/۳ رقم الحديث (۱۵۶-۲۰۴۸) واحمدفي المسند ۱۰۵/۶.

توضيح: **لُحيم**: دا د لحم تصغير دی. د تقليل لپاره دی. يعنې د بهر نه به چې کله هم چا تحفه راولېږله نو بيا به مونږ غوښه خوړله. ګنې کجورو او اوبو باندې به مو ګوزاره کوله. ياده دې وي چې د نبي کريم ﷺ دا ولږې اختياري وي. دا د شرم سبب نه ؤو. بلکې د فخر سبب د چې د نبي کريم ﷺ په ذات کې د ټولو انبياؤ صفات پيدا شي.

حسن یوسف دم عیسیٰ ید بیضا داری

آنچه خوباں همه دارند تو تنها داری

﴿۳۲﴾وَعَنْهَا	قَالَتْ:	مَا	شَبِعَ	آلُ	مُحَمَّدٍ	يَوْمَيْنِ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې کله هم داسې نه دې شوې نبي کريم ﷺ کور والو ته دوه ورځې						
مِنْ	خُبْزِ	بُرٍّ	إِلَّا	وَأَحَدُهُمَا	تمر	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
د غنمو ډوډۍ باندې خېټه ډکه کړې وي او په هغه دوه ورځو کې يوه ورځ خوراک د کجورو نه وه.						

توضيح: **خبزبر**: يعنې د غنو په ډوډۍ خېټه نه ده ډکه شوې، د جوارو هغې باندې به ډکه وه. نبي کريم ﷺ د فقر او فاقې او د ترک دنيا باره يوه ضابطه د خپل ځان لپاره مقرره کړې وه. دويمه ضابطه د اهل بيتو لپاره وه. او دريمه ضابطه د عام امت لپاره وه. د ځان لپاره خالص فقر ؤو. د اهل بيتو لپاره څه د ساتلو ضرورت ؤو. د امت لپاره يې اسانې وساتله. (مرقات۲۸/۸)

په اوبو او کهجورو باندې ګله هم خېټه ډکه نه شوه

﴿۳۳﴾وَعَنْهَا	قَالَتْ:	تُوُفِّيَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	وَمَا	شَبِعْنَا
حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې نبي کريم ﷺ د دې دنيا نه لاړو او مونږ د هغې په ژوند										
مِنَ	الأسودين	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]								
کې کله دوه تور څيزونه يعنې کجورې او اوبه په مړه خېټه ونه څښلې.										

توضيح: **الاسودين**: د دوه تورو نه مراد اوبه او کجورې دي. اوس پوښتنه دا ده چې د اوبو ملاوېدل څه مشکل ؤو چې په هغې يې خېټه نه وه ډکه شوې؟ نو د دې جواب دا دی چې سړی په نهره خوله اوبه نه شي څښلی. چې په خېټه کې کجورې وغيره نه وي نو په نهره اوبه هم نه څښل کېږي، نو ځکه د

(۱) رقم الحديث ۴۱۹۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۲/۱۱ رقم الحديث ۴۴۵۸ ومسلم في ۲۲۸۲/۴ رقم الحديث (۲۶-۲۹۷۲)

(۲) رقم الحديث ۴۱۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۲/۱۱ رقم الحديث ۴۴۵۵ وابن ماجه في السنن ۱۱۱۰/۲ رقم الحديث ۳۳۴۴.

کجورو نه ملاوېدلو په وجه ګويا کې اوبه هم په ملاوې نه شوې چې خيټه پرې ډکه شي. د اسودين د ترغيب په توګه دی. ګنې اوبه توري نه وی. (مرقات۲۹/۸)

﴿۳۴﴾وَعَنِ النّعمانِ بن بشيرٍ قَالَ: أَلَسْتُمْ				
او د حضرت نعمان ابن بشير رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې يو موقع کې وفرمايل چې آيا تاسو چې				
فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ؟				
خپل خوراک څښناک کې څنګه غواړې عيش نه کوئ؟ يعنې تاسو په خپل خوراک او څښناک کې د خپل خواهش مطابق وسعت				
لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ				
او افراط اختيار ولو سره د عيش او راحت ژوند تېروئ. او حال دا چې ما ستاسو نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په داسې حال کې ليدلی				
وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقَلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ. رَوَاهُ مُسلم[1]				
دی چې هغوی ته به ناکاره کجورې هم دومره نه ملاوېدلې چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرې خپله خيټه ډکه کړې وی.				

توضيح: **الدقل**: ناکاره کجورو ته دقل وايي. حضرت نعمان ابن بشير خو يا دا کلام د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مرګ نه وروسته صحابه ته کړی دی. يا يې تابعينو ته کړی دی. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې فانې دنيا ته د عيش او عشرت لپاره نه ؤو راغلی، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دنيا د خوندونو نه ځان وساتلو. څه به چې ورسره ؤو نو په نور به يې قربانول. او خپله به يې فقر او فاقه برداشت کول. دا فقر اختياري وه. ځينې روايتونو کې دي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به صرف په کجورو ګوزاره کوله. بل هيڅ خوراک به نه ؤو. بيا يو حديث کې دي کجورې به هم ډېرې لږې وې او هغه کجورې به هم ناکاره وې. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د زهد او قناعت ژوند تېر کړو او کرامت يې دې فانې دنيا ته د تعليم او مثال په توګه پرېښودلو. قصديه برده کې دي ـ

ظلمت سنة من احيا الظلام الى ❁ ان اشتکت قدماه الضر من ورم

و شد من سغب احشائه وطوى ❁ تحت الحجارة کشحاً مترف الادم

او مه ؤوره خوړل څنګه ده؟

﴿۳۵﴾وَعَن أَبِّيوب قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُتِيَ بِطَعَامٍ
او حضرت ابو ايوب انصاری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې کله به نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته خوراک راوړلی شو

[1] رقم الحديث ۴۱۹۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۲۲۸۴ رقم الحديث (۲۹۷۷) والترمذي في ۵۰۶/۴ رقم الحديث ۲۳۷۲

أَكَلَ	مِنْهُ	وَبَعَثَ	بِفَضْلِهِ	إِلَيَّ	وَإِنَّهُ	بَعَثَ	إِلَيَّ	يَوْمًا

نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هغه خوړلو او پاتې خوراک به يې ماته راليږلو. يو ورځ يې ماته داسې

بِقَصْعَةٍ	لَمْ	يَأْكُلْ	مِنْهَا	لأَنَّ	فِيهَا	ثُومًا

کاسه راوليږله چې خوراک په کې ؤو. او د هغې نه يې هيڅ نه ؤو خوړلې ځکه هغې د اوږې بوي ؤو.

فَسَأَلْتُهُ:	أَحَرَامٌ	هُوَ؟	قَالَ:لَا	وَلَكِنْ	أَكْرَهُهُ	مِنْ	أَجْلِ	رِيحِهِ .

ما وپوښتل چې آيا اوږه حرامه ده؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل نه بلکې د دې د بوې په وجه زه دا نه خوښوم.

قَالَ : فَإِنِّي أَكْرَهُ مَا كَرِهْتَ. رَوَاهُ مُسْلِم[1]

ابوايوب انصاري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عرض وکړو چې بيا خو بې زه هم نه خورم، ځکه کوم شي چې تاناخوښه کړې دی هغه زه هم نه خوښوم.

توضيح: **اتى بطعام**: د يمن بادشاه په مدينه حمله وکړه چې بيا په کې د هغې ځوي مړ شو. هغې د مدينې د ورانولو قسم وخوړلو. د مدينې ځينې يهود علماؤ هغې ته وويل چې داسې مه کوه دا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هجرت آخري ځای دی. هغه به د مکې نه هجرت وکړي او دلته به راشي، نو بادشاه توبه وکړه. او يو کور يې جوړ کړو چې کله هغه مدينې ته راشي، نو دې کور کې به اوسيږي. هغه يو رقعه (چيټئ) هم وليکله. چې يو څو شعرونه په کې ؤو. دوه شعرونه دا دي.

شهدت على احمد انه رسول من الله بارى النسم

فلو مد عمرى الى عمره لكنت وزير اله وابن عم

حضرت ابو ايوب انصاري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هغه بادشاه د خاندان نه ؤو او اتفاقاً په همغه کور کې اوسيدلو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې مدينې ته تشريف راوړو نو هر انصاري غوښتل چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما کور کې ؤاوسيږي نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې خما اوښه ازاده پرېږدئ، دا چې چرته کيناستله نو زه به هلته اوسيږم، نو اوښه راغله او د ابوايوب انصاري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د کور مخې ته کيناستله. د مدينې انصارو به چې کله دعوت ورکولو نو خوراک به يې پوخ کړو او د هغې کور ته بې راوړلو او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپلو صحابوُ سره خوړلو. هم هغې ته دې حديث کې اشاره ده.

چې "اذا اتى بطعام" يعني کله به چې خورک راوړلی شو.

د اوږې په وجه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوراک قبول نه کړو او په ملګرو يې وخوړلو. او مه اوږه خوړل

[1] رقم الحديث ۴۱۹۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۲۳/۳ رقم الحديث (۱۷۰-۲۰۵۳) والترمذي في السنن ۲۳۰/۴ رقم الحديث ۱۸۰۷.

حرامه نه ده. البته مکروه ده. (مرقات ۳۱/۷، ۳۰)

د پیاز، اوږه او بدبویه شی خوړلو سره جومات ته تلل منع دی

﴿۳۶﴾وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا
او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم کس چې اوږه یا کچه پیاز وخوري
فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ قَالَ:
نو هغې له پکار ده چې هغه زمونږ نه جدا شي یعني زمونږ مجلس ته دې نه راځي. یا یې دا وفرمایل چې هغې له پکار
فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا أَوْ لِيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ.
ده چې زمونږ جومات ته رانشي. یا یې دا وفرمایل چې هغه چرته د تلو نه په ځای خپل کور کې کیني. او دیوې
وَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِقِدْرٍ فِيهِ خَضِرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ
ورځې واقعه ده چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له پتیلا راوړلی شوه. چې هغې هر قسمه ترکاري وه. یعني اوږه، پیاز او غنم
فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَقَالَ: قَرِّبُوهَا إِلَى بَعْضِ
وغیره نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې کې بوې محسوس کړو نو خپلو صحابۀ کې یې یو کس ته وکړه
أَصْحَابِهِ وَقَالَ: كُلْ
او ورته ویې فرمایل چې دا هغه فلانې کس له ویسه او هغه کس یې مخاطب کړو او ویې فرمایل چې ته دا وخوره،
فَإِنِّي أُنَاجِي مَنْ لَا تُنَاجِي (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
زه یې نه خورم ځکه زه چې د کومې هستۍ سره خبرې کوم هغې سره ته خبرې نه کوې.

توضیح: **مسجدنا**: راوي ته په بیان کولو کې دوه ځای شک شوی دی نو ځکه یې "او" ذکر کړې دی. چې د شک لپاره راځي. هر هغه کس چې کچه پیاز یا اوږه یا مولئ یا ګندنا یا تمباکو یا نسوار یا پان استعمالوې او د خولې نه یې بدبوې خېژي یا هسې د بیمارۍ په وجه د هغې د خولې نه بدبویې ځې نو د داسې کس لپاره جومات ته تلل مکروه دي. تر څو چې بدبوې لاړه نشي. د جومات نه بغیر د عام خلکو مجلسونه ته تګ هم مکروه دی. **قربوا** او د **اکل** په الفاظو کې تعارض نشته دی،

[1] رقم الحديث ۴۱۹۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۹/۲ رقم الحديث ۸۵۵، ومسلم في ۳۹۴/۱ رقم الحديث (۷۳-۵۶۴)

جدا جدا مخاطب کېدی شي جمع هم او مفرد هم. دې حديث کې نبي کريم ﷺ د نه خوړلو علت دا بيان کړی دی چې زما خبرې د فرښتو سره وي نو ځکه احتياط کوم. ستاسو معامله داسې نه ده، تاسو يې وخورئ. (مرقات ۳۲/۸، ۳۱)

﴿۳۷﴾وَعَنِ الْمِقْدَامِ بن معدي كرب عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت مقداد ابن معديکرب رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ نه روايت کوي چې نبي عليه السلام وفرمايل
كِيلوا طَعَامَكَ يُبَارَك لكم فِيهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
چې د خوراک او څښاک څيزونه تلئ. تاسو له دې کې برکت او چولی کېږي.

توضيح: كيلوا: د کيل نه دی د تللو په معنی کې دی. دا چې کوم څيزونه تلل کېږي نو هغه غله وي او غله خوړلی کېږي، نو ځکه يې په اطعمه کې ذکر کړو. ګنې دا د کتاب البيوع مسئله ده. هلته ليکلی شوې ده. (مرقات ۳۲/۸)

د خوراک نه وروسته د الله تعالى حمد و ثناء

﴿۳۸﴾وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَفَعَ مَائِدَتَهُ
او حضرت ابو امامه رضي الله عنه روايت دی چې د نبي کريم ﷺ د مخې نه به چې دسترخوان اچتولی کېدلو
قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا
نو د الله په حمد او ثناء کې به يې داسې فرمايل چې ټول تعريفونه الله لره دي. داسې تعريف چې ډېر دی او پاک دی يعنې
مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ
ښکاره کولو او د ريا نه خالي دي، چې برکت په کې اچولی شوی دی يعنې هغه داسې د برکت والا حمد دی چې
وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]
هميشه جاري وي او کله نه قطع کېږي. هغه نه کفايت شوی دی او نه تر ېنه بې پروائي وي. ای زمونږه ربه.

توضيح: غير مكفي: د دې لفظ نه تر آخر پورې ټولې جملې او ټول کلام د حمد صفت هم کېدی شي. او د خوراک صفت هم کېدی شي. دواړو صورتونو کې به مطلب کې فرق راځي. که د حمد صفت وي نو مطلب به داسې وي چې دا حمد به هميشه هميشه د الله لپاره قائم او دائم ساتو. هيڅ يوې مرحله

([1]) رقم الحديث ۴۱۹۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۴۵/۴ رقم الحديث ۲۱۲۸ وابن ماجه في السنن ۷۵۱/۲ رقم الحديث ۲۲۳۲.

([2]) رقم الحديث ۴۱۹۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۵۸۰/۹ رقم الحديث ۵۴۵۸ وابوداود في السنن ۱۸۶/۴ رقم الحديث ۳۸۴۹.

کې به دا مونږ کافي نه ګڼو. بلکې مسلسل به جاري وي.

ولا مودع: یعنې دا تعریف به مونږ نه پرېږدو بلکې مسلسل به یې جاري ساتو. (مرقات۸/۳۴)

ولا مستغنی عنه: او نه به مونږ د دې حمد نه مستغنې کېږو. بلکې دې ته مونږ هر وخت محتاجه یو. خلاصه دا چې دا په هیڅ حد کافي ونه ګڼلی شي او نه دا پرېښودلی شي او نه د دې نه بې پروائی وکړی شي. که دا جملې د خوراک صفت جوړ کړی شي نو بیا به د دې جملو مطلب دا سې وي چې خورک د الله نعمت دی. هیڅ وخت دا کافي ونه ګڼلی شي بلکې هر وخت د دې احتیاج ساتل پکار دی.

ولا مودع: یعنې نه دې لټه او طلب پرېښودلی کېدی شي او نه د دې نه مستغنې کېدلی شي. (مرقات۸/۳۴)

د خوراک څکاک نه وروسته د الله شکر ادا کړئ

﴿۳۹﴾وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَيَرْضَى
او د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل الله د بنده د هغه خبرې نه
عَنِ العبدِ أَنْ يَأْكُلَ الأَكْلَةَ فيحمدُه عَلَيْهِ أَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ
خوشحاله او راضي کېږي چې یوه مړۍ وخوري او هغې باندې د خدای حمد او ثناء بیان کړي یا یو ګل وڅکي
فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1] سنذکر
او په هغې د خدای حمد او ثناء بیان کړي، نور دوه (۲) روایتونو کې چې هغې کې یو روایت د
حَدِيثَي عائشة وَأَبِي هريرة: مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ وَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت عائشه رضي الله عنها دی او دویم روایت د حضرت ابوهریره رضي الله عنه دی. دا دواړه روایتونه به
مِنَ الدُّنْيَا . فِيبَابِ فَضْلِ
ان شاء الله مونږ په باب فضل الفقراء کې نقل کوو یعنې دواړه روایتونه صاحب مصابیح په کتاب الاطعمه کې نقل کړي وو
الْفُقَرَاءِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى
خو مونږ دا په باب فضل الفقرآء کې نقل کړی دی.

توضیح: یعنې چې د چا کلې وي نو د هغه ځای بادشاه درباندې خورې نو تعریف هم د هغې پکار دی ځکه "الانسان عبد الاحسان"

---

[1] رقم الحدیث ۴۲۰۰ أخرجه مسلم فی صحیحه ۲۰۹۵/۴ رقم الحدیث (۸۹-۲۷۳۴)

الفصل الثاني

د خوراک نه مخکې بسم الله ووايئ

﴿۲۰﴾عَن أَبِي أَيُّوب قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُرِّبَ طَعَامٌ
حضرت ابو ایوب انصاری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ مونږ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ؤو چې خوراک راوړلی شو.
فَلَمْ أَرَ طَعَامًا كَانَ أَعْظَمَ بَرَكَةً مِنْهُ
د خوراک دوران کې ما محسوسه کړه چې ما هغه چې په دې خوراک کې کوم لويې برکت وليدلو کله
أَوَّلَ مَا أَكَلْنَا وَلَا أَقَلَّ
چې مونږ خوراک شروع کړی ؤو. داسې برکت ما په هيڅ خوراک کې نه ؤو ليدلی او د خوراک په
بَرَكَةً فِي آخِرِهِ قُلْنَا:
آخر کې مې چې کوم کم برکت وليدلو نو داسې کم برکت هم په هيڅ خوراک نه ؤو ليدلی، نو مونږ عرض وکړو
يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ هَذَا؟ قَالَ:
چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! د دې څه سبب دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې حقيقت کې
إِنَّا ذَكَرْنَا اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ حِينَ أَكَلْنَا ثُمَّ قَعَدَ مَنْ أَكَلَ
مونږ د خوراک په اول کې د الله نوم اخستی ؤو خو وروسته يو داسې کس کيناستلو چې خوراک يې خو وکړو
وَلَمْ يُسَمِّ اللهَ فَأَكَلَ مَعَهُ الشَّيْطَانُ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[1]
خو د الله نوم يې وانغستلو. لهذا د هغې سره شيطان هم وخوړله. په دې وجه آخر کې بې برکتي وشوه.

که هير شي در نه نو په مينځ کې هم بسم الله ووايئ

﴿۲۱﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کله چې تاسو کې کوم کس خوراک
فَنَسِيَ أَنْ يَذْكُرَ اللهَ عَلَى طَعَامِهِ فَلْيَقُلْ:
ته کيني او شروع کې ترېنه د الله نوم هير شي او د خوراک په مينځ کې ورته را ياد شي نو هغې له

---

(١) رقم الحديث ۴۲۰۱ أخرجه البغوي في شرح السنة ۲۷۵/۱۱ رقم الحديث ۲۸۴۴

بِسْمِ اللهِ أَوَّلَه وآخِرَه". رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]

پکار ده چې هغه دا او وايې چې بسم الله اوله و اخره.

﴿۴۲﴾ وَعَن أُمَيَّةَ بن مَخْشِيٍّ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يَأْكُلُ فَلَمْ يُسَمِّ

او حضرت اميه بن مخشي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ يو کس د خورک لپاره کيناستلو نو هغې د الله نوم وانخستلو

حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْ طَعَامِهِ إِلَّا لُقْمَةٌ

يعنې د بسم الله لوستلو نه بغير کيناستلو تردې چې هغه کې خوراک کې بغير د يوې مړئ نه بغير هيڅ پاتې نشو

فَلَمَّا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ

او هغې ته راياد شول مانه د خوراک په شروع کولو کې بسم الله هيره شوې وه، نو هغې هغه آخري مړئ خلي

قَالَ: بِسْمِ اللهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ته د وړولو وخت کې بسم الله اوله و آخره وويله. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې ليد لو سره وخندل او

ثُمَّ قَالَ: مَا زَالَ الشَّيْطَانُ يَأْكُلُ مَعَهُ فَلَمَّا ذَكَرَ اسْمَ اللهِ

ويې فرمايل چې شيطان د دې سره سم لريا ؤو خو چې دې د الله نوم واخستلو نو د شيطان نه هغه

اسْتَقَاءَ مَا فِي بَطْنِه. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

ټول څه راؤتل کوم چې د هغې په خيټه کې ؤو.

توضيح: استقاء: کوم څه يې چې په خيټه کې ؤو هغه يې کانګې کړې. څه يې چې تېر کړي ؤو هغه يې راغوزار کړل. (مرقات ۳۹/۸)

د خوراک نه وروسته دعا

﴿۴۳﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهِ

او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خوراک نه فارغ شو

قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا

نو فرمايل به يې هر قسمه تعريف د الله لپاره مناسب دی. چې هغې مونږ له د خورک لپاره راکړل. مونږ

([1]) رقم الحديث ۴۲۰۲ أخرجه أبوداود في السنن ۱۳۹/۴ رقم الحديث ۳۷۶۷ والترمذي في ۲۵۴/۴ رقم الحديث ۱۸۵۸

([2]) رقم الحديث ۴۲۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۰/۴ رقم الحديث ۳۷۶۸ وأحمد في المسند ۲۳۶/۴

وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَه[1]

لهٔ یې څښاک راکړو او مونږه یې مسلمانان کړو. (ترمذی، ابوداؤد، ابن ماجه)

﴿۴۴﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الطَّاعِمُ

او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل چې څوک خوراک وکړي

الشَّاكِرُ كَالصَّائِمِ الصابر. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[2] وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ

او هغهٔ د الله شکر ادا کړي نو هغهٔ د صبر کونکي او د روژه دار پشان دی. (ترمذی) ابن ماجه او دارمي

عَنْ سِنَانِ بْنِ سَنَّةَ عَنْ أَبِيهِ[3]

دا روایت د سنان بن سنه نه او هغې د خپل پلار نه نقل کړی دی.

﴿۴۵﴾وَعَنْ أَبِي أَيُوبَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ قَالَ:

او حضرت ابو ایوب فرمايي کله به نبي کریم صلی الله علیه وسلم خوراک او څښاک کولو نو فرمایل به یې

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَ وَسَقَى

چې هر قسمه تعریف د الله لپاره لائق دی. چاچې خوراک راکړو اد خورک او څښاک څیزونه یې په

وَسَوَّغَهُ وَجَعَلَ لَهُ مخرجا رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[4]

اسانۍ سره د تالو نه تیر کړل او د هغې د ویستلو لاریې پیدا کړه.

د خوراک نه مخکې او وروسته لاس وینځئ

﴿۴۶﴾وَعَنْ سلمانَ قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ

او حضرت سلمان رضي الله عنه فرمايي چې ما د اسلام قبلولو نه مخکې به تورات کې لوستلې ؤ چې په

أَنَّ بَرَكَةَ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ

خوراک کې د برکت د خوراک نه وروسته اودس کول دي، نو د اسلام د قبلولو نه وروسته یو ورځ ما

---

(1) رقم الحديث ۴۲۰۳ أخرجه ابوداود في اسنن ۱۸۷/۴ رقم الحديث ۳۸۵۰ والترمذي في ۴۷۴/۵ رقم الحديث ۳۴۵۷.

(2) رقم الحديث۴۲۰۵ أخرجه الترمذي في السنن ۵۶۳/۴ رقم الحديث ۲۸۳۲ وأحمدفي المسند۲۸۳/۱

(3) رقم الحديث ۴۲۰۶ أخرجه ابن ماجه في السنن ۵۶۱/۱ رقم الحديث ۱۷۶۵ والدارمي في ۱۳۰/۲ رقم الحديث ۲۰۲۴

(4) رقم الحديث۴۲۰۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۷/۴ رقم الحديث ۳۸۵۱

فَذَكَرْتُ ذَٰلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَرَكَةُ

نبي کريم ﷺ ته د دې مضمون ذکر وکړو، نو نبي کريم ﷺ وفرمايل چې خوراک کې

الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بعدَه. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]

د برکت ذريعه د خوراک نه مخکې اودس کول دي او د خوراک نه وروسته اودس کول دي.

توضيح: في التوراة: تورات کې د خوراک کولو نه وروسته د لاس وينځلو او د خولې د کنګالولو بيان ؤو. صحابي هغه لوستلی ؤو. نبي کريم ﷺ ته يې د هغې تذکره وکړه چې د خوراک نه مخکې هم لاس وينځل پکار دي او د خوراک نه وروسته. دا دواړه د برکت سبب دی. ګوياکې نبي کريم ﷺ اشاره وکړه چې شريعت محمد کامل او پوره بلکې اکمل دين دی. د شريعت د تکميل تقاضا ده چې د خوراک نه مخکې هم لاس وينځل دي او وروسته هم وينځل دي. دلته د اودس نه اصطلاحي اودس والا اودس مراد نه دی بلکې د دې نه نه لغوي اودس مراد دی، چې صرف لاس وينځل او خله کنګالول دي، او همدغه اودس د **مما مست النار** لپاره دی، جلد اول کتاب الطهارة کې دا مسئله په تفصيل سره ليکلی شوې ده. (مرقات ۸/۴۱)

﴿۴۷﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مِنَ الْخَلَاءِ

او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دی چې يو ورځ نبي کريم ﷺ د تشناب نه بهرته راغلو نو

فَقُدِّمَ إِلَيْهِ طَعَامٌ فَقَالُوا: أَلَا نَأْتِيكَ بِوَضُوءٍ؟

نبي کريم ﷺ له خوراک راوړلی شو. څېنې صحابه کرامو عرض وکړو چې مونږ تا له د اودس اوبه

قَالَ: إِنَّمَا أُمِرْتُ بِالْوُضُوءِ

راوړو؟ نبي عليه السلام وفرمايل چې ما ته د بې اودسۍ نه وروسته د اودس کولو حکم د وجوب د طريقې

إِذَا قُمْتُ إِلَى الصَّلَاةِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد

حکم هغه صورت کې راکړې شوی دی چې لمونځ ته د اودريدلو اراده وکړمه. (ترمذي، ابوداؤد)

---

[1] رقم الحديث ۳۲۰۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۳۶ رقم الحديث ۳۸۵۱ والترمذي في ۴/۲۴۸ رقم الحديث ۱۸۴۶.

وَالنَّسَائِيُّ[1] وَرَوَاهُ ابْنُ مَاجَه عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ[2]
نسائی) او ابن ماجه دا روايت د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړی دی.

توضيح: يعني اصطلاحي شرعي اودس هغه وخت کې کله چې سړی لمونځ ته اودریږي او اودس يې نه وي، نو هغه وخت اودس فرض دی. د خوراک کولو لپاره اصطلاحي اودس لازم نه دی.

مينځ پريږدئ او د غاړو نه يې خورئ

﴿۴۸﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّهُ أُتِيَ بِقَصْعَةٍ مِنْ ثَرِيدٍ
حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه نقل کوي چې يو ورځ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې د ثريد يوه
فَقَالَ: كُلُوا مِنْ جَوَانِبِهَا
پياله راوړلی شوه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په مجلس کې موجود صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته وفرمايل چې د دې
وَلَا تَأْكُلُوا مِنْ وَسَطِهَا فَإِنَّ الْبَرَكَةَ تَنْزِلُ فِي وَسَطِهَا.
پيالې د غاړو نه يې وخورئ، د دې د مينځ نه يې مه خورئ، ځکه برکت د دې په مينځ کې نازليږي.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حسن صَحِيح
(ترمذی، ابن ماجه، دارمي) ترمذی ويلې دي چې دا حديث صحيح حسن دی او د
وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاودَ قَالَ إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا
ابوداؤد په روايت کې داسې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل: تاسو کې يو کس د خوراک کولو لپاره کيني
فَلَا يَأْكُلْ مِنْ أَعْلَى الصَّحْفَةِ وَلَكِنْ يَأْكُلْ مِنْ أَسْفَلِهَا
نو هغې له پکار ده چې د پيالې د بره نه يې نه خوري بلکې د پيالې د لاندې نه دې خوري ځکه د
فَإِنَّ الْبَرَكَةَ تَنْزِلُ مِنْ أَعْلَاهَا[3]
برکت برنئ برخه کې نازليږي.

([1]) رقم الحديث ۴۲۰۹ أخرجه أبوداود في اسنن ۱۳۶/۴ رقم الحديث ۲۷۶۰ والترمذي في ۲۴۸/۴ رقم الحديث ۱۸۴۷

([2]) رقم الحديث ۴۲۱ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۰۸۵/۲ رقم الحديث ۳۲۶۱

([3]) رقم الحديث ۴۲۱۱ أخرجه أبوداود في السنن ۱۴۲/۴ رقم الحديث ۳۷۷۲ والترمذي في ۲۲۹/۴ رقم الحديث ۱۸۰۵

توضیح: **کلوا من جوانبها**: د لوښي مینځ کې د خوراک لویه برخه وي. برکت او ادب د خوراک دا دی چې دې کې د لوښي برخې د غاړو نه وخوړلی شي. دا نه چې د خوراک ابتداء د مینځ نه وکړي او دا راوغورځوي. دا سپک خوئي هم دی. او د برکت لپاره نقصان هم دی. د اعلی رکابي نه همدغه پاسنۍ برخه مراد ده. او د اسفل رکابی نه لاندنۍ برخه او د هغې غاړې مراد دی.

ثرید: هغه خوراک ته وایي چې ډوډۍ په ښوروه کې اچولو سره ښه نرمه کړی شي او بیا وخوړلی شي، خوندوره هم وي، ژر هضمیږي هم او کم خرچ بالانشین هم ده. (مرقات ۴۳/۸)

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم په تکیه وهلو سره خوراک نه دی کړی

﴿۴۹﴾ وَعَن عبد الله بن عَمْرو قَالَ: مَا رُئِيَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ مُتَّكِئًا
او حضرت عبدالله بن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په تکیه لګولو سره خوراک کولو
قَطُّ وَلَا يَطَأُ عقبه رجلان. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
باندې نه دی لیدلی شوی او د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شاته به دوه کسان هم نه تلل.

توضیح: **متکأ**: تکیه لګول سره خوراک کول د متکبرین او متجبرینو عادت دی. چې خوراک هم کوي او بې احتیاجې هم ظاهروي. ګویا کې هغه الله او د هغې د رزق نه بالکل بې احتیاجه دی.

ولا یطأ عقبه رجلان: یعنې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د خلکو نه مخکې مخکې د ملګرو به جلوه کې نه تللو. بلکې په مینځ کې به ؤو. کله کله به داسې هم ؤو چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به بالکل آخر کې ؤو. او دوه کسان به هم د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شاته نه ؤو. د زیاتو خو هیڅ خبره نشته، خو که یو کس به ؤو نو د هغې نفي نشته، لکه څنګه به چې حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ځانله ؤو. بهرحال دا د عام معمول ضابطه نه ده بلکې کله به یو صورت ؤو او کله به بل صورت ؤو.

عقب: پوندې ته وایي. مراد ترې شاته کېدل دي.

په جومات کې د خوراک کولو مسئله

﴿۵۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ جَزْءٍ قَالَ: أُتِيَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِخُبْزٍ
او حضرت عبدالله بن حارث بن جزء فرمایي چې یو د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې ډوډۍ او د

[1] رقم الحديث ۴۲۱۲ اخرجه أبوداود في السنن ۱۴۱/۴ رقم الحديث ۳۷۷۰ وابن ماجه في ۸۹/۱ رقم الحديث ۲۴۴.

وَلَحْمٍ	وَهُوَ	فِي	الْمَسْجِدِ	فَأَكَلَ
غوښې والا خوراک راوړلی شو، خو نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په جومات کې ؤو. هغه خوراک نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هم وخوړلو				

وَأَكَلْنَا	مَعَهُ	ثُمَّ	قَامَ	فَصَلَّى	وَصَلَّيْنَا	مَعَهُ
او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره مونږه هم وخوړلو. بیا او دریدلو او نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لمونځ وکړو. مونږ هم ورسره لمونځ						

وَلَمْ	نَزِدْ	عَلَى	أَنْ	مَسَحْنَا	أَيْدِيَنَا
وکړو، نور د دې نه مونږ هیڅ زیات ونه کړل چې د خوراک د فارغ کیدلو نه وروسته چې لاسونه مو په هغه کاڼو اوچ					

بِالْحَصْبَاءِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[1]
کړي ؤو چې کوم په جومات کې ؤو.

توضیح: فأکل: که مجبوري او ضرورت وي نو جومات کې خوراک او څښاک جائز دی یا څوک مسافر دی د هغې هیڅ ځای نشته دی. یا دیني طلبه دي یا د محلې کس دی خو کور کې یې ځای تنګ دی او هغه مجرد دی. ناواده کړی شوی دی یا یو اعتکاف کونکی دی، نو د دې خلکو لپاره جومات کې خوراک جائز دی، خو په دې شرط چې جومات کې د ګندګۍ احتمال نه وي. که ګندګي خورېږي نو بیا خوراک کول حرام یا مکروه دی. نن سبا خلک د اعتکاف په نیت جومات کې خورک کول جائز کوي، نو هغوی له د دوه خبرو خیال ساتل پکار دي. یو دا چې که چرې اعتکاف د څلېریش (۲۴) ساعت لپاره دی نو روژه نېول لازم دي. دویمه خبره دا چې اعتکاف د عبادت لپاره وي. د خورک او څښاک جائز کولو په نیت اعتکاف نه کېږي. لهذا د عبادت په غرض اعتکاف وکړئ، خوراک به خپله راشي. بیا اعتکاف کې ګپ شپ لګول به هم منع وي. (مرقات ۴۵/۸)

﴿۵۱﴾ وَعَنْ	أَبِي	هُرَيْرَةَ	قَالَ:	أُتِيَ	رَسُولَ	اللّٰهِ	صَلَّى	اللّٰهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	بِلَحْمٍ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې پخه کړې وریته شوې غوښه راوړې											

فَرُفِعَ	إِلَيْهِ	الذِّرَاعُ	وَكَانَتْ	تُعْجِبُهُ
شوه. هغې کې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته د دست برخه ورکړی شوه، ځکه د لاس برخه د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ډېره خوښه				

([1]) رقم الحدیث ۴۲۱۳ أخرجه ابن ماجه في ۱۰۹۷/۲ رقم الحدیث ۳۳۰۰

فَنَهَسَ مِنْهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَه[1]
وه، نو هغه نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په غابښونو باندې په راخكلو سره وخوړلو.

توضيح: د بې تكلفۍ او ساده والي په وجه نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خوله غوښه خوړلې ده. او كه غوښه نرمه وي نو داسې كول پكار دي.

فنهس: غابښونو باندې چيچلو سره خوراک كولو ته نهس وايي. (مرقات ۴۵/۸)

﴿۵۲﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَقْطَعُوا اللَّحْمَ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل غوښه په چاړه مه غوڅوئ
بِالسِّكِّينِ فَإِنَّهُ مِنْ صُنْعِ الْأَعَاجِمِ وَانْهَسُوهُ
يعنې چاړه باندې غوڅولو سره غوښه مه خورئ ځكه دا د عجميانو طريقه ده. بلكې غوښه په غابښونو
فَإِنَّهُ أَهْنَأُ وَأَمْرَأُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ وَقَالَا: لَيْسَ هُوَ بِالْقَوِيِّ[2]
باندې خورئ، ځكه غابښونو باندې غوښه خوړلو سره خوندوره او ډېره خوشگواره وي.

توضيح: **لاتقطعوا**: يعنې بغير له ضرورته غوښه په چاړه باندې غوڅول او خوړل د متكبره عجمو كار دى. غوښه كه ښه پخه او نرمه وي نو په خولې باندې خوړل پكار ده. دې كې ډېرې فائدې دي. چاقو باندې د زخمي كېدلو خطره نشته دى. د تكبر او غرور خطر نشته دى، د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د نافرمانۍ خطر نشته دى. او كه مجبوري وي نو مجبوري خو مجبوري ده، په دې كې نرمي ضرور شته دى.

وانهسوه: نهس د غابښونو په غاړو باندې خوړلو ته وايي.

اهنأ: د هنأ نه دى، خوندور او موافق د طبعي خوراک ته وايي.

وامرأ: چې په اسانۍ تېرېږي او نه بوج كېږي. يعنې راحت رسونكى او ښائسته خوند والا ښه هضميدونكى دى آيت: **﴿هنيأ مريأ﴾** ارخ ته اشاره "**فانه**" كې د **النهس** اړخ ته ضمير راجع دى.

د مرض لپاره پرهيز ضروري دى

﴿۵۳﴾وَعَنْ أُمِّ الْمُنْذِرِ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ام منذر انصاريه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فرمايي چې يو ورځ نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما خوا له تشريف راوړو.

([1]) رقم الحديث ۴۲۱۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۸/۸ رقم الحديث ۴۷۱۲ من حديث طويل وكذلک مسلم في ۱۸۴/۱ رقم: ۳۲۷۰-۱۹۴

([2]) رقم الحديث ۴۲۱۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۵/۴ رقم الحديث ۳۷۷۸ والبيهقي في شعب الايمان ۹۱/۵ رقم الحديث ۵۸۹۸

وَمَعَهُ	عَلِيٌّ	وَلَنَا	دَوَالٍ	مُعَلَّقَةٌ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم ؤو. هغه وخت زمونږ کور کې د اچو کجورو غونچې زوړندې

فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ وَعَلِيٌّ مَعَهُ يَأْكُلُ

وې، نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغه غونچو نه خوراک شروع کړو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم په خوراک شروع کړه.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ: مَهْ يَا عَلِيُّ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ حضرت علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته وفرمايل چې ای علی (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)! ته د دې کجورو د خوړلو نه ځان وساته ځکه ته کمزوری

فَإِنَّكَ نَاقِهٌ قَالَتْ:

يې يعنې ته اوس د بيمارۍ نه راپاڅيدلی يې او تا باندې د کمزورۍ اثر غالب دی، نو ځکه ستا لپاره پرهيز ضروري دی.

فَجَعَلْتُ لَهُمْ سِلْقًا وَشَعِيرًا

حضرت ام منذر رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او د هغې د صحابۀ لپاره چقندر او جوار تيار کړې

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا عَلِيُّ مِنْ هَذَا فَأَصِبْ فَإِنَّهُ

ؤو، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې علي (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ)! ته دا وخوره ځکه ستا لپاره ډېر ګټور

أَوْفَقُ لَكَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ[1]

او موافق دی. (روايت کړې دي احمد، ترمذی، ابن ماجه)

توضيح: **دوال**: د دې مفرد دالية دی. د کجورو غونچو او نيم پخته غونچو ته وايي. چې بُسر ورته وايي. کله چې پخې شي نو بيا ورته رطب وايي.

مه يا علي: يعنې مه يې خوره، مه کوه. (مرقات ۸/۴۶)

نَاقِهٌ: نقاهت کمزورۍ ته وايي. بيمار سړی چې کله صحت مند شي، خو کمزوری وي. دې ته ناقه وايي. دا چې د بيمارۍ په وجه معده کمزورې وي، نو دروند ښيز هضمول مشکل وي. (مرقات ۸/۴۶)

---

[1] رقم الحديث ۴۲۱۶ اخرجه داود في السنن ۱۹۳/۴ رقم الحديث ۳۸۵۶ والترمذي في ۳۳۵/۴ رقم الحديث ۲۰۳۷

د دیګچې خوراک به د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤ

﴿۵۴﴾وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ الثُّفْلُ.
او حضرت انس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دیګچې د ویخ (خورک)
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَان[1]
خوښ ؤو. (روایت کړې دې ترمذی، بیهقی)

توضیح: الثفل: د دیګچې ویخ کې چې کوم خوراک پاتې شي ته الثفل وایي. دې کې دې سوځېدلو لږ خوند هم وي. دا خوندور وي او د دې په خوړلو کې عاجزې او انکساري هم ده. متکبره خلک دې ته ګوتې هم نه وروړي، دا زیاتره د وریژو په پخلي کې وي. (مرقات۴۸/۸)

د خوراک نه ورستو لوخي پاکول د مغفرت سبب دی

﴿۵۵﴾وَعَن نُبَيْشَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
او حضرت نبیشه د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمایل کوم کس
أَكَلَ فِي قَصْعَةٍ فَلَحَسَهَا اسْتَغْفَرَتْ لَهُ الْقَصْعَةُ . رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ
چې پیالی یا کاسه کې خوراک وکړي او بیا هغه په ګوتو وڅټي نو هغه پیاله د هغې لپاره استغفار کوي.
وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيب[2]
امام ترمذی وائی دا حدیث غریب دې

توضیح: لحسها: یعنې په ګوتو باندې لوښې وڅټلو او لوښې یې پاک کړو. (مرقات۴۹/۸)

د خوراک نه وروسته لاس وینځئ بیا اوده کیږئ

﴿۵۶﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ
او د حضرت ابو هریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل کوم کس چې په

---

[1] رقم الحديث ۴۲۱۷ أخرجه أحمد في المسند۳/۲۲۰ والبيهقي في الشعب

[2] رقم الحديث ۴۲۱۸ أخرجه الترمذي في السنن ۲۲۸/۴ رقم الحديث ۱۸۰۴ وابن ماجه في ۱۰۸۹/۲ رقم الحديث ۳۲۷۱

بَاتَ	وَفِي	يَدِهِ	غَمَرٌ
داسې حالت کې شپه تېره کړي چې د هغې د په لاس غوړوالی لګېدلی وي او د خوراک نه وروسته یې هغه			
لَمْ	يَغْسِلْهُ	فَأَصَابَهُ	شَيْءٌ
نه وي وینځلی او بیا هغې ته څه ضرور رسېږي یعنې ضرر رسونکي ځناور د خوراک بوی یا غوړوالي پسې را کوزېږي او هغې			
فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْن مَاجَه [1]			
ته ضرر ورسوي نو هغه دې خپل ځان ملامته کړي ځکه غوړو لاسونو سره چې څملې نو خپله د ضرر سبب دی.			

توضیح: فلا یلومن: یعنې خوراک دې وکړو نو د هغې په وجه لاس پسې غوړوالی ونښلي او هغې د وینځلو نه بغیر غرمه یا ماخوستن کې اوده شوی او د زمکې یوې حشرې یعنې میږې وغیره وخوړلې یا یې د خوراک د خوشبوې په وجه وڅټلې نو دړ ورسېدلو نو سړی دې صرف خپل ځان ملامته کړې، ځکه شریعت هغې ته لار ښودنه کړې وه هغې پرې عمل ونه کړو. صدق رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. ۱۹۷۲ کې دارالعلوم کراچۍ کې ما سره داسې واقعه شوې وه. د شپې مې لاس پورې د خوراک خوشبوې پاتې وه. تر سحر پورې مې د خوب په حالت کې میږه بد حشر کړې ؤو. او لاس مې پړسېدلی ؤو. (مرقات ۸/۵۰)

ثرید د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤو

﴿۵۷﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ أَحَبَّ الطَّعَامِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الثَّرِيدُ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ډوډۍ ثرید او د
مِنَ الْخُبْزِ وَالثَّرِيدُ مِنَ الْحَيْسِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [2]
حیس ثرید د ټولو نه زیات خوښ خوراک ؤو.

توضیح ثرید په دوه قسمه وي. یو د ډوډۍ ثرید او بل د خوروا ثرید دی. دا هم د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښ ؤو. بله د "حیس" په نوم ثرید دی. د ډوډۍ ثرید داسې وي چې د ډوډۍ پوتې په خوروا کې ماته او لونده کړی شي او ثرید ترېنه جوړ شي او بیا خوړل کېږي. د حیس ثرید هغه خوراک ته وایي چې چوارې، غوړي او پنیر وغیره ګډوډ کړی شي او د مالیده پشان جوړ شي. دا هم د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

---

[1] رقم الحديث ۴۲۱۹ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۸/۴ رقم الحديث ۳۸۵۲ والترمذي في السنن ۲۵۵/۴ رقم الحديث ۱۸۶۰.

[2] رقم الحديث ۴۲۲۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۴۷/۴ رقم الحديث ۳۷۸۳

خوښ ؤو. دواړه هضمېدونکي، صحت ورکونکي او کم خرچ بالا نشین دي. (مرقات ۵۰/۸)

د زيتون فضيلت

﴿۵۸﴾وَعَنْ أَبِي أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُوا الزَّيْتَ
او حضرت ابو ايوب انصاري رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې زيت يعنې د زيتونو
وَادَّهِنُوا بِهِ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ[1]
غوړي خورئ او په دې بدن مالش كوئ ځكه هغه د يو بركتې بوټي تيل دي.

توضيح: زيتون خوړل كېږي هم او بدن پرې هم مالش كېږي.

شجرة مباركة: د الله تعالى ارشاد دى ﴿وقد من شجرة مباركة زيتونة لا شرقية ولا غربية﴾ حديث كې د همدغې اړخ ته اشاره ده.

سركه سالن دى

﴿۵۹﴾وَعَنْ أُمِّ هَانِئٍ قَالَتْ: دَخَلَ
او حضرت ام هانى رضي الله عنها چې د ابو طالب لور او د حضرت علي رضي الله عنه خور وه. وايي چې يو ورځ
عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَعِنْدَكِ شَيْءٌ
نبي عليه السلام زمونږ كورته راغلو. نبي عليه السلام ماته وفرمايل چې د خوراك لپاره ستا سره څه دي؟
قُلْتُ: لَا إِلَّا خُبْزٌ يَابِسٌ وَخَلٌّ فَقَالَ: هَاتِي
ما وويل چې اوچه ډوډۍ او د سركې نه بغير بل هيڅ نشته دى. نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې راى وړه.
مَا أَقْفَرَ بَيْتٌ مِنْ أُدْمٍ فِيهِ خَلٌّ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[2]
هغه كور د خوراك نه خالي نه دى چې كوم كې سركه وي. (روايت كړې دې ترمذى)

توضيح: يعنې كوم كې سركه وي نو دا نشي ويل كېدى چې دې كور كې خوراك نشته دى. دا سركه خپله خوراك دى. دوائي هم ده او خوراك هم دى. او كم خرچ بالا نشين هم دى.

([1]) رقم الحديث ۴۲۲۱ اخرجه الترمذي في السنن ۲۵۱/۴ رقم الحديث ۱۸۵۲ والدارمي في ۱۳۹/۲ رقم الحديث ۲۰۵۲.

([2]) رقم الحديث ۴۲۲۲ اخرجه الترمذي في السنن ۲۴۶/۴ رقم الحديث ۱۸۴۱

کهجوري هم د سالن کار کوئ

﴿۶۰﴾ وَعَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَامٍ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ كِسْرَةً
او حضرت یوسف بن عبد الله ابن سلام رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د وربشو د
مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ فَوَضَعَ عَلَيْهَا تَمْرَةً فَقَالَ:هَذِهِ إِدَامُ هَذِهِ وَأَكَلَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ډوډۍ يوټوټې واخستل او كجوره يې پرې كيښودله او ويې فرمايل چې دا كجوره د ډوډۍ د پوټې سالن دی.

غير مسلم معالج ته رجوع كول جائز ده

﴿۶۱﴾وَعَن سعدٍ قَالَ: مَرِضْتُ مَرَضًا أَتَانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ځل زه سخت بيمار شوم، نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ناروغۍ
يَعُودُنِي فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ ثَدْيَيَّ
پوښتنې لپاره راغلو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وخت زما دواړو په مينځ كې يعنې په سينه باندې لاس
حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَهَا عَلَى فُؤَادِي وَقَالَ:
كيښودلو چې يخوالي يې ما په خپل زړه كې محسوس كړو. بيا نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې
إِنَّكَ رجلٌ مفْؤودٌ ائْتِ الْحَارِثَ بْنَ كَلَدَةَ
ته يو داسې كس يې چې د زړه په درد اخته يې. يعنې ته د زړه يې. لهذا دا حارث بن كلده ته لاړ شه
أَخَا ثَقِيفٍ فَإِنَّهُ رجل يتطبب
چې د قبيله ثقيف سره تعلق لري، ځكه هغه كس د طب به علاج باندې پوهېږي. هغې له پكار ده چې
فليأخذ سبع تمرات من عَجْوَةِ الْمَدِينَةِ
هغه د مدينې د ټولو نه اعلى قسم د عجوه كجورو نه اؤوه (۷) دانې كجورې واخلې او هغه كجورې
فَلْيَجَأْهُنَّ بِنَوَاهُنَّ ثُمَّ لِيَلُدَّكَ بِهِنَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
د هډوكو سره وټكوي او بيا يې د هغې نه وروسته د دوائې په صورت كې ستا خوله كې واچوي.

---

[1] رقم الحديث۴۲۲۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۳/۴ رقم الحديث ۳۸۳۰

[2] رقم الحديث۴۲۲۴ أخرجه ابوداود في السنن ۲۰۷/۴ رقم الحديث ۳۸۷۵

توضیح مفئود: دا د فؤاد نه دی. د زړه مریض ته وايي. ګویا کې نبي کریم ﷺ صحیح تشخیص وکړو چې ته د زړه مریض یې.

حارث بن کلدة: دا د عربو مشهور حکیم ؤو. چې د بنو ثقیف سره یې تعلق ؤو. اوس پوښتنه دا ده چې نبي کریم ﷺ حضرت سعد رضی الله عنه ته اول حکیم ته د تللو مشوره ورکړه او بیا یې ورله خپله دوائی هم تجویز کړه او بیا یې د نسخې د جوړولو کار حکیم ته وسپارلو. داسې یې ولې وکړو؟ د دې جواب دا دی چې نبي کریم ﷺ اول سعد ته د حکیم د تللو مشوره ورکړه، خو بیا چې نبي کریم ﷺ ته د هغې حکم وشو چې د زړه مریضانو ته دا نسخه اسانه او فائده منده ده، نو نبي کریم ﷺ ورله دوائي هم تجویز کړه چې هغه د حکیم اوږدو او لنډو بوټو په چکر کې ونه غورځېږي. بیا نبي کریم ﷺ د ترکیب او د معجونو جوړولو کار حکیم ته پرېښودلو، ځکه هغه دې کې ماهر ؤو او د هغې کار ؤو. د دې حدیث نه دا معلومه شوه چې غیر مسلم ډاکټر او حکیم باندې علاج کول او هغې ته تلل جائز دي. دې حدیث کې د فلیأخذ نه تر آخر پورې د غائب پورې د ټول ضمائر د طبیب اړخ ته دي. **یتطبب**: یعنې هغه کس د طبابت په عمل کې ماهر دی. **عجوة المدینة**: معلومه شوه چې د دې نسخې لپاره د مدینې عجوه کجورې ضروري دي.

فلیجأ: وجاء د یوجا نه دی. ماتولو او د میده کولو په معنی کې دی. (مرقات ۸/۵۵)

بنواهن: د نواة جمع ده. د کجورې هډوکې ته وايي. یعني د عجوه کجورې د هغې هډوکو سره میده کړي او کپه ترېنه جوړه کړي او کپه په مریض وخورې. (مرقات ۸/۵۵)

لیلدّك: د نصر د ینصر نه لدود اً. هغه دوائی ته وايي. چې د خولې په ذریعه مریض ته ورکړی کېږي. (مرقات ۸/۵۵)

غذا معتدله کړئ او وي خورئ

﴿۶۲﴾وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْكُلُ الْبِطِّيخَ بِالرُّطَبِ.
او د حضرت عائشه رضی الله عنها نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ به خربوزه د کجورو سره خوړله.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَزَادَ أَبُو دَاوُدَ: وَيَقُولُ: يَكْسِرُ
(ترمذی) او ابوداؤد دې روایت کې دا الفاظ هم نقل کړي دي چې نبي کریم ﷺ به فرمایل
حَرَّ هَذَا بِبَرْدِ هَذَا وَبَرْدَ هَذَا بِحَرِّ هَذَا.
چې د دې کجورې ګرمي د خربوزې سره ماتېږي. او د خربوزې یخوالی د کجورې د ګرمئ سره ماتېږي.

وَقَالَ التِّرْمِذِيّ: هَذَا حَدِيث حسن غَرِيب[1]
او ترمذی ويلي دي چې دا حديث حسن غريب دی.

توضيح: البطيخ: خربوزې ته عربئ کې بطيخ وايي. د دې خوند يخ وي.

الرطب: دا تازه کجورو ته وايي. چې مزاج يې ګرم وي. دې دواړو ګډوډولو سره خوراک کې اعتدال پيدا کېږي. دواړه د يو بل ګرمي او يخني ختموي. مظاهر حق کې د بطيخ معنیٰ خربوزه کړې شوې ده. چې محل تأمل دی. (مرقات۸/۵۶،۵۵)

ميؤو کې چينجي پيدا کېدلو سره ميوه نه نجسه کېږي

﴿۶۳﴾وَعَن أَنَسٍ قَالَ: أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمْرٍ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې کجورې پيش کړې شوې.
عَتِيقٍ فَجَعَلَ يُفَتِّشُهُ وَيُخْرِجُ السُّوسَ مِنْهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
چې چينجي په کې شوې وُو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هغه کجورې شلولې او چينجي به يې ترېنه غوزارولو.

توضيح: السوس: مېوؤ کې ځينې ځل چينجي وشي او خوراک کې چاته پته نه لږي. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په يو حديث کې دي چې "دود الثمر كالثمر" دا دې خبرې ته اشاره ده چې مېوه نجسه نه وي لهذا که په غفلت سره چا په مېوه کې وخوړلو نه باک نه کوي. زير بحث حديث کې دومره خبره ده چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کجورو نه چينجي پاکول او هغه به يې استعمالول. چې د هغه قسمه کجورو د پيدا کولو جواز ترې پيدا کېږي. **سوس:** مېوؤ او غله کې چې کوم چينجي پيدا کېږي. هغې ته سوس وايي. عتيق پرانی کجور ته وايي. چينجو نه مېوه پاکول د نظافت او نفاست دی چې شرعاً مطلوب دی. (مرقات۸/۵۶)

﴿۶۴﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِجُبْنَةٍ فِي تَبُوكَ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د غزوه تبوک دوران کې يو موقعه کې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت کې د پنير

[1] رقم الحديث ۴۲۲۵ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۷۶ رقم الحديث ۳۸۳۶ والترمذي في ۴/۲۴۶ رقم الحديث ۱۸۴۳

[2] رقم الحديث ۴۲۲۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۷۴ رقم الحديث ۳۸۳۲ وابن ماجه في ۲/۱۱۰۶ رقم الحديث ۳۳۳۳

فَدَعَا بِالسكين فسمّى و قطع. رَوَاهُ أَبُودَاوُد[1]

يو ټکړه راوړلی شوه، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چاړه راوغوښتله او بسم الله ويلو سره يې هغه پرې کړه.

جبنة: دپنير ټکړې ته وايي په نون باندې شد هم لوستلې شوې دې او بغير د شد نه هم دې (مرقات ۵۶/۸)

اسلام چې کوم شیانو ته حرام ویلي دي همغه حرام دي

﴿۶۵﴾ وَ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ السَّمْنِ وَ الْجُبْنِ

او حضرت سلمان فارسي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه غوړو، پنير او پوستين يا ګورخر باره کې

وَالْفِرَاءِ فَقَالَ: الْحَلَالُ

وپوښتلی شو چې دا څيزونه حلال دي يا که حرام دي؟ نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د حلت او حرمت په سلسله کې

مَا أَحَلَّ اللهُ فِي كِتَابِهِ وَالْحَرَامُ مَا حَرَّمَ اللهُ

اصول د نظر د لاندې ساتئ چې حلال همغه شی دی چې الله په خپل کتاب کې حلال کړي دي. يعنې چې حلال

فِي كِتَابِهِ وَمَا

کېدل يې قرآن بيان کړي وي. او حرم همغه څيزونه دي چې الله په خپل کتاب کې حرام کړي وي. او په کومو

سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ مِمَّا

څيزونو يې چې سکوت اختيار کړی دی يعنې کوم څيز ته يې چې نه حلال ويلي دي او نه يې ورته حرام ويلي

عَفَا عَنْهُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ وموقوفٌ على الأصحّ[2]

دي. هغه د هغه قسم نه دي چې معاف کړی شوې دي يعنې د هغې استعمالول يې مباح کړي دي.

توضيح: السمن: غوړو ته وايي. د څه خلکو شک شوی ؤو، ځکه يې د غوړو باره کې وپوښتل. ګنې ځای د پوښتنې نه ؤو. (مرقات ۵۶،۵۷/۸)

الجبين: دا لفظ د نون د شد سره هم ويلي شوی دی او بغير د شد نه هم ويلي شوی دی. پنير ته وايي. د دې باره کې پوښتنه ځکه وکړی شوه چې هغه زمانه کې به د پنير جوړلو لپاره د اوښ ياد بيزي وارګه استعماليدلي. ظاهره ده چې دا سوال دی. (مرقات ۵۶/۸)

---

[1] رقم الحديث ۴۲۲۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۹/۴ رقم الحديث ۳۸۱۹

[2] رقم الحديث ۴۲۲۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۹۲/۴ رقم الحديث ۱۷۲۶ وابن ماجه في السنن ۱۱۷/۲ رقم الحديث ۳۳۹۷.

الفراء: دا لفظ په دوارو معنو کې استعمالیدلی شي. عام شارحینو لیکلي دي چې الفراء د کسره او مد سره جمع ده. او الفراء د فا د فتحې سره مفرد دیږ ځنګلي خر یا ګورخر ته وایي. د دې باره کې د حلال او حرام کېدلو باره کې د پوښتنې ضرورت ؤو. ځېنو شارحینو الفراء د "فرو" جمع ګنلې ده چې د پوستین په معنی کې دی. دې صورت کې پوښتنه ځکه وکړی شوه چې د څرمن نه به کافرانو پوستنې تیارولو، نو کېدی شي چې د مرادرې څرمن وي. نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د زیاتو پوښتنو او کهود کرید نه منع کړو او ویې فرمایل چې د حرام او حلالو څیزونو تذکره په قرآن او حدیث کې راغلې ده، لکه ﴿ما آتکم الرسول فخذوه و مانهاکم عن فانتهوا﴾ او د کومو څیزونو نه چې قرآن او حدیث خاموش دی هغه مباح دي. د دې حدیث نه فقهاؤ دا ضابطه راویستلې ده چې د څیزونو کې اصل خبره اباحت دی. د حرمت او حلت حکم ثانوي امر دی. (مرقات۸/۵۶)

د ښه خوراک خواهش جائز دی

﴿۶۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَدِدْتُ			
او حضرت ابن عمر رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې یو نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مجلس کې وفرمایل چې زه خوښوم چې			
أَنَّ	عِنْدِي	خُبزَةً	بيضاءَ
زما مخې ته د غنمو ر سپینه ډوډی وي چې غوړو او شودو کې لونده کړی شوې وي. دې او ربدلو			
مِنْ بُرَّةٍ سَمْرَاءَ مُلَبَّقَةً بِسَمْنٍ وَلَبَنٍ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَاتَّخَذَهُ فَجَاءَ بِهِ			
یو کس د جماعت نه پاڅیدلو او لاړلو او ذکر ډوډی یې تیاره کړه او راې وړله. نبي عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ دې لیدلو سره			
فَقَالَ: فِي أَيِّ شَيْءٍ كَانَ هَذَا؟ قَالَ			
وفرمایل چې دې ډوډی باندې چې کوم غوړي لړبېدلي دي هغه په کوم لوښي کې ؤو؟ هغې وویل چې هغه د			
فِي عُكَّةِ ضَبٍّ قَالَ: ارْفَعْهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ أَبُو دَاوُد: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَر[1]			
سمسیري د څرمنې په لفافه کې ؤو. نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل زه یې نه خورم. دا زما د مخې نه اوچت کړئ.			

توضیح **خبزة بیضاء:** یعنې د سرو غنمو سپینه ډوډی وي او په غوړو کې ککړه شوې وي. ښه سره غنمو کې سپینه وي. خلک نن سبا په اشتهاراتو کې لیکي د سرو زرو پشان غنم، د سپینو زرو پشان وره. (مرقات۸/۵۷)

ملبقه: د باب تفعیل نه د اسم مفعول صیغه ده. ګډ وډولو سره د نرمولو په معنیٰ کې دی. دلته غوړو او شودو کې د ګډ وډولو لپاره استعمالیږي. (مرقات۸/۵۷)

---

(۱) رقم الحدیث ۴۲۲۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۶۸ رقم الحدیث ۳۸۱۸ وابن ماجه في السنن ۲/۱۱۰۹ رقم الحدیث ۳۳۴۱

عکة: کُپې ته وايي. چې غوړو کې ايښودلی کېږي. (مرقات۸/۵۸)

ضب: سمسيره ته وايي. د دې د حلال او د مکروه کېدلو متعلق بحث په باب ما يحل اکله الخ کې حديث نمبر ۸ او حديث نمبر ۲۳ کې شوی دی. د احنافو په نزد گوه حلال نه دی. نبي کريم ﷺ د گوه نه طبعي کرکه کړې ده. کېدی شي چې په دې وجه يې څرمن کې ايښېودلی شوي غوړي نه وي استعمال کړې، خو د دې حديث نه د حرمت استدلال مشکل دی، ځکه ابوداؤد دې حديث ته منکر ويلی دی.

علماؤ ليکلې دي چې الله تعالی خپلو خاصو بنده گانو ته د خوراک خوښه څنگه نا خوښه کوي چې د دنيا د خوندونو نه التفات نه وي. کله چې نبي کريم ﷺ خپله وفرمايل "مالي وللدنيا" الخ د هغې نه وروسته د هغه خوندونو نه خوند اخستل د عقل نه بره ؤو، ځکه دې کې يو غيبي ستونزه راغله، خو د دې حديث نه دا ثابته شوه چې د ښه خوراک خواهش کول جائز دی. (مرقات۸/۵۸)

اومه اوږه خوړل منع ده

﴿۶۷﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ الثُّومِ إِلَّا
او د حضرت علي رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ د اوږې د خوړلو نه منع کړې ده خو
مَطْبُوخًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[1]
دا چې هغه پخه وي. (ترمذی او ابوداؤد)

توضيح: الثوم: دې حديث کې اومه اوږه منع کړی شوې ده. او پخه اوږه جائز کړی شوې ده. د دې وجه دا ده چې د پخولو نه وروسته اوږه کې بدبوي نه پاتې کېږي. د بدبوې تعلق صرف د اوږې يا پياز وغيره سره نه دی. بلکې هغه کسان هم جومات ته د لمونځ کولو نه منع کول کېږي چې د هغې د خولې نه د گندهنې بدبوې خيژي. (مرقات۸/۵۸)

د پياز خوړلو مسئله

﴿۶۸﴾ وَعَنْ أَبِي زِيَادٍ قَالَ: سُئِلَتْ عَائِشَةُ عَنِ الْبَصَلِ
او حضرت ابوزياد فرمايي چې د حضرت عائشه رضي الله عنها نه د پوخ شوي پياز باره کې وپوښتلی شو چې دا حرم دی
فَقَالَتْ: إِنَّ آخِرَ طَعَامٍ أَكَلَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يا که حلال؟ نو هغې وفرمايل چې نبي کريم ﷺ چې په خپل ژوند کې آخري خوراک کړی

[1] رقم الحديث ۴۲۳۰ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۷۳ رقم الحديث ۳۸۲۸ والترمذي في السنن ۴/۲۳۰ رقم الحديث ۱۸۰۸

طَعَامٌ فِيهِ بصل. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ؤو؟ هغې کې پوخ شوی پیاز ؤو.

توضيح: دا حديث که د پياز په جواز باندې حمل کړی شي او د ممانعت حديثونه په مکروه تنزيهي باندې حمل کړی شي نو هيڅ تعارض به پاتې نشي، ځکه د مکروه تنزيهي مطلب خلاف اولیٰ دی. يا دا هم ويل کېدی شي چې د بحث لاندې حديث تعلق د پوخ شوې پياز سره دی. ظاهره ده چې د دې اجازت دی. (مرقات۸/۵۹)

د کوچو سره کهجوري د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښې وې

﴿۶۹﴾وَعَنِ	ابْنَيْ	بُسرٍ	السُّلَمِيَّيْن
او د حضرت بسر دواړه زامنو يعنې حضرت عبدالله او حضرت عطيه نه چې اسلمي او صحابي دی. روايت دی چې			
قَالَا: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ			
دې دواړو وويل چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ کره راغلو، نو مونږ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې			
فَقَدَّمْنَا زُبْدًا وَتَمْرًا وَكَانَ يُحِبُّ الزبدَ والتمرِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]			
ته کوچ او کجورې پيش کړې. چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وخوړل. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به کوچ او کجورې خوښولې.			

لوخي کې مختلف شيان وې د خوښې شی ترينه اخلئ

﴿۷۰﴾وَعَنْ	عِكْرَاشِ	بْنِ	ذُؤَيْبٍ	قَالَ:	أُتِينَا	بِجَفْنَةٍ
او حضرت عکراش بن زويب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو موقع کې مونږ له يوه غټه پياله راوړلی شوه						
كَثِيرَةِ	مِن	الثَّرِيدِ	وَالْوَذْرِ			
چې ډېر ثريد په کې ؤو يعنې خوره کې د لوندې شوې ډوډۍ پوټې او د ګوشت پوټې په کې ؤو. د						
فَخَبَطْتُ	بِيَدِي	فِي	نَوَاحِيهَا			
خوراک دوران کې ما خپل لاس هر اړخ ته وړلو يعنې د خپلې مخې نه مړئ کولو په ځای به مې هر اړخ ته لاس اچولو.						
وَأَكَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ فَقَبَضَ بِيَدِهِ الْيُسْرَى						
او نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د خپلې مخې نه خوراک کولو، نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپل چپ لاس						

[1] رقم الحديث ۴۲۳۱ اخرجه ابوداود في السنن ۱۷۶/۴ رقم الحديث ۳۸۳۷ وابن ماجه في ۱۱۰۶/۲ رقم الحديث ۳۳۳۴

[2] رقم الحديث ۴۲۳۲ اخرجه ابوداود في السنن ۱۷۶/۴ رقم الحديث ۳۸۳۷ وابن ماجه في ۱۱۰۶/۲ رقم الحديث ۳۳۳۴

عَلَى يَدِيَ الْيُمْنَى ثُمَّ قَالَ: يَا عِكْرَاشُ كُلْ مِنْ مَوْضِعٍ وَاحِدٍ

زمانبي لاس ونيولو او ويې فرمايل چې عكراش د يو ځاې نه يعنې د خپلې مخې نه خوراک كوه

فَإِنَّهُ طَعَامٌ وَاحِدٌ. ثُمَّ أُتِينَا بِطَبَقٍ فِيهِ أَلْوَانُ التَّمْرِ

ځکه دا يو شان خوراک دی. بيا مونږ له يو کاسه راوړلی شو. چې هغې کې قسمه قسمه کجورې وې.

فَجَعَلْتُ آكُلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ

ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هدايت مطابق د خپلې مخې ته کجورې او چتولې او خوړل شروع کړه، خو اوس د

وَجَالَتْ يَدُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الطَّبَقِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ لاس په طباق کې هر اړخ ته ګرځېدلو يعنې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به د خپل طبعې مطابق د کاسي د هر ګوټ نه اچتولې

فَقَالَ: يَا عِكْرَاشُ كُلْ مِنْ

صرف د دې کار په ذريعه دا بيان نه کړو. بلکې دا تعليم ئې ورکړو او وې فرمايل چې عكراش! چه د کوم اړخ نه نه غواړې خوره،

حَيْثُ شِئْتَ فَإِنَّهُ غَيْرُ لَوْنٍ وَاحِدٍ ثُمَّ أُتِينَا بِمَاءٍ

ځکه دا په قسم نه دي. د هغې نه وروسته مونږ له اوبه راوړلی شوی، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله

فَغَسَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ وَمسح بَلل كَفَّيْهِ وَجْهَهُ

دواړه لاسونه وينځل او د لاس لوند والی يې په خپله خوله او تر څنګلو پورې لاسونو پورې او په سر باندې ومښل

وَذِرَاعَيْهِ وَرَأْسَهُ وَقَالَ: يَا عِكْرَاشُ هٰذَا الْوُضُوءُ

او وې فرمايل چې عكراش رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا د دې خوراک کولو نه وروسته او د س دی. چې او ربدل کړی دی. يعنې دا

مِمَّا غَيَّرَتِ النَّارُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ ⁽¹⁾

لاس او خوله وينځل چې د خوراک او دس ورته وايي د دې خوراک په وجه دی چې په اور پخ شوی دی.

توضيح: الوذر: دا د وذرة جمع ده. د غوښې هغه پوټو ته وايي چې هډوکی په کې نه وي. (مرقات ۸/۶۰)

خبطت: لاس اچولو ته وايي. يعنې ما د پيالې هر اړخ ته لاس اچول شروع کړل. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما لاس ونيول او وې فرمايل چې دا يو قِسم له خوراک دی. لهذا د خپلې مخې نه يې

---

(1) رقم الحديث ۴۲۲۳ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۴۹ رقم الحديث ۱۸۴۸ وابن ماجه في السنن ۲/۱۰۸۹ رقم الحديث ۳۲۷۴

خوره. د هغې نه وروسته د مختلف قسمه کجورو يو کاسه راوړلی شو. ما د خپلې مخې نه کجورې اچتولې. نبي کريم ﷺ وفرمايل چې دا د چرته نه هم غواړې نو د هملته نه يې خوره، ځکه دا يو قِسم شی نه دی. بلکې جدا جدا رنګونو باندې مشتمل دی. بيا د هغې نه وروسته اوبه راوړلی شوې. نبي کريم ﷺ پرې خوله او مخ وينځلو او بيا يې وفرمايل چې عکراش رضي الله عنه! **ما مست النار** نه چې د کوم اودس حکم دی هغه همدغه لاس وينځل او غرغره کول دي يعنې لغوي اودس مراد دی. توضيحات جلد اول کتاب الطهارة کې دا مسئله تېره شوې ده. د دې حديث نه يوه خبره معلومه شوه چې که يو قِسم خوراک وي نو د مخې نه دې وخوړلی شي او که مختلف قِسمه مېوه وي نو د هر ځای نه يې خوړلی شي. دا دويمه خبره معلومه شوه چې **مامست النار** چې د کوم اودس حکم دی هغه لغوي اودس دی. اصطلاحي نه دی. (مرقات۸/۶۰)

د حريرې فائده

﴿۷۱﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَخَذَ أَهْلَهُ الْوَعْكُ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې کله به د نبي کريم ﷺ د کور والو تبه شوه نو
أَمَرَ بِالْحَسَاءِ فَصُنِعَ ثُمَّ
نبي عليه السلام به د حساء د تيارول حکم کولو، نو هغه به تيار کړی شو او بيا به نبي عليه السلام بيمارانو
أمر فَحَسَوْا مِنْهُ وَكَانَ يَقُولُ: إِنَّهُ
ته د حساء د څښلو حکم کولو چې هغه به بيمارو څښل. نبي کريم ﷺ به فرمايل چې حقيقت کې
لَيَرْتُو فُؤَادُ الحزين ويسرو عَن فؤاد السقيم
حساء غم شوي زړه ته طاقت ورکوي او د بيمار د زړه نه غم او تکلف داسې لرې کوي
كَمَا تسرو إِحْدَاكُنَّ الْوَسَخَ بِالْمَاءِ عَنْ وَجْهِهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ[1]
لکه څنګه تاسو ښځو يوه ښځه د خپلې خولې نه ګند په اوبو پاکوئ. (روايت کړې دې ترمذی)

توضيح **الوعك**: سختې تبې ته وايي. (مرقات۸/۶۱)

الحساء: د خوراک يو نرم قِسم ته حساء وايي. چې د وړو. اوبو او د غوړول نه جوړېږي. کله دې

[1] رقم الحديث ۴۲۳۲ اخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۳۶ رقم الحديث ۲۰۳۹ وابن ماجه في ۲/۱۱۴۰ رقم الحديث ۳۴۳۵.

شکر هم ګډوډ وي. د مکې خلک دې ته حریره وايي. (مرقات۶۱/۸)

فحسوا: یعنې خلکو هغه اوڅښل. دا د جمع صیغه ځکه ده چې په تبه کې ټول شریک ؤو. یا د دې حریره په څښلو کې ټول شریک ؤو. (مرقات۶۱/۸)

وکان یقول: یعنې نبي کریم ﷺ وفرمایل "انه" یعنې دا حساء او حریره "لیرتو" لام د ابتدائیه تاکیدیه لپاره دی. رتی **یرتو:** نصر د ینصر نه دی. چې معنی یې زړه قوي کول دي. ای "یقوی القلب" یعنې غمګین زړه قوي کوي. **ویسرو:** (**یسرو یکشف ویرفع**) په معنی کې دی یعنې بوج اوخوا کوي.

کما تسرو: یعنې څنګه چې تاسو ښځې د خپلو مخونو نه د اوبو تپه ذریعه ګند لرې کوئ. دا مخې ته ښځې وي نو ځکه یې هغوی ته خطاب وکړو. (مرقات۶۱/۸)

عجوه د جنت کهجوره ده

﴿۴۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْعَجْوَةُ مِنَ الْجَنَّةِ

او حضرت ابوهریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل. عجوه د جنت کجوره ده

وَفِيهَا شِفَاءٌ مِنَ السُّمِّ وَالْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ وماؤها شفاءٌ للعينِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

او دې کې د زهرو شفاء ده او خرېړې د من قسم دی او د هغې اوبه د سترګو لپاره شفاء ده.

توضیح: مطلب دا چې د دې اصل د جنت نه دی یا به چې جنت کې کومې کجورې وي نو هغه به ښې کجورې وي.

الفصل الثالث

﴿۴۳﴾عَن المغيرةِ بن شعبةَ قَالَ: ضِفْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ

حضرت مغیره بن شعبه فرمایي زه یو شپه د نبي کریم ﷺ سره د یو چا کره مېلمه شوم. هغه

فَأَمَرَ بِجَنْبٍ فَشُوِيَ

کس زمونږ لپاره یوه بزه ذبح کړه او نبي علیه السلام د هغه بزې یو اړخ د وریتولو حکم ورکړو. کله چې هغه اړخ وریت

ثُمَّ أَخَذَ الشَّفْرَةَ فَجَعَلَ يَحُزُّ لِي بِهَا مِنْهُ

کړی شو نو نبي علیه السلام یو چاړه را واخستله او د هغې په ذریعه یې زما لپاره پوټې غوخول. دغه وخت

[1] رقم الحديث ۴۲۳۵ أخرجه الترمذي في السنن ۳۵۰/۴ رقم الحديث ۲۰۶۶ وابن ماجه في ۱۱۴۳/۲ رقم الحديث ۳۴۵۵.

فَجَاءَ بِلَالٌ	يُؤْذِنُهُ	بِالصَّلَاةِ	فَأَلْقَى	الشَّفْرَةَ

کې حضرت بلال رضي الله عنه لمونځ خبر راکولو لپاره راغلو. نبي کريم صلی الله علیه وسلم چاړه غوزاره کړه او د

فَقَالَ:	مَا	لَهُ	تَرِبَتْ	يَدَاهُ؟

تعجب په اندازیې وفرمایل چې په بلال رضي الله عنه څه شوي دي؟ چې داسې وخت کې د خبر لپاره راغلو. د هغې دواړه لاسونه

قَالَ:	وَكَانَ	شَارِبُه	وَفَاء	فَقَالَ	لِي:

دي په خاورو ککړشي. مغيره رضي الله عنه فرمايي هغه وخت د هغې شونډې يعني بريت غټ شوي ؤو. نبي عليه السلام وفرمايل

أُقُصُّه	عَلَى	سِوَاكٍ؟	أَوْ	قُصَّهُ	عَلَى	سِوَاكٍ	. رَوَاهُ	التِّرْمِذِيّ [1]

چې زه ستا شونډې په مسواک وړې کړم يا يې دا وفرمايل چې شونډې په مسواک کېږده او وړې يې کړه.

توضيح **ضفت**: يعنې زه د نبي کريم صلی الله علیه وسلم سره د چاکره مېلمه شوم.

يحز: چاړه باندې د غوښې غوځولو په معنی کې دی. کله چې غوښه سخته وي نو د چاړه استعمال جائز دی. ګنې دا طريقه د اهل عجم د فارس والو ده. **يوذنه**: دا د ايذان نه دی. د خبر ورکولو په معنی کې دی. يعنې حضرت بلال رضي الله عنه نبي کريم صلی الله علیه وسلم ته خبر ورکولو چې د لمونځ وخت شو. **فشوي**: د وريتولو په معنی کې دی. يعنې نبي کريم صلی الله علیه وسلم کوربه ته وويل چې يو اړخ يې وريت کړه، نو هغې وريت کړو. **شاربه وفاءً**: يعنې د مغيره بن شعبه بريت غټ شوي ؤو. دې کې مغيره بن شعبه د شاربې په ځای شاربه ويلې دی. دا التفات دی.

اقصه لك على سواك: يعنې زه به ستا بريت په مسواک کېږدم او د رله واړه به يې کړم. يا يې ته خپله په سمواک کېږده او غوڅ يې کړه. دا هم امکان لري چې شونډې په مسواک وي او د هغې سره برابر د بريتو ويختان په قينچې غوڅ کړي. چې يو قطار کې غوڅ شي. او دا هم امکان لري چې قينچې نه وي بلکې په مسواک باندې ويختان برابر کړي کېږدي او چاړه يا چاقو يې غوڅ کړي.

خوراک کې که بسم الله نه وي ويل شوي نو شيطان هم خوراک کوي

﴿۴۲﴾وَعَن حُذَيفَةَ قَالَ: كُنَّا إِذَا حَضَرْنَا مَعَ النَّبِيّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم

او حضرت حذيفه رضي الله عنه فرمايي چې کله به مونږ د نبي کريم صلی الله علیه وسلم سره په يو خوراک کې ؤو

[1] رقم الحديث ۴۲۳۶ أخرجه ابوداود في السنن ۱۳۱/۱، رقم الحديث ۱۸۸ والترمذي في الشمائل رقم الحديث ۱۶۷.

لَمْ نَضَعْ أَيْدِيَنَا حَتَّى يَبْدَأَ

نو مونږ به تر هغه وخت پورې خوراک ته لاس نه وروړلو چې تر څو پورې به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شروع نه وه کړې.

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَضَعُ يَدَهُ

کله به چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاس ور وړاندې کړو نو د هغې نه وروسته به مونږ هم لاس ور وړاندې کړو. د

وَإِنَّا حَضَرْنَا مَعَهُ مَرَّةً طَعَامًا فَجَاءَتْ

يو ځل واقعه ده چې کله مونږ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره د ډوډۍ خوړله نو دې وخت کې يوه جينۍ د

جَارِيَةٌ كَأَنَّهَا تُدْفَعُ فَذَهَبَتْ

خوراک لپاره داسې راغله چې ګويا کې هغه را ټېله کړې شوې وې. يعنې د ولږې د شدت په وجه بې اختياره شوې وه

لِتَضَعَ يَدَهَا فِي الطَّعَامِ

او په خوراک يې داسې رامنډه کړلې لکه چا چې د شا نه په دسترخوان باندې را ټېله کړې وي. بيا چې

فَأَخَذَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهَا

څنګه هغې وغوښتل چې د بسم الله ويلو نه بغير خوراک شروع کړي نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې لاس ونيولو.

ثُمَّ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ كَأَنَّمَا يُدْفَعُ

بيا بانډې چې هم دغه شان راغلو چې ګويا کې خوراک باندې را ټېله کړې شوې وي. او هغې هم د بسم الله ويلو نه بغير

فَأَخَذَهُ بِيَدِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

خوراک باندې لاس اچول وغوښتل نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې لاس هم ونيولو او بيا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ

چې حقيقت دا دی چې شيطان دا خوراک د ځان لپاره حلالوي او هغه خوراک باندې قادر کيږي چې

أَنْ لَا يُذْكَرَ اسمُ اللهِ عليهِ وإِنَّه جَاءَ بِهٰذِهِ الْجَارِيَةِ

کوم خوراک باندې د الله نه وانغستلی شي. نو شيطان دا جينۍ راوستله چې د دې بسم الله د نه ويلو

لِيَسْتَحِلَّ بِهَا فَأَخَذْتُ بِيَدِهَا فَجَاءَ بِهٰذَا الْأَعْرَابِيِّ

په سبب خوراک د ځان لپاره حلال کړي خو ما د دې لاس ونيولو بيا شيطان دا بانډه چې راوستلو چې

لِيَسْتَحِلَّ بِهِ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ وَالَّذِي

د دې په ذريعه خوراک د ځان لپاره حلال کړي خو ما د دې لاس هم ونيولو. قسم په هغه ذات دی چې د چا په

نَفْسِي	بِيَدِهِ	إِنَّ	يَدَهُ	فِي	يَدِي	مَعَ يَدِهَا.

لاس کې زما ژوند دی بیشکه هغه وخت د شیطان لاس د دې جینۍ د لاس سره زما په لاس کې ؤو. یو بل

زَادَ فِي رِوَايَةٍ: ثُمَّ ذَكَرَ

روایت کې حذیفه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ یا مسلم دا الفاظ هم نقل کړي دي چې د هغې نه وروسته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د

اسمَ اللهِ وأكَلَ. رَوَاهُ مُسلم[1]

الله نوم واخستلو یعنې بسم الله یې ولوستله او خوراک یې وکړو.

توضیح: **تدفع**: د شړلو په معنی کې دی. ګویا کې هغه وینځې او بانډه چې ته څوک دېکې ورکوي او د خوراک لپاره یې حاضروي. (مرقات ۸/۶۵)

یستحل: چې شیطان د خپل ځان لپاره خوراک ممکن کړي. (مرقات ۸/۶۵)

ډیر خوراک کول د نحوست علامت دی

﴿۷۵﴾عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَادَ أَنْ يَشْتَرِيَ غُلَامًا

او د حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا نه روایت دی چې یو نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یو غلام اخستلو اراده وکړه، نو د

فَأَلْقَى بَيْنَ يَدَيْهِ تَمْرًا فَأَكَلَ الْغُلَامُ فَأَكْثَرَ

ازمایلو په توګه مخکې کجورې کېښودلې، نو هغه غلام د کجورو نه زیاتې کجورې وخوړلې.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ كَثْرَةَ الْأَكْلِ

نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې لیدلو سره وفرمایل چې دا ډیر خوراک د بې برکتۍ سبب او د بې برکتۍ

شُؤْمٌ. وَأَمَرَ بِرَدِّهِ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَان[2]

علامت دی. بیا نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه غلام د بېرته ورکولو حکم وکړو.

مالګه بهترین سالن دی

﴿۷۶﴾وَعَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَيِّدُ

او حضرت انس ابن مالک رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل ستاسو په سالنو

[1] رقم الحديث ۴۲۳۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۵۹۷ رقم الحديث ۱۰۲/۲۰۱۷ وأبوداود في السنن ۴/۱۳۹ رقم الحديث ۳۷۶۶.

[2] رقم الحديث ۴۲۳۸ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۵/۳۱ رقم الحديث ۵۶۶۱

إِدَامِكُمُ الْمِلْحُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ[1]
کې بهترین سالن مالګه ده. (ابن ماجه)

توضیح: مثلاً ګور کې سالن نشته دی خو مالګه شته دی، نو د جوارو یا غنمو ډوډی د مالګې په اوبو کې بهترینې طریقې سره خوړلی کېږي. د ښکار کولو وخت کې خلک دغه شان ډوډی خوري. ډېره مزه کوي. (مرقات۸/۶۷،۶۶)

بوټان ويستلو سره خوراک کولو باندې قدمونو ته راحت ملاوېږي

﴿۷۷﴾وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا
او حضرت انس بن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل کله چې تاسو ته
وُضِعَ الطَّعَامُ فَاخْلَعُوا نِعَالَكُمْ
خوراک کېښودلی شي او تاسو د خوراک لپاره کېنئ، نو خپل بوټان وباسئ ځکه بوټان ویستل د
فَإِنَّه أَرْوَحُ لأَقدامكم[2]
پښو لپاره ډېر راحت ورکونکی دی.

توضیح: کله چې سړی خوراک کوي نو د بدن ټولو اندامونو ته خوند حاصلېږي. تردې چې پښو ته هم راحت رسیږي. که پښې په بوټانو کې بندې وي نو هغه د راحت نه محرومه شي. او د هغې په وجه د ټول بدن خوند خراب شي. (مرقات۸/۶۷)

خوراک لږ یخول او بیا خوړل پکار دي

﴿۷۸﴾وَعَن أَسماءَ بنتِ أَبِي بكرٍ: أَنَّهَا كَانَتْ إِذَا أُتِيَتْ بِثَرِيدٍ
او د حضرت اسماء بنت ابی بکر رَضِيَ اللهُ عَنْهَا باره کې دا روایت دی چې کله به هغې ته ثرید راوړلی شونو
أَمَرَتْ بِهِ فَغُطِّيَ حَتَّى تَذْهَبَ
هغې به د هغې د سر اېښودلو حکم کولو، نو هغې باندې به سر کېښودلی شو. تردې چې د هغې لوږی او تپ

---

[1] رقم الحديث ۴۲۳۹ أخرجه ابن ماجة في السنن ۱۱۰۲/۲ رقم الحديث ۳۳۱۵

[2] رقم الحديث ۴۲۴۰ أخرجه الدارمي في السنن ۱۴۸/۲ رقم الحديث ۲۰۸۰.

فَوْرَةُ	دُخَانِهِ	وَتَقُولُ:	أَنِّي	سَمِعْتُ
به ؤوتلو يعنې د هغې د ګرمئ شدت به ختم شولو. د هغې نه وروسته به يې هغه خوړل. او هغې به فرمايل چې ما				
رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُول: هُوَ أعظم للبركة . رَوَاهُمَا الدَّارِمِيّ[1]				
د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې د خوړک نه ګرموالي وتل بركت كې د زياتوالي سبب دی.				

توضيح: فورة دخانه: يعنې كوم بړاس او تپ به چې د ګرمئ له وجې وتلو نو د هغې د اېښولو لپاره به يې پرې د پاسه سر كېښودلو چې خوراک څه لږ يخ شي او بيا وخوړلی شي، ځكه زيات ګرموالي په وجه خوله هم سوځي او د كولمو لپاره هم مضر دی. څه انتظار كول او پټېلي له دم وركول او بيا خوړل فائده مند او خوندور شي. او هغې كې بركت راځي. جامع صغير كې ليكلي شوي دي "ابردوا بالطعام فان الحار لابركة فيه"(مرقات۸/۶۷)

د خوراک لوښي دعاء هم كوي او ښېري هم كوي

﴿۷۹﴾وَعَنْ نُبَيْشَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَكَلَ					
او حضرت نبي شه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل كوم كس چې پياله يا ركيبئ وغيره					
فِي	قَصْعَةٍ	ثُمَّ	لَحِسَهَا		
كې خوراک وكړي او بيا هغه په ګوتو وڅټي نو هغه پياله په زبان حال سره يا زيات صحيح دا دي چې په زبان قال					
تَقُولُ	لَهُ	الْقَصْعَةُ:	أَعْتَقَكَ	اللهُ	مِنَ النَّارِ
سره هغه كس ته وايي چې څنګه چې تا د شيطان خوراک يا د هغې د خوشحاليدلو نه زه بچ كړم،					
كَمَا أعتقتني منَ الشيطانِ". رَوَاهُ رزين[2]					
همدغه شان دي الله تا ته د دوزخ د اور نه خلاصون دركړي.					

توضيح: تقول: د حديث مطلب دا دی چې د خوراک لوښی دعا هم كوی او ښېرې هم كوي، ځكه دا لوښی چې كله ګنده پروت وي نو شيطان راشي او دا څټې. هغه وخت لوښی ښېرې كوي چې زه دې د شيطان د مشق تخته ولې جوړ كړم. او كه وې څټلو او وينځلی شو نو دعا كوي چې زه دې د شيطان د تسلط نه بچ كړم. (مرقات۸/۶۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۲۴۱ أخرجه الدارمي في السنن ۲/۱۳۷ رقم الحديث ۲۰۴۷

(۲) رقم الحديث۴۲۴۲ أخرجه رزين .

باب الضيافة

د ميلمستيا بيان

قال الله تعالى: ﴿ويطعمون الطعام على حبه مسكيناً ويتيماً واسيرا﴾ (سورة الدهر : ۸)

د ضاف يضيف ضيفاً و ضيافة اصل معنى د مائل كيدلو ده. مېلمه هم يو اړخ ته مائله کېږي. ضيف مېلمه ته وائي او مضيف كوربه ته وايي او ضيافت مېلمستيا ته وايي. د جمهور علماؤ په نزد په خنده تندې سره مېلمستيا كول مستحب دي. ځينې علماء فرمايي چې مېلمستيا يوه ورځ واجب ده بيا مستحب ده. دي علماؤ كې شيخ ليث رحمه الله هم شامل دی. خو جمهور علماء فرمايي چې مېلمستيا د اخلاقياتو د قبيل نه ده. لهذا واجب نه ده بلکې مستحب ده. او كومو روايتونو كې چې د واجب يا د لازم الفاظ راغلي دي. هغه خو يا په اضطراري حالت باندې محمول دي يا د هغې نه هغه خاص ټيكس يا جزيه مراده ده چې د خوراک په صورت كې په ذميانو باندې مقررول کېږي يا په ابتداء د اسلام كې ضيافت واجب ؤو. بيا يې وجوب منسوخ شو او استحباب يې پاتې شو. بهرحال مېلمستيا د اسلام يو خاص پيژندګلوی ده. كومو علاقو كې چې انسانيت موجود وي او د عصر تعليم نه فطرت د مسخ كيدلو نه محفوظ وي. هلته مېلمستيا ډير په لويه كچه باندې كېږي. اسلام څه آداب او قواعد هم مېلمنو ته خودلي دي. دغه شان كوربه يې هم د يو څو قواعدو پابند كړی دی. راتلونكې حديثونو كې همدغه بيان دی.

الفصل الاول

د مېلمه اكرام كول د ايمان علامت دی

﴿۱﴾عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ كَانَ
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل كوم كس چې په
يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ
الله او قيامت باندې ايمان ساتي نو هغې له پكار ده چې د خپل مېلمه عزت وكړي. كوم كس چې په
يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ
الله او د قيامت په ورځ ايمان ساتي نو هغې له پكار ده چې خپل ګاونډي ته تكليف ور نه كړي او
وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ.
كوم كس چې په الله او د قيامت په ورځ ايمان ساتي نو هغې له پكار ده چې د خبره وكړي يا چپ پاتې شي.

وَفِي رِوَايَةٍ: بَدَلَ الْجَارِ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ
او بخاری کې یعني د ګاونډي په ځای دا دي چې کوم کس الله او د قیامت په ورځ ایمان ساتي نو
الْآخِرِ فَلْيَصِلْ رحِمَه" (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
هغې له پکار ده چې خپلوي وساتي یعني د خپلو خپلوانو او عزیزانو سره ښه سلوک او د احسان معامله وکړي.

توضیح: فلیکرم: دې حدیث کې د درېؤ ښو خصلتونو ترغیب ورکړی شوی دی. د دې مطلب دا نه دی چې کوم کس کې دا درې خصلتونه نه وي نو هغه مومن نه دی. دا د ترغیب یو انداز ده او د دې خصلتونو په خپلولو ته ترغیب ورکول مقصود دی، لکه څنګه چې یو کس خپل ځوي ته وایي "ان کنت ابنی فاطعنی" دا خوړلو ترغیب دی چې دې کې د کامل مومن خبره شوې ده چې کامل مومن همغه دی چې کوم کې دا درې خصلتونه موجود وي. علماؤ لیکلي دې درې ورځو پورې په خنده تندې او نرم اخلاقو سره مېلمه ته خوراک ورکول د کوربه فریضه ده. د هغې نه وروسته خوراک ورکول صدقه او خیرات دی. که خوښه یې وي پرې ودې خورې او که ښوښه یې نه وي، پرې نه دې خوري. مېلمستیا کې دې یو ځل د اعلی اندازوي، نور دې عام دعوت وي. (مرقات۶۸/۸)

فلایؤذ جاره: په اصل کې د شریعت خو دا حکم دې چه دګاونډی د ټولو حقوقو خیال او ساتلې شی ځکه چه «فلیکرم جاره فلیحسن جاره» الفاظ په حدیث کې دی. لیکن که یو سړې د حقوقو خیال نه ساتی نو کم نه کم ګاونډی ته خو دې تکلیف نه ورکوی. (مرقات۶۹/۸)

کوربه باندې بوج مه جوړېږئ

﴿۲﴾ وَعَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْكَعْبِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ
او د حضرت شریح کعبی نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم کس چې په الله او د
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ
قیامت په ورځ ایمان ساتې نو هغې له پکار ده چې د خپل مېلمه تعظیم او عزت وکړي. مېلمه سره
جَائِزَتُهُ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ وَالضِّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ
احسان او تکلف زمانه یو ورځ او یوه شپه ده او د مېلمستا کولو زمانه درې ورځې ده. او د درې

[1] رقم الحدیث ۴۲۴۳ أخرجه البخاري في صحیحه ۴۴۵/۱۰ رقم الحدیث ۶۰۱۸ ومسلم في ۶۸/۱ رقم الحدیث: (۷۵-۴۷)

فَمَا	بَعْدَ	ذٰلِكَ	فَهُوَ	صَدَقَةٌ	وَلَا	يَحِلُّ

ورځو نه وروسته چې څه ورکول کېږي هغه به هدیه یا خیرات وي. او د مېلمه لپاره دا جائز نه دي

لَهُ	أَنْ	يَثْوِيَ	عِنْدَهُ	حَتَّى	يُحَرِّجَهُ	(مُتَّفق	عَلَيْهِ)[1]

چې هغه یو کور به ته د درې ورځو نه زیات د پوښتنې نه بغیر هیسار شي چې هغه په تنګسیا کې اخته نه شي.

توضیح: جائز ته: ای عطیته، د مېلمه په مېلمستیا کې په اولنۍ ورځ کې د دعوت ښه اهتمام کول پکار دی. او بیا د عام عادت مطابق خوراک ورکول پکار دی. درې ورځو نه وروسته چې هغه لاړ شي نو هغې له د یوې ورځې او شپې جائزه یعنې د سفر رخصت دې ورکړی شي. علامه ابن اثیر جزری په نهایه کې لیکلي دي چې د جائزه مطلب همدغه دی، خو د ابن اثیر نه بغیر نور علماء لیکلي چې مېلمه ته چې په اولنۍ ورځ کوم د تکلف والا خورک ورکړی شوی دی همغه د هغې انعام او جائزه ده. دا معنې ډېره واضحه او راجح ده. نن سبا خلکو ته عجیبه ښکاري چې درې ورځې مېلمه ته څنګه خوراک ورکړی شي او څنګه یې کور وساتو خو که د مخکښې دور د انسانانو تاریخ ولوستلی شي او نن سبا د قبائل خلکو ته وکتلی شي نو دې کې هیڅ ورانډې والی نه محسوسېږي. بهرحال خلک غورځېدلې دي خو انسانې شرافت او د هغې تاریخ خو نه دی غورځېدلی. تاریخ خو جاري دی. بیا هم د علاقو او د حالاتو له نظره خپله مېلمه د ډېر د احتیاط نه کار اخستل پکار دی چې په چا بوج نه شي، هره ورځ دې نه راځي او که راشي نو ژر دې بېرته لاړ شي. (مرقات۷۱/۸)

په ذمیانو باندې د مجاهدینو میلمستیا لازمه ده

﴿۳﴾وَعَنْ	عُقْبَةَ	بْنِ	عَامِرٍ	قَالَ:	قُلْتُ	لِلنَّبِيِّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:

او حضرت عقبه ابن عامر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې ما نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته عرض وکړو چې کله تاسو

"إِنَّكَ	تبعثنا	فتنزل	بِقَوْمٍ

مونږ جهاد ته یا د کار لپاره لېږې نو داسې هم کېږي چې د داسې خلکو په مینځ کې قیام کولو ضرورت شي

لَا	يُقْرُونَنَا	فَمَا	تَرَى؟

چې زمونږ مېلمستیا نه کوي. داسې صورت کې تاسو څه حکم کوي. آیا مونږ په زوره هغوی باندې مېلمستیا کولی شو یا

فَقَالَ	لَنَا:	إِنْ	نَزَلْتُمْ	بِقَوْمٍ

نا؟ نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام مونږ ته وفرمایل چې که چرې تاسو د سفر په دوران کې د یو قوم په مینځ کې قیام کوئ او هغه تاسو

[1] رقم الحديث ۴۲۴۴ اخرجه البخاري في صحيحه ۴۴۵/۱۰ رقم الحديث ۶۰۱۹ ومسلم في ۱۳۵۳/۳ رقم الحديث ۴۸/۱۵

فَأْمُرُوا لَكُمْ بِمَا يَنْبَغِي لِلضَّيْفِ فَاقْبَلُوا فَانْ

له شي چې یو مېلمه ته ورکولو لائق وي نو تاسو هغه قبلوئ او که داسې نه کوي یعنې د مېلمستیا

لَمْ يَفْعَلُوا فَخُذُوا مِنْهُمْ حق الضَّيْف الَّذِي يَنْبَغِي لَهُم (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [1]

حق نه ادا کوي نو تاسو د هغوی نه مېلمستیا حق اخستلی شئ چې د یو مېلمه لائق وي. (بخاري مسلم)

توضیح: لایقرونناً: دا د قرا نه دی. مېلمستیا ته وایي. د دې حدیث مطلب دا دی چې که چرې کوربه د مېلمستیا حق نه ادا کوي نو مېلمه د هغې نه په زوره حق اخستلی شي. دا حدیث د هغه حضراتو لپاره دلیل دی چې د یوې ورځې مېلمستیا ته واجب وایي، خو جمهور فقهاء فرمایي چې مېلمستیا مستحب ده. او دا حدیث د هغه ذمیانو باره کې دی چې هغوی باندې به د جزیې مقررولو وخت کې دا هم مقررول کېدل چې که مجاهدین په تاسو باندې تېرېږي نو تاسو به هغوی ته خوراک ورکوئ، نو دا عامه مېلمستیا نه ده. بلکې د جزیې یوه برخه ده یا د دې نه مراد اضطراري حالت دی چې د هغوی نه یې وخورئ او وروسته ورله قیمت ادا کړئ. د ټولو نه ښه جواب اولنی دی، ځکه د یو مسلمان مال د هغې د خوشحالئ نه بغیر خوړل حرام دی. کېدی شي چې دا حکم په ابتداء کې وي او بیا منسوخ شوی وي. باب الاعتصام کې جلد اول کې دا مسئله تېره شوې ده.

د مېلمه په راتللو باندې د خوشحالئ اظهار کول پکار دی

﴿۳﴾وَعَن أَبِي هريرةَ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْم وَلَيْلَة

او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو نبي عَلَيْهِ السَّلَام د ورځې یا د شپې وخت کې چرته د تللو لپاره د کور نه

فَإِذَا هُوَ بِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ فَقَالَ:

ؤوتلو چې ناڅاپه د ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سره ملاقات وشو. نبي عَلَيْهِ السَّلَام پوښتنه وکړه: څه شي تاسو د کور

مَا أَخْرَجَكُمَا مِنْ بُيُوتِكُمَا

نه راویستلي وئ. یعنې وخت دا چې ستاسو د راوتلو عادت نه دی نو ځکه څه ضرورت درته پېښ شوی دی چې

هَذِهِ السَّاعَةَ؟ قَالَا: الْجُوعُ

ستاسو د کور نه د راوتلو سبب شو. هغې دواړو عرض وکړو چې مونږ ولوږې د کور نه راویستلو باندې مجبوره

قَالَ: وَأَنَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ

کړي یو. یعنې د لوږې د ېروالي مونږ د کور نه راویستلي یو. نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمایل او زه هم. قسم په هغه ذات چې

[1] رقم الحديث ۴۲۴۵ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۰۷/۵ رقم الحديث ۲۴۶۱ ومسلم في ۱۳۵۳/۳ رقم الحديث (۱۷-۱۷۲۷)

لَأَخْرَجَنِي الَّذِي أَخْرَجَكُمَا

د چا په لاس کې زما ژوند دی همدغه شي د کور نه راويستلی يم. يعني زه د کور نه د ولږې په وجه راوتلی يم.

قُومُوا فَقَامُوا مَعَهُ فَأَتَى رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ

راپاتسئ او ما سره راځئ، نو هغه دواړه هم راپاڅېدل او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره شول. بيا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د يو انصاري

فَإِذَا هُوَ لَيْسَ فِي بَيْتِهِ فَلَمَّا رَأَتْهُ الْمَرْأَةُ

کور ته ورسيدلو چې نوم يې ابو الهيثم ؤو، خو هغه کور کې موجود نه ؤو. د هغې ښځې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وليدلو نو وې

قَالَتْ: مَرْحَبًا وَأَهْلًا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

پخير راغلئ. ته د خپلو خلکو سره راغلی يې. ستا راتلل دې مبارک وي. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وپوښتل چې

أَيْنَ فُلَانٌ؟ قَالَتْ: ذَهَبَ يَسْتَعْذِبُ لَنَا مِنَ الْمَاءِ

فلانی يعني ستا خاوند چرته دی؟ هغې عرض وکړو چې هغه مونږ خوږو اوبو راوړلو لپاره تلی دی. د غه وخت کې هغه

إِذْ جَاءَ الْأَنْصَارِيُّ فَنَظَرَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَاحِبَيْهِ

انصاري د کور والا راغلو. هغې چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او د هغې دواړه صحابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ابو بکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خپل کور

ثُمَّ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ

ته په راتلو وليدل نو خپلې دې خوش بختۍ باندې يې قابو نه وه او وې ويل الحمد الله، د خدای شکر دی. د ډير بزرګانو ميلمنو

مَا أَحَدٌ الْيَوْمَ أَكْرَمَ أَضْيَافًا مِنِّي

په اعتبار سره نن ورځ ما ته هيڅ خوشحالي نه ده نصيب شوي. يعني نن ورځ زما مېلمانه د نورو خلکو د ميلمنو

قَالَ: فَانْطَلَقَ فَجَاءَهُمْ

نه زيات بزرګان او معزز دي. راوي يعني حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د هغې نه وروسته هغه انصاري خپله د کجورو

بِعِذْقٍ فِيهِ بُسْرٌ وَتَمْرٌ وَرُطَبٌ

بوټو له لاړو او د مېلمنو لپاره يې د کجورو يوه غونچه راوړله چې پخې، نيم پوخته او تروتازه هر قسمه کجورې

فَقَالَ: كُلُوا مِنْ هَذِهِ وَأَخَذَ الْمُدْيَةَ

په کې وې. بيا هغې وويل چې تاسو يې د دې نه خورئ. د هغې نه وروسته هغې چاړه راوخستله او بزه ذبح

فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِيَّاكَ وَالْحَلُوبَ

کول يې غوښتل نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغې ته وفرمايل چې د شودو والا بېزه مه ذبح کولو نه ځان وساته.

فَذَبَحَ	لَهُمْ	فَأَكَلُوا
آخر دا چې هغې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او د هغې د صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ لپاره يوه بزه ذبح کړه او چې د هغې غوښه پخه		

مِنَ	الشَّاةِ	وَمِنْ	ذَلِكَ	الْعِذْقِ	وَشَرِبُوا
د هغې غوښه پخه شوه نو ټولو د هغې غوښه وخوړله او د هغ غونچې نه کجورې وخوړلې او اوبه يې وڅښلې.					

فَلَمَّا أَنْ شَبِعُوا وَرَوُوا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ:

چې د اوبو نه يې خيټې ډکې شوې نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ حضرت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته وفرمايل چې

وَالَّذِي	نَفْسِي	بِيَدِهِ	لَتُسْأَلُنَّ	عَنْ	هَذَا	النَّعِيمِ	يَوْمَ	الْقِيَامَةِ
قسم په هغه ذات چې د ځا په لاس کې زما ژوند دی د قيامت په ورځ به تاسو نه د دې نعمتونو باره								

أَخْرَجَكُمْ	مِنْ	بُيُوتِكُمُ	الْجُوعُ	ثُمَّ	لَمْ	تَرْجِعُوا	حَتَّى	أَصَابَكُمْ
کې پوښتلې کېږي. ولږ تاسو ستاسو د کورونو نه راويستلي وئ خو تاسو کور نه لا تلي هم نه وئ								

هَذَا النعيمُ. رَوَاهُ مُسلم. وَذَكَرَ حَدِيثَ أَبِي مَسْعُودٍ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي بَابِ الْوَلِيمَةِ [1]

چې د خدای له اړخ تاسو ته دا نعمتونه درکړی شو.

توضيح: مرحبًا واهلاً: يعنې پخير راغلئ، تاسو خپل کور ته راغلئ. د ځکې دا ټوټه ستاسو لپاره هواره او خوش ګواره ده. د دې حديث نه د مېلمستيا ډېر ښه اصول مخې ته راځي. اول دا چې د خپل ولږې او تندې او د تکليف او پريشانئ اظهار د خپلو دوستانو ته کول جائز دي، لکه څنګه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او ابوبکر او عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وکړل. دويم دا چې خپل د اعتماد قابل ملګرې خواله بغير د دعوت نه خپله هم سړی تلی شي او خپل ملګري هم بوتللی شي، لکه څنګه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بوتللي ؤو. دريم دا چې د خپلې خوښې شې طلب کول او کوربه د ښه شې د ورکولو نه منع کول جائز دي. لکه څنګه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع کړو. څلورم دا چې د مېلمه نه دا پوښتل چې تاسو خوراک کوئ يا نه نو دا مناسبه نه ده بلکې ژر د خوراک کولو څه فکر کول پکار دی لکه څنګه چې هغه انصاری صحابي کړي دي چې کجورې يې ورله مخې ته کېښودلې او د بزې ذبح کولو پسې شو. پنځم دا چې د دنيوې نعمتونو نه خوند اخستلو باندې د قيامت په ورځ د دې نعمتونو باره کې پوښتلی کېږي. (مرقات۸/۷۳)

---

[1] رقم الحديث أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۹/۳ رقم الحديث (۱۴۰-۲۰۳۸) وابن ماجه في السنن ۱۰۶۲/۲ رقم الحديث ۳۱۸۱.

الفصل الثاني

﴿۵﴾ عَن المقدامِ بن معدي کرب سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
حضرت مقداد ابن معدیکرب رضي الله عنه نه روایت دی چې هغې د نبي عليه السلام نه دا اوریدلي دي چې کو کس په

أَيُّمَا مُسْلِمٍ ضَافَ قَوْمًا فَأَصْبَحَ الضَّيْفُ مَحْرُومًا
یو قوم کې د چا مېلمه شو او هغې د محرومۍ په حالت کې سحر یعنې د هغې کور به د شپې د هغې مېلمستیا ونه

كَانَ حَقًّا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ
کړه، نو په هر مسلمان به دا حق وي چې د هغې سره مرسته وکړي تردې چې دا کس د چا مېلمه شوی دی د هغې

نَصْرُهُ حَتَّى يَأْخُذَ لَهُ بِقِرَاهُ مِنْ مَالِهِ وَزَرْعِهِ.
مال او د زراعت نه د مېلمستیا په قدر یعنې د یو مېلمه د خوراک او څښاک په حساب ترېنه وصول کړي.

رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ وَأَبُو دَاوُد وَفِي رِوَايَةٍ: وَأَيُّمَا رَجُلٍ ضَافَ قَوْمًا
(دارمي و ابوداؤد) او د ابوداؤد په یو روایت کې داسې دي چې کوم په یو قوم کې مېلمه شو او

فَلَمْ يُقْرُوهُ كَانَ لَهُ
هغه خلکو د هغې مېلمستیا ونه کړه نو هغوی ته به دا حق حاصل وي چې هغه خلکو پسې شي او د

أَن يعقبهم بِمثل قراه[1]
هغې د مال او اسبابو نه د مېلمستیا په قدر وصولي وکړي.

توضیح: د دې حدیث تعلق هم په ظاهره د ذمیانو سره دی چې هغوی باندې د جزیه په توګه د مجاهدینو مېلمستیا لازمه شوې وه. د مېلمه خوراک څښاک ته "قِرا" وايي.

د بدو بدله بد نه دي

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ الْجُشَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ:
او حضرت ابوالاحوص د خپل پلار مالک ابن فضله صحابي نه روایت کوي چې هغې وفرمایل چې ما یو ورځ

قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ إِنْ مَرَرْتُ بِرَجُلٍ
عرض وکړو یارسول الله صلی الله علیه وسلم! که زه په یو چا تېرېږم یعنې د هغې سره مېلمه شم او هغه

[1] رقم الحديث ۴۲۴۷ أخرجه ابوداود في السنن ۱۲۹/۴ رقم الحديث ۳۷۵۱ والدارمي في ۴۳۴/۲ رقم الحديث ۲۰۳۷

فَلَمْ يُقْرِنِي وَلَمْ يُضِفْنِي ثُمَّ

مېلمستيا ونه كړې او نه زما د مېلمستيا حق ادا كړې او د هغې نه وروسته د هغې تېرنده زما سره وي يعني هغه زما مېلمه

مَرَّ بِي بَعْدَ ذَلِكَ أَأَقْرِيهِ أَمْ أَجْزِيهِ؟

شي نو آيا زه د هغې مېلمستيا وكړم او كه د هغې نه بدله واخلم يعني زه د هغې سره همغه شان سلوک وكړم

قَالَ : بل اقره. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ [1]

چې كوم يې ما كړې ؤو؟ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل نا. د دې نه بدله مه اخله بلكې د هغې مېلمستيا وكړه.

د خوراک نه وروسته دعاء

﴿۴٧﴾وَعَنْ أَنَسٍ أَوْ غَيْرِهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يا د هغې نه بغير د بل كوم يو صحابي نه روايت دى چې يو ورځ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د

اسْتَأْذَنَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ

سعد ابن عباده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كور ته ورسيدلو نو د هغې نه يې كور ته د ننوتلو اجازت وغوښتلو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ

دروازه باندې اودرېدلو او ويې فرمايل چې السلام عليكم ورحمة الله، تاسو باندې دې سلامتي وي او د هغې رحمت دې وى

فَقَالَ سَعْدٌ: وَعَلَيْكُمُ السَّلَامُ

آيا زه د ننه راتلى شم؟ سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د كور نه جواب وركړو چې وعليكم السلام ورحمة الله او تاسو باندې هم د الله سلامتي

وَرَحْمَةُ اللهِ وَلَمْ يُسْمِعِ

او رحمت نازل شي، آيا زه د ننه راتلى شم؟ سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د كور نه جواب وركړو چه وعليكم السلام خو

النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى سَلَّمَ ثَلَاثًا

هغه نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته دا جواب ورنكړو تر دې چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درې ځله سلام او كړو

وَرَدَّ عَلَيْهِ سَعْدٌ ثَلَاثًا

او سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته درې ځله جواب وركړو، خو نبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وانورېدلو. يعني

[1] رقم الحديث ۴۲۴۸ اخرجه الترمذي في السنن ۳۲۰/۴ رقم الحديث ۲۰۰۶ واحمد في المسند ۴۷۳/۳ رقم الحديث ۴۲۴۹.

وَلَمْ يُسْمِعْهُ فَرَجَعَ

سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سلام جواب دري ځله قصداً په ورو ورو ورکړو چې نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یې وانوري

النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نو نبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې جواب نه اوریدلو سره بېرته روان شو. حضرت سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ چې ولیدلو چې کوم شی

فَاتَّبَعَهُ سَعْدٌ فَقَالَ:

سا د سعادت د حصول د زیاتې ذریعه غوښتله هغه زما لپاره بالکل د محرومۍ سبب شوه او یو قسم له د بی ادبۍ

يَا رَسُولَ اللهِ بِأَبِي

صورت هم پیدا شو، نو په منډه د کور نه ووتلو او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ پسې شو او عرض یې وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

أَنْتَ وَأُمِّي مَا سَلَّمْتَ تَسْلِيمَةً إِلَّا هِيَ

په تا دې زما مور او پلار قربان وي تا چې څو ځله سلام کړی دی هغه هو مره زما غوږونو اوریدلی دی او

بِأُذُنِي: وَلَقَدْ رَدَدْتُ عَلَيْكَ

حقیقت دا دی چې ما په هر ځله جواب هم درکولو. البته دا جواب مې ستا غوږونو ته نه در رسیدلو ځکه زه

وَلَمْ أُسْمِعْكَ أَحْبَبْتُ أَنْ أَسْتَكْثِرَ

ستا نه د ډېر سلام او برکت خواهش مند ووم یعنې زما مقصد دا وو چې زما جواب د ستا سو غوږونو ته

مِنْ سَلَامِكَ وَمِنَ

درونه رسیږي چې ته څو مره ډېر سلامونه کوي نو زما په حق کې هغه هو مره زیات د برکت او د سعادت د حصول

الْبَرَكَةِ ثُمَّ دَخَلُوا

ذریعه شي، نو د حضرت سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له اړخه د دې حقیقت د اظهار او د عذر خواهۍ نه وروسته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

الْبَيْتَ فَقَرَّبَ لَهُ زَبِيبًا

او حضرت سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کور ته داخل شو او د سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته او چې کجورې پیش کړې. چې

فَأَكَلَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ:

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وخوړلې. کله چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د خوراک نه فارغ شو نو د حضرت سعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ په حق

أَكَلَ طَعَامَكُمُ الْأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ الْمَلَائِكَةُ وَأَفْطَرَ
کې يې دعا وکړه چې د الله نيکان دې ستا خوراک وخوري، فرښتې دې ستا لپاره استغفار وکړي
عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ[1]
او روژه دار دې ستا سره روژه ماتې وکړي.

توضيح: **اكل طعامكم الابرار**: دا صيغه د ماضې ده، خو د انشاء او د دعا لپاره د استقبال په توګه استعمال شوی دی يعنې د الله نيکان بندې ګان ستا خوراک وخورې. (مرقات۸/۷۹)

وصلت عليكم الملائكة: د صائمون نه مراد هغه خل کدي چې هغوی ډوډۍ نه وي خوړلي هغه که روژه دار وي يا نه وي. دا جمله هم د دعا په توګه ده يعنې روژه دار دې ستا سره روژه ماتې وکړې. د خوراک نه وروسته دا دعاګاني وي. ځينې خلک لاس اوچت کړي او دعا کوي. دا معلومه نه ده چې هغوی د کوم ځای نه ثابتوي. د خوراک نه وروسته دا دعا هم منقول ده "**الحمد لله الذی اطعمنی هذا ورزقنيه من غير حول منی ولا قوة**" او د کوربه لپاره دا دعا ده. "**الله بارك له فی امواله و اولاده**"

د پرهيزګاره خلکو ضيافت ډير بهتر دی

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَثَلُ الْمُؤْمِنِ
او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه د نبي عليه السلام نه روايت کوي چې نبي عليه السلام وفرمايل چې د مومن او د
وَمَثَلُ الْإِيمَانِ كَمَثَلِ الْفَرَسِ فِي آخِيَّتِهِ
ايمان مثال د هغه آس په شان دی چې خپل پړي کې تړلی شوی وي او د اخوا ديخوا چکرو نه وروسته
يَجُولُ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى آخِيَّتِهِ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَسْهُو ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى الْإِيمَانِ
خپل پړي ته راشي. او د غه شان مومن غفلت او کوتاهي کوي، خو بيا هم د ايمان اړخ ته راځي. لهذا
فَأَطْعِمُوا طَعَامَكُمُ الْأَتْقِيَاءَ وَأَوْلُوا مَعْرُوفَكُمُ الْمُؤْمِنِينَ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ وَأَبُو نُعَيْمٍ فِي الْحِلْيَةِ[2]
تاسو خپل خوراک متقي او پرهيزګارانو ته ورکوئ او خپلې عطيې ټولو مسلمانانو ته ورکوئ.

---

(1) رقم الحديث ۴۲۴۹ اخرجه احمد في المسند ۱۳۸/۳.

(2) رقم الحديث ۴۲۵۰ اخرجه احمد في المسند۳/۵۵ والبيهقي في الشعب ۴۵۲/۷ رقم الحديث ۱۰۹۴۴ وابونعيم في الحلية ۱۷۹/۸

توضيح: اَخِيَّتِهٖ: همزه باندې مد دی خا باندې کسره ده یا باندې شد دی بیا "تا" ده. د دې اسانه ترجمه پړې او کنډه ده. اصل کې د اخیة بهترین مصداق د څناور په غوجل کې کوم د سائیکل ټائر په زمکه خښېږي او هغه د پړې سره وتړي او بیا پړې څناور تړي. دې ته ګله هم وایي. د حدیث مطلب دا دی چې مومن د خپل ایمان مرکز سره تړلی شوی دی. څناور د کِلِه نه کافي لرې لاړ شي خو پړی موجود وي نو آخر کې بېرته دې پړې ته راشي. همدغه شان مثال د مومن دی چې د ایمان د کلی سره تړی شوی دی. که د ګناه اړخ ته لاړ شي نو د خپل ایمان مرکز ته بېرته راشي. د مسلمان مرکز، ایمان او قرآن دی. بیت الله او مدینة الرسول دی. جوماتونه او مدرسې او علماء دي. بې لاری شوی مسلمان د همدغه ځای نه د هدایت حاصلوی شي. (مرقات۸/۷۹)

فاطعموا: دا فا جزائیه ده. د دې شرط مخذوف دی. یعنې کله چې د مسلمانانو مرکز یو دی نو دې مرکز ته ټولو له راجمع کېدل پکار دي. لهذا دا مرکز مضبوط کړئ. د دې صورت به دا وي چې د یو بل مېلمستیا وکړئ چې محبت او اتحاد پیدا شي. پرهیزګارانو ته د خوراک تخصیص ځکه شوی دی چې کله هغوی خوراک وکړي نو عبادت به کوي او تاسو ته به دعاګانې کوي او د هغوی دعاګانې قبلېږي. (مرقات۸/۷۹)

واولوا: دا د ایلاء نه دی. والې او متولې د جوړولو په معنی کې دی. یعنې مسلمانان د خپلو عطیو سره خاص کړئ او د منافقانو او د کافرانو پرواه مه کوئ. (مرقات۸/۸۰)

ګوندو باندې ناسته او خوراک کول عاجزي ده

﴿۹﴾عَن عبد الله بنِ بُسر قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَصْعَةٌ

او حضرت عبد الله ابن بسر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره یو غټه کاسه ؤو. چې څلورو کسانو

يَحْمِلُهَا أَرْبَعَةُ رِجَالٍ

به اوچتوله. یعنې کله به چې هغې خوراک کېښودلی شو نو هغه دومره درنه وه چې څلورو کسانو ته اوچتوله.

يُقَالُ لَهَا: الْغَرَّاءُ

یا خالي هغه دومره لویه یا درنه وه چې د څلور کسانو نه بغیر به نه اوچتې دله، نو هغه کاسې ته به یې غراء ویله

فَلَمَّا أَضْحَوْا وَسَجَدُوا الضُّحَى أُتِيَ بِتِلْكَ الْقَصْعَةِ

کله به چې د څاښت وخت شو او خلکو به د څاښت لمونځ وکړو نو هغه کاسه به راوړلی شوه او هغې کې به یې

وَقَدْ ثُرِدَ فِيهَا فَالْتَفُّوا عَلَيْهَا فَلَمَّا كَثُرُوا

ثرید تیارولو. بیا به خلک د هغې نه ګیر چاپېره راجمع شول. تردې چې د خلکو شمیر به زیات شو او ناستې ځای

جَثَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
بهتنګ شو، نو نبي کريم ﷺ به په ګونډو کيناستلو. دغه شان کيناستلو باندې ليدلو سره يو ورځ
فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: مَا هٰذِهِ الْجِلْسَةُ؟
يو بانډ چې وويل چې دا څنګه ناسته ده؟ يعنې دغه شان کيناستل د ستاسو د شان سره مناسب نه دي. د دې
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللهَ جَعَلَنِي
اوريدلو سره نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې حقيقت دا دی چې الله زه د عاجزئ او انکسارئ والا جوړ
عَبْدًا كَرِيمًا وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا عَنِيدًا ثُمَّ
کړې يم. سرکشه او ضدي کړې يې نه يم. او دغه شان د عاجازئ او انکسارئ ناسته لنډه لاره ده. بيا
قَالَ: كُلُوا مِنْ جَوَانِبِهَا
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ټول مخاطب کړل او ويې فرمايل چې د دې د غاړو يعنې د خپلې مخې نه يې خورئ، د
وَدَعُوا ذِرْوَتَهَا يُبَارَكْ فِيهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد (١)
دې پاس ځاى پرېږدئ يعنې په مينځنې خوراک لاس مه اچوئ تاسو له به دې کې برکت واچولى شي.

توضيح: الغراء: د روښانه په معنى کې دى. مراد ترېنه غټ تال والا کاسه دى. (مرقات ۸/۸۰)

جثى: په ګونډو باندې ناستې ته وايي. مطلب دا چې تکيا وهلو سره خوراک کول جائز نه دى. د دې نه بغير چې په هر صورت کې کينې نو جائز دى. البته د نبي کريم ﷺ په انداز کې کيناستل مسنون دي، خو دا په سنن زوائدو کې دي. که د ثواب نيت مو وکړو نو ثواب به ملاوېږي کنې په عادت سره ناستې باندې ثواب نه ملاوېږي. (مرقات ۸/۸۰)

راغونډيدلو سره خوراک کې برکت نازليږي

﴿١٠﴾ وَعَنْ وَحْشِيِّ بْنِ حَرْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ:
او حضرت وحشي ابن حرب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خپل پلار نه او هغه د خپل پلار نه او وحشي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خپل نيکه نه نقل
إِنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا:
کوي چې د نبي کريم ﷺ يو څو صحابه کرامو د نبي کريم ﷺ نه يو ورځ وپوښتل چې

(١) رقم الحديث ۴۲۵۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۴۳ رقم الحديث ۳۷۷۳ وابن ماجه في ۲/۱۰۸۶ رقم الحديث ۳۲۶۳

يَا	رَسُوْلَ	اللهِ	إِنَّا	نَأْكُلُ
یارسول الله صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ! مونږ اکر که ښه ډېر خوراک کوؤ خو زمونږ خیټه نه ډکې کېږي. او مونږ دا غواړو چې زمونږ				
وَلَا	نَشْبَعُ	قَالَ:		
خیټه ډکه شي چې د عبادت طاقت حاصل کړو. یا مونږ ته د قناعت دولت حاصل شي. نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې د ډېر خوراک				
فَلَعَلَّكُمْ	تَفْتَرِقُوْنَ؟	قَالُوا:		
کولو باوجود هم د خیټې نه ډکېدلو وجه دا معلومېږي چې کېدی شي چې تاسو جدا جدا خوراک کوئ؟ هغوی عرض وکړو				
نَعَمْ	قَالَ:	فَاجْتَمِعُوا	عَلَى	طَعَامِكُمْ
چې آو. نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل نو بیا تاسو خپل خوراک ته په یو ځای کینئ او د هغې خوړلو				
وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ يُبَارِكْ لَكُمْ فِيهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]				
وخت کې بسم الله وایئ. ستاسو خوراک کې به برکت واچولی شي.				

توضیح: په ښکاره داسې معلومېږي چې په یو ځای په غونډه په یو لوښي کې د خوراک کولو باره کې ویل شوي دي. کېدی شي دسترخوان باندې کیناستلو سره په جدا جدا کاسو کې خوراک کولو سره دا شرط پوره نه شي. د عربو خلک لس لس کسان په یو ځای خوراک ته کینې. اوس هم په قبائلو کې داسې رواج دی.

الفصل الثالث

قیامت کې به د عیش والاژوند باره کې پوښتلی کیږي

‹۱۱› عَنْ أَبِي عَسِيبٍ قَالَ: خَرَجَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلًا						
حضرت ابو عسیب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې د یو واقعه ده چې د شپې وخت کې نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ د کور نه ووتلو او						
فَمَرَّ	بِي	فَدَعَانِي	فَخَرَجْتُ	إِلَيْهِ	ثُمَّ	مَرَّ
ماته یې تشریف راوړلو او ځې یې راوغوښتلم. زه د کور نه راووتلم او د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ سره شوم. بیا نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ						
بِأَبِي	بَكْرٍ	فَدَعَاهُ	فَخَرَجَ	إِلَيْهِ		
ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ له ورغلو او هغه یې راوغوښتلو او راوې غوښتلو او هغه هم د کور نه راووتلو او د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ سره شو. د						

---

(1) رقم الحديث ۴۲۵۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۳۸/۴ رقم الحديث ۳۷۶۴ وابن ماجه في ۱۰۹۳/۲ رقم الحديث : ۳۲۸۶.

ثُمَّ مَرَّ بِعُمَرَ فَدَعَاهُ فَخَرَجَ إِلَيْهِ فَانْطَلَقَ

هغې نه ورسته نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د عمر خوا له ورغلو او راوې غوښتلو. هغه هم د خپل نه راؤوتلو او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

حَتَّى دَخَلَ حَائِطًا لِبَعْضِ الْأَنْصَارِ

سره شو. مونږ ټول د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره شو تردې چې يو باغ ته ورسيدلو چې ديو انصاري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ باغ ؤو.

فَقَالَ لِصَاحِبِ الْحَائِطِ: أَطْعِمْنَا بُسْرًا

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د باغ مالک ته وويل چې په مونږ کجورې وخوروه. د باغ مالک د کجورو يو غونچه راوړله او

فَجَاءَ بِعِذْقٍ فَوَضَعَهُ فَأَكَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ

زمونږ مخې ته يې کيښودله. د هغې نه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هم وخوړله او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ صحابوٴ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ يعني مونږ

ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ بَارِدٍ فَشَرِبَ فَقَالَ:

هم وخوړله. بيا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يخې اوبه راوغوښتلې چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ او بيا مونږ وڅښلې. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل

لَتُسْأَلُنَّ عَنْ هٰذَا النَّعِيمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ:

چې يقيناً د قيامت په ورځ به ستاسو نه د دې باره کې پوښتلې کيږي. روايې وايي دې اوريدلو سره

فَأَخَذَ عمر العذق فضرب فِيهِ الْأَرْضَ حَتَّى تَنَاثَرَ الْبُسْرُ

عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د کجور غونچه را اوچته کړه او په ځمکې ته يې راويشتله تردې چې د هغې کچه کجورې

قِبَلَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُول الله

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته خورې شوې. بيا هغې عرض وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

إِنَّا لمسؤولونَ عَنْ هٰذَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ:

آيا د قيامت په ورځ به مونږ نه د دې باره کې هم پوښتنه کيږي؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

نَعَمْ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ

آؤ! د هر نعمت باره کې به پوښتنه کيږي. هغه که کم وي يا زيات وي البته د درې شيانو باره کې پوښتنه نه کيږي.

خِرْقَةٍ لَفَّ بِهَا الرَّجُلُ عَوْرَتَهُ أَوْ كِسْرَةٍ سَدَّ بِهَا جَوْعَتَهُ

يو خو هغه ټوټه د چې په هغې سړی خپل ستر پټوي او دويم د ډوډۍ ټوټې چې په هغې خپله ولږه ختمه کړي

أَوْ حُجْرٍ يتدخَّلُ فِيهِ مِنَ الْحَرِّ وَالْقُرِّ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالْبَيْهَقِيُّ فِيشعب الإِيمَان. [1]

او دريم كور او هجره چې هغې د ګرمۍ او يخنۍ نه د بچ كېدلو لپاره ننوځې.

توضيح: **تناثر**: د ښورېدلو په معنی كې دی. **قِبل**: د اړخ ته معنی كې دی يعنې د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اړخ ته ښورې شوې. (مرقات۸۲/۸)

حجر: كه "ح" مخكې وي نو دا حجره د كوټې په معنی كې ده. او كه "ج" مخكې وي نو دا د سورې په معنی كې دی. دلته د حجرې نه مراد وړه كوټه ده. (مرقات۸۳/۸) **يتدخل**: يعنې په ګرانه هغې ته داخلېږي. د ګرمۍ او د يخنۍ نه د بچ كېدلو لپاره كافي وي. (مرقات۸۳/۸) **قر**: يخنۍ ته وايي. (مرقات۸۳/۸)

د خوراك نه يو ځاى پاڅيږئ

﴿۱۲﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا وُضِعَتِ الْمَائِدَةُ

او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې كله دسترخوان خور كړى شي او

فَلَا يَقُومُ رَجُلٌ حَتَّى تُرْفَعَ الْمَائِدَةُ

خلك دې ته د خوراك لپاره كيني نو هيڅ يو كس دې تر هغې پورې نه پاسيږي چې تر څو پورې دسترخوان اوچت نه كړى

وَلَا يَرْفَعُ يَدَهُ وَإِنْ شَبِعَ

شي او د خوراك نه تر هغه وخت پورې لاس را نښكلى شي چې تر څو پورې ټول كسان خوراك ونكړي. اګر

حَتَّى يَفْرُغَ الْقَوْمُ

كه د هغې خيټه ډكه شوې وي. او كه د څه عذر په وجه د دسترخوان نه پاڅيدل ضروري وي نو بيا د نور كسانو

وَلْيُعْذِرْ فَإِنَّ ذَلِكَ

د فارغېدلو نه مخكې لاس را ښكل وي نو هغې له پكار ده چې خپل عذر بيان كړي يعنې معذرت وغواړي او د

يُخْجِلُ جَلِيسَهُ فَيَقْبِضُ

دسترخوان نه پاسيږي، ځكه هغه خپلو ملګرو ته شرم وركوي. كله چې يو كس دا ؤويني چې د هغې ملګري

يَدَهُ وَعَسَى أَنْ يَكُونَ لَهُ

خوراك بس كړو نو د شرم په وجه به هغه هم بس كړي. او دا ډېر امكان لري چې هغه او س د هم خوراك

---

[1] رقم الحديث ۴۲۵۳ أخرجه احمد في المسند ۸۱/۵ والبيهقي في شعب الايمان ۱۴۳/۴ رقم الحديث ۴۶۰۱

فِي الطَّعَامِ حَاجَةٌ رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ [1]
كولو خواهش لري يعني د هغې خيټه نه وي ډكه شوي.

توضيح: فلا يقوم: د خوراک په آدابو کې يو ادب دا دی چې خواړه ملګري يو ځای کينولی شي. ډاکټر د ډاکټر سره، مولا د طالب علمانو سره، علم والا د علم والا سره وغيره غيره.

کند هم جنس باهم جنس پرواز — کبوتر با کبوتر باز با باز

او کور به د هغه کسانو سره کينې چې د هغوی سره هغه مانوس وي چې مېلمنو ته په خوراک کې د هغې په وجه وحشت او تکلف نه وي. د خوراک دوېم ادب دا دی چې په اجتماعي خوراک کې هيڅ يو کس د نورو احبابو نه مخکې د خورک نه مخکې بس نه کړي. بلکې تر آخر پورې هسې ځان وساتې چې د شرم په وجه نور هم خوراک پرېږ نه دي.

ويعذر: يعني که يو کس ژر پاسيږي يا څه مجبوري وي نو خپلو ملګرو ته معذرت وکړي او ؤوايې چې ورونو تاسو خوراک کوئ. ما اول وخوړله. زه ژر چرته روان يم. دا د دې لپاره چې نور د شرم په وجه د خوراک نه پا نسېږي. چې لا تر اوس پورې د خوراک خواهش وي خو د دنورو د بس کولو په وجه هغوی هم بس کړي. (مرقات۸/۸۳)

﴿۱۳﴾وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ
او حضرت امام جعفر د ابن محمد د خپل پلار يعني د امام محمد باقر نه روايت کوي چې هغې وويل
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَكَلَ مَعَ قَوْمٍ كَانَ آخِرَهُمْ أَكْلًا. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَان مُرْسلا [2]
چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چې د خلکو سره خوراک کولو نو د ټولو نه آخر کې پاڅيدونکی کس به وو.

که ولږه وي نو خوراک کې تکلف مه کوئ

﴿۱۴﴾وَعَنْ أَسمَاء بنتِ يزيد قَالَتْ: أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت اسماء بنت يزيد فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له خوراک راوړلی شو. او بيا
بِطَعَامٍ فَعَرَضَ عَلَيْنَا
هغه خوراک مونږ ته کېښودلی شوه، مونږ اګر که اوږي ؤو او د خوړلو خواهش مو لرو خو لکه څنګه چې عادت وي صرف

---

[1] رقم الحديث اخرجه ابن ماجه في السنن ۱۰۹۶/۲ رقم الحديث ۳۲۹۵ والبيهقي في الشعب ۸۳/۵ رقم الحديث ۵۸۶۴

[2] رقم الحديث ۴۲۵۵ اخرجه البيهقي في شعب الايمان ۱۲۲/۵ رقم الحديث ۶۰۳۷.

فَقُلْنَا: لَا نَشْتَهِيهِ. قَالَ:
تکلفا مونږ وويل چې مونږ د خوړلو خواهش نه لرو. نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دي او رېدلو سره وفرمايل
لَا تَجْتَمِعْنَ جُوعًا وَكَذِبًا. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ[1]
چې ولږه او دروغ مه يو ځاي کوئ. (ابن ماجه)

توضيح: لانشتهيه: يعنې زمونږ زړه نه کېږي حال دا چې زړه مو کېدلو. مطلب دا دی چې وږې خو يو خو د په تکلف سره مو وويل چې ولږه مه نشته دی، نو دې کې د دوه شيانو نقصان دی يو خو يې د دنيا خوراک ونه خوړلو، دويم دا چې د دروغو ارتکاب يې وکړو. دا د امت د داسې اشخاصو لپاره تنبيه ده چې داسې کوي. (مرقات ۸/۸۵)

﴿۱۵﴾وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُوا
او د حضرت عمر ابن خطاب رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې خوراک
جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا فَإِنَّ الْبَرَكَةَ مَعَ الجماعةِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ[2]
په يو ځای کوئ، جدا جدا يې مه خورئ ځکه برکت د جماعت سره وي.

ميلمه د کور دروازې پورې پرېږدئ

﴿۱۶﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مِنَ السُّنَّةِ أَنْ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل دا سنت دي چې يو کس د
يَخْرُجَ الرَّجُلُ مَعَ ضَيْفِهِ إِلَى بَابِ الدَّارِ. رَوَاهُ ابن مَاجَه[3]
خپل مېلمه د استقبال کولو يا د هغې د رخصتولو لپاره د کور تر دروازې پورې ؤوځي. (ابن ماجه)
وَرَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ عَنْهُ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاس
بهيقي په شعب الايمان کې دا روايت د ابو هريره رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ او د ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه نقل کړی دی. او

[1] رقم الحديث ۴۲۵۶ أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۰۹۷ رقم الحديث ۳۲۹۸.

[2] رقم الحديث ۴۲۵۷ أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۰۹۳ رقم الحديث ۳۲۸۷.

[3] رقم الحديث ۴۲۵۸ أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۱۴ رقم الحديث ۳۳۵۸

وَقَالَ: فِي إِسْنَادِهِ ضَعِيفٌ[1]
بيهقي ويلي دي چې د سند په سلسله کې ضعيف دی.

توضیح: من السنة: د دې مطلب دا دی چې د مېلمه رخصتولو وخت کې د هغې سره تر د دروازې پورې تلل د پخوانۍ زمانې يو عادت دی. چې د تهذيب او د ښه اخلاقو يوه برخه ده. يا دا مطلب دا دی چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي چې دا عمل زما د سنت مطابق دی. (مرقات ۸۵/۸)

په ضيافت کې برکت دی

﴿۱۷﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْخَيْرُ أَسْرَعُ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کوم کور کې چې مېلمنو ته
إِلَى الْبَيْتِ الَّذِي يُؤْكَلُ فِيهِ مِنَ الشَّفْرَةِ
خوراک ورکول کېږي هلته خير يعني د رزق برکت او نيکۍ دومره تيزۍ سره رسيږي چې هغه تيزۍ
إِلَى سَنَامِ الْبَعِيرِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[2]
سره چاړه هم د اوښ کوف طرف ته نه رسيږي.

توضیح: الى سنام البعير: اوښ چې کله ذبح کېږي، نو د ذبح کولو نه وروسته اول ژر ژر د هغې د کوهان نه غوښه غوښولی کېږي او په شوق سره خوړلی کېږي. دې حديث کې يې وفرمايل چې کوم کور کې مېلمه ته خوراک ورکړی شو نو د هغه کور اړخ ته خير او برکت د دې نه هم ژر راځي، لکه څنګه چې چاړه د ذبح شوي اوښ کوف اړخ ته ژر ته ځي. (مرقات ۸۶/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۲۵۹ البيهقي في شعب الايمان رقم الحديث

(۲) رقم الحديث ۴۲۶۰ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۱۴/۲ رقم الحديث ۳۳۵۷

باب المضطر

وهذا الباب خال عن الفصل الاول والثالث

د مضطر بيان

د دې باب د لاندې صاحب مشكوة هيڅ عنوان نه دی تړلی. ګويا کې دا باب د مخکنيو د لواحقاتو نه دی. د [illegible] خبره دا ده چې دي باب کې فصل اول او فصل ثالث دواړه نشته دی. فقط فصل ثانی ذکر دی. دا چې صاحب مشكوة د مصابيح اقتداء کوي او صاحب مصابيح ته د دې متعلق هيڅ حديث نه دی ملاؤ شوی. لهذا فصل اول يې نه دی ايخی. باقی فصل ثالث راوړل د مصابيح په نزد نشته دی، ځکه د دې نفي ضرورت نشته دی. بهرحال که دا بيخې دا باب نه وی نو ډېر به ښه وی، نو دا حديثونه به د مخکنې باب په **فصل ثاني** کې لېکلی شوي وی، خو دا چې د مضامينو په اعتبار سره دا حديثونه باکل مختلف دي نو ځکه علامه طيبي رحمه الله او ملاعلي قاري رحمه الله ورله د **باب المضطر** عنوان تړلی دی چې ډېر ښه دی.

الفصل الثاني

په اضطراري حالت کې د مردار خوړلو مسئله

﴿۱﴾ عَن الفجيع العامري أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت فجيع عامری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغه يو ورځ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې

فَقَالَ: مَا يَحِلُّ لَنَا مِنَ الْمِيتَةِ؟

حاضر شو او عرض يې وکړو چې حضرت دا اوايه چې زمونږ لپاره په مردار کې څه حلال دي؟

قَالَ: مَا طعامُكم؟ قُلنا:

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې اول دا اوايه چې خوراک درته په کوم مقدار ملاوېږي؟ مونږ عرض وکړو

نَغْتَبِقُ وَنَصْطَبِحُ قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ:

چې مونږ ته پياله شوده ماښام کې او يو پياله سحر کې ملاوېږي. د حديث رواي ابو نعيم فرمايي

فَسَّرَهُ لِي عُقْبَةُ: قَدَحٌ

چې زما استاد او شيخ حضرت عقبه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د **نغتبق** او د **نصطبح** دا وضاحت کړی دی چې يو پياله شوده

عَشِيَّةً	وَقَدَحٌ	غُدْوَةً
سحر کې او يو پياله شوده مابنام کې. بهرحال نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د فجيع دې جواب اوريدلو سره وفرمايل چې د خوراک		

الْجُوعُ	وَأَبِي	ذَاكَ	قَالَ:
دا مقدار د خپل پلار د قسم ولره واجب کوي. يعني سحر او مابنام صرف يوه يوه پياله شوده شريکول ولره ختمه کړي او د			

فَأَحَلَّ لَهُمُ الْمَيْتَةَ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
انساني ژوند د بقاء ذريعه نه شي جوړېدلی شي. نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه صورت کې د هغې لپاره مردار حلال کړی وُو.

توضيح: ماطعامکم: يعني تاته په خوراک کې څه ملاوېږي؟ (مرقات۸/۸۷)

نغتبق و نصطبح: د حديث راوي ابونعيم وايي چې زما استاد د دې دواړو کلماتو داسې مطلب بيان کړی دی چې د شودو يوه پياله سحر کې او يوه مابنام کې ملاوېدله. صبوح د سحر نه او غبوق مابنام ته وايي.

ذاك وابي الجوع: ذاک مبتداء دی او الجوع د دې خبر دی. او وابی په مينځ کې جمله معترضه قسميه دَه. علامه طيبي فرمايي "وابی جملة قسمية معترضة بين المبتداء والخبر" (طيبي) يعني په خدای قسم دا خو خالصه ولږه ده. يعني حالت اضطرارې دی. لهذا مردار خوره او ژوند بچ کړه. (مرقات۸/۸۷)

پوښتنه: د دې حديث د راتلونکي حديث سره واضحه تعارض دی ځکه د بحث کې دي چې که د شودو يو پياله سحر او مابنام ملاوېږي نو دا حالت اضطرارې دی. او مردار خوړل جائز دی او راتلونکې حديث کې ذکر دی چې تر څو پورې په وابنو باندې هم گوزاره کېږي نو تر هغه وخت پورې مردار خوړل ناجائز دي. د دې تعارض د لرې کولو څه طريقه ده؟

جواب: د دې تعارض د لرې کولو سريقه دا ده چې د اضطرارې متحقق حد خو همغه دی چې د کوم ذکر په راتلونکې د ابو واقد په حديث نمبر ۲ کې دی چې وابنه هم ملاوېږي هغه وخورو او مردار ونه خورو.

او د زير بحث حديث جواب دا دی چې هغې چې د کوم د يوې پيالې ذکر دی. دا د يو يو کس لپاره نه وه. بلکې د ټول قوم لپاره به سحر يوه پياله او مابنام يوه پياله وه، نو د ټول قوم لپاره د يوې پيالې نه

---

[1] رقم الحديث ۴۲۶۱ اخرجه ابوداود في السنن ۱۶۷/۴ رقم الحديث ۳۸۱۷

په څه ملاو شي؟ یو ګوټ هم مشکل دی. دا خو خالص اضطراري حالت دی. لهذا د دې حدیث او د راتلونکې حدیث مفهوم او مضمون یو دی.

د دې حدیث د یو څو الفاظو نه معلومیږي چې د شودو یوه پیاله به د یو قوم لپاره وه. مثلاً **ما طعامکم** کې ټول قوم ته خطاب دی. دغه شان د راوي پوښتنه **"مایحل لنا"** کې د ټول قوم لپاره پوښتنه ده. د یو کس لپاره نه وه.

باقي دواړو حدیثونو باندې د پوهېدل لپاره ضروري دي چې د ثبوت اضطراري باره کې د د فقهاؤ اختلاف بیان کړی شي، ځکه دې مسئله کې د فقهاؤ اختلاف دی. (مرقات ۸۸/۸)

د فقهاؤ اختلاف: امام مالک او د امام احمد بن حنبل او یو قول کې د امام شافعي په نزد که یو کس د خپل طبعي حالت مطابق دومره خوراک نه مومي چې خیټه یې پرې ډکه شي نو هغه کس له مرداره خوړل جائز دي. د مردار خوړلو او د تحقیقِ اضطراري باره کې د دې حضراتو په نزد ډېر لوی وسعت دی.

امام ابوحنیفه رحمه الله او یو قول کې د امام شافعي رحمه الله په نزد اضطراري حالت به هغه وخت کې متحقق وي چې د سړی ژوند ته و ولږې په وجه د هلاکت خطر وي شي نو بیا مردار خوړل جائز دي چې ژوند پاتې شي. صرف د **قوت لا یموت** او د **سَدّرمق** تر حد پورې دې وخوري. (الکاشف: ۱۹۲/۸)

دلائل: جمهورو د بحث د لاندې حدیث نه استدلال کړی دی. د احنافو ائمؤ د راتلونکې حضرت ابؤواقد لیثی رحمه الله د حدیث نه استدلال کړی دی.

د احنافو له اړخه د زیر بحث حدیث جواب د دې نه مخکې د پوښتنې او د جواب په ضمن کې تیر شوی دی چې دا یوه پیاله د ټول قوم لپاره وه. دا خو د عین اضطراري دی.

﴿۲﴾ وَعَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا

او حضرت ابؤواقد ابو لیثی رضی الله عنه فرمایي چې یو کس عرض وکړو چې یا رسول الله ﷺ! مونږ

نَكُونُ بِأَرْضٍ فَتُصِيبُنَا بِهَا

کله په داسې زمکه یعنې داسې ځای ته ورسیږو چې مونږ ته هلته خوراک نه ملاویږي. چې د هغې

المخمصة فَمَتَى يحلُّ لنا الميتةُ؟

په وجه مونږ هلته د مخمصه ولږې په حالت کې اخته شو. دې صورت کې مردار خوړل زمونږ لپاره کله حلالیږي؟

قَالَ: مَا لم تصطبحوا وتغتبقوا
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې كله تاسو ترسحرپورې يا د ماښام پورې د خوراک څښناک هيڅ شی ونه مومئ يا د هغه
أَوْ تَحْتَفِئُوا بِهَا بَقْلًا فَشَأْنُكُمْ بِهَا.
زمكه يعنې هغه ځاې چرته چې تاسو وئ او د ترکارئ د څيزونو نه تاسو ته هيڅ څيز ملاو نه شي،
مَعْنَاهُ: إِذَا لَمْ تَجِدُوا صَبُوحًا
نو تاسو مردار خوړلی شئ. حاصل دا چې تاسو ته هيڅ داسې څيز نه ملاو ېږي. چې ولږه ختمونكې
أَوْ غَبُوقًا وَلَمْ تَجِدُوا بَقْلَةً
يا د خيټې ته مرسته وركونكې وي نو ستاسو حالت به د مردار متعلق وي. يعنې داسې صورت
تَأْكُلُونَهَا حَلَّتْ لَكُمُ الْمَيْتَةُ. رَوَاهُ الدَّارِمِيُّ[1]
راتلو كې مردار خوړل به ستاسو لپاره حلال وي.

(1) رقم الحديث اخرجه الدارمي في السنن ۲/ ۱۲۰ رقم الحديث ۱۹۹۶ واحمد في المسند ۵/ ۲۱۱.

باب الاشربة
د څکونکو شيانو بيان

قال الله تعالیٰ: ﴿کلوا واشربوا ولا تسرفوا﴾ (سورة الاعراف: ۳۱)

اشربة: د شراب جمع ده. او شراب د مشروب په معنی کې دی. مشروب هر څکونکې شي ته وايي. هغه که اوبه وي، نبيذ وي، شربت وي يا جوس وي. دا چې مشروب د طعام تابع وي، ځکه يې د کتاب الاطعمه د لاندې تابع ذکر کړو او لباس د طعام تابع نه دی نو ځکه يې هغه د جدا کتاب په عنوان کې ذکر کړو. دې باب کې د اوبو د څکلو آداب، مستحبات او د مکروهاتو ذکر کړی دی. (مرقات۸/۹۱)

الفصل الاول
په درې ساګانو کې د اوبو د څکلو فايدې

﴿۱﴾عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا.
حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به د اوبو په مينځ کې درې ځله سا اخستله. او
مُتَّفق عَلَيْهِ. وزادَ مسلمُ في روايةٍ ويقولُ: إنَّه
د مسلم په يو روايت کې دا الفاظ هم نقل دي چې او نبي عليه السلام به فرمايل چې دغه شان په درو ساګانو کې اوبه څښل
أَرْوَى وأَبرَأُ وأَمرأُ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ښه مړول کوي او تنده ماتوي. بدن ته صحت ورکوي او ښه هضمېږي او معدې ته ډېر په اسانۍ سره ځي.

توضيح: ثلاثاً: يعنې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به درې درې ساګانو کې اوبه څښلې. دا د غالب احوالو خبره ده. ګنې د ترمذی په روايتونو کې په دوه ساګانو کې د اوبو څښلو خبره هم ملاوېږي. هغه هم کله کله شوی دی. يو بل حديث کې دي چې اوبه د اوښ پشان مه څښئ بلکې دوه ساګانو يا درې ساګانو کې يې څښئ. دې کې هم د دوه ساګانو ذکر دی. (مرقات)

---

(۱) رقم الحديث ۴۲۶۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۹، رقم الحديث ۵۶۳۱ ومسلم في ۳/۱۶۰۲، رقم الحديث (۱۲۳-۲۰۲۸)

د اوبو په آدابو کې يو ادب دا هم دی چې کله انسان سا اخلي نو لوښی دې د خولې نه اخوا کړي چې د سا اخستلو په وجه اوبو کې څه څيز غوزار نه کړي.

قاضي عياض ليکلي دي چې درې ساګانو سره اوبو څښلو کې يوه فائده دا ده چې دې سره تنده ښه ماتيږي. دويمه فائده دا ده چې دا د هضم لپاره ګټوره ده، ځکه دغه شان د اوبو يخوالی معدې او اعصابو ته نسبتاً کم نقصان رسوي. او که هغه پ يو سا باندې اوبه وڅښې نو معده د يو ځل نه يخه شي او نقصان به کيږي. د دې حديث په دې آخري جملو د همغه فايدو بيان دی، خو په سنت نبوی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې عمل کول د ټولو نه لويه فائده ده. (مرقات۸/۹۲)

اروی: ای اشدرواء يعني ښه مړول کوي. (مرقات۸/۹۲)

ابرأ: دا د برأت نه دی يعني دغه شان اوبه څښل د بدن لپاره صحت ورکونکی او د بيمارۍ نه د برأت سبب دی. (مرقات۸/۹۲)

امرأ: ای اقوی هضماً، ښه هضميږي. (مرقات۸/۹۲)

د مشک په خوله باندې د اوبه څکلو ممانعت

﴿۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّرْبِ من فِي السقاء (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام د مشک په غاړه باندې اوبو څښلو نه منع کړې ده.

توضيح: من فی السقاء: فی لفظ مشدد دی. اصل کې د فوه نه دی. چې د فم په معنی کې دی. ای من فم القربة د مشکيزې په خوله باندې د اوبو څښلو نه ځکه منع کړی شوې ده چې امکان لرې چې د مشکيزې په خوله کې څه کچره کې وي يا مضر ځناور يا حشره وغيره ننښتې وي. يا اوبو کې دننه ګونګټ يا ګندګي وي او دغه شان په پټو سترګو څښلو سره هغه خولې کې لاړ شي. او اوبه د مشکيزې ډ تورتم نه د خيټې تورتم ته يو ځل نه څښلو سره د معدې د خرابيدلو خطر هم وي. دغه شان اوب څښلو سره د دې ګيس دننه لاړ شي. چې د صحت لپاره مضر کېدلی شي. او کله کله په جامو باندې اوبه وغورځيږي او ډيره لونده شي. کله کله د خولې نه د خوراک پوټې د اوبو په لوښي کې دننه لاړ شي. چې د صفائی خلاف دي. دا وجوهات په خپل ځای خو د يو مسلمان لپاره د دې ممانعت د ټولو نه لويه وجه دا ده چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا منع کړي دي. او دا د مسنون طريقې خلاف ده. د مشکيزې پشان دا حکم د لوټې لپاره هم دی. بوجۍ، ، بوتل يا د هره هغه لوښي هم دی،

---

[1] رقم الحديث اخرجه البخاري في صحيحه ۹۰/۱۰ رقم الحديث ۵۶۲۹ وابوداود في السنن ۱۰۹/۴ رقم الحديث ۳۷۱۹ .

چې د هغې د دننه حالت علم چاته نه وي. د راتلونکي حديث تشريح او توضيح هم دغه شان ده. (مرقات ۸/۹۳،۹۲)

پوښتنه: اوس پوښتنه دا ده چې د دې باب په آينده حديث نمبر ۱۹ کې حضرت کبشه فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مشکيزې په خوله باندې خپله اوبه وڅښلې، نو د دې تعارض څه جواب دی؟

جواب: د دې جواب دا دی چې د مجبورۍ په وخت کې داسې کول جائز دي. ګنې نه دي. دويم جواب دا دی چې يو وړه مشکيزه وي يو غټه مشکيزه وي. په وړې مشکيزې باندې نبي کريم ﷺ څښلې دي. چې هغې کې يقيناً د مضرې حشرې خطر نه ؤو. دريم جواب دا دی چې عام عادت کول يې ممنع دی. د يو نيم ځل څښلو ګنجائش شته دی.

﴿۳﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ اخْتِنَاثِ
او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مشک خوله اړول يعنې د
الْأَسْقِيَةِ زَادَ فِي رِوَايَةٍ: وَاخْتِنَاثُهَا:
هغې خوله اړولو او اوبه د څښلو نه منع کړې ده. او رواي يو روايت کې دا الفاظ هم نقل کړي دي چې د مشک د
أَنْ يُقْلَبَ رَأْسُهَا ثُمَّ يُشْرَبَ مِنْهُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
خولې اړولو مطلب دا دی چې د مشک سره يعنې خوله سرچپه کړی شي او بيا د هغې نه اوبه وڅښلې شي.

توضيح: اختناث: دا د خنث نه دی چې معنې يې د مشکيزې خوله اړول او د خپلې خولې سره لګول دي. يعنې داسې استعمالو سره اوبه جائز نه دي. وجوهات پاس بيان شوي دي. (مرقات ۸/۹۳)

په ولاړه باندې د اوبه د څکلو ممانعت

﴿۴﴾ وَعَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى
او حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کړي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه منع
أَنْ يَشْرَبَ الرَّجُلُ قَائِمًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[2]
کړې ده چې يو کس په ولاړه اوبه وڅښي.

[1] رقم الحديث ۴۲۶۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۸۹ رقم الحديث ۵۶۲۵ ومسلم في ۳/۱۶۰۰ رقم الحديث (۱۱۱-۲۰۲۳)

[2] رقم الحديث ۴۲۶۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۰۰ رقم الحديث (۱۱۳-۲۰۲۴) وابوداود في السنن ۴/۱۰۸ رقم الحديث ۳۷۱۷

توضیح: قائماً: دې حدیث کې په ولاړه د اوبو څښلو نه د منعې ذکر دی. او ورسره روایت کې دي چې که چرې په هیره یې وڅښلو نو هغې له پکار دي چې اوبه کانګې کړې. د دې حدیث تعلق د اصل او قاعدې سره دی چې د شریعت همدغه قاعده ده. چې په ناسته اوبه وڅښې. او هم دغه د نبي کریم ﷺ عادت ؤو او د نبي کریم ﷺ د امت هم په دې هم عمل دی. د دې برعکس په فصل ثاني کې د حضرت ابن عباس رضي الله عنه حدیث ۱۳ کې په ولاړه د اوبو د څښلو ذکر موجود دی، نو د دې حدیث تعلق د بیان د جواز سره دی چې که مجبوري داسې وي نو هغه جائز ده کله ځای نه وي. کله توندې وي. مله بله څه مجبوري وي چې استثنائی صورتؤونه دي. دویم جواب دا چې زیر بحث حدیث کې ممانعت کراهت تنزیهې باندې محمول دی او راتلونکی د حضرت ابن عمر رضي الله عنه والا حدیث په جواز باندې محمول دی. او کراهت تنزیهې او د جواز په مینځ کې منافات نشته دواړه یو شی دی. بهرحال اصل قاعده او قانون په ناسته د څښلو دی. کله ناکله که د دې قانون برعکس وي نو هغه به د مجبوري استثنائی صورت وي. چې د ناستې ځای نه وي، نو کله توندې وي او کله څه بله مجبوري وي. په استثنائی صورتو کې یو صورت د زمزم د اوبو دی چې هغه په ولاړه څښل کېږي، ځکه هغه مبارکې اوبه دي چې خومره زیاتې وڅښلی شي نو نقصان نه کوي. منافق د دې نه کمې اوبه څښې، نو مسلمانانو ته حکم دی چې په ولاړه یې وڅښې، ښې ډېرې دې وڅښې چې پوښتۍ ډکې شي. د قیام په حالت کې نورو اوبو سره په ډکه خېټه اوبه وڅښلی شي نو کیناستلو سره بوج کمېږي، خو په زمزم باندې خېټه بوج نه مسحوسوي. دغه شان د اودس نه بچ شوې اوبه په ولاړه څښلی کېږي. هغه هم مبارکې اوبه دي ضرر به نه رسوي. عجیبه حکمت دی چې د ناستې حالت کې خېټه کې کوتونه جوړېږي. په ډکه خېټه اوبه څښلو سره چې کله سړی ودرېږي نو اوبه خېټه کې خورې شي. او ګنجائش پیدا کېږي. هیڅ بوج به نه وي، خو د قیام په حالت کې اوبو څښلو سره به دا فائده ورکه وي. (مرقات ۹۳،۹۴/۸)

﴿۵﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَشْرَبَنَّ أَحَدٌ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل چې تاسو کې دې هیڅ یو
مِنْكُمْ قَائِمًا فَمَنْ نَسِيَ مِنْكُمْ فَلْيَسْتَقِئْ. رَوَاهُ مُسلم[1]
کس په ولاړه اوبه نه څښي او که چا په هېره په ولاړه اوبه وڅښلې نو هغې له پکار دي چې کانګې یې کړې.

[1] رقم الحدیث ۴۲۶۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۰۱/۳ رقم الحديث (۱۱۶-۲۰۲۶)

په ولاړه باندې د زمزم د اوبو استعمال مستحب دي

﴿۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِدَلْوٍ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت كې د زمزم د اوبو يو
فَشَرِبَ وَ هُوَ قَائِمٌ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ډول راوړلو نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه په داسې حالت كې وڅښلې چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ولاړ وُو.

د اودس نه پاتې شوي اوبه په ولاړه څکل کيدلی شي

﴿۷﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَنَّهُ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ قَعَدَ فِي حَوَائِجِ النَّاسِ
او د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روايت دی د چې يو ورځ هغې د غرمې لمونځ وكړو او بيا د خلكو د مقدمو او د معاملاتو
فِي رَحَبَةِ الْكُوفَةِ حَتَّى
د فيصلو لپاره د كوفې يو اوچت او فراخه ځای باندې خپل مجلس قائم كړو او هلته به يې د خلكو د جنګونو معاملې
حَضَرَتْ صَلَاةُ الْعَصْرِ ثُمَّ أُتِيَ بِمَاءٍ
اوريدلې او فيصلې به يې كولې تردې چې د مازيګر وخت راغلو. چې د اودس لپاره اوبه راوړلی شوې نو
فَشَرِبَ وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ
هغې د خپلې تندې د ماتولو لپاره د اودس نه مخكې د اودس اوبه وڅښلې او بيا هغې د اودس لپاره مخ او لاسونه
وَذَكَرَ رَأْسَه وَرِجلَيْهِ
ؤوينځل. او راوي دا ذكر كړل چې هغې د خپل سر مسح وكړه او د خپلې ښپې يې وينځلې. د هغې نه وروسته
ثُمَّ قَامَ فَشرب فَصله وَهُوَ
حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنهُ ودريدلو او د اودس پاتې اوبه يې وڅښلې. او به يې په داسې حالت كې وڅښلې چې هغه
قَائِمٌ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ أُنَاسًا يَكْرَهُوْنَ الشُّرْبَ قَائِمًا
ولاړ وُو. او بيا يې وفرمايل چې څينې خلک په ولاړه اوبه څښل په كراهت باندې محمول كوي. يعنې

---

[1] رقم الحديث ۴۲۶۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۱/۱۰ رقم الحديث ۵۶۱۷ ومسلم في ۱۶۰۲/۳ رقم الحديث ۴۲۶۸

صَنَعَ	وَسَلَّمَ	عَلَيْهِ	اللهُ	صَلَّى	النَّبِيَّ	وَإِنَّ

هغوی دا کمې چې په ولاړه او به څښل مکروه دي، خو حقیقت دا دی چې نبي کریم ﷺ همدغه

مِثْلَ مَا صَنَعْتُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]

شان کړي دي لکه څنګه چې اوس ما وکړل.

توضیح: ذکر راسه: یعنې راوي په هغه اودس کې د سر د مسحې بیان هم وکړو او د پښو د وینځلو ذکر یې هم وکړو. **مَا صَنَعْتُ**: حضرت علي رضي الله عنه دا ویل غواړي چې څنګه ما د اودس پاتې اوبه وڅښلې همدغه شان عمل نبي کریم ﷺ کړی ؤو. بهرحال د دې نه د عامو اوبو د څښلو د. جواز خبره نه ثابتېږي ځکه د زمزم او اودس دا وبو صورت د استثنائی صورتونو نه دی(مرقات ۸/۹۶)

په مجبورئ کې د تالاب یا نهر نه په خوله اوبه څکلی شئ

﴿۸﴾وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ

او حضرت جابر رضي الله عنه راوي دی چې یو ورځ نبي کریم ﷺ د یو انصاری رضي الله عنه یعنې د ابو الهیثم

وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ فَسَلَّمَ فَرَدَّ الرَّجُلُ

چې ذکر یې تیر شوی دی چې باغ ته ورغلو. د نبي علیه السلام سره یو صحابي یعنې حضرت ابوبکر رضي الله عنه هم ؤو.

وَهُوَ يُحَوِّلُ الْمَاءَ فِي حَائِطٍ

نبي علیه السلام باغ ته رسید لو سره سلام علیکم وکړو. هغه انصاری هغه وخت باغ له اوبه ورکولې. د

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنْ كَانَ عِنْدَكَ

نبي علیه السلام د سلام جواب یې ورکړو. نبي علیه السلام هغې ته وفرمایل چې که ستا سره په مشک کې زړې

مَاءٌ بَاتَ فِي شَنَّةٍ وَإِلَّا كَرَعْنَا؟

اوبه وي نو راې وړه او که تا سره داسې اوبه نه وي نو بیا به مونږ لختې یا نهر باندې خوله کېږدو او اوبه به وڅښو.

فَقَالَ: عِنْدِي مَاءٌ بَاتَ فِي شَنٍّ فَانْطَلَقَ إِلَى الْعَرِيشِ

هغه عرض وکړو چې آؤ ما سره په زوړ مشک کې اوبه زړې اوبه شته دی، نو هغه سپرته لاړو چې کوم هغې باغ

---

(1) رقم الحديث ۴۲۶۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۱/۱۰ رقم الحديث ۵۶۱۶

فَسَكَبَ	فِي	قَدَحٍ	مَاءً	ثُمَّ	حَلَبَ	عَلَيْهِ

کې ودرولی ؤو. او یوې پیاله کې یې اوبه رواړلې یعنې باندې یعنې هغه پیاله کې د کور ساتلې د بزې شوده ولشل

مِنْ	دَاجِنٍ	فَشَرِبَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

او هغه پیاله یې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته پیش کړه. بیا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه وڅښل. بیا د هغې نه وروسته هغه انصاری

ثُمَّ	أَعَادَ	فَشَرِبَ	الرَّجُلُ	الَّذِي	جَاءَ	مَعَهُ.	رَوَاهُ	الْبُخَارِيّ[1]

د اولنۍ پیالې پشان یوه بله پیاله راوړله چې بیا هغه کسانو وڅښله کوم چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره ؤو.

توضیح: **ومعه صاحب له**: شارحین لیکلي چې د دې نه مراد حضرت ابوبکر صدیق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دی، ځکه الله هغه د صاحب په لقب سره یاد کړی دی. **"اذ یقول لصحابه"** د شارحینو قول په سر سترګو قبول دی، خو ما چې په خپل زړه مازغو باندې ښومره زور ورکړی دی هغه هومره د ماغو انکار کړی دی، ځکه د حدیث په آخر دا الفاظ دي. **فشرب الرجل الذی جاء معه** داسې الفاظ د صدیق لپاره ښنګه استعمالیدلی شي. دا خو د یو غیر معروف کس لپاره د استعمالول الفاظ دي. والله اعلم.

ماء باتٌ: یعنې د شپې نه ایښودلی شوې اوبه.

شنة: زړې مشکیزې ته وایي.

والا کرعنا: یعنې که داسې اوبه او مشکیزه نه وي نوبیا به مونږ یو تالاب یا په نهر خوله کېږدو. اوبو د څښلو ترتیب داسې دی چې که لوښی وي نو په هغې دې وڅښلی شي. که لوښی نه وي نو بیا دې په دواړه لپو کې اوبه وڅښلی شي. که په دې هم مشکل وي نو بیا په خوله څښل جائز دي، لکه ښنګه چې د دې روایت نه معلومېږي. ماته د غرونو د اوبو په خولې باندې د څښلو تجربه شوې ده. هلته ځینې اوبه داسې وي چې لوښي یا لپه کې را اوچتول او څښل امکان نه لري، نو داسې مجبورۍ کې په خوله باندې د څښلو اجازت دی. د ابن ماجه په یو بل روایت کې په خوله باندې د اوبو څښلو نه منع شوې ده. هغه په نهې کراهت تنزیهې باندې محمول دی. او د بحث لاندې حدیث د جواز لپاره دی. یعنې که مجبوري وي نو په خوله باندې اوبه څښلی شي.

داجن: د کور ساتلی شوې بزې ته وایی. (مرقات ۹۷/۸)

---

[1] رقم الحدیث ۴۲۷۰ اخرجه البخاري في صحيحه ۵۷/۱۰ رقم الحديث ۵۶۱۳ وابوداود في السنن ۱۱۲/۴ رقم الحديث ۳۷۲۴.

سرو او د سپينو زرو لوخو کې اوبه څکل حرام دي

﴿۹﴾وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:الَّذِي يَشْرَبُ
او د حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کوم کس چې د
فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ.
سپينو زرو په لوښي کې او کوم شی څښې نو د هغې دا څښل به د دې نه بغير بله هيڅ نتيجه پيدا نه
مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: إِنَّ الَّذِي يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ فِي آنِيَةِ الْفضة وَالذَّهَبِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[۱]
کړي چې د هغې به خيټه کې به د دوزخ اور ګوټ ګوټ ورکوز کړی شي. (بخاري ومسلم)

توضيح: **يجرجر**: اوبن د رمباړي وخت کې چې د هغې د خولې نه کوم اواز وځي هغې ته جرجرة وايي. دله ګوټ ګوټ خيټه کې اور داخلول مراد دي. دې داخليدلو سره د جرجره اوزا پيدا کېږي. (مرقات۸/۹۸)

نار جهنم: راجح او واضح او سانه ترکيب همدغه دی چې د نار جهنم کلمه يجرجر مفعول به دی. ای **يجرجر نار جهنم فی بطنه** يعنې مسلسل به يې د دوزخ اور نه خيټه ډکولی کېږي.

اوس د دې حديث حکم او فقه دا ده چې د ټول امت په دې اتفاق دی چې د هر نابينه او زنانه لپاره د سرو او سپينو لوښي استعمالول په هرحال کې ناجائز او حرام دي. هغه که په خوراک څښاک کې استعمال وي يا د بل کوم يو مقصد لباره وي. البته د ښځو لپاره سرو او سپينو زرو زيوارت استعمالول جائز دي. د زيوارتو تعلق د هغې د ذاتې ښايست سره دی چې مطلوب دی. لوښو کې دا شی نشته دی، نو ځکه د ښځو لپاره هم منع دی. که د کوم لوښي په غاړو کې د سپين زر لږېدلې وي يا يې يو پترې لږېدلې وي نو مسلمانانو له پکار دي چې خوله هغه ځای کې کېږدي چې کوم ځای باندې سپين زر نه وي. (مرقات۸/۹۸)

﴿۱۰﴾وَعَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:لَا تَلْبَسُوا
او حضرت حذيفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې مه اغوندئ
الْحَرِيرَ وَلَا الدِّيبَاجَ وَلَا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ
د ريښمو جامې او مه غټ ريښم اغوندئ. چې دواړه يو قسمه د ريښمو ټوټه وي. د غه شان د سرو زرو او

[۱] رقم الحديث ۴۲۷۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۰/۹۶ رقم الحديث ۵۶۳۴ ومسلم في ۴/۱۶۳۴ رقم الحديث (۱-۲۰۶۵)

وَالْفِضَّةِ وَلَا تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا

مه د سپینو زرو په لوښو کې او به څه څیز ښځئ. او مه د سرو او سپینو زرو په کاسو او پیالو کې خوراک کوئ،

فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَهِيَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

ځکه دا ټول شیان د نیا کې د کافرانو لپاره دي. او ستاسو لپاره په آخرت کې دي. (بخاري و مسلم)

نبي اړخ نه د جام ګرځول پکار دي

﴿۱۱﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: حُلِبَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ کور ته تشريف راوړو، نو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ لپاره د ساتلې

شَاةٌ دَاجِنٌ وَشِيبَ لَبَنُهَا بِمَاءٍ مِنَ الْبِئْرِ الَّتِي فِي دَارِ أَنَسٍ

شوې بزې شوده ولوشلې شو او هغه شوده د هغه کوهي په او به کې ګډ کړې شو چې د انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په کور کې وه.

فَأُعْطِيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقَدَحَ فَشَرِبَ

بيا د شودو دا پياله د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت کې پيش کړې شوه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ترېنه څه شوده وڅښل. هغه وخت

وَعَلَى يَسَارِهِ أَبُو بَكْرٍ وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٌّ

د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ چپ اړخ ته ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ناست ؤ. او نبي اړخ ته يې يو بانده چې ناستی ؤ.

فَقَالَ عُمَرُ: أَعْطِ أَبَا بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللهِ

حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و فرمايل چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! دا پاتې شوده حضرت ابوبکر صديق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ورکړه،

فَأَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ الَّذِي عَنْ يَمِينِهِ ثُمَّ

خو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه بانده چې ته ورکړه کوم چې نبي اړخ ته ناست ؤ. بيا يې وفرمايل چې د نبي اړخ والا مخکې دی. او بيا د چپ اړخ والا

قَالَ: "الْأَيْمَنُ فَالْأَيْمَنُ" وَفِي

او يو روايت کې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه موقع کې دا و فرمايل چې ياد وساتئ د نبي اړخ والا زيات حقدار دی لهذا د نبي اړخ والا

رِوَايَةٍ: الْأَيْمَنُونَ الْأَيْمَنُونَ

ته يې ورکړه. يعني چې دا معلومه شوه چې د نبي اړخ والا زيات حقدار دی نو تاسو هم نبي اړخ والا لحاظ

[1] رقم الحديث ۴۲۷۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۹۶ رقم الحديث ۵۶۳۳ ومسلم في ۳/۱۶۳۷ رقم الحديث (۴-۲۰۶۷)

أَلاَ فَيَمِّنوا (مُتَّفَق عَلَيْهِ)[1]
ساتئ. زه د همدغې نه ابتداء کوم.

توضيح: الايمنون: دا ټول الفاظ د يمين د مادې نه ماخوذ دي. يعنې د نبي اړخ نه جام ګرځول پکار دي. د نبي اړخ والا زيات حقدار دى.

﴿۱۲﴾وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدَحٍ
او د حضرت سهل ابن سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې يو ځل د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې د شودو يا د اوبو پياله
فَشَرِبَ مِنْهُ وَعَنْ يَمِينِهِ . غُلَامٌ أَصْغَرُ
راوړلى شوه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې نه وڅښل. هغه وخت کېد نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نبي اړخ ته يو کم عمرى ؤ چې
الْقَوْمِ وَالْأَشْيَاخُ عَنْ يَسَارِهِ
د مجلس په حاضرينو کې د ټولو نه وړوکى ؤ. يعنې ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او نور چې کوم بوډاګان کسان ؤ. هغوى
فَقَالَ: يَا غُلَامُ أَتَأْذَنُ أَنْ أُعْطِيَهُ الْأَشْيَاخَ؟
چپ اړخ ته ؤ. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې اى هلکه آيا ته اجازت کوې چې دا پاتې شوده يا اوبه دې بوډه ګانو
فَقَالَ: مَا كُنْتُ لِأُوثِرَ بِفَضْلٍ مِنْكَ أَحَدًا يَا رَسُولَ اللهِ
ورکړم؟ هغه وړوکي وويل چې نا يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! زه ستا نه پاتې شوې شودو يا د اوبو په سلسله کې
فَأَعْطَاهُ إِيَّاه (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ وَحَدِيث أَبِي قتادةَ سنذكر فِيبَابِ الْمُعجِزَاتِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى)[2]
د خپل ځان نه بل ته ترجيح نه شم ورکولى، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه پاتې شوده هغه کم عمري ته ورکړل.

توضيح: غلام: د غلام نه مراد حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دى. دا نبي اړخ ته ناست ؤ. (مرقات۸/۱۰۲)

لااوثر: يعنې زه د ستاسو نه(اې دالله رسوله) پاتې شوې اوبو يا شودو په ورکولو کې په خپل ځان هيچاته ترجيح نه ورکوم. د دې حديث نه د ايثار بالطاعات مسئله واضح کېږي. د ايثار بالطاعات مطلب دا دى چې يو کس ته نيکې ملاوېږي او هغه خپل ځان پرېږدي او بل له موقع ورکړي چې دا نيکې دې ته ملاو شي. مثلاً د جماعت په اولنې صف کې يو کس ولاړ وي. شاته صف کې يو بزرګ راشي او بزرګ ته يې په اول صف کې موقع ورکړه. دې ته ايثار بالطاعات وايي. ايثار بالطاعات که په واجباتو کې وي نو دا ناجائز دي. او که طاعات غير واجبه وي نو مکروه دي. دا خو د ايثار رالطاعات خبره وه،

(۱) رقم الحديث

(۲) رقم الحديث ۴۲۷۴ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۴/۵ رقم الحديث ۲۳۵۸ ومسلم في ۱۶۰۴/۳ رقم الحديث ۴۲۷۴.

خو که په دنوې امورو کې يو کس ايثار کوي نو دا مستحب دي. مثلاً خپل حق بل ته پريښودل يا خپل نمبر بل ته ورکول. خپل ځای باندې بل کېنول، نو دې کې د ادب ثواب ملاوېږي. (مرقات۱۰۲/۸)

الفصل الثاني

کرځېدو راګرځېدو کې د ضرورت په بناء خوراک څکاک جائز دی

﴿۱۳﴾ عَنِ ابنِ عمَرَ قَالَ: كُنَّا نَأْكُلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نَمْشِي
حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه کې به يوه زمانه داسې
وَنَشْرَبُ وَنَحْنُ قِيَامٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَالدَّارِمِيُّ
هم وه چې مونږ به په روانه کې خوراک کولو. او بيا به مو په ولاړه اوبه وغيره څښلې. (ترمذی، ابن ماجه، دارمی)
وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ[1]
امام ترمذی وائی چه دا حديث حسن صحيح غريب دې

توضيح: قيام: د دې حديث نه معلومه شوه چې په روانه کې خوراک کول بلا کراهت جائز دی، خو د دې نه استدلال کولو لپاره ضروري دی چې دا عمل د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په عمل کې راغلی وي. او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې تصويب کړی وي او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تقرير ضابطه پوره شوې وي. که داسې نه وي نو د صحابي دا عمل به په ضرورت او مجبورۍ باندې حمل کېږي، ځکه د ټولو علماؤ او فقهاؤ په دې خبره اتفاق دی چې ولاړ اوبه څښل مناسب نه دي، ځکه دا د اوبو د څښلو خلاف دي. د دې باب د حديث ۴ د لاندې دا مسئله په تفصيله سره تيره شوې ده. او نورو ډېرو حديثونو کې په ولاړه د اوبو ممانعت راغلی دی. د خوراک مسئله خو ډېره مهمه ده، نو ځکه د بحث لاندې حديث کې به تاويل کېږي. دغه شان د خوراک د شيانو حال هم مختلف دی. که کجورې وي يا انګور وي نو دا د ډوډۍ نه مخلتف دي. (مرقات۱۰۳/۸)

﴿۱۴﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جده قَالَ:
او حضرت عمرو ابن شعيب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي چې هغې وفرمايل

[1]) رقم الحديث ۴۲۷۵ أخرجه الترمذي في السنن ۲۱۵/۴ رقم الحديث ۱۸۸۰ وابن ماجه في السنن ۱۰۹۸/۲ رقم الحديث ۳۳۰۱

رَأَيت رَسُول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعِدًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
ما نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ولاړه په اوبو څښلو باندې هم ليدلى دى او په ناسته هم.

توضيح: **قائماً قاعداً**: عام عادت د ناستې ؤو. د قيام په حالت كې اوبه څښل د جواز د بيان يا د نورو مجبوريو په وجه كله كله شوى دى.

د اوبو څكلو وخت كې په لوخي كې سا مه اخلئ

﴿۱۵﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه منع كړې ده چې اوبه وغيره وڅښلو وخت كې
أَنْ يُتَنَفَّسَ فِي الْإِنَاءِ أَوْ يُنْفَخَ فِيهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْنِ مَاجَه[2]
لوښي يا پياله وغيره كې سا واخستلى شي يا په كې پوكه وكړى شي.

توضيح: **يتنفس**: لوښي كې د سا اخستلو نه په دې وجه منع شوې ده چې امكان لري چې د خولې نه لاړې يا نور سامان اوبو كې وغورځېږي. او طبيعت يې ناخوښه كړي. يا د سړي په خولې بدبويې وي او هغه اوبو ته ورسيږي نو دا د صحت لپاره هم مضر دي او مُكدّرِ طبيعت هم دى. دغه شان اوبو كې سا اخستل د ځناور عادت دى. لهذا انسان له د سا اخستلو وخت كې د لوښي نه خوله جدا كول پكار دي. علماؤ ليكلې دي چې كه د ګرم شې د يخولو لپاره پوكى وهل منع دى. او د څښلو په شيانو كې څه ډكى (كنړكى) وي نو هغه هم په پوكې لرې كول منع دي. (مرقات۸/۱۰۳)

يو سا باندې اوبه څكل د ځناورو كار دى

﴿۱۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَشْرَبُوا وَاحِدًا كَشُرْبِ الْبَعِيرِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې تاسو په يو سا اوبه مه څښئ لكه څنګه چې اوښ اوبه څښي.
وَلَكِنِ اشْرَبُوا مَثْنَى وَثُلَاثَ وَسَمُّوا
بلكې دوه يا درې ساګانو كې اوبه څښئ او كله چې تاسو اوبه څښئ نو بسم الله وايئ او چې د څښلو

(1) رقم الحديث ۴۲۷۶ اخرجه الترمذي في السنن ۲/۲۲۶ رقم الحديث ۱۸۸۳ واحمد في المسند ۲/۱۷۴

(2) رقم الحديث ۴۲۷۷ أخرجه في السنن ۴/۱۱۴ رقم الحديث ۳۷۲۸ والترمذي في ۴/۲۶۹ رقم الحديث ۱۸۸۸

إِذَا أَنْتُمْ شَرِبْتُمْ وَاحْمَدُوا إِذَا أَنْتُمْ رفعتم. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

نه وروسته د لوښي نه خپله خوله او چتوئ نو حمد وايئ. يعني هر ځل يا آخري ځل كې. (ترمذي)

توضيح: وسموا: يعنې په ابتداء كې بسم الله الرحمن الرحيم وايئ او آخر كې د غه حمد او ثناء وايئ.

﴿الحمد لله الذى جعله عذبا فراتا برحمته ولم يجعله ملحا اجاجا بذنوبنا﴾ (مرقات ۱۰۴/۸)

داوبو نه د ډكې وغيره لرې كولو طريقه

﴿۱۷﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ النَّفْخِ فِي

او د حضرت ابو سعدی خدري رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام اوبو كې د پو كې وهلو نه منع كړې ده يو

الشَّرَابِ فَقَالَ رَجُلٌ: الْقَذَاةَ

كس دې اوريدلو سره عرض وكړو چې كه په اوبو كې ډكې وغيره وي نو څه وكړو؟ ځكه كه پو كی نه كوؤ نو ډكې

أَرَاهَا فِي الْإِنَاءِ

به څنګه ؤځي؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل تا هغه غوزار كړه يعني د پاس نه لرې او به غوزاري كړه چې هغه ډكې

قَالَ: أَهْرِقْهَا

وغيره تر ېنه وځي. او دا هغه كس بد پو كې د ممانعت نه پدې هم پوهه شوی وي چې دې سره دا هم ضروري شوه چې داوبو څښلو

قَالَ: فَإِنِّي لَا أَرْوَى مِنْ نَفَسٍ وَاحِدٍ

او په مينځ كې سا وانخستلی شي بلكې په يو سا كې او به وڅښلی شي، نو ځكه هغې عرض وكړو چې زه يو سا يعنې يو سا كې او بو څښلو باندې نه مړيږم، نو نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته وفرمايل

فَأَبِنِ الْقَدَحَ عَنْ فِيكَ

چې دا سې يې څښه چې اول لرې شان وڅښه او بيا پياله د خولې نه لرې كړه او د لوښي نه بهر سا واخله

ثُمَّ تَنَفَّسْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ والدارمي[2]

او بيا هم د غه شان په دويم او دريم سا كې نوري او به وڅښه.

توضيح: القذاة: د دې معنی ډكی دی.

---

(1) رقم الحديث ۴۲۷۸ أخرجه الترمذي في السنن ۲۶۷/۴ رقم الحديث ۱۸۸۵.

(2) رقم الحديث ۴۲۷۹ أخرجه الترمذي في السنن ۲۶۸/۴ رقم الحديث ۱۸۸۷ والدارمي في ۱۶۱/۲ رقم الحديث ۲۱۲۱.

قال: دا چې حدیث کې د دې نه منع شوې ده چې په لوښي کې اوبه وڅښلی شي یا پوکی ؤوهلی شي نو هغه کس کېدی شي دا ګڼلې وي چې اوبه په یو سا څښل پکار دي، ځکه هغې پوښتنه وکړه.

فاني لااروی: یعنې زه په یو سا نه مړېږم: نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې لوښی د خولې نه لرې کړه او سا واخله. هغه کس اولنۍ پوښتنه دا کړې وه چې زه د لوښي په اوبو وغیره کې کله ډکی وینم نو هغه څنګه لرې کړم. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې اوبه د پاس نه غوزارې کړه. ډکی به اول وځي. علماؤ لیکلي دي چې د ډکې اخوا کولو طریقه دا هم ده چې بل لرګې وغیره یې ډکی لرې کړی شي. (مرقات۸/۱۰۴).

اوبه د لوښي په مات ځای باندې مه څکئ

﴿۱۸﴾وَعَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّرْبِ مِنْ
او حضرت ابوسعید خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پیالې په سورې باندې د
ثُلْمَةِ الْقَدَحِ وَ أَنْ يُنْفَخَ فِي الشَّرَابِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
اوبو څښلو نه منع کړې ده. او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اوبو کې د پوکې وهلو نه هم منع کړې ده.

توضیح: ثلمة القدح: د پیالۍ مات ځای ته ثُلْمَةٌ وایي چې د پیالې سوری هم ورته وایي. هغه وخت به دلرګي لوښي ؤ د هغه پیالو غاړې به عموماً ماتېدلې داسې ځای باندې د اوبو څښلو د ممانعت وجه داده چې دا ځای ګنده وي او خوله کې هم صحیح نه راځي، نو اوبه وغیره په جامو باندې وغورزېږي او هسې هم دا د تهذیب خلاف ده. ددې حدیث مطلب دا نه دی چې که د لوښي کومه برخه ماته وي نو هغه مه استعمالوئ. بلکې مطلب دا دی چې هغه مات ځای مه استعمالوئ. (مرقات۸/۱۰۵)

اوبه د ضرورت په وخت کې د مشکیزې په خوله باندې څکل جائز دي

﴿۱۹﴾وَعَنْ كَبْشَةَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت کبشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا (صحابیه) فرمایي چې یو ورځ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ کره تشریف راوړو

---

[1] رقم الحدیث ۴۲۸۰ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۱۱۱ رقم الحدیث ۳۷۲۲ واحمد في المسند۳/۸۰ رقم الحدیث ۴۲۸۰.

فَشَرِبَ	مِنْ	فِي	قِرْبَةٍ	مُعَلَّقَةٍ	قَائِمًا	فَقُمْتُ	إِلَى فِيهَا

فَقَطَعْتُهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غريبٌ صَحِيحٌ[1]

مشک خولې ته وردېدلم او هغه مې غوڅ کړو. (ترمذی وابن ماجه) امام ترمذی وائی دا حديث حسن دې

توضيح: قربة: نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اختنات نه منع کړې ده او دلته يې خپله اختنام وکړو. د دې تفصيل په حديث نمبر ۳ کې تير شوی دی. کېدی شي د څه مجبوری په وجه يا د جواز د بيانولو لپاره نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا سې کړي وي. (مرقات۸/۱۰۵)

فقطعته: د برکت د حصول د لپاره مې هغه غوڅ کړو ا و د ځان سره مې کيښودلو. دا هم ويل کېدی شي چې حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا هغه ځکه غوڅ کړو چې په هغه ځای د چا خوله و نه لږي. چرته چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شونډې مبارکې لږې دلې وي. (مرقات۸/۱۰۵)

د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يخ او خوږ شربت خوښ ؤو

﴿۲۰﴾ وَعَنِ	الزُّهْرِيِّ	عَنْ	عُرْوَةَ	عَنْ	عَائِشَةَ قَالَتْ:

او حضرت زهری د حضرت عروه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او هغه د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه نقل کوي چې هغې يعني عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وفرمايل

كَانَ أَحَبُّ الشَّرَابِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحُلْوَ الْبَارِدَ.

چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په نزد د څښاک په شيانو کې يخ خوږ شی ډېر زيات خوښ ؤو.

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: وَالصَّحِيحُ مَا رُوِيَ عَنِ الزُّهْرِيِّ

دا روايت ترمذی نقل کړی دی او ويلې يې دي چې دا صحيح دی. چې د زهری په حواله

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْسَلًا[2]

د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه د ارسال په طريقه نقل کړی شوی دی.

توضيح: الحلوالبارد: د يخ خوږ شي څښاک لپاره دا ضروري نه دی چې صرف او به وي بلکې شوده هم کېدی شي او د شهدو شربت هم کېدی شي. دغه شان مطلب اخستلو کې به د ډېرو حديثونو په مينځ کې

([1]) رقم الحديث ۴۲۸۱ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۷۰ رقم الحديث ۱۸۹۲ وابن ماجه في ۲/۱۱۳۲ رقم الحديث ۳۴۲۳

([2]) رقم الحديث أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۷۲ رقم الحديث ۱۸۹۵ وأحمد في المسند ۶/۳۸.

تطبيق راشي، لکه په ځينې روايتونو کې راغلي دي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د څښاک په شيانو کې شوده د ټولو نه زيات خوښ ؤو. يو روايت کې د شهدو ذکر هم راغلی دی، يعنې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يخ خوږ شی خوښ ؤو، هغه که د شهدو سره ؤو او که د شودو يا او بو سره وي. (مرقات۸/۱۰۶)

د خوراک او د څښاک په ځېز کې د شودو نه هيڅ بهتر شی نشته

﴿۲۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کله چې تاسو کې يو کس

طَعَامًا فَلْيَقُلِ: اللهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ

خوراک وکړي نو داسې دې او ايي يعنې دا دعا دې ولولي اى الله مونږ له په دې خوراک کې برکت واچوي

وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ. وَإِذَا

او مونږ له د دې نه هم ښه خورک راکړي او تاسو کې چې يو کس ته شوده د څښلو لپاره ملاؤ شي نو داسې دې

سُقِيَ لَبَنًا فَلْيَقُلِ: اللهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ

اوايي يعنې دا دعا دې وکړي اللهم بارک لنا فيه وزدنا منه. اى الله! مونږ له دې شودو کې برکت واچوې او مونږ له د څښلو

وَزِدْنَا مِنْهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ

لپاره دې نه زيات راکړې او د شودو څښلو نه دې دعا نه هم ښه د څښلو لپاره راکړي والا الفاظ مه وايئ ځکه د شودو نه بهترين

يجزى مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ

هيڅ شی نشته دی. چې د خداى نه وغوښتلې شي او د دې وجه داده چې بل هيڅ داسې شی نشته دی چې د خوراک او څښاک بدل

إِلَّا اللَّبَنُ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[1]

وي بغير د شودو نه چې د خېټې د ډکولو خاصيت هم لري او د تندې د ماتولو هم.

توضيح: يعنې د شودو متلعق دا نه شي ويل کېدی چې د څښاک په شيانو کې د دې نه بل بهتر شی نشته دی، ځکه شوده د تندې ماتولو کار هم کوي او د ولږې د ختمولو کار هم کوي، نو ځکه دعا کې زدنا ويل پکار دي. خيراً ويل پکار نه دي.

يجزى: اى يکفي، کافي کېدلو ته وايي. (مرقات۸/۱۰۷)

---

[1] رقم الحديث ۴۲۸۳ اخرجه ابوداود في السنن ۱۱۶/۴ رقم الحديث ۳۷۳۰ والترمذي في ۴۷۲/۵ رقم الحديث ۳۴۵۵.

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره د خوږو اوبو خاص اهتمام

﴿۲۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسْتَعْذَبُ لَهُ الْمَاءُ مِنَ السُّقْيَا.
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره به خوږې اوبه د سقيا نه راوړلی کېدلې.
قِيلَ: هِيَ عَيْنٌ بَيْنَهَا وَ بَيْنَ الْمَدِينَةِ يَوْمَانِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ځينې حضراتو بيان کړی دی چې د سقيا د يوې چينې نوم دی. چې د مدينې نه دوه نزله فاصلې باندې واقع دی.

الفصل الثاني

﴿۲۳﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءِ ذَهَبٍ
د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کوم کس چې د سرو يا
أَوْ فِضَّةٍ أَوْ إِنَاءٍ فِيهِ شَيْءٌ
سپينو زرو په لوښي کې څښل کوي يا په يو داسې لوښي کې څښل کوي چې هغه اګر که تهول د سرو
مِنْ ذَلِكَ فَإِنَّمَا يُجَرْجِرُ
يا د سپينو زرو نه وي خو په هغې کې د سرو يا سپينو زرو څه برخه وي نو د هغې دا څښل به د دې نه.
فِي بَطْنِهِ نَارَ جهنمَ. رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيّ[2]
بغير بله هيڅ نتيجه ورنکړي چې د هغې په خيټه کې به د دوزخ اور ګوټ ګوټ وردننه کړی شي. (دارقطني)

---

[1] رقم الحديث: ۴۲۸۴ أخرجه ابوداود في السنن ۱۱۹/۴ رقم الحديث ۳۷۳۵ واحمد في المسند ۱۰۰/۶.

[2] رقم الحديث ۴۲۸۵ أخرجه الدارقطني في السنن ۴۰/۱ رقم الحديث ۱ من كتاب الطهارة.

باب النقع و الانبذة

نقیع او د نبیذو بیان

قال الله تعالٰی: ﴿تتخذون من سکراً و رزقاً حسناً﴾ (سورة النحل: ٦٧)

نقیع او **نبیذ** د څښلو د شربتونو د قِسمونو نه دي، نقیع د جوړولو صورت دا وي چې انګور یا کجورې په اوبو کې لمدې کړی شي او د څه وخت لپاره پرېښودلی شي چې اوبو کې خوږوالی پیدا شي، بس همدغه نقیع دی. د دې څښل جائز او د بدن او نظام هضم لپاره ډېر فائده مند دي.

نبیذ په معنی د **منبوذ**، ګوزار شوي شي ته وایي. د دې د جوړولو طریقه دا ده چې کجورې په اوبو کې واچولی شي او د لږ وخت لپاره پرېښودلی شي چې اوبو کې لږ شان تیزوالی پیدا شي خو دومره تیزوالی او تغیر رانشي چې مُسکر جوړ شي. دا نبیذ دی. د دې څکل جائز او حلال دی. که مُسکر شونو حرام دی. (مرقات۱۰۹/۸)

د نبیذ قسمونه:۱: که چرې کجورې او انګور وغیره په اوبو کې واچولی شي او د ګډوډې دلو نه مخکې مخکې استعمال کړی شي نو دا د اوبو په حکم کې د. د ټولو په نزد په دې باندې اودس کول هم جائز دي او عام استعمال یې هم جائز دی.۲: که چرې کجورې او انګور وغیره په اوبو کې واچولی شي او ډېر وخت پرېښودلو په وجه په کې سکر پیدا شو یا یې په اور باندې پوخ کړی شو او اوبو کې جوش او سکر پیدا شو، نو دا د ټولو په نزد حرام دي. نه په دې باندې اودس کېږي او نه عام استعمالیدلی شي.۳: که چرې اوبو کې کجورې او انګور وغیره واچولی شو. اوبو کې معمولي شان ګډوډوالی راغلو. جوش هم رانغلو، زګ هم ونشو، نو په دې کې د فقهاؤ اختلاف دی. جمهور او د صاحبینو په نزد دا د اودس لپاره استعمالول جائز نه دي، خو د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد د دې عام استعمال هم جائز دی. د مرګ نه لږ وخت مخکې امام ابو حنیفه رحمه الله د صاحبینو قول ته رجوع وکړه چې په دې باندې اودس ناجائز دی. توضیحات جلد اول ص ۶۳۳ باندې دا مسئله ډېره په تفصیل سره تیره شوې ده.

الفصل الاول

﴿۱﴾عَن أَنسٍ قَالَ: لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدَحِي
د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دی چې هغې وویل چې ما نبي کریم صلی الله علیه وسلم باندې دې خپلې

هَذَا الشَّرَابَ كُلَّهُ: الْعَسَلَ وَالنَّبِيذَ وَالمَاءَ وَاللَّبَن. رَوَاهُ مُسلم [1]

پیاله کې ټول څیزونه څښنولي دي لکه شهد، نبیذ، اوبه او شوده.

توضیح: بقدحي هذا: حضرت انس رضي الله عنه چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم باندې په کومه پیاله کې څیزونه څښنولي ؤو. هغه پیاله د نبي کريم صلی الله علیه وسلم سره وه. بیا هغه حضرت نضر بن انس رضي الله عنه د حضرت انس رضي الله عنه په اته لاکه (۸۰۰۰۰) درهم باندې اخستې وه. حضرت امام بخاری رحمه الله په بصره کې دا پیاله لیدلې وه. او د هغې د خوش قسمتۍ به څه او ایو چې په هغه پیاله کې یې اوبو د څښنلو سعادت هم حاصل کړی ؤو. (مرقات ۸/۱۰۹)

د نبي کريم صلی الله علیه وسلم لپاره د نبيذ جوړولو طریقه

﴿۲﴾ وَعَن عائشة قَالَتْ: كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سِقَاءٍ

او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې مونږ به نبي کريم صلی الله علیه وسلم له په يو مشک کې نبيذ جوړولو.

يُوكَأُ أَعْلَاهُ وَلَهُ عَزْلَاءُ

چې د پاس نه به مو بندولو. او د هغې په لاندې برخه کې هم د هغې غاړه وه. مونږ به هغه مشک کې کجورې وغیره

نَنْبِذُهُ غُدْوَةً فَيَشْرَبُهُ عِشَاءً وَنَنْبِذُهُ عِشَاءً

اچولې، نو نبي علیه السلام به هغه د شپې وخت کې څښنل او که په هغې کې به مو کجورې وغیره د شپې واچولې

فيشربُه غُدوةً. رَوَاهُ مُسلم [2]

نو نبي علیه السلام به هغه د سحر وخت کې څښنل.

توضیح: سقاء: مشکیزې ته وايي. **يوكأ**: مزې باندې تړلو ته وايي. د مشکیزې يوه برخه پاسنۍ ده. چې د هغې غاړه وي یعنې پاسنۍ برخه به مو په مزې باندې تړله. (مرقات ۸/۱۱۰)

عزلا: د مشکیزې د لاندې چې کومه غاړه وي هغې عزلا وايي. پوهېدل پکار دي چې د مشکیزې يو پاس اړخ ته غاړه وي نو هغه هرې مشکیزه کې وي خو د دې مشکیزې يو غاړې لاندې اړخ ته هم وه چې نسبتاً وړه وه. پاسنۍ غاړه به يې وتړله او په لاندنۍ غاړه به يې څښنل. دا دې حديث مطلب دی. نبيذ د جوړولو دا طريق کېدی شي د ګرمۍ په زمانه کې وه چې سحر او ماښام په کې نبيذ تيارېدلی

---

(1) رقم: الحديث ۴۲۸۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۵۹۱ رقم الحديث (۸۹-۲۰۰۸) وأحمد في المسند ۳/۲۴۷

(2) رقم الحديث ۴۲۸۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۵۹۰ رقم الحديث (۸۵-۲۰۰۵) وأبوداود في السنن ۴/۱۰۴ رقم الحديث ۳۷۱۱.

شي. ديخنۍ موسم کې کله يو ورځ او کله درې ورځې اخلي. لکه څنګه چې نورو حديثونو کې د دې ذکر دی. نبيذ: د جوړولو په معنی کې دی يعني مونږ به نبيذ تيارولو. (مرقات۸/۱۱۰)

نبيذ تر کومې پورې ايښودل کيدی شي؟

﴿۳﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْبَذُ لَهُ

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره به چې.کوم نبيذ د شپې په

أَوَّلَ اللَّيْلِ فَيَشْرَبُهُ إِذَا أَصْبَحَ يَوْمَهُ ذَلِكَ

اوله برخه کې اچولی کېدو .هغه به نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د راتلونکې ورځ سحر کې څښلو. بيا به يې

وَاللَّيْلَةَ الَّتِي تَجِيءُ وَالْغَدَ وَاللَّيْلَةَ الْأُخْرَى

راتلونکې شپه کې هم څښلو. بيا به يې په دويمه ورځ او په دويمه شپه څښلو او بيا به يې راتلونکې

وَالْغَدَ إِلَى الْعَصْرِ فَإِنْ بَقِيَ شَيْءٌ

ورځ يعني د دريمې ورځ تر مازيګر پورې څښلو او که د هغې نه وروسته به هم د هغې نه څه پاتې شو

سَقَاهُ الْخَادِمَ أَوْ أَمَرَ بِهِ فَصُبَّ. رَوَاهُ مُسلم [1]

نو په خادم به يې څښل او يا به يې د غورزارولو حکم کولو، نو هغه به غوزار کړی شو. (مسلم)

توضيح: اوامربه: دا أو شک لپاره نه دی بلکې د تنويع لپاره دی يعني نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې به تر درې ورځو پورې نبيذ څښول کېدو. دريمې ورځې د مازيګر نه وروسته دا چې د نبيذ آخره برخه به پاتې ؤو، نو ځکه به يې هغه په خادم باندې څښولو، خو که په آخري برخه کې به نشه راغله نو بيا به يې هغه غوزارولو. معلومه شوه چې تر درې ورځو پورې نبيذ ساتل آخري حد دی.

علماؤ ليکلې دي چې د دې نه حديث نه دا خبره زده کېږي چې غلام او خادم ته د خوراک او څښاک پاتې شيان ورکولی شي او دا عمل هم جائز دی چې کوم په حديث کې دی. (مرقات۸/۱۱۰)

﴿۴﴾ وَعَن جابِرٍ قَالَ: كَانَ يُنْبَذُ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سِقَائِهِ

او حضرت جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره به په مشک کې نبيذ جوړيدلو او که

فَإِذَا لَمْ يَجِدُوا سِقَاءً يُنْبَذُ لَهُ فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ. رَوَاهُ مُسلم [2]

کوم وخت کې به مشک نه ؤو نو بيا به نبي عَلَيْهِ السَّلَام لپاره په کاڼي په لوښي کې نبيذ جوړيدلو. (مسلم)

---

[1] رقم الحديث ۴۲۸۸ أخرجه مسلم في ۱۵۸۹رقم الحديث (۷۹-۲۰۰۴) واحمد في المسند ۱/ ۲۴۰ .

[2] رقم الحديث ۴۲۸۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۸۴/۳ رقم الحديث (۶۲-۱۹۹۹) وأبوداود في السنن ۹۹/۴ رقم الحديث ۳۷۰۲

توضیح تور: تور د کاڼي او د پیتلو لوښي ته وايي.

من حجارة: د کاڼي د لوښي تعین شوی دی. پخوانۍ زمانه کې به د لرګي، وسپنې، پیتل او د کاڼي نه به لوښي جوړېدل. (مرقات۸/۱۱۰)

په کوم کوم لوښو کې نبیذ جوړول منع دي

﴿۵﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نهى عَنِ الدُّبَّاءِ
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روایت دی چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کدو نه جوړ و شوي لوښي،
والحنتم والمزفت وَالنَّقِيرِ وَأَمَرَ
لرګي تراشل شوي لوښي او د غوړو لوښي د نبیذ جوړولو نه منع و فرمایله او حکم یې وکړو چې د
أَنْ يُنْبَذَ فِي أَسْقِيَةِ الْأَدَمِ. رَوَاهُ مُسلم[1]
څرمنې په مشک کې دې نبیذ جوړ کړی شي.

توضیح: **الدباء**: نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اسلام په ابتدائی دور کې په دغه قسمه لوښو کې د نبیذ جوړولو نه منع کړې وه. چې د شراب لیدلو سره دوباره د شرابو رغبت پیدا نه شي او د هغه لوښو د خاص اثر نه د نبیذ په شرابو کې بدل نشي، کله چې د شرابو نه کرکه په زړونو کې کیناستلو او په نشه یې او غیر نشه یي شیانو کې فرق کول اسان شو نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه قسمه لوښو کې نبیذ د جوړلو اجازت ورکړو، لکه د ورسره لاندې روایت کې د دې ذکر دی.

اوچ تش کدو ته دباء وايي. غټ منګي ته **حنتم** وايي. روغني لوښي ته **مزفت** وايي. تراشل شوي تش لرګي ته **نقیر** وايي، (مرقات۸/۱۱۰) هغه زمانه کې به په خاصه توګه دې لوښو کې شراب جوړېدل. (مرقات۸/۱۱۰)

أدم: دا لفظ د مفرد دی. همزه او دال باندې فتحه ده. څرمن ته وايي مراد ترېنه د څرمن نه جوړه شوې مشکیزه ده. توضیحات جلد اول کتاب الایمان کې د دې حدیث تفصیل تیر شوی دی. (مرقات۸/۱۱۰)

د لوښو باره کې یو حکم منسوخ شو

﴿۶﴾وَعَنْ بُرَيْدَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: نَهَيْتُكُمْ
او د حضرت بریده رَضِيَ اللهُ عَنهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل ما تاسو په پاس ذکر شوو

(۱) رقم الحديث ۴۲۹۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/ ۱۵۸۰ رقم الحديث (۶۴-۱۹۹۷)

ظَرْفًا	فَإِنَّ	الظُّرُوفِ	عَنِ
لوښو کې د نبیذ جوړولو نه منع کولئ. او تاسو دا ګمان کولو چې د حلت او د حرمت تعلق د لوښو سره دی.			
وَلَا	شَيْئًا	يُحِلُّ	لَا
حال دا چې داسې نه ده. بلکې حقیقت دا دی چې کوم شی حرام دی هغه هیڅ یو لوښی نه حلال کوي او کوم شی چې حلال			
مُسْكِرٍ	وَكُلُّ		يُحَرِّمُهُ
دی هغه هیڅ یو لوښی نه حلالوي. اصل حکم خو دا دی چې کوم شی نشه پیدا کړي نو هغه حرام دی. هغه که په هر یو			
رِوَايَةٍ:	وَفِي		حَرَامٌ
لوښي کې وڅښل شي. کوم چې نشه نه پیدا کوي هغه حلال دی هغه که په هر یو لوښي کې وڅښل شي. او یو بل روایت			
الْأَشْرِبَةِ	عَنِ	نَهَيْتُكُمْ	قَالَ:
کې داسې دي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل ما تاسو په ذکر شوي لوښو کې د نبیذ څښلو نه منع کړې وئ			
الْأَدَمِ	ظُرُوفِ	فِي	إِلَّا
بغیر د څرمن د لوښو نه خو اوس هغه حکم منسوخ کولو سره په هر یو لوښي کې نبیذ د تیارولو او څښل			

فَاشْرَبُوا فِي كُلِّ وِعَاءٍ غَيْرَ أَنْ لَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا . رَوَاهُ مُسْلِمٌ [1]

مباح ګنم. لهذا تاسو هر قسمه لوښي کې څښلی شئ خو کوم شی چې نشه پیدا کوي نو هغه هرګز مه څښئ.

توضیح: نهیتکم: د اسلام په ابتداء کې چې کله په مدینه منوره کې د شرابو د حرمت ذکر راغلو نو مسلمانانو له د شرابو سره د نفرت پیدا کولو په غرض نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د لوښو د ماتولو او د نه استعمالولو حکم ورکړو. کله چې د شرابو نفرت په زړه کې کیناستلو نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هر قِسمه لوښو د استعمالولو اجازت ورکړو او ویې فرمایل چې لوښی هیڅ شی نه حلالوې او نه یې حراموي. اوس هر قِسمه لوښي استعمالوئ خو د نشې نه ځان وساتئ. (مرقات ۱۱۲/۸)

الفصل الثاني

د شرابو نوم به بدل کړي او خلک به شراب څکي

﴿۷﴾ عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

د حضرت ابو مالک اشعري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اوریدلي دي

---

[1] رقم الحديث ۴۲۹۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۸۵/۳ رقم الحديث (۶۵-۹۷۷) والترمذي في السنن ۲۶۰/۴ رقم الحديث ۱۸۶۹

لَيَشْرَبَنَّ	نَاسٌ	مِنْ	أُمَّتِي	الْخَمْرَ	يُسَمُّونَهَا

چې داسې زمانه راتلونکې ده چې زما د امت ځينې خلک به شراب څښې او د هغې د نوم په ځای به

بِغَيْرِ اسْمِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ[1]

ورله څه بل څه نوم ورکوي. (ابوداؤد. ابن ماجه)

توضیح دا زمانه راغلې ده بلکې د دې نه هم مخکې راغلې ده. نن سبا خو دا حالت دی چې که په چا کې معمولې شان شرافت دی نو هغه ورله نوم بدل کړې او څښې یې. مثلاً شرابو ته به نبیذ وایي یا به ورته ماء العسل وایي. یا آب جو اور ہنزہ واٹر کہہ کر پئیں گے، خو چې په چا کې د شرافت د نوم څه نشته دی نو او نه په د خدای د ویرې څه تصور وي، نو هغوی ورته شراب وایي او څښې یې بلکې جائزیې ګڼي. (مرقات ۱۱۳/۸)

الفصل الثالث

﴿۸﴾عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نَبِيذِ

حضرت عبد الله بن ابی اوفی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به شنه تیلۍ کې جوړ شوي

الْجَرِّ	الْأَخْضَرِ	قُلْتُ:	أَنَشْرَبُ	فِي	الأَبْيَضِ؟

نبیذ د څښلو نه منع کړې وکړه، نو ما عرض وکړو چې آیا مونږ په سپینه تیلۍ کې جوړ شوی نبیذ

قَالَ: لَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]

څښلی شو؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل نا.

توضیح عن نبیذ الجر الأخضر: یعنې سبزتھلیا اور خُم، د لوښي لپاره څه قید احترازی نه ؤو. بلکې د زمانې لحاظ سره دا دا قید اتفاقي ؤو. ځکه عموماً به هغه وخت د شرابو لوښي شنه او مرغن ؤو. حضرت عبد الله بن ابی اوفی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا قید احترازی ګڼلی ؤو، نو پوښتنه یې وکړه چې آیا په سپین لوښي کې جوړ شوی نبیذ څښلی شو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جواب ورکړو چې نا. دا هغه وخت دا ټول لوښي د نبیذ وغیره لپاره منع کړی شوي ؤو، نو ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سپینې تیلۍ نه هم ممانعت کړی ؤو. بیا دا ممانعت منسوخ شو. (مرقات ۱۱۴/۸، ۱۱۳)

([1])رقم الحديث ۴۲۹۲ أخرجه ابوداود في السنن ۹۱/۴ رقم الحديث ۳۶۸۸ وابن ماجه في ۱۳۳۳/۲ رقم الحديث ۴۰۲۰.

([2])رقم الحديث ۴۲۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۸/۱۰ رقم الحديث ۵۵۹۶ وأحمد في المسند ۳۵۳/۴.

باب تغطية الأواني وغيرها

لوښو باندې د سَر ایښودلو بیان

دې باب کې په حدیثونو کې د لوښو او د نورو شیان باندې د سر ایښودلو بیان دی. د دې نه بغیر د کور دروازه د بندلو او د شپې تورتم کیدلو وخت کې ماشومان په کور کې حصارول او د اوده کیدو په وخت کې د اور د مړ کولو وغیره د مسائلو او د فضائلو بیان دی چې امت لپاره په کې فائده ده. دا خبره دې ذهن کې وي چې دې حدیثونو کې چې د کومو اوامرو او نواهیو ذکر دی. دا اوامر او نواهي ارشادي او استحبابی دي، د ارشادي مطلب همدغه دی چې دې کې دې امت ته لاښودنه او خیر مقصود ذی.

الفصل الاول

د مسلمان د شپې لپاره د اسلام غوره اصول

﴿۱﴾ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کله شپې توروالی خورشي یا یې دا وفرمایل

إِذَا كَانَ جِنْحُ اللَّيْلِ أَوْ أَمْسَيْتُمْ فَكُفُّوا صِبْيَانَكُمْ

چې کله مابنام شي نو تاسو خپل ماشومان کور نه د راوتلو او کلي کوڅو کې د ګرځېدو نه منع کړئ،

فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ

ځکه هغه شیطان یعنې پیریان ځلورو اړخونو ته خواره شي. بیا کله چې د شپې یو ساعت تېر شي، نو

فَخَلُّوهُمْ وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ

بیا د ماشومانو په تلو راتلو کې هیڅ باک نشته دی. او د الله نوم اخستلو سره یعنې بسم الله لوستلو

فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا

سره دروازه بنده کړئ. ځکه بسم الله ویلو سره بند کړی شوې دروازې شیطان نه خلاصوي او د الله یادولو سره

وَأَوْكُوا قِرَبَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ

هغه مشکیزې وتړئ چې کومو کې اوبه وي چې حشره یا پتنګ وغیره په کې ورننه نه شي. او د الله نوم اخستلو

وَخَمِّرُوا آنِيَتَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ

[illegible] لوښو ته [illegible] چې په هغې د هغه لوښي خوله پوره نه بندیږي نو هغې باندې

وَلَوْ أَنْ تعرِضوا عَلَيْهِ
يو د عارضې وخت لپاره لرګی وغيره كېږدئ. اګر كه په دې صورت كې به لوښی پوره بند نه شي، خو داسې نه شي، خو داسې

شَيْئًا وأطفئوا مصابيحكم
به كم نه كم كراهت خو ختم شي او د دې حكم په بركت سره به لوښي موجود خوراك او څښاك څيز د هغه ضرر او نقصان نه بچ شي

مُتَّفق عَلَيْهِ[1] وَفِي
چې هغه د بالكل د خلاص لوښي په صورت كې يقيني وي، لكه د شيطان تصرف. او د اوده كېدو وخت كې خپل

رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ: قَالَ:
ډيوه بند كړئ. د بخاري په يو روايت كې داسې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل لوښو باندې سرپټوئ، د مشكيزو

خَمِّرُوا الْآنِيَةَ وَأَوْكُوا الْأَسْقِيَةَ وَأَجِيفُوا الْأَبْوَابَ
خولې تړئ، دروازې بندوئ او خپل ماشومان د خپل ځان سره كېنوئ او اخوا ديخوا يې مه پرېږدئ

وَاكْفِتُوا صِبْيَانَكُمْ عِنْدَ الْمَسَاءِ فَإِن للجن انتشارا
چې كله ماښام شي، ځكه هغه وخت پيريان خلورو اړخونو ته خواره شي او ټونګي لګوي. او د اوده كېدو

أَو خَطْفَةً وَأَطْفِئُوا الْمَصَابِيحَ عِنْدَ الرُّقَادِ فَإِنَّ الْفُوَيْسِقَةَ رُبَّمَا اجْتَرَّتِ الفتيلة
وخت كې ډيوې مړې كوئ، ځكه اكثر يا ځينې وختونو كې داسې كېږي چې مږه رابنكاره شي او د

فأحرقت أهل الْبَيْت[2] وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ قَالَ: غَطُّوا الْإِنَاءَ
او د كور والا اوسوزوي او د مسلم يو روايت دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل لوښو باندې سرپټوئ،

وَأَوْكُوا السِّقَاءَ وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَأَطْفِئُوا السِّرَاجَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ
د مشكيزو خلې تړئ، دروازې بندوئ او ډيوې مړې كوئ، ځكه د الله نوم اخستلو شيطان بندې كړی

لَا يَحُلُّ سِقَاءً وَلَا يَفْتَحُ بَابًا وَلَا يَكْشِفُ إِنَاءً
شوي مشكيزې نه خلاصوي او نه دروازې خلاصوي او نه پټ كړی شوُو لوښو نه سر اوچتوي، كه

---

[1] رقم الحديث ۴۲/۹۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۵/۶ رقم الحديث ۳۳۱۶ وأبوداود في السنن ۱۱۸/۴ رقم الحديث ۳۷۳۳

[2] رقم الحديث ۴۲۹۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۶/۶ رقم الحديث ۳۲۸۰ ومسلم في ۱۵۹۵ رقم الحديث (۹۷-۲۰۱۲)

فَإِنْ لَمْ يَجِدْ أَحَدُكُمْ إِلَّا أَنْ يعرضَ على إِنائِه عوداً ويذكرَ اسمَ اللهَ

تاسو کې چاته د سرپټولو لپاره څه نه ملاوېږي خو دا چې هغه د الله نوم واخلئ نو په لوښي باندې عارضي څه لرګي کېښودلی

فَلْيَفْعَلْ فَإِنَّ الْفُوَيْسِقَةَ

شي. نو هغه دې همدغه شان وکړي يعنې بسم الله ويلو سره په لوښي باندې څه لرګی کېږدئ او د اوده کېدو

تُضْرِمُ عَلَى أَهْلِ الْبَيْت

وخت چراغ مړ کوئ ځکه چې مږه په کور ديوه راکاږي او د کور والا او سوځوي، يعنې مږه لړېدلې باتۍ يو داسې ځای

بَيتهمْ[1] وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ:

کې غوزاره کړي چې هلته يو شې ته اور ولږي او بيا ټول کور او سوځوي) او د مسلم په يو روايت کې داسې دي چې

قَالَ: لَا تُرْسِلُوا فَوَاشِيكُمْ وَصِبْيَانَكُمْ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمايل کله لمر ډوب شي نو خپل څاروي او ماشومان د کور نه بهر مه پرېږدئ تر دې

حَتَّى تَذْهَبَ فَحْمَةُ الْعِشَاءِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَبْعَثُ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ

چې د شپې ابتدائی برخې تورتم لاړ شي. يعنې څه شپه تيره شي ځکه د لمر ډوبيدلو نه وروسته د شپې ابتدائی

حَتَّى تذهب فَحْمَة الْعشَاء[2] وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ:

برخه کې تيرېدلو وخت کې شيطان يعنې پيريان خواره کېږي. او د مسلم په يو روايت کې داسې دي چې

قَالَ: غَطُّوا الْإِنَاءَ وَأَوْكُوا السِّقَاءَ فَإِنَّ فِي السَّنَةِ

نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې لوښي باندې سر ايږدئ او د مشکيزي خله تړئ ځکه ټول کال

لَيْلَةً يَنْزِلُ فِيهَا وَبَاءٌ لَا يَمُرُّ بِإِنَاءٍ

کې يوه شپه داسې راځي چې هغې کې وباء نازلېږي او کوم لوښي چې خلاص وي يا چې د کومې

---

(1) رقم الحديث ۴۲۹۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۴ رقم الحديث (۹۶-۲۰۱۲) وأحمد في المسند۳/۳۸۶

(2) رقم الحديث ۴۲۹۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۵۹۵/۳ رقم الحديث (۹۸-۲۰۱۳) وأحمدفي المسند ۳۹۵/۳

لَيۡسَ عَلَيۡهِ غِطَاءٌ أَوۡ سِقَاءٌ لَيۡسَ عَلَيۡهِ وِكَاءٌ إِلَّا نَزَلَ فِيهِ من ذَلِكَ الوباء[1]

مشکیزې خوله نه وي تړلی شوي نو د هغه وباء څه برخه هغې کې هم داخلیږي.

توضیح: **جنح**: د شپې ابتدائی برخه مراد ده. **اوامسیتم**: لفظ او د روای د شک لپاره دی.

شنتشر: یعنې د ماښام وخت کې پیریان او شیطانان ښوریږي. هغه وخت هغوی ماشومانو ته نقصان رسوي. دغه شان ځناور ته هم نقصان رسولی شي، نو ځکه د تورتم ښوریدلو وخت کې ماشومان او ځناور د کور نه بهر مه پریږدئ. **باباً مغلقاً**: یعنې د کومې دروازې بندولو وخت کې چې بسم الله ویلی شوې وي نو شیطان هغه نه شي خلاصولی. د هغې په خلاصولو باندې قادر نه وي.

أوكوا: د ایکاء نه دی، مزې باندې تړلو ته وایي. **خمروا**: لوښي باندې سر ایښودلو ته وایي.

ان تعرضوا: نصر د ینصر نه دی. لوښي باندې لرګی په پلنوالي باندې ایښودلو ته وایي. یعنې که د لوښي پټولو لپاره پوره سر نه ملاویږي نو د لرګي ډکی بسم الله ویلو سره په پلنوالي کیږدئ. دا لرګی به د بسم الله نښانه وي، نو شیطان به تښتي. نزدې به نه راځي. (مرقات ۸/۱۱۴)

اطفئوا: چراغ وغیره مړ کړئ. **اجیفوا**: دروازه د بندولو په معنی کې دی.

اکفتوا: د باب افعال نه اکفات، د خپل ځان سره کېښودلو او د بندولو او خپل اړخ ته د ضم کولو په معنی کې دی.

الجن: پیریانو کې چې کوم د اعتدلال د حد نه زیات سرکش شي نو هغه شیطان شي. او کوم چې د اعتدلال نه زیات نرم شي هغه پرې (خاپیرئ) شي. او کوم کې چې په اعتدلال سره شرارت وي نو هغه پیری وسي. چې کوم یو هم پیری دی هغې کې شرارت خامخا وي. هغه که مسلم وي یا که کافر وي.

الرقاد: یعنې د اوده کېدو وخت کې. **الفویسقه**: دا د فاسقه تصغیر دی. مږه مراد ده. چې د خپلې سوړې نه راوځي او ورانی کوي. **اجترت**: د اجترار نه دی. د راښکلو په معنی کې دی.

الفتیلة: هغه بتی ته فتیله وایي چې اور ورته لږېدلی وي.

لایحل: مشکیزه نه خلاصوې خو په دې شرط چې بسم الله سره بنده کړې وي.

تضرم: د باب افعال نه دی. اور لګولو ته اضرام ویي. **فحمة العشاء**: د شپې تورتم ته فحمة وایي.

یبعث: د مجهول صیغه ده. یعنې شیطانان ښواره شي. او ښواره کړی شي.

وباء: د وبائی مرض نه هیضه وغیره مراد ده. د دې حدیث خلاصه دا راوتله چې د الله نوم بسم الله هر

---

[1] رقم الحديث ۴۲۹۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۵۹۶ رقم الحديث (۹۹-۲۰۱۴)

وخت د هر مطلب لپاره استعمالوئ. دا ستاسو د دنیوي او د اخروي مصیبتونو نه د بچ کېدو لپاره ګټوره ده. دا ټول او امر نواهي دي. وجوبي نه دي. (مرقات۸/۱۱۷)

کوم لوښي کې چې د خوراک څښاک شیان وي نو هغې باندې سر کېږدئ

﴿۲﴾وَعَنْهُ قَالَ: جَاءَ أَبُو حُمَيْدٍ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِنَ النَّقِيعِ بِإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ

او حضرت جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ابو حمید چې یو انصاري کس ؤ د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په

إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

خدمت کې د مقام نقیع نه د شودو یو ډک لوښی راوړلو، نو نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې هغه لوښی خلاص

أَلَّا خَمَّرْتَهُ وَلَوْ أَنْ تعرِضَ

ولیدلو نو ویې فرمایل چې تا دا لوښی بند ولې نه دی. اګر که د سر د پټول دا همدغه صورت ولې نه وی

عليهِ عوداً (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

چې تا دې باندې عارضې یو ډکی ایښې وی.

توضیح: مدینې منورې ته نزدې د یو ځای نوم "نقیع" دی. دا کس د همغه ځای نه راغلی ؤ.

الاخمرته: یعنې تا په دې سر ولې نه دی ایښی؟ دا د تخمیر نه دی. د پټولو په معنی کې دی.

عوداً: وړوکې لرګې ته ویلې شوی دی. (مرقات۸/۱۱۸)

د اوده کیدو وخت کې اور مړ کړئ

﴿۳﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل

لَا تَتْرُكُوا النَّارَ فِي بُيُوتِكُمْ حِينَ تنامون (مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]

کله چې تاسو اوده کېږئ نو کورونو کې اور مه پرېږدئ.

توضیح: د اور نه مراد داسې اور دی چې هغې نه یو شې د سوځېدلو خطر وي، لکه چراغ وغیره یا نغرۍ کې اور یا د ګیس بل شوی سلنډر چې په زرګونو خلک پرې مړه شوي دي. د دې نه هغه اور مراد نه دی چې د بجلۍ د بلب په صورت کې وي یا د قندیل د ننه وي چې خطر په کې نه وي.

([1]) رقم الحدیث ۴۲۹۹ أخر ... في صحیحه ۱۰/۷۰، قم الحدیث ۵۶۰۵ ومسلم في ۳/۱۵۹۳ رقم الحدیث (۹۵-۲۰۱۱)

([2]) رقم الحدیث ۴۳۰۰ أخرجه البخاري في صحیحه ۱۱/۸۸ رقم الحدیث ۱۲۹۳ ومسلم في ۳/۱۵۹۶ رقم الحدیث (۱۰۰-۲۰۱۵)

﴿۴﴾وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: احْتَرَقَ بَيْتٌ بِالْمَدِينَةِ عَلَى أَهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ
او حضرت ابو موسی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې شپه کې داسې وشول چې مدينه کې د يو کس کور وسوزېدلو

فَحُدِّثَ بِشَأْنِهِ النَّبِيّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او په کور والو باندې راوليدلو، نو د هغې باره کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته ذکر وکړې شو، نو

قَالَ: إِنَّ هَذِهِ النَّارُ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د دې نه بغير بل هيڅ نشته دی چې دا ستاسو په حق کې يو دښمن دی.

فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
چې ژوند او مال سوځوي. لهذا کله چې تاسو اوده کېږئ نو دا مړ کوئ. (او د دې د نقصان او ضرر څخه ځانونه محفوظ کړئ).

الفصل الثاني

د سپي او د خر اواز چې واورئ نو تعوذ وايي

﴿۵﴾عَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا سَمِعْتُمْ
حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايل چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې کله تاسو شپه کې د

نُبَاحَ الْكِلَابِ وَنَهِيقَ الْحَمِيرِ مِنَ اللَّيْلِ فَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
سپو د غپا او د خرو هرانجې اواز واورې نو د شيطان رټلي شوي نه د الله پناه وغوارئ، ځکه هغه چې سپي او

فَإِنَّهُنَّ يَرَيْنَ مَا لَا تَرَوْنَ. وَأَقِلُّوا الْخُرُوجَ
خر کوم شی ويني (يعني شيطان او د اولاد د) هغه تاسو نه وينئ او کله چې د خلکو تلل راتلل بند شي نو هغه

إِذَا هَدَأَتِ الْأَرْجُلُ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَبُثُّ مِنْ خَلْقِهِ فِي لَيْلَتِهِ
وخت تاسو هم د کور نه کم وځئ، ځکه هغه وخت شپه کې الله تعالی خپلو مخلوقاتو کې چې څوک

مَا يَشَاءُ وَأَجِيفُوا الْأَبْوَابَ
غواړي يعني پيريان او شيطانان او ضررې ځناور وغيره هغوی خلور اړخونو ته خوره کړي. او خپلې

وَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا إِذَا أُجِيفَ
دروازې د الله نوم اخستلو يعني بسم الله ويلو سره بندوئ ځکه کومه دروازه چې د الله نوم اخستلو سره

[1] رقم الحديث ۴۳۰۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۵/۱۱ رقم الحديث ۶۲۹۴ ومسلم في ۱۵۹۶/۳ رقم الحديث (۱۰۱-۲۰۱۶)

وَذْكُرَ	اسْمُ	اللهِ	عَلَيْهِ	وَغَطُّوا	الْجِرَارَ
بنده کړئ شوي وي نو شيطان د هغې په خلاصولو باندې قادر نه وي او هغه لوښو باندې سرپټوئ چې کوم کې د خوراک او					

وَأَكْفِئُوا	الْآنِيَةَ	وأوكوا	الْقرب.	رَوَاهُ	فِي	شرح	السّنة[1]
څښاک څه شی وي او کومو لوښو کې چې څه شی نه وي يعنې هغه خالي وي نو هغه سرچپه ږدئ او د مشکيزو خلې تړئ.							

توضيح: سپې او د خر سره د شيطان مستقيماً رابطه وي. دا چې کله شيطان اوينې نو د خوشحالئ نه ټوپونه وهې او غاپې او هنګېږي.

هدأت الارجل: چې قدم په سکون کې شي يعنې د خلکو تګ راتګ بند شي. (مرقات ۱۲۰/۸)

مږې د نبي کريم ﷺ په جانماز باندې د اور ډيوه غوزاره کړه

﴿۶﴾وَعَن	ابنِ	عبَّاسٍ	قَالَ:	جَاءَتْ	فَأْرَةٌ	تَجُرُّ	الْفَتِيلَةَ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې د يو ورځې واقعه ده چې يوې مږې د چراغ بله شوې ډيوه رابنکله							

فَأَلْقَتْهَا	بَيْنَ	يَدَيْ	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	عَلَى	الْخُمْرَةِ	الَّتِي
او رائی وړله او هغه يې د نبي کريم ﷺ مخې ته په توشکه باندې غوزار کړو چې کوم باندې به											

كَانَ	قَاعِدًا	عَلَيْهَا	فَأَحْرَقَتْ	مِنْهَا	مِثْلَ	مَوْضِعِ	الدِّرْهَمِ
نبي کريم ﷺ کيناستلو نو هغې د يو درهم هومره توشکه اوسوځوله. نبي کريم ﷺ							

فَقَالَ: إِذَا	نِمْتُمْ	فَأَطْفِئُوا	سُرُجَكُمْ	فَإِنَّ	الشَّيْطَانَ	يَدُلُّ
دې ليدلو سره وفرمايل چې کله تاسو اوده کېږئ نو چراغ مړ کوئ، ځکه شيطان د دې مږې پشان						

مِثْلَ	هَذِهِ	عَلَى	هَذَا	فَيَحْرِقُكُمْ.	رَوَاهُ	أَبُو	دَاوُدَ[2]
ضرري ځناور دغه شان حرکت باندې غولوي او دې صورت کې ګويا کې شيطان تاسو سوځوي.							

توضيح: د مږې شرارت ته وګورئ چې د نبي کريم ﷺ په توشکه باندې يې اور غوزار کړو او منډه يې کړل. د يو درهم هومره توشکه يې اوسوځوله. نبي کريم ﷺ د هغې نه وروسته خپل امت د حفاظتې تدبيرونو نه خبر کړل.

(دې باب کې دريم فصل نشته دی)

---

[1] رقم الحديث ۴۳۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۲/۵ رقم الحديث ۵۱۰۳ وأحمدفي المسند ۳۰۶/۳ والبغوي في شرح السنة ۳۹۲/۱۱ رقم الحديث ۳۰۶۰.

[2] رقم الحديث ۴۳۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۴۰۸/۵ رقم الحديث ۳۰۶۰.

كتاب اللباس
د لباس بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿يابنی آدم قد أنزلنا عليكم لباساً يواری سوأتكم وريشاً ولباس التقویٰ ذالك خير﴾ (اعراف ۲۶)

وقال الله تعالیٰ: ﴿يا بنی آدم خذوا زينتكم عند كل مسجد﴾ (اعراف: ۳۱)

لباس مصدر په معنی د ملبوس دی، لکه څنګه چې کتاب د په معنی د مکتوب استعمالیږي. سمع د یسمع نه ده. د دې اصل مصدر لُبساً دی. لام باندې پیش دی. که په لام باندې زبر وویل شي نو هغه د التباس او د ګډوډ کیدلو په معنی کې دی. لباس د انساني ژوند یوه لازمي برخه ده. اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند پوره ضابطه ده، ځکه د انساني ژوند د هر اړخ او د شعبې کفالت کوي. دا چې قرآن کې الله تعالی باحیا او مهذب انسانانو ته د باپرده لباس هدایت هغه وخت کړی دی چې کله شیطان انسانان د رسم و رواج او د عقیدې په لاره کې د لباس دشمنان کړي ؤو. تردې چې د عرب خلک به کله د عبادت لپاره بیت الله ته راتلل او طواف به یې کولو نو لباس به یې ویستلو او په لغړه به یې طواف کولو او په فخر به یې شعرونه ویل. ښځو به په خپل فرض باندې معمولي شان پټې کلکه کړه او د فخر په توګه به یې دا اشعار ویل:

اليوم يبدو بعضه او كله ❁ وما بدا منه فلا احله (ابن كثير)

یعني نن د بدن او د فرض څه برخه ښکاره ده یا پوره ښکاره ده. څومره چې ښکاره ده د دوزخ اور په دې باندې حرام دی. بیت الله د طواف نه بغیر د ژوند په کومه مرحله کې به چې هغوی غوښتل نو د لباس به د الف پشان پاک شول، لکه څنګه چې د اوسني جاهلیت شاعر نورو شاعرانو ته پیغور ورکړی دی.

یاد ہے جب جگر چڑھاتے تھے ‎ ‎ کیا الف ہو کے ہنہناتے تھے

د نن سبا جاهلیت د پخواني جاهلیت نه په دې میدان کې یو څو قدمه مخکې دی. او د فخر په توګه اعلان کوي چې مونږ اعتدلال پسند خلک یو. روښن خیاله یو، خو الله تعالی انسانانو ته د تهذیب او نرموالي تعلیم ورکوي. د الله تعالیٰ ارشاد دی: ﴿يا بنی آدم قد انزلنا عليكم لباسا يواری سوأتكم وريشا﴾ (سورة اعراف: ۲۶)

مطلب دا هم پرده ده او هم زیب و زینت دی. بیا د الله ارشاد دی:

﴿يا بنی آدم خذوا زينتكم عن كل مسجد﴾ (سورة اعراف. ۳۱)

یعنې د عبادت ځایونو کې او د هر عبادت دوران کې په خاص اهتمام سره لباس واغوندئ.

بیا د الله تعالی ارشاد دی: ﴿قل من حرم زینة الله التی أخرج لعبادهٖ﴾ (اعراف: ۳۲)

یعنې د کوم زیب و زینت حکم چې الله تعالی کړی دی. چا هغه حرام کړی دی؟

د دې آیتونو نه د اسلامي شرعي لباس د ترغیب ښه اندازه کېږي.

د اسلامي لباس نقشه: اسلام او اسلامي معاشره کې د لباس اجمالي نقشه او تصور داسې دی چې:

۱: نارینه او د زنانه په لباس کې فرق پکار دی.

۲: اندامونه د بدن پټولو کې د نارینه او زنانه په لباس کې فرق دی. لباس د نارینؤ د دې ښنګرو نه لاندې نه وي او د ښځو د دې د ښنګرو نه پاس نه وي.

۳: هر نارینه مسلمان اسلام د دې پابند کړی دی چې د هغې په لباس کې د غیر مسلم قومونو د شعار سره څه خاص مشابهت نه وي.

۴: لباس د مسلمان دومره کولاؤ (ارت) پکار دی چې د بدن اعضاء په کې نه ښکاري یعنې داسې پاپرده وي چې د اغوستلو نه وروسته یې د جدا جدا اندامونو پته نه لږي.

حکیم الامت حضرت مولانا اشرف علی تهانوی رحمه الله په خپل ملفوظاتو وغیره کې د لباس یو څو درجې بیان کړي دي. فرمایي چې د لباس څلور درجې دي.

۱: اولنئ درجه د ضرورت ده. دا هغه لباس دی چې د واجب په درجه کې دی. هغه دا دی چې د بدن مستوره اندام پټ کړي.

۲: درجه د اسائش. دا هغه لباس دی چې انسان د ګرمئ او یخنئ نه ساتي.

۳: درجه د ارائش او زیبائش. دا هغه درجه ده چې زیب و زینت پرې کېږي. قرآن کریم کې همدغې ته "ریشاً" ویلی شوی دی.

۴: درجه د نمائش یعنې چې په هغې کې تفاخر او ریاکاري مقصود وي.

اولنئ دوه درجې خو بې ګرده او بې کلامه دي. د دریمې درجې لباس د تحدیث نعمت په توګه مستحب دی. او د مسرت او لذت په توګه مباح دی او فخر او تکبر په توګه حرام دی. او د څلورمې درجې لباس مطلقاً حرام دی. کتاب اللباس کې هغه حدیثونه ذکر دي چې د جائز او ناجائز لباس تعین په کې شوی دی. لباس د اغوستلو او ویستلو آداب او د کیفیت بیان دی. د دې په ضمن کې د لوښو متعلق هم څه تذکره ده.

الفصل الاول

یمني "حبره" څادر د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ډیر خوښ ؤو

﴿۱﴾عَن أنسٍ قَالَ: كَانَ أَحَبُّ الثِّيَابِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَلْبَسَهَا
حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ټولو جامو كې د اغوستلو لپاره د حبره څادر
الْحِبَرَةُ(مُتَّفق عَلَيْهِ)(۱)
د ټولو نه زيات خوښ ؤو.

توضيح: الحبرة: ح باندې زير دى.با باندې زبر دى. د عِنَبَةٌ په وزن باندې دى. دا يمن كې به جوړېدونكى يو خاص قِسم منقش څادر ؤو. چې هغه زمانه كې به د ټولو نه خاص څادرونو كې شمارل كېدو. ځينو كې به سره او په ځينو كې به شنه څادرې وې. تحبير هغه نقش و نګار ته وايي چې سليم الفطرت خلک هغه خوښوې. دا يې هم ليلكي دي چې د قطن او د سوتي تار په وجه محبوب ؤو. اوس پوښتنه دا ده چې رارواني حديث نمبر ۲۲ كې ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ټولو جامو كې قميص د ټولو نه زيات خوښ ؤو. دلته د يمني څادر خبره ده. دا په ظاهره تعارض دى.د دې جواب دا دى چې د اچولو څادرونو په قِسمونو كې د يمن څادر ورته د ټولو نه زيات محبوب ؤو. او په اغوستونكو شيانو كې ورته ورته قميص د ټولو نه محبوب ؤو. هيڅ تعارض نشته دى. (مرقات۸/۱۲۳،۱۲۲)

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تنګ لستوڼي والا جبه واغوستله

﴿۲﴾وَعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبِسَ جُبَّةً رُومِيَّةً
او د حضرت مغيره ابن شعبه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو رومي جبه واغوستله
ضَيِّقَةَ الْكُمَّيْنِ(مُتَّفقٌ عَلَيْهِ)(۲)
چې لستوڼي يې تنګ ؤو.

توضيح: سفر كې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تنګ لستوڼو والا جبه اغوستې ده. او حضر كې يې د كولاو

---

(۱)رقم الحديث ۴۳۰۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۷۶ رقم الحديث ۵۸۱۳ ومسلم في صحيحه ۱۶۴۸/۶ رقم الحديث (۳۲-۲۰۷۹)

(۲)رقم الحديث ۴۳۰۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۷۳/۱ رقم الحديث ۳۶۳ومسلم في ۲۲۹/۱ رقم الحديث (۷۷-۲۷۴)

لستوڼو والا استعمال كړې ده. دواړه جائز دي. د حالاتو مطابق چې كوم مناسب نه ؤو. هغه يې اغوستل. مظاهرحق والا د حديث ۲ د لاندې د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا يو غلط حديث نقل كړى دى. هغه حديث په باب مناقب اهل البيت مشكوة ص ۵۶۸ باندې دى. كتاب اللباس كې نشته دى. اګر كه مصابيح كې دلته ذكر دى. طيبي هم نقل كړى دى. شيخ عبدالحق دې باندې پوره بحث كړى دى.

د سفرِ آخرت په وخت كې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ جامې

﴿۳﴾وَعَنْ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ: أَخْرَجَتْ إِلَيْنَا عَائِشَةُ كِسَاءً
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې يو ورځ حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا مونږ ته د ښودلو لپاره يو
مُلَبَّدًا وَإِزَارًا غَلِيظًا فَقَالَتْ: قُبِضَ رُوحُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
پيوند شوى څادر او يو پيړ تهبند راويستلو او ويې فرمايل چې كله د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ روح مبارك قبض
فِي هذَيْنِ (مُتَّفَق عَلَيْهِ)[1]
كړى شو نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ په همغه دوه جامو كې ؤو.

توضيح: **كساء ملبداً**: د تلبيد نه دى. پيوند شوې څادر ته وايي. (مرقات۱۲۸/۸)

ازارا غليظاً: پيړ تهبند . د دې حديث نه امت ته دا تعليم وركول كېږي چې د دنيا د زيب او زينت نه ځان ساتنه د ژوند برخه ده. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ چې د دنيا نه تللو وخت كې خپل امت ته كومه نمونه پريښې ده، نو امت له پكار دي چې د كم نه كم لباس په معامله كې د اسراف نه ځان وساتي. او د تقوى په بنياد نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ د ښه لباس اغوستلو عادت نه جوړ كړى. اګر كه ځينې وخت د تحديث نعمت په توګه به يې ښه لباس اغوستى وي، نو داسې جائز دي. (مرقات۱۲۸/۸)

د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ بستره

﴿۴﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي يَنَامُ عَلَيْهِ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ توشكه چې كوم باندې به نبي عَلَيهِ السَّلَام پرېوتلو
أَدَمًا حَشْوُهُ لِيف (مُتَّفَق عَلَيْهِ)[2]
د څرمنې وه او هغه د مالوچو په ځاى د كجورو د پوستكو نه ډک شوى ؤو.

([1])رقم الحديث ۴۳۰۶ اخرجه البخاري في ۲۱۲/۶ رقم الحديث ۳۱۰۸ ومسلم في ۱۶۴۸/۳ رقم الحديث (۳۴-۲۰۸۰)

([2])رقم الحديث ۴۳۰۷ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۲/۱۱ رقم الحديث ۶۴۵۶ ومسلم في ۱۶۵۰/۳ رقم الحديث (۳۸-۲۰۸۲).

توضیح **أدماً**: ادیم او آدم هغه څرمن ته وایي چې رنګ کړې شوې وي.

حشوة: داخل او د باطن په معنی کې دی یعني د ننه ځای چې د څه ډک شوی ؤو هغه "لیف" یعني د کجورو د پوستکول نه ډک شوی ؤو. دلته یوه پوښتنه ده. هغه دا چې په شمائل ترمذي کې د حضرت حفصه رضي الله عنها نه روایت دی چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د خورولو لپاره ټاټ ؤو. په ظاهره کې دواړو روایتونو کې تضاد دی. د دې جواب دا دی چې یو وخت کې ټاټ ؤو، نو په وخت کې هغه بل ؤو. دویم جواب دا دی چې دا د خورولو لپاره به د څرمنې توشکه وه او د کیناستلو لپاره به د کجورې پوستکي ؤو. (مرقات۸/۱۲۶)

د نبي کریم صلی الله علیه وسلم بالخت

﴿۵﴾وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ وِسَادُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي يَتَّكِئُ عَلَيْهِ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم بالخ چې هغوی به پرې تکې وهلو د
مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهُ لِيفٌ. رَوَاهُ مُسلم[1]
څرمنې ؤو او هغه د کجورو د پوستکو نه ډک شوی ؤو.

توضیح دې حدیث نه د بالخ ثبوت او د هغې استعمال ثابتیږي.

په سر باندې د څادر او د دسمال دلیل

﴿۶﴾وعنها قَالَت: بَينا نَحْنُ جُلُوسٌ فِي بَيْتِنَا فِي حَرِّ الظَّهِيرَةِ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمایي چې د هجرت نه یو ورځ مخکې چې مونږ غرمه کې په خپل کور کې ناست
قَالَ قَائِلٌ لِأَبِي بَكْرٍ: هَذَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ؤو. او یو ویونکي ابو بکر رضي الله عنه ته وویل چې هغه وګوره نبي کریم صلی الله علیه وسلم د څادر ګوډونه په
مُقْبِلًا مُتَقَنِّعًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]
خپل سر مبارک باندې اچولي دی او راروان دی.

توضیح **قال قائل**: یعني ویونکي او بشارت ورکونکي وویل. (مرقات۸/۱۲۶)

مقبلاً: یعني ستا اړخ ته راروان دی. (مرقات۸/۱۲۷)

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۰۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۵۰ رقم الحديث (۳۷-۲۰۸۲) وابوداود في ۴/۳۸۱ رقم الحديث ۴۱۴۶.

(۲) رقم الحديث ۴۳۰۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۸۳ رقم الحديث ۵۸۰۷ وأبوداود في ۴/۳۴۳ رقم الحديث ۴۰۸۳

متقنعاً: د قناع نه دی. د څادر ګوټ ته وايي. ای مغطياً راسه بالقناع ای بطرف ردائه يعني د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د څادر په ګوټ خپله مخ پټ کړی دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ګرمۍ نه د بچ کېدو لپاره مخ پټ کړی ؤو. چې نن سبا د سعوديه د اوسيدونکو لپاره رومال او د څادر د استعمال لپاره زبردست دليل دی. يا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دښمن نه مخ د پټولو لپاره داسې کړي ؤو. چې د مجاهدينو لپاره دليل دی. د دواړو احتمال شته دی. (مرقات۱۲۸/۸)

په کور کې د درېو نه زياتې بسترې ساتل منع دي

﴿۷﴾وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: فِرَاشٌ لِلرَّجُلِ
او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ته وفرمايل چې يو بستره د نارينه لپاره
وَفِرَاشٌ لِامْرَأَتِهِ وَالثَّالِثُ للضيف وَالرَّابِعُ لِلشَّيْطَانِ . رَوَاهُ مسلم [1]
او دويمه د هغې د ښځې لپاره او درېمه بستره د مېلمه لپاره او څلورمه بستره د شيطان لپاره وي.

توضيح: فراش: بستره يو د ځان لپاره، دويمه د ښځې لپاره، درېمه د مېلمه لپاره او څلورمه د شيطان لپاره وي. (مرقات۱۲۸/۸)

لامرأته: اصل قاعده خو همدغه ده چې خاوند او ښځه يو ځای اوده شي، خو کله د جدا اوده کېدلو ضروت کېږي، نو ځکه د ښځې لپاره د جدا بسترې ضرورت پېښ شو. د مېلمه لپاره چې د کومې بسترې تذکره شوې ده د هغې نه دا خبره معلومېدلی شي چې که مېلمانه زيات راځي، نو د هغوی له خاطره بسترې زياتې ساتلی شي. اصل کې دلته فخر او مباهات او تکبر او غرور او د ځان ښودنې او دلوېې والي په توګه د ساتلو نه منع شوې ده. ګنې د ګنجائش جواز شته دی.
څلورمه د شيطان لپاره مطلب دا دی چې د فخر او تکبر لپاره ده. او دا چې دا ستره خالي وي نو ځکه په کې شيطان خبيث ځان ځای برابر کړي، ځکه يو مقوله ده چې جائے خالی را دیوی گیرد. (مرقات۱۲۸/۸)

د تکبر په وجه پاجامه د ښنګرو نه لاندې ځوړندول منع دي

﴿۸﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَنْظُرُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
او د حضرت ابوهريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل الله به د قيامت په ورځ هغه کس ته د
إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَه بطرا . (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [2]
رحمت په نظر نه ګوري چې څوک د غرور او د تکبر په وجه يعني پاجامه او تهبند د ښنګرو نه لاندې ځوړندوي.

---

[1] رقم الحديث ۴۳۱۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۵۱/۳ رقم الحديث (۴۱-۲۰۸۴) وأبوداود في السنن ۲۷۹/۴ رقم الحديث ۴۱۴۲.

[2] رقم الحديث ۴۳۱۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۷/۱۰ رقم الحديث ۵۷۸۸ومسلم ۱۶۵۳/۳ رقم الحديث (۲۰۸۷-۴۸)

پرتوګ يا پاجامه د ښنګرو نه لاندې ځوړندول حرام دي

﴿۹﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابن عمر رَضِيَاللَّهُعَنْهُ د نبي کريم صَلَّىاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ نه روايت کوي چې نبي کريم صَلَّىاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ وفرمايل
مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ
کوم کس چې د غرور او تکبر په توګه د بدن جامې په زمکه راښکاږي نو د قيامت په ورځ به الله د
إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
هغې اړخ ته د رحمت او د عنايت په نظر نه ګوري.

توضيح: جرثوبه: د ثوب لفظ سره حکم کې عُموم پيدا شو. هغه که ازار بند وي يا پاجامه وي يا پتلون وي يا قميص وي يا پرتوګ وې او يا تاو کړې شوې څادر وي.

خُيَلَاءَ: يعنې د تکبر په توګه داسې کوي. که په غلطۍ سره لاندې لاړ شي او ژر يې را اوچت کړي نو خير دی، خو د دې قيد مطلب دا نه دی چې که د يو پرتوګ ځوړند وي او ايې چې زه خو يې د تکبر په غرض نه کوم، نو هغې ته دې واضحه وي چې پرتوګ ځوړندول خپله تکبر او غرور دی. د صحابؤ رَضِيَاللَّهُعَنْهُمْ په ټول جماعت کې صرف ابوبکر رَضِيَاللَّهُعَنْهُ ته رخصت ورکړې شوې ؤو. بل هيچا ته هم اجازت نه دی ورکړې شوی. ګويا کې خيلاً قيد اتفاقي دی. احترازي نه دی. مجبوري او شرعي عذر جدا شی دی. حقيقت کې د پرتوګ ځوړوندول او ددا وضع او د دې کيفيت اجازت اسلام نه ورکوي. نن سبا د نارينؤ د ښنګرو د پټولو شوق دی او په ښځو کې خکارکولو شوق دی. بس مستوراتو فيصله کړې

ده چې هغوی مکشوفات شي. او مکشوفات نارينؤ فيصله کړې ده، چې هغوی مستورات شي۔

مرد مردانہ پن سے عاری ہیں جنس تبدیل ہوگئی ہوگی

پاجامه ځوړندونکې زمکه کې ننوتلو

﴿۱۰﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ
او حضرت ابن عمر رَضِيَاللَّهُعَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّىاللَّهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ وفرمايل چې کوم وخت کې يو کس د

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۱۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۴/۱۰ رقم الحديث ۵۷۸۴ ومسلم في ۱۶۵۲/۳ رقم الحديث ۵۳۲۸.

مِنَ الْخُيَلَاءِ خُسِفَ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الْأَرْضِ
غرور او تکبر په توګه خپل ازار بند یا پاجامه په زمکه راښکله نو هغه په زمکه کې ومنډلی شو. اوس
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
به همغه شان د قیامت تر ورځې خکته منډل کیږي.

توضیح: جلجلة: او از سره حرکت کولو ته وایي. یعنې د یوې کندې نه بلې کندې ته حرکت کوي او روان دی. یا مطلب دا دی چې په ځنکه کې منډل کیږي. ای ینخسف فیها ویسوخ فیها ابداً. دا کس د قارون نه بغیر په مخکنې امتونو کې یو کس تیر شوی دی. (مرقات ۱۲۸/۸)

پرتوګ د ښنګرو نه لاندې ځوړندول د دوزخ برخه ده

﴿۱۱﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل از قسم یعنې ازار یعنې
مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]
پاجامه وغیره کوم برخه چې د ښنګرو نه لاندې وي، هغه به دوزخ ته اچولی کیږي.

توضیح: ما اسفل: یعنې کوم ازار بند یا پرتوګ یا پاجامه چې څومره د ښنګرو نه لاندې ځي د پښې هغه هومره برخه به دوزخ ته ځي. د دې مطلب دا نه دی چې کس به بهر وي او د پښو څه برخه دوزخ ته ځي. بلکې د دغه قسمه عبارتونو مقصد دا وي چې دا کس به جنهم ته ځي. داسې کس ته مسبل ازار هم وایي. چې د چا باره کې سخت وعیدونه وي. یو حدیث کې د دغه شان کس باره کې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې لاړه او لمونځ هم بېرته وکړه او نوی اودس هم وکړه. د ښنګرو پټولو بیماري د پنجاب په عوامو او علماؤ کې ډېره زیات ده. د سرحد خلک او علماء په دې کې لړ اخته دي. د بلوچستان خلک په دې بیمارۍ کې ډېر زیات اخته دي. دغه شان د افغانستان عوام او خواص هم د دې مرض ښکار شوي دي. صوبه سنده خو د ټولو صوبو په خلکو مشتمله ده. دې کې هر قسمه خلک دي. د عربو خلک په اجتماعي توګه دې ګناه کې اخته دي. د مصر یو لویې عالم دې مرض کې اخته ؤو. هغه یو ورځ د کورنه دفتر ته تللو چې خپله پاجامه یې پښو کې ونخښتله او د

(۱)رقم الحديث ۴۳۱۳ اخرجه البخاري في صحيحه ۵۱۵/۶ رقم الحديث ۳۴۸۵ والنسائي ۲۰۶/۸ رقم الحديث ۵۳۲۶.

(۲)رقم الحديث ۴۳۱۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۶/۱۰رقم الحديث ۵۷۸۷ والنسائي في ۲۰۷/۸ رقم الحديث ۵۳۳۰.

زينې نه لاندې را وغورځېدلو او ژر مړ شو. (مرقات ۸/۱۲۹، ۱۲۸)

اشتمال الصماء جائز نه ده

﴿۱۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه منع کړې ده چې يو کس
يَأْكُلَ الرَّجُلُ بِشِمَالِهِ أَوْ يمشي فِي نعل وَاحِدٍ وَأَن يشْتَمل الصماء
په چپ لاس خوراک وکړي او يو پښه کې بوټ واچوي او لاړ شي او دا چې بدن باندې ټوټه داسې تاوه کړي
أَو يحتبي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ كَاشِفًا عَنْ فَرْجِهِ. رَوَاهُ مُسلم (۱)
دواړه لاسونه يې د ټوټې دننه وي. يا بدن نه يو داسې ټوټه راتاوه کړي چې په ګونډه کيني چې د هغې ستر کولاو شي.

توضيح: **في نعل واحدة**: يعنې يو پښه کې يې بوټ شته دی او بله کې يې نشته دی، نو داسې ګرځېدل منع دي، ځکه دې کې د ګرځېدلو توازن هم خرابيږي او سړی پرې بې ډنګه هم ښکاري. يا چې دواړه بوټان وي يا دواړه پښې لغړې وي. (مرقات ۸/۱۲۹)

ان يشتمل الصماء: په عربو کې به د څادر د اچولو طريقه داسې وه چې د سرنه تر د پښو پورې به يې بدن په څادر کې راتاولو او کيناستل به، نو سړی د کاڼي پشان شو. هيڅ ځای به خلاص پاتې نه ؤو. د دې نه اسلام منع کړې ده. يو وجه خو دا ده چې نبي کريم ﷺ منع کړې ده. دا کافي ده. دويمه وجه دا ده چې داسې کولو سړی په لږ حرکت سره غوځېږي. او چې غوځېږي نو ګڼين به تر پښه جوړ شي او غونډ به لېږي. چې د پوزې وغيره د ليدلو خطر هم په کې دی. دريمه وجه دا ده چې که دا د جهاد ماحول وي او د دښمن خطر وي نو چې تر څو پورې په څادر کې نغښتلی شوی کس بهر راوځي نو دښمن به وژلی وي. او د بچ کېدلو به هيڅ صورت نه وي، نو ځکه د **اشتمال الصماء** ممانعت راغلی دی. (مرقات ۸/۱۳۰، ۱۲۹)

او يحتبي: ګونډه ماتولو سره کيناستلو ته احتباء وايي.
دې صورت کې د کيناستلو يو کيفيت دا وي چې مثلاً يو کس کوناټې په زمکه کېږدي او پونډۍ ودروي او دواړه لاسونه د ګونډو نه څه لاندې د هغې نه راچاپير کړي او کيني، نو دا صورت ډېر قبيح او حرام دی، ځکه دې کې ټول بدن لغړ شي، نو دې کې بالکل د ستر عورت نشته دی. د احتباء دويم صورت دا وي چې سړی دغه شان په کناټو باندې کيني خو يو ټوټه د ملا او پونډو نه چاپيره وتړي نو دې صورت کې د بدن شاتنۍ برخه د ستر کولاو شي، نو ځکه منع کړی شوی دی، خو که په بدن باندې جدا ټوټه وي نو بيا د احتباء اجازت شته دی، لکه جلسو او محفلونو کې ځينې حضرات

(۱) رقم الحديث ۴۳۱۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۶۱ رقم الحديث (۷۰-۲۰۹۹) ومالک في الموطا ۲/۹۲۲ رقم الحديث ۵

د تنګولو لپاره ګونډه ماته کړي او کینې او تقریر اوري. (مرقات۸/۱۳۰)

د نارینؤ لپاره ریښم استعمالول حرام دی

﴿۱۳﴾وَعَنْ عُمَرَ وَأَنَسٍ وَابْنِ الزُّبَيْرِ وَأَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ
او حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، حضرت ابن زبير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت ابو امامه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
څلور واړه صحابه کرام رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه نقل کوي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې کوم کس په
لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
دنيا کې غير مشروع ريښم واغوستلو. هغه به په آخرت کې ريښم نه اغوندي.

توضیح فی الأخرة: د نارينؤ لپاره د ريښمو جامې اغوستل جائز نه دي. د ښځو لپاره جائز دي. البته د څلور ګوتو په اندازه د ريشم پټۍ د جامو په غاړو وغيره کې نارينه هم استعمالولی شي. د بحث لاندې حديث کې دي کوم نارينه په دنيا کې ريښم استعمالوي نو آخرت کې به هغې ته ريښم نه ملاوېږي. (مرقات۸/۱۳۰)

پوښتنه: ريښم خو په جنت کې ملاوېږي نو آيا دا کس کافر شو چې جنت ته به کله هم نه ځي او د ريښم نه به محروم وي؟

جواب: که يو کس د نارينؤ لپاره د ريښمو د حرمت عقيده نه لري بلکې دا حرام حلال ګڼي نو هغه کافر کېږي. جنت ته به نه ځي، خو که يو کس د حرمت انکار نه کوي او اغوندي يې، نو هغې ته په اول ځل جنت ته د دخول وخت کې ريښم نه اچولی کېږي. بلکې دوزخ کې به سزه خوري او ريښم به استعمالوي. دريم جواب دا دی چې که دا کس جنت ته داخل شي خو د سزه په توګه به د ريښم نه داسې محرومه وي چې د دې په زړه کې به د ريښمو غوتنه نه وي. چې غوښتنه نشته نو مطالبه نشته، چې مطالبه نه وي نو ريښم به نه ورکړی کېږي، نو محرومه به شي. دا حديث د تغليظ او تشديد او د زجر او توبيخ باندې محمول دی. (مرقات۸/۱۳۰)

بدنصيبه د آخرت په دنيا کې ريښم اغوندي

﴿۱۴﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې دې کې هيڅ شک نشته
يَلْبَسُ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
دی چې دنيا کې هغه کس ريښم اغوندي چې د هغې لپاره آخرت کې برخه نه وي.

([1])رقم الحديث ۴۳۱۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۴/۱۰رقم الحديث ۵۸۳۲ عن انس ۵۸۳۳ وعن ابن الزبير ۵۸۳۴ وعن عمر.

([2])رقم الحديث ۴۳۱۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۴/۱۰رقم الحديث ۵۸۳۲ عن انس ۵۸۳۳ وعن ابن الزبير ۵۸۳۴ وعن عمر.

توضيح: لاخلاق: برخه او نصيب ته خلاق ويل شوي دي.

د ريښمو ټوټه باندې کيناستل هم منع دي

﴿۱۵﴾ وَعَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: نَهَانَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَشْرَبَ فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ وَأَنْ نَأْكُلَ فِيهَا وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ وَالدِّيبَاجِ وَأَنْ نَجْلِسَ عَلَيْهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

او حضرت حذيفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ د دې نه منع کړي يو چې مونږ د سرو او سپينو زرو په لوخو کې وڅښو او دې کې وخورو. او نبي کريم ﷺ د نرې ريښم او د پيړو ريښمو د يو قسم ريښمې جامه اغوستلو او هغې باندې د کيناستلو نه منع کړې ده.

توضيح: الديباج: دا د ريښمو يو قِسم دی. څه پيړ ريښمو لپاره د ديباج لفظ استعمال شوی دی.

وان نجلس عليه: د ريشم لباس د نارينۀ لپاره د ټولو فقهاؤ په نزد حرام دی. او که د ريښمو څادر وغيره لاندې غوړولی کېږي نو دې کې اختلاف دی. صاحبين فرمايي چې دې باندې ناسته هم حرامه ده، لکه څنګه چې د دې اغوستل حرام دي، خو امام ابوحنيفه رحمه الله فرمايي چې کيناستل پرې حرام نه بلکې مکروه دي. او دا حديث په کراهت باندې محمول دی.

فتاوی قاضي خان کې ليکلي دي چې څنګه د ريښمو استعمال د نارينۀ لپاره حرم دی دغه شان وړو هلکانو لپاره هم ناجائز دی او وراغوستونکي به ګناه ګاران وي. (مرقات ۱۳۱/۸)

ريښم ښځو ته واغوندئ

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أُهْدِيَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم حُلَّةٌ سِيَرَاءَ فَبَعَثَ بِهَا إِلَيَّ فَلَبِسْتُهَا فَعَرَفْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ

او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ځل د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې يو نرې ريښمې جوړه چې تهبند او څادر باندې مشتمله وه د هدې په توګه ورته پيش کړی شوه، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه ماته راولېږله او ما هغه واغوست[illegible] ما وليدل چې هغه جوړه زما بدن باندې ليدلو سره د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په مخ مبارک باندې د غصې

فَقَالَ:	إِنِّي	لَمْ	أَبْعَثْ	بِهَا	إِلَيْكَ	لِتَلْبَسَهَا

پیدا شو. نبي عَلَيۡهِ‌السَّلَامُ ما ته وفرمايل چې ما دا جوړه تاته د دې لپاره نه وه درلېږلې چې ته يې واغونده بلکې ما

إِنَّمَا	بَعَثْتُ	بِهَا	إِلَيْكَ	لِتُشَقِّقَهَا	خُمُراً	بَيْنَ	النساءِ [1]

دا جوړه تاته ځکه درلېږلې وه چې ته وا اوشلوه او لوپټې ترېنه جوړې کړه او دا لوپټې په ښځو تقسيم کړه.

توضيح سيرآء: سين باندې کسره ده. يا باندې زبر دی او را باندې هم زبر دی. د هغې نه وروسته الف باندې مد دی. سور ريښم ته وايي. همدغه وجه ده چې دې باندې د ديباج او د سندس اطلاق هم شوی دی.

خمراً: دا د خمار جمع ده څادر او لوپټې ته وايي. (مرقات۸/۱۳۲)

نارينؤ لپاره د ريښم د څلورو ګوتو پېنئ جائز ده

﴿۱۷﴾وَعَنْ عُمَرَ	رَضِيَ اللهُ عَنْهُ	أَنَّ النَّبِيَّ	صَلَّى اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	نَهَى	عَنْ	لُبْسِ الْحَرِيرِ

او د حضرت عمر رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ د ريښمو د اغوستلو نه منع کړې ده بغير د

إِلَّا	هَكَذَا	وَرَفَعَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	إصبعيه:

دومره نه يعنې د دوه ګوتو برابر او نبي کريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ دا ممانعت بيانولو سره ذکر شوی مقدار د ظاهرولو لپاره خپله مينځنۍ

الْوُسْطَى	والسبابة	وضمهما	(مُتَّفَقٌ	عَلَيْهِ) [2]

او د شهادت ګوته اوچته کړه يعنې نبي کريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ دواړه ګوتې يوځاي کړې او وې ښودلې او وې ويل چې دومره

وَفِي	رِوَايَةٍ	لِمُسْلِمٍ:	أَنَّهُ

يعنې د دوه ګوتو برابر د ريښمو پټه که په لباس کې وي نو مباح ده. او د مسلم په يو روايت کې دي چې عمر رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهُ

خَطَبَ بِالْجَابِيَةِ	فَقَالَ:	نَهَى	رَسُولُ	اللهِ صَلَّى اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	عَنْ	لُبْسِ الْحَرِيرِ

يو ښار جابيه کې د خطبې دوران کې وفرمايل چې نبي کريم صَلَّى‌اللهُ‌عَلَيۡهِ‌وَسَلَّمَ د ريښمي جامې اغوستلو

إِلَّا مَوْضِعَ إِصْبَعَيْنِ أَوْثَلَاثٍ أَوأَرْبَعٍ [3]

نه منع کړې ده. بغير د دوه يا درې يا څلورو ګوتو نه.

توضيح جابيه: د شام د يو ښار نوم دی. د بيت المقدس د فتحې په موقع حضرت عمر رَضِيَ‌اللهُ‌عَنۡهُ تشريف

---

[1] رقم الحديث ۴۳۲۲ أخرجه الترمذي في صحيحه ۲۲۹/۵ رقم الحديث ۲۶۱۴ ومسلم في ۱۶۴۴ رقم الحديث (۱۰۷-۲۰۷۱)

[2] رقم الحديث ۴۳۲۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۴/۱۰ رقم الحديث ۵۸۲۹ ومسلم في ۱۶۴۲/۳ رقم الحديث (۱۲-۲۰۶۹)

[3] رقم الحديث ۴۳۲۴ أخرجه في صحيحه ۱۶۴۳/۳ رقم الحديث (۱۵-۲۰۶۹) وأبوداود في السنن ۳۲۱/۴ رقم الحديث ۴۰۴۲

وړی ؤو. هلته جابیه کې حضرت عمر رضي الله عنه خطبه ورکړه. د نارینؤ لپاره د ریښم د جواز ابتداء د دوه ګوتو په مقدار نه وشوه او څلور ګوتې د هغې انتهاء ده، نور حرام دي. دا خبره دې په ذهن کې وي چې د څلورو ګوتو په مقدار ریښم استعمال د نورو جامو په ضمن کې جائز دي. مستقلاً نه. (مرقات۸/۱۳۳)

د نبي کریم صلی الله علیه وسلم جُبه

﴿۱۸﴾وَعَن أسماءَ بنت أبي بكر: أَنَّهَا أَخْرَجَتْ جُبَّةَ طَيَالِسَةٍ كِسْرَوَانِيَّةٍ
او د حضرت اسماء بنت ابوبکر رضي الله عنه نه روایت دی چې هغې د طلیسان کسرواني جبه راویستله.(د یو خاص
لَهَا لِبْنَةُ دِيباجٍ وفُرجَيْها مكفوفَين بالديباجِ
قسم تور څادر) د هغې په ګریوان په دواړو طرفونو باندې د ریښمو ټوټه ګنډلی شوې وه. او د هغې
وَقَالَت: هَذِهِ جبَّةُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
به دواړو ستونو باندې هم. بیا هغې وفرمایل چې دا نبي کریم صلی الله علیه وسلم جبه ده چې د
كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ فَلَمَّا قُبِضَتْ قَبَضْتُهَا
حضرت عائشه رضي الله عنها سره وه او کله چې هغه مړه شوه نو (د حضرت عائشه رضي الله عنها میراث چې زما خوروه) زما په قبضه
وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْبَسُهَا فَنَحْنُ نَغْسِلُهَا
کې راغله. نبي علیه السلام دا جبه (کله کله) اغوستله. مونږ به دا د مریضانو لپاره وینځو (یعنې د دې
للمَرضى نستشفي بهَا. رَوَاهُ مُسلم [1]
وینځل شوې اوبه مریضانو باندې څښنو) او د دې په ذریعه هغوی ته شفاء حاصلیږي.

توضیح: **طیالسة**: دا د طیلسان جمع ده او طیلسان اصل کې تالسان ؤو. عجمي لفظ دی. عربو کې طیلسان شو. طیلسان یو تور رنګی څادر ؤو. چې او وړئ نه جوړیدلو. د نبي کریم صلی الله علیه وسلم جبه د همغې نه جوړه شوې وه، نو ځکه د دې اړخ ته نسبت وکړی شو. د کلام نه مقصود دا ویل دي چې "جبة صوف سوداء" یعنې د وړئ نه جوړه شوې توره جبه وه. طیلسان د دې تعبیر دی. (مرقات۸/۱۳۳)

کسروانیة: د فارس بادشاه ته به یې کسری ویلو. دا جبه دا چې د هغې د شهرته نه مشهوره شوې وه، نو ځکه هغې ته منسوب وه. یعنې د کسری د ستهائل چوغه وه، لکه څنګه چې وایي چې جناح کیمپ، لیاقت علی کیمپ، کسروانی جبه. (مرقات۸/۱۳۴،۱۳۳)

لبنة:لام باندې زبر دی. با ساکن ده، نون باندې زبر دی. د ریښمو هغه ټوټې ته وایي چې د قمیص یا جبې د پاسه

---

[1] رقم الحديث ۴۳۲۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۴۱/۳ رقم الحديث (۱۰-۲۰۶۹) وأبوداود في ۳۲۸/۴ رقم الحديث ۴۰۴۵

به لړولی کېدله. ګویا کې د ښایست لپاره به د جیب د پاسه د ریښمو یو پټئ لړولی کېدله. (مرقات۸/۱۳۴)

وفرجیها: فا باند ضمه ده. فتحه هم استعمالېږي. **ای شقیها** د جبې مخې ته د سینې اړخ فراخوالی وي. دې ته ګرېوان وایي. څېنې ملکونو کې شاته هم یو ګریوان وي. چې د شا ګرېوان وي. دې حدیث کې د فرجیها نه مراد همدغه دوه شقه دي. (مرقات۸/۱۳۳)

مکفوفین: ای خیط فاها بالدیباج والکفة بالضم عطف الثوب.

شیخ عبد الحق په اشعة اللمعات کې لیکي چې کفة د یو شي غاړې ته وایي. که کاف باندې پیش وی نو دا مستطیل اوږد او د پلن شیانو لپاره راځي، لکه ګرېوان وغیره. او که کفة کې کاف باندې زیر وي نو مدور او په ګول شیانو کې استعمالېږي، لکه څنګه چې د تلی چاپړی ته کفة وایي. د دې حدیث مطلب دا شو چې د دې جبه په دواړو ګرېوانو باندې د سنجاف دیباج بوټی ټک وهلی شوې وو لکه څنګه چې نن سبا جامو باندې بوټی وغیره کېږي. [اشعة اللمعات ۳/۵۷۷]

حضرت اسماء بنت ابی بکر رضي الله عنها ته دا جبه د حضرت عائشه رضي الله عنها نه حاصله شوې وه. او فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به دا اغوستله. او مونږه یې د برکت په توګه د مریضانو د شفاء لپاره دا وینځو. او د دې اوبه په هغوی څښنوؤ. د دې نه تبرک به اثار الصالحین ثابتېږي، خو شرط دا دی چې دواړو اړخ ته خلک صالح وي چې عقیده خرابه نه شي.

ریښم د عذر په بناء استعمالول جائز دی

﴿۱۹﴾ وَعَن أَنَسٍ قَالَ: رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلزُّبَيْرِ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم حضرت زبیر رضي الله عنه او
وَعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَوْفٍ فِي لبس الْحَرِير لحكة بهما
حضرت عبدالرحمن ابن عوف رضي الله عنه ته د ریښمو د اغوستلو اجازت ورکړی ؤو، ځکه په هغوی خارښ ؤو
وَفِي رِوَايَة لمُسلم قَالَ: إِنَّهُمَا شكوا
(بخاری او مسلم) او د مسلم په روایت کې دا دي چې انس رضي الله عنه بیان وکړو چې د دې دواړو (زبیر رضي الله عنه او
من الْقمل فَرخص لَهما فِي قمص الْحَرِير (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
عبدالرحمن) د سپګو د زیاتېدلو شکایت وکړو نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغوی ته د ریښمو د اغوستلو اجازت وکړو.

توضیح: **الحکة**: خارښ ته وایي. د ریښم استعمالول د شرعي ضرورت او عذر په بناء جائز دي، نو د بدن د

---

[1] رقم الحديث ۴۳۲۶ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۲۹۵ رقم الحديث ۵۸۳۹ ومسلم في ۳/۱۶۴۶ رقم الحديث (۲۵-۲۰۷۶)

خرښ لپاره یا د جهاد په میدان کې د بچ کېدو لپاره یا د سپکو د ختمولو لپاره د ضرورت په قدر جائز دی. ریښم د اصل په اعتبار سره ګرم او خوشحاله دی، نو ځکه پرې خارښ او سپګې ختمېږي. (مرقات ۸/۱۳۵)

کسم او سور رنګ باندې رنګ شوي جامه د نارينو لپاره منع ده

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: رَأَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيَّ ثَوْبَيْنِ
او حضرت عبد الله ابن عمرو ابن عاص رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زه په سور رنګ باندې
مُعَصْفَرَيْنِ فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ من ثِيَاب الْكُفَّار
رنګ شوو جامو کې وليدلم نو ويې فرمايل چې "دا د کافرانو لباس دی (چې نه هغوی په حلال او حرام کې فرق کوي او نه
فَلَا تلبسها وَفِي رِوَايَة:
د نارينه او د زنانه په لباس کې فرق کوي) لهذا دا مه اغونده. او يو بل روايت کې دا سې دي چې ما
قلت: أغسلهما؟ قَالَ: بل احرقها . رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ عَائِشَةَ:
عرض وکړو چې "آيا دا ؤوينځم"؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې نا بلکې دا او سوزوه". او د
خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ غَدَاةٍ فِي بَابِ مَنَاقِبِ
حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا روايت خرج النبي ﷺ ذات غداة الخ کې به ان شاء الله مونږ مناقب اهل
أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسلم [1]
بيت نبوي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په باب کې نقل کوؤ.

توضيح: کسم د يو سور رنګ نوم دی چې د يو بوټي نه حاصلېږي. د نارينؤ لپاره منع دی. احناف دا او دغه شان هر قسمه سور رنګې ټوټې د نارينؤ لپاره مکروه تحريمي ګڼي. اګر که د فقهاؤ تور اقوال هم شته دی.

احرقها: د دې نه مراد ضايع کول دي. چاته يې تحفه کړه يا يې په بله کومه طريقه ضايع کړه. که هيڅ نه وي نو وې سوځوه خو د ځان سره يې مه ګرځوه. (مرقات ۸/۱۳۶)

و سنذکر حديث عائشة الخ: د دې عبارت نه په واضحه توګه معلومه شوه چې په ابتداء صاحب مشکوة دا حديث ذکر کړی نه دی، خو مظاهر حق کې شته دی. مصابيح کې هم دی. ما په توضيحات کې نه دی ليکلی، نو ځکه مې د حديث نمبر هم بدل ليکلی دی. (مرقات ۸/۱۳۷)

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۲۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۴۷/۳ رقم الحديث (۲۷-۲۰۷۷) والنسائي في السنن ۲۰۳/۸ رقم الحديث ۵۳۱۶.

الفصل الثاني

د قمیص فضیلت

﴿۲۱﴾عَن أُم سَلَمَةَ قَالَتْ: كَانَ أَحَبُّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ام سلمه رضی الله عنها فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته په ټولو ټوټو کې قمیص د ټولو نه
الْقَمِيصَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد [1]
زیاته خوښه وه.(ترمذی ابوداؤد)

توضیح: **القمیص**: څادر د اوږو نه هر وخت غورزیږي راغورزیږي. او د مقابلې په وخت کې یا د کار په وخت کې د دې سنبالول ډېر مشکل وي، نو ځکه قمیص یې افضل او خوښ ګڼلی دی. چې بیشماره فایدې په کې دي. د عربو خلک چې نن سبا کوم لباس استعمالوي هغه یو قید خانه ده. د دوی په اوږد توپ کې نه سرې منډه وهلې شی او نه په اوچت ځای ختلی شي. نه راکوزېدلی شي نو د دښمن مقابله دې کې څنګه کېدی شي. د حرمینو شریفینو امام عبدالله بن سبیل المحترم یو ځل درس کې وفرمایل چې د دنیا په لباسونو کې د ټولو نه د سهولت والا لباس د پېښنورو الا دی. پرتوګ او قمیص هر لحاظ سره ارام کونکی او ښایسته لباس دی.

د قمیص حد

﴿۲۲﴾وَعَن أَسمَاءَ بنت يزِيد قَالَتْ: كَانَ كُمُّ قَمِيصِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى
او حضرت اسماء بنت یزید رضی الله عنها فرمایي چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د قرتۍ لستوڼي به تر د
الرُّصْغِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ [2]
پینځو پورې (هم) ؤو.(روایت کړی دی ترمذی)

توضیح: **الرضغ**: د لاس مړوند ته او پینځو ته رضغ وایي. کله به یې تر د ګوتو پورې هم اوږد والی ؤو. معلومه شوه چې مسنون قمیص هغه دی چې د هغې لستوڼې د ګوتو نه مخې نه وي او لمن د ښنګرو نه لاندې نه وي. (مرقات۸/۱۳۸)

﴿۲۳﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا لَبِسَ قَمِيصًا
او حضرت ابوهریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به کله قرتۍ اغوستله نو د ښي اړخ نه

---

[1] رقم الحدیث ۴۳۲۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۱۲ رقم الحدیث ۴۰۲۵ والترمذي في ۴/۲۰۸ رقم الحدیث ۱۷۶۲

[2] رقم الحدیث ۴۳۲۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۱۳ رقم الحدیث ۴۰۲۵ والترمذي في ۴/۲۰۹ رقم الحدیث ۱۷۶۵.

بَدَأَ بميامنه. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
به يې شروع كوه. (ترمذی)

توضیح: میامن: د میمنة جمع ده. ښي اړخ ته وايي. مثلاً ښي لستوڼی دي اول واغوستلی شي، ښي پېنځه کې مخکې والی وشی.

۱۰ ربیع الاول ۱٤۱۸هـ

په هره جامه کې اسبال منع دی

﴿۲۴﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه دا اورېدلي دي چې "د
يَقُولُ: إِزْرَةُ الْمُؤْمِنِ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِ فِيمَا بَيْنَهُ
يو تهبند او پاجامه د ټولو نه بهتر صورت خو دا دی چې هغه کس د نيمو پونډو پورې وي او د نيمو
وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ مَا أَسْفَلَ
پونډو نه د ښنگرو پورې (په مینځ) کې کېدلو کې هیڅ باک نه کوي، خو د دې (ښنگرې) نه چې لاندې کومه
مِنْ ذَلِكَ فَفِي النَّارِ قَالَ
برخه (ځوړنده) وي هغه به د دوزخ اور ته ځي. حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې
ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَلَا يَنْظُرُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
نبي کريم صلى الله عليه وسلم دا الفاظ درې ځله تکرار کړل او (بيا يې وفرمايل چې) الله به د قيامت په ورځ هغه کس ته
إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطَرًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْن مَاجَه[2]
د رحمت او د عنايت په نظر نه ګوري چې په غرور او تکبر سره تهبند او پاجامه د ښنگرو نه لاندې ځوړندوي".

توضیح: ازرة المؤمن: دا د ازار جمع ده لنګ ته وايي. تر د نيمي پونډئ پورې افضل دی. تر د ښنگرو پورې جائز دی. د ښنگرو نه لاندې ناجائز دی. د دې حديث نه د اسبال (زوړندول) عموم معلومېږي چې د لباس کې د شرعې حد نه تجاوز چې نوم يې اسبال دی دا صرف پاجامه کې نه بلکې لنګئ، پاجامه، د قميص لستوڼې، د هغې د لمن عمامه، او څادر ټول په اسبال کې وي. پاجامه دې

([1]) رقم الحديث ۴۳۳۰ أخرجه الترمذي في السنن ۳۷۹/۴ رقم الحديث ۴۱۴۱ والترمذي في ۲۰۹/۴ رقم الحديث ۱۷۶۶.

([2]) رقم الحديث ۴۳۳۱ أخرجه أبوداود في السنن ۳۵۳/۴ رقم الحديث ۴۰۹۳ وابن ماجه في ۱۱۸۳/۳ رقم الحديث ۳۵۷۳

د ښنګرو نه لاندې نه وي ګنې اسبال به وي. د قمیص لمن دې هم لاندې نه وي او چې د ځلور ګوتو نه کم نه وي ګنې اسبال به وي. او که پاجامه بې خیالۍ کې لاندې لاړه نو ژر یې او چتول پکار دي، ګناه به نه وي. او د که د تکبر په توګه راځوړند کړی شي نو حرام دي.

لم ینظر الله: یعني الله به د هغې نه ناراضه شي او د قیامت کې به ورته الله د رحمت په نظر نه ګوري. ځینې خلک د ښنګرو نه لاندې پرتوګ یا پاجامه ځوړندوي او وايي چې مونږ تکبر نه کوؤ. حال دا چې دا خپله تکبر دی. صحابه کرامو کې هیچاته هم اجازت نه ؤ و ورکړی شوی، نو د امت د عامه خلکو څه حیثیت دی. صرف صدیق یې د مجبورۍ په وجه معذور ګڼلی دی. هغه هم ګاه ګاه. (مرقات ۸/۱۴۰)
حدیث نمبر ۶۰ کې پوره تفصیل را روان دی.

﴿۲۵﴾وَعَنْ سَالِم عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت سالم د خپل پلار (یعني حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه) نه او هغه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه روایت کوي
قَالَ: الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ
چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل "اسبال یعني ځوړندول، ازار، قرتۍ او عمامه کې دی. کوم چې
مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ
د دې جامو نه څه راځوړند کي او په تکبرا و غرور یې رانبکاږي نو د قیامت په ورځ به الله د هغې
الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَابْن مَاجَه[1]
اړخ ته (د رحمت په نظر) نه ګوري. (ابو داؤد، نسائی، ابن ماجه)

د صحابه کرامو خولۍ به څنګه وي

﴿۲۶﴾وَعَنْ أَبِي كَبشةَ قَالَ: كَانَ كِمَامُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو کبشه رضي الله عنه فرمایي چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دوه صحابه کرامو رضي الله عنهم خولۍ
بُطْحًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حديثٌ مُنكر[2]
داسې وې چې سرونو پسې به نښتي وې. ترمذی دا روایت نقل کړی او ویلې یې دي چې دا حدیث منکر دی.

توضیح: **کِمام**: دا جمع ده کُمَّةٌ، لکه څنګه چې قِباب قُبَّةٌ جمع ده. دا د یو ګول قِسم خولۍ نوم دی. چې د پټکي د لاندې به استعمالیدله.

---

[1] رقم الحديث ۴۳۳۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۲۵/۴ رقم الحديث ۴۰۸۵ والنسائي في ۲۰۸/۸ رقم الحديث ۵۳۳۴ .

[2] رقم الحديث ۴۳۳۳ أخرجه الترمذي في السنن ۲۱۶/۴ رقم الحديث ۱۷۸۲

بُطحاً: ب باندې پیش دی. او طا ساکن دی. د دې مفرد بطحاء دی. هوارې ګارچنې ځمکې ته بطحاء وايي. دلته داسې خولۍ مراد ده چې د سره سره نخښتې وي او په دې ښوره شوې وي. د حدیث مطلب دا دی چې صحابه کرامو رضي الله عنهم به چې کومې خولۍ استعمالولې هغه به ګول او په سرونو پسې به نخښتې وي. تنګې او اوچتې به نه وي، لکه څنګه ترکۍ، ایرانۍ او د مصر خولۍ ګانې دي. د دې حدیث نه د جناح کیپ او لیاقت علی کیمپ او ځینې د قبه پشان د کلف والا د ټوټې د خولۍ ګانو حوصله شکنی کیږي. دا جدا خبره ده چې دا حدیث منکر دی. ځینې حضرات د کمام جمع د کم د خولۍ ګانو په ځای د لستوڼې مراد اخستې دي. او د بطح نه یې فرامه مراد اخستی دی. مطلب دا دی چې د صحابه کرامو رضي الله عنهم لستوڼي به فراخه ؤو. اولنی مفهوم ډېر زیات راجح دی. صحابه کرامو زیات تر پټکي استعمال کړي دي. د پټکې نه بغیر یې خولۍ لږه استعمال کړې ده. (مرقات ۱۴۱/۸)

د ښځو لباس د نارینؤ دلباس نه زیات کولاؤ پکار دی

﴿۲۷﴾ وَعَن أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ ذَكَرَ الْإِزَارَ:

او د حضرت ام سلمه رضي الله عنها نه روایت دی چې کوم وخت نبي کریم صلی الله علیه وسلم د ازار بند (لنګ او پاجامه) حکم

فَالْمَرْأَةُ يَا رَسُولَ اللهِ؟

بیانولو (چې د دې ځوړندول منع دي) نو هغې عرض وکړو چې "یا رسول الله صلی الله علیه وسلم" او د ښځو باره کې څه حکم دی؟

قَالَ: تُرْخِي شِبْرًا

نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې ښځه دې خپل لنګ یا پاجامه یو لویشت لاندې ځوړندولی شي.

فَقَالَتْ: إِذًا تَنْكَشِفُ

حضرت ام سلمه رضي الله عنها عرض وکړو چې "دې صورت کې به هم څه برخه ښکاره وي یعني که پوندۍ د ډېرې اوږدې وي

عَنْهَا قَالَ: فَذِرَاعًا

وهغه ... نیمو پونډو نه یو لویشت او تر لاندې پورې خپله پاجامه ځوړنده کړې نو بیا هم د هغې د ستر د ښکاره کېدو به احتمال وي.

لَا تَزِيدُ عَلَيْهِ.

نبي علیه السلام وفرمایل "دې صورت کې هغه خپله پاجامه وغیره دومره لاندې ځوړنده ولی شي چې هغه تر ځکې پورې ورسیږي.

رَوَاهُ مَالِكٌ وَأَبُو دَاوُد

... د هغې پښې پټې شي او که د لویشت نه زیات وي یا دیو ګز برابر د هغې نه وروسته نبي علیه السلام د حد نه زیات د ځوړندولو

وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَه[1]

مه اخت د تاکید د بیانولو لپاره بیان کړو چې هیڅ یو ښځه دې دیو گز نه زیات لاندې نه خوروي. (مالک. ابوداؤد. نسائي.

وَفِي رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ وَالنَّسَائِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ

ابن ماجه) او ترمذی او د نسائی په یو روایت کې چې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه منقول دی، داسې

فَقَالَتْ: إِذًا تَنْكَشِفُ أَقْدَامُهُنَّ قَالَ:

دی چې حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا دا وویل چې دې صورت کې پښې کلاوې شي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

فَيُرْخِينَ ذِرَاعًا لَا يزدن عَلَيْهِ[2]

وفرمایل چې هغه دې یو لاس نور هم لاندې ځوړندې کړي خو د دې نه دې پر دې نه ځوړندوي".

توضیح: د دې حدیث نه معلومه شوه چې د ښځو لباس د نارینو په نسبت فراخه او سست او اوږد او پلن وي، خو نن سبا ښځو ته فاسقې معاشرې د تنگ او د نیم لغړ لباس واغوستلو او د هغوی عظمت یې تار تار کړو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته ازار باره کې وفرمایل چې د دې دومره اوږد دې چې د ښځې قدم او پښې په کې ښکاره نه شي. د دې نه زیات په زمکه باندې راښکلو منع دي. (مرقات ۱۴۲/۸)

اکبر اله آبادي د نوي دور د بې پردگۍ متلعق ویلي دي چې:

بے پردہ کل جو آئیں نظر چند بیبیاں | اکبر زمیں میں غیرت قومی سے گڑ گیا

پوچھا جو ان سے آپ کا پردہ کیا ہوا | کہنے لگیں کہ عقل پہ مردوں کی پڑ گیا

د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قرطۍ گریوان

﴿۲۸﴾ وَعَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَهْطٍ مِنْ مُزَيْنَةَ

او حضرت معاویه بن قرة د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې وویل یو ورځ ما د مزینه قوم د یو جماعت

فَبَايَعُوهُ وَإِنَّهُ لَمُطْلَقُ

سره د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې حاضر شو، نو د هغه جماعت خلکو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سره په اسلام بیعت وکړو.

الْأَزْرَارِ فَأَدْخَلْتُ يَدِي

هغه وخت نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د خپلې قمیص گنډي کولاو کړي وي. ما موقع غنیمت وگڼله او د برکت د حصول او

---

[1] رقم الحديث ۴۳۳۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۶۴/۴ رقم الحديث ۴۱۷ والترمذي في ۱۹۵/۴ رقم الحديث ۱۷۳۱

[2] رقم الحديث ۴۳۳۵ اخرجه ابوداود في السنن ۳۶۵/۴ رقم الحديث ۴۱۱۹ والترمذي في ۱۹۵/۴ رقم الحديث ۱۷۳۱

فِي	جَيْبِ	قَمِيصِهِ	فَمَسِسْتُ	الْخَاتَم. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [۱]
د سعادت لپاره خپل لاس د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د قمیص په ګرېوان کې واچولو او په مهر نبوت مې لاس رانښکلو.				

توضیح: الازرار: دا د زر جمع ده. د تڼۍ نه جوړې شوې تڼۍ ته وايي. يو شاعر وايي:

لا تعجبوا من بلا غلالته ۞ قد زرازراره على القمر

ترجمه: د محبوب د بنين په شليدلو باندې تعجب مه کوه ځکه د دې تڼۍ په سپوږمۍ باندې تړلې شوي دي. يعنې بنين د ټسر او د کتان د ټوټې نه جوړ شوی دی چې د سپوږمۍ په رڼا سره شلېږي. د محبوب بدن د سپوږمۍ دی، نو ځکه بنين شليدلی دی. تعجب مه کوه. حديث کې د جيب نه مراد هغه پاکټ نه دی چې کوم کې خلک سامان او بټوه وغيره ږدي. بلکې دلته ګرېوان مراد دی. اوس احتمال دا هم دی چې د شاته نه ګرېوان وي او دا هم احتمال دی چې د مخې اړخ نه وي. ملاعلي قاري رحمه الله فرمايي چې دلته د ګرېوان نه مراد هغه پټۍ ده چې د څټ نه راتاؤ وي. مخې ته د ګرېوان تڼۍ چې کله کولاوه وي نو دې پټۍ کې سست والی پيدا شي. د همدغې نه د معاويه بن قره پلار لاس داخل کړی دی. که تڼۍ بنده وي نو لاس نه شي داخليدلی. د ځينې قومونو په قميصونو کې مخکې او وروسته دوه ګرېوانه وي، خو علمه سيوطي فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ګرېوان به مخې ته ؤ. د ځينو خلکو دا ويل غلط ثابت شو چې وايي د مخې نه ګرېوان کول بدعت دی. (په يو زمانه کې به دې ته خلکو بدعت ويله) د ځينې قومونو ګرېوان د سينې د چپنر نه د ښي اوږې اړخ ته وي. دلته هغه هم مراد نه دی. (مرقات ۸/۱۴۳)

الخاتم: د مهر په معنی کې دی. مراد ترېنه ختم نبوت دی. چې د شا اړخ ته د چپې اوږې د هډوکې د لاندې د ښلور ګوتې هګۍ برابر پړسېدلې غوښه وه. چې د زخې نښان پرې ؤ. چې پرې ليکلې شوې ؤ "توجه حيث شئت فانك منصور" مهر يا پيدائشي ؤ يا د نبوت د ملاوېدلو نه وروسته راغلی ؤ. د مګر دا دا د که برخه دننه لاړله او ورکه شوه. (مرقات ۸/۱۴۴)

د سپینو جامو داغوستلو فضیلت

﴿۲۹﴾وَعَن	سَمُرَة	أَنَّ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالَ: الْبَسُوا	الثِّيَابَ
او د حضرت سمره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ وفرمايل سپينې جامې اغوندئ ځکه سپينې									

(۱) رقم الحديث ۴۳۳۶ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۴۲ رقم الحديث ۴۰۸۲ وابن ماجه في ۲/۱۱۸۴ رقم الحديث ۳۵۷۸

الْبِيضَ فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ وَكَفِّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَه[1]
جامې ډېرې پاکې او ډېرې ښې وي. او دغه شان خپلو مړو ته هم سپينې ټوټې ورکړئ.

توضيح: اطهر: سپينه جامه ژر خيرنېږي، نو ډېره وينځل کېږي. لهذا پاکه ده او ژر پاکېږي. توره جامه ټوله مياشت نه وينځل کېږي. ګنده وي خو د ګند پته پرې نه لږي، نو استعمالېږي. (مرقات۸/۱۴۴)

اطيه: يعنې د هغې رنګ ګډوډ نه وي. خالص سپينه وي. لهذا د سليم الطبع خلکو په نزد دا خوښې وي. او په سپينه جامه باندې د ګرمئ اثر هم کم وي، خوب کې مړه په سپينه جامه کې مړی وليدلی شو نو دا د هغې د نجار اړخ ته اشاره ده. او که د ژوندې انسان په بدن باندې هر وخت سپينه جامه ښکاري نو مرګ به مستحضر وي، نو تقوی به اختيار وي. ګويا کې کفن د سترګو مخامخ دی. مړې په سپينه جامه کې د خښولو مقصد همدغه دی چې د هغې به ژوند کې د سپينې ټوټې انتخاب کړی وي. بهرحال کفن کې سپينه ټوټه استعمالول افضل دي، نور رنګونه هم جائز دي. البته سور رنګ منع دی. (مرقات۸/۱۴۳)

د پټکې تړلو آداب

﴿۳۰﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اعْتَمَّ سَدَلَ عِمَامَتَهُ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله عمامه تړله نو د هغې شمله به
بَيْنَ كَتِفَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ[2]
يې د دواړو اوږو په مينځ کې اچوله. (روايت کړې دې ترمذی)

توضيح: اذا اعتم: يعنې کله چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پټکی تړله نو د هغې شمله به يې د اوږو په مينځ اچوله. پټکی تړل په سنن زوائدو کې ده. که يو کس يې د اتباع نبي په نيت تړې نو ثواب ملاوېږي. ګنې د قومې رسم او رواج لپاره تړلو باندې هيڅ ثواب نشته دی. په رزرګونو خلک د قومې لباس په بنياد پټکی تړي. دا عادت ديرسنت نه دی. ياده دې وي چې د سنن زوائدو لپاره ضروري دي چې دې کې د اتباع نيت وي ګنې ثواب به نه ملاوېږي. ځينې روايتونو کې د پټکي لويې فضليت راغلی دی. يو ضعيف روايت کې دي چې د پټکي تړلو سره لمونځ کول اويا (۷۰) چنده افضل دی، خو په خولئ کې هم کېږي. هيڅ منع نه ده. او نه پټکی د لمونځ لپاره لازم دی. کوم ائمه حضرات چې صرف د لمونځ کولو وخت کې پټکی استعمالوي او بيا يې په ممبر پرېږدي او لاړ

---

(1) رقم الحديث ۴۳۳۷ أخرجه الترمذي في السنن ۱۰۹/۵ رقم الحديث ۲۸۱۰ والنسائي في ۳۴/۴ رقم الحديث ۱۸۹۶

(2) رقم الحديث ۴۳۳۸ أخرجه الترمذي في السنن ۱۹۸/۴ رقم الحديث ۱۷۳۶

شي. دا ډېره غلطه طريقه ده. پټکی خو په عام وختونو کې مسنون دی. پټکي ته د عربو تاج ويلی شوی دی. پټکي سره انسانې مازغو ته سکون ملاوېږي. د مازغو حفاظت کېږي. د حادثې وخت کې د زخمي کېدو نه محفوظ وي. د هيلمټ کار کوي. انسان ته د باوقار عزت مقام ورکوي. انسان د بې کاره اخلاقو نه احتراز کوی.او د ټولو نه غوره خبره دا چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پټکی استعمال کړی دی. او د دې ترغيب يې کړی دی. د پټکو په رنګو کې تور، سپين او د پيکه رنګ والا ملاوېږي. د شين رنګ پټکي تذکره لا اوسه نه ملاو شوي. بدعتيانو به د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ګنبد د رنګ اخستی وي، خو که د ګنبد رنګ بدل شوی نو بيا به بدعتيان څه کوي؟دپټکي داوږدوالي باره کې دومره خبره باندې پوهه شئ چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دوه قسمه پټکي ؤو. وړوکی پټکی يې اؤوه (۷) ګزه ؤو او غټ پټکی يې دولس (۱۲)ګزه ؤو. شرعي ګز يو لاس وي. د پټکي دوه شملې وي. يو وړکی او يو اوږد. او که يو هم وي نو خير دی. اکه دواړه شملې د اوږو په مينځ کې واچولی شي نو دا هم جائز دي. او که کله يو شمله شاته او يو ښي اړخ ته مخکې واچولی شي نو دا هم جائزدي.

د دې آدابو نه معلومه شوه چې اسلامي پټکی او سکهانو پټکي کې د ځمکې او اسمان فرق دی. د پټکي لپاره خولئ ضروري ده. او خولئ کولاوه اوظاهرېدل پکار دي. د اهل بدعت پشان پټ پناه نه وي. مشرکينو به هم پټکی استعمالولو، خو هغې کې به خولئ نه وه،لکه څنګه چې نن سبا د ايران ذاکرين بغير د خولئ نه پټکی استعمالوي. روافض عمامه کې شمله هم نه استعمالوي. د سکهانو هم دغه عادت دی. (مرقات۸/۱۴۶)

﴿۳۱﴾ وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ: عَمَّمَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَدَلَهَا
او حضرت عبدالرحمن بن عوف رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته پټکی وتړلو،
بَيْنَ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
نو د هغې شمله يې زما مخې او زما شاته (دواړو اړخونو) ته ځوړند کړل.

خولئ باندې عمامه تړل د مسلمانانو امتيازي علامت دی

﴿۳۲﴾ وَعَنْ رُكَانَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت رکانه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

(۱)رقم الحديث ۴۳۳۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳۴۱/۴ رقم الحديث ۴۰۷۹

فَرْقُ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ الْعَمَائِمُ عَلَى الْقَلَانِسِ.
زمونږ او د مشركانو په مينځ كې يو فرق دا هم دى چې مونږ په خولئ (ټوپئ) باندې پټكى تړو.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ وَإِسْنَادُه لَيْسَ بِالقَائِم [1]
ترمذي دا روايت نقل كړى دى او ويلي يې دي چې دا حديث غريب دى او د دې اسناد صحيح نه دي.

توضيح: القلانس: د دنيا د ټولو ملكونو په لښكرو باندې د خولئ استعمالول د هر ملك قانوني ضابطه ده. د دې نه معلومه شوه چې كامل نارينه هغه دى چې د هغې په سر باندې خولئ وي. د افريقيانو ملكونو كې خولئ استعمالول د اسلام علامت وي. د دې نه معلومه شوه چې د لوڅ سر ګرځېدل نه د اسلام تقاضا ده او نه د كامل انسان تقاضا ده. بلكې ځناور ياد لېوني انسان تقاضا ده. (مرقات ۸/۱۴۷)

سره زر او ريښم د ښځو لپاره حلال دي

﴿۳۳﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أُحِلَّ الذَّهَبُ وَالْحَرِيرُ
او د حضرت ابو موسى اشعرى رضي الله عنه نه روايت دى چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل زما د امت د
لِلْإِنَاثِ مِنْ أُمَّتِي وَحُرِّمَ عَلَى ذُكُورِهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا صَحِيحٌ [2]
ښځو لپاره سره زر ريښم حلال كړى شوي دي او د امت په نارينو باندې حرام كړى شوي دي.

توضيح: د سرو زرو صرف زيورات د ښځو لپاره حلال دي. لوښي نه.

د نوي جامه اغوستلو وخت كې دعا

﴿۳۴﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَجَدَّ ثَوْبًا
او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې كله به نبي كريم صلى الله عليه وسلم نوي جامې اغوستلې
سَمَّاهُ بِاسْمِهِ عِمَامَةً أَوْ قَمِيصًا أَوْ رِدَاءً ثُمَّ يَقُولُ
نو د هغې به چې كوم نوم وُو يعني پټكى يا كرتا او يا څادر هغه نوم به يې اخستلو او بيا به يې فرمايل.
اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا كسوتَنيه
اى الله! خاص ستا لپاره تعريف دى چې تا ماته دا نوي جامه واغوستله. اى الله! زه ستا نه د دې نوي جامې
أَسْأَلُكَ خَيْره وخيرَ
د خير طلب ګارېم چې دا جامه زما په بدن په عافيت سره وي. د دې ته هيڅ نقصان و نه رسيږي او ستا نه د هر هغه شي خير غواړم چې د

[1] رقم الحديث ۴۳۴۰ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۴۰ رقم الحديث ۴۰۷۹ والترمذي في ۴/۲۱۷ رقم الحديث ۱۷۸۴

[2] رقم الحديث ۴۳۴۱ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۱۸۹ رقم الحديث ۱۷۲۰، واحمد في المسند ۴/۳۹۲

مَا	صُنِعَ	لَهُ	وَأَعُوذُ	بِكَ

كوم لپاره دا جامه جوړه شوې ده يعنې دا چې ما جامه واغوستله او ستا اطاعت به كوم. او زه د دې جامې د بدو او د دې د

مِنْ	شَرِّهِ	وَشَرِّ	مَا	صُنِعَ	لَهُ .	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ	وَأَبُو	دَاوُدَ [1]

بدۍ چې د كوم لپاره دا جامه جوړه شوې ده ستا پناه غواړم. (يعنې دا چې زه دې جامې اغوستلو سره څه ګناه ونه كړم)

توضيح: استجد ثوباً: يعني كله به يې چې نوي جامې اغوستلي "**اى لبس ثوباً جديداً**" (مرقات)

سماه: يعنې د شكر په توګه به يې د دعا لوستلو نه مخكې نبي كريم ﷺ د هغه جامې نوم ياد كړو چې دا قميص دييا پټكى وغيره دى. بيا به يې دعا كې د هغ تذكره داسې كوله: "**اللّٰهم لك الحمد كما كسوتنى هٰذا القميص الخ**"(مرقات۸/۱۵۰)

د خوراک او جامه اغوستلو نه وروسته دعا سره ټول ګناهونه وبخښلى شي

﴿۳۵﴾ وَعَن معاذِ بن أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَنْ أَكَلَ طَعَامًا

او د حضرت معاذ ابن انس رضي الله عنه نه روايت دى چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل كوم كس چې خوراک وكړي او

ثُمَّ	قَالَ:	الْحَمْدُ	لِلَّهِ	الَّذِي	أَطْعَمَنِي	هَذَا	الطَّعَامَ	وَرَزَقَنِيهِ

بيا دا او ايي يعني دا دعا ولولي. ټول تعريفونه الله لره دي چې ما ته دا خوراک راكړو او دا خوراک

مِنْ	غَيْرِ	حَوْلٍ	مِنِّي	وَلَا	قُوَّةٍ	غُفِرَ	لَهُ	مَا	تَقَدَّمَ

بغير زماد څه حيله او بغير زماد څه قوت او د اثر نه ماته راورسوله، نو د هغې ټول مخكني واړه

مِنْ	ذَنْبِهِ".	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ	وَزَادَ	أَبُو	دَاوُدَ:	"وَمَنْ

ګناهونه معاف شي. (ترمذى) او ابوداؤد په خپل روايت كې دا الفاظ نقل كړي دي چې كوم كس

لَبِسَ	ثَوْبًا	فَقَالَ:	الْحَمْدُ	لِلَّهِ	الَّذِي	كَسَانِي

جامې واغوندي نو بيا دا او ايي ټول تعريفونه د هغه الله لپاره دي چې ما ته دا جامې واغوستلې

هَذَا	وَرَزَقَنِيهِ	مِنْ	غَيْرِ	حَوْلٍ	مِنِّي	وَلَا	قُوَّةٍ	غُفِرَ	لَهُ	مَا	تَقَدَّمَ

او دا جامې يې بغير زماد څه حيله او بغير زماد څه اثر نه ماته راورسولې، نو د هغې ټول مخكنې او وروستنې

---

(1) رقم الحديث ۴۳۴۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۰۹/۴ رقم الحديث ۴۰۲۰ والترمذي في ۲۰۰/۴ رقم الحديث ۱۷۶۷ .

مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ"[1]

واړه ګناهونه معاف کړی شي.

توضیح: واړه ګناهونه دې دعا او په شکر ادا کولو سره معاف کېږی. او که توبه وکړي نو غټ ګناهونه هم معاف کېږي.

زړه جامه مه ضايع کوئ

﴿۳۶﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا عَائِشَةُ

او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صلی الله علیه وسلم ماته و فرمايل چې عائشه رضي الله عنها

إِذَا أَرَدْتِ اللُّحُوقَ بِي فَلْيَكْفِكِ

که چېرې ته دنيا او آخرت دواړو ځايونو کې زمانه کامل اتصال او يو ځائ کېدل غواړې نو د دنيا صرف

مِنَ الدُّنْيَا كَزَادِ الرَّاكِبِ وَإِيَّاكِ وَمُجَالَسَةَ الْأَغْنِيَاءِ

په دومره شيانو باندې اکتفا کوه چې د مسافر د لارې د سامان برابر وي او د دولتمندو سره د ناستې نه ځان ساته.

وَلَا تَسْتَخْلِقِي ثَوْبًا حَتَّى تُرَقِّعِيهِ.

او جامې تر هغه وخت پورې زړې ګڼلو سره مه غورزوه چې ترڅو پورې ته هغه پيوند لږولو سره د استعمال قابل ګڼې.

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ

دا روايت ترمذی نقل کړی دی او ويلې يې دي چې دا حديث غريب دی او دا حديث مونږ ته د

صَالِحِ بْنِ حَسَّانَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ:

صالح بن حسان منکر الحديث د روايت نه بغير په بله کومه ذريعه نه دی را رسيدلی. او محمد بن اسماعيل

صَالِحُ بْنُ حَسَّانَ مُنكر الحَدِيث[2]

يعنې امام بخاری ويلي دي چې صالح بن حسان منکر الحديث دی يعنې د دې روايت منکر دی.

توضیح: کزاد الراکب: يو توخه د سپور کس وي او يو د پيدل کس وي. سپور کس دا چې ژر منزل ته رسي نو کم خرچ ضرورت ورته وي، نو ځکه حديث کې د سپور د توخې ذکر شوی دی. يعنې ډېره کمه توخه. (مرقات ۱۵۳/۸)

([1]) رقم الحديث ۴۳۴۳ أخرجه أبوداود في السنن ۳۱۰/۴ رقم الحديث ۴۰۲۳ والترمذي في ۴۷۴/۵ رقم الحديث ۳۴۵۸

([2]) رقم الحديث ۴۳۴۴ أخرجه الترمذي في السنن ۲۱۵/۴ رقم الحديث ۱۷۸۰

مجالسه الاغنیاء: د مالدارو سره د کیناستلو سره چې نقصان کېږي نو د دې نه اندازه کېږي چې خپله به مالدرانو څه حالت وي. **ولا تستخلق:** خلق د زوړ کېدلو په معنی کې دی. دې صیغه کې سین تا حسبان لپاره دی. یعنې هیڅ یوه جامه زړه مه ګڼه. (مرقات ۸/۱۵۳)

ترقعیه: یعنې تر څو پورې چې هغې کې پیوند ونه لږی. وایي چې یو ځل حضرت عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ خطبه ورکړه. کله چې ولیدل شو نو د هغې په ازار کې دولس (۱۲) پیونده لږېدلي ؤو. او حال دا چې امیر المؤمنین ؤو. (مرقات) بهرحال د بحث لاندې حدیث امام بخاری منکر ګڼلی دی.

په لباس کې ساده توب د ایمان علامت دی

﴿۳۷﴾ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ إِيَاس بن ثعلبةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:				
او حضرت ابو امامه رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ یعنې ایاس ابن ثعلبه فرمایي چې نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل آیا				
أَلَا	تَسْمَعُونَ؟	أَلَا	تَسْمَعُونَ	أَنَّ الْبَذَاذَةَ
تاسو نه اورئ، آیا تاسو نه اورئ یعنې ای خلکو! په غوږونو یې واورئ د جامې خراباوالی او ساده والی				
مِنَ	الْإِيمَانِ	أَنَّ	الْبَذَاذَةَ	
یعنې د جامو ساده والی اختیار کړئ او د دنیا زیب او زینت پرېښودل د ایمان د حسن علامت دی. د جامو خرابوالی				
مِنَ	الْإِيمَانِ؟.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[1]	
او ساده والی اختیارول او د دنیا زیب او زینت پرېښودل د ایمان د حسن علامت دی.				

توضیح: البذاذه: جامو کې ساده والی اختیار کړئ. دې کې عاجزۍ او انکسارۍ خپله کړئ او د دنیا زیب او زینت نه ځان ساتل د ایمان په ښه عادتونو کې دی. او د ایمان علامت دی. زیب او زینت کې اخته کېدل او اسائش او آرائش د ښځو کار دی. د نارینه حسن د هغې ساده والی دیر. بهرحال ښه جامه او ښه لباس استعمالول چې د ریاکارئ نه بغیر وي او د استعداد مطابق وي نو هغه منع نه دی. ساده والی بېل شی دی او ګندګي بېل شی دی. اسلام د ساده والې حکم کړی دی. د ګندګۍ حکم یې نه دی کړی. (مرقات ۸/۱۵۴)

لوړوالي لپاره د شهرت لپاره لباس اغوستل د آخرت ذلت دی

﴿۳۸﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَبِسَ ثَوْبَ شهرةٍ مِنَ
او حضرت ابن عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې کوم کس په دنیا کې د شهرت

---

[1] رقم الحدیث ۴۳۴۵ اخرجه ابوداود في السنن ۳۹۳/۴ رقم ۴۱۶۱، وابن ماجه في ۱۳۷۹/۲ رقم الحدیث ۴۱۱۸

الدُّنْيَا أَلْبَسَهُ اللهُ ثَوْبَ مَذَلَّةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد وَابْن مَاجَه[۱]
جامه اغوندي. د قيامت په ورځ به الله هغې ته د ذلت جامې واغوندي. (مسند احمد، ابوداؤد، ابن ماجه)

توضیح: شهرة: کوم چې د تکبر او د تجبیر په توګه او د فقرانو او د مسکینانو د ذلیل کولو لپاره یا د ځان نه کارټون جوړ کړي او د خلکو د خندولو لپاره عجیب او غریب شکلونه اختیاروي نو د داسې کس لپاره وعید دی. د دې نه زیات واضح مطلب دا دی چې کوم کس د شهرت لپاره د علماؤ لباس اختیاروي، د صوفیاء لباس او جبه او دستار اچوي او هغې باندې خپل ځان او چتول غواړي او د خپل د حصول لپاره شپه ورځې اخته وي. د داسې کس لپاره وعید دی. (مرقات۸/۱۵۴)

کوم کس چې د غیر مسلمو تقلید کوئ هغه همغه جوړیږي

﴿۲۹﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کوم کس د کوم قوم سره
فَهُوَ مِنْهُمْ. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد[۲]
مشابهت اختياروي نو د هغې شمار به همغه قوم دی.

توضیح: من تشبه: يعنې د يو غير مسلم قوم نقل کول او د هغوی تقليد اختيارول د مسلمانانو لپاره حرام دی. د کافرانو عملونه او کارونه او د هغوی طور طريقې او د هغوی فکرونه او اقتداء به پرهيږدي. که کوم کس د يو قوم سره مشابهت اختياروي، د هغوی په طرز باندې خوراک کوي، د هغوی اخلاق خپلوې او د هغوی د اسيدلو طريقې او ثقافت د سينې سره لګوي نو دا کس د هغوی په ډلې ته لاړ شي. اوس چې د دې کافرانو د فاسقانو او د فاجرانو په عملونو باندې هغوی ته کومه سزه ملاويږي، همغه سزه به دې نخرو کونکې او تقليد کونکې ته هم ملاويږي. او کوم کس چې خپل ځان د علماؤ او صالحانو او د ديندارو په نظر اچوي. د هغوی اوقوال او افعال خپلوې او د هغوی سره محبت کوي، نو هغه کس په خير د هغه سعادت مندو په ډله کې شمارل کيږي. (مرقات۸/۱۵۵)
د دې حديث مفهوم ډير فراخه دی. او دا جوامع کلم نه دی. دې کې ممانعت هم دی چې ښځې دې په وضع قطع کې د نارينؤ سره مشابهت نه اختياروي او نارينه دې د زنانؤ سره مشابهت نه اختياروي. البته دومره خبره ياد ساتل پکار ده چې د غير مسلمو سره د مشابهت نه چې کوم ممانعت شوی دی. هغه د هغوی خصوصي امتيازي شعار په خپلولو کې دی. عام حالاتو کې د انسان عمل او دخل خو د يو بل سره مشابه وي. مثلاً ږيره خرائيل، کوټ پتلون او ټائي لګول، د صليب تصوير ځای په ځای

---

[۱] رقم الحديث ۴۳۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳۱۴/۴ رقم الحديث ۴۰۲۹ وابن ماجه في ۱۱۹۲/۲ رقم الحديث ۳۶۰۶
[۲] رقم الحديث ۴۳۴۷ أخرجه ابوداود في السنن ۳۱۴/۴ رقم الحديث ۴۰۳۱ وأحمد في المسند ۵۰/۲ .

لګول، دا د یهود او نصارې خصوصي علامتونه دي. تنديٍ باندې قشقه لګو وغیره د هندوانو خصوصي علامت دی، ږیره راتاوهلو او د زنې لاندې کول، پان استعمالول، دا د سکهانو خصوصي علامتونه دي. د دې نه احتراز ضروري دی. د دې نه بغیر په عام ژوند کې د يو بل سره مشابه کېدل مراد نه دي. مثلاً تول قومونه پیاله کې چائې څښي، دا هیڅ شعار نه دی.

کوم کس چې عاجزي کوي هغه اوچتیږي

﴿۲۰﴾ وَعَنْ سُوَيْدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَبْنَاءِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت سوید ابن وهب، د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو صحابي د ځوي نه او هغه د خپل پلار نه
عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ تَرَكَ لُبْسَ
روایت کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم کس چې د زیب او زینت لباس اغوستل پرېږدي سره د دې نه
ثوبِ جمالٍ وَهُوَ يقدرُ عَلَيْهِ وَفِي رَاوِيَة:
چې د هغې د اغوستلو استعداد لري او يو روایت کې د تواضعا لفظ هم راغلی دی یعني کوم کس چې د زهد او
تَوَاضُعًا كَسَاهُ . الله
تواضع او د کسر نفسي په سبب د زیب او زینت لباس اغوستل پرېږدي نو هغې ته به الله د عزت او د عظمت جامه واچوي.
حُلَّةَ الْكَرَامَةِ وَمَنْ
یعني الله به هغې ته د جنت لباس واچوي چې د هغې د اوچتوالي او د عظمت سبب به وي. یا دا چې الله به هغې ته په دنیا او آخرت دواړو
تَزَوَّجَ لِلَّهِ تَوَّجَهُ الله
ځایونو کې عزت او عظمت ورکړي، لکه څنګه چې ویلی شوي دي چې کوم کس فروتني اختیار وي الله هغې له اوچته مرتبه ورکوي. او
تَاجَ الْمُلْكِ ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
کوم کس چې د الله د خوشحالولو لپاره نکاح وکړي نو الله به هغې ته د بادشاهت تاج ورکوي. (ابوداؤد)
وَ رَوَى التِّرْمِذِيُّ مِنْهُ عَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ حَدِيثَ اللِّبَاسِ [2]
او ترمذی د دې روایت صرف هغه برخه چې د جامې ذکر په کې دی د معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړی دی.

توضیح: تواضعاً: د وَس لرو باجود هم د زینت پرېښودل لويې کمال دی. دې سره سړی نه غورځېږي بلکې اوچتېږي. او چا کې چې طاقت نشته دی هغه خپله تواضع دی. (مرقات ۸/۱۵۶)

([1]) رقم الحدیث ۴۳۴۸ أخرجه ابوداود في السنن ۱۳۸/۵ رقم الحدیث ۴۷۷۸

([2]) رقم الحدیث ۴۳۴۹ أخرجه الترمذي في السنن ۵۶۱/۴ رقم الحدیث ۲۴۸۱

ومن تزوج: یعنې یو بې نومه او د ورک نوم والا جینۍ ده. بې آسرې ده، نه د هغې کفو شته دی، نه بې خاندان شته دی. یو کس د دې سره صرف د دې لپاره نکاح کوي چې د دې ژوند جوړ شي او هغې ته آسره ملاو شي نو داسې کس ته به الله د عظمت تاج ورپسر کوي. (مرقات۸/۱۵۶)

د الله تعالی د نعمتونو اظهار محمود عمل دی

﴿۴۱﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت عمرو ابن شعیب رضی الله عنه د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چې نبي علیه السلام وفرمایل
إِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ يُرَى أَثَرُ نِعْمَتِهِ على عَبدِه . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [1]
بیشکه د الله دا خبره خوښه ده چې د هغې د نعمت اثر د هغې په بنده ګانو باندې ولیدلی شي.

توضیح: ان یری: یعنې چې الله د نیوې نعمت ورکړی دی نو د شکر په توګه د هغې اثر هم د انسان په بدن باندې پکار دی. د دې صورت دا وي چې چرته یې وَس وي خو د ښه لباس اغوستلو په ذریعه دې د الله د نعمت عملي شکر ادا کړي. او چرته یې چې وَس نه وي نو هلته د سادا والې عملي مظاهره کول پکار ده. او چرته چې تنګې وي نو قرض اخستل او په تکلف سره د لباس مظاهره او مفاخره کول سخت منع دی. (مرقات۸/۱۵۶)

په اسلام کې ښه خوي او صفائی محمود عمل دی

﴿۴۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَائِرًا
او حضرت جابر رضی الله عنه فرمایي چې یو ورځ نبي کریم صلی الله علیه وسلم د ملاقات به غرض مونږ کره تشریف راوړو.
فَرَأَى رَجُلًا شَعِثًا قد تفرق شعرُه فَقَالَ:
هلته نبي کریم صلی الله علیه وسلم د ګډو وډ ویختانو والا یو کس ولیدلو چې ویختان یې ښواره ؤو. نبي علیه السلام وفرمایل
مَا كَانَ يَجِدُ هَذَا مَا يُسَكِّنُ بِهِ رَأْسَهُ؟
چې آیا دې کس سره هغه څیز یعنې ږمونځ وغیره نشته دی چې د هغې په ذریعه خپل ویختان صحیح کړي.
وَرَأَى رجلا عَلَيْهِ ثِيَابٌ وسِخَةٌ فَقَالَ:
یا نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو کس ولیدلو چې د هغې بدن باندې ګنده جامې وې، نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل

[1] رقم الحديث ۴۳۵۰ اخرجه الترمذي في السنن ۱۱۴/۵ رقم الحديث ۲۸۱۹ واحمد في المسند ۱۸۲/۲

مَا كَانَ يَجِدُ هٰذَا مَا يَغْسِلُ بِهِ ثَوْبَهُ؟. رَوَاهُ أَحْمد وَالنَّسَائِيّ [۱]

چې آيا دې كس سره هغه څيز يعنې صابون يا اوبه نشته دي چې په هغې دا خپلې جامې وينځي.

توضيح: مايسكن: ما عبارت د ږمونځ نه يعنې دې كس ته ږمونځ نه ملاوېږي چې د هغې په ذريعه خپل ويختان ږمونځ كړي. (مرقات۸/۱۵۷)

مايغسل: دلته هم د ما نه صابون وغيره د صفائې كولو سامان مراد دى. (مرقات۸/۱۵۷)

د دې حديث نه معلومه شوه چې بدن مهذب، شائسته او ښايسته ساتل د نبي كريم ﷺ خوښ ؤو. او د دې برعكس منظر د نبي كريم ﷺ خوښ نه ؤو، ځكه اسلام يو ترقې خوښونكى او مهذب او متمدن مذهب دى. دا د انسان د دنيا او د آخرت دواړو كفالت او لارښودنه كوي. لهذا دا څيزنه بالكل د اسلام مطابق دي. چې د كوم تعليم نبي كريم ﷺ وركړو. اسلام اګر كه د ساده والې تعليم وركوي خو ساده والې بېل څيز دى. او ګندګي بېل څيز دى. د الله په نظام كې تهذيب او صفائى ده او د شيطان په نظام كې نجاست او پليتي ده. د بحث د لاندې د دې تشريح نه معلومه شوه چې دې سره د هغه حديث تعارض نشته دى چې كوم كې "**ان البذاذة من الايمان**" ويلى شوى دى، ځكه دې حديث كې د ساده والې درس دى. نجاست او ګندګي او بد تهذيبۍ درس نه دى. (مرقات۸/۱۵۷)

﴿۲۳﴾وَعَن أَبِي الأحوصِ عَن أَبِيهِ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابوالاحوص د خپل پلار نه نقل كوي چې هغې وويل چې زه يو ورځ د نبي عليه السلام په خدمت كې په
وَعَلَيَّ ثَوْبٌ دُونٌ فَقَالَ لِي:
داسې حالت كې حاضر شوم چې زما په بدن باندې خرابې او ورستې جامې وې. نبي عليه السلام دې ليدلو سره ماته وفرمايل
أَلَكَ مَالٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: مِنْ أَيِّ الْمَالِ؟ قُلْتُ:
چې آيا تا سره مال شته دى. ما عرض وكړو چې آؤ. نبي عليه السلام وپوښتل كوم قسم مال دى. ما عرض وكړو چې
مِنْ كُلِّ الْمَالِ قَدْ أَعْطَانِي اللهُ مِنَ الإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ.
هر قسمه مال ديږ الله ماته اوښان، غواګانې او بزې هم راكړي دي. او آس او غلام يې هم راكړي دى.
قَالَ: فَإِذَا آتَاكَ اللهُ مَالًا فَلْيُرَ
نبي كريم ﷺ وفرمايل چې تاته الله دومره مال دركړى دى نو د هغې تقاضا دا ده چې تا باندې د الله

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۵۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۳۲ رقم الحديث ۴۰۶۲.

أَثَرُ	نِعْمَةِ	اللهِ	عَلَيْكَ	وَكَرَامَتِهِ	.	رَوَاهُ	أَحْمَدُ وَالنَّسَائِيُّ
د درکړي شوي نعمت اثر وي او تاته چې الله کوم نعمت او عظمت درکړي دی هغه ښکاره وي. (نسائی)							
وَفِي	شَرْحِ	السُّنَّةِ	بِلَفْظِ	الْمَصَابِيحِ[1]			
او شرح السنة دا روایت د مصابیح په مختلف الفاظ کې نقل کړی دی، نو دواړو مختلف دی، خو د دواړو مضمون یو دی.							

توضیح: ثوب دون: دون د ادون نه دی چې بیکاره او خرابو او ورستو جامو ته وایي.

د نارینؤ لپاره سره جامه اغوستل حرامه ده

﴿۴۴﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَحْمَرَانِ
او حضرت عبدالله ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ یو کس دوه سرې جامې اغوستې وې او تیر شو.
فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[2]
او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته یې سلام وکړو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د سلام جواب ورنکړو.

توضیح: فلم یرد: یعنې دې کس سرې جامې اغوستې وې. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د سلام جواب ور نکړو. د دې نه معلومه شوه چې سرې جامې استعمالول منع دي. د دې حدیث نه دا هم معلومه شوه چې د ښکاره فاسق د سلام جواب ورکول لازم نه دی. او هغې باندې اول سلام کول بطریق اولی منع دی. (مرقات ۸/۱۵۹)

د نارینؤ او د زنانؤ په خوشبوي کې فرق

﴿۴۵﴾وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا أَرْكَبُ الْأُرْجُوَانَ			
او د حضرت عمران بن حصین رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل زه ارغوانی			
وَلَا أَلْبَسُ	الْمُعَصْفَرَ	وَلَا أَلْبَسُ	الْقَمِيصَ
یعنې د سور رنګ رزین پوش باندې نه سپوریږم، نه زه د کسم رنګ شوي جامې اغوندم او نه زه داسې پیرهن وغیره			
الْمُكَفَّفَ	بِالْحَرِيرِ	وَقَالَ:	
کوم چې هغې باندې ریښمي سنجاف یعنې ریښمي ګوټ او بیل وغیره لږېدلي وي او بیا یې وفرمایل			

---

(1) رقم الحدیث ۴۳۵۲ أخرجه أبوداود في السنن ۴/۳۳۳ رقم الحدیث ۴۰۶۲ والنسائي ۸/۱۸۳ رقم الحدیث ۵۲۳۶.

(2) رقم الحدیث ۴۳۵۳ أخرجه أبوداود في السنن ۴/۳۳۶ رقم الحدیث ۴۰۶۹ والترمذي في ۵/۱۰۷ رقم الحدیث ۲۸۰۷

أَلَا	وَطِيبُ	الرِّجَالِ
چې ياد وساتئ نارينه چې كومه خوشبوۍ ولګوي، هغې دې داسې وي چې هغې خوشبوۍ خو وي خو چې		

رِيحٌ	لَا	لَوْنَ	لَهُ
رنګ په كې نه وي لكه ګلاب او د عطرو استعمالول وغيره چې په رنګدار خوشبوۍ لګولو سره جامې رنګ نه شي.			

وَطِيبُ	النِّسَاءِ	لَوْنٌ
او ښځې چې كومه خوشبوۍ لګوي هغه داسې پكار ده چې رنګ خو په كې وي خو خوشبوۍ په كې نه وي لكه		

لَا	رِيح	لَهُ.	رَوَاهُ	أَبُودَاوُد	[1]
زعفران او نكريزي وغيره چې د هغې خوشبوۍ بهر وتلو سره د نارينؤ لپاره د فتنې او ازمائښت سبب نه شي.					

توضيح: الارجوان: دا لفظ د ارغوان معرب دى. ارغوانى رنګ سور وي. ملاعلي قاري فرمايي چې دا واړه شان ګدئ وي چې د ناستې لپاره په زين باندې اچول كيږي. چې زمين پوش ورته وايي. مطلب دا شو چې زه په داسې سورلۍ باندې نه سپوريږم چې د هغې زين پوش د سور رنګ وي. ځينو اهل لغت ارغوان يو داسې بوټى ګڼلى دى چې د هغې ګلان سره وي. زياتو اهل لغتو ارجوان سور رنګ ګڼلى دى. علامه خطابى فرمايي چې په نورو حديثونو كې دا د **"المياثر الحمر"** په نوم ياد كړى شوى دى. چې اصل كې د ريښم او د ديباج نه تياريږي. بهرحال يا خو دا ممانعت خو د سور رنګ د وجې نه دى يا د ريښم په وجه دى. ملاعلي قاري سور رنګ راجح ګڼلى دى. او فرمايلي يې دي چې په سور رنګې ټوټه ناسته هم منع ده، نو د دې اغوستل به څومره سخت منع وي. (مرقات۸/۱۵۹)

المعصفر: د دې په كسم كې رنګ شوې سره ټوټه مراده. دا دواړه د نارينؤ لپاره منع دي. (مرقات۸/۱۵۹)

المكفف: يعنې چې كوم كې سنجاف او ريښمې ګوټ لږېدلى وي. دې حديث كې د مكفف قميص اغوستلو نه منع راغلې ده، خو د دې نه مخكې د حضرت اسماء رضي الله عنها حديث ۱۸ كې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د جبې سره د مكفوفين الفاظ ذكر دي. دې دواړه حديثونو كې په ظاهره كې تعارض دى. د دې جواب دا دى چې تر څلور ګوتو پورې د ريښمو د پټۍ اجازت شته دى. د دې نه زيات نشته دى. دلته حديث د څلور ګوتو نه د زيات ممانعت باندې محمول دى. يا د اسماء رضي الله عنها په حديث باندې فتوى محمول ده. او زير بحث حديث تقوى باندې محمول دى. (مرقات۸/۱۶۰)

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۵۳ أخرجه أبوداود في السنن ۳۲۴/۴ رقم الحديث ۴۰۴۸ وأحمدفي المسند۴۴۲/۴.

د لسو خبرو ممانعت

﴿۲۶﴾وَعَنْ أَبِي رِيحَانَةَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ عَشْرٍ: عَنِ الْوَشْرِ
او حضرت ابوریحانه فرمايي چې نبي کريم ﷺ د لس (۱۰) خبرو نه منع کړې ده. غاښونه د تيره کولو نه،
وَالْوَشْمِ وَالنَّتْفِ وَعَنْ مُكَامَعَةِ الرَّجُلِ الرَّجُلَ بِغَيْرِ شِعَارٍ
د بدن يو برخه د گودنې نه، ويختان و ويستلو نه، نارينه د نارينه سره د پرېوتلو نه که په مينځ کې توټه نه وي،
وَمُكَامَعَةِ الْمَرْأَةِ الْمَرْأَةَ بِغَيْرِ شِعَارٍ
ښځې د ښځې سره د اوده کېدو نه چې مينځ کې توټه حائل نه وي، او نبي کريم ﷺ د دې نه
وَأَنْ يَجْعَلَ الرَّجُلُ فِي أَسْفَلِ ثِيَابِهِ حَرِيرًا
منع کړې ده چې نارينه د خپلې جامې د لاندې استرو لگوي لکه څنګه يې چې عجمي خلک لگوي. يا
مِثْلَ الْأَعَاجِمِ أَوْ يجعل على مَنْكِبَيْه حَرِير مِثْلَ الْأَعَاجِمِ
د عجمي خلکو پشان په اوږو باندې ريښم لگوي او نبي کريم ﷺ د چا مال د لوټلو نه او د
وَعَنِ النُّهْبَى وَعَنْ رُكُوبِ
پړانګ څرمن په زين باندې د اوده کېدلو نه منع کړې ده. او نبي کريم ﷺ د دې نه منع کړې ده
النُّمُورِ وَلُبُوسِ الْخَاتَمِ إِلَّا لِذِي سُلْطَانٍ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
چې يو کس د مهر والا ګوتمه واچوي خو چې هغه د صاحب حکومت وي.

توضيح: العشر: يعنې د لس بدو خصلتونو نه نبي کريم ﷺ منع کړې ده.

الوشر: عرب کې په بوډۍ ښځو د پيغلو جينکو په حسن کې د مشابهت لپاره بدرنګ غاښونه د غاړو نه کمولو باندې ښائسته جوړوي. د دې نه منع وشوه ځکه دې تغير خلق الله دی. (مرقات۸/۱۶۰)

وشم: د بدن يو برخه سورې کول او په هغې کې نيل وغيره ډکولو ته وشم وايي. دې کې هم تغير خلق الله دی، ځکه منع دی. (مرقات۸/۱۶۱)

النتف: لتف ويختان ويستلو ته وايي. مثلاً يو ناريه سر يا د ږيرې سپين ويختان د زينت اختيارولو لپاره اوباسې. دا منع دي. دا بې ځايه زينت دی. دغه د ښځو لپاره د تندې واره ويختا ويستلو منع دي، ځکه دا هم بې ځايه زينت دی. او د تغير خلق الله امکان هم دی. يا د مصيبت په وخت کې

[1] رقم الحديث ۴۳۵۵ اخرجه ابوداود في السنن ۳۲۵/۴ رقم الحديث ۴۰۳۹ والنسائي في ۱۴۳/۸ رقم الحديث ۵۰۹۱

ویختان ویستل مراد دي چې منع دي. (مرقات۱۶۱/۸)

مكامعة: یعني بغیر پردي د دوه نارینۀ لغړ پرېوتل منع کړی شوي دي. دغه شان ښځې هم منع کړی شوي دي. دشعار معنی د بدن سره لږېدلي ټوټه ده. مراد پرده دی.

اسفل ثیابه: یعني پاس عامه ټوټه وي او لاندې استر ریښم وي. د دې نه منع کړی شوې ده. دا د عجمو عَادت دی. اوس د عربو شوی دی. (مرقات۱۶۱/۸)

علی منکبیه: یعني د عجو پشان جامو کې په یو ځای د ریښم پټۍ لګول منع دي. هغه که اوږه وي یا که بل ځای وي خو په دې شرط چې د څلورو ګوتو نه زیات وي. (مرقات۱۶۱/۸)

النهبی: لوټ مار او ډاکې ته وایي. (مرقات۱۶۱/۸)

النمور: د نمرة جمع دهږ د پړانګ څرمن ته وایي. دې باندې ناسته د عجمو عادت دی. اوس د عربو عادت دی. دې سره هم تکبر راځي. او کېدی شي چې د درندګۍ اثر هم پیدا شي.

الخاتم: د زیب او زینت په غرض د ضرورت نه بغیر ګوتمه د استعمالولو نه منع شوې ده، خو که څوک بادشاه یا قاضي وغیره حاکم وي نو د هغې لپاره د ضرورت په وجه په محدود پیمانه جائز دي. وایي چې د عوامو لپاره سخت کراهت دی. اوس منسوخ شوی دی. اوس تر د جائز حد پورې د ټولو لپاره جائز دی. (مرقات۱۶۱/۸)

د نارینۀ لپار د سروزرو ګوتمه اچول حرامه ده

﴿۴۷﴾وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: نَهَانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ وَعَنْ
او حضرت علي رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ماته د سرو زرو ګوتمه او د قسی د اچولو نه
لُبْسِ الْقَسِّيِّ وَالْمَيَاثِرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَفِي رِوَايَةٍ لِأَبِي دَاوُدَ
د میاثر د استعمالولو نه منع کړم. (ترمذی، ابوداؤد، نسائی، ابن ماجه) او د ابو داؤد په یو روایت کې داسې دي
قَالَ: نهي عَن مياثر الأرجوان[1]
چې حضرت علي رضي الله عنه فرمایل چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د ارغواني یعنې د سور میاثر د استعمالولو نه منع کړه.

توضیح: **القسی**: د مصر یو ښار د "قس" اړخ ته منسوب دی. دا ټوټه به د ریښم نه جوړېدله، ځکه ممانعت راغلی دی. (مرقات۱۶۲/۸)

المیاثر: دا د **میثرة** جمع ده. زین پوش ته وایي. علماؤ لیکلي دي چې دا چې دا به د ریښمو وه، نو ځکه منع کړی شوې ده. ملاعلي قاري وغیره د سور رنګ کېدو په وجه هم دې ته ممنوع وایي، نو دا د تکبر او د آرائش

---

(1) رقم الحديث ۴۳۵۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳۲۷/۴ رقم الحديث ۴۰۵۱ والترمذي في ۱۹۸/۴ رقم الحديث ۱۷۳۷.

په وجه ممنوع دی. يا خو به هره سره تهوته پاس او لاندې استعمالول خلاف اولی وي. (مرقات ۱۶۲/۸)

په ريښم او د زمري څرمن باندې کيناستل منع دي

﴿۴۸﴾ وَعَنْ مُعَاوِيَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَرْكَبُوا الْخَزَّ

او حضرت معاويه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې تاسو د خزاو د پړانګ د

وَلَا النِّمَارَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]

څرمن په زين پوش باندې مه سپورېږئ.

توضيح: **الخز**: که د خز نه خالص ريښم مراد وي نو بيا به يې استعمال حرام وي او که په پخوانۍ زمانه کې دوړئ سره ګډوډ کړی شوې يوه تهوته مراد وي نو بيا په کراهت تنزيهې باندې دا حديث محمول دی.

النمار: د نمرة جمع ده. د پړانګ څرمن ته وايي. د ممانعت وجه يې مخکې ليکلی شوې ده. چې کله يې شريعت منع کوي نو بيا د وجې لټول مناسب نه دي. (مرقات ۱۶۳/۸)

﴿۴۹﴾ وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْمِيثَرَةِ الْحَمْرَاءِ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّة[2]

او د حضرت براء ابن عازب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سور زين پوش نه منع کړې ده.

د شين رنګ جامې جائز دي

﴿۵۰﴾ وَعَنْ أَبِي رِمْثَةَ التَّيمِيِّ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت ابو رمثه تيمي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله زه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضر شوم نو

وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ

هغه وخت د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په بدن باندې دوه سرې جامې وې يعني نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې کومې دوه جامې

وَلَهُ شَعَرٌ قَدْ عَلَاهُ الشَّيْبُ

اغوستې وې هغه خو يا خالص شين رنګې وې يا هغې کې شنې غاړې وُو. او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ سر او ږيره باندې لږ ويختان د

وَشَيْبُهُ أَحْمَرُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَفِي رِوَايَةٍ لِأَبِي دَاوُدَ:

بوډوالي يعنې د سپين ويختانو غلبه وه. او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ بوډه والی سور ؤو. (ترمذی) او د ابوداؤد په

---

[1] رقم الحديث ۴۳۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۲/۴ رقم الحديث ۴۱۲۹ وابن ماجه ۱۲۰۵/۲ رقم الحديث ۳۶۵۶

[2] رقم الحديث ۴۳۵۸ مرقاة المفاتيح ۲۲۹/۸

وَ هُوَ ذُو وَفْرَةٍ وَ بِهَا رَدْعٌ من حناء[1]
يو روايت کې داسې دي چې نبي کريم ﷺ د وفره والا ؤو. او په هغه ويختانو کې د نکريزو رنګ ؤو.

توضيح: اخضران: يا بالکل شني جامې وي يا هغې کې شني غاړې وي. دواړه جائز دي. د نبي کريم ﷺ شين رنګ خوښ ؤو. (مرقات۸/۱۶۴)

ذو فرة: دا د سر د ويختانو يو قِسم دی. باب الترجل کې به ان شاء الله تفصيل راشي. (مرقات۸/۱۶۵)

ردع من حناء: حنا نکريزو ته وايي. او ردعد هغې رنګ ته ويلی شوی دی. يعنې د هغې په ويختانو کې د نکريزو رنګ ؤو. کېدی شي چې په يو ويختانو کې رنګ ؤو. دا هم امکان لري چې د عطر د استعمال په وجه ويختان سره ښکاره کېدل يا بله کومه وقتي معامله وه. د دې تاويل ضروت ځکه پېښ شو چې د نبي کريم ﷺ د سره او د ږېرې ويختانو کې يو شو ويختان سپين ؤو. د شليريش (۲۴) نه زيات نه ؤو. نبي کريم ﷺ به خضاب نه کولو. التبه فقهاء خضاب ثابتوي. (مرقات۸/۱۶۵)

د قطري څادر ذکر

﴿۵۱﴾وَعَنْ أَنَسٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ شَاكِيًا
او د حضرت انس رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ د خپلې بيمارۍ زمانه کې په داسې حال کې
فَخَرَجَ يَتَوَكَّأُ عَلَى أُسَامَةَ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ قِطْرٍ
جومات ته راغلو چې اسامه رضي الله عنه ورله سهاره ورکړې وه او بدن مبارک باندې يې د قطر تو ټه وه.
قَدْ تَوَشَّحَ بِهِ فَصَلَّى بهم . رَوَاهُ فِي شرح السنة[2]
چې نبي کريم ﷺ د ځان نه چاپيره کړه. او بيا نبي عليه السلام صحابه کرامو رضي الله عنهم ته لمونځ ورکړو.

توضيح: ثوب قطري: يو قِسم څادر ته وايي چې سرې غاړې به په کې ؤو. او په يمن کې به جوړېدله. يا قطري نسبت دی. د قطر له اړخ نه چې په بحرين کې د يو ښار نوم ؤو. نن سبا قطر د ملک نوم دی. يعنې دا څادر د هغه ځای جوړ ؤو.

توشح: ښايسته څادر بدن نه راتاوهلو ته توشح وايي. د وشاح پشان يې د بدن نه راتاؤ کړی ؤو. وشاح هار ته وايي. (مرقات۸/۱۶۵)

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۵۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۶ رقم الحديث ۴۲۰۶ والترمذي في ۵/۱۱۰ رقم الحديث ۲۸۱۲.

(۲) رقم الحديث ۴۳۶۰ احمد في المسند ۳/۲۱۲ :

د يو بدبخته يهودي معامله

﴿۵۲﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَوْبَانِ قِطْرِيَّانِ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې يو زمانه كې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بدن مبارك باندې دوه جامې وې. هغه د قطر
غَلِيظَانِ وَكَانَ إِذَا قعد
وې. ډېر زياتې پېړې وې. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به زيات وخت پورې كيناستلو او خوله پرې راتلله. نو هغه جامې به په
فرق ثَقُلَا عَلَيْهِ فَقَدِمَ بَزٌّ مِنَ الشَّامِ لِفُلَانٍ
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې درندې شوې چې د هغې په وجه به نبي كريم ﷺ ته تكليف ؤو. آخر دا چې يو چې فلانی
الْيَهُودِيِّ. فَقُلْتُ: لَوْ
يهودي له چې نوم يې دلته نه دې ذكر كړې شوې د شام نه ټوټې راغلې وې، نو ما عرض وكړو چې كه چرې تاسو
بَعَثْتَ إِلَيْهِ فَاشْتَرَيْتَ
يو كس هغه يهودي ته ولېږې چې د هغې سره بوعدۀ فراغت يعني چې په دې وعده باندې تا ته د كوم ځاى نه څه شى د كوم ځاي
مِنْهُ ثَوْبَيْنِ إِلَى الْمَيْسَرَةِ
نه راځي نو د هغې قيمت به يې ادا كېږي. او دوه ټوټې به دې اخستې وې چې تاسو د دې تكليف نه بچ شې چې كوم د دې جامو په
فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ:
وجه تا باندې دى. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا مشوره قبوله كړه او يو كس يې په ذكر كړې وعدې باندې د ټوټې اخستلو لپاره هغه يهودي ته ولېږلو.
قَدْ عَلِمْتُ مَا تُرِيدُ
هغه كس چې د هغه يهودي نه ټوټه وغوښتله، نو هغې ورته وويل چې ستا چې كوم اراده ده په هغې زه پوهېږم. د دې نه بغير
إِنَّمَا تُرِيدُ أَنْ تَذْهَبَ
نور هيڅ غواړې چې دا وخت ته مانه په وعده باندې ټوټه ويسې او بيا وروسته د دې د قيمت ادا كولو نه انكار وكړې. په ظاهره
بِمَالِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
خو د دې الفاظ مخاطب هغه كس ؤو، خو حقيقت كې د هغې خطاب نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته ؤو. هغه كس بېرته راغلو او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته يې
كَذَبَ قَدْ عَلِمَ
د هغه يهودي قول نقل كړو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې يهودي دروغ وويل او هغه خپله هم پوهېږي چې هغې بالكل دروغ خبره د خولې
أَنِّي مِنْ أَتْقَاهُمْ
نه ويستلې ده. حقيقت دا دى چې هغه د تورات په ذريعه بنه خبر دى چې زه د ټولو خلكو نه زيات متقي

وآداهُم للأمانة. رَوَاهُ التِّرمِذِيّ وَالنَّسَائِيّ[1]
او پرهیزګاره یم او د هغوی نه زیات امانت د ادا کونکی یم.

توضیح: بز من الشام: د زم اطلاق دلته مطلق په ټوټه باندې شوی دی. یعنې د شام نه دیهودې ټوټې مدینې ته راوړلی شوی وي.

لو بعثت: یعنې که ته یو کس دې یهودې ته ولیږې. (مرقات۸/۱۶۶،۱۶۵)

الی المیسرة: دا د یسار نه دی. مالدارئ ته وایي. یعنې د روپو راتلو پورې ته په قرضو د هغې نه دوه ټوټې واخلې نو ډېره به ښه وي.

لکان حسناً: د شرط جواب مخذوف دی. که لو شرطیه وي او که تمنیه وي نو بیا خو خبره ختمه.

فارسل: یعن نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ کس ولیږلو. هغې په قرضو باندې د اخستلو خبره وکړه، نو بدبخته یهودې وویل چې آؤ زه خبر یم چې ته یا هغه زما قبضه کول غواړې. چې د قاصد د خبرې پته نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ته ولېږدله نو نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې یهودې د عناد په وجه دروغ ویلي دي ګنې هغوی ته د تورات به ذریعه ښه معلومه ده چې زه د ټولو انسانانو زیات د الله نه وېرې دونکی یم. (مرقات۸/۱۶۶)

واداهم: د ټولو نه زیات ادا کونکی یم. هغه که امانت وي یا د چا قرض وي. (مرقات۸/۱۶۶)

سري جامې د ښځو لپاره دي د نارینؤ لپاره حرامې دي

﴿۵۳﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: رَآنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عبدالله بن عمرو ابن عاص رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ زه د کسم په
وَعَلَى ثَوْبٌ مَصْبُوغٌ بِعُصْفُرٍ مُوَرَّدًا فَقَالَ:
رنګ شوي ګلابي رنګ جامه اغوستلو باندې ولیدلم، نو ویې فرمایل چې دا څه دي؟ زه په دې خبره
مَا هَذَا؟ فَعَرَفْتُ مَا كَرِهَ فَانْطَلَقْتُ
باندې پوهه شوم چې نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ زما دې جامو ته د ناخوښوالي په نظر وکتلې، نو زه ژر لاړم
فَأَحْرَقْتُهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او خپلې هغه جامې مې وسوزولې. بیا چې د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضر شوم نو نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ وپوښتل

[1] رقم الحديث ۴۳۶۱ أخرجه الترمذي في السنن ۵۱۸/۳ رقم الحديث ۱۲۱۳ والنسائي في ۲۹۴/۷ رقم الحديث ۴۶۲۸

مَا صَنَعْتَ بِثَوْبِكَ؟ قُلْتُ: أَحْرَقْتُهُ قَالَ:			
چې تا به خپلو جامو څه وکړل؟ ما عرض وکړو چې هغه مې او سوځولې. نبي عليه السلام وفرمايل چې			
أَفَلَا كَسَوْتَهُ بَعْضَ أَهْلِكَ؟ فَإِنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ لِلنِّسَاءِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]			
هغه دې خپلې کومې زنانه ته ولې وانه غوستلې، ځکه د ښځو لپاره دغه شان جامو اغوستلو کې هيڅ باک نشته دی.			

توضيح: **بعصفرک**: کسم کې رنګ شوې جامه مراد ده.

موردا: دا د ورد نه دی. ګلابي رنګ ته وايي. يعنې ګلابي رنګ کې رنګ کړې شوې سره تو ته مراد وه. (مرقات۸/۱۶۶)

﴿۵۴﴾وَعَنْ هِلَالِ بن عَامِر عَنْ أَبِيه قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى			
او حضرت هلال ابن عامر د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې ووېل ما نبي کريم صلی الله عليه وسلم په منی			
يَخْطُبُ	عَلَى	بَغْلَةٍ	وَعَلَيْهِ
کې په خطبه ورکولو کې ليدلی ؤو. هغه وخت نبي کريم صلی الله عليه وسلم په خچر سپور ؤو. او بدن مبارک			
بُرْدٌ	أَحْمَرُ	وَعَلِيٌّ	أَمَامَهُ
باندې يې د سرو پټو والا څادر ؤو. او حضرت علي رضي الله عنه د نبي کريم صلی الله عليه وسلم مخې ته ولاړ ؤو.			
يُعَبِّرُ	عَنْهُ.	رَوَاهُ	أَبُو دَاوُدَ [2]
چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم الفاظ يې خلکو ته رسول.			

توضيح: **برد احمر**: قاموس کې يې ليکلې دي "**البرد بالضم ثوب مخلط**" د دې نه معلومه شوه چې برد پټيدار جامو ته وايي. دلته د برد احمر نه مراد هم دغه پټيدار څادر دی. خالص سرې جامې مراد نه دي. (مرقات۸/۱۶۷)

وعلي أمامه يعبر عنه: دا چې د حج موسم ؤو. مجمع زيات وه. د نبي کريم صلی الله عليه وسلم اواز به چې تر کوم ځای پورې رسيدلو د هغې نه مخې به حضرت علي رضي الله عنه قول رسولو. د دې نه د مکبر الصوت د استعمال قاعده ثابتيږي. يعنې د لاود سپيکر د استعمال جواز ملاويږي. (مرقات۸/۱۶۷)

---

[1] رقم الحديث ۴۳۶۲ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۳۵ رقم الحديث ۴۰۶۷ وابن ماجه في ۲/۱۱۹۱ رقم الحديث ۳۶۰۳.

[2] رقم الحديث ۴۳۶۳ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۳۸ رقم الحديث ۴۰۷۸ واحمد في المسند۳/۴۷۷.

د تور څادر ذکر

﴿۵۵﴾وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: صُنِعَتْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُرْدَةٌ سَوْدَاءُ
او حضرت عائشه رَضِيَاللهُعَنهَا فرمايي چې يو د نبي كريم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ لپاره تور څادر تيار كړې شو چې
فَلَبِسَهَا فَلَمَّا عَرِقَ فِيهَا وَجَدَ ريح
نبي كريم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ استعمال كړو، خو چې د هغې په وجه پرې خوله راغله او د هغې د وړئ بوې راؤوتلو
الصُّوف فقذفها. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
نو نبي كريم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ د لطافت طبع د ناخوښئ په بناء هغه غوزار كړو.

توضیح: د وړئ نه جوړ شوی تور څادر ؤو. دې عموماً خوله راځي، خوله او د اوبو لږېدلو په وجه د وړئ د تهوتې نه يو قِسم بوې ځي. د دې بو بوې په وجه نبي كريم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ هغه ويستلو ځكه د نبي كريم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ معامله د فرښتو سره وه.

زنګون ماتولو باندې د ناستې حکم

﴿۵۶﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر رَضِيَاللهُعَنهُ فرمايي چې يو موقع كې د نبي كريم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ خدمت كې حاضر شوم، نو
وَهُوَ مُحْتَبٍ بِشَمْلَةٍ قَدْ وَقَعَ
هغه وخت نبي كريم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ د څادر په ذريعه په ماتو زنګونانو ناست ؤو. او د هغه څادر په غاړو
هُدْبها على قَدَمَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
باندې د نبي كريم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ قدمونه پراته ؤو.

توضیح: **محتب**: د احتباء صورت ذكر مخكې شوی دی. په مات زنګونانو ناسته كيناستل منع دي، خو چې د ستر انتظام او اهتمام وي نو بيا د ممانعت وجه ختمه شي. دلته همدغه شان وه. (مرقات ۱۶۷/۸)

هدبها: يعنې د هغې لمن قدمونو باندې راغلې وې. چې د پردې انتظام پرې كېدلو. (مرقات ۱۶۷/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۶۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۹/۴ رقم الحديث ۴۰۷۴ وأحمد في المسند ۲۱۹/۶.

(۲) رقم الحديث ۴۳۶۵ أخرجه أبوداود في السنن ۳۳۹/۴ رقم الحديث ۴۰۷۵ وأحمد في المسند ۶۳/۵.

ښځه باریکه ټوټه څنګه استعمال کړي

﴿۵۷﴾وَعَنْ دِحيةَ بن خليفةَ قَالَ: أَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبَاطِيّ
او حضرت دحلیه ابن خلیفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره قبطی ټوټې راغلی.
فَأَعْطَانِي مِنْهَا قُبْطِيَّةً فَقَالَ: اصْدَعْهَا
نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې یو قبطی ټوټه ماله راکړه. او وې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې دا وشلوه
صَدْعَيْنِ فَاقْطَعْ أَحَدَهُمَا قَمِيصًا وَأَعْطِ الْآخَرَ امْرَأَتَكَ تَخْتَمِرُ بِهِ.
او دوه ټوټې یې کړه. د یو نه قمیص جوړه کړه او بله خپلې ښځې ته ورکړه هغه به تر هغه لوپټه جوړه کړي.
فَلَمَّا أَدْبَرَ قَالَ: وَأْمُرِ امْرَأَتَكَ
بیا چې کله دحیه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ یعنې زه بېرته لاړم نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې خپلې ښځې ته دا او ایه چې د دې
أَنْ تَجْعَلَ تَحْتَهُ ثَوْبًا لَا يَصِفُهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
ټوټې نه لاندې بله ټوټه کېږدي څکه د دې د نرې والي په وجه د هغې ویختان او بدن ښکاره نه شي.

توضیح: قباطی: د مصري ټوټې یو قِسم دی. **اصدعها:** یعنې دا وشلوه او دوه ټوټې یې کړه.

تختمر: یعنې د دې نه لوپټه جوړه کړي. (مرقات۸/۱۶۸)

لایصفها: یعنې د نرې والي په وجه د هغې د بدن حالت معلوم نشي، ښکاره نه شي، نو څکه د نرئ ټوټې د لاندې دې یو بله جامه هم واغوستلی شي چې بدن پرې پټ شي او که کوم د بدن بیان کوي نو چې وې نکړی شي. د دې نه معلومه شوه چې د ښځې لپاره دغه قِسمه باریکه جامې اغوستل منع دی. (مرقات۸/۱۶۹،۱۶۸)

ټوټه کې اسراف کول منع دی

﴿۵۸﴾وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا
او د حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت دی چې یو ورځ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې خوا له تشریف راوړو
وَهِيَ تَخْتَمِرُ فَقَالَ: لَيَّةً لَا لَيَّتَيْنِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [2]
نو هغه وخت هغې لوپټه اچولې وه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ و فرمایل چې د لوپټې یو پلو په سر واچوه. د بل پلو ضرورت نه ؤو.

---

[1] رقم الحديث ۴۳۶۶ أخرجه أبوداود في السنن ۳۶۳/۴ رقم الحديث ۴۱۱۶ وأحمد في المسند۲۰۵/۵.
[2] رقم الحديث ۴۳۶۷ أخرجه أبوداود في السنن ۳۶۳/۴رقم الحدث ۴۱۱۵ وأحمد في المسند ۲۹۶/۶.

توضیح: لیة: یعنې سر باندې د لوپټې یو پلو د ستر لپاره کافي دی. بل پلو اچولو کې اسراف دی. داسې کول پکار نه ؤو. حضرت ام سلمه رضي الله عنها لوپټه په سر باندې راتاو کړې وه. چې د پټکي مشابهت هم په کې ؤو. او داسې کول بې ضرورته هم ؤو، نو ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم منع وکړه. لیة یو پلو او لیتین دوه پلوه.

الفصل الثالث

د لنګ او پرتوګ تر پونډو پورې کیدل خوښ کړی شویدي

﴿۵۹﴾عَن ابنِ عمرِ قَالَ: مَرَرْتُ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې یو ورځ زه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم خوا کې تېر شوم. هغه وخت
وَفِي إِزَارِي اسْتِرْخَاءٌ فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللهِ
زما لنګ زوړند ؤو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې عبدالله خپل تهبند اوچت کړه نو ما لږ شان اوچت کړو.
ارْفَعْ إِزَارَكَ فَرَفَعْتُهُ ثُمَّ قَالَ:
نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې لږ شان نور اوچت کړه، ما نور اوچت کړو. بیا حضرت ابن عمر رضي الله عنه وفرمایل
زِدْ فَزِدْتُ فَمَا زِلْتُ أَتَحَرَّاهَا بَعْدُ
چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دې حکم نه وروسته زه مسلسل دې عمل یعنې لنګ پورته کولو ته متوجې یم.
فَقَالَ: بَعْضُ الْقَوْمِ: إِلَى أَيْنَ؟ قَالَ: إِلَى أَنْصَافِ السَّاقَيْنِ . رَوَاهُ مُسلم [1]
ځینې خلکو د هغې نه وپوښتل چې ته خپل لنګ څومره اوچت ساتې. هغې وویل چې تر نیمې پونډو پورې.

توضیح: استرخا: سست والی په کې ؤو. (مرقات ۱۶۹/۸)

اتحرها: یعنې د دې مقدار ساتنه به مې کوله او خیال به مې کولو چې د دې نه لږ هم لاندې نه شي، ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم هم دغه خوښ کړی ؤو. معلومه شوه چې تر نیم ساق پورې لنګ پکار دی. آخري حد دا دی چې د ښنګرو نه لاندې نه وي. ها ضمیر فعلة د مخذوف اړخ ته راجع دی یا زیدها هو په طرز باندې دی. د ښنګرو نه لاندې ازار بند یا د پرتوګ حکم او مسئله په ابتدائی بحثونو حدیث ۹ او ۱۰ کې تفصیل سره شوی دی. (مرقات ۱۶۹/۸)

[1] رقم الحدیث ۴۳۴۸ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۶۵۳/۳ رقم الحدیث ۴۷-۲۰۸۶)

د لنګ زوړندلو حرمت د تکبر په وجه دی

﴿۶۰﴾ وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ
او د حضرت ابن عمر رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې کس چې د تکبر په وجه خپل

خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.
تهبند یا پاجامه د ښنګرو نه لاندې زوړندوي نو د قیامت په ورځ به الله هغې ته د رحمت په نظر نه ګوري. دې اوریدلو

فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللهِ
سره ابوبکر رضی الله عنه عرض وکړو چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! کله کله داسې کیږي چې زما د قصد او ارادې نه بغیر زما تهبند

إِزَارِي يَسْتَرْخِي إِلَّا
زوړند شي او د ښنګرو پورې یا د ښنګرو نه لاندې زوړند شي، خو دا چې زه یې هر وخت خیال وساتم یعنی که زه ورته هر

أَنْ أَتَعَاهَدَهُ. فَقَالَ لَهُ
وخت متوجې یم نو بیا زما لنګ کله هم نه شي زوړندېدلی، خو شرعي یا طبعي ستونزو له وجې زما هر وخت متوجې کېدل

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
امکان نه لري، نو داسې صورت کې زما لپاره څه حکم دی؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغې ته وفرمایل چې

إِنَّكَ لَسْتَ مِمَّنْ يَفْعَلُهُ خُيَلَاءَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
ته په هغه خلکو کې یې چې د تکبر په وجه خپل تهبند یا پاجامه زوړندولی شي.

توضیح: فقال ابوبکر: لنګ د زوړندولو وعید چې ابوبکر رضی الله عنه واورېدلو نو پریشانه شو او عرض یې وکړو چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! زه د ېر کوشش کوم چې لنګ لاندې رانشي خو د خیټې د غټوالي په وجه کله کله بې اختیاره لاندې راشي، نو دې کې ګناه شته دی؟ (مرقات ۸/۱۷۰)

خیلاء: یعنې ته د هغه خلکو نه نه یې چې د تکبر په توګه پرتوګ زوړندوی.

سوال: کوم خلک چې د ښنګرو نه لاندې پرتوګ یا پتلون زوړندوي او هغه جائز ګڼي نو هغوی د دې حدیث نه استدلال کوي. چې وګوره د تکبر په توګه داسې کول جائز نه دي. مونږ تکبر نه کوؤ. لهذا زمونږ لپاره جائز دي.

جواب: د هغه خلک د دې حدیث نه استدلال کول غلط دی. اول دا چې د صدیق اکبر رضی الله عنه خبره د مجبورۍ وه. قصد او اراده نه وه. او دا خلک قصد او اراده کوي. دویم ځکه غلط دی چې د

[1] رقم الحديث ۴۳۶۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۹/۷ رقم الحديث ۳۶۶۵ وابوداود في السنن ۳۴۵/۴ رقم الحديث ۴۰۸۵.

ابوبکر رضي الله عنه نه به د مجبورۍ به وجه کله کله داسې عمل کېدو. او دا خلک همیشه لپاره دا جائز گڼي. دریم دا چې حضرت صدیق اکبر رضي الله عنه به دا عمل گناه گڼله او دا خلک یې گناه نه گڼي. څلورم دا چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو رضي الله عنهم په ټول جماعت کې صرف ابوبکر رضي الله عنه ته د دې اطمینان ورکړی وُو چې ستا عمل د تکبر په توګه نه دی نو ځکه ګناه نه ده. دا یو خاص اجازت وُو. باقي نورو صحابه کرامو کې هیڅ یو کس ته اجازت نهٔ وُو ملاو شوی، ځکه دا عمل خپله د تکبر دی. دې کې که یو کس د تکبر اراده وکړي او که نه، دا عمل متکبرانه دی. حضرت عمر، عثمان او علي رضي الله عنهم ته خو اجازت نه وُو ملاو شوی او نن سبا په ګناهونو کې ککړ شوی یو کس د خپل ځان لپاره جواز ګوري.

لایقاس الملوك بالحدادین

چه نسبت خاک را با عالم پاک

اصل کې څادر وغیره د شاټه نه منع دی

﴿۶۱﴾ وَعَنْ	عِكْرِمَةَ	قَالَ:	رأيتُ	ابنَ	عَبَّاس يَأْتَزِرُ

او حضرت عکرمه فرمایي چې ما حضرت ابن عباس رضي الله عنه په داسې تهبند تړلو باندې لیدلی دی چې د

فَيَضَعُ	حَاشِيَةَ	إِزَارِهِ	مِنْ	مُقَدَّمِهِ	عَلَى	ظَهْرِ	قَدَمِهِ

هغه تهبند مخکنۍ غاړه خو به یې د خپلو پښو پورې ساته او د هغې وروستنۍ غاړه به یې د بښنګرو نه لاندې

وَيَرْفَعُ	مِنْ	مُؤَخَّرِهِ	قُلْتُ	لِمَ	تَأْتَزِرُ	هَذِهِ	الْإِزْرَةَ؟

ساته. ما دې لیدلو سره د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه وپوښتل چې ته (کله کله) داسې تهبند ولې تړې؟

قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتَزِرُها. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]

هغه ووېل چې ما نبي کریم صلی الله علیه وسلم لیدلی دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به (کله کله) داسې تهبند تړلو.

پټکی تړل د فرښتو علامت دی

﴿۶۲﴾ وَعَنْ عُبَادَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: عَلَيْكُمْ بِالعمائم

او حضرت عباده رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل ته پټکي تړل ضروري وګڼه ځکه عمامه تړل

فَإِنَّهَا	سيماء	الْمَلَائِكَةَ

د فرښتو علامت دی. او هغه وخت چې د جنګ بدر په موقعه چې کومې فرښتې د مسلمانانو د مرستې لپاره راغلې وې هغوی

[1] رقم الحدیث ۴۳۷۰ أخرجه ابوداؤد في السنن ۴،۳۵۴ رقم الحدیث ۴۰۹۶

و أخوها خلف ظهور كم. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيّ[1]

پښکي ترلې ؤو، لکه څنګه چې الله فرمايلي دي او د پټکي شملې شاته پرېږدئ ځکه فرښتې هم په دې شکل راغلې وې.

د ښځو لپاره داسې باريکه لباس منع دی چې په کوم کې بدن ښکاري

﴿۶۳﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ

او د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روايت دی چې يو ورځ حضرت اسماء بنت ابوبکر رضي الله عنها

دَخَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهَا ثِيَابٌ رِقَاقٌ

د نبي کريم صلی الله علیه وسلم خدمت کې حاضره شوه. د هغې بدن باندې باريکه جامې وې.

فَأَعْرَضَ عَنْهُ وَقَالَ: يَا أَسْمَاءُ إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ

نبي کريم صلی الله علیه وسلم دې ليدلو سره وفرمايل د هغې نه مخ واړولو او ويې فرمايل چې اى اسماء!

لَنْ يَصْلُحَ أَنْ يُرَى

ښځه چې کله د حيض ورځو ته ورسيږي يعنې کله چې هغه بالغه شي نو هرګز صحيح نه دي چې د هغې

مِنْهَا إِلَّا هَذَا وَهَذَا. وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]

د بدن يو اندام هم وليدلی شي بغير د دې نه او د دينه ويلو سره نبي کريم صلی الله علیه وسلم د خپل مخ او لاسونو اړخ ته اشاره وکړه.

توضيح: اسماء بنت ابوبکر رضي الله عنها د حضرت عائشه رضي الله عنها خور او د نبي کريم صلی الله علیه وسلم ښينه وه. د بلوغت نه وروسته هغې باريکې جامې واغوستلې. نبي کريم صلی الله علیه وسلم منع کړه.

المحيض: د دې نه مراد بلوغت دی، ځکه د حيض راتلل د بلوغت علامت دی.

د دې حديث نه معلومه شوه چې چې که کومې ښځې داسې باريکه جامې اغوستې وي د هغې نه لاندې د هغې بدن ښکاري نو هغه ښځه په حقيقت کې د بربنډې ښځې په حکم کې ده. چې د **كاسيات عريات** مصداق دی. (مرقات۱۷۱/۸)

الا هذا وهذا: د دې نه مراد د ښځې مخ او تلی دی. د مجبورۍ په وجه د دې کولاؤول د ښځې مجبوري ده. د دې مطلب دا نه دی چې دې اړخ ته کتل جائز دي. البته که ځای د فتنې وي نو د ښځې لپاره بغير د ضرورت نه مخ ښکاره کول منع کېږي. (مرقات۱۷۱/۸)

---

[1] رقم الحديث ۴۳۷۱ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۱۷۶/۵ رقم الحديث ۶۲۶۲.

[2] رقم الحديث ۴۳۷۲ أخرجه أبوداود في السنن ۳۵۷/۴ رقم الحديث ۴۱۰۴.

نوي جامه اغوستلو سره كومه دعا ويل كيږي

﴿۶۴﴾وَعَنْ أَبِي مَطَرٍ قَالَ: إِنَّ عَلِيًّا اشْتَرَى ثَوْبًا بِثَلَاثَةِ دَرَاهِمَ
او حضرت ابو مطر وايي چې يو وړځ حضرت علي رضي الله عنه يو ټوټه په درې درهمه واخستله او كله
فَلَمَّا لَبِسَهُ قَالَ:الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَزَقَنِي مِنَ الرِّيَاشِ
يې چې هغه واغوستله نو وې ويل چې ټول تعريفونه د الله لپاره دي. چې هغې ماته د زينت والا
مَا أَتَجَمَّلُ بِهِ فِي النَّاسِ وأُوارِي بِهِ عورتي
اسبابو نه هغه څيز راكړو چې د هغې په ذريعه مونږ د خلكو مخكې ارام هم كوؤ او ستر هم پټوؤ. بيا
ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُول. رَوَاهُ أَحْمد[1]
حضرت علي رضي الله عنه وويل چې دغه شان ما نبي كريم صلى الله عليه وسلم جامو د اغوستلو نه وروسته دا حمد او ثناء اوريدلې ده.

توضيح: رياش: د ريش جمع ده. د لباس په معنى كې دى. (مرقات۸/۱۷۱)

اتجمل: د زينت اختيارولو په معنى كې دى. (مرقات۸/۱۷۱)

اواري: د مواراة نه دې د پټولو په معنى كې دى. دلته ستر پټول معنى كې دى. (مرقات۸/۱۷۱)

﴿۶۵﴾وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: لَبِسَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ثَوْبًا جَدِيدًا
او حضرت ابو امامه رضي الله عنه فرمايي چې يو وړځ حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه جامې واغوستلې نو
فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي مَا
نو دا دعا يې وكړه چې: ټول تعريفوه الله لره دي چې ماته يې دا جامې د اغوستلو لپاره راكړې چې
أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَتَجَمَّلُ بِهِ فِي حَيَاتِي ثُمَّ قَالَ:
د هغې په ذريعه زه خپل ستر هم پټوم او خپل ژوند كې پرې د خلكو مخكې ارام هم كوم. بيا هغه وويل
سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " مَنْ لَبِسَ ثَوْبًا جَدِيدًا
چې ما د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه دا اسې اوريدلي دي چې كوم كس نوې جامې واغوندې نو دا دعا دې وغواړي. او
فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي
ټول تعريفوه الله لره دي چې ماته يې دا جامې د اغوستلو لپاره راكړې چې د هغې په ذريعه زه خپل
مَا أُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي وَأَتَجَمَّلُ بِهِ فِي حَيَاتِي ثُمَّ عَمَدَ إِلَى الثَّوْبِ
ستر هم پټوم او خپل ژوند كې پرې د خلكو مخكې ارام هم كوم. بيا هغه جامې چې زړې شوې دي (يعنې كومې جامې چې

---

[1] رقم الحديث ۴۳۷۳ أحمد في المسند ۱/۱۵۷

الَّذِي أَخْلَقَ فَتَصَدَّقَ بِهِ كَانَ فِي كَنَفِ اللهِ
هغې د خپل بدن نه ویستلې دي) چې چا له یې د الله په نوم ورکړي نو په ژوندون کې او د مرګ نه وروسته (یعني
وَفِي حِفْظِ اللهِ وَفِي سِتْرِ اللهِ حَيًّا
دنیا کې هم او به آخرت کې هم) به د الله په پناه کې وي. د الله په محافظت کې به وي. او د الله د عفو
وَمَيِّتًا ". رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ[1]
او د مغفرت په پرده کې به وي. (احمد، ترمذی، ابن ماجه) او ترمذی ویلي دي چې دا حدیث غریب دی.

توضیح: **كنف الله: اى فى ستره و حفظه** د دې نه وروسته کلمات د دې کلمې لپاره تاکید او تفسیر او توضیح ده. (مرقات ۱۷۲/۸)

حیا و میتا: یعني په دنیا کې هم او په آخرت کې هم. (مرقات ۱۷۲/۸)

حضرت عائشې رضي الله عنها باریکه ټوټه وشلوله

﴿۶۶﴾ وَعَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ: دَخَلَتْ حَفْصَةُ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ
او علقمه ابن ابو علقمه د خپل پلار نه روایت کوي چې هغې بیان کړل چې یو ورځ د عبد الرحمن ابن ابو بکر رضي الله عنه
عَلَى عَائِشَةَ وَعَلَيْهَا خِمَارٌ رَقِيقٌ
لور حفصه رضي الله عنها حضرت عائشه رضي الله عنها ته په داسې حالت کې لاړه چې هغې باریکه لوپټه اچولې وه.
فَشَقَّتْهُ عَائِشَةُ وَكَسَتْهَا خمارا كثيفا. رَوَاهُ مَالك[2]
عائشه رضي الله عنها هغه باریکه ټوټه وشلوله او هغې له یې یوه پیړه لوپټه ورکړه.

توضیح: دا خو د باریکې لوپټې خبره وه که هغې باریک قمیص یا پرتوګ لیدلی وی نو څه به کولی؟ او که نیمه بربنډ لباس کې یې ښځې لیدلی وی نو څه به کولی؟

زمانه بدلیدلو سره خلک څنګه بدلیدل؟

﴿۶۷﴾ وَعَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ أَيْمَنَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ
او حضرت عبد الواحد ابن ایمن د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې وویل یو ورځ زه د حضرت عائشه رضي الله عنها په
وَعَلَيْهَا دِرْعٌ قِطْرِيٌّ ثَمَنُ
خدمت کې حاضر شوم نو هغه وخت د هغې په بدن باندې (د مصر جوړې شوې) د قطري ټوټې قرتۍ وه.

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۷۴ أخرجه الترمذي في السنن ۵۲۱/۴ رقم الحديث ۳۵۶۰ وابن ماجه في ۱۱۷۶ رقم الحديث ۳۵۵۷ .

(۲) رقم الحديث ۴۳۷۵ أخرجه مالک في الموطا ۹۱۳/۲ رقم الحديث ۶ من كتاب اللباس.

خَمْسَةِ	دَرَاهِمَ	فَقَالَتْ:	ارْفَعْ

چې قيمت يې پنځه درهمه ؤو. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د خبرو په دوران كې ماته ووېل چې لږ زما

بَصَرَكَ إِلَى جَارِيَتِي انْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهَا تُزْهَى أَنْ تَلْبِسَهُ فِي الْبَيْتِ

دې وينځې ته وګوره دا څومره غرور كوي. دا كور كې دا قسمه جامې اغوستلو ته تياره نه وه خو

وَقَدْ كَانَ لِي مِنْهَا دِرْعٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دا چې دا واغوندي او بهر ؤوځي. حال دا چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه كې ماسره دغه شان

فَمَا كَانَتِ امْرَأَةٌ تُقَيَّنُ بِالْمَدِينَةِ

يعنې د قطرى ټوټې يو قميص وه. او مدينه كې به چې كومې ښځې خپل واده كې يا د بل د واده په

إِلَّا أَرْسَلَتْ إِلَيَّ تَسْتَعِيرُهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

وخت كې خپل ارائش كولو نو ما پسې به يې څوك راولېږلو او عرايتاً به يې غوښتله.

توضيح: درع: قميص ته وايي.

قطرى: معمولې قِسم قطرى يمنې ټوټه وه. بحرين د علاقې د قطر جوړه شوې وه.

ثمن خمسة دراهم: اى ثمنه يعنې د هغې قيمت پنځه درهمه ؤو.

وانظر اليها: يعنې په تعجب سره دې ته وګوره.

تُزْهٰى: يعنې دا سپكه ګڼې او دې باندې راضي نه ده. تا باندې پيش دى. زا ساكن دى. او ها باندې فتحه ده. بيا يا باندې الف مقصوره دى. د تدعى پشان دى. تا باندې زبر هم جائز دى. (مرقات ۸/۱۷۳)

تُقَيَّنُ: د تقيين نه د مجهول صيغه ده. تزيين په معنىٰ كې دى. يعنې كله به چې د شب زفاف لپاره به ښځې ځان سنګار كړو او خاوند له به تله نو هغه ښځې به ماته استاځى راولېږلو او دا ټوټه به يې د عاريت په توګه غوښتله. چې دې سره زينت حاصل كړي. نن زمانه كې دومره بدلون راغلى دى چې د شريفانو د لوركانو نه بغير د يو وينځه د كور دننه دا لباس اغوستلو ته تياره نه ده. بدلتے ہیں یہ اساں کیسے كيسے. دې حديث كې د عهد رسالت نه د لږوالي د خرابوالي اړخ ته اشاره ده. يو حديث كې دي چې هرې اولنۍ ورځې نه بله ورځ خرابه راځي. شاعر ته تغير داسې بيان كړى دى. (مرقات ۸/۱۷۳)

کیسے کیسے ویسے ویسے ہوگئے ویسے ویسے کیسے کیسے ہوگئے

---

[1] رقم الحديث ۴۳۷۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۸۶/۵ رقم الحديث ۲۶۲۸

ريښمي لباس د نارينؤ لپاره حرام دی

﴿۶۸﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: لَبِسَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا قَبَاءَ دِيبَاجٍ

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو ريښمي قبه واغوستله چې

أُهْدِيَ لَهُ ثُمَّ أَوْشَكَ أَنْ نَزَعَهُ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له د هدیې په توګه ورکړې شوې وه، خو ژر يې هغه قبه د بدن نه ويستله او

فَأَرْسَلَ بِهِ إِلَى عُمَرَ فَقِيلَ: قَدْ أَوْشَكَ مَا انْتَزَعْتَهُ

حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ ته يې ولېږله. يو صحابي دې ليدلو سره عرض وکړو چې تاسو دا قبه دومره ژر ولې ويستله؟

يَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: نهاني عَنهُ جبريلُ

اې د الله رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل زه جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ د دې د اغوستلو نه منع کړې ؤو. (د دې نه معلومه شوه

فَجَاءَ عُمَرُ يَبْكِي

چې هغه قبه د ريښمو د تويې د حرمت نه مخکې اغوستې وه) بيا حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ ته دا واقعه معلومه شوه نو هغه په ژړه حاضر شو

فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ كرهتَ أَمْرًا

او عرض يې وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! کوم شي چې ستا نه دې خوښ (يعني د دې ريښمي قبه د اغوستلو) نو

وَأَعْطَيْتَنِيهِ فَمَا لِي؟

ما ته دې را کړه. (چې زه دا واغوندم) دې صورت کې به زما څه حال وي؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

فَقَالَ: إِنِّي لَمْ أُعْطِكَهُ تَلْبَسُهُ إِنَّمَا أَعْطَيْتُكَهُ تَبِيعُهُ.

"ما هغه قبه تا له د دې لپاره نه ده درکړې چې ته يې واغونده بلکې ته دا خرڅه کړه"، نو

فَبَاعَهُ بِأَلْفَيْ دِرْهَمٍ. رَوَاهُ مُسلم[1]

حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ هغه قبه په دوه زره (۲۰۰۰) درهمه خرڅه کړه.

توضيح: **اوشك ان نزعه**: يعني نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ډېر ژر هغه قبه د اغوستلو نه وروسته ويستله، نو پدې ترېنه چا وپوښتل چې (**قد او شك الخ**) يعني تا دومره ژر دا قبا ولې ويستله. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې اوس اوس جبرائيل امين زه منع کړم. د حرمت نه مخکې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قبه اغوستې وه. بيا د حرمت حکم راغلو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قبه ويستله او حضرت

---

[1] رقم الحديث ۴۳۷۷ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۴۴/۳ رقم الحديث (۱۶-۲۰۷۰)

عمر رضي الله عنه ته يې هديه کړه. حضرت عمر رضي الله عنه په ژړه راغلو چې يو څيز حرام ؤو، نو آيا زه د دين نه دومره لرې يم چې حرام استعمالولی شم. نبي کريم صلی الله علیه وسلم اطمينان ورکړو چې د اغوستلو لپاره نه بلکې د خرڅولو لپاره مې درکړې وه. (مرقات ۱۷۳/۸)

که د جامو تنړۍ د ريښمو وي نو دسرو د پاره جائز دی

﴿۶۹﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنَّمَا نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې دې کې هيڅ شک نشته دی چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم منع کړې ده
عَنْ ثَوْبِ الْمُصْمَتِ مِنَ الْحَرِيرِ فَأَمَّا الْعَلَمُ
د هغه جامو د اغوستلو نه چې خالص ريښم وي البته که د ريښم ګوټ يا بيل د څلور ګوتو نه زيات نه وي
وَسَدَى الثَّوْبِ فَلَا بَأْسَ بِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
او هغه جامه چې د هغې لاندې حصه کې ريښم وي نو د هغې په استعمالولو کې هيڅ باک نشته دی.

توضيح: المصت: دا هغه ټوټې ته وايي چې خالص ريښم وي يعنې تنسته او اچيرن دواړه ريښم وي، خو که تنسته د ريښم وي او اچيرن د سپنړسو وي نو هغه د سوت په حکم کې دی. چې جائز دی. د دې برعکس ناجائز دی. عربۍ کې دوه لفظونه راځي يو د "سدیٰ" لفظ دی چې د جامو په اوږد والي کوم تارونه استعمالېږي. هغې ته سدیٰ (تانا) وايي. او د جامو په پلن والي کې چې کوم تار استعمالېږي هغې ته **لحمة** بانا وايي. د هرې جامې بنياد **لحمه** وي. **سدیٰ** اصل نه دی. لهذا که **لحم** د ريښمو وي نو ټوټې ته ريښمې وايي او که **لحمه** د سوت وي نو ټوټې ته به سوتې ويل کېږي. همدغه اشاره دې حديث کې ده. **العلم**: د جامو د پاسه ګلان او **کشيده کاری** ته علم وييي. د څلورو ګوتو برابر د ريښمو وغيره ګلان وغيره جائز دي. (مرقات ۱۷۴/۸)

شال استعمالول جائز دی

﴿۷۰﴾ وَعَنْ أَبِي رَجَاءٍ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ
او حضرت ابورجاء رحمه الله (تابعی) فرمايي چې يو ورځ حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه (د کور نه) راؤتلو او
وَعَلَيْهِ مِطْرَفٌ مِنْ خَزٍّ وَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
زمونږ خواله راغلو. هغه وخت د هغې په بدن باندې د خز مطف (شال) ؤو. هغې وويل چې نبي عليه السلام وفرمايل

---

[1] رقم الحديث ۴۳۷۸ أخرجه ابوداود في السنن ۳۲۹/۴ رقم الحديث ۴۰۵۵ واحمد في المسند ۲۱۸/۱

مَنْ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ نِعْمَةً فَإِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ . رَوَاهُ أَحْمد[1]

چې "کم کس له الله خپل نعمت ورکړي نو الله دا خبره خوښوي چې د هغه بنده په بدن د هغه نعمت اثر وليدلی شي".

توضيح: مطرف: صاحب قاموس ليکلي دي "**والمطرف کمکرم رداء من خز مربع ذواعلام**" د ښه معلومه شوه چې د مطرف په ميم باندې پيش دی. طا ساکن دی. را باندې زبر دی. بيا فا ده يعنې مطرف چې د مکرم په وزن دی. د خز يو خاص قِسم دهاری دار څادر (شال) ته وايي. اوس دلته پوښتنه ده چې کله د مطرف په مفهوم کې خز (ريښم) داخل شو، نو بيا حديث کې د من خز د ذکر کولو څه ضرورت ؤو. د دې جواب شارحين دا ورکوي چې دلته د خز نه مراد نه دی بلکې د خز اطلاق چې څنګه په خالص ريښم باندې کېږي هم دغه شان د دې اطلاق د ريښم او د وړئ دواړو نه جوړې شوې ټوټې باندې هم کېږي. دلته همدغه ټوټه مراد ده. او د هم دې په وجه د دې استعمال جواز راغلی دی. بهرحال دلته د مطرف نه مراد يو خاص قِسم ښايسته ګل دار شال مراد دی. چې هغې باندې په جائز مقدار پورې د ريښمو ګلان جوړ شوې وي. (مرقات۸/۱۷۵)

ښه وخورئ وڅکئ خو اسراف مه کوئ

﴿۸۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُلْ مَا شِئْتَ وَالْبَسْ مَا شِئْتَ

او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روايت دی چې هغې وفرمايل (جائز او د مباح څيزونو نه) چې مو څه خوښه وي خورئ

مَا أَخْطَأَتْكَ اثْنَتَانِ: سَرَفٌ وَمَخِيلَةٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي تَرْجَمَةِ بَابٍ[2]

او چې څه مو خوښه وي نو اغونديئ خو هغه وخت کې د دوه څيزونو يعنې د اسراف او د تکبر تاسو کې چلن ونکړي".

توضيح: ما اخطاء تك: يعنې چې ترڅو پورې تاسو کې د خوراک او څښاک دوه خصلتونو اسراف او تکبر شامل نه وي نو تر هغه وخت پورې خوراک او څښاک مباح دی. چې اسراف راشي يا تکبر راغلو نو اوس به مباح په کراهت کې راشي، نو بيا د دې فراخوالي هيڅ ګنجائش نه وي. (مرقات۸/۱۷۶،۱۷۵)

﴿۸۲﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ:

او حضرت عمرو بن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي چې هغې وويل چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم

---

[1] برقم الحديث ۴۳۷۹ احمد في المسند ۴/۴۳۸.
[2] برقم الحديث ۴۳۸۰ البخاري تعليقاً ۱/۲۵۲باب قول الله تعالى (قل من حرم زينة .....) كتاب اللباس.

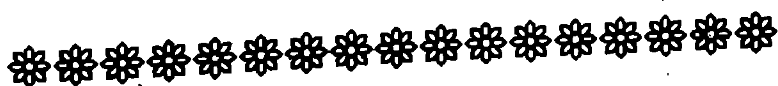
قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُوا وَاشْرَبُوا
وفرمایل د خپل ضرورت او حاجت مطابق خوراک کوئ او اغوندئ او کوم شیز چي ستاسو د ضرورت او حاجت
وَتَصَدَّقُوا وَالْبَسُوا مَا لم يُخَالِطْ إِسْرَافٌ
نه زیات وي نو هغه د الله په لاره کي خرچ کړئ. او د اغوستلو به شیزونو کي چي څه غواړئ اغوندئ
وَلَا مَخِيلَةٌ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ مَاجَه[1]
چي تر څو پوري هغي کي اسراف او تکبر نه وي.

سپینو جامو کي خپل رب سره ملاقات وکړئ

﴿۴۳﴾ وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحْسَنَ مَا زُرْتُمُ اللهَ
او حضرت ابو درداء رضي الله عنه فرمايي چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل هغه بهترینه توته چي هغه ستاسو واغوندئ
فِي قُبُورِكُمْ وَمَسَاجِدِكُمُ الْبَيَاضُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[2]
او تاسو خپلو قبرونو کي او خپلو جوماتونو کي د الله تعالی سره ملاقات کوئ، سپینه توته ده.

توضیح: في قبورکم: قبرونو کي سپینو ټوټو سره د الله سره د ملاقات مطلب دا دی چي سړی کله مړ شي نو بهتر او ښه دا دي چي د هغي کفن سپین وي. که د مجبورۍ په وجه بل رنګ وي هم جائز دي. قبر کي د سړي ملاقات د خپل رب سره کېږي ځکه قبر د یو کندي نوم نه دی بلکي عالم برزخ مراد دی.

ومساجدکم: سړی چي کله د لمونځ لپاره جومات ته ځي نو لمونځ کي د الله سره ملاقات کېږي. هغه وخت کي هم سپین لباس کي ملاقات بهتر او ښه دی. د دي حدیث نه د سپین لباس فضیلت ثابتېږي چي د خپل رب سره د ملاقات لپاره د ټولو نه ښه لباس همدغه سپین لباس دی.

([1]) رقم الحديث ۴۳۸۱ أخرجه النسائي في السنن ۷۹/۵ رقم الحديث ۲۵۵۹ وابن ماجه في ۱۱۹۲/۲

([2]) رقم الحديث ۴۳۸۲ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۸۱/۲ رقم الحديث ۳۵۶۸

باب الخاتم
ګوتمه د اغوستلو بیان

الفصل الاول

د سرو زرو ګوتمه د نارينو لپاره حرامه ده

﴿۱﴾ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: اتَّخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ
حضرت ابن عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د سرو زرو ګوتمه جوړه کړه. او يو
وَفِي رِوَايَةٍ: وَجَعَلَهُ فِي يَدِهِ الْيُمْنٰى ثُمَّ أَلْقَاهُ
روايت کې دا الفاظ هم دي چې دا ګوتمه يې خپل ښي لاس کې واچوله و بيا يې او غورزوله.
ثُمَّ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنَ الْوَرِقِ نُقِشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ
بيا نبي کريم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د سپينو زرو ګوتمه جوړه کړه چې هغې کې د "محمد رسول الله" الفاظ ليکلی شوي ؤو
وَقَالَ: لَا يَنْقُشَنَّ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِ خَاتَمِي هٰذَا.
او ويې فرمايل چې هيڅ يو کس دې زما د مهر پشان الفاظ په خپله ګوتمه کې نه ليکي.
وَكَانَ إِذَا لَبِسَهُ جَعَلَ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي بَطْنَ كَفِّهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او نبي کريم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به چې کله دا ګوتمه اچوله نو د هغې غمی به يې د تلي اړخ ته کولو.

توضيح: من ذهب: نبي کريم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د سرو زرو ګوتمه هغه وخت جوړه کړې وه چې د نارينو لپاره د سرو زور استعمال حرام نه ؤو. کله چې د سرو زرو استعمال حرام شو نو نبي کريم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ هغه وغورزوله. (مرقات ۸/۱۷۷)

امام محمد رحمه الله په موطأ محمد کې ليکلي دي چې د نارينو لپاره چې څنګه د سرو زرو ګوتمه حرامه ده. هم دغه شان د وسپنې، کانسي او د پيتل وغيره ګوتمې هم ناجائز دي. لهذا د نارينو لپاره د سپينو زرو نه بغير بل هيڅ قسمه ګوتمه جائز نه ده. د ښځو لپاره د سرو زرو ګوتمه جائز ده او د سپينو زرو مکروه ده، ځکه دې د نارينو سره مشابهت دی، خو که ښځه د سپينو په ګوتمه څه د

[1] رقم الحديث ۴۳۸۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۳۲۸ رقم الحديث ۵۸۷۹ ومسلم في ۳/۱۶۵۵ رقم الحديث (۵۳-۲۰۹۱)

سروزرو رنګ ومنبې نو دا به زیات بهتر وي. قاضي خان لیکلي دي. چې کوم خلک په اسنادو باندې مهر لګولو ته محتاج وي لکه قاضي، والي او حاکم وغیره نو د داسې خلکو لپاره د ګوتمه اچول جائز دي. د نورو لپاره افضل دا دي چې نه یې اچوي. او که څوک یې اچوي نو جائز دي. او مناسب دیی چې په چپ لاس کې یې واچوي او د ګوتمې غمی د لاس تلی اړخ ته کړي. لاس کې د ګوتمې د اچولو حدیثونه موجود دي، خو د ځینې علماؤ په نزد هغه د نارینؤ په حق کې منسوخ دي، خو "سفرالسعادة" کې لیکل شوي دي چې دواړه جائز دي. زما په خیال همدغه راجح ښکار دي، ځکه دواړو اړخونو ته صحیح حدیثونه موجود دي. بلکې شوافع حضرات خو یې شي لاس کې اچول افضل ګڼي، ځکه ښي لاس ته په چپ افضلیت حاصل دی. علماؤ لیکلي دي چې د سپینو زرو ډېرې ګوتمې جوړول او کور کې ایښودل جائز دي، خو د استعمال لپاره صرف یوه ګوتمه جائز ده. دوه یا درې په یو ځال استعمالول جائز نه دي. بهتر دا دي چې ګوتمه کې د سپینو زرو په مقدار څلور نیمي ماشي نه کم وي. که زیات شي نو هغه هم جائز دي، خو خلاف اولی دی. نبي کریم ﷺ چې کله د صلح حدیبیه نه وروسته بادشاهانو ته خطونه ولیکل نو نبي کریم ﷺ ته وویل شو چې د بادشاهانو په نز دا ضابطه ده چې مهر شوی خط خپله خلاص کړې او لولي یې. د مهر نه بغیر خط نه قبلوي، نو په دې نبي کریم ﷺ د سپینو زرو ګوتمه جوړه کړه او د هغې په غمې کې یې دا عبارت نقش کړو **"محمد رسول الله"** لکه څنګه چې راتلونکې حدیث نمبر ۴ کې تفصیل راروان دی.

ولا ینقش: یعنې څوک دې زما د مهر پشان الفاظ نه نقش کوي. ظاهره خبره ده چې دا یو اصولې قاعده او ضابطه ده چې د مهر یو سرکاري حیثیت وي. که د هر کس د مهر نقش د نبي کریم ﷺ د مهر پشان وی نو دې کې به د نبي کریم ﷺ د مهر سرکاری حیثیت متاثر شوی وی او د عام بادشاهانو په نزد به د دې مهر خصوصیت شک مند شوی وی، نو ځکه نبي کریم ﷺ منع وکړه. که نبي کریم ﷺ منع نه وی کړی نو صحابۀ رضی الله عنهم به دا سنت ګڼلی وی او د نبي کریم ﷺ په عمل به یې عمل کولی. (مرقات ۱۷۸/۸)

د نارینؤ لپاره د سروزرو ګوتمه اچول حرامه ده

﴿۲﴾وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لُبْسِ الْقَسِّيِّ وَالْمُعَصْفَرِ
او حضرت علي رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ د (نارینؤ) قسی جامې، د کسم رنګ شوې

وَعَنْ تَخَتُّمِ الذَّهَبِ وَعَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الرُّكُوعِ. رَوَاهُ مُسلم [۱]
جامې او د سروزرو ګوتمې د اچولو نه منع کړې ده. او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ رکوع کې د قرآن لوستلو نه منع کړې ده.

توضیح: القسي: د ريښم خو قِسم دی. د قس اړخ ته منسوب دی چې د مصر یو ښار دی.

تختم الذهب: يعنې د نارينؤ لپاره د سروزرو ګوتمه استعمالول حرام دي. (مرقات۸/۱۷۹)

في الركوع: رکوع کې قرآن لوستلو د ممانعت یو مطلب دا دی چې رکوع او سجده کې د تسبيحاتو د لوستلو په ځای قرآن کريم مه لولئ. دا د الله تعالى عظيم کلام دیږ د دې د ادب تقاضا دا ده چې دا په قيام او قعود کې ولوستلی شي.

د دې ممانعت دويم مطلب دا دی چې قرآن دومره په تونديء او بې اطمينانۍ سره مه لولئ چې څه برخه په قيام کې ولوستلی شي او قرأت د پوره کولو نه بغير ژر ژر رکوع ته لاړ شئ او څه برخه په رکوع کې ولولئ. دا مطلب راجح دی. (مرقات۸/۱۷۹)

د نارينؤ لپاره د سرو ګوتمه د دوزخ د اور سکروټه دی

﴿۳﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ
او حضرت عبد الله ابن عباس فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سروزرو ګوتمه وليدله، د
فِي يَدِ رَجُلٍ فَنَزَعَهُ فَطَرَحَهُ فَقَالَ:
يو کس په لاس کې نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د لاس نه ګوتمه رايوستله او غوزاره يې کړه او بيا يې وفرمايل
يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ
چې څومره عجيبه خبره ده چې تاسو کې يو کس د دوزخ د اور سکروټه حاصل کړي او هغه خپل لاس ته يې
فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ؟
واچوي (يعني کوکس چې خپلو لاسونو کې د سروزرو ګوم څيز اچوي نو د هغې لاس به د دوزخ اور ته خي. د دې صورت کې: يو نارينه
فَقِيلَ لِلرَّجُلِ بَعْدَمَا ذَهَبَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
د سروزرو ګوتمه اچول ګويا کې خپل لاس کې د دوزخ د اور سکروټه اچول دي) بيا چې کله نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ لاړو نو هغه کس ته وويل شو

[۱] رقم الحديث ۴۳۸۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۴۸/۳ رقم الحديث (۲۹-۲۰۷۸) وابوداود في السنن ۳۲۲/۴ رقم الحديث ۴۰۴۲.

خُذْ	خَاتَمَكَ	انْتَفِعْ	بِهِ.

چې ته دا خپله ګوتمه را اوچته کړه او د دې نه فائده واخله یعنې دا خرڅه کړه او که خوښه دې نو یوې ښځې ته یې ورکړه

قَالَ: لَا وَاللّٰهِ لَا آخُذُهُ أَبَدًا وَقَدْ طَرَحَهُ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ مُسلم[1]

خو هغه کس وویل چې نا په خدای قسم! زه دا کله هم نه را اچتوم چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غوزاره کړې ده.

توضیح: جمرة: د اور سکروټې ته جمرة وایي. (مرقات۸/۱۸۰)

خذ خاتمك: د کوم کس د لاس نه چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سرو زرو ګوتمه غوزاره کړې وه هغې ته چا وویل چې خپله ګوتمه را اوچته کړه او څه فایده ترېنه واخله مثلاً خرڅه یې کړه یا یې ښځې ته واچوه. دې وفادار عاشق رسول وویل چې کوم شی خپله نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ راویستلی د او غورزولی یې دی نو زه به کله هم دې ته لاس نه وروړم. د دې حدیث نه یوه خبره معلومه شوه چې د طاقت او قدرت وخت لرو کې نهی عن المنکر لاس اچولو سره کول پکار دی. دویمه خبره دا معلومه شوه چې صحابه کرام رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ څومره فرمانبرداره او څومره وفاداره او څومره عاشقان ؤو. نن سبا عاشقان صرف د نمائش کدوان دي. الا ماشاء الله.

د مهر نبوي نقش

﴿۴﴾وَعَنْ	أَنَسٍ	أَنَّ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللّٰهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	أَرَادَ	أَنْ	يَكْتُبَ

او د حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روایت دی چې کله نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د صلح حدیبیه نه بېرته مدینې ته راغلو)

إِلَى	كِسْرَى	وَقَيْصَرَ	وَالنَّجَاشِيِّ

کسری (د فارس بادشاه) قیصر (د روم بادشاه) او نجاشي (د حبشي بادشاه) ته د اسلام دعوت د ورکولو لپاره خطونه

فَقِيلَ:	إِنَّهُمْ	لَا	يَقْبَلُونَ	كِتَابًا

ورولېږلو اراده وکړه نو عرض وکړی شو چې (د رائج شوي قاعدې مطابق) دا بادشاهان هغه خطونه

إِلَّا	بِخَاتَمٍ	فَصَاغَ	رَسُولُ	اللّٰهِ	صَلَّى	اللّٰهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	خَاتَمًا

قبلوي (یعنې مستند یې ګڼي) چې په کوم مهر لږېدلی وي، نو نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سپینوزرو

---

(۱) رقم الحدیث ۴۳۸۵ أخرجه مسلم في صحیحه ۳/۱۶۵۵ رقم الحدیث (۵۲-۲۰۹۰)

حَلْقَةَ فِضَّةٍ نُقِشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.
حلقه والی ګوتمه جوړه کړه چې هغې کې یې "محمد رسول الله" نقش کړو. (مسلم) او د بخاري په
وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ: كَانَ نَقْشُ الْخَاتَمِ ثَلَاثَةَ
یو روایت کې داسې منقول دي چې چې ګوتمه کې چې کوم الفاظ نقش کړی شوي ؤو. هغه په دری
أَسْطُرٍ: مُحَمَّدٌ سَطْرٌ
کرخو کې ؤو. داسې چې په یو سطر کې (د ټولو نه لاندې ؤو) د "محمد" لفظ ؤو. یو سطر کې (په مینځ کې ؤو)
ورسولُ سطر وَالله سطر[1]
د "رسول" لفظ ؤو. او یو سطر کې (چې د ټولو نه پاس ؤو) "الله" د "الله" لفظ ؤو.

توضیح: حلقة فضة: یعنې کوم بېل غمی نه ؤو. بلکې اصل کې سپین زر ١ هغې غمی ؤو. د جدا غمې والا ذکر هم په حدیثونو کې راتلونکی دی. مهر نبوی کې چې ګوم الفاظ نقش کړی شرې ؤو. د هغې نقش داسې جوړ کړی شوی ؤو: الله

رسول

محمد

(الله پاس بیا لاندې رسول بیا محمد) همدغه امام بخاری درې جدا سطرونه ګڼلې دي. چې محمد یو سطر دی. چې د ټولو نه لاندې دی. د هغې نه پاس دویم سطر کې د رسول لفظ دی او د هغې نه پاس د الله لفظ دی. دې کې د ادب د مرتبو لحاظ ساتلی شوی دی. (مرقات۸/۱۸۱)

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ګوتمې غمی

﴿۵﴾ وَعَنْهُ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ خَاتَمُهُ مِنْ فِضَّةٍ
او د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ګوتمه د سپينو زرو وه. او د
وَكَانَ فَصُّهُ مِنْهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]
هغې غمې هم د سپينو زرو ؤو.

---

[1] رقم الحديث ۴۳۸۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۲۴/۱۰ رقم الحديث ۵۸۷۵ ومسلم في ۱۶۷۵/۳ رقم الحديث (۵۸-۲۰۹۲)

[2] رقم الحديث ۴۳۸۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۲۲/۱۰ رقم الحديث ۸۵۷۰ أبوداود في السنن ۴۲۴/۴ رقم الحديث ۴۲۱۷.

توضيح: **فصه منه**: فص غمې ته وايي او د منه مطلب دا دی چې غمی د بل کوم عنصر نه نهٔ ؤو. بلکې د همغه د سپينو زرو يوه برخه غمی ؤو. همدغې باندې پاسنی عبارت نقش کړی شوی ؤو. (مرقات۱۸۲/۸)

﴿۶﴾وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبِسَ خَاتَمَ فِضَّةٍ
او د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه دا هم روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سپينو زرو ګوتمه خپل
فِي يَمِينِهِ فِيهِ فَصٌّ حَبَشِيٌّ كَانَ يَجْعَلُ
ښي لاس کې واچوله چې غمی يې د حبشی ؤو. او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ګوتمې غمی د لاس اړخ ته کولو
فَصَّهُ مِمَّا يَلِي كَفه (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
(يعنې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خپله ګوتمه داسې اچوله چې د هغې غمی به لاس د تلی اړخ ته ؤو)

توضيح: **حبشي**: يعنې د هغه ګوتمې غمی د عقيق ؤو. دا چې د عقيق غر په حبشه کې واقع دی نو ځکه د هغې اړخ ته منسوب کولو سره ورته حبشي ويلی شوی دی يا حبشي ويلو سره ترو رنګ مراد اخستلی شوی دی. چې د ګوتمې غمی تور ؤو. (مرقات۱۸۵/۸، ۱۸۴)

د دې روايت په ظاهره د مخکنې روايت سره تعارض دی. چې کوم کې ويل شوې دي چې غمی جدا نه ؤو. او د بحث لاندې حديث کې دي چې غمی بېل جوړ شوی ؤو. د دې جواب دا دی چې دا يوې ګوتمې خبره نه ده بلکې د دوو ګوتمو قصه ده. د څېنو يو ځای ؤو او څېنو کې غمی د جدا عنصر ؤو.

مما يلی کفه: يعنې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عاجزئ او د زهد او تقوی او د ترک زينت له نظره به د ګوتمې غمی د تلې اړخ ته ساتلو. (مرقات۱۸۵/۸)

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ګوتمه به د چپ لاس په خنصره ګوته کې وه

﴿۷﴾وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ خَاتَمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذِهِ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دې ګوته کې وه. حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دې

[1] رقم الحديث ۴۳۸۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۵۸ رقم الحديث (۶۲-۲۰۹۴) وابوداود في السنن ۴۲۴/۴ رقم الحديث ۴۲۱۶.

وَأَشَارَ إِلَى الْخِنْصِرِ مِنْ يَدِهِ الْيُسْرَى. رَوَاهُ مُسلم [۱]

ويلو سره د چپ لاس کچې ګوتې اړخ ته اشاره وکړه.

کومه ګوته کې ګوتمه واچولی شي؟

۸﴿وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم إِن أَتَخَتَّمَ

حضرت علي کرم الله وجهه فرمايي چې نبي کريم ﷺ زه د دې نه منع کړم چې زه خپلې دې

إِصْبَعِي هَذِهِ أَوْ هَذِهِ قَالَ: فَأَوْمَأَ

ته کې يا دې ګوته کې ګوتمه واچوم. راوي وايي چې حضرت علي رضي الله عنه دې ويلو سره مينځنۍ

إِلَى الْوُسْطَى وَالَّتِي تَلِيهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ [۲]

ګوته او د هغې سره نزدې ګوته يعنې د شهادت ګوتې اړخ ته اشاره وکړه.

ضيح: ګوتمې د اچولو مستحب طريقه دا ده چې د چپ لاس وړه ګوته کې واچولی شي. مينځنۍ او بابه(يعنې مسواکه يا وزيره ګوته) کې د اچولو نه ممانعت راغلی دی، لکه څنګه چې د بحث ندې حديث کې دي. لهذا دا مکروه تنزيهې دی، ځکه داسې اچول نه د نبي کريم ﷺ نه ابت دي، نه د صحابؤ نه ثابت دي، نه د تابعينو نه ثابت دي. دغه شان په موټه ګوته کې اچول هم ابت نه دي، خو دا پابندي او ممانعت د نارينؤ لپاره دی. د ښځو لپاره ممانعت نشته دی. هغوی که دواړو لاسونو په کومه ګوته کې اچوي ټول جائز دي. (مرقات۸/۱۸۶)

الفصل الثاني

د نارينؤ لپاره ښي او چپ لاس کې ګوتمه اچول هم جائز ده

﴿۹﴾عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينه.

حضرت عبد الله ابن جعفر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ به ګوتمه خپل ښي لاس کې

[۱] رقم الحديث ۴۵۸۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۵۹ رقم الحديث (۶۳-۲۰۹۵)

[۲] رقم الحديث ۴۳۹۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۳/۱۶۵۹ رقم الحديث (۶۵-۲۰۷۸) والنسائي في ۸/۱۷۷.

رَوَاهُ ابْن مَاجَه[1] وَرَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ عَن عَلِيّ[2]

اچوله. (ابن ماجه، ابوداؤد او نسائی د علی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړې دي)

﴿۱۰﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يتختم فِي يسارہ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[3]

او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ګوتمه خپل چپ لاس کې اچوله.

سره زر او ريښم د نارينؤ لپاره حرامه دي

﴿۱۱﴾ وَعَنْ عَلِيّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ حَرِيرًا

او حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ريښمي ټوټه را واخستله او هغه يې

فَجَعَلَهُ فِي يَمِينِهِ وَأَخَذَ ذَهَبًا فَجَعَلَهُ فِي شِمَالِهِ ثُمَّ

خپل ښي لاس کې ونيوله د غه شان سره زر يې را واخستل او هغه يې خپل چپ لاس کې ونيوله او بيا

قَالَ: إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذُكُورِ أُمتي. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ[4]

يې وفرمايل چې زما د امت نارينؤ لپاره دا دواړه څيزونه حرام دي. (مسند احمد، ابوداؤد، نسائی)

توضيح: يعنې يو لاس کې يې ريښم ونيول او بل لاس کې يې سره زر ونيول او اعلان يې وکړو چې دا دواړه څيزونه زما په امت باندې حرام دي. (او د ښځو لپاره حلال دي) ځينې بې همته خلک د سرو زرو ګوتمه په دې بهانه اچوي چې که چرې حادثه وشي نو دا ګوتمه به خرڅه کړو او سفر کې روپۍ پکار راشي. زه وايم چې بيا يې جيب کې کېږده، اچوي يې ولي؟ او د مصيبت د راتلو نه مخکې به د دې انتظار کوي نو بيا به مصيبت راځي. عافيت ولي نه غواړي؟ (مرقات ۸/۱۸۷)

لږ مقدار کې سره زر استعماليدلی شي

﴿۱۲﴾ وَعَن مُعَاوِيَةُ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ رُكُوبِ النُّمُورِ

او د حضرت معاويه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د پړانګ د څرمن زين باندې سوريدلو

---

(1) رقم الحديث ۴۳۹۱ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۰۰ رقم الحديث ۱۷۴۴ والنسائي في ۸/۱۷۵ رقم الحديث ۵۲۰۴

(2) رقم الحديث ۴۳۹۲ أخرجه أبوداود في السنن ۴/۳۴۱ رقم الحديث ۴۲۲۶ والنسائي في ۸/۱۷۴ رقم الحديث ۵۲۰۳

(3) رقم الحديث ۴۳۹۳ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۳۱ رقم الحديث ۴۲۲۷.

(4) رقم الحديث ۴۳۹۵ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۳۷ رقم الحديث ۴۲۳۹ والنسائي في ۸/۱۶۱ رقم الحديث ۵۱۵۰.

وَ عَنْ لُبْسِ الذَّهَبِ إِلَّا مُقَطَّعًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ[۱]

نه منع کړې ده. دغه شان نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نارينؤ لپاره د سروزرو اچولو نه منع کړې ده، خو دا چې هغې ډېر لږ وي.

توضیح: الا مقعاً: د سروزرو پارچو او ټوټو باندې د مقطع اطلاق شوی دی. مراد ترینه لږ مقدار سره زر دي، لکه څنګه چې لږ مقدار کې د سروزرو ريښم اجازت دی. دغه شان د ډېر لږ مقدار د سروزرو د استعمالولو هم اجازت دی، لکه د توري خولۍ او موتي باندې وي. د سروزرو میخ ورباندې ټک وهل شوی وي یا د سروزرو معمولي تار په يو شيز کې استعمال کړی شوي وي یا ګوتمه یا اسلحه وغيره ته د سرو اوبه ورکړې شوي وي یا د ساعت ستنې وغيره کې سروزرو څه ذرې وي، دا لږ مقدار حرام نه دی. همدغې د مقطعاً د الفاظو نه مستثنی ګڼلی شوي دي. (مرقات ۸/۱۸۸)

د اوسپني او پيتلو ګوتمه استعمالول منع دي

﴿۱۳﴾وَعَنْ بُرَيْدَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِرَجُلٍ عَلَيْهِ خَاتَمٌ

او د حضرت بريده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو کس نه چې د پيتلو

مِنْ شَبَهٍ: مَا لِي أَجِدُ مِنْكَ

ګوتمه يې اچولې وه وفرمايل چې په ما څه شوي دي چې ما له ستاسو نه د بوتانو بوي راځي. يعني د هغه کس مخې ته يې

رِيحَ الْأَصْنَامِ؟ فَطَرَحَهُ

دا د تعريض په توګه وويل چې په عامه توګه بوتان د پيتلو نه جوړيږي، نو هغه کس د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا ناخوښي ليدلو سره

ثُمَّ جَاءَ وَعَلَيْهِ خَاتَمٌ

هغه ګوتمه غوزاره کړه. بيا چې دوباره هغه کس راغلو نو د وسپنې ګوتمه يې اچولې وه. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دې ليدلو

مِنْ حَدِيدٍ فَقَالَ:

سره وفرمايل چې په ما څه شوي دي چې په تاسو کې د دوزخيانو کالي وينم (يعني نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا خبره هم د تعريض

مَا لِي أَرَى عَلَيْكَ

په توګه په دې بناء وفرمايل چې کافرانو کې څه خلک چې په دنيا کې د وسپنې شيزونه اچولي يا دې ارشاد کې دې اړخ ته اشاره وه

حِلْيَةَ أَهْلِ النَّارِ؟

چې کافرانو ته چې په دوزخ کې کوم طوق او زنځيرونه اچولي کيږي هغه به د وسپنې وي نو ځکه د وسپنې ګوتمه اچول د دوزخيانو

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۹۶ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۲۸ رقم الحديث ۴۲۲۳ والترمذي في ۴/۲۱۸ رقم الحديث ۱۷۸۵.

فَطَرَحَهُ	فَقَالَ:	يَا	رَسُولَ اللهِ

سره مشابهت اختيار ول دي) نو هغه کهدا گوتمه هم غوزاره کړه او عرض يې وکړو چې اې دالله رسول صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

مِنْ	أَيِّ	شَيْءٍ	أَتَّخِذُهُ؟	قَالَ: مِنْ	وَرِقٍ	وَلَا

نو بيا زه د څه شيز گوتمه واچوم؟ نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "د سپينو زرو او چې هغه هم د

تُتِمَّهُ مِثْقَالًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ[1] وَقَالَ مُحْيِ السُّنَّةِ وَقَدْ صَحَّ عَنْ سَهْلِ ابْنِ سَعْدٍ

سپينو زرو پوره مثقال نه وي". (روايت کړي دي ترمذي، ابوداؤد، نسائی) او محی السنة وائی چه

فِي الصَّدَاقِ	اَنَّ	النبي	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

د سهل ابن سعد نه صحيح روايت منقول دي نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ يو سړی ته وفرمايل (چه د نکاح خواهش

قَالَ	لِرَجُلٍ	وَلَوْ خَاتَمًا	مِنْ حَدِيْدٍ

مند وو) چې د ښځې د مهر د پاره د مال د قسم نه يو شي تلاش کړه اګر که هغه د اوسپنې گوتمه وی

توضيح: شبه: پيتل ته شبه وايي. دا چې دا په سور والي کې د سرو زرو سره مشابه وي نو ځکه ورته شبه ويل شوی دی. (مرقات ۸/۱۸۸)

ريح الاصنام: دا چې پيتل او د تانبې نه عموماً بوتان جوړيږي، نو ځکه يې د بوتانو ذکر کړی دی. (مرقات ۸/۱۸۸)

حديد: د وسپنې کالي يې د ناکاره خلکو کالی کنلی دی، ځکه چې د دوزخ والا دا په دنيا کې استعمالوي يا دې اړخ ته اشاره ده چې ناکاره خلکو ته به دوزخ کې د وسپنې طوق اچولی کېږي. لهذا کوم خلک چې دنيا کې د وسپنې گوتمه اچوي نو هغه د هم هغوی سره مشابهت کوي. پيتل او د کانسی گوتمه د نارينو لپاره مکروه تحريمې ده. او د سرو زرو گوتمه حرامه ده. (کذافی فتاوی قاضي خان) (مرقات ۸/۱۸۹)

ورِق: "واو" باندې زير دی. "را" باندې زير دی او سکون هم جائز دی. سپينو زرو ته وايي. (مرقات ۸/۱۸۹)

ولا تتمه مثقالاً: يعنې يو مثقال سره زره وي. بلکې د دې نه کم وي. (مرقات ۸/۱۸۹)

قال محی السنة: د شوافو حضراتو په نزد دا چې د وسپنې گوتمه استعمالول جائز دي، نو ځکه محی السنة رحمه الله د بحث لاندې حديث لپاره د يو مقابل حديث حواله ورکړې ده. چې کوم کې د مهر په بدل کې د وسپنې گوتمه د ورکولو ويل شوې ده. چې د هغې د دې د جواز پته لږي. احنافو د هغې جواب دا ورکوي چې حضرت سهل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ روايت په هغه زمانه باندې محمول دی چې د وسپنې د گوتمې ممانعت او د حرمت حکم نه وُو راغلی. گوياکې د بحث لاندې حديث د هغې لپاره ناسخ

---

(۱) رقم الحديث ۴۳۹۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴۲۸/۴ رقم الحديث ۴۲۲۱ والترمذي في ۲۱۸/۴ رقم الحديث ۱۷۸۵.

دی. یا د هغې د وسپنې ګوتمه مراد نه ده. بلکې د خاتم حدیث نه شئ قلیل ارخ ته اشاره ده. چې مهر هغه که څه هم وي. کتاب النکاح کې تفصیل شته دی. (مرقات۸/۱۸۹)

هغه لس شیان چې نبي کریم ﷺ به بد ګڼل

(۱۲) وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْرَهُ عَشْرَ خِلَالٍ: الصُّفْرَةَ

او حضرت ابن مسعود رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ به لس شیان بد ګڼل یو خو زیړوالی

يَعْنِي الخلوق وتغييرَ الشيب وجر الأزرار

یعنې د خلوق استعمال یو بل ته، دویم د بوډه والي د بدلولو، دریم د ښنګرو نه لاندې تهبند یا پاجامه

وَالتَّخَتُّمَ بِالذَّهَبِ وَالتَّبَرُّجَ بِالزِّينَةِ لِغَيْرِ مَحِلِّهَا

زوړندولو سره ګرځېدل، څلورم د نارینو لپاره د سرو زرو ګوتمه اچول، پنځم د ښځو بې ځایه د زینت

وَالضَّرْبَ بِالْكِعَابِ وَالرُّقَى إِلَّا بِالْمُعَوِّذَاتِ

ښکاره کول، شپږم د نرد (زمری) لوبول، اوُوم د معوذاتو نه بغیر د دمونو کولو، اتم د کوډو او

وَعَقْدَ التَّمَائِمِ وَعَزْلَ الْمَاءِ لِغَيْرِ مَحِلِّهِ وَفَسَادَ الصَّبِيِّ

تعویذونو زړوندولو، بې ځایه عزل یعنې د ښځې د شرمګاه نه منی غوزارول، د ماشوم خرابول، اګر

غَيْرَ مُحَرِّمِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]

که دې ته به یې حرام نه ویل. (ابوداؤد، نسائی)

توضیح: الصفرة: دا د یو زیړ رنګ عطر دی. چې د ښځو لپاره خاص دی. د نارینو لپاره نه دی. دې ته خلوق هم وایي. شاعر ساحر وایي: ـ

خلوقیة في خلوقیه سویداء من عنت الثعلب

وتغییر الشیب: د دې یو مطلب دا دی چې سر او ږیره کې سپین ویختان یو یو کتل او د هغې راویستل. دا د بوډه والي د بدلو به معنی کې دی. دویم مطلب دا دی چې د سپینو ویختانو ته خضاب لګول منع دی. (مرقات۸/۱۹۰)

سوال: د دې حدیث نه معلومېږي چې نکریزې لګول هم منع دي. حال دا چې حدیثونو کې د دې

[1] رقم الحدیث ۴۳۹۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۲۸ رقم الحدیث ۴۲۲۲ والنسائي في ۸/۱۴۱ رقم الحدیث ۵۰۸۸ .

ترغیب موجود دی؟ **جواب**: دا چې د نکریزې د خضاب تغیر الشیب نه مستثنی دی. حدیثونو کې د دې استثناء موجود ده. ګویا کې په ابتداء کې د تغیر الشیب مطلق ممانعت ؤو. بیا د نکریزو اجازت ملاو شو.
دویم جواب ملاعلي قاري کړی دی. ډېر ښه جواب دی. فرمایي چې د بحث لاندې حدیث کې چې د بوډه والي د بدلولو نه د هغې پټول مراد دی. او بوډه والی یا په تور خضاب سره پټېږي یا سپینو ویختانو ویستلو سره پټېږي، ځکه دې سره اشتباه راځي. پاتې شو د نکریزو رنګ نو دې سره هیڅ د التباس او اشتباه امکان نشته دی. دا خو د بوډه والي اظهار او اعلان دی، نو ځکه دې حدیث کې د نکریزو د استعمالول بحث نه دی شوی، نو هیڅ اعتراض نشته دی. (مرقات۸/۱۹۰)

التبرج: زینت اختیارول او ډول او سنګار ته تبرج وایي.

لغیر محلها: یعنې بې ځایه د زیب او زینت اظهار منع دی، لکه د نااشناؤ مخې ته. باقې په موقع او محل کې ډول او سنګار جائز دی، لکه د خاوند او د محارمو مخې ته. (مرقات۸/۱۹۰)

بالکعاب: دا د کعب جمع ده. زمري د ګیټګو په معنې باندې دی چې پانسې هم ورته وایي. چې د خځمې په شانه په ګوزارولو سره لوبولی کیږي. دا د جوارئ یو قسم دی. د احنافو په نزد شطرنج کول هم منع دی. د چوسر خو خبره بله ده. (مرقات۸/۱۹۱، ۱۹۰)

رقی: دا د رقیة جمع ده. د دې نه منتر وغیره لوستلو سره دم کول مراد دي. چې شرعاً منع دی.

لا بالمعوذات: یعنې د قرآن په آخر کې دوه معوذتین په ذریعه که کوم کس دم دُرخا کوي هغه جائز دی. د غه شان قرآن او حدیث کې چې کوم تعوذات ذکر دی. هغه هم مراد دی. چې اجازت یې شته دی.

والتمائم: دا د تمیمة جمع ده. عرب کې د منکو (دانو) او د هډوکو یو ځای کولو سره د هار جوړول او بیا د ماشومان په غاړه کې اچول رواج ؤو چې ماشومانو ته بد نظر ونه لږي. د اسلام پاک نظام دا منع کړل. د جاهلیت هم د غه رواج ته شاعر اشاره کوي او وایي (مرقات۸/۱۹۱)

واذا المنیة انشبت اظهارها ٭ الفیت کل تمیم لا تنفع

الغرض کوم تعویذونه چې مشرکانه او مبتدعانه یا په غیر معروف الفاظو باندې مشتمل وي هغه منتر دی او ناجائز دي، خو کوم تعویذونه کې او اوراد او ظائف چې په قرآن او حدیث کې وي هغه جائز دي. دواړو کې فرق ضروري دی. د ټولو نفې مناسب نه ده. **و عزل الماء**: یعنې بې ځایه عزل کول منع دی. ې موقع عزل هغه دی چې د خپلې ښځې سره سرې په جماع کې سرې د ښځې د رضا نه بغیر عزل وکړي او که د وینځې سره سرې په جماع کې عزل کوي نو هغه برمحل دی بې محل نه دی.

وفساد الصبي: د دې جملې مطلب دا دی چې د مور په غېږه کې د شودو ماشوم دی. خاوند د ښځې سره جماع وکړه. چې د هغې په نتیجه کې هغه حامله شوه. چې د هغې په وجه د مور شوده د صحت لپاره مضر شول. چې شوده څښونکی ماشوم پرې خرابېدلی شي. چې داء الغیل ورته وایي. چې بیان یې په کتاب

کېدلې شوې دي: د عصا به د نبي کريم ﷺ خوښ نه ؤو. (مرقات ۸ ۱۹۱)

غیر محزومة: یعني د حال نه واقع دی. چې منصوب دی. یعني نبي کريم ﷺ به د عصا نه خوځوله او دا به یې ورته نه ویل یعني د شوندو او لا مشوده موږ سره جمع به یې کړه او نه ګنډه کړې. صرف همدغه قصد به نه خوښولو. (مرقات ۸ ۱۹۱)

بنځو له اواز کوونکې زړ اغوستل منع دي

(۴۵) وَعَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ: أَنَّ مَوْلَاةً لَهُمْ ذَهَبَتْ بِابْنَةِ الزُّبَيْرِ

د حضرت ابن زبیر رضي الله عنه نه روایت دی چې د هغوی آزاده شوې وینځې د حضرت زبیر رضي الله عنه لور د

إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ وَفِي رِجْلِهَا أَجْرَاسٌ

عمر رضي الله عنه په خدمت کې پېش کړه. هغه د ماشومې په پښو کې ګونګرې وُو. حضرت عمر رضي الله عنه

فَقَطَعَهَا عمر وَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَعَ كُلِّ جَرَسٍ

هغه ګېنګرې غوڅ کړه او ویې فرمایل چې ما د نبي کريم ﷺ نه اورېدلي دي چې هر ګېنګرې سره

شَيْطَانٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد

شیطان وي. (ابوداؤد)

توضیح جرس: د ګونګرې او شپېلونکي ګېنګرې ته وايي. د ښځې په زیوراتو کې که د غه شان ګونګرې تړل هغې استعمال همدغه منع دي. لکه څنګه یې تړل او شرنګول منع دي. پر ماشومانو باندې د نورو څیزونو په څېر د کې ګونګرې چول منع دي. ترونکې به ګناه ګاران وي. ځکه شرنګ د خوشیر کیف دي. (مرقات ۸ ۱۹۲)

(۴۶) وَعَنْ بُنَانَةَ مَوْلَاةِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ حَيَّانَ الْأَنْصَارِيِّ

د حضرت عبدالرحمن بن حیان انصاري رضي الله عنه د آزاد شوې وینځې بنانه نه روایت دی چې هغه (یوه ورځ) د

كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ إِذْ دُخِلَتْ عَلَيْهَا بِجَارِيَةٍ

حضرت عائشه رضي الله عنها سره وه چې د حضرت عائشې رضي الله عنها په خدمت کې یوه وړه جینۍ راوستلې شوه. چې ګېنګرې

وَعَلَيْهَا جَلَاجِلُ يُصَوِّتْنَ فَقَالَتْ:

یې چولي وُو او هغې شرنګ کولو. حضرت عائشې رضي الله عنها (د هغه جینۍ راوستونکې ښځې ته) وفرمایل چې دا

لَا	تُدْخِلُنَّهَا	عَلَيَّ	إِلَّا	أَنْ	تُقَطِّعَنَّ	جَلَاجِلَهَا

جینئ تر هغه وخت پورې زما خواله مه راولئ چې تر څو پورې ترینه دا ګینګرې غوزار نه کړې شي.

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا

ځکه ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه اوریدلي دي چې هغه کورته (د رحمت) فرښتې نه داخلیږي چې کوم کې

فِيهِ جَرَسٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

د باجې پشان څیز موجود وي.

توضیح الجلاجل: دا د **جلجل** جمع ده. شرنګ کونکې ګونګرو ته وایي. د دې نه مخکې حدیث کې د "**جرس**" تفصیل او جلجل تفصیل یو شان دی. (مرقات ۸/۱۹۳)

د شرعي مجبورئ په وخت کې د سروزرو استعمال جائز دی

﴿۱۷﴾ وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ طَرَفَةَ أَنَّ جَدَّهُ عَرفجة بن أسعد قُطِعَ أَنْفُهُ يَوْمَ الْكُلَابِ

د حضرت عبدالرحمن ابن طرفه نه روایت دی چې د هغې نیکه حضرت عرفجه بن سعد رضی الله عنه پوزه

فَاتَّخَذَ	أَنْفًا	مِنْ	وَرِقٍ	فَأَنْتَنَ	عَلَيْهِ

د کلاب په جنګ کې غوڅه کړې شوې وه. هغې د سپینو زرو پوزه جوړه کړه، خو هغې کې بوبوې پیدا شوه.

فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَتَّخِذَ أَنْفًا مِنْ ذَهَبٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيّ[2]

نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغې ته د سرو زرو پوزه د جوړولو حکم وکړو. (ترمذی، ابوداؤد، نسائی)

توضیح یوم الکُلاب: کاف باندې پیش دی. **کُلاب** د یو ځای نوم دی. د جنګ د ورځ په معنی کې دی. یعنې د کلاب په جنګ کې د دې صحابي پوزه غوڅه کړې شوې وه. هغې د سپینو زرو پوزه جوړه کړه، خو هغې کې بد بویې پیدا شوه. نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغې ته د سرو زرو پوزه د جوړولو حکم وکړو. سروزرو سره زخم ژر صحیح کیږي. د دې نه معلومه شوه چې د مجبورۍ په وجه د سرو زرو استعمالول جائز دي. فقهاؤ د د پوزه جوړولو او غاښونو کې د سروزرو تار استعمالول جائز لیکلي دي. امام محمد رحمه الله غاښونو کې د سرو زرو تار تړل هم جائز لیکلي دي. (مرقات ۸/۱۹۱)

---

[1] رقم الحديث ۴۲۹۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۳۳ رقم الحديث ۴۲۳۱ وأحمد في المسند ۶/۲۴۲

[2] رقم الحديث ۴۴۰۰ أخرجه ابوداود في سنن ۴/۴۳۴ رقم الحديث ۴۲۳۲ والترمذي في ۴/۲۱۱ رقم الحديث ۱۷۷۰.

په زرو کې د زکوة ورکولو باندې سخت وعيد

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَحَبَّ
د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل "کوم کس چې خپلو خپلوانو
أَنْ يُحَلِّقَ حَبِيبَهُ حَلْقَةً مِنْ نَارٍ فَلْيُحَلِّقْهُ
(يعنې ښځې يا د اولاد وغيره ته پوزه يا غوږ کې) د اور حلقه (کړئ) اچول خوښوي نو هغې ته دې
حَلْقَةً مِنْ ذَهَبٍ وَمَنْ أَحَبَّ
د سروزرو حلقه ضرور واچوي (يعنې د سروزرو د والۍ اچولو سزا داده چې هغې ته د اور والۍ اچولې کېږي) کوم کس چې د
أَنْ يُطَوِّقَ حَبِيبَهُ طَوْقًا مِنْ نَارٍ فَلْيُطَوِّقْهُ طَوْقًا مِنْ ذَهَبٍ
خپلو خپلوانو په غاړه کې د اور طوق اچول خوښوي نو هغې ته په غاړه کې د سروزرو ګلوبند واچوي
وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسَوِّرَ حَبِيبَهُ سِوَارًا مِنْ نَارٍ
او کوم کس چې خپلو خپلوانو ته په د اور بنګړي اچول خوښوي نو هغې ته د سروزرو بنګړي ضرور واچوي خو د
فَلْيُسَوِّرْهُ مِنْ ذَهَبٍ وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِالْفِضَّةِ فَالْعَبُوا بِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
سپينو زرو د استعمال اجازت تاسو ته شته دی چې تاسو هغه استعمالولی او په تصرف کې راوستلی شئ.

توضيح ان يحلق حبيبه: يعنې خپلو خپلوانو مثلاً اولاد او ښځې ته د اور حلقه او چول غوارې نو هغې ته دې د سرو حلقه او زيور واچوي. **سوال**: دې حديث کې د سروزرو زيوراتو په استعمالولو باندې سخت وعيد اوروي شوی دی. دغه شان د دې حديث نه وروسته حديث نمبر ۱۹ او حديث نمبر ۲۰ کې د سروزرو په مختلفو زيوراتو په استعمال باندې د سخت وعيد ذکر دی. حال دا چې د دې نه مخکې ډېرو حديثونو کې زيورات د ښځو لپاره جائز کړی شوي دي. دا واضحه تعارض دی. د دې څه حل دی؟ **جواب**: علماؤ د دې حديثونو په تطبيق کې ډېر تاويلونه کړي دي. چې د دې پوښتنې جواب ترينه راوتلی دی. علامه خطابي فرمايي چې يو تاويل او جواب دا دی چې د اسلام په ابتداء کې د تاريخ په شان د ښځو لپاره هم د سروزرو د زيوراتو استعمال منع ؤو. د بحث لاندې حديث تعلق د هغه زمانې سره دی. بيا د ښځو لپاره د سروزرو زيورات جائز کړی شو، لکه څنګه چې د دې نه مخکې د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په حديث نمبر ۱۱ کې ذکر دي. دويم جواب دا دی چې د بحث لاندې حديث تعلق د هغه ښځو د زيوراتو سره دی چې د دې زيوراتو زکوة نه ادا کوي. زکوة اګر که د سپينو زرو په زيوراتو کې هم وي خو د سروزرو اهميت په دې وجه ذکر کړی شوی دی. يو جواب دا

[1] الحديث ۴۲۰۱ أخرجه أبوداود في السنن ۴۳۶/۴ رقم الحديث ۴۲۳۷ وأحمد في المسند ۳۳۴/۲.

هم کېدای شي: ممنعت تعني د تکبر او تفاخر سره وي. بهرحال ملاعلي قاري رحمه الله وايي چې دې
حديث سره د: حدثنا هغه موقف د صحيح مخکې ته رغلو په زيور تو کي زکوة شته دی. فالعبوا بها:
يعني سپينو زرو کي څه تصرف غواړئ هغه کوئ. لعب په معنی د لوبې نه تصرف مراد دی.

(۳۴) وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ

او د حضرت اسماء بنت يزيد رضي الله عنها نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل: کومه ښځه چې

تَقَلَّدَتْ قِلَادَةً مِنْ ذَهَبٍ قُلِّدَتْ فِي عُنُقِهَا مِثْلُهَا مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

د سرو زرو امیل واچوي نو د قيامت په ورځ به هغې په غاړه کي هم هغه شان د اور امیل واچولی

وَأَيُّمَا امْرَأَةٍ جَعَلَتْ فِي أُذُنِهَا خُرْصًا مِنْ ذَهَبٍ جَعَلَ اللهُ فِي أُذُنِهَا مِثْلَهُ

کېږي. او کومه ښځه چې په غوږ کي د سرو زرو والۍ بالۍ واچوي نو د قيامت په ورځ به الله هغې په

مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ

غوږ کي هم هغه شان د اور والۍ بالۍ واچوي.

توضیح قسمت: قلادة: د غاړې امیل ته وايي. خرص: خ باندې پېښ او زېر دواړه ويل کېدای شي. د هغه وړې حلقې ته وايي چې په غوږ کي اچول کېږي. د غوږونو والۍ يا بالۍ مراد دي. د حضرت نبي عليه السلام د روايت نمبر ۱۱ باندې دا روايت منسوخ دی. (مرقات ۸/۱۹۵،۱۹۴)

(۳۵) وَعَنْ أُخْتٍ لِحُذَيْفَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ

د حضرت حذيفه رضي الله عنه د خور نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ای د ښځو جماعته!

أَمَا لَكُنَّ فِي الْفِضَّةِ مَا تُحَلَّيْنَ بِهِ؟

ستاسو په پاره په سپينو زرو کي هغه خير شته دی چې تاسو هغې زيور (گاڼې) جوړ کړئ (يعني ستاسو پاره

أَمَا إِنَّهُ لَيْسَ مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تُحَلَّى ذَهَبًا

د سپينو زرو زيور جوړول کافي دی) ياد وساتئ! تاسو کي چې کومه ښځه هم د سرو زرو زيور جوړوي او ياد

تُظْهِرُهُ إِلَّا عُذِّبَتْ بِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ

هغه زيور (بې ځايه او بې موقع) نمائش کوي نو هغه به د هغې عمل په بدل کي په عذاب کي اخته کېږي.

---

(۳۴) اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۲۳ رقم حديث ۴۲۳۸ والنسائي في ۸/۱۵۷ رقم الحديث ۵۱۳۹
(۳۵) اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۲۳ رقم حديث ۴۲۳۷ والنسائي في ۸/۱۵۶ رقم الحديث ۵۱۳۷

توضیح: **امالکن**: آیا ستاسو لپاره دا کافي نه ده چې تاسو د سپینو زرو کالي جوړ کړئ او وا يې چوئ.

تطهره: یعنې د خپلو زیوراتو بې ځایه او بې محل نمائش کوي. تفاخر او تکبر کوي او نورو مسکینانو ښځو باندې خپل اچتوالی ظاهروي. د دې علت په وجه د سروزرو زیوراتو د ممانعت خبره باندې ښه پوهېدنه کېږي. او حدیثونو کې هیڅ تعارض نشته دی. د ممانعت تعلق د او د تبختر سره دی. (مرقات۸/۱۹۵)

الفصل الثالث

جنت کې که ریښم او سره زر غواړئ نو دنیا کې تر ینه ځان وساتئ

﴿۲۱﴾ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يمنعُ أهلَ الْحِلْيَةَ وَالْحَرِيرَ
د حضرت عقبه بن عامر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به زیور والا او د ریښمو والا
وَيَقُولُ: إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ حِلْيَةَ الْجَنَّةِ
نه منع کوله. (یعنې د دې شیانو د اچولو نه به يې منع کوله) او فرمایل به يې چې که تاسو د جنت د
وَحَرِيرَهَا فَلَا تَلْبَسُوهَا فِي الدُّنْيَا. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ [1]
زیوراتو او د ریښمو خواهش لرئ چې جنت کې تاسو ته دا شیان ملاو شي نو دنیا کې دا شیان مه اچوئ.

توضیح: **یمنع**: د نارینؤ لپاره سره زر او ریښم حرام دی. د حدیث تعلق د نارینؤ سره دی. خطاب نارینؤ ته دی. ښځو ته نه دی. **اهل الحلیة والحریر**: د دې نه مراد هغه خلک دي چې د سروزرو زیورات او د ریښمو لباس استعمالوي. (مرقات۸/۱۹۶)

د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سروزرو ګوتمه

﴿۲۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا فَلَبِسَهُ
او د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو ګوتمه جوړه کړه او هغې يې واچوله.
قَالَ: شَغَلَنِي هَذَا عَنْكُمْ
بیا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (حاضرین مخاطب کړه او) ویې فرمایل چې نن ورځ دې ګوتمې زه ستاسو نه مشغول کړم
مُنْذُ الْيَوْمَ إِلَيْهِ نَظْرَةٌ وإليكم
(یعنې نن زه ستاسو اړخ ته متوجې نه شوم) ځکه کله خو دې ګوتمې ته ګورم او کله تاسو ته ګورم. او دې

[1] رقم الحديث ۴۴۰۴ أخرجه النسائي في السنن ۸/۱۵۶ رقم الحديث ۵۱۳۶

نظرة	ثُمَّ	أَلْقَاهُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]
(ویلو سره) نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه ګوتمه راویستله او غوزاره یې کړه.		

توضیح: شغلتي: معلومه شوه چې د دنيا زيب او زينت سره هر کس متاثره کېدی شي، نو ځکه د هر مسلمان لپاره ترک دنيا او د ډول او سنګار نه اختراز ډېر ضروري دی. ګنې د دنيا په سمندر کې به غرق شئ.

القاها: د دې نه معلومه شوه چې دا ګوتمه د سرو زرو وه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کېدی شي چې د حرمت نه مخکې د اباحت په وخت کې اچولي وه. بيا يې غوزاره کړه. (مرقات ۸/۱۹۶)

ناجائزه لباس یا زر ماشومانو ته هم اچول منع دي

﴿۲۳﴾وَعَنْ مَالِك قَالَ: أَنَا أُكره ن يُلْبَسَ الْغِلْمَانُ شَيْئًا مِنَ الذَّهَبِ
د حضرت امام مالک نه روايت دی چې هغې وفرمايل زه دا بد ګنم چې هلکانو د سروزرو کوم شی واچولی شي.
لِأَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ځکه ماته دا روايت را رسيدلی دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سروزرو ګوتمې د استعمالولو نه هم
نهى عَنِ التختمِ بالذهبِ
منع کړې ده. (او چې د ګوتمې پشان شی هم منع دی نو نور شيان خو به بطريق اولی منع وي) لهذا زه
فَأَنَا أُكره لِلرِّجَالِ الْكَبِيرِ مِنْهُمْ وَالصَّغِيرِ. رَوَاهُ فِي الْمُوَطَّأِ[2]
د نارينؤ لپاره (سرزرو اچول) بد ګنم. هغه که غټ وي يا که ماشومان وي.

توضیح: والصغير: يعنې کوم او زيورات چې د نارينؤ لپاره منع دي هغه ماشومانو ته اچول هم منع دي. مثلاً د ريښمو لباس وړو ماشومانو ته منع دی. دغه شان د سروزرو ګوتمه هم وړو هلکانو ته اچول منع ده. دغه شان د سپينو زرو تعويذونه يا نور زيورات وړو هلکانو ته اچول منع دي. که غټو ور واچول نو هغه به ګناه ګار وي. زير بحث حديث کې د امام مالک رَحِمَهُ اللهُ د دې فتوى مطلب او مقصد همدغه دی.

---

(1) رقم الحديث ۴۴۰۵ أخرجه النسائي في السنن ۸/۱۹۴ رقم الحديث ۵۲۸۹

(2) رقم الحديث ۴۴۰۶ أخرجه مالک في الموطا ۲/۹۱۱ رقم الحديث ۴ من كتاب اللباس.

باب النعال
د پیزار بیان

نعال: د نعل جمع ده. نعل هغه شي ته وايي چې د هغې په ذریعي باندې ښپې د زمکې نه ساتلی کېږي، نورو الفاظو کې دې ته د پاپوش نوم ورکولی کېږي. ښپو کې استعمالېدونکی پیزار دا چې هره زمانه کې بدلېږي رابدلېږي. هر قوم کې د لباس جدا جدا رواج وي. کله چپړې کله بوټان وغیره وي، ځکه دا د جمعي عنوان سره ذکر کړی شوی دی. دې باب کې اصل کې د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د هغه پیزارو د هئیت او د صفاتو بیان مقصود دی. چې کوم هغه دور کې د اهل عربو رواج ؤو.
دا چې هغه زمانه کې هم رائج شوي بوټان په مختلف قسمونو کې ؤو، ځکه د جمع صیغه "نعال" استعمال کړی شوی ده. (مرقات ۸/۱۹۹)

الفصل الاول
د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ معیاري پیزار

﴿۱﴾عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْبَسُ النِّعَالَ
حضرت ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې ما نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په کوم پیزار مبارک اغوستلو باندې
الَّتِي لَيسَ فِيهَا شعرٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
لیدلی دی هغې کې ویختان نه ؤو.

توضیح شعر: څرمن ته چې کله ښه کلک رنګ ورکړی شي نو پاک او اعلیٰ شي. او د هغې تور ویختان وخیجي، خو که څرمن مدبوغ او مصبوغ شوې نه وي نو هغه اوچه شي او ویختان د هغې د پاسه پاتې شي. دغه قسمه څرمت زیاته ښه نه وي. د بحث لاندې حدیث مطلب همدغه دی. چې د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په پیزار باندې ویختان نه ؤو. یعنې د ښه څرمن نه جوړه شوې وه. (مرقات ۸/۱۹۹)

﴿۲﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: إِنَّ نَعْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم كَانَ لَهَا قبالان . رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]
او حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په پیزار کې دوه مزي ؤو. (بخاری)

---

[1] رقم الحديث ۴۴۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۰۸/۱ رقم الحديث ۵۸۵۱ ومسلم في ۸۴۴/۲ رقم الحديث (۲۵-۱۱۸۷)
[2] رقم الحديث ۴۴۰۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۱۲/۱۰ رقم الحديث ۵۸۵۷ وابوداود في ۳۷۵/۴ رقم الحديث ۴۱۳۴.

توضيح قبالان: دا تثنيه ده. د دې مفرد قبال دی. د بوټ د مزی هغه برخې ته وايي چې د ګوتو په مينځ کې وي. د دې حديث مطلب دا دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په بوټانو کې دوه مزي ؤو. چې د مخې ته د ګوتو سره به پيوسته ؤو. يو مزی خو به د موټې ګوتې او ورسره پيوسته ګوتې په مينځ کې ؤو. چې کوم نن سبا په هوائی چپلو کې وي. او بل مزی به د قريب وسطیٰ او د هغې سره نزدې بنصر (مسواکه) ګوتې به مينځ کې ؤو. چې سره بوټ په پښو کې مضبوط وي. او دا په هغه زمانه کې رواج ؤو. نن سبا دا رواج عام نه دی. اهل سيرت د بحث لاندې کې د ذکر شوې بوټ نقشه ليکلې ده. اهل بدعتو دا عام کړې ده. (مرقات۲۰۰/۸)

د بوټانو اهميت

﴿۳﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې زه د يوې غزوې په موقع چې جنګ په کې وشو (جهاد ته د تللو
فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا يَقُولُ:اسْتَكْثِرُوا مِنَ النِّعَالِ فَإِنَّ الرَّجُلَ لَا يَزَالُ
وخت کې)مې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا واورېدل چې ډېر بوټان وا خلئ ځکه چې سړې بوټان
رَاكِبًا مَا انْتَعَلَ. رَوَاهُ مُسلم[1]
په پښو کړې وي نو سپور پشان وي.

توضيح: فی غزوة: د بوټانو د اهميت له نظره په اهتمام سره دا اعلان د غزوه تبوک په موقع نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کړی ؤو. دا چې د سفر دور ؤو، پيدل هم ؤو. سخته ګرمې هم وه، نو ځکه د بوټانو ضرورت ؤو. لهذا د بوټانو د اهميت اړخ ته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشاره وکړه چې تر څو پورې د سړې په پښه کې بوټان وي ګويا کې هغه کس د سپور پشان دی، ځکه د بوټانو سره سړی تيز مزل کوي. پښې نه زخمي کېږي. او د يخنئ او د ګرمئ د ټکر نه محفوظ وي. (مرقات۲۰۱/۸)

ما انتعل: ای ما دام الرجل لابس النعل يکون کالراکب. (مرقات۲۰۱/۸)

د بوټ د پښو کولو او ويستلو مسنونه طريقه

﴿۴﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې تاسو کې کوم بوټانو اچوي

[1] رقم الحديث ۴۴۰۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۲۰/۳ رقم - - ۶۶-۲۰۹۶) وأبوداود في السنن ۳۷۵/۴

فَلْيَبْدَأْ	بِالْيُمْنَى	وَإِذَا	نَزَعَ	فَلْيَبْدَأْ	بِالشِّمَالِ
نو هغې له پکار ده چې د ښي پښې نه شروع وکړي یعنې اول ښي پښه کې بوټ واچوي او چې کله بوټان وباسي نو					
لِتَكُنِ	الْيُمْنَى	أَوَّلَهُمَا	تُنْعَلُ		
د چپې پښې نه دې شروع کوي یعنې اول د چپې پښې نه بوټ وباسې. حاصل دا چې ښي پښه د اچولو					
وَآخِرَهُمَا	تُنْزَعُ	(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]			
وخت کې مخکې کول پکار دي. او د ویستلو وخت کې وروسته کول پکار دي.					

توضیح: بالیمنی: اسلام ښي اړخ ته اعزاز او اکرام حاصل دی. لهذا ښي پښه د چپې پښې په نسبت زیاته د احترام قابل ده. دلته د بوټ اچول د بوټ د ویستلو په نسبت زیات د اکرام او د اعزاز سبب دی. د دې قاعدې له نظره حدیث کې مسلمانانو ته دا تعلیم ورکړی شوی دی چې کله بوټان اچوئ نو د شروع د ښي پښې نه کوئ چې دا اعزاز قابل اندام ته اول اعزاز حاصل شي. او چې کله بوټان وباسئ نو شروع د چپې پښې نه کوئ چې د بوټانو د اچولو اعزاز تر ډېر وخت پورې ښې پښې ته حاصل وي. ګویا کې د دې اعزاز ابتداء او انتهاء کې د ښې پښې لحاظ ساتلی شوی دی. د "ان الله يحب التيامن الخ" حدیث باندې ښه عمل وشو. (مرقات ۸/۲۰۱)

یو ښپه کې بوټ او بله لغړه بې کاره عمل دی

﴿۵﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَمْشِي أَحَدُكُمْ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل چې تاسو کې هیڅ یو کس
فِي نعلٍ واحدةٍ ليُحفيهما جَمِيعًا أَو لينعلهما جَمِيعًا (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
یو پښه کې بوټ اچول سره نه ګرځي. دا ضروري ده چې یا خو دواړه پښې بربنډې وي یا دواړو پښو کې بوټان وي.

توضیح: فی نعل واحدة: شمائل ترمذی کې نعل واحد کې د ګرځېدلو روایت دی. راروان حدیث نمبر ۹ کې پوره تفصیل لیکلی شوی دی. هلته یې وګورئ. دلته د حدیث مطلب دا دی چې که بوټان اچوئ نو په دواړو پښو کې یې اچوئ. که نه یې اچوئ نه په دواړو کې یې مه اچوئ. یو پښه کې بوټ اچول او بل بله بربنډه ساتل مکروه تنزیهي دي، ځکه دا سې کول د تهذیب او د شائستګۍ خلاف دی. چې بې کاره ښکاري. او بل دا چې دې کې تکلیف او پریشانې هم ده. چې یو پښه او چته

---

[1] رقم الحديث ۴۴۱۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۱۱/۱۰ رقم الحديث ۵۸۵۶ ومسلم في ۱۶۶۰/۳ رقم الحديث (۶۷-۲۰۹۸)

[2] رقم الحديث ۴۴۱۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۰۹/۱۰ رقم الحديث ۵۸۵۵ ومسلم في ۱۶۶۰/۳ رقم الحديث (۶۸-۲۰۹۷)

وي او يو لاندې وي. تللو کې مشکل وي. د غورځېدلو خطر دی. (مرقات۸/۲۰۳)

وليحفها: دا د احفاء نه دی. يعنې په دواړو کې بوټان واچوئ يا دواړه بربنډې کړئ. (مرقات۸/۲۰۳)

يوه موزه کې مزل کول منع دی

﴿۶﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا انْقَطَعَ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د يو بوټ يعنې د چپلی وغيره
شِسْعُ نَعْلِهِ فَلَا يَمْشِ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ حَتَّى يُصْلِحَ شِسْعَهُ
مزی وشلېږي نو په يو بوټ کې دې نه ځي. بلکې د هغه بوټ مزی دې صحيح کړي. د غه شان يو يو
وَلَا يَمْشِ فِي خُفٍّ وَاحِدٍ وَلَا يَأْكُلْ بِشِمَالِهِ وَلَا يَحْتَبِي
مزې اغوستلو سره مه ځئ او مه په چپ لاس خوراک کوئ. د غه شان مه په يو جامه کې راغونډ شي (چې د هغې
بِالثَّوْبِ الْوَاحِدِ وَلَا
جامې يوه برخه د هغې ستر نه وي پټ کړی) او مه کومه توته په بدن داسې تاواوئ چې لاس هم د ننه
يَلْتَحِفِ الصَّمَّاءَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
وي (او د لاس راويستلو وخت کې ستر ښکاره شي)

توضيح: شسعهٔ: د بوټ مزي ته شسع ويل شوی دی. يعنې که د بوټ مزی شليدلی وي نو صرف يو بوټ کې سفر مه کوئ. د غه شان په يوې موزه کې هم سفر مه کوئ، ځکه دا د تهذيب د شائستگی خلاف دی. احتباء او اشتمال الصماء کې تحقيق تير شوی دی.

الفصل الثاني

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بوټانو مزي

﴿۷﴾عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ لِنَعْلِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِبَالَانِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په پوش مبارک کې دوه مزي وُو. چې

---

[1] رقم الحديث ۴۴۱۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۶۱/۳ رقم الحديث (۷۱-۲۰۹۹) وابوداود في السنن ۳۷۷/۴ رقم الحديث ۴۱۳۷

مُثَنًّى شراكهما. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

د پښنو ګوتمې به په کې وې. او هغه دواړو کې به هر مزی ډبل ؤو چې مزی مضبوط وي. او پښنو کې خنبېږي هم نۀ.

توضیح: مثنیً شراکهما: یعنې مخې ته مزي به ډبل ؤو. چې پښې زخمي نه کړي. او په ډبل والي مضبوطې هم وي. دلته دې حدیث کې صرف د دوه مزو ذکر دی. امکان لري چې د بوټانو شاته چې کوم مزي وي هغه هم مراد وي، ځکه دغه شان بوټان استعمالېږي. او د هغې مزي ډبل کړی کېږي چې مضبوط هم وي او د پلنوالي په وجه پښنو کې خنبېږي هم نۀ. (مرقات۸/۲۰۵)

په ولاړه باندې د ځېنو بوټانو اغوستل منع دي

﴿۸﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنْتَعِلَ الرَّجُلُ

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ولاړه د بوټانو د اغوستلو نه منع کړې

قَائِمًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَرَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ[2]

ده. (روایت کړې دې ابو داؤد، ترمذی او ابن ماجه د ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل کړې دې)

توضیح: قائماً: دا ممانعت هغه وخت دی چې په ولاړه د بوټانو اچول ګران وي، لکه بوټ وغیره پیزار دي. دا په اطیمنان سره د اچولو لپاره کیناستل غواړي چې مزی کلک وتړلی شي. که په ولاړه ولاړه داسې کوي نو کله به پاسېږي او کله به غور ځېږي مشقت به وي.

د حدیث دا نهې ارشادي ده. او د ځېنو بوټانو لپاره ده د هر قسم بوټانو لپاره نه ده. (مرقات۸/۲۰۵)

یو بوټ کې مزل څنګه دی؟

﴿۹﴾وَعَن الْقَاسِمِ بن محمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ:

او حضرت قاسم ابن محمد د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت کوي چې هغې وویل چې

رُبَّمَا مَشَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ځینې وخت یو پیزار اچول سره مزل کولو. او یو روایت کې دا الفاظ دي

---

[1] رقم الحديث ۴۴۱۳ أخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۱۹۴ رقم الحديث ۳۶۱۴

[2] رقم الحديث ۴۴۱۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۷۶ رقم الحديث ۴۱۳۵.

وَفِي	رِوَايَةٍ: أَنَّهَا	مَشَتْ	بِنَعْلٍ	وَاحِدَةٍ.
او په يوه روايت كښې دي	چې حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا يو پيزار واچلو او مزل يې وكړو. ترمذي دا روايت نقل كړى دى او ويلي			

رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ	وَقَالَ:	هَذَا	أَصَحُّ[1]
يې دي چې دا روايت د اسنادو په اعتبار سره يا مفهوم او د معنى په اعتبار سره ډېر صحيح دى.				

توضيح: **بنعل واحدة**: يعني كله كه نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو بوټ كښې د مجبورۍ په وجه كور ته دننه تلى ؤو. (مرقات۸/۲۰۶)

پوښتنه: اوس پوښتنه دا ده چې دا حديث د هغه ټولو حديثونو سره معارض دى چې كوم كښې يو بوټ پښو كولو سره د تللو نه منع كوي. د دې څه جواب دى؟

جواب: علماؤ زير بحث حديث كښې تاويل كولو سره داسې جواب كړى دى. اول جواب دا دى چې دا حديث صحيح نه دى. يا كه صحيح دى نو معمول به نه دى. دويم جواب دا دى چې دا حديث د جواز لپاره دى چې يو بوټ اچولو سره مزل كول حرام نه دى. درېم جواب دا دى چې د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا عمل په نادره درجه كښې ؤو. او نادر د معدوم په حكم كښې راځي "**والنادر كالمعدوم**" څلورم جواب دا دى چې د دې تعلق د كور دننه سره دى. د عام مزل سره نه دى. پنځم جواب دا دى چې دا عمل مكروه تنزيهي دى. لهذا د باقي حديثونو او د دې حديثونو مال او مرجع يو ده چې داسې كولو كښې كراهت تنزيهي دى. يا نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جواز د بيان لپاره ځينې ځل په كراهت تنزيهې باندې عمل كړى دى. چې د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په حق كښې به مكروه نه ؤو. بلكې د امت د تعليم په بنياد باندې به د ثواب كار شو. شپږم جواب دا دى چې اصل كښې دا د حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا خپل عمل ؤو، لكه څنګه چې په نورو روايتونو كښې د دې بيان دى. او ترمذي همدغه روايت راجح ګڼلى دى. (مرقات۸/۲۰۶)

بوټان ويستل او كيناستل د مجلس د آدابو نه دي

﴿۱۰﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مِنَ السُّنَّةِ إِذَا جَلَسَ الرَّجُلُ أَنْ يَخْلَعَ نَعْلَيْهِ فَيَضَعَهُمَا
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې دا خبره د سنت نه ثابته ده چې يو كس كينې او بوټان
بِجَنْبِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]
وباسي او هغه خپل خوا كښې كېږدي.

توضيح: مطلب دا دى چې چې مجلس كښې د بوټانو سره مه كينئ. دا د مجلس د آدابو نه خلاف دى. او د تهذيب او شائستګى هم خلاف دى. بوټان ويستلو سره به پښو ته راحت هم ملاو شي. او كس ته به هم

---

[1] رقم الحديث ۴۴۱۵ أخرجه الترمذي في السنن ۲۱۳/۴ رقم الحديث ۱۷۷۵، وابن ماجه في ۱۱۹۵/۲ رقم الحديث ۳۶۱۸.

[2] رقم الحديث ۴۴۱۶ أخرجه الترمذي في السنن ۲۱۴/۴ رقم الحديث ۱۷۷۷-۱۷۷۸

راحت ملاو شي. او بوټان خپل چپ اړخ ته کېښودل پکار دي چې د ښي اړخ تکریم په ځای پاتې شي. او مخې ته هم مه ږدئ چې د قبلې اړخ ته کس لمونځ کوي. شاته یې هم مه ږدئ ګنې غل به وتښتوي.

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لپاره د خفین هدیه

﴿۱۱﴾وَعَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ		
او حضرت ابن بریده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د خپل پلار نه نقل کوي چې نجاشي (د حبش بادشاه) د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت کې		
خُفَّيْنِ	أَسْوَدَيْنِ	سَاذَجَيْنِ
دوه تورې موزې (یعنې د تورې څرمنې موزې) د هدیه په توګه راولېږلې چې ساده غیر منقش وې، نو		
فَلَبِسَهُمَا. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهْ. وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ		
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه د طهارت په حالت کې واچولې (ابن ماجه) او ترمذی دا روایت د ابن برید او هغې		
عَنْ	أَبِيهِ:	ثُمَّ
د خپل پلار نه نقل کړی دی یعنې د ترمذي په روایت کې د عن ابن بریده په ځای عن ابی بریده دی او د هغې به روایت کې		
تَوَضَّأَ	وَمسح	عَلَيْهِمَا[1]
د هغه الفاظو هم زیاتوالی دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اودس وکړو او په هغه موزو یې مسح وکړه.		

توضیح: نجاشي به د حبشي د بادشاه لقب ؤو. د هغې نوم "اصحمه" ؤو. او دا مسلمان شوی ؤو. د جنازې لمونځ یې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کړی ؤو. **خفین**: پائتابې موزې مراد دي. **اسودین**: یعنې د تورې څرمنې نه جوړې شوې تورې وې. **ساذجین**: یعنې ساده وې. دې باندې هیڅ ګل نه ؤو نقش کړی شوی. **فلبسهما**: یعنې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه قبولې کړې او هغې باندې یې مسح وکړه او د هغې سره یې لمونځ وکړو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه موزو باره کې دا تحقیق نه ؤو کړی چې دا د کوم قسم حرمن نه جوړې شوې دي. آیا دا څرمن د حلال ځناور وه یا که د حرام وه؟ مدبوغ وه او که غیر مدبوغ وه؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صرف دا ولیدل چې د پاس نه پاکې دي. هیڅ نجاست پرې نه ښکاري. همدې باندې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اکتفاء وکړه. د دې نه معلومه شوه چې بهر د غیر مسلمو د دنیا نه چې کوم شیزونه راځي هغې کې دومره کتل کافي دي چې په ظاهره پرې هیڅ نجاست نښته دی. دې باب کې فصل ثالث نشته دی. (مرقات۲۰۶/۸)

---

[1] رقم الحدیث ۴۴۱۷ أخرجه ابوداود في السنن ۲۷۷/۴ رقم الحديث ۴۱۳۸.

باب الترجل
سر د ږمنځولو بیان

ترجل: عربۍ کې ترجل ږمنځي ته وايي. که په سر کې وي یا که په ږیره کې وي، خو په عامه توګه ترجل سر د ږمنځولو لپاره استعمالېږي. او که ږیره ږمنځول وي نو د هغې لپاره د تسریح لفظ بیانېږي. دا باب هم په حقیقت کې د کتاب اللباس د لاندې دی، ځکه د ږمنځي وغیره تعلق هم د بدن د ارائش و زیبائش نه دی. چې د لباس په زمره کې راځي. اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند پوره ضابطه ده، ځکه دي کې د انساني ژوند متعلق واضحه هدایات موجود دي. دي سلسله کې کې د ږمنځولو فایدي او طریق او آداب و صفات د بیانولو لپاره د الترجل عنوان تړلی شوی دی. چې ۶۸ مختلف حدیثونو کې د ږمنځولو وغیره متعلق تفصیلي احکامات راغلي دي. (مرقات۸/۲۰۷)

الفصل الاول
د حائضې ښځې بدن ناپاکه نه وي

﴿۱﴾ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنهَا قَالَتْ: كُنْتُ أُرَجِّلُ رَأْسَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم سر مبارک هم ږمنځ کړې وو
وَأَنَا حَائِضٌ(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
او د حیض په حالت کې ووم

توضیح: د دې حدیث نه معلومه شوه چې د حائضې ښځې بدن دومره نا پاکه نه وي چې د هغې سره بالکل لاس لږول منع وي. د حضرت عائشه رضي الله عنها به د حیض په حالت کې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم سر مبارک ږمونځولو. د نبي کریم صلی الله علیه وسلم پاک بدن ن د حضرت عائشه رضي الله عنها لاس بار بار لږېدلی ؤو.

پنځه شیان فطرت کې داخل دي

﴿۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الْفِطْرَةُ خَمْسٌ:
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل پنځه شیزونه په فطرت کې

(۱)رقم الحديث ۴۴۱۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۳۶۸ رقم الحديث ۵۹۲۵ ومسلم في ۱/۲۴۴ رقم الحديث ۹-۲۹۷)

الْخِتَانُ	وَالِاسْتِحْدَادُ	وَقَصُّ
داخل دي. یو خو ختنه کول، د نامه لاندې ویختان د پاکولو لپاره د وسپنې یعنې د چاړه وغیره استعمالول.		
الشَّارِبِ	وَتَقْلِيمُ الْأَظْفَارِ وَنَتْفُ الْإِبِطِ " (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]	
درېم شونډو ویختان واړه کول څلورم د نوکان غوڅول او پنځم د ترخ ویختان پاکول. (بخاري مسلم)		

توضیح: **الفطرة**: د فطرت نه مراد د انبیاء کرامو سنت قدیمه مراد دي. ګویاکې دا څیزونه خلقي، جلبي او پیدائشي خصلتونه دي. (مرقات ۸/۲۰۸)

ختنه کې د فقهاؤ اختلاف: **الختان**: د شوافعو په نزد ختنه واجب ده. د احنافو په نزد سنت مؤکده ده. (مرقات ۸/۲۰۸)

دلائل: شوافعو د استدلال په توګه وویل چې د ختنه د اسلام د شعائر نه دي. او شعار واجب وي. دویم دلیل دا دی چې حضرت ابن عباس رضي الله عنه وفرمایل چې د غیر ختنه شوي کس ګواهي نه قبلېږي. او نه یې امامت قبول دی. دا دلیل وجوب دی. د احنافو ائمه فرمایي چې حدیثونو کې د فطرت لفظ راغلی دی. چې د سنت په معنی کې دی. د سنن المرسلین لفظ هم راغلی دی. دغه شان په حدیث کې دي "**الختان سنة للرجل و مکرمه للنساء**" (رواه احمد) (مرقات ۸/۲۰۸)

جواب: د شعار لفظ د وجوب لپاره یقیني نه دی. سنت کې هم کېدی شي. باقې د حضرت ابن عباس رضي الله عنه فتوی د هغه کس باره کې ده چې د ختنې نه انکار کوي. یا دا سپکه ګڼي.
ملاعلي قاري فرمایي چې امکان لري چې د احنافو په نزد هم ختنه واجب وي. د سنت اطلاق د دې وجې نه وي چې دا ثابت بالسنة دي. خپله واجب ده. د ملاعلي قاري کلام د قواعدو مطابق دی. چې ختنه واجب کېدل پکار دي، ځکه د ننه پورې دې باندې د استمرار سره عمل جاري دی. هیڅا نه دی پرېښی. دا د وجوب دلیل دی. که کوم ماشوم مختون پیدا شي نو د ختنې ضرورت نشته دی. که ختنه یې نه وي شوې یا نوی مسلمان وي نو وروسته به ورله ختنه کېږي. اُووؤ (۷) نه تر لس کالو پورې ختنه کول پکار ده. دا د ختنې بهتر وخت دی. اګر که د پیدائش سره هم کېږي. او هغه اسانه هم ده. څوارلس (۱۴) انبیاء مختوم پیدا شوي ؤو. حضرت آدم علیه السلام، حضرت شیث علیه السلام، حضرت صالح علیه السلام، حضرت شعیب علیه السلام، حضرت یوسف علیه السلام، حضرت موسی علیه السلام، حضرت سلیمان علیه السلام، حضرت حنظله بن صفوان علیه السلام، حضرت زکریا علیه السلام، حضرت عیسی علیه السلام او حضرت محمد صلی الله علیه و علی جمیع الانبیاء والمرسلین.
د ښځو ختنه په کرمو ملکونو کې کېږي. د فرج د ننه د وازګې پشان غوښه پرسېږي. ماهره ښځې دا

---

(۱) رقم الحدیث ۴۴۲۰ اخرجه في صحیحه ۱۰/۳۴۹ رقم الحدیث ۵۸۹۱ ومسلم في ۱/۲۲۲ رقم الحدیث (۵۰-۲۵۷)

غوځوي. دا الذ للجماع ده. هيڅ ضروري نه ده. د شوافعو په نزد اوس هم په مصر وغيره کې د ښځو ختنه کېږي. دعوت په کې ورکول کېږي او متيان په کې تقسيمېږي. (مرقات۸/۲۰۸)

الاستحداد: حديده د استعمالولو په معنی کې دی.د نارینۀ لپاره د وسپنه استعمالو سره د نامه لاندې ويختان لرې کول زيات بهتر او قوت باه سبب دی. (مرقات۲۰۹/۸)

قص الشارب: د مسئلې تفصيل او حديث په توضيحات جلد اول ص ۵۵۶ باب السواک کې تير شوی دی. هغې اړخ ته رجوع وکړئ. (مرقات۸/۲۰۹)

تقليم الظفار: نوکان غوځول سنت دي. د دې مستحب طريقه داسې ده چې د ښي لاس د شهادت ګوتې نه شروع وکړئ او په موټه ګوته يې ختم کړئ. او بيا د چپ لاس د وړې ګوتې نه شروع کړئ او په موټه ګوته يې ختم کړئ. پښو کې دا طريقه ده چې د ښي پښې د وړې ګوتې نه شروع وکړئ او د چپې پښې په موټه ګوته يې ختم کړئ. توضحات جلد اول صفحه ۵۵۶ باندې مزيد تفصيل شته دی. (مرقات۸/۲۰۹)

نتف الابط: نتف ويستول او په ښنه کولو په معنی کې دی. د ترخ ويختان لرې کولو ته وايي. په ګوتو باندې د دې ويختانو ويستلو ښه وي. که استرا باندې وکړی شي نو د ويختان ځنګل به جوړ شي، خوله جمع کېدلو سره بيا د ترخ نه بدبوې خيژي. به اونۍ کې پکار دی ګنې په شلو (۲۰) ورځو کې دې وي ګنې د څلويښتو (۴۰) ورځو نه زيات پرېښودل مکروه دي. تفصيل يې تير شوی دی. (مرقات۸/۲۰۹)

اوس دلته پوښتنه دا ده چې د بحث لاندې حديث کې د پنځو خصلتونو ذکر دی. او په باب السواک کې د لس خصلتونو ذکر دی. دا تعارض دی؟

د دې جواب دا دی چې يو څو مهم مسائل د موقع او محل په مناسبت سره ذکر شوي دي. هيڅ حصر مقصود نه دی او نه هلته په لسو کې حصر موجود دی. بلکې د لسو نه زيات خصلتونه هم دي او نه دلته پنځو کې حصر مقصود دی. څومره چې بيان کړی شو په خپل ځای دي. د دې نه بغير هم شته دی. چې ذکر کول يې ضروري ونه ګڼلی شو. لهذا هيڅ تعارض نشته دی.

ږيره خريل او بريت غټول د مشرکانو کار دی

﴿۳﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ:
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د مشرکانو خلاف وکړئ (يعنې
أَوْفِرُوا اللِّحَى وَأَحْفُوا
هغوی دا چې ږيره پست کوي او بريت غټوي نو ځکه تاسو دا وخت خپل ځان ممتاز وساتئ ياد وساتئ چې) تاسو

الشَّوَارِبَ". وَفِي رِوَايَةٍ:أنهكوا الشَّوَارِب وأعفوا اللحى (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

ږيرې غټې کړئ بريتونه واړه کړئ. او يو روايت کې داسې چې تاسو بريت بيخي واړه کړئ او ږيره پرېږدئ.

توضيح: **اللحیٰ**: دا د لحية جمع ده لحيه اصل کې د جامې هډوکي ته وايي. بيا د دې اطلاق په هغه ويختانو شو چې د جامې د پاسه دي. همدغې ته لحيه وايي. ږيره ساتل واجب ده. دې ته سنت ځکه وايي چې د سنتو نه ثابت ده او مسنون طريقه ده. يو لاکه پنځلس زره (۱۱۵۰۰۰) انبياؤ او يو نيم لاکه (۱۵۰۰۰۰) صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ کې يو هم ږيره نه وه خرائيلې. ږيرې د غټولو لپاره د "اوفروا" صيغه استعمال شوي دهږ چې د وفر نه ده. او د غټولو په معنیٰ کې ده، نو ځکه د واعفوا صيغه استعمال شوې ده. يعنې ږيره معاف کړئ. دا همدغه شان پرېږدئ چې ښه غټه شي. ږيرې د غټولو حکم په حديثونو کې ذکر ده. د دې هيڅ حد نشته دی. البته علماؤ ليکلي دي چې که سرې مخ وړوکی وي و ږيره دومره اوږده او غټه شي چې متقي، پرهيزګاره، صالحان او علماء دا مناسب نه ګڼي نو د مخ په تناسب سره ږيره د غاړو او د اوږد والي نه کمول جائز دي. کمولو آخري د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه منقول دي چې د يو موټې د قبضې هومره کمول کېدی شي. د دې نه کمول جائز نه دي. او د فقهاؤ په دې اتفاق دی چې د دين خبره تره همدغې حده پورې ده. باقې د عقل خبره ده چې کوم د هر عقلمند خپل خپل عقل دی. هغه دين نه دی. توضيحات جلد اول ۵۵۶ کې تفصيل ذکر دی. (مرقات۸/۲۱۱)
بهرحال د بحث د لاندې حديث تعليم دا دی چې ږيره غټول او بريت واړه کول د مؤمن مسلمان کار دی. چې د رحمان قانون دی او ږيره غوڅول او بريت غټول د کافر او مشرک کار دی. چې د شيطان قانون دی.

د زير ناف ويختانو د صفا کولو آخري موده

﴿۴﴾وَعَن أَنس قَالَ: وُقِّتَ لَنَا فِي قَصِّ الشَّارِبِ وَتَقْلِيمِ الْأَظْفَارِ وَنَتْفِ الْإِبِطِ وَحَلْقِ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي بريت واړه کول، نوکان غوڅول، د ترخ ويختان پاکول او نامه لاندې

الْعَانَةِ أَنْ لَا نَتْرُكَ أَكْثَر

ويختان د غوڅولو باره کې زمونږ لپاره کومه موده مقرره کړی شوې ده هغه دا ده چې مونږ دا د

مِن أَرْبَعِينَ لَيْلَة. رَوَاهُ مُسلم[2]

څلويښتو ورځو نه زياته پرېږدو.

---

[1] رقم الحديث ۴۴۲۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۱/۱۰ رقم الحديث ۵۸۹۳ ومسلم في ۲۲۲/۱ رقم الحديث (۵۲-۲۵۹)
[2] رقم الحديث ۴۴۲۲ أخرجه مسلم في صحيحه ۲۲۲/۱ رقم الحديث (۵۱-۲۵۸) والترمذي في ۸۶/۵ رقم الحديث ۲۷۵۹.

توضیح: اربعین لیلة: د دې روایت نه خو همدغه مفهوم کېږي چې د پاکوالي دا ټول کارونه په څلویښتو (۴۰) ورځو کې دننه لرې کول پکار دي. د دې نه زیاته د موده به د ګناه سبب وي، خو په نورو روایتونو کې څه نور تفصیل ذکر دی. د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه یو روایت منقول دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به نوکان او شونډې هره جمعه تراشلې. د نامه لاندې ویختان به یې شل (۲۰) ورځې پس پاکول او د ترخ ویختان به یې څلویښت (۴۰) ورځې پس پاکول. د فقهې په یو کتاب قنیه کې لکیل شوي دي چې افضله دا ده چې د پاکوالې دا ټول کارونه په اونۍ کې وشي. که په اونۍ کې امکان نه لري نو پنځلس ورځو کې دې وکړی شي. که په دې باندې هم عمل ونه کړی شو نو آخري حد څلویښت ورځې دی. د دې نه وروسته مکروه او وعید دی. څېنې علماؤ لیکلي دي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ترخ او د نامه لاندې ویختان په څلویښتو (۴۰) ورځو کې پاکول. او د څېنې روایتونو مطابق یې دیرش ورځو کې پاکول. ملاعلي قاري فرمایي. ترخ او د نامه لاندې ویختان په یوه اونۍ کې نه خرائیل کېږي، نو ځکه دا دومره ژر نه غځېږي. د دې لپاره د دیرشو (۳۰) ورځو موده معتدل قول دی. د ملاعلي قاري دا فیصله ډېره ښه ده. باقي پاتې شو نوکان او بریت نو هغه په هره اونۍ کې پاکېدلی شي. (مرقات ۸/۲۱۲)

ویختانو کې د ټور خضاب تفصیلي مسئله

﴿۵﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى
او د حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل یهودیان او عیسایان
لَا يَصْبِغُونَ فَخَالِفُوهُمْ» (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
خضاب نه لګوي. نو تاسو د هغوی خلاف کوئ.

توضیح لایصبغون: یعنې یهود او نصاری د ږیرې په سپینو ویختانو کې خضاب او بل هیڅ قسمه رنګ نه لګوي، نو تاسو د هغوی په مخالفت کې ږیره کې خضاب کوئ. د ټولو نه اول دا خبره د پوهېدلو ده چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اصباغ او رنګ او د خضاب به حوالي سره د نکریو زیات اهمیت ورکړی دی. د زیړ اجازت یې هم کړی دی. البته د تور رنګ نه یې سخته منع کړې ده. د لاندې حدیث "واجتنبو السواد" جمله موجود ده. چې امام مسلم نقل کړې ده. کوم کس چې د مسلم روایت ته موضوع وایي هغه به بدعتي وي، ځکه بخاری او د مسلم حدیثونو صحت د امت په اجماع شوی

([1])رقم الحديث ۴۴۲۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۳۵۴ رقم الحديث ۵۸۹۹ ومسلم في ۳/۱۶۶۳ رقم الحديث (۸۰-۲۱۰۳)

دي. امام احمد بن حنبل رحمه الله خپل سند کې دا حدیث نقل کړي دی "**غیرو الشیب ولاتقربوا السواد**" (رواه احمد)
ملاعلي قاري د نوی په حواله نقل کړي دي چې د خضاب باره کې یو شو اقوال دي. صیحیح قول دا دی چې ویختانو کې هر قِسمه رنګ او خضاب کول مستحب دي. هغه که نارینه وي یا که ښځه وي. البته د تور رنګ خضاب حرام دی. (مرقات۸/۲۱۴)

امام محمد رحمه الله په موطأ کې داسې لیکي: "**لانریٰ بالخضاب بالوسمة والحناء والصفرم بأساً وان ترکه ابیض فلا بأس کل ذٰلك حسن**" (مرقات۸/۲۱۴)

شرحه شرعة الاسلام کې لیکلی شوي دي چې: **الخضاب سنة ثبت قولاً وفعلاً اما قولاً فلحدیث ابی هریرة السابق واما فعلاً فلما قال ابن عمران ان النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کان یصفر لحیته بالورس والزعفران**". (مرقات۸/۲۱۴)

وفی مجمع الفتاویٰ اختلف الروایة فی ان النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هل فعل الخضاب فی عمره؟ والاصح انه لم یفعل الخضاب فی لحیتم لعدم الحاجة الیه وامر خضاب رأسه بالحناء فهو مشهور وقیل کان فعله غیر مرة لدفع الصداع والحرارة قلت یؤیده ماورد فی الاختضاب من الاحادیث".

منها: اختضبوا بالحناء فانه یزید فی شبابکم وجمالکم ونکاحکم. (رواه البزار) (مرقات۸/۲۱۴)

ومنها: اختضبوا بالحناء فانه طیب الریح ویسکن الروع. (رواه ابو یعلی والحاکم)

ومنها: اختضبوا وافرقوا وخالفوا الیهود. (رواه ابن عدی)

قال الغزالی فی الاحیاء الخضاب بالسواد خضاب الکفار ویقال اول من خضب بالسواد فرعونه لعنه الله. (مرقات)

وعن ابن الدرداء فعه قال علیه السلام من خضب بالسواد سود الله وجهه یوم القسامة. (رواه الطبرانی)
د دې ټولو روایتونو نه دا ثابتول مقصود دي چې اسلام کې د خضاب کول جائز او مستحب دي. البته د تور رنګ استعمالول منع دي. اوس دلته دا پوښتنه پیدا کېږي چې خضاب دومره ضروري ده او د یهودو او د نصاریٰ د مخالتف ذریعه ده نو د دې نه دا ثابته شوه چې د خضاب نه بغیر سپینه ږیره سپینه پرېښودل منع دي. حال دا چې زیاتره مسلمانان یې نه رنګوي بلکې طبعي حالت باندې یې سپینه ساتې. د دې اعتراض جواب دا دی چې د حدیث مطلب دا دی چې یهود هیڅ یو رنګ او خضاب جائز نه ګڼي. تاسو خضاب ناجائزه مه ګڼئ. بلکې د یهودو مخالفت وکړئ او جائز کېدلو عقیده وساتئ. بیا خضاب وکړئ نو هم جائز او ښه دي. او که خضاب ونه کړئ بلکې ږیره په طبعي حالت پرېږدئ نو دا هم جائز او ښه دي، لکه څنګه چې د امام محمد رحمه الله فتوی مخکې لیکلی شوې ده. چې "**وان ترکه ابیض فلا بأس به**" اوس دلته دا خبره پاتې شوه چې د فقهاؤ په نزد د تور خضاب د استعمالولو څه حکم دی.

دې سلسله کې علامه نؤوی د مسلم په شرح ص ۱۹۹ باندې داسې لیکی :زمونږ د شوافعو د مسلک مطابق د سپینو ویختانو خضاب مستحب دی. او د نارینؤ او د زنانؤ لپاره د تور رنګ نه بغیر هر رنګ مستحب دی. د تور رنګ خضاب د ځینو په نزد مکروه دی، خو مختار او صحیح قول دا دی چې تور خضاب حرام دی او هدغه زمونږ مسلک دی.قاضي عیاض مالکي فرمایي چې د سلف صالحینو خو اول کې په دې باندې اختلاف ؤو. چې آیا د ویختانو د بل رنګ په یو رنګ خضاب افضل دی او یا که سپین ساتل افضل دي. ځینو سلفو د خضاب پرینبو دل افضل ګڼلي دي، ځکه یو حدیث کې د خضاب کولو نه منع راغلې ده. او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خپله خضاب نه دی استعمال کړی. حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ، حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حضرت ابی ابن کعب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مسلک همدغه دی. د سلفو صالحینو د یو بلې ډلې مسلک دا دی چې خضاب کول افضل دي. د صحابه کرامو د یو لویې ډلي رائی همدغه ده، ځکه په ډېرو حدیثونو کې د خضاب ترغیب وارد دی.د دې نه وروسته د دې سلفو دې کې اختلاف دی. چې آیا د خضاب استعمالول جائز دي او که نه؟د صحابه کرامو یو لویې جماعت د عدم جواز قائل دي، خو یو څو صحابه او تابعین داسې هم دی چې هغوی تور خضاب استعمال کړی دی. دې حضراتو کې حضرت عثمان بن عفان، حضرت حسین بن علی او د حضرت حسن بصری نومونه مشهور دي.قاضي عیاض فرمایي چې دواړه روایتونه صحیح دي، خو دې کې هیڅ تعارض نشته دی. بلکې مطلب دا دی چې د شارحین د حدیثونو تور خضاب استعمالول په یو څو مجبورو باندې حمل کړی دی، نو ملاعلي قاري لیکلي "وروی ان عثمان والحسن والحسين خضبوا لحاهم بالسواد للمهابة" (مرقات ۲۱۳/۸)

علامه شامي لیکي قوله علیه السلام غیر واهذا لشیب واجتبنو السواد قال الحموری وهذا فی حق غیر الغزاة ولا یحرم فی حقهم للارهاب ولعله محمل من فعل ذلك من الصحابة". (فتاوی شامی ج ۶ ص ۷۵۶)
د دې روایتونو نه معلومه شوه چې د تور خضاب د احنافو په نزد مکروه تحریمې دی. د بذل المجهود په شرح ابوداؤد کې د دې حدیث د لاندې لیکلی شوي دي. چې وفی الحدیث تهدید شدید فی خضاب الشعر بالسواد وهو مکروه کراهیة التحریم. (بذل المجهود ج ۵ ص ۸۲)
د دې روایتونو او د فقهې عبارتونو نه معلومه شوه چې تور خضاب د احنافو په نزد مکروه تحریمې دی. او د شوافعو په نزد مطلق حرام دی. د شریعت له نظره د دې د حرمت اصل منشاء دا ده چې بوډا او ځوان کې التباس را نه شي. او څوک چاله دهوکه ورنکړی شي، ځکه بوډا به د ډېر عمر سړی هم وي خو د خضاب په وجه به خپل ځان ځوان ظاهره وي. دا دهوکه ده چې صرف په تور خضاب سره کېږي نو ځکه منع کړی شو. د نورو رنګونو نه یې هر کس پیژندلی شي چې بوډه دی، ځکه یې نکریزې ایښي دي، نو التباس به نه وي. او په تور خضاب کې تغیر خلق الله هم دی. بهرحال د دې کس لپاره په حدیثونو کې سخت وعید دی چې تور خضاب استعمالوي، خو د مجاهد لپاره

ګنجائش شته دی. چې په دښمن باندې رعب وي. یا د داسې کس لپاره چې واده یې د پیغلې جینۍ سره شوی وی. او د خپلې ښځې له نظره داسې کوي، نو باوجود د خلاف اولی به هم جائز وي. یا یو کس په داسې علاقه کې اوسیږي چې هلته د هغه کس نه ډېره کرکه کیږي. چې کوم تور خضاب نه استعمالوي، نو د دې مجبورو په وجه د مجبورۍ په درجه تور خضاب استعمالول مجبوري ده. ګنې تور خضاب استعمالول چرته ضروري دی. چې ملا کږه شي نو ولې په خضاب به سیدها شي څه؟

بابا سعدي یو بوډا هغې ښځ ولیدله چې د سر سپین ویختانو ته یې خضاب ورکړی ؤو، نو وې فرمایل۔

موئے بتلبیس سیاه کرده ګیر راست نه خواهد شد ای پشت کوز

یعنې فرض کړه تا تورو ویختانو ته تور خضاب ورکړو. اوس ځوانه ښکاري، خو دا کږه ملا به دې څنګه سیدها کیږي؟

تور خضاب د ممانعت باره کې راتلونکې حدیث نمبر ۶ او حدیث نمبر ۳۴ کتنه هم وکړئ.

بهرحال د تعجب خبره ده هغه علماؤ باندې چې د دې واضحه ممانعت باندې د پوهېدلو باوجود هم د کوم شرعي عذر په بناء تور خضاب ته جائز وايي. او دې باندې کتابونه لیکي: انا لله وانا الیه راجعون.

فان کنت لا تدري فتلک مصیبة وان کنت تدري فالمصیبة اعظم

د حضرت ابو بکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پلار ویختان د خضاب حکم

﴿۲﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: أُتِيَ بِأَبِي قُحَافَةَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ

او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې د حضرت ابو بکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پلار ابو قحافه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د مکې د فتحې

وَرَأْسُهُ وَلِحْيَتُهُ كَالثَّغَامَةِ

په ورځ راوستلی شو او په همغه ورځ هغې اسلام قبول کړو. د هغې د سر او د ږیرې ویختان ګویا کې ثغامه ؤو

بَيَاضًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

یعنې بالکل سپین ؤو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ته و فرمایل چې د دې ویختانو سپین والی په څه

غَيِّرُوا هٰذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّوادَ. رَوَاهُ مُسلم[1]

ذریعه بدل کړه، خو د تور رنګ نه ځان وساته یعنې تور خضاب مه استعمالوه.

توضیح: حضرت ابو بکر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د پلار نوم عثمان ؤو. اب قحافه د هغې کنیت ؤو. د مکې د فتحې په ورځ ډېر د بوډه والي عمر کې مسلمان شو. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې دا خضاب کړئ خو د تور خضاب نه یې بچ کړئ. تور خضاب استعمالول مکروه تحریمي دي یا حرام دي.

[1] رقم الحدیث ۴۴۲۴ اخرجه مسلم في صحیحه ۱۶۶۳/۳ رقم الحدیث (۷۹-۲۱۰۲) وابوداود في السنن ۴۱۵/۴ رقم الحدیث ۴۲۰۴

الثغامة: دا يو بوټی دی. چې ګلان ډېر زيات سپين وي. د هغې سره د سر د ويختانو تشبيه کړی شوې ده. (مرقات ۸/۲۱۳)

د يهودو په خلاف د سر په مينځ کې لار ويستل سنت دي

﴿۷﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته به کومه معامله کې د الله له اړخه
مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ
حکم نه ؤو ملاو شوی. هغې کې به نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اهل کتابو موافقت خوښولو، نو اهل کتابو به
يَسْدُلُونَ أَشْعَارَهُمْ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرِقُونَ رؤوسهم
د خپله سر ويختان همد غه شان پريښودل (يعني هغوی به په مينځ ويختان نه اړول بلکې خپل ويختان به يې همدغه شان
فَسَدَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
غټ پريښودل) خو مشرکانو به د خپل سرونو مينځ کې لاره ويستله، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د اهل کتابو د
نَاصِيَتَهُ ثُمَّ فرق بعدُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [1]
طريقې مطابق) د خپل تندې ويختان همد غه شان پريښې ؤو، خو وروسته به يې سر په مينځ لاره ويستله.

توضيح: موافقه اهل الكتاب: دا چې د اهل کتابو سره اسماني کتاب او اسماني مذهب ؤو، نو ځکه به چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باندې تر څو پورې د شريعت محمديه مطابق حکم نه ؤو راغلی نو نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د اهل کتابو طور طريقو ته د اهل مکې د مشرکانو په طور طريقو باندې ترجيح ورکوله. د مکې والو سره د حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ څه وران شوي آثار ؤو. د هغه قاعدې مطابق نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سدل او د فرق په معامله کې د اهل کتابو د سدل طريقې ته ترجيح ورکړه. بيا د وحي نه معلومه شوه چې د حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ طريقه د سدل نه وه بلکې د فرق او د مينځ لاره وه. د سر ويختان د سر څلورو واړو اړخونو کې د ځوړندولو نوم سدل دی. او د سر ويختان په دوه برخو کې تقسيمول او ښي او چپ اړخ ته په مينځ کې دلاره ويستلو نوم فرق دی. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اول سدل اختيار کړو. بيا يې د يهودو طريقه پريښودله او دا صرف دې واقعه کې نه دی شوی بلکې ډېر واقعات داسې دي چې هغې کې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يهودو موافقت په ځای مخالفت اختيار کړی دی. مثلاً اول يې سدل وکړو. بيا يې مخالفت وکړو او سدل يې اختيار کړو.

---

[1] رقم الحديث ۴۴۲۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۶۱/۱۰ رقم الحديث ۵۹۱۷ ومسلم في ۱۸۱۷/۴ رقم الحديث (۹۰-۲۳۳۶)

اول يې ويختان سپين وساتل بيا يې د خضاب حکم وکړو. اول يې د عاشورې روژه ونېوله او بيا يې د هغې سره د يوې بلې روژې د نېولو حکم وکړو. اول يې د بيت المقدس اړخ ته لمونځ وکړو. بيا يې مخالفت وکړو او د کعبې اړخ ته يې لمونځ کول شروع کړو. اول يې د حائضه ښځې نه بالکل بائيکاټ وکړو بيا يې د جماع نه بغير د اختلاط حکم وکړو. اول يې د جمعې د ورځې د روژې حکم وکړو او بيا يې ځان له د جمعې د روژې نه منع وکړه. اول يې د جنازې د قيام لپاره حکم وکړو بيا يې د يهودو په مخالفت کې پرېښودل. اول يې د شنبې او د يک شنبې د ورځې د روژې نېولو نه منع وکړه. بيا يې د يهود او د نصارى په مخالفت کې روژه نېول شروع کړل چې د هغوی اختر نو مونږ به روژه نيسو. (مرقات ۸/۲۱۴)

د دې نه معلومه شوه چې نبي کريم ﷺ خپل امت د يهود او د نصارى د طور طريقې د خپلولو نه څومره لرې ساتل غوښتل. او نن سبا مسلمان حکمران په هر يو څيز کې څنګه يهود او نصارى ته غاړې ورکوي. يهود او نصارى د دوی اړخ ته نه دي راغلي بلکې دا خلک او نا اهله حکمرانان د هغوی اړخ ته تلي دي. (فالی الله المشتکی)

د سر په ويختانو کې قزع کول منع دي

﴿۸﴾وَعَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنِ الْقَزَعِ.				
او حضرت نافع د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه روايت کوي چې هغې وفرمايل ما نبي عليه السلام د قزع نه په منع				
قِيلَ	لِنَافِعٍ:	مَا	الْقَزَعُ؟	قَالَ:
کولو باندې اورېدلي دي. حضرت نافع وپوښتل چې قزع څه څيز دی؟ نو هغې وويل چې قزع دې ته وايي چې د				
يُحْلَقُ	بعضُ	رَأْس	الصبِيّ	وَيُترك البعضُ
سر د ويختانو څه برخه وخرائيل شي او ځينې برخه پرېښودلې شي. (بخاري او مسلم) او ځينې راويانو وضاحت				
وَالْحق	بَعضهم	التَّفْسِير	بِالْحَدِيثِ	(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
د حديث سره تړلی دی. (يعنې د هغې راوي مطابق د قزع دا معنې نبي کريم ﷺ بيان کړې ده)				

توضيح: القزع: د سر ځينې ويختان خرائيل او ځينې پرېښودلو ته قزع وايي. "**قال النووي القزع حلق بعض الرأس مطلقاً**"

قيل لنافع: يعنې د حديث راوي نه چا وپوښتل چې قزع څه شی دی، نو هغې جواب کې د قزع

([1]) رقم الحديث ۴۴۲۶ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۳۶۳ رقم الحديث ۵۹۲۰ ومسلم في ۳/۱۶۷۵ رقم الحديث ۱۱۳/۲۱۲۰

تعریف وکړو. هغې کې راوي قزع د ماشوم سره خاص کړی دی. دا قید د رواج په وجه دی، ځکه په عامه توګه قزع د ماشومانو په سر کې کېږي. ګنې د ممانعت په اعتبار سره چې څنګه قزع د ماشومانو لپاره مکروه ده، همدغه شان د غټو لپاره هم مکروه ده. د قزع بې شماره صورتونه دي. ځینې خلک د حج او عمره په دوران کې د حلق په غرض ایک چوتهائی سر یو عمره کې وخرائې. بیا دوه خله، درې ځله داسې کوي. څه ویختان وخرائې او څه پرېږدي. د قزع دا مکروه ترین صورت دیږ ځینې خلک د نظرئ نه د بچ کېدلو لپاره د ماشومانو په سر کې لارې جوړوي. مخې او د شا نه او نبي اړخ نه چپ اوخ ته ویختان واړه کړې او کربنې په کې جوړوي. دا هم بد ترینه قزع ده. ځینې خلک د ماشومانو د سر ویختان واړه کړي او د تندې نه تر تالو پورې ویختان پرېږدي. او هغې ته ځوندی وایي. دا هم قزع ده. داسې انګرېزږي ویختان هم په قزع کې راځي لکه فوجې کټ، سدهیر کټ، سنتوش کټ، وغیره وغیره. د دې لپاره ضابطه دا ده چې که د سر ویختان برابر غوڅ کړی شو او پرېښودلی شو نو دا قزع نه ده، خو که ځینې ویختان واړه او ځینې لویې واړه واړه کړی شي نو دا ټول قزع دي. چې مکروه دي. هغه که غټ کوي او ماشومان یې کوي. د مذهبې شعار په توګه هندوان چې په سر باندې کومه چوټۍ ساتې هغه هم بدترینه قزع ده. که یو مسلمان د هندوانو پشان چوټۍ ساتې نو کافر به شي. (مرقات ۸/۲۱۶)

﴿۹﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى صَبِيًّا قَدْ حُلِقَ
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې یو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو داسې هلک ولیدلو چې
بَعْضُ رَأْسِهِ وَتُرِكَ بَعْضُهُ فَنَهَاهُمْ عَنْ ذٰلِكَ
د سر څه برخه یې خرائیل شوې وه، نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه ماشوم د ساتونکو نه منع کړه او
وَقَالَ: احْلِقُوا كُلَّهُ أَوِ اتْرُكُوا كُلَّهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
ویې فرمایل چې ټول سره ورله ځرائېوئ یا ورله ټول سر پرېږدئ.

توضیح: احلقوا کله: دې حدیث کې هم د قزع نه ممانعت بیان دی، ځکه د ټولو ویختانو د غوڅولو یا د ټولو ویختانو د پرېښودلو طلب همدغه دی چې ځېنې پرېښودلی او ځېنې غوڅول منع دي. چې قزع ده. (مرقات ۸/۲۱۶)

هیجړا او مخنث جوړېدل حرام دي

﴿۱۰﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لعن اللهُ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مخنث نارینو باندې لعنت ویلی دی.

(۱)رقم الحديث ۴۴۲۷ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۱ رقم الحديث ۴۱۹۵ والنسائي في ۸/۱۳۰ رقم الحديث ۵۰۴۸.

النِّسَاءِ	مِنَ	وَالْمُتَرَجِّلَاتِ
او په هغه ښځو باندې يې هم لعنت ويلی دی چې د نارينؤ سره مشابهت اختيار وي. او نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ		

وَقَالَ: أخرجوهم من بُيُوتكُمْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

و فرمايل چې مخنث د خپلو كورونو نه وباسئ.

توضيح: المخنثين: د مخنث د باب تفعيل نه دی او مجرد کې سمع د يسمع نه د نرم کېدو، ماتېدلو او پستيدلو په معنی کې دی. چې د کومو حرکان او سکنات قول او فعل د ښځو پشان وي لباس د ښځو پشان خپلوي، اواز او چال چلن کې د ښځو پشان انداز لرې دا مخنث دی. دې ته هيجړه هم وايي. که مخنث خلقي او طبعي پيدا شوی وي نو هغې باندې هيڅ شرعي نېوکه نشته دی. هغه په قدرتي مصيبت کې اخته دی. معذور او مجبوره دی، خو صحيح سړی وي او هغه حرکاتو او سکناتو کې د ښځو د طرز زندګې او وضع او قطع اختيار وي. تردې چې جنسي آلہ بدله کړي، نو دا مجرم دی. او دې قِسمه باندې لعنت ويلی شوی دی. نکريزي لړول د ښځو لپاره مسنون دي او د نارينؤ لپاره د ضرورت نه بغير مکروه دي. د مخنث په مقابله کې دلته هغه ښځه باندې هم لعنت ويلی شوی دی چې په ژوند پ طرز کې او په کرکاتو او سکناتو او اقوالو او افعالو کې د نارينؤ چال چلن خپلوي، خو په رائی ورکولو او علم کې د نارينؤ سره مشابهت اختيارول کې قباحت نشته دی. (مرقات ۲۱۷/۸، ۲۱۶)

اخرجوهم: دا چې دا مخنث د کړو وړو په اعتبار سره د نارينؤ په زمره کې راځي نو ځکه وفرمايلی شو چې دوی د کور نه بهر وباسئ چې د ښځو په کړو وړو کې شريک نه شي. (مرقات ۲۱۷/۸)

﴿۱۱﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَعَنَ اللهُ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل كوم نارينه چې د ښځو مشابهت
والمتشبهات من النِّسَاء بِالرِّجَالِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]
اختيار وي او كومه ښځه چې د نارينه مشابهت اختيار وي نو په هغوی د الله لعنت وي.

توضيح: نارينؤ او د زنانؤ لباس او د اوسيدلو او بودوباش جدا جدا طرقې دي. خپلې خپلې طريقې باندې تلل پکار دي چې مشابهت را نه شي.

---

(1) رقم الحديث ۴۴۲۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۳/۱۰ رقم الحديث ۵۸۸۶ والترمذي في السنن ۹۸/۵ رقم الحديث ۲۷۸۵.

(2) رقم الحديث ۴۴۲۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۲/۱۰ رقم الحديث ۲۶۴۹ واحمد في المسند ۲۲۵/۱.

د سر په ويختانو کې د مصنوعي ويختانو لګولو حکم

﴿۱۲﴾وَعَنِ	ابْنِ	عُمَرَ	أَنَّ	النَّبِيَّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالَ:

او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل کومه ښځه چې په

لَعَنَ	اللهُ	الْوَاصِلَةَ	وَالْمُسْتَوْصِلَةَ

خپلو ويختانو کې د بلې ښځې د ويختانو جوړ لګوي او کومه ښځه چې د بلې ښځې په ويختانو کې د ويختانو

والواشمة	والمستوشمة	(مُتَّفق	عَلَيْهِ)[1]

جوړ ولګوي او کومه ښځه چې خال لګوي او خال جوړونکې ښځه، دې ټولو باندې د الله لعنت دی.

توضيح: **الواصلة**: دا ضرب يضرب نه د مؤنث اسم فاعل صيغه ده. چې ترجمه ملاؤول او يو ځای کول دي. دلته د بل انسان ويختان د خپلو ويختانو سره د يو ځای کولو په معنی کې دی. مطلب دا چې يوه ښځه د خپل حسن لپاره د بلې ښځې د چوټۍ ويختان د خپلو ويختانو سره يو ځای کړي. دې ښځې ته واصله وايي. او دا کار د لعنت سبب دی، ځکه دې کې تغير خلق الله هم دی. او د بل انسان د بدن اندامونو نه د شرعي ضابطې نه بغير فائده اخستل هم دي چې ناجائز دي. او دې کې دهوکه او دروغ هم دي. علامه طيبي د واصله مفهوم داسې بيانوي.

"الواصلة التي تَصِل شعرها بشعر آخر زُوراً" (طيبي ج ۸ ص ۲۵۰)(مرقات ۲۱۷/۸، الکاشف: ۲۶۸/۸)

والمستوصله: دا د باب استفعال نه دی. او تا د طلب لپاره دی. يعنې کومه ښځه چې د بلې کومې ښځې نه مطالبه کوي چې زما په سَر کې دا ويختان ولګوه. علامه طيبي داسې وضاحت کوي.

والمستوصلة التي تأمر من يفعل بها ذلك(مرقات ۲۱۷/۸،الکاشف : ۲۶۸/۸)

شيخ عبدالحق محدث دهلوی رحمه الله د خپلې فارسئ شرح اشعة اللمعات کې د دواړو لفظونو مطلب داسې بيانوي چې *واصله زنے که پيوندمی کند مويهائے خودرا بمويهائے ديگر تابسيار شود وزياده گردو.*

ومتوصله آنکه بفرمايد ديگرے راکه پيوند کند بمويهائے وے مويهائے ديگر. (اشعة اللمعات ج ۳ ص ۶۱۲)

ترجمه: واصله هغه ښځې ته وايي چې خپل ويختان د نورو د ويختانو سره پيوند کوي چې د هغې ويختان ګڼ او اوږد شي او مستوصله هغه ښځې ته وايي چې د بلې ښځې نه مطالبه کوي چې زما د ويختانو سره د بلې ښځې ويختان ولګوه.

دې دواړو صورتونو کې ښځه يوه ده او د خپلو ويختانو د غټولو په چکر کې ده. دا مطلب نه دی چې

---

[1] رقم الحديث ۴۴۳۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۷۴/۱۰ رقم الحديث ۵۹۳۷ ومسلم في ۱۶۷۷/۳ رقم الحديث ۲۱۲۴/۱۱۹ .

واصله هغه ده چې خپل ویختان د بل په سر کې ولګوي. هغه صورت هم اګر که منع دی، خو د حدیث مطلب ده نه دی. ما دومره زور دلته ځکه ولګولو چې مظاهر حق وغیره کې د ځینو شارحینو نه دا سهو شوې ده. اوس مسئله دا ده چې که د انسان ویختان ښځه خپلو ویختانو سره لګوي نو دا مطلقاً حرام دي، خو که د ویختانو په ځای وړئ یا نور تارونه لګوي، د دې څه حکم دی؟ نو د امام مالک رحمه الله په نزد هغه هم جائز نه دي. فتاوی عالمګیري کې لیکلي شوي دي چې د سر په ویختانو کې د انسان ویختان شاملول حرام دي، خو د وړئ وغیره تار لګول جائز دي. اوس که یوه ښځه د یو ځناور ویختان مثلاً د خچر یا د آس د لکئ ویختان د خپلو ویختانو سره شامل کړي نو د دې څه حکم دی؟ نو امام مالک او د نورو اکثرو علماؤ مطلقاً د یختانو یو ځای کول ناجائز وایي، ځکه د حدیث ممانعت عام دی. همدغه راجح دي. البته ځینې علماؤ څه خاص حالت کې د ځناور ویختانو لګولو ته ناجائز ګڼلي دي. نن سبا بازارونو کې د زروګنو د سر د ویختان د خول سره ملاوېږي. ښځې یې اخلي او د لعنت مستحق کېږي. (مرقات ۲۱۸/۸)

الواشمة: وشم د بدن ګودنې ته وایي. د دې طریقه دا ده چې سنت یا نور کوم د تېرې څوکې والا آله بدن کې منډل کېږي. کله چې زخم ولګې او وینه رواته شي تو هغه زخم کې رانجه یا نیل وغیره اچولو سره ډک کړی شي. کله چې ویختان یو ځای شي او زخم صحیح شي، نو لاندې نیله نشان او خال خکاري. چې د همیشه لپاره وي. واشمه هغه ښځې ته وایي چې دا عمل په خپل بدن باندې کوي. او مستوشمه هغه ښځې ته وایي چې دا عمل خپله نه کوي په بلې کومې ښځې باندې یې کوي. د عبارت ترجمه دا سې ده. خال لګونکي او خال جوړونکي ښځه. (مرقات ۲۱۸/۸)

دې تغیر خلق الله دی، ځکه حرام دی. علماؤ لیکلي دي چې که پلېته ماده د څرمن د لاندې خښه پاتې شوه نو یا په هغې باندې اودس او غسل او لمونځ نه صحیح کېږي، ځکه هغه ځای نجس پاتې کېږي. والله اعلم. مصر او لیبیا او افغانستان کې د وشم دا عمل ډېر زیات دی. الله دې هدایت ورکړي.

خلق الله کې تغیر حرام دی

﴿۱۳﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: لَعَنَ اللهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ			
او حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه فرمایي چې خال لګونکي او خال جوړونکي ښځې، د خولې نه ویختان			
وَالْمُتَفَلِّجَاتِ	لِلْحُسْنِ	الْمُغَيِّرَاتِ	
راویستونکې ښځې، د حسن لپاره غاښونه په سوان سوان کونکې ښځې، دې ټولو باندې چې د الله په جوړ کړی			
خَلْقَ	اللهِ	فَجَاءَتْهُ	امْرَأَةٌ فَقَالَتْ:
شوې څیزونو کې بدلون کوي الله لعنت فرمایلی دی. نو یوه ښځه ابن مسعود رضي الله عنه نه ورغله او وې ویل			

إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّكَ لَعَنْتَ كَيْتَ وَكَيْتَ فَقَالَ:
چې ماته دا خبره رارسیدلې ده چې ته په داسې ښځو باندې لعنت وایې؟ حضرت ابن مسعود رضي الله عنه وفرمایل
مَا لِي لَا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې زما لپاره څه ستونزه ده چې زه هغې باندې لعنت ونه وایم. چې په چا نبي کریم صلی الله علیه وسلم لعنت ویلې دی.
وَمَنْ هُوَ فِي كِتَابِ اللهِ فَقَالَتْ: لَقَدْ قَرَأْتُ
او چې څوک د الله په کتاب کې لعنتي ګڼلې شوې دی. ښځې وویل چې ما هم دا شی ویلی دی چې
مَا بَيْنَ اللَّوْحَيْنِ فَمَا وجدت فِيهِ مَا تقول
د دوه قایو په مینځ کې دی (یعني ما هم پوره قرآن کریم لوستلی دی) خو هغې کې ماته دا خبره چې ته یې وایې
قَالَ: لَئِنْ كُنْتِ قَرَأْتِيهِ
(صریح الفاظو کې) چرته نه ملاو شوې؟ حضرت ابن مسعود رضي الله عنه وفرمایل چې که ته قرآن کریم په غور او فکر
لَقَدْ وَجَدْتِيهِ أَمَا قَرَأْتِ:
سره او پوهې سره ولولې نو دې کې به درته یقیناً دا حکم ملاو شوی وی. آیا تا دا آیت نه دی ویلی
(مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا
یعني نبي کریم صلی الله علیه وسلم چې څه تاسو ته درکوي هغه اخلئ او هغې باندې عمل کوئ. او د کوم شي نه
نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا) ؟ قَالَتْ: بلى قَالَ:
چې تاسو منع کوي د هغې نه منع شئ. هغه ښځې وویل چې آؤ دا آیت خو ما ویلی دی. حضرت ابن مسعود رضي الله عنه وفرمایل
فإنه قد نهى عَنْهُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
چې پس دا هغه څیز دی چې د کوم نه نبي کریم صلی الله علیه وسلم منع کړې ده.

توضیح: اَلْمُتَنَمِّصَاتِ: مُتَفَعِّلَاتٌ په وزن دی. میم ثاني باندې شد دی منماص ای المنقاش راویستلو ته وایې. د مخ نه واړه واړه ویختان چې کومې آلې سره راویستل کیږي. هغې ته منماص وایې. دغه شان عمل کونکې ښځې ته نامصه وایې. چې ذکر یې په حدیث کې دی. دلته د متنمصه ذکر دی. هغه دا ښځه ده چې د په نورو کار کوي. یعني په نور باندې ویختان راویستونکې ښځه. (مرقات ۲۱۸/۸)

([1]) رقم الحديث ۴۴۳۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۶۹/۸ رقم الحديث ۴۸۸۶ ومسلم في ۱۶۷۸ رقم الحديث (۱۲۰-۲۱۲۵)

المتفلجات: دا د فلج نه دی. د دوه غاښونو مينځ کې فاصله او کړکۍ ته وايي. جاهليت کې د حسن زياتولو لپاره سوان او د لور په ذريعه غاښونه برابروي چې غاښونه يو شان شي. يا به يې په مينځ کې فاصله جوړه کړه او غاښونو کې به يې د کړکۍ پشان سوری جوړ کړو چې ښايسته ښکاري. داد خلق الله بدلون دی، نو ځکه منع او د لعنت سبب دی. اه: يعنې شان دا دی. (مرقات ۲۱۸/۸)

کيت وکيت: يعنې واشمات او د هغې نه وروستنۍ ښځو باندې نبي کريم ﷺ لعنت کړی دی.

ومن هو فی کتاب الله: ای ومن هو ملعون فی کتاب الله. (مرقات ۲۱۹/۸)

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه دې کلام باندې د هغه ښځې باندې اشتباه راغله چې قرآن کې چرته ذکر دي، نو ځکه يې وويل چې ما ټول قرآن اول نه تر آخر پورې لوستلی دی. دا حکم هلته نشته دی.

اللوحين: ای الدفتين يعنې د دواړو اړخ نه مې اول نه تر آخر پورې لوستلی دی. د لوحين نه ټول قرآن مراد اخستلی شوی دی. (مرقات ۲۱۹/۸)

قرأتيه وجدتيه: دواړو ځايونو کې اشباع ده. يعنې که رښتيا په پوهې سره لوستلی وی! نو دا حکم به دې ضرور موندلی وی!!!. (مرقات ۲۱۹/۸)

فانه: يعنې نبي کريم ﷺ منع کړې ده. ګوياکې قرآن منع کړې ده. (مرقات ۲۱۹/۸)

بد نظري يو حقيقت دی

﴿۱۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:الْعَيْنُ حَقٌّ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ فرمايي چې بد نظري حق دی. او
وَنَهَى عَنِ الوشم. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]
نبي کريم ﷺ د خال لګوُو نه منع کړې ده.

توضيح: **العين حق**: يعنې بد نظري يو حقيقت دی. هيڅ او وهم ادهام نه دی. معتزله وغيره او روښان خياله خلک بد نظري نه مني. هغوی وايي چې دا صرف وهم دی، لکه څنګه چې پل باندې بيروندکی تربيږي او خيال د غورځېدونکی ګنې. دغه شان دا کس هم په وهم کې اخته دی. چې ما باندې د فلانې نظر لږېدلی دی. اهل سنت فرمايي چې بد نظري يو حقيقت دی چې دا هيڅ وهم نه دی. د قرآن او حديث ډېر نصوص دې باندې دلالت کوي. معتزله خپله په وهم کې دی. (مرقات ۲۲۰/۸)

د بدنظرۍ د لږېدلو حقيقت علماؤ داسې بيان کړی دی چې عائن (نظر باز) او ناظر په قوت واهمه

([1])رقم الحديث ۴۴۳۲ اخرجه البخاري في صحيحه ۱/ ۳۶۰ رقم الحديث ۵۹۱۴ ومسلم في ۲/ ۸۴۲ رقم الحديث (۲۱-۱۱۸۴)

باندې اثر کوي، نو هغه متاثره شي. یا د عائن او ناظر په نظر کې باقاعده جراثیم وي او په مسطور باندې اثر کوي. د الله مشیت او په حکم سره ناظر په نظر کې دا تاثیر پیدا شي. او س دلته پوښتنه دا ده چې وشم او بد نظرې ولې یو ځای ایښودلی شوې دي. حال دا چې د بد نظرۍ بهل بې بابونه رارو ان دي. دلته یې څه کار دی؟

د دې جواب دا دی چې په اهل وشم کې د اکثرو دا خیال وي چې د وشم په وجه بدنظرې ختمېږي. د دې په جواب کې وفرمایل چې وشم نه کوئ. بد نظرې یو حقیقت دی. کله چې لرې نو وشم دا نه شي منع کولی. (مرقات ۲۲۰/۸)

﴿۱۵﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُلَبِّدًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
او حضرت ابن عمر رضی الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم ملبد لیدلی دی. (بخاری)

توضیح ملبداً: د دې مطلب دا دی چې حضرت ابن عمر رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د حج په موقع گوند وغیره باندې خپل ویختان راغونډ کړي وو چې ما ولیدل. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د گرد او دوړو نه د بچ کېدلو لپاره داسې کړې وو یا به یې بل مقصد وو. د احرام په حالت کې داسې کول جائز دي، خو ویختانو پټول جائز نه دي. (مرقات ۲۲۰/۸)

د نارینه لپاره د زعفرانو استعمالول منع دی

﴿۱۶﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت انس رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دې نه منع کړې ده چې یو نارینه خپل
أَنْ يَتَزَعْفَرَ الرَّجُلُ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
بدن باندې یا په جامو باندې زعفران ومښې.

توضیح: ان یتزعفر الرجل: تزعفر د زعفران نه جوړ شوی دی. مطلب دا دی چې نارینه نه په جامو کې زعفران استعمالوی شي او د نه د زعفران خوشبوې خپل بدن مبتلی شي. ځکه زعفران مېنل د ښځو سره مخصوص دي. باقې که کوم صحابه کرامو زعفران استعمال کړې دي یا یې خلوق استعمال کړی دی چېد زعفرانو دویم نوم دی، نو د دې جواب دا دی چې کېدی شي دا ممانعت مخکښې واقعه وي. دویم جواب دا دی چې یا یې په ډېر کم مقدار کې استعمال کړی وي. د ممانعت د زیات مقدار دی. (مرقات ۲۲۱/۸)

---

(۱) رقم الحدیث ۴۴۳۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۰۴/۱۰ رقم الحدیث ۲۶۸۳ واحمد في المسند ۱۲۱/۲

(۲) رقم الحدیث ۴۴۳۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۰۴/۱۰ رقم الحدیث ۵۸۴۶ ومسلم في ۱۶۶۳/۳ رقم الحدیث (۷۷-۲۱۰۱)

نبي كريم ﷺ اعلى خوشبو استعمال كړه

﴿۱۷﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كُنْتُ أُطَيِّبُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَطْيَبِ مَا نَجِدُ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې كله به ما له بهترينه خوشبويي راغله نو هغه به ما نبي كريم ﷺ له لګوله
حَتَّى أَجِدَ وَبِيصَ الطِّيبِ فِي رَأْسِهِ ولحيته (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
تر دې چې د هغې خوشبوې پرق به ما د نبي كريم ﷺ په سر او ږيره كې ښكاره كېدو.

د مخلوط او غير مخلوط خوشبويي ذكر

﴿۱۸﴾ وَعَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا اسْتَجْمَرَ
او حضرت نافع فرمايي چې كله به حضرت ابن عمر رضي الله عنه د خوشبوۍ اخستله نو كله به يې چې كله صرف خوشبويي
اسْتَجْمَرَ بِالْأَلُوَّةِ غَيْرِ مُطَرَّاةٍ وَبِكَافُورٍ
اخستله چې هغې كې به مشک وغيره مخلوط نه ؤو. او كله به يې د كافور خوشبويي اخستله چې دا به يې د اګربتۍ سره
يَطْرَحُهُ مَعَ الْأَلُوَّةِ ثُمَّ قَالَ:
(يعني دواړه يو ځاى كړى شي او) په اور كې واچولى شي. او حضرت ابن عمر رضي الله عنه و فرمايل چې
هٰكَذَا كَانَ يَسْتَجْمِرُ
نبي كريم ﷺ به هم داسې خوشبويي اخستله. كله به يې صرف د اګربتۍ خوشبويي اخستله
رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ. رَوَاهُ مُسلم[2]
او كله به يې كافور او د اګربتۍ دواړه به يې ګډوه نو د هغې خوشبويي به يې اخستله. (مسلم)

توضيح: استجمر: د استجمار ډېرې معنې دي دلته په سکروټو کې خوشبوۍ اچول او د هغې خوشبويي اخستلو ته استجمار ويل شوي دي. مراد ترېنه د خوشبويي ده. (مرقات ۲۲۱/۸)

بِالْأَلُوَّةِ: باجاره دى. همزه باندې زبر دى. پيش هم جائز دى. لام باندې پيش دى. واؤ باندې شد او زبر دى. آخر کې ګول تا ده.

وهي عود يتبخر به: يعني الوة عود ته وايي. عود يو اعلىٰ قِسم لرګى دى. چې سوځولو سره ترېنه

[1] برقم الحديث ۴۴۳۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۶۶/۱۰ رقم الحديث ۵۹۲۳ومسلم في ۸۴۷/۲ رقم الحديث (۳۸-۱۱۸۹)
[2] برقم الحديث ۴۴۳۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۶۶/۴ رقم الحديث (۲۱-۲۲۵۴) والنسائي في ۱۵۶/۸ رقم الحديث ۵۱۳۵

خوشبوې حاصلیږي. حرمین شریفین کې مجمع کې دننه یا کله د مطاف دننه یې د عرب خلک سوځوې. خلک منډې وهې او دهونې ترېنه اخلې. دې ته اګر هم وایي. نن سبا په جوماتو کې اګربتی سوځولې کېږي. (مرقات ۲۲۲/۸)

غیر مطراة: ای غیر مخلوطة بغیرها من الطیب کالمسک والعنبر یعنې الوة اور عود کله مشک او عنبر نه بغیر سوځولی کېدلی او کله به د دې سره کافور ګډوډولو سره سوځول کېدلو یعنې یو ځله به د عود دهونی اخستله او بل ځل به یې د کافور وغیره مشک اوَ عنبر ګډوډ دهونی اخستله.

طیرحه: د غوزارولو په معنی کې دی. ګډول مراد دی.

غیر مطراة: نه غیر ګډ ود مراد دی. (مرقات ۲۲۲/۸)

الفصل الثاني

بریت واړه کول پخوانی سنت دی

﴿۱۹﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُصُّ أَوْ يَأْخُذُ مِنْ شَارِبِهِ
حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم خپلې شونډ وړې کولې یا به یې اخستلې.
وَكَانَ إِبْرَاهِيمُ خَلِيلُ الرَّحْمَنِ صَلَوَاتُ الرَّحْمَنِ عَلَيْهِ يَفْعَله. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [1]
او ابراهیم علیه السلام چې د خدای دوست ؤ و هغې به داسې کوم یعنې هغې به هوم خپلې شونډې وړېب کولې.

د بریت غټونکو لپاره وعید

﴿۲۰﴾ وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
او د حضرت زید ابن ارقم نه رضي الله عنه روایت دی چې نبي کریم صلى الله عليه وسلم و فرمایل کوم کس چې
لَمْ يَأْخُذْ شَارِبِهِ فَلَيْسَ مِنَّا. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ [2]
شونډې نه غوځوي هغه زمونږ نه نهٔ دی. (احمد، ترمذی، نسائی)

توضیح: فلیس منا: یعنې دې شعبه کې زمونږ په طریقه نه دی. باقې دین کې دی. یا زمونږ سره د هغې هیڅ تعلق نشته دی. دا یې بطور اسلوب حکیم وفرمایل چې هغه پریشانه شي او توبه وباسې. دا تشدید او تغلیظ او تهدید او توبیخ دی. (مرقات ۲۲۲/۸)

([1]) رقم الحديث ۲۴۳۷ أخرجه الترمذي في سننه ۸۶/۵ رقم الحديث ۲۷۶۰ واحمد في المسند ۳۰۱/۱.

([2]) رقم الحديث ۲۴۳۸ أخرجه الترمذي في السنن ۸۷/۵ رقم الحديث ۲۷۶۱ والنسائي في ۱۵/۱ رقم الحديث ۱۳.

د غاړو اړخ نه د ږيرې برابرولو حکم

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْخُذُ
او حضرت عمرو بن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مِنْ لِحْيَتِهِ مِنْ عَرْضِهَا وَطُولِهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ [1]
به خپله ږيره مبارکه پلنوالي او اوږد والي کې (يعني د لاندې نه هم او ښي او چپ اړخ نه هم) کموله.

توضيح: **يأخذ من اطراف لحيته**: د دې نه مراد هغه غټ ويختان دي چې د نورو ويختانو نه غټ شي. چې د ږيرې هوار والي کې فرق راولي، نو ځکه به هغه زياتې ږيره غوڅولې کېږي. دېنه د ږيرې د ورې کولو جواز نه ملاوېږي، لکه څنګه چې د مودودي منونکې خشخشي ږيره ساتي. البته تر د يو موټې پورې ږيره وره کول جائز دي. يو قبضه کمول د جواز آخري حد دی. ګوياکې صحابي د آخري حد حد ويلی دی. (مرقات ۸/۲۲۳)

د نارينه لپاره د خلوق عطر استعمالول جائز نه دي

﴿۲۲﴾ وَعَنْ يعلى بن مرة أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى عَلَيْهِ
او د حضرت يعلى ابن مره نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يعلى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په جامو باندې د
خَلُوقًا فَقَالَ: أَلَكَ امْرَأَةٌ؟ قَالَ: لَا
زعفرانو مرکب خوشبويي خلوق وليد له، نو ويې فرمايل چې آيا ته د ښځې والا يې؟ هغې وويل نا.
قَالَ: فَاغْسِلْهُ ثُمَّ اغْسِلْهُ ثُمَّ اغْسِلْهُ ثُمَّ لَا تعد . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ [2]
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل نو بيا دا اووينځه بيا يې اووينځه بيا يې اووينځه او بيا کله هم داسې مه کوه.

توضيح: خلوق يو قسم عطر دي چې ښځې يې استعمالوي. د زعفرانو نه خلوق جوړېږي. چې د نارينو چې زعفران منع دی نو خلوق هم منع دی.

الک امرأة: نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا ځکه وپوښتل چې که د ښځې والا وي نو کېدی شي چې د هغې بدن نه لږېدلی وي چې معاف دی، خو چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته معلومه شوه چې هغې په مستقله توګه استعمال کړی دی نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درې ځل يې و فرمايل چې چې لاړ شه او دا وينځه بلکې درې ځل يې وينځه. (مرقات ۸/۲۲۴)

[1] رقم الحديث ۴۴۳۹ اخرجه الترمذي في السنن ۸۷/۵ رقم الحديث ۲۷۶۲.

[2] رقم الحديث ۴۴۴۰ اخرجه الترمذي في السنن ۱۱۲/۵ رقم الحديث ۲۸۱۶ والنسائي ۱۵۲/۸ رقم الحديث ۵۱۲۱

﴿۲۳﴾وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَقْبَلُ اللهُ صَلَاةَ رَجُلٍ فِي جَسَدِهِ شَيْءٌ مِنْ خَلُوقٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

او حضرت ابوموسی رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم و فرمايل الله د هغه کس لمونځ نه قبولوي چې په بدن يې لږ شان خلوق هم لږېدلی وي.

توضيح: خلوق: يعنې دا کس به لمونځ کوي خو د ښځو سره د مشابهت به وجه به يې لمونځ نه قبلېږي، ځکه خلق د ښځو خوشبوې ده. دې مشابهت اختيار کړی دی خو ابن مالک فرمايي چې دلته د خلوق په استعمالولو باندې دا سخت وعيد راغلی دی. چې زجر او توبيخ او تشديد او تغليظ باندې محمول دی. (مرقات ۲۲۴/۸)

﴿۲۴﴾وَعَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى أَهْلِي مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ تَشَقَّقَتْ يَدَايَ فَخَلَّقُونِي بِزَعْفَرَانٍ فَغَدَوْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ وَقَالَ: اذْهَبْ فَاغْسِلْ هَذَا عَنْكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]

او حضرت عمار ابن ياسر رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل زه د سفر نه بېرته خپل کور والو ته په داسې حال کې راغلم چې ځما دواړه لاسونه چاودلي ؤو، نو زما کوروالو (د علاج په توګه) زما په لاسونو د دې خوشبوۍ ومښله چې زعفران په کې ګډوډ کړی شوی دی. بيا چې کله سحر زه د نبي کريم صلی الله عليه وسلم خدمت کې حاضر شوم او نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته مې سلام وکړو نو نبي کريم صلی الله عليه وسلم زما د سلام وجواب ونه کړو بلکې ويې فرمايل چې لاړ شه او د دې خوشبويې وينځه.

توضيح: فلم يرد علي: يعنې د خلوق د استعمالول په وجه نبي کريم صلی الله عليه وسلم ما ته د سلام جواب رانه کړو. کېدی شي چې د عمار د عذر علم نه ؤو شوی. ګنې معذوره او مجبوره ؤو. د دوا په توګه يې استعمال کړی ؤو. (مرقات ۲۲۴/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۴۴۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۴۰۳/۴ رقم الحديث ۴۱۷۸ واحمد في المسند ۴۰۳/۴.

(۲) رقم الحديث ۴۴۴۲ اخرجه ابوداود في السنن ۴۰۲/۴ رقم الحديث ۴۱۷۶ واحمد في المسند ۳۲۰/۴.

د نارینؤ او زنانؤ په عطرو کې فرق

﴿۲۵﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: طِيبُ الرِّجَالِ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل د نارینؤ خوشبوې هغه ده چې
مَا ظَهَرَ رِيحُهُ وَخَفِيَ لَوْنُهُ وَطِيبُ النِّسَاءِ
د بويې ظاهر خو وي خو د هغې رنګ ظاهر نه وي، لکه مشک او عنبر او عطر وغیره او د ښځو خوشبو هغه ده
مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ[1]
چې رنګ خو یې ظاهر وي خو د هغې بوې ښوره نه شي لکه د نکریزو او زعفران وغیره. (ترمذی، نسائی)

توضیح: ښځه باپرده شی دی نو د دې تقاضا دا ده چې د هغې د بدن نه خوشبوې په کوم نارینه باندې ونه لږي. البته د کور د ښځې زینت د ښځې لپاره ضروري دی، نو ځکه دې د ښځې په خوشبوې کې زینت زیات وي، خوشبوې کمه وي او د نارینه پرده نشته دی نو ځکه دې تیزه خوشبوې ولګوي خو زیبائش او زینت د نارینه د نارینتوب خلاف دی، نو د هغې په عطرو کوشبوې تیزه او زینت کم وي.

﴿۲۶﴾وَعَن أنس قَالَ: كَانَتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُكَّةٌ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره سکه وه. د یو مرکب خوشبوې نوم،
يَتَطَيَّبُ مِنْهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغې نه لګوله.

توضیح: سکة: سین باندې پیش دی. ک باندې شد سره زبر دی. آخر کې ګول تا ده. اکثر شارحینو د سکة ترجمه او مفهوم داسې بیان کړی دی چې دا یو مخلوط مرکب دی، خو دا خبره په زړه نه لګي ځکه "**يتطيب منها**" لفظ د دې پوره موافق نه دی. مرقات کې ملاق علی قاري د ډېرو اقوالو نه وروسته فرمایي "**وقيل الظاهر ان المراد بها ظرف فيها طيب**" علامه جزوی فرمایي چې "**ويحتمل ان يكون وعاء**". علامه میرک د کلام نه هم معلومېږي چې دا لوښی کېدی شي. بهرحال د عطرو ډبی اخستل ډېر ښه دي. بیا د هغې دننه ګډوډ یا غیر ګډوډ وي هیڅ فرق نه کوي. (مرقات ۸/۲۲۶،۲۲۵)

---

[1] رقم الحديث ۴۴۴۳ أخرجه الترمذي في السنن ۹۹/۵ رقم الحديث ۲۷۸۷ والنسائي في ۱۵۱/۸ رقم الحديث ۵۱۱۷.

[2] رقم الحديث ۴۴۴۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۴/۴ رقم الحديث ۴۱۶۲.

نبي کريم ﷺ به اکثر په سر تيل موږل

﴿۲۷﴾وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم يُكْثِر دهن رَأْسه
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ به خپل سر مبارک کې زيات تيل استعمالول.
وتسريحَ لحيته وَيُكْثِرُ الْقِنَاعَ كَأَنَّ ثَوْبَهُ
ږيره به يې زياته استعمالوله او اکثر به يې سر مبارک باندې يو ټوټه ږده چې داسې به ښکاره کېدله
ثَوْبُ زَيَّاتٍ. رَوَاهُ فِي شرح السنة [۱]
چې د بوجئ ټوټه ده. (شرح السنة)

توضیح: يکثر دهن: دلته پوښتنه دا ده چې تيل خو به نبي کريم ﷺ زيات استعمالول خو د زيات ږمونځولو نه خو نبي کريم ﷺ منع کړې ده. دلته د کثرت ذکر ولې دی؟
د دې جواب دا دی چې د کثرت نه نبي کريم ﷺ منع کړې ده هغه په خپل ځای صحيح دی.
دلته د کثرت مطلب دا دی چې نبي کريم ﷺ فی نفسه ږمونځه زياته استعمالوله. دا مطلب نه دی چې د منع حد پورې په يې ږمونځه استعمالوله. سر کې د ږمونځې لپاره ترجل او ږيره کې د ږمونځې لپاره د تسريح لفظ استعمال شوی دی. (مرقات ۸/۲۲۶)

ويکثر القناع: د پټکي وغيره لاندې چې کومه نرمه ټوټه استعمالېږي هغې ته قناع وايي. دا چې نبي کريم ﷺ به سر کې تيل زيات استعمالول نو ځکه د تيلو منبلو نه وروسته به يې دا نرمه ټوټه د پټکي لاندې ايښودله چې پټکي پسې تيل ونه خښلي. (مرقات ۸/۲۲۷)

کأن ثوبه: ثوبه کې چې کوم ضمير دی دا د هغه قناع ثوب ارخ ته راجع دی. يعنې نرمه ټوټه به نبي کريم ﷺ د پټکي لاندې استعمالوله. هغه ټوټه به په تيلو کې داسې نونده شوه چې داسې غوړزنه به شوه لکه څنګه چې د تيل خورڅونکې کس جامې وي. د تيلو خرڅونکي والا جامې هم غوړزنې وي. او په خاصه توګه د هغې لاس کې يوه ټوټه وي چې هغه پرې لاسونه پاکوي. هغه په تيلو کې غوړه وي.
بهرحال دا ضمير د نبي کريم ﷺ بدن مبارک باندې د اغوستلې شوې جامو ارخ ته نه دی ځکه نبي کريم ﷺ به پاکوالي کې انظف الناس ؤو. ملاعلي قاري څه روايتونه هم نقل کړي دي چې وضاحت او تصريح سره دا ضمير هم هغه د قناع ارخ ته راجع دی. (مرقات ۸/۲۲۷)

---

(۱) رقم الحديث ۴۴۲۵ اخرجه البغوي في شرح السنة ۱۲/۱۸۲ رقم الحديث ۳۱۶۴

د نبی کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ کوڅئ مبارکي

﴿۲۸﴾ وَعَن أم هَانِئ قَالَتْ: قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنَا بِمَكَّةَ قَدْمَةً

او حضرت ام هانی رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فرمایي چې یو ځل د مکې د فتحې په ورځ نبی کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مونږ کره تشریف

وَلَهُ أَرْبَعُ غَدَائِرَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهُ[1]

راوړو نو هغه د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ څلور کوڅئ وي یعنې دوه نبي اړخ ته ؤو او دوه چپ اړخ ته.

توضیح قدمة: دا د قدم لپاره مفعول مطلق دی. قاف باندې زبر دی. دال ساکن دی. میم باندې زبر دی. "**ای مرة واحدة**" یعنې د دې راتګ نه د فتح مکې راتګ مراد دی. نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ څلور ځله مکې ته تشریف راوړی دی. عمرة القضاء کې بیا د مکې د فتحې په ورځ بیا د طائف د جعرانه نه راغلو او آخري ځل حجة الوداع کې راغلو.

غدائر: دا د غدیرة جمع ده. اصل کې ګڼې ته وایي خو دلته هغه مراد نه دی بلکې مطلب دا دی چې د حفاظت له نظره د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ویختان څلورو برخو کې شوي ؤو. (مرقات۸/۲۲۸)

د نبی کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د ویختانو مینځ کې د لارې ذکر

﴿۲۹﴾ وَعَن عَائِشَة قَالَتْ: إِذَا فَرَقْتُ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأْسَهُ صَدَعْتُ

او حضرت عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فرمایي چې کله به نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په سر کې لاره ویستله نو د تندي

فَرْقَهُ عَنْ يَافُوخِهِ وَأَرْسَلْتُ نَاصِيَتَهُ

نه به یې د سر د ویختانو دوه برخې کولو سره جدا کولې او د نبي کریم صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د تندي ویختان د

بَيْنَ عَيْنَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[2]

دواړو سترګو مینځ کې پرېښودل.

توضیح فرقت: فرق: د سر ویختانو مینځ کې لارې ته وایي او فرقت لاره ویستلو ته وایي.

رأسه: یعنې د سره په ویختانو کې به یې مانګ ویستلو. (مرقات۸/۲۲۸)

صدعت: صدع د څېرولو په معنی کې دی. لاره ویستلو لپاره ویختان په دوه برخو کې تقسیمول مراد دي. (مرقات۸/۲۲۹،۲۲۸)

---

(۱) رقم الحدیث ۴۴۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۰۹ رقم الحدیث ۴۱۹۱ والترمذي في ۴/۲۱۶ رقم الحدیث ۱۷۸۱.

(۲) رقم الحدیث ۴۴۴۷ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۰۸ رقم الحدیث ۴۱۸۹ وابن ماجه في ۲/۱۱۹۹ رقم الحدیث ۳۶۳۳.

يأفوخه: يافوخ د سر هغه مينځئ برخې ته وايي چرته چې تالو وي. وړوکوالي دا ځاى پرقېږي.

بين عينه: حضرت عائشه رضي الله عنها د لاره ويستلو دا صورت وايي چې د هغې يو سر به د تالو سره وه او دويم به يې د دواړو سترګو مينځ کې د تندي د پاسه ؤو، خو دا د لارې ويستلو صورت شو. د تندي د ويختانو کيفيت داسې بيانوي چې د نيم ويختې د کرښې ښي اړخ ته ؤو او نيم وختي ته به د کرښې چپ اړخ ته ؤو. د حديث همدغه مفهوم دى خو د الفاظ وتنګي ده. وضاحت پوره نه دى.

علامه طيبي فرمايي **"بين عين يكون نصف شعر ناصيته من جانب يمين ذاك الفرق والنصف الأخر من جانب يسار ذلك الفرق اه"** ملاعلي قاري د الفاظو تنګي او د باريک فرق ته اړخ ته اشاره کولو سره فرمايي **"وتأمل فيما بين القوسين من الفرق فانه فرق دقيق وبالتأمل حقيق لمن له توفيق"** (مرقات)

هره ورځ د سر د ږمنځولو نه ممانعت

﴿۳۰﴾وَعَن عبد الله بن مغفل قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّرَجُّلِ
او حضرت عبد الله ابن مغفل رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د ږمونځولو نه منع کړې ده
إِلَّا غِبًّا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
خو روزانه دا چې يو ورځ پس ږومنځ کړى شي.

توضيح الاغباً: قاضي عياض رحمه الله فرمايي چې "غب" لفظ د هر هغه کار لپاره استعمالېږي چې کوم يو ورځ وکړى شي او بله ورځ پرېښودلى شي. د ومونځ باره کې همدغه مطلب دى. چې سر او ږيره هره ورځ مه ږمونځوئ ځکه مسلمان د دې ارائش او زيبائش نه دى پيدا شوى او دا تکلفات د هغې د ژوند برخه ده چې هر وخت خامخا ږمونځې پسې نښتي وي. د دې نه معلومه شوه چې کوم خلک د هر اودس نه وروسته ږيره ږمونځوي او دا سنت ګڼي. دا غلطه ده. (مرقات۸/۲۲۹)

امام غزالي په احياء العلوم کې يو حديث نقل کړى دى چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم به هره ورځ دوه ځل سره ږمونځولو. علماؤ ليکلي دي چې د دې حديث هيڅ ثبوت نشته دى. البته د ښځو حکم جدا دى. علماؤ ليکلي دي چې ښځه هره ورځ سر ږمونځولى شي، ځکه د دې کار په ږمونځه چونته جوړول دي. بهرحال دا د اولى او د غير اولى مسئله ده. د څه فرض يا حرام مسئله نه ده، خو نن سبا نارينه او زنانه دومره بې حيا شوي دي چې په روانه او په ناسته يې لاس کې ږمونځه وي. داسې بې حياء ښځې هم په نظر کې راشي چې د سرک په غاړه په سرعام سر ږمونځوي.

---

[1] ... ابو داود في السنن ۴/۳۹۲ رقم الحديث ۴۱۵۹ والترمذي في ۴/۲۰۵ رقم الحديث ۱۸۵۶.

ډیر د عیش ژوند پریږدئ او کله لغړي ښپې هم ګرځئ

﴿۲۱﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِفَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ:
حضرت عبدالله ابن بریده رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ حضرت فضاله ابن عبيد رضي الله عنه د يو کس نه وپوښتل چې

مَا لِي أَرَاكَ شَعِثًا؟ قَالَ:
څه خبره ده چې زه تا په ګډوډ ويختانو (يعنې ستا ويختان ږمونځ شوي نه) وينم؟ هغې وفرمايل چې د

إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْهَانَا عَنْ كَثِيرٍ مِنَ الإِرْفَاهِ
نبي کريم صلی الله علیه وسلم د عیش او ارام شيزونه د زيات اختيارولو نه به مونږ منع کولو. (او ږمونځولو او د تيل

قَالَ: مَا لِي لَا أَرَى عَلَيْكَ حِذَاءً؟ قَالَ:
استعمال هم په دې کې دی) هغه بيا وپوښتل چې څه خبره ده چې زه ستا پښنو کې بوټان نه وينم؟ هغې جواب

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا أَنْ نحتفي أَحْيَانًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
ورکړو چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به مونږ ته دا حکم کولو چې مونږ کله کله بربنډې پښې هم ګرځو

توضیح: شعثاً: ګډوډ ويختانو ته وايي. دې ډېر د ږمونځولو وهلو او د تيل نه ورکولو او د عيش د ژوند پريښودلو علامت ؤو، نو ځکه يې په جواب کې "**کثير من الارفاه**" الفاظ راغلي دي. چې مفهوم يې د عيش او د ارام ژوند دی چې خوراک د پاسه خوراک وي، لباس د پاسه لباس وي "**الافارة التنعم وماظاهرة الطعام على الطعام واللباس على اللباس**" (مرقات ۸/۲۳۰)

ان نحتفي: بربنډو پښنو باندې تللو ته احتفا وايي. دې سره جفا کشي راځي. پښې مضبوطېږي. عاجزي او انکساري راځي او بربنډو پښنو سره طاقت پيدا کېږي. چې د مجبورۍ په وخت کې پکار راشي. او خاروه باندې بربنډو پښنو باندې ګرځېدلو سره سړی د تې بې د مرض نه محفوظ وي.

احیانا: يعنې کله کله معمول وي هميشه نه وي. (مرقات ۸/۲۳۰)

بهرحال هر حال کې اعتدال بهترين حال دی.

اپنی مٹی پہ تو چلنے کا سلیقہ سیکھو سنگ مرمر پہ چلو تو پھسل جاؤ گے

که ويختان غټ کړئ نو اکرام يې کوئ

﴿۲۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چې د کوم کس په سر چې ويختان وي

[1] برقم الحديث ۴۴۴۹ اخرجه ابو داود في السنن ۴/۳۹۳ رقم الحديث ۴۱۶۰ واحمد في المسند ۶/۲۲.

قَالَ:	مَنْ	كَانَ	لَهُ	شعرٌ
نو هغې له پکار ده چې خپل ویختان ښه وساتي (یعنې دا وینځي او تیل ورکوي یا یې ږمونځوي او د لېونې پشان یې				
فليُكرمه .	رَوَاهُ	أَبُو	دَاوُد	[1]
ګډوډ نه وي ځکه نفاست او صفائي خو خوش بويې يو خوښ کړې شوې او محبوب څيز دی)				

توضیح: د ویختانو اکرام دا دی چې دې له تیل ورکړې شي، ږمونځ کړې شي او دا جوړ کړې شي. اسلام شائستګي او د تهذیب حکم ورکوي. او هر څیز ته د هغې جائز مقام ورکوي او د هر څیز کې د افراط تفریط نه د پاک اعتدال تعلیم ورکوي. ویختان دې داسې هم نه وي چې هر وخت په کې سرې لږېدلې وي، نو سړې باندې لازم ي چې د دې خیال وساتې چې معاشره کې اوسیدلو قابل شي. (مرقات۸/۲۳۰)

بهترين خضاب کوم يو دی؟

﴿۲۳﴾ وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحْسَنَ مَا غُيِّرَ بِهِ
او حضرت ابوذر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې د کوم څيزونو په ذريعه د
الشَّيْبُ الْحِنَّاءُ وَالْكَتَمُ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ [2]
بوډه والي يعنې د ويختانو سپين والى بدل کېدی دی هغې کې بهترين شی نکريزې او وسمه ده.

توضیح: الحناء والکتم: کتم د یو قِسمه واښو نوم دی. چې د وسمې سره ګډوډ کړې شي او بیا په خضاب کې کارول کېږي. ځېنې حضرات وايي چې کتم خپله وسمې ته وايي. اوس د بحث لاندې حديث لپاره دا کتل غواړي چې آیا نکريزي او وسمه دواړه ملاو کړې شي او خضاب ترطنه جوړ کړې شي یا د حديث مطلب دا دی چې صرف نکريزي یا صرف وسمه جدا جدا خضاب کړې شي.

علامه ابن اثير جزري په نهايه کې څه ليکلي دي. د هغې نه په ظاره معلومېږي چې حديث کې صرف نکريزي یا صرف په کتم باندې خضاب کول مراد دی. هغې د دلیل په توګه دا ویلي دي چې که د نکريزو سره کتم ملاو کړې شي نو د دې نه تور خضاب جوړېږي او د تور خضاب استعمالول د ډېرو صحيح حديثونو په وجه منع دی. لهذا دلته "الحناء والکتم" کې واؤ په معنیٰ د او دی. چې د تنويع لپاره دی او د تنويع لپاره واو راځي. اوس به د حديث مطلب دا شي چې خضاب اختيار کړې شوی دی چې هغه په نکريزو خضاب وکړي يا د کتم خضاب استعمال کړي. د نکريزو خضاب سور وي او د صرف د کتم

---

[1] رقم الحديث ۴۴۵۰ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۹۴ رقم الحديث ۴۱۶۳

[2] رقم الحديث ۴۴۵۱ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۶ رقم الحديث ۴۲۰۵ والترمذي في السنن ۴/۲۰۴ رقم الحديث ۱۷۵۳.

خضاب شين وي. د علامه ابن اثير دا تحقيق خو ډېر ښه دى، خو ملاعلي قاري وغيره شارحين فرمايي چې د حديث په ټولو روايتونو کې واو ذکر دى. دا ټول اسانيد خلاف ظاهر باندې حمل کول ګران دى، ځکه د ځېنو شارحينو تحقيق دا دى چې دې حديث کې واؤ په معنٰى د مع دى او حناء او کتم ملاولو سره تور رنګ نه جوړېږي بلکې سور بخنى سياهى رنګ پيدا کېږي چې نسوارې هم ورته ويلى شي. زما په خيال اصل کې تشويش د دلته نه پيدا کېږي چې شارحينو حضراتو د کتم باره کې هيڅ متفقه بيصله نه ده کړې. ځېنې حضراتو کتم ته وسمه ويلې ده چې تور رنګ دى. ځېنو دا داسې واښه ګڼلې دي چې شين رنګ ترې نه پيدا کېږي. اوس حديث د لفظ نکرزو سره سره کوم شارح رنګ ملاو کړې دى هغه همغه شان فيصله کړې ده. د ملاعلي قاري په خيال کې د کتم نه پيدا کېدونکى رنګ تور وي. بيا هغې يو جامع کلام پيشک ړى دى چې د ټولو حضراتو په کلام کې اتفاق راځي. چې زياته صحيح خبره دا ده چې د کتم او نکرزو په ګډوډ والي سره د خضاب مختلف قسمونه شي. که د کتم اجزاء په نکريو زيات وي يا کتم او نکريزي دواړه برابر وي نو خضاب تور وي چې ناجائز دى، لکه څنګه چې ابن اثير په نهايه کې دا ګډوډ ګڼلو سره ناجائزه ګڼلې دى. اؤو بيا يې واؤ د او تنويع په معنى کې اخستى دى اؤو که نکريو اجزاء به کتم باندې غالب وي نو د خضاب رنګ سور راځي چې جائز دى، لکه څنګه چې نورو شارحينو اخستى دى او واؤ يې په خپل اصل معنٰى کې اخستى دى. چې په معنى د مع دى.

تور خضاب کونکي لپاره وعيد

﴿۳۴﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:يَكُونُ قَوْمٌ فِي آخِرِ الزَّمَانِ

او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د نبى کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبى عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل چې آخري زمانه

يَخْضِبُونَ بِهَذَا السَّوَادِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ

به څه داسې خلک پيدا شي چې د کوترې د پوټ پشان به د سياهې په ذريعه خضاب کوي (يعنې هغوى چې کوم خضاب

لَا يَجِدُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ [1]

استعمالوي هغه هم دغه شان تور وي لکه څنګه چې د کوترې پوټ تور وي) داسې خلکو باندې به د جنت بوي هم نه لږي.

توضيح: بهذا السواد: معلومه شوه چې د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په زمانه يو خاص تور خضاب ؤو. د هغې اړخ ته يې اشاره کړې ده. يا مراد جنس سواد دى.

کحواصل: دا د حوصلة جمع ده. د مرغۍ د غاړې او ښت د لاندې چې کومه سينه وي. هغې ته حوصله وايي. چرته چې ابتداء کې خوراک جمع کېږي. ځېنې کوترو کې داسې وي چې دا برخه توره وي.

---

(1) رقم الحديث ۴۴۵۲ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۸ رقم الحديث ۴۲۱۲ في ۸/۱۳۸ رقم الحديث ۵۰۷۵.

عامو کې داسې نه وي. البته تور او سپین ګډوډ رنګ په اکثره کوترو کې وي. کېدی شي د هغې سره تشبیه وي، ځکه د تور رنګ باوجود هم څه ویختان سپین پاتې شي.

دې حدیث کې د هغه خلکو لپاره سخت وعید دی چې په ږیره کې تور خضاب لګوي. دغه شان مسئله د ښځو د سر د ویختانو هم ده. تعجب په هغه علماؤ چې د دې وعید باوجود د تور خضاب ترغیب ورکوي. او دعوت کوي او د حدیث مطلب دا بیانوي چې سور جائز نه دی او تور خضاب کوئ او دا زړه ورتیا هم کوي چې د مسلم شریف په روایت کې "اجتنبوا السواد" جمله صحیح نه ده.

لایجدونه رائحة الجنة: که دا جائز ګڼې نو دعوت ورکوي نو د جنت خوشبوې حرامه او که صرف دې باندې عمل کوي نو د حشر په میدان کې به د جنت خوشبوې ورکول سره د مسلمانانو ته رسیږي. دا خلک به محرومه وي یا تشدید او تهدید او تالیظ باندې محمول دی. بهرحال د تور حضاب حرام کېدل د دې حدیث نه واضحه کېږي. (مرقات ۸/۲۳۲)

زیړ خضاب کول جائز دي

﴿۳۵﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ
او د حضرت ابن عمر رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دباغت نه بغیر او ویختانو نه
يَلْبَسُ النِّعَالَ السِّبْتِيَّةَ وَيُصَفِّرُ لِحْيَتَهُ بِالْوَرْسِ
بغیر به یې د څرمن پیزار اغوستلو او په خپلې ږیرې مبارکې باندې به یې د ورس (یو قسمه واښه چې د یمن
وَالزَّعْفَرَانِ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ
په علاقه کې به ؤو) او د زعفرانو په ذریعه به یې زیړ رنګ ورکولو. او حضرت ابن عمر رضی الله عنه به هم
يَفْعَلُ ذَلِكَ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]
داسې کول (یعنې ذکر شوی پیزار به یې اغوستلو او ذکر شوی خضاب به یې کول)
﴿۳۶﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَرَّ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ
او حضرت ابن عباس رضی الله عنه فرمایي چې یو ورځ د نبي کریم صلی الله علیه وسلم مخې ته یو کس تېر شو
قَدْ خَضَبَ بِالْحِنَّاءِ فَقَالَ: مَا أَحْسَنَ هَذَا.
چې د نکریزو خضاب یې لګولی ؤو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د دې خضاب څومره ښکلی دی.

(۱)رقم الحدیث ۴۴۵۳ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۷ رقم الحدیث ۴۲۱۰ والنسائي في ۸/۱۸۶ رقم الحدیث ۵۲۴۳.

قَالَ: فَمَرَّ آخَرُ قَدْ خَضَبَ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ
بیا یو بل کس تېر شو چې د نکریزو او د وسمې خضاب یې لګولی ؤو چې خالص تور نه ؤو.
فَقَالَ: هَذَا أَحْسَنُ مِنْ هَذَا ثُمَّ
نبي کریم ﷺ هغې لیدلو سره وفرمایل چې دا خضاب د هغه اولني هم ښکلی دی. د هغې نه
مَرَّ آخَرُ قَدْ خَضَبَ بِالصُّفْرَةِ
وروسته یو بل کس تېر شو چې زیړ خضاب یې لګولی ؤو. نبي کریم ﷺ هغې لیدلو سره
فَقَالَ: هَذَا أَحْسَنُ مِنْ هَذَا كُله. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
وفرمایل چې دا د دې ټولو نه ښکلی دی. (ابوداؤد)

توضیح: بالحناء والکتم: د دې حدیث نه معلومه شوه چې والکتم کې واو د مع په معنی کې دی، لکه څنګه چې مخکې دا هم راجح ګڼلې شوې دی. (مرقات ۸/۲۳۴)

﴿۲۷﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: غَيِّرُوا الشَّيْبَ
او حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل بوډه والی یعني د ویختانو
وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[2] وَرَوَاهُ النَّسَائِيّ عَن ابْن عمر[3] وَالزُّبَيْرِ[4]
سپینوالی د خضاب په ذریعه بدل کړئ او د یهودو سره مشابهت مه اختیاروئ چې خضاب نه کوي.

سپین ویختان د مؤمن د نورانیت سبب دي

﴿۲۸﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او حضرت عمرو ابن شعیب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل
لَا تَنْتِفُوا الشَّيْبَ فَإِنَّهُ نُورُ الْمُسْلِمِ
سپین ویختان مه وباسئ ځکه بوډه والی (یعني د ویختانو سپینوالی) د مسلمانانو لپاره د نورانیت سبب دی.

[1] رقم الحديث ۴۴۵۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۷ رقم الحديث ۴۲۱۱ وابن ماجه في ۲/۱۱۹۸ رقم الحديث ۳۶۳۷

[2] رقم الحديث ۴۴۵۵ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۲۰۳ رقم الحديث ۱۷۵۲ وأحمد في المسند ۲/۴۹۹

[3] رقم الحديث ۴۴۵۶ أخرجه النسائي في السنن ۸/۱۳۷ رقم الحديث ۵۰۷۳

[4] رقم الحديث ۴۴۵۷ أخرجه النسائي في السنن ۸/۱۳۷ رقم الحديث ۵۰۷۴ وأحمد في المسند ۱/۱۶۵

الْإِسْلَامِ	فِي	شَيْبَةً	شَابَ	مَنْ
کوم کس چې د اسلام په حالت کې د بوډه والي اړخ ته قدم اخلي (يعني د کوم مسلمان چې يو ويختې سپين شي)				
كَتَبَ اللهُ لَهُ بِهَا حَسَنَةً وَكَفَّرَ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةً وَرَفَعَهُ بِهَا دَرَجَةً . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (١)				
نو د هغې په وجه الله د هغې لپاره يو نيکی ليکي او د هغې يوه خطا معاف کوي او د هغې يوه درجه اوچته کړي.				

توضیح: لاتنتفوا: د سپين ويختانو د ويستلو ممانعت دی ځکه دا نور الهی مظهر دی. او د مومن وقار دی، نو د ې زياتبدل ښه دي. ويستل يې ښه نه دي. د قيامت په ورځ کې کله تورتم شي د هغه سپيني ډېري ويختان به د ډېوي، تارچ او د رڼا کار کوي. (مرقات ۸/۲۳۵)

﴿ ٣٩﴾ وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
او حضرت کعب ابن مره رضي الله عنه د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه نقل کوي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چې کوم کس
شَابَ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَالنَّسَائِيّ (٢)
د اسلام په حالت کې بوډه شي، نو د هغې بوډه والی به د قيامت په ورځ د رڼا په صورت کې ظاهرېږي.

د نبي کريم صلى الله عليه وسلم جمه، لمه او وفره ويختان

﴿٤٠﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي ما او نبي کريم صلى الله عليه وسلم به په يو لوښي کې لامبل (يعني د اوبو نه ډک په يو
وَكَانَ لَهُ شَعْرٌ فَوْقَ الْجُمَّةِ وَدُونَ الوفرة. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَالنَّسَائِيّ (٣)
لوښي به زمونږ په مينځ کې پروت ؤو) او د نبي کريم صلى الله عليه وسلم د سر ويختان به د جمه د پاسه او د وفره د لاندې ؤو.

توضیح: من اناء واحد: ملاعلي قاري فرمايي چې د يو لوښي به يې جدا جدا غسل کولو يو ځای مراد نه دی. او که داسې مراد واخستلی شي نو په مينځ کې به پرده وه، لکه څادر يې ځوړند کړو نو يو اړخ ته نارينه او بل اړخ ته زنانه او په مينځ کې لوخی، يا د شپې وخت کې تورتم وي هغه وخت مراد دی. حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايلي دي چې ما په ژوند کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم ستر نه دی ليدلی، نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم خو د هغې نه هم زيات حيادار ؤو. (مرقات ۸/۲۳۷)

---

(١) رقم الحديث ۴۴۵۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۴ رقم الحديث ۴۲۰۲ والترمذي في ۵/۱۱۵.

(٢) رقم الحديث ۴۴۵۹ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۱۴۷ رقم الحديث ۱۶۳۴ والنسائي في ۶/۲۶ رقم الحديث ۳۱۴۲.

(٣) رقم الحديث ۴۴۶۰ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۰۷ رقم الحديث ۴۱۸۷ والترمذي في ۴/۲۰۵ رقم الحديث ۱۷۵۵.

له شعر فوق الجمة: د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ويختان به په مختلف وختونو کې په مختلف انداز کې ؤو. حديثونو کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ويختان لپاره درې الفاظ استعمال شوي دي. اول لفظ جمه دی. جيم باندې پيش دی. ميم باندې شد دی. دا د غوږو نه اوږده وي. چې اوږو ته رسيږي. د هغې نه وروسته بل لفظ لِمَّة دی. لام باندې زير دی. ميم مشدد دی. دا مينځنۍ ويختان ؤو. چې د اوږو سره په نزدې ؤو. د دې نه نه وروسته په دريم نمبر لفظ د وفره دی. واو باندې زبر دی. فا ساکن دی. را باندې زبر دی. دا د غوږو نه وړو ويختانو ته وايي. چې د غوږونو د پوستو ته رسي. د دغه مجموعې لپاره د "جلو" لفظ سا تل پکار دی. يعنې جمه او لمه، وفره، د اعلى نه ادنى اړخ ته ترقي ده.

علامه طيبي فرمايي "**الوفرة الشعرة الى شحمة الاذن والجمة الى المنكب واللمة التى المت بالمنكبين**" (طيبي ج ۸ ص ۲۵۹) (مرقات ۸/۲۳۹، الکاشف: ۸/۲۸۱، ۲۸۰)

شيخ عبدالحق محدث دهلوی اشعة اللمعات کې فرمايي: *بدانکه موئے سر سه نام دارد* ۱: جمه ۲: ؤوفره ۳: لمه، *جمه موئے تادو، وَوفره تا نرمه گوش ولمه بین بین اصح در تفسیر این الفاظ این است الخ.* (ج ۳ ص ۶۲۰)

حديث باندې اسانه بانې د پوهېدلو لپاره داسې وګڼئ چې جمه د غوږو نه اوږده وي او وفره د غوږو نه واړه وي او لمه درميانه وي. د فوق الجمه مطلب دا دی چې دا د پوره جمه نه څه د پاسه ؤو. د جمه د حد پورې نه ؤو راغلي. او "**دون الوفرة**" کې د دون د ادون په معنىٰ کې دی. يعنې د وفره نه څه لږ لاندې ؤو، نو د اوږو نه څه پاس او د غوږونو د پوستو نه څه لږ لاندې په متوسطه درجه کې ؤو. چې لمه ورته ويل کيږي. او همدغه بيانول مقصود دي. د ابوداؤد شريف په حديث کې د دون الجمه فوق الوفرة الفاظ راغلي دي چې دا پاسني واضحه کوي. چې د جمه نه کم او د وفره نه زيات چې د لمه درجه ده د شيخ عبدالحق د عبارت نه معلوميږي چې د دې الفاظو نور مطلبونه هم بيانيږي، خو صحيح تفسير همدغه دی. هسې د جمه لفظ مطلق د ويختانو لپاره هم ويل کيږي، لکه څنګه چې لاندې د خريم په روايت کې دي.

د ناريتؤ لپاره ډير اوږده ويختان ښه نه دي

﴿۴۱﴾ وَعَنِ ابنِ الحنظليَّةِ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن حنظليه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په صحابه کرامو کې يو کس دی روايت کوي
قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نِعْمَ الرَّجُلُ خُرَيْمٌ الْأَسَدِيُّ لَوْلَا
چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو کس ته وفرمايل چې خريم اسدی ښه سړی دی. که د هغې ويختان
طُولُ جُمَّتِهِ وإسبال إزراه فَبَلَغَ ذَلِكَ خُرَيْمًا
اوږده نه وي او د هغې لنګ زوړند نه وي. چې کله خريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې خبرې علم وشو

فَأَخَذَ	شَفْرَةً	فَقَطَعَ	بِهَا	جمته	إِلَى	أُذُنَيْهِ	وَرفع	إزراه
نو هغې يو چاړه راواخستله او ويختان يې د غوږونو د پوستو پورې غوڅ کړل او خپل لنګ يې د								
إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيه. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد (۱)								
پونډو د نيمې پورې کړل.								

توضيح: **الاسدى**: همزه باندې زبر دى او سين ساكن دى. دا لفظ حقيقت كې ازدي دى. او د ازدى نه مراد ازد شنءة دى. ازد بن غوث د يمن د يوط قبيلې د نيكه نوم دى. قاموس كې ليكلي دي چې د ازد د لفظ نه د اسد لفظ زيات واضحه دى. د مدينې اكثر انصارى د همدغه كس ازد بن غوث يا د اسد بن غوث د نسل نه ؤو. دې لفظ نه د اسد قبيله مراد نه ده. نبي كريم ﷺ د خريم تعريف هم وكړو او په يو نقص خبر هم كړو. هغې هغه نقص ژر لرې كړو. د تعليم وركونكې به د روكولو څه او ايو او د تعليم اخستونكي به څه او ايو د هغې ويختان د ضرورت نه زيات اوږده ؤو؟ (مرقات۸/۲۴۰)

حج او عمره كې سر خرائيل بهتر دي. د هغې نه بغير يې ساتل افضل دي، خو په دې شرط چې نمائش او زيبائش مقصود نه وي. مسلمان هر وخت مجاهد وي او مجاهد د سر ويختان نه شي خرائيلى، جنګ كران شي. او د ويختانو نه كافران وېرېږي. د تبليغيانو يو بزرګ محمد احمد په بيانونو كې وايي چې اوږده ويختان خلک ځكه ساتې چې د قيامت په ورځ فرښتو د هغې نېول او دوزخ ته غورزارول اساني وي. دا كس د مجاهدينو او د جهاد دښمن دى. نبي كريم ﷺ هميشه ويختان ساتلي دي. ټول عمر كې يې څلور يا پنځه ځل خرائيلي دي. قيامت كې به د فرښتو د نېولو لپاره صرف ويختان وي. ولي لاس، پښې، څټ او ملا او نور اندامونه نه وي. ګه صرف ويختان وى نو بيا ږېره هم پاكه كړه.

د بركت ويختان

﴿۴۲﴾وَعَن	أَنَسٍ	قَالَ:	كَانَتْ	لِي	ذُؤَابَةٌ	فَقَالَتْ	لِي	أُمِّي:	لَا
حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې زما په سر اوږده ويختان ؤو. زما مور ماته وويل چې زه ستا نه دا									
أَجُزُّهَا	كَانَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	يَمُدُّهَا	
ويختان غوڅوم او رسول الله ﷺ به هغه ويختان راښكل او نېول به يې. لهذا ما د بركت حاصلولو									
وَيَأْخُذُهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (۲)									
لپاره هغه ويختان همغه شان پرېښودل.									

---

(۱) رقم الحديث ۴۴۶۱ اخرجه ابوداود في السنن ۳۴۸/۴ رقم الحديث ۴۰۸۹ واحمد في المسند ۱۸۰/۴.

(۲) رقم الحديث ۴۴۶۲ اخرجه ابوداود في السنن ۴۱۱/۴ رقم الحديث ۴۱۹۶

توضیح ذوابة: زلفو ته وايي.

لاجزها: اى لا اقطعها: زه تا نه غوڅوم، ځکه د نبي کريم ﷺ لاس مبارک په دې لږېدلي دي، نو دا د برکت والا ويختان دي. همدغه شان د حضرت حذيفه رضي الله عنه په سر باندې هم نبي کريم ﷺ د طائف په موقع باندې لاس راښکلی ؤو. هغې ته ول ژوند هغه وساتل. د حضرت شيخ الاسلام سيد حسين احمد مدنی لاس د حضرت احمد علی مدنی لاهوری د ږيرې په ويختانو لږېدلي ؤو. هغې ته ول ژوند د ږيرې ويختان په قينچې باندې واړه نه کړل. کله چې کيناستلو نو ږيره به يې نامه ته رسيدله. دا د برکت والا ويختانوي: اسلام سر د ويختانو ساتلو ممانعت نشته دی. بلکې ويختان د نه ساتلو عقيده د خوارجو ويل شوي ده، د تبليغي جماعت يو بزرګ محمد احمد صاحب د ويختان د ساتلو خلاف نن سبا بيانونه ورکوي. د دې کس د جهاد او مجاهدينو سره دښمنې ده. کېدی شي د دښمنانو په اشاره يې بيړه اوچته کړې ده.

د ضرورت په بناء د سر ويختان خريل جائز دي

﴿۴۳﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْهَلَ آلَ جَعْفَرٍ
او د حضرت عبدالله ابن جعفر رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ د حضرت جعفر رضي الله عنه اولاد ته

ثَلَاثًا ثُمَّ أَتَاهُمْ
درې ورځې مهلت ورکړی ؤو (د حضرت جعفر رضي الله عنه د شهادت خبر سره يې د درېو ورځو پورې د ژړه د غم اجازت ورکړی ؤو) او دې

فَقَالَ: لَا تَبْكُوا عَلَى
موده کې نبي عليه السلام د هغوی ته تشريف نه ؤو راوړی. بيا نبي عليه السلام اطمينان او د دلاسه کولو لپاره هغوی له راغلو او وې فرمايل

أَخِي بَعْدِ الْيَوْمِ. ثُمَّ قَالَ:
بس د نن نه پس زما ورور جعفر پسې به نه ژړئ او بيا يې وفرمايل چې زما وريرونه (يعني عبد الله رضي الله عنه،

ادْعُوا لِي بَنِي أَخِي.
عون رضي الله عنه او محمد رضي الله عنه چې د جعفر هلکان دي) ماله راولئ، نو مونږ د نبي کريم ﷺ په خدمت

فَجِيءَ بِنَا كَأَنَّا أَفْرُخٌ
کې راوستلی شو او هغه وخت مونږ د چرګوټو پشان (يعني د ډېر کم عمري) ؤو. د هغې نه وروسته

فَقَالَ: ادْعُوا لِي الْحَلَّاقَ
نبي کريم ﷺ وفرمايل نائي زما خوا له راولئ. (کله چې نيا راغله) نو نبي کريم ﷺ

فَأَمَرَهُ فَحَلَقَ رؤوسنا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
هغې ته زمونږ د ويختانو د خرائيلو حکم وکړو او هغې زمونږ سرونه وخرائيل.

توضیح: حضرت جعفر رضي الله عنه د حضرت علي رضي الله عنه ورور او د نبي کريم صلی الله علیه وسلم محبوب د تره ځوي ؤو. غزوه موته کې شهيد شو. او د اسماء بنت عميس خاوند ؤو. د هغې واړه واړه بچې يتيمانان پاتې شول. د يو نوم عبدالله ؤو. د دويم نوم عون او د دريم نوم محمد ؤو. د هغوی د سر خرائيلو لپاره نبي کريم صلی الله علیه وسلم د هغوی نيا راوغوښتله او د هغوی ويختان يې پر وخرائيل. د صفائي په غرض داسې معلومه شوه چې ويختان ساتل هم جائز دي او د ضرورت په بناء خرائيل هم جائز دي. د دې حديث نه دا هم معلومه شوه چې مړې باندې د درې ورځو نه زيات غم کول جائز نه دي. د زړه غم جدا شی دی. دې باندې پابندې نه شي کېدی. ملاعلی قاري ليکلي دي چې د درې ورځو نه وروسته تعزيت کول جائز نه دی. (مرقات۸/۲۴۲،۲۴۱)

د جينکو ختنه

﴿۴۴﴾وَعَن أُمِّ عطيَّةَ الأنصاريَّةِ: أَنَّ امْرَأَةً كَانَت تختن بِالْمَدِينَةِ.
او حضرت ام عطيه انصاری رضي الله عنها فرمايي چې مدينه کې يوه ښځه وه چې د ښځو ختنه به يې کوله،
فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
لکه څنګه چې هغه زمانه کې د ښځو ختنه هم رواج ؤو. نبي کريم صلی الله علیه وسلم يو ورځ هغه ښځې ته وفرمايل چې
لَا تُنْهِكِي فَإِنَّ ذَلِكَ أَحْظَى لِلْمَرْأَةِ
ته زيات مه غوڅوه بلکې لږ يې پاس غوڅوه ځکه دا يعني زيات نه غوڅول د ښځو لپاره هم ډېر خوندور وي.
وَأَحَبُّ إِلَى الْبَعْلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ
او د نارينه هم ډېر خوښ وي. يعني که زيات غوڅ کړی شي نو جماع نه ښځې له خوند ورکوي او نه سړی له.
وَقَالَ: هَذَا الْحَدِيثُ ضَعِيفٌ وَرَاوِيه مَجْهُول[2]
ابو داؤد دا روايت نقل کړی دی او ويلي يې دي چې دا حديث ضعيف دی او د دې راوي مجهول دی.

توضیح: لا تنهکی: يعني ختنه کې مبالغه مه کوه بلکې ضروري برخه لږه شان غوڅوه. دا لږ غوڅول د دواړو لپاره په جماع کې د خوند معاون وي. زيات نه. د عربو ملکونو دا چې ګرم ؤو. د ښځو په

([1]) رقم الحديث ۴۴۶۳ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۰۹ رقم الحديث ۴۱۹۲ والنسائي في ۸/۹۲ رقم الحديث ۵۲۲۷.

([2]) رقم الحديث ۴۴۶۴ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۴۲۱ رقم الحديث ۵۲۷۱

اندام نهاني کې د وازګې پشان غوښه پيدا کېږي هغه به يې غوڅوله. همدغه د جينکو ختنه وه. د اذا جاوزا لختان الختان حديث نه هم د دې ختنې اړخ ته اشاره کېږي. د اُحد په ميدان کې حضرت حمزه رضي الله عنه يو کافر باندې حمله کولو وخت کې وفرمايل "يا ابن مقطعة البظور" اى د ختنه کاروبار کونکې ښځې ځويه. د دې روايتونو نه د ښځو د ختنې ثبوت ملاوېږي، خو دا د ګرم ملکونو مسئله ده. زمونږ ملک کې دا مسئله بيانول پکار نه دي. اهل بدعت به پروپيګنډه کوي او تماشا به جوړه کړي. دلته د دې هيڅ ماهر هم نشته دى. او دا کوم شرعي کار او حکم هم نه دى. ګرم ملکونو کې شوافع دا کار کوي. بس دا کافي ده. هغوى متهايان او دعوت هم ورکوي، خو اهل بدعت چې اهل حق په دې وجه بدناموي هغوى ډېر ظلم کوي. کوم عالم خو دا د خپل اړخ نه نه دى ايجاد کړې. حديثونو کې دې اړخ ته اشاره ده. که کوم عالم د دې متلعق يو تحقيق بيان کړي نو څه جرم دى؟(مرقات۸/۲۴۲)

ښځو ته ويختانو کې نکريزې لګول جائز دي

﴿۴۵﴾وَعَنْ كَرِيمَةَ بِنْتِ هَمَّامٍ: أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ عَائِشَةَ
او د حضرت کريمه بنت همام نه روايت دى چې يوې ښځې د حضرت عائشه رضي الله عنها نه د سر په ويختانو کې
عَنْ خِضَابِ الْحِنَّاءِ فَقَالَتْ: لَا بَأْسَ وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ
د نکريزو د خضاب باره کې وپوښتل نو هغې وفرمايل چې دې کې هيڅ باک نشته دى، خو زه دا ښه
كَانَ حَبِيبِي يَكْرَهُ رِيحَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ [1]
نه ګڼم خو زما محبوب يعنې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به د دې بوې نه خوښولو. (ابوداؤد،نسائی)

توضيح: يكره ريحه: دا به د سر د ويختانو خبره وه ګنې په لاس باندې نکريزې لګول خو نبي کريم صلی الله علیه وسلم د ښځو لپاره خوښ کړي هم ؤو، لکه مخکې به راشي. دې حديث کې حضرت عائشه رضي الله عنها د عامو ښځو لپاره د سر په ويختانو کې نکريزې لګول جائز ګڼي. لهذا که ښځې د سر په ويختانو کې خضاب لګول غواړي نو جائز دي. البته تور خضاب جائز نه دى. (مرقات۸/۲۴۳)

ښځو ته په لاسونو باندې نکريزې لګول مستحب دي

﴿۴۶﴾وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ هِنْدًا بِنْتَ عُتْبَةَ قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې د عتبه لور هنده رضي الله عنها چې کله دا وويل چې اى د الله نبي صلی الله علیه وسلم!

[1] رقم الحديث ۴۴۶۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۵/۴ رقم الحديث ۴۱۶۴ والنسائي ۱۴۲/۸ رقم الحديث ۵۰۹۰

بَايِعْنِي	فَقَالَ: لَا	أُبَايِعُكِ	حَتَّى	تُغَيِّرِي

ما سره بیعت وکړه نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې تر کومې پورې ته خپل دواړه لاسونه باندې نکریزې لګولو

كَفَّيْكِ	فَكَأَنَّهُمَا	كَفَّا	سَبُعٍ.	رَوَاهُ	أَبُو	دَاوُد	(۱)

سر دې رنګ بدل نه کړې نو زه تا سره د خبرو بیعت نه کوم. ستا لاسونه د نکریزو نه بغیر داسې دي لکه د درنده لاس چې وي.

توضیح ابن هند: هنده بن عتبه د حضرت ابو سفیان رضی الله عنه ښځه او د حضرت معاویه رضی الله عنه مور ده. د أحد په جنګ کې د حضرت حمزه رضی الله عنه د شهادت اصل محرکه همدغه وه. بیا یې د مکې د فتحې دوران کې اسلام راوړو او په مختلف جنګونو کې یې برخه واخستله. دا بیعت کېدی شي چې د اسلام د بیعت نه بغیر بل کوم بیعت وُو. د دې حدیث نه معلومه شوه چې د ښځو له خپل لاس باندې نکریزې لګول مستحب دي. او د دې پروینښودل مکروه دي، ځکه دې کې هم د نارینو سره یو مشابهت رائحي. اسلام کورنی نظام مضبوط لیدل غواړي، نو ځکه ښځې ته د هر قسم اختیارولو حکم کوي. شیطان او د هغې ثانګه این جي اوز د مسلمانانو کورنی نظام تباه کول غواړي او د ښځې نه نارینه جوړ کړې او د خاوند مقابله کې یې ودروي. (مرقات ۸/۲۴۳)

﴿۲۷﴾وَعَنْهَا	قَالَتْ:	أَوْمَتْ	امْرَأَةٌ	مِنْ	وَرَاءِ	سِتْرٍ

او حضرت عائشه رضی الله عنها فرمایي چې یو ورځ یوې ښځې د پردې شاته د خپل لاس په ذریعې اشاره وکړه چې هغې

بِيَدِهَا	كِتَابٌ	إِلَى	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ

پرچه وه چې کوم کس نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته رالېږلې وه. یعنې هغه ښځې د پردې د شا نه لاس راویستلو

فَقَبَضَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	يَدَهُ

او هغه پرچه یې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته ورکول غوښتل. نبي کریم صلی الله علیه وسلم خپل لاس رانښکلو

فَقَالَ:	مَا	أَدْرِي	أَيَدُ	رَجُلٍ	أَمْ	يَدُ	امْرَأَةٍ؟	قَالَتْ:

او ویې فرمایل چې ماته پته نشته دی چې دا د نارینه لاس دی یا که د ښځې؟ هغه ښځې عرض وکړو

بَلْ	يَدُ	امْرَأَةٍ	قَالَ: لَوْ	كُنْتِ	امْرَأَةً	لَغَيَّرْتِ	أَظْفَارَكِ

چې د ښځې لاس دی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل! که ته ښځه وی نو د نوکانو رنګ به د ضرور د

(۱) رقم الحدیث ۴۴۶۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۹۵ رقم الحدیث ۴۱۶۵

يَعْنِي الْحِنَّاء. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ[1]
نکریزو په رنګ بدل کړي وی.

توضیح: **اومت امرلة**: دا لفظ اصل کښې د ماده به اعتبار سره او مأت دی. د تخفیف په غرض بل همزه حذف کړی شوی دی. د اشاره په معنی کښې دی.

بیدها کتاب: دا جمله د امرأة لپاره صفت واقع دی. یعنې د هغه ښځې په لاس کښې یوه لیکلی شوي پرچه وه. کېدی شي کوم مسئله یې معلومو له.

فقبض النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: یعنې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاس د مخکښې کولو نه وروسته رانښکلو. د دې حدیث نه چې مخکښې کوم تیر شوی دی د هغې نه او د بحث د لاندې حدیثونو نه داسې معلومېږي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به بیعت وغیره کښې د ښځو سره لاس ملاول. حال دا چې د ډېرو حدیثونو او په صریح روایتونو کښې حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا سختئ سره د دې نه نفي کړې ده. لهذا د بحث لاندې حدیثونو کښې به دا تأویل کېږي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اول اراده وکړه چې په لاس بیعت وکړي. بیا یې صرف په ژبه بیعت وکړو. یا یې د لاس لستوڼی رانغښتلو سره داسې کړي وي چې ښځو ته برکت حاصل شي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د امت د ښځو لپاره د پلار په ذرجه کښې وُو، لکه څنګه چې د حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په قرأت کښې دي ﴿ **النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وهو ابوهم** ﴾ خو د دې باوجود هم نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پوره احتراز کړی دی. او د غیر محرم ښځو نه یې پرده کړې ده. او د هیڅ یوې ښځې د لاس سره یې لاس نه دی ملاو کړی. (مرقات ۸/۲۴۴)

﴿۲۸﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لُعِنَتِ الْوَاصِلَةُ وَالْمُسْتَوْصِلَةُ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایلي دي چې یو ځائ کونکي ښځه او یو ځائ کولو والا ښځه یعني خپل
وَالنَّامِصَةُ وَالْمُتَنَمِّصَةُ وَالْوَاشِمَةُ
ویښتان کښې د د انساني ویښتانو جوړ لګونکي ښځه او لګولو والا ښځه او ویښتان چینونکي ښځه او وچنې
والمشتوشمة من غير دَاء. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
کونکي ښځه بغیر د څه مرض نه خال لګونکي ښځه او لګولو والا ښځه دا ټولي ښځي ملعوني ګرځولی شویدي

[1] الحديث ۴۴۲۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۹۶ رقم الحديث ۴۱۶۶ والنسائي في ۸/۱۴۰ رقم الحديث ۵۰۸۹

[2] الحديث ۴۴۶۸ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۹۹ رقم الحديث ۴۱۷۰ وأحمد في المسند ۱/۲۵۱

توضیح: یعنې دا کار نه د مبجورئ په درجه یا د علاج په توګه جائز دي. ګنې د تغییر خلق الله په وجه ناجائز دي. د الفاظ تشریح تېره شوې ده. (مرقات۸/۲۴۵)

د نارینؤ او د زنانؤ په لباس کې یو شان والی د لعنت سبب دی

﴿۴۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه نارینه باندې لعنت ویلی دی چې
الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةَ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
د زنانؤ لباس اچوي او دغه شان یې په هغه ښځه هم لعنت کړی دی چې د نارینؤ لباس اچوي.(ابو داؤد)

توضیح: لعن: نارینؤ د لباس جدا رنګ وي او د ښځو جدا رنګ او ډیزائن وي. که نارینؤ د ښځو سور لباس واچولو نو د هغوی لپاره دا د لعنت سبب دی. یا ښځو د نارینؤ مثلاً سپین لباس اچوي نو دا د هغې لپاره د لعنت سبب دی. دغه شان د نارینؤ د خولئ او واسکټ د ښځو لپاره جائز نه دی. هغه که د یونیفارم په وجه مجبوره وي یا د شوق او ذوق نه مجبوره وي. هغه ښځه ده هغې له د مردانه وضع قطع ته احتراز کول پکار دي. دغه شان نارینؤ له هم د ښځو د وضع قطع نه احتزار کول پکار دي. ګنې د الله تعالی د رحمت نه به ؤوځي او د لعنت مستحق به شئ.

﴿۵۰﴾ وَعَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: قِيلَ لِعَائِشَةَ: إِنَّ امْرَأَةً تَلْبَسُ النَّعْلَ
او حضرت ابو ملیکه فرمایي چې حضرت عائشه رضي الله عنها ته وویل شو چې یوې ښځې د نارینؤ بوټان اچولي
قَالَتْ: لَعَنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلَةَ مِنَ النِّسَاءِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [2]
دي نو هغې وفرمایل چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه ښځه باندې لعنت کړی دی چې د نارینؤ سره مشابهت اختیاروي.

توضیح: الرجلة: رجل مذکر دی رجُلة مؤنث دی. د دې نه مراد هغه ښځه ده چې خبرو اتر، رنګ روغن، وضع قطع او په اسیدلو کې د نارینؤ سره مشابهت اختیاروي. دا مذموم حرکت دی چې د لعنت سبب دی، خو کومه ښځه چې علم و دانش او عقل او رائی او حکم او هوښیارئ کې د نارینؤ سره مشابه صفات لري هغه مشابه مذموم نه دی، لکه ویل شوي دي **"كانت عائشة رجُلة الرأى"** یعنې د حضرت عائشه رضي الله عنها رائی او عقل د نارینؤ پشان ؤو. رجُلة کې جیم باندې پیش دی.

---

[1] رقم الحديث ۴۴۶۹ اخرجه ابوداود في السنن ۳۹۹/۴ رقم الحديث ۴۱۷۰ واحمد في المسند ۲۵۱/۱

[2] رقم الحديث ۴۴۷۰ اخرجه ابوداود في السنن ۴ ۳۵۵ رقم الحديث ۴۰۹۹

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل اهل بيتو لپاره سده ژوند خوښ كړو

﴿۵۱﴾وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَافَرَ

او حضرت ثوبان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به كله سفر ته روانېدلو نو خپل اهل و عيال كې به د ټولو نه آخرى

كَانَ آخِرُ عَهْدِهِ

وخت حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته ورکولو او كله به چې د سفر نه بېرته راغلو نو د ټولو نه اول به فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته ورتللو يعني

بِإِنْسَانٍ مِنْ أَهْلِهِ فَاطِمَةَ

سفر ته د تلل وخت كې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اول د نورو اهل بيتو سره الوداعي ملاقات كولو، بيا به چې د هغوى ټولو نه فارغ شو

وَأَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ

نو آخر كې به د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا خوا ته ورتللو او هغې ته به يې چې څه ويل او ورېدل نو او به يې ويل او وار به يې ورېدل او چې

عَلَيْهَا فَاطِمَةُ فَقَدِمَ

کوم نصيحت او وصيت به يې كولو نو او به يې كړو او خداى پاماني ويل سره روان شو او بيا به چې د سفر نه بېرته راغلو نو د ټولو نه

مِنْ غَزَاةٍ وَقَدْ

اول به حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته ورغلو او د ټولو نه اول به يې د هغې سره ملاقات كولو. يو ځل د جهاد د يو سفر نه نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ

عَلَّقَتْ مَسْحًا أَوْ

بېرته راغلو نو هغه وخت حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د خپل كور په دروازه باندې د ټاټ پرده روړنده كړې وه. په ظاهره خو

سِتْرًا عَلَى بَابِهَا

داسې معلومېدله چې هغې هغه پرده د ارائش لپاره زوړنده كړې وه ځكه كه د ضرورت په خاطر يې زوړنده كړې وه

وَحَلَّتِ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ

نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هيڅ باک نه وى ګڼلى. او هغې خپلو دواړو ځامنو حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته

قُلْبَيْنِ مِنْ فِضَّةٍ

د سپينو زرو دوه كړې اچولې وې. يعنې هغوى كې هر يو ته يو يو كړا يا يو دوه دوه كړې اچولې وې. كله چې د خپل معمول مطابق

فَقَدِمَ فَلَمْ يَدْخُلْ

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سفر نه بېرته راتللو وخت كې د ټولو نه اول د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د ملاقات لپاره د هغې كور ته لاړو

فَظَنَّتْ أَنَّ مَا

او څيز ونه يې وكتل نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ته داخل نه شو. حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا پوهه شوه چې كوم څيز

مَنَعَهُ أَنْ يَدْخُلَ مَا رَأَى.

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما کور ته د راننوتلو نه منع کړی دی هغه دا دی چې کوم نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لیدلی

فَهَتَكَتِ السِّتْرَ وَفَكَّتِ الْقُلْبَيْنِ

دی یعنې دروازه باندې د پردې زوړندول او د حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د حسین رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په لاس کې کړې، نو فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا

عَنِ الصَّبِيَّيْنِ وَقَطَعَتْهُ مِنْهُمَا

ژر هغه پرده او شلوله او د دواړو ځامنو د لاسونو نه یې دواړه کړې وینستلې او هغه یې ماتې کړې. بیا یې دواړو

فَانْطَلَقَا إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

زامنو هغه دواړه ماتې کړې را واخستلې او د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خدمت کې حاضر شول. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ کړې د هغه

يَبْكِيَانِ فَأَخَذَهُ مِنْهُمَا فَقَالَ: يَا ثَوْبَانُ

دواړو نه واخستلې او بیا یې ماته وفرمایل چې ثوبان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا کړې ویسه او فلانې کور والو ته یې ورکړه او راشه یعنې

اذْهَبْ بِهَذَا إِلَى

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خپلو خپلوانو کې د چا نوم واخستلو چې د هغوی کور والو ته یې ورکړه ځکه هغوی محتاج او ضرورت مند ؤو دا چې

فُلَانٍ إِنَّ هَؤُلَاءِ

دا دواړه ماشومان زما د اهل بیتو نه دي نو ځکه زه دا نه غواړم چې دوی په دنیوي ژوند کې بهترین خوراکونه وکړي یعنې زما په

أَهْلِي أَكْرَهُ أَنْ يَأْكُلُوا

نزد دا ماته خوښ نه دي زما دا بچې بهترین خوراکونه او ښه لباس او د اسبابو نه خوند او فائده واخلي یا نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د بهترین خوراکونو

طَيِّبَاتِهِمْ فِي حَيَاتِهِمُ

نه د عیش او ارام ژوند اختیارول او دنیا خوندونه حاصلول مراد واخستل. او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د دې ارشاد په ذریعه ګویا کې دا واضحه

الدُّنْيَا. يَا ثَوْبَانُ

کړل چې زه د خپلو اهل بیتو باره کې هغه څیز اختیاروم چې هغوی دې دنیا کې د فقر، زهد، سخت او د مشقت ژوند تېر کړي. چې اخرت

اشْتَرِ لِفَاطِمَةَ قِلَادَةً

کې یې درجې اوچتې وي. او د هغوی شمار په هغه خلکو کې نه وي چې د هغوی باره کې الله تعالی فرمایي چې خود دې سره

مِنْ عَصَبٍ وَسِوَارَيْنِ

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خپل خیال کې د خپل لخت جګر فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د زړه خفګان ته هم کتل نو ځکه یې هغې سره د شفقت او د محبت

مِنْ عَاجٍ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُد [۱]

داظهار لپاره داهم وفرمايل چې ثوبان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا لپاره د عصب يو امبيل د دواړو ماشومانو لپاره [۲]

توضيح: اخر عهده بانسانٍ فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: يعنې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چې كله كوم سفر ته تللو نو د ټول اهل بيت د ښځو سره به يې الوداعى ملاقات نه آخر كې د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا سره ملاقات كولو او بيا به سفر ته روان شو. او بېرته راتلو كې به د ټولو نه اول د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا سره ملاقات كولو. دا يې د فقط د ښځو معامله بيان كړې ده. د نارينؤ نه ده. (مرقات۸/۲۴۶)

من غزاة: اصل ماده غزوة ده. واؤ د الف بدل كړى شوى دى. (مرقات۸/۲۴۶)

علقت: دا د تعليق نه دى. د ځوړندولو په معنى كې دى. (مرقات۸/۲۴۶)

مسحاً: ټاټ ته وايي. (مرقات۸/۲۴۶)

اوستراً: او د شک لپاره دى، ""ستر" پردې ته وايي.

وَحَلَّتُ: دا هم د باب تفعيل د زيوراتو د اچولو په معنى كې دى. (مرقات۸/۲۴۷)

قلبين: قاف باندې ضمه ده. لام ساكن دى. با باندې زبر دى. قلب مفرد دى. اى سوارين يعنې د سپينو زرو دوه كړې يې اچولي وې. (مرقات۸/۲۴۷)

فكت: د جدا كولو او د ماتولو په معنى كې دى. (مرقات۸/۲۴۷)

وقطعته منهما: دا جمله د مخكنۍ جملې لپاره د عطف تفسير په توګه دى. يعنې دواړه كړې يې د هغوى د بدن نه راويستلي او دواړه يې ماتې يې كړې. (مرقات۸/۲۴۷)

فأخذ منهما: يعنې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا منظر وليدلو نو د هغوى دواړو په حالت يې پرې رحم راغلو. يعنې په دواړو يې زړه خوږ شو يا يې پرې مينه او رحمت راغلو. دا ترجمه ډېره ښه ده، خو ملاعلي قاري فرمايي چې دا ترجمه مناسب نه ده. بلكې دا ترجمه ده چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوى دواړو نه هغه دواړه ماتې كړې واخستلي او حضرت ثوبان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته يې وركړې.

الى فلان: يعنې هغوى غريبانان خلک دي، هغوى ته يې وركړه.

اكره: دا جمله د تعليل د محل لپاره هم كېدى شي. تو عبارت به داسې شي "اى لانى اكره يأكلو" يا

[۱] رقم الحديث ۴۴۷۱ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۹ رقم الحديث ۴۲۱۳ واحمد في المسند۵/۲۷۵

[۲] دحديث پاتې ترجمه: هاتې (پيل) د غاښ دوه كړې واخله چې د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د زړه ساتنه هم وشي او د ماشومانو او ښكې هم بندې شي.

دا د استیناف په موقع کې دی. عبارت به داسې شي "ان هٰؤلا ای الحسن والحیسن وعلیاً وفاطمة اهل بیتی و اکره یاکلوا" یعنې دا ښه شیان صدقه کړه او دا درهم واخله او د بازار نه د غصب امبیل راوړه چې دا دلاسه شي او د حسنین لپاره د پیل د غاښ دوه کړې راوړه چې د دوی زړه غلي شي. دا سې معلومېږي چې دا کړې د حضرت فاطمه رضي الله عنها وي. هغې حسنین ته اچولي وي.

عصب: یعنې د عصب قلاده واخله. شارحینو د دې حدیث باره کې سخت تشویش کړی دی چې د عصب نه څه څیز مراد دی چې قلاده ترېنه جوړېږي. ځینې علماؤ ویلې دي چې دا یمن جوړېدنکې یوه ټوټه ده چې د څه اجزاؤ نه یې امبیل جوړېږي، خو شارحین لیکي چې د ټوټې نه امبیل جوړول، دې باندې نه پوهېږي. لهذا علامه خطابی فرمایي چې ما د یمن والو نه اورېدلي دي چې عصب د یو دریابې ځناور غاښونه دي. چې بهترین سپین امبیل ترېنه جوړېږي. هغه ځناور ته فرس فرعون وایي. (مرقات۸/۲۴۸)

ما په تېر ۲۰۰۵ء کې په زامبیا د لوساکا (ښار) کې د کفوئې په دریاب کې بشماره فرس فرعون ولیدل. دې ته جاموس البحر هم وایي. او خنزیرالبحر هم وایي. دا مېښې پشان وي، خوله یې اَس پشان وي او نو بدن یې د خنزیر پشان دی. ډېر لویې دی. شپږ (۶) منتهو پورې په اوبو کې غپه کېږي. او کله چې سر رابهر کړي نو یو تیز مکروه اواز راوباسي. د عصب امبیل به کېدی شي د دې غاښونو نه جوړېدل.

عاج: د هاتي (فیل) د غاښونو نه کړې جوړېږي. د دې استعمال د احنافو په نزد جائز دی. د عاج دا مشهوره معنی پرېښودل او غیر مشهوره معنی اخستلو ته هیڅ ضرورت نشته دی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د اهل بیتو لپاره د دنیا سخت ژوند خوښ کړو د دې لپاره چې د آخرت ټول راحتونه او نعمتونه محفوظ پاتې شي. او د اذهبتم طیباٰتکم فی حیاٰتکم الدنیا د وعید نه بچ شي. (مرقات۸/۲۴۸)

رانجه لګول مسنون طریقه او د اثمد فایدي

﴿۵۲﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اكْتَحِلُوا بِالْإِثْمِدِ

او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل اصفهانی رانجه هر وخت مبنئ

فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرَ وَيُنْبِتُ الشَّعْرَ.

ځکه رانجه بینائی زیاتوي او ویختان یعنې باڼه غټوي. چې د سترګو د ښایست او د حفاظت ذمه وار دي.

وَزَعَمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ لَهُ مُكْحُلَةٌ يَكْتَحِلُ بِهَا

ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یو اوبږده د رانجو کڅوړه وه. چې د هغې نه به

كُلَّ	لَيْلَةٍ	ثَلَاثَةً	فِي	هٰذِهِ
نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هره شپه درې ځله دې سترګه او درې ځله دې سترګه کې رانجه مښل. يعني				
وَثَلَاثَةً	فِي	هٰذِهِ.	رَوَاهُ	التِّرْمِذِيُّ[1]
مسلسل درې سلائی ښې سترګه کې او درې په چپه سترګه کې مښل.				

توضيح: **اثمد**: د ځينو حضراتو خيال دی چې د اثمد مطلق رانجو ته وايي خو د حديثونو له نظره زياته صحيح دا ده چې **اثمد** يو مخصوص معدنی رانجو ته وايي. د ځيني حضراتو خيال دی چې اثمد يو مخصوص قسم اصفهانی رانجه دي چې د سترګو نه روانې اوبه اودروي. او د سترګې د زخم لپاره ګټوري دي. او د سترګې سوځې لرې کوي. او د سترګو د رڼا والا رګونو ته طاقت ورکوي. وړو ماشومانو او د بوډه ګانو لپاره په خاصه توګه ګټور دي. د بحث لاندې حديث کې د دې دوه فايدې ذکر دي. يو دا چې د سترګو بانه غټوي چې د سترګې حفاظت هم پرې کيږي او ښايست هم پرې پيدا کيږي. دويم د چې د اثمد رانجه د سترګو نظر تيزوي. د رانجو يوه طريقه په حديث کې ده چې درې سلائی په سترګه کې وکړی شي او درې په بله کې، د شپې وخت ځکه انتخاب کړی شوی دی چې دې کې تر ډېر وخت پورې رانجه پاتې کيږي.

مکحلة: د رانجو اوږدې کڅوړې ته وايي. يعني د رنجو لوخي. (مرقات۲۴۹/۸)

د يو څو مفيد دواګانو ذکر

﴿۵۳﴾وَعَنْهُ	قَالَ:	كَانَ	النَّبِيُّ	صَلَّى	اللّٰهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	يَكْتَحِلُ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د شپې د اوده کېدو نه مخکې هره								
قَبْلَ	أَنْ	يَنَامَ	بِالْإِثْمِدِ	ثَلَاثًا	فِي	كُلِّ	عَيْنٍ	قَالَ: وَقَالَ:
سترګه کې د اصفهانی رانجو درې سلائی اچولي. او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل								
إِنَّ	خَيْرَ	مَا	تَدَاوَيْتُمْ	بِهِ	اللَّدُودُ			
چې تاسو د علاج لپاره کوم څيزونه اختيار روئ هغې بهترين شيان څلور دي. يو خو لدود، دويم								
وَالسَّعُوطُ	وَالْحِجَامَةُ	وَالْمَشِيُّ	وَخَيْرَ	مَا	اكْتَحَلْتُمْ	بِهِ	الْإِثْمِدُ	فَإِنَّهُ
سعوط، دريم حجامة او څلورم مشی. د سترګو لګولو څيزونو کې بهترين څيز اصفهانی رانجه دي.								
يَجْلُو	الْبَصَرَ	وَيُنْبِتُ	الشَّعْرَ	وَإِنَّ	خَيْرَ	مَا	تَحْتَجِمُونَ	فِيهِ
چې بينائی زياتوي او د بانو ويختان تازه کوي. او د غوره ډک خکر لګولو لپاره د سپوږمۍ								

(1) رقم الحديث ۴۴۷۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۲/۴ رقم الحديث ۴۰۶۱ والترمذي في ۲۰۶/۴ رقم الحديث ۱۷۵۳

يَوْمُ سَبْعَ عَشْرَةَ وَيَوْمُ تِسْعَ عَشْرَةَ وَيَوْمُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ
اؤولسمه (۱۷)، نورلسمه (۱۹) او يويشتمه (۲۱) تاريخ بهترينې ورځې دي. حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنهُ دا
وَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَيْثُ عُرِجَ بِهِ مَا مَرَّ عَلَى مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ
هم بيان کړه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله معراج ته لاړو نو د فرښتو هيڅ يو داسې جماعت نه ؤو چې د
إِلَّا قَالُوا: عَلَيْكَ بِالْحِجَامَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ [1]
هغې په خوا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تېر شوی نه وي او هغوی دا نه وي ويلي چې ډک خکر لګول ستا لپاره ضروري ده.

توضیح: **ان خير ما تداويتم**: يعني بهترين او فائده مند دوايانې څلور دي. ۱: **لدود**: دا هر هغه دوائی ده چې د مريض خوله کې ورڅخولې شي. ۲: **سعوط**: دا هغه دوائی ده چې د مريض په پوزه کې اچولې کېږي. ۳: **حجامه**: د ستنو د غاړو په ذريعه ښکر لګولو ته وائی يعنې وينه ويستل. ۴: **المشي**: دا هر هغه دست راستونکي دوا ته وايي چې د استعمال نه وروسته يې دست جاري وي. د سړي خيټه هم روانه شي. او خپله سړی هم بار بار تشناب ته منډې وهي. دې وجې نه دې ته المشی ويل شی دی.

وان خير ما: يعني د ښکر لګولو بهترينې ورځې د هرې مياشتې اؤولسم، نورلسم او يويشتم تاريخ دی. دا معتدلې ورځې دي چې وينه په اعتدال کې وي. کتاب الطب کې به مزيد وضاحت راشي. ان شاء الله. (مرقات ۸/۲۵۲)

د حمام د استعمالولو ذکر

﴿۵۴﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى الرِّجَالَ وَالنِّسَاءَ عَنْ دُخُولِ الْحَمَّامَاتِ
او د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نارينه او زنانه حمام ته د تللو نه منع کړي ؤو.
ثُمَّ رَخَّصَ لِلرِّجَالِ أَنْ يَدْخُلُوا بِالْمَيَازِرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد [2]
وروسته بيا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په داسې صورت کې نارينوٴ ته د تلل اجازت ورکړو چې د هغوی په بدن باندې تهبند وي.

توضیح: **الحمامات**: هره زمانه کې د حمامونو جدا جدا انتظام وي. مخکې زمانه کې به يو کور کې په يو ځاې د غسل خانې انتظام ؤو. هغې کې به ګرمې اوبه وې نارينوٴ او زنانوٴ به په يو ځای لامبل، نو ځکه په ابتداء کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نارينه او زنانه دې ته د تللو نه منع کړل. د هغې نه وروسته يې نارينوٴ ته اجازت ورکړو، خو په زنانوٴ همغه شان پابندي وه ځکه که ښځې ځان له حمام ته لاړې شي نو بيا هم ښځې د يو بل نه پرده نه کوي. نارينوٴ ته داسې حمامونو ته د غسل لپاره د تللو دا شرط

[1] رقم الحديث ۴۴۷۳ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۴۰ رقم الحديث ۲۰۴۸.

[2] رقم الحديث ۴۴۷۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۰۰ رقم الحديث ۴۰۰۹ والترمذي في ۵/۱۰۵ رقم الحديث ۲۸۰۲.

اېښودلی شوی دی چې هغوی د نامه نه ترګونډو پورې لنګ دې تړلی وساتي. نن سبا سوئمنګ پول او نور د اوبو حوضونه او په نهرونو کې مشرکه توګه بانې بربنډه غسل کول د پخوانې حمام یو نوی شکل دی. بلکې د هغې نه هم زیات بې حیا او بداخلاقه دي، ځکه دا سوئمنګ پول غسل لپاره نه بلکې د ځه نورو مقصدونو لپاره تیار کړی شوې دي. (مرقات۸/۲۵۳،۲۵۲)

ښځې دې مشترکه حمامونو ته نه ځي

(۵۵)وَعَنْ أَبِي الْمَلِيحِ قَالَ: قَدِمَ عَلَى عَائِشَةَ نِسْوَةٌ مِنْ أَهْلِ حِمْصٍ
او د ابوملیح فرمايي چې یو ځل د حضرت عائشه رضي الله عنها په خدمت کې د شام د ښار حمص نه څه ښځې راغلې.
فَقَالَتْ: مِمَّنْ أَيْنَ أَنْتُنَّ؟ قُلْنَ: من الشَّامِ
عائشه رضي الله عنها د هغوی نه وپوښتل چې تاسو چرته او سیږئ؟ هغوی وویل چې د شام ملک کې،
فَلَعَلَّكُنَّ مِنَ الْكُورَةِ الَّتِي تَدْخُلُ نِسَاؤُهَا الْحَمَّامَاتِ؟
عائشه رضي الله عنها او فرمایل چې کېدی شي تاسو د هغه علاقو اوسېدونکې وئ چرته ښځې حمام ته ځي؟
قُلْنَ: بَلَى قَالَتْ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
هغوی وویل چې آؤ، نو هلته ورته حضرت عائشه رضي الله عنها او فرمایل چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه دا اورېدلي
يَقُولُ: لَا تَخْلَعُ امْرَأَةٌ ثِيَابَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِ زَوْجِهَا إِلَّا هَتَكَتِ السِّتْرَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ
دي چې کومه ښځه هم د خپل خاوند د کور نه بغیر بل کوم ځای جامې اوباسي نو ګویا کې هغه هغه پرده
رَبِّهَا. وَفِي رِوَايَةٍ: فِي غيرِ بيتِها إلا هتكت سترها بينها وبين الله عز وجل. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[1]
اخوا کوي چې د هغې او د الله په مینځ کې ده. یعنې دې روایت کې د في بیت غیر زوجها په في بیتها الفاظ دي.

توضیح: الکورة: کوره کاف باندې پیش دی. ښار، غاړه اؤو علاقې په معنی کې دی. (مرقات۸/۲۵۴)

لاتخلع: جامې د ویستلو په معنی کې دی. (مرقات۸/۲۵۴)

هتکت الستر: پرده د لرېکولو په معنی کې دی. مراد ادب او د حیا پرده اخوا کول دي. "ای حجاب الحیاء و جلباب الاد" (مرقات۸/۲۵۴)

و بین ربها: ځکه د الله له اړخه د دې پابنده ده چې هغه پرده وکړي او غیر محرم هغې ته ونه کتلی شي. بلکې د ښځې دا هم نه دي مناسب چې هغه د ښځې نه بغیر په تش ځای کې خپل بدن لغړ کړي.

[1] رقم الحدیث ۴۴۷۵ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۰۱ رقم الحدیث ۴۰۱۰ والترمذي في ۵/۱۰۵ رقم الحدیث ۲۸۰۳.

﴿۵۶﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او د حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل نزدي چې تاسو به
"سَتُفْتَحُ لَكُمْ أَرْضُ الْعَجَمِ وَسَتَجِدُونَ فِيهَا بُيُوتًا يُقَالُ
د عجمو په ځمکه باندې فتح حاصله کړئ او تاسو ته به داسې کورونه ملاو شي چې د هغوی کور ته
لَهَا: الْحَمَّامَاتُ فَلَا يَدْخُلَنَّهَا الرِّجَالُ إِلَّا بِالْأُزُرِ
به حمام ويل کېږي. لهذا خبردار! هغې ته نارينه د لنګ نه بغير داخل نشئ. او ښځې خو هغې ته بالکل
وَامْنَعُوهَا النِّسَاءَ إِلَّا مَرِيضَةً أَوْ نُفَسَاءَ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
د هغې نه منع کړئ، خو دا که يوه ښځه مريضه وي يا د نفاس په حالت کې وي.

توضيح النساء: يعنې نارينؤ ته اجازت شته دی چې هغوی ازار بند وتړي او حمام کې غسل وکړي خو ښځو ته سره د ازار بند هم مشترکه حمامونو ته د تللو اجازت نشته دی، ځکه د هغې ټول بدن پرده دی. خو که کوم شرعي عذر او اخلاقي مجبوري وي چې ښځه بيماره وي او د حمام په استعمالول باندې علاج کېږي، يا د نفاست په حالت کې وي او د غسل ضرورت دی نو دا صورتونه مستثنى دي. د ماشوم د پيدائش نه وروسته تر څلويښتو (۴۰) ورځو پورې ښځه په نفاست کې وي. (مرقات۸/۲۵۴)

کوم کس چې ايمان لري هغه دې مشترکه حمام ته نه ځي

﴿۵۷﴾وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ
او د حضرت جابر رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل کوم کس چې الله او د
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدْخُلِ الْحَمَّامَ بِغَيْرِ إِزَارٍ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
قيامت په ورځ ايمان لري نو هغه دې د تهبند نه بغير حمام ته نه ځي. کوم کس چې الله او د قيامت په ورځ ايمان لري
فَلَا يُدْخِلْ حَلِيلَتَهُ الْحَمَّامَ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
نو هغه دې خپله ښځه حمام ته داخليدلو ته نه پرېږدي. او کوم کس چې الله او د قيامت په ورځ ايمان لري
فَلَا يَجْلِسْ عَلَى مَائِدَةٍ تُدَارُ عَلَيْهَا الْخمر. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ[2]
نو هغه دې په هغه دسترخوان نه کيني کوم باندې چې د شرابو کار روان وي. (ترمذی، نسائی)

---

(1) رقم الحديث ۴۴۷۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳۰۱/۴ رقم الحديث ۴۰۱۱ وابن ماجه في ۱۲۳۳/۲ رقم الحديث ۳۷۴۸.
(2) رقم الحديث ۴۴۷۷ أخرجه الترمذي في السنن ۱۰۴/۵ رقم الحديث ۲۸۰۱ والنسائي في ۱۹۸/۱ رقم الحديث ۴۰۱

توضيح: **بغير ازاربند:** يعنې د ازار بند سره تلل جائز دي، خو بربنډ تلل منع دي. دغه شان ښځه حمام ته بوتلل منع دي. دا خبره ياد وساتئ چې نن سبا د ښځو داسې حمامونه جوړ شوي دي چې هلته يوه وړه كمره كې جدا د تشناب ځاى وي. هلته ښځه بربنډه تللى شي، ځكه هلته نارينه نه وي. او نه ښځې وي. هغه مشتركه حمامونه دي. حديث كې د مشتركه حمامونو ذكر دى.

يدار: يعنې داسې دسترخوان وي چې هغې باندې د شرابو كار روان وي. هلته كيناستل حرام دي. (مرقات۲۵٦/۸)

الفصل الثالث

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كله هم په سر مبارك كې خضاب نه دى لګولى

﴿۵۸﴾ عَنْ ثَابِتٍ قَالَ: سُئِلَ أَنَسٌ عَنْ خِضَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:				
د حضرت ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ابن مالك نه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام نه د خضاب كولو				
لَوْ	شِئْتُ	أَنْ	أَعُدَّ	شَمَطَاتٍ
يا د نه كولو باره كې وپوښتل، نو هغې وويلل چې كه ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په سر كې سپين				
كُنَّ	فِي	رَأْسِهِ	فَعَلْتُ	
ويختان شمارل غوښتلى نو يقيناً ما به شمارلى وى. يعنې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په سر مبارك كې يو د شمار سپين ويختان				
قَالَ:	وَلَمْ	يَخْتَضِبْ	زَادَ	
وُو. دې صورت كې نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته د خضاب كولو څه ضرورت وُو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام كله هم خضاب نه دى كړى.				
فِي	رِوَايَةٍ: وَقَدِ	اخْتَضَبَ	أَبُو	بَكْرٍ
يو بل روايت كې حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يا د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا عبارت مزيد نقل كړى دى چې				
بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ	وَاخْتَضَبَ	عُمَرُ	بِالْحِنَّاءِ بحتا	(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ابوبكر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نكريزو او د وسمې خضاب استعمال كړى دى او حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صرف نكريزې استعمال كړې دى.				

توضيح: **شمطات:** د شمطط جمع ده. د سپين او تور ويختانو سره د سپين ګډون ته شمطط وايي. "اى بياض شعر الرأس يخالطه سواد". (مرقات۲۵٦/۸)

---

[1] رقم الحديث ۴۴۷۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۱/۱۰ رقم الحديث ۵۸۹۵ ومسلم في ۱۸۲۱/۴ رقم الحديث (۱۰۰-۲۳۴۱)

الحناء والكتم: يعني ګډوډ خضاب يې استعمال کړو. (مرقات۸/۲۵۶)

بحتاً: يعني يعنې خالص د نکريزو خضاب يې کړی، ګډوډ يې نه دی استعمال کړی. (مرقات۸/۲۵۶)

نبي کريم ﷺ زیړ خضاب استعمال کړیدی

﴿۵۹﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ كَانَ يَصْفِرُ لِحْيَتَهُ بِالصُّفْرَةِ

او د حضرت ابن عمر رضي الله عنه باره کې روايت دی چې هغې به خپلې ږيره کې زيړ خضاب کولو. چې د هغې په وجه

حَتَّى تَمْتَلِئَ ثِيَابُهُ مِنَ الصُّفْرَةِ فَقِيلَ لَهُ: لِمَ تَصْبُغُ بِالصُّفْرَةِ؟

به د هغې جامې زيړې وې. کله چې د هغې نه پوښتنه وشوه چې ته زيړ خضاب ولې استعمالوې؟ نو.

قَالَ: أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْبُغُ بِهَا

هغې وفرمايل چې ما نبي کريم ﷺ په خپله ږيره مبارکه باندې زيړ خضاب لګولو باندې ليدلی دی.

وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْهَا

او د نبي کريم ﷺ په نزد ږيره باندې زيړ خضاب نه بغير بل هيڅ يو خوښ څيز نه ؤو. او د

وَقَدْ كَانَ يَصْبغ ثِيَابَهُ كُلَّهَا حَتَّى عِمَامَتَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ [1]

نبي کريم ﷺ ټولې جامې تردې چې پټکی له به يې هم زيړ رنګ ورکولو. (ابوداؤد، نسائی)

توضیح: د زيړ خضاب نه د ورس په ذريعه خضاب کول مراد دی. دا د زعفرانو مشابه رنګ دی. نبي کريم ﷺ په ږيره مبارکه کې استعمال کړيدی. جامو کې نبي کريم ﷺ زيړ رنګ نه دی استعمال کړی. نهايه کې ليکلی شوي دي چې د مختار قول دا دی چې کله کله نبي کريم ﷺ به ويختان رنګ کړي دي. اکثر يې نه دې رنګ کړي. او د نبي کريم ﷺ خضاب به لږ ؤو، نو که غواړي نو دا اوايه چې خضاب يې نه دی کړی يعنې زيات يې نه دی کړی او. که غواړي او وايه چې خضاب يې کړی يعنې لږ يې کړی.

ثيابه: قصداً او عمداً نبي کريم ﷺ جامو او پټکو ته کله هم زيړ نه دی ورکړی، لکه څنګه چې په حديثونو کې دي، خو که بغير د قصدا او اراده پټکی او قميص باندې زيړ رنګ لږېدلی وي نو هغه جدا خبره ده. (مرقات۸/۲۵۶)

---

[1] رقم الحديث ۴۴۷۹ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۳۳۳ رقم الحديث ۴۰۶۴ والنسائي في ۸/۱۴۰ رقم الحديث ۵۰۸۵

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ويختان

﴿۶۰﴾ وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ
او حضرت عثمان ابن عبد الله ابن موهب وايي چې يو ورځ زه د ام المؤمنين حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا په خدمت
فَأَخْرَجَتْ إِلَيْنَا شَعْرًا مِنْ شَعْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخضوبا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ [1]
کې حاضر شوم نو هغې وويل نو هغې مونږ ته د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو ويخته مبارک راوايستل چې رنګين ؤو.

توضيح: مخضوباً: يعنې هغه يو ويخته خضاب شوی رنګين ؤو. دا همدغه لږ خضاب باندې محمول دی. چې د هغې وجه دا ويخته رنګين و. يا د عطرو په شيشه کې زيات وخت ايښودلو سره ويخته رنګين شوی ؤو. يا رنګين معلومېدل. (مرقات ۲۵۷/۸)

يو مخنث نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ښار نه وشړلو

﴿۶۱﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: أُتِيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمُخَنَّثٍ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د ورځ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې يو مخنث راوستلی شو.
قَدْ خَضَبَ يَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ بِالْحِنَّاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
چې د ښځو پشان يې لاس او پښو باندې نکريزې ايښې وې، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ليدلو سره و فرمايل چې په
مَا بَالُ هَذَا؟ قَالُوا: يَتَشَبَّهُ بِالنِّسَاءِ
دې څه شوي دی؟ صحابه کرامو عرض وکړو چې دا کس خپل او سيدلو، خبرو اترو او طور طريقو کې د ښځو سره مشابهت
فَأَمَرَ بِهِ فَنُفِيَ إِلَى النَّقِيعِ. فَقِيلَ:
کوي، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه د ښار نه وويستلو. او هغه يې د مدينې يو ځای نقيع ته ولېږلو. بيا صحابه کرامو عرض
يَا رَسُولَ اللهِ أَلَا تَقْتُلُهُ؟
وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! آيا مونږ دا مړ نکړو يعنې دا چې فسق او فساد او د بدئ ګند ګي
فَقَالَ: إِنِّي نُهِيتُ عَنْ
ترېنه ښور ېږي نو ته صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکم وکړه نو دا به مړې کړی شي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل

[1] رقم الحديث ۴۴۸۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۵۲/۱۰ رقم الحديث ۵۸۹۷.

قَتْلِ الْمُصَلِّينَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
چې د لمونځ کونکو د وژلو نه منع کړې شوې یم.

توضیح: النقیع: عوالی مدینه کې د یو ځای نوم دی. مخنث یې هغه ښار ته وشړلو. هغې په تکلف سره ځان د نارینۀ سره مشابه کولو. او داسې کوم حرام دي. (مرقات۸/۲۵۹)

الا نقتُله: یعنې صحابه کرامو رضي الله عنهم داسې وګڼل چې دې دومره لوی جرم کړی دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د ښار نه ویستلو نو دې تقاضا دا ده چې دا اوژلی شي، نو ځکه هغوی د وژلو باره کې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه وپوښتل. نبي کریم صلی الله علیه وسلم منع کړل او وجه یې ورته دا وویله چې دا مسلمان دی. لمونځ کوي او زه د لمونځ ګوزاره د وژلو نه منع کړې شوې یم. (مرقات۸/۲۵۹)

د نارینۀ لپاره خلوق استعمالول منع دي

﴿۶۲﴾ وَعَن الوليدِ بن عقبةَ قَالَ: لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ				
او حضرت ولید ابن عقبه رضي الله عنه فرمایي چې کله نبي کریم صلی الله علیه وسلم مکه فتح کړه او نبي کریم صلی الله علیه وسلم				
جَعَلَ	أَهْلُ	مَكَّةَ	يَأْتُونَهُ	بصبيانهم
د مکې ښار ته ددننه شو نو د مکې والو خپل ماشومان د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت راوستل شروع کړل،				
فيدعو	لَهُم	بِالْبركَةِ	وَيَمْسَح	رؤوسهم
نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم به د هغه ماشومانو لپاره د برکت دعاء کوله او په شفقت سره به یې د هغوی په سرونو لاس راښکلو،				
فَجِيءَ	بِي	إِلَيْهِ	وَأَنَا	مُخَلَّقٌ
نو دې موقع باندې زه هم د نبي کریم صلی الله علیه وسلم خدمت کې راوستلی شوم خو دا چې زما بدن باندې د زعفران وغیره				
فَلَمْ يَمَسَّنِي	من	أجل	الخلوق. رَوَاهُ	أَبُو دَاوُد[2]
جوړه شوې خوشبوې خلوق لړېدلې وه نو ځکه د خلوق په وجه نبي کریم صلی الله علیه وسلم زما نه لاس و نه لګولو.				

توضیح: خلوق دا چې د ښځو لپاره مخصوص دي او د نارینۀ لپاره جائز نه دي نو ځکه ورسره نبي کریم صلی الله علیه وسلم لاس و نه لګولو.

([1]) رقم الحدیث ۴۴۸۱ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۲۲۴ رقم الحدیث ۴۹۲۸.

([2]) رقم الحدیث ۴۴۸۲ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۰۴ رقم الحدیث ۴۱۸۱ وأحمد في المسند ۴/۳۲.

که د چا ویختان وي نو حفاظت کول یې ضروري دي

﴿۶۳﴾وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ لِي جُمَّةً
د حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته عرض وکړو چې زما د سر ویختان داوږو
أَفَأُرَجِّلُهَا؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَعَمْ وَأَكْرِمْهَا
پورې دي. آیا زه دا ږمونځ کړم؟ نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل آؤ او د هغې عزت هم کوه. یعنې هغې کې تیل وغیره
قَالَ: فَكَانَ أَبُو قَتَادَةَ رُبَّمَا دَهَنَهَا
لګوله او ښه ساتنه یې کوه. راوي وایي چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې ارشاد چې آؤ او د دې
فِي الْيَوْمِ مَرَّتَيْنِ مِنْ أَجْلِ قَوْلِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَعَمْ وَأَكْرِمْهَا. رَوَاهُ مَالِكٌ[1]
عزت کوه باندې عمل کولو لپاره به حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اکثر ورځ کې دوه ځل د سرخ ویختانو کې تیل لګول.

توضیح: وا کمها: یعنې د خپلو ویختانو اکرام کوه. د دې جملې نه حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ استفاده وکړه او د ویختانو ښه ستانه یې شروع کړه تردې چې ورځ کې به یې دوه ځل ږمونځول. دا د زیب او زینت لپاره نه ؤو او نه یې ذاتې خواهش ؤو بلکې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکم پوره کولو لپاره به یې داسې کولو. (مرقات۲۵۶/۸)

د غیر مسلمو وضع قطع خپلول منع دي

﴿۶۴﴾وَعَنْ الحجاج بْنِ حَسَّانَ قَالَ دَخَلْنَا
او حضرت حجاج ابن حسان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو ورځ مونږ. یعنې زه او زما د کور څه کسان د
عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فَحَدَّثَتْنِي
انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په خدمت کې حاضر شو. دا واقعه زما خور ماته بیان کړه چې نوم یې مغیره دی. یعنې هغه وخت زه
أُخْتِي الْمُغِيرَةُ قَالَتْ:
ماشوم ؤوم. ماته هغه ورځ د حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په خدمت کې حاضرېدل خو یاد دي چې هغه ورځو کې زه ماشوم ؤوم خو د
وَأَنْتَ يَوْمَئِذٍ غُلَامٌ وَلَكَ قَرْنَانِ
حاضرئ کیفیت او هلته چې کوم احوال پېښ شوي ؤو، د هغې تفصیل راته یاد نه دي، نو زما خور ماته وویل چې هغه ورځو کې ته

[1] رقم الحدیث ۴۴۸۳ اخرجه مالک في المؤطا ۹۴۹/۲ رقم الحدیث ۶ من کتاب الشعر.

رَأْسَكَ	فَمَسَحَ	قُصَّتَانِ	أَوْ
ماشوم وي او ستا په سر د ببري کوڅۍ یا خکري وي. حضرت انس رضي الله عنه ستا په سر لاس را ښکلو او ستا			
وَبَرَّكَ عَلَيْكَ وَقَالَ: احْلِقُوا هَذَيْنِ أَوْ قُصُّوهُمَا فَإِنَّ هَذَا زِيُّ الْيَهُودِ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]			
په حق کې یې د برکت دعا وکړه او ویې فرمایل چې دا دواړه وخرائیوه ځکه دا د یهودو وضع ده.			

توضیح: فحدثتني: حجا بن حسان د خپل ماشوم توپ قیصه اوروې چې مونږ د حضرت انس رضي الله عنه کره داخل شو نو هلته څه وشو او د دې قصه زما خور ماته وکړه ځکه زه وړوکی ؤوم: خو د نورو احوال پتنه راته نه وه. هغه زما خور ماته بیان کړل، خور راته وویل چې هغه وخت ته وړوکی وې. ستا په ویختانو کې د ویختانو دوه ببري کوڅۍ وي یا دو خکري وي. دا راوي ته شک شوی دی. (مرقات۸/۲۶۰)

قصتان: د تندې د پاسه ویختانو ته وایي. (مرقات۸/۲۶۰)

ښځې ته د سر ویختان خریل حرام دي

﴿۶۵﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَحْلِقَ الْمَرْأَةُ رَأْسَهَا. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ [2]

او حضرت علي رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دې نه منع کړې ده چې هیڅ ښځه خپل سر وخرائیوي.

توضیح: د ښځو لپاره د ویختانو همغه حیثیت دی کوم چې د نارینؤ لپاره دی، لکه څنګه چې د نارینؤ لپاره ږیره خرائیل حرام ده نو د ښځو لپاره د سر ویختان خرائیل حرام دي. حکیم الامت حضرت تهانوی رحمه الله لیکلي دي چې یورپ کې ښځو سر خرائیل شروع کړل. ډاکټرانو هم ورله ملګرتیا وکړه. څه لږه موده پس د ښځو ږیرې راوښتلي، نو هلته ډاکټرانو وویل چې غلطي شوې ده چې د فطرت خلاف فیصله یې وکړه. دا چې د ښځو د بدن ټول قوت غریزي زور د سر ویختانو باندې ېریوځې. چې په هغې یې ویختان اوږده کېږي. او ګرموالی ترینه خارج کېږي، نو چې د ښځو ویختان یې ورائیل نو د بدن ګرمائش یې مخ ته متوجې شو نو ږیرې یې راؤتلې. (مرقات۸/۲۶۱)

د سر او ږیرې ویختان که خواره وي نو داد تهذیب خلاف دي

﴿۶۶﴾ وَعَنْ عطاءِ بن يسارٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ

او حضرت عطاء ابن یسار رضي الله عنه فرمایي چې یو ورځ نبي کریم صلی الله علیه وسلم په مسجد نبوي کې ناست ؤو.

---

[1] رقم الحديث ۴۴۸۴ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۴۱۲ رقم الحديث ۴۱۹۷

[2] رقم الحديث ۴۴۸۵ أخرجه الترمذي في السنن ۳/۲۵۷ رقم الحديث ۹۱۴ والنسائي ۸/۱۳۰ رقم الحديث ۵۰۴۹.

فَدَخَلَ	رَجُلٌ	ثَائِرُ	الرَّأْسِ	وَاللِّحْيَةِ

چې يو کس راغلو چې سر او د ږيرې ويختان يې ګډوډ ؤو. يعنې ښواره واره او نښتي ؤو.

فَأَشَارَ	إِلَيْهِ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	بِيَدِهِ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې ليدلو سره د هغې سر او ږيرې اړخ ته په خپل لاس مبارک باندې دې انداز سره اشاره وکړه

كَأَنَّهُ	يَأْمُرُهُ	بِإِصْلَاحِ	شَعْرِهِ	وَلِحْيَتِهِ

لکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې هغې ته حکم کوي چې هغه د خپل سر او ږيرې ويختان صحيح کړي،

فَفَعَلَ	ثُمَّ	رَجَعَ	فَقَالَ	رَسُولُ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ:

نو هغه کس د سر او ږيرې ويختان صحيح کړل او بيا بېرته راغلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

أَلَيْسَ	هَذَا	خَيْرًا	مِنْ	أَنْ	يَأْتِيَ	أَحَدُكُمْ

چې آيا دا د هغې نه بهتر نه دې چې تاسو کې يو کس داسې حالت کې راشي چې د هغې د سر ويختان ګډوډ وي

وَهُوَ	ثَائِرُ	الرَّأْسِ

او داسې ښکاري لکه شيطان يا پيرى وي يعنې هغې خپل شکل او صورت داسې جوړ کړى وي لکه

كَأَنَّهُ	شَيْطَانٌ.	رَوَاهُ مَالِكٌ[1]

څنګه چې يو پيرې ويختان ښواره واره او بدهئيت کې شکل او صورت ساتې.

توضيح: ثائر الرأس: ګډوډ ويختان چې ږمونځ په کې نه وي وهل شوي، نه تيل وي نه څه او نه څه.

كأنه شيطان: معلومه شوه چې شيطان لوېې غير مهذب، بدتهذيبه او هر ګناه ګونکى دى. (مرقات ۸/۲۶۲)

د کور دالان صفا ساتئ

﴿۲۷﴾وَعَنِ	ابْنِ	الْمسيب	سَمِعَ	يَقُولُ:	"	إِنَّ	اللهَ	طَيِّبٌ

او حضرت ابن مسيب (تابعى) نه روايت دى چې د هغې نه دا اوريدلى شوي دي چې الله تعالى پاک دى.

يُحِبُّ	الطِّيبَ	نَظِيفٌ	يُحِبُّ	النَّظَافَةَ	كَرِيمٌ	يُحِبُّ

پاکوالى خوښوي. الله تعالى ډېر پاک دى او پاکي خوښوي. الله کرم کونکى دى. کرم خوښوي. الله ډېر

---

[1] رقم الحديث ۴۴۸۶ اخرجه مالک في الموطا ۲/۹۴۹ رقم الحديث ۷ من كتاب الشعر.

باب التصاویر
د تصویرونو بیان

تصاویر د تصویر جمع ده. د یو شي صورت جوړولو ته تصویر وایي. هغه که د مجسمي په شکل کې وي یا په لاس جوړ شوي یا د کیمري او مشین او د شعاګانو په ذریعي وي ټولو ته تصویر ویل کیدی شي. دي باب کې چې د کومو تصویرونو بیان دی. د هغې د زنده سرو تصویرونه مراد دي، ځکه شریعت د جائز او ناجائز بحث کوي. او تصویران ناجائزه دي. چې د زنده سرو وي. د غیر زنده سرو شیانو تصویرانو په اسلام کې منع نه دي.

دي باب کې چې د کومو زنده سرو د تصویرونو بیان شوی دی. هغې کې په پردو باندې د تصویرونو د ممانعت تذکره ده، چې ترینه معلومیږي چې د تصویرونو ممانعت فقط د مجسمو سره نه دی بلکې د زنده سري هر قسمه ځناور تصویرونه حرام دي. هغه که په لاس جوړ کړی شوي وي او یا که بله کومه ذریعه استعمال کړی شوي وي. زنده سرو د تصویرونو د حرمت دوه درجې دي. ۱: د حرمت یوه وجه خو دا ده چې د زنده سرو په تصویرونو کې د خدای د تخلق سره مشابهت دی. ۲: دویمه وجه دا ده چې د تصویرونو په لاره همیشه شرک راغلی دی. او آئنده به هم راځي. نن سبا خلک د آغا خان د تصویر عبادت کوي. د خمیني د تصویر عبادت کیږي. د الطاف حسین د تصویرونو غوښتونکې ورته سجده کوي. که یو کس دا غواړي چې زه شرک نه کوم نو کوم خلک چې د تصویرنو په وجه شرک کې اخته شوي دي. د هغوی ذمه واري په چا ده؟

بت پرستی دینِ احمد میں ابھی آئی نہیں
اس لئے تصویر جاناں ہم نے کھچوائی نہیں

الفصل الاول
د رحمت فرښتي هلته نه ځي چرته چې شوقي سپي یا تصویرونه وي

﴿۱﴾عَن أَبِي طَلْحَة قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا
حضرت ابو طلحه رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلى الله عليه وسلم وفرمایل چې هغه کور ته فرښتي نه داخلیږي
فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تصاوير (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
چې کوم کې عکس وي او نه هغه کور ته داخلیږي چې کوم کې سپی وی. (بخاری ومسلم)

---

[1] رقم الحدیث ۴۴۸۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۰/۱۰ رقم الحديث ۵۹۴۹ ومسلم في ۱۶۶۵/۳ رقم الحديث (۸۳-۲۱۰۶)

توضيح: الملائكة: د دې نه مراد د رحمت فرښتې دي. چې كورونو كې وي. او دعاكانې كوي او د خداى د رحمت سبب جوړيږي چې پرې كورونو ته بركتونه راځې. د ملائكه نه دلته مراد هغه فرښتې نه دي چې د انسان په حفاظت باندې مامور وي. يا اعمال نامه ليكلو باندې مامور وي. يا روح قبض كونكي فرښتې دي. هغه خو هر حال كې راځې.

كلب: د دې سپي نه مراد شوقي سپى دى. شريعت چې د كومو سپو كور د ساتلو اجازت كړى دى هغه سپي مراد نه دي مثلاً د كور د حفاظت سپى يا ښكاري سپى يا د رمې او د پټې د حفاظت سپى، نو داسې سپي مراد نه دي. د ځينو حضراتو خيال دى چې د حيث كې چې كوم حكم دى. دې كې عموم دى. چې كور كې مطلق سپى ساتل منع دى. هغه كه شوقيه وي يا كه د ضرورت وي. دواړو صورتونو كې د رحمت فرښتې كور ته نۀ راځې. (**كذا قال النؤوى**) خو دا قول شاذ دى.

ولا تصاوير: دا عطف دى. د كلب لفظ د پاسه او دا چې د كلب جمله د نفې د لاندې ده نو د لاتصاوير عطف د د اعاده عامل سره صحيح شي. اصل عبارت داسې شو "**لاتدخل الملائكة بيتاً فيه كلب و لا تدخل الملائكة بيتاً فى تصاوير**". ملا علي قاري فرمايي "**و اعادة لا كاعادة الفعل**" يعنې لاتصاوير كې دلااعاده همدغه شان ده. ګويا كې **لاتدخل الملائكة** كې د فعل اعاده وشوه. "**فليتدبر فانه دقيق**" ګوياكې د دې حديث مطلب او د مسند احمد د حديث مطلب يو دى. د هغې عبارت داسې دى. "**ان الملائكة لا تدخل بيتاً فيه تماثيل اوصورة**" بهرحال د حديث تعليم دا دى چې چې د زنده سري تصوير جوړول او كور كې ساتل حرام دي. او دا د كبيره ګناهونو نه دي. دا تصوير كه په ټوټه جوړ شوى وي يا نقود او نوټونو او سكو باندې جوړ شوي وي. دا خو د جوړولو او د ويستلو خبره ده. باقې كور چې د ساتلو تر كوم ځاى پورې تعلق دى نو كه اعزاز او د احترام په توګه د كور په ديوالونو باندې يا په پټكې او په څادر او كوټ او بنين باندې وي نو دا ټول حرام دي، خو كوم تصوير چې معزز او مكرم نه وي بلكې سپک او ذليله وي چې لاندې غوړول شوي فرش يا بالخ باندې وي او د هغې تذليل كيږي نو هغه كور كې ساتل حرام نه دي. (مرقات۲۶۵/۸)

دې تفصيل سره دا خبره په ذهن كې راشي چې د اخبارونو تصويران چې د اهانت په توګه زمكه باندې پراته وي د هغې حرمت سخت نشي كېدى. ماهره علماؤ اړخ ته رجوع ضروري ده. والله اعلم.

زمونږ ملک د سركارې اعزاز په توګه د بانئ پاكستان محمد جناح تصويرونه ځوړندول حرام دي. د هغوى په دفترنو كې به د رحمت فرښتې نه راځې، نوټو باندې چې كوم تصويرونه دي دا د ايوب خان په زمانه كې شروع شوي ؤو. د دې ګناه په حكومت باندې ده، ځكه عام خلک يې د اعزاز په توګه نه ساتې مجبوري ده.

د غیر ضروري او شوقیه سپو وژل ضروري دي

﴿۲﴾وَعَنْ ابنِ عبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ام المؤمنین حضرت میمون رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت کوي چې نبی عَلَيْهِ السَّلَامُ
أصبحَ يَوْمًا واجماً
یو ورځ د سحر وخت کې ډېر خفا ښکاره شو او د خفګان سبب یې نو لو سره د حضرت میمونه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه یا یا د بل کومې
وَقَالَ: إِنَّ جِبْرِيلَ كَانَ
زوجه مطره نه یا خپل زړه کې دا تعجب او د حیرانتیا په توګه خپله نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل چې جبرائیل عَلَيْهِ السَّلَامُ
وَعَدَنِي أَنْ يَلْقَانِيَ اللَّيْلَةَ فَلَمْ يَلْقَنِي أَمَ وَاللهِ
نن شپه ما ته د راتللو وعده کړې وه خو هغه ماله را نغلو. قسم په خدای داسې کله نه دي شوي چې هغې
مَا أَخْلَفَنِي. ثُمَّ وَقَعَ فِي نَفْسِهِ جِرْوُ كَلْبٍ
وعده خلافي کړې وي. بیا ناڅاپه د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په ذهن کې کوترې ته خیال راغلو چې د
تَحْتَ فُسْطَاطٍ لَهُ
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خیمه کې یعنې د کوم تخت یا د تاټ وغیره لاندې پرته وه، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ پوهه شو چې
فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ
جبرائیل عَلَيْهِ السَّلَامُ د دې کوترې په وجې زما خواله نه دی راغلی او نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغه کوترې د ویستلو حکم وکړو.
ثُمَّ أَخَذَ بيدِهِ مَاء فنضحَ مَكَانَهُ فَلَمَّا أَمْسَى لقيه جِبْرِيلَ
چې هغه پله د هغه ځای ویستلی شوه نو حضرت جبرائیل عَلَيْهِ السَّلَامُ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ خوا له راغلو او
فَقَالَ:لَقَدْ كُنْتَ وَعَدْتَنِي أَنْ تَلْقَانِي الْبَارِحَةَ. قَالَ:
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د دهغې نه وپوښتل چې تا خو تېره شپه ما سره د ملاوېدلو وعده کړې وه؟ حضرت جبرائیل نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته وفرمایل
أَجَلْ وَلَكِنَّا لَا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ فَأَصْبَحَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَئِذٍ
چې آؤ خو مونږ هغه کور ته نه داخلېږو چې کوم کې سپی یا تصویر وي. د هغې نه بله ورځ
فَأَمَرَ بِقَتْلِ الْكلاب حَتَّى إِنه يَأمر بقتل الْكَلْب الْحَائِطِ الصَّغِيرِ
نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د د سپو د وژلو حکم وکړه چې تر دې چې د وړو باغونو سپو د وژلو حکم یې هم وکړو او

وَ يَتْرُكُ كَلْبَ الْحَائِطِ الْكَبِيرِ. رَوَاهُ مُسلم[1]
د لويي باغونو د سپو پرېښودل حکم يې وکړو ځکه د هغه باغونو د حفاظت لپاره د سپو ساتل ضروري ؤو.

توضیح: د عربو معاشره کې هم د شوقي سپو ساتلو رواج ؤو، لکه څنګه چې په نوره دنيا کې ؤو. د اسلام په ابتداء کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سپو د وژلو مطلقاً حکم کړی ؤو. کله چې د خلکو په زړونو کې نفرت کيناستلو نو بيا د ضرورت له نظره نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو څو سپو د ساتلو اجازت وکړو. د بحث لاندي حديث د همغه ابتدائی دور نقشه ده چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عامو سپو د وژلو حکم کړی ؤو، خو د لويې باغونو د حفاظت کونکي سپو د ضرورت له نظره اجازت کړی ؤو. دا وه دويمه مرحله. ګنې د دې نه مخکې خو د هيڅ يو سپي د ساتلو اجازت نه ؤو. د سپو د فاسدونو نن سبا اندازه کېږي. او د يورپ په اکثر کورونو کې ښځې سپې د خاوند په درجه کې ساتې. او د هغې د خاوند کار اخلي. اوس يو څو مياشتي مخکې هندوستان کې يوې ښځې په اعلانيه توګه د سپي سره واده وکړو او نکاح يې ولوستلی شوه.

جروکلب: د سپي وړوکې بچې ته جرو وايي. چې ترجمه يې پِلا ده. (ګوکری).

فسطاط: د دې ترجمه خيمه ده، خو اصل د واقعې په اعتبار سره دا څه تاړ يا کت يا کوم يو تخت ؤو. چې د لاندې يې ګوکری پټ شوی ؤو. (مرقات ۸/۲۶۷)

الحائط: کجورو او د انګورو وغيره غټ باغ ته وايي. (مرقات ۸/۲۶۷)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د تصوير والا شی ماتولو

﴿۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ يَتْرُكُ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي کريم ﷺ به خپل کور کې هيڅ يو داسې څيز نه پرېښودلو
فِيهِ تَصَالِيبُ إِلَّا نَقَضَهُ. رَوَاهُ البُخَارِيّ[2]
چې په کوم به تصوير ؤو او هغه به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماتولو.

توضیح: **تصاليب**: د دې مفرد تصليب دی. چې معنې يې د صليب تصوير جوړول دي. چې د عيسايانو مقدس علامت دی، خو دلته د تصاليب نه مراد مطلق د زنده سرې تصوير وي. چې منع دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به چې داسې تصوير ليدلو نو ژر به يې ماتولو، ځکه

بت پرستی دین احمد ﷺ میں ابھی آئی نہیں
اس لئے تصویر جاناں ہم نے کھچوائی نہیں

---

[1] رقم الحديث ۴۴۹۰ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۶۴/۴ رقم الحديث (۸۲-۵-۲۱۰۵) وابوداود في السنن ۳۸۷/۴ رقم الحديث ۴۱۵۷

[2] رقم الحديث ۴۴۹۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۵/۱۰ رقم الحديث ۵۹۵۲ وابوداود في السنن ۳۸۳/۴ رقم الحديث ۴۱۵۱.

چیرته چې تصویر ؤو هلته نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ داخل نشو

﴿۴﴾وَعَنْهَا أَنَّهَا اشْتَرَتْ نُمْرُقَةً فِيهَا تَصَاوِيرُ

او د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت دی چې هغې یو ځل داسې بالخت واخستلو چې هغې باندې تصویرونه ؤو.

فَلَمَّا رَآهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نو نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا حجرې ته داخلیدلو وخت کې چې هغه تصویر ولیدلو نو

قَامَ عَلَى الْبَابِ فَلَمْ يَدْخُلْ فَعَرَفْتُ

په دروازه کې او درېدلو او حجرې ته داخل نه شو. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د ې تصویر والا بالخ په وجه

فِي وَجْهِهِ الْكَرَاهِيَةَ قَالَتْ:

د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ په مخ باندې د خفان اثرات محسوس کړل. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي

فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَتُوبُ إِلَى اللهِ وَإِلَى رَسُوله

چې ما عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ! ما نافرمانې پرېږدم او الله او د هغې د رسول رضا ارخ ته متوجې کېږم.

مَا أَذنبتُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

ما کومه داسې ګناه کړې ده چې تاسو زما حجرې ته نۀ را داخلېږې؟ نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل

مَا بَالُ هَذِهِ النُّمْرُقَةِ؟ قُلْتُ:

چې دا څنګه بالخ دی او تا دا د کوم ځای نه راوړی دی؟ حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې ما جواب ورکړو

اشْتَرَيْتُهَا لَكَ لِتَقْعُدَ عَلَيْهَا

ما دا بالخ ستاسو لپاره اخستی دی چې تاسو کله هم وغواړئ نو د ې په مُرسته کینې او چې کوم وخت وغواړې نو

وَتَوَسَّدَهَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّوَرِ

دا سرلاندې کېږدې. نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ دې اورېدلو سره وفرمایل چې یاد وساته تصویر جوړونکو ته

يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيُقَالُ لَهُمْ: أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ ".

به د قیامت په ورځ عذاب ورکول کېږي او هغې ته به ویل کېږي چې کوم تصویران تا جوړ کړې دي دي

وَقَالَ: إِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الصُّورَةُ

کې سا واچوه او دا ژوندي کړه او نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کوم کور کې تصویران وي هغې

لَا	تدخله	الْمَلَائِكَة (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
ته فرښتې نه داخلېږي. همدغه شان انبياء او اولياء لپاره هم دا مناسب نه دي چې هغوی د تصوير والا کورته داخل شي.		

توضيح: **نمرقة**: نون باندې پيش دی. ميم ساکن دی. را باندې پيش دی. وړوکې بالخ ته وايي. علامه نؤوی ليکلي دي چې ځينې علماء وايي چې د دې نه پرده مراد ه.
که پرده مراد واخستلی شي نو د حديثونو باندې پوهېدل به اسان شي او دا خبره خو ثابت شوه چې تصويرونه که په کيمره مشين وي يا په لاس جوړ کړی شوي وي ټول ناجائز دي. هغه که د مجسمې په شکل کې وي يا غير مجسمه وي. وګورئ چې دلته په پرده باندې کوم تصويران ؤو دا څه مجسمې خو نه وي. بلکې د نن سبا د کاغذ ورقو پشان او د ټوټو پشان تصويرونه ؤو.

احيوا ماخلقتم: يعنې تا چې د کوم حيوان تصوير جوړ کړی دی هغې کې سا واچوه ګنې عذاب خوره. دا تعليق بالمحال او تعجيز دی. (مرقات۸/۲۷۰)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تصويران وران کړل

﴿۵﴾وعنها	أَنَّهَا	كَانَت	عَلَى	سَهْوَةٍ	لَهَا	سِتْرًا
او د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دی چې يو ځل هغې خپل ځېر باندې يو داسې پرده ولېدله چې هغې						
فِيهِ			تَمَاثِيلُ			فَهَتَكَهُ
باندې تصويران ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وليدله او ويشلوله. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د هغه شليدلې پردې دا						
النَّبِيُّ صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	فَاتَّخَذَتْ	مِنْهُ	نُمرُقتين
مصرف راويستلو چې د هغې نه يې دوه بالختونه جوړې کړې. او هغه دواړه بالختونه يې کور کې کېخوستل						
فكانتا	فِي	الْبَيْت	يجلسُ	عَلَيْهِم	(مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]	
او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به هغې باندې تکې وهلو او پرې کيناستلو به.						

توضيح: **سهوة**: سين باندې زبر دی. ها ساکن دی. واؤ باندې زبر دی. د کور دننه وړه ځېر او د ناستې ځائ ته وايي. يعنې د ناستې هغه وړوکی شان ځای چرته چې ښځې خپل سامان ږدي يا ديوال کې هغه طاق ته سهوة وايي چې ښځې يې د خزانې، بکس او د صندوق په توګه استعمالوي. چې مخې ته يې پردوه ځوړنده وي. (مرقات۸/۲۷۰)

---

[1] رقم الحديث ۴۴۹۲ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۹۳/۱۰ رقم الحديث ۵۹۶۱ ومسلم في ۱۶۶۹/۳ رقم الحديث (۹۶-۲۱۰۷)

[2] رقم الحديث ۴۴۹۳ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۶/۱۰ رقم الحديث ۵۹۵۴ ومسلم في ۱۶۶۸/۳ رقم الحديث (۹۴-۲۱۰۷)

تماثیل: تصویر مراد دی، ځکه نرمه پرده باندې مجسمه نه جوړیږي. (مرقات ۲۷۰/۸)

فهتکه: نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه پرده وشلوله، یوه وجه بې ځایه اسراف او د ارائش او زیبائش ؤو. او د دویمه وجه د زنده سرې ناجائز تصویر ؤو. (مرقات ۲۷۰/۸)

نمرقتین: حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د هغه دوه ټکړو نه بالختونه جوړ کړل، ځکه شلولو سره هغه تصویران ورن شول.

پوښتنه: د دې مخکښې د حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا حدیث کې دي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بالخ باندې د جوړو شوي تصویر په وجه کورته را ننغلو. حال دا چې دلته د تصویر والا ټوټې نه دوه بالختونه د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د استعمال لپاره اینبودلی شوې ؤو. دا تعارض دی. د دې څه جواب دی؟

جواب: د بحث لاندې حدیث کې د هتکه لفظ راغلی دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرده وشلوله. هغې سره د تصویر حیثیت ختم شو. لهذا تعارض نشته دی. دا جواب هم روکړی شوی دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ډول سنګار او د بې خایه اسراف په وجه دا پرده شلولې وه، لکه څنګه چې په بل حدیث نمبر ۶ کې تفصیل موجود دی. دې حدیث کې پرده باندې د زنده سرې تصویر نه ؤو. اګر که دې باندې د تماثیل اطلاق شوی دی. دا تاویل کمزوری شان دی. اولنی جواب ښه دی. د دې حدیث نه معلومه شوه چې د مجسمې نه بغیر ټوټې یا کاغذ باندې هم تصویر جوړول منع دی. (مرقات ۲۷۰/۸)

بې ضرورته دیوال ته پردې مه ځوړندوئ

﴿۶﴾وَعَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ فِي غَزَاةٍ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې یو ځل نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جهاد لپاره سفر کې لاړو، نو د
فَأَخَذْتُ نَمَطًا فَسَتَرْتُهُ عَلَى الْبَابِ فَلَمَّا
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تلو نه وروسته ما یو ټوټه حاصله کړه او د هغې پرده مې په دروازې زوړنده کړه.
قَدِمَ فَرَأَى النَّمَطَ فَجَذَبَهُ حَتَّى هَتَكَهُ
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې کله بېرته د جهاد د سفر نه راغلو او هغه پرده یې ولیدله نو هغه یې رابنکله او وې یې شلوله
ثُمَّ قَالَ:إِنَّ اللهَ لَمْ يَأْمُرْنَا أَنْ نَكْسُوَ الْحِجَارَةَ وَالطِّينَ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [1]
او وې فرمایل چې الله مونږ ته د دې حکم نه دی کړی چې د خاورې او کاڼي نه ټوټه جوړه کړو.

توضیح: **نمطاً**: یو ښه قسمه نرمي درئ ته وایي. ۵ودج هم اچولی کېږي. کېدی شي دا نمده د معرب نه وي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا ځکه وشلوله چې دې باندې د اَس تصویر جوړ شوی ؤو. ګنې

[1] رقم الحديث ۴۴۹۴ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۶/۱۰ رقم الحديث ۹۵۵۴ ومسلم في ۱۶۶۶/۳(۹۲-۲۱۰۷)

دروازه باندې ټوټه اچول او پرده کول خو د نبي کريم ﷺ په حکم عمل دی. دا احتمال هم شته دی چې دا پرده غير ضروري، ارائشي او زيبائشي وه، نو ځکه نبي کريم ﷺ وشلوله. د حديث آخري الفاظ د دې تائيد کوي چې نبي کريم ﷺ ناخوښوالې وجه دا ويلې ده چې مونږ الله د دې پابند کړي نه يو چې مونږ د خاورې او د کاڼې نه ټوټې جوړې کړو. (مرقات ۸/۲۷۱)

قيامت کې به تصوير ويستونکې ته د ټول نه زيات عذاب وي

﴿۷﴾وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عائشه رضي الله عنها د نبي کريم ﷺ نه نقل کوي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل
أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ بِخلق الله(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [۱]
د قيامت په ورځ به د ټولو نه سخت عذاب هغه خلکو ته وي چې په تخليق د الله سره مشابهت اختيار وي.

توضيح: **يضاهون**: د مضاهات نه دی. چې د مشابهت په معنی کې دی. ځينو نسخو کې همزه هم دی. هغه هم يو لغت دی. د شکل جوړول د الله کار او د الله صفت دی **﴿ويصوركم فى الارحام كيف يشاء﴾** (آل عمران : ۶) لهذا کوم کس چې تصوير جوړوي نو حقيقت کې هغه خپل فعل د الله د فعل سره مشابه کوي. چې لويې ګناه ده. د دې حديث نه معلومه شوه چې د تصوير ويستلو د ممانعت يو وجه د خدای د تخليق سره مشابهت دی. (مرقات ۸/۲۷۱)

اشد الناس عذاباً: که تصوير جوړونکی شرک او د بوتانو د عبادت په غرض تصوير جوړوي، نو دا کفر دی، ځکه به وره د قيامت په ورځ د ټولو نه سخت عذاب ورکړی کېږي. که د بت پرستئ په غرض نه وي بلکې د خدای د تخليق سره د مشابهت په غرض جوړوي نو دا هم کفر دی، ځکه به ورته سخت عذاب ورکول کېږي. او که تصوير صرف د زيب او زينت او د شوق او ذوق په غرض وي نو دا فسق او فجور او ګناه ده. سړی د ګناه کبيره مستحق شي. بيا دا حديث د تشديد او تغليظ او تهديد او توبيخ باندې محمول دی. (مرقات ۸/۲۷۲) چا څه ويلي دي

بت پرستی دين احمد ﷺ ميں ابھی آئی نہيں

اس لئے تصوير جاناں ہم نے کھچوائی نہيں

الناس: ابن ملک رحمه الله فرمايي چې که د مصور کار د دې عقيدې د لاندې وي (چې هغه د خدای د تخليق سره مشابهت کونکی وي) نو هغه کافر کېږي. هغه صورت کې به د حديث مطلب دا وي چې دې قبيح کفر باندې به هغه کس د نورو کافرانو په نسبت زيات سخت عذاب وي. (هغه صورت کې به

د الناس نه مراد کافران وي او کلام به په حقيقت باندې محمول شي) او که داسې عقيده نه لري نو بيا د هغه کس په حق کې به دا حديث په تغليظ او تهديد باندې محمول وي الخ. (هغه صورت کې به د الناس نه مسلمانان مراد وي. کلام به په زجر او توبيخ او تهديد او تشديد باندې حمل کېږي).
بهرحال د تصوير نه مراد د زنده سرې تصوير مراد دی. علماء فرمايي چې د حديث د دې سخت وعيد نه هغه تصوريان خارج دي چې هغه دومره وړوکی او نری وي چې که په ځمکه واچولی شي نو ولاړ سړي ته صفا نۀ ښکاري. يا داسې تصوير وي چې د هغې سره داسې اندام نه وي چې د هغې نه بغير سړی ژوندی نشي پاتې کيدلی، لکه څنګه چې نيم تصوير وي. داسې تصويرونه د مجبورۍ په وجه حج او عمره يا تذکره وغيره ضروري اسنادونو کې کېدی شي حرام نه وي. داسې واړه تصويرونه او دغه شان هغه تصويرونه چې د اکرام په توګه نه وي بلکې مهان وي نو د هغې کور کې ساتلو باندې کېدی وعيد هم نه وي. اګر که ځينې علماء دې کې هم احتياط کوي.

که مصور کې همت وي نو ميږی دې پيدا کړي

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي فرمائيل ئې چې
قَالَ اللهُ تَعَالَى: وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ
الله فرمايي چې د هغه کس نه زيات ظالم څوک دی چې څوک زما د پيدا کولو په شان پيدا کول کوي يعنې لکه څنګه
ذَهَبَ بِخلق كخلقي
صورت چې زه جوړوم هغه شان صورت هغه هم جوړوي. اګر که په حقيقت کې هغه د هغه مادې نه شکل نشي جوړولی چې د کومې
فَلْيخلقوا ذَرَّةً أَوْ لِيَخْلُقُوا
مادې نه د الله جوړ شوي شکلونه دي، خو بيا هم هغه يو شکل جوړوي او دا ګمان کوي چې دا شکل ما جوړ کړی دی. که تصوير
حَبَّةً أَوْ شَعِيرَةً" (مُتَّفق عَلَيْهِ) (۱)
او مجسمه جوړنکي په رښتيا د تخليق دعوی کوي نو لږ يو ميږی خو دې جوړ کړي يا خو دې د جوارو يوه دانه پيدا کړي.

توضيح: يعنې جوړولو سره د خدای د تخليق مشابهت اختيارول وي نو بيا کولاۀ ميدان ته راشه او يو ميږی خو پيدا کړه يا په هوا کې الوتکونکي يوه ذره خو پيدا کړه يا د جوارو دانه پيدا کړه. دې حديث کې د امرصيغه د تعجيز لپاره ده. بهرحال د ټولې دنيا بادشاهان او خلک کې راجمع شي نو يوه چېاکۍ خاوره هم نشي پيدا کولی. چرګۍ د چرګوټو په زړه راښکونکي تصويرونو کې مشابهت

(۱) رقم الحديث ۴۴۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۵/۱۰ رقم الحديث ۵۹۵۳ ومسلم في ۱۶۷۱/۳ رقم الحديث (۱۰۱-۲۱۱۱)

اختياروي خو د ټولي دنيا بادشاهان او خلک که راجمع شي نو يوه هګئ نه شي پيدا کولی. لږ يوه هګئ خو اوښايئ. که نه شئ کولی نو بيا د بل په تخليق کې بې ځايه ماتوالی ولې کوئ؟ سره د بې وسئ نه قادر جوړېدلو کوشش کول څومره لويې ظلم دی.

د الله په نزد به مصورته د ټولو نه زيات عذاب وي

﴿۹﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي د
أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللهِ المصوّرون (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
خدای په نزد د ټولو نه د سخت عذاب حقدار مصور دی.

توضیح: المصورون: اصطلاحي توګه باندې د زنده سرو تصوير جوړونکي ته مصور وايي. د غير زنده سرو تصوير جوړونکي ته نقاش وايي. دلته د زندسرې تصوير مراد دی. دې حديث او تېر شوي حديث نمبر ۷ کې توضيح او تشريح يو شان ده. هلته تفصيل وګورئ.

چې څومره تصويران جوړ کړي هماغومره عذاب به ګټي

﴿۱۰﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم يَقُولُ: كُلُّ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اورېدلي دي چې هر
مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسًا
مصور به دوزخ ته ځي. او د هغې د جوړ شوي هر تصوير په بدل کې به يو کس پيدا کېږي چې تصوير جوړونکي
فَيُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَإِنْ كنت لابد فَاعِلًا
ته به د دوزخ عذاب ورکوي. حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې که تاسو ته د تصوير ضرورت وي
فَاصْنَعِ الشَّجَرَ وَمَا لَا رُوحَ فِيهِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
نو د بوټو او د غير ذي روح تصوير جوړ کړئ.

توضیح: نَفْسٌ: څومره تصويران چې دنيا کې مصور جوړ کړي دي. هغه ټول تصويرونو ته به قيامت کې د يو زند سرې شکل ورکړې شي او د دوزخ د اور په شکل کې به هغه زنده سرى د عذاب په صورت کې دې مصور باندې مسلط شي.

---

(1) رقم الحديث ۴۴۹۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۲/۱۰ رقم الحديث ۵۹۵۰ ومسلم في ۱۶۷۰/۳ رقم الحديث (۹۸-۲۱۰۹)

(2) رقم الحديث ۴۴۹۸ أخرجه البخاري ۴۱۶/۴ رقم الحديث ۲۲۲۵ ومسلم في ۱۶۷۰/۳ رقم الحديث (۹۹-۲۱۱۰)

فيعذبه: که د مذکر صيغه ده نو ضمير د فاعل لفظ الله له دی. او که د مؤنث صيغه ده نو د ضمير فاعل د نفس لپاره دی. بهرحال هر مصور له سوچ کول پکار دی چې هغه څومره تصويرونه جوړوي هغه هومره به ورته عذاب زياتېږي. (مرقات۸/۲۷۴)

درې لوی ګناهونه او عجيبه سزا

﴿۱۱﴾وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي دي چې کوم کس د
تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كُلِّفَ
داسې خوب د ليدلو دعوی کوي چې هغې نه وي کتلی يعنې د دروغو خوب بيان کړي نو د قيامت په ورځ به هغه
أَنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ وَمَنِ
دوه جوارو ته غوټه ورکولو باندې مجبور کړی شي چې هغه به يې هرګز نه شي کولی. او کوم کس
اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ
چې د څه خلکو خبرو اترو اړخ ته خپل غوږ نژدې کوي او دا چې هغه خلک د دې اورېدل نه خوښې
أَوْ يَفِرُّونَ مِنْهُ صُبَّ فِي أُذُنَيْهِ الْآنُكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ
او د هغې نه وتښتي نو د قيامت په ورځ به د دې کس په غوږ کې سيسه واچولی شي او کوم کس چې
صَوَّرَ صُورَةً عُذِّبَ وَكُلِّفَ
تصوير جوړوي. هغې ته به د قيامت په ورځ عذاب ورکول کېږي. او هغه به دې خبره باندې مجبوره کول کېږي
أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا وَلَيْسَ بِنَافِخٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
چې دې تصوير کې روح واچوي حال دا چې هغه به هرګز هغې کې روح نه شي اچولی.

توضيح: تحلم: يعنې داسې خوب يې بيان کړو چې هغه يې نه وُو ليدلی. بلکې دروغ يې جوړ کړل او بيان يې کړل. نو د هغې سزه به دا وي چې د جوارو دوه دانو ته غوټه ورکولو باندې به مجبوره کړی شي. چې غوټه نه شي ورکولی نو عذاب کې به اخته وي، ځکه دا تعليق بالمحال دی. د دروغو خوب بيانول د عامو دروغو ويلو نه ځکه زيات سخت دی چې په دروغ جن خوب کې دا کس په عالم غيب باندې دروغ وايي. او خوب د نبوت د اجزاؤ نه يو جز دی، نو ګويا کې دې کس د نبوت به يو جز کې دروغ وويل چې لويې جرم دی. مثلاً دا کس او ايي چې ما خوب ليدلی دی چې ماته د فلانې

---

(۱) رقم الحديث ۴۴۹۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۲۷/۱۲ رقم الحديث ۳۹۱۶ وأبوداود في السنن ۲۸۵/۴ رقم الحديث ۵۰۲۴

ولایت رتبه راکړی شوي ده. یا د فلانی کس مغفرت شوی دی. یا ما حج کړی دی یا ما نبي کریم ﷺ په خوب کې لیدلی دی یا ماته د جنت پروانه ملاو شوي ده. دغه شان د دروغو خوب بیانول د عذاب سبب دی. (مرقات۸/۲۷۵)

استمع: یعنې د څه خلکو پټو خبرو اوریدلو ته غوږ یږدي او خبرې اورې او بیا یې ښوروي. او فساد ښوروي نو دا حرام دي. (مرقات۸/۲۷۵)

صب: یعنې ورغوزار به کړی شي. (مرقات۸/۲۷۵)

الانك: داقلعي او تانبې ته وايي.

ولیس بنافخ: یعنې کوم کس چې د زنده سرې تصویر جوړ کړو نو د قیامت په ورځ به هغه مجبوره کول کیږي چې اوس په دې سا واچوه. هغه کس به دې کې سا نه شي اچولی نو دې باندې به هغې ته سزه ورکول کیږي. او دا سزه به د همیشه لپاره وي. دا هم تعلیق بالمحال دی. چې دې کې روح واچوه ګنې په عذاب کې اوسه. چې روح نه شي اچولی نو عذاب کې به پروت وي. (مرقات۸/۲۷۶)

د نرد شیر لوبې کولو ممانعت

﴿۱۲﴾وَعَنْ بُرَيْدَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدَشِيرِ
او د حضرت بریده رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم ﷺ وفرمایل چې کوم د نرد شیر په
فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خِنْزِيرٍ وَدَمِهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ[1]
ذریعه سره لوبه وکړه ،هغه ګویا کې د خنزیر غوښه او وینه کې خپل لاس ومنډلو.

توضیح **نردشیر**: د ګیټکو په قسم کې یوه لوبه ده. دا لوبه د ټولو نه اول د فارس بادشاه شاه پور بن اردشیر بن بابک نوی راویستلی (ایجاد) وه. کوم کس چې دا لوبه کوي ګویا کې هغه مجوسي رسم ژوندی کوي. چې ګناه په کې ده. یو بله لوبه ده چې شطرنج ورته وايي. چې تذکره یې مخکې راروانه ده. د احنافو په نزد دا دواړه لوبې مکروه تحریمي دي، خو د شوافعو په نزد که وخت نه ضایع کوي، لمونځ نه قضا کوي. صرف د ذهن تازه کولو په نیت وي نو مباح او جائز دی. د احنافو ائمؤ وعیدونه لیدلي دي. د وعید مخې ته تشحیذ اذهان هیڅ اهمیت او حیثیت نشته دی. د امام شافعي رحمه الله یو قول دی چې شطرنج مکروه دی. دې قسمه لوبه کې به تصویرونه استعمالیدل، نو ځکه دا د تصویرونو په باب کې ذکر کړی شو. د خنزیر غوښه او د هغې وینه حرام کیدلو سره د طبیعیت د زیاتي نفرت سبب وي، نو ځکه د نفرت پیدا کولو لپاره دا ذکر کړی شوی دی. (مرقات۸/۲۷۶)

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۰۰ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۷۷۰/۴ رقم الحدیث (۱۰-۲۲۶۰) وابوداود في السنن ۲۳۰/۵ رقم الحدیث ۴۹۳۹.

الفصل الثاني

﴿۱۳﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَتَانِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل ماله حضرت جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ راغلی ؤو
قَالَ: أَتَيْتُكَ الْبَارِحَةَ فَلَمْ يَمْنَعْنِي
او فرمايلي يې چې زه تېره شپه تاله راغلی ؤم خو كورته د راتلو نه چې كوم څيز منع كړی ؤوم هغه دا ؤو
أَنْ أَكُونَ دَخَلْتُ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ عَلَى الْبَابِ تَمَاثِيلُ
چې د دروازې په پرده باندې تصويرونه ؤو. همغه وخت كې چې كوركې كومه رنګينه نقش كړی شوې
وَكَانَ فِي الْبَيْتِ قِرَامُ سِتْرٍ فِيهِ تَمَاثِيلُ وَكَانَ فِي الْبَيْتِ كَلْبٌ
تېره وه د هغې نه پرده جوړه كړی شوې وه او په هغې باندې هم تصويرونه ؤو. او په كوركې سپی هم موجوړ ؤو.
فَمُرْ بِرَأْسِ التِّمْثَالِ الَّذِي عَلَى بَابِ الْبَيْتِ
لهذا تاسو د دوی د سرونو د غوڅولو حكم وكړه كوم چې د دروازې په پرده دي او د هغه تصويرونو
فَيُقْطَعُ فَيَصِيرُ كَهَيْئَةِ الشَّجَرَةِ وَمُرْ بِالسِّتْرِ فَلْيُقْطَعْ
سرونه غوڅ كړه چې د ې شكل او هيئت بدل شي. او د بوټو په شكل شي او بيا هغه پرده غوڅه كړه او
فَلْيُجْعَلْ وِسَادَتَيْنِ مَنْبُوذَتَيْنِ
د هغې نه د دوه بالختونو جوړولو حكم وركړه او تكې ورته ؤوهه او د اوده كېدو لپاره په فرش
تُوطَآنِ وَمُرْ بِالْكَلْبِ فَلْيُخْرَجْ".
باندې پرېوځه او هغه د پښو لاندې كوه. او د سپي هم د كور نه د بهر ويستلو حكم وكړه،
فَفَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد [1]
نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ همدغه شان وكړل لكه څنګه چې ورته جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ ويلي ؤو.

توضيح: فيقطع: د كومو تصويرونو سرونه چې غوڅ كړی شوي وي د هغې ممانعت نشته دی، لكه څنګه چې د ې حديث كې دي او كوم تصويران چې واړه وي نو د هغې ممانعت هم نشته دی. د وړو تصويرونو معيار دا دی چې هغه دومره نرې وي چې ولاړ سړی يې كله په ځمكه كېږدي نو د هغې اندامونه جدا جدا نه معلومېږي. او په كومو تصويرونو كې چې داسې اندامونه نه وي چې د هغې نه بغير انسان ژوندی نه شي پاتې كېدی، لكه خيټه نه وي، د نامه نه لاندې نه وي نو هغې كې هم كېدی

[1] رقم الحديث ۴۵۰۱ أخرجه ابوداود في السنن ۳۸۸/۴ رقم الحديث ۴۱۵۸ والترمذي في السنن ۲۸۰۶.

شي وعيد نه وي. كه تصويران غټ وي نو فتاوى قاضي خان ليكل شوي دي چې كه لمونځ كونكي په داسې حالت كې لمونځ كوي چې تصويرونه د هغې د جانماز مخې ته وي يا پاس په ديوالونو باندې بنې او چپ اړخ ته ځوړند وي يا په اچول شوؤ جامو باندې وي نو داسې حالت كې لمونځ كول مكروه دي. او كه دا تصويران په درئ او فرش باندې د مُهان په درجه كې وي نو راجح قول دا دى چې كه د سجدې په ځاى باندې نه وي نو لمونځ نه مكروه كېږي. دا تفصيل د هغه تصويرانو باره كې دى چې غټ وي. وړو تصويرانو كې د كراهت نشته دى. (كذا في فتاوى الخانية) (مرقات۸/۲۷۸، ۲۷۷)

قرام: نرمې پردې ته وايي. معلومه شوه چې د مجسمې نه بغير تصويران هم ناجائز دي، ځكه دلته مجسمه مراد نه ده. بلكې سپكې او نرمې باندې تصويرن مراد دي.

وسادتين: يعنې چې د دې تصويران سرونه مات كړى شي يا پرده وشلولى شي نو اوس دا تصويران نه پاتې نشول لهذا بالخ جوړول ترېنه جائز شو.

مصورينو په ځټ باندې به په محشر كې د دوزخ اور مسلط وي

﴿۱۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَخْرُجُ عُنُقٌ مِنَ النَّارِ
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د دوزخ نه به يو ځټ راؤوځي
يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا عَيْنَانِ
دقيامت په ورځ يعنې د اور يوه لمبه به اوږد ځټ شكل راؤوځي. د هغې به ځټ كې به دوه د كتونكي
تُبْصِرَانِ وَأُذُنَانِ تَسْمَعَانِ وَلِسَانٌ يَنْطِقُ يَقُولُ:
ستركې وي، د اورېدونكې غوږونه به وي، خبرې كونكې ژبه وي، هغه ځټ به وايي چې زه په
إِنِّي وُكِّلْتُ بِثَلَاثَةٍ:
درې قسمه خلكو باندې مسلط كړى شى يم. چې دا درې قسمه خلك دوزخ ته رابنكارم او د خلكو مخكې يې ذليل او رسوا كړم
بِكُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ
او په عذاب كې يې اخته كړم. هغې كې خو به يو هغه قسمه خلك وي چې د حق سره يې د تكبر او د عناد سلوك وكړو.
وَكُلِّ مَنْ دَعَا مَعَ اللهِ
يعنې دنيا كې هغوى ته حق ظاهر شو خو هغوى قبول نه كړو. دويم قسمه خلكو كې هر هغه كس شامل دى
إِلَهًا آخر و بالمصوّرين ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
چې د الله سره يې بل معبود رابللى دى او دريم قسم خلك به هغه وي چې تصويرونه يې جوړ كړي دي.

[1] رقم الحديث ۴۵۰۲ أخرجه الترمذي في السنن ۶۰۴/۴ رقم الحديث ۲۵۷۴ وأحمد في المسند ۳۳۶/۲.

شراب، جواري او كوبه حرام دي

﴿۱۵﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل كوي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل
"إِنَّ اللهَ تَعَالَى حَرَّمَ الْخَمْرَ وَالْمَيْسِرَ وَالْكُوبَةَ وَقَالَ:
بيشكه الله تعالى شراب، جواري او كوبه غږولېي د نبوت په ژبه حرام كړي دي. او نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل
كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ". قِيلَ: الْكُوبَةُ الطَّبْلُ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَان[1]
چې هر نشه كونكې شي حرام دی. او بيان كړی شوي دي چې "كوبه" چمبې ته وايي.

توضيح: **الكوبة**: د كوبه په معنی او په مصداق كې يې درې اقوال دي. اول قول دا دی چې د دې نه مراد نرد دی. دويم قول دا دی چې د دې نه بربط مراد دی. دريم قول دا دی چې د دې نه مراد چمبه ده. د دې چمبې نه د غازي چمبه مستثنی ده. دا حديث كېدی شي چې د نرد په وجه دلته ذكر كړی شوي وي. چې تصويرونه په كې وي. (مرقات ۸/۲۷۹)

﴿۱۶﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَالْكُوبَةِ
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شراب، جواري، چمبه او د
وَالْغُبَيْرَاءِ. الغبيراء: شَرَابٌ يَعْمَلُهُ الْحَبَشَةُ مِنَ الذُّرَةِ يُقَالُ لَهُ: السكركة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
غبيرا نه منع كړې ده. او غبيرا يو قسم شراب وي چې د حبش خلك د جوارو نه جوړوي. او هغې ته سكركه وايي.

توضيح: **الذرة**: جوارو ته ذره ويل شوي دي. شياه فام خلك د ټولو نه زيات جوار استعمالوي. د دې نه هم شراب جوړوي. د چمبې په وجه دا حديث په باب التصاوير كې راغلی دی.

غبيرا: د دې شرابو دويم نوم سكركه هم ده. (مرقات ۸/۲۸۰)

﴿۱۷﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ
او د حضرت ابو موسى اشعري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې كوم
لَعِبَ بِالنَّرْدِ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَرَسُولَهُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُد[3]
كس د نرد لوبه وكړه حقيقت كې هغې الله او د هغې د رسول نافرماني وكړه. (احمد، ابوداؤد)

[1] رقم الحديث ۴۵۰۳ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۹۶ رقم الحديث ۳۶۹۶ وأحمد في المسند ۱/۲۸۹.

[2] رقم الحديث ۴۵۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۸۹ رقم الحديث ۳۶۸۵ وأحمد في المسند ۲/۱۸۵

[3] رقم الحديث ۴۵۰۵ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۲۳۰ رقم الحديث ۴۹۳۸ وابن ماجه في ۲/۱۲۳۷ رقم الحديث ۳۷۶۲.

د کوترو ساتنه ناجائزه ده

﴿۱۸﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې يو ورځ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو کس وليدلو چې
يَتْبَعُ حَمَامَةً فَقَالَ:
کوترانو پسې شوى ؤو، يعني د هغې سره لهو و لعب او په الوځولو کې مشغول ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل
شَيْطَانٌ يَتْبَعُ شَيْطَانَةً . رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهْ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ [1]
چې دا شيطان دى او شيطان پسې شوى دى. (احمد، ابو داؤد، ابن ماجه، بيهقى فى شعب الايمان)

توضيح: شيطان يتبع شيطانة: د کوترو ساتنه ناجائزه ده، ځکه دې کې ډېرې خرابيانې دي. مثلاً دې سره وخت ضايع کېږي. سړی د لمونځونو نه غافل شي. د الله د ذکر نه غفلت پيدا شي. کوترې اولوځونکى د کور په چهت باندې وخېژي او د بې حيائى او د بې پردګئ مرتکب شي. دغه شان دا سړی د فسق او فجور ښکار شي، نو ښه صحيح شيطان ترېنه جوړ شي. که د کوترو په الوځولو کې کومه جوارې هم کوي نو بيا خو يې په شيطان کېدلو کې هيڅ شک نشته دى. او بله دا چې کوترې ته ځکه شيطان ويلى شويدى چې هغه د سړي د دې بربادئ سبب او ذريعه جوړه شوه. او د دې ټولو فسادونو مرکز جوړ شو. که کوم کس د نسل د زياتولو په غرض دا ساتې او د دې ساتنه کوي نو بيا اګرکه ساتنه يې جائز ده خو دا خارجې فسادونه ناجائز دي.

الفصل الثالث

د ژوندو سرو تصوير ويستلو کاروبار ناجائز دى

﴿۱۹﴾عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ
او حضرت ابو سعيد ابن ابو الحسن تابعى فرمايي چې يو ورځ زه د حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په خدمت کې
إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ إِنِّي رَجُلٌ إِنَّمَا
حاضر شوم چې ناګهانه يو کس هغې له راغلو او وې ويل چې ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ زما د معاشي ژوند متکيا زما
مَعِيشَتِي مِنْ صَنْعَةِ يَدِي
د لاسونو په مزدورى باندې ده. چې د هغې په ذريعه زه تصويران جوړوم. او س پوښتنه دا ده چې ولې شريعت دا

[1] رقم الحديث ۴۵۰۶ اخرجه ابوداود في السنن ۲۳۱/۵ رقم الحديث ۴۹۴۰ وابن ماجه في ۱۲۳۸/۲ رقم الحديث ۳۷۶۵.

وَإِنِّي	أَصْنَعُ	هٰذِهِ	التَّصَاوِيرَ

حرام کړی دی. بله کوم کسب ماله نه راځي چي د هغې په ذريعه د خپل رزق انتظام وکړم، نو آيا د مجبوری په وجه دا کسب

فَقَالَ	ابْنُ	عَبَّاسٍ:

زما لپاره جائز دی یا نا؟ حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چي وليدل چي د تصوير جوړولو سره د دې کس تعلق د سخت نوعيت

لَا	أُحَدِّثُكَ	إِلَّا	مَا	سَمِعْتُ

دی. کېدی شي چي زما په منع کولو باندې منع نه شي، نو هغې د هغې مخې ته د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ حديث بيان کړو چي

مِنْ	رَسُولِ	اللهِ	صَلَّى	اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

هغه وفرمايل چي زه ستا مخې ته د دې نه بغير بله هيڅ خبره نه بيانوم چي کومه ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه اورېدلې ده،

سَمِعْتُهُ	يَقُولُ:	مَنْ	صَوَّرَ صُورَةً

نو ته يې په غور واوره چي ما د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه دا اورېدلي دي چي کوم کس تصويران جوړوي نو

فَإِنَّ	اللهَ	مُعَذِّبُهُ	حَتَّى	يَنْفُخَ	فِيهِ الرُّوحَ

الله تعالى به يې په عذاب کي اخته کړي. تر دې چي هغه په دې کي روح واچوي. او حال دا چي هغې کي به

وَلَيْسَ	بِنَافِخٍ	فِيهَا	أَبَدًا .	فَرَبَا	الرَّجُلُ	رَبْوَةً	شَدِيدَةً	وَاصْفَرَّ وَجْهُهُ

هرګز روح نه شي اچولی. هغه کس دې وعيد اورېدلو سره غټه ساه واخستله او د ويرې په وجه يې مخ ژيړ شو.

فَقَالَ:	وَيْحَكَ	إِنْ	أَبَيْتَ

حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د هغې دا حالت وليدلو نو ويې فرمايل چي په تا باندې افسوس دی چي که ته دې تصوير ويستلو د

إِلَّا	أَنْ	تَصْنَعَ	فَعَلَيْكَ	بِهٰذَا	الشَّجَرِ	وَكُلِّ شَيْءٍ

کسب نه بغير بل کسب قبلولو نه انکار کوي نو داسې وکړه چي د دې بوټو او د هغه څيزونو تصويران

لَيْسَ فِيهِ رُوحٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [1]

جوړوه چي غير زنده سرې دي.

توضیح: فربا الرحل: ربا د يربو نه دی يعني يوه يخه او اوږده ساه يې واخستله او د خدای د ويرې نه يې رنګ پيکا شو. اَس چي کله منډه وهي نو ستړې کېدلو سره اوږده سا اخلي نو هغې ته ربا الفرس وايي. کاش که کوم شارح د دې ترجمه په رېېدلو سره کړې وی نو ربوة شديدة باندې به هم صحيح

([1]) رقم الحديث ۴۵۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۴/۴۱۶ رقم الحديث ۲۲۲۵ واحمد في المسند ۱/۳۶۰ .

پوهه شوي وی او په واصفر وجهه باندې به هم پوهه شوی وی، خو چا دا ترجمه نه ده کړې. بس د سا اخستلو او د یخ او اوړدې سا د راښکلو ترجمه یې کړې ده. د دې حدیث نه دا خبره واضحه شوه چې د زنده سرې نه بغیر د هر شي تصویر جوړول جائز دی. (مرقات ۲۸۱/۸)

د تصویر ویستلو په وجه شرک راغلی او راځي به

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: لَمَّا اشْتَكَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې کله نبي کريم صلى الله عليه وسلم بيمار شو نو د نبي عليه السلام په ازواجو کې ځينو د کنيسه
ذَكَرَ بَعْضُ نِسَائِهِ
ذکر وکړو چې ماريه بمورته ويل کېدله. کنيسه د يهودو او د عيسايانو د عبادت ځای ته وايي. چې کشيت معرب دی. د دې باره کې
كَنِيسَةً يُقَالُ لَهَا:
حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې د نبي عليه السلام په بيماری کې زه د نبي عليه السلام سره ناسته ووم. بيبيانې د نبي عليه السلام د زړه
مَارِيَةُ وَكَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ
ساتې لپاره خبرو کې مشغوله وې چې ځينو ازواج مطهرات يعني ام سلمه او ام حبيبه د کنيسه ذکر وکړو چې هغوی د حبشه په ملک
وَأُمُّ حَبِيبَةَ أَتَتَا أَرْضَ الْحَبَشَةِ
کې ليدلې ؤ چې د نبي عليه السلام هغه ازواج مطهرات حبشه ته تلې وې. چې خلک يې د عيسائيت پيروکار ؤ، نو هغې دواړو
فَذَكَرَتَا مِنْ حُسْنِهَا وَتَصَاوِيرَ فِيهَا
د کنيسې د ښايست او هغې کې د جوړ شوؤ تصويران ذکر وکړو. نبي عليه السلام دې تذکره اوريدلو
فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: أُولَئِكَ
سره خپل سر مبارک را اوچت کړو او ويې فرمايل چې هغه خلک يعني حبشي والا يا نصاری داسې کوي
إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ
چې کله هغوی کې کوم نيک سړی مړ شي نو هغوی د هغې په قبر باندې د عبادت ځای جوړوي.
مَسْجِدًا ثُمَّ صَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّوَرَ
چې کنيسه ورته وايي. او په هغه کنيسه کې د خپل نيک او صالحه خلکو دا تصويرونه جوړوي.

أُولَئِكَ شرار خلق الله (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
هغه خلک حقیقت کې د خدای بدتره مخلوق دی.

توضیح كنيسة: د يهود او نصارى عبادت ګاهونو ته کنیسه وایي.

وتصاوير فيها: اى ذكرتا حسن تصاويرها: د ګرجې د ښایست او د هغې د تصویرونو ښایست يې د تعجب په توګه بیان کړو. (مرقات۸/۲۸۲)

على قبره مسجداً: يعنې قبر نه د عباد خانه جوړوله. او بیا د هغې به نوم کنیسه جوړوله. او بیا به يې هغې کې د هغه نیکانو تصویرونه د زړه د اطمینان لپاره جوړول. چې بوډه ګان به مړه شول نو نوي نسل ته به يې شیطانان ویل چې ستاسو مشرانو د دې تصویرانو او د نیکانو د دې مجسمو عبادت کولو، نو نوی نسل به د بوتانو په عبادت کې اخته شو، لکه څنګه چې د حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَامُ په زمانه کې هم د شرک ابتداء همدغه شان شوي وه. معلومه شوه چې د تصویرانو په ذریعه د شرک ابتداءِ هم وشوه او بیا به هم شرک په دې لاره راځي. تر ننه پورې د قبر پرست بریلیان حضرات دي. چې بدعتیان هم دي۔او شرک کې هم اخته دي.

شرار خلق الله: یعنې تصویر ویستونکي او بیا په قبرونو باندې د عبادت ځایونه جوړونکي بدترین مخلوق دی، ځکه خپله هم ګمراه شول او نور يې هم ګمراه کړل (مرقات۸/۲۸۲)۔

زندگی اس کی ہے ملت کے لئے پیغام موت
کر رہا ہو جو بجائے کعبہ قبروں کا طواف
بت پرستی دین احمد میں ابھی آئی نہیں
اس لئے تصویر جاناں ہم نے کھوائی نہیں

پنځه قسمه خلګو ته به قیامت کې سخت ترین عذاب وي

﴿۲۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې د قيامت په ورځ به د
عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَتَلَ نَبِيًّا أَوْ قَتَلَهُ نَبِيٌّ أَوْ
ټولو نه سخت عذاب هغه کس باندې وي چې نبي اوژني یا د جهاد کې هغه نبي اوژني یا چې په مور

[1] رقم الحديث ۴۵۰۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۸۷/۷ رقم الحديث ۳۸۷۳ ومسلم في ۳۷۵/۱ رقم الحديث (۱۶-۵۲۸)

قَتَلَ	أَحَدَ	وَالِدَيْهِ	وَالْمُصَوِّرُونَ
او پلار کې یو اوژنې او کوم کس چې تصویر جوړ کړي یا چې کوم عالم د علم نه فائده وانخلي یعنې د			
وعالم	لم	ینتفع	بِعِلْمِهِ[1]
خپل علم مطابق عمل ونه کړي دې باندې به هم سخت عذاب وي.			

توضیح: دې حدیث د پنځه قسمه خلکو بیان دی. چې قیامت کې به ورته د ټولونه سخت عذاب ورکول کیږي. ۱: چاچې نبي شهید کړو ۲: څوک چې میدانِ جهاد کې نبي اوژلو، نه دا چې په قصاص ۳: کوم بدبخته چې مور او پلار کې کوم یو کس اوژلو ۴: د زنده سرو تصویر ویستونکی ۵۵: هغه عالم چې د علم حق ادا نه کړي، نه د دې دعوت وکړي او نه په دې باندې عمل وکړي. (مرقات۸/۲۸۳)

د شطرنج غندنه

﴿۲۲﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: الشطرنج هُوَ ميسر الْأَعَاجِمِ[2]
او د حضرت علي رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روایت دی چې هغې به فرمایل شطرنج د عجمو خلکو یعنې د غیر مسلمو جوارې ده.

توضیح: **میسر الاعاجم**: یعنې عجم او د فارس د خلکو د مجوسیانو جوارې ده. لهذا د دې مجوسیانو مشابهت اختیارول جائز نه دی، ځکه د هغوی خاصه لوبه نرد، چوسر او د شطرنج کول جائز نه دي.

د احنافو په نزد دا شیان مکروه تحریمي دي. امام شافعي رحمه الله فرمایي چې د تشحیذ اذهان لپاره شطرنج کول جائز دي. د هغې نه هم یو قول منقول دی چې شطرنج مکروه دی. مخکې حدیث نمبر ۱۲ کې تفصیل شوی دی.

خطاکار سړی شطرنج لوبوي

﴿۲۳﴾ وَعَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ قَالَ: لَا يَلْعَبُ
او د حضرت ابن شهاب نه روایت دی چې حضرت ابو موسی اشعری رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وفرمایل چې شطرنج
بالشطرنج إِلَّا خَاطِئٌ[3]
صرف هغه کس کوي چې خطا کار وي.

---

(۱) رقم الحدیث ۴۵۰۹ أخرجه البیهقي في شعب الایمان ۱۹۷/۶ رقم الحدیث ۷۸۸۸

(۲) رقم الحدیث ۴۵۱۰ أخرجه البیهقي في شعب الایمان ۲۴۱/۵ رقم الحدیث ۶۵۱۸

(۳) رقم الحدیث ۴۵۱۱ أخرجه البیهقي في شعب الایمان ۲۴۱/۵ رقم الحدیث ۶۵۱۹

شطرنج یوه باطله لوبه ده

﴿۲۴﴾وَعنهُ أَن سُئِلَ عَنْ لَعِبِ الشَّطْرَنْجِ فَقَالَ: هِيَ مِنَ الْبَاطِلِ
او د حضرت ابن شهاب نه روایت دی چې د هغې نه د شطرنج باره کې وپوښتلی شو، نو هغې وویل چې دا لوبه یو باطل
وَلَا يُحِبُّ اللهُ الْبَاطِلَ. رَوَى الْبَيْهَقِيُّ الْأَحَادِيثَ الْأَرْبَعَةَ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ (۱)
څیز دی او الله باطل نه خوښوي. پاس ذکر شوي څلور روایتونه بهیهقي په شعب الایمان کې نقل کړي دي.

توضیح: هدایه کې لیکلی شوي دي چې د حدیثونو د وعید له نظره شطرنج او نردشیر کول مکروه تحریمي دي. جامع صغیر کې یو روایت ذکر دی چې شطرنج کولو والا ملعون دی.

"**نساب الاحساب**" کتاب کې اما غزالی رحمه الله لیکلي دي چې د امام شافعي رحمه الله په نزد شطرنج کول مکروه دی. کېدی شي چې د امام شافعي رحمه الله نه دوه اقوال منقول وي. یو کې مباح او بل کې شطرنج مکروه دی. درمختار کې لیکل شوي دي چې دا قسمه ټولي لوبي مکروه دي.

په سپي او پیشو کې فرق

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِي دَارَ قَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ
او حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به د ځینو انصارو کور ته تللو. حال دا چې د هغې کور سره
وَدُونَهُمْ دَارٌ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ
د نورو خلکو کورونه هم ؤو، خو نبي علیه السلام به هلته نه تللو. د هغه خلکو دا خبره خوښه نه شوه چې نبي علیه السلام زمونږ په کاونډ کې
فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ
د نورو خلکو کور ته ځي او زمونږ کورونو ته نه راځي، نو هغه خلکو عرض وکړو چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم!
تَأْتِي دَارَ فُلَانٍ وَلَا تَأْتِي دَارَنَا.
تاسو د فلاني کور ته ځي خو مونږ کره نه راځي. زمونږ څه قصور دی چې زمونږ کور د ستاسو د راتللو د سعادت نه محرومه دی.
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِأَنَّ فِي دَارِكُمْ كَلْبًا.
نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې ستاسو کور ته ځکه نه درځم چې تاسو کورونو کې سپي ساتلي شوي دي.

(۱) رقم الحدیث ۴۵۱۲ اخرجه البیهقي في شعب الایمان ۵/۲۴۱ رقم الحدیث ۶۵۱۸

قَالُوا: إِنَّ فِي دَارِهِمْ سِنَّوْرًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السِّنَّوْرُ سَبُعٌ. رَوَاهُ الدَّارَقُطْنِيُّ[1]

هغوی عرض وکړو چې هغوی په کورونو کې پيشوګان ساتلي دي. نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل پيشو درنده دی.

توضيح: نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د انصارو ځينو کورونو ته تللو. لاره کې څه کورونه د انصارو حضراتو هم وُو. د هغې نه مخکې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تګ په هغوی ګرانه شوه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ولې مونږ کره نه راځي. چې مونږ ته دا لويې اعزاز حاصل شي. چا څه ښه ويلي دي.

کُلا گوشهٔ دهقان به آفتاب رسید چوں　　سایه بر سرش انداخت چوں تُو سلطانے

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته معذرت وکړو چې تاسو په محله کې سپی ساتلی دی نو ځکه ستاسو محلې ته نهٔ راځم. هغه حضراتو وويل چې ته چې چرته ځې نو هغه خلکو خو په کورونو او محله کې پيشو دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جواب کې وفرمايل چې پشو درنده دی. دا د سپی پشان نه دی. سپی شيطان دی او د شيطان د فرښتو سره دښمني ده. پيشو شيطان نه دی نو دا په سپو باندې نه شي قياس کېدلی.

[1] رقم الحديث ۴۵۱۳ اخرجه الدارقطني في السنن ۶۳/۱ رقم الحديث ۵ من كتاب الطهارة.

کتاب الطب والرقی
د طب او د دَمولو بیان

قال الله تعالیٰ: ﴿کلوا واشربوا ولا تسرفو﴾(سورة الاعراف: ۳۱)

وقال الله تعالیٰ: ﴿رب اعوذبك من همزات الشیاطین واعوذبك رب ان یحضرون﴾(المؤمنون: ۹۷،۹۸)

الطب: طا باندې کسره ده. علامه سیوطی رحمه الله فرمایي چې طا باندې زبرزیر او پیش درې واړه حرکات لوستل کېدی شي. "**الطب هو علاج الامراض**" یعنې د بیمارۍ علاج ته طب وایي. شیخ عبدالحق محدث دهلوی رحمه الله په اشعة اللمعات کې لیکي "طب برحکات ثلاث ه علاج کردن" د همدې نه طبیب دی. چې معالج ته وایي. *وطبّ طاطبیب وہر حاذق درکار خو، ومتطبب علم طب خوانندہ وعمل کنندہ بدان کہ ہنوز حاذق نشدہ باشد وطب بکسرہ بمعنی سحر نیز آمدہ ومطبوب مسحور،* یعنې طب د زبر سره طبیب ته هم وایي او خپل کار کې هر ماهر ته ته وایي. متطبب د علم طب لوستونکی نو آزموده ته طبیب وایي. او طب د جادو په معنی کې هم راځي. فلان مطبوب یعنې فلانی باندې جادو شوی دی.
علامه طیبي رحمه الله د دې مادې متعلق یو شعر لیکلی دی.

لکل داء دواء سیتطب بها الا الحماقة اعیت من یداویها

د طب دوه قسمونه دي:۱: طب جسماني ۲: طب روحاني.صحت د حفاظت او د مرض لرې کولو په غرض علاَج ته طب جسماني وایي. چې تعلق یې د ظاهري بدن سره دی او باطنې او روحانې مرضونه لکه کینهو حسد، حرص، لالچ، تکبر، غرور او بد اخلاق او عادتونه او د بد عملونو د لرې کولو لپاره چې کوم علاج کېږي. هغې ته طلب روحانې وایي.نبي کریم ﷺ د بعثت اصل مقصد اګر که طلب روحانې ؤو خو دا چې د نبي کریم ﷺ راوړلی شوی شریعت کامل او پوره بلکې د ژوند اکمله ضابطه ده، نو ځکه نبي کریم ﷺ د طب جسمانې متعلق ډېر واضح انداز کې کافي مقدار پورې اصول او قواعد او بنیادې ضابطې د امت مخې ته ایښې دي.د دې تفصیل له نظره علماؤ لیکلي دي چې د طب د فن دوه مأخد دي. یو مأخذ وحي الهې دی چې د وحي په ذریعه ځېنې ځل نبي کریم ﷺ ته وویل شو چې د فلانې مرض علاج د فلانې څیز نه دی.د علم دویم مأخد تجربه او مشاهده ده چې د په تجربې باندې کومه دوا د یو مرض لپاره ګټوره وي. حیات الحیوان کې لیکل شوي دي چې حضرت سلیمان ؑ به د کوم بوټې یا ونې خوا کې لمونځ وکړو نو بیا به یې د هغې نه وپوښتل چې ستا څه نوم دی نو هغې ورته نوم وویله. بیا به ترېنه هغې وپوښتل چې د کوم مرض لپاره دوا یې. هغې به ورته وویله، نو سلیمان ؑ به هغه لیکله. دغه شان طب عام شو. الخ.د جمهور امت په دې اتفاق دی چې د علاج په جواز باندې ډېرو دلائلو له نظره علاج کول

مستحب او جائز دی. ځینې د اوچ قسمه صوفیان د علاج نه انکار کوي. او وایي چې د مرض راتلل په تقدیر کې لیکلی شوي دي. څوک چې د مرض علاج کوي ګویا کې هغه د تقدیر مقابله کوي. او د تقدیر مقابله جائز نه ده. لهذا علاج جائز نه دی. (مرقات ۲۸۷/۸)

د دې حضراتو د دې مفروضو له هیڅ اعتبار نشته دی. او د دې جواب دا دی چې العلاج و الدواء من قدر الله یعنې څنګه چې مرض په تقدیر کې لیکلی شوی دی، نو د هغې علاج او دوا هم په تقدیر کې لیکلی شوي دي. البته که کوم کس د مضبوط توکل مالک وي او علاج کول نه غواړي نو علاج خو څه فرض نه دی. صرف مستحب امر دی. که کوي نو ودې کړي او نه یې کوي نو نه دې کړي، خو دې ته ناجائز ویل جائز نه دي. باقې په طب نبوی او د خلکو په طب کې دا فرق دی چې د طب نبوی نسخه د ښودلی شوي اصولو مطابق استعمال کړی شي و د هغې علاج یقیني شي او د نورو په طب کې علاج کې یقین نه وي. همدا هغه څیز دی چې ځینې طبیبان په شک کې اچوي چې طب نبوی کې یوه نسخه د یو مرض لپاره ویل شوي وي خو هغه د طبیبانو په نزد د مرض بالکل برعکس وي. بلکې د مرض لپاره مضر وي. مثلاً شهد و سره دستونو سره راځي. او س د دستونو د ختمولو لپاره د علاج په توګه شهد ورکول د عام فهم نه بالاتر دی، خو طب نبوی کې دا ویل شوي دي چې دا علاج دی. او ربښتیا هم دا علاج دی، ځکه دستونه د یوې فاسدې مادې په وجه راځي. او هغه فاسده ماده د شهدو په وجه لرې کېږي، لکه راروان حدیث ۸ کې دا قصه په تفصیل سره راروانه ده. طب نبوی کې په خاصه توګه دا قاعده په نظر کې ساتل پکار ده چې کله یوه دوا د یو مرض لپاره په خاصه توګه ویل کېږي، خو د هغې استعمال د نورو مرکباتو سره ملاؤول مقصود وي. کله کله د مفرد په حیثیت هم کار کوي، خو په عامه توګه د طب نبوی ښودلی شوي نسخه د نورو مرکباتو سره ملاؤول مقصود وي. البته د طب نبوی ښودلی شوی جزء د ټول معجون مرکب لپاره بنیاد او غټ جزوي. طب نبوی کې دا خیال هم ساتل پکار دي نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې د کوم مرض ذکر کړی دی. مرض همغه وي مثلاً د تبې لباره نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غسل فائده مند ګڼلی دی، نو د هرې تبې لپاره ده نه دی، بلکې د خاص حجازي تبې لپاره دی. بهرحال مسلمان حکیمانو له دې موضوع باندې په بصیرت سره لیکل پکار دي چې طب نبوی باندې ملحدین اعتراض ونه کړی شي. د ډېر صدیو نه چې انګریزان څنګه د مسلمانانو نورې اسلامي شعبې بدنامې کړي دي، نو دې ظالم دښمن د طب نبوی باندې حمله وکړه او د دې مقابله کې یې خپل د انګریزي طرز علاج راویستلو. او طب نبوی یې شکمن کړو. نن مسلمان ډاکټرانو خپل اسلامي تشخیص هېر کړی دی. هغوی هم د کافرانو سره یو ځای شي او په طب نبوی باندې اعتراضونه کوي. شیخ الفسیر مولانا احمد علی لاهوری رحمه الله په ملفوظات کې لیکلي دي چې د نوي عصری تعلیم په وجه انګریزانو زمونږ تاج پټ کړو، زمونږ دین یې پټ کړو او مونږه یې په دین باندې اعتراض کونکي پرېښودلو. الخ.

دلته آخر کې دا خبره د هم د یادولو وړ ده چې علاج کولو کې ضروري دي چې خپل علاج کونکي په علاج باندې پوره اعتماد او یقین کول پکار دی. که په علاج کونکي باندې شک شو او یقین پرې نه ؤو نو علاج به هیڅ فائده نه کوي. بالکل همدغه شان په طب نبوی باندې هم پوره یقین او اعتماد ضروري دی. ګنې فائده به ونه کړي. وګورئ قرآن عظیم ته الله شفا ویلي ده. شهد یې شفا ګڼلي دي. زمزم شفا ده، خو د نیت

اخلاص او پوره اعتماد دلته هم ضروري دی ګنې هیڅ فائده به ونه کړي. یقین کونکو ته ژر فائده رسیږي.
بهرحال د بدن صحت په درې شیانو باندې قائم دی. ۱: د مضر صحت شیانو نه احتراز ۲: د صحت د اصولو مطابق د صحت خیال ساتنه ۳: د فاسد ګډون نه بدن پاک ساتل.

والرقی: د د رقیة جمع ده. دمونه کولو ته وایي. او منتر جنتر ته وایي. که دمونه کول د قرآن او حدیث د نصوصو او د هغې د وظائفو نه وی نو دې کې دا تفصیل دی چې که چرې د هغه کلام معنی معلومه نه وي نو په هغې دمونه کول جائز نه دی. او که د کلام معنی معلومه وي خو هغې کې شرکیه الفاظ وي نو دا هم ناجائز دي. او که د هغه کلام معنیٰ معلومه وي او د شریعت د تعلیماتو موافق وي او هیڅ د شرک او بدعت لفظ په کې نه وي نو په هغې دمونه کول جائز دي. باقې چې کومو حدیثونو کې د دمونه کول ممانعت راغلی دی نو د هغې نه ناجائزه دمونه کول مراد ی. معتزله د دمونه کول قائل نه دی. دې سلسله کې د یوې قصې کتنه وکړئ.
ما د خپل استاذانو نه یوه قصه اورېدلې ده. چې د الله والا یو سړی ؤو. چې نوم یې ابو الخیری ؤو. یو ورځ یې یو مریض دمولو چې یو روښانه خیال والا معتزلي هلته راغلو. او په ابو الخیری باندې یې اعتراض وکړو چې "اذا ترفض فتلا ش" یعني دې دَم باندې به څه فائده وشي. دا خو یو پوکی دی. چې تا وکړو نو د هوا سره ګډوډ شو او ختم شو. د دې وجود پاتې نه شو، نو اثر به څه وکړي؟
هغه د الله والا دَم ودرولو او هغه معتزلي ته ډېر سخت بد الفاظ وویل. د متعزلي سترګې سرې شوې، د غوسې نه یې رګونه وپړسیدل او حالت یې ګډوډ شو. نو ابو الخیری ورته وویل چې څه وشول؟ هغه ورته وویل چې پوښتنه هم اوس کوي چې څه وشو. دومره کنځلې دې راته وکړې چې بدن کې مې اور ولږېدلو. ابو الخیری ورته وویل چې دا خو یو پوکی دی. "اذا ترفض فتلاشی" هغې ورته وویل چې ماته سخت تکلیف راورسیدلو. هغه د الله والا ورته وویل چې زما په کلام کې دومره تاثیر دی، نو د الله په کلام کې به څومره تاثیر وي؟

الفصل الاول

الله تعالی د هر مرض علاج پیدا کړی دی

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَنْزَلَ اللهُ		
حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل الله تعالی نه ده راکوزه کړې		
دَاءً	إِلَّا	أَنْزَلَ
او نه ده پیدا کړې، هیڅ یو داسې بیماري چې د هغې لپاره یې شفا نه وي رانازله کړې یعني الله د هر مرض سره د		

لَهُ دَوَاء. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

هغې علاج هم پیدا کړی دی. چې که هغه مرض ولړي نو د دې په ذریعه یې ورته شفا ورکړې شي.

دوا فقط ظاهري سبب دی شفا الله ورکوي

﴿۲﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءَ بَرَأَ بِإِذْنِ اللهِ. رَوَاهُ مُسلم[2]

او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل د هرې بیمارۍ دوا شته دی. لهذا کله چې دوا د بیمارۍ موافق شي نو بیماري د خدای په حکم یعنې د هغې په مشیت او ارادې سره ښه شي.

توضیح: **برأ باذن الله**: د بیمارۍ نه روغېدلو ته برأ وايي.

د دې حدیث نه او د دې نه مخکنې حدیث نه دا خبره په واضح توګه معلومه شوه چې کله څوک بیمار شي نو علاج کول او دوا استعمالول مستحب دي، لکه څنګه چې د مریض کېدل د الله د تقدیر تابع دي نو دغه شان دوائی او د مرض ختمېدل هره جائزه ذریعه هم د الله د تقدیر تابع وي.

د دې حدیث نه دویمه دا خبره ثابته شوه چې د دوا استعمالولو نه وروسته اثر اچونکی او شفا ورکونکی د الله ذات او د هغې حکم دی. دوا صرف یو سبب او ذریعه ده. مؤثر حقیقي نه دی. همدا هغه څیز دی چې د هر یو علاج او دم کولو لپاره د اصل په توګه او د قاعدې لحاظ ساتنه ضروري ده. د هیڅ یو دوا او دم مؤثر بالذات ګڼل صحیح نه دي. مؤثر حقیقي صرف او صرف د الله تعالی ذات دی. د هغې له اړخه دوا وغیره مستقل حکم کېږي، نو هله دوا اثر کوي. همدغه نظریه د عقائدو په کتابونو کې بیان کړې شوې ده. چې اشاعره او د ما تریدیه متکلمین وايي چې د خوراک او څښاک نه وروسته د الله تعالی مستقل حکم وي چې دا خوراک د هغه خوړونکي خېټه مړه کړي او اوبه د دې او به څښونکي تنده ختمه کړي. او که یو کس اور کې اوغورځېږي نو د غورځېدلو نه وروسته د الله له اړخه حکم راځي چې دا اوسوځوه ګنې اور به اثر نه کوي، لکه حضرت ابراهیم علیه السلام باندې اور اثر نه وُو کړی.

ملاعلي قاري رحمه الله د حمیدی په حواله یو روایت نقل کړی دی. چې خلاصه یې دا ده چې کله یو سړی بیمار شي نو الله یوه فرښته راولېږي. چې د هغې په لاس کې یوه پرده وي. فرښته د دې مرض او د دوا په مینځ کې حائل کړي. د هغې نتیجه دا راوځي چې بیمار کومه دوا هم استعمالوي هغه مرض ته نه لړي (شفا نه حاصلېږي) کله چې د الله مشیت وي چې بیمار ښه شي نو هغه فرښتې ته حکم کوي چې د مرض او دوا له مینځه پرده اوچته کړه. د هغې نه ورسته چې بیمار دوا استعمالوي

[1] رقم الحدیث ۴۵۱۴ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۳۴ رقم الحدیث ۵۶۷۸ وابن ماجه في السنن ۲/۱۱۳۸ رقم الحدیث ۳۴۳۹.

[2] رقم الحدیث اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۲۹ رقم الحدیث (۶۹-۲۲۰۴) واحمد في المسند ۳/۳۳۵.

نو الله د دې دوا په ذریعه شفا ورکړي. د دې د دوا او حدیثونو نه دا خبره معلومه شوه چې الله انسان چرته پیدا کړی دی نو په همغه ځای کې یې ورته د خوراک څښاک او د دوا انتظام کړی دی. چې په جړي بوټي او مېوؤ کې پټ دي. (مرقات۸/۲۸۷)

درې شیانو کې شفاء ده

﴿۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثٍ:				
او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل شفا په درې څیزونو کې ده.				
فِي شَرْطَةِ	مِحْجَمٍ	أَوْ	شَرْبَةِ	عَسَلٍ
وینه ایستونکي خکر لګولو کې، یا شهد څښلو کې (هغه که خالص شهد وڅښلی شي یا په اوبو وغیره				
أَوْ كَيَّةٍ بِنَارٍ وَأَنَا أَنْهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَيِّ ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ [1]				
کې ملاو کړی شي) او اور باندې داغولو سره، خو زه خپل امت د داغولو نه منع کوم. (بخاری)				

توضیح: شرطة محجم: شرطه د فعلته په وزن نشتر وهلو ته وايي، خو دلته صرف د ویشتلو لپاره استعمال کړی شوی دی. د نشتر مفهوم دې کې نشته دی، ځکه مخکې د محجم لفظ دی. چې د نائی د وسپني هغه آله ترېنه مراد ده چې د هغې په ذریعه نائی بدن کې زخم کوي او وینه راوباسي. د ټولې جملې ترجمه شیخ عبدالحق په فارسئ کې داسې کړې ده. "شفا درسه جیز است یکی درخون کشیدن است".

اردو کې د دې ترجمه داسې شوې ده. وینه ایستونکي خکر کې، ملاعلي قاري عربئ کې د دې ترجمه داسې کړې ده. "**وهو الضرب علی موضع الحجامة لیخرج الدم منه**"(مرقات۸/۲۹۰)

او کیة بنار: درېم څیز چې کوم کې شفا ده. هغه په اور باندې داغول دي. یعنې د داغ کولو والا آله یې ګرمه کړه. په هغې بیمار و داغلو یا یې مالوچ او اسپند ته اور ولګولو او داغ یې ورکړو. نن سبا هم د دې ماهرین دا کار کوي. او علاج کامیاب شي. (مرقات۸/۲۹۰)

سوال: د اور داغولو باندې علاج کولو نه په ځینې حدیثونو کې ممانعت راغلی دی، لکه د بحث لاندې حدیث کې دي، خو د ځینو روایتونو نه معلومېږي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم خپله د داغ په عمل باندې د ځینو صحابه کرامو رضي الله عنهم علاج کړی دی. د صحابه کرامو په معمولاتو کې هم د داغ عمل موندلی کېږي. دې روایتونو کې په ظاهره تعارض دی. د دې څه جواب دی؟

جواب: اصل حقیقت داسې دی چې د داغولو عمل د جائز علاجونو نه یو علاج دی، خو د دې نه د

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۱۶ اخرجه البخاري في صحیحه ۱۰/۱۳۶ رقم الحدیث ۵۶۸۰ وابن ماجه في السنن ۲/۱۱۵۵ رقم الحدیث ۳۴۳۱

منع کولو څه خارجي وجوهات دي. اولنۍ وجه دا ده چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امت باندې د رحمت او د شفقت په توګه د داغولو نه امت منع کړې دې چې ترڅو پورې بل علاج ممکن وي نو داغولو عمل اړخ ته تلل نه دي پکار، ځکه اور سخت څيز دی، خو چې بله کومه اسانه طريقه نه وي نو بيا په مجبورۍ کې معذورې ده. د ممانعت دويمه وجه دا ده چې د اغولو عمل عرب مؤثر بالذات ګڼې نو د دې غلطې عقيدې په وجه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ داغول منع کړل. مطلق ممانعت نه دی.
درېمه وجه دا ده چې زياته مبالغه او کيّي فاحش نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع کړې دی. د حاجت په قدر اجازت اول هم ؤو او اوس هم دی. لهذا حديثونو کې هيڅ تعارض نشته دی. (مرقات۸/۲۹۰)

حديثو کې د داغولو ذکر

﴿۴﴾وَعَنْ	جَابِرٍ	قَالَ:	رُمِيَ	أُبَيٌّ	يَوْمَ	الْأَحْزَابِ
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې غزوه احزاب کې (چې غزوه خندق هم ورته وايي) په ورځ د ابی بن کعب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ						
عَلَى	أَكْحَلِهِ	فَكَوَاهُ				
په اندام باندې تير و لېږېدلو چې وينه ترېنه راروانه شوه، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې له داغ ورکړو يعنې						
رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ. رَوَاهُ مُسلم[1]						
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د زخم خولې د داغولو حکم ورکړو. يا يې په خپل لاس مبارک و داغلو چې وينه بنده شي.						

توضيح: الاحزاب: غزوه خندق او غزوه احزاب د يوې غزوې دوه نومونه دي. په شلورمه هجرئ دا غزوه شوې وه. لس زره (۱۰۰۰۰) کافرانو مدينه منوره تر يوې مياشتې پورې محاصره کړې وه. د جانبي نو له اړخ د دوه په دوه جنګ نوبت د خندق په وجه نه ؤو راغلی. البته تير ويشتنه به کېدله. دې ډېر صحابه کرام زخميان شوي ؤو. حضرت ابی بن کعب په اکحل يعنې د څنګل په رګ لږېدلی ؤو. او حضرت سعد بن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم په تير لږېدلی ؤو. وينه نه بندېدله، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دواړو له داغ ورکړو. که دا د څټ سره وي نو د هغه نوم راخيژي. چې څنګل ته دا رګ راشي نو د دې نوم اکحل شي. او دا رګ چې کله ورون او پونډۍ ته راشي نو د دې نوم النساء شي چې د عرق النساء په نوم مشهور دی. (مرقات۸/۲۹۱)

﴿۵﴾وَعَنْهُ	قَالَ:	رُمِيَ	سَعْدُ	بْنُ	مُعَاذٍ	فِي	أَكحله
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د حضرت سعد ابن معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په هفت اندام رګ باندې غشی ولګيدلو (چې وينه							

[1] رقم الحديث ۴۵۱۷ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۳۰/۴ رقم الحديث (۷۴-۲۲۰۷) وأحمد في المسند۳/۳۰۳

فحسمه النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ بِمِشْقَصٍ

ترېنه جاري شوه، نو نبي كريم ﷺ په خپل لاس مبارك باندې د غشي په څوكه په ذريعه

ثُمَّ ورمت فحسمه الثَّانِيَة. رَوَاهُ مُسلم[1]

(زخم له) داغ وركړو. بيا چې د هغې په لاس زخم راغلو نو نبي كريم ﷺ بيا وداغلو. (مسلم)

﴿۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أُبَيِّ بن كَعْب طَبِيباً

او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ ابى ابن كعب رضي الله عنه ته يو طبيب ولېږلو.

فَقَطَعَ مِنْهُ عِرْقًا ثُمَّ كَوَاهُ عَلَيْهِ. رَوَاهُ مُسلم[2]

طبيب د هغې يو رګ غوڅ كړو او هغه (زخم) باندې يې داغ وركړو.

د كلونجي خاصيت

﴿۷﴾ وَعَن أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دى چې هغې د نبي كريم ﷺ نه دا اورېدلي دي چې

فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: السَّامُ: الْمَوْتُ

توره دانه د سام نه بغير د هرې بيمارۍ لپاره شفا ده. ابن شهاب بيان وكړو چې د سام نه مرګ مراد دى.

وَالْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: الشُّونِيزُ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[3]

او د تورې دانې نه كلونجي مراد ده.

توضيح الحبة السوداء: د تورې دانې نه كلونجي مراد ده. دا د يو بوټي تخم دى. د دې وزن او رنګ روغن او خوند بالكل د پيازو د تخم پشان دى. شک پرې كېږي چې همدغه كلونجې ده خو دا كلونجي نه ده. بلكې كلونجي د پنجاب په علاقو كې پيدا كېږي. دا باقاعده ريبل كېږي. د دې بوټي وړوكى شان وي. (مرقات۸/۲۹۲) **السام**: مرګ ته وايي. (مرقات۸/۲۹۲)

الشونيز: دا د كلونجي د بوټي اصل نوم دى. د علامه طيبي رحمه الله خيال دى چې د كلونجي صرف د هغه مرضونو علاج دى چې د رطوبت او د بلغم د مرضونو نه پيدا كېږي، ځكه د كلونجي

والترمذي في السنن ۱۲۲/۴ رقم الحديث ۱۵۸۲.

[1] رقم الحديث ۴۵۱۸ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۳۱/۴ رقم الحديث (۷۵-۲۲۰۷) وأبوداودفي لاسنن ۱۰۷/۴ رقم الحديث ۳۸۶۴.

[2] رقم الحديث ۴۵۱۹ أخرجه مسلم فى صحيحه ۱۷۳۰ رقم الحديث (۷۳-۲۲۰۷) ومسلم في ۱۷۳۵/۴ رقم الحديث (۸۸-۲۲۱۵)

[3] ... أخرجه البخاري في صحيحه ۱۴۳/۱۰ رقم الحديث (۵۶۸۸)

مزاج اوچ او ګرم دی، نو طبائع مرطوبه بلغمیه لپاره مفید دی. عام نه دی، خو د علامه طیبي رحمه الله نه بغیر نو ټول شارحین دا په عموم باندې حمل کوي او وايي چې ربښتیا کلونجي د مرګ نه بغیر د هرې بیمارۍ لپاره شفا ده، خو هغه توګه شفا ده چې نورې دوايانې د دې سره ملاو شي او د کلونجي جزء هغې مهم او ډېروي. علامه کرماني فرمايي چې دا حدیث په عموم کې دی، نو ځکه عامه معنی اخستل زیاته بهتره ده. کلونجي باندې خلکو مستقل کتابونه لیکلي دي. د بیشماره مریضتیاګانو لپاره د دې خاص خاص نسخې تجویز کړې شوي دي. (مرقات ۲۹۲/۸)

شهدو کې شفاء ده

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو سعید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ورځ د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې يو کس حاضر شو او
فَقَالَ: أَخِي اسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
وې ویل چې زما د ورو خیټه سوځي یعني باندې دستونه دي. نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل چې هغه
اسقیه عسلاً فَسَقَاهُ ثُمَّ جَاءَ
باندې شهد وڅښه. هغه کس (لاړو او) په خپل ورور يې شهد وڅښل (لږ ساعت وروسته) بیا راغلو
فَقَالَ: سَقَيْتُهُ فَلَمْ يَزِدْهُ
او وې ویل چې ما پرې شهد وڅښل خو شهدو د دې نه بغیر نور هیڅ کار ونه کړو چې د هغې په خیټه کې بهیدل او زیاتوالی وکړو.
إِلَّا اسْتِطْلَاقًا فَقَالَ لَهُ
یعني شهد د څښلو نه وروسته پرې دستونه نور هم زیات شول. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه کس ته
ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. ثُمَّ جَاءَ الرَّابِعَةَ
درې ځل دا حکم وکړو تر دې چې هغه په څلورم ځل راغلو او وې ویل چې د هغې دستونه زیات شوي دي،
فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا. فَقَالَ:
نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته بیا وفرمایل چې هغه باندې شهد وڅښه. هغې عرض وکړو چې ما
لَقَدْ سَقَيْتُهُ فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتِطْلَاقًا
پرې شهد وڅښل خو شهدو د دې نه بغیر بل هیڅ کار نه دی کړی، چې د هغې په خیټه بهیدل یې نور زیات کړي دي،
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: صَدَقَ اللهُ وَكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ.
نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته وفرمایل چې الله خو ربښتیا ویلي دي خو ستا د ورور خیټه دروغ جنه ده. آخر دا چې هغه کس

فَسَقَاهُ فَبَرَأَ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
بیا خپل ورور باندې شهد وڅښل (خالص یا یې او اوبو کې ملاو کړل او پرې وي څښل) نو هغه ښه شو.

توضیح: **غسلاً**: خلکو او د عامو طبیبانو خیال ؤو. چې شهد خپله مسهل دي. دستونو والا مریض لپاره ښه نه دي، خو نبي کریم صلی الله علیه وسلم شهدو باندې زور کولو. او د طبیبانو ظاهري مشاهده یې رد کوله. چې علاج پرې وشو نو بیا طب او طبیبانو ؤمنله چې د خیټې د دستونو اصل علت کولمو کې یوه فاسده ماده وي. چې ترڅو پورې هغه نه وي ختمه شوي، بیماري نه ختمېږي. شهد سره دستونو پسې دستونه کېدلو سره آخر کې هغه فاسده ماده ختمه شي نو هلته علاج پوره شي. دا حقیقت به طبیبانو نۀ پېژندلو. حال دا چې دا علاج بالمثل دی. او د طبیبانو په نزد دا یو پوره حقیقت دی. د کتاب الطب په ابتداء کې دې باندې کلام شوی دی. (مرقات۸/۲۹۳)

کلونجي او شهدو په برکت باندې یقین کولو سره شفا هم حاصلیږي. صحابه کرامو د مختلفو مرضونو لپاره کلونجي استعمال کړې ده. بلکې ظاهري بدن باندې د شهدو منبلو سره به یې علاج کولو. زخم باندې د شهدو پټۍ عجیب الاثر دی، خو په دې شرط چې شهد خالص وي. خالص شهد دا وخت په کراچۍ په اته سوه (۸۰۰) روپۍ یوه کلو ده. (مرقات۸/۲۹۳)

د قسط فائدې

﴿۹﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَمْثَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل کوم څیزونه چې تاسو د دوا په
بِهِ الْحِجَامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
توګه اختیاروئ هغې کې بهترین څیز خکر لګول او د بحری قسط استعمالول دي. (بخاری ومسلم)

توضیح: **القسط**: دا د یو جړې نوم دی. چې "ګوټ" هم ورته وایي. کېدی شي چې کوټ عربی قسط وي. دا د یو دوا نوم دی. چې په لرې لرې ځنګلونو کې وي. وړوکی شان بوټی دی. د هغې جړله ده. د کشمیر په علاقو کې زیاته وي. خاص کر کیل او د ذواریه په ځنګلونو کې ډېر دي. د انګریزانو په زمانه کې د دې په راویستلو باندې سخته پابندي وه. د ۳۰۲ کیس به پرې ؤو. د طبیبانو په نزد د قسط بیشماره فایدې دي. د دې دوه قسمونه دي. یو قسط بحری دی. چې سپین رنګ کې وي. دویم قسط هندی دی چې رنګ یې تور سور رنګی وي. قسط بحری زیات مفید دی. د بحث لاندې حدیث کې قسط بحری په بهترین دواګانو کې شمارل شوی دی. (مرقات۸/۲۹۵)

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۲۱ اخرجه البخاري في صحیحه ۱۳۹/۱۰ رقم الحدیث ۵۶۸۴ ومسلم في ۱۷۳۶/۴ رقم الحدیث (۹۱-۲۲۱۷)

[2] ... ۱۸۰/۱۰ رقم الحدیث ۵۶۹۶ ومسلم في ۱۲۰۴/۳ رقم الحدیث (۶۳-۱۵۷۷)

"کوټ" سره د ماشومانو د مخصوصي ناروغئ "عذره" علاج

﴿۱۰﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ
او حضرت انس رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل تاسو د خپلو ماشومانو بيماري په لاس
بِالْغَمْزِ مِنَ الْعُذْرَةِ عَلَيْكُمْ بِالْقُسْطِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
يا په ټوټې سره زور کولو باندې د عذره نه هغوی ته سزا مه ورکوئ، تاسو لره د قسط استعمال پکار دی.

توضيح: الغمز: لاس باندې زور ورکولو ته غمز وايي. (مرقات ۸/۲۹۶)

العذرة: عين باندې پيش دی. ذال ساکن دی. را باندې زبر دی. د شودو ماشومانو په تالو او مرئ کې يوه بيماري وي. عذره د هغې نوم دی. د هغې سبب د وينې هيجان وي. د ماشومانو مورګانې د ماشومانو په تالو کې ګوته اومنډي او تالو له زور ورکوي. چې د پورې په لاره ترېنه توره وينه راووځي. دې عمل باندې سره ماشومانو ته ډېر تکليف وي. نبي کريم ﷺ د دې علاج په ځای اسان علاج وښودلو چې قسط حل کړئ او د هغې اوبه حاصلي کړئ او د ماشوم په پوزه کې يې وڅڅوئ. دا اوبه د جمع شوي وينې ځای ته ورسيږي، نو اوچې شي. ماشوم ته شفا حاصله شي.

دلته هم طبيبان حيران شو چې قسط خو سخت ګرم دی. او دا بيماري هم د ګرمئ نه پيدا کيږي. د دې لپاره يې قسط څنګه تجويز کړو. د دې جواب دا ورکړی شوی دی چې دا وينه او د دې هيجان اصل کې د بلغم په وجه کيږي. ګوياکې د دې بيمارۍ اصل فاسده ماده بلغم دی. او قسط سره بلغم ختميږي. لهذا دا د دې بهترين او اسان علاج دی. (مرقات ۸/۲۹۶)

"کوټ" باندې د ذات الجنب علاج

﴿۱۱﴾ وَعَنْ أُمِّ قَيْسٍ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: علی مَا تَدْغَرْنَ أَوْلَادَكُنَّ
او حضرت ام قيس فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل تاسو د خپلو ماشومانو علاج ولې
بِهٰذَا الْعِلَاقِ؟ عَلَيْكُنَّ
داسې په زرو ورکولو باندې کوئ. بلکې تاسو له د دې علاج په عود هندي يعنې د کوټ ذريعه
بِهٰذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ
کول پکار دی، ځکه عود هندی کې د اووه (۷) مرضونو شفا ده. چې هغې کې يو ذات الجنب دی.

[1] رقم الحديث ۴۵۲۳ اخرجه البخاري في صحيحه ۱۵۰/۱۰ رقم الحديث ۵۶۹۶ ومسلم في ۱۲۰۴/۳ رقم الحديث (۶۳-۱۵۷۷)

يُسْعَطُ	مِنَ	الْعُذْرَةِ	وَيُلَدُّ
عذره په صورت کې لوګى وکړى شي او ذات الجنب په صورت دې لدود کړى شي (يعنې د			

مِنْ	ذَاتِ	الْجنب	(مُتَّفق	عَلَيْهِ)
ذات الجنب بيماري لري کولو لپاره عود هندى په اوبو کې حل کولو باندې د زخم اړخ ته خوله کې وڅڅوئ).				

توضيح: تدغرن: د تفعلن په وزن باندې دى. دا د دغر نه دى. منډلو يا د زور ورکولو په معنى کې دى، لکه څنګه چې د غمز لفظ مخکې تېر شوى دى. (مرقات۸/۲۹۶)

العلاق: دې عين باندې درې واړه حرکات راځي. د زبيښلو په معنى کې دى. دا هم د دغر په معنىٰ کې دى. زور ورکول يا د زبيښل مراد دى. يعنې تاسو ښځې ولي او په کومه وجه د خبلو ماشومانو په تالو کې ګوته ور دننه کړئ او زور ورکوئ او دوى په سخت تکليف کې اخته کوئ. تاسو عود هندى ولي نه استعمالوي چې د دې بيمارى نه بغير په کې د نورو بيماريانو علاج هم په کې دى. عود هندى د همدغه قسط او د کوټ نوم دى. (مرقات۸/۲۹۷)

ذات الجنب: دا بيماري په دوه قسمه ده. يو دا چې سينه کې دننه د عضلاتو په وجه ورم راشي. دا خطرې صورت دى. او مهلک مرض دى. دويم قسم دا چې په اړخ کې باد جمع شي او درد پيدا شي. عود هندى او قسط هندى د دې دويم قسم ذات الجنب لپاره مفيد دى، ځکه عود هندى د رياحى مرضونو لپاره دوا ده. د ذات الجنب د علاج لپاره عود هندى په اوبو کې حل کولو سره په دورمه باندې په خوله کې وڅڅولى شي. (مرقات۸/۲۹۷)

سبعة اشفية: يعنې د اؤوه مرضونو علاج په قسط کې موجود دى. د دوؤ (۲) ذکر نبي کريم ﷺ وکړو. د پاتې پنځو نوم يې نه دى اخستى. کېدى شي چې په خلکو کې هغه مرضونه مشهور ؤو. او دا ياد وساتئ چې د قسط دوا صرف د هغه اؤوه مرضونو په علانج کې منحصر نه دى. نبي کريم ﷺ تذکره د اوؤ (۷) کړې ده. د نورو يې نفې کړې ده، ځکه قسط په څلورمه ورځ باندې د تبې لپاره مفيد دى. د مازغو د قوت لپاره مفيده ده. اعضائې رئيسه لپاره مفيد دى. فالج، لقوه، رعشه لپاره مفيد دى. د خيتې چنجو لپاره مفيد دى. د نارينه قوت لپاره مفيد دى. د رياحى مرضونو لپاره مفيد دى. وبائى امراض لپاره مفيد دى. د مخ چاودلو لپاره مفيد دى. (مرقات۸/۲۹۷، مظاهرحق جديد)

---

(۱) رقم الحديث ۴۵۲۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۶۶ رقم الحديث ۵۷۱۳ ومسلم في ۴/۱۷۳۴ رقم الحديث (۸۶-۲۲۱۴)

په اوبو باندې د تبې علاج

﴿۱۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ وَرَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عائشه رضي الله عنها او حضرت ابن خديج رضي الله عنه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه نقل كوي چې
قَالَ: الْحمى من فيح جَهَنَّم فَأَبْرِدُوهَا بِالْمَاءِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل تبه د جهنم د ګرموالي نه ده. لهذا تاسو دا په اوبه يخوئ.

توضيح: من فيح جهنم: يعنې تبه د دوزخ د اور د ګرموالي نمونه ده. دې كلام كې تشبيه بيانول مقصود دې چې د تبې حرارت او ګرموالى د دوزخ د حرارت او د ګرموالي پشان دى. د دې حرارت د ماتولو لپاره بهترين علاج اوبه دي، ځكه د اوبو په طبيعت كې برودت دى. دا برودت د غه حرارت ماتوي.
دا خبره ياد وساتئ چې د تبې ډېر قسمونه دي. د ځينې تبې لپاره اوبه فائده مندې ثابت شي. ما يو ځل سخته تبه كې غسل وكړو. اوس لا د غسل نه فارغ شوى نه ؤوم چې تبه ختمه شوه، خو د ځينې تبې لپاره اوبه او غسل ډېر زيات نقصاني وي. لهذا دې ارشاد نبوى لپاره ضروري دي چې سړى اول هغه تبه معلومه كړي چې د كومې لپاره غسل فائده مند وي. حجاز مقدس كې به حجازي تبه وه. د هغې لپاره اوبه مفيد وي. هسې په عامو تبو كې د يخو اوبه پټئ او بدن باندې واوره مښل مفيد وي.

بدنظرئ لپاره د دم په ذريعه سره د علاج اجازت

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الرُّقْيَةِ مِنَ الْعَيْنِ وَالْحُمَّةِ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم د م په ذريعه د بدنظرئ، چيچلى شوي و
وَالنَّمْلَةِ. رَوَاهُ مُسلم[2]
ميږانو علاج كولو اجازت كړى دى.

توضيح: رخص: د اجازت وركولو په معنى كې دى. او د دم كولو ممانعت ؤو چې چرته د جاهليت الفاظ دې كې رانشي. چې دا خطره پاتې نه شوه نو اجازت ملاو شو. رخص د ممانعت نه وروسته اجازت ته وايي.

في الرقية: يعنې د دم كولو اجازت يې وكړو. (مرقات ۳۰۱/۸)

العين: بدنظرئ ته وايي. د ځينو خلكو سترګو كې په قدرتي توګه د بدنظرئ داسې جراثم وي. چې د نظر لږېدلو سره په نظر لږېدونكي باندې پرېوځي، نو هغه متاثره شي. د ځينو جراثيم ډېر تيز او سخت وي، نو د هغې بد نظرې زيات مضر وي. عربو كې د بنو اسد خلك دې ډېر مشهور ؤو. هغوى كې

---

[1] رقم الحديث ۴۵۲۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۰/۶ رقم الحديث ۳۲۶۳ ومسلم في ۱۷۳۲/۴ رقم الحديث (۸۱-۲۲۱۰)

[2] رقم الحديث ۴۵۲۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۲۵/۴ رقم الحديث (۵۸-۲۱۹۶) والترمذي في ۳۲۴/۴ رقم الحديث ۲۰۵۶

ځينې داسې ؤو چې کور کې به يې ښځې ته وويل چې په نغري باندې پتليه کېږده او اوس غوښه راوړم. دې ويلو سره به بهر اوؤتلو او په کوم ځناور به يې نظر ولږولو نو هغه ځناور به مړ شو، نو خلکو به د هغې غوښه تقسيم کړه. هره علاقه کې داسې خلک وي. زمونږ ځای کې هم يو داسې کس ؤو. هغې يو ښايسته ګول کاڼی وليدلو او وي ويل چې دا څومره ښايسته کاڼی دی. کاڼی په جومات کې اېښودلی شوی ؤو. د عامو خلکو مخکې هغه کاڼی ژر مات شو او دوه ټوټې شو. (مرقات۳۰۲/۸)

الحمة: اصل کې زهرو ته وايي. بيا د دې اطلاق د لړم په ټک وهلی شوي باندې وشو ځکه هغې کې هم زهر وي. (مرقات۳۰۲/۸)

النملة: اصل کې ميږي ته وايي. دلته د بدن په غاړو باندې وړو دانو لپاره ويل شوی دی، ځکه دا دانې هم د ميږانو پشان بدن باندې ښورېږي. کله د پولۍ او دانو په شکل کې راځې. راتلونکي حديث نمبر ۴۷ کې د دې تفصيل موجود دی. (مرقات۳۰۲/۸)

﴿۱۴﴾وَعَن عَائِشَة قَالَتْ: أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَسْتَرْقِيَ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حکم وکړو چې مونږ د بد نظرۍ د اثر
مِنَ الْعَيْنِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)(۱)
لرې کولو لپاره دم وکړو.
﴿۱۵﴾وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً
او د حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دی چې يو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې په کور کې يوه جينۍ وليدله
فِي وجهها سفعة يَعْنِي صُفْرَةً فَقَالَ
چې په مخ يې زيړي زوانکي وي، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې دې باندې دم اوايه. يعني
:اسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ (مُتَّفق عَلَيْهِ)(۲)
اس د دې دم وکړه، ځکه دا نظره شوې ده.

توضيح: سفعة: د مخ زيړوالي ته سفعة وايي. سی باندې زبر دی او "فا" ساکن دی. عين باندې زبر دی. سين باندې پيش هم ويل شوی دی. د دې ترجمه د علامة الشيطان نه هم شوې ده. او صربة وحدة يعنې د شيطان د څپړې وهلو نه هم شوې ده. راوي په زيړ زنګ سره ترجمه کړې ده. شيخ عبدالحق د مخ د توروالي سره هم ترجمه کړې ده. مراد ترېنه د شيطان بد نظرې ده. او د پيريانو

(۱)رقم الحديث ۴۵۲۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۹/۱۰ رقم الحديث ۵۷۳۸ ومسلم في ۱۷۲۵/۴ رقم الحديث (۵۹-۲۱۹۵)

(۲)رقم الحديث ۴۵۲۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۹۹/۱۰ رقم الحديث ۵۷۳۹ ومسلم في ۱۷۲۵/۴ رقم الحديث (۵۹-۲۱۹۷)

بدنظرۍ د انسانانو د بد نظرۍ نه بدتره وي. د لغت کتابونو کې د سفعة اطلاق د مخ په تورو دانو باندې کېږي. مشهوره همدغه ده. (مرقات ۸/۳۰۳)

هغه دم کول جائز دي چې په هغې کې خلاف شرع الفاظ نه وي

﴿۱۶﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الرُّقَى

او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم دم ويل او دم كولو نه منع كړې ده، نو

فَجَاءَ آلُ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ فَقَالُوا:

عمرو ابن حزم خاندان خلک چې د عامو دمونو په ذريعه به يې دم كولو حاضر شول او عرض يې وكړو

يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّهُ كَانَتْ عِنْدَنَا رُقْيَةٌ نَرْقِي بِهَا مِنَ الْعَقْرَبِ

چې يارسول الله صلى الله عليه وسلم! مونږ سره يو دم دى چې مونږه يې د لړم په چيچلو باندې وايو.

وَأَنْتَ نَهَيْتَ عَنِ الرُّقَى فَعَرَضُوهَا عَلَيْهِ

نبي كريم صلى الله عليه وسلم د هغه دمونو نه منع كړې. د هغې نه وروسته هغوى دم وويله او نبي كريم صلى الله عليه وسلم ته يې واورولو

فَقَالَ: مَا أَرَى بِهَا بَأْسًا

نبي كريم صلى الله عليه وسلم (منتر اوريدلو سره) وفرمايل چې دې منتر كې هيڅ باک نشته دى. تاسو كې

مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ

چې كوم يو كس خپل ورور ته فائده رسولې شي نو هغه ورته ضرور فائده ورسوئ (هغه كه د دم

أَخَاهُ فَلْيَنْفَعْهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ (۱)

كولو په ذريعه او كه په بله كومه طريقه وي خو په دې شرط چې د شريعت خلاف خبره نه وي).

توضيح: ابتدائي بحثونو كې داسې حديث باندې پوره كلام شويدى چې كوم دم جائز دى او كوم دم ناجائز دى. د دم كولو لپاره يوه ضابطه ليكلې شوې ده.

د بدنظرۍ علاج د شفاء په شپږو آيتونو

﴿۱۷﴾وَعَنْ عوفِ بن مَالك الْأَشْجَعِيِّ قَالَ: كُنَّا نَرْقِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ

او حضرت عوف ابن مالک اشجعي رضي الله عنه فرمايي چې مونږ به د جاهليت زمانه كې (د دم په ذريعه

(۱) رقم الحديث ۴۵۲۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۹۹ رقم الحديث ۵۷۳۹ ومسلم في ۴/۱۷۲۵ رقم الحديث (۵۹-۲۱۹۷)

فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ تَرَى
دم لوستلو. بيا چې کله اسلام راغلو نو مونږ عرض وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! تاسو د دمونو باره کې څه حکم
فِي ذَلِكَ؟ فَقَالَ: اعْرِضُوا عَلَيَّ رُقَاكُمْ لَا بَأْسَ بِالرُّقَى مَا لم يكن فِيهِ شرك. رَوَاهُ مُسلم [1]
کوی؟ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې تاسو هغه دم ماته اوايئ چې کوم کې شرک نه وي نو زه يې هيڅ باک نه کنم.

توضيح مالم يكن فيه شرك: ابتدائی بحثونو کې تفصيل ليکلی شوی دی چې کوم يو دم جائز دی او کوم يو ناجائز دی. او د دې ضابطه څه ده. دلته همغه ضابطې ته اشاره ده چې کوم دم کې شرکيه کلمات نه وي نو هغه جائز دي کنې ناجائز دي.

حکايت: شيخ عبدالحق محدث دهلوی په اشعة اللمعات کې د حديث د لاندې يوه قصه ليکلې ده. چې شيخ ابو القاسم قشيری رحمه الله بيان کړی دی چې يو ځل زما ماشوم ډېر زيات بيمار شو تردې چې مونږ د هغې د ژوند نه نااميده شو. دې دوران کې ما نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خوب کې وليدلو. ما ورته د ماشوم د بيمارۍ شکايت وکړو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې ته د شفا د آيتونو ولې غافل يې؟ زه چې راويښ شوم نو ما قرآن کې د شفا آيتونه ولټول چې ټول شپږ (۶) آيتونه راته ملاو شول. ما هغه په کاغذ وليکل او اومې وينځل او اوبه مې په ماشوم وڅښلې. ماشوم ژر داسې اودرېدلو. چې ګويا کې د هغې د پښو بند کولاو شو. هغه شپږ آيتونه دا دي. چې د نيم آيت په شکل کې دي: ۱: **ويشف صدور قوم مؤمنين** (سورة التوبه: ۱۴) ۲: **وشفاء لما في الصدور** (سورة يونس: ۵۷) ۳: **يخرج من بطونها شراب مختلف الوانه فيه شفاء للناس** (سورة نحل: ۶۹) ۴: **وننزل من القرآن ما هو شفاء ورحمة للمؤمنين** (سورة بنی اسرائيل: ۸۲) ۵: **واذا مرضت فهو يشفين** (سورة الشعراء: ۸۰) ۶: **قل هو للذين آمنوا هدی و شفاء** (سورة حم سجدة: ۴۴)

نظره کيدل يو حقيقت دی

﴿۱۸﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
الْعَيْنُ حَقٌّ فَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابَقَ الْقَدَرَ
چې بد نظرې حق دی (يعنې نظر لګېدل يو حقيقت دی) که تقدير باندې مخکې کېدونکی يو څيز وی

---

[1] رقم الحديث ۴۵۳۰ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۲۷/۴ رقم الحديث (۶۴-۲۲۰۰) وابوداود في السنن ۲۱۴/۴ رقم الحديث ۳۸۸۶.

سَبَقَتْهُ الْعَيْنُ وَ إِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ فَاغْسِلُوا . رَوَاهُ مُسْلِم [۱]

نو هغه به نظر وی او چې تاسو نه د وينځلو مطالبه وکړی شي نو تاسو يې وينځئ. (مسلم)

توضیح: العین حق: یعنې بد نظرې لږېدل یو حق او یو حقیقت دی. دا هیڅ وهم او توهم نه دی. چې د کتونکي به سترګو کې یو ځیز بنه ولرې نو د هغې اثر د کتل شوي ځیز ته ورسیږي. او هغه متاثر شي. ګویاکې د سترګو نه د وائرس په شکل یو مسموم زهرجنه ماده وځي او د جراثیمو په شکل کې لاړ شي او د کتل شوي بدن سره پیوسته شي او اثر کوي، لکه څنګه چې د ځینو مارانو په سترګو کې الله دا تاثیر ایښی دی چې هغه په نظر باندې د لیدل شوي اړخ ته زهر انتقال کړي، لکه څنګه چې به تېر شوي بابونو کې د ځینو مارانو باره کې حدیثونو کې ذکر شوی دی. دلته که د وائرس او جراثیم مخې ته کوم شي موجود شي نو د هغې اثر لیدلی شوي ته رسي. مثلاً که د لیدلی شوي ځیز سره د نظر تعوید وي یا بله کومه وظیفه وي. معتزله وايي چې بد نظرې هیڅ حقیقت نه لري. دا صرف انساني وهم دی، ځکه په تقدیر کې څه لیکلی شوي دي همغه به کېږي. د بدنظرۍ دخل په تقدیر کې نه شي کېدلی. علماء حق فرمايي چې د معترلو خیال غلط دی. او د نظر لږېدل د قرآن نه ثابت دي او حدیثونو کې د ډېر وضاحت دی، نور د بدنظرۍ او تقدیر په مینځ کې هیڅ تضاد نشته دی. بلکې خپله دا بد نظرې د الله د مقدراتو نه دی. (مرقات ۸/۳۰۵)

سابق القدر: یعنې دې کائنات کې هر څه دي. هغه ټول د الله د تقدیر په دائره کې دي. هیڅ یو شی د تقدیر د ګرفت نه بهر نه دی. باالفرض که کوم داسې یو شی وی چې هغه د تقدیر دائره ماته کړي او مخکې تلی شوی نو هغه به بدنظرې وی خو د تقدیر د دائرې نه بهر هیڅ یو شی نشته دی. لهذا بدنظرې هم د تقدیر د دائرې دننه دی. (مرقات ۸/۳۰۵)

واذا استغسلتم: یعنې که یو کس داسې دی چې د هغې نظر لږېږي او خلکو کې معروف او مشهور دی او د هغې نظر په چا ولږېدلو نو د نور ډېرو علاجو نه بغیر نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو علاج ښودلی دی چې د عاین نه دې مطالبه وکړی شي چې ته غسل وکړه او اوبه په تَش وغیره کې محفوظ کړه او بیا یې نظره کړی شوي ته ورکړه. هغه به دې اوبو باندې غسل وکړي نو صحیح به شي. په راتلونکي حدیث نمبر ۴۸ کې د دې تفصیلي واقعه راروانه ده. (مرقات ۸/۳۰۵)

: زیر بحث حدیث مطلب همدغه دی چې کوم کس نظره شي او که هغه د نظر لږېدونکي نه دا مطالبه وکړي چې ته غسل وکړه او اوبه ماته راکړه نو هغې له ژر داسې کول پکار دي او دا جهالت کول پکار دی چې دې کې زما بې عزتې ده. د اسلام نه مخکې به د عرب خلکو همدغه شان کول. اسلام

رقم الحديث ۴۵۳۱ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۱۶/۴ رقم الحديث (۴۲-۲۱۸۸) والترمذي في السنن ۳۴۷/۴ رقم الحديث ۲۰۶۲.

هم دا عمل جاري وساتلو. دې کې به تاثير وي ګڼې کم نه کم دا فائده خو به کېږي چې د نظره شوي وهم به لرې شي چې اوس به په ما نظر اثر نه کوي.

الفصل الثاني

د بوډاوالي نه بغير د هر مرض علاج شته

﴿۱۹﴾عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيكٍ قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُول الله
حضرت اسامه ابن شريک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ځينو صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ عرض وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!
أفنتداوى؟ قَالَ: نعم يَا عبد اللهِ تَدَاوَوْا
آيا مونږ بيمارۍ کې دوا او علاج وکړو. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې اى د الله بنده ګانو علاج وکړئ ځکه دا سې هيڅ
فَإِنَّ اللهَ لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ لَهُ شِفَاءً غَيْرَ دَاءٍ وَاحِدٍ الْهَرَم . رَوَاهُ أَحْمد وَالتِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[1]
بيمارۍ نه ده پيدا کړې چې د هغې لپاره يې شفا نه وي پيدا کړې. بغير د يوې بيمارۍ نه چې هغه بوډه والى دى.

توضيح: افنتداوى: آيا مونږ دوا استعمال کړو. صحابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ دا پوښتنه ځکه وکړو چې د هغوى دا سوچ ؤو کې چې کېدى شي چې دوائى استعمالول د الله د تقدير منافې وي يا.د اعلى توکل خلاف وي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په جواب کې وفرمايل چې علاج کوئ، دا د الله له اړخه ده. الله د هرې بيمارۍ لپاره دوائى رانازله کړې ده. دا خپله د تقدير يوه برخه ده، خو بوډه والى يو داسې مرض دى چې هيڅ علاج يې نشته دى.

په مريض باندې په زوره خوراک مه کوئ

﴿۲۰﴾ وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :لَا تُكْرِهُوا مَرْضَاكُمْ
او حضرت عقبه ابن عامر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل خپلو مريضانو باندې
عَلَى الطَّعَامِ فَإِنَّ اللهَ يُطْعِمُهُمْ وَيَسْقِيهِمْ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيث غَرِيب[2]
په زوره خوراک مه کوئ ځکه هغوى باندې د الله خورې او څښې.(ترمذى،ابن ماجه)

توضيح: د انساني ژوند د بقاء لپاره صرف خوراک نه دى، نو په ظاهري اسبابو کې يو سبب دى. الله چې کله وغواړي نو د هيڅ يو غيبي ذريعې باندې انسان ژوندى کولى شي. مثلاً مريض دى. هغه که ظاهري خوراک نه شي کولى نو هغه مه مجبوره کوئ. الله د هغې د غيبي خوراک انتظام کړى

[1] رقم الحديث ۴۵۳۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۲/۴ رقم الحديث ۳۸۵۵ والترمذي في السنن ۳۳۵/۴ رقم الحديث ۲۰۳۸.

[2] رقم الحديث ۴۵۳۳ أخرجه الترمذي في السنن ۳۳۶/۴ رقم الحديث ۲۰۴۰ وابن ماجه في ۱۱۴۰/۲ رقم الحديث ۳۴۴۴.

دی. هغه داسې چې د مريض د بدن رطوبت بنواره شي او د مريض د خوراک کار کوي نو الله هغې باندې د غيبو نه خورې او څښې. تاسو هغه مه مجبوروئ، کنې نقصان به وشي. (مرقات۸/۳۰۸)

د سرخ باده علاج

﴿۲۱﴾وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَوَى أَسْعَدَ بْنَ زُرَارَةَ
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم د سعد بن زراره رضي الله عنه بدن باندې سوروالی
مِنَ الشَّوْكَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيث غَرِيب [1]
(د علاج لپاره) داغ ورکړو. (روايت کړې دې ترمذي) امام ترمذي وائي دا حديث غريب دې

توضيح: الشوكة: **وهي حمرة تعلو الوجه والجسد** (مرقات) يعنې شوکه د هغه سوروالي نوم دی چې په مخ او بدن باندې مسلط وي. دې ته طبيبان سره مخه وايي. د بدن د يو ځای نه يې ابتداء کيږي. يا پوره بدن کې بنوره شي. دې ته سره مخه وايي. کېدی شي پښتو کې دې ته لمبه وايي. ډېره سخته بيماري ده. (مرقات۸/۳۰۸)

د ذات الجنب علاج

﴿۲۲﴾ وَعَنْ زيد بن أرقم قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَتَدَاوَى
او حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم مونږ ته هدايت وکړو چې مونږ د
مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ بِالْقُسْطِ البحرِيِّ وَالزَّيْت. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ [2]
ذات الجنب بيماری په قسط بحری او د زيتون په تيلو علاج وکړو.
﴿۲۳﴾وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْعَتُ
او حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم به د ذات الجنب د علاج لپاره د
الزَّيْتَ وَالْوَرْسَ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ [3]
زيتون د تيلو او د ورس تعريف کولو. (ترمذی)

توضيح: د زيتونو تيلو ته زيت وايي.

ورس: يو قسمه وابنه دي. چې رنګ يې سور اوزيړ وي. د دې ريشي د زعفرانو پشان وي. ډېرو دوايانو کې استعمالېږي.

---

[1] رقم الحديث ۴۵۳۴ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۴۱ رقم الحديث ۲۰۵۰

[2] رقم الحديث ۴۵۳۵ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۵۵ رقم الحديث ۲۰۷۹ وأحمد في المسند۴/۳۶۹.

[3] رقم الحديث ۴۵۳۶أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۵۵ رقم الحديث ۲۰۷۸ وابن ماجه في ۲/۱۱۴۸ رقم الحديث ۳۴۶۸.

سنا بهترينه دوايي ده

﴿۲۴﴾وَعَن أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَهَا:
او د حضرت اسماء بنت عميس رَضِيَ اللهُ عَنهَا نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نه وپوښتل چې
بِمَ تَستَمشِينَ؟ — قَالَت: بِالشُّبرُمِ قَالَ:
ته د څه شي نه جلاب (مسهل) اخلې. هغې وويل چې د شبرم نه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
حَارٌّ حَارٌّ. قَالَتْ: ثُمَّ اسْتَمْشَيْتُ بِالسَّنَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
چې شبرم خو ګرم دی. اسماء رَضِيَ اللهُ عَنهَا وايي چې بيا ما په سنا سره جلاب وکړل او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
لَوْ أَنَّ شَيْئًا كَانَ فِيهِ الشِّفَاءُ مِنَ الْمَوْتِ لَكَانَ فِي السَّنَا.
چې که په کوم شي د مرګ شفا کېدلی يعنې که د مرګ علاج په کومې دوا کې وی نو هغه به سنا وی.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيث حسن غَرِيب [1]
(روايت کړې دې ترمذی او ابن ماجه) امام ترمذی رحمه الله وائی چه دا حديث حسن غريب دې

توضيح: **ام عميس**: د حضرت جعفر رَضِيَ اللهُ عَنهُ زوجه محترمه وه. د هغې د شهادت نه وروسته د حضرت ابوبکر رَضِيَ اللهُ عَنهُ په نکاح کې وه. (مرقات ۸/۳۰۹)

نستمشين: استمشاء طلب مشئ ته وايي او د مشئ نه مراد اسهال او دست دی. يعنې د کوم شي نه جلاب اخلې چې اسهال وشي؟ (مرقات ۸/۳۰۹)

بالشبرم: دا د يو وابښو نوم دی. د هغې بوټې دانې مراد دي. دې کې وړې وړې دانې وي. چې د مسور برابر وي. دا دانې دستونه لګوي. دا اوبو کې جوش کېږي او بيا د دې اوبه څښلی کېږي چې بيا تړينه جلاب کېږي. (مرقات ۸/۳۰۹)

حار حار: يعنې شبرم ګرم دی. د لفظ د تاکيد په توګه مکرر راوړلی شوی دی. ځينې نسخو کې د حا نه وروسته "جار" د جيم سره دی. هغه صرف د وزن جوړولو لپاره د الفاظ مهمله نه دی، لکه کټ بټ يا پاني شاني. طبيبان وايي چې شبرم د څلورمې درجې کې د ګرمو دوايانو نه دی. ډېر زيات دست راولي، ځکه دې کې احتياط شرط دی. (مرقات ۸/۳۰۹)

في السنا: د قصر سره دی. ځينو د مد سره هم ويلی دی. يو بوټی دی. د دې پاڼو ته سنا وايي. نکريزو د پاڼو سره مشابه وي. د دې ښه قِسم سنا مکی دی. دا مېده کول کېږي. او بيا يې استعمالوي. ډېر پيکه دې. په

---

[1] رقم الحديث ۴۵۳۷ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۵۶ رقم الحديث ۲۰۸۱ وابن ماجه في ۲/۱۱۴۵ رقم الحديث ۳۴۶۱.

اوله درجه کې ګرم دی. معتدل دی. دې کې د هيڅ نقصان خطر نشته دی. صفرا غوځوي. بلغم د اسهال او تنقيه لپاره ډېر زيات مفيد دی. د زړه خول مضبوطوي. دې د سودائې وسوسو خاصيت په خاصه توګه موجود دی. خلاصه دا ده چې د مرګ نه بغير د ټولو علاجونو لپاره مفيد دی. (مرقات۸/۳۱۰)

په حرام شيانو باندې علاج مه کوئ

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالدَّوَاءَ

او حضرت ابو درداء رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل الله بيماري هم رالېږلې ده او دوايي هم.

وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوُوا وَلَا تَدَاوَوْا بِحَرَامٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]

او د هرې بيمارۍ لپاره يې دوا مقرره کړې ده. لهذا په دوا باندې علاج کوئ خو په حرام څيز علاج مه کوئ.

توضيح: بالحرام: د حرام څيز نه مراد د خنزير اجزاء او شراب وغيره شيان دي. د ايږي غوښه او د شير وغيره د ځناورو اجزاء باندې علاج کول حرام دی. ډېرو حديثونو کې په حرام شيانو باندې علاج کول منع کړی شوي دي. ګويا کې دې کې شفا نشته دی، نو استعمال يې فضول دي. د حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په يو روايت کې دي چې الله کوم شيان حرام کړي دي، نو هغې کې يې ستاسو لپاره شفا هم نه ده ايښې. يو صحابي حضرت طارق جعفي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه په شرابو باندې د علاج کولو اجازت وغوښتلو، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته وفرمايل چې شراب دوا نه ده بلکې درد او مرض دی. يو حديث کې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه مريضانو لپاره عدم شفا لپاره ښېرې کړي دي چې په حرامو باندې دوا کوي. وي فرماييل **"من تداوىٰ بالحرام فلا شفاه الله"** (كذافى اشعة اللمعات۳/۶۴۹ والمرقات۸/۳۱۰)

ملاعلي قاري وغيره شارحينو ليکلي دي چې که يو حاذق او ماهر او ديندار او پرهزګاره طبيب يو مريض ته وايي چې ستا علاج د شرابو نه بغير بله هيڅ يوې دوائی کې نشته دی، نو د علاج په توګ به د هغې استعمال جائز وي. دا خبره په خپل ځای صحيح ده خو د متحقق محال دی. مثلاً ټول طبيبان په دې باندې څنګه اتفاق کولی شي چې د ې مرض علاج د شرابو نه بغير هيڅ څيز کې نشته دی. دغه شان د حاذق او ماهر طبيبانو وجود هم ډېر نادر دی. ګويا کې د دې قيدونو سره شرابو د استعمال جواز تعليل بالمحال دی.

﴿۲۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الدَّوَاءِ الْخَبِيثِ. رَوَاهُ

او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خبيثې دوا نه منع کړې ده. (روايت

---

[1] رقم الحديث ۴۵۳۸ اخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۰۶ رقم الحديث ۳۸۷۴.

أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ[1]
كړې دي احمد، ابوداؤد، ترمذی، ابن ماجه)

توضيح: الخبيث: د دې نه مراد حرامه دوه ده. چې تفصيل يې پاس ليكلى شوى دى. يا د دې نه مراد هغه دوا ده چې طبيعت ترېنه نفې كوي. علماؤ او طبيبانو ليكلي دي چې طبيعت چې د كومې دوا نه كركه كوي هغې كې عموماً علاج او شفا نه وي. هغه صورت كې به دا نهې په كراهت باندې محمول وي. (مرقات۸/۳۱۱)

په نكريزو باندې د درد علاج

﴿۲۷﴾وَعَنْ سَلْمَى خَادِمَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: مَا كَانَ أَحَدٌ
او حضرت سلمى رَضِيَ اللهُ عَنْهَا چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خادمه وه. وايي چې مونږ كې به كوم كس
يَشْتَكِي إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَعًا فِي رَأْسِهِ إِلَّا
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته د سر د (داسې) بيمارۍ شكايت كولو (چې تعلق به يې د وينې د زياتوالي د دباؤ سره ؤ)
قَالَ: احْتَجِمْ وَلَا وَجَعًا فِي رِجْلَيْهِ
نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به وفرمايل چې خكر ولګوه. او كوم كس به چې د پښو شكايت كولو (يعنې داسې
إِلَّا قَالَ: اخْتَضِبْهُمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد ([2])
درد چې د ګرمۍ او حرارت نه به ؤو) نو نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به وفرمايل چې په پښو باندې نكريزې ولګوه.

توضيح: اختضبهما: د دې خضاب نه مراد نكريزې لګول دي. يعنې چرته چې پښو يا په سر درد وي هلته دې نكريزې ولږولى شي نو درد ختمېږي. د بحث لاندې حديث كې د سر د درد لپاره د خكر كولو حكم دى. نارنؤ له پكار دي چې په نوكانو باندې نكريزې ونه لګوي چې د ښځو سره مشابهت ونه شي. (مرقات۸/۳۱۲)

په نكريزو باندې د زخم او د دانو علاج

﴿۲۸﴾ وعنها قَالَت: مَا كَانَ يَكُونَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُرْحَةٌ
او حضرت سلمى رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د بدن په كومه برخه به چې) كله زخم راغلو (هغه كه په

---

[1] رقم الحديث ۴۵۳۹ أخرجه ابوداؤد في السنن ۲۳۶/۴ رقم الحديث ۳۸۷۰ والترمذي في ۳۳۹/۴ رقم الحديث ۲۰۴۵.

[2] رقم الحديث ۴۵۲۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۴/۴ رقم الحديث ۳۸۵۸ واحمد في المسند۶/۴۶۲.

وَلَا	نَكْبَةٌ	إِلَّا	أَمَرَنِي

توره، چاړه او يا د بل کوم يو داسې څيز د غوښدلو په صورت کې وُو) يا په کاڼي او ازغي باندې به

أَنْ أَضَعَ عَلَيْهَا الْحِنَّاءَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]

نبي کريم ﷺ زخمي شو نو ماته به يې حکم وکړو چې دې باندې د نکريزي کېږده. (ترمذی)

توضيح: قرحة: د بدن دانو او د دانو لپاره هم ويل کېږي. او د چاړه يا چاقو په زخم باندې د دې اطلاق کېږي. دواړه معنې اخستل کېدی شي، خو د دانو معنی به زياته بهتره وي چې حديث کې عموم راشي، ځکه د زخم ذکر وروسته خپله موجود دی. (مرقات۸/۳۱۲)

نکبة: مطبق زخم ته هم وايي، خو که د **قرحة** نه د زخم اخستلو په صورت کې فرق کول مقصود وي نو نکبة د کاڼي يا ازغي وغيره په زخم باندې به حمل کېږي. (مرقات۸/۳۱۲)

د ښکر لګولو ذکر

﴿۲۹﴾ وَعَنْ أَبِي كَبْشَةَ الْأَنْمَارِيِّ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يحتجم

او حضرت ابو کبشه انصاری رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ خپل سر مبارک باندې او

على هامته وَبَيْنَ كفيه وَهُوَ يَقُولُ: مَنْ أَهْرَاقَ مِنْ هَذِهِ الدِّمَاءِ

خپلو دواړو اوږو به مينځ کې به يې خکر لګولو. چې کوم کس د دې وينو نه څه را وباسي او بيا هغه

فَلَا يَضُرُّهُ أَنْ لَا يَتَدَاوَى بِشَيْءٍ لِشَيْءٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْن مَاجَه[2]

د کوم مرض علاج ونه کړي نو هغې ته هيڅ نقصان او ضرر نه رسيږي.

توضيح: على هامَتِه: سر او کوپړۍ ته هامه وايي. **كتفيه**: يعنې د اوږو په مينځ کې به کله ډک خکر لګولو. او کله به يې د مونډو د مينځ نه وينه ويستله.

اهراق: زيات مقدار کې د وينې ويستلو لپاره دا لفظ استعمالېږي يعنې خکر لګولو نه وروسته به د بل کوم علاج ضرورت نه وي. (مرقات۸/۳۱۲)

﴿۳۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْتَجَمَ عَلَى وَرِكِهِ

او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ به خپل ورون باندې خکر ولګولو ځکه د

---

[1] رقم الحديث ۴۵۴۱ أخرجه الترمذي في السنن ۳۴۳/۴ رقم الحديث ۲۰۵۴ وابن ماجه في ۱۱۵۸/۲ رقم الحديث ۳۵۰۲.

[2] رقم الحديث ۴۵۴۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۵/۴ رقم الحديث ۳۸۵۹ وابن ماجه في ۱۱۵۲/۲ رقم الحديث ۳۴۸۴.

مِنْ وَثْاءٍ كَانَ بِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په پښو مبارکو باندې پوڼۍ راغلي وي.

توضیح: **ورك**: ورون او پیړ پتون ته وايي.

من وثأ: ملاعلي قاري او علامه طيبي ليكي چې دا لفظ د واؤ زبر او د ثا د سكون او آخر كې د همزه سره دی. پښو كې د موچ راتلو يا په غوښه كې زخم كېدلو ته وايي. **وفي القاموس الوثء وجع يصيب اللحم لا يبلغ العظم او وجع في العظم بلا كسر او هو الفك**. همدې **فک** ته موچ راتلل وايي. لغت كې زياتر دا لفظ د همدې موچ راتلو لپاره ويل كېږي، خو حديث كې موچ د راتلو ترجمه اخستل لرې معلومېږي. باقې دوه مطلبه زيات واضح دي، ځكه د ښكر لګولو فائده دې كې ظاهرېږي. (مرقات ۳۱۳/۸)

د ښکر لګولو اهمیت

﴿۲۱﴾ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُود قَالَ: حَدَّثَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ علن لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ:
او حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د معراج واقعات بيانولو كې دا هم وفرمايل
أَنَّهُ لَمْ يَمُرَّ عَلَى مَلَإٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا أَمَرُوهُ:
چې نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د فرښتو د كوم جماعت نه تېر شوی دی. هغوی (د الله له اړخ نه) دا
مُرْ أُمَّتَكَ بِالْحِجَامَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيث حسن غَرِيب[2]
حكم وركړو چې ته خپل امت ته د خكر لګولو حكم وركړه. (روايت كړې دې ترمذي، ابن ماجه)

توضیح: **مر امتك**: د دې حديث نه د وينه ايستلو او د خكر لګولو اندازه كېږي. د دې اهميت وجه دا ده چې د امراض دموی د وينې د فساد نه پيدا كېږي، ځكه د وينې فساد د ټولو مرضونو جرړه ده. چې امراض دموی ورته وايي. د وينې فشار او فساد ته بلډ پريشر وي. چې شوګر ترېنه پيدا كېږي. او شوګر يو قِسم له مرګ دی. د امراض دموی د ټولو نه لويې علاج وينه ويستل دي. چې حجامه ده.

فصد: د دې نسبت ښکر كې زياته فائده ځكه ده چې د دې نه د څرمن د هرې برخې نه وينه راښكل كېږي. د **فصد** نه خو صرف د يو رګ نه وينه راوځي. (مرقات ۳۱۳/۸)

([1])رقم الحديث ۴۵۴۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۷/۴ رقم الحديث ۳۸۶۳ وال... رقم الحديث ۲۸۴۸.

([2])رقم الحديث ۴۵۴۴ أخرجه الترمذي في السنن ۳۲۴/۴ رقم الحديث ۲۰۲۵.

امتك: د دې نه مراد ټول امت دى. چاته چې د دې علاج ضرورت شي. دا عام مفهوم دى. او د امت نه صرف عرب هم مراد کېدى شي، ځکه هغوى له په خاصه توګه مفيد او ګټور دى. ځکه د هغوى ملک سخت ګرم دى. عام مفهوم زيات واضح دى. اغيارو کافرانو د مسلمانانو دا طريقه پټه کړې ده. اوس هغوى دې شيانو ته د فائده مند په ځاى مضر وايي. او مسلمانان حکمرانان ورته صرف ګوري.

د چونګښي دوا د جوړولو ممانعت

﴿۳۲﴾ وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ: إِنَّ طَبِيبًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ضِفْدَعٍ
او د حضرت عبدالرحمن ابن عثمان رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې يو طبيب د نبي عَلَيْهِ السَّلَام نه چينده خه(باټا) په دوا کې
يَجْعَلُهَا فِي دَوَاءٍ فَنَهَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ قَتْلِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ [1]
شاملولو باره کې وپوښتل (چې آيا دا صحيح دي يا نا؟) نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه د باټا د وژلو نه منع کړو.

توضيح: عن ضفدع: طبيب دا پوښتنه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ځکه وکړه چې د دې نه مخکې په طبيبانو کې دا رواج ؤو چې دوا کې به يې چونګښه شاملوله. د اسلام نظر په بناء طبيب دا پوښتنه وکړه نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د چونګښي د وژلو او هغه په دوا کې د شاملول نه منع کړو. جامع صغير کې دي. چې "**نهى عن قتل الضفدع للدوا**" ملاعلي قاري فرمايي "**ولم يكن النهى عن قتلها ابقاء عليها ومكرمة لها بل لانه لم ير التداوى بها لرجسها وقذارتها**" يعنې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د چونګښي و وژلو ممانعت هغې باندې د خوانبوړئ يا د هغې د تقدس په وجه نه دى فرمايلى بلکې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې د وژلو منع ځکه کړې ده چې په چونګښه کې د هغې نجاست او د طبع د کراهت په بنياد باندې علاج نشته دى. زما په خيال کې دا حديث د علامات نبوت نه يوه علامت او معجزه ده، ځکه ټوله دنيا کې طبي تجربې په چونګښه باندې کېږي په کروړونو چونګښي بې مقصده وژلى کېږي نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع وکړه چې دې کې فائده کمه او نقصان زيات ؤو. نجس هم ؤو او **استقذار** طبع هم ؤو. (مرقات۸/۳۱۴)

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خکر لګولو بيان

﴿۳۳﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْتَجِمُ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د څټ په دوارو رګونو کې د اوږو په

---

(۱) رقم الحديث ۴۵۴۵ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۰۳ رقم الحديث ۲۸۷۱ والنسائي في ۷/۲۱۰ رقم الحديث ۴۳۵۵.

فِي الْأَخْدَعَيْنِ وَالْكَاهِلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ:

مینځ کې ډک خکر لګولو. (ابوداؤد) ترمذي او ابن ماجه دا عبارت هم نقل کړی دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم

وَكَانَ يحتجمُ سبعَ عشرَة وتسع عشرَة وَإِحْدَى وَعشرين [1]

به په اوولسم (۱۷)، نورلسم (۱۹) او یوویشتم (۲۱) تاریخ باندې به یې خکر لګولو.

توضیح: اخدعین: د څټ دواړو اړخونو ته چې کوم دوه رګونه دي هغې ته اخدعین وایي. (مرقات۸/۳۱۵)

الکاهل: د اوږو په مینځ کې برخې ته کاهل وایي. بلکې د څټ د لاندې شا باندې په شپږ مهرونو باندې مشتمل ټولې برخې ته کاهل ویل کېږي. (مرقات۸/۳۱۵)

د خکر لګولو ورځ او تاریخ

﴿۳۴﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسْتَحِبُّ الْحِجَامَةَ

او حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به اوولسم، نورلسم

لِسَبْعَ عَشْرَةَ وَتِسْعَ عَشْرَةَ وَإِحْدَى وَعِشْرِينَ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة [2]

او یوویشتم تاریخ باندې خکر لګول خوښولو. (روایت کړې دي شرح السنة)

توضیح: دې ورځو او تاریخونو کې د وینې ویستل یا د نه ویستلو مفوض الی علم الشارع دی. دې کې هیڅ یو کس دخل نه شي کولی. البته ځینې روایتونو کې د څه ورځو د خاصیت اړخ ته اشاره کړی شوې ده، نو چې څومره اشاره ده هغه هومره اشاره باندې پوهه کېدل پکار دي. تاریخونو کې د طبیبانو خیال دی چې د سپوږمۍ په حساب سره د انسان د بدن وینه هم کمېږي او زیاتېږي. د سپوږمې د پنځلسم تاریخ نه تر د یوویشتم پورې د وینې جوش ډېر زیات وي، نو ځکه دې تاریخونو کې د وینې ویستل زیات ضروري او د اصلاح قابل دي.

﴿۳۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنِ احْتَجَمَ

او ابوهریره رضي الله عنه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل کوم کس

لِسَبْعَ عَشْرَةَ وَتِسْعَ عَشْرَةَ وَإِحْدَى وَعِشْرِينَ كَانَ شِفَاءً لَهُ مِنْ كُلِّ دَاءٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [3]

چې به اوولسم، نورلسم او یوویشتم تاریخ باندې به خکر لګوي. هغې ته د بیمارۍ نه شفا حاصلېږي.

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۴۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۵/۴ رقم الحدیث ۳۸۶۰ والترمذي في ۳۴۱/۴ رقم الحدیث ۲۰۵۱.

[2] رقم الحدیث ۴۵۴۷ أخرجه البغوي في شرح السنة ۱۵۰/۱۲ رقم الحدیث ۳۲۲۵

[3] رقم الحدیث ۴۵۴۸ أخرجه ابوداود في السنن ۱۹۶/۴ رقم الحدیث ۳۸۶۱.

﴿۳۶﴾ وَعَن كبشةَ بنت أبي بكرةَ: أَنَّ أَبَاهَا كَانَ يَنْهى أَهْلَهُ عَنِ الْحِجَامَةِ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ وَيَزْعُمُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ يَوْمُ الدَّمِ وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يَرْقَأُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

او د حضرت کبشه بنت ابی بکره رضي الله عنها نه روایت دی چې د هغې پلار به خپل کوروالو ته د سه شنبې په ورځ د خکر لګولو نه منع کول. او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه به يې نقل کول چې سه شنبې د ورځې وینه (د غلبې) ورځ ده او دې ورځ کې يو داسې ساعت دی چې وینه نه بندېږي (لهذا دې ورځ کې د وینې ویستلو صورت کې دا کېدی شي چې همغه ساعت راشي او وینه د او درېدلو نوم وانخلي چې هلاکت هم ترینه واقع کېدی شي).

توضیح: د حدیث کې د سه شنبې و ورځې وینې د ویستلو نه منع کړې ده. او وجه يې ویل شوي ده چې دې کې یو وخت دی چې که چرې په هغې وینه راویستلی شي نو کله به هم بنده نه شي او سړی به مړ شي. او کېدی شي چې د حضرت آدم علیه السلام ځوی د هابیل وینه قابیل په همدغه ورځ تویه کړې وه. لهذا دا وینې ورځ ده. د یزعم لفظ د شک لپاره استعمالېږي، نو دا حدیث دا مرفوع په ځای مقوف کېدی شي.

﴿۳۷﴾ وَعَنِ الزُّهْرِيِّ مُرْسَلًا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ احْتَجَمَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ أَوْ يَوْمَ السَّبْتِ فَأَصَابَهُ وَضَحٌ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: وَقَدْ أُسند وَلَا يَصح[2]

او حضرت زهري تابعي د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه د ارسال په طریقه نقل کوي چې (نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل) کوم کس چې د شنبې په ورځ یا د چهار شنبې په ورځ خکر لګوي او بیا هغې ته د کوړ (برګی) بیماري اولګي نو هغه دې خپل ځان ملامته کړي. (روایت کړې دې احمد، ابوداؤد)

توضیح: دې حدیث کې د شنبې او چهار شنبې په ورځ د وینې د ویستلو نه منع کړې ده.

وَضَحٌ: دا د رڼا او د وضاحت نه اخستلی شوی دی چې دې ورځو کې به وینه ډېره زیاته وغورځېږي چې سړی د برص په بیماری اخته شي. وضح برګي ته وايي. یعنې د بدن سپینېدل. (مرقات ۳۱۴/۸)

فلایلومن: یعنې هیڅ قانون او هیڅ ضابطې باندې دې الزام (تور) نه لګوي. شریعت خو هغې ته لاربنود نه کړې ده. چې دې پرې عمل ونه کړو نو اوس دې خپل ځان ملامته کړي. (مرقات ۳۱۴/۸)

[1] رقم الحدیث ۴۵۴۹ اخرجه ابوداود في السنن ۱۹۶/۴ رقم الحدیث ۳۸۶۲.

[2] رقم الحدیث ۴۵۵۰ اخرجه البغوي في شرح السنة تعلیق ۱۵۱/۱۲

﴿۳۸﴾ وَعَنْهُ مُرْسَلًا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ احْتَجَمَ

او حضرت زهری رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د طريق په ارسال فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل كوم كس چې

أَوِ اطَّلَى يَوْمَ السَّبْتِ أَوِ الْأَرْبِعَاءِ فَلَا يَلُومَنَّ

د شنبې يا د چهار شنبې په ورځ ډک خكر ولګولو يا (د خپل بدن په كوم اندام باندې) اخیړ وکړي

إِلَّا نَفْسَهُ فِي الوَضَحِ. رَوَاهُ فِي شرح السّنة[1]

نو هغه دې د برګي مرض د اخته كېدو په صورت كې خپل ځان ملامته كړي.

۲۰ ربيع الاول ۱٤۱۸هـ

شيطان څنګه انسان په غلط منتر جنتر باندې مجبور كړي

﴿۳۹﴾ وَعَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ رَأَى فِي عُنُقِي

او د حضرت عبدالله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ښځه فرمايي چې يو ورځ عبدالله زما په څټ كې تار ځوړند وليدلو نو

خَيْطًا فَقَالَ: مَا هَذَا؟ فَقُلْتُ: خَيْطٌ رُقِيَ لِي فِيهِ قَالَتْ:

وې پوښتل چې دا څه دي؟ ما وويل چې دا تار دى. چې ماله پرې منتر ويلى شوى دى. زينب رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې

فَأَخَذَهُ فَقَطَعَهُ ثُمَّ قَالَ:

عبدالله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (دې اوريدلو سره) هغه تار د زما د څټ نه راويستلو او ټوكړه ټوكړه يې كړو او بيا يې وويل چې

أَنْتُمْ آلَ عَبْدَ اللهِ لَأَغْنِيَاءُ عَنِ الشِّرْكِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

د عبدالله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د كور والو ته د شرک نه بې پروا شه. ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اوريدلي دي

إِنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ فَقُلْتُ: لِمَ تَقُولُ هَكَذَا؟ لَقَدْ

چې بيشكه دم كوډې او تهتكي شرک دى. ما وويل چې ته دا څنګه وايې. چې ما ته د منتر نه ډېره

كَانَتْ عَيْنِي تُقْذَفُ وَكُنْتُ أَخْتَلِفُ إِلَى فُلَانٍ

فائده شوې ده. زما سترګه (د درد له وجې) بهر راوتلې وه او زه به فلانئ يهودئ ته تلم راتلم. هغه

الْيَهُودِيِّ فَإِذَا رَقَاهَا سَكَنَتْ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ:

يهودئ چې كله منتر باندې زما سترګه دم كړه نو د سترګې خارښ لاړو. حضرت عبدالله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وويل چې

[1] رقم الحديث ۴۵۵۱ أخرج البغوي في شرح السنة ۱۵۱/۱۲ رقم الحديث ۳۲۳۵.

إِنَّمَا	ذَلِكِ	عَمَلُ الشَّيْطَانِ
(دا ستا ناداني او غفلت دی) او د هغه درد بنه کېدل د منتر په وجه نه ؤو بلکې حقيقت کې هغه د شيطان کار ؤو.		
كَانَ يَنْخَسُهَا بِيَدِهِ فَإِذَا رُقِيَ		
چې ستا سترګه يې خاربنتوله (چې تا ته به پرې درد محسوسيدلو) يا چې کله يې دم وويل شو نو دا چې د شيطان کار ؤو		
كُفَّ عَنْهَا إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكِ أَنْ تَقُولِي كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:		
نو ځکه شيطان خاربنتول پرېښودل. ستا لپاره هغه دعا بالکل کافي وه کوم به چې نبي کريم ﷺ لوستله.		
أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي		
چې ترجمه دا ده (يعنې ای د خلکو پروردګاره نو بيماري لرې کړه او شفا ورکړه ځکه ته شفا ورکونکی يې.		
لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سقما. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]		
ستا د شفا نه بغير بله شفا نشته دی. داسې شفا چې بيماري پرېږدي نه دي. (روايت کړې دي ابو داؤد)		

توضيح: رقي لي فيه: يعنې دا تار دی چې زما لپاره پرې منتر ويل شوی دی.

الرقى: يعنې هغه دم کوم چې د يو بت يا د شيطان يا د فرعون او هامان نوم وي يا بله کومه شرکيه کلمه وي يا چې د کوم معنى معلومه نه وي نو داسې دم کول منع دی. (مرقات ۳۱۸/۸)

والتمائم: د تميمة جمع ده. تعويذ ته وايي. د عرب خلکو به څه هډوکي مهري وغيره کې واچول او د هغې نه به يې امبيل جوړ کړو. او بيا به يې د ماشومانو غاړه يا پښو کې تړلو. د هغوی خيال ؤو چې په دې به بدنظرئ وغيره د مصيبتونو نه بچ شي. اصل حقيقت د تمائم همدغه دی. بيا دې کې فراخي راغله او د دې اطلاق په عامو تعويذونو باندې هم کېدلو. لهذا کومو تعويذونو کې چې د الله نوم وي، ادعيه ماثوره وي، صالح وظائف وي نو د دې ممانعت نشته دی. دا فرق پيژندل ډېر ضروري دی. شرکي تعويذونه منع دي. شرعي تعويذونه جائز دي. (مرقات ۳۱۸/۸)

واذا المنية أَنْشَبَتْ اظفارها الفيت كل تميمة لاتنفع

التولة: تا باندې زير دی. واو، او لام باندې زبر دی. د جادو کوډي ته وايي چې تار باندې د جادو کوډي وويل شي او ښځه په نارينه او نارينه په ښځه باندې عاشق کړي. چې پښتو کې ورته "کوډي" وايي. دې کې عموماً جادو او د شرک عمل وي. دا ټول ناجائز دي، نو ځکه نبي کريم ﷺ وفرمايل

[1] رقم الحديث ۴۵۵۲ أخرجه ابوداود في السنن ۲۱۲/۴ رقم الحديث ۳۸۸۳ وابن ماجه في ۱۱۶۶/۲ رقم الحديث ۳۸۱/۱

چې دا ټول شرک دی یعنې بیشکه منتر او کوډي شرک دی. (مرقات۸/۳۱۸)
حزب الله او د جماعت المسلیمن ګمراه خلک د دې حدیث تشریح صحیح نه کوي او عوامو ته وایي چې مطلق تعویذونه منع دي. حال دا چې د هغوی دا وینا غلطه ده. تعویذونه جوړول ثابت دي. البته دا کاروبار جوړول یا غلط انداز اختیارول غلط دي، نو د غلط خلکو غلط کار ته دې غلط وویل شي نه دا چې مطلق تعویذ ته غلط وویل شي.

لم تقول هکذا: یعنې ته ولې منع کوي حال دا چې مونږ ته په تجربې معلومه شوي ده چې دم کې فائده شته دی. (مرقات۸/۳۱۸)

تقذف: یعنې سترګې څوږېدلې ګویا کې هغې کې کڼکی غوزار کړی ؤو. د مجهول صیغه ده. (مرقات۸/۳۱۹)

اختلف الی: یعنې د دم لپاره فلانئ یهودئ له به تلمه را تلمه. (مرقات۸/۳۱۹)

رقاها: هغې به دم کوله. **سکنت:** په ارامه به شوه.

عمل الشیطان: یعنې د شیطان یوه منظمه منصوبه ده. هغه د عقیدو او د عملونو د خرابولو لپاره دا سازش کوي چې اول یو ځای ته زورور کړي او بیمارېږي کړي. کله چې یا انسان ناجائز دم کوي یا مزارونو ته حاضرېږي او ځادرې پرې غوړوي یا د غیر الله په نوم نذر و نیاز او ذبح کوي، نو شیطان د هغې نه ګوته لرې کړي، نو سړی صحیح شي او د هغې عقیده په هغه غلط دمونو او کوډو باندې پخه شي.

ینخسها: یعنې زورور کړي. وهې را وهې یې.

کف: یعنې دا یهودې ملحد چې کله دم وکړي نو شیطان هغه ځای پرېږدي. بیمار داسې وګڼي چې دا کمال د یهودې په دم کې دی. تا له پکار دي چې د نبي کریم ﷺ د ارشاد مطابق دا وظائف ولولې. (مرقات۸/۳۱۹)

نشره د شیطان کار دی

﴿۲۹﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النُّشْرَةِ فَقَالَ:
او د جابر رضی الله عنه فرمایي چې د نبي کریم ﷺ نه د نشره باره کې وپوښتلی شو، نو ویې فرمایل
هُوَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
چې هغه شیطاني کار دی. (ابوداؤد)

توضیح: النشرة: نو باندې پیش دی. شین ساکن دی. را باندې زبر دی. دا یو قِسم سفلی عم دی.

---

[1] رقم الحدیث ۴۵۵۳ اخرجه ابوداود في السنن ۲۰۱/۴ رقم الحدیث ۳۸۶۸ واحمد في المسند ۲۹۴/۳،

چې د مصیبت د لرېکولو لپاره کېږي.

علامه طیب لیکي چې نشره یو رقیه او منتر دی چې د هغې به ذریعه د لېوني علاج کېږي. دې ته نشره ځکه وایي چې د عربو خیال ؤو چې پیریان دا مرض د لېونو نه واخلي او اخوا دیخوا یې بوروي. جیریر شاعر وایي ــ

ادعوك دعوة ملهوف كأن به مسّاًمن الجن اوريحاًمن النشر (الكاشف: ۳۲۸/۸)

حدیث کې چې د کوم نشره ذکر دی نو داسې معلومېږي چې د دې نه د جادو عمل مراد دی. او د دې نه تعویذونه او د منترجنتر عمل مراد دی، خو بیا د تعویذونو او دم نه د جاهلیت شکریه تعویذونه مراد دي او غلطمونه به مراد وي، ځکه جائز تعویذونه جائز دي.

غاړه کې د ګنډو زوړندولو مذمت

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
او حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه دا اورېدلي دي چې
مَا أُبَالِي مَا أَتَيْتُ إِنْ أَنَا شَرِبْتُ تِرْيَاقًا أَوْ تَعَلَّقْتُ تَمِيمَةً أَوْ قُلْتُ
چې زه به د هر عمل نه بې پرواه شم که زه تریاق وڅښم یا غاړه کې ګنډه واچوم او یا د زړه او یا په
الشِّعْرَ مِنْ قِبَلِ نَفْسِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
قصد او اراده شعر ولیکم. (ابوداؤد)

توضیح: **وعن عبدالله بن عمر**: دلته کاتب په غلطۍ سره د مشکوة په نسخو کې عبدالله بن عمر لیکلی دی. دا عبدالله بن عمرو بن العاص دی. عبدالله بن عمرم بن خطاب نه دی. (مرقات۳۲۱/۸)

ماابالي: یعنې زما هیڅ باک او پرواه نه وي چې زه د یو جائز او ناجائز کار ارتکاب وکړو. که زه په دې درې شیانو کې د یو شي ارتکاب وکړم.

ماابالي: اولنی ما نافیه دی. دویم موصوله دی. د حدیث مطلب دا دی چې که زه په درې شیانو کې د یو شي ارتکار وکړم نو زما به هیڅ پرواه نه وي چې زه که د جائز یا د ناجائز کار ارتکاب کوم. بیا خو به هر غیر شرعي کار ارتکاب به هم جائز شي که د دې ناجائزه شیانو ارتکاب زه وکړم. چې زه د یو ناجائزه کار ارتکاب نه کوم نو د دې درې شیانو ارتکاب به هم نه کوم، نو ناجائز خو د تریاق استعمال دی. چې کله دې کې د شراب یا د مار غوښه ملاو کړی شي نو زما لپاره او زما د ټول امت لپاره دا حرام دي. یا زه شرکیه کونجکي او ګنډي غاړه کې واچوم. دا شرکیه ګنډي زما لپاره هم او

[1] رقم الحديث ۴۵۵۴ اخرجه ابوداود في السنن ۲۰۱/۴ رقم الحديث ۳۸۶۹ واحمد في المسند ۱۶۷/۲.

زما د امت لپاره هم حرام دي. او يا زه شعر او ايم دا زما لپاره حرام دی. البته زما د امت لپاره حرام نه دی، ځکه شعر خو يو کلام دی. "حسنه حسن و قبيحه قبيح" خو د نبوت د شان دا منافي دي چې زه شعرونه او ايم. شاعر شم او شعرونه جوړ کړم، خو د بل يو نيم شعر کله کله ويل دا منع نه دي.
هغه زمانه کې به ترياق کې شراب يا د مار غوښه ملاوېدله او بيا به پرې د زهرو علاج کېدلو. که دا ناجائز ه شيان په ترياق کې نه وي نو فی نفسه ترياق خو د يو جائز مرکب نوم دی. چې منع نه دی. همدغه شرکيه ګنډي که نه وي نو صالح تعويذونه وي نو د امت لباره هغه هم منع نه دي او شعر خو صرف د نبي کريم ﷺ لپاره منع دی. (مرقات ۳۲۱/۸)

غلط دمونه منع دي

﴿۴۲﴾ وَعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ اكْتَوَى أَوِ اسْتَرْقَ
او حضرت مغيره ابن شعبه رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل کوم کس چې داغ ولګولو
فَقَدْ بَرِئَ مِنَ التَّوَكُّلِ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيّ وَابْن مَاجَه[1]
يا يې منتر ولوستلو نو هغه د توکل نه بې شو. (احمد، ترمذی، ابن ماجه)

توضيح: اكتوى: دم، علاج او داغ وغيره چې څوک مؤثر بالذات ګڼې نو دا په اتفاق سره ناجائز دي. او که د اسباب او د ذرايعو په درجه کې مباح ګڼي نو دا د اسبابو استعمال دی. اسبابو باندې توکل او يقين ناجائز دی. د دې استعمال خو جائز دی. او س د بحث لاندې حديث باندې داسې پوهه شئ:
چې که يو کس دم کوي او علاج کوي نو دا جائز او مباح دي، خو که يو کس د دې مباح نه هم ځان ساتې او د توکل اوچت مقام ته رسيدل غواړي نو دم او علاج څه فرض خو نه دی، ځکه د اسبابو اړخ ته زياته توجو کولو او هغې ته کامل رغبت کول د الله نه د غافله کېدو دليل دی، لکه څنګه چې په لاندې روايت کې دي. ګوياکې د دې حديث تعلق د اعلیٰ قسم متوکلينو سره دی. چې د مباح شيانو نه هم ځان ساتې. يا د دې حديث تعلق د جاهليت د زمانې هغه دم سره دی چې کوم کې شرک وي او د داغ ورکولو نه هغه داغ مراد دی چې مؤثر بالذات وګڼلې شي. ورسرته لاندې حديث باندې هم دغه شان پوهه شئ. (مرقات ۳۲۳/۸)

﴿۴۳﴾ وَعَنْ عِيسَى بْنِ حَمْزَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عبدِ الله بن عُكيم
او حضرت عيسى ابن حمزه رضي الله عنه فرمايي چې يو ورځ زه حضرت عبد الله بن عکيم ته لاړم نو (او مې ليدل چې)
وَبِهِ حُمْرَةٌ فَقُلْتُ: أَلَا تُعَلِّقُ تَمِيمَةً؟ فَقَالَ:
د هغې بدن د لمبه مرض کې اخته شوی وو. ما ووَل چې ته تعويذ ولې نه تړې؟ هغې وويل چې زه د

[1] رقم الحديث ۴۵۵۵ أخرجه الترمذي في السنن ۳۴۴/۴ رقم الحديث ۲۰۵۵ وابن ماجه في ۱۱۵۴/۲ رقم الحديث ۳۴۸۹.

نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ ذٰلِكَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

دې کار نه د خدای پناه غواړوم. (ځکه) نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کوم کس یو شی زوړندوي یا (یې تړي نو همغه شي ته حواله کیږي).

هغه مرضونه چې د هغې لپاره دم کول ډیر غوره دي

﴿۴۴﴾ وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا رُقْيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ. رَوَاهُ أَحْمد وَالتِّرْمِذِيّ[2] وَأَبُو دَاوُد وَرَوَاهُ ابْن مَاجه عَن بُرَيْدَةَ[3]

او د حضرت عمران بن حصین رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل منتر یعني د دم اثر خو بس نظر یا د زهرو والا ځناور (لکه لړم وغیره) د چیچلو لپاره وي. (احمد، ترمذی، ابوداؤد)

توضیح: **عین**: بد نظرئ ته وایي. **اوحمة**: د زهرجن ځناور زهرجن چیچلو ته حمة وایي. د دې حدیث مطلب دا دی چې دم خو حقیقت کې د دې دوه بیمارو لپاره دی. اګر که د نورو مرضونو لپاره هم وي، خو د نظر او د زهرجن چیچلو لپاره دم د تیر په څو که دوا او علاج دی. ګویا کې د بل کوم یو شي لپاره دم دومره مفید نه دی. دې سره د دم نفې مقصود نه ده، ځکه د مشکوة جلد اول ص ۲۱۷ باندې د جائز تعویذونو او دمونو واضح ثبوت شته دی. بلکې د دې دوه شیانو لپاره د دم د خصوصي فایدې ذکر دی. (مرقات ۸/۳۲۵)

﴿۴۵﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا رُقْيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ أَوْ دَمٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[4]

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې دم خو بس د نظر یا د زهریله چیچلو او وینې باندې اثر کوي.

توضیح: ادم: د دې نه مراد د نکسیر وینه ده. د دې لپاره دم ډیر مفید دی.

﴿۴۶﴾ وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ

او د حضرت اسماء بنت عمیس رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روایت دی چې هغې عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

---

(1) رقم الحديث ۴۵۵۶ أخرجه الترمذي في السنن ۳۵۲/۴ رقم الحديث ۲۰۷۲ وأحمد في المسند ۳۱۰/۴

(2) رقم الحديث ۴۵۵۷ أخرجه ابوداود في السنن ۲۱۳/۴ رقم الحديث ۳۸۸۴ والترمذي في ۳۴۵/۴ رقم الحديث ۲۰۵۷.

(3) رقم الحديث ۴۵۵۸ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۶۱/۲ رقم الحديث ۳۵۱۳

(4) رقم الحديث ۴۵۵۹ أخرجه ابوداود في السنن ۲۱۶/۴ رقم الحديث ۳۸۸۹

إِنَّ وَلَدَ جَعْفَرٍ تُسْرِعُ إِلَيْهِمُ الْعَيْنُ أَفَأَسْتَرْقِي لَهُمْ؟
د جعفر طیار اولاد (ښایسته او د ښه سیرت والا دي نو ځکه نظر ورته ژر لږي، نو د دوی لپاره دم او ایو.
قَالَ: نَعَمْ فَإِنَّهُ لَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقُ الْقَدَرِ
نبي کریم ﷺ وفرمایل چې آؤ، ځکه که کوم څیز په تقدیر مخکې کېدی شوی نو هغه به نظر
لَسَبَقَتْهُ الْعَيْنُ. رَوَاهُ أَحْمَد وَالتِّرْمِذِيّ وَابْن مَاجَه[1]
وی (یعنې د نظر اثر یقیناً یو سخت ترین شی دی. لهذا د دې د لرې کولو لپاره دم کول جائز دي).

توضیح: العین: کله د عاین نظر منظور الیه کې کار کوي. دا د هغوی د نظر دننه یو جراثیمي ماده وي، خو کله منظور الیه کې د کشش په وجه د کتونکي نظر یې راښکي. دلته د همدې صورت ذکر دی چې د جعفر رضي الله عنه اولاد دومره ښایسته او زړه راښکونکی دی چې څوک هم دوی ته ګورې نو نظره ورته لږي. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې د دې د لرې کولو او د ماتولو لپاره دم استعمالوئ، ځکه د بد نظر لږېدل یو حقیقت دی. (مرقات ۸/۳۲۶)

ښځو ته لیکل خودل څنګه دي؟

﴿۴۷﴾ وَعَنِ الشِّفَاءِ بنت عبد الله قَالَتْ: دَخَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا عِنْدَ حَفْصَةَ
او حضرت شفاء بنت عبد الله رضي الله عنه فرمایي چې (یو روځ) زه د ام المؤمنین حضرت حفصه رضي الله عنها سره ناسته
فَقَالَ: أَلَا تُعَلِّمِينَ هَذِهِ
وُوم چې نبي کریم ﷺ دننه راغلو او ماته یې (لیدلو سره وفرمایل چې آیا ته دې ته یعنې
رُقْيَةَ النَّمْلَةِ كَمَا عَلَّمْتِيهَا الْكِتَابَةَ؟ رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
حفصه ته د نمله دم نه زده کوي لکه څنګه چې تا دې ته لیکل زده کړي دي؟ (روایت کړي دي ابو داؤد)

توضیح: رقیم النملة: د نملة باره کې اول هم حدیث نمبر ۱۳ د لاندې لیکل شو دی. نمله هغه پولو ته وایي چې د انسان پښتۍ باندې راخیژي او تکلیف رسوي. کوم کس چې دې پولو کې اخته شي نو هغې ته داسې لږې ګویا کې د هغې په بدن باندې میږان روان دي. کېدی شي په همدې وجه پولو ته نمله (میږی) وایي.

([1]) رقم الحدیث ۴۵۶۰ أخرجه الترمذي في السنن ۴/۳۴۶ رقم الحدیث ۲۰۵۹ وابن ماجه في ۲/۱۱۶۰ رقم الحدیث ۳۵۱۰.

([2]) رقم الحدیث ۴۵۶۱ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۱۵ رقم الحدیث ۳۸۸۷ واحمد في المسند ۶/۳۷۲.

حضرت شفاء مکه مکرمه کې د دې نملهٔ د دې ختمولو لپاره یو منتر ویول او دم به یې کولو. کله چې حضرت شفاء اسلام قبول کړو او هجرت یې وکړو نو دا خپل منتر یې نبي کریم ﷺ ته پیش کړو. نبي کریم ﷺ ورته اجازت وکړو او ویې فرمایل چې څنګه ته حفصه ته خط و کتابت زده کړو نو دا منتر دې ورته ولې ونه ښودلو؟ د نبي کریم ﷺ اشاره دې منتر اړخ ته وه. چې د عرب ښځو به د یو کلمات د جهاړ پهونک په وخت کې ویله. هغه کلمات دا دي.

العروس تنتعل و تختضب وتکتحل و کل شئ تفتعل غیر انها لا تعصی الرجل

یعنې ناوې به بوټان واچوي او نکریزي او رانجه به اومښي. ټول هر څه به کوي خو د خاوند نافرمانې به نه کوي. نبي کریم ﷺ په خاصه توګه دا نثر حضرت حفصه رضی الله عنها ته د ښودلو ځکه حکم وکړو چې دې کې د لاتعصی الرجل الفاظ دي. دې حې حضرت حفصه رضی الله عنها باندې تعریض دی چې هغې د شرب په واقعه کې د نبي کریم ﷺ راز ښکاره کړی ؤو. چې نافرمانې وه او وفاداره ښځه د خاوند نافرمانې نه کوي.

الکتابة: لکه څنګه چې تا حفصه ته خط زده کړی ؤو. یو حدیث کې دي چې

لاتعلموهن الکتابة: ښځو ته خط مه زده کوئ. دې دواړو حدیثونو کې تعارض دی؟

د دې جواب دا دی چې د خط او کتابت ممانعت وروسته راغلی دی. دا قصه مخکنۍ ده. لهذا د خط زده کولو حکم منسوخ شوی دی.

دویم جواب دا دی چې د خط او کتابت کې ازواج مطهراتو ته په خاصه توګه اجازت ؤو. د نورو عامو ښځو لپاره ممانعت ؤو. دریم جواب دا دی چې په ابتداء کې اجازت ؤو. وروسته د ښځو لپاره د زمانې د فساد په وجه ممانعت راغلو، لکه څنګه چې په ابتداء کې به جومات کې په جمع د لمونځ کولو اجازت ؤو، خو اوس نشته دی. (مرقات۸/۳۲۷)

د بد نظرئ یوه عجیبه واقعه

﴿۴۸﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ قَالَ: رَأَى عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ			
او حضرت ابوامامه ابن سهل ابن حنیف رضی الله عنه فرمایي چې (یو ورځ) عامر ابن ربیعه رضی الله عنه (زما پلار) سهل			
يَغْتَسِلُ	فَقَالَ:		وَاللهِ
ابن حنیف لامبولو باندې ولیدلو نو وې ویل چې قسم په خدای (د سهل د بدن او د هغې د رنګ او صورت			
مَا	رَأَيْتُ	كَالْيَوْمِ	وَلَا جِلْدَ
به څه او یو) ما د نن ورځ پشان (هیڅ ښایسته بدن کله هم) نه ؤو لیدلی. او د پرده نشینې (ښایسته ښځې			
مُخْبَأَةٍ	قَالَ:	فَلُبِطَ	سَهْلٌ
څرمن پشان (نازک او ښایسته رنګ والا) کله هم نه ؤو لیدلی. ابوامامه رضی الله عنه فرمایي چې (د عامر) دا وینا وه			

فَأُتِيَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې داسې محسوسه شوه (لکه) سهل چې راغوزار کړې شوی وي، نو هغه را او چت کړې شو او د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ خدمت ته
فَقِيلَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللهِ هَلْ لَكَ فِي سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ؟
راوړلې شو او عرض وکړې شو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! تاسو د سهل د علاج لپاره څه وایې.
وَاللهِ مَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ
قسم په خدای دا خو د خپل سر د او چتول طاقت هم نه لري. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د (سهل حالت لیدلو
فَقَالَ: هَلْ تَتَّهِمُونَ لَهُ أَحَدًا؟ فَقَالُوا:
سره) وفرمایل چې آیا د کوم کس باره کې ستا خیال شته دی چې هغې دا نظره کړې دی؟ خلکو عرض وکړو چې
نَتَّهِمُ عَامِرَ بْنَ رَبِيعَةَ
آؤ. د عامر ابن ربیعه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ باره کې زمونږ ګمان دی چې هغې نظره کړې دی. راوي وایي چې
قَالَ: فَدَعَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامِرًا فَتَغَلَّظَ عَلَيْهِ وَقَالَ:
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (دې اوریدلو سره) عامر راوغوښتلو کله او نرمه یې ورته وویل او ویې فرمایل
عَلَامَ يَقْتُلُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ؟ أَلَا بَرَّكْتَ؟
چې ته ولې د خپل ورور مرګ پسې لېږېدلې یې. تا سهل ته د برکت دعا ولې نه کوله چې هغه نظره شوی نه وی.
اغْتَسِلْ لَهُ. فَغَسَلَ عَامِرٌ
بیا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عامر ته حکم وکړو چې ته د سهل لپاره (خپل اندامونه) وینځه او وبه یې
وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ وَمِرْفَقَيْهِ وَرُكْبَتَيْهِ
په دې وروا چوه، نو عامر یو لوښي کې خپله خوله، لاس، څنګلې، د دواړو پښو د ګوتو پورې او د نامه لاندې
وَأَطْرَافَ رِجْلَيْهِ وَدَاخِلَةَ إِزَارِهِ
بدن (یعني ستر، ورون او کوناټې) یې وینځلو او بیا یې هغه اوبه (چې عامر پرې دا ټول اندامونه وېځلي ؤو)
فِي قَدَحٍ ثُمَّ صُبَّ عَلَيْهِ فَرَاحَ مَعَ النَّاسِ
سهل باندې وا چولې (د دې اثر دا وشو چې) سهل ژر صحیح شو او پاڅیدلو او د خلکو سره داسې روان شوي لکه په دې
لَيْسَ لَهُ بَأْسٌ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ وَرَوَاهُ مَالِكٌ وَفِي رِوَايَتِهِ:
چې څه شوي نه ؤو. (شرح السنة، موطا امام مالک) او د مالک یو روایت دا منقول دی چې نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ (رټونکې والا ته)

قَالَ : إِنَّ الْعَيْنَ حق تَوَضَّأْ لَهُ[1]

وفرمایل چې بد نظري حق دی نه د نظره شوي کس لپاره اودس کوه، نو هغې د نظره شوي کس لپاره اودس وکړه.

توضیح: **ولا جلد مخبأة**: يعنې عامر د سهل متعلق وويل چې د هغې څرمن داسې نرمه او نازکه او ښایسته ده چې تر ننه پورې مې داسې ښایسته شی نه دی لیدلی. بلکې د پرده نشین جینئ څرمن هم دغه شان د ښایسته رنګ والا به نه وي لیدلي. (مرقات۳۲۸/۸)

فلبط: علامه طیبي دا صیغه د باب تفعیل نه د معروف صیغه اخستې ده. او سهل د دې فاعل دی.

لبط منه په ځمکه د پړ مخې پرېوتلو په معنی کې دی.

ملاعلي قاري د صیغه د ضرب او د نصر نه د مجهول صیغه ګڼلې ده. ګویاکې داسې محسوسه شوه چې سهل پړ مخې په ځمکه راپرېوتلو. (مرقات۳۲۸/۸ الکاشف: ۳۳۲/۸)

فتغلظ: يعنې نبي کریم ﷺ عامر په سختو الفاظ سره یاد کړو او ښه یې ورټلو.

الابرکت: يعنې ترڅو چې تاته آسانه بدن ویلي شوي وي، نو د هغې د هغې لپاره د برکت دعا ولې ونه کړه؟ چې بارک الله علیک به دې ویلی وي. (مرقات۳۲۹/۸)

اغتسل له: يعنې اوس هغې ته د خپلو اندامونو د دهون اوبه ورکړه. علماؤ لیکلی دي چې عاین او ناظر کې غړغړه او اودس وکړي، ګونډې او د نامه لاندې علاقه دې وينځې او يو تش کې دې اوبه جمع کړي. او بيا دې د نظره شوي کس د شا نه په سر باندې اوبه واچوي. دا د شریعت حکم دی چائز او مفید دی. که څوک پرې پوهېږي او که نا، دې کې د خپل عقل دخل بې فائده دی.

علامه مارزی رحمه الله فرمایي چې د نظره کونکي غسل کولو او اوبه نظره شوي کس ته ورکول دې باندې واجب دي. لهذا که هغه د دې نه انکار وکړي نو هغه مجبوره کول کېدی شي بلکې قیدي کول کېدلی هم شي. يو مړ کېږي او بل د اندامونو دهون نهی دے ربے ر ۱۵. دا کوم انصاف دی؟

قاضي عیاض مالکی فرمایي چې کوم کس بدنظرئ کې مشهور وي نو د هغې نه ځان ساتل او د هغې مخې ته نه راتلل او احتیاط کولو لازم دي. او حاکم باندې لازم دي چې د داسې کس د خلکو د ناسې پاستې او د اختلاط نه منع کړي او هغوی په دې پابند کړي چې هغه صرف کورکې کینې او بهرته دې د راوتلو کوشش نه کوي. که هغوی غریبانان وي نو د هغې د خوراک او څښاک انتظام دې د بیت المال نه وکړي، خو دوی ته دې د بهر راتلو اجازت نه کوي. (مرقات۳۳۰/۸، ۳۲۹)

([1])رقم الحدیث ۴۵۶۲ أخرجه مالک في الموطا ۹۳۹/۲ رقم الحدیث ۲ من کتاب العین وابن ماجه ۱۱۶۰/۲ رقم الحدیث ۳۵۱۱.

په معوذتینو سره د نظر بد علاج

﴿۴۹﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَعَوَّذُ مِنَ الْجَانِّ
او حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به د پیريانو او د انسانانو د بد
وَعَيْنِ الْإِنْسَانِ حَتَّى نَزَلَتِ الْمُعَوِّذَتَانِ
نظرئ نه پناه غوښتله تردې چې معوذتين نازل شو. کله چې دا سورتونه نازل شو نو نبي کريم صلی الله علیه وسلم به د
فَلَمَّا نزلت أُخذ بهما وترك سِوَاهُمَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيث حسن غَرِيب[1]
دې سورتونو په ذريعه دعا غوښتله او د هغې نه بغيريې د نورځيزونو نه پناه پرېښودله.

د مُغَرِّبُونَ څه مطلب دی؟

﴿۵۰﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ رُئِيَ فِيكُمُ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې يو نبي کريم صلی الله علیه وسلم ماته وفرمايل چې آيا ستا دننه (يعني
الْمُغَرِّبُونَ؟ قُلْتُ: وَمَا الْمُغَرِّبُونَ؟ قَالَ: الَّذِينَ يَشْتَرِكُ
انسانانو کې) مغربون خکاري. ما عرض وکړو مغربون څوک دي؟ نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل
فِيهِمُ الْجِنُّ. [2] رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَذكر حَدِيثُ ابْن عَبَّاس: خيرَ مَا تداويتم فِي بَاب التَّرَجُّل[3]
چې مغربون هغه خلک دي چې د هغې سره پیريان (شيطانان) شريک وي. (ابوداؤد)

توضيح: **هل رئي:** يعنې آيا په انسانانو کې مغربون خکماري؟ دلته استفهام، تنبه او د استيقاظ لپاره دی. او هل په معنی د قد دی. **المغربون:** د باب تفعيل نه د اسم فاعل صيغه ده. لرې کولو او د وړاندې کولو په معنیٰ کې راځي. د دې د مفهوم په تعين کې دا چې اشتباه وه نو ځکه حضرت عائشه رضي الله عنها وپوښتل چې "**وما المغربون**" يعنې دا کوم خلک دي. د دې څه حقيقت دی.، د کوم جنس او د کومې ډلې سره يې تعلق دی؟ نبي کريم صلی الله علیه وسلم په جواب کې وفرمايل چې مغربون هغه خلک او طبقه ده چې د هغې د هغوی سره د پيريانو اشتراک عمل دی. (مرقات ۳۳۰،۳۳۱/۸)

([1]) رقم الحديث ۴۵۶۳ أخرجه الترمذي في السنن ۳۴۵/۴ رقم الحديث ۲۰۵۸ والنسائي في ۲۷۱/۸ رقم الحديث ۵۴۹۴

([2]) رقم الحديث ۴۵۶۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۳۳/۵ رقم الحديث ۵۱۰۷

([3]) رقم الحديث ۴۵۶۵ أخرجه الترمذي في ۳۴۲/۴ رقم الحديث ۲۰۵۳.

سوال: دا دی چې د مغربون پیژنده دې حدیث کې صرف دومره وشوه چې دا هغه خلک دي چې د هغوی سره د شیطانانو او د پیریانو مشترک عمل دی. د دط الفاظو مفهوم خپله متعین نه دی چې د پیریانو د اشتراک عمل څه مطلب دی؟

د جواب اولنی مفهوم: د مغربون ترجمه لرې کېدل او وړاندې کول دي. او د دې لفظ یو بل مفهوم او مطلب دا دی چې مغربون هغه خلک دي چې د جماع په وخت کې د الله د ذکر نه لرې اوسي. یعنې د جماع کولو نه مخکې بسم الله نه وایي او دا دعا نه وایي "**اللهم جنبنا الشیطان وجنب الشیطان ما رزقتنا**" دا خلک چې کله خپل ځان د الله د ذکر نه او د دې دعا نه لرې ساتي نو شیطان نزدې راشي او د جماع کونکي کس د ذکر نه خپل ذکر راتاؤ کړي او په جماع کې د دې کس سره شریک شي. د دې په نتیجه کې چې کوم اولاد پیدا شي هغه د خیر او نیکئ نه لرې شي او د شیطان هغې باندې پوره غلبه وي. چې ځینې ورته مزاحې خلک وایي. دا کس بې بسم الله پیدا شوی دی. (مرقات ۳۳۱/۸) شارحین لکیي چې نن سبا د نوي نسل د وران والي یوه لویه ذریعه همدغه غلطي ده. قرآن عظیم کې د ﴿**وشارکهم فی الاموال والاولاد**﴾ والا آیت کې همدې حقیقت اړخ ته اشاره کړې شوې ده.

دویم مفهوم: دا دی چې د مغربون نه مراد زناکار نارینه او ښځې دي. چې د زنا په ذریعه حسب او نسب غائب کړي او خراب یې کړي. بل لرې نسب په خپل نسب کې شامل کړي. یا خپل نزدې نسب د بل لرې نسب کې شامل کړي او دا ټول کار د شیطان د اشتراک عمل نه کېږي. په زنا باندې آماده کول د شیطان عمل او د هغې کار دی لکه ﴿**یأمرهم بالحشاء والمنکر**﴾ خو الله فرمایي ﴿**ولا تقربوا الزنا انه کان فاحشة وساء سبیلا**﴾(سورة بنی اسرائیل :۳۲)

دریم مفهوم: د مغربون او د هغې د اشتراک عمل دریم مفهوم دا دی چې د دې نه مراد د پیریانو هغه نارینه دي چې د انسانانو د ښځو ورسره ناجائزه تعلقات قائم وي او هغوی د هغه ښځو سره زنا کوي او د هغې په نتیجه کې د هغه ښځو اولاد پیدا شي. دغه شان دپیریان د انسانانو شره شریک شول. انسان چې کله د خپل دین نه وړاندې شي نو پیری هغې باندې سپور شي ځکه د حفاظت بوج ختم شي او حصار مات شي.

الفصل الثالث

د صحت او بیمارئ مرکز معده ده

﴿۵۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَلْمَعِدَةُ حَوْضُ الْبَدَنِ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل سرې معده د بدن حوض

وَالْعُرُوقُ	إِلَيْهَا	وَارِدَةٌ	فَإِذَا
دی. او د خیټې رګونه (چې د باندا اندامونو سره پیوسته وي) د معدې ارخ ته (اوبو څښونکي پشان) رائځي.			
صَحَّتِ	الْمَعِدَةُ	صَدَرَتِ	الْعُرُوقُ
کله چې معده صحیح وي نو دا رګونه د معدې صحت ورکونکي رطوبات سره د اندامونو ارخ ته ځي.			
بِالصِّحَّةِ	وَإِذَا	فَسَدَتِ	الْمَعِدَةُ
چې تر بنه بدن ته طاقت حاصليږي او کله چې معده خرابه وي نو دا رګونه فاسد رطوبات د اندامونو			
صَدَرَتِ	الْعُرُوقُ	بِالسقمِ [۱]	
ارخ ته ځي. چې بدن ته بیماري او کمزور پیدا شي.			

توضیح: حوض البدن: یعنې د انسان د بدن او د هغې د معدې په مینځ کې چې کوم نسبت، رشته او تعلق دی. هغه همغه نسبت دی چې د اوبو د حوض او د بوټو او د فصل په مینځ کط دی، نو د کومو اوبو او د تالاب په غاړه کې ولاړ بوټي د خپلو جړلو په ذریعه د اوبو نه د خپلې بقا لپاره حیاتیاتی رطوبات حاصلوي. همدغه شان انساني بدن د مختلفو رګونو په ذریعه د خپلې معدې نه صحت او د طاقت رطوبات حاصلوي. نو که په حوض کې اوبه پاکې او صحت بخش وي نو هغه د بوټې د تازه والي سبب جوړوېږي. او که زیګ او د مضر صحت وي نو هغه د بوټې د اوچوالي او د تباهئ ذریعه جوړیږي. دا خو د دې حدیث مفهوم او مطلب دی. مخکې د نظام هضم باره کې څه لیکل چې نور وضاحت وشي. (مرقات۸/۳۳۲)

د هاضمي عجیبه قدرتی نظام: الله تعالی د انسان په بدن کې عجیبه قدرتي نظام هضم پیدا کړی دی. چې ټول کال چلیږي. او انسان ته پته هم نه وي چې شکر ادا کړي، خوذاک چې کله معدې ته ورسیږي نو د معدې مشنرۍ تیزه شي او دغه شان عمل شروع شي چې معده د خوراک څه اجزاء د ګند په صورت لاندې غورزیږي. چې د مقعد په لاره خارج کیږي. او د خوراک ښه اجزاء ځګر ته ورسیږیږي. دا د نظام هضم اولنئ مرحله ده. د دغې نه وروسته ځګر کې صفراءِ، سوداءِ، وینه او اوبه جمع شي. ځګر صفراء ترخي ته واچوي. دا پیکه ترخې اوبه دي. د دې یو څاڅکی ترخی معده کې اچوي چې نوي خوراک د هضمېدلو سره حل شي. همدغه څاڅکی که معدې ته غوزار نه شي بلکې بهر ښی نو پول بدن کې د صفرا نه د یرقان بیماري ښوره شي. ځګر سوداء کوتلی کې اچوي او

---

(۱) رقم الحدیث ۴۵۶۶ أخرجه البیهقي في شعب الایمان ۵/۶۶ رقم الحدیث ۵۷۹۶.

تلی تازه وي. ځګر او به ګردو ته ورسوي او د ګردو د لارو نه تېرېدلو سره فضله او به مثانه کې جمع کړي او د متیازو صورت اختیار کړي. او متیازي د نالئ نه خارج شي.
ځیګر وینه زړه ته رسوي او زړه کې د پمپنګ دفاعي نظام دی چې دا وینه بدن کې ټولو رګونو او شریانونو کې ښورهولو سره متحرک ساتې. همدغه حرکت که د پڼځه منټو لپاره بند شي نو انسان مړ شي. د نبض حرکت د همدغې نظام برخه ده. همدغه وینه چې د خزینه ځناور د تڼینو ته ورسي نو هلته د تي په غوشه کې الله داسې د فلټر سسټم قائم کړی دی چې همدغه وینه صاف او پاک شودو کې بد شي. چې بیا یې انسان په مزو سره څښی. "فتبارك الله احسن الخالقين" د بحث لاندې حدیث کې همدغه عجیب او غریب نظام هضم او نظامِ قدرت اړخ ته نبي کریم ﷺ اشاره کړې ده چې "المعدة حوض البدن" او د همدغه عجیب نظام اړخ ته الله اشاره کړې ده چې عیسی علیه السلام او د هغې مور (بی بی) خدا نه وُو بلکې د خدای بنده ګان وُو. "کانا یأکلان الطعام" هغې دواړو به خوراک کولو. او دې اوړد نظام هضم نه به هغوی تېرېدل. د دې د شکر ادا کولو اړخ ته بابا سعدی اشاره کې ویلي دي

ابر و باد و مه و خورشید فلک در کار اند تا تو نانے بکف آرے و بغفلت نخوری

د لړم د خوړلو علاج

﴿۵۲﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ يُصَلِّي فَوَضَعَ يَدَهُ
او حضرت علي رضي الله عنه فرمایي چې یو ورځ شپه کې نبي کریم ﷺ لمونځ کولو کې خپل لاس
عَلَى الْأَرْضِ فَلَدَغَتْهُ عَقْرَبٌ فَنَاوَلَهَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَعْلِهِ
په زمکه ایښی وُو چې دې (لاس) په ګوته لړم وچیچلو. نبي کریم ﷺ د خپل پاپوش مبارک
فَقَتَلَهَا فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ: لَعَنَ اللهُ الْعَقْرَبَ
په ذریعه هغه لړم اوژلو او کله چې د لمونځ نه فارغ شو نو ویې فرمایل چې لړم باندې د خدای لعنت وي،
مَا تَدَعُ مُصَلِّيًا وَلَا غَيْرَهُ أَوْ نَبِيًّا وَغَيْرَهُ
نه لمونځ کونکی پرېږدي او نه غیر لمونځ کونکي. یا یې دا وفرمایل چې نه نبي پرېږدي او نه غیر نبي.
ثُمَّ دَعَا بِمِلْحٍ وَمَاءٍ فَجَعَله فِي إِنَاءٍ
د هغې نه وروسته نبي کریم ﷺ مالګه او به راوغوښتل او دواړه یې په یو لوښي کې حل کړل
ثُمَّ جَعَلَ يَصُبُّهُ عَلَى أُصْبُعِهِ
او بیا به نبي کریم ﷺ دا اوبه او مالګه د ګوتې په هغه برخه باندې واچول چې په کوم ځای

حَيْثُ لَدَغَتْهُ وَيَمْسَحُهَا وَيُعَوِّذُهَا بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ.

لړم خوړلی ؤو او ګوته به یې مښله. او قل اعوذ برب الفلق او قل اعوذ برب الناس لوستلو. دا

رَوَاهُمَا الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ[1]

دواړه روایتونه بیهقي په شعب الایمان کې نقل کړي دي.

د نبي کريم ﷺ ويخته مبارک

﴿۵۳﴾ وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ قَالَ: أَرْسَلَنِي أَهْلِي إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ

او حضرت عثمان ابن عبد الله ابن موهب فرمایي (یو ورځ) زما کور والو ماته د اوبو یو پیاله او راکړه او

وَكَانَ إِذَا أَصَابَ الْإِنْسَانَ عَيْنٌ

ام المؤمنین حضرت ام سلمة رضي الله عنها ته یې ولېږلم. معمول دا ؤو چې کله به څوک نظره شو یا به بله کومه

أَوْ شَيْءٌ بَعَثَ إِلَيْهَا مِخْضَبَهُ فَأَخْرَجَتْ مِنْ شَعْرِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بیماري وه نو ام سلمه ته به یې یوه پیاله لېږله او ام سلمه رضي الله عنها به د نبي کریم ﷺ ویخته مبارک را ویستل

وَكَانَتْ تُمْسِكُهُ فِي جُلْجُلٍ مِنْ فِضَّةٍ فَخَضْخَضَتْهُ لَهُ

چې هغې به د سپینو زرو په یو لوښي کې اېښودل او ویخته مبارک به یې اوبو کې اچولو سره ښوروزول او

فَشَرِبَ مِنْهُ قَالَ: فَاطَّلَعْتُ فِي الْجُلْجُلِ

بیا به مریض هغه اوبه څښلې (چې د هغې په برکت سره به الله هغې ته شفا ورکوله) راوي وایي چې

فَرَأَيْتُ شَعَرَاتٍ حُمْرًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[2]

ما د سپینو زرو لوښي ته وکتل نو ماته د (نبي کریم ﷺ) د پر سره ویختان ښکاره شول.

توضیح: **بقدح**: ماته پیاله راکولو سره زما د کور والو زه د حضرت ام سلمه رضي الله عنها ته ولېږلم.

وکان: یعنې هغه وخت دا معمول ؤو چې څوک به بیمار شو نو هغې به خپل لوښی ام سلمه ته ولېږل او ام سلمه سره به د نبي کریم ﷺ ویخته مبارک د سپینو زرو په یو لوښي کې اېښي ؤو. حضرت ام سلمه به د هغې نه یو یا زیات ویختان را ویستلو سره د هغه کس په پیاله کې اچولو سره ښوځولو چې د ویخته مبارک برکت اوبو کې راشي. هغه کس به د خپلې پیالې نه همدغه مبارکې اوبه وړلې او

([1]) رقم الحدیث ۴۵۶۷ أخرجه البیهقي في شعب الایمان ۵۱۸/۲ رقم الحدیث ۲۵۷۵

([2]) رقم الحدیث ۴۵۶۸ أخرجه البخاري في صحیحه ۳۵۲/۲۰ رقم الحدیث ۵۸۹۶

خپل مريض ته به يې د شفا په غرض ورکول.

مخضبه: ميم باندې زير دی او خ ساکن دی. ض باندې زبر دی او د ب نه وروسته ضمير دی چې انسان ته راجع کېږي. مخضب ټب، ترمای، لګن، تهال او تغاری ته وايي. مراد ترېنه لوښی دی چې اوبه په کې ايښودل کېږي.

فاخرجت: يعنې د حضرت ام سلمه رضي الله عنها عادت ؤو چې د هغه ويختانو نه به يې ځينې ويختان راويستل چې په ابو کې يې واچوي. (مرقات۸/۳۳۴)

جلجل: يعنې دا ويختان حضرت ام سلمه رضي الله عنها د سپينو زرو په يو ډبې او لوښي کې محفوظ کړي ؤو. جلجل اګر که جرس او شرنګنې ته وايي خو دلته د شرنګنې پشان ډبی مراد دی. چې د سپينو زرو نه جوړ شوی ؤو او د دې مقصد لپاره سپين زر استعماليدل، لکه څنګه چې کعبې ته رينبم اغوستلی کېږي او سره زر پرې لګوي.

فخضخضته: د مضمضته پشان دی لفظاً او معنی. يعنې ام سلمه د نبي کريم ﷺ ويختان د هغه کس په لوښي کې واچول او وې ښوځول چې اوبو کې برکت راشي. دا مطلب زيات واضح دی. خکه د دې نه مخکې حديث کې تصريح موجود ده چې ام سلمه به راويستل چې د سپينو زرو په ډبو کې به يې اينبودل، خو ملاعلي قاري دلته دا ضمير د جلجل اړخ ته راجع کړی دی. هغه فرمايي "ای حرکت الجيجل فی الماء" ډبی به يې اوبو کې کيښندلو سره حرکت ورکولو. شيخ عبدالحق اشعة اللمعات کې صراحت سره ليکلي دي چې حضرت ام سلمه رضي الله عنها وينبته مبارک د هغه کس په لوښي کې اوبو کې اچولو سره حرکت ورکولو چې دې کې برکت راشي، نو يو ځای کې ليکي "**فاخرجت من شعر** "*پس بيرون می آورد ام سلمه بعضے از موہائے پيغمبر صلی الله عليه وسلم ودران ظرف می انداخت.*

فخضخضته: پس می جنبانید ام سلمه مخضب را که دروی آب بؤوی و موهائے شريف رادروی انداختی. يعنې حضرت ام سلمه رضي الله عنها به چې کوم موئې مبارک په کوم لوښي کې اچولي، هغه لوښی به يې ښوځولو. دې حديث په پوهه کېدلو کې ماته هميشه قلق ؤو. نن **الحمد لله** دا حديث حل شو او زړه خوشحاله شو. (مرقات۸/۳۳۴،اشعة اللمعات)

د خرېړي خواص

﴿۵۴﴾وَعَن أَبِي هريرةَ إِنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا
او د ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم صحابه کرامو رضي الله عنهم کې ډېرو
لرسولِ الله:الْكَمْأَةُ جُدَرِيُّ الْأَرْضِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
صحابؤ عرض وکړو چې يارسول الله صلی الله عليه وسلم! خرېړی د زمکې داني دی؟ نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل

اَلْكَمْأَةُ	مِنَ	الْمَنِّ	وَمَاؤُهَا	شِفَاءٌ	لِلْعَيْنِ	وَالْعَجْوَةُ
نا (بلكي) خريړې د من د قسم نه دي او د دې اوبه د سترګو لپاره شفا ده او عجوه چې د كجورو د						
مِنَ	الْجَنَّةِ	وَهِيَ	شِفَاءٌ	مِنَ	السُّمِّ.	قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ:
ټولو نه اعلى او ښه قسم دى. د جنت كجوره ده. او دې كې د زهرو نه د شفا خاصيت دى. ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي						
فَأَخَذْتُ	ثَلَاثَةَ	أَكْمُؤٍ	أَوْ	خَمْسًا	أَوْ	سَبْعًا
چې (نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دا ارشاد اورېدلو سره ما درې يا پنځه ځل يا اؤوه (۷) ځل خريړې واخستل						
فَعَصَرْتُهُنَّ	وَجَعَلْتُ	مَاءَهُنَّ	فِي	قَارُورَةٍ	وَكَحَلْتُ	بِهِ
او هغه مې وزبېښل او د دې اوبو نه مې شيشه ډكه كړه او بيا مې دا اوبه مې د يوې چندهې وينځې						
جَارِيَةً لِي عَمْشَاءَ فَبَرَأَتْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حسن[1]						
په سترګو كې واچولې نو هغه پرې ښه شوه. (روايت كړې دې ترمذى)						

توضيح: الكماة: غريزو علاقو كې باراني په مياشتو كې ځمكه او په ځمكه باندې پرتو لرګو كې يو شيز پيدا كېږي چې ډېر قسمونه يې دي. ځينې د بال د ګلانو پشان وي، ځينې د چترو پشان وي چې د پاس نه تورنګې وي او د لاندې سپين وي. چې باريكه ناليځ په كې وي. كوم چې دا شيز ډكرې كوى. د دې خوند د غوښې وي. دا ساګ يا د غوښې پشان پخول كېږي. ډېر خوندور وي. پښتو كې ورته "خرړې" وايي. د افريقې ملك زامبيا كې يې غريب خلک په شكرو كې ډک ډک د سرک غاړې ته راوړي او خرڅوي يې. (مرقات ۳۳۵/۸)

جدري الارض: دا د خريړې يو قسم دى. چې ګوياكې ځمكې باندې د بدن د دانې پشان وي. چې د دانو پشان وي. په دې وجه صحابه كرامو وپوښتل چې آيا دا د زمكې دانو دى؟ (مرقات ۳۳۴،۳۳۵/۸)

من المن: يعني لكه څنګه د نعمت په توګه الله د بنى اسرائيلو ته من او سلوى وركړې وه. دا خريړې مونږ لپاره د من په ځاى دى. دا دانې نه دى بلكې نعمت دى. چې د محنت نه بغير يې الله وركوي. صحابه كرامو هم د خريړې چې غندنې اراده وكړه. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغوى خيال رد كول سره دا نعمت وګڼلو. خريړې ته مار چترئ هم وايي.

وماء ها شفاء: يعنې د سترګو د بيمارو او د نظر لپاره شفاء ده. چې د دې د اصلي طبعي زبېښلو سره حاصل كړى شي او بيا د دې څاڅكې په سترګو كې واچولى شي. دا انفرادي توګه باندې هم علاج

---

[1] رقم الحديث ۴۵۶۹ أخرجه الترمذي في السنن ۳۵۱/۴ رقم الحديث ۱۲۰۶۸ وابن ماجه في السنن ۱۱۴۳/۲ رقم الحديث ۳۴۵۵

دي. او امكان لري چې د نورو دوايانو سره ملاؤولو سره پرې علاج كېږي. د دې حديث په آخري برخه كې حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خپله تجربه نقل كړې ده. چې ترېنه معلومېږي چې دا انفرادي توګه باندې علاج دى. (مرقات ۸/۳۳۵)

عمشا: داسې جينئ د كومې ستر ګې چې بريخى. (مرقات ۸/۳۳۵)

د هرې مياشتې اولنئ درې ورځو كې شهد څټلو سره شفاء

﴿۵۵﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَعِقَ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې كوم كس چې هره مياشت كې
الْعَسَلَ ثَلَاثَ غَدَوَاتٍ فِي كُلِّ شَهرٍ لم يصبهُ عَظِيم الْبَلَاء[1]
درې ورځې د سحر وخت كې شهد څټې نو هغه به هيڅ لويې مصيبت كې نه اخته كېږي.

توضيح: **ثلاث**: حديث كې د هرې مياشتې درې ورځې ويل شوي دي. هغه كه هرې درې ورځې وي، خو د مياشتې ابتدائى درې ورځې دې مقررې كړى شي، نو د نظم و ضبط په اعتبار سره بهتر وي. البته په نهره د څټلو اړخ ته د غدوات لفظ نه اشاره كېدى شي. لهذا په نهره اوبو كې ملاوېدلو سره سره څښل پكار دي. يا دې هسې وڅټلى شي، خو شرط دا دى چې شهد خالص وي، د فارم نه وي، نه د شكر نه جوړ شوي وي. طبيبان ليكي چې د په نهر خوله د شهدو څټل بلغم څټې. معده صفا كوي. د دې لزوجت او فضلات لرې كوي. معده په اعتدال سره ګرمه وي. د بدن بندونه پرانېزي. د دې نه بغير شهد د بدن استرخاء او هر قسمه رياح ختموي. متيازې، حيض او د ښځې شوده روانوي. مثانه او ګردو كې كاڼي ماتوي. د بدن بيكاره مواد خارجوي.

د شفاء دوه غټې ذريعې

﴿۵۶﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " عَلَيْكُمْ
او حضرت عبد الله بن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل د شفا وركونكي
بِالشِّفَاءَيْنِ: الْعَسَلِ وَالْقُرْآنِ". رَوَاهُمَا ابْنُ مَاجَهُ
دوه شيان په خپل ځان باندې لازم كړئ. يو خو شهد دى او بل قرآن. دا دواړه روايتونه ابن ماجه او
وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ وَقَالَ: وَالصَّحِيحُ
بهيقى په شعب الايمان كې نقل كړي دي. او بيهقي ويلي دي چې دا صحيح دي. بل حديث (يعني

[1] رقم الحديث ۴۵۷۰ اخرجه ابن ماجه في السنن ۲/۱۱۴۲ رقم الحديث ۳۴۵۰ والبيهقي في شعب الايمان ۵/۹۷ رقم الحديث ۵۹۳۰.

أَنَّ	الْأَخِيرَ	مَوْقُوفٌ	عَلَى	ابْنِ	مَسْعُودٍ[1]
عليكم بالشفائين) مرفوع نه دى بلكي ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ باندې موقوف دى.					

بغير ضرورته خكر لګول نقصان وركونكى دى

﴿۵۷﴾ وَعَن أَبِي كَبْشَةَ الْأَنْمَارِيّ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْتَجَمَ

او حضرت ابو كبشه انمارى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه بيمارۍ په سبب چې

عَلَى هَامَتِهِ مِنَ الشَّاةِ الْمَسْمُومَةِ

د بزې د زهرو ډكه غوښه خوړلو په وجه لړېدلي وه، په خپل سريې خكر ولګولو. (د حديث يو راوي)

قَالَ مَعْمَرٌ: فَاحْتَجَمْتُ أَنَا مِنْ غَيْرِ سُمٍّ كَذَلِكَ فِي يَافُوخِي

د معمر بيان دى چې ما د هيڅ يو زهر جن شي د خوړلو نه بغير د غه شان خكر يې په سر ولګولو نو زه د

فَذَهَبَ حُسْنُ الْحِفْظِ عَنِّي حَتَّى كُنْتُ أُلَقَّنُ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ فِي الصَّلَاةِ. رَوَاهُ رزين[2]

خپلې حافظې د خوبئ نه محرومه شوم. تردې چې لمونځ كې به د الحمد د زده كولو ضرورت پيښ شو.

توضيح: يافوخي: يعنې د ضرورت نه بغير يا د تجربې نه بغير مې د سر كې تالو باندې ښكر اولګولې شي. دې سره مې د حافظې قوت ختم شو. د دې نه معلومه شوه چې د ضرورت نه بغير نه خو آپريشن (عمليات) كول پكار دي او نه وينه ويستل پكار دي. كه ضرورت هم وي نو بيا هم د تجربې د لاندې كول پكار ده (مرقات ۳۳۸/۸).

نيم حكيم خطرهٔ جان   نيم ملا خطرهٔ ايمان

د ښكر لګولو ورځ

﴿۵۸﴾ وَعَن نَافِعٍ قَالَ: قَالَ ابنُ عمر: يَا نَافِعُ يَنْبَغُ بِي الدَّمُ

او حضرت نافع فرمايي: (يوه ورځ) حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و فرمايل چې نافع زما بدن كې وينه جوش وهي. ته

فَأْتِنِي بِحَجَّامٍ وَاجْعَلْهُ شَابًّا وَلَا تَجْعَلْهُ شَيخًا

راله د خكر لګونكى راوغواړه خو ځوان سړى راوله. بوډا يا ماشوم مه راوله. (ځكه مضبوط كس بنه خكر

وَلَا صَبِيًّا. وَقَالَ ابْنِ عُمَرَ:

لګوي) نافع وايي چې د هغې نه وروسته حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و فرمايل: ما د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه

---

(1) رقم الحديث ۴۵۷۱ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۴۲/۲ رقم الحديث ۳۴۵۲ والبيهقي في شعب الايمان ۵۱۹/۲ رقم الحديث ۲۵۸۱.

(2) رقم الحديث ۴۵۷۲ رواه رزين مرقاة المفاتيح ۳۸۸/۸

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْحِجَامَةُ عَلَى الرِّيقِ أَمْثَلُ وَهِيَ تُزِيدُ فِي الْعَقْلِ

اورېدلي دي ډک خکر په نهره ويستل زيات بهتر دي. دې سره عقل زياتېږي (چې د چا حافظه کمزوري

وَتُزِيدُ فِي الْحِفْظِ وَتُزِيدُ الْحَافِظَ حِفْظًا فَمَنْ

وي) د هغې حافظه تيزه شي. او (د چا چې حافظه تيزه وي د هغې) حافظه زياته شي. لهذا کوم کس

كَانَ مُحْتَجِمًا فَيَوْمَ الْخَمِيسِ عَلَى اسْمِ اللهِ تَعَالَى وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ

چې خکر لګول غواړي نو هغه دې د الله نوم اخستلو سره د پنجشنبې په ورځ خکر ولګوي او د جمعې،

وَيَوْمَ السَّبْتِ وَيَوْمَ الْأَحَدِ فَاحْتَجِمُوا يَوْمَ الاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الثُّلَاثَاءِ

شنبې او د يکشنبې په ورځ د خکر لګولو نه ځان وساتئ. بيا د دوشنبې او سه شنبې په ورځ ولګوئ

وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ فَإِنَّهُ الْيَوْمُ الَّذِي أُصِيبَ بِهِ أَيُّوبُ

او د چهار شنبې په ورځ د خکر لګولو نه ځان وساتئ، ځکه د چهار شنبې ورځ هغه ورځ ده چې ايوب عَلَيْهِ السَّلَامُ په

فِي الْبَلَاءِ. وَمَا يَبْدُو جُذَامٌ وَلَا بَرَصٌ إِلَّا فِي يَوْمِ الْأَرْبِعَاءِ أَوْ لَيْلَةِ الأربعاءِ. رَوَاهُ ابنُ مَاجَه[1]

امتحان کې اخته شوی ؤو او د جذام يا د برګي بيماری د چهار شنبې په ورځ يا د چهار شنبې په شپه ظاهرېږي.

توضيح: الثلثاء: فصل ثانی کې حديث نمبر ۳۶ کې ذکر دي چې د سه شنبې په ورځ خکر مه لګوه او دلته حديث کې د دې ورځې اجازت هم ملاو شوی دی او فضيلت هم دی. دا تضاد دی. د دې جواب دا دی د حضرت کبشه چې کوم حديث تير شوی دی هغې باندې کلام دی. دويم جواب دا دی چې د فضيلت او د اجازت د هغه سه شنبې باره کې دی چې د هرې مياشتې په اوولسم (۱۷) تاريخ کې راځي. د هرې سه شنبې فضيلت او اجازت نشته دی. د دې حديث په آخر کې چې د کوم مصيبتونو ذکر شوی دی دا اغلبي امور دي. هيڅ حصر نه دی. (مرقات ۳۳۸/۸)

خکر وي اوولسم تاريخ وي او د سه شنبې ورځ وي

﴿۵۹﴾ وَعَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْحِجَامَةُ يَوْمُ الثُّلَاثَاءِ

او حضرت معقل ابن يسار رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د سه شنبې په ورځ

---

[1] رقم الحديث ۴۵۷۳ اخرجه ابن ماجه في السنن ۱۱۵۳/۲ رقم الحديث ۳۴۸۷

لِسَبْعَ عَشْرَةَ مِنَ الشَّهْرِ دَوَاءٌ لِدَاءِ السَّنَةِ . رَوَاهُ حَرْبُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْكِرْمَانِيُّ
اؤولسم تاريخ خكر لګول د ټول کال د بيماريو علاج دی. دا روايت حرب ابن اسماعيل د کرماني نه نقل کړی دی
صَاحِبُ أَحْمَدَ وَلَيْسَ إِسْنَادُهُ
چې د امام احمد بن حنبل مصاحب دی. او د روايت اسناد داسې (قوي) نه دي چې دې باندې اعتماد
بِذَاكَ هَكَذَا فِي الْمُنْتَقى
وکړی شي (د ابن جارود کتاب) ملتقی کې هم دغه شان منقول دي. او د دغه شان روايت رزين هم د
وروى رزين نحوه عَن أَبِي هُرَيْرَةَ[1]
حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت کړی دی.

توضيح: دې حديث کې د سه شنبې په ورځ د خکر لګولو او د جواز ذکر دی، خو د دې نه مخکې د حضرت کبشه په حديث نمبر ۳۶ کې د سه شنبې دخکر لګولو د ممانعت ذکر دی، نو د دې يو جواب دا دی چې حضرت کبشه په روايت باندې کلام دی. هغه د دې مقابله نه شي کولی. دويم جواب دا دی چې د ممانعت د سه شنبې د ورځې دی، خو که د سه شنبې ورځ د مياشتې به اؤولسم تاريخ راشي نو د دې هم اجازت شته دی. او فائده هم ده. خلاصه دا چې خکر لګوي نو اؤولسم تاريخ وي او د سه شنبې ورځ وي نو اجاز اجازت دی. لهذا تضاد نشته دی.

(۱) رقم الحديث ۴۵۷۴ مرقاة المفاتيح ۳۹۰/۸

باب الفال والطيرة

فال او د سپيروالي بيان

کتنه: الحمدلله دا سطور په ۲۹ د شعبان ۱۴۲۶ھ په بيت الله الحرم مکه مکرمه کې ليکم.

لفظ فال د همزه نه بغير استعمالېږي. اردو کې هم دې ته فال وايي او شګون هم ورته وايي. اصل کې فال مطلق شګون کې استعمالېږي، خو د دې غالب استعمال په ښو او بدو کې استعمالېږي. د ښه فال او بد شګون مطلب دا دی چې سړي په يو خاص حالت کې ښه کلمې اورېدلي وي يا يې يو ښه شی ليدلی وي نو هغه يې د خپل ښو او د کاميابئ راز وګڼلو. مثلاً يو کس مريض دی. د مرګ په کشمکش کې اخته دی. هغې د چانه واورېدل چې ويل يې يا سالم يا يو کس د تجارت په سفر باندې وتلی وي چې هغې چاته دا وويل چې سنا يا ناجح يا فائز يا راشد يا يو کس د دشمن مقابلې له ميدان ته وتلی وي چې هغې يو کس وليدلو چې نوم يې ظفر علی خان يا فتح علی خان ؤو. چې د فتحې اړخ ته په کې اشاره ده. يا يو کس بل وطن کې يو ښار ته داخليدلو چې مخې ته يو کس ورغلو چې نوم يې بُريد ؤو. چې د يخ او ښه حالت اړخ ته په کې اشاره کيدله يا يو کس د خپل ورک شوي شي پسې ؤوتلو چې ګوري نو مخې ته يو کس راروان ؤو او چاته يې ويل يا واجد. د دې الفاظو د خپل مقصد لپاره ښهٔ ګڼل فال دی. شرعي اعتبار سره نيک فال او نيک مقصد اخستل او په هغې باندې د ښو اندازه کول جائز ده. فال کله په بدئ کې هم استعمالېږي. چې بد فالي يا بدشګوني ورته وايي. شرعاً د بد فالي اخستل او بد فالئ اجازت نشته دی.

الطيرة: دا مصدر دی چې تطير د باب تفعل نه په خاصه توګه راځي. عام مصدرونه داسې نه وي. الطيرة فقط د بدفالۍ په معنی کې راځي. د دې لفظ په مفهوم کې طير او طيران پروت دی. چې د الوتلو په معنی کې دی. عربو کې دا رواج ؤو چې هغوی کې به يو سفر ته تللو نو د مرغانو جالې يا داسې نور ځايونو نه به يې د مرغو د پاڅولو کوشش کولو، د دې لپاره چې نيک فال ونيسي. که چرې مرغۍ به ښي اړخ ته والوته نو دا به عربو مبارکه ګڼله. او دې ته به يې ايمن ويله. او سفر به جاري ساتلو. او که چرته مرغۍ به چپ اړخ ته والوتله نو هغه به يې نامباکره ګڼله او هغې ته به يې اشأم ويله يعنې منحوس او سفر به يې بيا نه کولو. د ايمن ترجمه ده مبارک او د اشأم ترجمه ده منحوس او نامبارک؟

عربو به د خپل رسم د لاندې مرغۍ ته سانح او بارح هم ويله. (مرقات۸/۳۴۱)

سانح به يې هغې ته ويل چې ښي اړخ ته به الوتله او بارح به يې هغې ته ويل چې چپ اړخ ته به الوتله.

دا چې د ټول د جاهليت ادهام ؤو، ځکه اسلام دا منع کړل، ځکه هر مسلمان باندې لازم دي چې د دې وهمونو نه ځان وساتي چې صحيح مسلمان پاتې شي. د هر قوم او د درې علاقې جدا جدا ادهام او رسمونه دي. حديثونو کې د دې ادهام بيان دی چې په عربو کې يې رواج ؤو، خو د شريعت حکم عام دی. چرته او چې په کومه اندازه کې هم وي نو شريعت د دې ادهام رد کوي.

الفصل الاول

بدفالی نېول منع دي

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا طِيَرَةَ وَخَيْرُهَا
حضرت ابوهريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا اورېدلي دي چې بدفالي حقيقت دی.
الْفَأْلُ قَالُوا: وَمَا الْفَأْلُ؟ قَالَ:
د دې نه بهتر خو (ښه فال دی) صحابؤ عرض وکړو چې او فال څه شی دی؟ نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته وفرمايل
الْكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أَحَدُكُمْ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
چې هغه ښه کلمه ده چې تاسو کې يې کوم واورې او د هغې نه د ښه اميد پيدا کوي.

توضيح: لا طيرة: يعنې د بد فالئ هيڅ حقيقت نشته دی. د نفع او نقصان حقيقي مالک خو د الله ذات دی. د ضرر لرې کولو کې د بدفالئ هيڅ دخل نشته دی. لهذا د دې اړخ ته نسبت کول او دا حقيقي ګڼل شرک دی. د بد فالئ د ذکر کولو نه وروسته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د نيک فال تعريف کړی دی. او ويې فرمايل "**وخيرها الفال**" يعنې د دې بدفالئ نه بهتر خو فال ښه دی. د فال او طيرة متعلق مخکې تفصيل تېر شوی دی. (مرقات ۳۴۲/۸)

پوښتنه: اوس دلته دا پوښتنه پيدا کېږي. هغه دا ده چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د فال باره کې وفرمايل چې دا د طيرة نه ډېر ښه دی. د دې نه معلومې ږي چې طيره هم څه نه څه ښه دی. حال دا چې طيره کې هيڅ ښه نشته دی؟

جواب: د دې ظاهري پوښتنې جواب دا دی چې دلته د خير لفظ د اسم تفضيل معنیٰ کې نه دی استعمال شوی. بلکې خپل اصل معنیٰ کې استعمال شوی دی. "**الصيف احر من الشتاء**" دلته شتاء کې د حرارت تصور نشته دی او حال دا چې د صيف حرارت د دې نه زيات وي بلکې دومره ويل

[1] رقم الحديث ۴۵۷۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۱۲/۱۰ رقم الحديث ۵۷۵۴ ومسلم في ۱۷۴۵/۴ رقم الحديث (۱۱۰-۲۲۲۳)

دي چې د يخنئ موسم ګرم وي. دغه شان د "**وهواهون**" صيغه د هين په معنى کې ده، **واصحاب الجنة خير** خپل اصل معنى کې استعمال شوى دى يا لکه "**الاخص والاعم**" خپل اصل معنىٰ کې دى يا "**العسل احلیٰ من الحنظل**" کې **احلیٰ** اصل فعل کې استعمال شوى دى نو د "**خيرا لفال**" هم دغه شان دى. (مرقات ۸/۳۴۲)

يو څو بې اصله وهمونه او د هغې بطلان

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د بيمارۍ يو بل ته لېږېدل
وَلَا هَامَةَ وَلَا صفر وفر الْمَجْذُومِ
او بدفالي بامه او صفر دا ټول څيزونه بې حقيقت دي. (البته) تاسو د جذام نه داسې تښتئ لکه
كَمَا تَفِرُّ مِنَ الْأَسَدِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
څنګه چې د زمري نه تښتئ. (بخاري)

توضيح: **لاعدوى:** يعنې د بيمارۍ کې د ذات پات فلسفه غلطه ده او د عوامو دا خيال صحيح نه دى چې بيماري د يو نه بل ته لګيږي. د عام طبيبانو خيال دى چې اوۀ (۷) قسمه بيمارۍ داسې دي چې يو بل ته لګي: ۱: برګى ۲: چيچک ۳: خارښ ۴: دانې او د بدن تنګى ۵: ګنده تنکى ۶: رمد يعنې د سترګو خوږېدل. ۷: وبائي مرضونه. د طبيبانو دا خبره او د هغوى تجربې په خپل ځاى خو حديثونو مقدسو او د شريعت دا تعليم دى چې د يو بل د بيمارۍ د لګېدو عقيده ساتل او دا ګڼل چې صرف او صرف د دې بيمارۍ په وجه زه بيمار شوم نو دا وهم پرستي ده. بيماري د الله په حکم راځي او د هغه د قدرت په نظام خورېږي. که د لږ ساعت لپاره دا او منل شي چې دا بيماري د يو کس نه بل کس ته لږې نو پوښتنه دا ده چې هغه اول کس ته څنګه راغله؟ ظاهر خبره ده چې د الله د حکم مطابق راغلې ده، نو څنګه چې اولني کس د الله په حکم بيماري راځي نو دغه شان بل کس ته هم د الله په مستقل حکم راځې. د طبيبان وخيال او د هغوى د تجربو دا توجيه کېدى شي چې دې حضراتو د بيمارۍ ظاهري سبب او علت ليدلى دى او شريعت د بيمارۍ اصلي او حقيقي علت بيان کړى دى. دواړو کې هيڅ تضاد نشته دى. د انبياء کرامو تعليم او د هغوى مؤثر نظر حقيقي په الله باندې وي. لهذا د ظاهري اسبابو ذکر نه کوي، خو طبيبان او عوام ظاهري اسبابو ته ګوري نو د هغې ذکر کوي.

---

[1] رقم الحديث ۴۵۷۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۰/۱۵۸ رقم الحديث ۵۷۰۷ واحمد في المسند ۲/۴۴۳.

لا طیرة: د دې تشریح د دې نه مخکې حدیث نمبر ۱ کې شوې ده.

ولاهام: د عربۍ لغت په اعتبار سره د هامه د سر کوپړۍ ته وايي، خو دلته د دې لفظ مختلف مفهومونه بیان کړی شوي دي: ۱: ځینې علماؤ دا مفهوم بیان کړی دی چې د هامه نه مراد هغه مرغۍ ده چې د مړې د کوپړۍ نه پیدا کېږي. د جاهلیت په زمانه کې د عربو دا خیال ؤ چې کله سړی مړ شي نو د هغې د کوپړۍ نه یوه مرغۍ پیدا شي. هغه د مړې کور ته راځي چې د هغه کور لپاره د نحوست علامت وي. اسلام دا عقیده رد کړه چې داسې قصه نه ده. دا خو وهم پرستي ده.

۲: ځینې علماؤ د هامه دا مفهوم بیان کړی دی چې د هامه نه مراد ګونګی (مراد ترېنه نه هغه مارغه دی چې اکثر د شپې الوځي) د عربو عقیده وه چې کله یو کس بل کس مړ کړي نو د وژل شوې کوپړۍ او سر نه ګونګي په شکل یو مرغۍ پیدا کېږي. دا ګونګی چغې وهې چې ماله اوبه راکړئ یعنې زما انتقام واخلئ. چې د وژلی شوي وراثان د هغې قصاص او بدله نه اخلي نو دا مرغه فریاد کوي. د جاهلیت د عرب شاعرانو دا عقیده په خپلو شعرونو کې ښه مشهوره کړې ده. یو حماسي شاعر د خپلو دوستانو په قبرونو باندې دا شعر وايي (مرقات ۳۴۴/۸).

اقیم علی قبریکما لست بارحاً ۞ طوال اللیالی او یجیب صدا کما (حماسه ص: ۱۵۰)

دا چې د "صدا" دی. دا همدې عقیدې اړخ ته اشاره ده. اسلام د جاهلیت دا عقیده راطله کړې ده.

۲: ځینې علماؤ د هامه دا مفهوم بیان کړی دی چې هامه د بوم او د بومه نه همدغه متعارف ګونګی مراد اخستی دی. د ګونګي متعلق د عربو خیال ؤ چې چرته دا په یو ځای وغیره باندې کېني نو هغه ځای وران او تباه شي. ګویا که د ګونګي جاله وران ځای دی. د اردو شاعر وايي:

بلبلوں نے کر لیا گلشن میں جا ۞ بوم ویرانے میں ٹکرا تارہا

عربو نه بغیر د عجمو ځینې وهم پرست نا پوهه خلک هم د ګونګي متعلق همدغه خیال کوي. شریعت دا وهمونه رد کړي دی. (مرقات ۳۴۴/۸)

ولاصفر: شارحین د دې لفظ دوه مفهومه بیانوي. اولنی مطلب دا دی چې د جاهلیت په زمانه کې د عربو عقیده وه چې کله د صفرا لمضفر میاشت راشي نو هغه د ځان سره مختلف مصیبتونه راولي. دا منحوسه میاشت ده. لهذا دې کې واده کول پکار نه دي. زمونږ علاقوم کې وهم پرستې ښځې د خپلو سرونو نه ټوټې تاو کړي او په لاس کې لرګی راواخلي او د کور ګوټونه او ستنې وهلې او په خوله لګیا وي "سپیرې بال اوزه سپیرې بال اوه." یعنې د صفر بال زمونږ د کور نه اوه اوزه. شریتع دې ته وهم پرستي وايي. او حکم یې وکړو چې لاصفر یعنې صفر کې هیڅ نحوست نشته دی.

د لا صفر دویم مفهوم شارحین داسې بیانوي چې د ځینې وهم پرستو خلک خیال ؤ چې د د خېټې دننه د یو چینجي نوم صفر دی. دا وږی کېږي نو خېټه کې دننه کولمې خوري چې سړی ترېنه مړ شي. شریعت دا وهم رد کړو. ځېنو د دې لفظ درېم مفهوم داسې بیان کړی دی چې دې کې د نسيئ اړخ ته

اشاره ده. چې صفر په محرم او محرم په صفر کې بدلول جائز نه دي، لکه څنګه چې به عربو د خپلو ضرورتونو، غرضونو او مقصدونو لپاره د میاشتو او کلونو کې رد و بدل کولو، چې تفصیل یې د دې نه مخکې په کتاب الحج کې تېر شوی دی. (مرقات ۸/۳۴۴)

لاندې روایت نمبر ۴ کې د "ولانو" الفاظ هم راغلي دي. د دې مطلب دا دی چې باران د الله په حکم کېږي. د کوم برج یا د ستوري په وجه نه کېږي لکه څنګه چې د عربو خیال ؤو چې نوء ستوري او د برج په وجه باران نه کېږي او د عجمو خلک د سُهیل او سُهلیئې او ګپ اړخ ته باران منسوبوي.

وفر من المجذوم: جذام یو خطري بیماري ده چې اعضاء پرې غیر متوازن کېدلو سره مات شي.

پوښتنه: د جذام والا متعلق مختلف حدیثونه راغلي دي. د بحث لاندې حدیث کې دي چې د جذام والا کس نه داسې تښتئ لکه تاسو چې زمري خطري ګڼئ او ترېنه تښتئ. دویم حدیث کې دي چې یو د جذام مرض والا کس د نبي کریم ﷺ سره د بیعت کولو اراده وکړه. نبي کریم ﷺ پیغام ورولېږلو چې ته بېرته لاړ شه او مونږ بیعت وکړو، لکه په حدیث نمبر ۶ کې راروان دي. د دې نه وروسته حدیث نمبر ۲۰ کې ذکر دي چې د نبي کریم ﷺ د جذام والا د یو کس لاس ونېولو او د ځان سره یې خوراک ته کېنولو او ویې فرمایل چې د الله په یقین او توکل یې خوره.

اوس دې حدیثونو کې خپل مینځ کې هم تعارض دی او د بحث لاندې حدیث کې په دوه جملو کې هم تعارض دی، ځکه یو دا دی چې "لاعدوی" یعنې بیماري یو بل ته نه ځي او په همدې کې دې چې د جذام والا کس نه تښتئ نو د دې تعارضونو څه جواب دی؟

جواب ۱: د دې تعارضونو د جواب د حل کولو لپاره علماؤ درې جوابونه کړي دي. اولنی جواب دا دی چې د جذامي کس نه چې د احتراز او ځان ساتلو کوم حدیثونه دي هغه "سداً للذرائع" دي. مطلب دا دی چې حقیقت کې بیماري الله راولي خو خلکو ته هسې وهم او وسوسه راځي او شک ورته وي چې کېدی شي دا بیماري د هغې سره د ناستې پاستې له وجې وي. د دغه شان خلکو عقیدې به خرابې شي، نو خلک په دغه غلطو عقیدو کې پرېوتلو نه د بچ کېدو لپاره ؤفرمایل: د جذام والا نه تښتئ چې په دې وهم او وسوسه کې پرېنو ځئ. دې عارض په وجه نبي کریم ﷺ دا وفرمایل، ګنې اصل حکم همغه دی چې بیماري د الله په حکم راځي او د یو بل ته لګېدو هیڅ حیثیت نشته دی. دا خو د لاعدویٰ سره تعارض ختم شو.

جواب ۲: د دې تعارض دویم جواب دا دی چې د "لاعدویٰ" عام حکم سره صرف د جذام بیماري مستثنی شوې ده چې دې کې زیاتوالی دی، نورو کې نشته دی.

جواب ۳: د دې تعارض د حل لپاره درېم جواب دا دی چې د جذام والا کس نه بښتېدلو حکم د ظاهري اسبابو په بنیاد دی. د حقیقت په اعتبار سره نه دی. د دط تفصیل دا دی چې د جذام والا کس په دې

بيمارۍ کې يو بُو وي. د عام اختلاط نه دا بُو په بل کې اثر کوي. دا اثر صرف د ظاهري اسبابو تر حده وي. حقيقت کې بيماري د الله په حکم راځي، نو د جذامي نه د عدم اختلاط حکم صرف د صحت د حفاظت د اصولو د لاندې دى. عدوى او يو بل ته د لګيدو د اصولو د لاندې نه دى.

باقې دا چې د نبي کريم ﷺ پوره يقين ؤو او په الله يې پوره اعتماد ؤو او حقيقي علت يې صحيح پېژندلو نو ځکه يې د جذام والا کس د ځان کېنولو او يو ځاى د خوراک وکړو او نور يې وېرول. (مرقات۸/۳۴۵،۳۴۴)

د يو بيمارۍ متعدي کيدل بې حقيقته خبره ده

﴿۳﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:لَا عَدْوَى
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل يوې بيمارۍ د يو نه بل ته
وَلَا هَامَةَ وَلَا صفر. فَقَالَ أَعْرَابِي: يَا رَسُول
لېږېدل د هامه او د صفر د ټولو هيڅ حقيقت نشته دى. يو بانډه چې عرض وکړو چې يا رسول الله ﷺ!
فَمَا بَالُ الْإِبِلِ تَكُونُ فِي الرَّمْلِ
نو بيا د دې اوښانو باره کې څه ويل کېږي (چې خپله تندرستي او خپلې څرمنې صافۍ په اعتبار سره)
لَكَأَنَّهَا الظباء فيخالها الْبَعِير
هوسۍ په ريګستان کې منډې وهي. خو چې کله يو خارښتې اوښ دوى سره شريک شي نو نور هم خارښتيان کړي؟
الأجرب فيجر بِهَا؟ فَقَالَ
نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل چې ښادا راته او ايه چې دا ولنې اوښ چا خارښتې کړو؟ يعنې د خارښت پيدا کېدلو لپاره
رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
دا ضروري نه ده چې هغه ورته د بل نه ولګي. لهذا څنګه چې دې تندروسته اوښانو کې د شريک کيدونکي خارښتې اوښ کې د
فَمن أعدى الأول. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ [1]
خارښت پيدا کېدل د الله په تقدير کېږي همدا شان د نورو اوښانو خارښتې کيدل هم د الله د حکم او د قدرت د نظام مطابق کېږي.

توضيح: **الرمل**: ريګستان او صحرا ترېنه مراد ده. دد ښه بانډه چې د صحت منه ماحول اړخ ته اشاره وکړه. (مرقات۸/۳۴۵)

الظبا: د ظبي جمع ده. هوسۍ ته وايي، يعنې د تندروستې هوسۍ پشان پرقېدلې ښکاري. (مرقات۸/۳۴۵)

---

[1] رقم الحديث ۴۵۷۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۴۱/۱۰ رقم الحديث ۵۷۷۰ ومسلم في ۱۲۴۲/۴ رقم الحديث (۱۰۱-۲۲۲۰)

يخالط: ملاوېدلو او د شريک کېدلو په معنی کې دی.

الاجرب: خارښتي اوښ ته وايي. (مرقات۸/۳۴۵)

فيجربها: يعنې دا ټول تندروسته اوښان دا يو خارښتي اوښ خارښتيان کړي، نو دا خو چهوت چهات اثر دی او د يو نه د بيمارۍ د نورو اړخ ته تجاوز او رمتعدی کېدو دليل دی. (مرقات۸/۳۴۵)

الاول: يعنې د ټولو نه اول چې کوم اوښ ته بيماري ولږېدله هغه پرې چا راوستله؟ هغه د الله په حکم او د هغې د قدرت په وجه راغله، نو ځکه د چهوت چهات او د بيمارۍ د تجاوز او متعدی کېدلو عقيده غلطه ده. دا بې حقيقته او بې اصله خبره ده.

د دې قسمه حديثونو خلاصه دا ده چې د نبي کريم ﷺ نظر به حقيقي علت او حقيقي سبب باندې ؤو. د ابنياء کرامو د ظاهري اسبابو په ځای د اصل حقيقت خبره د تعليم په توګه وړاندې کوي او د عوامو او د طبيبانو او د تجربه کارو خلکو نظرونه په ظاهري اسبابو باندې وي، نو ځکه هغوی ظاهري سبب ته نسبت کوي لکه څنګه چې په ابتداء کې ليکلی شوي دی. (مرقات۸/۳۴۵)

ستورو او د پړاؤنو هيڅ حيثيت نشته

﴿۴﴾وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:لَا عَدْوَى
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل يو بل ته بيماري لږېدل د
وَلَا هَامَةَ وَلَا نَوْءَ وَلَا صفر . رَوَاهُ مُسلم [1]
هامه، ستوري او د صفر هيڅ حقيقت نشته دی.

توضيح: **نوء**: د نوء جمع انواء ده. يو تور ستوری يا يو برج مراد دی. شاعر ساحر وايي

جمد القطار و لور ئته كماترى   بهتت كماتتبجس الانواءُ

د نوء يو مطلب خو دا دی چې د يو ستورې راښتل او د بل ډوبيدل دي او د ربيع په موسم کې دا بدلون راځي. د عربو عقيده وه چې د دې ستورو د راښتلو او په ډوبيدلو سره بارانونه کېږي. شريعت دا رد کړه او وې ويل چې باران د الله به حکم کېږي، د ستورو نه نخ کېږي.

نهايه کې ليکل شوي دي چې د نوء جمع انواء ده چې معنی يې سپوږمۍ او د هغې هغې منزلونه دي. چې منزل ورته وايي. قمر او سپوګمۍ اتويش (۲۸) منزلونه دي، لکه قرآن دې اړخ ته داسې اشاره ده ﴿والقمر قدناه منازل﴾

د جاهليت خلکو به د همدغه منزلونو او نچهترو اړخ ته منسوب کولو او دا منزلونه به يې د باران

[1] رقم الحديث ۴۵۷۹ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۴۴ رقم الحديث (۱۰۶-۲۲۲۰) وابوداود في السنن ۲۳۲/۴ رقم الحديث ۳۹۱۲.

لپاره مؤثر حقيقي ګڼي، نو په جاهليت کې د عربو خيال ؤو چې سپوږمۍ يا يو ستورى چې د فلانط منزل نه فلانې منزل ته راکوزيږي نو باران کيږي. دا عقيده شريعت شرک وګڼله. د عجم خلک هم خپنط بارانونه دغه قسمه ستورو اړخ ته منسوب کوي. مثلاً کله چې د س ەيل ستوري راوخيجې نو وايي چې دا د سهيل باران دى يا دا د س ەليئے باران دى. دا ګپ ړئی باران دى. دا ټول شرکيه عقيدې دي. (مرقات۸/۳۴۶)

غول او شيشکي نقصان نشي ورکولی

﴿۵﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا عَدْوَى
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې ما د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه اورېدلي دي چې يو بل ته
وَلَا صَفَرَ وَلَا غُولَ. رَوَاهُ مُسلم[1]
بيماري لږېدل د صفر او د غول هيڅ حقيقت نشته دى.

توضيح: ولاغول: د غول جمع اغوال او غيلان دى. دا د بيريانو او د شيطانانو يو جنس او قسم دى. چې شيشکه ورته وايي. د عربو خيال ؤو چې په ځنګلونو کې دغه قسمه پيريان او شيطانان دي. چې خپل رنګ روغن او شکل او صورت بدلوي او خلک هلاک کوي. او د لارو نه يې بې لارې کوي. نبي کريم صلى الله عليه وسلم دا عقيده رد کړه او ويې فرمايل چې د الله د حکم نه بغير غول او شيطانان هيڅ نه شي کولی. تاسو د دې بې حقيقته خطرې نه خطر مه محسوسوئ او د دوی د مشرانو نه پناه مه غواړئ. د غول اصل حقيقت چړيل دى. چې پښتو کې ورته "ګډيرچ" يعنى شيشکه وايي. دا د پيرانو يو قسم دى. چې شکل او صورت بدلولو باندې خلک وېروي. دېنه چې ځوک وېرېدلو نو هغه مړ شو، ځکه دا چړيل د شپې مخې ته راځي. کله د اَس به شکل کې راشي نو لږ ساعت وروسته د ‌‌‌.بيې په شکل کې راښکاره شي، لږ ساعت وروسته د وېرونکي چړيل په شان ښځې په شکل کې راښکاره شي. څ ساعت وروسته د يو لوېې ديو په شکل کې راشي. کله چرګه د خپلو چرګوټو سره کوړک کوړک کولو سره مخې ته راشي. لېدونکي وېرېږي. ځوک چې ترېنه وېرېدلو نو هغه مړ شو. او که ترېنه ونه يرېدلو نه هيڅ نه شي کولی. نبي کريم صلى الله عليه وسلم د همدې حقيقت اړخ ته اشاره کړې ده چې د هلاک کولو طاقت د هغې به لاس کې نشته دى. غول او چړيل صرف وېرول کوي، نو نبي کريم صلى الله عليه وسلم د "لا غول" ويلو سره د غول د وجود نه نفې وکړه بلکې د غول د دې کرتبونو د ضرر او نقصان نفې يې وکړه چې وېرېږئ مه، دا هيڅ نقصان نه شي رسولی او نه په دې کې دومره طاقت شته دى چې ځوک بې لارې کړي. کوم خلک چې صحرائی او قبائلی نظام نه پيژني نو د دې

[1] رقم الحديث ۴۸۷۰ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۴۴/۴ رقم الحديث (۱۰۷-۲۲۲۲) وابوداود في السنن ۲۳۳/۴ رقم الحديث ۳۹۱۳.

حدیث په مفهوم باندې انسانی سره نه پوهېږي. (مرقات۸/۳۴۶)

د جذامي نه منع

﴿۶﴾وَعَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ فِي وَفْدِ ثَقِيفٍ
او حضرت عمرو ابن شرید د خپل پلار نه نقل کوي چې هغې بیان وکړو چې د بنو ثقیف د خلکو چې کوم وفد راغلې ؤو. هغې
رَجُلٌ مَجْذُومٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
کې یو جذمای کس هم ؤو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَام یو سړی هغې ته ورولېږلو او ورته وې ویل چې مونږ ستا نه (شفاهي) بیعت اخستې
إِنَّا قد بايعناك فَارْجِعْ. رَوَاهُ مُسلم[1]
دی. لهذا ته لاړ شه (ګویا کې نبي عَلَيْهِ السَّلَام هغه روا نه غوښتلو چې حاضرین مجلس کراهت محسوس نه کړي).

توضیح: د دې حدیث تفصیل مخکې لیکل شوی دی.

الفصل الثاني

نیک فال نیول جائز دی

﴿۷﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَفَاءَلُ وَلَا يَتَطَيَّرُ
حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ښه فال نېولو. او بد فال به یې نه نېولو.
وَكَانَ يُحِبُّ الِاسْمَ الْحَسَنَ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السّنة[2]
او نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ښه نومونو په ذریعه فال نېول خوښول.

مرغۍ پاسول، د هغې نوم او د اواز نه فال نیول شرک دی

﴿۸﴾ وَعَن قَطن بن قَبيصة عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْعِيَافَةُ
او حضرت قطن ابن قبیصه د خپل پلار نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل: عیافه او
وَالطَّرْقُ وَالطِّيَرَةُ مِنَ الْجِبْتِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[3]
طرق او بد فالي نېول دا ټول څیزونه د جبت نه دي.

توضیح: **العیافه**: عیافه دانی د عربو په نزد یو فن ګڼلی کېږي. او د دې نه د فال راویستلو عام رواج ؤو.

---

(1) رقم الحديث ۴۵۸۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۵۲ رقم الحديث (۱۲۶-۲۲۳۱) والنسائي في ۱۵۰/۷ رقم الحديث ۴۱۸۲.

(2) رقم الحديث ۴۵۸۲ اخرجه احمد في المسند ۲۵۷/۱

(3) رقم الحديث ۴۵۸۳ اخرجه ابوداود في السنن ۲۲۸/۴ رقم الحديث ۳۹۰۷ وأحمد في المسند۴۷۷/۳.

د دې صورت به دا ؤو چې وی کس به مرغۍ والوځوله یا به خپله والوتله، نو دې کس به ورته کتل چې د دې مرغۍ نوم څه دی. د دې اوزا څنګه دی. او کوم اړخ ته په کوم انداز الوځي. د دې ټولو شیانو به عربو فال نیول. زیاتره به یې د مرغۍ د نوم او د هغې د اواز فال نیولو. مثلاً که وړونکي مرغۍ نوم به بازؤو نو د دې د انجام نه به یې فال اخستلو. او که کارغه به ؤو نو د دې نه به یې د غریب الوطن او د سفر بدفالي نیوله. او که نوم به یې ملاچرچک ؤو نو د هغې نه به یې هدایت او راهنمائی مراد اخستله.
عیافه او طیره کې دومره فرق د چې طیره عام دی، هغه که مرغۍ وي یا څناور وي او که انسان وي د دوی نه بدفالي نیولو ته طیره وایي، خو عیافه د مارغانو د نومونو او د اوازونو سره خاص دی. نن سبا هم داسې وهم پرست خلک موجود دې چې دې مرض کې اخته دي. (مرقات۳۴۸/۸)

الطرق: د دې یو مطلب دا دی چې طرق کاڼو ویشتلو ته وایي. د عربو په نزد به د فال نیولو دا هم یوه صورت ؤو. هغه خلکو به د خپل مطلب معلومولو لپاره هوا کې کاڼي ویشتل او خاوره یا ایره یې شیندله. چې کوم اړخ ته به ایره یا خاوره زیاته وشیندل شوه نو دې خلک به همغه اړخ ته سفر کولو. او بل اړخ به یې منحوس ګڼلو. زمونږ علاقه کې به هم یو یو ښکارې سړې مړه شان بوچۍ د ایرو نه ډکوله او بیا به یې په ګوته د هغې مینځ وهلو، نو کوم اړخ ته به چې ایره زیاته لاړه نو هغه کس به همغه اړخ ته د ښکار لپاره تللو. شریعت دا منع کړل چې دا صرف وهم پرستي ده.

د طرق دویم مفهوم دا دی چې د عرب خلکو به په شګه وغیره باندې مختلفې هندسې لیکلې. د غه شان خطونه راښکلو سره به زائچې جوړولې او د هغې نه به یې خپل مطلب راویستلو، لکه څنګه چې رمل او جفر وي. دا هم شریعت منع کړې دي.

الجبت: د لفظ جبت نه یا جادو او کهانت مراد دی، نو مطلب دا به دا وي چې د مارغانو د تېرېدلو نه او د هغې د اوازونو او د نومونو نه او د کاڼو ویشتلو او د خاورو شیندلو نه بدفالي اخستل او د هغې نه فال راویستل یا رمل او زائچه په ذریعه حالات معلومول ټول د سحر او د کهانت په حکم کې دي. چې د شرک کارونه دي.
یا د جبت نه مراد شیطان دی، نو د حدیث مطلب به دا شي چې دا ټول کارونه شیطانې دي. شیطان دا خوښوي او خلک دې اړخ ته اماده کوي. (مرقات۳۴۹/۸)

وهم پرستۍ نه د بچ کیدلو علاج توکل دی

﴿۹﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه نقل کوي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمایل
اَلطِّيَرَةُ شِرْكٌ قَالَهُ ثَلَاثًا
بدفالي نیول شرک دی. نبي کريم صلى الله عليه وسلم د اهمیت ظاهرولو لپاره دا خبره درې ځله وفرمایل او

وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ.
مونږ کې هر چا لره الله په خپل یقین توکل چلوي (یعني د ایمان تقاضا دا ده چې د یو کار او د سفر د
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ
قصد او ارادې په وخت کې یو داسې شي ظاهر شي چې هغې سره انساني تقاضي زړه او مازغو کې
يَقُولُ: كَانَ سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ يَقُولُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ: وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللهَ
یو وهم او تردد پیدا شي نو دغه وهم او تردد باندې هیڅ یقین مه کوئ بلکې الله باندې توکل او
يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ. هَذَا عِنْدِي قَوْلُ ابْنِ مَسْعُودٍ(١)
یقین کولو سره هغه کار وکړئ یا هغه سفر ته لاړ شئ.

توضیح: الطيرة شرك: که د بدفالۍ پخه عقیده ثوک لري او بدفالي قطعي او یقیني امر ګڼي نو دا شرک جلي دی چې حرام دی. او که د عام عادت مطابق د دستور او د رواج په توګه بدفالۍ کوي نو دا شرک خفي دی. د شرک خفي مطلب به دا وي چې دا د مشرکینو په طریقو او د هغوی د عادتونو نه دي. (مرقات ۳۴۹/۸)

بالتوکل: یعني د وهم پرستو نه د بچ کېدو علاج دا دی چې سړی په هر معامله کې په الله باندې یقین وکړي او شکوک او شبهات یې رد کړل او دا عقیده وساته چې کائنا چې څه بدلون او تصرف کېږي. هغه صرف او صرف د الله په لاس کې دي. د ورځو، وختونو او د انسانانو د هغوی د حالات د دې سره تعلق نشته دی. زمونږ نظام د الله به کارونو باندې اثر نه کوي بلکې د الله نظام زمونږ کارونو باندې اثر کوي. د دې روایت په آخر کې امام ترمذی فرمایي چې ما د امام بخاری نه واورېدل چې هغه فرمایي چې "وما منا" تر آخر پورې دا کلام د حضرت ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خپل کلام دی. مرفوع حدیث نه دی. (مرقات ۳۵۰/۸)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جذامی سره ډوډۍ وخوړله

﴿١٠﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ بِيَدِ مَجْذُومٍ
او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې (یو ورځ) نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د یو جذامي لاس ونیولو او
فَوَضَعَهَا مَعَهُ فِي الْقَصْعَةِ وَقَالَ: كُلْ ثِقَةً بِاللهِ
هغه یې د خوراک پیاله کې د ځان سره شریک کړو او ویې فرمایل چې خوره، زما په الله باندې اعتماد دی

(١) رقم الحديث ۴۵۸۴ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۰/۴ رقم الحديث ۳۹۱ والترمذي في ۱۳۷/۴ رقم الحديث ۱۶۱۴.

وَتَوَكَّلًا عَلَيْهِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه[۱]
او زه د هغې به ذات باندې توکل کوم.

بدفالي هيڅ شی نه دی

﴿۱۱﴾ وَعَنْ سعدِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا هَامَةَ
او د حضرت سعد ابن مالک رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل نه هامه څه شی دی
وَلَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ وَإِنْ تَكُنِ الطِّيَرَةُ فِي شَيْءٍ فَفِي الدَّارِ
او نه ديو بل نه بيماري لږېدل څه حقيقت لري او نه بدفالئ كې څه حقيقت شته دی. که په كوم شي كې بدفالي وی نو كور
وَالْفرس وَالْمَرْأَة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]
كې، آس كې او ښځه كې به وی.

توضيح: ففی الدار: د دې حديث تشريح او توضيح د دې نه مخکې شوې ده، خو دلته د دې بحث اصل مقام دی، نو څکه څه اشاره کول ضروري ده. بدفالي او د نحوست په سلسله کې مختلف حديثونه منقول دي. ځينې حديثونو کې مطلقاً هر قِسم شيانو نه د بد فالئ نهې او ممانعت ذکر دی او ځينې حديثونو کې د اَس، کور او د ښځې وغيره ځينې شيانو کې د نحوست ثبوت اړخ ته اشاره موندلی کېږي، لکه څنګه د بحث لاندې حديث کې دي. لهذا دې مختلف حديثونو کې تطبيق کول او مناسبت او موافقت پيدا کول ضروري دي، نو علماؤ او شارحين د حديثو مختلف توجيهات بيان کړي دي. (مرقات۸/۳۵۲)

توجيه (۱): اولنئ توجيه دا ده چې زير بحث حديث کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کلام د فرض او د شرط په توګه دی. چې فرض کړه که دنيا کې کوم شي کې نحوست وی نو دې درې شيانو کې به وی، خو دا چې د نحوست عقيده صحيح نه ده. لهذا دې درې شيانو کې هم نحوست نشته دی. قاضي عياض هم دغه توجيه کړې ده. چې که په کوم شي کې نحوست وی نو د دې درې څيزونو کې به د دې موقع، محل او امکان وی، خو چې دې کې نشته دی نو په هيڅ څيز کې نشته دی.

توجيه ۲: دويمه توجيه حضرت ابوهريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د حديث راوي خپله کړې ده. هغه فرمايي چې کور کې د نحوست مطلب دا دی چې دا تنګ ؤو، آس کې نحوست دا دی چې هغه سرکش وي او ښځه کې

---

(۱)رقم الحديث ۴۵۸۵ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۳۹ رقم الحديث ۳۹۲۵ والترمذي في ۴/۳۲۴ رقم الحديث ۱۸۱۷.

(۲)رقم الحديث ۴۵۸۶ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۳۶ رقم الحديث ۳۹۲۱، واحمد في المسند۱/۱۸۱ .

نحوست دا ده چې بدزبانه او بد اخلاقه وي.

توجیه ۳: دریمه توجیه دا ده چې د ظاهري اسبابو په اعتبار سره درې څیزونو کې نحوست د عامو حدیثونو نه مستثنی ګڼلی شوي دي چې په طبعي توګه دې څیزونو کې د نحوست دخل دی. مؤثر حقیقي صرف د الله ذات دی. (مرقات۸/۲۵۲.۳۵۲)

نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به نیک فال نیول خوښول

﴿۱۲﴾وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعْجِبُهُ
او د حضرت انس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د یو حاجت لپاره بهر راوتلو نو
إِذَا خَرَجَ لِحَاجَةٍ أَنْ يَسْمَعَ: يَا رَاشِدُ
نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته به دا ته به خوښه وه چې د چا ژبې نه داسې واوري: **یا راشد یا نجیح** یعني یو
يَا نَجِيحُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
کار ته د تللو په وخت کې داسې نومونه اورېدل نیک فال دی.
﴿۱۳﴾ وَعَنْ بُرَيْدَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَا يَتَطَيَّرُ مِنْ شَيْءٍ
او د حضرت بریده رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هیڅ شي بد فالي نه اخستله
فَإِذَا بَعَثَ عَامِلًا سَأَلَ عَنِ اسْمِهِ فَإِذَا أَعْجَبَهُ
او کله چې ورته یو عامل (کارکن ته چرته) لیږلو نو د هغې نوم به یې پوښتلو، نو نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خوشحاله شو
اسْمُه فَرِحَ بِهِ ورئي بشر ذَلِك على وَجْهِهِ وَإِنْ كَرِهَ اسْمَهُ
او خوشحالي به د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخ مبارک باندې ظاهره شوه او که د هغې نوم به بد معلوم شو
رُئِيَ كَرَاهِيَةُ ذَلِكَ على وَجْهِهِ وَإِذَا دَخَلَ قَرْيَةً
نو د نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په مخ مبارک به خفګان ظاهر شو (تردې چې د هغې نوم به یې په نوم کې بدل کړو)
سَأَلَ عَنِ اسْمِهَا فَإِنْ أَعْجَبَهُ اسْمُهَا
دغه شان کله به چې نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو ښار ته لاړو نو د ښار د نوم پوښتنه به یې کوله، نو که د هغې نوم به
فَرِحَ بِهِ وَرُئِيَ بِشْرُ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ وَإِنْ كَرِهَ اسْمَهَا
ښه معلوم شو نو نبي کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خوشحاله شو او په مخ مبارک به یې خوشحالي ظاهره شوه او نوم به یې بد ؤو

[1] رقم الحديث ۴۵۸۷ أخرجه الترمذي في السنن ۱۳۸/۴ رقم الحديث ۱۶۱۶

رُئِيَ كَرَاهِيَةُ ذٰلِكَ فِي وَجهه. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]

نو د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خفګان به د هغې په مخ مبارك ظاهر شو.

كور كې د بې بركتۍ ذكر

﴿۱۴﴾وَعَن أَنس قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې مايو ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته يو سړي عرض وكړو چې يارسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!

إِنَّا كُنَّا فِي دَارٍ كَثُرَ فِيهَا عَدَدُنَا

(مخكې) به مونږ كورونو كې اوسيدلو. زمونږ د كسانو شمير به په كې هم زيات ؤو او مونږ سره ښه

وَأَمْوَالُنَا فَتَحَوَّلْنَا إِلَى دَارٍ قَلَّ فِيهَا عَدَدُنَا وَأَمْوَالُنَا.

مال هم ؤو. بيا يو بل كور ته انتقال شو نو هغې كې زمونږ د كسانو شمير هم كم شو او زمونږ مال كم شو.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ذروها ذميمة. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (دې او رېدلو سره) وفرمايل چې هغه كور پرېږدئ چې كوم بد دى.

توضيح: ذروها: يعنې چې تاته كور بد ښكاري نو هغه پرېږده. دلته پوښتنه دا پيدا كېږي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د كور نحوست څنګه تسليم كړو حال دا چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په الطيرة شرك كې د دې نفي كړې ده؟ د دې يو يوې كرښې جواب خو دا دى چې نحوست كې درې شيان مستثنى كړى شوي دي. هغې كې كور هم دى. دا همغې اړه ته اشاره ده.

د دې پوښتنې جواب بهترين جواب علامه خطابي كړى دى چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كله وليدل چې دې خلكو ته وهم پيدا شوى دى چې د دې كور په وجه زمونږ مالونو او كسانو كې كموالى راغلى دى او مونږ ته د دې كور په وجه نقصان رارسيږي نو نبي كريم ﷺ هغوى ته د كور د پرېښودلو حكم وركړو چې عقيده يې خرابه نه شي او د وهم د هغوى د عقيدې برخه جوړه نه شي، نو څكه نبي كريم ﷺ دې كې مصلحت وليدلو او د دې وهم جرړه يې غوڅه كړې شي او د دې وهم په ګرد كې د ښكې ليدلو نه او په شرك خفي كې د اخته كېدلو نه بچ كړى شي او د كور د پرېښودلو ورته وويل شي. "دا د اسلوب حكيم په توګه ؤو". (مرقات ۳۵۵/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۵۸۸ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۶/۴ رقم الحديث ۳۹۲۰ وأحمد في المسند ۳۴۷/۵ .

(۲) رقم الحديث ۴۵۸۹ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۸/۴ رقم الحديث ۳۹۲۴

وباءوهلي علاقې نه د تختیدلو مسئله

﴿۱۵﴾ وَعَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَحِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ فَرْوَةَ بْنَ مُسَيْكٍ
او حضرت یحی ابن عبد الله ابن بحیر فرمایي چې ماته هغه چا بیان وکړو چا چې د حضرت فروه ابن مسیک نه
يَقُولُ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ
روایت او رېدلی دی چې هغې (یعنې فروه وویل) چې ما عرض وکړو چې یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!
عِنْدَنَا أَرْضٌ يُقَالُ لَهَا أَبْيَنُ وَهِيَ أَرْضُ رِيفِنَا
مونږ سره یو زمکه ده چې "ابین" ورته وایي او زمونږ د زراعت او غلې زمکه ده (یعنې هغه سبزي منډیې دا چرته
وَمِيرَتِنَا وَإِنَّ وَبَاءَهَا شَدِيدٌ.
چې د نورو ځایونو نه غله راجمع کېږي او نور ښارونو ته لېږل کېږي) خو د دې زمکې وبا سخته ده. (یعنې وبائی
فَقَالَ: دَعْهَا عَنْكَ
مرضونه په کې زیات دي) نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ (دې او رېدلو سره) وفرمایل چې دا پرېږدئ (یعنې او سیدل او
فَإِنَّ من القَرَف التَّلف. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد (۱)
تګ و راتګ پرېږدئ ځکه هغه د طاعون اثر کړی شوي ابادئ په حکم کې ده) او وبا هلاکت او د هلاکت سبب دی.

توضیح: ابین: دا د هغه ځمکې او علاقې نوم وو چې د کوم باره کې صحابي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مسئله پوښتلې وه.

ریفنا: ریف زراعت ته وایي. **ومیرتنا**: میرة غلې ته وایي. **دعها**: یعنې دا پرېږده. (مرقات ۸/۳۵۶)

الرف: وبائي مرض ته قرف ویل شوي دی. د قرف اصل ترجمه نزدېوالی دی.

التلف: دا د هلاکت په معنی دی. مطلب دا دی چې د وبائی مرضونو نزدېوالی او راتللو سره هلاکت واقع کېږي. لهذا تاسو دا ځکه پرېږدئ او بل ځای ته لاړ شئ.

پوښتنه: دلته دا پوښتنه ذهن کې پیدا کېږي چې د وبائی مرضونو د ځای نه د تښتیدلو نه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ منع کړې ده. ډېرو صحیح حدیثونو کې د دې ثبوت شته دی، نو بیا نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې حدیث کې خلکو ته وبائی زمکې نه د تښتېدلو اجازت څنګه ورکړو؟

جواب: د دې پوښتنې یو جواب علامه طیبي کړی دی. چې خلاصه یې داده چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عدوی او ذات پات باندې د عمل کولو اجازت نه دی کړی. او نه دا اجازت د عدوی له نقطهٔ نظره دی بلکې د اصول طب او د حفظان صحت په بنیاد باندې دا حکم وو، ځکه د هغه ځای

(۱) رقم الحدیث ۴۵۹۰ أخرجه ابوداود في السنن ۴/۲۳۸ رقم الحدیث ۳۹۲۳ وأحمد في المسند ۳/۴۵۳

اوبه او هوا د هغه خلكو د طبيعتونو موافق نه ؤو. ګوياكې د دې حديث تعلق د وبائي مرضونو سره نه دى. بلكې د حفظ ما تقدم په بنياد د حفظان صحت سره د دې تعلق دى چې كله د علاقې اوبه او هوا ستاسو موافق نه وي نو هغه علاقه پرېږدئ او لاړ شئ.

د دې پوښتنې دويم جواب دا دى چې نبي كريم ﷺ هغه خلكو د ځاى بدلولو حكم د هغوى د عقيدې ت تحفظ په بنياد وركړى ؤو، ځكه هغوى په وهم كې ؤو. چې كېدى شي دا ځاى زمونږ موافق نه وي. او په همدې وجه مصيبتونه مونږ ته متوجې وي. ممكنه وه چې د هغوى دا وهم به عقيده كې بدل شوى وى او بد فالئ په بده عقيده كې اخته شوى وى، نو ځكه د دې د ختمولو لپاره نبي كريم ﷺ د مصلحت په خاطر هغوى ته د تللو حكم وكړو. د دې حديث نه دا استدلال كول صحيح نه دى چې د وبائې ځايونو نه تښتېدل جائز دي. مسئله دا چې د وباء ښورېدلو نه مخكې د هغې ځاى نه تلل جائز دي. د هغې نه وروسته د مرګ د وېرې نه تښتېدل جائز نه دي، خو د شريعت دا هم حكم دى چې د بهر نه راتلل او د وبائي مرضونو په علاقه كې داخلېدل هم منع دى. سيلاب او طوفان او اور د زلزلې نه تښتېدل او محفوظ مقام ته تلل جائز دي. دا په وبائي مرض باندې قياس كول كېدى نه شي. (مرقات۸/۳۵۲)

الفصل الثالث

بد فالئ نه د بچ كيدلو دعا

﴿۱۶﴾عَن عُرْوَة بن عَامر قَالَ: ذُكِرَتِ الطِّيَرَةُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت عروه بن عامر (تابعى) فرمايي چې د نبي كريم ﷺ مخې ته د بد فالئ ذكر وشو

فَقَالَ:" أَحْسَنُهَا الْفَأْلُ وَلَا تَرُدُّ

نو نبي كريم ﷺ وفرمايل چې د دې بهترين صورت (ښه فال) دى. او (ياد وساتئ) هيڅ

مُسْلِمًا فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ

مسلمان لره دې يو بد فال منع نه كړي او تاسو كې چې كوم يو كس دا سې څيز اويني چې هغه يې نه خوښوي

فَلْيَقُلْ: اللهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ

نو هغې له پكار دي چې دا دعا اوايي "اللهم لا ياتى الخ" اى الله د ښو او بدو راوستلو والا صرف ته يې او صرف

وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

ته بدئ او خرابوالى لري كونكى يې او د بدو نه مخ اړول او د نيكو اړخ ته د تللو توفيق او طاقت د الله له اړخه دى.

---

[1] رقم الحديث ۴۵۹۱ أخرجه ابوداود في السنن ۲۳۵/۴ رقم الحديث ۳۹۱۹.

باب الكهانة

د كاهنانو بيان

د لغت كتاب په صراح كې ليكلى شوي دي چې كهانت فال نيولو ته وايي او فال نيول كاروبار ته هم كهانت وايي. د دې كاروبار كونكې ته كاهن وايي. علامه طيبي فرمايي چې كاهن هغه كس ته وايي چې د راتلونكې واقعاتو او د حادثاتو خبر وركوي او د راروان وخت د علم غيب او معرفت او رازونو دعوى هم كوي. يعنې د نښانو او علامتونو نه معلومولو باره كې چې كوم كس د علم غيب پشيگويي كوي نو داسې كس ته به عربو كاهن هم ويله او عراف به يې هم ورته ويله. د ستورو حالتو كتلو سره نجومي او لاس كتلو سره فال راويستونكى يا د طوطي په ذريعه يا د رمل جفر او د ابجد وغيره هندسو په ذريعه د مستقبل خبر وركول ټول د كهانت په دې كاروبار كې داخل دي. (مرقات۸/۳۵۷ الكاشف : ۸/۳۵۴)

نبي كريم ﷺ د پيدائش او د بعثت نه مخكې د عربو په معاشره كې د كهانت ډېر شهرت وه. تردې چېد عدالت فيصلې او لوى لوى جگړې به يې د كاهنانو په ذريعه ختمولې.

د بنو زهره يوې كاهنې ښځې چې كله د نبي كريم ﷺ والده محترمه آمنه ليدلې وه نو وې ويل "دا ښځه به يا شنډه وي يا به د دې د خيټې نه نذير پيدا كېږي" د بنو زهره دې ښځې د سردار عبدالله د حلالكې په بدل كې سَل (۱۰۰) اوښان مقرر كړي ؤو.

د عربو په معاشره كې د كاهنانو مختلف قسمونه ؤو

۱: د ځينې كاهنانو به مستقيماً د پيريانو او د شيطانانو سره روابط ؤو. شيطانان به اسمان ته نژدې لاړل او د فرښتو نه به يې د راتلونكې واقعې والا خبره واورېدله او كاهنانو ته به يې رسوله. كاهنانو به د يوې خبرې سل دروغ وتړل او خپل كاروبار به يې روان كړى ؤو او خلكو نه به يې بيوقوفه جوړ كړي ؤو. د نبي كريم ﷺ د بعثت نه وروسته دا سلسله ختمه شوه او د پيريانو او د شيطانانو د اسمان نه شهاب ثاقب باندې د ويشتلو سلسله شروع شوه.

۲: ځينې كاهنان به په روحاني اعتبار سره خبيثان ؤو. لهذا د هغوى سره به د خبيث روحونو روابط ؤو او هغه كاهنانو به د ارواحِ خبيث نه استفاده كوله او د خداى مخلوق به يې بې لارې كولو.

۳: ځينو كاهنانو به د زمكې او اسمان د علامات سماوي او د علامات ارضى او د خلك شخصي علامات ته په كتلو به يې بې سره او بې ښپې خبرې كولې او خپله دنده به يې روانه كړې وه. اسلام دا ټولې اني بانې حرام كړې او په دې باندې ټوله ترلاسه كړې شوې گټه يې حرامه كړه. لهذا د كاهن دا عمل حرام دى او هغې له شيريني وغيره وركول هم حرام دي.

الفصل الاول

کهانت او رمل ناجائز دي

﴿۱﴾عَن مُعَاوِيَة بن الحكم قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أُمُورًا
حضرت معاویه ابن حکم فرمایي چې ما عرض وکړو چې یا رسول الله ﷺ! داسې ډیر شیان دي چې
كُنَّا نَصْنَعُهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ كُنَّا نَأْتِي الْكُهَّانَ
مونږ به د جاهلیت زمانه کې کول. هغې کې خو یو دا دي چې مونږ به کاهنانو له تللو او د هغوی نه
قَالَ: فَلَا تَأْتُوا الْكُهَّانَ
به مو د غیبو خبرو باره کې پوښتنې کول. نبي کریم ﷺ وفرمایل چې تا کاهنانو له مه ځئ.
قَالَ: قُلْتُ: كُنَّا نَتَطَيَّرُ
حضرت معاویه رضي الله عنه فرمایي چې ما عرض وکړو چې یو دا څیز هم دی چې مونږ بد فالي نیوله.
قَالَ: ذَلِكَ شَيْءٌ يَجِدُهُ أَحَدُكُمْ
نبي علیه السلام وفرمایل چې دا یو داسې شی دی چې تاسو یې خپل زړه کې محسوسولی شئ خو چې دا تا د څه کار نه ایسار نه
فِي نَفْسِهِ فَلَا يصدّنّكم.
کړي یعني که تاسو د انسان په تقاضا بد فالي ؤوم کړي نو د دې نه په متاثره کېدلو سره خپل قصد او اراده مه پرېږدئ، ځکه بد فالي
قَالَ: قُلْتُ: وَمِنَّا رِجَالٌ
د وهم نه بغیر بل هیڅ حقیقت نه لري. حضرت معاویه رضي الله عنه فرمایي چې ما عرض وکړو یو بل څیز هم دی چې زمونږ نه
يَخُطُّونَ قَالَ: كَانَ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ
بعضو به څه کرښې ایستلې او خطونه به مو را ښکل. نبي علیه السلام وفرمایل چې انبیاؤ کې یو نبي تیر
يَخُطُّ فَمَنْ وَافَقَ خَطَّهُ فَذَاك. رَوَاهُ مُسلم (۱)
شوی دی چې کرښې او خطونه به یې راښکل. لهذا د چا خط چې د هغې موافق وي نو هغه به مباح وي.

توضیح: فلا یصدنکم: یعني ستاسو دا وهمونه به ستاسو کارونه کړي. د الله په یقین کار کوئ. (مرقات ۳۵۸/۸)

یخطون: یعني کرښې به یې ویستلې او څه خانې (جدول) به یې جوړولې. دا د علم رمل او حفر اړخ ته اشاره

(۱) رقم الحدیث ۴۵۹۲ أخرجه مسلم في صحیحه ۱۷۴۸/۴ رقم الحدیث (۱۲۱-۵۳۷) وأبوداود في السنن ۲۲۹/۴ رقم الحدیث ۳۹۰۹

ده. چې د خطونو او د زائچو د حساب په ذریعه به خلکو مستقل معلومات حاصلول. (مرقات۸/۳۵۸)

نبي من الانبیاء: شارحین لیکي چې د هغه نبي نه یا حضرت دانیال علیه السلام یا حضرت ادریس علیه السلام مراد دی. الله هغې ته د معجزې په توګه د رمل او جفر علم ورکړی ؤو. دا چې د رمل او د جفر علم نسبت یو نبي ته ؤو، نو ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم په ډېر حیمانه انداز سره دا امت د دې علم نه منع کړو او د مخکنې نبي د هغې په عمل یې اعتراض هم ونه کړو. او ویې فرمایل چې یو نبي به داسې عمل کولو خو دا چې مأمون او محفوظ او معصوم ؤو او د مجزې به توګه به یې داسې کولو نو ځکه د هغې عمل صحیح ؤو. اوس که ستاسو دا عمل د هغه نبي د عمل سره بالکل موافق شي نو صحیح به وي او که موافق نه شي نو صحیح به نه وي. اوس تاسو خپله فیصله وکړې چې کله تاسو معلومه هم نه ده چې ستاسو عمل د هغه نبي د عمل سره موافق دی یا نا نو تاسو دا فیصله نه شئ کولی، نو بیا د د دې عمل هیڅ حیثیت نه پاتېږي. لهذا تاسو د دې نه ځان وساتئ ځکه دا علم او د دنیا نه اخستل شوی دی. دغه حکیمانه جواب سره نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغه عمل هم منع نه کړو او په هیڅ یو نبي باندې اعتراض هم ونه شو. (مرقات۸/۳۵۹)

د کهانت بنیاد څنګه دی؟

﴿۲﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: سَأَلَ أُنَاسٌ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْكُهَّانِ

او د حضرت عائشه رضي الله عنها نه روایت دی چې خلکو د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه د کاهنانو باره کې پوښتنه وکړه

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّهُمْ

نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم هغوی ته وفرمایل چې هغه هیڅ نه دي یعنې هغوی چې د کومو خبرو دعوی کوي

لَيْسُوا بِشَيْءٍ قَالُوا:

هغه بې بنیاده دي، نو ځکه د هغې په ویلی شوؤ خبرو باندې یقین مه کوئ. خلکو عرض وکړو چې

يَا رَسُولَ اللهِ فَإِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أَحْيَانًا بِالشَّيْءِ يَكُونُ حَقًّا

یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! ځینې ځل هغوی داسې خبره وکړي یا یو داسې خبر راکړي چې رښتیا وي.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ يَخْطَفُهَا الْجِنِّيُّ

نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې هغه خبره رښتیا وي چې کوم هغوی (یعنې شیطانان) معلومې کړي.

فَيَقُرُّهَا فِي أُذُنِ وَلِيِّهِ قَرَّ الدَّجَاجَةِ

او خیل ملګری (کاهن) ته یې غوږونو کې داسې واچوي څنګه چې یو چرګه بله چرګه د دانو لپاره راغواړي

فَيَخْلِطُوْنَ	فِيهَا	أَكْثَرَ	مِنْ	مِائَةِ	كذبة	(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
نو بيا هغه كاهن د دې خبرې سره سل (۱۰۰) خبرې د دروغو يو ځاى كړي (بخاري ومسلم)						

توضيح: يكون حقاً: يعنې كله كله د هغه كاهنانو ويل شوې خبره صحيح ثابت شي. د دې څه وجه ده

يخطفها: نبي كريم ﷺ حضرت عائشه رضي الله عنها ته وويل چې د كاهنانو يوه نيمه خبره چې صحيح ثابت شي د هغې اصل حقيقت دا دى چې اسمانونو ته د الله يو حكم راشي. د اسمان د لاندې د اوريځو د لاندې فرښتې خپلو كې د دې حكم متعلق خبرې كوي. پيرانو كې سركشه قِسمه شيطانان د اسمان د لاندې اوريځو كې پټ پټ ورځي او د فرښتو نه يوه خبره واوري او زمكې ته يې راوړي. (مرقات۸/۳۵۹)

فيقر: د چرګې كوړک كوړک اواز ته وايي. يعنې چرګه چې كله بله چرګې ته د دانو لپاره راولي او د كوړک كوړک آواز كوي. دغه شان دا پيرى د خپل كاهن ملګري او د كاهن (ترويتي) په غوږونو كې د پاس خبره واچوي او هغه د دې سره سل دروغ يو ځاى كړي. راروان حديث نمبر ۹ كې د شيطانانو د ښتلو طريقه ويل شوي ده. وړندونكى شيطان د ټولو نه لاندې زمكه باندې وي د هغې په اوږه بل ودرېږي او دغه شان د ټولو نه زړه ور د پاس اسمان اوريځو ته ورسيږي. د پاس نه هغه به شهاب ثاقب ويشتلى كېږي. كه په څوک پرې ولږېږي نو هغه مړ كېږي يا بيخې لېونى شي، خو د دې ټولو كوشش دا وي چې اورېدلى شوي خبرې ځمكې پورې راشي او د هغوى د بې لارې كولو كار جاري شي. (مرقات۸/۳۵۹)

يو رښتيا سره سل دروغ

﴿۲﴾ وَعَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِنَّ الْمَلَائِكَةَ						
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې ما د نبي كريم ﷺ نه اورېدلي دي چې د فرښتو يو جماعت						
تَنْزِلُ	فِي	الْعَنَانِ	وَهُوَ	السَّحَابُ	فَتَذْكُرُ	الْأَمْرَ
چې كله عنان يعنې اوريځو كې كوز شي او (خپل مينځ كې) د هغه خبرو او كارونو تذكره كوي چې						
قُضِيَ	فِي	السَّمَاءِ	فتسترق	الشياطينُ	السمعَ	
كوم اسمان ته نژدې وي (او دنيا كې واقع كېدونكې دي) نو شيطانان په پټه دغه خبرو اورېدلو ته غوږ						

[1] رقم الحديث ۴۵۹۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۵۹۵/۱۰ رقم الحديث ۶۲۱۳ ومسلم في ۱۷۵۰/۴ رقم الحديث (۱۲۳-۲۲۲۸)

فَتُوحِيهِ	إِلَى	الْكُهَّانِ	فَيَكْذِبُونَ	مَعَهَا
ونيسي او كله چې هغوى كومه واوري نو هغه كاهنانو ته وررسوي او هغه كاهنان د شيطانانو نه د				
مِائَةَ كَذْبَةٍ من عِنْدِ أنفسهم. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]				
اوريدلې شوې خبرو سره سل دروغ يو ځاى كړي.				

نجوميانو ته د تلونكو څلوېښت ورځې لمونځ مردود

﴿۴﴾ وَعَنْ حَفْصَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَتَى عَرَّافًا				
او حضرت حفصه رضي الله عنها فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل كوم كس چې نجومي يا كاهن ته ورغلو				
فَسَأَلَهُ	عَنْ	شَيْءٍ	لم	تقبل
او د هغې نه يې څه وپوښتل (يعني د غيب خبرې معلومې كړي) نو د هغې څلويښت (۴۰)				
صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً. رَوَاهُ مُسلم[2]				
ورځو پورې لمونځ نهٔ قبلېږي. (مسلم)				

توضيح: صلوة اربعين ليلة: يعنې د شپې او د ورځې لمونځ يې نه قبلېږي يا يې د تهجد لمونځ نه قبلېږي. دا سزه د هغه كس ده چې د نجومې تصديق يې وكړو. دا څومره د محرومۍ خبره ده چې انسان د خپل مهم عبادت د لمونځ نه محرومه شي او دا څومره سخت جرم دى. چې تر د څلويښتو (۴۰) ورځو پورې لمونځ پاتې شي. حال دا چې د نجومې سره هيڅ يقيني علم نه وي. بلكې تولې اټكلونه وي. (مرقات۸/۳۶۲)بابا سعدي په ګلستان كې يوه قصه ليكلې ده چې د يو نجومې په كور كې د هغې د ښځې سره يو نااشنا سړى ننوتلى ؤو او مزې يې كولې او نجومې بازار كې خلكو ته د اسمان خبرې كولې، نو سعدي بابا ورته وفرمايل.

برادج فلک چہ دانی چیست　　چوں نہ دانی کہ در سرائے تو کیست

يعنې ته به د اسمان د اوچتوالي كومه يوه خبره معلومه كړې او حال دا دى چې تا ته دا پته هم نشته دى چې ستا په كور كې څه كېږي؟

علامه اقبال د نجوم د فن متعلق ويلي.

تیری تقدیر کو انجم شناس کیا جانے　　تو خاک زندہ ہے تو تابع ستارہ نہیں

([1])رقم الحديث ۴۵۹۵ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۰۴/۶ رقم الحديث ۳۲۱۰.

([2])رقم الحديث ۴۵۹۵ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۳۱/۴ رقم الحديث (۱۵-۲۲۳۰) راحمدفي المسند۶۸/۴.

ستوري دباران سبب ګڼل کفر دی

﴿۵﴾ وَعَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الصُّبْحِ
او حضرت زید ابن خالد جهنمی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ ته سحر کې لمونځ وکړو

بِالْحُدَيْبِيَةِ عَلَى أَثَرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلِ فَلَمَّا انْصَرَفَ
په مقام حدیبیه کې، او د شپې باران شوی ؤو. کله چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د لمونځ نه فارغ شو

أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟
او متوجې کېدلو سره یې وفرمایل چې آیا تاسو پوهېږئ ستاسو پروردګار دا وخت څه فرمایلي دي.

قَالُوا: الله وَرَسُوله أعلم قَالَ:
صحابه کرامو عرض وکړو چې الله او د هغې رسول ښه پوهېږي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل

أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ
الله فرمایلي دي چې زما بنده ګانو (نن) دې حال کې شپه کړه چې ځېنو په ما ایمان راوړو او ځېنو کفرو کړو،

فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي
نو چا چې دا وویل چې مونږ باندې د الله فضل او د هغې په رحمت باران شوی دی نو هغې ما باندې ایمان راوړو

كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ:
او په ستورو یې کفر وکړو (یعنې د ستورو د اثر منکر دي) او کوم چې وویل چې د فلانی ستوري په راښتلو

مُطِرْنَا بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤمن بالكوكب "(مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
او د فلانی ستوړي په ډوبیدلو په وجه مونږ باندې باران وشو نو هغه په ما کفر وکړو. (بخاری ومسلم)

توضیح: کافر بي: که څوک د باران په وربدلو کې د يو ستوري مثلاً سهیل، ګپ اور مشتري مؤثر حقیقي ګڼي نو دا سړی کافر کېږي. او که د هغه عقیده دا وي چې باران فقط الله وروي. دا ستوري ظاهري اسباب دي نو دا کفر نه دی خو دا عقیده ساتل مکروه ده. د حدیث د الفاظو نه مطلق حرمت معلومېږي. (مرقات۸/۳۶۴)

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَا أَنْزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَاءِ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کله هم الله د اسمان

---

(۱)رقم الحدیث ۴۵۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۳/۲ رقم الحديث ۸۴۶ ومسلم في ۸۳/۱ رقم الحديث (۱۲۵-۷۱)

مِنْ	بَرَكَةٍ	إِلَّا	أَصْبَحَ	فَرِيقٌ	مِنَ	النَّاسِ	بِهَا	كَافِرِينَ

كوم بركت را نازلوي نو د انسانانو يو نا يو جماعت د هغې په ذريعه كفر كې اخته كېږي. (يعني څه نه څه خلك ضرور داسې

يُنْزِلُ	اللهُ	الْغَيْثَ

وي چې دا بركت الله ته د منسوبول په ځاى نورو اسبابو او ذرائعو ته منسوبوي، لكه الله باران اوروي

فَيَقُولُونَ: بِكَوْكَبِ كَذَا وَكَذَا". رَوَاهُ مُسلم[1]

نو ځينې خلك وايي چې د فلانې ستورې په اثر باران وشو.

الفصل الثاني

علم نجوم او سحر او جادو يو شى دى

﴿۷﴾ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ اقْتَبَسَ عِلْمًا مِنَ النُّجُومِ

حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل: څوك چې د علم نجوم يوه برخه زده

اقْتَبَسَ	شُعْبَةً	مِنَ	السِّحْرِ

كوي نو ګويا كې د علم سحر يوه برخه زده كوي. همدغه شان هغه هومره د سحر علم زده كوي

زَادَ مَا زَادَ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَه[2]

څومره چې هغه د نجوم علم زده كوي.

د نجوميانو تصديق كول حرام دى

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ أَتَى كَاهِنًا

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل چې څوك كاهن ته لاړ شي

فَصَدَّقَهُ	بِمَا	يَقُولُ	أَوْ	أَتَى	امْرَأَتَهُ	حَائِضًا

او د هغه ويلې شوي خبرې رښتيا وګڼي يا چې څوك د حيض په حالت كې د خپلې ښځې سره همبسترې وكړي

أَوْ	أَتَى	امْرَأَتَه	من	دُبُرِهَا	فَقَدْ	بَرِئَ	مِمَّا

يا چې څوك د خپلې ښځې سره د شا نه بد فعلي وكړي نو دا د هغه څيز (يعني قرآن او سنت) نه بيزاره شو

---

(1) رقم الحديث ۴۵۹۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۸۴/۱ رقم الحديث (۱۲۶-۷۲) والنسائي في السنن ۱۱۴/۴ رقم الحديث ۱۵۲۴

(2) رقم الحديث ۴۵۹۸ أخرجه ابوداود في السنن ۲۲۶/۴ رقم الحديث ۳۹۰۵ وابن ماجه في ۱۲۲۸/۲ رقم الحديث ۳۷۲۶.

أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد[۱]
چي کوم په محمد صلی الله علیه وسلم باندې نازل شوی دی.

توضيح برئ: که د نجومي تصديق يې هم وکړو او دا حرام کار يې حلال وګڼلو نو دې صورت کې دا کس يقيني کافر شو او که دې کار ته يې حلال ونه ويله بلکې د معصيت په درجه کې ګناه وکړه نو بيا دا حديث د تشديد او تهديد او توبيخ او تغليظ باندې حمل کېږي. (مرقات۸/۳۶۶)

الفصل الثالث

کاهنانو ته د غيبو خبره څنګه رسي

﴿۹﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا قَضَى اللهُ					
د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل: څه وخت چې الله					
الْأَمْرَ	فِي	السَّمَاءِ	ضَرَبَتِ	الْمَلَائِكَةُ	بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا
اسمان کې د يو څه حکم کوي نو فرښتې د الله حکم او رېدلو سره په وزرو او عاجزۍ سره خپلې څنګلې او پرقوي					
لِقَوْلِهِ	كَأَنَّهُ	سِلْسِلَةٌ	عَلَى	صَفْوَانٍ	فَإِذَا
او الله د حکم اواز د هغه زنجير په شان وي چې کوم په پاک کاڼي باندې راښکل شي. بيا چې کله د					
فُزِّعَ	عَنْ	قُلُوبِهِمْ	قَالُوا:	مَاذَا	
فرښتو د زړونو نه وېره لرې شي او هغه فرښتې د هغه نزدې فرښتو نه پوښتنه کوي چې ستاسو					
قَالَ	رَبُّكُمْ؟	قَالُوا:	لِلَّذِي		
پروردګار څه حکم کړی دی. مقربې فرښتې ورته هغه حکم ؤوايي، کوم چې الله جاري کړی دی					
قَالَ	الْحَقَّ	وهوَ	العلِيُّ	الكبِيرُ	فَسَمِعَهَا
حق دې او د الله ذات اوچت، او د اوچتې مرتبې والا دی، نو دا خبرې د چې د فرښتو په مينځ کې کېږي،					
مُسترِقوا	السَّمعِ	ومُسترِقوا	السَّمعِ		
په پټه اورېدونکي (يعني پيريان او شيطانا) يې واورې او هغوی په پټه سره د اورېدونکو هيئت د					

---

(۱) رقم الحديث ۳۵۹۹ أخرجه ابوداود ۱. السنن ۲۰۲۵/۴ رقم الحديث ۳۹۰۴ والترمذي في ۲۴۳/۱ رقم الحديث ۱۳۵

هَكَذَا بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ وَوَصَفَ سُفْيَانُ بِكَفِّهِ فَحَرَّفَهَا وَبَدَّدَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ
خپل لاس (د ګوتو) په ذريعه بيان کړي، نو هغوی لاس کوږ کړو او د ګوتو به مينځ کې يې جدا والی وکړو

فَيَسْمَعُ الْكَلِمَةَ فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ ثُمَّ يُلْقِيهَا الْآخَرُ
او د پاس والا چې د کومو فرښتو خبرې پټې اوري او لاندې پيريانو ته يې رسوي او هغه يې لاندې

إِلَى مَنْ تَحْتَهُ حَتَّى يُلْقِيهَا عَلَى لِسَانِ
پيرې ته رسوي تردې چې هغه آخري پيريی (چې د ټولو نه لاندې وي) دا خبره ساحر يا د کاهن ژبې

السَّاحِرِ أَوِ الْكَاهِنِ. فَرُبَّمَا أَدْرَكَ
ته ورسوي. دلته (د هغه پيريانو او شيطانانو ويشتونکي او په منډه کولو لپاره د اسمان نه شعلې راغوزاروي نو) کله

الشِّهَابُ قَبْلَ أَنْ يُلْقِيهَا
دا شعلې ساحر يا کاهن ته د رسولو نه مخکې پټ او رېدونکي (پيرى) راونيسي. او کله داسې کېږي چې هغه پيرى

وَرُبَّمَا أَلْقَاهَا قَبْلَ أَنْ يُدْرِكَهُ
د دې شعلې د رسيدلو نه مخکې ساحر يا کاهن هغه خبره روسي نو هغه دې سره سل دروغ يو ځای

فكذب مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ
کړي (او د خلکو مخې ته د دې دروغو خبرو به مينځ کې هغه خبره هم بيان کړي چې کوم ورته د دې پيريانو او د شيطانانو په

فَيُقَالُ: أَلَيْسَ قَدْ
ذريعه رسيږي) نو کله چې څوک دا کاهن د دې په ويلو شوي خبرو کې د دروغو خبرو په ذريعه دروغژن کړي

قَالَ لَنَا يَوْمَ كَذَا
(يعني دا ورته ويل کېږي چې دې چې کومه فلانئ فلانئ خبره کړې وه هغه دروغژنه ثابته شوه، نو د دغه بې لارې

وَكَذَا: كَذَا وَكَذَا؟
خلکو له اړخه نه چې د کوم کاهن خبرې رښتيا ګڼي د دروغژن کونکي مخې) ته دا وايي چې آيا دا

فَيُصَدَّقُ بِتِلْكَ الْكَلِمَةِ الَّتِي
حقيقت نه دی او آيا ته پوهېږې چې دې کاهن په فلانئ فلانئ ورځې دا خبره کړې وه او دغه شان د

سُمِعَتْ مِنَ السَّمَاءِ". رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

دي کاهن د رښتياؤ تصديق په دې خبره وشي چې دې ته د (پيريانو په ذريعه) د اسمان نه رارسيدله.

توضيح: خضعاناً: عاجزي او تواضع او وېرې په توګه د ښنګلو پړقولو ته وايي.

صفوان: مضبوط غټ کاڼي ته وايي. **فزع**: يعنې کله چې د فرښتو د زړونو نه وېره لرې شي.

ماذا قال ربکم: د لاندې اسمان والا فرښتې د مقربو فرښتو نه پوښتنه کوي چې د الله څه حکم دی؟ (مرقات۸/۳۶۷)

الحق: يعنې مقربي فرښتې ورته وايي چې کوم حکم د الله راغلی دی هغه حق دی.

فحرفها: يعنې سفيان ثوری د شيطات د باس ښتلو کيفيت وويله. هغې خپل لاس کاږه کړل او ګوتې يې د پاس نه کېښودلو سره په مينځ کې فرق وکړو. حديث نمبر ۲ کې د کيفيت تفصيل ليکلی شوی دی چې کوم د ټولو نه وېړېدونکی دی هغه به ځمکه باندې کېنې. د هغې د پاسه بل کېنې. او دا سلسله تر پاس پورې ورسيږي. (مرقات۸/۳۶۸)

د شهاب ثاقب حقيقت

﴿۱۰﴾وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په صحابه کرامو کې يو
مِنَ الْأَنْصَارِ: أَنَّهُمْ بَيْنَا جُلُوسٌ لَيْلَةً مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
صحابي ماته بيان وکړو چې يو ځل د شپې وخت کې صحابه کرام رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره ناست ؤو
رُمِيَ بِنَجْمٍ وَاسْتَنَارَ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
چې يو ستوري باندې ويشتل وشو او د هغې رڼا تيزۍ سره ښوره شوه (دې ليدلو سره) نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا رُمِيَ بِمِثْلِ هَذَا؟
صحابه کرامو ته وفرمايل چې تاسو به د جاهليت په زمانه کې داسې د ستورو ويشتلو ته څه ويل؟
قَالُوا: اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ كُنَّا نَقُولُ:
صحابه کرامو عرض وکړو چې د حقيقت حال باندې الله او د هغې رسول ښه پوهيږي. مونږ خو به ويل

[1] رقم الحديث ۴۶۰۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۸/۵۳۷ رقم الحديث ۴۸۰۰ والترمذي في ۵/۳۳۷ رقم الحديث ۳۲۲۳

وُلِدَ اللَّيْلَةَ رَجُلٌ عَظِيمٌ وَمَاتَ رَجُلٌ عَظِيمٌ

چې نن شپه څوک غټ سړی پيدا شوی دی او (کله به مو دا ويل چې) نن شپه کوم لويې سړی مړ شوی دی.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " فَإِنَّهَا لَا يُرْمَى بِهَا لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ

نبي كريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل ستوری نه د چا په مرګ سره نه ويشتلی کيږي او نه د چا په پيدائش باندي ويشتلی کيږي.

وَلَكِنْ رَبُّنَا تَبَارَكَ اسْمُهُ إِذَا قَضَى أَمر

بلکې حقيقت دا دی چې زمونږ رب چې نوم يې د برکت والا دی. کله چې کوم حکم جاري کوي نو د

سَبَّحَ حَمَلَةُ الْعَرْشِ ثُمَّ سَبَّحَ

الله د عرش او چتونکي فرښتي تسبيح (يعني سبحان الله، سبحان الله ذکر شروع کړي) بيا (د هغوی د تسبيح او از اوريدلو

أَهْلُ السَّمَاءِ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ حَتَّى

سره) د اسمان فرښتي تسبيح وايي چې د عرش او چتونکو والا فرښتو سره نژدې دي. تر دې چې د

يَبْلُغَ التَّسْبِيحُ أَهْلَ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا ثُمَّ

هغوی د تسبيح او از (د يو بل اسمان نه تيريدلو سره) د دنيا د اسمان والا فرښتو ته ورسيږي. بيا

قَالَ الَّذِي يَلُونَ حَمَلَةَ الْعَرْشِ لِحَمَلَةِ الْعَرْشِ: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟

هغه فرښتي چې د الله عرش ته نژدې وي د عرش د او چتونکو فرښتو نه تپوس کوي چې ستاسو پروردګار څه فرمايلي دي؟

فَيُخْبِرُونَهُمْ مَا قَالَ: فَيَسْتَخْبِرُ بَعْضُ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ

هغه فرښتي هغوی ته خبره وکړي چې کومه پروردګار کړې ده. بيا هغه خبره نوري فرښتي هم معلومه کړي

بَعْضًا حَتَّى يَبْلُغَ هَذِهِ السَّمَاءَ الدُّنْيَا

او د هغوی نه نوري فرښتي تر دې چې دا سلسله د اسمان والا دنيا باندي او سيدونکو ته ورسيږي.

فَيَخْطَفُ الْجِنُّ السَّمْعَ

بيا د هغوی اوريدلی شوي خبره پيريان يوسي يعني هغوی غوږ ايښی وي او د داسي خبرو په انتظار کي وي او کله چې

فَيَقْذِفُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ

هغوی په پټه کومه خبره واوري نو هغه د هغه ځای نه ويسي او خپلو ملګرو ته يعني کاهنانو ته يې ورسوي، نو د هغه

وَيُرْمَوْنَ فَمَا جَاؤُوا بِهِ

پيريانو د ويشتلو لپاره ستوري ويشتلی کيږي د غه شان که کاهن چې خبره، کومه چې د اسمان نه اوريدلی

عَلَى	وَجْهِهِ	فَهُوَ	حَقٌّ
شوي ده او د پیریانو په ذریعه هغې ته رارسیږي همغه شان بیان کړي نو هغه یقیناً صحیح ثابت شي، خو هغه			
وَلَكِنَّهُمْ يَقْرِفُونَ فِيهِ وَيَزِيدُونَ". رَوَاهُ مُسلم [1]			
کاهن داسې نه کوي بلکې د هغې سره د دروغو خبرې یو ځای کړي او د یوې خبرې نه ډېرې خبرې جوړې کړي.			

ستوري د کوم مقصد لپاره پیدا کړی شوي دي؟

﴿۱۱﴾ وَعَن قتادة قَالَ: خلقَ الله تَعَالَى هَٰذِهِ النجومَ لثلاثٍ
او حضرت قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې الله ستوري د درې خبرو لپاره پیدا کړي دي. یو خو دا چې دا يې
جَعَلَهَا زِينَةً لِلسَّمَاءِ وَرُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ
د اسمان د ښایست لپاره پیدا کړي دي او دویم دا چې د شیطانانو او د پیریانو د ویشتلو لپاره او
وَعَلَامَاتٍ يُهْتَدَى بِهَا فَمن
درېیم د علاماتو لپاره چې خلک د هغې به ذریعه (ځنګل او سمندر کې) خپله لاره معلومه کړي شي. لهذا څوک چې دي (ستورو
تَأَوَّلَ فِيهَا بِغَيْرِ ذَٰلِكَ أَخْطَأَ وَأَضَاعَ
کې د دې خبرو نه بغیر بل کوم غرض بیان کړو نو هغې خطا وکړه، خپله برخه يې ضایع کړه او یا په هغه څیز کې څه تکلیف چې
نَصِيبَهُ وَتَكَلَّفَ مَا
په هغې هغه نه پوهېږي (یعنې د اسمان د شیانو باره کې چې کوم حقوق دي د هغې علم د قرآن او سنت نه بغیر په بله کومه طریقه
لا يَعْلَمُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ
حاصلول امکان نه لري او چې به قرآن او سنت کې د ستورو غرض د دې درې خبرو نه بغیر بل کوم بیان نشته دی نو د ذکر خبرو
تَعْلِيقًا وَفِي رِوَايَةِ رَزِين:
نه بغیر بل یو غرض بیانول، د داسې خبرې بیانول دي چې معلومېدل هیڅ خیالا کې نه وي) دا روایت بخاري بغیر د سند نه نقل
تكلف مَا لا يعنيه
کړی دی او د رزین به روایت کې دا الفاظ دي چې د هغه څیز تکلیف به څه وي (یعنې د هغه څیز باندې د پوهه کېدو دعوی باندې
ومالا عِلْمَ لَهُ بِهِ وَمَا عَجَزَ عَنْ عِلْمِهِ الْأَنْبِيَاءُ وَالْمَلَائِكَةُ وَعَن الربيع مِثْلُهُ
څه) چې د کوم علم هغې ته نشته دی او چې د علم نه يې ابنیاء او فرښتې عاجزه دي. ربیع هم د غه شان

[1] رقم الحديث ۴۶۰۱ اخرجه مسلم في صحيحه ۴/۱۷۵۰ رقم الحديث (۱۲۴-۲۲۲۹) والترمذي في السنن ۵/۳۳۷ رقم الحديث ۳۲۲۴.

وَزَادَ: وَاللهِ مَا جَعَلَ اللهُ فِي نَجْمٍ حَيَاةَ أَحَدٍ وَلَا رِزْقَهُ
نقل کړي دي چې قسم په خدای چې الله په ستورو کې نه خو د چا ژوند (یعنې پیدائش) مقرر دی. او
وَلَا مَوْتَهُ وَإِنَّمَا يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَيَتَعَلَّلُونَ بِالنُّجُومِ
نه د چا رزق (یعنې مال او عزت وغیره) او نه د چا مرګ. د دې نه بغیر نور هیڅ نه دي ځکه کاهن په
وَلَا مَوْتَهُ وَإِنَّمَا يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَيَتَعَلَّلُونَ بِالنُّجُومِ [1]
الله باندې د ځان نه دروغ تړي او د ستورو د راختل او ډوبیدل د څه نا څه واقعې او حادثې علت ګڼي.

توضیح: لثلاث: د شهاب ثاقب باره کې د ځېنو علماؤ خیال دی چې دا عام ستورې نه دي بلکې د پیریانو د ویشتلو لپاره د مستقلې لمبې او راکټې دي. په ظاهره دا د اسمان ستورې ښکاري. اګر که ستورې هم دي خو اسما کې مرکوز ستورې نه دي. **والله اعلم.**

اسلام نه مخکې د خلکو خیال ؤو چې د یو لویې سړي په پیدائش یا د هغې د مرګ د حادثې په وخت کې ستورې ماتیږي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د اسمان د ستورو درې مقصدونه بیان کړل.

۱: د دینا د اسمان زینت لپاره دي، ځکه اسمان د انسانانو لپاره د چهت په منزل دی. او چهت کې د رڼا او زینت لپاره خلک مختلف شیان جوړوي. الله په خپل جوړ شوي چهت کې د زینت او د رڼا لپاره لمر او سپوږمۍ او ستورې جوړ کړي دي. ﴿**ولقد زینا السماء الدینا بمصابیح و جعلناها رجوما للشیاطین**﴾(سورة ملک: ۵)

۲: د ستورو دویم مقصد د شیطانانو ویشتل دي. چې کوم باس خیجې. هغوی باندې ستورې رالېږي.

۳: د ستور د پیدا کولو دریم مقصد د دنیا خلکو ته رهنمائی کول دي. که سمندر وی یا دشته او شاړه او که صحرا وي. دې ایتمې دورر کې هم انسانان د ستورو نه رهنمائی حاصلوي. او د دې نه بې پروا کېدی نه شي. (مرقات۸/۳۷۲،۳۷۱)

اضاع نصیبه: یعنې د عمر یوه برخه شي ضایع کړه او د ستورو اصل مقصد یې په نظر کې ونه ساتلو.

ویتعللون بالنجوم: یعنې ستورې د یوې حادثې او واقعې لپاره د علت په توګه پیش کوي او وایي چې په فلانې ستورې دا وشو او په فلانې ستورې هغه وشو. د فضول اندازو او اټکلونو کې پول یې جوړ کړی وي. (مرقات۸/۳۷۲)

---

(1) رقم الحدیث ۴۶۰۲ أخرجه البخاري تعلیقاً ۶/۲۹۵ باب (۳) من کتاب بدء الخلق

نجومي ساحر دی او ساحر کافر دی

﴿۱۲﴾ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنِ اقْتَبَسَ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: چا چې د علم نجوم کومه
بَابًا مِنْ عِلْمِ النُّجُومِ لِغَيْرِ مَا ذَكَرَ اللهُ
برخه زده کړه او د زده کولو په غرض يې د دې درې شيزونو نه بغير د بل څه سره متعلق وي چې کوم الله په قرآن کې بيان
فَقَدِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ
کړي دي، نو بيشکه هغه د سحر د علم نه يوه برخه زده کړه (او سحر علم يو بد علم دی ځکه د دې ځينې قسم په فسق
الْمُنَجِّمُ كَاهِنٌ والكاهنُ
کې داخل دی او ځينې قسم موجب کفر دی) او ياد وساتئ منجم د کاهن به حکم کې وي او کاهن د ساحر په حکم کې دی. او کوم
ساحرٌ والساحرُ كافرٌ. رَوَاهُ رزين[1]
کس چې د سحر او د هغې د جائز لرلو عقيده وي هغه کافر شي (د غه شان منجم او کاهن هم د خپلې بدې عقيدې به وجه کافر شي).

توضيح: المنجم: نجومي ته ځکه کاهن ويل شوي دي ځکه دواړه د يو جنس خلک دي. يو ميدان دی او هم يو کار دی، ځکه نجومي هم د غيب په خبرو کې د کاهن پشان ننغې او کړې خبرې جوړوي او بيا يې وايي.

والکاهن ساحر: کاهن ته ځکه ساحر ويلی شوی دی چې کوم نقصان انسانانو ته جادوګر رسوي. هغه نقصان کاهن هم رسوي. لهذا ضرر او نقصان کې دواړه يو شان دي، نو کاهن ساحر دی. "**والساحر کافر**" يعنې جادوګر کافر دی. (مرقات۸/۳۷۴)

د سحر تعريف: د سحر او جادو يو تعريف دی "السحر هوا خراج الباطن فی صورة الحق"

دويم تعريف داسې دی. "**کل ما ذق ولطف مأ خذهٔ هوا سحر**" يعنې هر باريک او بهتر انداز سره حاصل شوی شی سحر او جادو دی. ګويا کې د لاس صفائی او د لطيفو فنون اعلی مظاهره د سحر او جادو دی. دلته د يو څو خارق عادت او ما فوق الفطرة شيزونو بيان کول هم مناسب معلوميږي. اګر که جلد اول ص ۲۴۸ کې د دې بيان شوی دی، نو خارق عادت او ما فوق العادة شيزونه اؤوه

---

(۱)رقم الحديث ۴۶۰۳ رواه رزين

(۷) دي: ۱: خارق عادت شیانو کې اولنی شی "ارهاص" دی. که د نبي لاس د نبوت نه مخکې د خارق عادت شي نه ظاهر شي نو دې ته ارهاص وايي. ګويا کې د شی د نبي د راتلو اعلان دی. لکه د نبوت نه مخکې به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته کاڼو سلام کولو. ۲: **معجزات**: که مدعی نبوت په لاس باندې د هغې د نبوت تصديق لپاره يو خارق عادت امر ظاهر شي نو هغې ته معجزه وايي.

۳: **کرامت**: که د يو متبع سنت صاحب ايمان کس په لاس باندې يو خارق عادت امر ظاهر شي نو هغې ته کرامت وايي. پيغمبر ته د خپلې معجزې علم هم وشي او د هغې ظاهرېدلو مقصد هم وشي خو د ولي په کرامت کې دا شرط نشته دی. ۴: **معونات**: دا هغه خارق عادت امور دي چې د يو متبع سنت کس د مرستې لپاره ظاهر شي لکه د ولږې په حالت کې خوراک څښاک ملاو شي.

۵: **استدراج**: دا داسې خارق عادت امور دي چې د يو کافر د خدای د دښمن په لاس باندې د هغې د مقصد موافق ظاهر شي لکه د دجال په لاس به ظاهرېږي. ۶: **اهانت**: دا داسې خارق عادت امور دي چې د يو کافر د خدای د دښمن په لاس د هغې د مقصد خلاف ظاهر شي چې هغه ذليل او خوار شي لکه مسليمه کذاب او سترګې په سترګه باندې لاس راښکلو نو بله سترګه يې هم ضايع شوه. باغ کې د بوټو جړلو کې غرغنده کولو سره او به غوزارې کړې نو ټول بوټې اوچ شو. د يو ماشوم په سر يې لاس راښکلو نو د هغې حافظه ختمه شوه. ۷: **السحر**: خارق عادت کې اؤوم څيز جادو دی. دا يو داسې خارق عادت امور دي چې د انسان په لاس د منتر جنتر او د جادو په ذريعه ظاهرېږي.

د معتزلؤ په نزد جادو يو وهم دی. د دې هيڅ حيثيت نشته دی، خو د جمهورو په نز سحر او جادو يو حقيقت دی. او د دې تعريف دا دی **"اخراج الباطل فی صورة الحق" يا "کل ما لطف ودق مأخذ فهو سحر"** د امام مالک او د امام احمد بن حنبل په نزد ساحر کافر دی. لهذا واجب القتل دی.

ائمه احناف فرمايي چې که د جادو په عمل کې د دين د ضرورياتو نه انکار دی نو دا کفر دی. او که د جادو په عمل کې صرف د شرکيه کلمات دي نو دا شرک دی. او که په دې کې داسې کلمات وي چې د اعمال حسنه منافي دي نو دا معصيت او ګناه کبيره دی. او که په دې کې داسې کلمات دي چې صحيح دي او د صحيح مقصد لپاره استعمالېږي نو دا مباح او جائز دی. لک د ښځې او خاوند په مينځ کې اصلاح مقصود وي، د احنافو دا تفصيل ډېر ښکلی دی، خو کتل دا دي چې د دغه شان مسلمانې جادو په دنيا کې وجود شته هم دی يا که صرف يو خيال دی؟ ځکه د جادو بنياد په خبيث اعمالو او افعالو او خبيث اقوالو باندې قائم دی.

کار الله کوي او نسبت يې غير الله ته کېږي

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَوْ أَمْسَكَ اللهُ
او حضرت ابو سعيد رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل كه الله تر د پنځه كالو پورې
الْقَطْرَ عَنْ عِبَادِهِ خَمْسَ سِنِينَ ثُمَّ أَرْسَلَهُ لَأَصْبَحَتْ طَائِفَةٌ مِنَ النَّاسِ
خپل بنده ګان د باران نه محرومه وساتي او بيا پرې باران وكړي نو د خلكو يو جماعت به هم په هغه
كَافِرِينَ يَقُولُونَ: سُقِينَا بِنَوْءِ الْمِجْدَحِ". رَوَاهُ النَّسَائِيُّ (۱)
صورت كې كفر كوي او وايي به چې مجدح يعنې د سپوږمۍ د منزل په سبب مونږ باندې باران وشي.

توضيح: بنوء المجدح: مجدح كې ميم د كسرې سره دى. جيم ساكن دى او دال باندې زبر دى. د سپوږمۍ په منزلونو كې د يو منزل نوم دى. د جاهليت په زمانه كې د عربو خيال ؤو چې كله دې منزل ته سپوږمۍ داخل شي نو زيات بارانونه كېږي. نبي كريم صلى الله عليه وسلم دا عقيده باطله كړه او د دليل په توګه يې وفرمايل چې مثلاً د پنځه كالو پورې باران ولاړ ؤو، نو د مجدح منزله چرته ؤو. هغې باران ولې ونه كړو. كه باران د مجدح منزل باندې كېدو نو دا موجود ؤو او بارن نه ؤو. اوس چې الله باران وكړو نو خلكو د مجدح اړخ ته نسبت وكړو. دا د افسوس خبره ده.

دې حديث كې چې د كوم علت اړخ ته اشاره شوې ده دا حقيقت يو ضابطه ده چې كائنات كوم كوم اموروكې خلک د مزارونو او پيرانو او فقيرانو اړخ ته منسوب كوي. هغه كارونه د الله به حكم سره كېږي، خو د دې نسبت د غير الله اړخ ته كوي. دا ډېر زياتي او ظلم دى چې كار خو وكړي الله جل و على او نسبت او د تعريف سهرا د بل به سر وتړي (مرقات ۸/۳۷۴)

(۱) رقم الحديث ۴۶۰۴ رواه رزين

کتاب الرؤيا
د خوبونو بيان

قال الله تعالیٰ: ﴿لقد صدق الله رسوله الرؤيا بالحق لتدخلن المسجدالحرام ان شاء الله امنين محلقين رؤسکم و مقصرين لا تخافون﴾(سورة الحجرات :۲۷)

رؤيا د باب فتح بفتح نه راځي، خو د مصدر بدليدلو سره يې معنی بدلېږي. که چرې مصدر رؤية راشي نو په سترګو باندې د کتلو په معنی کې دی. که مصدر رأياً راشي نو د رائیٰ قائمولو په معنیٰ کې دی. که مصدر رئة راشي نو دې ته رؤيت پرپوسی وايي. يعنې د چاچې پرپوس خراب شي او که مصدر رؤيا راشي نو د خوب د ليدلو په معنی وي. کتاب کې همدغه مراد دی.

الله تعالی د انسان په زړه او مازغو کې د خوب په حالت کې هم داسې علوم اچولي دي لکه څنګه يې چې د بيدارئ په حالت کې اچولي دي. د خوب په حالت کې چې انسان څه ويني هغې ته خوب وايي.

د خوب درې قِسمونه دي : ۱: خوب اول قِسم خو فقط خيال دی. بيا انسان چې ګرځي راګرځي او په سترګو باندې مختلف شيان ويني. د شپې بيا همغه شيان ورته متشکل شي ځکه زړه او مازغو باندې د همغه شيانو نقشه پرته وي.۲: دويم قِسم د خوب اضغاث او احلام دی. دا هغه ويرونکی، هيبتي او پراګنده خوب وي. چې د شيطاني اثراتو عکاسي وي.۳: دريم قِسم د خوب هغه خوب وي چې د الله له اړخ نه وي او بشارت او خير او نيکئ ظاهره وي. دغه قِسمه خوب ته رؤيا صالحه وايي.

د دې حقيقت دا دی چې الله تعالیٰ د دې بنده په زړه او مازغو کې علم او معرفت يو نُور پيدا کړي، ځکه هغه په خوب کې د دې شيانو درک لګوي. چې لکه څنګه يې په بيدارئ کې درک کوي. دا اصل د راتلونکې وخت واقعاتو اړخ ته اشاره وي. کله دا اشاره ډيره خفي وي چې فقط ماهرين د دې په تعبير باندې پوهېږي. او کله دومره واضحه وي چې ګس و ناګس پرې پوهېږي. (مرقات۳۸۴/۸)

د خوبونو لوی امام خو حضرت يوسف عليه السلام تير شوی دی، خو امت محمديه علی صاحبهما الف الف تحيتة کې د خوبونو د ټولو نه لوی امام علامه محمد ابن سيرين رحمه الله تير شوی دی.

د خوب تعبير **"علی رجل الطائر"** وي يعنې چا چې وويله د همغې تعبير به واقع کېږي، خو د دې باوجود د تعبيراتو څه اصول هم دي. ابن سيرين رحمه الله ته منسوب کتاب د تعبير الرؤيا په ابتداء کې د اصولو اړخ ته اشاره شوې ده. د هغې خلاصه دا ده :۱: يو اصل او قاعده دا ده چې د شريعت د قواعدو او ضوابطو د لاندې د شريعت په رڼا کې د دې د خوب تعبير ؤو لټولی شي او بيا دې تعبير راويستلی شي.۲: دويم اصل دا دی چې د قرآن يو آيت يا حديث ته دې وکتلی شي او د هغې په رڼا

کې دي تعبير وکړی شي. ۳: دريم اصل دا دی چې د عربي لغت په مرستي سره دي د خوب تعبير راويستلی شي. همدغه وجه ده چې د خوب تعبير د داسې کس نه معلوموول پکار دي چې د خوب ليدونکې خواخوږی هم وي او د تعبير په قواعدو کې هم ماهر وي. شرعي حيثيت د خوب دا دی چې د انبياء کرام خوب د وحي خفي درجه لري او د نورو صالحينو خوب که چرې د شريعت سره په ټکر کې نه وي نو داسې خوب فقط اطمينان وي. د هغې نه هيڅ شرعي ضابطه نه جوړيږي. حديثونو کې کې ښه خوبونه په مبشراتو سره ياد کړی شوي دي.

الفصل الاول

ريښتني خوبونه مبشرات دي

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَمْ يَبْقَ مِنَ النُّبُوَّةِ
حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل د نبوت په اثارو کې هيڅ پاتې نه دي.
إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ قَالُوا: وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ:
بغير د مبشراتو نه، صحابؤ (دې اوريدلو سره) عرض وکړو چې مبشرات نه څه مراد دی؟ نبي عليه السلام و فرمايل
الرُّؤْيَا الصالحةُ . رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1] وَزَادَ مَالِكٌ بِرِوَايَةِ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ: يَرَاهَا الرجل
ښه خوب. (بخاری) او د امام مالک په روايت کې دا اضافه دي چې مسلمان سړی خپله خوب ويني يا
الْمُسلم أَو ترى لَهُ[2]
د هغې باره کې وليدلی شي.

توضيح: المبشرات: دا د بشارت نه دی. د خوشخبرئ په معنی کې دی. يعنې د نبوت دروازه بنده شوي ده. د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه وروسته بل نبي راتلونکی نشته دی. لهذا د اسماني وحي نزول ختم شوی دی. اوس د خوب په صورت کې صرف بشارتونه پاتې شو، خوب کې دا چې غالب عنصر د بشارت وي، نو ځکه د غلبې په توګه د دې فالب حيثيت مطلقاً مبشرات ګڼلی شوي دي. ګنې خوبونه ربنتای وي خو دې کې د بشارت په ځای يرونه وي. يعنې د غم خبر وي. په همدغه وجه علماؤ ويلي دي چې د مبشراتو نه مطلق خبر مراد دی. هغې کې بشارت وي يا که يرونه وي. (مرقات ۳۷۵، ۸/ ۳۷۶)

---

[1] رقم الحديث ۴۶۰۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۷۵/۱۲ رقم الحديث ۶۹۹۰ وأبوداود في السنن ۲۸۰/۵ رقم الحديث ۵۰۱۷

[2] رقم الحديث ۴۶۰۷ أخرجه الترمذي في السنن ۴۱۲/۴ رقم الحديث ۲۲۷۳ ومالک في الموطا ۹۵۷/۲ رقم الحديث ۳ من كتاب الرؤيا.

رښتني خوب د نبوت شلویښتمه برخه ده

﴿۲﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل شه خوب د نبوت شلويښت
وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
(۴۰) برخو كې يوه برخه ده. (بخاري و مسلم)

توضيح: جزء من ستة: يعنې رښتنې خوب د نبوت شلويښتمه برخه ده.

سوال: ځينې روايتونو كې زير بحث روايت ۴۶ ذكر دی خو په ځينو نورو روايتونو كې ۲۶ ذكر دی په ځينو كې د ۲۴ او په ځينو كې د ۷۶ ذكر دی چې په ظاهره تضاد دی. د دې تضاد څه جواب دی؟

جواب: د دې پوښتنې يو جواب خو هغه مشهور جواب دی چې په شمير كې تضاد نه وي ځكه عدد اقل د عدد اكثر د نفي نه كوي. دويم جواب دا دی. دويم جواب دا دی چې دلته په يو عدد كې حصر بيانول او تعين او تحديد بيانول مقصود نه دي. بلكې صرف زياتوالى بيانول مقصود دی. باقې د خاص خاص اعدادو ذكر كول دا د شريعت د اسرار نه دي. مونږ د دې وجه بيانولو باندې مكلف نه يو. البته علماؤ د شلويښت عدد يو حكمت بيان كړی دی. هغه دا دی چې د ټول نبوت زمانه ۲۳ كاله ده او ۶ مياشتې دې كې هغه زمانه ده چې كوم كې هغې ته صرف رښتني خوبونه راغلي دي. د دې اعتبار سره ۲۳ كاله د څلويښتمه برخه جوړيږي. د دې وجه نه ويل شويد چې د رښتنې خوب د نبوت څلويښتمه برخه ده. (مرقات ۳۷۷/۸، ۳۷۶)

پوښتنه: دلته يوه بله پوښتنه او يو اشكال دی. چې قاديانيان خلك يې هم پيش كوي. اشكال دا دی چې د يو څيز جزء د هغې د كل برخه وي. د هغې نه جدا نه شمارل كيږي. لهذا چې نبوت ختم شو نو د هغې يو بل جزء او يو برخه څنګه پاتې شوه؟ معلومه شوه چې د نبوت سلسله جاري ده.

جواب: د دې جواب دا دی چې يو نبوت دی او يو علم نبوت دی، نو نبوت اګر كه ختم شوی دی خو علم نبوت باقې دی. رښتنې خوب خپله نبوت نه دی بلكې د علم نبوت متعلق دی. قادياني دجال دی. (مرقات ۳۷۶/۸)

نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خوب كې ليدلو تحقيق

﴿۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم قَالَ: من
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل كوم كس چې زه

[1] رقم الحديث ۴۶۰۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۶۱/۱۲ رقم الحديث ۶۹۸۳ ومسلم في ۱۷۷۴/۴ رقم الحديث ۲۲۶۴/۷)

رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ فِي صُورَتِي (مُتَّفقٌ عَلَيْهِ)[1]
خوب کې وليدلم، هغې په حقيقت کې زه وليدلم، ځکه شيطان زما په صورت کې نه شي جوړېدلی.

توضيح: **فقد رأني:** يعنې چاچې خوب کې زه وليدلم نو هغې په رښتيا زه وليدلم. د دې کس دا خوب د اضغاث احلام نه نهٔ دی بلکې په حقيقت باندې بناء دی، ځکه شيطان خپل ځان زما په شکل کې نه شي اچولی. د دې وجه دا ده چې نبي د هدايت محضه ده او شيطان د ضلالت محضه ده. دواړو کې واضح فرق او واضح تضاد دی. که شيطان داسې کولو باندې قادر شي نو بيا شريعت کې د خل اندازئ کولو خطر هم پيدا کېدی شي.

نن سبا حزب الله او د جماعة المسلمين خلک د نبي کريم ﷺ خوب کې د ليدلو نه انکار کوي. او د دليل په توګه وايي چې نبي کريم ﷺ د صحابه کرامو نه بغير بل هيچا نه دی ليدلی، خوب کې هغه شی ښکاري چې سسړي مخکې ليدلی وي. د دې مهمل پوښتنې جواب دا دی چې کله صحيح حديث موجود دی نو ستا د دې منطق هيڅ حيثيت نشته دی. دويم جواب دا دی چې همغه حق دی او هغه سړي نبي کريم ﷺ ليدلی دی، خو سړی د خپلو اعمالو په اعتبار سره د نبي کريم ﷺ زيارت کوي. که اعمال ښه وي نو نبي کريم ﷺ په ښه صورت ويني او که اعمال خراب دي نو نبي کريم ﷺ په همغه رنګا کې ويني. درېم جواب دا دی چې حديثونو کې د نبي کريم ﷺ شکل مبارک په پوره توګه شمائل کې ذکر دی. د دې نه د ليدلو اندازه کېږي. بهرحال دا خصائص نبوي او د اعجاز نبوي نه دی چې د نبي کريم ﷺ شکل او صورت کې شيطان نه شي راتلی. (مرقات ۸/۳۷۶)

چاچې زه په خوب کې وليدلم هغه هم زه وليدلم

﴿۲﴾وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ رَآنِي
او حضرت ابو قتاده رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل چې چا زه خپل خوب کې
فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ (مُتَّفقٌ عَلَيْهِ)[2]
وليدلم نو هغې حق وليدلو يعنې د هغې خوب رښتيا دی چې هغې زه وليدلم.

توضيح: **الحق:** يعنې هغه کس هم زه ليدلی يم. دا حق دی. دروغ نه دي. دې باره کې د دروغو خيالات او د شيطان دخل نه شي کېدی. دا اعزاز د نبي کريم ﷺ د خصائص نه دی. چې د اعجاز نبوي برخه ده. هر سړی نبي کريم ﷺ د خپلو عملونو په آئينه کې ويني. (مرقات ۸/۳۸۲)

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۰۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۱/۲۰۲ رقم الحديث ۱۱۰ ومسلم في صحيحه ۴/۱۷۷۴ رقم الحديث (۱۰-۲۲۶۶)

(۲) رقم الحديث ۴۶۱۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۲/۳۸۳ رقم الحديث ۶۹۹۶ ومسلم في ۴/۱۷۷۶ رقم الحديث ۲۵۷.

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خوب کې د لیدلو فضیلت

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم: من رَآنِي فِي الْمَنَامِ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کوم کس چې زه په خوب کې ولیدلم
فيسراني فِي الْيَقَظَةِ وَلَا يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِي (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [1]
هغه به ژر ما د بیدارئ په حالت ویني او شیطان زما په صورت کې نه شي جوړېدلی. (بخاري ومسلم)

توضیح: فسيراني في اليقظة: یعنې کوم کس چې زه په خوب کې ولیدلم نو نزدې ده چې هغه کس به ما د بیدارئ په حالت کې دنیا کې اویني. دې صورت کې د دې حدیث تعلق د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ژوند مبارک سره دی. د دې حدیث دویم مطلب دا دی چې کوم کس ما په خوب اویني نو هغه به ما په عالم آخرت کې به بیدارئ ویني. ګویا کې د هغه کس انجام به ښه وي او د ایمان سره به د دنیا نه ځي. (مرقات ۳۸۲/۸)

ښه او د بد خوب لیدلو وخت کې سړی څه وکړي؟

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللهِ
او حضرت ابو قتاده رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل ښه خوب د الله تعالی له
وَالْحُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ
اړخه دی او بد خوب د شیطان له اړخه دی. لهذا چې تاسو کې څوک داسې خوب اویني چې د کوم
مَا يُحِبُّ فَلَا يُحَدِّثُ
نه هغه خوشحاله وي، نو پکار ده چې دا خوب دې صرف هغه چاته بیان کړي چې هغه یې خپل دوست او خیر خواه ګڼي (لکه
بِهِ إِلَّا مَنْ يُحِبُّ
علماء، صلحاء او خپلوان او دې خوب باندې د الله شکر ادا کړي او د هغې حمد او تعریف وکړي لکه د بخاري او د مسلم په یو
وَإِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ
بل روایت کې منقول دي) او چې یو داسې خوب اویني چې هغه یې نه خوښوي نو پکار ده چې د دې خوب بد والي
فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللهِ مِنْ شَرِّهَا وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَلْيَتْفُلْ ثَلَاثًا
او د شیطان د شر نه د الله نه پناه وغواړي او د شیطان د لرې کولو په قصد دې ځله لاړې توک کړي او

[1] رقم الحديث ۴۶۱۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۳۸۳/۱۲ رقم الحديث ۶۹۹۳ ومسلم ۱۷۷۵/۴ رقم الحديث (۱۱/۲۲۶۶)

وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا أحدا فَإِنَّهَا لن تضره (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
دا خوب دې د چا مخې ته بیان نه کړي (هغه که دوست وي او د ښمن) او دا خوب به هغې ته نقصان نه رسوي.

توضیح: د هر قسم خوب اصل قدرت خو د الله په لاس کې دی، خو ښه لیدلو سره د الله له اړخه بنده ته یو بشارت حاصلیږي. چې بنده پرې د الله شکر ادا کوي، نو الله خوشحاله کیږي، نو دې اعتبار سره دا خوب د الله له اړخه دی، خو بد خوب باندې سړی غمجن او پریشانه شي او په قسمه قسمه وسوسو کې اخته شي. چې شیطان پرې ډېر خوشحاله شي، نو ځکه ویلی شوي دي چې داسې خوب د شیطان له اړخه دي یعنې شیطان په دې خوشحالیږي. د هغې د خوارولو لپاره شریعت حکم کړی دی چې داسې حالت کې چپ اړخ ته لاړې غوزارې کړي چې شیطان په ذلالت سره وتښتې او د داسې خوب دې چاته تذکره نه کوي. الغرض ښه خوب باندې د الله شکر ادا کړئ او بد خوب باندې د شیطان نه د کرکې اظهار وکړ ظ. مخکې روایت کې دي چې درې خله چپ اړخ ته لاړې غوزارې کړي او اعوذ بالله ولولئ او اړخ دې بدله کړي. (مرقات۸/۳۸۴،۳۸۳)

﴿۷﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا رَأَى أَحَدُكُمُ الرُّؤْيَا
او حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل چې تاسو کې څوک داسې خوب اوویني
يَكْرَهُهَا فَلْيَبْصُقْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا وَلْيَسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ثَلَاثًا
چې هغه یې نه خوښوي نو هغې له پکار ده چې چپ اړخ ته درې ځله لاړې توک کړي او درې ځله د
وَلْيَتَحَوَّلْ عَنْ جَنْبِهِ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ. رَوَاهُ مُسلم[2]
شیطان نه د الله پناه وغواړي او خپل اړخ بدل کړي چې د خوب لیدلو وخت (کې اوده شوی) ؤو.

خوبونو لپاره اصولي ضابطه

﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ
او حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل: هغه وخت چې زمانه به
لَمْ يَكَدْ يَكْذِبُ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ
نزدې وي نو د مؤمن خوب به دروغژن نه وي او د مؤمن خوب به د نبوت د شلوېښتو جزونو نه یو جزء دی.

(۱) رقم الحديث ۴۶۱۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۳۸/۶ رقم الحديث ۳۲۹۲ ومسلم في ۱۷۷۲/۴ رقم الحديث (۴-۲۲۶۱)

(۲) رقم الحديث ۴۶۱۳ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۷۲/۴ رقم الحديث (۲۲۶۲ وابوداود في السنن ۲۸۴/۵ رقم الحديث ۵۰۲۲.

وَمَا كَانَ مِنَ النُّبُوَّةِ فَإِنَّهُ لَا يَكْذِبُ . قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ: وَأَنَا أَقُولُ:
او کوم شی چې د نبوت د جزونو نه وي هغه دروغ جن نه شي کېدی. حضرت محمد ابن سیرین فرمايي چې زه وايم

الرُّؤْيَا ثَلَاثٌ: حَدِيثُ النَّفْسِ وَتَخْوِيفُ الشَّيْطَانِ وَبُشْرَى مِنَ اللهِ فَمَنْ
چې خوب په درې قسمه دي. يو خو د نفس خيال، دويم د شيطان وېرول او دريم د خدای له اړخه بشارت پس څوک چې

رَأَى شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلَا يَقُصَّهُ عَلَى أَحَدٍ وَلْيَقُمْ فَلْيُصَلِّ قَالَ:
يو بد خوب اويني نو هغه د چا مخې ته مه بيانوئ او پاڅېږئ او لمونځ وکړئ. او ابن سيرين فرمايي چې

وَكَانَ يُكْرَهُ الْغُلُّ فِي النَّوْمِ وَيُعْجِبُهُمُ الْقَيْدُ
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوب كې د طوق ليدل بنه نه گڼي او د قيد ليدل به يې خوښول، نو ويلی كېږي چې

وَيُقَالُ: الْقَيْدُ ثَبَاتٌ فِي الدِّينِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1] قَالَ الْبُخَارِيُّ:
د قيد مطلب دين باندې ثابت قدمي ده. دا پوره روايت بخاری او مسلم نقل كړی دی. امام بخاری فرمايي چې دا

رَوَاهُ قَتَادَةُ وَيُونُسُ وَهِشَامٌ وَأَبُو هِلَالٍ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ
حديث قتاده، يونس هشام او ابو هلال د محمد ابن سيرين نه او هغې د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه نقل كړی دی او

وَقَالَ يُونُسُ: لَا أَحْسَبُهُ إِلَّا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يونس ويلي دي چې زما گمان دی چې د حديث هغه جز چې كوم كې ابن سيرين د قيد ذكر كړی دی يعنی دا

فِي الْقَيْدِ .وَقَالَ مُسْلِمٌ:
االفاظ (يعجبهم القيد والقيد ثبات في الدين) د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قول ندی. بلكې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ارشاد دی او امام مسلم

لَا أَدْرِي هُوَ فِي الْحَدِيثِ
دا ويلي دي چې ما ته معلومه نه ده چې هغه جزء چې كوم كې د قيد الفاظ دي د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ الفاظ دي يا د

أَمْ قَالَهُ ابْنُ سِيرِينَ؟
ابن سيرين خپل قول دی. د مسلم په يو بل روايت كې همدغه شان الفاظ دي. او مسلم دا هم ويلي دي چې ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

وَفِي رِوَايَةٍ نَحْوَهُ
يا محمد ابن سيرين په حديث كې ادراج كړی دی همدغه رنگ هغه ويل چې زه طوق ليدل بنه گڼم..... الخ (گويا

[1] رقم الحديث ۴۶۱۶ أخرجه البخاري ۴۰۴/۱۲ ومسلم في ۱۷۷۳/۴ رقم الحديث (۲-۲۶۹) وابوداود في السنن ۲۸۲/۵ رقم ۵۰۱۹

الْحَدِيثِ	فِي	وَأُدْرَجَ
کې د مسلم د قول مطلب دا دی چې د حدیث پوره آخري جزء چې د طوق او ذکر باندې مشتمل دی. د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ		
الْغُلَّ...	وَأَكْرَهُ	قَوْلَهُ:
ارشاد نه دی. بلکې حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يا د محمد ابن سيرين خپل قول دی. او بخاري او مسلم د دې اقوالو په رڼا		
الْكَلَام[1]	تَمَام	إِلَى
کې د قال و کان یکره الخ د ضمیرونو حقیقت حال هم منکشف کېږي چې دا ضمیرونه د چا اړخ ته راجع کېدل پکار دي.		

توضیح: اذا اقترب الزمان: د دې یو مطلب دا دی چې کله د قیامت نزدې زمانه راشي نو مسلمانان به کثرت سره ښه خوبونه وینې. دا چې دا به غیب نه پردا او چتونکی وي نو خوبونه به یې هم رښتای وي. دویم مطلب دا دی چې کله د سړي د مرګ زمانه نژدې شي نو د هغه خوبونه به رښتیا وي. دریم مطلب دا دی چې کله زمانه کې ورځ او د شپې وخت برابر شي او زمانه کې اعتدال راشي چې هغه سره به د خلکو په مزاج کې هم اعتدال راشي نو هغه وخت به خوبونه راشي لکه څنګه چې د سحر د وخت خوب رښتیا وي. همدغه شان د هغه معتدل زماني خوب به هم رښتیا وي. د دې حدیث د عمومي الفاظو نه داسې معلومېږي چې د مؤمن ټول خوبونه به رښتای وي. د دې باره کې ابن سیرن ښه وضاحت فرمایلی دی چې رښتني خوب هغه دی چې د الله له اړخه وي. هر خوب رښتیا هم نه وي او دروغ جن هم نه وي. بیا هغې د خوبونو درې قسمه بیان کړل.

قال: دې کې د فاعل ضمیر ابن سیرن اړخ ته ګرځي او (مرقات ۸/۳۸۷) **وكان يكره** کې ضمائر نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته ګرځي.

الغل: غین باندې پیش او لام باندې شد دی. طوق غل ته وايي.

القيد: په زنځیرونو بند ته قید وايي. (مرقات ۸/۳۸۷)

د ویرونکي او مهمل خوبونو د تعبیر پوښتنه مه کوه

﴿۹﴾وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: جَاءَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
او حضرت جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت ته یو بانده چې راغلو او عرض یې وکړو
رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَأْسِي قُطِعَ قَالَ: فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې ما خوب لیدلی چې ګویا کې زما سر غوڅ کړی شوی دی. جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و خندل

[1] رقم الحديث ۶۶۱۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۲/۴۰۴ رقم الحديث ۷۰۱۷ ومسلم في ۴/۱۷۷۳ رقم الحديث (۴/۲۲۶۱)

وَقَالَ: إِذَا	لَعِبَ	الشَّيْطَانُ	بِأَحَدِكُمْ	فِي	مَنَامِهِ
او ويې فرمايل چې تاسو کې د يو کس خوب د هغې سره شيطان تماشه وکړي نو هغه دې هغه خوب					
فَلَا يُحَدِّثْ بِهِ النَّاسَ. رَوَاهُ مُسلم[1]					
د خلکو مخکې نه بيانوي. (مسلم)					

توضيح: **اذا العب**: يعنې شيطان انسان ته وېرېدونکې خوب ښائې او د لوبو ټوقو او د خلکو لپاره تماشا جوړوي، نو ځکه نبي کريم ﷺ خپل امت ته دا تعليم وکړو چې د شيطان داسې وېرېدونکي خوبونه اثر مه اخلئ او مه دې ته اهميت ورکوئ. چې د دې تعبير پسې ځای په ځای کرځئ. دا م ٥مل خوب دی. د دې اظهار چاته مه کوئ.

د خوب د تعبير يوه ضابطه

﴿١٠﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَأَيْتُ ذَاتَ لَيْلَةٍ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ					
او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل ما د شپې هغه شيانو کې چې د خوب والا					
كَأَنَّا	فِي	دَارِ	عُقْبَةَ	بْنِ	رَافِعٍ
يې ويني (يعنې خوب کې مې) وليدل ګويا کې زه او زما صحابه د عقبه ابن رافع کور کې ناست يو					
فَأُتِينَا	بِرُطَبٍ	مِنْ	رُطَبِ	ابْنِ	طَابٍ	فَأَوَّلْتُ
او ماته تازه کجورې راوړلې شوې چې رطب ابن طاب ورته وايي، نو د دې خوب دا تعبير وکړو چې					
أَنَّ الرِّفْعَةَ لَنَا فِي الدُّنْيَا وَالْعَاقِبَةَ فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ دِينَنَا قَدْ طَابَ. رَوَاهُ مُسلم[2]					
زمونږ لپاره دنيا رفعت او سربلندي ده. او آخرت کې نيک انجام يعنې ښه جزا د انعام ده او زمونږ دين ښه دی.					

توضيح: **ان الرفعة لنا**: د دې حديث نه د خوب د تعبير يو اصل او ظابطه معلومېږي. ابتدائي بحث کې د تعبير په درې اصولو کې يو اصول دا ؤ چې کله د عربي لغت په بنياد تعبير راويستلی کېږي. زيربحث حديث کې نبي کريم ﷺ د درې نومونو د لغت نه تعبير راويستلی دی. د عقبه د لفظ نه نبي کريم ﷺ عاقبت او د آخرې انجام د خير تعبير راويستلو او د رافع د لفظ نه نبي کريم ﷺ د دنيا او آخرت اوچتوالي تعبير راويستلو او د طاب د لفظ نه نبي کريم ﷺ د دين اسلام د طيب او ښه کېدو تعبير اخستی. (مرقات ٨/٣٩١)

---

(١) رقم الحديث ۴۶۱۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۷۷/۴ رقم الحديث (۱۶-۲۲۶۸) وابن ماجه في السنن ۱۲۸۷/۲ رقم الحديث ۳۹۱۲

(٢) رقم الحديث ۴۶۱۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۷۹/۴ رقم الحديث (۱۸-۲۲۷۰)

د هجرت متعلق د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو خوب

﴿۱۱﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت ابو موسی اشعری رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې هغه د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمایل د

"رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أُهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا

هجرت نه مخکې ما یو ورځ په مدینه کې دا خوب ولیدلو چې زه د مکې نه هجرت کوم او یو داسې ځای ته روان

نَخْلٌ فَذَهَبَ وَهْلِي إِلَى أَنَّهَا

یم چې د کجورو بوټي په کې دي، نو د هغه خوب په تعبیر کې زما دا خیال شو چې هغه ښار (چرته به چې زه

الْيَمَامَةُ أَوْ هَجَرُ فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يَثْرِبُ وَرَأَيْتُ

هجرت کوم، یمامه به وي یا به هجر خو هغه مدینه شوه. چې پخواني نوم یې یثرب دی او ما په خپل هغه خوب

فِي رُؤْيَايَ هَذِهِ: أَنِّي هَزَزْتُ سَيْفًا

کې دا هم لیدلي ؤو چې ما خپله توره اخوځوله او هغه د پاس نه ماته شوه. د تورې د ماتېدلو تعبیر د جنګ

فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ فَإِذَا هُوَ مَا أُصِيبَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ

اُحد د پرېشانو او د مصیبتونو په صورت کې ظاهر شو چې مسلمانان ترېنه په تکلیف کې شول. بیا ما په خوب

ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى فعادَ أحسنَ مَا كَانَ

کې توره په دویم ځل او خوځوله نو نه هغه صرف صحیح شوه بلکې د مخکښې نه هم بهتره شوه، نو د تورې

فَإِذَا هُوَ جَاءَ اللهُ بِهِ مِنَ الْفَتْحِ

د صحیح کېدلو تعبیر (د جنګ اُحد په موقع یا د فتح مکې یا د صلح حدیبیه په وخت) کې د الله له

وَ اجْتِمَاعِ الْمُؤْمِنِينَ " (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

اړخه راکړې شوي فتح او د مسلمانانو اجتماعیت په صورت کې ظاهره شوه. (بخاري و مسلم)

توضیح: **یمامه:** اوله زمانه کې به یمامه ډېره شنه علاقه او د حجاز په ښارونو کې یو مرکزي ښار ؤو. هجر هم ډېر زیات شین ؤو. او دواړو ښارونو کې د کجورو ډېر زیات باغونه ؤو. د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ همغه اړخ ته لاړو چې کېدی شي خوب کې د همغه اړخ ته د هجرت اشاره کېږي. نن سبا یمامه د سعودي عرب پایه تخت د ریاض سره نزدې یو وړوکی شان کلی پاتې شوی دی او د هجر هم دغه حالت دی.

---

[1] رقم الحدیث ۴۶۱۸ أخرجه البخاري في صحیحه ۶/۶۲۷ رقم الحدیث ۳۶۲۲ ومسلم في ۲/۱۷۷۹ رقم الحدیث ۱۷۷۹/۴۰

يثرب: د مدينې منورې زوړ نوم يثرب ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه بدل کړو او مدينه نوم يې ورله کيښودلو. مدينه کې به ډېر زيات د کجورو باغونه ؤو، نو ځکه د دې نوم نخله هم دی. د مدينې منورې اسلامي نومونه سلو (۱۰۰) ته نږدې دي. ما به توضيحات ځلورم كتاب الحج ص ۴۱۰ کې ټول ذکر کړي دي. (مرقات۳۹۸/۸)

ورئيت: دا د يو بل خوب بيان دی چې د هجرت نه وروسته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ليدلی ؤو، لکه د نورو روايتونو نه معلومېږي او امکان لري چې د خوب دا برخه هم د هجرت نه مخکې ليدلی شوي وي چې کوم د دې حديث د ظاهر نه معلومېږي. اګر که دا لرې ښکاري.

هزژته: توره خوځولو ته وايي. د تورې ماتېدل ګويا کې د شکست اړخ ته اشاره وه او بيا جوړېدل د مسلمانانو دوباره راجمع کېدل او فتح حاصلولو اړخ ته اشاره وه. يا د تورې دوباره جوړېدل د نورو فتوحاتو مثلاً د مکې فتح، صلح حديبيه او د خيبر فتحې اړخ ته اشاره وه. (مرقات۳۹۲/۸)

د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو بل خوب تعبير

﴿۱۲﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل (يو ورځ) زه اوده ؤم چې
بِخَزَائِنِ الْأَرْضِ فَوُضِعَ فِي كَفَّيَّ سِوَارَانِ مِنْ ذَهَبٍ
(خوب کې) د زمکې خزانې زما مخې ته راوړلی شوي. بيا زما په لاس د سروزرو دوه ټوټې کيښودلی شوي
فَكَبُرَا عَلَيَّ فَأُوحِيَ إِلَيَّ
چې په ما بوج شوي. د هغې نه وروسته په ما وحي راغله (يعني خوب کې د الهام په توګه زما په زړه کې الله دا خبره واچوله)
أَنِ انْفُخْهُمَا فَنَفَخْتُهُمَا فَذَهَبَا فَأَوَّلْتُهُمَا الْكَذَّابَيْنِ
چې دې کړو ته پو کی وکړه، نو ما پو کی ورکړو او هغه کړي والوتلې. ما د هغه دواړو کړو نه هغه دواړو
اللَّذَيْنِ أَنَا بَيْنَهُمَا
دروغو باره کې تعبير واخستلو (د استوګنې د علاقې په اعتبار سره) چې د هغې په مينځ کې زه يم. يعني يو خو
صَاحِبَ صَنْعَاءَ وَصَاحِبَ الْيَمَامَةِ. مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. وَفِي رِوَايَةٍ:
ديمامه والا او بل د صنعاء والا، بخاري او د مسلم په يو بل روايت کې (چې ترمذي نقل کړی دی) داسې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ
يُقَالُ لِأَحَدِهِمَا مُسَيْلِمَةُ صَاحِبُ الْيَمَامَةِ
د هغه دواړو دروغو وضاحت داسې وکړو چې) هغې کې خو يو ته مسليمه بن کذاب ويل کېږي چې د يمامه

وَالْعَنْسِيُّ	صَاحِبُ	صَنْعَاءَ	لَمْ	أَجِدْ	هَذِهِ الرِّوَايَةَ

او سيدونکی دی او بل اسود عنسی د چې د صنعاء او سيدونکی دی (ليکونکی د مشکوة شريف وايي چې)

فِي (الصَّحِيحَيْنِ)	وَذكرهَا	صَاحب	الْجَامِع	عَن	التِّرْمِذِيِّ [1]

ما دا روايت په بخاري او مسلم کې نه دی موندلی او دا صاحب جامع الاصول د ترمذی نه نقل کړی دی.

توضيح: سوارين: نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سرو زرو دوه کړي د خپل لاس په تلي کې وليدلي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوښې نه کړي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته هغې ته د پوکې کولو حکم وکړی شو، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ته پوکی وکړو چې هغه پرې هغه علاقو اړخ ته لاړې چرته چې دوه دروغ جن نبي يان ظاهرېدونکي ؤو. يو خو د صنعاء يمن کذاب اسود عنسی ؤو چې په اسلام يې لويې مصيبت اچولی ؤو خو د هغط د علاقې مسلمان لکه د غرپشان او درېدل او فيروز ديلمی هغه اوژلو. د هغې کېدی شي دوه ورځې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مړ شو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابؤ ته وويل "**فيروز فازفيروز**" چې فيروز کامياب شو ماته جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ وويل چې فيرو اسود عنسی اوژلو. دويم مسليمه کذاب يمامه کې اا ودرېدلو. حضرت ابو بکر صديق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د غر پشان د هغې مقابلې ته وردې دلو. آخر دا چې د اسلام دروند لښکر د حضرت خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په مشرئ کې په حديقة الموت کې دې خبيث باندې حمله وکړه او وحشی نن حرب او حضرت ابو دجانه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په مشترکه کاروائي سره مسليمه کذاب جهنم ته داخل شو. (مرقات۸/۳۹۴،۳۹۳)

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أُمِّ الْعَلَاءِ الْأَنْصَارِيَّةِ قَالَتْ: رَأَيْتُ لِعُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ فِي النَّوْمِ

او حضرت ام العلاء انصاريه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما خوب وليدلو چې عثمان ابن مظعون رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لپاره

عَيْنًا تَجْرِي فَقَصَصْتُهَا عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:

(داوبو) يوه چينه جاري ده. کله چې ما خوب نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته بيان کړو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

ذَلِكِ	عَمَلُهُ	يُجْرَى	لَهُ.	رَوَاهُ	الْبُخَارِيُّ [2]

چې دا د هغې د عمل ثواب دی چې د هغې لپاره جاري کړی شوی دی. (روايت کړې دې بخاري)

توضيح: عيناً تجری: د عين نه مراد سترګه نه بلکې د دې نه د اوبو چينه ده. حضرت عثمان بن مظعون رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د شان والا صحابي دی او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رضاعي ورور او د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ محبوب ؤو. مدينه منوره کې دا اولنی کس دی چې په بقيع الغرقد کې خښ کړی شو. د

([1]) رقم الحديث ۴۶۱۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۹/۸ رقم الحديث ۴۳۷۵ ومسلم في ۱۷۸۱/۴ رقم الحديث (۲۲-۲۲۷۴)

([2]) رقم الحديث ۴۶۲۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۱۰/۱۲ رقم الحديث ۷۰۱۸.

جاري چينې نه د هغې د عمل مسلسل د جاري کېدو اړخ ته اشاره ده. دا چې صحابي مرابط ؤو او د مرابط عمل هميشه جاري وي نو ځکه د هغې عمل داسې ښکاره شو. (مرقات۸/۳۹۵)

عالم برزخ ته د تللو متعلق يو خوب

﴿۱۳﴾وَعَن سُمرةَ بنِ جُندب قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت سمره ابن جندب رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا معمول ؤو چې کله به
إِذَا صَلَّى أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د سحر د)لمونځ نه فارغ شو نو خپل مخ مبارک به يې مونږ ته متوجې کړو
فَقَالَ: مَنْ رَأَى مِنْكُمُ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا؟ قَالَ:
او پوښتنه به يې کوله چې نن شپه تاسو کې چا خوب ليدلی دی؟ حضرت سمره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې
فَإِنْ رَأَى أَحَدٌ قَصَّهَا فَيَقُولُ:
که مونږ کې چا خوب ليدلی ؤو نو هغې به بيانولو او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغې هغه تعبير کولو کوم به چې ورته
مَا شَاءَ اللهُ فَسَأَلَنَا يَوْمًا فَقَالَ:
الله الهام کولو، نو (د خپل معمول مطابق) وی ورځ نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ مونږ نه همغه پوښتنه وکړه او وي وفرمايل چې
هَلْ رَأَى مِنْكُمْ أَحَدٌ رُؤْيَا؟ قُلْنَا: لَا قَالَ: " لَكِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ
آيا تاسو کې چا خوب ليدلی دی؟ مونږ عرض وکړو چې نا. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل خو ما نن شپه خوب ليدلی دی (او
رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي فَأَخَذَا بِيَدَيَّ فَأَخْرَجَانِي إِلَى أَرْضٍ مُقَدَّسَةٍ
هغه دا چې دوه کسان ماله راغلل او زما لاسونه يې ونيول او سره زه د مقدسې ځمکې نه د شام اړخ ته بوتلم.
فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ وَرَجُلٌ قَائِمٌ بِيَدِهِ كَلُّوبٌ مِنْ حَدِيدٍ
پس يو ځای ته رسيدلو سره زه څه وينم چې يو کس ناستې دی او بل کس ولاړ دې په لاس کې د وسپنې ټوکره نيولې ده
يُدْخِلُهُ فِي شِدْقِهِ فَيَشُقُّهُ حَتَّى يَبْلُغَ قَفَاهُ
او ولاړ کس هغه د ټوکره د ناست کس په وخکې کې اچوي او هغه دا څيروي تردې چې د هغې د څټ پورې يې وڅيري.
ثُمَّ يَفْعَلُ بِشِدْقِهِ الْآخَرِ مِثْلَ ذَلِكَ وَيَلْتَئِمُ شِدْقُهُ هَذَا فَيَعُودُ
بيا هغه د بل وخکې سره داسې کوي. (يعني هغه هم څټ پورې وڅيري) چې کله هغه وخکې خپل اصلي حالت ته راشي
فَيَصْنَعُ مِثْلَهُ. قُلْتُ:
نو د اول پشان همغه عمل کوي. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا فرمايي چې ما (دي ليدلو سره) د هغه دواړو کسانو نه وپوښتل (چې

مَا	هَذَا؟	قَالَا:	انْطَلِقْ

زه يې ځان سره راوستلې ؤوم) چې دا څه کېږي؟ هغه دواړو وويل چې راځه راسره (يعني دا پوښتنه مه کوه چې څه کېږي

فَانْطَلَقْنَا	حَتَّى	أَتَيْنَا

بلکې مخکې راځه اوس لا ډېر عجائبات کتل دي. د دې تعبير به معلوم شي) نو مونږ مخکې لاړو تردې چې يو داسې ځای

عَلَى	رَجُلٍ	مُضْطَجِعٍ	عَلَى	قَفَاهُ

راغلو چې هلته يو سړی پر مخې پروت ؤو او يو سړی دېر غټ کاڼی په لاس د هغه سر ته ولاړ ؤو چې لاس

وَرَجُلٌ	قَائِمٌ	عَلَى	رَأْسِهِ	بِفِهْرٍ	أَوْ	صَخْرَةٍ

لاس پرې ډ کېږي او هغې باندې يې د هغه پروت سړي سر چتولو. کله به چې هغه کاڼی (راښکلو او) د هغې سر

يَشْدَخُ	بِهَا	رَأْسَهُ	فَإِذَا	ضَرَبَهُ	تَدَهْدَهَ	الْحَجَرُ

به يې پرې ؤوهلو نو کاڼي به (سر چت کړو او) راتمبيدلو سره به لرې لاړو (هغه به بيا د وهلو لپاره) هغه کاڼي

فَانْطَلَقَ	إِلَيْهِ	لِيَأْخُذَهُ	فَلَا	يَرْجِعُ	إِلَى	هَذَا	حَتَّى	يَلْتَئِمَ	رَأْسُهُ

را اوچتولو لپاره لاړو نو چې بېرته به راغلو نو د هغې را رسيدلو سره به د هغه سړي سر بېرته صحيح شو او بيا

وَعَادَ	رَأْسُهُ	كَمَا	كَانَ	فَعَادَ	إِلَيْهِ	فَضَرَبَهُ

به يې په هغه کاڼي ؤوهلو او دغه شان دا سلسله روانه وه (چې د هغې سر به صحيح کېدلو) او هغې به پرې وهلو.

فَقُلْتُ:	مَا	هَذَا؟	قَالَا:	انْطَلِقْ	فَانْطَلَقْنَا	حَتَّى

ما (دې ليدلو سره) وپوښتل چې دا څه کېږي؟ هغې دواړو جواب راکړو چې راځه راځه نو مونږ مخکې لاړو تردې

أَتَيْنَا	إِلَى	ثَقْبٍ	مِثْلِ	التَّنُّورِ	أَعْلَاهُ	ضَيِّقٌ	وَأَسْفَلُهُ

چې يو داسې کندې ته ورسيدلو چې د تنور په شان وه چې د پاسنۍ برخه يې تنګه وه او لاندېنۍ برخه يې فراخه وه

وَاسِعٌ	تَتَوَقَّدُ	تَحْتَهُ	نَارٌ	فَإِذَا	ارْتَفَعَتِ

او د هغې دننه اور لمبې وهلې. کله به چې اور د پاس اړخ لمبه شو نو څه خلک په کې دننه ؤو (د لمبو سره به) پاس

ارْتَفَعُوا	حَتَّى	كَادَ	أَنْ	يَخْرُجُوا	مِنْهَا	وَإِذَا	خَمَدَتْ	رَجَعُوا	فِيهَا

راغلل تردې چې د کندې نه به راوتلو ته نژدې شول او کله به چې د اور لمبه کمه شوه نو هغوی به بيا دننه شول

وَفِيهَا	رِجَالٌ	وَنِسَاءٌ	عُرَاةٌ	فَقُلْتُ:

(ما وليدل چې) دې اور کې ډېر نارينه ؤو او ډېرې ښځې وې او ټول بربنډ ؤو. ما (دې ليدلو سره) پوښتنه وکړه چې

مَا هَذَا؟ قَالَا: انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهَرٍ

دا څه کېږي؟ نو هغې دواړو وویل چې راځه راځه نو مونږ مخکې لاړو تردې چې یو داسې نهر ته ورسیدلو چې (د

مِنْ دَمٍ فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى وَسْطِ النَّهَرِ وَعَلَى شَطِّ النَّهَرِ رَجُلٌ

اوبو په ځای په کې) د وینو نه ډک شوی ؤو. د نهر په مینځ کې یو سړی ولاړ ؤو او بل سړی د هغې غاړې ته ولاړ

بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الَّذِي فِي النَّهَرِ

ؤو چې مخې ته یې کاڼي ایښودلي شوي ؤو. کله چې هغه سړی چې د نهر په مینځ کې ؤو مخکې (غاړې ته) راغلو او

فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ

غوښتل یې چې بهر راشي نو هغه سړی چې په غاړه ؤو د هغې خله په کاڼي ویشتله چې هغه پرې خپل ځای ته

فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ فَجَعَلَ كُلَّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ

بېرته لاړو او بیا دا سلسله همدغه شان جاري وه چې د نهر د ننه نه به چې سړي د بهر راتلو ! راده کوله نو د

رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ

غاړې والا سړي به هغه په خله ویشتلو او هغه به یې خپل ځای ته بېرته ورسولو (ما دې لیدلو سره) پوښتنه وکړه

فَقُلْتُ مَا هَذَا؟ قَالَا: انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ

چې دا څه کېږي؟ نو هغې دواړو وویل چې رازه رازه، نو مونږ مخکې لاړو تردې چې یو شین باغ ته ورسیدلو. هغه

فِيهَا شَجَرَةٌ عَظِيمَةٌ وَفِي أَصْلِهَا شَيْخٌ وَصِبْيَانٌ

باغ کې یو غټ بوټی ؤو او د هغې په جړله یو بوډه او څه هلکان (ناستې) ؤو. بیا څه وینم چې هغه بوټي سره یو

وَإِذَا رَجُلٌ قَرِيبٌ مِنَ الشجرةِ بَيْنَ يَدَيْهِ نَارٌ يُوقِدُهَا

بل سړی هم دی. چې مخې ته یې اور بلېږي. او هغه (سړی) دا اور لمبه کوي. بیا هغه دواړو زه د ځان سره هغه

فَصَعِدَا بِيَ الشَّجَرَةَ فأدخلاني دَار أوسط الشَّجَرَةِ

بوټي ته وخیژولم او زه یې یو داسې کور ته داخل کړم چې بالکل د بوټو به مینځ کې ؤو. (او دا کور دومره ښایسته

لَمْ أَرَ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا ، فِيهَا رِجَالٌ شُيُوخٌ وَشَبَابٌ

ؤو چې) ما کله هم داسې ښایسته کور نه ؤو لیدلی. په دې کور کې څو مره ښایسته ځوانان او بوډاګان ؤو، څو مره

وَنِسَاءٌ وَصِبْيَانٌ ثُمَّ أَخْرَجَانِي مِنْهَا فصعدا

په دې کې ښځې او ماشومان ؤو. د هغې نه وروسته هغه دواړو زه د هغه کور نه ویستلم او د بوټو نه پاس یې

بِي الشَّجَرَةَ فَأَدخلاني دَار هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ مِنْهَا

بوتلم او زه یې یو داسې کور ته داخل کړم چې د هغه مخکنې کور نه ډېر ښایسته او افضل ؤو. هغې کې بوډاګان

فِيهَا شُيُوخٌ وَشَبَابٌ فَقُلْتُ لَهُمَا: إِنَّكُمَا قَدْ طَوَّفْتُمَانِي اللَّيْلَةَ

او ځوانان موجود ؤو. اوس ما هغه دواړو کسانو ته وویل چې نن شپه زه تاسو ښه وګرځولم، خو ما چې څه ولیدل

فَأَخْبِرَانِي عَمَّا رَأَيْتُ قَالَا: نَعَمْ

د دې د حقیقت نه ما خبر کړئ؟ هغې دواړو وویل چې ښه! مونږ به یې تاته وایو. (بیا هغوی بیانول شروع کړل چې)

أَمَّا الرَّجُلُ الَّذِي رَأَيْتَهُ يُشَقُّ شِدْقُهُ فَكَذَّابٌ

کوم سړی چې تاسو ولیدلو چې د هغې وخکی څېرول کېدلې، هغه داسې سړی ؤو چې دروغجن ؤو، دروغ به یې ویل او

يُحَدِّثُ بِالْكَذْبَةِ فَتُحْمَلُ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْآفَاقَ

د هغې دروغ خبرې به نقل کېدلې او بیانېدلې به چې دنیا کې به څلورو واړو اړخونو ته خپرې شوې، نو د هغې

فَيُصْنَعُ بِهِ مَا تَرَى إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَالَّذِي

سره دا سلوک کېږي. کوم سړی چې تاسو ولیدلو او د هغې سلسله به تر قیامته پورې روانه وي او هغه سړی چې

رَأَيْتَهُ يُشْدَخُ رَأْسُهُ فَرَجُلٌ عَلَّمَهُ اللهُ الْقُرْآنَ

تا ولیدلو چې د هغې سر چتول کېدو، هغه داسې سړی دی چې د الله تعالی قرآن کې یاد کړی ؤو (یعنې هغې ته

فَنَامَ عَنْهُ بِاللَّيْلِ

د قرآني علومو د زده کولو توفیق ورکړی شوی ؤو) خو هغه سړی د دې (قرآن نه) بې پروا شو او شپه ئې اوده شو

وَلَمْ يَعْمَلْ بِمَا فِيهِ بِالنَّهَارِ يُفْعَلُ بِهِ مَا رَأَيْتَ

او د ورځې به یې د قرآن مطابق عمل نه کولو نو د هغې سره دا سلوک کېږي. کوم چې تاسو ولیدلو او د هغې

إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي الثَّقْبِ فَهُمُ الزُّنَاةُ وَالَّذِي

سلسله به د قیامت پورې روانه وي او کوم خلک چې تا په تنور کې ولیدل، هغه زناکار دي او هغه سړی چې

رَأَيْتَهُ فِي النَّهَرِ آكِلُ الرِّبَا

تاسو په نهر کې ولیدلو هغه سود خور دی (هغه ټولو ته هم د خپلو خپلو کړو سزه ملاوېږي او تر قیامت پورې

وَالشَّيْخُ الَّذِي رَأَيْتَهُ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ إِبْرَاهِيمُ

به ورته ملاوېږي) او کوم بوډه کس چې تاسو د بوټي جرړې سره ناست ولیدلو، هغه حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام ؤو

وَالصِّبْيَانُ حَوْلَهُ فَالْأَوْلَادُ النَّاسِ وَالَّذِي يُوقِدُ النَّارَ

او د هغې سره چې کوم ماشومانۀ و هغه د سړو اولاد دی او هغه سړی چې د بوټي نه څه فاصله کې اور لګوي

مَالِكٌ خَازِنُ النَّارِ وَالدَّارُ الْأُولَى الَّتِي دَخَلْتَ

هغه د دوزخ داروغه ده او د بوټي د پاسه اولنی کور چې تاسو په کې داخل شوی وې، هغه (جنت کې د عام)

دَارُ عَامَّةِ الْمُؤْمِنِينَ وَأَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ وَأَنَا جِبْرِيلُ وَهَذَا

مؤمنانو کور دی او دا کور (چې د اولني کور نه د پاسه واقع دی) د شهیدانو کور دی. زه جبرائیل یم او دا

مِيكَائِيلُ فَارْفَعْ رَأْسَكَ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا فَوْقِي

(چې ما سره دی) میکائیل دی. او لړ اوس تاسو سر اوچت کړه (نبي ﷺ فرمايي چې) ما خپل سر اوچت

مِثْلُ السَّحَابِ وَفِي رِوَايَةٍ

کړو نو څه وینم چې زما د پاسه (ډېر اوچتوالي کې) د اوريځې پشان یو څیز دی او یو روایت کې دا الفاظ دي چې

مِثْلُ الرَّبَابَةِ الْبَيْضَاءِ قَالَا:

لاندې باندې د اوريځې پشان یو څیز دی. هغه دواړو وویل چې زه به خپل کورته الړ شم او هغه دواړو وویل چې

ذَلِكَ مَنْزِلُكَ قُلْتُ: دَعَانِي أَدْخُلُ مَنْزِلِي قَالَا: إِنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمُرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ فَلَوِ اسْتَكْمَلْتَهُ أَتَيْتَ

اوس لا ستاسو عمر پاتې دی چې تاسو به یې پوره کوي. چې کله تاسو خپل عمر پوره کړې نو خپل کورته

مَنْزِلَكَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ. وَذَكَرَ حَدِيثَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فِي رُؤْيَا النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

به لاړ شې (بخاری) او د حضرت عبدالله ابن عمر رضي الله عنه هغه روایت چې د مدینه کې د نبي عليه السلام د خوب

فِي الْمَدِينَةِ فِي بَابِ حرم الْمَدِينَةِ"[1]

متعلق دی، هغه د حرم مدینه په باب کې نقل کړی شوی دی.

توضيح: **فاخرجاني**: نبي كريم ﷺ ته خوب ډېر معراجونه شوي دي. دا معراج د همغه معراجونو نه یو دی، خو د ليلة الاسرى والا د معراج واقعه نه ده بلکې هغه د جسد عنصرى سره د بیدارئ به حالت کې شوی دی. (مرقات ۸/۳۹۶)

كلوب: د وسپنې قینچې ته وايي. چې اردو کې ورته "آنکڑا" وايي. (مرقات ۸/۳۹۶)

شدقة: وخکي ته شدق وايي. چې باچھ هم ورته وايي. (مرقات ۸/۳۹۶)

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۲۱ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۱/۳ رقم الحديث ۱۳۸۶ واحمد في المسند ۱۴/۵.

یلتئم: التئام یو ځای کیدلو په معنی دی. (مرقات ۸/۳۹۶)

بفهر: غټ کاڼي ته وایي. چې د وسپنې پشان مضبوط وي چې نورو الفاظ کې ورته سخت کاڼی وایي. **شیدخ**: د سر ځتولو لپاره د شدخ لفظ استعمالیږي. (مرقات ۸/۳۹۷)

تدهر: د کاڼي راتمبېدلو لپاره دا لفظ ویل کېږي. (مرقات ۸/۳۹۷)

خمدت: اور مړکولو او د هغېد لمبو لاندې تللو لپاره دا لفظ ویل کېږي. (مرقات ۸/۳۹۸)

الفصل الثاني

د تعبیر لپاره خوب د دوست یا عقل مند مخې ته کیږده

﴿۱۵﴾ عَن أَبِي رزين العقيليّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ
حضرت ابو رزین عقلب رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل د مومن خوب د نبوت د
مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ وَهِيَ عَلَى رِجْلِ طَائِرٍ
شلویښتو برخو نه یوه برخه ده او خوب چې ترڅو پورې بیان نه کړی شي نو هغه د مرغۍ په پښو کې وي
مَا لَمْ يُحَدِّثْ بِهَا فَإِذَا حَدَّثَ بِهَا وَقَعَتْ. وَأَحْسِبُهُ
او دا چې کله د چا مخې ته بیان کړی شي نو هغه واقع شي (روای وایي چې زما خیال دی چې
قَالَ: لَا تُحَدِّثْ إِلَّا حَبِيبًا أَوْ لَبِيبًا. رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ
نبي کریم صلی الله علیه وسلم (دا هم وفرمایل) هوښیار او د ملګري نه بغیر د بل چا مخکې خوب مه بیانوئ (ترمذی)
وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: الرُّؤْيَا
او د ابوداؤد په روایت کې دا دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې د ترڅو پورې د خوب تعبیر بیان نه کړی شي
عَلَى رِجْلِ طَائِرٍ مَا لَمْ تُعْبَرْ فَإِذَا عُبِرَتْ وَقَعَتْ. وَأَحْسِبُهُ
نو هغه د مرغۍ په پښو باندې وي او کله چې د دې تعبیر بیان کړی شي نو هغه واقع شي او زما خیال دی
قَالَ: وَلَا تَقُصَّهَا إِلَّا عَلَى وَادٍّ أَوْ ذِي رَأْيٍ[1]
چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا (هم) وفرمایل چې او ملګري او د عقلمند نه بغیر د بل چا مخکې خوب مه بیانوئ.

توضیح: **علی رجل طائر**: بې ثباتي او بې قراري او جلد ختمولو لپاره د عربو په نزد به دا محاوره استعمالیږي

---

(۱) رقم الحدیث ۴۶۲۲ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۲۸۳ رقم الحدیث ۵۰۲۰ والترمذي في ۴/۴۱۴ رقم الحدیث ۲۲۷۸.

چې دا څيزونه خو د مرغۍ د پښو او پنجې د لاندې رازورېد وي. د مرغۍ پښو لره قرار وي. څنګه چې هغه حرکت وکړي نو هغه څيز وغورځېږي. همدغه شان د خوب معامله ده چې تر کومې پورې چاته ظاهر نه کړی شي نو قائم وي خو فايده يې ظاهره نه وي او کله چې چاته بيان شي نو زر ضايع شي او د خپل تعبير اړخ ته لاړ شي. ګوياکې خوب د تعبير راويستلو په انتظار کې وي. څنګه چې تعبير راويستلی شي نو خوب ختم شي، نو څکه د حبيب يعني د خيرخواه مخې ته يې بيانوي. هغه به د ښه تعبير خيال کوي. يا لبيب يعني عاقل او ماهر ته خوب بيانوئ، هغه به ښه تعبير وکړي. (مرقات۸/۴۰۳)

ورقه بن نوفل په کاميابئ سره مړ شوی دی

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ وَرَقَةَ.

او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې (يو ځل) د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه ورقه بن نوفل باره کې وپوښتلی شو

فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ: إِنَّهُ كَانَ قَدْ صَدَّقَكَ

(چې هغه مومن ؤ و يا نا؟) او حضرت خديجه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د هغې مخې ته بيان وکړو چې هغه د

وَلَكِنْ مَاتَ قَبْلَ أَنْ تَظْهَرَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تصديق کولو خو د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تصديق نه مخکې مړ شو، نو

أُرِيتُهُ فِي الْمَنَامِ وَعَلَيْهِ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې ماته په خوب کې ورقه بن نوفل په داسې حالت کې وښودلی شو

ثِيَابٌ بِيضٌ وَلَوْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَكَانَ عَلَيْهِ لِبَاسٌ غَيْرُ ذَلِكَ. رَوَاهُ أَحْمد وَالتِّرْمِذِيّ[1]

چې هغې باندې سپينې جامې وې او که هغه دوزخي وی نو د هغې په بدن به بل قسمه جامې وی. (احمد، ترمذی)

که امکان لري نو خوب باندې په ويخه عمل وکړئ

﴿۱۷﴾ وَعَنِ ابْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ عَمِّهِ أَبِي خُزَيْمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ

او حضرت خزيمه ابن ثابت د خپل تره (حضرت ابو خزيمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) نه نقل کوي چې هغې په هغه

أَنَّهُ رَأَى فِيمَا يَرَى النَّائِمُ أَنَّهُ سَجَدَ

حالت کې چې په کوم حالت کې او ده کېدونکي وي يعني په خوب کې وليدل چې هغې د

عَلَى جَبْهَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په تندي باندې سجده وکړه. بيا هغې دا خوب نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته بيان کړو،

---

[1] رقم الحديث ۴۶۲۳ اخرجه الترمذي في السنن ۴/۴۶۸ رقم الحديث ۲۲۸۸ واحمد في المسند۶/۶۵.

فَاضْطَجَعَ	لَهُ	وَقَالَ:	صَدِّقْ
نو نبي كريم ﷺ (هغه خوب او ريدلو سره) د ابو خزيمه رضي الله عنه رخ ته پرېوتلو (چې هغه په تندي مبارك باندې			
رُؤْيَاكَ	فَسَجَدَ		عَلَى
سجده وكړي) او وې وفرمايل چې خپل خوب رښتيا كړه يعني د خپل خوب مطابق عمل وكړه، نو			

جَبْهَتِهِ.	رَوَاهُ	فِي	شَرْحِ	السُّنَّةِ	وَسَنَذْكُرُ	حَدِيثَ	أَبِي	بَكْرَةَ:
هغې د نبي كريم ﷺ په تندي باندې سجده وكړه (شرح السنة) او ابوبكر رضي الله عنه دا روايت								

كَانَ مِيزَانًا نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ فِي بَابِ مَنَاقِبِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا[1]

"كان ميزانا نزل من السمآء" به د مناقت ابوبكر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه په باب كې نقل كېږي.

توضيح: على جبهته: يعنې ابو خزيمة رضي الله عنه خوب وليدلو چې هغه خوب كې د نبي كريم ﷺ په تندي باندې سجده كوي. سحر هغې دا خوب نبي كريم ﷺ ته بيان كړو، نو نبي كريم ﷺ پرېوتلو او ويې فرمايل چې خپل خوب رښتيا كړه او زما په تندي باندې سجده وكړه. د دې حديث نه معلومه شوه چې تر څو پورې په كوم باندې په بيدارئ كې عمل كول ممكن وي نو خوب لېدونكې له هغې باندې عمل كوى پكار دى. او په توګه چې د عباداتو معامله وي. چې خوب كې يو خاص جومات كې لمونځ وكړو يا په خاص ورځ كې روژه ونېوله يا يې د خاص بزرګ زيات وكړو، نو بيدارئ كې په دې افعالو باندې عمل كول پكار دى. (مرقات ۸/۴۰۶، ۴۰۵)

الفصل الثالث

﴿۱۸﴾ عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِمَّا يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ
حضرت سمره بن جندب رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم ﷺ به اكثر پوښتنه كوله د خپلو

لِأَصْحَابِهِ:	هَلْ	رَأَى	أَحَدٌ	مِنْكُمْ	مِنْ	رُؤْيَا؟
صحابه كرامو نه چې آيا تاسو كې چا خوب ليدلى دى؟ نو الله به چې چاته (خوب ورخودلى او خوب به يې ليدلى ؤو						

فَيَقُصُّ	عَلَيْهِ	مَنْ	شَاءَ	اللهُ	أَنْ	يَقُصَّ	وَإِنَّهُ	قَالَ	لَنَا
نو هغې به خپل خوب نبي كريم ﷺ ته بيان كړو. يو ورځ نبي كريم ﷺ مونږ ته بيان كړو									

[1] رقم الحديث ۴۶۲۴ أخرجه احمد في المسند ۵/۲۱۵

ذَاتَ غَدَاةٍ: " إِنَّهُ أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتِيَانِ وَإِنَّهُمَا ابْتَعَثَانِي وَإِنَّهُمَا قَالَا لِي: انْطَلِقْ وَإِنِّي

چي نن شپه (ما خوب وليدلو چي) دو کسان ماله راغلل او زه يې راپاڅولم چي مونږ سره راشه نو زه

انْطَلَقْتُ مَعَهُمَا ".وَذَكَرَ مِثْلَ الْحَدِيثِ الْمَذْكُورِ

د هغوی سره لاړم. د هغې نه وروسته د حديث راوي سمره رضي الله عنه همغه اوږد حديث بيان کړو چي (د

فِي الْفَصْلِ الْأَوَّلِ بِطُولِهِ وَفِيهِ زِيَادَةٌ لَيْسَتْ فِي الْحَدِيثِ الْمَذْكُورِ وَهِيَ قَوْلُهُ: "

دي خوب متعلق ؤو) اول فصل کي تير شوی دی، خو دي حديث کي د اول حديث نه دوه خبري زياتي دي

فَأَتَيْنَا عَلَى رَوْضَةٍ مُعْتِمَةٍ فِيهَا مِنْ كُلِّ

او هغه دا دي چي نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل پس مونږ يو داسي باغ ته ورسيدلو (چي هلته د زيات بوټي

نَوْرِ الرَّبِيعِ وَإِذَا بَيْنَ

او هغې کي د شينوالي ډېروالي ؤو) تورتم خوړؤو. باغ کي هر اړخ ته پسرلي پسرلي ؤو او هر قسمه غوټۍ کولاوې وي.

ظَهْرَيِ الرَّوْضَةِ رَجُلٌ طَوِيلٌ لَا أَكَادُ أَرَى رَأْسَهُ

بيا ناڅاپه څه وينم چي د باغ په بيخي مينځ کي يو سړی ولاړ دی. هغه ډېر لوړ ؤو. چي سر سريې هم ماته نه ښکار کېدلو،

طُولًا فِي السَّمَاءِ وَإِذَا حَوْلَ الرَّجُلِ مِنْ أَكْثَرِ وِلْدَانٍ

ځکه لوړ والي يې د اسمان سره خبري کولي. بيا ماته دا ښکاره شو چي د هغې نه ګير چاپيره هلکان ؤو

رَأَيْتُهُمْ قَطُّ قُلْتُ لَهُمَا: مَا هَذَا مَا هَؤُلَاءِ؟

چي ما کله هم نه ؤو ليدلي. ما د هغه دواړو نه وپوښتل چي دا او دا ډېر سړی څوک دی او دا هلکان څوک دي؟

"قَالَ: "قَالَا لِيَ: انْطَلِقْ فَانْطَلَقْنَا

نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چي هغه دواړو (زما د خبري جواب راکولو په ځاي) ماته وويل چي رازه رازه.

فَانْتَهَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ عَظِيمَةٍ لَمْ أَرَ رَوْضَةً قَطُّ أَعْظَمَ مِنْهَا وَلَا أَحْسَنَ".

نو مونږ مخکي لاړو او يو لويې باغ ته ورسيدلو چي د هغې نه لويې او د هغې نه بل هيڅ ښه باغ ما کله هم نه ؤو ليدلی.

قَالَ:" قَالَا لِيَ: ارْقَ فِيهَا ".قَالَ:

نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمال چي (هلته رسيدلو سره) هغه دواړو ماته وويل چي د دننه لاړ شه يا د دي

فَارْتَقَيْنَا فِيهَا فَانْتَهَيْنَا إِلَى مَدِينَةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبِنِ ذَهَبٍ وَلَبِنِ فِضَّةٍ

په بوټو وخيژه نو مونږ وختلو او د يو يو ښار ته نزدې لاړو چي د سرو او د سپينو زرو د خښتو نه جوړ شوي ؤو.

فَأَتَيْنَا بَابَ الْمَدِينَةِ فَاسْتَفْتَحْنَا فَفُتِحَ لَنَا

بيا مونږ د هغه ښار په دروازه راغلو او هغه مو كولاوه كړه او كله چې هغه دروازه مونږ لپاره كولاوه كړې شوه

فَدَخَلْنَاهَا فَتَلَقَّانَا فِيهَا رِجَالٌ شَطْرٌ مِنْ خَلْقِهِمْ

نو دننه دخل شو او هغه ښار كې مونږ د داسې څو مره خلكو سره ملاو شو هغې كې د هريو په بدن باندې

كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَاءٍ وَشَطْرٌ مِنْهُمْ

نيمه برخه د هغې نه هم ښايسته وه چې كومه به تا ليدله او نيمه به د هغې نه هم بدتره وه او نيمه ډېره زياته ښايسته او تندرسته وه.

كَأَقْبَحِ مَا أَنْتَ رَاءٍ. قَالَ:" قَالَا لَهُمْ:

او نيمه برخه ډېره بدرنكه و خرابه وه. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې دې دواړو هغې ټولو ته وويل چې

اذْهَبُوا فَقَعُوا فِي ذَلِكَ النَّهَرِ " قَالَ: وَإِذَا

لاړ شئ او دې نهر كې غوپه اوهئ. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي چې كله دې دواړو دا خبره وكړه نو) زه څه وينم

نَهَرٌ مُعْتَرِضٌ يَجْرِي كَأَنَّ مَاءَهُ الْمَحْضُ فِي الْبَيَاضِ فَذَهَبُوا

چې هلته عرضا يو نهر بهېږي چې او به د خالص شودو پشان سپينې دي، نو هغه خلك د نهر خوا له لاړل

فَوَقَعُوا فِيهِ ثُمَّ رَجَعُوا إِلَيْنَا قَدْ ذَهَبَ ذَلِكَ السُّوءُ عَنْهُمْ

او هغې كې غپا شول. بيا چې كله هغوى (غپا اوله) مونږ له راغلل نو د هغوى د بدن نه هغه خرابوالى او بدوالى لرې شوى ؤو.

فَصَارُوا فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ وَذَكَرَ

او د هغوى شكل په بهترين شكل او صورت كې بدل شوى ؤو. د هغې نه وروسته نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د

فِي تَفْسِيرِ هَذِهِ الزِّيَادَةِ: وَأَمَّا الرجلُ الطويلُ الَّذِي فِي الرَّوْضَةِ فَإِنَّهُ إِبْرَاهِيمُ

دې حديث په زيات وضاحت كې وفرمايل چې هغه اوږد كس چې په باغ كې ؤو. حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ ؤو،

وَ أَمَّا الْوِلْدَانُ الَّذِينَ حَوْلَهُ فَكُلُّ مَوْلُودٍ مَاتَ عَلَى الْفِطْرَةِ

او د نه كير چاپيره چې كوم هلكان ؤو هغه داسې ماشومان ؤو چې فطرت باندې مړه شوي دي (يعنې كوم ماشومان

قَالَ: فَقَالَ بَعْضُ الْمُسْلِمِينَ:

چې نابالغه عمر كې مړه شي هغه د حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ سره وي) روايدا وايي چې ځينې صحابه كرامو وفرمايل چې

يَا رَسُولَ اللهِ وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ

يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او د مشركانو ماشومان؟ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د مشركانو نابالغه هلكان هم

وَأَمَّا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَانُوا شَطْرٌ مِنْهُمْ حسن وَشطر مِنْهُمْ حَسَنٌ وَشَطْرٌ مِنْهُمْ قَبِيحٌ

د حضرت ابراهيم عَلَيْهِ السَّلَامُ سره وي او هغه خلک چې نيم بدن يې ښه او نيم بد ؤو. هغه داسې خلک ؤو چې عملونه يې

فَإِنَّهُمْ قَوْمٌ قَدْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا تَجَاوَزَ اللهُ عَنْهُم. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[1]

يو شان ؤو. دا چې هغوى څه عملونه کړي ؤو او څه يې بد کړي ؤو. بيا الله هغوى معاف کړل.

دروغ جن خوب بيانول غټ دروغ دي

﴿۱۹﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مِنْ أَفْرَى الْفِرَى

او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ر بهتانونو کې يو لويې بهتان

أَنْ يُرِيَ الرَّجُلُ عَيْنَيْهِ مَالم تريا. رَوَاهُ الْبُخَارِيّ[2]

دا دى چې يو په خپلو سترګو هغه څيز وښايې چې حقيقت کې سترګو نه دى ليدلى. (بخارى)

توضيح: افرى الفرى: يعنې د ټولو نه غټ دروغ دا دي چې سړى په سترګو باندې هغه څيز او ښاې چې سترګو نه وي ليدلى يعنې د درغو خوب بيانول په لويې بهتانونو کې يو بهتان دى. د دې وجه دا ده چې د خوب تعلق د وحې سره دى او د نظام وحي د نظام غيب باندې بهتان او دروغ تړل د عامو دروغو پشان نه بلکې ډېر سخت دي. (مرقات ۴۱۱/۸)

د سحر خوب ريښتني وي

﴿۲۰﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت ابو سعيد خدى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل

أَصْدَقُ الرُّؤْيَا بِالْأَسْحَارِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ والدارمي[3]

د شپې د وروستۍ برخې خوب ډېر ريښتيا وي. (ترمذى، دارمى)

توضيح: الاسحار: دا چې د شپې آخري برخه کې خيټه خالي شي او د هغې ګډوډ بخارت ختم شي او سړى د بشري ښايستونو نه لرې کېدلو سره په ملکوتي صفاتو کې راشي، نو ځکه هغه وخت خوب د ټولو نه زات ريښتيا او پاخه وي. (مرقات ۴۱۱/۸)

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۲۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۳۸/۱۲ رقم الحديث ۷۰۴۷ وأحمدفي المسند ۹/۵

(۲) رقم الحديث ۴۶۲۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۲۷/۱۲ رقم الحديث ۷۰۴۳ واحمد في المسند ۶/۲

(۳) رقم الحديث ۴۶۲۷ أخرجه الترمذي في السنن ۴۶۳/۴ رقم الحديث ۲۲۷۴ والدارمي في ۱۶۹/۲ رقم الحديث ...۲.

كتاب الآداب

د آدابو بيان

آداب جمع ده. د دې مفرد ادب دی. ادب د هر هغه قول او فعل نوم دی. چې ښه او د ستايلو قابل وګڼلی شي. ځېنو د ادب تعريف داسې کړی دی. "**الادب هواعطاء كل شئ حقه ووضع كل شئ موضعه**" يعنې د موقې او ځای له نظره هر شي ته د هغې جائز مقام ورکولو ته ادب وايي. ځېنو ويلي دي چې د غټو احترام کول او په وړو باندې د شفقت کولو نوم ادب دی. د ادب مفهوم دا چې ډېر وسيع دی ځکه دا انساني ژوند او د انساني تهذيب په اړخ کې شامل دی. همدغه وجه ده چې د ادب په ضمن کې د ژوند سره تعلق لرونکې مختلف حديثونه به راځي.

د ادب په ضمن کې د سلام باب هم دی. د دېنه وروسته د استيذان باب هم دی. بيا د مصافحې او د معانقې باب دی. بيا د القيام دی. د دې نه وروسته د عطاس او د تناؤب باب دی. د دې نه وروسته باب الضحک دی. بيا باب الاسامي او د هغې نه وروسته باب البيان دی والشعر دی. غرض دا چې د کتاب الرقاق پورې ټول بابونه د کتاب الآداب د لاندې دي. د ټولو نه چې اول کوم باب راځي هغه باب السلام دی.

باب السلام

د سلام بيان

سلام د الله تعالی په نومونو کې يو نوم دی. چې ترجمه يې داسې ده. يعنې هغه الله چې د هر عيب او د هر نقص او کمزورئ نه پاک او محفوظ دی. (مرقات۸/۴۱۲)

په ابتداء د اسلام کې د سلام ابتدء وشوه. هغه وخت دا چې په مسلمان او غير مسلمان کې د پيژندي ضرورت ؤو، نو يو مسلمان به بل مسلمان ته ويل السلام عليکم يعنې زما له اړخه به تا ته هيڅ تکليف نه رسېږي. هغې به په جواب کې ويل وعليکم السلام يعنې زما له اړخه به هم تا ته هيڅ تکليف نه در رسېږي. ګويا کې په ابتداء د اسلام کې به سلام د شفر په توګه استعمال شو. شريعت د د سلام کولو لپاره مشروع کړو. اوس د اسلام پوره مفهو داسې دی چې السلام عليکم ويلو والا بله ته وايي چې الله دې تا په دنيا او آخرت کې د هر قسم ظاهري او باطني مصيبتونو نه محفوظ وساتي. جواب ورکونکې هم په وعليکم السلام ويلَ سره همدغه مفهوم اذا کوي. وس د دواړو له اړخه يو بل ته ضمانت هم ورکړی شو او عام هم شو. د همدغي نظر په خاطر به چې مخکې زمانه کې به حاکمانو کله يو مجرم ته سزه ورکوله نو د سلام په جواب کې به يې ويل لاسلام ولا کلام يعنې زه تا ته د سلامئ ضمانت نه درکوم. دا چې نن سبا حاکمان جاهلان دي ځکه وعليکم السلام هم وايي. او بيا کنځلو کولو سره سره سزه هم ورکوي. دا خلک د سلام د مفهوم نه جاهله دي او جاهل حيوان خو بس لا يعقل وي. سلام کول سنت دی خو جواب ورکول يې واجب دی. اګر که د دې واجب نه سنت افضل دی.

فاسق و فاجر ته سلام کولو کې مخکې والی پکار نه دی، خو د سلام جواب ورکول یې واجب دی.
همدغه شان د غیر مسلم معامله هم ده چې هغې له جواب ورکول پکار دی، خو په سلام کې اولیت پکار نه دی. بیا د سلام په اصولو کې ځینې اصول داسې دي. چې لږو خلکو له پکار ده چې ډیراتو خلکو ته په سلام کې مخکې والی وکړي. دغه شان وړو له پکار ده چې غټو ته مخکې سلام وکړي. ولاړو خلکو له پکار ده چې ناستو خلکو ته سلام وکړي. دغه شان موټر وغیره کې ناستو خلکو ته پکار ده چې پیاده کس ته سلام وکړي. هر راتلونکې کس ته پکار ده چې د مقامي مجلس خلکو ته سلام کولو کې اولیت وکړي.
کوم خلک چې خوراک کولو کې مشغول وي هغوی ته سلام کول پکار نه دی، ځکه سلام کونکی د خپل سلام د جواب په انتظار کې شي او کیدی شي چې ډوډۍ خوړونکی د خوراک په وجه په سلام کې نارستي وکړي، نو دا کس به ناراضه شي، خو که سلام کونکی وږی وي نو هغه سلام کولی شي. د هغې د سلام مطلب به دا وي چې دا هغوی سره په ډوډۍ کې شریک کیدل غواړي.
میتازو یا د تشناب کې یا به جهري ګناه کې اخته کس ته سلام کول پکار نه دی. دغه شان تلاوت یا ذکرو اذکار کې مشغوله کس ته هم سلام کول پکار نه دی، چرته چې سلام کول جائز نه دی. هتله سلام اوریدونکو باندې جواب ورکول هم لازم نه دی. فقهاء کرامو د اشعارو په اوریده قصیده کې د دې ټول مواضعو ذکر کړی دی، چرته چې سلام کول پکار نه دی. د فقې په کتابونو شامي وغیره کې هغه قصیده کتل پکار ده.

الفصل الاول

د آدم عَلَیْهِ السَّلَامُ تخلیق او فرښتو ته سلام

﴿۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَلَقَ اللهُ آدَمَ
حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل الله تعالی آدم عَلَیْهِ السَّلَامُ په خپل
علی صورته طوله ذِرَاعًا فَلَمَّا خَلَقَهُ قَالَ
صورت پیدا کړو. د هغې اوږد والی شپیته (۶۰) ګزه ؤو. کله چې خدای هغه پیدا کړو نو هغې ته یې وفرمایل
اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أُولَئِكَ النَّفَرِ وَهُمْ نَفَرٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ
لاړ شه او دې جماعت ته سلام وکړه او هغه د فرښتو جماعت ؤو چې کوم هلته ناست ؤو. بیا واوره
فَاسْتَمِعْ مَا يُحَيُّونَكَ فَإِنَّهَا تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِكَ
چې هغوی تا ته څه جواب درکوي. هغوی به (جواب درکوي) همغه ستا او ستا د اولاد جواب دی،
فَذَهَبَ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ
نو حضرت آدم عَلَیْهِ السَّلَامُ (د خدای د دې حکم د پوره کولو لپاره د فرښتو هغه جماعت ته لاړو او وې ویل "السلام علیکم"

فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللهِ" قَالَ:
فرښتو جواب ورکړو السلام عليک ورحمة الله نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې (ګويا کې) د آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د
فَزَادُوهُ وَرَحْمَةُ اللهِ. قَالَ: فَكُلُّ مَنْ
سلام په جواب کې د ورحمة الله لفظ فرښتو زيات کړو (بيا) نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې پس کوم کس
يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ وَطُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعًا
جنت ته داخلېږي نو هغه به د آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ په صورت کې وي. هغه شان د هغې اوږد والی به شپېته (۶۰) ګزه وي.
فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ بعدَه حَتَّى الْآنَ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) [۱]
بيا د حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ نه وروسته د خلکو بد مسلسل کمېدلو تردې چې موجوده مقدار ته راورسيدلو.

توضيح: على صورته: يعنې الله حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ په خپل صورت باندې پيدا کړو. دې حديث باندې د پوهه کېدلو باره کې يو څو اقوال دي.

۱: اول قول دا دی چې دا حديث د متشابهاتو نه دی. لهذا د چا د تاويل ضرورت نشته دی. بلکې د سلف صالحينو په طرز به ويل کېږي **"ما يليق بشانه"** يعنې د الله د شان سره چې کوم شان برابر وي مونږ هغه منو.

۲: ځينې علماؤ د دې حديث په مفهوم کې دا تاويل کړی دی چې د صورة نه مراد د الله هغه صفات دي چې په کوم باندې يې حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ پيدا کړو لکه **"حي، عالم، کريم، بصير، متکلم"** ګويا کې انسان د الله د صفاتو مظهر دی. دې توجيه کې د **"بصورته"** ضمير د الله اړخ ته راجع کېږي او د صورت نه به صفت مراد وي.

۳: ځينې علماؤ د دې حديث مفهوم داسې بيان کړی دی ې حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ الله د حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ په صورت جوړو کړو يعنې کوم صورت باندې يې چې حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ جوړ کړو همغه د حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ به قسمت کې ؤو. بې مثاله ؤو. د بل هيڅ يو صورت نمونه نه وه، لکه څنګه چې ځينې بچې نه د پلار په شکل کې وي او نه د مور په شکل کې وي، نو مورګانې وايي چې دا په خپل شکل باندې پيدا شوی دی. د دې تاويل له نظره بصورته کې شمير د حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ اړخ ته ګرځي او مطلب به همغه وي چې حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ډير مثاله ؤو.

۴: د دې حديث مفهوم ځينې علماؤ داسې بيان کړی دی چې حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ الله د صورت او د مجسمې په شکل کې پيدا کړو يعنې مرحله واريې پيدا نه کړو چې اول نطفه وي بيا مضعه وي بيا عظام

([۱]) رقم الحديث ۴۶۲۸ اخرجه البخاري في صحيحه ۳/۱۱ رقم الحديث ۶۲۲۷ ومسلم في ۲۱۸۳/۴ رقم الحديث ۲۸۴۱.

وي يا لحم وي او يا تخليق وي. داسې نه ؤو بلکې د پيدائش د ابتداء نه يې مکمل صورت ؤو، چې د حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ شپېته(۶۰) گزه قد ؤو. "**فتبارك الله احسن الخالقين**" د هغې نه وروسته انسان په کمېدو شو. اوس دوه نيم يا درې گزه پاتې شو. بيا چې کله انسان جنت ته داخلېږي نو ۶۰ گزه په پوره وي. بهرحال حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ فرښتو ته سلام وکړو. فرښتو جواب ورکړو. همغه طريقه په د حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ په اولاد کې راغله چې کومه اوس وخت کې د مسلمانانو سره ده. باقې انسان درندگانو او مارغانو کې شامل شول. يادو دې وي چې شرعې گز کم و زيات دو ليشته وي. (مرقات۸/۴۱۳،۴۱۲)

سلام کول بهترين عمل دی

﴿۲﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او د حضرت عبد الله ابن عمرو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې يو کس د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل
أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: تُطْعِمُ الطَّعَامَ
چې د اسلام والو کوم يو خصلت بهتر دی؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې خوراک ورکول او
وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لم تعرف (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
هر اشنا او نا اشنا ته سلام کول. (روايت کړې دې بخاري و مسلم)

يو مسلمان باندې د بل مسلمان شپږ حقوق دي

﴿۳﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د مسلمان په مسلمان باندې
سِتُّ خِصَالٍ: يَعُودُهُ إِذَا مَرِضَ وَيَشْهَدُهُ إِذَا مَاتَ
شپږ حقوق دي. کله(کوم) مسلمان بيمار وي نو بل مسلمان د هغې بيمارپرسې وکړي، چې يو مسلمان مړ شي نو د هغې په
وَيُجِيبُهُ إِذَا دَعَاهُ
جنازه کې شريک شي، چې يو مسلمان يې خوراک ته راوغواړي نو د هغې دعوت قبول کړي، چې
وَيُسَلِّمُ عَلَيْهِ إِذَا لَقِيَهُ وَيُشَمِّتُهُ إِذَا عَطَسَ
ملاوېږي نو هغې ته سلام وکړي، چې پرنچې وکړي نو د هغې جواب ورکړي او شپږ دا چې (يو مسلمان د بل
وَيَنْصَحُ لَهُ إِذَا غَابَ أَوْ شَهِدَ لَمْ أَجِدْهُ
مسلمان په هر حالت کې) خير خواهي وکړي هغه که حاضر وي يا غائب او د مشکوة مؤلف وايي چې دا حديث نه خو

[1] رقم الحديث ۴۶۲۹ اخرجه البخاري في صحيحه ۲۱/۱۱ رقم الحديث ۶۲۳۶ ومسلم في ۶۵/۱ وأبوداود في السنن ۳۷۹/۵ رقم :۵۱۹۴

فِي الصَّحِيحَيْنِ وَلَا فِي كِتَابِ الْحُمَيْدِيِّ وَلَكِنْ ذَكَرَهُ صَاحِبُ الْجَامِعِ " بِرِوَايَةِ النَّسَائِيِّ[1]

په صحیحین کې مونډلې دي او نه د حمیدي په کتاب کې البته دا صاحب جامع الاصول نقل کړې دی.

توضيح: خلاصه دا چې ۱: بیمار پرسې کول ۲: جنازه کول ۳: دعوت قبولو ۴: د ملاقات وخت کې سلام کول ۵: پرنجې کولو باندې جواب ورکول ۶: هرحال کې د هغې خیرخواهي کول.

خپل مینځ کې سلام کول د محبت د زیاتېدو ذریعه ده

﴿۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ

او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې ترڅو پورې ايمان رانوړئ جنت ته به داخل

حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى

نه شئ او ستاو ايمان تر هغه وخت پورې کامل کېدی نه شي چې ترڅو پورې تا (د الله د رضا او خوشحالئ لپاره) د دوستئ

تَحَابُّوا أَو لَا أُدلكم على شَيْءٍ

تعلقات قائم نه کړئ او نبي عَلَيْهِ السَّلَام وفرمايل او آیا زه تاسو ته يوه داسې ذريعه ونه وايم چې تاسو يې اختيار کړئ نو خپل مينځ

إذا فعلتموه تحاببتم؟ أفشوا السَّلَام بَيْنَكُم رَوَاهُ مُسلم[2]

کې مو د دوستئ تعلق قائم شي او هغه ذريعه دا ده چې تاسو سلام عام کړئ يعنې هر اشنا او نا اشنا ته سلام کوئ.

څوک چا ته سلام وکړي؟

﴿۵﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي

او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: څوک چې په سورلۍ وي هغه دې پیدل

وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ

تلونکي والا ته سلام وکړي، پیدل تلونکی دې په ناست کس باندې سلام وکړي او لږ کسان دې په

عَلَى الْكَثِيرِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[3]

زیاتو کسانو ته سلام وکړي.

﴿۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ

او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل وړوکی دې لويې ته، او

([1]) رقم الحديث ۴۶۳۰ أخرجه «مسلم بلفظ حق المسلم علي المسلم ست» في صحيحه ۱۷۰۵/۴ رقم الحديث (۵-۲۱۶۲)

([2]) رقم الحديث ۴۶۳۱ أخرجه مسلم في صحيحه ۷۴/۱ رقم الحديث (۹۳-۵۴) وأبوداود في السنن ۳۷۸/۵ رقم الحديث ۵۱۹۳.

([3]) رقم الحديث ۴۶۳۲ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۵/۱۱ رقم الحديث ۶۲۳۲ ومسلم في ۱۷۰۳/۴ رقم الحديث (۱-۲۱۶۰)

وَالْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ وَ الْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ (رَوَاهُ الْبُخَارِيّ)

تېرېدونکی دې ناست ته او د کم تعداد والا دې زيات تعداد والو ته سلام وکړي. (روايت کړی دی بخاري

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماشومانو ته سلام کړی دی

﴿۷﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم مَرَّ عَلَى غِلْمَانٍ

او انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې يو ځل نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په هلکانو باندې تېرېدلو نو

فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته سلام وکړو.

توضيح: اګر که په اصولي توګه وړو له پکار دي چې هغوی مشرانو ته اول سلام وکړي خو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عاجزئ او د شفقت په توګه اول ماشومانو ته سلام کړی دی. چې د دې نه جواز معلومېږي او ماشومان هم ډېر ؤو، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته سلام وکړو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تېرېدونکی هم ؤو، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سلام وکړو. او ماشومانو ته تعليم ورکول هم ؤو.

غير مسلمو ته د سلام کولو مسئله

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم: لَا تبدؤوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ

او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل يهودو او عيسايانو ته سلام کولو کې ابتداء مه

وَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طريقٍ فَاضْطَرُّوهُ إِلَى أَضْيَقِه (رواه مسلم)[3]

کوئ او کله چې تاسو لاره کې هغوی کې د يو سره ملاو شئ نو د د تېولو نه تنګې لارې باندې تللو ته مجبوره کړئ.

توضيح: لاتبدؤا: يعني يهود او نصاری ته په سلام کې ابتداء مه کوئ. د دې حديث نه معلومه شوه چې غير مسلمو ته په سلام کې ابتداء کول حرام دي، خو که سخته مجبوري وي نو په سلام کې ابتداء کول جائز دي. که په نااشناي کې کافر ته سلام وکړی شو نو دا سې واپس کول پکار دي چې **"استرجعت سلامی"** زه خپل سلام بېرته اخلم. که غير مسلم په سلام کې ابتداء وکړه نو صرف جواب ورکول جائز دي. مبتدع ته هم په ابتداء کې سلام کول پکار نه دي، خو که مجبوري وي نو صحيح ده. دې حديث کې يو حکم دا بيان شوی دی چې که کوم يهودي يا عيسائ درسره لاره کې مالو شيی نو هغه تنګه لاره

([1]) رقم الحديث ۴۶۳۳ أخرجه البخاري في صحيحه ۱۴/۱۱ رقم الحديث ۶۲۳۱، وابوداود في السنن ۳۸۰/۵ رقم الحديث ۵۱۹۸.

([2]) رقم الحديث ۴۶۳۴ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۲/۱۱ رقم الحديث ۶۲۴۷ ومسلم في ۱۷۰۸/۴ رقم الحديث (۱۵-۲۱۶۸)

([3]) رقم الحديث ۴۶۳۵ أخرجه مسلم في ۱۷۰۷/۴ رقم الحديث (۱۳-۲۱۶۷) وابوداود في السنن ۳۸۳/۲ رقم الحديث ۵۲۰۵

باندې تللو ته مجبوره کړه. د مسئلې وضاحت داسې دي چې که په اهل کتابو کې کوم یو ذمي وي نو د هغې په فراخه لاره باندې د تللو حق نشته دی. دغه شان که یو مسلمان او اهل کتاب په یوه لاره روان وي او لاره د مسلمانانو لپاره تنګېږي نو یهود او نصاراؤ له په فراخه لار د تللو حق نشته دی نو ځکه به هغوی ته په لاره د تللو حکم ورکړی کېږي. او که هغوی پرې عمل نه کوي نو دیکه ورکولو باندې به هغه مجبوره کول کېږي، خو افسوس هغه هم یو دورؤو چې مسلمانانو به یهود او نصاراؤ ته دکې ورکولي، خو کله چې د مسلمانانو حکمرانانو نا اهل شول نو نن یهود او نصاریٰ مسلمانان تنګ او د تورتم مقام ارخ ته دیکه کوي. د غیر مسلمو په جواب کې د **هداك الله** الفاظو سره جواب ورکول پکار دي. (مرقات۸/۴۲۰،۴۱۹)

مسلمانانو سره د یهودو عداوت و شرارت

﴿۹﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمُ الْيَهُودُ
او حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کله چې تاته یهودي سلام وکړي
فَإِنَّمَا يَقُولُ أَحَدُهُمْ: السَّامُ عَلَيْك.
نو د دې نه بغیر نور هیڅ نشته دی چې خلک داسې وایي "**السام علیك**" (یعنې تالره دې مرګ وي)
فَقُل: وَعَلَيْك" (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]
لهذا ته د هغې په جواب کې داسې وایه "**وعلیك**" (یعنې تاله دې مرګ راشي)
﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل کله چې اهل کتاب یعنې یهود او نصاریٰ تاته
فَقولُوا: وَعَلَيْكُم" (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
سلام وکړي نو ته د هغې په جواب کې وایه وعلیکم.

توضیح: د یهودو د شرارت او د خباثت اندازه د دې نه لږول کېږي چې دا خبیث د یو مسلمان د ملاوېدلو په وخت کې هم نه معاف کوي بلکې د سلام په صورت کې د دعا په ځای ښېره کوي. کله به یې چې صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنهُم ته سلام کولو نو د السلام علیکم په ځای به یې ژبه تاوه کړه او السام علیکم به یې ویل. چې ترجمه یې مرګ او هلاکت دی، نو په دې وجه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې تاسو په جواب کې هغوی ته وعلیکم وایئ یعنې تالره دې مرګ او هلاکت وي. ځې روایتونو کې صرف د علیکم لفظ دی.

([1])رقم الحديث ۴۶۳۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۲/۱۱ رقم الحديث ۶۲۵۷ ومسلم في ۱۷۰۶/۴ رقم الحديث (۸-۲۱۶۴)

([2])رقم الحديث

هغه زیات بهتر دی ځکه وعلیکم کې د تشریک خطر دی، ځکه مطلب دا کېدی شي چې زمونږ د هلاکت او د مرګ سره دې په تا هم مرګ او هلاکت وي. کومو روایتونو کې چې وعلیکم دی نو هغې که به واؤ د استئناء په معنی کې اخستلی کېږي. چې مطلب به یې دا وي چې مرګ او هلاکت دې صرف تا لره وي "ای وعلیکم ما تستحقون" بهرحال دواړه الفاظ جائز دي. (مرقات ۸/۴۲۲،۴۲۱)

د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حلم او صبر

﴿۱۱﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: اسْتَأْذَنَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې د يهودو يو جماعت د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې د حاضرېدلو اجازت
فَقَالُوا السَّامُ عَلَيْكُمْ.
وغوښتلو نو اجازت ورکړی شو او کله چې هغوی نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته راغلل نو وي ويل چې په تا دې مرګ وي،
فَقُلْتُ: بَلْ عَلَيْكُمُ السَّامُ وَاللَّعْنَةُ. فَقَالَ:
نو ما وويل "بلکې تاسو لره دې مرګ راشي او په تاسو دې لعنت وي" نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ قُلْتُ:
عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا الله د محبت او نرمۍ والا دی او هر کار کې محبت او نرمي خوښوي. ما عرض وکړو
أَوَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ: قَدْ
چې تاسو وا نو رېدل چې دوی څه وويل؟ نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل بيشکه ما وا ورېدل او ما
قُلْتُ وَعَلَيْكُمْ . وَفِي رِوَايَةٍ: عَلَيْكُمْ وَلم يذكر الْوَاوَ
(د هغوی په جواب کې) وويل چې وعليکم. او يو بل روايت کې عليکم دی. يعني د واؤ ذکر نشته دی. (بخاري او مسلم)
وَفِي رِوَايَةٍ لِلْبُخَارِيِّ. قَالَتْ: إِنَّ الْيَهُودَ أَتَوُا النَّبِيَّ صلى الله عَلَيْهِ وَسلم
او د بخاري په روايت کې داسې دي چې عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا وفرمايل څه يهوديان نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته راغلل
فَقَالُوا: السَّام عَلَيْكَ. قَالَ: وَعَلَيْكُمْ
او هغوی د (السلام عليکم) ويلو په ځای دا وويل چې السام عليک نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې وعليکم.
فَقَالَتْ عَائِشَةُ: السَّامُ عَلَيْكُمْ
عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې د يهودو د دا بد اخلاقي ما برداشت نه کړه او ما په جواب کې وويل چې تاسو لره دې مرګ راشي
وَلَعَنَكُمُ اللهُ وَغَضِبَ عَلَيْكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
او تاسو باندې دې د الله لعنت وي او په تاسو دې د الله غضب وي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

مَهْلًا يَا عَائِشَةُ عليكِ بالرِّفق وإياك والعنفَ والفُحْشَ.

چې عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا لاړه شه، تا لره نرمي اختیارول پکار دي. او د سختي وینا او بدو خبرو نه ځان ساتل پکار دي.

قَالَت: أَو لم تسمع مَا قَالُوا؟ قَالَ:

حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا وفرمایل چې تا صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ وا نه وریدل چې دوی څه وویله؟ نبي عَلَيهِ السَّلَامُ وفرمایل

أَو لم تَسْمَعِي مَا. قُلْتُ رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ

او آیا تا وا نوریدل چې هغوی څه ویلي دي ما په هغې څه جواب ورکړو؟ (تا ته معلومېدل پکار دي چې)

فَيُسْتَجَابُ لِي فِيهِمْ وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ فِيَّ

د هغوی په حق کې زما دعا (یا ښېره) خو قبلېږي، خو زما په حق کې د هغوی دعا (یا ښېره) نه قبلېږي

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ. قَالَ: لَا تَكُونِي فَاحِشَةً

او د مسلم په یو روایت کې داسې دي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ وفرمایل ته د بدو خبرو والا مه جوړېږه

فَإِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ والتفحُّش (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

ځکه الله د بدو خبرو والا په تکلف سره بدې خبرو جوړول نه خوښوي. (روایان دي بخاري و مسلم)

توضیح: د یهودو دښمنې او خباثت تر دې حده پورې زیات شوی ؤ چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ ته به یې هم به سلام کې د ښېرې کولو کوشش کولو. "السام علیکم" به یې ویله. چې معنی یې دا وه چې تا لره دې مرګ او هلاکت راشي. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ به اورېدل خو صرف وعلیکم سره به یې جواب ورکولو. یو ځل حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا واورېدل نو ښه جواب یې ورکړو. چې په هغې ورته نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې ای عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا! نرمي کول الله خوښوي. ته د نرمۍ نه کار واخله. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا وفرمایل چې آیا ته د دې یهودیانو خبرې نه اورې چې به سلام کې ښېرې کوي؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې زه یې اورم او جواب هم ورکوم. د دوی ښېرې زما په حق کې نه قبلېږي او زما ښېرې د دوی په حق کې قبلېږي. دې حدیث کې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ د حکم او د صبر برداشت کولو لویه نمونه موجوده ده. (مرقات ۴۲۳/۸)

الفحش: یعنې کمزورې او د وقار خلاف الله نه خوښوي. **التفحش**: یعنې تکلف کولو د فحش خبره الله نه خوښوي.

---

[1] رقم الحدیث ۶۴۳۸ اخرجه البخاري في صحیحه ۱۹۹/۱ رقم الحدیث ۴۶۰۱ وفي ۴۵۲/۱۰ رقم الحدیث ۶۰۳۰

مسلم او د غير مسلم په ګډ مجلس کې د سلام طريقه

﴿۱۲﴾ وَعَن أُسامة بن زيد: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ
او حضرت اسامه بن زيد فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو داسې مجلس په خوا تېرېدلو چې
مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبَدَةِ الْأَوْثَانِ وَالْيَهُودِ
مسلمانان او مشركان په كې يو ځاى ناست ؤو. او په مشركانو كې بت پرست ؤو. او يهوديان هم، نو
فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د مجلس والو ته سلام وكړو.

توضيح: اخلاط: يعنې په هم يو مجلس كې مسلمانان او غير مسلم چې كله ناست وي نو د هغوى ته د سلام كولو طريقه دا ده چې د مسلمان نيت كولو سره سرې سلام وكړي. دغه شان كه فاسق مجاهر او حالق لحية يعنې ږېره خرائيونكى د نيكانو خلكو سره ناست وي نو د نيكانو په نيت سلام كول پكار دى. ږېره خرائيونكى او د فاسق مجاهر ته سلام كولو كې لومړى والى پكار نه دى. (مرقات۸/۴۲۵)

لارو او څېرونو كې كيناستل كله جائز كېږي؟

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل كوي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ بِالطُّرُقَاتِ. فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ
تاسو لارو كې ناستې نه منع شئ. څېنو صحابه كرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وفرمايل يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!
مَا لَنَا مِنْ مَجَالِسِنَا بُدٌّ نَتَحَدَّثُ فِيهَا. قَالَ:
زمونږ په لارو كې د ناستو نه بغير بله چاره نشته دى چرته چې مونږ خبرې كوؤ. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلَّا الْمَجْلِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ.
كله چې تاسو (د مجبورى په بناء) د ناستې نه بغير د بل صورت نه انكار كوئ نو لارې ته د هغې حق ادا كړئ.
قَالُوا: وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ:
صحابه كرامو عرض وكړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! د لارې څه حق دى؟ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل ستركې

---

(1) رقم الحديث ۴۶۳۹ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۸/۱۱ رقم الحديث ۶۲۵۴ ومسلم في ۱۴۲۲/۳ .

غَضُّ الْبَصَرِ وَ كَفُّ الْأَذٰى

بندي كړئ يعني حرامو شيانو ته مه ګورئ، ضرر رسولو نه لري اوسئ يعني لاره تنګولو نه يا بل كوم تېرېدونكي ته ضرر مه

وَرَدُّ السَّلَامِ وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[1]

روسئ، د سلام جواب وركوئ او خلكو ته د ښو خبرو حكم كوئ او بد خبرو نه منع شئ. (بخاري و مسلم)

توضيح: د دې نه معلومه شوه چې لارو او سړونو باندې كيناستلو سره اوازونه كول او ګپ لګول منع دي، خو كه د مجبورۍ په خاطر كيناستل وي نو بيا د هغې د جواز لپاره شرط دا دى چې تېرېدونكو ته د سلام ښه جواب وركړئ او كه هغه نااشنا وي نو هغوى ته لار اوښايئ. د نيكو حكم كوئ، نظرونه ښكته ساتئ.

﴿۱۴﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هٰذِهِ الْقِصَّةِ قَالَ:

او حضرت ابو هريره رضي الله عنه د نبي عليه السلام د دې مضمون په سلسله كې نقل كې چې نبي عليه السلام (دا هم وفرمايل چې) د

وَإِرْشَادُ السَّبِيلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

كوم كس نه لاره هېره شي يا چې كوم كس لاره نه پېژني نو هغې ته لاره ښودل. دا روايت ابو داؤد د ابو سعيد خدري رضي الله عنه

عَقِيبَ حَدِيثِ الْخُدْرِيِّ هٰكَذَا[2]

د روايت نه وروسته هم دغه شان نقل كړې ځنګه چې صاحب مصابيح او د هغه په اتباع كې صاحب مشكوة دلته نقل كړې دى.

﴿۱۵﴾ وَعَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هٰذِهِ الْقِصَّةِ قَالَ:

او حضرت عمر رضي الله عنه د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه د دې مضمون په سلسله كې نقل كوي چې نبي عليه السلام دا هم وفرمايل

وَتُغِيثُوا الْمَلْهُوفَ وَتَهْدُوا الضَّالَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

چې د مظلوم فرياد دې واورېدلى شي او لادرې هېرونكي ته دې لاره وښودلى شي. دا روايت ابو داؤد د ابو هريره رضي الله عنه

عقيب حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ هٰكَذَا وَلم أجدهما فِي الصَّحِيحَيْنِ[3]

د روايت نه وروسته هم دغه شان نقل كړې دى او ما دا دواړه حديثونه په صحيحينو كې نه دي موندلي.

توضيح: ملهوف: په مصيبت كې د ښملى شوي فرياد ته وايي. د هغې سره مرسته كول او د لارې

---

[1] رقم الحديث ۴۶۴۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۸/۱۱ رقم الحديث ۶۲۲۹ ومسلم في ۳/۱۶۷۵ رقم الحديث (۱۱۴-۲۱۲۱)

[2] رقم الحديث ۴۶۴۱ ابوداود في السنن ۵/۱۶۰ رقم الحديث ۴۸۱۶

[3] رقم الحديث ۴۶۴۲ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۱۶۰ رقم الحديث ۴۸۱۷.

هېرونکې صحيح رهنمائي کول دا د اسې کارونه دي چې د دې په وجه لاره کې کيناستل جائز کېږي، ځکه دا په نېکې ارادې سره ناسته ده. (مرقات۸/۴۲۶)

الفصل الثاني

اسلامي معاشره کې شپږ خپل مينځي حقوق

﴿۱۶﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لِلْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ
حضرت علي رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل د مسلمان په مسلمان باندې
سِتٌّ بِالْمَعْرُوفِ: يُسَلِّمُ عَلَيْهِ
شپږ حقوق دي چې د ښه ښوئي متعلق دي. چې يو مسلمان د رسره ملاو شي نو هغې ته سلام کول،
إِذَا لَقِيَهُ وَيُجِيبُهُ إِذَا دَعَاهُ وَيُشَمِّتُهُ
چې کوم مسلمان (د خوراک يا د بل کوم غرض مو راولي) نو هغه قبلول، چې يو مسلمان پرنچې وکړي
إِذَا عَطَسَ وَيَعُودُهُ إِذَا مَرِضَ وَيَتْبَعُ جِنَازَتَهُ
نو هغې باندې يرحمک الله ويل، چې کوم مسلمان بيماروي نو د هغې بيمارپرسې کول، چې يو مسلمان مړ شي
إِذَا مَاتَ وَيُحِبُّ لَهُ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ " رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ والدارمي [1]
نو د هغې د جنازې سره تلل او د مسلمان لپاره هغه څيز خوښول چې کوم د ځان لپاره خوښوي.

توضيح: **بالمعروف**: شارحين ليکي چې بالمعروف کې د با متعلق مخذوف دی. اصل عبارت داسې دی. **"للمسلم على المسلم خصال ستة متلبسة بالمعروف"** يعنې دا شپږ خصلتونه په نيک او ښه طريقې سره پوره کول پکار دي. د دستور مطابق د دې حق ادا کول پکار دي. امربالمعروف او نهي عن المنکر مراد نه دی.

کوم شپږ خصلتونه چې د دستور موافق او د حسن سلوک او په خوش اخلاقئ سره پوره کول پکار دي، هغه دا دي. ۱: د ملاقات په وخت کې سلام کول ۲: د خوراک دعوت قبلولو ۳: د پرنچې جواب ورکول ۴: د بيمار پرسئ لپاره مريض ته تلل ۵: په مرګ د هغې جنازه کول ۶: د جنازې سره تلل. اوس دلته پوښتنه دا ده چې ذکر شوي خصلتونه پنځه دي او حال دا چې حکم د شپږو (۶) دی. د دې جواب شيخ عبد الحق دا کړی دی چې د جنازې سره تلل، دا د جنازې نه وروسته شوی دی. لهذا د جنازې ذکر په ضمن کط راغلو. په مستقله توګه نه دی ذکر کړی شوی. (مرقات۸/۴۲۷، ۴۲۶)

---

[1] رقم الحديث ۴۶۴۳ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۷۵ رقم الحديث ۲۷۳۶ وابن ماجه في ۱/۴۱۱ رقم الحديث ۱۴۳۳.

سلام چې څومره کامل وي ثواب به هم کامل ملاوېږي

﴿۱۷﴾ وعنِ عمرَان بن حُصَيْن أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
او حضرت عمران ابن حصین رَضِیَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مجلس ته يو سړی راغلو او وي ويل
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَرَدَّ عَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسَ.
السلام عليكم نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې ته د سلام جواب ورکړو. بيا هغه کس کيناستلو.
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: عشر. ثُمَّ جَاءَ آخر
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل د دې سړي لپاره لس (۱۰) نيکۍ وليکل شوې. بيا يو بل سړی راغلو
فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ
او هغې وويل السلام عليكم ورحمة الله وبرکاته نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د سلام هم جواب ورکړو
فَجَلَسَ فَقَالَ: عِشْرُوْنَ
او کله چې هغه کيناستلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې د دې کس لپاره شل (۲۰) نيکۍ ليکل شوي دي.
ثُمَّ جَاءَ لآخر فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ فَرَدَّ عَلَيْهِ
د هغې نه وروسته يو بل سړی راغلو او وي ويل السلام عليكم ورحمت الله وبرکاته، نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې د سلام جواب
فَجَلَسَ فَقَالَ: ثَلَاثُوْنَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد «[1]»
هم ورکړو او کله چې هغه کيناستلو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل د دې سړي لپاره ديرش (۳۰) نيکۍ ليکل شوي دي.

توضیح: يعنې که څوک صرف السلام عليكم وايي، نو هغې باندې لس نيکۍ ملاوېږي. که ورحمة الله ورته او وايي نو شل نيکۍ به شي. او که "وبرکاته" ورسره او وايي نو ديرش نيکۍ سلام کونکي ته ملاوېږي. راتلونکې حديث کې د ومعفرته لفظ هم دی. چې د هغې په وجه د څلويښتو ليکو بشارت ورکړی شوی دی. سلام اګر که يو سړي ته کېږي، خو مسنون طريقه همدغه ده چې د عليکم د جمع ضمير استعمال کړی شي. سلام کولو کې هم او جواب ورکولو کې هم. (مرقات ۴۲۷/۸)

﴿۱۸﴾ وَعَن معَاذ بْنِ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَعْنَاهُ
او حضرت معاذ ابن انس رَضِیَ اللهُ عَنْهُ هم د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه د پاس حديث د معنې په شان روايت نقل کړی دی

---

[1] رقم الحديث ۴۶۴۴ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۹/۵ رقم الحديث ۵۱۹۵ والترمذي في ۵۱/۵ رقم الحديث ۲۶۸۹.

وَزَاد	ثُمَّ	أَتَى	آخَرُ
چې حضرت معاذ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ په کې دا الفاظ نور نقل کړي دي. او بيا يو بل يعني څلورم سړی راغلو او			

فَقَالَ:	السَّلَامُ	عَلَيْكُمْ	وَرَحْمَةُ	اللهِ	وَبَرَكَاتُهُ	وَمَغْفِرَتُهُ
وي ويل چې السلام عليكم ورحمة الله وبركاته و مغفرته. نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د هغې د سلام جواب ورکړو)						

فَقَالَ:	أَرْبَعُونَ	وَقَالَ:	هٰكَذَا
او ويې فرمايل چې د دې لپاره څلويښت نيکۍ وليکل شوي. او ويې فرمايل همدغه شان به ثواب کې زياتوالی کېږي.			

تكون الْفَضَائِل. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

يعني سلام کونکي چې څومره د سلام الفاظ زياتوي نو هغه هومره به يې ثواب کې زياتوالی کېږي.

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِاللهِ

او حضرت ابو امامه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل خلکو کې الله ته د ټول نه

مَنْ بَدَأَ السَّلَامَ. رَوَاهُ أَحْمد وَالتِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[2]

نزدې هغه څوک دی چې اول سلام وکړي. (احمد، ترمذي، ابو داؤد)

توضيح: د ابتداء بالسلام فضيلت هغه وخت حاصليږي چې کله دواړه ملګري د يو بل سره مخامخ شي. که داسې نه وي نو د سلام کولو چې څه قواعد دي، نو هغې کې افضل همدغه دی چې لږ ډېرو ته سلام وکړي، راتلونکی ناستو ته او سپور پيدل ته سلام وکړي او ماشومان مشرانو ته سلام وکړي.

ناشنا ښځو ته د سلام کولو حکم

﴿۲۰﴾ وَعَن جَرِيرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى نِسْوَةٍ

او د حضرت جرير رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ښځو په خوا کې تېرېدلو نو

فَسَلَّمَ عَلَيْهِنَّ. رَوَاهُ أَحْمَدُ[3]

نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغوی ته سلام وکړو.

([1]) رقم الحديث ۴۶۴۵ أخرجه ا بوداود في السنن ۵/ ۳۸۸ رقم الحديث ۵۱۹۶.

([2]) رقم الحديث ۴۶۴۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳۸۰/۵ رقم الحديث ۵۱۹۷ والترمذي في ۵۴/۵ رقم الحديث ۲۶۹۴.

([3]) رقم الحديث ۴۶۴۷ أخرجه احمد في المسند ۳۵۷/۴

توضيح: فسلم عليهن: يعنې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه ښځو ته سلام وكړو. دې حديث كې دا تفصيل نشته دى چې ښځې بوډۍ ګانې وې او كه پيغلې وې يا مخلوط وې. چې هرڅه وې خو ښځو ته سلام كول د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خصوصياتو نه يو خصوصيت ؤو. نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د امت د پلار په حكم كې دى، نو ځكه د امت ښځې د ګوريانې دې، خو د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه بغير بل هيڅ مسلمان او يو پير فقير لپاره جائز نه دې چې هغوى ښځو ته سلام وكړې. البته كه ښځه بالكل بوډۍ وې نو دې ته سلام كول جائز دى. پيغلو ښځو ته سلام كول مكروه تحريمې دې، ځكه دا د فتنې د پرانستلو سبب او دروازه ده.

د يو سړي سلام كول يا جواب وركول د ټول جماعت له اړخه كافي دى

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: يُجْزِئُ عَنِ الْجَمَاعَةِ إِذَا مَرُّوا
او حضرت علي ابن ابى طالب كرم الله وجهه نه منقول دي. چې هغې وفرمايل چې ځه خلک كله تيريږي
أَنْ يُسَلِّمَ أَحَدُهُمْ وَيُجْزِئُ عَنِ الْجُلُوسِ
نو هغې كې يو ته سلام كول د هغوى ټولو له اړخه كافي كيږي. د غه شان چې ځه خلک ناست وي نو هغې كې ديو جواب
أَنْ يَرُدَّ أَحَدُهُمْ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ
وركول د هغه ټولو له اړخه كافي كيږي. دا روايت بيهقي په شعب الايمان كې د مرفوع په طريقه نقل كړى دى او ابوداؤد دا
مَرْفُوعًا. وروى أَبُو دَاوُد وَقَالَ:
روايت د (موقوف په طريقه) نقل كړى دى. او هغې (د خپل سند بيانولو نه روسته) وويل چې دا روايت حسن ابن علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
وَرَفعه الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ
مرفوع بيان كړى دى او حسن ابن علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ (امام حسن ابن علي ابن ابى طالب نه دى بلكې) هغه حسن دى، چې دا ابوداؤد
وَهُوَ شَيْخُ أَبِي دَاوُدَ (۱)
استاد او شيخ دى. او ابوداؤد هم د حسن ابن علي د سند نه مرفوع نقل كړى دى، خو د بل سند نه يې موقوف نقل كړى دى.

توضيح: سلام كې لومړى والى مستحب او افضل دى، خو دا سنت على الكفايه دى. مطلب دا چې په جماعت كې كه يو سلام وكړو نو د ټولو له اړخه كافي كيږي. او كه په اوريدونكو كې يو جواب وركړو نو د ټولو له اړخه كافي كيږي. كه ټول شركت وكړې نو دا هم منع نه دې.

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۴۸ أخرجه ابوداود في السنن ۳۸۷/۵ رقم الحديث ۵۲۱۰ والبيهقي في الشعب ۴۶۶/۶ رقم الحديث ۸۹۲۲.

په سلام کولو کې د يهودو او نصارا و مشابهت مه اختياروئ

﴿۲۲﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت عمرو بن شعيب د خپل پلار نه او هغه د خپل نيکه نه روايت کوي چې نبي کريم ﷺ و فرمايل
قَالَ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَّهَ بِغَيْرِنَا. لَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ وَلَا بِالنَّصَارَى
کوم کس چې زمونږ د غيرو سره مشابهت کوي، هغه زمونږ نه نهٔ دی. تا مه د يهودو سرهم مشابهت کوي
فَإِنَّ تَسْلِيمَ الْيَهُودِ الْإِشَارَةُ بِالْأَصَابِعِ وَتَسْلِيمَ النَّصَارَى الْإِشَارَةُ
او مه د عيسايانو سره، د يهودو سلام کول د ګوتو په ذريعه اشاره کول او د عيسايانو سلام کول د
بِالْأَكُفِّ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: إِسْنَادُهُ ضَعِيفٌ[1]
تلو په ذريعه د اشاره کولو په صورت کې وي.

توضيح: الاشارة بالاصابع: دا چې سلام د ټولو انبياؤ سنت دی او اسلام چې کوم سلام پيش کوي دا د انبياؤ طريقه وه، خو يهودو او نصارئ د انبياؤ طريقه پريښودله او د خپل ځان نه يې سلام جوړ کړو، نو يهود نابهبود د ګوتو په اشارو سلام کوي او نصاراؤ د لاس په تلې باندې سلام کول اختيار کړو. چې د سيلوټ په شکل کې دی. د سلام لفظ دلته د هيچا په نزد نشته دی، نو ځکه مسلمانانو ته حکم وکړی شو چې د لاس په ځای په ژبه د السلام عليکم الفاظو سره سلام وکړي. صرف به لاس ښوځولو سلام ونه کړي، خو که يو کس لرې وي او هغې ته اواز نه ور رسيږي نو په لاس سلام کول جائز دی، خو د دې لپاره شرط دا دی چې په ژبه د سلام الفاظ هم ادا کړي. خلاصه دا چې د اهل کتابو هيڅ خصوصيت کې د هغوی سره مشابهت اختيارول جائز نه دی. خاص کر د سلام په معامله کې ځان ساتل او خپل اسلام شعائر ژوندې ساتل ډېر ضروري دي. د غه شان ځينې قومونه په سلام کې لاس يو ځای کولو سره د نمستې الفاظ ادا کوي. څه خلک ملا ښکه کولو سره سلام کوي او ښوک صرف سر ښکته کولو سره سلام کوي. دا ټولې طريقې اسلام کې منع دي. اسلام کامل او پوره بلکې د ژوند اکمله ضابطه ده. دا به هيڅ يو طريقه کې د غير مسلمو محتاج نه دی (مرقات ۸/۴۳۱، ۴۳۰).

اپنی ملت پہ قیاس اقوام مغرب سے نہ کر　　خاص ہے ترکیب میں قوم رسول ہاشمی ﷺ

اسناده صعيف: د عمرو بن شعيب طريقه ضعيفه ده، خو نورې طريقې صحيح دي. (مرقات ۸/۴۳۱)

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۴۹ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۵۴ رقم الحديث ۲۶۵۹ وأحمد في المسند ۲/۴۹۹ .

هر نوي ملاقات کې سلام کول پکار دی

﴿۲۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اتا: إِذَا لَقِيَ أَحَدُكُمْ

او د حضرت ابو هریره رضی الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل تاسو کې چې څوک

أَخَاهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ فَإِنْ حَالَتْ

د خپل مسلمان ورور سره ملاقات وکړي نو پکار ده چې (اول) هغې ته سلام وکړي او د هغې نه وروسته

بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أَوْ جِدَارٌ أَوْ حَجَرٌ ثُمَّ لَقِيَهُ

که د دواړو په مینځ کوم بوټې یا دیوال یا (غټ) کاڼې واقع وي او بیا د هغې نه ملاقات وشي نو

فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]

هغې ته (دوباره) سلام وکړئ.

توضیح: د مستثنی صورتونو نه بغیر هر ملاقات کې د یو مسلمان بل مسلمان ته سلام کول مسنون دي. هغه که د هغوی په د جدا کېدلو په وخت کط ولې نه وي، بس لږ شان جدا کېدلو نه وروسته ملاقات باندې سلام کول پکار دی. مثلاً په مینځ کې دیوال یا بوټې هم حائل شي. بیا هم په ملاقات باندې سلام کول مسنون دی. د دې نه دا خبره واضحه شوه چې کوم خلک مخې ته ناستې دي او بیا پسېدلو سره سلم شروع کوي نو دا مناسب نه دي، لکه د لمونځونو نه وروسته یا د اخترونو نه وروسته، خو د رخصت په وخت کې سلام کول جائز او مسنون دی. (مرقات۸/۴۳۲)

کور ته د ننوتلو یا راوتلو وخت کې سلام کوئ

﴿۲۴﴾ وَعَن قَتَادَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا دَخَلْتُمْ بَيْتًا

او حضرت قتاده رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل کله چې تاسو کور ته ننوځئ

فَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهِ وَإِذَا خَرَجْتُمْ فَأَوْدِعُوا أَهْلَهُ بِسَلَامٍ رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ مُرْسَلًا[2]

نو خپل کور والو ته سلام کوئ او کله چې د کور نه بهر راوځئ نو د سلام په ذریعه رخصت کوئ.

توضیح: على اهله: یعنې کور ته د ننوتلو وخت او دغه شان د راوتلو وخت کې خپل کور والو ته سلام کوئ. د داخلیدلو وخت کې سلام خو د امن و امان دعا ده او د رخصتېدلو وخت کې سلام د دیانت او د امانت دعا ده، خو ښځې ته د سلام کولو نه مخکې هغه پوهه کول پکار دي چې داسې

---

[1] رقم الحدیث ۴۶۵۰ اخرجه ابوداود في السنن ۳۸۱/۵ رقم الحدیث ۵۲۰۰

[2] رقم الحدیث ۴۶۵۱ اخرجه البیهقي في شعب الایمان ۴۴۷/۶ رقم الحدیث ۸۸۴۶

سلام کول د سنت طریقه ده. که داسې دې ونه کړل نو خطر دی چې ښځه به دا خیال کوي چې نن خو خاوند ماته سلام وکړو، سبا به سجده هم کوي.

فاودعوا: یعنې کور والو ته الوداعی سلام کول سره د کور نه بهر لاړ شئ.

د دې مطلب د نظر لاندې دا صیغه د وداع نه به وي چې د رخصت کولو په معنیٰ کې دی، خو شیخ عبدالحق رحمه الله لیکلي دي چې اودعوا د ایداع نه دی. چې د امانت ساتلو په معنیٰ کې دی. ګویاکې دا کس د خپل سلام په ذریعه د خپل اهل وعیا او خپل مال په کور کې د امانت په توګه پرېږدي او روان دی. دا مطلب بعید دی. (مرقات۸/۴۳۳، اشعة اللمعات)

﴿۲۵﴾ وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا بُنَيَّ إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ
او د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل زما ځویه! چې ته کله د خپل کور والو سره
فَسَلِّمْ يَكُونُ بَرَكَةً عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
ملاوېږې نو سلام کوه، هغه سلام به باندې او ستا کور والو باندې د خیر او برکت د نزول سبب وي.

د کلام نه مخکې سلام کول پکار دی

﴿۲۶﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ.
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل سلام د کلام نه اول دی.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ[2]
روایت کړې دې ترمذی او امام ترمذی وائی دا حدیث منکر دې

توضیح: د سلام چې کوم مقصد په ابتداء کې لیکلی شوی دی. د هغې له نظره د دوه کسانو ملاقات کې د تولو نه اول د سلام لفظ کېدل پکار دی چې طرفینو ته د سلامتئ ضمانت ملاو شي. د هغې نه وروسته نور کلام شروع کول پکار دی. ځینې خلک اول نورې خبرې کوي او بیا سلام کوي. دا صحیح نه ده، لکه څنګه چې ریډیو پاکستان کې د خبرو شروعات داسې کوي دا ریډیو پاکستان دی السلام علیکم. دغه شان ځینې قومونه خوش آمدید، مرحبا او اهلا و سهلا او د پخیر راغلی الفاظ اول استعمالوي. بیا سلام کوي. دا صحیح نه دي، ځکه د حدیث تعلیم دا دی چې اول سلام وي او بیا کلام وي.

سلام کې د پخواني اووسني جاهلیت تقلید ناجائز دی

﴿۲۷﴾ وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: كُنَّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ نَقُولُ: أَنْعَمَ اللهُ بِكَ عَيْنًا
او حضرت عمران ابن حصین رضي الله عنه فرمایي چې مونږ به د جاهلیت په زمانه کې داسې ویل "انعم الله بک عینا

---

[1] رقم الحدیث ۴۶۵۲ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۵۶ رقم الحدیث ۲۶۹۸

[2] رقم الحدیث ۴۶۵۳ أخرجه الترمذي في السنن ۵/۵۶ رقم الحدیث ۲۶۹۹.

وَأَنْعِمْ صَبَاحًا. فَلَمَّا

وانعم صباحا" يعنې خداى دېستا ستركې يخې ساتې او هر سحر په نعمتونو كې داخل اوسې. بيا

كَانَ الْإِسْلَامُ نُهِينَا عَنْ ذٰلِكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

چې د اسلام زمانه راغله نو مونږه يې د دې ويلو نه منع كړو.

توضيح: د اسلام نه مخكې به د جاهليت خلكو د ملاقات په وخت كې د مختلفو وختونو لپاره څه كلمات لوستل. هغې كې يوه كلمه د "انعم الله بك عيناً" وه او بله كلمه د "انعم صباحاً" وه. دواړو كې د خوشحالئ او ترو تازګئ دعا وه. اسلام دا چې كامل او پوره بلكې د ژوند اكمله صابطه ده، نو ځكه خپل منونكي يې غيرو ته محتاجه نه كړل. بلكې د خپل مالاوېدلو او د ملاقات اسلامي طريقې يې وضع كړې، خو په افسوس سره ويل كېږي چې نن سبا د اسلام نه بيزاره مسلمانانو د نوي جاهليت طور طريقې د ځان لپاره د فخر ذريعې جوړې كړې. په نوي جاهليت كې خلك د سحر لپاره ګډ مارننګ او د ماښام لپاره د ګډ ايوننګ او د نورو وختونو لپاره نور الفاظ استعمالوي. دا تقليد غلط دى. كوم قومونه چې خپلو حدودو كې خپل روايتونه او د حركانو نه خپله تنګ راغلي دي، مونږ په خوشالئ هغه خپلوؤ. او فخر پرې كوؤ. چا رښتيا ويلي دي.

مانگتے پھرتے ھیں اغیار سے مٹی کے چراغ   اپنے خورشید میں پھیلا دیے سائے ہم نے

غائبانه سلام او د هغې جواب

﴿۲۸﴾وَعَنْ غَالِبٍ قَالَ: إِنَّا لَجُلُوسٌ بِبَابِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ إِذْ جَاءَ

او حضرت غالب فرمايي چې مونږ د حضرت حسن بصرى رحمه الله په دروازه ناست ؤو. چې ناڅاپه يو

رَجُلٌ فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي قَالَ:

سړى راغلو او بيان يې وكړو ماته زما پلار او هغې ته د هغې پلار (يعنې زما نيكه) بيان كړي چې

بَعَثَنِي أَبِي إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ائتيه

زه زما پلار د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت كې حاضرولو له لېږلم او وې ويل چې ته نبي عَلَيْهِ السَّلَام ته لاړ شه

فَأَقْرِئْهُ السَّلَامَ. قَالَ: فَأَتَيْتُهُ

او د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت كې زما سلام او ايه. زما نيكه بيان كړى دى چې زه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام په خدمت كې حاضر

[1] رقم الحديث ۴۶۵۴ أخرجه أبوداود في السنن ۳۹۸/۵ رقم الحديث ۵۲۳۱

فَقُلْتُ: أَبِي يُقْرِئُكَ السَّلَامَ. فَقَالَ:
شوم او عرض مې وکړو چې زما پلار په تاسو باندې سلام ویلی دی. نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دې اوریدلو سره وفرمایل
عَلَيْكَ وَعَلَى أَبِيكَ السَّلَامُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
چې تا باندې او ستا په پلار دې سلامتي وي.

توضیح: که کوم کس د لرې نه د چا سلام د چا لپاره راوړي وي او هغې ته پیش کوي نو د هغې جواب څنګه ورکول پکار دی. د هغې تعلیم دې حدیث کې ورکړی شوی دی چې د هغې به جواب کې "**وعلیك و علیه السلام**" یا د هغه کس نوم اخستلو سره "**وعلیك وعلی ابیك السلام**" وایئ. دغه شان اسلام د سلام راوړونکي او رالیږونکي دواړو د سلام په جواب کې شریک کړي دي.

خطونو کې د سلام لیکول طریقه

﴿۲۹﴾ وَعَنْ أَبِي الْعَلَاءِ بن الْحَضْرَمِيِّ أَنَّ الْعَلَاءَ الْحَضْرَمِيَّ كَانَ عَامِلَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو العلاء حضرمی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې علاء حضرمی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له اړخه
وَكَانَ إِذَا كَتَبَ إليه بدأ بنفسه. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
عامل مقرر شو. هغې به چې کله نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته خط لیکلو نو د خپل اړخه به یې شروع کوله.

توضیح: **ابي الحلاء الحضرمي**: حضرمی نسبت دی حضر موت اړخ ته او حضر موت د یمن د مشهور ښار نوم دی. حضرت العلا الحضرمی همدغه ښار اړخ ته منسوب دی. دا جلیل القدر صحابي دی. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه د بحرین والي (ګورنر) مقرر کړی ؤو. بیا د حضرت صدیق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په دور کې هم هغه والي ؤو. لویې مجاهد ؤو. د هغې په لاس لویې کرامتونه ظاهر شول. د مشکوة په نسخو کې د عن ابی العلا الحضرمی الفاظ دي. ځینې نسخو کې د عن ابن العلاء الحضرمی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ان العلا الحضرمی الفاظ راغلي دي. همدغه واضح او قابل فهم دی. دې حدیث کې د حضرت علاء حضرمی د خط الفاظو کې د هغې نوم اول دی او د هغې نه وروسته د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نوم دی او بیا سلام دی. خطونو کې د سلام لیکلو همدغه مسنون طریقه ده. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم دغه طرز اختیار کړی دی. (مرقات۸/۴۳۴)

([1]) رقم الحدیث ۴۶۵۵ اخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۹۹ رقم الحدیث ۵۲۲۷، واحمد في المسند۵/۳۶۶

([2]) رقم الحدیث ۴۶۵۶ اخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۴۸ رقم الحدیث ۵۱۳۴

په ليکلی شوي خط باندې خاوري شيندلو وجه

﴿۳۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا كَتَبَ أَحَدُكُمْ
او د حضرت جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کله تاسو کې څوک
كِتَابًا فَلْيُتَرِّبْهُ فَإِنَّهُ أَنْجَحُ
(چاته) خط ليکل غواړي نو هغه خط (د ليکلو نه وروسته) هغې باندې خاوره واچوئ يا پرې خاوره شيندلو سره وڅنډئ
لِلْحَاجَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ[1]
ځکه د څيز د حاجت راويستلو لپاره ډېر د کار دی.

توضيح: فليتربه: يعنې د خط ليکلو نه وروسته دا په خاورو کې ککړ کړئ. د خط په خاورو کې د ککړلو مصلحت کې علماؤ مختلفې خبرې لکيلي دي. اوله خبره يې دا ليکلې ده چې مخکې زمانه کې به په قلم او رنګ (د ليکلو) باندې خط لکيلی کېدو. د قلم رنګ د خط ليکلو نه وروسته هم لونده وي. که کاغذ راتاو کړی شي نو لکيلی شوی خط ورانېږي. د هغط خط د اوچولو لپاره خلکو به هغې باندې نرۍ ګرد اچولو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم د دې څيز تعليم ورکړی دی چې داسې کوئ. ستاسو حاجت به ډېر ژر پوره کېږي. د حديث دا مطلب ډېر واضح دی او د بوهېدلو پهر اعتبار سره بالکل اسان دی.
ځېنط علماؤ دا مطلب بيان کړی دی چې د خط ليکلو نه وروسته په خاوره باندې کېږدئ او وايئ چې د دې په مضمون کې چې کوم خواست دی د هغې حاجت او ضرورت پوره کونکی صرف الله دی. دا خط هيڅ نه شي کولی. دا خو صرف يو ذريعه ده. چې استعمال کړی شوي ده. بهرحال علماؤ دا حديث منکر ګڼلی دی. (مرقات ۴۳۷/۸)

مضمون د تسلسل لپاره قلم په غوږ باندې ايښودل پکار دي

﴿۳۱﴾ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت زيد ابن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې زه (يو ورځ) د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې حاضر شوم،
وَبَيْنَ يَدَيْهِ كَاتِبٌ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: "
نو هغه وخت د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخې ته يو ليکونکی ناست ؤ. ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا واورېدل
ضَعِ الْقَلَمَ عَلَى أُذُنِكَ فَإِنَّهُ أَذْكَرُ لِلْمَآلِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ وَفِي إِسْنَادِهِ ضَعْفٌ[2]
چې قلم خپل غوږ باندې ږده. ځکه دا څيز مطلب ډېره يادونه کوي. (روايت کړی دی ترمذی)

---

(1) رقم الحديث ۴۶۵۷ أخرجه الترمذي في السنن ۶۳/۵ رقم الحديث ۲۷۱۳ وابن ماجه في ۱۲۴۰/۲ رقم الحديث ۳۷۷۴.

(2) رقم الحديث ۴۶۵۸ أخرجه الترمذي في السنن ۶۳/۵ رقم الحديث ۲۷۱۴

د ضرورت په خاطر د غیر مسلمو ژبه زده کول جائز ده

﴿۳۶﴾ وَعَنْهُ قَالَ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَتَعَلَّمَ السُّرْيَانِيَّةَ.
او حضرت زید ابن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته حکم وکړو چې زه سرياني ژبه زده کړم
وَفِي رِوَايَةٍ: إِنَّهُ أَمَرَنِي أَنْ أَتَعَلَّمَ كِتَابَ يَهُودَ
او يو روايت کې دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ماته حکم وکړو چې زه د يهودو نه خط او کتابت زده کړم.
وَقَالَ: إِنِّي مَا آمَنُ يَهُودَ عَلَى كِتَابٍ. قَالَ:
او نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې د خط او کتابت په معامله کې زه په يهودو باندې اطمينان نه يم.
فَمَا مَرَّ بِي نِصْفُ شَهْرٍ حَتَّى
زيد ابن ثابت فرمايي چې (د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د دې حکم نه وروسته) نيمه مياشت هم نه وه تېره شوي چې ما د
تَعَلَّمْتُ فَكَانَ إِذَا كَتَبَ إِلَى يَهُودَ
(يهودو ژبه زده کړه او د هغوی نه مې) خط او کتابت زده کړو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به چې کله يهودو ته خط او کتابت لېږلو
كَتَبْتُ وَإِذَا كَتَبُوا إِلَيْهِ قَرَأْتُ لَهُ كِتَابَهُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ [1]
نو هغه به ما ليکلو او يهودو به چې کله نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته کوم خط را لېږلو نو هغه به د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په خدمت کې ما لوستلو.

توضيح: **السريانية**: تورات په عبرانئ ژبه رانازل شوی ؤو، خو يهودو به عبرانې او سريانې دواړه ژبې استعمالولې او دواړه ژبې نژدې نژدې وې. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به څېنې وخت چاته خط ليکلو نو په سريانئ کې به ضرورت ؤو يا به سريانئ کې ليکلی شوی خط راغلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د هغې به ليکلو او لوستلو دواړو کې د يهودو نه استفاده کوله، خو په يهودو باندې اعتبار او اعتماد نه ؤو. دا احتمال ؤو چې هغوی څه په ځای نو څه اوايي او يا نور څه وليکي، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته حکم وکړو چې ته په سريانئ او د يهودو په ژبه کې لکيل زده کړه. د هغې به ذهن دې شباش وي چې په نيمه مياشت، د پنځلس (۱۵) ورځو نه هم کم کې هغې دا ژبه زده کړه او هغې کې يې ليکل شروع کړل. د دې حديث نه معلومه شوه چې د مسلمانانو په معاشره کې د هبره قسمه افرادو شتون ضروري دی چې مسلمان په هيڅ يوه شعبه کې غير مسلمو ته محتاجه نه وي.

امام غزالي رحمه الله په احياء العلوم کې ليکلي دي چې د مسلمانانو خپل نائی پکار دی. خپل

---

[1] رقم الحديث ۴۶۵۹ اخرجه الترمذي في السنن ۶۴/۵ رقم الحديث ۲۷۱۵.

طبیب پکار دی. خپل لوار پکار دی. خپل انجینئر وغیره وغیره. د دې حدیث نه دا هم معلومه شوه چې د ضرورت له خاطره د غیر مسلمو ژبه زده کول جائز دي. (مرقات۸/۴۳۹)

د ملاقات او د رخصت په وخت کې سلام کوئ

﴿۳۳﴾وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت ابو هریره رَضِيَاللهُعَنْهُ د نبي کریم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ نه روایت کوي چې نبي کریم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ وفرمایل
إِذَا انْتَهَى أَحَدُكُمْ إِلَى مَجْلِسٍ فَلْيُسَلِّمْ فَإِنْ بَدَا لَهُ أَنْ يَجْلِسَ فَلْيَجْلِسْ
چې کله تاسو کې څوک یو مجلس ته ورسي نو (اول) سلام کوي او که بیا کیناستل غواړي نو کېدې ني.
ثُمَّ إِذَا قَامَ فَلْيُسَلِّمْ فَلَيْسَتِ الْأُولَى بِأَحَقَّ مِنَ الْآخِرَةِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[1]
او چې او درېږي نو هغه وخت کې هم سلام وکړي ځکه اولنی سلام د دویم سلام کولو نه زیاد بهتر نه دی.

په لاره کې د ناستې حق ادا کړئ

﴿۳۴﴾ وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:لَا خَيْرَ فِي جُلُوسٍ فِي الطُّرُقَاتِ
او د حضرت ابو هریره رَضِيَاللهُعَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّىاللهُعَلَيْهِوَسَلَّمَ وفرمایل په لارو کې کیناستل ښه کار نه دی،
إِلَّا لِمَنْ هَدَى السَّبِيلَ وَرَدَّ التَّحِيَّةَ
خو چې کوم کس (لاره هېرو دونکي یا ړوند ته) لاره اوښاي. د سلام جواب ورکوي. (حرام څیزونو ته د کتلو نه)
وَغَضَّ الْبَصَرَ وَأَعَانَ عَلَى
سترګې بندې کړي او د هغه کس سره مرسته وکړي چې بوج ورسره وي نو د داسې سړي په لاره باندې
الْحُمُولَةِ رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ وَذَكَرَ حَدِيثَ أَبِي جُرَيٍّ فِي بَابِ فضل الصَّدَقَةِ[2]
ناسته ښه ده. شرح السنة او ابی جری د روایت باب فصل الصدقة کې نقل کړی شوی دی. (شرح السنة)

توضیح: **الحمولة**: دا هغه څناور ته وایي چې پیټی پرې راوړلی کېږي. مطلب دا چې په لاره کې د کیناستلو حق د هغه چا دی چې هغه دا کار وکړي. چې د یو مجبوره کس سره مرسته کوي او په سورلی د هغې سره سامان کېږدي. او که داسې نه کوي نو فضول لاره کې مه کینئ. (مرقات۸/۴۴۱)

---

(۱)رقم الحديث ۴۶۶۰ اخرجه ابوداود في السنن ۳۸۶/۵ رقم الحديث ۵۲۰۸ والترمذي في ۶۰/۵ رقم الحديث ۲۷۰۶.

(۲)رقم الحديث ۴۶۶۱ اخرجه البغوي في شرح السنة ۳۰۵/۱۲ رقم الحديث ۳۳۳۹.

الفصل الثالث

د سلام ابتداء حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ کړي ده

﴿۳۵﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَمَّا خَلَقَ اللهُ آدَمَ

حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې كله الله حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ پيدا كړو

وَنَفَخَ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ

او د هغې بدن كې يې روح واچولو نو هغې ته پرنچې راغلو، نو هغې الحمد لله وويله. د غه شان هغې

فَحَمِدَ اللهَ بِإِذْنِهِ فَقَالَ لَهُ رَبُّهُ: يَرْحَمُكَ اللهُ

د الله په توفيق او اجازت سره د خداى حمد وكړو. الله د هغې (د حمد) په جواب كې وفرمايل يرحمك الله

يَا آدَمُ اذْهَبْ إِلَى أُولَئِكَ الْمَلَائِكَةِ

يعني د الله رحمت دې تا باندې نازل وي او بيا يې وفرمايل چې آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د فرښتو هغه جماعت ته لاړ شه

إِلَى مَلَإٍ مِنْهُمْ جُلُوسٍ فَقُلِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ.

چې هلته ناست دي، او او ايه چې السلام عليكم، نو حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ فرښتو له ورغلو او هغوى ته يې سلام وكړو.

قَالُوا: عَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ. ثُمَّ رَجَعَ إِلَى رَبِّهِ

فرښتو په (جواب كې) ووېل عليك السلام ورحمة الله. د هغې نه وروسته حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ خپل پروردګار ته راغلو

فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ بَنِيكَ بَيْنَهُمْ.

(يعني هغه ځاى ته بېرته راغلو چرته چې الله د هغې سره كلام كړې ؤو) الله هغه ته وفرمايل دا ستا او ستا اولاد دعا ده.

فَقَالَ لَهُ اللهُ وَيَدَاهُ مَقْبُوضَتَانِ:

چې خپل مينځ كې به يې يو بل ته كوي. بيا الله هغې ته وفرمايل حال دا چې د هغې دواړه لاسونه بند ؤو

اخْتَرْ أَيَّتَهُمَا شِئْتَ؟ فَقَالَ: اخْتَرْتُ يَمِينَ رَبِّي

چې دې دواړو كې چې كوم يو غواړې خوښ يې كړه. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ ووېل چې ما د خپل پروردګار ښي لاس خوښ

وَكِلْتَا يَدَيْ رَبِّي يَمِينٌ مُبَارَكَةٌ ثُمَّ بَسَطَهَا

كړو او زما د پروردګار دواړه لاسونه د بركت والا دي. بيا الله هغه لاس كولاو كړو نو حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ څه ويني

فَإِذَا فِيهَا آدَمُ وَذُرِّيَّتُهُ فَقَالَ: أَيْ رَبِّ مَا هَؤُلَاءِ؟

چې دې كې آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ او د آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د اولاد صورتونه دي. هغې وپوښتل چې پروردګاره دا څه دي؟

قَالَ: هَؤُلَاءِ ذُرِّيَّتُكَ فَإِذَا كُلُّ إِنْسَانٍ مَكْتُوبٌ عُمْرُهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ
پروردګار وفرمایل چې دا ستا اولاد دی. حضرت آدم علیه السلام دا هم ولیدل چې د مسلمان عمر د هغې د دواړو سترګو کې
فَإِذَا فِيهِمْ رَجُلٌ أَضْوَؤُهُمْ أَوْ مِنْ أَضْوَئِهِمْ
مینځ کې لیکل شوی دی. بیا د هغې نظر په یو داسې انسان باندې پرېوتلو چې د ټولو نه زیات روښانه ؤو، یا هغې
قَالَ: يَا رَبِّ مَنْ هَذَا؟ قَالَ:
کې د زیات روښانو نه یو ؤو. حضرت آدم علیه السلام وپوښتل چې زما پروردګاره دا څوک دې؟ پروردګار وفرمایل
هَذَا ابْنُكَ دَاوُدُ وَقَدْ كَتَبْتُ لَهُ عُمْرَهُ أَرْبَعِينَ سَنَةً. قَالَ: يَا رَبِّ زِدْ فِي عُمُرِهِ.
دا ستا ځوی داؤد دی او ما د دې عمر څلویښت کاله لیکلی دی. حضرت آدم علیه السلام وویل چې د دې عمر څه
قَالَ: ذَلِكَ الَّذِي كَتَبْتُ لَهُ. قَالَ:
زیات کړه. پروردګار وفرمایل چې دا هغه څیز دی چې ما د دې په حق کې لیکلی دی. حضرت آدم علیه السلام و فرمایل
أَيْ رَبِّ فَإِنِّي قَدْ جَعَلْتُ لَهُ مِنْ عُمُرِي سِتِّينَ سَنَةً.
چې پروردګاره (که د دې عمر لیکلی شوی دی نو زه د خپل عمر نه شپېته (۶۰) کاله دې ته ورکوم.
قَالَ: أَنْتَ وَذَاكَ. قَالَ: ثُمَّ
پروردګار وفرمایل ته پوهه شه او ستا کار پوهه شه یعني د دې معامله کې تا ته اختیار دی. نبي علیه السلام وفرمایل چې د هغې نه
سَكَنَ الْجَنَّةَ مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ أُهْبِطَ مِنْهَا
وروسته حضرت آدم علیه السلام جنت کې پاتې شو تر هغه چې الله غوښتل او بیا هغه د (جنت نه) زمکې ته راکوز کړی شو
وَكَانَ آدَمُ يَعُدُّ لِنَفْسِهِ
او حضرت آدم علیه السلام مسلسل د خپل عمر کلونه شمارل (تردې چې د هغې عمر نه سوه څلویښت (۹۴۰) کاله
فَأَتَاهُ مَلَكُ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُ آدَمُ:
شو نو) د مرګ فرښته (د روح د قبض کولو لپاره) هغې له راغله. حضرت آدم علیه السلام هغې ته وویل
قَدْ عَجَّلْتَ قَدْ كَتَبَ لِي أَلْفَ سَنَةٍ. قَالَ: بَلَى
چې تا تندې وکړه. زما عمر خو زر (۱۰۰۰) کاله مقرر کړی شوی دی. فرښتې وویل چې (دا صحیح

وَلَكِنَّكَ	جَعَلْتَ	لِابْنِكَ	دَاوُدَ	سِتِّينَ	سَنَةً	فَجَحَدَ	فَجَحَدَتْ
ده) خو تا د خپل عمر شلو يښت کاله خپل ځوي داؤد ته ورکړي دي. حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې نه							

ذُرِّيَّتُهُ	وَنَسِيَ	فَنَسِيَتْ	ذُرِّيَّتُهُ"
انکار وکړو او د هغې اولاد هم انکار کوي. او حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ (دا ممانعت) هېر کړي ؤو (چې د الله له اړخه			

قَالَ:	فَمن	يؤمئذ	أمر
د مشهور بوټي مېوه د خوړلو متعلق وه او د هغې اولاد هم هېره کړې وه) نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل د هغه ورځې			

بِالْكتاب وَالشُّهُود رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
نه د ليکلو او ګواه کولو حکم وکړی شو.

توضيح: اضوء: يعني د ټولو نه زياته پړقېدونکی او روښان ؤو. دا د داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ جزئي فضيلت ؤو. او کېدی شي دآدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې اړخ ته متوجې کېدل د زړه ميلان او مناسبت ؤ چې په دواړو کې د خلافت ارضي په وجه ؤو، ځکه د آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ نه وروسته الله د نبوت سلسله جدا کړه او خلافت يې جدا کړو. داؤد عَلَيْهِ السَّلَامُ بيا دا سلسله جمع کړه او دغه شان د هغې نه وروسته هم د نبوت سره د خلافت عهده جمع کړی شوه. **ستين سنة**: دلته د شپېته کالو خبره ده او په مشکوة ج ۱ ص ۳۲۵ باب الايمان بالقدر کې د شلويښتو کالو ذکر دی د دې جواب دا چې شلويښت کاله د ورکولو خبره زياته واضحه او راجح ده د شپېتو کالو خبره د کوم راوي نه سهو شوي ده. دلته پوښتنه دا چې آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ د عمر ورکولو نه بيا ولې انکار وکړو؟ د دې جواب دا چې آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ قصداً يا په ارادې سره انکار نه ؤو کړی بلکې د وخت د تيريدلو په وجه د هغې نه هېر شوي ؤو. "**فنسى ولم نجد له عزما**". (مرقات ۸/۴۴۶)

﴿۳۵﴾ وَعَن أَسماءَ بنت يزيدَ قَالَتْ: مَرَّ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نِسْوَةٍ
او حضرت اسماء بنت يزيد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ د ښځو په خوا تېرېدلو او مونږ د ښځو سره
فَسَلَّمَ عَلَيْنَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْن مَاجَه والدارمي[2]
ناست ؤو، نو نبي کريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مونږ ته سلام وکړو.

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۶۲ اخرجه الترمذي في السنن ۴۲۲/۵ رقم الحديث ۳۳۶۸.

(۲) رقم الحديث ۴۶۶۳ اخرجه ابوداود في السنن ۳۸۳/۵ رقم الحديث ۵۲۰۴ وابن ماجه في ۱۲۲۰/۲ رقم الحديث ۳۷۰۱.

د سلام د ثواب ګټلو لپاره بازار ته تلل

﴿۳۷﴾ وَعَنِ الطفيلِ بن أُبَي بن كعب: أَنَّهُ كَانَ يَأْتِي ابْنَ عُمَرَ

او حضرت طفیل ابن ابی ابن کعب نه روایت دی چې هغه به د حضرت عبدالله ابن عمر په خدمت کې حاضرېدلو

فَيَغْدُو مَعَهُ إِلَى السُّوقِ. قَالَ فَإِذَا غَدَوْنَا إِلَى السُّوقِ

او بیا به د سحر وخت کې هغې سره بازار ته تللو. حضرت طفیل وایي چې کله به مونږ سحر بازار ته تللو نو

لَمْ يَمُرَّ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَلَى سَقَّاطٍ وَلَا عَلَى صَاحِبِ بَيْعَةٍ وَلَا مِسْكِينٍ

حضرت عبد الله ابن عمر به چې د چا سقاط، د کوم خرڅونکي، کوم مسکین او چې د چا په خوا به

وَلَا أَحَدٍ إِلَّا سَلَّمَ عَلَيْهِ. قَالَ الطُّفَيْلُ: فَجِئْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَوْمًا

تېرېدلو نو هغې ته به یې سلام کولو، نو حضرت طفیل وایي چې یو ورځ زه حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه ته

فَاسْتَتْبَعَنِي إِلَى السُّوقِ فَقُلْتُ لَهُ: وَمَا تَصْنَعُ فِي السُّوقِ

راغلم او هغې زه د ځان سره بازار ته بوتلم نو ما هغې ته وویل چې بازار ته لاړ شو نو هلته به څه وکړو. ته نه

وَأَنْتَ لَا تَقِفُ عَلَى الْبَيْعِ وَلَا تَسْأَلُ عَنِ السلع

د کوم اخستلو او خرڅولو ځای او درېږي او نه د کوم خرڅونکي څیزباره کې پوښتنه کوي، نه خو اخستل خرڅول

وتسوم بِهَا وَلَا تَجْلِسُ فِي مَجَالِسِ السُّوقِ

او نه کومه سودا کوي او نه د بازار په کوم مجلس کې شریک کېږي. (نو بازار ته د تللو نه خو بنه دا دي چې)

فَاجْلِسْ بِنَا هَهُنَا نتحدث. قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ:

ته زمونږ سره همدلته کېني چې څه خبرې وکړو. حضرت طفیل فرمایي چې حضرت عبد الله ابن عمر رضي الله عنه

يَا أَبَا بَطْنٍ قَالَ وَكَانَ الطُّفَيْلُ ذَا بَطْنٍ

(دي اورېدلو سره) ما ته وویل چې ای د غټې خیټې والا، د رواي بیان دی چې د طفیل خیټه غټه وه (ته څه خبر

إِنَّمَا نَغْدُو مِنْ أَجْلِ السَّلَامِ نُسَلِّمُ

یې مونږ د اخستلو او خرڅولو یا د بل کوم غرض لپاره بازار ته نه ځو بلکې) مونږ خو صرف د سلام کولو په

عَلَى مَنْ لَقِينَاهُ. رَوَاهُ مَالك وَالْبَيْهَقِيّ فِي شعب الْإِيمَان[1]

غرض ځو. او هر هغه کس ته سلام کوؤ چې مونږ سره ملاوېږي او د غه شان بازار ته تللو سره ثواب حاصل کړو.

---

[1] رقم الحديث ۴۶۶۴ أخرجه مالک في الموطا ۹۶۱/۲ رقم الحديث ۶ من باب السلام والبيهقي في شعب الايمان ۴۳۴/۶ رقم الحديث ۸۷۹۰

توضیح: فاستتبعني: یعنې زه یې د ځان سره کړم او بازار ته روان شو. **لاتقف:** یعنې د هیڅ اخستلو او خرڅولو لپاره به نه او درېدلو. **ولا تسوم:** یعنې سوده هم کوي نو صرف د ګرځېدلو نه څه فایده. دلته جومات کې کېنه او دې کې مونږ ته حدیثونه واوروه. (مرقات۴۴۸/۸)

سقاطي: د کباړو مال کې کاروبار کونکی. (الکاشف :۳۰/۹)

یا ابابطن: یعنې د غټې خیټې والا، د کوم کس خیټه چې غټه وي هغې ته ابو بطن وایي، لکه څنګه چې ویل شوي دي، خو د علم زیات شوقین ته هم ابو بطن وایي. کېدی چې په دې وجه یې ورته ابوبطن ویلي وي. دې کې هیڅ منافات نشته. حضرت علي رضي الله عنه ته به یې هم د علم د کثرت په وجه شیخ بطین وایي. (مرقات۴۴۸/۸)

سلام کې بخل کونکی بخیل دی

﴿۳۸﴾وَعَن جَابِر قَالَ: أَتَى رَجُلُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت جابر رضي الله عنه فرمایي چې یو کس د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شو او

فَقَالَ: لِفُلَانٍ فِي حَائِطِي عَذْقٌ وَأَنَّهُ

عرض یې وکړو چې زما باغ کې د فلاني فلاني د کجورې بوټی دی. او صورت حال دا دی چې د دې

آذَانِي مَكَانُ عَذْقِهِ فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

بوټي په وجه ماته تکلف رسي نو نبي علیه السلام یو کس هغې پسې ورولېږلو چې هغه راوله. کله چې هغه راغلو

أَنْ بِعْنِي عَذْقَكَ قَالَ: لَا.

نو نبي علیه السلام و فرمایل چې ته خپل د کجورې بوټی زما په لاس خرڅ کړه. هغې وویل چې زه دا نه خرڅوم.

قَالَ: فَهَبْ لِي. قَالَ: لَا. قَالَ:

نبي علیه السلام و فرمایل چې زما په نوم یې وقف کړه. هغې وویل چې وقف کومه یې هم نه، نو نبي علیه السلام ورته و فرمایل

فَبِعْنِيهِ بِعَذْقٍ فِي الْجَنَّةِ؟

چې بنا دا بوټی زما په لاس د کجور د داسې بوټي په بدل کې خرڅ کړه چې تاته په جنت کې ملاو شي.

فَقَالَ: لَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا رَأَيْتُ الَّذِي هُوَ أَبْخَلُ مِنْكَ

هغې وویل چې داسې یې هم نه خرڅوم. نبي علیه السلام و فرمایل ما ستا نه غټ بخیل هیڅ یو کس نه دی

إِلَّا الَّذِي يَبْخَلُ

لیدلی بغیر د هغې نه چې په سلام کې بخل کوي. یعنې د سلام په معامله کې نقصان کونکی سړی ستا نه

بِالسَّلَامِ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالْبَيْهَقِيُّ فِيشُعَبِ الإِيمَانِ[۱]
هم بخيل دی چې هغه داسې لږ کار کولو باندې هم زيات ثواب حاصلول نه غواړي.

توضيح: سلام باندې هيڅ نه خرچ کېږي. د ژبې يو څو کلمات دي. چې فايده يې ډېره زياته ده. دې بخل کونکي رښتيا هم لويې بخيل دی. **عذق**: د کجورې بوټې ته عذق ويلی شوی دی. د هغه کس عجيبه حالت ؤو.. چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نه بوټی اخستل غوښتل نو هغې انکار وکړو. بيا نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې د د عيې په توګه وغوښتلو، هغې بيا انکار وکړو. بيا يې ورسره د هغې په بدل کې د جنت کې د کجورې د بوټې وعده وکړه. هغې بيا انکار وکړو، نو نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته وفرمايل چې د دې کس نه دنيا کې بل هيڅ يو لويې بخيل نشته دی، خو سلام کې چې څوک کوم کس بخل کوي هغه د دې نه لويې بخيل دی. د هغه کس په طبيعت کې سختې وه. راجحه دا ده چې مسلمان ؤو. بس "**و خلق الانسان ضعيفا**" (مرقات۸/۴۴۹)

سلام کې مخکې والی کونکی د تکبر نه پاک دی

﴿۳۹﴾وَعَنْ عَبْدِ اللهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه روايت کوي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
الْبَادِئُ بِالسَّلَامِ بَرِيءٌ مِنَ الْكِبْرِ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِيشعب الإِيمَان[۲]
سلام کې اوليت کونکی د تکبر نه پاک دی. (بيهقی فی شعب الايمان)

توضيح: **البادئ**: يا خو چې په لاره کې د دوه ملګرو ملاوېدلو باندې کوم کس اول سلام کوي هغه مراد دی چې هغې کې تکبر نه وي. يا د دې نه هغه دوه کسان مراد دې چې د يو بل نه خفا وي او په ملاقات کې اوليت وکړي او خبرې يې شروع کړي نو د داسې کس ټول ګناهونه معاف کېږي. او دا د تکبر نه هم خالي دی. اولنۍ مفهوم زيات عام دی. (مرقات۸/۴۵۰)

دا کرښې زه مکه مکرمه کې د بيت الله مخې ته ليکم. **الحمدلله ثم الحمدلله. ۹ رمضان ۱۴۲۶ھ**

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۶۵ اخرجه احمدفي المسند۳/۳۲۸ والبيهقي في الشعب ۶/۴۳۰ رقم الحديث ۸۷۷۱ رقم الحديث ۴۶۶۶.

(۲) رقم الحديث ۴۶۶۶ اخرجه البيهقي في الشعب ۶/۴۳۳ رقم الحديث ۸۷۸۷.

باب الاستيذان
اجازت د اخستلو بيان

قال الله تعالى: ﴿يا ايها الذين أمنوا لا تدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأنسوا وتسلموا على اهلها﴾
اسلام دا چې كامل او پوره بلكې اكمل مذهب او عالمي قانون دى، نو ځكه دي د انساني ژوند د هر اړخ د ټولو مسائلو د حل بهترين ضمانت وركړى شوى دى. همدغي سلسله كې د انسانې معاشري په مسائلو كې د يو بل كور ته د تلو راتلو مسئله ده. قرآن كريم كې الله تعالى دا داسې بيان كړې ده **﴿يا ايها الذين أمنوا لا تدخلوا بيوتاً غير بيوتكم حتى تستأنسوا وتسلموا على اهلها فان لم تجدوا فيها احدا فلا تدخلوها حتى يؤذن لكم وان قيل لكم ارجعو فارجعوا هو ازكى لكم والله بما تعملون عليم﴾** (سورة نور ۲۸،۲۷) دې آيت كې الله تعالى سلام او اجازت دواړه راجمع كړي دي. ادب او د تهذيب تقاضا دا ده چې هيڅ يو كس دي بغير د اجازت نه د بل كور ته داخليږي، ځكه په دې باندې دي نقصانونه واقع كيدلى شي، ځكه شريعت دا امر مستحب ګرځول دى چې كه چرې يو كس د چا كور ته تلل غواړي، نو هغې له پكار ده چې اول د هغې كور مخې ته اوربږي او د دننه تللو اجازت وغواړي. (مرقات۸/۴۵۰) كه چرې د كور په مالك په نظر راغلو نو سلام دي وكړي او بيا دي اجازت وغواړي. "آادْخُلُ"آيا زه دننه راتلى شم؟ كه د كور مالك كور كې نه وي يا په نظر رانغلو نو درې ځل په السلام عليكم الفاظو سره سلام وكړي او بيا دي بيرته لاړ شي. دغه شان كه د كور مالك كور كې موجود دى خو هغې وويل چې ؤوره زه مصروف يمه بيرته لاړ شه نو دي رغلي كس له پكار ده چې بيرته لاړ شي. دا چې د اجازت غوښتلو په معنى كې دى، نو د كور مالك ته دا اختيار حاصل دى چې اجازت وركوي يا نا. اجازت وركول د راتلونكې كس څه جبري حق نه دى. بلكې د راتلونكې كس لپاره دابهترا واطهرا و پاكه طريقه ده چې د هيڅ شكايت يا د عداوت نه بغير بيرته لاړ شي د قرآن اعلان دى **﴿هو ازكى لكم﴾** (سورة نور :۲۸) سبحان الله اسلام څه پاك دين دى نظام دى.

الفصل الاول
كه درې ځله سلام باندې اجازت ملاؤ نشو نو بيرته لاړ شه

﴿۱﴾عَنْ	أَبِي	سَعِيدٍ	الْخُدْرِيِّ	قَالَ:	أَتَانَا	أَبُو	مُوسَى
حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې (يو ورځ) حضرت ابو موسى اشعر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مونږ له راغلو							

قَالَ: إِنَّ عُمَرَ أَرْسَلَ إِلَيَّ أَنْ آتِيَهُ
اوويل چې حضرت عمر رضي الله عنه ما پسې يو کس رالیږلی ؤ او زه يې غوښتلی ؤم. زه چې د غوښتلو په حساب د هغې

فَأَتَيْتُ بَابَهُ فَسَلَّمْتُ. ثَلَاثًا فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ
دروازې ته ورسیدلم او د ننه تللو اجازت غوښتلو لپاره مې درې ځله سلام وکړو نو ما ته د سلام جواب ملاؤ

فَقَالَ: مَا مَنَعَكَ فَرَجَعْتُ.
نه شو، نو زه بیرته راغلم. بيا (وروسته ملاقات وشو نو حضرت عمر رضي الله عنه زمانه وپوښتل چې څه شي ته ماته

أَنْ تَأْتِيَنَا؟ فَقُلْتُ: إِنِّي أَتَيْتُ فَسَلَّمْتُ عَلَى بَابِكَ ثَلَاثًا
د راتللو نه منع کړې وې؟ ما وويل چې زه تاله راغلی ؤم او ستا په دروازه او دربدلو سره مې درې ځله سلام وکړو

فَلَم تردَّ عليَّ فَرَجَعْتُ وَقَدْ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
خو تا جواب رانکړو او نه ستا خادم جواب راکړو. لهذا زه بیرته راغلم، ځکه نبي کريم صلی الله علیه وسلم ما ته فرمايلي ؤ چې

:إِذَا اسْتَأْذَنَ أَحَدُكُمْ ثَلَاثًا
تاسو کې يو کس (د چا کور ته لاړ شي او دروازه باندې او دربدلو سره) درې ځله اجازت وغواړي او هغې ته

فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ فَلْيَرْجِعْ. فَقَالَ عُمَرُ:
اجازت ملاؤ نه شي نو پکار ده چې بیرته راشي. حضرت عمر رضي الله عنه (دې اوربدلو سره) وفرمايل چې د دې حديث

أَقِمْ عَلَيْهِ الْبَيِّنَةَ.
گواه راوله يعنې د دې حديث په صحيح کولو باندې گواه پيش کړه چې دا د نبي کريم صلی الله علیه وسلم

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: فَقُمْتُ مَعَهُ
ارشاد مبارک دی. حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې زه د حضرت ابو موسی اشعری رضي الله عنه

فذهبتُ إلى عمرَ فشهدتُ (مُتَّفق عَلَيْهِ) (١)
سره (د تللو لپاره) پاڅيدلم او حضرت عمر رضي الله عنه له لاړو او گواهي مې ورکړه. (بخاری و مسلم)

توضيح: مامنعك: يعنې ته ما راغوښتلی وې نو څه شي ته ماله د راتللو نه منع کړی وې؟ (مرقات ۸/۴۵۱)

اقم عليه بينة: يعنې کوم حديث چې تا بيان کړی دی دې باندې گواه پيش کړه چې دا واقعې د نبي

کریم صلی الله علیه وسلم حدیث دی یا نا؟حضرت عمر رضی الله عنه چې ولیدل چې به کثرت سره حدیثونه بیانېدل شروع شوي دي نو هغې د حدیثونو بیانولو کې د احتیاط له نظره دا قانون جوړ کړی رو چې کوم کس حدیث بیانوي، نو هغې باندې لازم دی چې کم نه کم یو کس د ګواه به توګه پیش کړي چې هغې څه بیان کړي دي. چې هغه واقعي مرفوع حدیث دی یا نا. ابتداء کې داسې نه ؤو. ؤورسته د احتیاط په توګه دا قانون جوړ کړی شو. د دې مطلب دا نه دی چې خبر واحد د اعتماد قابل نه دی. خبر واحد خو بیا هم خبر واحد وي. دا د حضرت عمر رضی الله عنه له اړخه احتیاطي ؤو چې دروغجن خلک د ځان نه حدیثونو د جوړولو کوشش ونه کړی شي. (مرقات ۴۵۱/۸)

فقلت اني: اصل عبارت داسې دی **فقلت منعني لاني** داد حضرت عمر رضی الله عنه د پوښتنې د **"مامنعك"** جواب دی.

قال ابو سعید: تفصیلي روایت داسې ذکر دی چې حضرت ابو موسی اشعری رضی الله عنه د پریشانۍ په حالت کې د صحابه کرامو هغه مجلس ته راورسیدلو چرته چې حضرت ابی بن کعب ناست ؤو. د حضراتو د ګپ لپاره حضرت ابوموسی اشعری رضی الله عنه نور هم وېرولو. حضرت ابو موسیٰ اشعری رضی الله عنه وفرمایل زما ورونو زه پریشانه یم زما سره مرسته وکړئ او چاچې دا حدیث اورېدلی وي هغه زما سره لاړ شئ. حضرت ابی ابن کعب رضی الله عنه وفرمایل چې دې مجلس کې به مونږ د ټولو نه وړوکی صحابي سره لېږو چې دې قصې ته زیات اهمیت حاصل نه شي. مجلس کې د ټولو نه وړوکی حضرت ابوسعید خدري رضی الله عنه ناست ؤو. هغه د حضرت ابوموسی اشعری رضی الله عنه سره لاړو او ګواهي یې ورکړه چې دا واقعي مرفوع حدیث دی. د هغې نه وروسته حضرت ابی ابن کعب رضی الله عنه حضرت عمرفاروق رضی الله عنه ته وفرمایل چې ته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د صحابه کرامو لپاره عذاب شوي. حضرت عمر فاروق رضی الله عنه وفرمایل چې سبحان الله زه عذاب جوړېدل نه غواړم. زه صرف دا غواړم چې خلک حدیث بیانولو کې د احتیاط نه کار واخلي. درې ځله سلام کولو کې اولنی سلام د پېژندلو لپاره وي او دویم سلام د اجازت لپاره وي او دریم سلام د بېرته تللو لپاره وي (مرقات ۴۵۰/۸)

د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته نزدې والی

﴿۲﴾ وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذْنُكَ عَلَيَّ
او حضرت عبد الله ابن مسعود رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ماته وفرمایل چې زما له
أَنْ تَرْفَعَ الْحِجَابَ وَ أَنْ تَسْمَعَ سِوَادِي حَتَّى أَنْهَاكَ (رواه مسلم)[1]
اړخه تاته دا اجازت دی چې ته پرده اوچته کړي او زما خبرې واوري ترڅو چې دې زه منع نه کړم.

[1] رقم الحديث ۴۶۶۸ اخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۰۸/۴ رقم الحديث ۲۱۶۹ وابن ماجه في السنن ۱۲۲۱/۲ رقم الحديث ۳۷۰۹

توضیح: ان ترفع الحجاب: یعنې د کور د پردې دروازه اوچته کړه او زما خبرې واوره.

سوادي: ای سراری یعنې داسې پټې خبرې چې د هغې د کولو وخت کې یو بدن د بل بدن سره ولږېږي چې بل څوک یې وانورې. د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کور په دروازه باندې د بورئ پرده وه. حضرت ابن مسعود رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ ته دا خصوصي حیثیت حاصل ؤو چې صرف پرده اچته کړي او دننه لاړ شي، څو که د پرده او چتولو نه وروسته نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د داخلیدلو نه وروسته منع کړو نو بیا به اجازت نه وي گڼې صرف د پردې اوچتولو اجازت ؤو. د دې نه د حضرت ابن مسعود رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ د لوېې شان او د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د زیات نزدې والي ښه ښته لږېږي. عامو نوؤ صحابه کرامو به خیال کولو چې حضرت ابن مسعود رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کور د کسانو نه یو کس دی، خو دا خبره د ساتلو وړ ده چې د حضرت ابن مسعود رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ دا تلل راتلل تر د بیتهک د حد پورې وه. د ازواج مطهراتو نه پرده خو لازم وه. د کور بې پردگي کله نه وه شوي. (مرقات۴۵۲/۸)

خپل تعارف په غیر مبهم الفاظو کې پکار دی

﴿۳﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي دَيْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي
او حضرت جابر رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې (یو ورځ) زه د یو قرض په معامله کې زما په پلار باندې ؤو د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فَدَقَقْتُ الْبَابَ فَقَالَ:مَنْ ذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ:أَنَا أَنَا . كَأَنَّهُ كرهها (مُتَّفق عَلَيْهِ)
خدمت کې حاضر شوم، نو د خپل راتلو خبر د ورکولو لپاره مې دروازه وټکوله. نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
فَدَقَقْتُ الْبَابَ فَقَالَ:مَنْ ذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ:أَنَا أَنَا .
وپوښتل څوک یې؟ ما وویل زه یم، نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې او رېدلو سره وفرمایل چې زه یم، زه یم
كَأَنَّهُ كرهها (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
گویا کې نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما داسې جواب ورکول یې بد وگڼل.

توضیح: فی دین: د حضرت جابر رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ پلار په جنگ اُحد کې شهید شوی ؤو، خو د اته (۸) لوریانو نه بغیر ځان پسې ډېر زیات قرض هم پرېښودلی ؤو. حضرت جابر رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ دې سلسله کې ډېر زیات تشویش کې ؤو. نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې ډېره زیاته مرسته هم وکړه. د همدې قرض سلسله کې حضرت جابر رَضِيَ ٱللَّٰهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دروازې له راغلی ؤو چې د قرضدارانو سره څه خبره وکړي چې هغوی څه لږه نرمي وکړي یا د قرض د ادا کولو څه صورت جوړ شي، نو د نبي کریم صَلَّى ٱللَّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په برکت سره هغه قرض خلاص شو او په لږو کجورو کې برکت راغلو.

---

[1] رقم الحدیث ۴۶۶۹ اخرجه البخاري في صحیحه ۳۵/۱۱ رقم الحدیث ۶۲۵۰ ومسلم في ۱۶۹۷/۳ رقم الحدیث ۲۱۵۵.

من ذا: دې لفظ سره نبي کریم ﷺ د اواز کونکي د تعیین او د فرق اراده کړې وه. بیا حضرت جابر رضي الله عنه د "انا" لفظ استعمال کړو چې تعین پرې ونه شو او نه فرق حاصل شو. دې باندې نبي کریم ﷺ نکیر وفرمایلو چې انا انا څه څیز دی. صفا الفاظو کې خپل نوم او ایه چې شک لرې شي. د انا لفظ استعمالولو سره تو شک اوس هم پاتې دی. بیا د دې ویلو نه څه فایده شوه؟نبي کریم ﷺ به د حضرت جابر رضي الله عنه اواز پېژندلی ؤو، خو د تعلیم لپاره یې نکیر وفرمایلو. ځینې علماء فرمایي چې صرف دروازه ټکولو سره نبي کریم ﷺ ناراضا شو ځکه د اجازت لپاره خو اسلام کې سلام او استیذان مقرر دی.د دې حدیث نه هغه خلکو ته هم تعلیم ملاوېږي چې په ټیلیفون خبرې شروع کړي او خپل نوم نه وایي. ګونیاکې د هغوی خیال دی چې د هغوی اواز د دنیا ټول خلک پېژندي. دا خام خیال دی. صفا الفاظ کې ویل پکار دي چې زه معروف شاه یم او د قطر نه خبرې کوم. لفظ "انا" کې که د نبي کریم ﷺ نکیر او خفګان داسې واخستلی شي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل زه هم یم یعنې زه زه سره هیڅ پېژندنه نه شي کېدی، نو د دې مطلب هم امکان دی. اګر که چرته لیکل شوی نه دی لیدلی. (مرقات۸/۴۵۲)

قاصد سره دراتلو وخت کې د نور اجازت ضرورت نشته

﴿۴﴾ وَعَنْ	أَبِي	هريرةَ	قَالَ:	دَخَلْتُ	مَعَ رَسُولِ	اللهِ صَلَّى اللهُ	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې یو ورځ زه د نبي کریم ﷺ سره (د نبي کریم ﷺ کور) ته							
فَوَجَدَ	لَبَنًا	فِي	قَدَحٍ.	فَقَالَ:			
داخل شوم، نو نبي کریم ﷺ کور کې د شودو یو پیاله ولیدله. نبي کریم ﷺ ماته وفرمایل							
أَبَا هِرٍّ	الْحَقْ	بِأَهْلِ	الصُّفَّةِ	فَادْعُهُمْ	إِلَيَّ	فَأَتَيْتُهُمْ	
چې ابو هریره رضي الله عنه دا اهل صفه ته لاړ شه او هغوی ماله راوله، نو هغوی پسې لاړم او رامې وستل.							
فَدَعَوْتُهُمْ	فَأَقْبَلُوا	فَاسْتَأْذَنُوا					
هغه خلک چې کله راغلل نو دروازه باندې اودرېدل او اجازت یې غوښتل. نبي کریم ﷺ							
فَأَذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)[1]							
هغوی ته اجازت ورکړو او هغوی دننه لاړل.							

توضیح: **اهل صفه**: حضرت ابو هریره رضي الله عنه مسجد نبوي کې د نبي کریم ﷺ د مدرسه صفه طالب علم ؤو. صفه کې به کله ایتا (۸۰) طالب علمان ؤو. کله به تر څلور سوه (۴۰۰) نه زیات

[1] رقم الحديث ۴۶۷۰ أخرجه البخاري في صحيحه ۳۱/۱۱ رقم الحديث ۶۲۴۶.

شو او کله به کم شو. د ضرورت په وخت کې به د جهاد لپاره تیار ؤو. ګویا کې دا قطعۀ منتظره د مجاهدینو وه. چې جهادي مدرسه کې یې درس ویله. حضرت ابوهریره رضي الله عنه د هم هغوی نه ؤو. خپله اوړي ؤو. د شودو پیاله راغله نو خوشحاله شو چې زه به یې هم وڅښنم، خو ابوهریره رضي الله عنه ته حکم وشو چې ټول راوغواړه. د قاصد سره ټول راغلل او کور ته د ننه تللو لپاره یې اجازت وغوښتلو. کېدی شي دا په دې وجه ؤو چې دا حضرت ناوخته راغلي ؤو یا د زیاتې حیا په وجه یې دروازې سره اجازت وغوښتلو چې یو استحبابي امر دی. حدیث نمبر ۲ کې وضاحت شته دی. (مرقات ۴۵۴/۸)

الفصل الثاني

سلام وکړئ او اجازت وغواړئ

﴿۵﴾ عَنْ كَلَدَةَ بْنِ حَنْبَلٍ: أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ بعث بِلَبَنٍ أَوْ جداية وَضَغَابِيسَ
حضرت کلده ابن حنبل رضي الله عنه فرمایي چې صفوان بن امیه رضي الله عنه زما په لاس شودو، د هوسئ بچي او تره
إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَعْلَى الْوَادِي
نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته ولېږل او هغه وخت نبي کریم صلی الله علیه وسلم د مکې په پاسنۍ غاړه باندې (چې معلی ورته وایي)
قَالَ: فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ
ولاړ ؤو. کلده وایي چې زه د نبي علیه السلام خدمت ته هم دغه شان ورغلم، نو ما د نبي علیه السلام قیام ګاه ته د داخلېدلو نه
وَلَمْ أُسَلِّمْ وَلَمْ أَسْتَأْذِنْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
مخکې سلام ونه کړو او نه مې د دننه راتللو اجازت وغوښتلو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم ماته وفرمایل چې
"ارْجِعْ فَقُلِ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَأَدْخُلُ". رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد [1]
بېرته لاړ شه (یعني دلته نه او څه او دروازې ته لاړ شه) او هلته او دېدلو سره) او دا چې السلام علیکم، آیا زه د ننه راتلی شم.

توضیح: جداية: جدایه د هوسئ هغه بچې ته وایي چې د شپږو (۶) میاشتو وي. د ګډې او بزې بچې ته هم جدایه وایي. جیم باندې کسره او فتح دواړه جائز دي. (مرقات ۴۵۴/۸)

ضغابيس: دا د ضغیوس جمع ده. تره ته وایي. چې د یو فټ نه ډېره اوږده او موټې ګوتې پشان پېړه وي. دې ته پښتو کې تره وایي. (مرقات ۴۵۴/۸)

اعلى الوادي: د دې نه د مکې مکرې پاسنۍ برخه مراد ده چې المعلاة ورته وایي. (مرقات ۴۵۵/۸)

ارجع: یعني د اجازت لپاره هغه کس سلام ونه کړو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم د تعلیم او تنبیه په توګه

---

[1] رقم الحديث ۴۶۷۱ اخرجه ابوداود في السنن ۳۶۹/۵ رقم الحديث ۵۱۷۶ والترمذي في ۶۱/۵ رقم الحديث ۲۷۱۰.

هغې ته د بهرته د تللو حکم وکړو او بیا د سلام کولو او د راتللو حکم وکړو. چې ترېنه معلومېږي چې د اجازت لپاره سلام کول ضروري امر دی. (مرقات۸/۴۵۵)

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ

او د حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روایت دی چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې کله تاسو کې څوک راوغوښتلی

فجاءَ مَعَ الرسولِ فَإِنَّ ذَلِكَ إِذْنٌ.

شي او د همغې سره راشي چې د دې راغوښتلو ته تلی دی، نو د هغې سره راتلل د هغې لپاره اجازت دی. او یو روایت

رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ قَالَ: رَسُول

کې داسې دي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې د یو سړي بل سړی د راغوښتلو لپاره هغې

الرجل إِلَى الرجل إِذْنه[1]

ته کس لېږل د هغې له اړخه اجازت دی.

اجازت غوښتلو سره د دروازې نه چپ و دریږئ

﴿۷﴾ وَعَن عبد الله بن بُسرٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَتَى بَابَ قَوْمٍ

او حضرت عبد الله ابن بسر فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله د چا کور ته د تللو لپاره د دروازې ته

لَمْ يَسْتَقْبِلِ الْبَابَ تِلْقَاءِ وَجْهِهِ

ورسیدلو نو د دروازې اړخ ته به یې مخ کولو سره نه او درېدلو چې د کور والو باندې نظر ونه لږي

وَلَكِنْ مِنْ رُكْنِهِ الْأَيْمَنِ أَوِ الْأَيْسَرِ فَيَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ

(بلکې ښي یا چپ اړخ ته به او درېدلو او بیا به یې د اجازت غوښتلو لپاره) وفرمایل السلام علیکم او د

وَذَلِكَ أَنَّ الدُّورَ لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا سُتُورٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

دروازې مخې ته د نه او درېدلو وجه به دا وه چې هغه زمانه کې به په دروازو باندې پردې نه ځوړندې. (ابوداؤد)

وَذَكَرَ حَدِيثَ أَنَسٍ قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ فِي بَابِ الضِّيَافَةِ[2]

او د انس دا روایت قال علیه الصلوٰة والسلام السلام علیکم ورحمة الله په باب الضیافة کې نقل کړی شوی دی.

توضیح: **لم یستقبل**: یعني دروازې ته مخامخ او درېدل پکار نه دي، ځکه دروازه پرانستلی شي نو

---

(۱)رقم الحدیث ۴۶۷۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۶/۵ رقم الحدیث ۵۱۹۰ وأحمد في المسند ۵۳۳/۲ .

(۲)رقم الحدیث ۴۶۷۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳۷۴/۵ رقم الحدیث ۵۱۸۶ وأحمد في المسند ۱۹۰/۴ .

دغه شان به د کور د ننه نظر پرېوځي. بلکې ښي یا چپ اړخ ته او د رېدل پکار دي، لکه څنګه چې د تبلیغ یا ټیوشن والا کوي. مفسد قسمه خلک لیدلی شوي دي چې بالکل په مینځ کې ودرېږي او د ننه د کتلو کوشش کوي. د دې حدیث د آخري الفاظو نه معلومېږي چې د اسلام په ابتدائی دور کې د مسلمانانو په دروازو باندې به پردې نه وې او وروسته دور کې پردې راغلې. لهذا که د نظر لرېدلو خطر نه وي نو بیا مخامخ د اودرېدلو منع نشته دی. د ممانعت اصل وجه د نظر د پرېوتلو دی. البته نفس سنت باندې عمل کولو په غرض مخامخ او درېدل به مناسب نه وي. (مرقات۸/۴۵۶)

الفصل الثالث

کور کې که مور هم وي بیا هم اجازت غواړئ

﴿۸﴾عَنْ عَطَاءٍ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
حضرت عطاء ابن یسار رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې یو سړي د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وپوښتل چې آیا زه
أَسْتَأْذِنُ عَلَى أُمِّي؟فَقَالَ: نَعَمْ
خپلې مور ته د ورتللو لپاره هم اجازت وغواړم؟نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل آؤ، ځکه کېدی شي چې کوم وخت کې د
فَقَالَ الرَّجُلُ: إِنِّي مَعَهَا فِي الْبَيْتِ.
هغې د بدن أندامونه کولاو وي چې بچو ښودل یې هم جائز نه دي. هغه سړي وویل چې ما سره هم دغه شان کېږي.
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا فَقَالَ الرَّجُلُ:
نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې که هغې ته ورځې او اجازت غوښتلو سره ورځه. هغه وویل چې زه
إِنِّي خَادِمُهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا أَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهَا
د خپلې مور خادم یم. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل بهر حال خو اجازت غواړه او ورځه. آیا ته دا خوښوي چې خپله مور
عُرْيَانَةً ؟ قَالَ : لَا . قَالَ : فَاسْتَأْذِنْ عَلَيْهَا. رَوَاهُ مَالِكٌ مُرسلاً[1]
بربنډه اوینې؟ هغه کس وویل چې هرګز نه. نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل چې بیا اجازت اخله او رهغې له ورځه.

توضیح: **فاستأذن**: یعنې کور کې ځینې وخت ښځې داسې حالت کې کینې چې هیڅ یو کس یې خوښوي چې په هغې یې نظر ولرېږي. لهذا هر صورت کې اجازت غواړئ او د ننه ځئ. د اجازت صورت دا هم کېدی شي چې د سلام نه بغیر د داخلېدلو وخت کې سړی ټوخی کولو سره ورشي، د بوټان اواز تیز کړي یا دروازه وټکوي چې د ننه ښځو ته اندازه وشي. حدیث کې د مور ذکر دی. مراد

---

(۱)رقم الحدیث ۴۶۷۴ أخرجه مالک في المؤطا ۹۶۳/۲ رقم الحدیث ۱ من باب الاستئذان.

هغه تولې ښځې دي چې د محارمو د قبيل نه وي، خو كه كور كې صرف ښځه وي نو د داسې اجازت ضرورت نشته دی. (مرقات۸/۴۵۷)

حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته د اجازت يو صورت

﴿۹﴾ وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ لِي مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَدْخَلٌ
او حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې زه به نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له د شپې او د ورځې هم ورتللم، نو زه به
بِاللَّيْلِ وَمَدْخَلٌ بِالنَّهَارِ فَكُنْتُ إِذَا دخلتُ بِاللَّيْلِ تنحنح لي. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ[1]
چې د شپې وخت ورتللم نو نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ماته د اجازت كولو لپاره ټوخی راكولو.

توضيح تنحنح لي: د دې حديث نه دا خبره واضحه وشه چې حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ به د شپې وخت كې د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كور ته د داخليدلو لپاره داسې اجازت غوښتلو چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ټوخی كولو. د دې نه دا امر معلوم نه شو چې د ورځې په وخت كې د اجازت كوم علامت مقرر ؤو. امكان لري چې د ورځې وخت كې د حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ټوخی كول د اجازت علامت ؤو، لكه څنګه چې عامه طريقه همدغه وي.

اوس دلته يو سوال پيدا كېږي. هغه داسې چې په څېنې روايتونو كې راغلي دي چې د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ټوخی كول د اجازت د نشتوالي دليل ؤو، نو څكه حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ټوخي سره به زه بيرته تللم. د دې سوال جواب دا دی چې امكان لري چې د نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ټوخی كول د اجازت او د عدم اجازت دواړو لپاره علامت ؤو، خو د خارجي قريني نه معلوميدل چې دا د اجازت علامت دی او دا د عدم اجازت علامت دی. (مرقات۸/۴۵۷)

﴿۱۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَأْذَنُوا لِمَنْ لَمْ يَبْدَأْ
او د حضرت جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي كريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: څوك چې سلام كې اوليت ونه كړي نو
بِالسلامِ رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِيشعب الْإِيمَانِ[2]
هغې له خوا ته د راتللو اجازت مه وركوئ.

([1]) رقم الحديث ۴۶۷۵ أخرجه النسائي في السنن ۱۲/۳ رقم الحديث ۱۲۱۱، وابن ماجه في ۱۲۲۲/۲ رقم الحديث ۳۷۰۸

([2]) رقم الحديث ۴۶۷۶ أخرجه البيهقي في الشعب ۴۴۱/۶ رقم الحديث ۸۸۱۶

باب المصافحة والمعانقة

د مصافحې او معانقې بيان

اسلام دا چې كامل او پوره بلكې د ژوند اكمله ضابطه ده، ځكه د انساني ژوند د مسائلو حل دي كې موجود دى. مصافحه كول د مسلمانانو د معاشري يوه برخه ده، ځكه اسلام كې د دې د مسائلو او د فضائلو ذكر شوى دى. مصافحه ده صفحه نه دى. صفحه د يو شي پلنوالى برخې ته وايي. د يو لاس پلنوالي د بل لاس پلنوالي باندې د كيخودلو نوم مصافحه دى. دغه شان د لاس د كيخودلو او خپل مينځ كې د ملاوېدلو سره د بخښني معنى هم پوره شي، ځكه مصافحه كې بخښنه كېږي.

اسلام كې د سلام كولو جدا مقام دى او د مصافحه كولو جدا مقام دى، خو سلام مع المصافحة هم اسلام كې مشروع دى، د دې لپاره چې د ملاقات پوره حق ادا شي.د مخامخ كيدو په وخت كې د نور قومونو هم څه طريقي دي. يهود په ګوتو سره په يو خاص طرز باندې اشاره كوي. او عيسايان ورغوي باندې سليوټ كوي. اسلام ډيره معياري طريقه خوښدلي ده او د نبي كريم ﷺ طريقه د ټولو نه معياري ده، ځكه

جہاں آپ کی تقلید اسی حد تک سلیقہ بشریت بشر کو ملتا ہے

كه د سلف صالحينو په نزد هم كله په يو لاس سره مصافحه شوي وي نو هغه عام عادت نه ؤو. عام عادت چې منقول دى او كوموته چې علماؤ او صلحاؤ كامل سنت ويلى دى. هغه په دواړو لاسونو باندې مصافحه ده. اګر كه د هيڅ حديث نه ماته صريح ثبوت نه دى ملاؤ شوى. امام بخاري په بخاري يو د عنوان قائم كړى دى. چې نبي كريم ﷺ د ابن مسعود رضي الله عنه لاس په خپل دواړو لاسونو كې ونيولو، د دينه د استدلال كول كوشش كېږي، خو هغه اخذ باليدين دى. د غير مقلدينو نه بغير په جزيرهٔ عرب كې او د سعودي خلك او عام هوښيار خلك په يو لاس مصافحه كوي.

جمعي او اخترونو د لمونځ او پنځه وخته لمونځونو نه وروسته د يو بل سره مصافحه علماؤ خلاف سنت بلكې بدعت يې ويلي دي. او دا يې مكروه ليكلي دي. يوې ناواقفه ښځې سره مصافحه كول جائز نه دي، ځكه چاته چې كتل ناجائز وي نو د هغې د بدن نه لږېدل هم جائز نه دي. بوډۍ ښځې سره د سلام د فتني د نشر الي په وجه جائز دى.د سلام نه وروسته په سينه باندې ايږدل د هيڅ حديث او نص نه ثابت نه دى بلكې دا د عوامو د غلطيانو نه دى.او د عاشقانو طريقه ده. شاعر ساحر وايي:

حاولن تفديتى و خفن مراقباً   فوضعن ايدهن فوق ترئياً

والمعانقة: سلام او مصافحي سره معنقه هم اسلام كې جائز ده. معانقه څټ د څټ او سينه د سيني سره ملاوېدلو ته وايي. څه خلك د دې يو مكروه شكل جوړوي او خيټو له جټكې وركوي. دا معانقه نه ده بلكې

مباطنه ده. خیال ساتل پکار دي. قمیض د نشوالي په صورت کې هم معانقه مکروه ده. (مرقات ۴۵۹/۸)

الفصل الاول

مصافحه ثابت ده

﴿۱﴾ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسٍ: أَكَانَتِ الْمُصَافَحَةُ فِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟
حضرت قتاده تابعي فرمايي چې ما د حضرت انس رضي الله عنه نه وپوښتل چې آیا د نبي علیه السلام صحابه کرامو رضي الله عنهم
قَالَ: نعم. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[۱]
به (خپل مینځ کې د ملاقات نه وروسته) مصافحه کول؟ هغې وفرمایل چې آؤ.

ماشوم ښکلول مستحب دي

﴿۲﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَبَّلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ
او حضرت ابوهریره رضي الله عنه فرمايي چې یو ورځ نبي کریم صلی الله علیه وسلم حضرت حسن بن علی رضي الله عنه ښکل کړو،
وَعِنْدَهُ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ. فَقَالَ
نو یو صحابي اقرع ابن حابس چې هغه وخت د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر ؤ. وي ویل
الْأَقْرَعُ: إِنَّ لِي عَشَرَةً مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ
چې زما لس بچې دي او ما هغې کې هیڅ یو نه دی ښکل کړی. نبي کریم صلی الله علیه وسلم دی او ربدلو سره
أَحَدًا فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ
د هغې ارخ ته وکتل او ویې فرمایل: څوک چې رحم نه کوي هغې باندې رحم نه کیږي یعني څوک چې خپل اولاد یا مخلوق
مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ. (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)
خپل اولاد یا د خدای په مخلوق نرمي او شفقت نه کوي. هغې باندې د الله رحمت او شفقت نه کیږي. (بخاری او مسلم)
وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَثَمَّ لُكَعُ فِي بَابِ مَنَاقِبِ أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ
او د ابوهریره رضي الله عنه روایت "اثم لکع" به مونږ ان شاء الله مناقب اهل بیت نبي کریم صلی الله علیه وسلم په

---

(۱) رقم الحديث ۴۶۷۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۹/۱۱ رقم الحديث ۶۲۶۳ والترمذي في ۷۱/۵ رقم الحديث ۲۷۲۹.

أَجْمَعِينَ إِنْ شَاءَ تَعَالَى وَ ذَكَرَ حَدِيثَ أُمِّ هَانِئٍ فِي بَابِ الْأَمَانِ)[1]

باب كې نقل كوؤ. او د حضرت ام هانی رضي الله عنها روايت په باب الامان كې نقل كړى شوى دى.

الفصل الثاني

د مصافحې فضيلت

﴿۲﴾ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ

حضرت براء ابن عازب رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل كله چې دوه مسلمانان

مُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصَافَحَانِ إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقَا. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ

ملاوېږي او مصافحه كوي نو د هغې دواړو د جدا كېدو نه مخې خداى هغوى او بښي. (احمد، ترمذى،

وَابْنُ مَاجَهْ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: إِذَا الْتَقَى الْمُسْلِمَانِ

ابن ماجه) او د ابوداؤد په روايت كې داسې دي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل كله چې دوه مسلمانان

فَتَصَافَحَا وَحَمِدَا اللهَ وَاسْتَغْفَرَاهُ غفر لهما[2]

ملاو شي او د يو بل سره مصافحه كوي، د الله حمد وكړي او ببښنه وغواړي نو هغه دواړه وبخښل شي.

د سلام كولو وخت كې ټيټېدل منع دى

﴿۳﴾ وَعَنْ أَنس قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللهِ الرَّجُلُ مِنَّا

او حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې يو كس عرض وكړو چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! مونږ كې چې

يَلْقَى أَخَاهُ أَوْ صَدِيقَهُ أَيَنْحَنِي لَهُ؟ قَالَ:

څوك كله د خپل مسلمان وروريا د خپل دوست سره ملاقات وكړي نو آيا هغه ښكته شي؟ نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل

لَا. قَالَ: أَفَيَلْتَزِمُهُ وَيُقَبِّلُهُ؟ قَالَ:

نا. هغه سړي وويل چې آيا د هغې سره غاړه ملاو كړي او هغه ښكل كړي؟ نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل

لَا. قَالَ: أَفَيَأْخُذُ بِيَدِهِ وَيُصَافِحُهُ؟

نا. هغه سړي وويل چې د هغې لاس خپل لاسونو كې نيولو سره د هغې سره مصافحه وكړي؟

---

[1] رقم الحديث ۴۶۷۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۲۶/۱۰ رقم الحديث ۵۹۹۷ ومسلم في ۱۸۰۸/۴ رقم الحديث ۲۳۱۸.

[2] رقم الحديث ۴۶۷۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳۸۸/۵ رقم الحديث ۵۲۱۲ والترمذي في ۷۰/۵ رقم الحديث ۲۷۲۷.

قَالَ: نَعَمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
نبي کريم ﷺ و فرمايل آؤ.

توضیح قال لا: يعنې د سلام کولو وخت کې ښکته کېدل منع دي. دې سره د بدعت او شرک دروازه کولاوېدلی شي. دې حديث کې چې څنګه د سلام کولو وخت کې د ښکته کېدلو نه منع شوي ده. همدغه شان د يو بل سره غاړه په غاړې د معانقه کولو نه هم منع شوي ده. او لاس وغيره ښکلول هم منع کړی شوي دي.
فقهاؤ ليکلي دي چې که د لاس ښکلو د دنيا په غرض وي نو دا په اتفاق سره مکروه تحريمي دي، خو که د مور او پلار يا د استاذانو يا د مشائخو او د الله والو لاس ښکل کړي نو دا جائز دي، خو د دنيا دار لاس وغيره د دنيا په غرض ښکولو جائز نه دي. لهذا د ممانعت صورت د همدغه منع شوي صورتونو سره دی. (مرقات ۸/۴۶۲)

د سلام پوره طريقه

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم قَالَ: " تَمَامُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ
او د حضرت ابو امامه رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم ﷺ و فرمايل د مريض پوره بيمار پرسي ده
أَنْ يَضَعَ أَحَدُكُمْ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ أَوْ عَلَى يَدِهِ فَيَسْأَلَهُ:
دا چې تاسو کې يو خپل لاس د هغې په تندي باندي يا د هغې په لاس کېږدئ او بيا تر هغه پوښتنه وکړئ
كَيْفَ هُوَ؟ وَتَمَامُ تَحِيَّاتِكُمْ
چې د دې څه حال دی؟ او ستاسو پوره سلام چې تاسو يې خپل مينځ کې کوئ مصافحه ده يعنې کله
بَيْنَكُمُ الْمُصَافَحَةُ". رَوَاهُ أَحمد وَالتِّرْمِذِيّ وَضَعفه[2]
چې تاسو سلام کوئ نو مصافحه هم کوئ چې سلام پوره شي.

د سفر نه راتلونکي سره معانقه او تقبيل جائز دی

﴿۶﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَدِمَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ الْمَدِينَةَ
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې يو ځل زيد ابن حارثه مدينې ته راورسيدلو نو هغه وخت
وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي فَأَتَاهُ
نبي کريم ﷺ زما کور کې ؤو. زيد رضي الله عنه د نبي عليه السلام (خدمت کې د حاضرېدلو لپاره زما کورته) راغلو

([1]) رقم الحديث ۴۶۸۰ أخرجه الترمذي في السنن ۷۰/۵ رقم الحديث ۲۷۲۸ وابن ماجه في ۱۲۲۰/۲ رقم الحديث ۳۷۰۲.
([2]) رقم الحديث ۴۶۸۱ أخرجه الترمذي في السنن ۷۱/۵ رقم الحديث ۲۷۳۱ وأحمد في المسند۲۶۰/۵ .

فَقَرَعَ الْبَابَ فَقَامَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عُرْيَانًا
او دروازه يې وټكوله. نبي كريم ﷺ خپل لوڅ بدن خپلې ټوټې يعني څادر وا چولو او د زيد رضي الله عنه
يَجُرُّ ثَوْبَهُ وَاللهِ مَا
سره د ملاوېدلو لپاره بهر او تلو قسم په خدائ چې ما دې نه مخكې او د دې نه وروسته نبي كريم ﷺ لوڅ نه دى ليدلى
رَأَيْتُهُ عُرْيَانًا قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ
(يعنې كله هم داسې نه دي شوي چې نبي كريم ﷺ د استقبال په وخت كې د دغه شان د شوق او ارمان اظهار كړې وي
فَاعْتَنَقَهُ وَ قَبَّلَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
او دهغې سره د ملاوېدلو لپاره لوڅ بدن بهر وتلى وي) بهرحال نبي عليه السلام حضرت زيد رضي الله عنه له غاړه وركړه او ښكل يې كړو.

توضيح: **فاعتنقه**: يعنې نبي كريم ﷺ د حضرت زيد رضي الله عنه سره معانقه وكړه. د دې حديث نه د معانقې او د تقبيل ثبوت ملاوېږي. راتلونكي د حضرت جعفر رضي الله عنه د حديث نمبر ۱۰ نه هم د معانقې او تقبيل ثبوت ملاوېږي. فقهاؤ همدغه اختيار كړې دى چې دا جائز دي. چرته چې د ممانعت روايت دى. هغه دې تقبيل باندې محمول دى. چې كوم د دنيا به غرض وي. (مرقات ۸/۴۶۳)

عريانا: يعنې نبي كريم ﷺ صرف لنګ اغوستى ؤو. بدن يې بيخي لوڅ نه ؤو. (مرقات ۸/۴۶۳)

معانقه جائز ده

﴿۷﴾ وَعَنْ أَيُّوبَ بْنِ بُشَيْرٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ عَنَزَةَ أَنَّهُ قَالَ:
او حضرت ايوب ابن بشير د عنزه قبيلې د يو سړي نه روايت كوي چې هغې بيان وكړو چې ما د حضرت ابوذر رضي الله عنه
قُلْتُ لِأَبِي ذَرٍّ: هَلْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
وپوښتل كله به چې تاسو د نبي كريم ﷺ سره ملاقات كولو نو ايا نبي كريم ﷺ به
يُصَافِحُكُمْ إِذَا لَقِيتُمُوهُ؟ قَالَ: مَا لَقِيتُهُ قَطُّ
تاسو سره مصافحه هم كوله؟ حضرت ابوذر رضي الله عنه وفرمايل ما چې كله هم د نبي كريم ﷺ سره ملاقات كړې دى
إِلَّا صَافَحَنِي وَبَعَثَ إِلَيَّ ذَاتَ يَوْمٍ
نو نبي كريم ﷺ ما سره مصافحه كړې ده او د يوې ورځې واقعه ده چې نبي كريم ﷺ زما راغوښتلو لپاره
وَلَمْ أَكُنْ فِي أَهْلِي فَلَمَّا جِئْتُ
ما پسې (يو سړى) را ولېږلو. هغه وخت زه خپل كور كې موجود نه ؤوم. كله چې كور ته راغلم نو ما ته

[1] رقم الحديث ۴۶۸۲ اخرجه الترمذي في السنن ۵/۷۲ رقم الحديث ۲۷۳۲.

أُخْبِرْتُ فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ عَلَى سَرِيرٍ فَالْتَزَمَنِي

خبر راکړی شو، نو زه د نبي عَلَيْهِ السَّلَام خدمت کې حاضر شوم، نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وخت په يو تخت باندي ناست ؤو.

فَكَانَتْ تِلْكَ أَجْوَدَ وَأَجْوَدَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

نبي عَلَيْهِ السَّلَام ماله غاړه راکړه او دا غاړه راکول (لطف او سرور په اعتبار سره د مصافحې په نيت) غوره ؤو، څه ډير غوره ؤو.

د حضرت عکرمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راتلو باندې معانقه

﴿۸﴾ وَعَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ أَبِي جَهْلٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

او حضرت عکرمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بن ابو جهل فرمايي چې (د فتح مکې په ورځ چې زه د اسلام قبولو لپاره) د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

يَوْمَ جِئْتُهُ: مَرْحَبًا

خدمت کې حاضر شو، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (ماته په کتلو سره) وفرمايل (د الله او د رسول له

بِالرَّاكِبِ الْمُهَاجِرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[2]

اړخه يا د دار الحرب نه دار الاسلام اړخ ته) هجرت کونکي سپور ته هرکلی.

توضيح: د فتح مکې په موقع کې عکرمه بن ابی جهل د مسلمانانو مقابلې ته راغلی ؤو، خو د حضرت خالد بن وليد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په لاسو يې ماتې وخوړله او د يمن اړخ ته په تښتيدو شو. د هغې ښځه مسلمانه شوې وه. هغې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه امان عکرمه لپاره امان وغوښتلو. دا راتګ يې د همغه موعې دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د تلطف په توګه هغه ته "الراکب" او "المهاجر" په نوم سره يا د کړو ځکه او ښ باندې سپور راراوان ؤو او د کفر نه يې د اسلام اړخ ته هجرت کول. تفصيلي روايت کې د معانقه ذر کيد. دې حديث نه د مسافر راتګ باندې د استقبال ثبوت هم ملاوېږي او د مبارک باد الفاظ هم ملاوېږي. (مرقات ۸/۴۶۴)

د يو سړي د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ښکولو عجيبه قصه

﴿۹﴾ وَعَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ: بَيْنَمَا

او حضرت اسيد ابن حضير رَضِيَ اللهُ عَنْهُ چې د انصارو نه ؤو، د هغې باره کې روايي فرمايي چې هغه وخت کله چې (اسيد)

هُوَ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ وَكَانَ فِيهِ مُزَاحٌ بَيْنَنَا يُضْحِكُهُمْ

د خلکو سره خبې کولې او د هغې په مزاج کې خوش طبيعتي او ظرافت ؤو د هغې سره خلکو خندل نو

---

[1] رقم الحديث ۴۶۸۳ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۰/۵ رقم الحديث ۵۲۱۴.

[2] رقم الحديث ۴۶۸۴ أخرجه الترمذي في السنن ۷۴/۵ رقم الحديث ۲۷۳۵.

فَطَعَنَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي خَاصِرَتِهِ بِعُودٍ
نبي كريم ﷺ (ازراه مزاق) هغه په يو لرګي وسكونډو. هغې نبي كريم ﷺ ته
فَقَالَ: أَصْبِرْنِي. قَالَ: أَصْطَبِرْ. قَالَ:
وفرمايل چې ماله د دې سكونډلو بدله راكړه. نبي كريم ﷺ وفرمايل چې زما نه بدله واخله، هغه وويل
إِنَّ عَلَيْكَ قَمِيصًا وَلَيْسَ عَلَيَّ قَمِيصٌ فَرَفَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې د ستاسو به بدن باندې جامه شته دى او زما په بدن باندې جامه نشته دى، نبي كريم ﷺ
عَنْ قَمِيصِهِ فَاحْتَضَنَهُ وَجَعَلَ يُقَبِّلُ كَشْحَهُ قَالَ:
خپله قرتئ راواخستله. اسيد رضي الله عنه هغې نه غاړه واخستله او د غاړې ښكولول يې ورله شروع كړل او وې ويل
إِنَّمَا أَرَدْتُ هَذَا يَا رسولَ الله.رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]
چې يا رسول الله ﷺ! ما صرف همدغه غوښتل (يعني د بدن مبارك ښكولو).(ابوداؤد)

توضيح: رجل: مصابيح كې د رجل لفظ مجرور دى. چې د اسيد بن حضير صفت تى. د دې نه دا وهم پيدا كېږي چې د نبي كريم ﷺ نه چې د بدلې چې كومه واقعه ذكر ده، دا انصار د لويې شان والا مشهور صحابي اسيد بن حضر دى، خو د ګپ انداز يې د نبي كريم ﷺ د شان خلاف دى. لهذا دا واقعه د بل كوم كس ده. چې طبيعيت كې مزاح ؤو او هغه هم د انصارو نه ؤو. دا قعې مشهور صحابي حضرت حضرت اسيد بن حضير بين كړې ده. د دې خبرې تائيد د جامع الاصول د روايت نه كېږي. هلته د رجلا لفظ دى، نو عبارت دسې دى "عن اسيد بن حضير قال ان اجلا من الانصار كان فيه مزاح" بهر حال صحيح او راجح همدغه ده چې د حضرت اسيد بن حضير د دې حديث راوي دى. قصه او واقعه د بل چا ده. (مرقات۸/۴۶۵)

اصبرني: يعني زه ستا نه بدله اخلم، نو ځكه تاسو ماته صبر وكړې. مطلب دا د دى چې ماله بدل راكړه. (مرقات۸/۴۶۶)

اصطبر: يعني زه به د بدله دركولو لپاره صبر وكړم. ته خپله بدله واخله.

مرسلا: دې حضراتو دا روايت د ارسال په طريقه نقل كړى دى خو په شرح السنة كې د بياضى په حوال دا حديث متصل كړى شوى دى. بياضي د بياضه بن عامر اړخ ته منسوب دى. د بياضى ذكر چې مطلق چرته وي، هلته عبدالله بن جابر انصاري مراد وي. (مرقات۸/۴۶۶)

---

[1] رقم الحديث ۴۶۸۵ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۵/۵ رقم الحديث ۵۲۲۴.

د تندي ښکلول ثابت دي

﴿۱۰﴾ وَعَنِ الشَّعْبِيِّ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَلَقَّى جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ
او حضرت شعبي فرمايي چې نبي كريم ﷺ د حضرت جعفر بن ابى طالب سره ملاو شو نو
فَالْتَزَمَهُ وقبَّلَ مابين عَيْنَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْبَيْهَقِيُّ
هغه له يې غاړه ورکړه او هغه يې د سترګو په مينځ کې ښکل کړو. دا روايت ابوداؤد او شعب الايمان کې
فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ مُرْسَلًا وَفِي بَعْضِ نُسَخِالْمَصَابِيحِ وَفِيشرح السّنة
بيهقي په د ارسال په طريقه نقل کړي دي خو د مشکوة په څېنو مسخو او شرح السنة کې دا روايت د
عَنِ البياضي مُتَّصِلا[1]
بياضي نه د اتصال په طريقه رانقل کړی شوی دی.

توضيح: جعفر بن ابي طالب: حضرت جعفر طيار اول د مکې نه حبشې ته هجرت وکړو او بيا د هلته نه مدينې ته هجرت وکړو. زير بحث حديث کې د همدغه حبشې نه مدينې ته د هجرت ذکر دی. د نبي کريم ﷺ چې د جضرت جعفر رضي الله عنه سره د ملاقات کوم ذکر دی هغه د همدې موقع دی.

قبل بين عيينه: د دې نه د اندې ښکولو ثابتېږي. (مرقات۸/۴۶۸)

د جعفر رضي الله عنه په راتګ باندې خوشحالي

﴿۱۱﴾ وَعَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فِي قِصَّةِ رُجُوعِهِ مِنْ أَرْضِ الْحَبَشَةِ
او حضرت جعفر ابن ابى طالب د حبشې د زمکې نه د بېرته راتللو واقعه بيانوي او وايي چې مونږ د حبشه نه
قَالَ: فَخَرَجْنَا حَتَّى أَتَيْنَا الْمَدِينَةَ
راروان شو او مدينې ته رسيدلو سره د نبي کريم ﷺ (خدمت کې حاضر شو او د نبي کريم ﷺ سره)
فَتَلَقَّانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاعْتَنَقَنِي ثُمَّ قَالَ: " مَا أَدْرِي:
مو ملاقات وکړو. نبي کريم ﷺ ماله غاړه راکړه او ويې فرمايل چې زه نه شم ويلی چې زه
أَنَا بِفَتْحِ خَيْبَرَ أَفْرَحُ أَمْ بِقُدُومِ
د خيبر د فتح کېدو په وجه زيات خوشحاله يم يا که د جعفر په بېرته راتللو په وجه، او اتفاقًا حضرت

---

[1] رقم الحديث ۴۶۸۶ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۲/۵ وأخرجه البغوي في شرح السنة ۲۹۰/۱۲ رقم الحديث ۳۲۲۷.

جَعْفَرٍ؟. وَوَافَقَ ذٰلِكَ فَتْحَ خَيْبَرَ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السّنة "[۱]

جعفر رضي الله عنه په همدغه ورځ راغلی ؤو چې په کومه خیبر فتح شوی ؤو.

ښپې ښکولول څنګه دي؟

﴿۱۲﴾ وَعَنْ زَارِعٍ وَكَانَ فِي وَفْدِ عَبْدِ الْقَيْسِ قَالَ: لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ

او حضرت زارع چې د عبدالقیس په وفد کې شامل ؤو، وايي چې کله مونږ مدینې ته ورسیدلو نو

فَجَعَلْنَا نَتَبَادَرُ مِنْ رَوَاحِلِنَا فَنُقَبِّلُ يَدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرِجله. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۲]

د خپلو سورلو نه ژر ژر راکوشو نو مونږ د نبي کريم صلی الله علیه وسلم لاسونه او پښې ښکل کړې. (ابوداؤد)

توضيح: ورجله: يعنې مونږ د سورلو نه کوز شو او نبي کريم صلی الله علیه وسلم ته ورغلو او د نبي کريم صلی الله علیه وسلم لاس او پښې مو ښکل کړې. لاس او د تندي به ښکولو کې څه خاص مسئله نشته دی، ځکه د دين والو تندی او لاسونه ښکلو د حديثونو نه ثابت دي. که دنيوې غرض نه وي نو ښکولو کې هيڅ باک نشته دی. البته پښو ښکولو کې ښکته کېدنه کېږي چې د سجدې صورت ترېنه پيدا کېږي. دې کې کلام دی. که کوم کس پلنګ وغيره اوجت ځای باندې ولاړ او کوم کس د هغې پښې ښکولو او د سجدې صورت نه جوړېږي، نو دې کې بحث نشته دی. بحث په دې کې دی چې پښې ښکولو کې چې د سجدې کوم صورت جوړوېږي، د هغې څه حکم دی؟

د احنافو څه علماء دا جائز ګڼي او دا د سجده تعظيمي نه جدا ګڼي او وايي چې دې کې نه د عبدات والا سجده شته او نه د تعظيم والا سجده شته دی. دا صرف د احترام او اکرام يو صروت دی. "عمدة الفقه" کې حضرت مولانا متفی محمد شفيع رحمه الله په احسن الفتاوی کې د مفتي رشيد احمد رحمه الله دا جائز لکيلي دي. حضرت مفتي محمد شفيع رحمه الله خو د دې د ثابتولو او د دلائل پيش کولو ډېر کوشش کړی دی. د بحث لاندې حديث کې د دې حضراتو لويې دليل دی، خو عام فقهاء د پښو ښکولو جائز نه ګڼي او د بحث لاندې حديث د پيغمبر په خصوصيت باندې حمل کوي. او د پښو ښکولو ښه نه ګڼي. بنده عاجز هم د همدغه فقهاؤ رائی خوښوي کومو چې د پښو ښکولو ناخوښ عمل ګڼي. او حديث په پيغبري باندې حمل کوي. يا دا چې په ابتداء کې دا عمل جائز ؤو بای منع شو يا به يې بله کومه وجه وي. بهرحال پښو ټيټېدل او د هغې ښکولو د اسلامي تعليماتو د روح منافي دي.

---

[۱] رقم الحديث ۴۶۸۷ أخرجه البغوي في شرح السنة ۱۲/۲۹۰ رقم الحديث ۳۳۲۷.

[۲] رقم الحديث ۴۶۸۸ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۳۹۵ رقم الحديث ۵۲۲۵

د حضرت فاطمه رضي الله عنها عمل

﴿۱۳﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا

او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي طور طريقه، عادات او ورش او نيک خصلتي او يو روايت کې دي چې

كَانَ أَشْبَهَ سَمْتًا وَهَدْيًا وَدَلًّا.

خبرې اترې او په کلام کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم په مشابهت کې د فاطمه رضي الله عنها نه زيات بل څوک نه

وَفِي رِوَايَةٍ حَدِيثًا وَكَلَامًا بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فَاطِمَةَ

ليدلی (يعنې حضرت فاطمه رضي الله عنها په هغه کارونو کې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم سره زيات مشابه وه)

كَانَتْ إِذَا دَخَلَتْ عَلَيْهِ قَامَ إِلَيْهَا فَأَخَذَ بِيَدِهَا فَقَبَّلَهَا وَأَجْلَسَهَا فِي مَجْلِسِهِ

فاطمه رضي الله عنها به چې کله د نبي کريم صلى الله عليه وسلم خدمت کې حاضريدله نو بيا به يې هغه خپل د ناستې ځای کې کېنوله،

وَكَانَ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهَا قَامَتْ إِلَيْهِ

همغه شان به چې نبي عليه السلام کله د فاطمه رضي الله عنها خوا ته لاړو نو فاطمه رضي الله عنها به ليدلو سره او دريدلو.

فَأَخَذَتْ بِيَدِهِ فَقَبَّلَتْهُ وَأَجْلَسَتْهُ فِي مجلسِها. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [1]

د نبي عليه السلام لاس به يې په لاس ونيولو او نبي عليه السلام به يې ښکلو کړو او خپل ځای باندې به يې کېنولو.

توضيح: سمتاً: طور او طريقې ته وايي. (مرقات۸/۴۶۸)

هدياً: عادت او د روش په معنی کې دی. (مرقات۸/۴۶۸)

ودلاً: تګ راتګ او مزل ته وايي. دې الفاظو کې ترادف هم او معمولي تغاير هم دی. (مرقات ۴۶۸/۸)

د حضرت فاطمه رضي الله عنها د عمل نه معلومېږي چې د لاس ښکولو جائز دي. دې کې هيڅ کلام نشته دی. ښکولو جائز هم دي او اولاد له دې باندې عمل هم کول پکار دی. مور او پلار که د شفقت په توګه د خپل اولاد لاس ښکول کړي نو دا جائز دي خو دا په محبت او شفقت باندې محمول امور دي. دا کاروبار جوړول پکار نه دی.

[1] رقم الحديث ۴۶۸۹ اخرجه ابوداود في السنن ۳۹۱/۵ رقم الحديث ۵۲۱۷ والترمذي في ۶۵۷/۵ رقم الحديث ۳۸۷۲.

د حضرت صديق رَضِيَ اللهُ عَنهُ عمل

﴿۱۴﴾ وَعَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَولَ مَا قَدِمَ الْمَدِينَةَ

او حضرت براء رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې ما يو ځل د يوې غزوې نه حضرت ابوبكر رَضِيَ اللهُ عَنهُ مدينې ته راتلو سره د هغې

فَإِذَا عَائِشَةُ مُضْطَجِعَةٌ قَدْ أَصَابَتْهَا حُمَّى

سره لاړم نو څه وينم چې د هغې لور حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا پرته ده او تبه يې ده، نو حضرت ابوبكر رَضِيَ اللهُ عَنهُ

فَأَتَاهَا أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ: كَيْفَ أَنْتِ يَا بُنَيَّةُ؟

هغې له ورغلو او وې پوښتل چې زما لورې ستا طبيعت څنګه دی او هغې د شفقت او د محبت يا

وَقَبَّلَ خَدَّهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[۱]

سنتو د لحاظ ساتلو د وجې نه يې د هغه مخ ښکل کړو.

اولاد د کشمالي د ګل پشان دی

﴿۱۵﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِصَبِيٍّ

او حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنهَا فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خدمت کې يو ماشوم راوړلی شو.

فَقَبَّلَهُ فَقَالَ: أَمَا إِنَّهُمْ مَبْخَلَةٌ مَجْبَنَةٌ

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه ښکل کړو او وې فرمايل چې خبر شئ او دا اولاد د بخل او وېرې سبب دی

وَإِنَّهُمْ لَمِنْ رَيْحَانِ اللهِ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ[۲]

خو دې کې هم شک نشته دی چې اولاد د خدای ورکړې شوی نعمت او رزق هم دی.

توضيح: مبخلة: اولاد د بخل ذريعه ده. د دې مطلب دا دی چې کله د سړي اولاد نه وي نو لاس يې کولاو وي، د هغې هيڅ څيز بندې پروا نه وي. په پټو سترګو خرچ کوي، خو چې د چورګوټو پشان اولاد راشي نو بيا سړی سوچ کوي چې اوس د دې بچو د ساتلو لپاره روپۍ بچت کولو ضروري ده. او د غه شان سړی بخل شروع کړي او بيا يې په ځان هم خرچ نه کوي. (مرقات ۴۶۹/۸)

(۱) رقم الحديث ۴۶۹۰ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۳/۵ رقم الحديث ۵۲۲۲

(۲) رقم الحديث ۴۶۹۱ أخرجه البغوي في شرح السنة ۳۵/۱۳ رقم الحديث ۳۴۴۸.

مجبنة: د سړي چې اولاد نه وي نو په زړه ورتيا د جنګ ميدان ته وردانګي. نه هغې سره خپل فکر وي او نه د ژوند فکر وي خو که اولاد يې وي نو دا سړی په احتياط بيا ژوند تېروي او وايي چې وروه زما واړه واړه بچې دي. زه جنګ نه کوم دغه شان هغه زړ زړی شي. (مرقات۸/۴۶۹)

ريحان الله: يعني د خوشبودار ګلانو پشان دا ماشومان ګرځې راګرځې. عام مور او پلار ماشومان پوزې ته رانژدې کړي او بويې کوي يې. د ريحان نه رزق هم مراد اخستل کېدی شي چې دا د الله له اړخه رزق دی. (مرقات۸/۴۶۹)

الفصل الثالث

﴿۱۶﴾ عَن يعلى قَالَ: إِنَّ حسنا وحُسيناً رَضِي الله عَنْهُم اسْتَبَقَا
حضرت يعلى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې حسن رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او حسين رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د کوم ځای نه منډه د
إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَضَمَّهُمَا إِلَيْهِ وَقَالَ:
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خوا له راغلل نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغې دواړو له غاړه ورکړه او ويې فرمايل
إِنَّ الْوَلَدَ مَبْخَلَةٌ مجبنَةٌ. رَوَاهُ أَحْمد[1]
چې ماشومان د بخل سبب دی او د وېرې سبب دی.

هديه ورکوئ محبت به ډېرېږي

﴿۱۷﴾ وَعَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عطاء خراساني نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل خپل مينځ کې د يو بل
تَصَافَحُوا يَذْهَبُ الْغِلُّ وَتَهَادَوْا
سره مصافحه کوئ، دې سره بغض او کينه ختمېږي او خپل مينځ کې د يو بل ته هديه او تحفه لېږئ،
تَحَابُّوا وَتَذْهَبِ الشَّحْنَاءُ رَوَاهُ مَالِكٌ مُرْسَلًا[2]
دې سره محبت زياتېږي او دښمنی ختمېږي.

([1]) رقم الحديث ۴۶۹۲ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۲۰۹/۲ رقم الحديث ۳۶۶۶ وأحمد في المسند ۱۷۲/۴.

([2]) رقم الحديث ۴۶۹۳ أخرجه مالک في الموطأ ۹۰۸/۲ رقم الحديث ۱۶.

توضيح: كينه او حسد او عداوت ته **الغل** وايي. **غَين** باندې زير دی. (مرقات ۴۷۱/۸)

الشحناء: د زړه دننه چې كومه كينه وي هغې ته شحناء وايي مراد ترېنه دښمني ده (مرقات ۴۷۱/۸)

مصافحه كولو سره ګناهونه رژيږي

﴿۱۸﴾ وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ
او د حضرت براء بن عازب رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چا چې د غرمې
صَلَّى أَرْبَعًا قَبْلَ الْهَاجِرَةِ فَكَأَنَّمَا صَلَّاهُنَّ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَالْمُسْلِمَانِ
نه مخكې څلور ركعته لمونځ وكړو. هغې ګويا كې هغه څلور ركعته په شب قدر كې ولوستل او مسلمانان
إِذَا تَصَافَحَا لَمْ يَبْقَ بَيْنَهُمَا ذَنْبٌ إِلَّا سَقَطَ . رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ[1]
چې كله خپل مينځ كې مصافحه كوي نو د هغې دواړو مينځ كې هيڅ ګناه نه پاتې كيږي بلكې رژيږي.

[1] رقم الحديث ۴۶۹۴ أخرجه البيهقي في الشعب ۴۷۴/۶ رقم الحديث ۸۹۵۵.

باب القیام

تعظیماً د اودرېدلو بیان

قیام د اودرېدلو په معنی کې دی، خو دلته مطلق د اودرېدلو خبره نه ده بلکې د یو راتلونکې مخې ته د تعظیم لپاره د احتراماً اودرېدو بیان دی ځېنو حدیثونو کې د دې قیام ډېر سخت ممانعت راغلی دی نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ځان لپاره د دې قیام ډېر سخت ممانعت کړی دی او دې ته یې د عجمو طریقه ویلې ده خو د حدیثونو نه د قیام اجازت معلومېږي، ځکه دې مسئله کې د فقهاؤ اختلاف دی.

د علماؤ اختلاف: حدیثونو، روایتونو او په واقعاتو کې د اختلاف په وجه د علماء کرامو په مینځ کې اختلاف راغلی دی چې تعظیماً او احتراماً د چا لپاره وردېدل جائز دي یا جائز نه دي؟

دلائل: کوم علماء چې دا منع کوي، هغوی فرمایي چې د قیام په ممانعت کې ډېر حدیثونه راغلي دي. هغې کې سخت وعید دی. او دې لره د اغیارو کافر عجمو طریقه ګرځولو باندې منع کړې شویده. مثلاً حدیث نمبر ۴، ۵ او ۶ کې په واضحه الفاظو سره دي قیام ته ناجائزه ویلی شوی دی. دا قیام مکروه بلکې بدعت دی. (مرقات ۴۷۳/۸)

کوم علماء چې دې ته جائز وایي. هغوی د حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د حدیث نمبر اول نه استدلال کوي. چې هغې کې د "قوموا الی سیدکم" الفاظ راغلي دي. دغه شان په حدیثونو کې دي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د حضرت فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا لپاره ودریدلی ؤو. دا ټول د جواز دلائل دي. (مرقات ۴۷۳/۸)

جواب: د علماؤ کومه طبقه کې قیام منع کوي، هغوی د قیام د جواز د روایتونو جواب داسې کوئ چې د حضرت سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ واقعه د هغې په مجبوری باندې حمل کوي چې هغه زخمي ؤو. خپلې سورلۍ ن خپله نشو راکوزېدلی، ځکه نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل! **"قوموا الی سیدکم"** یعني د دې لپاره ودرېږئ. که چرې د احترام او تعظیم خبره وی نو نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به **"قوموا السید کم"** فرمایلی وی. باقی د حضرت عکرمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وغیره روایتونه ډېر ضعیف دي.

د علماؤ دویمه ډله چې د قیام د جواز قائل دي. هغوی د قیام د ممانعت د حدیثونو دا جواب کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د عجمیانو په طریقه د اودرېدلو نه منع کړې ده او هغه یقیناً ممنوع ده ځکه هغوی کې به لوی ګس په مجلس کې ناستی ؤو. تر څو پورې به چې هغه ناستی ؤو نو خلک به د هغې د تعظیم لپاره اودرېدل بلکې د اودرېدلو پابند به ؤو. هغوی به په خپله خوښه نهٔ شول کیناستلی او د مجلس پړاؤ به دا اودرېدل غوښتل، بلکې حکم به یې ورکولو. د دغه شان د

اودرېدلو په حرمت او بدعت کې څه شک دی؟ دا خو د ټولو په نزد حرام دی، خو که د یو صاحب فضل او بزرګئ والا کس لپاره فقط د احترام او دیني محبت په بنیاد څوک ودرېږي. هغه عالم او فاضل هغه قیام هم نه خوښوي، نو د جمهورو علماؤ په دې باندې اتفاق دی چې داسې اودرېدل جائز دي. علامه طیبي رحمه الله او محی السنة لیکلي دي چې د صالحینو او علماؤ، برزګانو او د اولیاؤ لپاره د دیني محبت په بنیاد اودرېدل جائز دي. (الکاشف: ۹/۴۹)

مطالب المؤمنین د "قنیه" په حواله لیکلي دي چې کوم کس قیام کول غواړي نو هغې له د ځان خوښۍ په وجه دا قیام مکروه دی، خو څوک چې صاحب احترام وي او د هغه د قیام طلب هم نه کوي نو د هغې لپاره به اودرېدل مکروه نه وي.

قاضي عیاض مالکی لیکې چې حدیثونو کې د منع شوي قیام نه هغه قیام مراد دی چې کوم به عجمي خلکو کولو چې کیناستونکې کس په احترام کې به د آخر پورې کیناستلو. او هغې پابند به ؤو. دا مکروه او منع دی. (مرقات ۸/۴۷۴)

خلاصه: او محاکمه د دې ټول بحث دا ده چې کوم کس صاحب اکرام وي، ولي کامل او نیک وي، هغې د خپل ځان لپاره د چا قیام هم نه خوښوي او یو د دنیوي غرض نه بغیر خالص د دیني محبت په بنیاد د هغې د احترام لپاره ودرېږي او دا قیام د عجمیانو په طرز هم نه وي، نو دې قیام کې هیڅ باک نشته دی. د کومو حدیثونو نه چې د جواز پته لږېږي هغه په همدغي باندې محمول دي.

خو که یو کس عالم او فاضل نه دی یا عالم فاضل دی، خو دا قیام غواړي نو د هغې لپاره دا قیام منع دی. او که یو دنیا داره کس دی او د دنیوي غرضونو په خاطر خلک د هغې لپاره ودرېږي او د زړه نه هغه خوښوي، نو دا سخت منع دی. کومو حدیثونو کې چې د قیام منع راغلي ده. هغه همدغه قیام باندې محمول ده.

الفصل الأول

حضرت سعد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ته د مجلس د خلکو پاڅیدل

﴿۱﴾عَنْ أَبِي سعيد الْخُدْرِيِّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ بَنُو قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدٍ
حضرت ابو سعید خدري رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمایي چې کله بنو قرظه د حضرت سعد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ په حکم او ثالث جوړولو
بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِ
باندې راکوز شول نو نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یو سړی حضرت سعد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ پسې ولېږلو. هغه وخت د
وَكَانَ قَرِيبًا مِنْهُ فَجَاءَ عَلَى حِمَارٍ
حضرت سعد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قیام ګاه سره نزدې ناست ؤو، نو هغه به خر باندې سپور راغلو
فَلَمَّا دَنَا مِنَ الْمَسْجِدِ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْأَنْصَارِ:
او چې جومات ته رانږدې شو نو نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د دې لیدلو سره) وفرمایل چې ای انصارو! تاسو

قُومُوا إِلَى سَيِّدِكم . مُتَّفق عَلَيْهِ. وَمَضَى الْحَدِيثُ بِطُولِهِ فِيبَابِ حُكْمِ الْإِسْرَاءِ(مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]

خپل سردار لپاره ودرېږئ. (بخاري او مسلم) او دا حديث پوره تفصيل سره د قيديانو په باب کې تېر شوی دی.

توضيح: د دې باب په ابتدائی بحث کې د دې حديث تشريح او توضيح ده چې به تفصيل سره ليکلې شوې ده. او کتاب الجهاد کې په حکم الاسراء کې دا حديث تېر شوی دی. هلته يې تشريح وګورئ.

څوک د خپل ځای نه پاسول او خپله هلته کيناستل جائز نه دي

﴿۲﴾وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت ابن عمر رضي الله عنه د نبي کريم صلى الله عليه وسلم نه نقل کوي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل

لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ

داسې پکار نه ده چې څوک کوم ځای کې ناست وي او هغه د هلته نا پاڅوئ او خپله کينئ، البته (د ناستې)

وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا (مُتَّفق عَلَيْهِ)[2]

ځای فرخه ساتئ او راتلونکي ته ځای ورکړئ (چې د پاڅولو حاجت نه وي).

توضيح: ځېنې خلک حيله او بهانه وکړي او بل د مجلس نه پاڅوي او خپله هلته کينې. دا جائز نه ده. په زوره پاڅول نو خو نور هم زيات مکروه او منع دي. مجلس کې فراخوالی پيدا کول پکار دي.

مجلس نه د لږ وخت لپاره پاڅيدلو باندې د ځای حکم

﴿۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَامَ مِنْ

او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل: څوک چې د خپل ځای

مَجْلِسِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. رَوَاهُ مُسلم[3]

نه پاڅيدلو او بيا هلته کېناستلو نو د هغه ځای زيات حقدار به همغه وي.

توضيح: **فهو احق**: يعنې يو سړی د مجلس نه د لږ ساعت لپاره پاڅيدلو. که هغې خپل ځای باندې کومه نښانه کېښودله يا ژر بېرته راغلو نو دا سړی د خپل ځای د ټولو نه زيات مستحق او حقدار دی، خو که دا سړی ناوخته پورې رانغلو او د هغې په ځای بل څوک کيناستلو نو د ده حق بيا ختم شو. د غه شان که کوم ځای ونېولو او هلته يې څه څادر وغيره وغوړولو خو د ډېر ساعت پورې غيب ؤ نو بيا به

([1]) رقم الحديث ۴۶۹۵ أخرجه البخاري في صحيحه ۴۱۱/۷ رقم الحديث ۴۱۲۱ ومسلم في ۱۳۸۸/۳ رقم الحديث ۱۷۶۸.

([2]) رقم الحديث ۴۶۹۶ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۲/۱۱ رقم الحديث ۶۲۶۹ ومسلم في ۱۷۱۴/۴ رقم الحديث ۲۱۷۷.

([3]) رقم الحديث ۴۶۹۷ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۷۱۵/۴ رقم الحديث ۲۱۷۹، والرمذي في السنن ۸۳/۵ رقم الحديث 2751

هم د هغې ځای د هغې د لاس نه وځي اګر که هغې نابښنه هم ينبي ده. د دې نه معلومه شوه چې جومات د ځان لپاره ځای دغه شان خاص کول پکار نه دي چې بل پرې نه شي کيناستلی. (مرقات۸/۴۷۵)

الفصل الثاني

نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ځان لپاره اودرېدل نه خوښول

﴿۵﴾ عَنْ أَنس بن مَالك قَالَ: لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت انس رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې د صحابه کرام رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ ته د نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه زيات محبوب او
وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُومُوا
عزيز بل هيڅوک نه وُو خو (د دې محبت او تعلق باوجود) صحابه کرامو به چې نبي عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ وليدلو نو نه به اودرېدل، ځکه
لِمَا يَعْلَمُونَ مِنْ كَرَاهِيَتِهِ لِذَلِكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ
هغوی پوهېدل چې نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا اودرېدل نه خوښوي. دا روايت ترمذی نقل کړی دی
وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ[1]
او ويلي يې دي چې دا حديث صحيح دی.

توضيح نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د ځان لپاره اودرېدل نه خوښول. دا د نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انکساري او عاجزي وه. او دا اودرېدل **سداً للذراع** هم وُو. که نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اودرېدل رواج کړی وی نو معلومه نه ده چې خبره به د کوم ځای نه کوم ځای ته رسيدلی دی. لهذا مختلفو وختونو او مقاماتو او حالاتو ته به کتل غواړي چې کوم صورتونو کې د قيام ممانعت دی. او کوم کوم صورتونو کې اباحت دی. تفصيل مخکې تېر شوی دی. (مرقات۸/۴۷۶)

خلک خپلې مختې ته ودرولو سخت وعيد

﴿۵﴾ وَعَن مُعَاوِيَة قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ سَرَّهُ
او حضرت معاويه رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: څوک چې دا خبره خوښوي
أَنْ يَتَمَثَّلَ لَهُ الرِّجَالُ قِيَامًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُد[2]
چې خلک د هغې مخې ته نيغ ولاړ وي نو هغې له پکار ده چې د خپلې ناستې ځای په دوزخ کې تيار کړي.

---

[1] رقم الحديث ۴۶۹۸ أخرجه الترمذي في السنن ۸۴/۵ رقم الحديث ۲۷۵۴.

[2] رقم الحديث ۴۶۹۹ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۸/۵ رقم الحديث ۵۲۲۹ والترمذي في ۸۴/۵ رقم الحديث ۲۷۵۵

توضیح قیاماً: همغه د عجمیانو والا قیام مراد دی. چې غرور، تکبر، او چتوالی او زور زیاتی وي. چې یقیناً منع دی. نن سبا د جمعیت علماء اسلام په جلسو کې د مشرانو راتللو باندې پنډال والا ټول اودریږي. دا همغه ممنوع صورت دی چې ذکر یې دې حدیث کې دی. دې مشرانو باندې واجب دي چې عوام د دې نه منع کړي او د وعید نه بچ شي. (مرقات۸/۴۷۶)

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّكِئًا عَلَى عَصًا
او حضرت ابو امامه رضي الله عنه فرمایي چې یو ورځ نبي کریم صلی الله علیه وسلم د همسا مبارکې په مرسته بهر راوتلو
فَقُمْنَا فَقَالَ: لَا تَقُومُوا كَمَا
نو مونږ د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په احترام کې اودریدلو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل چې تاسو داسې مه ودریږئ
يَقُومُ الْأَعَاجِمُ يُعَظِّمُ بَعْضُهَا بَعْضًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
لکه څنګه چې عجمیان خلک اودریږي چې هغوی کې د څېنو څېنو تعظیم کوي.
﴿۷﴾ وَعَنْ سعيد بن أَبِي الْحسن
او حضرت سعدی ابن ابوالحسن چې یو جلیل القدر او ثقه تابعي او د حضرت حسن بصری ورور دی
قَالَ: جَاءَنَا أَبُو بكرة فِي شَهَادَةٍ
فرمایي چې یو ورځ حضرت ابوبکره صحابي مونږ له د ګواهۍ راکولو لپاره راغلو. یو سړي د هغې په احترام کې
فَقَامَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ مَجْلِسِهِ فَأَبَى أَنْ يَجْلِسَ فِيهِ وَقَالَ:
خپل ځای پریښودلو او اودریدلو خو هغې په ځای باندې د کیناستلو نه انکار وکړو او ویې فرمایل چې
أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ذَا
نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دې نه منع کړې ده. او نبي کریم صلی الله علیه وسلم د دې خبرې نه هم منع کړې ده چې
وَنَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَمْسَحَ الرَّجُلُ يَدَهُ بِثَوْبِ مَنْ لَمْ يَكْسُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
څوک د داسې سړي په جامو باندې خپل لاس اوچ کړي کوم چې هغې ته جامې اغوستي دي.

توضیح فی شهادة: یعنې کوم مقدمه کې یې هغې له ګواهي ورکوله، څکه راغلو. (مرقات۸/۴۷۷)

فأبی: حضرت ابوبکره څکه انکار وکړو چې کېدی شي هغه کس د زړه نه خوشحاله نه ؤ. صصرف د

---

(۱) رقم الحديث ۴۷۰۰ أخرجه ابوداود في السنن ۳۹۸/۵ رقم الحديث ۵۲۳۰ وابن ماجه في ۱۲۱۱/۲ رقم الحديث ۳۸۳۶.

(۲) رقم الحديث ۴۷۰۱ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۵/۵ رقم الحديث ۴۸۲۷ وأحمد في المسند ۴۴/۵ .

رعایت په خاطر اودرېدلو او ځای یې پرېښودلو. حضرت ابو بکره د تقوی او د احتیاط په بنیاد باندې داسې وکړل یا بله کومه عارضي وجه وه ځکه دا د عدالت او و محکمه عدالت ماحول ؤو. (مرقات۸/۴۷۷)

که مجلس ته بیرته راځئ نو ځان لپاره نښانه کېږدئ

﴿۸﴾ وَعَن أَبِي الدرداءِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جلس

او حضرت ابودرداء رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم به کله کيناستلو نو مونږ به د

جلسنا حوله فَأَرَادَ الرُّجُوعَ

نبي کريم صلی الله علیه وسلم نه گيرچاپيره کيناستلو او بيا به چې کله نبي کريم صلی الله علیه وسلم د بيرته تلو په اراده پاڅيدلو نو

نَزَعَ نَعْلَهُ أَوْ بَعْضَ مَا يَكُونُ عَلَيْهِ

(خپل ځای) باندې به يې پڼې (پيزار) ويستل او کيښودل (او لوڅې پښې به لاړو) يا به يې د خپل بدن يو څيز

فَيَعْرِفُ ذَلِكَ أَصْحَابُهُ

(لکه څادر وغيره) هغه ځای کې پرېښودلو. دې باندې به صحابه کرام پوهه شول چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم

فَيَثْبُتُونَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]

به مجلس ته بېرته راځي نو هغوی به په خپل خپل ځای ناست ؤو.

دوه کسانو کې ننوتل او کيناستل منع دي

﴿۹﴾ وَعَن عبد الله بن عَمْرو عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

او حضرت عبدالله ابن عمر رضي الله عنه د نبي کريم صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم و فرمايل

لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يُفَرِّقَ بَيْنَ اثْنَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِهِمَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ[2]

د هيچا لپاره دا حلال نه دي چې هغه د ناستو دوه کسانو په مينځ کې د هغوی د اجازت نه بغير جدا والی راولي.

توضيح: ان يفرق: يعنې که دوه ملگري خپل مينځ کې ناستې وي او دريم سړی راشي او د هغوی په مينځ کې کيناستلو او د دواړو په مينځ کې جدائی راولي، دا منع دي، ځکه دا امکان لري چې هغه دواړه خپل مينځ کې ضروري خبرې کوي يا هسې هغوی وېرېږي او بله کومه ترجيحي وجه موجود

---

(۱) رقم الحديث ۴۷۰۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۸۰/۵ رقم الحديث ۴۸۵۴

(۲) رقم الحديث ۴۷۰۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۵/۵ رقم الحديث ۴۸۴۵ والترمذي في ۸۳/۵ رقم الحديث ۲۷۵۲.

وي. که دغه شان بله کومه مجبوري موجود نه وي نو بیا داسې کیناستلو کې هیڅ باک نشته دی.
ځینې علماؤ د تفریق نه د دوه کسانو په مینځ کې نفاق او تفرقه پیدا کول مراد اخستی دی. بیا خو به مطلب ډېر واضحه شي.
راتلونکي حدیث کې دي چې که دا دواړه ملګري اجازت ورکوي نو بیا به په مینځ کې ناسته جائز وي. بهرحال د دې حدیث تعلق د ازدحام حالت سره دی.

﴿۱۰﴾ وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عمرو بن شعیب د خپل پلار نه او هغه د خپل نیکه نه نقل کوي چې نبي کریم ﷺ و فرمایل
لَا تَجْلِسْ بَيْنَ رَجُلَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِهِمَا : رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
(د اول نه د ناست شوؤ) دوه کسانو په مینځ کې مه کینئ، خو دا چې که د هغوی اجازت وي. (ابو داؤد)

الفصل الثالث

مجلس ختمیدو باندې قیام جائز دی

﴿۱۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْلِسُ مَعَنَا فِي الْمَسْجِدِ
او حضرت ابو هریره رضی الله عنه فرمایي چې نبي کریم ﷺ به مونږ سره جومات کې کیناستلو
يُحَدِّثُنَا فَإِذَا قَامَ قُمْنَا قِيَامًا
او خبرې به یې کولې. بیا به چې نبي کریم ﷺ پاڅیدلو نو مونږ به او درېدلو. او (تر ډېره پورې به) ولاړ وو.
حَتَّى نَرَاهُ قَدْ دَخَلَ بَعْضَ بُيُوتِ أَزْوَاجِهِ[2]
تر دې چې مونږ به ولیدل چې نبي کریم ﷺ خپلو بیبیانو کې د یو کره لاړو.

توضیح: قمنا قیاماً: د دې قیام تعلق د هغه قیام سره نه دی چې د کوم ممانعت راغلی دی. بلکې دلته یې قیام ځکه وکړو چې مجلس خلاص شو. لهذا اوس د کیناستلو هیڅ مقصد پاتې نه شو، نو د تللو لپاره اودرېدل، خو د قیام په حالت کې به صحابه کرامو رضی الله عنهم څه لږ انتظار کولو، ځکه کېدی شي چې نبي کریم ﷺ بېرته مجلس ته راغلی وی یا هغې ﷺ ته بل کوم حاجت پېښ شوی دی نو ځکه به صحابه کرامو رضی الله عنهم انتظار کولو. (مرقات ۴۷۹/۸)

([1]) رقم الحديث ۴۷۰۴ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۵/۵ رقم الحديث ۴۸۴۴.

([2]) رقم الحديث ۴۷۰۵ أخرجه البيهقي في شعب الايمان ۴۶۷/۶ رقم الحديث ۸۹۳۰.

مجلس کې راتلونکې کس ته اهميت ورکول سنت دي

﴿۱۲﴾ وَعَن وَاثِلَةَ بن الخطابِ قَالَ: دَخَلَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت والصله ابن خطاب رَضِيَ اللهُ عَنهُ فرمايي چې د نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خدمت کې يو سړى حاضر شو
وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ قَاعِدٌ فَتَزَحْزَحَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
او نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په جومات کې ناست ؤو. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه سړي ته (د ځاى وركولو) لپاره د
فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللهِ
خپل ځاى نه وخوزېدلو او يو اړخ ته وړاندې شو. هغه كس عرض وكړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!
إِنَّ فِي الْمَكَانِ سَعَةً. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ لِلْمُسْلِمِ لَحَقًّا
كور کې د ناستې ځاى كافي فراخه دى. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل دا د مسلمان حق دى چې
إِذَا رَآهُ أَخُوهُ أَنْ يَتَزَحْزَحَ لَهُ. رَوَاهُمَا الْبَيْهَقِيُّ فِي شعب الْإِيمَان [1]
كله يې هغه يو مسلمان ورور په راتلو اوويني نو د هغې لپاره ځاى پرېږدي او يو اړخ ته وړاندې شي.

توضيح: يتزحزح: يعنې د راتلونكي سړي لپاره نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خپل ځاى نه اوخوزېدلو. هغه سړي وويل چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ځاى شته دى. ته صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مه بنوځېږه. دې باندې ورته نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې يو نوي راتلونكي مسلمان دا حق دى چې د مجلس ورونه د هغې ليدلو سره وخوزېږي. دې کې خو يو ښه تهذيب دى او بل دا چې د دې سړي په راتلو باندې هغې ته اهميت وركول دي. چې هغه به پرې ډېره خوشحاله شي چې خلكو زما راتګ بوج ونه ګڼلو. بلكې ماته يې اهميت راكړو. دې سره محبتونه زياتېږي. (مرقات۸/۴۸۰)

[1] رقم الحديث ۴۷۰۶ أخرجه البيهقي في الشعب ۶/۴۶۸ رقم الحديث ۸۹۳۳.

باب الجلوس والنوم والمشي

د ناستي، پرېوتلو او ګرځېدو بيان

اسلام دا چې كامل او پوره بلكې د ژوند اكمله ضابطه ده، ځكه دا د انساني ژوند د هري شعبي كفالت كوي دې سلسله كې اسلام خپل منونكو ته د اوده كيدلو، ويخيدلو، ګرځيدلو راګرځيدلو او د كيناستلو او پاڅيدلو طريقه ښايي. كه چيرې يو كس معاشرتي ژوند كې د راتلونكو دې شيانو كې د شريعت نه رهنمائی نه حاصله وي نو لامحاله به د نورو قومونو په په تقليد كې ورك او ګمراه به شي.

الفصل الاول

ګونډه ماتول باندې ناسته جائز ده

﴿۱﴾عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِفِنَاءِ الْكَعْبَةِ
حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د خانه كعبې په دالان كې د خپلو
مُحْتَبِيًا بِيَدَيْهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ[1]
لاسونو په ذريعه راغونډ ناست ؤو.

توضيح: **محتبياً**: خپې نيغي بدن سره پيوسته كولو ناستې ته احتباء وايي. دا په يو خاص طريقې باندې د كيناستلو نوم دی. هغه طريقه داسې ده چې د سرې مقعد په زمكه وي او ګونډې (زنګون) يې د خولې سره نزدې ودرولي وي او دواړه لاسونه يا د كومې پټۍ سره يا دڅادر سره ګونډو نه راتاوهلو سره ناستې ته احتباء وايي: حديث كې صرف د دوه لاسونو سره د احتباء ذكر دی، خو د احتباء ذكر عام دی هغه كه په لاس وي يا كه جامو سره وي. د احتباء په طرز ناسته كې عاجزي او تواضع وي، نو ځكه دې طريقې باندې ناسته مستحب ده. د غونډې ناستې په صورت كې د چا سره پرتوګ او پاجامه وي نو هغه صورت كې ستر نه كولاوېږي، خو كه پرتوګ يا پاجامه نه وي بلكې د احرام دوه څادرونه وي او هغې كې يو سړی په لاسونو راغونډ كيني، نو هغې كې ستر كولاوېږي. لهذا دې طريقه باندې كيناستل منع دي. د لنګ هم دغه حكم دی.

(۱)رقم الحديث ۴۷۰۷ أخرجه البخاري في صحيحه ۶۵/۱۱رقم الحديث ۶۲۷۲ وابن ماجه في السنن ۱۲۲۷/۲ رقم الحديث ۳۷۳۳.

جومات کې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ارام کول ثابت دي

﴿۲﴾ وَعَن عبَّادِ بن تَمِيم عَنْ عَمِّهِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ
او حضرت عباد ابن تميم د خپل تره نه روايت کوي. هغې وويل چې ما نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په جومات کې
مُسْتَلْقِيًا وَاضِعًا إِحْدَى قدمَيه على الأُخْرَى. (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
دغه شان ستوني ستاق وليدلو چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يو قدم به بل قدم ايښې ؤو.

توضيح: واضعاً: يعنې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د ارام لپاره پرېوتلو او يو قدم يې په بل قدم کېښودلو. ورسره لاندې روايت کې قدم په قدم باندط کېښودل سره چت پرېوتلو منع کړې شوي دي. حال دا چې دلته د دې صورت اجازت کړې شوې دی، نو دواړو روايتونو کې تعارض شو.

د دې جواب دا دی چې صرف قدم په بل قدم باندې ايښودل منع نه دي، ځکه دې کې دستر کولاوېدلو خطر نشته دی، خو يوه پښه په بله پښه کېښودلې چې ستر پرې کولاو شي. هغه منع دی. الغرض دراغونډې ناستي پرېوتلو مدار د ستر کولاوېدلو سره دی. که د ستر انتظ■شوی وي نو راغونډه ناسته منع نه دی.

پښې باندې پښه اړول او چيت پرېوتل منع دي

﴿۳﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَرْفَعَ الرَّجُلُ إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى
او حضر جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه منع کړې ده چې څوک يوه پښه اوچته کړي
الأُخْرَى وَهُوَ مُسْتَلْقٍ عَلَى ظَهْرِهِ. رَوَاهُ مُسلم[2]
او بله پښه په هغې باندې کېږدي او هغه وخت کې هغه ستوني ستاق وي.

توضيح: دې حديث کې په يوه خاصه طريقه باندې د پرېوتلو نه منع کړې شوي ده، ځکه هغې کې ستر کولاوېږي. هغه طريقه دا سې ده چې يو کس کله چت پرېوځي او يوه پښه اوچه کړي او د هغې په ګونډه باندې بله پښه او قدم کېږدي، چې لاندېنۍ ټوله علاقه پرې ښکاري او سړی په احرام کې دی يا په ازار بند کې دی نو داسې کول منع دي، خو که سړې پرتوګ اغوستی وي يا د ستر انتظام شوی وي نو بيا داسې پرېوتل جائز دي. بهرحال دې حديث کې د ممانعت يو خاص صورت دی. لهذا د دې د مخکنې حديث سره تعارض نشته دی. (مرقات ۴۸۱/۸)

﴿۴﴾ وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يستلقين
او د حضر جابر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې تاسو کې دې هيڅوک داسې

(۱) رقم الحديث ۴۷۰۸ أخرجه البخاري في صحيحه ۸۰/۱۱ رقم الحديث ۶۲۷۲ ومسلم في ۱۶۶۲/۳ رقم الحديث ۲۱۰۰

(۲) رقم الحديث ۴۷۰۹ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۶۲/۳ رقم الحديث ۲۰۹۹ وابوداود في السنن ۱۸۷/۵ رقم الحديث ۴۶۶۵.

أحدكم ثمّ يضع رجليه على الأخرى. رَوَاهُ مُسلم[1]
ستوني ستاق نه پرېوځي چې يوه پښه ودروي او بله پښه په هغې کېږدي.

تکبر سره د ګرځېدونکي انجام

﴿۵﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل يو کس په دوه پټې دارو
يَتَبَخْتَرُ في بُرْدَيْنِ وَقد أعجبته نَفسه
جامو کې ځان خوښئ او کبر سره سره روان ؤو. او د هغې نفس هغه په غرور او ځان خوښئ کې اخته کړی ؤو.
خسف بِهِ الأرض فَهُوَ بتجلجل فِيهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَة. (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)[2]
زمکې هغه سرې رانښکلو، نو هغه به تر د قيامت پورې دغه شان رانښکلی کېږي.

توضيح: ځينې علماء وايي چې دا قارون ته ويلې شوي دي، خو علامه نؤوي رحمه الله او نور شارحين فرمايي چې دا د قارون نه بغير بل کوم متکبر کس ؤو. چې الله ترېنه ناراضا شو. اسلام د دورنه مخکې د يو سړي قصه ده. (مرقات ۴۸۲/۸)

ځکه باندې د الله والو د تلو انداز داسې وي ﴿و عباد الرحمن الذين يمشونه على الارض هوناً واذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاماً﴾ (سورة فرقان: ۶۳)

الفصل الثاني

نبي کريم صلى الله عليه وسلم بالخت استعمال کړی دی

﴿۶﴾ عَن جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّكِئًا
حضرت جابر ابن سمره رضي الله عنه فرمايي چې ما نبي کريم صلى الله عليه وسلم داسې تکې وهلو سره وليدلو
عَلَى وِسَادَةٍ عَلَى يَسَارِهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[3]
چې دوه بالختونه د نبي کريم صلى الله عليه وسلم چپ اړخ ته ايښودلی شوي ؤو.

([1])رقم الحديث ۴۷۱۰ أخرجه مسلم في صحيحه ۱۶۶۱/۳ رقم الحديث ۲۰۹۹.

([2])رقم الحديث ۴۷۱۱ أخرجه البخاري في صحيحه ۲۵۸/۱۰ رقم الحديث 5789 ومسلم في ۱۶۵۳/۳ رقم الحديث ۵۳۲۶.

([3])رقم الحديث ۴۷۱۲ أخرجه ابوداود في السنن ۳۸۰/۵ رقم الحديث ۴۱۴۳ والترمذي في ۹۱/۵ رقم الحديث ۲۷۷۰.

ګونډه ماتول باندې د کیناستلو ذکر

﴿۷﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَلَسَ
او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله جومات کې کیناستلو
فِي الْمَسْجِدِ احتبى بِيَدَيْهِ. رَوَاهُ رزين [1]
نو دواړه ورنونه به يې ودرول او پونډو باندې به يې دواړه لاسونه د حلقې سره وتړل.

کله کله به نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د قرفصاء په صورت کې کیناستلو

﴿۸﴾ وَعَن قيلة بنت مخرمة أَنَّهَا رَأَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ
او د حضرت قيله بنت مخرمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نه روايت دی چې هغې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په جومات کې
وَهُوَ قَاعِدٌ الْقُرْفُصَاءَ. قَالَتْ: فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
د قرفصاء په هئيت په ناسته وليدلو. قيلة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې کله ما نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ داسې
الْمُتَخَشِّعَ أُرْعِدْتُ مِنَ الْفَرَقِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [2]
ډېر د عاجزۍ او انکسارۍ په حالت کې ناست وليدلو نو زه د هيبت په وجه ورپېدلم.

توضيح: القرفصاء: قاف باندې پيش دی. را ساکن دی. فا باندې پيش دي د هغې نه وروسته مد دی او بيا همزه دی. فا باندې زبر ويل هم جائز دی.

تواضع او د اکسارۍ نه ډک د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يوې ناستې نوم قرفصآء دی. دا په داسې طرز باندې ناسته ده چې مثلاً يو سړی د قعده په حالت کې کيني او ګونډې په زمکه کېږدي او پښې شاته ولږوي. بيا ښې لاس په چپ لاس او چپ لاس په ښې ترخ کې ومنډې او خپله خيټه په ورنونو او ګونډو باندې رامات کړي او سر زمکې ته نزدې يوسي. دا قرفصاء ناسته ده. دې کې عاجزۍ، تواضع او انکسارۍ ده. نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا استعمال کړه. (مرقات۸/۴۸۴)

المتخشع: يعني خشوع، خضوع او د انکسارۍ دي صورت کې چې کله ما وليدل نو زه ورپېدلم. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته الله رعب او دبدبه ورکړې وه، نو ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چې څومره تواضع اختيار کړه نو هومره د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رعب زيات شو، نو ښځه وېرېدله.

ارعدت: زه ورپېدلم.

من الفرق: دا لفظ چې کله سمع د يسمع نه راشي نو د وېرې په معنی کې وي. (مرقات۸/۴۸۴)

---

[1] رقم الحديث ۴۷۱۳ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۵/۵ رقم الحديث ۴۸۴۶،ولم يذكر المسجد.

[2] رقم الحديث ۴۷۱۴ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۶/۵ رقم الحديث ۴۸۴۷.

نبي کريم ﷺ به سحر د لمونځ نه وروسته تر ځابښت پورې کيناستلو

﴿۹﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ تَرَبَّعَ
او حضرت جابر ابن سمره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ به کله د سحر لمونځ وکړو نو څلور
فِي مَجْلِسِهِ حَتَّى تطلع الشَّمْس حسناء. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[1]
ګوټه به کيناستلو او د لمر ښه رڼا کېدلو پورې به همدغه شان ناست ؤو.

توضيح: ځابښت بورې ناسته ثابت ده. د دې په ضمن کې د ځابښت لمونځ هم ثابت شو. لهذا د ځابښت د لمونځ نه انکار کول مناسب نه دي.

تربع: يعنې نبي کريم ﷺ به چارزانو کيناستلو او د لمر د راښتلو پورې به يې انتظار کولو. چې دا خبره ترېنه ثابه شوه چې مکروه وخت کې لمونځ کول جائز نه دي. دلته دا هم ثابته شوه چې دين اسلام ژوندی او اباد مذهب دی چې د نبي کريم ﷺ د ناستې د کيفيت په کې هم الحمد لله محفوظ دی. (مرقات ۸/۴۸۵)

د نبي کريم ﷺ د مؤقتې استوګنې طريقه

﴿۱۰﴾ وَعَنْ أَبِي قَتَادَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا عَرَّسَ بِلَيْلٍ
او حضرت ابو قتاده رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ به کله د سفر په دوران کې ارام کولو
اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ وَإِذَا عَرَّسَ قُبَيْلَ الصُّبْحِ
او د اوده کېدلو لپاره به د شپې کوم ځای ته کوزېدلو نو ښي اړخ ته به يې ډډه اچوله او کله به چې سحر ته نزدې
نَصَبَ ذِرَاعَهُ وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَى كَفِّهِ. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السُّنَّةِ[2]
راکوزېدلو نو خپل يو لاس به يې ودرولو او د هغې به تلي مبارک به يې سر مبارک کېښودلو. (شرح السنة)

توضيح: د دې حديث مطلب دا دی چې د سفر دوران کې به چې کله نبي کريم ﷺ د شپې وخت کې يو ځای کې پړاؤ اچولو نو د شپې څه برخه به پاتې وه نو نبي کريم ﷺ به ښي اړخ باندې پرېوتلو لکه څنګه به يې چې په حضر کې عادت ؤو، خو که د شپې اکثره برخه به تېره شوې وه او صبح صادق به بيخې نزدې ؤو نو نبي کريم ﷺ به په ډډه نه پرېوتلو. بلکې نبي لاس او

([1]) رقم الحديث ۴۷۱۵ أخرجه ابوداود في السنن ۱۷۸/۵ رقم الحديث ۴۸۵۰ وأخرجه مسلم أيضا في صحيحه ۴۶۴/۱ رقم الحديث (۲۸۷-۶۷۰)

([2]) رقم الحديث ۴۷۱۶ أخرجه مسلم في صحيحه ۴۷۶/۱ رقم الحديث رقم (۳۱۳-۶۸۳) والبغوي في شرح السنة ۲۲/۳۲۵ رقم :۳۳۵۹

څنګل به یې ودرولو او هغه تلي باندې به یې سر مبارک کېښودلو او څه لږ به یې وکړو. د دې وجه دا وه چې دا چې صبح صادق نزدې ؤو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د کلک خوب نه د بچ کېدلو کوشش کولو چې د سحر لمونځ فوت نه شي، نو ځکه به یې په تلی سر مبارک کېښودلو او څه لږ به یې ناارامي او څه د ارام کولو کوشش کولو. د دې حديث نه معلومه شوه چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د سحر د لمونځ لپاره څومره اهتمام کولو. او نن سبا مسلمانان څومره په غفلت کې دي. زرګونو کې به یو په مشکله ملاو شي چې د شپې نه اهتمام کوي چې د سحر لمونځ قضاء نه شي. (مرقات۸/۴۸۵)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم قبلې ته ښېپې کولو سره نه دی اوده شوی

﴿۱۱﴾ وَعَنْ بَعْضِ آلِ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَ: كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوًا مِمَّا
او د حضرت ام سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا يو هلک فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درئ د هغه توتې پشان وه چې کوم د
يُوضَعُ فِي قَبْرِهِ وَ كَانَ الْمَسْجِدُ عِنْدَ رَأْسِه .رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[۱]
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قبر مبارک کې اېښودلی شوي وه او جومات به د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د سر مبارک سره نزدې ؤو.

توضيح: مما يوضع: دا د صيغه مضارع په ځای د وضع ماضې صيغه پکار وه، خو راوي حکايت بزمانه حال په غرض د مضارع صيغه استعمال کړې ده.

نحواً: د يو شان والي او د مقدار په معنی کې دی. دې حديث کې دا بيانول مقصود دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به خپل ژوند کې د درئ لپاره دومره مختصره ټوټه استعمالوله لکه څومره ټوټه چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قبر کې ښوره کړی شوي وه. چې بالکل مختصره وه. اوس پوښتنه دا ده چې دا ټوټه قبر کې ولې ښوره کړی شوي وه او چا ښوره کړې وه؟نو علماؤ ليکلي دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د مرګ بيمارۍ کې د درئ لپاره يو څادر استعمالولو چې صحابه کرامو ليدلی ؤو. د هغې غلام شقران همدغه څادر اخستی ؤو او په پټه يې قبر کې خپور کړو چې هسې نه د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه وروسته يې څوک استعمال کړي. خو صحابه کرامو دا وليدلو او د قبر نه يې راويستلو. (مرقات۸/۴۸۹)

عنده مسجده: يعنې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به د قبلې اړخ ته پرېوتلو. د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حجره

---

[۱] رقم الحديث ۴۷۱۷ أخرجه ابوداود في السنن ۲۹۷/۵ رقم الحديث ۵۰۴۴.

به په مسجد نبوي کې چپ اړخ ته وه. کله به چې نبي کريم ﷺ خپله هجره کې ښي اړخ باندې پرېوتلو نو د نبي کريم ﷺ د سر مبارک سره جومات ؤو. د دې بيان نه غرض دا دی چې راوي دا ويل غواړي چې نبي کريم ﷺ به په ښي اړخ باندې پرېوتلو. د دې حديث نه دا خبره بالکل واضحه ده چې نبي کريم ﷺ امت ته دا تعليم ورکړی دی چې د پرېوتلو وخت کې د بيت الله اړخ ته مخ کوئ څه ما تول ژوند داسې کړي دي. (مرقات۴۸۶/۸)

د دې نه دا خبره هم واضحه شوه چې نبي کريم ﷺ به ټول ژوند کې د قبلې اړخ ته پښې ښورلو سره نه پرېوتلو. نن سبا په عربو باندې تعجب دی چې هغوی کوشش کوي چې د بيت الله اړخ ته پښې ښورې کړي او اوده شي. څوک چې داسې نه کوي، نو هغوی داسې کولو لباندې مجبوره کوي او وايي "ان کان هذا بيت الله فانا عبد الله" که دا بيت الله دی نو زه عبد الله يم. خپو خپرولو کې هيڅ باک نشته دی.

نسکور پريوتل د الله تعالی په نزد مبغوض دي

﴿۱۲﴾ وَعَنْ أَبِي هريرَةَ قَالَ: رَأَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا مُضْطَجِعًا عَلَى بَطْنِهِ
او حضرت ابوهريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ يو سړي په خيټه پروت وليدلو نو
فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ ضِجْعَةٌ لَا يُحِبُّهَا اللهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ[1]
نبي کريم ﷺ هغې ته وفرمايل چې داسې پرېوتل د الله په نزد نا خوښه دي.

توضيح: ضجعة: پرېوتلو ته وايي. د پرېوتلو دا کيفيت د الله په نزد مبغوض دی. اوده کېدو او د پرېوتو څلور طريقې دي: اوله طريقه د ستوني ستاغ پرېوتلو ده. دا د اهل اعتبار طريقه ده چې د اسمان نظام ته ګوري او عبرت ترېنه حاصلوي. دويمه طريقه ښي اړخ باندې د پرېوتلو ده. دا د عبادت کونکو طريقه ده. دې کې زړه زوړند وي، نو خوب سرسري وي، نو د عبادت لپاره پاڅيدل اسان وي. درېمه طريقه په چپ اړخ باندې د پرېوتلو ده. دا طريقه د ارام غوښتونکو ده. دې کې زړه لاندې خخ پاتې شي نو خوب ښه په غفلت سره کيږي. څلورمه طريقه د ناکاره خلکو ده. دا خلک پړ مخې په خيټه او نسکوره خله پرېوځي. دې حديث کې د غه شان پرېوتلو نه منع شوې ده، ځکه دوزخ کې به دوزخيان دغه شان وي. (مرقات۴۸۶/۸)

---

(۱)رقم الحديث ۴۷۱۸ أخرجه الترمذي في السنن ۹۰/۵ رقم الحديث ۲۷۶۸ وأحمد في المسند ۳۰۴/۲ .

﴿۱۳﴾ وَعَنْ يَعِيشَ بْنِ طِخْفَةَ بْنِ قَيْسٍ الْغِفَارِيِّ عَنْ أَبِيهِ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الصُّفَّةِ
او حضرت یعیش ابن طخفه ابن قیس غفاری د خپل پلار نه چې د اصحاب صفه نه ؤو، نقل کوي چې هغه
قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا مُضْطَجِعٌ مِنَ السَّحَرِ عَلَى بَطْنِي إِذَا
بیان کړو چې زه د سینې د درد په وجه په خیټه باندې پرېوتی ؤو. چې ناڅاپه مې محسوس کړل چې یو ما د پښو
رَجُلٌ يحركني بِرِجلِهِ فَقَالَ: هَذِهِ ضِجْعَةٌ يَبْغَضُهَا اللهُ فَنَظَرْتُ فَإِذَا
نه خوځوي او بیا ما واورېدل چې هغه کس وايي د پرېوتلو دا طریقه الله ته ناخوښه ده او بیا چې ما
هُوَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَابْن مَاجَه [1]
نظر او چت کړو نو هغه کس نبي کریم ﷺ ؤو. (روایت کړې دې ابو داؤد، ابن ماجه)

توضیح: **من السحر**: سحر د سینې درد ته ویلی شوی دی. اصل کې سحر کولمو ته وايي. دلته د سینې درد مراد دی یعنې د دې مجبورۍ په وجه په زه پر مخې پرېوتلم. (مرقات ۸/۴۸۷)

چار دیوارئ یا د پردې نه بغیر چت باندې اوده کیدل منع دي

﴿۱۴﴾ وَعَن عَلِيّ بن شَيبَان قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ بَاتَ
او حضرت علي ابن شیبان فرمايي چې نبي کریم ﷺ و فرمایل: څوک چې د شپې کور کې په
عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ لَيْسَ عَلَيْهِ حِجَابٌ وَفِي رِوَايَةٍ: حِجَارٌ
یو داسې چهت پرېوتلو چې پرده پرې نه وي او یو روایت کې داسې دي چې د هغې نه ګیر چاپېره د مانع شی
فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. وَفِي مَعَالِمِ السّنَنللخطابي حجى "(رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ) [2]
نه وي نو د هغه د ذمې نه بري دی. (ابوداؤد) او د خطابی کتاب معالم السنن کې (د لفظ حجاب په ځای) د حجی لفظ دی.

توضیح: حجاب: یو لفظ حجاب دی چې د پرده په معنی کې دی. بل لفظ حجار دی چې د کاڼي په معنی کې دی. درېم لفظ حجئ دی چه د عقل او مانع به معنی کې دی. مطلب دا دی چې کوم چهت باندې دیوال یا کومه پناه یا پرده نه وي او څوک د شپې هغې باندې څملي نو دا سې کول پکار نه دي. کېدی شي دا سړی اړخونه بدرابدل کړې او د چهت نه ورغوزېږي او لاندې تو ته تو ته کېدو سره مړ شي.

الذمة: الله د انسان د بدن د تحفظ لپاره فرښتې هم مقررې کړي دي او د هغه تحفظ لارې او طرقې یې هم ورته ویلي دي او شریعت هم د دې تعلیم ورکړی دی. او که کوم کس دا ټولې طریقې له نظره

---

(1) رقم الحديث ۴۷۱۹ أخرجه ابوداود في السنن ۲۹۵/۵ رقم الحديث ۵۰۴۰ وابن ماجه في ۱۲۲۷/۲ رقم الحديث ۳۷۲۳.

(2) رقم الحديث ۴۷۲۰ أخرجه أبوداود في السنن ۲۹۵/۵ رقم الحديث ۵۰۴۱ وأحمد في المسند ۷۹/۵

غوژوي نو د تحفظ ذمه واري نه ختمه شي. اوس دې دا سړى خپل ځان ملامته كړي. د خپلو غوزېدلو نسبت دې بل اړخ ته نه كوي، نه دې دا الزام لږوي چې زه مسلمان ؤوم. اسلام دې ځاى كې ماته لاربنود نه ده كړې. (مرقات ۴۸۷،۴۸۸/۸)

﴿۱۵﴾ وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنَامَ الرَّجُلُ عَلَى سطحٍ
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم هغه كوټه باندې د اوده كېدلو نه منع
لَيْسَ بمحجورٍ عَلَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ[1]
كړې ده چې كوم باندې پرده (ديوال) نه وي.

د حلقې مينځ كې كيناستونكې والا باندې لعنت

﴿۱۶﴾ وَعَن حذيفةَ قَالَ: مَلْعُونٌ عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ
او حضرت حذيفه رضي الله عنه فرمايي چې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د ژبې مباركې په ذريعه هغه سړى
قَعَدَ وَسْطَ الْحَلْقَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد[2]
لعنتي ګڼلى شوى دى چې مجلس په منيځ كې كيني.

توضيح وسط الحلقة: د دې جملې يو مطلب دا دى چې مثلاً يو مجلس كې خلك ناستې دي. يو سړى د بهر نه راغلو. مجلس كې ځاى نشته دى، خو دا كس د خلكو په څټونو باندې پښې اړوي او مخكې د مجلس په مينځ كې كينې. دا كيناستل منع دي. د دې جملې دويم مطلب دا دى چې يو مجلس دى. هغې كې خلك ناست دي. او يو بل ته مخامخ خبرې كوي. ځوک راشي او د هغوى په مينځ كې كيني او د هغوى په مينځ كې حائل شي. چې ده هغې په وجه خلكو ته تكليف ورسيدلو، ځكه د هغوى په مينځ كې پرده او خلل پيدا شو، نو ځكه دا منع دي.

د دې جملې دريم مفهوم او مطلب دا دى چې ځوک بې حيا او بد تهذيبه شي او راشي د مجلس د خلكو په مينځ كې كيني او مسخري كوي، د شادو پشان حركتونه كوي او خلك خندوي. هغې باندې لعنت دى. دا مطلب ډېر واضحه دى. (مرقات ۴۸۸،۴۸۹/۸)

بهترين مجلس هغه دى چې په فراخه ځاې كې وي

﴿۱۷﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَيْرُ الْمَجَالِسِ
او حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم و فرمايل بهترين مجلس هغه

([1]) رقم الحديث ۴۷۲۱ أخرجه الترمذي في السنن ۱۳۰/۵ رقم الحديث ۲۸۵۴.

([2]) رقم الحديث ۴۷۲۲ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۴/۵ رقم الحديث ۴۸۲۶ والترمذي في السنن ۸۳/۵ رقم الحديث ۲۷۵۳.

أَوْسَعُهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ[1]
دی چې په فراخه ځاې کې وکړی شي.

مجلس کې بېل بېل مه کېنئ

﴿۱۸﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: جَاءَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر ابن سمره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ راغلو داسې وخت کې چې (مسجد نبوي) کې
وَأَصْحَابُهُ جُلُوسٌ فَقَالَ: مَا لِي أَرَاكُمْ عِزِينَ؟ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
د هغوی صحابه ناست ؤو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل څه خبره ده چې تاسو بېل بېل او بنواره ناست وينم.

توضيح: **عزين**: د عزة جمع ده. د خلکو جماعت ته وايي. دلته جدا جدا جماعتونه مراد دي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امت ته دا تعليم ورکړو چې د اتحاد او اتفاق او د يووالي تقاضا دا ده چې کله په يو مجلس کې کېنئ نو يوځاې کېنئ. جدا جدا ناستې سره به وحشت او ځانله والي کې زيات والی راشي. او د مسلمانانو صفت په قرآن کې د ﴿**کانهم بنيان مرصوص**﴾(سورة صف :۴) ذکر دی. لهذا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې جدا جدا ځايونو کې د ناستې په ځاې يو ځاې کېنئ.

داسې ځاې کې مه کېنئ چرته چې څه سيوری او څه لمر وي

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کله چې تاسو کې څوک د
فِي الْفَيْءِ فقلص الظِّلُّ فَصَارَ بَعْضُهُ فِي الشَّمْسِ
سيورې لاندې ناست وي او بيا سيوری ختمېږي او هغه وخت کې د هغې د بدن څه برخه په لمر کې او
وَ بَعْضُهُ فِي الظل فَلْيقمْ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[3] وَ فِي شرح السّنة
څه برخه په سيورې کې وي نو هغه له پکار ده چې د هلته نه پاڅيږي. (ابو داؤد) او شرح السنة کې د
عَنهُ. قَالَ: وَإِذا كَانَ أَحَدُكُمْ فِي الْفَيْءِ
ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې وفرمايل تاسو کې چې څوک سيورې ته ناست وي او بيا هغه

---

(1) رقم الحديث ۴۷۲۳ أخرجه أبوداود في السنن ۱۶۲/۵ رقم الحديث ۴۸۲۰ ،وأحمد في المسند۱۸/۳ .

(2) رقم الحديث ۴۷۲۴ أخرجه مسلم في صحيحه ۳۲۲/۱ رقم الحديث (۱۱۹/ ۴۳۰) وأبوداود في السنن ۱۶۳/۵ رقم الحديث ۴۸۲۳.

(3) رقم الحديث ۴۷۲۵ أخرجه أبوداود في السنن ۱۶۲/۵ رقم الحديث ۴۸۲۱ وابن ماجه في ۲۲۷/۲ رقم الحديث ۳۷۲۲.

فَإِنَّهُ	فَلْيَقُمْ	عَنْهُ	فَقَلَصَ
سيوري ختمېږي نو هغې له پکار ده چې د هلته نا پاڅيږي ځکه داسې ځاى چې نيم سيوري وي او ځه			
مَوْقُوفًا [1]	مَعْمَرٌ	رَوَاهُ	هٰكَذَا	الشَّيْطَانِ.	مَجْلِسُ
لمروي هغه د شيطان د ناستې ځاى دى. دغه شان معمر هم دا روايت د موقوف په طريق نقل كړى دى.					

توضيح: **مجلس الشيطان:** دې روايت كې د وفى شرح السنة نه تر آخر پورې دا كلام د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كلام دى. مرفوع حديث نه دى، خو دغه شان د عقل خلاف مسائلو كې چې كله موقوف روايت راشي نو د مرفوع حديث په حكم كې وي. بهرحال د حضرت ابو هريره كلام دى. مرفوع حديث نه دى، خو دغه شان د عقل خلاف مسائلو كې چې كله موقوف روايت راشي نو د مرفوع حديث په حكم كې وي. بهرحال د حضرت ابو هريره د كلام "ان مجلس الشيطان" يو مطلب دا دى چې رښتيا هم شيطان داسې ځاى كې كيني، نو دا د شيطان د ناستې ځاى شو. بيا شيطان مكار داسې ځاى كې ولې كيني؟ نو د دې جواب دا دى چې د شيطان كوم كار ښه دى؟ (د اوبن كوم ځائ نيغ دى)

د دې جملې دويم مطلب دا دى چې شيطان داسې ځاى كې كيناستلو باندې خوشحالېږي چې كوم ځاى كې د ناسته باندې انسان ته تكليف وي او د هغې صحت پرې خرابېږي، ځكه چې نيم بدن گرم وي نو وينه به منډه وهي او نيم بدن به يخ او كنگل وي. د دې سره د بدن په صحت باندې اثر غوزېږي او شيطان همدغه غواړي او په همدې باندې خوشحالېږي. (مرقات ۸/۴۹۰)

ښځو ته د لارې په غاړه باندې د تللو حكم

﴿۲۰﴾ وَعَن أَبِي أُسَيد الأنصاريِّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَهُوَ
او د حضرت ابو ايوب انصارى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دى چې هغې يوه ورځ نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه وخت
خَارِجٌ مِنَ الْمَسْجِدِ فَاخْتَلَطَ الرجالُ مَعَ النِّسَاء
چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د جومات نه راوتلو، دا بيانېږي ترينه وا وريدلو. بيا لاره كې د ښځو سره ملاو شو
فِي الطَّرِيق فَقَالَ لِلنِّسَاء: اسْتَأْخِرْنَ
يعني نارينه او زنانه په لاره كې گډې وډې روانې وې. نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ښځو ته وفرمايل چې تاسو د نارينئو ناشته[illegible]
فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكُنَّ أَنْ تُحْقِقْنَ الطَّ[illegible]
او د هغوى نه جدا شئ ځكه دا ستاسو لپاره مناسب نه دي چې تاسو د لارې په مينځ كې روان[illegible]

---

[1] رقم الحديث ۴۷۲۶ أخرجه البغوي في شرح السنة ۳۰۱/۱۲ رقم الحديث ۳۳۳۵ وأحمد في المسند ۳۸۳/۲.

عَلَيْكُنَّ	بِحَافَاتِ	الطَّرِيقِ	فَكَانَتِ	الْمَرْأَةُ
بلکې ستاسو لپاره ضروري دي چې تاسو د لارې په غاړه باندې ځئ. نو ښځو به دې حکم باندې عمل وکړو				
تَلْصَقُ	بِالْجِدَارِ	حَتَّى	إِنَّ	ثَوْبَهَا
او کله به چې په لاره باندې تللې نو د دېوال سره به چخته تللې تردې چې (څېنې وخت) به د هغوی				
لَيَتَعَلَّقُ بِالْجِدَارِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ[1]				
جامه به دېوال پسې اېنختله.(ابو داؤد . بيهقي في شعب الايمان				

توضيح د ښځو د شرافت او وقار او عظمت تقاضا دا ده چې هغوی د کور راني او پټه خزانه وي چې په کور کې وي خو که د کوم شرعي مجبورۍ په وجه هغوی ته په کولا لاره کې د تګ ضرورت شو نو د شريعت حکم دی چې ښځې دې د نارينو سره اوږه په اوږه نه ګرځي راګرځي بلکې هغوی له ډېر په عاجزئ او شرافت او عظمت سره ښکته ښکته د لارې په غاړه تلل پکار دي او سر باندې لويه لوپټه اچول پکار دي. دې سره به د هر مفسد په زړه باندې د هغه باعظمته ښځو رعب او دبدبه وي. بهرحال اسلام ښځو ته لويې مقام ورکړې دی خو هغوی يې د نارينو د تولو شعبو نه شاته ايښې دې د همدې برخه ده چې د لارې په مينځ کې هغوی له تلل پکار نه دي. د لارې مينځ کې د تللو حق د نارينو ته حاصل دی. (مرقات ۸/۴۹۱)

نارينه ته د ښځو په مينځ کې تلل پکار نه دي

﴿۲۱﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم نهى أَنْ يمشيَ يَعْنِي الرجلُ بَين
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دوه ښځو په مينځ کې تللو نه
المرأتين. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد[2]
منع کړې ده يعنې نارينه ته.

توضيح: ان يمشي: يعنې د دوه ښځو په مينځ کې د نارينه تلل منع دي، ځکه دا بې شرمي هم ده او فتنه کې لوېدلو خطر هم دی او لويې قباحت هم دی چې سړی د نا اشنا ښځو په ډله کې ګرځي راګرځي او فتنه کې اخته کېږي. د غه شان د ديوې ښځط سره ځان تلل هم منع دي او د ډېرو ښځو سره تلل هم منع دي، ځکه دې کې ناجائزه اختلاط دی. (مرقات ۸/۴۹۱)

---

[1] رقم الحديث ۴۷۲۷ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۴۲۲ رقم الحديث ۵۲۷۲ والبيهقي في الشعب .

[2] رقم الحديث ۴۷۲۸ أخرجه ابوداود في السنن ۵/۴۲۳ رقم الحديث ۵۲۷۳.

مجلس کې چرته ځای ووينئ هلته کينئ

﴿۲۲﴾ وَعَن جابرِ بن سمرةَ قَالَ: كُنَّا إِذَا أَتَيْنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت جابر ابن سمره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې کله به د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مجلس کې مونږ حاضر شو
جَلَسَ أَحَدُنَا حَيْثُ يَنْتَهِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد
نو مونږ کې به چې کوم کس چرته ځای وليدلو او آخر کې به چې کوم ځای خالي ؤو هلته به کيناستلو. (ابوداؤد)
وَذكر حَدِيثا عبد الله بن عَمْرٍو فِي بَابِ الْقِيَامِ وَسَنَذْكُرُ حَدِيثَ عَلِيٍّ وَأَبِي هُرَيْرَةَ
او د عبدالله ابن عمر دواړه حديثونه په باب القيام کې نقل کړې شوي دي او د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ
فِي بَابِ أَسْمَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصِفَاتِهِ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى [1]
او د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دواړه روايتونه به مونږ ان شاء الله په باب اسماء النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وصفاته مې نقل کوؤ.

توضيح: **حيث ينتهي**: يعني مجلس به چې چرته ختمېدلو د هغې غاړه کې به ځای موجود دی، نو هغې کې کينئ. دا نه چې د بنه ځای په لټنه کې د نورو په سرونو باندې اوړئ او مخکې ځئ او د خلکو کنځلې او شېرې اوړئ. (مرقات۸/۴۹۲،۴۹۱)

الفصل الثالث

د کيناستلو يوه ممنوعه طريقه

﴿۲۳﴾ عَن عَمْرِو بن الشَّرِيدِ عَن أَبِيهِ قَالَ: مَرَّ بِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت عمرو ابن شريد د خپل پلار نه روايت کوي چې هغې ووېل چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما په خوا کې تېر
وَأَنَا جَالِسٌ هَكَذَا وَقَدْ وَضَعْتُ يَدِي الْيُسْرَى خَلْفَ ظَهْرِي وَاتَّكَأْتُ عَلَى أَلْيَةِ
شو او زه داسې ناست ؤوم چې زما ښي لاس خو زما په شا باندې ؤو او د موټې گوتې د غوښې په
يَدِي. قَالَ: أَتَقْعُدُ قِعْدَةَ
بيخ باندې تکيه وهلې وه. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې آيا ته په داسې □ئيت باندې ناست يې
الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد [2]
چې په کوم هئيت هغه خلک کيني چې په چا د خداى غضب شوى وي.

---

[1] رقم الحديث ۴۷۲۹ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۴/۵ رقم الحديث ۴۸۲۵ والترمذي في ۹۹/۵ رقم الحديث ۲۷۲۵.

[2] رقم الحديث ۴۷۳۰ أخرجه ابوداود في السنن ۱۶۷/۵ رقم الحديث ۴۸۴۸ وأحمد في المسند۳۸۸/۴.

توضيح: **المغضوب عليهم**: د دې نه مراد يهود دي، ځکه هغوی باندې د الله غضب را نازل شوی دی. اوس دا نيک وي او که بد وي د الله د غضب نه بهر نه شي وتلی. سورت فاتحه کې هم د "غير المغضوب عليهم" د الفاظو نه يهود مراد دي. کوم طرز باندې د ناستې نه چې نبي کريم ﷺ منع کړې ده هغه متکبرانه انداز هم دی او د يهودو سره مشابهت هم دی، خو خپله دا ناسته هم د عجيب کارتون په شکل کې ده، ځکه دې کې سړی چپ لاس په خپلې ملا باندې کيني او د ښي لاس د موټې ګوتې بيخ کې چې کومه پيړه غوښنته ده هغې باندې تکيې ؤوهي او کيني. د د ناستې دې عجيبه نه نبي کريم ﷺ منع کړې ده. د دې نه معلومه شوه چې د يهود او نصارىٰ ورو ورو علاماتو کې هم د هغوی سره مشابهت اختيارول پکار نه دی. (مرقات ۴۹۲/۸)

نسکور پر يوتل د جهنميانو طريقه ده

﴿۲۴﴾ وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: مَرَّ بِي النَّبِيُّ وَأَنَا مُضْطَجِعٌ
او حضرت ابوذر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ زما په خوا کې تېر شو چې ما د خپلې
عَلَى بَطْنِي فَرَكَضَنِي بِرِجْلِهِ وَقَالَ:
خيټې په اړخ يعنې پر مخې پروت ؤوم. نبي کريم ﷺ (دې ليدلو سره) خپلو پښو باندې زه او هلم.
يَا جُنْدُبُ إِنَّمَا هِيَ ضِجْعَةُ أَهْلِ النَّارِ. رَوَاهُ ابنُ مَاجَه [1]
او ويې فرمايل: اى جندب رضي الله عنه (تا ته دې معلوه وي چې) دغه شان پر پرېوتل د دوزخيانو طريقه ده.

توضيح: **اهل النار**: د دې لفظ دوه مطلبه دي. اولنی مطلب دا دی چې د فاسقانو او د فاجرانو او د کافرانو خلکو دنيا کې همدغه عادت دی چې هغوی پر مخې پرېوځي. دويم مطلب دا دی چې کافران چې کله دوزخ ته غوزارول کېږي نو هغوی به پر مخې غوزارول کېږي، نو د دوزخيانو هيئت به په دوزخ کې داسې وي نو ځکه مسلمانانو لره دا کيفيت خپلول پکار نه دی. دا مطلب ډير واضحه دی. (مرقات ۴۹۳/۸)

[1] رقم الحديث ۴۷۳۱ أخرجه ابن ماجه في السنن ۱۲۲۷/۲ رقم الحديث ۳۷۲۴.

باب العطاس والتثاؤب
د پرنجې او اسویلي بیان

العطاس پرنجې ته وايي. د ټولو نه اول حضرت آدم عَلَيهِ السَّلَامُ اسویلی کړی دی. کله چې د حضرت آدم عَلَيهِ السَّلَامُ په بدن کې روح واچولی شو نو هغې پرنجې وکړو، نو الله حکم وکړو چې الحمدلله

ووایه. چې حضرت آدم عَلَيهِ السَّلَامُ الحمدلله وویله نو الله جواب کې وفرمایل **"یرحمك الله یا آدم"**

پرنجي کول د انسان لپاره د صحت علامت دی. د مازغو سترېوالی دې سره ختم شي. بدن خوشحاله او بیداره شي. د مازغو دروند والی او بوج ختم شي، ځکه د الله له اړخه انسان ته حکم کړی شوی

دی چې د شکر په توګه الحمدلله وایئ او څوک چې دا واوري نو هغه دې **"یرحمك الله"** ووايي. د

هغې نه وروسته پرنجي کونکې له مستحب دي چې هغه **"یهدیکم الله ویصلح بالکم"** سره هغې ته

دعا وکړي. که چرې پرنجي کونکې **الحمدلله** ونه ویله یا یې په ورو وویله چې هیچا وانه ورېدل، نو جواب ورکول په هیچا باندې لازم نه دي. یعنې ضروري نه ده چې یرحمک الله ووايي.

که د پرنجي کونکې په جواب کې د جماعت نه یو سړي هم **یرحمک الله** وویله نو د ټولو له اړخ نه کافي ده. که پرنجی کونکی بیا بیا پرنجېږي نو هغه به زکام یا ناروغه وي. لهذا بیا بیا جواب ورکول

هیچا باندې لازم نه دي. ځینې روایتونو کې د **الحمدلله علی کل حال** الفاظ راغلي دي. دا ډیر بهتره الفاظ دي. او عام فهم او اسان دي. اسلا دا چې کامل او پوره بلکې د ژوند پوره ضابطه ده، نو ځکه

د مسلمانانو د ټولو مسائلو حل وړاندې کوي. **"والتثاؤب"** اسویلي کولو ته وايي. د دې مسائل هم راروان دي.

الفصل الاول

پرنجي باندې رحمان او اسویلي باندې شیطان خوشحاله کېږي

﴿۱﴾عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:"
حضرت ابو هریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل
إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْعُطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ فَإِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ وَحَمِدَ اللهَ
الله پرنجي خوخوښوي خو اسویلی نه خوښوي. لهذا تاسو کې چې کوم کس پرنجي وکړي او د الله تعریف وکړي

كَانَ	حَقًّا	عَلَى	كُلِّ	مُسْلِمٍ	سَمِعَهُ	أَنْ	يَقُولَ:

نو دغه پرنجي او الحمدلله اوريدنكي هر مسلمان باندې حق دى چې پرنجي كونكي ته جواب كې

يَرْحَمُكَ اللهُ. فَأَمَّا التَّثَاؤُبُ "فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ

يرحمك الله وايي. د اسويلي خبره، نو د اسويلي راتلل د شيطان اثر دى. لهذا تاسو كې چې چاته اسويلي راشي نو پكار

تَثَاءَبَ إِذَا أَحَدَكُمْ فَإِنَّ ماستطاع فليرده

ده چې د خپل وس پورې د ارږمي د ختم كړي. واضحه دې وي چې تاسو كې كوم يو كس اسويلي كوي نو

ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ:

هغې پسې شيطان خاندي. (بخارى) او د مسلم په روايت كې دا الفاظ دي چې (نو پكار ده چې د خپل وس پورې

"فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَالَ: هَا ضحك الشَّيْطَانُ مِنْهُ

هغه بند كړي) ځكه تاسو كې چې څوك هاء وايي (يعني اسويلي كوي) نو هغې پسې شيطان خاندي.

توضيح: يحب العطاس: يعني الله پرنجي خوښوي. دا ځكه چې پرنجې سره چستې راځي. بيدارې او چالاكې پيدا كيږي. چې فهم او ادراك پرې زياتيږي. ټول بدن تازه تازه شي، نو ځكه الله دا خوښوي او اسويلي سره بوج او ثقل زياتيږي. نيم ويداوالى او غفلت او سستې او بدفهمې زياتيږي، ځكه دا الله ته ناخوښه دي د شيطان خوښ دى. عطاس او تثاؤب دواړه د خپل انجام او د نتيجې په اعتبار سره خوښ يا ناخوښه دي. د اسويلي انجام او ثمره د شيطان خوښه ده. د الله ناخوښ دى او د عطاس انجام او ثمره د الله خوښه ده. د شيطان ناخوښ دي. بيمار سړى مسلسل اسويلى كوي. (مرقات ۸/۴۹۴)

كان حقاً: د دې لفظ په وجه د علماؤ مختلف رائې قائم كړي دي چې آيا د پرنچې جواب فرض دى يا واجب دى يا كه مستحب دى. د احنافو په نزد د پرنچې جواب على الكفايه دى. د مالكيو په نز مختلف اقوال دي. د وجوب قول هم دى او د سنت هم دى او د مستحب هم دى. د غير مقلدينو حضراتو د يوې طبقې په نزد د پرنچې جواب فرض دى. بهرحال د احنافو سره د جمهورو علماؤ په نزد د پرنچې جواب واجب على الكفايه دى خو هغه شرط پاتې دى چې د پرنچې والا په زوره الحمدلله ووايي. د اسويلي متعلق يو ادب دا دى چې سړى د خپل لاس د شا اړخ خپله خله باندې كيږدي يا پرې يو ټوټه كيږدي چې خله بنده شي، ځكه شيطان د انسان ښكاره دښمن دى. د اسويلي

وخت کې د انسان شکل وران شي نو شيطان خاندې او ټوقې پسې کوي چې د دې شکل ته وګوره د دې په وجه زه د سړو په مينځ کې حصاريم. (مرقات۸/۴۹۴)

د پرنچي د جواب مسنونه طريقه

﴿۲﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: " إِذا عطسَ أحدُكم

او حضرت ابوهريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل کله چې تاسو کې چا ته پرنچي راشي

فَلْيقلِ: الحمدُ لِلّهِ وَلْيَقُلْ لَهُ أَخُوهُ أَوْ صَاحِبُهُ

نو پکار ده چې هغه الحمدلله او ايي او د هغې ورو يا يې دا وفرمايل چې د هغه ملګري له پکار ده چې د هغې په جواب کې

يَرْحَمُكَ اللهُ. فَإِذا قَالَ لَهُ يَرْحَمك الله

يرحمك الله او ايي او د هغې په جواب کې يرحمك الله او ايي نو پرنچي کونکي له پکار ده چې دا سې

فليقل: يهديكم الله وَيصْلح بالكم" رَوَاهُ البُخَارِيّ

او ايي يهديكم الله ويصلح بالكم يعني الله دې تا ته هدايت وکړي او ستا زړه او ستا احوال دې صحيح کړي.

پرنچي کونکی که الحمدلله ونه وائي نو د جواب مستحق نه دې

﴿۳﴾ وَعَن أنسٍ قَالَ: عَطسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَمَّتَ

او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره دوه کسانو له پرنچي راغلو نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

أَحَدَهُمَا وَلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ. فَقَالَ الرَّجُلُ:

هغې کې يو سړي ته جواب ورکړو او د بل د پرنچي جواب يې ورنکړو. د کوم سړي د پرنچي جواب چې نبي عَلَيْهِ السَّلَام نهٔ وو کړی

يَا رَسُولَ اللهِ شَمَّتَّ هَذَا وَلَمْ تُشَمِّتْنِي

هغې عرض وکړو چې يا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! تاسو دې سړي ته خو جواب ورکړو خو ما ته دې جواب رانکړو؟

قَالَ: إِنَّ هَذَا حَمِدَ اللهَ وَلم تحمَدِ الله . (مُتَّفق عَلَيْهِ)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل دې سړي د الله حمد کړې ؤو يعني الحمدلله يې وويل او د الله حمد ونه ويل.

توضيح: فشمت: دا د تشميت نه دی. پرنچي کونکی چې کله الحمدلله او ايي او د هغې بهٔ جواب کې بل کس يرحمک الله او ايي. هغه جواب ته تشميت وايي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغه کس د پرنچي په جواب کې يرحمک الله و فرمايلو چا چې الحمدلله وويله او چا چې نهٔ وو ويلی هغې له يې جواب ورنکړو. هغې شکايت وکړو. د همغه شکايت او د هغې د جواب بيان په دې حديث کې دی.

﴿۴﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا

او حضرت ابو موسى رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دا اوريدلي دي چې کله

عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَحَمِدَ اللهَ فَشَمِّتُوهُ

تاسو کې څوک پرنچې وکړي او د الله حمد وکړي نو هغې له جواب ورکوئ يعنې يرحمك الله او وايئ

وَإِنْ لَمْ يَحْمَدِ اللهَ فَلَا تُشَمِّتُوهُ. رَوَاهُ مُسلم

او که هغه د الله حمد ونه کړي نو هغې له جواب مه ورکوئ.

د زکام شوي کس د پرنچي جواب ورکول لازم نه دی

﴿۵﴾ وَعَن سلمةَ بن الأَكْوَعِ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَهُ

او د سلمه بن اکوع رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه سړي ته د پرنچي جواب ورکول وراوريدل

فَقَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللهُ

چې کوم وخت د هغې سره ناست ؤو، نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې په جواب کې وفرمايل يرحمك الله بيا هغه کس په

ثُمَّ عَطَسَ أُخْرَى فَقَالَ: الرَّجُلُ مَزْكُومٌ . رَوَاهُ مُسلم وَفِي رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ

دويم ځل پرنچي راغلو نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې د دې کس زکام دی (مسلم) او د ترمذی په يو روايت کې

أَنَّهُ قَالَ لَهُ فِي الثَّالِثَةِ: إِنَّهُ مَزْكُومٌ

داسې دي چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ هغه کس په دريم ځل پرنچي کولو باندې وفرمايل چې د دې سړي زکام دی.

چې اسويلی درشي نو خوله باندې لاس ږدئ

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا تَثَاءَبَ أَحَدُكُمْ

او حضرت ابو سعيد خدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل تاسو کې چې چا ته

فَلْيُمْسِكْ بِيَدِهِ عَلَى فمه فَإِنَّ الشيطانَ يدخلُ . رَوَاهُ مُسلم

اسويلي راشي نو هغه له پکار ده چې هغه خپل لاس په خله باندې کېږدي ځکه شيطان هغې کې دننه کېږي.

توضيح: لاس ايښودلو سره شيطان دننه نه ځي. دا چې دا د غفلت علامت دی نو د دې فرصت شيطان غنيمت وګڼي او دننه د تللو کوشش کوي يا خپلې وسوسې داخلوي. لاس ايښودلو سره هغه هيڅ نه شي کولی.

الفصل الثاني

پرنجې کولو وخت کې خله باندې لاس ايښودلو سره ورو آواز کول پکار دی

﴿۷﴾عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا عَطَسَ غَطَّى وَجْهَهُ
د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به کله پرنجې کولو نو مخ مبارک به يې
بِيَدِهِ أَوْ ثَوْبِهِ وَغَضَّ بِهَا صَوْتَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ
خپل لاسونو يا په يوه ټوټه باندې پټولو او د خپل پرنجې اوازا به يې په قلاره کولو. دا روايت ترمذی
وَأَبُو دَاوُدَ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ
د او ابوداؤد نقل کړی دی او ترمذی ويلي دي چې دا حديث صحيح دی.

توضيح: د پرنجې کولو د آدابو نه يو ادب دا دی چې خوله او مخ سړی پټ کړي چې خراب شکل ښکاره نه شي او اواز چې څومره کمې دی شي هغه هومره يې کم کړئ. ځينې خلک ډېر په اخلاص سره اواز کې دومره لويه دهماکه پيدا کړي چې ورسره نږدې سړی ورېږدي. دوه کاله مخکې دلته حرمينو ته يو سړی راغلو او هغې به دومره په زوره پرنجې کولو چې د حرم مکي د يو ګوټ نه تر بل ګوټ پورې به اوچت اواز تللو او خلک به ورته به کتلو شول چې څه پيښنه وشوه. ما خپله د دې سړي اواز بيا بيا اورېدلی دی. داسې کول پکار نه دي. (مرقات ۴۹۸/۸)

پرنجي او جواب يې

﴿۸﴾ وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذا عطسَ أحدكم
او د حضرت ابو ايوب نه روايت دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې تاسو کې چا ته پرنجې راشي نو
فليقلْ: الحمدُ لله عَلَى كُلِّ حَالٍ
پکار ده چې هغه دسې او ايې چې الحمدلله علی کل حال يعنې هر حال کې د خدای تعريف دی او څوک چې د
وَلْيَقُلِ الَّذِي يَرُدُّ عَلَيْهِ: يَرْحَمك الله وَليقل هُوَ:
دې جواب ورکوي نو داسې ويل پکار دي يرحمك الله او بيا پرنجې کونکي ته داسې ويل پکار دي
يهديكم الله وَيصلح بالكم" رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ والدارمي
يهديكم الله ويصلح بالكم يعنې الله دې تا ته هدايت وکړي او ستا زړه يا ستا احوال دې صحيح کړي.

د يهودي پرنجي باندې د نبي كريم ﷺ جواب

﴿۹﴾ وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: كَانَ الْيَهُودُ يَتَعَاطَسُونَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې يهوديان به چې كله د نبي كريم ﷺ په خوا تېرېدل
يَرْجُونَ أَنْ يَقُولَ لَهُمْ: يَرْحَمُكُمُ اللهُ
نو د قصد نه به يې پرنجي كولو په دې اميد چې نبي كريم ﷺ به د هغې په جواب كې يرحمك الله اوايي
فَيَقُولُ: يَهْدِيكُمُ اللهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ . رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ
خو نبي كريم ﷺ به صرف دا ويل يهديكم الله و يصلح بالكم.

توضيح: يهود يو منصوبه ساز قوم دی. د هغوی منصوبه دا وه چې د اسلام د قبولو نه بغير به مونږ د الله د رحمت مستحق شو او د نبي كريم ﷺ په ژبه اعلان وشي، نو ځكه د نبي كريم ﷺ په مجلس كې به يې بار بار پرنجي كولو او د نبي كريم ﷺ له اړخ د يرحمك الله په انتظار كې به ؤو. نبي كريم ﷺ به هميشه هغوی ته د هدايت دعا كوله خو د ايمان مخكې ې هغوی ته د رحمت دعا ونه كړه. "يهديكم الله" به يې فرمايلې. (مرقات ۸/۵۰۰)

پرنجي كولو وخت كې نبي كريم ﷺ په السلام عليكم باندې ناراضا شو

﴿۱۰﴾ وَعَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ سَالِمِ بْنِ عُبَيْدٍ فَعَطَسَ رَجُلٌ
او حضرت هلال ابن يساف فرمايي چې مونږ د حضرت سالم ابن عبيد رضي الله عنه سره ؤو چې جماعت
مِنَ الْقَوْمِ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. فَقَالَ لَهُ سَالِمٌ:
كې يو سړي پرنجي وكړو او هغې د (الحمدلله په ځاې) السلام عليكم وويل. حضرت سالم رضي الله عنه د هغې په جواب
وَعَلَيْكَ وَعَلَى أُمِّكَ. فَكَأَنَّ الرَّجُلَ وَجَدَ فِي نَفْسِهِ
كې وويل تا باندې او ستا په مور باندې هم سلام، هغه كس ګويا كې دا الفاظ په زړه كې بد وګڼل.
فَقَالَ: أَمَا إِنِّي لَمْ أَقُلْ
حضرت سالم رضي الله عنه دا (ناخوابني محسوس لو سره وفرمايل چې (د دې ناخوابنې څه وجه ده) تا ته دې معلومه وي چې
إِلَّا مَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ما هم هغه الفاظ ويلي دي چې نبي عليه السلام هغه وخت ويلي ؤ و چې كله يو سړي د نبي عليه السلام په مخكې پرنجي وكړو او

فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " عَلَيْكَ وَعَلَى أُمِّكَ

هغې **السلام عليکم** ويلې ؤو. نو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د هغې په جواب کې وفرمايلې ؤو چې تا باندې او ستا په مور باندې دې

إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ:

سلام وي. بيا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې کله تاسو کې چا ته پرنجې راشي نو هغې له پکار ده

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَلْيَقُلْ لَهُ مَنْ يَرُدُّ عَلَيْهِ: يرحمك الله

چې **الحمد لله رب العالمين** او ايې او جواب ورکونکي له پکار دې چې **يرحمك الله** او ايې او بيا

وَليقل: يغفر لي وَلكم" رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ وَأَبُو دَاوُد

پرنجې کونکي له پکار دې چې داسې او ايې **يغفر الله لي ولکم** يعنې الله ستا او زما مغفرت وکړې.

توضيح: وجد في نفسه: وجد موجدة نه د سخت غوسه کېدو په معنىٰ کې دی. دا غصه کېدونکی صحابي نه ؤو بلکې تابعي ؤو. دې بيچاره مجلس کې پرنجې کولو باندې وويل "السلام عليکم" د هغې په جواب کې سالم بن عبيد صحابي وويل وعليک وعلى امک السلام. د سلام دې طريقې کې د هغه سرې د مور ذکر په مجلس کې وشو، نو ځکه هغه غصه شو. صحابي د هغې په غوسه باندې پوهه شو نو بيا يې ورته وويل چې ته خفه کېږه مه. ما چې کومه طريقه اختيار کړې ده، دا نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هم د يو باره کې اختيار کړې وه، ما په سنت عمل وکړو. (مرقات ۸/۵۰۱)

سوال: اوس دلته سوال دا دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرنجې کونکي کس ته په غلطئ باندې د هغې مور ولې ياده کړه؟

جواب: د دې سوال دوه جوابه دي: اولنی جواب دا دی چې هغه کس سلام بې موقع او بې محل استعمال کړو، نو دا داسې شوه چې ګويا کې يو کس د مخاطب په ځای د هغې مور ته د سلام جواب ورکړې. لکه څنګه چط هغه بې موقع او بې محل ؤو. دغه شان د پرنجې په جواب کې السلام عليکم بې موقع او بې محل ؤو. دويم جواب دا دی چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشاره وکړه چې دا څه چې ستا شوي دي. دا ستا قصور نه دی بلکې ستا د مور قصور دی چې تاته يې صحيح تعليم نه دی درکړی او صحيح تربيت يې نه دی کړی، نو ځکه ته د دې آدابو نه محرومه شوي. لهذا اصل شاباش ستا مور ته دی. د دې حديث نه امت ته دا تعليم حاصل شو چې د شريعت اصطلاحات او اطلاقات بې ځايه او بې محل استعمالو جائز نه دي. کوم حکم چې د کوم مقام لپاره وي نو په همغې کې يې استعمالول جائز دي. دويم تعليم دا هم حاصل شو چې د شريعت وضع کړی شوي الفاظو په ځای نور الفاظ استعمالول جائز نه دي اګر که معنی يې ډېره ښه وي. (مرقات ۸/۵۰۱)

درې ځل د پرنجې جواب آخري حد دې

﴿۱۱﴾ وَعَن عبيد بن رِفاعَة عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت عبيد ابن رفاعه د نبي كريم ﷺ نه نقل كوي چې نبي كريم ﷺ و فرمايل
شَمِّتِ الْعَاطِسَ ثَلَاثًا فَإِنْ زَادَ فَشَمِّتْهُ
د پرنچې كونكي مسلسل د درې پرنچو جواب وركړئ او كه كوم كس د درېو نه زيات وپرنچېږي نو هغه صورت
وَإِنْ شِئْتَ فَلَا . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيْثٌ غَرِيْبٌ
كې اختيار دی چې كه خوښه مو وي د هغې جواب وركړئ او كه خوښه مو وي نو جواب مه وركوئ.
﴿۱۲﴾ وَعَن أَبِي هريرة قَالَ: شَمِّتْ أَخَاكَ ثَلَاثًا
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې تاس د خپل (مسلمان) ورور د پرنچې تر د درېو پورې جواب وركوئ.
فَإِنْ زَادَ فَهُوَ زُكَامٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ
او كه هغه د درېو نه زات وپرنچېږي نو (پوهه) شئ چې د دې زكام دی. دا روايت ابو داؤد نقل كړی دی
وَقَالَ: لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا أَنَّهُ رَفَعَ الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
او ويلي يې دي چې زه پوهېږم چې حضرت ابو هريره رضي الله عنه دا روايت نبي كريم ﷺ ته رسولی دی.

الفصل الثالث

شارع د ټاكلې شوي الفاظو پابندي ضروري ده

﴿۱۳﴾ عَنْ نَافِعٍ: أَنَّ رَجُلًا عَطَسَ إِلَى جَنْبِ ابْنِ عُمَرَ فَقَالَ:
او حضرت نافع فرمايي چې (ديوې ورځ) واقعه ده چې د حضرت ابن عمر رضي الله عنه سره خواكې ناست يو سړي پرنچې
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ:
وكړو او بيا يې وويل چې الحمد لله و السلام علی رسول الله. حضرت ابن عمر رضي الله عنه (دې اورېدلو سره) وفرمايل
وَأَنَا أَقُولُ: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللهِ وَلَيْسَ هٰكَذَا. عَلَّمَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
چې زه هم وايم الحمد لله و السلام علی رسول الله خو داسې نه ده چې كوم نبي كريم ﷺ مونږ ته ښودلې
أَنْ نَقُولَ: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: هٰذَا حَدِيْثٌ غَرِيْبٌ
ده. (او هغه) دا ده چې مونږ داسې او ايو الحمد لله علی كل حال يعنې هر حال كې د خدای تعريف دی.

توضيح: دې حديث كې هم هغه خبره ذكر ده چې كومه پاس ليكلې شوې ده چې د شريعت وضع كړې شوي اصطلاحات او د اطلاقاتو خيال ساتل ډېر ضروري دي. كه يو سړی د خپل ځان نه ډېرې ښې

جملې جوړ کړې او لولې يې خو دا رائجه سکه نه ده. دې باندې د شريعت ټاپه نه ده لږېدلې. لهذا دې لره هيڅ اعتبار نشته دی.

اوس دلته وګورئ دې سړي درود ولوستلو چې ښه جمله ده خو د بې ځايه ويلو په وجه حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل چې دا نبي جملې خو زه هم وايم او جائز هم دي، خو اوس وخت د دې موقع او محل نه دی بلکې دا بې ځايه ده، نو ځکه دې لره هيڅ اعتبار نشته دی.

دې بې موقع عمل باندې نن سبا د بدعتې حضراتو عملونه هم قياس کېدی شي، لکه هغوی د جمعې د لمونځ نه وروسته ودرېږي او درود وايي.

د اذان نه مخکې درود وايي او الفاظ هم د درود نه وي، نو درود خو ښه عمل دی خو د دې لپاره يو موقع او محل دی. روضې مبارک ته چې لاړ شي او د خطاب په الفاظو سره درود وايي ، خو د ا روضه اطهر نه بغير په ګلګت او خنجراب نه هغه الفاظ شروع کړي او کوم خلک چې د هغې سره ملګرتيا نه کوي نو وايي دا د رسول دښمن دی. ياد وساتئ بدعتيان خلک په غلطه لار راوان شوي دي،(مرقات۵۰۱/۸) لکه بابا سعدی ويلي دي :ـ

ترسم نه رسی بکعبه اے اعرابی کیں راہ کہ تو می روی بترکستان است

باب الضحك
د خندیدو بیان

اسلام دا چې کامل او پوره بلکې د انساني ژوند اکمله ضابطه ده، ځکه دي کې د انساني ژوند د هر اړخ او شعبې کفالت موجود دی. دي سلسله کې د انسان د خندلو مسائل بیانېږي. الله تعالیٰ انسان کې د خندلو ماده یخي ده. لهذا خندل منع دی بلکې جائز ده، خو په دې کې د اعتدال د حد نه زیاتی کول مناسب نه دی. ځکه دي سره د مخ رڼا او وقار ختمېږي او په روحاني اعتبار زړه مړ کېږي. د ټولو نه ښه تبسم دی. او د ټولو نه بد په ډکه خوله خندل دي. صحابه کرامو به ښه ډیر خندل خو هغوی کې کله هم غفلت رانغلو. هغوی د ورځې شهسواران ؤو. او د شپې راهبان، عابدان او زاهدان. درویشان ؤو. د خندلو باوجود هم د ایمان د هغوی په زړونو کې د یو غر پشان ؤو. د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خندل به اکثر د تبسم په صورت کې ؤو.

الفصل الاول

نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به تبسم کولو

﴿۱﴾ عَنْ عائشةَ رضي اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَجْمِعًا ضَاحِكًا			
حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم په دومره ډېره خنده باندې نه دی لیدلی			
حَتَّى	أَرَى	مِنْهُ	لَهَوَاتِهِ إِنَّمَا
چې (د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خله کولاوه شوي وي او) ماته د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مخامخ غابنونه (ورئ)			
كَانَ	يتبسم.	رَوَاهُ	البُخَارِيُّ[1]
ښکاره شوي وي بلکې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خنده به تر د مسکا حده پورې وه. (بخاری)			

توضيح: مستجمعاً: استجماع په پوره توګه خندلو ته وايي. چې په برق خندا ترېنه مراد دي.

لهواته: تالو کې کومه کوا ځوړنده وي هغې ته لهوات وايي. په سره خندل مراد دي. چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کله هم داسې نه دې کړي. (مرقات۸/۵۰۵)

يتبسم: د خندلو درې قسمونه دي. که په زوره داسې خندل وي چې حلق او پوره خله ښکاره شي نو دې ته په برق خندا ده. او که په زور سره معمولې خندل وي نو دې ته ضحک وايي. او که بالک اواز

---

[1] رقم الحديث

نه وي صرف مخې ته غابونه کولاو شي نو دا تبسم دی.

جریر بن عبدالله سره د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ معامله

﴿۲﴾وَعَن جرير قَالَ: مَا حَجَبَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْذُ أَسْلَمْتُ
او حضرت جریر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي: د کوم وخت نه چې زه مسلمان شوی يم. نبي کريم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ کله هم
وَلَا رَآنِي إِلَّا تَبَسَّمَ. مُتَّفق عَلَيْهِ (مُتَّفق عَلَيْهِ) [1]
زه د ملاقات نه منع کړی نه يم او کله به چې هم نبي کريم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ زه ليدلم نو خندل به يې.

توضیح: حضرت جریر بن عبدالله بجلی د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د مرګ نه یو شو ورځې مخکې مسلمان شوی ؤو. الله هغې له قدرتې حسن دومره ورکړی ؤو چې هغې ته د دې امت یوسف ویلی شوی دی. دا د خپل ځان باره کې د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ د دوه خصوصیاتو ذکر کوي.

ماحجبنی: یو خصوصیت دا ؤو چې ما کله هم غوښتل چې د نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ سره ملاقات وکړم نو نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ زه کله هم نه هیسار کړی بلکې د ملاوېدلو اجازت یې راکړی دی. د دې نه د کور بې پردګې مراد نه ده بلکې د نبي کریم ﷺ سره د ناسته پاسته او ملاقات مراد دی.
دویم خصوصیت دا چې کله به هم نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ زه لیدلم نو نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به مسکی شو. کېدی شي چې نبي کریم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ته د حضرت جریر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په مخ کې د الله تعالی د انوراتو اثر ښکاره کیدلو یا د الله د قدرت حسین او جمیل منظر لیدلو سره فتبارك الله احسن الخالقین باندې مسکا کوله. (مرقات۸/۵۰۵)

پخوانئ قصو باندې خندل جائز دي

﴿۳﴾ وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَقُومُ مِنْ مُصَلَّاهُ
او حضرت جابر ابن سمره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به په کوم ځائ نماز باندې لمونځ کولو نو
الَّذِي يُصَلِّي فِيهِ الصُّبْحَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَإِذَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ
د هغه ځاې به تر هغه وخت پورې نه پاڅيدلو چې تر څو پورې به لمر (ښه) نه ؤو راښتلی. کله به چې لمر راوښتلو
قَامَ وَكَانُوا يَتَحَدَّثُونَ فَيَأْخُذُونَ
نو نبي کريم صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ به د اشراق لمونځ وکړو يا به کور ته د تللو لپاره او درېدلو. هغه دوران کې

---

[1] رقم الحديث

فِي أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ فيضحكون ويبتسم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
صحابه کرامو رضي الله عنهم د جاهلیت د زمانې خبرې کولې او خندل به یې نو د هغوی سره به نبي عليه السلام هم
رَوَاهُ مُسْلِمٌ. وَفِي رِوَايَةٍ لِلتِّرْمِذِيِّ: يتناشدون الشِّعْرَ
خندل. (مسلم) او د ترمذی په روایت کې داسې دي صحابه کرام به د شعرونو ویلو او اورېدلو کې اخته ؤو.

توضیح: يتناشدون الشعر: یعنې تر د جائز حده پورې به یې شعرونه ویل. د الله د واحدانیت او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د منقبت او انساني حکمت باندې مشتمل شعرونه به یې ویل. دا ژوندو زړونو د خلکو نښانې ده او جائز ده.

الفصل الثاني

نبي کریم صلی الله علیه وسلم به ډېر خندل

﴿۴﴾ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ جَزْءٍ قَالَ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ تَبَسُّمًا
حضرت عبد الله ابن حارث ابن جزء رضي الله عنه فرمایي چې ما د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه زیات بل
مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.
هیڅوک په خندلو نه دی لیدلی. (روایت کړې دې ترمذی)

الفصل الثالث

صحابه کرامو به ښه ډېر خندل

﴿۵﴾ عَنْ قتادة قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ: هَلْ كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حضرت ابو قتاده رضي الله عنه فرمایي چې د حضرت ابن عمر رضي الله عنه نه وپوښتل شو چې د نبي کریم صلی الله علیه وسلم
يَضْحَكُونَ؟ قَالَ: نَعَمْ وَالْإِيمَانُ فِي قُلُوبِهِمْ أَعْظَمُ مِنَ الْجَبَلِ.
صحابه کرامو به خندل. حضرت ابن عمر رضي الله عنه و فرمایل آؤ. حال دا چې د هغوی په زړونو کې د غر نه هم غټ ایمان ؤ او
وَقَالَ بِلَالُ بْنُ سَعْدٍ: أَدْرَكْتُهُمْ
حضرت بلال ابن سعد تابعی فرمایي چې ما صحابه کرام په داسې حال کې موندلي دي چې هغوی
يَشْتَدُّونَ بَيْنَ الْأَغْرَاضِ وَيَضْحَكُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَإِذَا كَانَ اللَّيْلُ
به د غشو د نښانو په مینځ کې منډې وهلې او د یو بل خبرو باندې به یې خندل، خو چې شپه به راغله

كَانُوا رُهْبَانًا. رَوَاهُ فِي شَرْحِ السّنة

نو د الله نه به ډېر زيات وېرېدونکي شول.

توضيح: قال نعم: پوښتنه کونکی تابعي دی چې د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ صحابي نه پوښتنه کوي چې آيا صحابه کرامو به خندل. د پوښتنه کونکي خيال دا ؤو چې خندل دا چې د غفلت يوه برخه ده او صحابه د غفلت نه ډېر لرې ؤو، نو ځکه به نه خندل. د دې په جواب کې ورته حضرت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وفرمايل چې آؤ ښه به يې خندل، خو د هغوی په زړونو کې به د خندلو په وجه غفلت نه راتلو بلکې په زړونو کې به يې د غر برابر ايمان ؤو. دې جمله کې حضرت ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د هغه کس د زړه د وېرې جواب ورکړو او اشاره يې وکړه چې تر د جائز حده پورې خندل انسانې فطرت دی او دا د ژوندې زړونو علامت دی.

حيات الحيوان کې ليکلی شوي دي چې يو حضرت يحيى عَلَيْهِ السَّلَامُ د حضرت عيسى عَلَيْهِ السَّلَامُ سره ملاقات وشو. د ملاقات په موقع حضرت عيسى عَلَيْهِ السَّلَامُ وخندل. حضرت يحيى عَلَيْهِ السَّلَامُ وفرمايل چې تا خدای هېر کړی دی چې خاندې؟ حضرت عيسى عَلَيْهِ السَّلَامُ ورته وفرمايل چې آيا ته د الله نه نااميده شوی يې؟ دې باندې دواړو وغوښتل چې د الله له اړخه اشاره وشي چې دې دواړو کې ثوک په حالت کې دی. د الله له اړخه وحي راغله چې تاسو دواړو کې الله ته هغه زيات محبوب دی چې د کوم اخلاق زيات ښه وي يعنې فيصله د حضرت عيسى عَلَيْهِ السَّلَامُ په حق کې وشوه.

د زير بحث حديث يو راوي بلال بن سعد تابعي فرمايي چې ما وليدل چې صحابه کرام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ به د تيرانو د نښانو په مينځ کې منډې وهلې او يو بل پسې به يې خندل، خو د شپې به راهبان شول او عبادت به يې کولو يعنې د ورځې شهسواران او د شپې تهجد گوزاران ؤو. "**رهبان الليل وفرسان النهار**"

باب الآسامي
د نومونو بيان

اسامي او اسماء جمع ده. اسلام چې کامل او پوره بلکې د ژوند اکمله ضابطه ده، ځکه الله تعالیٰ د مسلمانانو ته هر ځای کې لارښودنه کړې ده. تردې چې نومونو ايښودلو کې يې هم ورته لارښودنه کړې ده، نو دې باب کې به هغه حديثونه راځي چې د ښه ښه نومونو د ايښودلو تعليم په کې ورکړی شوی دی او د بدو نومونو نه د منع حکم کړی شوی دی يا د هغې د بدلولو لارښودنه شوې ده.

الفصل الاول

د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنيت باندې د خپل کنيت ايښودلو حکم

﴿ ا ﴾ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السُّوقِ فَقَالَ رَجُلٌ: يَا أَبَا الْقَاسِمِ
حضرت انس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بازار کې ؤو. يو سړي ورته د ابو القاسم په نوم اواز وکړو.
فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ:
نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را تاو شو او د هغه کس اړخ ته يې وکتل. هغې عرض وکړو چې ما تاته اواز نه ؤو کړی
إِنَّمَا دَعَوْتُ هَذَا. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسلم: سموا
بلکې هغه سړي ته مې اواز کړی ؤو. نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا ورته دا وفرمايل چې تاسو زما په نوم
باسمي وَلَا تكنوا بكنيتي. (مُتَّفق عَلَيْهِ)[1]
باندې نوم ږدئ خو زما په کنيت باندې کنيت مه مقرروئ.

توضيح: ولا تكتنوا بكنيتي: يو اسم محضه وي چې مور او پلار يې د خپل اولاد لپاره د پيدائش په وخت کې ږدي. او يو لقب وي چې معاشره کې خلک يو سړي ته ورکړي، لکه ولی الدين يا مصلح الدين وغيره. يو کنيت وي. دا هغه دی مثلاً چې څوک د خپل ځوي يا د لور يا د پلار وغيره نوم سره خپل ځان معارف او مشهور کوي، لکه ابوبکر، ابوذر، ابو حفص، ابن عباس او ابن مسعود. اسلام د کنيت د ايښودلو اجازت کړی دی خو صحيح حديثونو کې دا خبره ملاوېږي چې د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنيت چې ابو القاسم ؤو هغې باندې چاته د کنيت ايښودلو اجازت نشته ؤو. د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د يو ځوي نوم قاسم ؤو. د نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کنيت د هغې په وجه ابو القاسم

---

(۱) رقم الحديث

وو. اوس خبره دا ده چې ايا د نبي كريم ﷺ د ژوند مبارک پورې د دې كنيت ممانعت موجود ؤو يا كه دا ممانعت د هميشه لپاره دى. دې باره كې د علماؤ مختلف اقوال دي. (مرقات ۵۱۰/۸)

د شوافعو اقوال: شوافع او د اهل ظواهرو په نزد د هيڅ يو كس لپاره د ابو القاسم كنيت ايښودل جائز نه دى. **د امام محمد قول:** امام محمد رحمه الله فرمايي چې د هيڅ يو كس لپاره دا خو جائز نه دي چې هغه خپل نوم محمد كېږدي او كنيت ابو القاسم كېږدي. كه جدا جدا يې ايښودل غواړي نو محمد نوم ايښودل هم جائز دى. او كه بل وي نو ابو القاسم كنيت ايښودل هم جائز دى. **د امام مالک قول** : امام مالک رحمه الله فرمايي چې نوم او كنيت ټول جائز دي. د نبي كريم ﷺ په ژوند مبارک كې د نبي كريم ﷺ د كنيت د ايښودلو ممانعت ؤو. اوس ټول جائز دي.

د احنافو قول: د احنافو ائمؤ دا راجحه ګڼلې ده چې د نبي كريم ﷺ په ژوند مبارک كې د نبي كريم ﷺ كنيت باندې كنيت ايښودل سخت منع ؤو. اوس اګر كه هغه شان سخت منع نه دى، خو يو قسمه ممانعت اوس هم دى. ملاعلي قاري واضحه فيصله كوي او فرمايي چې راجح او صحيح همدغه ده چې د كنيت ايښودلو دا ممانعت د نبي كريم ﷺ د ژوند مبارک پورې محدود ؤو، ځكه د نبي كريم ﷺ په ژوند مبارک كې دې لفظ په استعمالولو سره اشتباه راتلله، لكه حديث نمبر ۱ كې تفصيل دى چې يو سړي اواز وكړو يا ابا القاسم، نبي كريم ﷺ د هغې اواز واورېدلو نو مخ مبارک يې راوګرځولو او وې كتل. هغه سړي وويل چې تاسو ته نه، زه بل سړي ته اواز كوم چې كنيت يې ابو القاسم دى. دې باندې نبي كريم ﷺ د ابو القاسم كنيت ايښودلو نه منع كړو. ځكه دې باندې به نبي كريم ﷺ خفه كېدو. او د يهودو په كتاب كې د ابو القاسم كنيت كېدى كافي مشهور ؤو، ځكه به يهودو به نبي كريم ﷺ ته د ابو القاسم په كنيت اواز كولو. د دې اشتباه په وجه هم دا كنيت منع ؤو، خو كله چې نبي كريم ﷺ مړ شو نو د كنيت دا ممانع ختم شو. ګويا كې دلته انتهاء د حكم په وجه انتهاء د علت شوه. (مرقات ۵۱۱/۸)

زه خپل رب قاسم جوړ كړى يم

﴿۲﴾ وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: سموا باسمي
او د حضرت جابر رضي الله عنه نه روايت دى چې نبي كريم ﷺ وفرمايل تاسو زما په نوم باندې نوم ږدئ
وَلَا تكنوا بِكُنْيَتِي فَإِنِّي إِنَّمَا جُعِلْتُ قَاسِمًا أُقْسِمُ بَيْنَكُمْ مُتَّفق عَلَيْهِ (مُتَّفق عَلَيْهِ)
خو زما په كنيت باندې كنيت مه مقرروئ ځكه زه قاسم ګرځولى شوى يم او ستاسو په مينځ كې تقسيم كوم.

توضيح: اقسم بينكم: قاسم تقسيم کونکي ته وايي. د نبي کريم ﷺ چې کوم کنيت ابو القاسم ؤو دا صرف د ځوي د نوم په وجه نه ؤو بلکې د نبي کريم ﷺ صفات او د خصوصياتو په وجه هم نبي کريم ﷺ ته ابو القاسم ويلی شوی دی. نبي کريم ﷺ ته د تقسيم د صفت په وجه هم ابو القاسم ويلی شوی دی، ځکه نبي کريم ﷺ به مال غنيمت هم تقسيمولو د صدقې مالونه به يې هم تقسيمول. او د علومو او د وحي د تقسيم په وجه هم نبي کريم ﷺ ته ابو القاسم ويلی شوی دی، لکه څنګه چې د فضائلو والا کس ته ابو الفضل وايي. د جنګ صفت کې شهرت لرونکي کس ته ابو الحرب وايي. دغه شان د نبي کريم ﷺ صفت. سخاوت او د مالو د تقسيم د صفت په وجه ابو القاسم ويلی شوی دی. دې حديث کې د نبي کريم ﷺ د کنيت علت او سبب اړخ ته اشاره شوې ده. (مرقات۸/۵۱۰)

عبدالله او عبدالرحمن د ټولو نه بهتر نومونه دي

﴿۳﴾ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ أَحَبَّ
او حضرت ابن عمر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل د الله تعالی په نزد ستاسو
أَسْمَائِكُمْ إِلَى اللهِ: عَبْدُ اللهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ " رَوَاهُ مُسلم
نومونو کې د ټولو نه زيات خوښ نومونه عبدالله او عبدالرحمن دي.

توضيح: عبدالله: دغه نومونو کې دا چې د کمال د درجې پورې توحيد او کمال درجه عبديت دی، نو ځکه دا محبوب نومونه دي، خو ځينې علماء فرمايي چې دا نومونه د انبياء کرامو د نومونو نه وروسته خوښ کړی شوي دي. لهذا د محمد د نوم نه دا زيات خوښ نوم نه شي کېدی. يا به ترېنه کم وي او يا به د محمد د نوم سره په خوښوالي کې برابر وي. (مرقات۸/۵۱۳)

د غلام نوم يسار او افلح مه ږدئ

﴿۴﴾ وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم: " لَا تسمين غُلَامًا
او حضرت سمره ابن جندب رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ وفرمايل د خپل غلام نوم
يسارا وَلَا رباحا ولانجيحا وَلَا أَفْلَحَ فَإِنَّكَ تَقُولُ: أَثَمَّ هُوَ؟
يسار، رباح، نجيح او افلح مه ږدئ ځکه د که کوم وخت کې تاسو د يو کس نه وپوښتل چې آيا هغه يسار يا رباح
فَلَا يَكُونُ فَيَقُولُ لَا " رَوَاهُ مُسْلِمٌ.
دلته دی او هغه هلته نه وي نو جواب درکونکی به وايي چې هغه (يعني يسار يا رباح) دلته نشته دی. (مسلم) او
وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ قَالَ: لَا تسم غلَاما رَبَاحًا وَلَا يَسَارًا وَلَا أَفْلَحَ وَلَا نَافِعًا
د مسلم په يو بل روايت کې داسې دي چې نبي عليه السلام وفرمايل د خپل غلام نوم رباح، يسار، افلح او نافع مه ږدئ.

توضيح: يسار: دا د يسر نه دی چې د اسانۍ په معنی کې دی رباح د ربح نه د نفع په معنی دی.
نجيح د کاميابۍ په معنی کې دی. او افلح هم د کاميابۍ او نجات به معنی کې دی. د دې حديث مطلب دا دی چې داسې نومونه مه ږدئ چې د هغې ظاهري معنې، ښه صفات او د کاميابو اړخ ته اشاره کوي. مثلاً سعد دی. نجيح او يسار دی. چې کور کې څوک اواز کوي چې دننه يسار دی. افلح ددی نو جواب به راځي چې يسار نشته دی. افلح نشته دی. د دې نه په ظاهره د خير يوه نفې کېږي. چې ښېره هم ورته ويل کېدی شي، نو ځکه نبي کريم ﷺ د داسې نومونو ايښودلو نه منع وکړه. دې اګر که د نومونو د ذات نفې مراد وي خو د ظاهري الفاظو نه معلومېږي چې دې نومونو کې چې کوم صفات دي د هغې هم نفې کېږي. اګر که په غير ارادي توګه وي، نو ځکه يې ممانعت وشو، خو دا ممانعت د مکروه تنزيهي په درجه کې دی. چې خلاف اولی او د افضل او د غير افضل خبره ده. د حضرت جابر رضي الله عنه د راتلونکې روايت نه خپله په واضحه توګه معلومېږي چې نبي کريم ﷺ په ابتداء کې دا حکم کړی ؤو خو د امت په تنګسيا کې د پرېوتلو له نظره نبي کريم ﷺ وروسته دې باندې چپ پاتې شو او منع يې نه کړو. (مرقات۸/۵۱۳)

اوس افلح او يسار نوم ايښودل جائز دي

﴿۵﴾ وَعَن جَابِر قَالَ أَرَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنْهَى عَنْ أَنْ يُسَمَّى بِيَعْلَى وَبِبَرَكَةَ					
او حضرت جابر رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم ﷺ دا اراده کړې وه چې يعلی برکت،					
وَبِأَفْلَحَ	وَبِيَسَارٍ	وَبِنَافِعٍ	وَبِنَحْوِ	ذٰلِكَ.	
افلح، يسار، نافع او دغه شان نور نومونو نه خلک منع کړي خو بيا ما وليدل چې د دې ارادې نه					
ثُمَّ	سَكَتَ	بَعْدُ	عَنْهَا	ثُمَّ	قُبِضَ
وروسته نبي کريم ﷺ سکوت اختيار کړو. تر دې چې نبي کريم ﷺ د دينا نه لاړو					
وَلَمْ يَنْهَ عَنْ ذٰلِكَ. رَوَاهُ مُسلم					
او دا نومونه ايښودل يې منع نه کړل.					

توضيح: د دې حديث نه په واضحه توګه معلومه شوه چې هغه مخکنی حکم وروسته موقوف شو. دا چې د امت لپاره لويه تنګسيا وه نو ځکه نبي کريم ﷺ هغې باندې وروسته خاموشي اختيار کړه. ګنې بيا خو به د عبدالله نوم ايښودل هم ګران شوی وی چې کور کې د الله بنده نشته دی. دې دوه قسمه روايتونو کې هيڅ تعارض نشته دی. بلکې د ابتداء او د انتهاء فرق دی. ابتداء کې منع کړی شو او آخر کې اجازت ورکړی شو.

قبيح ترين نوم او لقب شهنشاه دی

﴿۶﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَخْنَى الْأَسْمَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
او حضرت ابو هريره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل د قيامت په ورځ به د الله په
عِنْدَ اللهِ رَجُلٌ يُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ. وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ
نزد د بدترينه نوم والا کس هغه وي چې چا ته د شهنشاه نوم ورکړی شي (بخاری) او د مسلم په روايت کې داسې
قَالَ: أَغْيَظُ رَجُلٍ عَلَى اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَخْبَثُهُ رَجُلٌ
دي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل د قيامت په ورځ به د الله په نزد مبغوض ترين او د ټولو نه بدتر هغه سړی وي
كَانَ يُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ لَا مَلِكَ إِلَّا لله
چا ته چې د شهنشاه نوم ورکړی شي. د خدای نه بغير بل هيڅ څوک بادشاه نشته دی.

توضيح: **ملك الاملاك**: د دې ترجمه فارسئ کې شهنشاه دی. او پښتو کې د دې ترجمه باچاهانو باچا ده. دا چې بادشاه على الاطلاق د الله تعالى ذات دی نو دغه شان نوم د مخلوق لپاره الله باندې د بادشاهئ دعوی لازم راځي. او دا ډېر لويې جرم دی، نو ځکه ورته قبيح ترين نوم ويلی شوی دی.

اخنى: د قبيح په معنى کې دی. اغلظ و اخبث هم دغه څيز دی. (مرقات۸/۵۱۶، ۵۱۵)

د ايران بادشاه دا نوم ايښی ؤ. بيا د معزول کېدو نه وروسته د سمندر اړخ ته په تښتېدلو وليدلی شو. يو سپې ورپسی شوی ؤ. هيڅ يو ملک هغه قبلولو ته تيار نه ؤ. د کينسر نه مړ شو. مصر کې مجبوراً خښ کړی شو. د فرعون ګاونډي شو.

داسې نوم مناسب نه دی چې په هغې کې ځان ښودنه وي

﴿۷﴾ وَعَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَتْ: سُمِّيتُ بَرَّةَ
او حضرت زينب بنت ابی سلمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې زما نوم بره (يعنې نيکو کار) کېښودلی شو،
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ اللهُ أَعْلَمُ
نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل چې د خپل نفس تعريف مه کوئ. تاسو کې چې کوم کس نيکو کار دی،
بِأَهْلِ الْبِرِّ مِنْكُمْ سَمُّوهَا زَيْنَبَ . رَوَاهُ مُسلم
الله يې ښه پېژني. د دې ماشومې نوم زينب کېږدئ.

توضيح: **برة**: د نيکو کار په معنى کې دی. دغه شان نوم ايښودلو کې خودبينی او د خودرائی احتمال دی. او دې کې د خپل نفس لپاره د پاکوالي دعوی هم ده. چې مناسب نه ده، ځکه نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا نوم بدل کړو، خو دا ياد وساتئ چې څنګه د يسار او د نجيح ممانعت ؤ، بيا اجازت

ملا و شو. همدغه شان د بره معامله هم وګنئ. (مرقات۸/۵۱۸)

﴿۸﴾وَعَن ابنِ عبَّاسٍ قَالَ: كَانَتْ جُوَيْرِيَةُ اسْمُهَا بَرَّةُ
او حضرت ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د بيوې زوجې مطهرې د حضرت جويريه نوم بره ؤو

فَحَوَّلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمَهَا جُوَيْرِيَةَ
خو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې دا نوم بدل کړو او جويريه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا يې ورله کېښودلو، ځکه د

وَكَانَ يَكْرَهُ أَنْ يُقَالَ: خَرَجَ مِنْ عِنْدِ برة. رَوَاهُ مُسلم
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا خوښ نه ؤو. چې يو کس دا او ايي چې ته د بره له خوا نه راغلې. (مسلم)

بد نوم بدلول پکار دي

﴿۹﴾وَعَن ابْن عمر أَنَّ بِنْتًا كَانَتْ لِعُمَرَ يُقَالُ لَهَا: عَاصِيَةُ فَسَمَّاهَا
او د حضرت ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه روايت دی چې د حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يوه لور وه چې عاصيه

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جميلة. رَوَاهُ مُسلم
به يې ورته ويله، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د هغې نوم جميله کېښودلو.

توضيح: د جاهليت په زمانه کې د عربو دستور ؤو چې وېرونکي نومونه به يې کېښودل. او د نافرمانۍ او د ازار اړخ ته اشاره کونکي نومونه به يې کېښودل، نو ځکه د هغوی په نومونو کې د جبل، حجر، حرب، حمار، اسد، فهد او دغه قسمه بېکاره نومونه ملاوېږي. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د داسې نومونو اصلاح وکړه او دا يې بدل کړل او داسې هر عالم له کول پکار دي چې د علاقې بد نومونه بدل کړي. قومونو کې نن سبا د ټولو نه ښه نومونه د بنګله ديش خلک ايږدي. او د ټولو نه بېکاره نومونه سندهې، د پښتنو او بيا د پنجابيانو دي. پښتنو کې چې کله د خان نوم راشي نو دا کافي دی. اګر که خپل نوم يې هيڅ نه وي. د بوټې د پاڼې سره خان ولږوئ نو دا پتی خان بهترين نوم دی. (مرقات۸/۵۱۸)

﴿۱۰﴾وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ أُتِيَ بِالْمُنْذِرِ بْنِ أَبِي أُسَيْدٍ
او حضرت سهل ابن سعد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې منذر ابن ابی اسيد چې کله پيدا شو نو هغه

إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ وُلِدَ فَوَضعه على فَخذه
نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته راوړلی شو. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هغه په خپل ورون مبارک باندې کېنولو او

فَقَالَ: وَمَا اسمه؟ قَالَ: فلَان:
پوښتنه يې وکړه چې د ده څه نوم دی. راوستونکي وويل چې فلانی نوم دی. نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل

لا ولكن اسمه المنذر. (مُتَّفق عَلَيْهِ)
چې (دا نوم ښه نه دی) بلکې د دې نوم منذر دی.

خپل غلام او وینزې ته عبدي او امتي ویل پکار نه دي

﴿۱۱﴾ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ
او حضرت ابوهریره رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې نبي كريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمايل تاسو كې هيڅوک (خپل غلام
عَبْدِي وَأَمَتِي كلكُمْ عباد اللهِ وَكُلُّ نِسَائِكُمْ إِمَاءُ اللهِ.
او وینزې ته) عبدی او امتي مه وايئ. ستاسو ټول نارينه د الله بنده ګان او ستاسو ټولې ښځې د الله وينځې دي.
وَلَكِنْ لِيَقُلْ: غُلَامِي وَجَارِيَتِي وَفَتَايَ وَفَتَاتِي.
بلکې داسې وايئ چې زما غلام يعني زما هلک زما جاريه يعني زما جينئ. يا زما خادم او زما خادمه.
وَلَا يَقُلِ الْعَبْدُ: رَبِّي ولكنْ ليقلْ: سَيِّدِي " وَفِي رِوَايَةٍ: "
دغه شان هيڅ غلام (خپل مالک ته) زما رب مه وايئ بلکې زما سردار ويل پکار دي. او يو روايت کې داسې دي
لِيَقُلْ: سَيِّدِي وَمَوْلَايَ ". وَفِي رِوَايَةٍ: " لَا يَقُلِ الْعَبْدُ لِسَيِّدِهِ:
چې زما سردار يا زما مولی ويل پکار دي. او يو روايت کې داسې دي چې هيڅ يو غلام خپل مالک
مَوْلَايَ فَإِنَّ مولاكم اللهُ". رَوَاهُ مُسلم
ته زما مولی مه وايئ ځکه ستاسو مولی صرف الله دی.

توضيح: عبدی: د جاهليت په دور کې عربو خپل غلام ته يا عبدی ای زما بنده ويلو او وينځې ته به يې يا امتي ای زما غلامه ويلو. دې کې به يو انسان خپل بنده ګڼلی کېدلو. حال دا چې انسانان ټول د الله بنده ګان دي. دغه شان امة به يې د غلام په معنی کې اخستلو. حال دا چې حقيقي ملکيت د الله دی، ځکه دا الفاظ موهم شرک جوړېدل، نو نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د دې نه ممانعت وکړو.

اوس دلته پوښتنه دا ده چې د عبد او امة اطلاق قرآن کې موجود دی ﴿من عبادکم وامائکم﴾ (سورة نور : ۳۲) نو دې حديث کې ممانعت څنګه وکړی شو؟ د دې جواب دا دی چې ممانعت هغه صورت کې دی چې څوک د تکبر او تجبر او د غرور او سرکشۍ په توګه داسې اطلاق کوي او غلطه معنی اخلي. ګويا کې د عبد نه خپل بنده مراد اخلي چې ما پيدا کړی دی، خو که څوک داسې نه کوي نو بيا دا اطلاق جائز دی، ځکه څنګه چې قرآن او حديث کې دي. ګويا کې د عبد او امة يو مفهوم غلط دی. دې مفهوم کې راغوښتل جائز نه دی. او دويم مفهوم صحيح دی. هغې کې راغوښتل جائز دي. (مرقات ۸/۵۲۲)

اسلام چې څنګه د مشرانو اصلاح کړې ده، همدغه شان يې د غلامانو او د وينځو اصلاح هم کړې ده چې خپلو مشرانو ته رب يا ربي ويل جائز نه دي. دې هم هغه خبره ده چې د رب يو مفهوم داسې دی چې د الله سره خاص دی. دې صفت او دې مفهوم څوک په رب ويلو سره راغوښتل جائز نه دي، خو د رب يو مفهوم داسې دی چې د هغې اطلاق په غير الله ته کېږي. هغه صرف د مالک او د آقا په معنی

کې دی، نو ځکه اجازت دی. لهذا د رب د اطلاق نفې هم ده او اثبات هم دی. دغه شان د مولی لفظ دی. د دې پنځه معنې راځي. ځینې د معنیٰ په اعتبار سره هیڅ مخلوق د مولیٰ ویل سره نه شي راغوښتلی. چې د خالق او د مالک په معنی کې دی، خو ځینې د معانې په اعتبار سره غیر الله ته هغې اطلاق کېدی شي، نو ځکه د نفې او د اثبات جدا جدا مواقع دي.

انګور ته د "کرم" ویلو ممانعت

﴿۱۲﴾ وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:"
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه د نبي کریم صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل
لَا تَقُولُوا: الْكَرْمُ فَإِنَّ الْكَرْمَ قَلْبُ الْمُؤمن ". رَوَاهُ مُسلم وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ
کرم مه وایئ ځکه کرم د مومن زړه دی (مسلم) او هم د مسلم یو حدیث کې د حضرت وائل ابن حجر
قَالَ: "لَا تَقُولُوا: الْكَرْمُ وَلَكِنْ قُولُوا: الْعِنَبُ والحبلة"
نه داسې منقول دي چې د انګور بوټې ته کرم مه وایئ بلکې عنب او حبله وایئ.

توضیح: د عرب خلکو به ځکه انګور ته کرم ویلې چې د انګورو نه به شراب جوړېدل چې کرام الناس به ځښلو. حماسی شاعر وایي

انا محیوك یاسلمیٰ فحیینا　　　وان سقیت کرام الناس فاسقینا

بهرحال د کرم لفظ کې د شرابو پس منظر پروت ؤو. نبي کریم صلی الله علیه وسلم دا اطلاق منع کړو چې یو نجس څیز چې شراب دی د هغې په ماده او مبدء او د هغې بنیاد په کرم سره ولې یاد کړی شي. نو ځکه نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې کرم مه وایئ. عنب وایئ یا حبله وایئ. د انګور بوټې یا د هغې ښاخ یا جړلې ته حبله وایي. (مرقات۸/۵۲۲)

زماني ته بد مه وایئ

﴿۱۳﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا تُسَمُّوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ
او حضرت ابو هریره رضي الله عنه فرمایي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل انګور ته کرم مه وایئ او
وَلَا تَقُولُوا: يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدهرُ". رَوَاهُ الْبُخَارِيّ
ما دا وایئ چې د ناامیدئ په زمانه کې ځکه بیشکه الله (په اختیار) کې زمانه ده.

توضیح: **ان الله هو الدهر**: پوښتنه دا ده چې د الله خو مره نومونه دي هغه توقیفي نومونه دي. هغې کې د الدهر نوم نشته دی، نو دلته څنګه ویل شو چې الله دهر دی. د دې جواب دا دی چې الله الدهر په معنی د متصرف فی الدهر یا الله هو المدهر یعنې زمانه کې تصرف کونکی او هغې سموالی او کوږوالي والا الله دی. اوس دهر ته د بد ویلو نه ولې منع شوي ده، نو د دې حقیقت دا دی چې زمانه خو هیڅ نه شي کولی. زمانه چې څه کېږي هغه ټول الله کوي. د زمانې شا ته د الله لاس دی،

نو كوم كس چې زمانې ته كنځل كوي، نو هغه پ حقيقت كې د هغې شاته مؤثر حقيقي ته په غير شعوري توګه كنځل كوي. دا كنځل بحال متعلقه په اعتبار سره دى. دې كې د فاعل د بې ادبئ خطر دى، نو ځكه منع كړى شوى دى. زمانې ته بد مه وايئ. د دې تفصيل په توضيحات جلد اول كې په ابتدائى ابواب ايمان كې تير شوى دى. (مرقات۸/۵۲۲)

﴿۱۴﴾ وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَسُبَّ أَحَدُكُمُ
او حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل تاسو كې هيڅوک زمانې
الدَّهْرَ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ. رَوَاهُ مُسلم
ته بد مه وايئ ځكه حقيقت كې الله د زمانې بدلونكى رابدلونكى دى.

ځان ته خبيث مه وايئ

﴿۱۵﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ:
او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل تاسو كې دې هيڅوک داسې نه وايي
خَبُثَتْ نَفْسِي وَلَكِنْ لِيَقُلْ: لَقِسَتْ نَفْسِي". مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ
چې زما زړه خبيث دى بلكې **لقست نفسي** وايئ يعنې زما طبيعت خراب ش. (بخارى او مسلم) او د
وَذُكِرَ حديثُ أَبِي هريرة: يُؤْذِينِي ابنُ آدمَ فِي بَابِ الْإِيمَانِ (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)
حضرت ابو هريره رضي الله عنه روايت په يُؤْذِينِي ابن آدم باب الايمان كې نقل كړى شوى دى. (بخارى ومسلم)

الفصل الثاني

د ابو الحكم كنيت مناسب نه دى

﴿۱۶﴾ عَن شُرَيْحِ بن هَانِئٍ عَن أَبِيهِ أَنَّهُ لَمَّا وَفَدَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ قَوْمِهِ
حضرت شريح ابن هانى رضي الله عنه د خپل پلار نه نقل كوي چې كله هغه د خپل قوم سره د نبي كريم صلى الله عليه وسلم
سَمِعَهُمْ يُكَنُّونَهُ بِأَبِي الْحَكَمِ
په خدمت كې حاضره شو نو نبي كريم صلى الله عليه وسلم واوريدل چې د هغې قوم هغه د ابو الحكم د كنيت په ذريعه
فَدَعَاهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّ اللهَ هُوَ الْحَكَمُ
مخاطب كوي نو نبي كريم صلى الله عليه وسلم هغوى راوغوښتل او ويې فرمايل چې حكم خو صرف الله دى.
فَلِمَ تُكَنَّى أَبَا الْحَكَمِ؟ قَالَ:
او حكم د هغې له اړخ دى. بيا تاسو خپل كنيت ابو الحكم ولې ما عرض وكړو چې كړى دى.

إِنَّ	قَوْمِي	إِذَا	اخْتَلَفُوا	فِي	شَيْءٍ	أَتَوْنِي فَحَكَمْتُ بَيْنَهُمْ

حضرت هاني رضي الله عنه چې كله زما قوم ديوې مسئله كې خكار شي نو ما پسې راځي او زه د هغوى په معامله كې كومه فيصله كوم

فَرَضِيَ كِلَا الْفَرِيقَيْنِ بِحُكْمِي. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَحْسَنَ هٰذَا

نو دواړه ډلې هغه مني. نبي كريم صلى الله عليه وسلم دې او رېدلو سره وفرمايل چې دا ډېره ښه خبره ده (دا

فَمَا لَكَ مِنَ الْوَلَدِ؟ قَالَ: لِي شُرَيْحٌ

راته او ايه) ستا څو بچې دي او د هغوى څه نومونه دي. هغې وويل چې زما درې بچې دي. چې نومونه يې شريح،

وَمُسْلِمٌ وَعَبْدُ اللهِ قَالَ: فَمَنْ أَكْبَرُهُمْ؟

مسلم او عبد الله دي. نبي كريم صلى الله عليه وسلم پوښتنه وكړه چې درې واړو كې لويې څوك دى؟

قَالَ قُلْتُ: شُرَيْحٌ. قَالَ فَأَنْتَ أَبُو شُرَيْحٍ". رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وَالنَّسَائِيُّ

حضرت هاني رضي الله عنه وويل چې ما عرض وكړو شريح. نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل نو بيا ته د نن نه پس ابو شريح شوې.

توضيح: الحكم: د الله په نومونو كې يو نوم دى. د هغه سړي كنيت ابو الحكم ؤو. چې د الله د بې ادبۍ اړخ په كې را وتلو. نبي كريم صلى الله عليه وسلم د هغوى كنيت خوښ نه كړو او هغه يې د ابو شريح په نوم سره بدل كړو. ابو الحكم يعنې د حكم پلار او د حكم د الله نوم دى. د دې حديث نه معلومه شوه چې د پاكستان سياسي لېډران او د جماعت اسلامي باني مودودې صاحب ته ابو الاعلىٰ ويل هم منع دي، لكه څنګه چې ابو الحكم منع دى. (مرقات ۵۲۴/۸)

اجدع نوم ايښودل ښه نه دى

﴿۱۷﴾ وَعَنْ مسروقٍ قَالَ: لَقِيتُ عُمَرَ فَقَالَ:

حضرت مسروق (تابعي) فرمايي چې كله زه د حضرت عمر رضي الله عنه سره مخ شوم نو هغه پوښتنه وكړه

مَنْ أَنْتَ؟ قُلْتُ: مَسْرُوقُ بْنُ الْأَجْدَعِ. قَالَ عُمَرُ:

چې ته څوك يې، ما عرض وكړو چې زه د اجدع ځوى مسروق يم. حضرت عمر (زما د پلار نوم اجدع او رېدلو

سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْأَجْدَعُ شيطانٌ رَوَاهُ أَبُو دَاوُد وابنُ مَاجه

سره) وفرمايل چې ما د نبي كريم صلى الله عليه وسلم نه اورېدلي دي چې اجدع د شيطان (نوم) دى.

توضيح: اجدع: د مسروق تاريخ او وجه تسميه د دې نه مخكې ج ۵ ص ۳۷۴ باندې ليكلى شوې ده. اجدع غوږ او پوزه غوڅ شوي ته وايي. حضرت عمر رضي الله عنه د تفنن او د ظرافت طبع په توګه دا وفرمايل چې دا اشاره په دې وه چې كه ستا پلار هغه وخت ژوندى وى نو د هغې نوم به بدل كړى شوى دى. (مرقات ۵۲۴/۸)

ښه نومونه ږدئ

﴿۱۸﴾ وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَسْمَائِكُمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِكُمْ فَأَحْسِنُوا أَسْمَائَكُمْ. رَوَاهُ أَحْمد وَأَبُو دَاوُد

او حضرت ابو درداء رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل د قيامت په ورځ تاسو به ستاسو او ستاسو د پلار په نومونو راغوښتلې کېږئ. لهذا تاسو ځان له ښه نؤونه ږدئ. (احمد ابوداؤد)

توضيح: ځينې عجيبه قومونه وي. بچې پيدا کړي. ټول بوج يې اوچتوي، خو لږ زحمت نه کوي چې د ښه نوم سوچ ورله وکړي.

د نبي کريم صلی الله عليه وسلم نوم او کنيت يو ځاې مه ږدئ

﴿۱۹﴾ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ نَهَى أَنْ يَجْمَعَ أَحَدٌ بَيْنَ اسْمِه وَكُنْيَتِه وَيُسمى أَبَا الْقَاسِمِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ

او حضرت ابو هريره رضی الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم د دې خبرې نه منع کړې ده چې څوک د نبي عليه السلام نوم او کنيت يو ځاې اختيار کړي. او د چا نوم چې محمد وي، هغې ته ابو القاسم (هم) وويل شي.

﴿۲۰﴾ وَعَنْ جَابِرٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: إِذَا سَمَّيْتُمْ بِاسْمِي فَلَا تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَهْ. وَقَالَ التِّرْمِذِيُّ: هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ. وَفِي رِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: مَنْ تسمّى باسمي فَلَا يَكْتَنِ بِكُنْيَتِي وَمَنْ تَكَنَّى بِكُنْيَتِي. فَلَا يَتَسَمَّ باسمي

او د حضرت جابر رضی الله عنه نه روايت د چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل که تاسو زما د پلار په نوم باندې خپل نوم محمد کېږدئ نو زما په کنيت باندې کنيت مه ږدئ. (ترمذی ابن ماجه) او ترمذی ويلي دي چې دا حديث غريب دی. او د ابوداؤد په روايت کې داسې دي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل چې څوک زما په نوم باندې نوم کېږدي نو هغه زما په کنيت باندې کنيت مه مقرروئ او څوک چې زما په کنيت باندې کنيت مقرر کړي نو زما په نوم باندې نوم مه ږدئ.

د نبي کريم صلی الله عليه وسلم نوم او کنيت ايښودلو اجازت

﴿۲۱﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي

او حضرت عائشه رضی الله عنها فرمايي چې يوې ښځې عرض وکړو چې يا رسول الله صلی الله عليه وسلم! زما

وَلَدَتْ غُلَامًا فَسَمَّيْتُهُ مُحَمَّدًا وَكَنَّيْتُهُ أَبَا الْقَاسِمِ فَذُكِرَ لِي
يو ځوي شوی دی او ما د هغې نوم محمد او د هغې کنیت ایښی دی، خو ماته ویلی شوي دي چې
أَنَّكَ تَكْرَهُ ذَلِكَ.
تاسو دا نه خوښوي (یعنې ویونکي ماته دا وویل چې تاسو خپل نوم او کنیت یو ځای اختیارول حرام ګڼې؟)
فَقَالَ: مَا الَّذِي أَحَلَّ اسْمِي
نبي عَلَيْهِ السَّلَام و فرمایل چې داسې څه شی دی چې زما په نوم باندې نوم کېدې نو هغه یې حلال او جائز ایښی دی.
وَحرم كنيتي؟ أَو مَا الذي
او زما په کنیت باندې یې کنیت مقررول حرم کړی دی. یا یې دا و فرمایل چې داسې څه شی دی چې
حَرَّمَ كُنْيَتِي وَأَحَلَّ اسْمِي؟ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.
زما کنیت باندې کنیت ایښودل خو حرام کړی دی او زما په نوم باندې نوم ایښودل یې حلال کړی دی؟ (ابوداؤد)
وَقَالَ مُحيي السّنة: غَرِيب
او محی السنة لیکلي دي چې دا حدیث غریب دی.

د دې حدیث ممانعت نورو حدیثونو لپاره ناسخ ګڼلی کېدی شي، ځکه د جمهورو په نزد دا فیصله ده چې د نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نوم او کینت د نبي کریم ﷺ د مرګ نه وروسته جائز دی. اختلافي اقوال مې شاته نقل کړي دي.

﴿۲۲﴾ وَعَن مُحَمَّد بن الحنفِيَّةِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قُلْتُ:
او حضرت محمد ابن حنفیه د خپل پلار (حضرت علي کرم الله وجه) نه نقل کوي چې هغې وویل
يَا رَسُولَ اللهِ أَرَأَيْتَ إِنْ وُلِدَ لِي بَعْدَكَ وَلَدٌ
چې ما عرض وکړو یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ! ماته او ایه چې که چرې ستاسو د پلار (د مرګ نه) وروسته
أُسَمِّيهِ بِاسْمِكَ وَأُكَنِّيهِ
که زما دلته (د فاطمه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نا یا د بلې کومې ښځې نه) نه کوم ماشوم پیدا شو نو آیا زه د هغې
بِكُنْيَتِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد
نوم د ستاسو په نوم او د هغې کنیت د ستاسو په کنیت ایښودلی شم؟ نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل آو.

د حضرت انس رضی الله عنه کنیت

﴿۲۳﴾ وَعَن أنس قَالَ: كَنَّانِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ بِبَقْلَةٍ
او حضرت انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي چې نبي کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زما کنیت د هغه ساګ په نوم مقرر کړو چې کوم به ما راویستل

الترمذيّ	رَوَاهُ	أُحْتَنِيهَا.	كُنْتُ

(يعني نبي عليه السلام زه ديو ساګ چې عربي کي ورته حمزه وايي په راويستلو باندې وليدلم نو د هغې په مناسبت سره يې

نَعْرِفُهُ	لَا	حَدِيثٌ	هَذَا	وَقَالَ:

زما کنيت ابو حمزه کيښودلو. دا روايت ترمذي نقل کړي دی او وايي چې زمونږ علم دا دی چې دا حديث د دې سند نه بغير

صَححهُ	المصابيح	وَفِي	الْوَجْه.	هَذَا	مِنْ	إِلَّا

(جامع ترمذي نقل کړی دی او د بل هيڅ سند سره ذکر نه دی) صاحب مشکوة وايي چې مصابيح دا حديث صحيح ګڼلی دی.

توضيح: کوم ساګ او وابنه به چې حضرت انس رضي الله عنه راويستل د هغې نوم به حمزه ؤو، نو ځکه د هغې کنيت حمزه کيښودلی شو. د دې نه معلومه شوه چې د کنيت ايښودلو لپاره دا ضروري نه ده چې د اولاد په وجه وي. بلکې د نورو شيانو په وجه هم ايښودلی کېدی شي. البته د هغې واسطه او تعلق ضروري دي. الکه ابوهريره، ابوحمزه، ابوالکلام وغيره. دغه دا هم ضروري نه ده چې سړی بالغ وي نو هله به د هغې کنيت ايښودلی کېږي بلکې دا هم جائز دي چې يو وړوکی ماشوم هم د کنيت سره ياد کړی شي لکه ابو عمير وړوکی ماشوم ؤو چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم کنيت ورکړو.

﴿۲۴﴾ وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ كَانَ يُغَيِّرُ الِاسْمِ الْقَبِيح. رَوَاهُ التِّرْمِذِيّ

او حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم به بد نومونه بدلول. (روايت کړی دی ترمذي)

نبي کريم صلى الله عليه وسلم ډير نومونه بدل کړل

أَخْدَرِيّ	بْنِ	أُسَامَةَ	عَنْ	مَيْمُون	بن	بشير	﴿۲۵﴾ وَعَن

او حضرت بشير ابن ميمون (تابعي) د خپل تره حضرت اسامه بن خدري نه نقل کوي چې د نبي کريم صلى الله عليه وسلم

أَنَّ رَجُلًا يُقَالُ لَهُ أَصْرمُ كَانَ فِي النَّفَرِ الَّذِينَ أَتَوْا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

په خدمت کې يو جماعت حاضر شو نو يو سړی هغوی کې دا سې هم ؤو چې اصرم به يې ورته ويلې.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا اسمك؟ قَالَ: أَصْرَمُ

نبي کريم صلى الله عليه وسلم د هغه نه پوښتنه وکړه: ستا څه نوم دی؟ هغه وويل اصرم، نبي عليه السلام هغه ته وويل

وَقَالَ:	دَاوُدَ	أَبُو	رَوَاهُ	زُرْعَةُ.	أَنْتَ	قَالَ: بَلْ

چې وفرمايل چې (نا بلکې د نن نه) ستا نوم زرعه دی. دا روايت ابو داؤ نقل کړی دی. او هغې دا هم نقل کړي دي

وَغَيَّرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسم الْعَاصِ وعزيز وَعَتَلَةَ وَشَيْطَانِ وَالْحَكَمِ وَغُرَابِ

چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم عاص، عزيز، عتله، شيطان، حکم، غراب، حباب او د شهاب نومونه بدل کړي ؤو.

وَحُبَابٍ	وَشِهَابٍ	وَقَالَ: تركت	أسانيدها	للاختصار

ابوداؤد فرمايي چې ما د اختصار له نظره دا روايتونه (چې د نومونو د بدلولو ذکر په کې دی) بغير د اسناد ونه نقل کړي دي.

توضيح: اصرم: دا د غوڅولو په معنی دی، لکه څنګه چې يو بوټی يا فصل غوڅول کېږي. دا ښه نوم نه دی، نو ځکه ورله نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تعميری نوم زرعه کيښودلو چې پټي او کرونديتي ته وايي. عاصی د عاص نه نافرمانۍ او د سرکشۍ په معنی کې دی، نو ځکه ورله نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا نوم بدل کړو. (مرقات۸/۵۲۹)

عزيز: دا د الله د نومونو نه دی. عبدالعزيز خو ښه دی خو صرف عزيز مناسب نه دی. د دې په معنی کې تعلی او زبردستۍ ده. چې د عبديت د شان خلاف دی. (مرقات۸/۵۲۹)

عتلة: سخت او سرکشه ته وايي. مؤمن داسې نه وي. (مرقات۸/۵۲۹)

شيطان: د بدو جزله او د هغې د داعي نوم شيطان دی، نو ځکه دا نوم ايښودل غلط دی، ځکه شيطان د ياشط نه دی چې معنی يې سوځېدل او هلاک کېدل ده. يا شيطان د شطن نه راوتلی دی چې معنی يې ده د الله د رحمت راويستل شوی او بعدی کيدل دواړه معنې بيکاره دي او خپله شيطان بد کرداره دی. لهذا دا نوم بيکاره دی.

حکم: دا د الله د نومونو نه دی. کله چې نبي کريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ابو الحکم منع کړو نو صرف حکم نوم ايښودل نو بطريق اولی ناجائز دی. (مرقات۸/۵۲۹)

غراب: کارغه ته وايي. چې يو مکروه مارغه دی. مراد رهم دی. (مرقات۸/۵۲۹)

حباب: د شيطان نوم دی او د مار نوم هم دی، نو ځکه د نوم به لپاره ايښودل غلط دی. (مرقات۸/۵۳۰)

شهاب: شيطان ويستونکي ستورو ته شهاب ثاقب وايي. که د دې اضافت د دين له اړخه شي لکه شهاب الدين نو بيا جائز دی. (مرقات۸/۵۳۰)

دزعموا لفظ د دروغو پل دی

﴿۲۶﴾ وَعَنْ أَبِي مسعودِ الأنصارِيِّ قَالَ لِأَبِي عَبْدِ اللهِ أَوْ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللهِ
او د حضرت ابو مسعود انصاری رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه روايت دی چې هغې د حضرت ابو عبدالله نه يا د حضرت ابو عبدالله
لِأَبِي مَسْعُودٍ: مَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي (زَعَمُوا)
د حضرت ابو مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ نه وپوښتل چې د نبی کريم ﷺ نه دې د زعموا د لفظ باره کې څه اورېدلي دي؟

قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: بِئْسَ مَطِيَّةُ الرَّجُلِ.
هغې جواب ورکړو چې آؤ ما د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اورېدلي چې دا (لفظ) د ناړينه بده سورلۍ ده.
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَقَالَ: إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللهِ حُذَيْفَةَ
ابو داؤد دا روايت نقل کړی او ويلي يې دي چې ابو عبد الله د حضرت حذيفه بن اليمان کنيت دی.

توضيح: زعموا: يعنې د زعموا چې کوم لفظ دی دا د سړي بدترينه سورلۍ ده. اهل لغتو ليکلي دي چې د زعم لفظ سره چې کوم قول وشي دا هغه خبرې او قول ته وايي چې هغې کې پوره اعتماد او اطمينان نه وي. اګر که کله کله د زعم لفظ د يقيني خبرې لپاره هم استعمالېږي، خو عامه قاعده همدغه ده چې دا لفظ د شک او ګمان په موقع استعمالېږي. د بحث لاندې حديث کې يو صحابي د بل نه پوښتلي دي چې د آيا د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دې د زعم لفظ متعلق څه اورېدلي دي. صحابي جواب ورکړو چې آؤ ما اورېدلي دي، نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل چې دا د سړي بدترينه سورلۍ ده. مطلب دا دی چې څنګه چې يو سړی انو بانو سره خپل منزل ته د رسيدلو لپاره ذرائع استعمالوي. دغه شان کله چې يو کس د دروغو خبره ښوره وي نو هغه د کوم ثبوت يا د سند يا د کوم نوم اخستلو نه بغير وايي چې د خلکو داسې خيال دی. خلک داسې وايي. دغه شان ويلی کېږي، د کلام په انداز سره سړی د دې لفظ په ذريعه ډېر دروغ وايي او ښوروې يې. نن سبا د بې بې سي په خبرو کې دروغ ته د رسيدلو او د هغې په ښورولو کې د ټولو نه زيات همدغه لفظ استعمالولې. يو جزئی خبرې او واقعې ته د قاعده کليه شکل د ورکولو لپاره همدغه لفظ د پل په توګه استعمالوي چې خلک داسې وايي. د خلکو دغه شان خيال دی. دا عجيبه طريقه ده چې د رغوجن سړی کله هم نه نېول کېږي، ځکه نه هغه د چانوم اخلي او نه سند او ثبوت وايي. د دې حديث تعليم دا دی چې داغه شان بې سره او بې پښې خبرې ښورول پکار نه دي او بې تحقيقه اورېدل شوي خبرې الوځول پکار نه دي. بلکې پوره تحقيق او د اعتمار سره د کلک حقيقت په بنياد باندې خبره مخکې رسول پکار دي. (مرقات۸/۵۳۱،۵۳۰)

شرک فعلي پشان د شرک قول نه بچ کيدل هم ضروري دي

﴿۲۷﴾ وَعَنْ حُذَيْفَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
او حضرت حذيفه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل
لَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ فُلَانٌ
داسې مه وايئ چې (همغه به کيږي) چې څه الله غواړي او فلانی وغواړي البته د ظاهري اسبابو او

وَلٰكِنْ	قُولُوا:	مَا	شَاءَ	اللّٰهُ

وسائلو له نظره د انسان له اړخه و د مشیت نسبت منشور وي نو بیا) داسې وایئ چې (هغه به کېږي)

ثُمَّ	شَاءَ	فُلَانٌ".	رَوَاهُ	أَحْمد	وَأَبُو	دَاوُد	وَفِي	رِوَايَةٍ	مُنْقَطِعًا

څه چې الله غواړي او بیا یې فلانی غواړي. دا روایت احمد او ابوداؤد نقل کړی دی. او په یو منقطع روایت کې دي

قَالَ:"	لَا	تَقُولُوا:	مَا	شَاءَ	اللّٰهُ	وَشَاءَ	مُحَمَّدٌ

چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمای ل: داسې مه وایی : څه چې الله وغواړي او محمد (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

وَقُولُوا مَا شَاءَ اللّٰهُ وحْدَه. رَوَاهُ فِي شرح السّنة"

وغواړي، او وُوایی هغه څه چې یوازې یې الله وغواړي.

توضیح: **وشآء فلان**: یعني د مشیت الفاظو کې د الله د خوښې سره د بل چا خوښې ملاول پکار نه دي چې څوک اویې چې څه الله او رسول غواړي هغه به کېږي. دغه شان هیڅ یوه جمله ورسره ملاول پکار نه ده بلکې داسې فیصله کول پکار دي چې کله الله وغواړي او بیا فلانې وغواړي، نو دې صورت کې د الله خوښه مقدم وي او د سړې خوښه به د هغې تابع شي. دا صورت صحیح دی. خلک داسې خبرو کې ډېرې زیات غُلو کوي. حال دا څنګه چې د شرک فعلې نه سړی ځان ساتېد غه شان د شرک قولې نه ځان ساتل ضروري دي. (مرقات ۵۳۲/۸)

منافق ته سردار مه وایئ

﴿۲۸﴾ وَعَنْهُ	عَنِ	النَّبِيِّ	صَلَّى	اللّٰهُ	عَلَيْهِ	وَسَلَّمَ	قَالَ:

او حضرت حذیفه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ د نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه نقل کوي چې نبي کریم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فرمایل

لَا	تَقُولُوا	لِلْمُنَافِقِ	سَيِّدٌ	فَإِنَّهُ	إِنْ يَكُ

هیڅ یو منافق ته سید مه وایئ یعنې سردار او آقا ورته مه وایئ ځکه که هغه سید وي (او تا هغې ته

سَيِّدًا فَقَدْ أَسْخَطْتُمْ رَبَّكُمْ . رَوَاهُ أَبُو دَاوُد

سید وویل) نو تا خپل پروردګار ناراضا کړو.

توضیح: **سید**: سردار او آقا ته وایي. منافق دا چې د الله د دین او د مسلمانانو دښمن وي. که په ژبه یې هر څه وي خو د زړه نه اسلام سره دښمنې ساتې، نو داسې کس ته خدای سید او د آقا والا د احترام الفاظو سره یادول ناجائز دي. الله منافقین د ذلالت او رسوائی او د خوراي او د بربادئ الفاظو سره یاد کړی دی. د دې نه باوجود هم که یو کس د منافق تعریف او توصیف کوي و هغه د الله کلام ته د دروغو نسبت کوي چې الله پرې خفه کېږي. که یو منافق رښتیا هم د خپل خاندان سردار دی

يا د ملک مشر دی نو بيا هم ورته آقا ويل پکار نه دي ځکه هغه د دې شان والا الفاظو سره د يادولو اهل نه دی. نن سبا د مسلمانانو د منافق حکمرانانو په تعريف کې چې کوم خوشامدي خلک د هغوی قصيدې وايي هغې له پکار دي چې منع شي او خپل رب نه ناراض کوي ګنې د آخرت د عذاب لپاره تيار شي. (مرقات ۵۳۳/۸)

الفصل الثالث

د بد نوم بد اثروي

﴿۲۹﴾ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ شَيْبَةَ قَالَ: جَلَسْتُ إِلَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ
حضرت عبد الحميد ابن جبير ابن شيبه وايي چې زه د حضرت سعد ابن مسيب په خدمت کې حاضر شوم نو هغې
فَحَدَّثَنِي أَنَّ جَدَّهُ حَزْنًا قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
ماته دا حديث بيان کړو چې زما نيکه (چې نوم يې حزن ؤو) د نبي کريم ﷺ خدمت کې حاضر شو
فَقَالَ: مَا اسْمُكَ؟ قَالَ: اسْمِي حَزْنٌ قَالَ:
نو نبي عليه السلام ترې نه وپوښتل چې ستا څه نوم دی؟ هغې وويل چې زما نوم حزن دی. نبي عليه السلام وفرمايل
بَلْ أَنْتَ سَهْلٌ قَالَ: مَا أَنَا بِمُغَيِّرٍ اسْمًا سَمَّانِيهِ أَبِي.
چې (حزن ښه نوم نه دی) بلکې زه ستا نوم سهل ايږدم. هغه وويل چې زما نيکه چې ماله کوم ايښی دی زه دا بدلوی نه شم.
قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: فَمَا زَالَتْ فِينَا الْحُزُونَةُ بَعْدُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ
حضرت سعيد وفرمايل چې د هغې نه وروسته تر اوسه پورې زمونږ خاندان کې هميشه سختي ده.

توضيح: حزن: دا نوی مسلمان صحابي ؤو. کېدی شي د نبي کريم ﷺ کلام يې حکم په ځای اختياري ګڼلی وي او د نوم خوښول يې خوښ کړی نه وي، خو د نوم ترجمه دا چې سختې او مصيبت ؤو، نو ځکه يې د نوم اثر په خاندان کې پاتې شو او هميشه د حکمرانانو له اړخه د مصيبتونو او د تکليفونو ښکار شول. حضرت سعيد بن المسيب جليل القدر تابعي دی. دا افسوس کوي چې کاش که زما نيکه د نبي کريم ﷺ ويلی شوی نوم سهل خپل کړی وی نو زمونږ خاندان باندې به هم نرمي او سهولت وی، ځکه د ښه او د بد نوم اثر ضرور کېږي. حزن سختې او کلکې او کاږجنې ځمکې ته وايي. او سهل نرمه، پسته او هوارې ځمکې ته وايي. (مرقات ۵۳۴-۵۳۵/۸)

ښه او ریښتیا نومونه

﴿۳۰﴾ وَعَنْ أَبِي وَهْبِ الْجُشَمِيِّ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : تَسَمُّوا
او حضرت ابو وهب جشمی فرمایي چې نبي کریم ﷺ وفرمایل د انبیاؤ په نومونو باندې
أَسْمَاءَ الْأَنْبِيَاءِ وَأَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللهِ عَبْدُ اللهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ وَأَصْدَقُهَا
خپل نومونه ږدئ او د الله په نزد بهترین نوم عبدالله او عبدالرحمن دي. او زیات ریښتني نومونه
حَارِثٌ وهمامٌ أقبحها حربٌ ومُرَّةٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُد
حارث او همام دي او د ټولو نه بد نومونه حرب او مره دي.

توضیح: الانبیاء: یعنې د انبیاؤ په نونونو باندې خپل نومونه ږدئ. دې که پټه اشاره کېدی شي چې د فرښتو په نومونو باندې خپل نومونه مه ږدئ.

دې حدیث کې دا هم وویلی شو چې د جاهلیت د زمانې په طرز بد او وېرونکنې نومونه مه ږدئ لکه څنګ چې حرب دی یا مره دی. مره پیکا او تریخ ته وایي د ابلیس کنیت هم ابومره دی. او حرب جنګ ته وایي.

د جاهلیت په دور کې حمار، کلب او عبدالشمس وغیره نومونه به هم ایښودلی کېدل دا قبیح نومونه دي.

حارث: کرهنې او د کسب او عاید لپاره د حارث لفظ استعمالېږي. اوس دنیا کې هر سړی په کسب او کټولو کې مشغول دی، نو ځکه دا ریښتنې نوم دی.

دغه شان "همام" اهتمام او قصد او ارادې ته وایي. او هر کس په څه نا څه اهتمام او قصد او اراده کې لږیا دی، نو ځکه دا هم ښه ریښتینې نوم دی. (مرقات ۵۳۵/۸)

تمت بالخیر

